PAVLI
ZACCHIÆ
ROMANI

TOTIVS STATVS ECCLESIASTICI
PROTO-MEDICI GENERALIS,

QVÆSTIONVM
MEDICO-LEGALIVM.

Tomus Secundus,

CONTINENS

LIBROS VI. VII. VIII. & IX.

Editio Nova, à variis mendis purgata, paßimque interpolata, & novis recentiorum Authorum Inventis ac Obseruationibus aucta.

A IOANNIS DANIELIS HORSTII, diversor. in S. R. [illegible] Principum Archiatri, & Collegij Medici Mœno-Francofurtani Senioris.

[illegible] Indicem Librorum, Titulorum & Quæst[illegible], annexus est Index Rerum Notabilium loc[illegible].

L V G D V N I,
Apud GERMANVM NANTY, & Soc.

M. DC. LXXIIII.

[illegible] PERIORVM.

INDEX LIBRORVM, TITVLORVM, ET QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM Tomi Secundi.

LIBRI SEXTI

TITVLVS I.

De Medicorum erroribus à Lege punibilibus.

QVÆSTIONES.

TITVLVS II.

De Tormentis & Pœnis.

QVÆSTIONES.

TITVLVS III.

De Præcedentia inter Medicum & Iurisperitum.

QVÆSTIONES.

LIBRI SEPTIMI

TITVLVS I.

De Monstris.

QVÆSTIONES.

TITVLVS II.

De Officiis divinis.

QVÆSTIONES.

TITVLVS III.

De Debito Conjugali.

QVÆSTIONES.

TITVLVS IV.

De Stigmatibus Magorum.

QVÆSTIONES.

LIBRI OCTAVI

TITVLVS I.

De Irregularitate.

QVÆSTIONES.

VI. De

Index Lib. Tit. & Quæst.

PAVLI

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI SEXTI

TITVLVS PRIMVS,

DE MEDICORVM ERRORIBVS A LEGE Punibilibus.

Continens quæstiones tredecim.

SVMMARIVM.

1 *Medici nomine qui veniant.*
2 *Medici nomen latè patet.*
3 *Medicus ab omni pœna liber est, si, qui ab ipso curatur, ipso inuito moritur.*
4 *Medici culpâ nunquam præsumitur mortuus infirmus.*
5 *Medicus errat omittendo, & committendo.*
6 *Medicus tam omittendo, quàm committendo tripliciter errare potest.*
7 *Culpa sociam habet pœnam.*
8 *Pœna debetur propter culpam.*
9 *Culpa quid.*
10 *Culpa quotuplex.*
11 *Culpa sequitur aut dolum, aut negligentiam, aut ignorantiam.*
12 *Cum ignorantia dolus stare non videtur.*
13 *Nulla ignorantia est causa peccati, nisi per accident.*
14 *Dolo deficiente, deficit culpa, grauior saltem.*
15 *Dolus dicitur tam in malo, quàm in bono.*
16 *Dolus duplex.*
17 *Dolus quid.*
18 *Negligentia solummodò in erroribus omissionis videtur consistere.*
19 *Negligentia quid.*
20 *In omittendo non interuenit dolus verus. Fallit in Medico.*
21 *Ignorantia quid.*
22 *Ig[illegible]antia prima species.*
23 *Ignorantia species altera.*
24 *[illegible]tione, an ignorantiâ errare dicatur is, qui vltra suam [illegible]acitatem operatur.*

Medici nomine qui veniant hic. Quot modis errare Medicus dicatur, & quinam errores sint à lege punibiles.

QVÆSTIO I.

DE Medicorum erroribus, inter Miscellanea, verba facere breuioribus decreueram, cùm maximè multa sparsim in hisce quæstionibus occurrerint ad hoc ipsum argumentum pertinentia, cùm tamen Hippocraticæ, solidæque doctrinæ studiosissimus vir, D. Angelus Colius, meique amantissimus admonuisset, præstabilius fore in vnum, quæcunque ad hanc materiam faciunt, recolligere, tam insignis viri, tamque amici consilium acceptandum duxi; quamobrem titulum hunc, cui de Medicorum erroribus nomen feci, huic argumento dicaui; non tamen de omnibus Medicorum erroribus hic agendum, sed de iis tàntùm, qui vel ex dolo, vel negligentia, vel ex ignorantia ab illis in infirmos, vel in quoscunque homines medendi causa patrātur, & qui punitioné à lege reportant; non solùm, inquam, à lege ciuili, sed à Canonica etiam, eo quòd Medicum peccati reum faciant.

Sed Medici nomine abuti nos hic oportet, neque enim solummodò de verè Medicis, nempe de iis, qui Rationales dicuntur, eo quòd Philosophiæ principiis innixi Medicinam exercent, loqui non hoc in loco debemus, sed de quibusque, qui quo-

quo modo in ægrotum, aut quorumcunque hominum curatione, vel in medicamentorum præparatione, & adminiſtratione ſeſe immiſcent, vt primo loco Chirurgi ſunt, Phlebotomiam exercentes, hoc eſt ſanguini detrahendo quocunque modo deſtinati, Aromatarii, Seplaſiarij, Empirici, & Chymicorum genus omne procaciſſimum, neque ſolum viri, inter quos etiam, & aſſideotes, aut miniſtrantes infirmis, ſunt ſed etiam ipſæ viliſſimæ mulierculæ, aut vt viri infirmis miniſtrantes, aut medicamenta aliqua diſpenſantes, aut obſtetriciam artem exercentes? omnes enim hi abuſiue Medici nomine veniunt? vnde eſt quod *in l. ſi duas. §. Grammatici. ff. de excuſat. Tut.* Circulatores etiam vocentur Medici. [1] Ripa *tr. de Peſt. par. vlt. part. 2. n. 3.* Magon. ex Bald. *deciſ. 564. n. 3 p. 4.* Cuiac. *in lib. 3. recept. ſentent.* Paul. *tit. 6. de Legat.* Cattar. *de Med. par. 3. n.* 117. nomen enim Medici late patere teſtatus etiam ex noſtris Gal. eſt, *in lib ad Tranſib. c.* 24. [2] immo erant antiquitus multo plura Medicorum genera, quam nunc ſint; quia notiſſimum eſt, & apud Herodotum auctorem vetuſtiſſimum *libr.* 2. comprobatum, antiquitus Medicos extitiſſe, qui vni tantum corporis parti mederentur, dicebanturque ex hoc Auricularii, Oculari, Dentarij, de qua re videndus Mercurial. *lib. 2. var. lect. c.* 8.

Sed his omiſſis, ad Medicorum errores accedamus qui quidem non videntur prima fronte reportare [3] vllam à Lege punitionem, quia vt Plato *l. 9 de Leg. verſ. med.* ſanciuit, Medicus ab omni pœna ſolutus eſſe debet, ſi is, qui ab ipſo curatur, ipſo inuito moritur. Neque diſſentiunt noſtræ leges, Text. *in l. Illicitas. §. ſicuti. ff. de off. Præſid.* Ripa *vbi ſupra num.* 70. & facit etiam ex noſtris Gal. *in primum* [4] *prognoſtic. in princ.* nunquam enim Medici culpa præſumitur mortuus infirmus. Ripa *loco citato, num* 75. Sed hæc primo nec in omni Medico, nec ſemper locum habent, quia de rationali tantum Medico intelligenda & quandocunque culpa abeſt, vt elicitur ex iiſdem verbis Textus *citata l. Illicitas.* Vt ergo ſciamus, quandonam Medicus puniri poſſit diſcutiendum primo eſt, quot modis errare Medicus poſſit, quod vero de rationibus Medicis dicemus etiam cæteris erit commune.

Poteſt igitur Medicus; quicunque is ſit, aut mini- [5] ſter Medicorum, vt quilibet alius homo, primo aut [6] omittendo, aut committendo errare; quod inſinuatur *à l. Qui non facit. ff. de reg. Iur.* omittendo enim peccat, qui non facit ea, quæ facere debet, committendo qui facit ea, quæ facere non debet: [7] ſed tam omittendo, quam committendo triplici ratione Medicum errare contingit, dolo nempe, vel [8] malitiâ, ignorantia, & negligentiâ, in omnibus enim his culpa interuenit, culpa vero ſociam habet pœnam; quemadmodum meritum ſocium habet præmium: nam pœna debetur propter culpam D. Thomas 1. 1. *q.* 87. *art.* 2 *in corpore* & 1. 2. *q.* 108. *art.* 4. Eſt autem culpa inordinatio voluntaria, vel pri- [9] uatio boni, idem Thom. 1. *primæ, quæſt.* 48. *art.* 7. vel ſecundùm Bat. *in l. Quod Nerua ff. Depoſit. numero ſexto, & ſeq.* eſt deuiatio à Legis diſpoſitione: circa quas definitiones qui plura ſcire deſiderat, aut noſſe, quot & qualia ſint culpæ genera, præ cæteris adeat Molinam *de contract. diſp.* 203. Farinac. *Theor. & pract. crimin. part. 3. quæſt. 88. à num. 48. ad ſeqq.* nobis ſatis ſit dixiſſe, quod ſecundum aliquos culpa triplex eſt, lata nimirū, leuis, & leuiſſima, ſecundum [10] alios tamen eſt quintuplex, hoc eſt, latiſſima, latior lata, leuis, & leuiſſima, de qua re præter quamplurimos videndus Bart. *vbi ſuprà,* & inter modernos Farinac. *loco citato,* ex Iuriſconſultis, & alij, & ex Canoniſtis Azor. *lib. 6. Inſtitut. moral. p. 3, cap.* 4.

Sed etiamſi culpa ſequatur, vt, dixi, dolum, aut [11] negligentiam, aut ignorantiam, non promiſcuè tamen id de omni culpa firmandum: nam ex dolo quidem manifeſto, culpa emergit latiſſima; ex dolo autem præſumpto, culpa latior; ex alio vero quocunque dolo, quodcunque culpæ genus poteſt emergere pro doli quantitate, quemadmodum etiam ex negligentia. Sed ex ignorantia per ſe, non videtur niſi lata culpa, leuis, & leuiſſima ſuccedere poſſe, quia cum ignorantia non videtur ſtare dolus [12] nec manifeſtus, inquam, neque præſumptus, quia cum dolo ſemper coniuncta malitia, & vafrities, quæ aliquo modo contraria eſt ignorantiæ; vnde [13] ſecundum D. Thom. 1. 2. *q. 76. art.* 1. nulla ignoran- [14] tia eſt cauſa peccati niſi per accidens: deficiente igitur dolo deficit etiam culpa grauior ſaltem, nempe latiſſima, & latior, in quorum altera, vt dixi, eſt dolus manifeſtus, in altera dolus præſumptus. Sed videndum, antequam vlterius progrediamur, quid ſit dolus quid item ignorantia, quid negligentia.

Sed primo ſciendum, Doli vocem eſſe æquiuo- [15] cam ac malum & bonum ſignificandum, vnde quando dolum dicimus, epithetum addimus mali, vel boni, vt *ff. de dolo malo l.* 1. *ibi,* quæ dolo malo eſſe facta dicuntur. Plaut. *in Rudente, act. 5. Scen.* 4.

Nil dolo malo inſtipulatus ſis.

Terent. *in Eunuch. Act. 2. Scen.* 3.

——*Æquum eſt fieri, vt à me ludatur dolis.*

Et *Act. 3. Scen.* 3.

—— *Iam tum erat ſuſpicio,*
Dolo malo hæc fieri omnia.

Virgil. *lib.* 1. *Æneid.*

Nec latuere doli fratrem Iunonis iniqui.

Et *lib.* 4. eiuſdem.

Annuit, atque dolis riſit Citherea repertis.

Et *ibid.*

Vna dolo, Diuum ſi fœmina victa duorum eſt.

Cum igitur dolus duplex ſit, malus nempe & bonus vt *l. 1. §. non fuit. ff. de dolo malo.* D. Thom. 2. 2. [16] *quæſt. 55. art. 4. ad primum.* & ex Medicis, Io. Alph. à Fontech. *in ſpec. Med Chriſt. lum. 3. in princ.* hic de malo loquimur, qui *in ead. l. 1. §. 2. alibi,* & apud Cicer. *lib. 3. de off.* & alios, & ab eod Io. Alphonſ. à [17] Fontech. ex noſtris definitur, quod ſit machinatio quædam ad decipiendum alterum adhibita; ita etiam Bart. *in prædicta l. n.* 12. & nouiſſimè Farinac. *Theor. & pract. crimin. part. 3. q. 88. num.* 1. *& ſeq.* & ex Canoniſtis Azor. *lib. 6. inſt. mor. cap. 4. p.* 3. Molina *de Contract. diſp. 294. num.* 4. Aliam definitionem doli generaliter ſumpti attulit Leſſius *de iuſt. & iur. lib. 1. cap. 2. dub 4, num.* 35. eſt huiuſmodi, Dolus eſt aſtutia executiæ ſiue verbis, ſiue factis, quæ licet eadem ſit cum ea, quam attulit Molina de dolo latè ſumpto, eſt tamen breuior, quod definitioni eſt conuenientior.

Tam in erroribus autem commiſſionis, quam omiſſionis, & dolus & ignorantia ſubeſſe poteſt [18] ſed negligentia in erroribus tantum omiſſionis interuenit; conſiſtit enim in defectu, cum deficiat ab actu præcipiendi per defectum promptæ voluntatis D. Thom. 2. 2. *q.* 52. *art.* 2. dicique idcirco ex mea ſententia poteſt, Prætermiſſio faciendorum ex [19] animi ignauia, atque ea de re voluerunt nonnulli Iuriſconſulti apud Farinac. *pract. crim. pract. 3. q. 88. num.* 31. in omittendo non interuenire verum dolum, ſed tantum præſumptum: quod tamen, [20] maximé cum de Medicis agitur, eſt falſum, quia Medicus ex vero dolo poteſt aliquid omittere, vt ſi in pleuritide, aut magna febre, aut ſimili morbo,

abſque

absque vlla causa sanguinem detrahere omittat, aut si ei, qui venenum sumpsit deleterium, proprium alexiterium non præbeat, vt à morbo, & veneno homo euictus mortem obeat.

21 Ignorantia potiò isto modo sumpta est rei scibilis inscitia; strictiùs autem dici potest, Eorum, quæ scire tenemur, inscitia, vt elici potest *ex l. 3. C. per quas personas, ibi,* & forsitan ignorat. & nescit, cuius licet multiplices species tradantur à D. Thom. 2. 2. *q. 74. art. 1. ad 2. & alibi,* & à DD. *in l. 1. ff de iur. & fact. ignor.* tamen ad rem nostram dicamus, eam esse duplicem, vnam quidem, qua quis ignorat ea, 22 quæ scire tenetur, & sine quibus non potest debitum exercere, saltem secundùm communem similium hominum solertiam; & hæc habet profectò coniunctum peccatum D. Thom. 2. 2. *q 76. art 6.* & in hac est strictior culpa, & punibilis idcirco est, immò potest ea interuenire culpa latissima, non quidem ex parte ignorantiæ per se, sed ex summa negligentia; alia verò ignorantia est, quâ quis igno-23 rat ea quæ vltra communem aliorum capacitatem sunt, & in hac certè interuenit leuis culpa, & idcirco in nostro casu nullo modo est punibilis.

Illud autem iure quærendum hîc videtur, num 24 dolo, aut ignorantia errare dicendus sit is, qui vltra suam capacitatem aliquid operatur; hoc enim maximè vsuuenit in casu nostro, cùm vt plurimum omne cæterorum Medicorum genus rationali excepto, multa audacter, vltra id quod nouit, circa infirmos machinari tentet, & multoties graui damno ipsis existat, imò etiam & exitio. Licèt autem hi per audaciam delinquere soleant, quæ ex ignorantia consequitur, dolo tamen peccare vt plurimùm solent, maximè cùm quid machinantes, quod ipsi ignorant, & ignorare se cognoscunt, & tamen, vt aliquid lucri faciant, & pecunias à crudelis extorqueant, vel vt nomen sibi apud eos acquirant, promittentes quod præstare non possunt, ab operando non desistunt; videntur ergo tanquam dolosi puniendi.

Ex his igitur patere iam credo, quinam errores à lege punitionem reportare debeant, videmur enim, quæcumque dolum coniunctum habent, & maximè verum, & apud canonicas leges reos homines efficere, & pœnas apud ciuiles luere debere. Qui autem ex negligentia proueniunt, si magna sit, etiam à ciuili lege puniri posse, & à Canonica expiari; si modica apud ciuilem quidem in consideratione non haberi, apud Canonicam non prorsus pœnæ esse immunes. Eodem modo & ignorantia, si magna & affectata sit, apud vtramque legem esse punibilem, sin minùs à Pontificia tantùm in ea leuiter animaduertendum.

SVMMARIVM.

1. *Infirmo ex ignorantia Medici decedente, non potest Medicus pœna corporali puniri.*
2. *Infirmo Medici dolo pereunte Medicus pœna mortis puniendus.*
3. *Magna negligentia culpa est.*
4. *Medicus dolo peccans in ægrotum proditoriè agit.*
5. *Medicus ægrum veneno interimens non est proditor. Contrarium ibi.*
6. *Ignorantia, quando præsumi possit, Medicum errasse.*
7. *Secunda præsumptio erroris per ignorantiam patrati.*
8. *Tertia præsumptio.*
9. *Quarta præsumptio.*
10. *Quinta præsumptio.*
11. *Sexta præsumptio.*
12. *Negligentia locum habet tantùm in omissionibus.*
13. *Negligentia quando præsumi possit.*
14. *Dolus quando præsumatur.*
15. *Secunda doli præsumptio.*
16. *Tertia doli præsumptio.*
17. *Quarta doli præsumptio.*
18. *Doli præsumptio ex maxime affectata negligentia.*
19. *In Medicis omnibus præter Physicos, semper ignorantia præsumi potest.*
20. *Prætergressio, aut immutatio eorum, quæ à superiori artifice præcipiuntur, à minori facta, dolosa præsumenda.*

In quibus casibus Dolus, in quibus vero Ignorantia, in quibus denique Negligentia præsumi possit.

QVÆSTIO II.

1 NOn esse parem culpam in omnibus Medicorum erroribus, est notissimum, ac consequenter patet, non esse parem pœnam omnibus infligendam: nam si Medicus per ignorantiam peccauerit, maximè affectatam, puniendus quidem est, sed tamen illum pœna corporali puniri posse non conceditur. Facit auctoritas Pauli Iurisconsulti, *lib. 5 recept. sentent tit. 23. ad l. Cornel de Sicar.* & probant Ripa *de peste, part. 2. part. vlt num. 70. & seqq.* Vasil. *ad Afflict. decis. 123, numero quarto.* 2 Quod tamen contrario modo euenit, vbi dolo Medicus erraret. *l Illicitas §. sicuti. ff. de off. 2. Præsid.* 3 quia tunc pœna mortis esset dignus, vt est notissimum. Sic etiam grauiter puniendus venit Medicus, vbi suâ negligentiâ periret ægrotus, qui magna negligentia culpa est. *l. Magna ff. de ver. & verb. signif.* 4 Sed multò grauiùs puniendus, cùm dolo peccat, nam Medicus in ægrotum dolo peccans, ex mea sententia proditoriè agit, cùm proditoriè agere sit, vnum actibus ostendere, & aliud in mente gerere. Bartol. *in l. Respiciens. §. delinquunt. ff. de Pœnis* At Medicus ægroto se amicum in actibus ostendit, illi promittens ex oblatis medicamentis sanitatem, & tamen in mente aliud habet; vnde illi vel adhibet medicamenta contraria, & noxia, vel non adhibet opportuna, & si proditor dici potest quicunque sub prætextu amicitiæ, & bonæ voluntatis hominem grauiter decipit, & maximè quis occidit, certè Medicus dolo in ægrum peccans proditor dici potest, æger enim illum tanquam amicum ad suæ sanitatis custodiam conuocare. & ille sub hoc prætextu eius vitæ insidiatur: quamquam scio aliter à Legum peritis accipi Proditoris nomen, vnde ea de re non vult Carrar. *Med. p 2. n. 342.* Medicum etiam veneno ægrum interimentem debere dici proditorem. Sed ego ad rei naturam, non ad nomen, aut aliorum opinionem respicio. 5 Sed quid plura? Si veneno occidens, etiamsi non sit Medicus proditor est, vt ex Bald. & aliis dixi, *lib. 1. quæst. 1. num. 5.* & notauit ex nostris Franc. Ranchin. in Hippocr. *iusiur. l. 4. rubr. an liceat Medicis, &c. vers nos tamen contra.* Bos. *in pract. crim. tit. de Homicid. num. 14.* quantò magis si Medicus ille sit? necesse igitur ex his omnino videtur, scire quandonam, in quibusque casibus præsumi possit, Medicum dolo in ægrotum errasse, quando item potiùs negligentia, quando autem ignorantia. Circa quæ dici potest primò, quòd Medicus in vtroque errorum genere, tam commissionis, inquam, quàm omissionis, 6 præsumi primo potest ignorantiâ peccasse quandocunque morbus aut casus ostenditur, qui rarò euenit, aut quem ipse Medicus raro, aut nunquam vidit; vnde Medici iuniores, qui in studiis, artisque operibus non multum sese exercuerunt, cùm cæteris audaciores sint, facilè per ignorantiam errant, negligentes

senlures, & magis expertos Medicos conuocare; ad quod quidem sub pœna mortalis peccati tenentur, vt suo loco dicemus. Extat huius erroris exemplum, apud Amatum Lusitan. *curat. med. cent.6. cur.*82. relatum ex ipso Amato, à Doctiss. viro, Marco Aurelio Severino, Medico & Chirurgo Neapolitano, in opere verè recondito, cui titulum fecit, *De recondita abscessuum natura, l.4. cap.7.* in quo casu Medici illi, qui nunquam spirituusum tumorem viderant, cùm raro etiam ab aliis videri soleat, illum adaperientes, ægro manifestam, ac repentinam mortem conciliarunt.

7 Secundò, cùm Medicus aliquod medicamentum in vsum trahit, quod cum morbo, cui adhibetur, habet insignem aliquam contrarietatem non vulgariter notam, ob quam æger periclitatur, vt apud eundem Amatum quidam Medicus, Acetum in colica passione præbens, necis causa extitisse dicitur: nesciebat enim Medicus hic hanc aceti contrarietatem cum dolore colico, & cum quibuscunque ventris doloribus; quos excitare consueuit, & in similibus etiam doloribus improbatur, maximè in mulieribus, aceti vsus, ab Hipp. *l.3. de vict. rat. in morb. acut. p.*78. scioque exhibitione spiritus vitrioli acidi ad febrem, mulierem hystericis doloribus obnoxiam, spatio viginti quatuor horarum à Medico sublatam voluulo excitato.

8 Tertio, præsumi potest per ignorantiam Medicum peccasse in iis morbis, in quibus cùm adsit indicans remedium aliquod necessarium, ac generosum, adest alia ex parte aliquid multò fortius prohibens, vt, exempli causa, si adsit febris continua & magna, indicans sanguinis missionem, aliâ verò ex parte adsit notabilis fluxus ventris vires maximè deiiciens, & tamen Medicus sanguinem mitteret, & æger ex hoc succumberet, certe præsumptio esse potest erroris per ignorantiam patrati. Eodem modo in his casibus vsuueniret, in quibus præsens indicante generosum aliquod & maximè necessarium remedium, contrà adesset prohibens aliquod leve, & Medicus pluris faceret prohibens leve, quàm indicans forte, vt si æger summa plenitudine molestaretur cum febre, quæ indicaret subitam purgationem, alia verò ex parte adesset leuis aliqua diarrhœa, quam Medicus iudicans esse prohibens sufficiens, abstineret ab exhibitione medicamenti; aut si in ardente febre ob leuem aliquem fluxum, aut levem errorem in Veneris vsu, præcipuè in assueto, (qui error vulgo est frequentissimus) omitteret sanguinis missionem, certè tunc cùm facillimum sit, non expertum Medicum quibusdam vniuersalibus regulis confisum, fortiora indicantia pro leuioribus, & leuiora prohibentia pro fortioribus iudicare. Habes in hoc genere errorum exemplum apud Altimar. *in lib. med. hum. corp. morb. cap.*74. vbi Medici quidam in dysenteria cum inflammatione, in qua sanguinis missio erat fortiter indicata à dolore, à febre, ab inflammatione, iudicantes ventris fluxum esse fortius prohibens, quàm esset indicans dolor magnus, inflammatio febris, eam prætermiserunt, vnde duo ægri sic tractati perierunt, cùm alter grauiori dysenteriâ afflictus sanguinis missione fuerit liberatus, vt percurrit idem Altimar. *ibid.*

9 Quartò, ignorantia præsumi potest, quando in morbis adest insigne quoddam symptoma, ad quod Medicus totam curam dirigens, principalem morbum omnino negligit; veluti imperitissimi Chirurgi apud Lang. *lib.7. epist.*4. qui circa symptomata morbi curanda defatigabantur, nescientes ea nonnisi ablato morbo auferri posse, eo quòd morbus esset causa symptomatum. Sed è contrario ignorantia præsumi potest, quando Medicus curat morbum, & negligit magnum aliquod symptoma, quod ob sui prauitatem vniuersam curam ad se deberet attrahere? ut præteritis annis euenit cuidam Medico, qui cùm in Nobili curaret Tertianam simplicem & intermittentem, cuius paroxysmo molestissima cardialgia associabatur, ille in ipsam febris accessionem culpam coniiciens, nihil omnino curæ illud symptoma habebat; immò contendente me, maximam habendam esse eius symptomatis rationem, ægrumque ob bilis ad os stomachi irruentis morsum ante accessionem, immo in ipsa accessione esse cibandum, quasi consilium meum irridens, ægrum in ipsa accessione expirare vidit. Ego autem alios ægros ab his pernecabilibus symptomatibus, immo ab ipsa morte reuocatos vidi, opportunè eis in ipsa accessione cibos offerens, vt Galenus ipse alias factitauit.

10 Quintò, per ignorantiam præsumi potest peccasse Medicus, quandocunque motum aliquem symptomaticum à morbi vi excitatum pro critico iudicat, & à natura profectum, quamobrem aut illum negligit, aut etiam coadiuuat, sequens prauum illum morbi, non Naturæ motum: cuius erroris luculentum exemplum habemus apud Galen. *in primum Progn. text.* 4. vbi iuuenis quidam Medicus infirmum syncopticè sudantem in balneum demisit, & sudorem maiorem in modum excitans, ægrum extinxit? cui par fuit error prouectioris alterius Medici, cuius nomini parco, annis præteritis, qui alium ægrotum similiter diaphoretico sudore respersum stragulis coopertum suffocauit.

11 Sextò ignorantia Medici præsumi potest in morbo, qui cum esset pernecabilis à principio leuis apparuit, vnde Medicus eius leuitati confisus, nullum notabile præsidium contra eius perniciem in principio adhibuit. Huius erroris exempla multò plura indies offeruntur, quàm oporteat? in quibus interdum habet etiam locum negligentia, præcipuè si aliquod notabile symptoma à principio appareat, ex quo Medicus, si debitâ solertiâ & diligentâ esset vsus, facilè in perniciosioris morbi cognitionem venire potuisset. Vt si, exempli gratiâ, febris principio quidem apparuerit parva, ob moderatum externarum partium calorem, ob absentiam insignis alicuius doloris, ob somnum, & cibum sufficienter sumptum, & similia, sed pulsus fuerit celerrimus, ac paruus, & adfuerit sitis molesta cum inordinata corporis iactatione, ad quæ Medicus à principio non aduerterit, tunc enim tantò magis negligentiæ insimulandus, quantò hæc symptomata magis conspicua fuerint.

12 Iam verò aliàs dixi, Negligentiam non habere locum nisi in erroribus omissionis, cùm ipsa sit prætermissio agendorum, & tamen cum negligentia maximus inesse potest dolus, vt videbimus cùm de dolo agemus.

13 Sed negligentia, quæ nec dolosa sit, nec affectata, præsumi potest, cum lentè Medicus processit in morbo præcipiti, sed non à principio tali, licèt grauis esset, vt tardè medicamenta admouendo, aut admouendo leuiora, sanguinis detractionem protrahendo, aut quantum detrahere oportuit, non detrahendo, aut si vice euacuationis

nis ſanguinis per venæ ſectionem, contentus fuit cucurbitulis ſcarificatis, ſimiliter in reliquis.

Dolus autem præſumi poteſt tam in committendo, quam in omittendo: & primo præſumi 14 poteſt in committendo: quandocunque Medicus relictis medicamentis tutioribus, & quæ magis in quotidiano vſu ſunt, recurrit ad minus tuta, & inuſitata (& maximè ſi illi ipſi antehac in vſu non fuerint) vt ſi in leui morbo, veluti leuis eſſet febris, vteretur ſtibio, Elleboro, Mercurio, aliiſque quibus de raro, & in magnis morbis, & ſumma vrgente neceſſitate vtimur.

Secundò, ſi remedia ſint multum impropor- 15 tionata ægri naturæ, morbo, ætati, anni tempori, tempori item morbi, dolus præſumi poteſt: vt ſi exempli cauſa, ægro debili, vigente morbo, ſeni, in media hyeme, morbo frigido affligente, plurimum ſanguinem detraxerit, aut ſi vomitum in ſumma ſpiritus reſpirationiſque anguſtia in magnis anni rigoribus, ægro non aſſueto, nec facilè vomenti, & anguſti pectoris, forti medicamento ac violento prouocauerit; facile enim eſt ægrotum ab ipſo medicamento ſuffocari, vomitus enim morbis pectoris eſt contrarius.

Tertio, ſi nonnulla generoſa præſidia ſummam 16 requirentia corporis purgationem, atque exactam humorum expiationem, nullâ præcedente purgatione, adhibeat, vt ſi Thermales aquas maxime ad alterandum exhiberet, corpore cacochymo exiſtente, aut ſi nec per ſanguinem, nec alio modo expurgato ægri corpore, ſummè plethorici, valido ac forti linimento ſcabiem curare tentaſſet: ſcimus enim multos ex ſimilibus linimentis vitam cum morte ex improuiſo commutaſſe, alios in difficillimos morbos incidiſſe, & ſic placet percurrere nonnulla exempla eius rei apud Amat. Luſit. *Cur. med. cent. 2. cur. 23.* ſic etiam & in aliis caſibus exemplificare licet, infiniti enim eſſe poſſunt huiuſmodi caſus, in quibus ad horum ſimilitudinem doloſè Medicus erraſſe præſumi poteſt.

Quarto, ſi Medicus moueat, quando non de- 17 beat. vt ſi purget in ſtatu morbi, incoctis omnino exiſtentibus humoribus, & præcipue ſi vtatur medicamento cathartico, & eradicante; ſi item moueat in diebus criticis, qui præ cæteris ſunt conſiderabiles, & maximè ſi nullâ apparente ſaltem cauſâ ad hoc motus fuerit. Quando autem liceat, & an liceat mouere in diebus criticis, longioribus demonſtrat Cardan. *lib. primo. Contrad. Med. tract. 3. contr. 7.* Subuenit vero id, quod Ariſtot. narrat, *lib. 3. Politic. cap. 11.* apud Ægyptios nempe non licuiſſe ante tertiam diem mouere, quod ſi antea mouiſſet Medicus, periculo id faciebat ſuo; ſed & de hac ipſa re, an nimirum liceat in morbis à principio medicari, idem Cardan. *ibid. tract. 6. contrad. 16.* Notiſſima certè eſt Hippocratis ſententia *2. Aph. 29.* In principiis morborum, ſi quid tibi videtur mouendum, moue: quæ ſimilibus aliis ſententiis eſt confirmata; quomodo tamen intelligenda ſit; & quomodo contrariis Hippocratis aſſertionibus conciliandа, apud expoſitores videndum.

18 In maxime affectata negligentia dolus etiam verus, vt dixi, ineſſe poteſt, idque tunc præſumere licet: quandocunque in morbo notiſſimo faciliſque cognitionis, & præcipiti, remedia valentiora, & proportionata prætermittuntur; coincidit vero hic error negligentiæ cum errore in omittendo, per dolum patrato. Procedit autem id non ſolum quando morbus eſt notus, ſed etiam quando remedia ſunt nota, ita vt per ignorantiam prætermiſſa præſumi non poſſint, ſicuti ſi in acutiſſima pleuritide, in ſuffocante angina, in magna & ardente febre, aliiſque ſimilibus morbis, & inflammationibus, ſanguinis miſſio prætermittatur, nullis contraindicantibus eam prohibentibus. Ac denique errores magni ſemper debent ſecum habere doli præſumptionem, ſi eos ex ignorantia proceſſiſſe non ſuſpicandum.

19 Sed hæc locum præcipuè habent in rationalibus Medicis, nempe Phyſicis; eorum tamen exemplo in nonnullis alii quoque errores aduertere poſſumus, nam neque omnium errores cæterorum Medicorum recenſere, neque etiam omnes ipſorum Medicorum rationalium licet. In cæteris profecto ignorantia plerunque præſumenda, quandocunque propriam ſufficientiam prætergrediuntur, & ſeſe iis immiſcent, quæ eorum captum exſuperant, vt indies animaduertimus, Barbitonſores, Aromatarios, Seplaſiarios, Chimicos irrationales, audaciſſimos Empiricos, Circulatores, Obſtetrices, & muliercularum genus omne per ignorantiam peccare; quæ tamen, quia ſemper comitem habet audaciam, nulla excuſatione videtur digna; ſed in iis, quæ ad eos proprie ſpectant prætergreſſio, aut immutatio eorum, quæ à ſuperiori artifice præcipiuntur, malitioſa præſumi poteſt: de his tamen peculiarius in propriis quæſtionibus agendum.

SVMMARIVM.

1. *Medicus inter auaros connumeratur.*
2. *Medici ſunt inuidi.*
3. *Medici ſunt detractores.*
4. *Ignorantia punibilis in Medico qua ſit.*
5. *Ignorantia in Medico habet cum ſe coniunctam peccatū.*
6. *Medicus peccans per ignorātiam latam culpam committit.*
7. *Medicus peccat, ſuperbe promittendo certam ſalutem.*
8. *Loquacitas in Medico reprehenſibilis, & quando ſit punibilis.*
9. *Medicus requiſitus ad veritatem propalandam, quando teneatur eam propalare.*
10. *Medicus in caſibus dubiis alios Medicos ſocios renuens mortaliter peccat.*
11. *Medicus ſententiam mutare nolens, ne erraſſe videatur grauiter delinquit.*
12. *Morbum ſalutarem dubium faciens, & verbis aggrauans, peccat.*

De erroribus Medicorum rationalium, & primo de iis, qui ad mores & ſcientiam ſpectant.

QVÆSTIO III.

MEdicos in quouis peccati genere, vt cæteri hominum faciunt, delinquere contingit, ſed habent tandem tamen vitia quædam peculiaria, quæ ipſis ab arte, quam profitentur, emanare creduntur, licet hoc nequaquam veritatem habeat, præcipuè tamen Auaritia tam familiaris illis eſt, vt 1 non merito (quod non ſine honeſto rubore fateri cogor) inter auaros à Iuriſconſultis connumerentur, vt alias dixi. 2

Inuidiâ prætereа perpetuâ, & irreparabili detinentur, vnde non omnino extra rationem Conciliat. *diff. 4.* dixerit, Medicum eſſe inuidiæ pelagus inexhauſtum, de hoc tamen vitio non mirandum, nam ſemper inter pares inuidia, & vt Heſiod. *in Theog.*

Faber Fabro inuidet, & Figulus Figulo.

 Inde

3 Inde fit, vt Medici detractores sint, in qua re illos grauiter errare, siue id iure faciant cum veritate detrahentes, detegendo æmulorum veram ignorantiam, morum perversitatem, conditionis vilitatem, siue falso id præstent, notissimum esse censeo, & admonet Nauarr. *in Manual. cap. 25. numer. 60. & 64* & Cittat *de Med. part. secunda, num. 332.* & ex nostris Codronch. *de Christ. Med. rat. libro primo, cap. 35.* Siluat. *in cap. octauo.*

De his tamen erroribus, siue peccatis, ad nos non multum pertinet verba facere; de iis differendum, quæ Medicus vt Medicus patrare solet; & primo quidem sese offert Ignorantia, quæ in Medico est iure ponibilis, quia causa est omnium aliorum errorum. D. Thom. 2. 2. *q. 76. art. 2. ad secundum*, quod intelligitur de ignorantia affectata 4 ex summa discendi negligentia, cuius ignorantiæ vnusquisque sibi causa est, vnde quadrat illud. Arist. *lib. 1. magn. moral. cap 3. Quod quandocunque perpetrandi aliquid absoluta fuerit igorantia, id non fit consulto, & proinde ne quidem afficit iniuria; at cum ipse sua causa fuerit ignorantia, perpetrarique quicquam ex ignorantia, cuius ipse extiterit causa, is plane afficit iniuria, & eiusmodi iure criminis arguetur.* Hæc Aristoteles: Neque dubium est, quod si, eum te tanquam perito in arte vtar, in me per ignorantiam affectatam quicquam perpetraueris, me iniuria afficias, cum talem te mihi præstiteris, qualia non es, in dolo ergo es, Ripa ex Iacob. de Aret. *intr. de pest. part 2. 1. part, num. 67.* vnde grauiter Medicum peccare tali ignorantia donatum dicunt Codroneh: & Siluat. *loc. sup. cit.* Quæ tamen, vt dixi, locum habent in ignorantia affectata, nempe per quam ignorantur ea, quæ communiter sciunt, ac scire debent omnes similes artifices; alias enim non idem pœnæ subiiceretur; neque tam grauiter peccaret Medicus, qui ignoraret ea, quæ alij Medici excellentes tantum sciunt, & multo minus, si ignoraret ea, quæ sciunt solum Medici excellentissimi. Quemadmodum enim ex priori Ignorantia lata culpa resultat, sic ex secunda leuis tantum, & ex postrema leuissima; sed hæc magis ad Morales Theologos, seu Canonistas pertinens, & videndus signanter Azor. *lib. 6. Inst. moral. cap. 4. part. tertia.* Itaque hoc modo videtur accipiendum Bertoli dictum, *in l. Quod Nerua ff. Deposit. numer.* 18. eum simpliciter pronunciantit, 6 Medicum in arte sua committere latam culpam, quando peccat per ignorantiam. Quas vero scientias, artesque callere debeat Medicus, siue quarum aliquam saltem notitia bonus iu sua arte esse non possit, immo etiam peccet, Medicinam absque tali cognitione exercendo, docuerunt nonnulli DD. præ cæteris autem exactissimè Roderic. à Castr. *in Med. Polit. lib. 2. cap. 1. & seqq.*

7 Ignorantiam consequitur vt plurimom alter grauis error, superba nempe promissio suis ægrotantibus certæ salutis: nam hoc vitium proprium eorum est, qui minus in arte valent, & qui nesciunt Hippocratis assertionem, *in lib. de dec. hab. num. 6. Medicina multum posse sibi non arrogat.* Est ergo hic error contra ipsam etiam artem, præterquam, quod non sine peccato patratur, vt ex Medicis admonent Thom. Erast. *in disput. contra Parac. part. 1 pag. mihi* 184. & Roderic. à Castr. *lib. cit.* 3. *cap.* 7. & ex Iurisconsultis Ripa, *in tract. de pest. tit. de remediis præseruat. numero 95.* Sed præter Medicos hosce rationales, crassioris Mineruæ, reliquum Medicorum vulgus, & maxime audacissimi Empirici, & procacissimi illi Chymici, qui suæ ipsorum Artis promissa ratione moderari nesciunt nihil est, quod sibi suisqui ægrotis à suis remediis non promittant, etiam æternam vitam, si obganire ad libitum possent, ignorantes naturæ nostræ imbecillitatem, ac fluxibilitatem, & remediorum fallaciam, fidentes tantummodo iis, quæ apud scriptores reperiunt, vel quæ sibimetipsis ioaniter persuadent, somnisque quæ ipsi sibi fingunt, quibus postmodum ne per somnium quidem simills respondet effectus.

8 Loquacitas porro in Medico, maxime rationali, reprehensibilis est, & circulatoribus aliisque huius farinæ hominibus digna, iisque relinquenda, tunc autem iustis pœnis mulctanda, cum secreta sibi commissa, quæ detecta in damnum, aut ignominiam alicuius personæ emanare possunt Medicus detegit; vnde ad hoc iuramento sese obstriogit Hippocratea noster, *in suo iureiurando* ex quo id ipsum desumentes adnotarunt alij Medici, Codroneh. *de Christ. med. rat. lib. 1. cap. 7.* Silvaticus *in Medico, cap. 8.* Ranch. in ipsum *Hipp. iusiur. leg. 8.* qui optime addebat, quod quemadmodum animarum Medici, nempe confessarij, tenentur animæ morbos, quibus eorum ægri detinentur, silentio tegere; sic & Medici, qui corporis morbis medentur, ens, quibus sui ægroti afficiuntur, non debent, si patefacere eos non expediat, propalare.

9 Sed dubitari hic potest, an si Medicus requiratur in aliquibus casibus ad detegendam veritatem quæ celata in præiudicium requirentis, aut alterius personæ redundaret, teneatur contra hoc iusiurandum facere: loquor autem extra iudicium, nam in iudicio tenetur omnino veritatem detegere, Codronch. *vbi sup. libr. 1. cap. 38* Siluat. *de Med. cap. 8.* iuramento enim ad hoc obstringitue, Dabo autem in hac re exemplum: Vir sit qui vxorem ducere velit à Medico, qui mulieri, quam in vxorem petit, medetur, exquirit, an morbo aliquo & præcipue contagioso, laboret; postulat item alter in religionem aliquam recipi, & superioc Medicum consulit, an hic tali morbo laboret qui ingressum religionis impedite illi possit, & sic in cæteris; in quibus omnibus casibus Medicus, aut secreta sibi commissa detegere, aut celare cum alterius præiudicio cogitur, sed huius quæstionis decisio non ad nos, sed ad Canonistas pertinet.

10 Præterea Medicus, qui in casibus dubiis alios Medicos socios renuit, mortaliter peccat, vt ex Toleto dicit Thom, Act. *de Inf. part. 2. verbo Medicus, numero* 8. Vtrum autem possit Medicus (quod in quotidiano vsu est) pro socio renuere alium Medicum, quem nouit quidem plurimum in arte valere, vt alium conuocet magis sibi gratum, aut amicum, certè in dubium verti potest; ac profecto si verisimile fit, hoc in præiudicium ægrotantium futurum, certum est, quod nullo modo liceat, & idcirco peccare nos Medicos dixerim in hac consuetudine; de grauitate vero peccati ad me non pertinet quicquam determinare, de ea igitur nihil addo. Scio tantum ex Medicis Siluatieom *vbi supra cap.* 13. voluisse Medicum mortaliter peccare, quandoconque odio, aut inuidiâ doctiorem socium in curam non admittit, aut minus aptum & minus doctum, ob amicitiam, aut ob aliquem alium finem aduocandum curat: sed magis accusandi qui bonos, ac doctos inuidiâ aut odio respuunt; maximus enim peruersitatis cumulus est, optimis viris inimicum esse, vt Plutarch. dicebat *in lib. de diff int. od. & Inuid.*

Aduer-

Adverte tamen non solum non etiate, sed maxime secundum Canonum constitutionem facere, qui Medicum Iudæum, aut alium quemcunque extra Christianam Religionem, aut etiam Hæreticum in socium tenuit; nam acceptando huiusmodi Medicos in socios, mortaliter peccat vt omnes Canonistæ docent, & ex Medicis Codronch. *lib. 1. de Christ. med. rat. cap. 37.* & Mercurius *lib. 2. Err. popul. cap. 18.*

11 Gravius insuper errat Medicus, lethalisque peccati reus efficitur, qui ne sententiam suam mutaos emasse videatur, commissos errore fateri recusat, & eos acriter defendit; & tantò magis grave peccatum committit, quantò maius præiudicium ex hoc fons ægrotantibus emanare potest. Codronch. *vbi supra, libro primo. cap. 11. & seq.* Siluat. *ibid. cap. 8.* Quod quidem peccatum ad superbiam referri debet, à quo certè sese abstinerent, si in mentem reuocarent, fieri non posse ut nunquam erremus, & ideirco non reperiri Medicum qui non peccet, sed illum summâ laude dignum putat Hippocrates, qui parum peccet. Non est ergo es hoc indecorum Medico, si quando erret, errores ingenuè fateri, nam & ipse Hippocrates, & Galenus, & alij Medicinæ Proceres suos errores fateri non erubuerunt, quos imitari si quis erubescat, dicat priùs erubescere, quod non imitetur: sed de hac re qui plura scire desiderat, adeat ex Iuris consultis Tiraq. *de Nobilit. cap. 31. num. 50. & seqq.* & ex Medicis Sanctorell. *lib. 13. sua Antiprax. cap. ult.* & Zacut. *de Princ. Medic. hist. numero. 79. dub. 50.*

12 Denique ex Medicorum vel superbia, vel avaritia fit, vt morbos leues, tutos ac salutates, graves, dubios & periculi plenos faciant; nam vel vt eorum solertia & potentia in arte magnificetur, & inanem gloriam apud homines consequantur, vel vt largiùs ab ipsis ægrotantibus de morte timidis semuneretur, hoc facere consueuerunt? sed in vtroque casu homines malitiosè decipiunt: de quo errore vide supra citat. Sanctorell. *libro eod. cap. decimo.*

SVMMARIVM.

1 *Medicus ante omnia tenetur infirmis suadere confessionem*
2 *An teneatur in quolibet leui morbo, & num. 4. Dicendum ut num. 5. & 6.*
3 *Ægritudines ferè omnes in principio leues.*
7 *Leuis morbus ad hunc effectum quis dicatur, & seq.*
9 *Confessionem an in prima semper visitatione Medicus suadere teneatur.*
10 *An Medicus possit per alium ægros ad confessionem adhortari.*
11 *Medicus an, & quomodo teneatur certiorare, utrùm infirmus obedierit, necne*
12 *Ægro non obediente an Medicus teneatur eum deserere.*
13 *Medicus an ultra confessionem, teneatur etiam infirmis suadere viatici assumptionem.*
14 *Medicus an teneatur mortem quoque suis infirmis nunciare.*
15 *Medicus an teneatur absentes infirmos, ipsum consulentes ad confessionem hortari.*

De erroribus omissionis ad consilia spectantibus.

QVÆSTIO IV.

1 MEdicus ad infirmos curandos vocatus, ante omnia tenetur illos ad confessionem hortari, quod omittendo mortaliter peccat, ut omnes Canonistæ *in cap. cùm infirmitas, de pœn. & rem.* & omnes Catolici Medici docent; nam & ipsi Medici cùm Doctoratus lauream consequantur, ad hoc præstandum iuramento sese obstringunt. Sed circa eam rem nonnulla dubia occurrerunt. Primò, an hæc obligatio Medicus deuincial in quolibet morbo, etiam leui. Secundò, an possit Medicus huic obligationi per alium satisfacere, ut puta per Propinquos, per Parochum, per Amicos per Religiosos. Tertiò, an infirmo non obediente teneatur Medicus iuxta iuramenti formam illum deserere. Quartò, an teneatur etiam suadere ægro Viatici, cæterorumque Sacramentorum assumptionem. Quintò, an etiam mortem infirmis nunciare debeat. Sextò denique, an absentibus etiam infirmis, qui ab ipso consilium quærunt, debeat confessionem suadere.

Et quoad primum Catrar. *de Medico*, ex multis DD. auctoritatibus ab ipso adductis, *part. 4. a num. 28. ad seqq.* & ex Medicis Codronch. *de Christ. med. rat. lib. 1. cap. 17.* voluerunt, Medicum teneri in quolibet morbo etiam leui, infirmis suadere confessionem, ad quod etiam nonnullas rationes adducunt quarum primam nos ampliando ac declarando dicimus, quòd constitutiones Pontificiæ præcipientes Medicis, ut confessionem infirmis suadeant, loquuntur in principio cuiuscunque ægritudinis: at ægritudines in principio omnes videntur leuiores, iuxta id quod docet Hippocrates *lib. 2. Aphor. 30. Circa principia omnia leuiora*: unde facilè datetur casus, vt indies visuenit, quòd infirmitas à Medico leuis iudicaretur, & ægro ad confessionem non compulso, in augmento vel periret, vel delitaret, vel obmutesceret, vel strangularetur, & sic non posset, ampliùs Sacramento pœnitentiæ muniri. Ne ergo in huiusmodi inconueniens labamur, illicò à principio in quolibet morbo debemus ægros ad confessionem compellere. Nam erit, exempli gratiâ, qui leuiter in faucibus dolebit, & fortè etiam febricitabit, huic si confessionem quamptimùm non suadeas, poterit interdum paucarum horarum spatio squinantiâ suffocari, aut ita strangulari, ut spiritus viâ interclusâ loqui nollo modo possit, & sic de cæteris.

Alia tamen ex parte post Nauarr. *in Manual. cap. 25 num. 61. vers. Tertio peccat.* M. Antonin. *lib. 1. Var. resol. cas. 30 resol. ultim.* Actius *de Infirmitate part. 2 verbo Medicus. num. 6.* & ex Medicis Io. Alphonsa Fontech. *in spec. Med. Christ. lum. 1. pag. 8. vers. Quartò tenetur.* & Galpar. Tristan. *de Cler. Med. §. 33.* firmarunt Medicum in periculoso tantùm morbo, non in leui, eâ obligatione teneri. Nam aliàs videretur, ut ex Caietano dicebat etiam Codronch. *ubi supra*, ea res ludibrio, & despectu non destitui, si in quocunque leui morbo ægri cogi deberent ad confessionem, nimisque durum esset ad id semper Medicos teneri, sub eadem pœna, quâ in grauioribus casibus tenetur, ut ex Rosella addebat idem Actius *ubi suprà*.

Ergo in hac re Medici solertiâ & prudentiâ opus est, quâ neque in constitutiones pontificias illum peccare contingat, neque eam rem alia ex parte despectui haberi. Dicendum itaque primò, quòd etiam si morbus in principio leuis appareat, & Medicus ex magnitudine apparatus morbosi, & ex vi, & magnitudine prægressarum causarum, ex alisque medicis coniecturis, probabiliter timeat illum grauem futurum, teneatur omnino in ipso principio confessionem suadere, etiamsi speraret fieri posse, vt opportuno aliquo medicamento posset morbi grauius euitari, impetusque obtundi: aliàs autem in leuibus morbis Medicum non teneri,

diem ad ægrum non redibunt, qui huic debito non satisfecerit. Satis ergo erat iniungere Medicis vt sub pœna peccati ad confessionem ægrotos suos hortarentur. Itaque si frustratoria ea iuramenti verba esse non debent, Medicus omnino medius fidius tenetur ad eorum adimplementum. Vnde idem Codronchius, qui acriter hanc opinionem tuetur, respondet ad id quod dicunt, Medicum non teneri deserere infirmum, qui non vult obedire, Sacramentum pœnitentiæ suscipiendo, ex eo quod peccaret contra charitatem, dicitque quod multo magis fortè peccaret contra charitatem, si cum suæ ipsius animæ detrimento, pontificio mandato, & iuramento non satisfaceret; additque, Pontifices nihil potuisse præcipere contra charitatem: Deserere ergo infirmum inobedientem in hoc præcepto, non est contra charitatem. Alij distinctione in hoc casu vsi sunt, volentes quod si suppetat copia aliorum Medicorum, teneatur Medicus infirmum deserere; sin minus non teneatur. Sed id ad quod vnus tenetur, tenebitur & alius; omnes ergo Medici, postquam ægrum ad confessionem fuerint hortati, debent non obtemperantem deserere. Ego quidem, vt libere sensum meum patefaciam, nimis rigorosam ac duram existimo Codronchij sententiam, & omnino, si quid mihi in hoc pronunciare licet, dixerim, quod quandocunque immineat euidens vitæ periculum, si Medicus deserat infirmum, non debeat illum deserere, immo puto quod peccaret deserendo; in aliis autem casibus, quando videret pertinaciam infirmi, credo quod omnino teneretur illum deserere, & maximè si adsit copia aliorum Medicorum: hoc tamen pertinet ad Canonistas decidere.

13 Insurgit quarto alia dubitatio, num scilicet in morbo præcipiti, & periculi pleno, teneatur Medicus vltra confessionem, etiam ad Viatici assumptionem ægrum hortari. Merc. *lib. 2. Err. popul. cap. 25.* vult etiam ad hoc Medicum teneri. Ego Canonistarum nullum offendi, qui ad hoc Medicum obligatum dicat; neque iuramentum, quod in Doctoratus laurea assumenda præstamus ad hoc nos obstringit. Et tamen licet Medicus non teneatur sub pœna peccati, & ex proprio officio, si Parochum, Religiosos, Confessarios, assistentes, propinquos, amicos, & ipsum ægrum in hoc negligentes videat, saltem ex charitate tenetur, ne ægrum ipsum tam pretioso animæ remedio sub finem vitæ defraudet, ex quo quot, & quanta eius saluti beneficia consequantur, nullus sanæ fidei homo est, qui nesciat. Adde quod sacramenta hæc non minus corporis, quam animæ saluti sint proficua. Ac profecto etiam ad corporis salutem procurandam à Medico proponi tanquam remedia tutissima possunt, anteposita semper animæ salute: quia certum est, morbos animæ etiam corpori officere, arg. *text. in cap. cum infirmitas, sæpe citato.* At nihil est, quod animum peius afficiat, quam conscia delictorum mens. Quis autem est, qui aliquando in se ipso non sit expertus, quantopere post sacramentalem confessionem, & multo magis post sacratissimæ Eucharistiæ assumptionem, seipso lætior & alacrior existat? Videtur enim anima deposità grauissima, ac pernecanti peccatorum sarcinâ, recreari ac respirare, & ex hoc ipsissimum corpus à morbis leuari.

Quinto dubitatur, an Medicus teneatur etiam mortem infirmo nunciare. Nauarra ex Ca-
14 nonistis, *vbi alias, numero 63.* & ex Medicis sæpe adductus Codronch. *ibidem cap. 19.* & Io. Alphons. à Fontech. *in spec. med. Christ. lumin. 1. vers. Rogabis forsitan.* ponunt aliquos casus, in quibus volunt Medicum teneri, nempe cum speratur ex hac denunciatione Medici infirmo facta aliquod magnum bonum subsecuturum. Mercur. *lib. 2. Err. popul. cap. 25.* vult Medicum teneri denunciare mortem, saltem propinquis & adstantibus, ad scandala euitanda. Ego quæ addam, sicuti & superius allata omnia, Canonicæ censuræ subiicio, & meam tantum opinionem profero, non vt pro vera, si minus vera sit, recipiatur. Dico igitur, non videri ad Medicum pertinere, mortem aliquo modo ægro nunciare, nisi fortè ab ipso ægro, vt fit, instanter ob suæ animæ salutem, de hoc interrogetur; aut si nulla alia via sic qua magnum scandalum euitari post ægri mortem posset, licet sufficeret etiam eo casu per alium hoc ægro denunciare. Satis ergo se ab omni culpa immunem Medicus reddet, si Parochum, Sacerdotes, Propinquos, assidentes, amicos eius rei admonuerit. Et ratio est, quia Medicus corporeæ saluti præpositus, dummodo satisfaciat debito de suadendo confessionem, quod ipse æger scit ad Medicum pertinere, si mortem quoque ab eo sibi denunciari videat, à quo salutem expectat, absque dubio insolito timore ac terrore afficietur, fortè etiam itâ, & excandescentia in ipsum Medicum commouebitur, & mortem accelerabit, scioque infirmos nonnullos Medicis hæc nunciantibus, & testamenti confectionem suadentibus iratos, & animum despondentes respondisse hoc ad Medicum non pertinere; alios omne in posterum remedium recusasse, & alia inde mala ac scandala euenisse. Licet ergo Christianus Medicus non debeat (quod Galen. volebat *comment. 4. in sextum Epid. text. 8.*) certam incolumitatem ægro polliceri, quando adest aliquod vitæ periculum, ne spe corporeæ salutis, à salutis æternæ desiderio distrahatur nunquam tamen debet certam mortem enunciare,) nisi aliquid maius vrgeat) sed hoc Parocho, confessariis, religiosis, præstandum relinquere; cui sententiæ videtur adhæsisse Actius *de Infirm. cap. 43. num. 26. & seqq.* & ex Medicis doctissimis Gabriel. Fonseca *in sua Med. œconomia, cap. 11.*

15 Vltimo dubitatur, an Medicus absentes infirmos, qui ipsum consulunt, teneatur ad confessionem scriptis, vel nunciis hortari. Hoc dubium à Canonistis est prætermissum, illudque mouent ex Medicis Codronch. *vbi sæpe. cap. 18* & Mercur. *vbi alias, lib. 2. cap. 25.* & vterque in affirmatiuam sententiam inclinat, & ad hoc sub pœna lethalis peccati volunt Medicum esse obligatum. Horum Medicorum consilium pium quidem est & homini Christiano acceptandum; sed quod Medicus mortaliter delinquat hoc omittendo, nimis durum est, & falsum credo, quia ex forma iuramenti obstringimur ad illos tantum hortandos & impellendos ad confessionem, ad quos in lecto iacentes accedimus. Sed & de hoc, vt de superioribus, Canonistæ determinare debent.

SVMMARIVM.

1 *Medicus an tuta conscientia possit absentibus infirmis mederi.*
2 *Medicus non potest quicquam contra animæ salutem ægris suadere.*
3 *Infirmitas corporis ab infirmitate animæ.*
4 *Coitus ad corporis salutem an à Medico suaderi possit.*

5 *Con-*

5 *Coniugatis an possit Medicus coitum suadere.*
6 *Medicus tenetur prascribere remedia certa,non dubia.*
7 *Coitus licitus à Medico suaderi potest ex causa sanitatis.*
8 *Actus venereus inter coniugatos licet non sit actus virtutis, non est contra virtutem.*
9 *Coitus coniugalis etiam absque vlla spe generationis non est illicitus.*
10 *Coitus moderatus est salubris, & causa curatiua multarum agritudinum*
11 *Accubitus cum virginibus causa sanitatis, aut cum iuuenibus vetulis,an suaderi possit.*
12 *Pollutio causa sanitatis an procurari possit.*
13 *Pollutio voluntaria est peccatum mortale.*
14 *Ebrietas à Medico causa sanitatis dissuadenda.*
15 *Ebrietas ad nonnulles morbos curandos laudata.*
16 *Medicus non debet suadere Ebrietatem.*
17 *Ebrietem ex aliis rebus quam ex vino,aut cerevisia, an à Medico suadenda.*
18 *Circa ieiunium quodnam consilium dare possit Medicus remissiuè.*
19 *Cessationem à recitatione diuinorum officiorum quando consulere Medicus possit remissiuè.*
20 *Virginitatem dissuadere an possit Medicus. Decidend. vt num. 23.*
21 *Actus Matrimonij non solum est licitus, sed etiam meritorius.*
22 *Virginitas in statu Politico perniciosa,falsum.*
24 *Coniugium preferre virginitati est hareticum.*
25 *Matrimonium est quidem licitum sed non comparandum statui virginali.*
26 *Medicus in iudicium tanquam peritus vocatus, peccat moraliter falsa referendo.*

De erroribus commissionis ad consilia spectantibus.

QVÆSTIO V.

PRimo sese offert dubium iam diu agitatum, an nimitum possit Medicus ex arte primo,dehinc etiam an tuta conscientia absentibus mederi, ac consilium dare: & Codronch. *lib. 1 de Christ. med. ratione cap 5.* rei difficultatem in hoc puncto ostendens, in negatiuam sententiam ire videtur: quod si aliquando Medico liceat, tunc voluit illum tutiora, & elementiora medicamenta debere præscribere, validioribus omnino prætermissis. Neque dubium est, vt elicitur ex Galeno *in documento de Puer. Epil.* quod absentibus consiliom dare, est vndequaque difficile ac omnino periculosum. Codronchij tamen sententiam possumus aliqua ex parte moderari, dicendo primo, quod quandocunqoe Medicus ab aliis Medicis, vel à personis expertis certior fiat de natura,& accidentibus morbi, de temperamento & viribus ægrotantis, & de aliis ad hoc necessariis, possit & ex arte, & tota conscientiâ absentibus mederi,& quæcunque medicamenta indifferenter præscribere, vt indies à quibuscunque Medcis factitari absque vllo conscientiæ scrupulo obseruamus.

Secundo dicendum,neque tuta conscientia, neque ex arte Medicum posse absentibus mederi, si aut incertam & dubiam,aut non sufficientem relationem eorum habeat quæ diximus; quomodo enim curabit morbum, quem non cognoscit, aut ægrum iuuare aliquo modo poterit, cuius naturam & vires ignorat; Poterit tamen quædam generalia præscribere, vt quæ pertinent ad vitæ rationem saltem aliqua, quædam item medicamenta elementiora, vt dicebat Codronchius; quinetiam & sanguinis missionem,dummodo nonnulla prius ipse interroget, & alia etiam admoneat, vt de viribus ægrotantis, de symptomatibus quibus affligitur,de sexu,de ætate,de vitæ instituto & similibus, & admoneat insuper,ne præcesserit vlla insignis euacuatio, aut veneris immoderatus vsus, & alia,quæ possiut sanguinis missionem impedire.

Præterea Medicus,vt omnes Canonistæ admonent,,& cum Canonistis Medici omnes catholicè sentientes,non potest quicquam,quod contra Animæ salutem sit ægro suadere; sic expressissime cavetur *in cap.cum infirmitas.de Pœnit. & remiss.* in hæc verba: *Caterum, cum anima sit multo pretiosior corpore sub interminatione anathematis prohibemus ne quis Medicorum pro corporis salute aliquid agroto suadeat, quod in periculum anima conuertatur.* Quod non destiterunt etiam admonere ipsi Medici, vt Forest *lib. 4. Obs. Chirurg. obs. 6. in schol.* Codronch. *l. 1. de Christ. med. rat. c* 20. Gasp Tristan. *de Cler. Med. §. 36.* Quâ occasione in propriâ dico, Medicinam, si res intimius perscrutatur, non quærere simpliciter corporis sanitatem, ita vt anima non sit sollicita, imo potius contrarium quærere, nempe corporis sanitatem, ad hoc animus valeat,

——— *& si mens sana in corpore sano.*

alias in cassum laboraret,non solum quia corporis infirmitas originem trahit aliquando ab infirmitate animi, *text. in cit. cap. cùm infirmitas*: vnde non remoto morbo animæ, non induceret sanitatem, Sed etiam,quia nulla potest vere dici sanitas adesse vbi anima sana non sit: ergo de necessitate Medicina debet quærere Animæ sanitatem,& sanitatē corporis ad animæ salutem dirigere. Qui igitur vt corpori sanitati consulat, animæ sanitatem negligit non in præcepta modo diuinæ legis peccat, sed veræ etiam Medicinæ, vt Anathema habendus. Quanquam autem Medicum nos pro sanitate corporis tantum consulamus, certe si pro sanitate quoq; animæ, in his quæ ad eum spectant, consulerem, non minora prædia ab ipso in animæ, quam in corporis salutem reportaremus. Sed quotusquisque homo est, qui ad animæ morbos auxilium à Medico exposcat? Deplorandum quidem est, quod neglectis omnino auxiliis, quæ ad animæ morbos Medicina suppeditare potest, sola ea expetamus, quæ corporis saluti prospiciunt, Sed de his, longioribus egi *in libr. 6 de animi passionibus, ac morbis de eorumque cura tam Physica, quam morali*, vulgari sermone exaratis.

Cæterum cum multa sint quæ Medicus contra animæ salutem hominibus suadere pot est, aut de omnibus, aut de plerisque, saltem singulatim agendum.

Dubitatur ergo primo, an Medicus possit ad alicuios morbi curationem, aut etiam ad euitandam mortem, ægro coitus vsum suadere, omnesq; DD. vnanimiter dicunt, non posse, quod in tantū est verum, quod non solum quotidianis expetitoriis verbisque explicitis, sed etiam implicitè & conditionaliter, vt declarat cum aliis Nauarra, *loco citato.* Et ego quidem non modo existimauerim peccare Medicum conditionaliter loquentem, vt Nauarra dicit, *Ego hoc tibi non consulo, sed si tale quid faceres, sanareris*: sed etiamsi cum hac exceptione loqueretur, *Nisi peccatum obstaret, coitus vsus tibi sanitatem restitueret.* Quia quantum est ex parte sui, Medicus consilium etiā per hæc verba dare videntur, & facile dare potest occasionē peccādi anteposita sanitatis recuperatione, & voluptate propositi remedij. Hæc autem habere locum in coitu illicito nemo infieiatur: sed dubitant nonnulli, an etiam licitum coitum Medicus possit coniugatis suadere. Turrecremata, ex quo Actius *de Infirm. p. 1. cap. 44. numer.* 26. dicit non posse saltem absque peccato veniali: quod tamen cæteri non videntur admittere, quia volentes Medicum non posse suadere coitum, omnes loquuntur de illicito. Ita post alios Nauarr,

Nsustr. *ubi alias*, *numero*. 62. Less. *de Inst. & Iur. lib. 4. cap. 3. dub.* 14. Catrat. *de Med. p. 4. num.* 65. Cattanz. *de part. cap. 20. quæst.* 8. & ex Medicis Codronch. *ubi sæpe lib* 1. *cap.* 20. Mercur. *lib. 7. error. popul. cap.* 41. Ratio tamen videtur adduci posse pro Turrecrematæ opinione, atque ea est, quòd Medicus, ut suo loco probabimus, tenetur præscribere remedia tuta & certa, non dubia, & quæ periculo possunt hominem exponere: sed tale remedium est coitus, quia semper noxius, nunquam salutaris, aut iam de raro proficuus, ut iure suspectus esse possit. Quòd autem sit noxius multa, ne infinita dicam, probare possunt, quæ tamen data operâ relinquam. Celeberrimum est Clinæ Pythagorici dictum, Venerem tunc esse exercendam, cúm quis damnum aliquod subire vult, vel ut alij, cùm quis seipso deterior esse desiderat. Si quis autem plures rationes, & auctoritates percurrere velit, demonstrantes coitum esse semper noxium & insalubrem, adeat ex Iurisconsultis Cagnol. *in Epist. de Vita & reg. bon. Princ. num.* 137. & Tiraq. *de Nobil. cap.* 31. *numero.* 195. *ad seqq. & de leg. Connub. Gloss.* 1. *part.* 10. *a num.* 6 *ad quamplures seqq.* multa, ne omnia dicam congerentem, & post eum Cattanz. *de part. cap.* 20. *quæst.* 8. & ex Medicis post antiquiores, Nicol. *serm. 6. tract. 2. cap.* 5. Cagnatum *lib.* 1. *Obs.* 1. Rod. à Cast. *lib. 3. de nat. mul. par. 1. cap.* 3. & nouissimè Antonium Sanctorell. *lib. 17. sua Ameprax. cap.* 1. & ex alijs professoribus Cæl. Rodig. *Antiq. lect. lib.* 15. *c.* 4. *& seq.* Quod autem multi dicunt, Venerem aliquibus morbis prodesse, & quod ipse Hipp. 6. *Epidem. sect.* 5. *text.* 22. coitum dixerit esse utilem morbis ex pituita, & Arist. *lib. 4. problem. cap.* 31. utilem esse morbis melancholicis, & iterum Hipp. *lib. 1. de rat. vict.* præceperit Venereis esse magis utendum in aquæ accessionibus, minùs in ignis incursionibus, & qui firmauerit quoque *lib. 7. Epidem. sub.* Dysenteriam à turpi scortatione solui: quod & Amat. Lusit. experientiâ confirmauit, *cent. 2. curat. med. cur.* 47. hæc inquam omnia videntur à plerisque bene sentientibus satis refutata, ac confutata. Nunquam ergo coitus à Medico est suadendus, quantumvis aliàs licitus existat.

7 His tamen non obstantibus, dicendum videtur, saluó semper meliore iudicio, licitum coitum pro sanitatis remedio à Medico suaderi tutâ conscientia posse: si enim coitus est licitus, non suadet Medicus rei illicitæ operam dare; potest ergo coitum suadere. Licet enim actus venereus inter coniuges non sit actus virtutis, non est tamen contra virtutem, imò licitus actus est, & laudabilis, si debito modo, & ad non malum finem celebretur. D. Tom. 2. 2. *quæst.* 153. *art.* 2. imò, ut addit, non est minùs licitus coitus ad sustentationem humanæ speciei, quàm delectatio in cibis ad conseruationem indiuidui. Neque solùm licitus est coitus inter coniuges, sed est etiam actus meritorius, si in gratia fiat, & debitis circumstantijs non destituatur. Sanchez *de Matr. libr. 9. disp.* 1. *num.* 3. Inde non video, quomodo locum habeat opinio Io. Brunelli *de spons. & matrim. conc.* 8. *numero* 12. volentis, quod actus concubitus ad curandam incontinentiam & fornicationem cum alia muliere, sit cum propria uxore peccatum veniale: sed his ego me non immisceo. Licèt autem instari possit, quòd quando coitus à Medico suadetur, non suadetur ad hunc finem, nempe ad generationem, sed ad alicuius morbi sanationem: tamen respondendum, quòd satis sit, si finis principalis copulæ sit generatio, licét cum hoc sequatur, quòd sit remedium alicuius infirmitatis: neque enim à Medici consilio impeditur principalis ille finis, tunc enim non liceret coitum suadere, licèt coitus coniugalis etiam absque spe futuræ generationis non sit ullo modo illicitus, ut est coitus inter valde

9 senes, & coitus cum prægnante, cum qua nulla secundum plurimum spes est nouæ generationis, donec uterum gestet; & tamen coitus huiusmodi sunt liciti, habet enim copula coniugalis præter finem generationis, alios bonos fines ab ipsis Theologis, & Canonistis enumeratos, & à Rota *in Pisaurenum localium Luna* 22. *Iuny* 1648. *coram Arguelles*, & inter Medicos à Moxio *de cur. morb. mul. per vena sect. l.* 2. *cap.* 16. Coitum verò moderatum esse saluberrimum, & causam curatiuam multarum ægritudinum, post Gal. *lib. 6. de loc. aff. cap.* 5. Aët. *serm. 3. cap* 5. & Auic. Constantin. Haly, & alios antiquiorum dicit Tadd. Florent. *in Isag Ioann. c.* 30. & Nicol *serm. 6. tract. 2 cap.* 4. & latè demonstrat Concil. *differ.* 124. Roderic. à Castr. *de Nat. mul. cap. 3. lib.* 1. & nouissimè Franc. Ranchin. *de morb. Virg. sect. 3. cap.* 5. *& de morb. senum sect.* 1. *cap.* 10. & Sanct. *in morb. vitand. err. lib.* 4 *cap.* 9. neque deest ex Iurisconsultis, quem adducam, abundè de ea re disserentem, Tiraq. *de leg. Connub. leg.* 15. *Gloss.* 1. *à n.* 73. *ad plures.* Unde verum non est, coitum semper esse noxium, nunquam salutarem, quia, ut ex Rufo Aëtius, *loco suprà citato*, Naturale opus coitus est, nullum autem ex naturalibus operibus nociuum est; & omnium quæ superfluunt salubris suo tempore est euacuatio, quia Naturam veluti à sarcina subleuat, quæ aliquando ex se, ipsum superfluentem sanguinem, & ipsissimum semen non modò absque noxa, sed maximo cum commodo sponte excernit, utpote quæ per eas excretiones hominem aliquando ab imminente morbo, & ab ipsa morte vindicare soleat: & si coitûs intermissio tantopere nocet, ut demonstrat Hippocr. *in lib. de his, quæ ad virg. spectant*, & Gal. *lib. 6. de loc. aff. cap.* 5. & cum his Epiph. Ferdinan. & Sanctorius *locis suprà adductis*, certè reditus ad coitus usum ab his nocumentis hominem liberabit.

11 Aliud insuper insurgit post hoc dubium, an liceat Medico senibus accubitum puellarum virginumque suadere, quemadmodum vetulis accubitum cum iuuenibus, vel adolescentulis ad aliquem morbum profligandum, ut Medici, vel serui suaserunt Regi Dauid iam senio confecto, sacrâ scripturâ narrante *lib. 3. Reg. in principio*: Quòd enim accubitus iuuencularum senibus, & iuuenum vetulis sit salubris, præter experientiam testem, probatur ratione à Francisco Ranchin. *de morb. sen. sect.* 1. *c.* 8. demonstrante quonam modo hic accubitus huiusmodi personas iuuare possit. In hoc dubio decidendo, remedij suspicio ante omnia præ oculis habenda, etiamsi præcipitatæ ætatis hominibus suaderetur; quanquá enim certi essemus de impotentia conclamata hominis, tamen certi esse non possumus, an aliquam sinistram cogitationem in sene hic accubitus excitare posset, & sic cùm non solùm euitare debeamus consilia, quæ peccata suadent, sed etiam ea quæ dant, aut dare possunt occasionem peccati, concludendum à Medico non posse tale remedium tutâ conscientiâ proponi, sed esse potiùs in alia simillima remedia commutandum, de quibus idem Ranchin. *ibid.* nisi adeò tenellæ ætatis pueros, & puellas in hac occasione assumendas curaremus, ut omnis peccati suspicio omnino euanesceret,

Sed

Sed circa Veneris vſum aliud dubium non prætermittendum excitatur, an liceat nimirum ob ſanitatem recuperandam pollutionem procurare; videtur autem prima fronte in caſum de hoc dubitari, quia ſi coitum ſuadere non licet multo minus procurare pollutionem, cum pollutio voluntaria ſit peccatum mortale, vt ex communi Leſſius *de Iuſt. & Iur. lib.4. c.3. dub.14. in princ.* Sanchez. *de matrim. lib.9. diſp.17. num.16* Sed inſtatur, an liceat ſaltem ad euitandam mortem, vt maxime in hyſtericis mulieribus, quæ ſuffocantur, & aliquando ex procurata ſeminis emiſſione reuiuiſcunt, vt in vidua, de qua Gal. docet, *lib.6. de loc. aff. c.5.* Sunt enim ex Canoniſtis, qui hoc in aliquibus caſibus licitum eſſe exiſtiment, Sanchez *de matrim. lib. 9. diſp.17 num.19. Tom 3.* relatus per Moxium ex noſtris *lib. 2. Method med morb. mul. per ven. ſect c 17.* & ita ſe alias ſenſiſſe fatetur Codrone. *lib.1. de Chriſt. med. rat. cap.11.* Tutior tamen ſententia eſt hoc in nullo caſu vnquam licitum eſſe, Leſſ. *de Iuſt. & Iur. libro 2 cap.9 dub.10. num.61.* & ex Medicis idem Codronch. *ibid.* Ranchin. *de morb. virg. ſect. 3. cap. 2.* Moxius *vbi ſupra*, qui acriter impugnat Sanchez opinionem, eiuſque argumentis pro ſua opinione allatis ſatiſfacit.

Præterea dubitatur an Medicus poſſit abortum ſuadere, [vide Horſt. *tom.3 Pag.99. & 100.* Reies *pag. 380.*] & abſoluté loquendo omnes negant. Dubium tamen eſt, vt in ſuperioribus caſibus, an id pro recuperanda ſanitate aut ſaltem pro euitanda morte interdum licere poſſit; de qua re, quia magis opportuna in ſequentibus offeretur occaſio, eo loci eius rei determinationem reiiciemus; quemadmodum & aliam non abſimilem, an liceat ſuadere ſterilitatem.

14 Quæritur vlterius, an licitum Medico ſit hortari aliquem ad ebrietatem, pro remedio alicuius morbi: & primo videtur quod non, quia ebrietas peccatum inducit, & eſt illicita? quia & corpori noxia eſt, & animæ etiam officit, reddit enim partem animæ rationalem hebetem ac turbidam, vt Gal. *lib.2 de ſanit. tuend. c.11. & lib.4. eiuſd. c 4.* & poſt eum D. Tom. *1.2. quæſt.150 art.1. in c.* dicebat, vnde Horatius *ſerm. lib.2. ſat.2.* de crapula loquens.

Atque affigit humi generoſæ particulam auræ.

Et vt cætera prætermittam, ebrietatis nocumenta & multa & maximi ponderis eſſe, qui cognoſcere deſiderat, viuere poterit Plat. *lib.1. de Leg. verſ. f.* Senecam, *in Epiſt. n.83.* & inter Iuriſconſultos, Hoſtienſ. *in ſumm. lib.1 tit. de temp. & qualit. ordin. n. 27.* Tiraq. *de leg. Connub. lib.15. Gloſſ.1. n.146. & ſeqq.* Leſſ. *de Iuſt. & Iur. lib.4. cap.3. dub. 3.* & poſt alios Barboſ. *de offic. & poteſt Epiſc. alleg.26. part.1. num. 10.* & Medicis Practicos omnes *in propriis capitibus*, & præ cæteris Foreſtum *lib.9. obſ.23.* Siluat. *in controu. n.14.* Ranc. *Pathol. ſect.2. c.15.* & plura dixi alias *l.2 harum Quæſt. tit.1. q.11.* Cum ergo ebrietas ſit adeo noxia, non videtur pro remedio ſanitatis à Medico vſurpari poſſe.

15 Verum enim vero ebrietas alia ex parte cum à Philoſophis, tum à Medicis pro multarum ægritudinum remedio laudatur, nam Hipp. *1. lib. de intern. aff. num.19 in Renum morbo*, Si morbi, inquit, initio acceſſerit, vinum Mendæum album dilutius quam primum, per diem potui exhibere oportet, & inebrietur, quoad ſanguis ex naribus plurimus prorumpat. Plato quoque *dial.1. de leg trans. med. iterumque ibid. verſ. final.* ebrietatem videtur commendare, dummodo modus adhibeatur. Quinetiam Seneca *lib. de Tranquill. Anim. cap. vlt. in fin.* Ebrietatem apertiſſimè ſuadet ad vitæ iucunditatem, magnorum virorum exemplo, qui vt curis leuarentur aliquando ſeſe inebriabant: & ex aliorum Medicorum teſtimonio pro remedio opportuno nonnullorum morborum ebrietas proponitur, & vide quæ in hanc rem attulit ex Auicenna, Haly, Gordonio & aliis Nicol *tract.2 ſerm.3. cap.9.* & ex Neotericis Siluatic *loco ſupracit.* & Ranchin. *ibid.* Quibus addendum, quod D. Thom. *2.2. q.150. art.2. ad 3.* apertè firmat, quod multum comedere & bibere, ad hoc vt vomitus prouocetur, non eſt peccatum, & manifeſtè Leſſ. *de Iuſt. & Iur lib.4 c.3. dub.3.* & Paul. Laymann. *lib.3. Theol. Moral ſect.4. num.4.* cum aliis docent, quod inebriare ſe non voluptatis cauſa, ſed valetudinis recuperandæ gratiâ, ſi in aliquo caſu opportunum medium eſſe videatur, non ſit illicitum [Vide Horſt. tom.3. pag.18.]

16 Sed his non obſtantibus, dicendum videtur, Medicum non poſſe directè ſaltem pro remedio ſanitatis ſuadere alicui ebrietatem; & ita tenet ex Canoniſtis Nauarr. *vbi alias, num.62.* & ex Medicis Gord. *in lil. p.2. cap.21.* & Codronch. *vbi ſæpe lib.1. c.20.* & Siluatic *in Controuerſ. loco iam adducto.* addendæ ſunt ad hoc nonnullæ rationes: Medicus non poteſt quicquam ſuadere, quod ſit contra animæ ſalutem vt probauimus, nempe quod ſit peccatum, & maxime mortale, ſed inebriare ſe eſt peccatum mortale D. Thom. *2.2. quæſt. 150. art.1. & 2* Ergo Medicus non poteſt alicui ſuadere, vt ſeſe inebriet: Et ad inſtantiam, quæ fieri poteſt, quod tunc Medicus conſuleret quid contra animæ ſalutem, quando conſuleret ebrietatem ob voluptatem, non vero ob finem recuperandæ ſanitatis: reſpondetur, quod. quemadmodum non licet mediante aliquo peccato mortali, ſeſe etiam ab imminente morte liberare, ſic non licet conſulere ebrietatem propter ſanitatem, cum inebriare ſe, vt dictum, ſit peccatum mortale. Præterea Medicus non debet vti remediis dubiis & quæ cum periculo vitæ in vſum trahatur, ſed tale remedium eſt ebrietas, quia aliquando excitat apoplexiam, & occidit, iuxta vulgatam Hippocrat. ſententiam, *lib.5. Aphor.5. & alibi*, Ergo ebrietas non eſt à Medico pro remedio morborum vſurpãda, quia, vt Gordon. addit, ante vomitum poſſet homo incurrere Apoplexiam.

Neque valet inſtantia, quod ſi ebrietas, fiat eo fine, vt vomitus prouocetur, & non ad voluptatem vt dicebant Leſſius, & Laymann. & alii, non ſit peccatum, quia, vt optimè D. Thom. *vbi proximè. art. 2. ad 3.* non eſt neceſſarium ad vomitum prouocandum, vt quis ſeſe inebriet; nam ad hunc finem ſatis eſt affatim comedere, & bibere citra ebrietatem præterquam quod, vt addit, aquâ ipſa tepidâ facillimè vomitus prouocatur. Addamus & nos, mille alia remedia non tam generoſiora, quam leuiora poſſe ad prouocandum vomitum in vſum trahi: de quorum natura, & qualitate luculentiſſimos tractatus parat iam ſolertiſſ. Medicus Petrus Caſtellus *in libris de vomitoriis*. Itaque non excuſatur vt D. Thomas addit, à peccato, quia eo fine nempe ad vomitum procurandum ſeſe inebriat; & quidem rectè, quia per ebrietatem vſum rationis amittimus, per quam ſecundum virtutem operamur, & peccata declinamus. Sed cum hæc locum habeant in ebrietate, quæ vino excitatur, alia potione vini naturam æmulante, vt Cereuiſia eſt, Sicera, Hala, Zythum & ſimiles potus; inſtari poteſt, an quibuſdam medicamentis licite poſſimus ebrietatem prouocare: & antequam de hoc quicquam determinemus, placet afferre id, quod Herodot. *lib.1 non longè à fin.*

17

natrat; nempe pomum, seu fructum quoddam igni iniectum, circumstantes omnes sese calefacientes suo odore inebriare; nec desunt alia, quæ solo odore eundem effectum apta nata sunt producere, de quibus non est hic locus vt loquamur. Ad dubiũ dico, quòd licet peccatum in ebrietate consistat formaliter in excessu potus causa voluptatis, vsque ad rationis permixtionem, D. Thom. *vbi supra art.* 1. Less. *loco cod. lib.* 4. *c.* 3. *dub.* 3. *n.* 13. crediderim tamen non licere priuare se aliquo modo rationis vsu, ad quemcumque finem id fiat: quia per priuationem vsus rationis similes euadimus brutis, quod esse maximum malum, idem Lessius dicebat *vbi sup. à, num.* 17. & tamen ipse vult, quòd non sit peccatum, inebriare se aliquibus medicamentis, aut etiam vino, dummodò non fiat causa voluptatis, quæ simul stare posse non videntur, si modò ebrietatis peccatum non consistit tantùm in excessu potus propter voluptatem, sed in spontanea priuatione vsus suæ ipsius rationis. Ergo si quis aliquo medicamento sese inebriet, cùm habeat fortè alia & meliora, negligens per aliquod tempus priuare se rationis vsu, videant Canonistæ an peccet, quantumque peccet. Plura autem sunt medicamenta, quæ inebriare hominem possunt, vt Ambarum cum vino assumptum, lignum Aloës, solanum maniacum, Crocus, Lolium, Anisum, Lupulorum decoctum, aquæ stillatitiæ ex hordeo, aliisque granis, & Tabacco, & alia quæ recenset Daniel Sennert. *lib.* 1. *pract. p.* 2. *cap.* 6. Sed placet notare Medicum ettotem Lessij, qui de Tabacco prononciauit, esse de genere narcoticorum, ac frigidam stirpem: quod tamen falsum omnino est, cùm sit calida, & suâ acrimoniâ sternutamenta moueat, aliaque efficiat, quæ actiom medicamentorum propria sunt, vt videre est apud Nicolaum Monardum *de simpl. medic. Ind. Occid. cap. proprio*, qui Tabacco calidæ & siccæ naturæ in secundo gradu constituit.

18 Excitatur præterea dubium de consiliis dandis circa Ieiunij obseruationem, & circa comestionem carnium, aliorumque ciborum certis diebus interdictorum, quandonam liceat Medico infirmis suadere, vt à ieiunio sese abstineant, & vt carnibus, quando aliàs non liceret, vescantur; sed de hac re plura, ac quæcunque occurrerunt, attuli *lib.* 5 *superiori, titulo primo per totum.*

19 Præter hæc in dubium vertitur, an possit Medicus sine peccato, infirmo suadere cessationem à recitatione diuinorum officiorum, ab auditione Missæ, à similibusque obligationibus ab Ecclesia, vel à particulari quoquam instituto requisitis; sed & de hac re seorsim agere operæ pretium duxi, nimis enim excresceret præsens titulus, & maximè hæc quæstio, si omnia de hac re dicenda in præsentiarum discuterentur.

20 His ergo omissis, videamus quid sentiendum de consilio dando circa virginitatem dissuadendam: nam videretur huiusmodi consilium non esse illicitum, quia suadendo virgines ad nubendum, non

21 suademus ad aliquod prauum opus, quod sit peccatum, quia actus Matrimonij non solùm est licitus, sed est etiam meritorius, D. Thom. 2. 2 *q.* 153. *art* 2. & coniugium est ex rebus maximè licitis, quia multa bona secum affert, quæ enumerat D. August. *in lib. de bono Coniug.* Si ergo Medicus potest licitè suadere, poterit etiam ad coniugium, tanquam ad rem licitam, virgines hortari. Immò non solùm poterit virginibus suadere coniugium, sed fortè etiam dissuadere virginitatem, tanquam rem maximè insalubrem, quia mulier nata est ad fœtus generandos, & quandocunque ab eo fine distrahatur, morbis fit valde obnoxia, maximè quia in eius corpore aggregatur suo tempore materia seminalis ad generationem destinata, quæ in corpore retenta, neque vllo modo per coitum expulsa, mille mala symptomata, ac mille morbos gignit, vt demonstrat Gil. *lib.* 6 *de loc. aff. c.* 5. ex quibus mulieres petiellitati quotidiana experientia docet.

22 Adde quòd virginitas in statu Politico videtur perniciosa, cùm tendat ad interitum populorum, & totius generis humani absumptionem, vt prosequitur Franc. Ranchin. *de morb virg. sect.* 1. *cap.* 12. ergo non solùm licitum est dissuadere virginitatem Medico, ob id quòd noxia inuiduis sit, sed etiam ob bonum publicum, quod absque dubio priuato ante ferendum.

Denique virgines multis ac difficillimis morbis conflictantur, quos percurrit Hipp. *in lib. de morb. virg.* his autem summa medela atque vnicum remedium est, vt matrimonio iungantur; quemadmodum conceptis verbis ipse Hippocrates præcipit *loco cit.* cuius præceptum quàm vtile, quàm ad rem soleat esse, satis superque declarat quotidiana experientia; via enim viro iunctæ virgines valetudinariæ, morbosæ, debiles, & vitam miseram ducentes, sanæ, vegetæ ac robustæ euadunt, omnibusque morbis, quibus affligebantur, facili negotio se extricant.

23 Dicendum est, aliud esse dissuadere virginitatem, & hortari virgines, vt potiùs coniugalem statum, quàm virginalem eligant; aliud illas, quæ aliàs virginalem statum non elegerunt, sed quandocunque deus casus oubete propositum habent, suadere vt quamprimùm nubant: hoc enim illicitum non est.

24 At dissuadere virginitatem his, quæ virginalem statum elegerunt, & præferre coniugium virginitati, & omni ex parte illicitum est, & hæresim sapit, eiusque erroris damnatus fuit Iouinianus, qui insipes existimabat, non maioris esse meriti statum virginalem, quàm coniugalem, vt ex D. Hieronymo tradit D. Thom. 2. 2. *q.* 152. *art.* 4. Hoc ergo illicitum est quacunque ex causa fiat, etiam ad recuperandam amissam sanitatem, imò etiam ad euitandam mortem, tametsi non fieret hoc, quia ita sentiremus, sed solùm ad dissuadendas virgines ab eatum sancta opinione, & à laudabili illo proposito permanendi in statu virginali.

25 Ad difficultates autem, quæ pro contrária sententia proponuntur, facile est respondere: & ad primam dicimus, concedere nos coniugium esse licitum, sed non ob id esse anteferendum, imò ne comparandum quidem statui virginali: vnde etiamsi liceat suadere matrimonium, non ideirco licet dissuadere virginitatem.

Ad secundam dicendum cum Ranchino, *vbi supra, cap.* 11. falsò supponi virginitatem esse noxiam, & insalubrem, quia experimento quotidiano habemus Religiosos omnes, & castam vitam degentes, magis sanos viuere, quod de viris non est dubium; de fœminis autem hoc verificatur secundum plurimum. Neque ob id quòd suspicemur vni, aut alteri obesse, idcircò, si secundùm plurimum non obest, dicendum esse rem noxiam & insalubrem. Addendum etiam, quòd si nocumenta ex continentia huiusmodi personarum corporibus aliqua resultare possunt, habent alia ex parte opportunissima remedia, vt enientur, sicuti ieiunia, fuga, orationes, corporis macerationes, & alia id genus.

Ad tertiam difficultatem respondendum cum D. Thoma, *vbi supra, art.* 2. *ad* 1. virginitatem nequa-

quam tendere ad generis humani interitum, cùm sit tantummodò aliquarum personarum, non totius multitudinis, vnde potest per alias personas genus humanum propagari, neque necesse est idipsum per singulas quasque personas fieri.

Ad quartam dico, bene quidem procedere, quòd coitus licitus, nempe coniugalis, possit pro alicuius morbi remedio à Medico suaderi; sed non sequi idcirco dissuadendam esse virginitatem, tanquam quid noxium, aut coniugali statui postponendum, etiamsi corpori noxia esset. Hippocrati tamen, qui virginitatis bona non cognouit, licuit virginibus suadere, vt quam primùm viro iungerentur; nobis haudquaquam licere debet, qui cùm ea bona cognoscamus, virginitatem semper coniugio præferre debemus, ad eamque potiùs, quàm ad hoc homines hortari, quandocunque de ea re nos consulere satagunt.

26 Ad consilia denique spectare dici possunt, ea omnia, circa quæ Medicus in iudiciis tanquam peritus consulitur, & nulli dubium esse debet, quòd etiam in his multipliciter peccare potest, sed illud certissimum est, semper mortaliter peccare, quandocunque falsa refert, non solùm si hoc faciat medio iuramento, nam tunc esset etiam periurus, sed etiam si nullo iuramento adstrictus id faceret, & tunc maximè cùm eius relatio in alicuius personæ, vel ipsiusmet Iustitiæ præiudicium redundaret: etiamsi id præstaret sub pietatis prætextu, vt sc. ne quis ad vltimum supplicium damnetur, referret vulneratum ab ipso damnando, non periisse ex vulnere, sed ex alio morbo, aut non periisse aliquem ex assumpto veneno, licèt ex artis suæ peritia contrarium esse verum cognosceret: peccat enim absque dubio Medicus contra Iustitiam. Codronch. *lib. 1. Christ. med. rat. c. 38.* de qualitate autem, & grauitate peccati ad Canonistas pro consilio confugiendum.

SVMMARIVM.

1 *Medicus relinquens infirmum ante absolutam curationem, si ille ob id decedat, puniendus, & peccat mortaliter. Amplia num. 2. in ægroto etiam non soluente aut desperato.*

3 *Medicus an possit deserere infirmum suis præceptis non obedientem.*

4 *Medicus non potest recedere à loco infecto, si sit à publico conductus.*

5 *Medicus an possit cogi ad medendum.*

6 *Medicus à publico conductus non tenetur ad casus pestilentes.*

7 *Medicus vocatus non potest negare opem suam afferre. Amplia, vt n. 9.*

8 *Fides, quam habet infirmus in Medico, magis operatur in salutem, quàm medicamenta.*

10 *Medicus morbum protrahens mortaliter peccat, & tenetur ad mercedis restitutionem.*

11 *Medicus celans remedium vtile, & expertum, an dicatur peccare.*

12 *Medicamenta magis experta magis tuta.*

13 *Medicus conductus peccat satisfaciendo per alium debito sibi iniuncto.*

14 *Medicus grauiter peccat negligendo sua ipsius artis præcepta.*

15 *Medicus studia negligens, peccat mortaliter.*

16 *Medicus qui tardè visitat ægrotantes, quomodo peccet.*

17 *Medicus an possit deploratos relinquere.*

De erroribus omissionis circa operationem.

QVÆSTIO VI.

1 PLures casus occurrunt in hoc errorum genere multâ animaduersione digni, quorum primus esse potest, quando Medicus ante absolutam curationem infirmum deserit, & ille ob eam causam ex eo morbo decedit, aut saltem magno vitæ periculo subiicitur, aut morbus prolongatur; tunc enim culpæ reus efficitur, vt apertissimè elicitur *ex text. in §. Præterea, Inst. de lege Aquilia*, vbi Medicus, qui seruum secuit, & de hinc eius curationem dereliquit, & ob id seruus mortuus est, damnatur; & in similibus casibus Medicum mortaliter peccare firmat Nauarr. *in man. Confess. c. 25 n. 61.* & venit puniendus, Carrar. *de Med. p. 2. n. 85.* Catoc. *de loc. & cond. q. 16.* Actius *de Infirm. c. 47. n. 45.* Inde non videtur multa reprehensione dignus Alexander Magnus, qui Glauconem Medicum cruci affixit, quòd Hephæstionem infirmum deseruisset, vt quibusdam spectaculis interesset, vnde in causa fuit, vt Hephæstio non seruatâ debitâ victus ratione obierit, vt refert Plutarch. *in vita eiusd. Alex.* & ex ipso Mercur. *in lib. 2. Error. popul. cap. 3.*

Neque solùm Medicus peccat, & sine graui culpa non est, deserendo infirmum simpliciter, sed etiam deserendo infirmum, qui non soluat, Catoc. *vbi suprà.* Actius *ibid.* quod procedit, etiamsi infirmus sit deploratus, de qua re infrà. 2

3 Sed potestne Medicus deserere infirmum, qui suis præceptis non obediat? communis certè Medicorum sententia est, ægrotos, qui Medico inobedientes sunt, esse deserendos. Videtur tamen dicendum, quòd si ægrotus in rebus leuioribus sit inobediens, non sit vllo modo deserendus, si verò delinquat in grauioribus, ac pertinaciter in plerisque contra Medicorum præcepta se gerat, omnino deserendum esse; vt, exempli gratia si sitim æger tolerare omnino nolit, si quidpiam noxium tantisper degustet, si somno paulisper extra horam indulgeat, si sæpius os colluat, & sic de cæteris, non est ob hæc deserendus; non enim hæc tanti momenti ad curam sunt, vt sanitatem multum impedire possint, at si vino abstinere nolit, si potum præter modum assumat, si noxios cibos ingurgitet, si medicamenta assumere nolit, deserendus absque dubio est, nam quid boni ex Medica ope expectare potest, qui Medicinæ præceptis tantopere est contrarius?

4 Secundus casus est, cùm Medicus recedit à loco infecto, vt ne infectis medendo, ipse etiam inficiatur, quod quidem locum habet, quando Medicus est à publico conductus, Carrar. *de Med. part. 2. n. 92.* Actius *de Infirm. part. 1. c. 42. n. 15.* nam aliàs Medicus non conductus non potest cogi ad medendum, Carrar. *ibid. n. 91.* Sed videndum esset, an Medicus ex hoc, quòd nonnullis gaudeat priuilegiis & exemptionibus, teneatur idcirco, etiamsi non sit à publico conductus, etiam nolens mederi tempore pestis, & aliter faciendo amittat ea priuilegia, aut aliter veniat mulctandus. Ac profectò cùm huiusmodi priuilegia non alio intuitu Medicis concessa videantur, nisi quia publicæ salutis curam gerant, *argum. l. 1. §. Medicorum. ff. de var. & extr. cognit.* videretur tunc maximè eos teneri, ac cogi posse ad medendum, quando maior vrget necessitas publicæ salutis, vt pestis tempore euenit, Et tamen si Medicus, etiam à publico conductus, non tenetur ad casus pestilentes, Corneus *cons. 347. vol. 1.* ex quo idem Carrar. *de Med. p. 3. n. 60. & seqq.* multo minùs videtur teneri non conductus; sed forte concedi posset, non posse Medicum cogi tempore pestis ad medendum gratis, sed oblatâ conuenienti mercede cogi posse ob rationem prædictam, quæ quidem veritatem habebit, si quis etiam cum propriæ vitæ discrimine tenetur aliis subuenire, quod non credo, licèt de Medico conducto non sit verum, quòd non teneatur ad casus pestilentes, sed quòd non teneatur pro eodem salario, vt ex eodem Corneo dicit idem Carrar. *vbi suprà.* 5 6

Tertius

7 Tertius casus est, cùm Medicus vocatus negat opem suam ægroto afferre, quod fortè procedere debet, etiamsi in loco esset copia aliorum Medicorum, ægrotus tamen maximam fiduciam in ipso haberet: & ratio esse potest, quia denegando opem suam infirmo, qui multum in eo confidit, impedit Medicus 8 aut omnino, aut in parte, eius curationem, quia magis operatur fides, quam infirmus in Medico habet, in eius salutem, quàm ipsa medicamenta, vt post Galen. 1. *Progn in Princ.* & Auic 6. *Natural.* firmat Galeott. Matt. *de doctr. promisc* c. 15. & Laur. Ioubert. *lib.* 1. *Err. popul.* c. 12. Quia tamen nimis onerosum esset Medicos in hoc grauare, vt vocati peccarent, recusantes ad ægrorum multum in ipsis fidentem accedere: dicendum videretur, Medicum satisfacere huic obligationi, si saltem vnâ, aut alterâ vice accedat, suppetente aliorum Medicorum copiâ.

9 Amplianda autem principalis conclusio, vt procedat, non solùm quando Medicus negat opem suam homini Christiano ipsam implorantì, sed etiam si neget personæ extra fidem positæ. Ita Iu. Alphons. à Fontech *in spec. Med. Christ. lum.* 1 *pag.* 6. & in hanc ipsam sententiam consensit Roderic. à Castr. *lib.* 3. *Med Polit. cap.* 5. qui non solùm Barbaris, sed & ipsis hostib. petentibus debere nos subuenire affirmat; immò hoc in tantum esse verum probat, vt etiamsi ingrati in Medicum sint, tamen firmet non esse expellendos. Neque valet quod ex Hippocrate opponitur, qui recusauit Persas tanquam barbaros pestilente morbo afflictos curare, vt patet ex *eius epistola ad Histanem Artaxerxis præfectum*, imò ipse, quasi de hoc gloriaretur, ad Abderitas scribens, *Regionem*, inquit, *Græciæ inimicã malo morbo liberare recusaui*; neque enim erat Hippocrates Christiana charitate, vt nos esse debemus, munitus. Multò profectò meliùs Scribonius Largus, *in proœm. lib. de comp. med.* non fortunâ, neque personis hominea æstimat, sed æqualiter omnibus implorantibus auxiliis suis subuenturum se pollicetur, & Amatus Lusitan. quanquam fortè Christianâ charitate non motus, quod de Christiana fide non bene sentiret, in suo iureiurando cuiusvis religionis hominibus æqualiter operam suam se præstitisse iuramento solemni confirmat. Si ergo Medicus peccat, denegando auxilium personæ extra religionem christianam positæ: multo grauiùs tunc erraret, quando assumens curare infidelem, eius curam negligeret; grauissimè porrò, si medicamenta saluti contraria adhiberet, nec minori pœnæ subijceretur, quàm si in Christianum hominem peccasset.

10 Quartus casus est, cùm Medicus, vt morbum protrahat, remedia salutaria adhibere negligit, aut tardè adhibet: tunc enim non solùm peccat mortaliter, sed tenetur etiam ad restitutionem mercedis & est fur manifestus: Carrar. *de. Med. part.* 2. *n.* 70. & ex Medicis Codroneh. *lib.* 1. *cit. c.* 10. Hoc autem est maximum malorum Medicorum erratum, ex conclamata auaritiæ originem ducens, quod tamen in bonum Medicum cadere nequaquam potest; sed neque malos Medicos, licèt id machinentur, nempe morbos protrahere, perficere posse, abundè demonstrant Ioubert. *Err. pop. lib.* 1. *c.* 3. & Mercur. *lib.* 2. *Err. pop. cap.* 17.

11 Quintus casus est, cùm Medicus celat remedium, quod vtile expertus est ad aliquam infirmitatem, & maximè si esset communis & popularis, illudque pro secreto habet, & non propalat. Neque valet dicere, quòd non teneatur Medicus sua secreta propalare, publicique iuris facere, quia hoc redundat in eius præiudicium, quia minùs ex illis lucrabitur; vltra quod enim est contra Medici dignitatem remedia secreta habere, neque probi Medici talia secreta habere debent, vt optimè admonet optimus senex Septalius *lib.* 1. *suarum caut. n.* 14. magis certè attendendum publicæ vtilitati, quàm priuatæ. *l. pupill. §. si quis riuos. ff. de noui oper. enunc.* Si ergo Medicus aliquod remedium aliis non cognitum habeat, expedit Reipublicæ, vt propaletur, nam vel illud remedium est verè vtile & salutare, & sic cessare debet particularis Medici vtilitas ob publicam vtilitatem, vel non est in 12 veritate tale, & tunc etiam expedit, vt propaletur ne huiusmodi Medici, qui vt plurimùm aut imperiti sunt aut merè Empirici, vanis suis promissionibus & miraculis homines decipiant, vt quotidie fieri obseruamus. Quam inanis enim est, Deus bone, hæc secretorum remediorum persuasio! & tamen non in vulgus tantùm, sed in cuiuscunque generis viros, immò (inquam) in ipsos Medicos irrepsit. Sed quis est qui negare audeat, medicamenta quò magis sunt experta, & meliora, & tutiora esse, minùs autem bona ac minùs tuta, quo minùs experta fuerint? & tamen secreta aliis medicamentis ab omnibus præferuntur; cùm quò magis secreta sunt, eò minùs experta ea esse oporteat: ergo & minùs tuta & minùs bona secreta aliis medicamentis sunt. Sed vide hominum insaniam, quod peregrinum est, necdum constat, (inquit Hipp. *de fract. in princ*) an vtile sit, consueto, quod iam norunt vtile esse, anteponunt, quòdque ab vsu communi abhorret, ei quod est probè cognitum.

13 Sextus casus est, cùm Medicus à publico conductus per semetipsum non satisfacit muneri sibi iniuncto, sed seruit per substitutum, quia cùm dicatur electa eius industria, tenetur ipse per se inseruire. Carrar. *vbi aliàs, p.* 3. *n.* 11. quod videndum, an procedat indifferenter in omnibus casibus, quia facilè euenire potest, vt substitutus sit maioris pretij & valoris, quàm substituens; & tunc videretur, quod cùm hoc non emergeret in damnum, sed potiùs in vtilitatem conducentis, non esset hoc Medico conducto interdicendum.

14 Septimus casus est, cùm Medicus suæ ipsius artis præcepta negliget, & omittit secundùm ea operari, quia medicamentis non fidit, neque iis, quæ Medicina per ea promittit, fidem habet; nam præterquam quòd magis debet tribuere vniuersi sapientum hominumque consensui, quàm propriæ opinioni, dato quòd eius persuasio vera esset, ipse diceretur homines decipere exercendo Medicinam, & mercedem laborum suorum ob eius administrationem ab illis exigendo, & teneretur ad restitutionem. Debet ergo Medicus arti suæ fidere, & eius præcepta solertissimè exequi, aliàs grauiter delinquit: Nauarr. *in Manual. cap.* 25 *n.* 60.

15 Octauus casus est, quando Medicus studia dimittit, negligitque etiam in difficilioribus casibus auctores euoluere, fidens tantùm propriæ scientiæ & experientiæ: cùm enim indies noui morbi emergant, & iidem morbi in diuersis personis naturam euariando, euarient etiam medendi rationem, quia & temperamentorum, & ætatum, & sexuum, & regionum, & institutionum in victu, & consuetudinum, & complicationis morborum, & symptomatum, aliarumque plurimarum rerum variatio in hoc operetur, nunquam Medicus debet ita fidere anteactis experientiis, vt putet non indigere se nouo studiorum labore, nouaque in nouis præcipuè morbis speculatione.

16 Nonus casus est, cùm Medicus negligenter se gerit in Ægrotantium visitatione. Nauarr. *vbi supra*, &

maximè si ex eius negligentia ægrotos aliquid damni reportare cognoscat, vt verbi gratiâ, si serius visitet, quàm oporteat, & transactâ iam opportunitate applicandorum remediorum, ita vt ea procrastinare cogatur, non sine ægrotantium euidenti damno. In quem errorem facile dilabuntur, qui principibus viris medicinam facientes aliquando leuiter ægrotantibus, tenuioris fortunæ homines grauiter & ad mortem ægrotantes, vt illis accuratiùs inseruiant, transcurrunt.

17 Vltimus casus est, cùm Medicus deploratos relinquit, de hoc enim maximè hæsitatur, an licitè fiat, necne. Nam primò & ratione, & auctoritate probatur id licere. Ratione, quia incassum Medicus videtur inuisere ægrotantes remediorum incapaces, quales sunt deplorati; satius ergo est, ne obiiciatur illud, *Amice ad quid venisti?* huiusmodi ægrotantes solo prognostico relinquere. Secundò, quia visitatio Medici, cùm ægroti sunt in extremo vitæ, potest esse noxia saluti animarum; cùm enim in eo statu positi debeant à præsentis vitæ amore sese alienare, vt spe futuræ vitæ seriò conceptâ ad Deum toto corde, totaque mente conuertantur, certum est ex Medici visitatione, illos à desiderio salutis æternæ ob spem salutis corporeæ, ac temporalis distrahi. Tradendi ergo sunt tales infirmi religiosis, qui animæ medeantur, & ipsius æternæ saluti prospiciant, quantum in ipsis est. Tertiò, quia si deploratis remedia admoueamus, potest fieri in præiudicium aliorum ægrotantium, quia remedia, quæ adhibentur in iis, qui de proximo sunt morituri, infamantur, & malè inposterum apud cæteros homines audiunt, ita vt non permittant Medicos ampliùs illis vti, quod ne fiat, deplorati potiùs sunt solo prognostico relinquendi.

Probatur vlterius idipsum auctoritate, quia Hipp. *in lib. de Arte*, de essentia medicæ artis dixit, esse eorum, qui à morbo victi sunt, curam non aggredi. Manifestè etiam Gal. 2. *Aphor.* 29. & 11. *Method. cap.* 10. & 4. *de rat. vict.* 12. idipsum inculcauit, volens in his ægrotis inuisendis Medicum solo prognostico vti debere: quod etiam videtur sentire Cels. *lib.* 5. *cap.* 26. atque eandem sententiam sequitur ex recentioribus Card. *libro primo, Contr. Med tr.* 5. *contr.* 9.

Pro huius dubij resolutione, videtur dicendum cum recentioribus, nempe cum eodem Cardan. *de mal. med. vsu, cap.* 47. Roderic. à Castr. *libro tertio, Med Polit. cap.* 17. Codronch. *de Christ. med. rat. lib.* 1. *cap.* 7. Mercur. *lib.* 3. *Error. populi c.* 27. & nouiss. Zacuto *de Princ. Med. histor. n.* 63. *dub.* 41. & cum solertissimo Medico, & hîc Romæ magno cum applausu medicinam faciente, Gabriel. Fons. *in sua Med. acon. cap. vndecima*, deploratos, immò etiam de proximo morituros, nullo modo vsque ad extremum vitæ spiritum esse deserendos, maximè si mente constent, dummodò eâ cautelâ vtamur, vt prognosticum, & nostram visitationem subsequatur immediatè, & præcedat, omnium, & quorumcunque etiam minimorum remediorum admotionem. Ad primam autem rationem in contrarium dicendum, nunquam Medici visitationem posse esse inanem & superfluam, quia etiam in eo statu positis potest secundum eorum exigentiam ea præscribere, quæ iuuare maximè, nocere nunquam possunt. Præterquam quòd nunquam tam certi sumus de mortis euentu, quin aliqui etiam ex deploratis præter spem non euadant, vt aliàs ex Medicorum auctoritate dixi, Anc. 1. 4. in *aſtat.* 2. *cap.* 10. Ad quod etiam auctoritas Iurisconsultorum adduci potest, ne ea vllâ in re deficiat. Gall. *pract. Obseru. lib.* 2 *obs.* 111. *num.* 4. Quin etiam potest Medicus visitando ægrotum moribundum saltem nonnulla prohibere, quæ mortem accelerare possunt.

Ad secundam rationem in contrarium dicendum, quòd si Medicus cautus fuerit in prædicendo mortis euentum de proximo, etiam ipsi ægroto, si ita expediat, nunquam animæ aut corporis saluti præiudicium afferet. Ad tertiam dicendum, Medicum omnem calumniam facilè euitare, & sui ipsius, & remediorum quæ præscribit, propalando verum prognosticum futuræ mortis. Ad auctoritates dicendum omnes loqui de iis, qui iam iam extremum spiritum sunt exhalaturi, vt ex Galen. dicit Cardan. *in cit. lib. Contrad. med.* vel dicamus cum eodem Cardan. *in alio cit. loc. de mal. med. vsu*, intelligi de Medico de nouo accedente, non de illo, qui à principio curam susceperit; & in summa tutius esse cum recentioribus in hac re sentire.

SVMMARIVM.

1 *Medici ad senium deducti, & defectum interiorum sensuum iam habentes, medendi artem non debent exercere.*
2 *Medicus qui sequitur opiniones dubias, incertas, nouas, grauiter errare videtur.*
3 *Medicus etiam doctus, qui non assumpsit insignia doctoratus, mederi non potest.*
4 *Medicus absque sufficienti scientia artem exercens grauiter errat.*
5 *Medicus peccat curando morbum antequam eum cognoscat. Limita vt num seq.*
7 *Medicus errat, qui medicamenta noua & non experta in vsum trahit.*
8 *Melius est anceps remedium experiri quàm nullum.*
9 *Medicus peccat si plures ægrotos, quàm possit diligenter curare, curandos suscipiat.*
10 *Medicus grauissimè peccat, si medicamentum præscriptum pro non bono cognitum, mutare renuit.*
11 *Medicus peccat, qui vt seniori Medico, vel amico morem gerat, medicamenta ab ipso proposita, & quæ minùs opportuna cognoscit, tamen acceptat.*
12 *Medicus peccat, si medicinam non secundùm Artis præcepta, sed secundùm locorum consuetudinem exercet.*
13 *Medicus grauissimè peccat porrigendo medicamen abortiua.*
14 *Abortum procurare ob matris salutem, an licitum.*
15 *Abortum quando liceat procurare ex Mercu. num. seq.*
17 *Grauidæ an liceat sanguinem è pede detrahere.*
18 *An liceat intra puerperij terminos cathartica medicamenta præscribere.*
19 *An liceat exhibere medicamenta sterilitatem procurantia.*
20 *An liceat morbum reuocare, vt alium morbum curemus.*
21 *Medicamenta ad malum aliquem finem præscribere, error grauissimus.*
22 *Medicamenta venenosa præscribere, graue peccatum.*
23 *Medicamenta superstitiosa præscribere est graue peccatum.*
24 *Imagines Astrologicè fabricatæ an ad alicuius morbi curationem à Medico in vsum trahi possint.*
25 *Medicus, qui pauperi medicamenta pretiosa præscribit, aut diuiti non necessaria, peccat.*
26 *Peccat Medicus præscribendo medicamenta corrupta & obsoleta.*
27 *Morbos incurabiles an curandos suscipere Medicus possit, dic vt n.* 29.
28 *Medicus curando morbum incurabilem nulli facit iniuriam.*
30 *Medicus concedens in morbis desperatis & incurabilibus noxia ab ægrotis desiderata, peccat.*
31 *Medicus an possit curare seipsum.*

De erroribus commissionis circa operationem.

QVÆSTIO VII.

IN hoc errorum genere placet primò connumerare communem Medicorum moriturium penè errorem, qui cùm ad vltimam iam senectutem peruenerint, & senectutis incommodis quæ ad rationis vsum & ingenij ac memoriæ perspicaciam spectant, molestentur, ita vt iam ad medendum inepti sint, tamen

men ob auaritiam, quæ Medicorum & senum peculiare vitium est Medicinam facere non desistunt quod aliquando graui cum ægrotorum damno fieri experientia ipsa quotidiana docet; ob memoriæ enim præcipue torporem, in mille non contemnendos errores maximâ cum hominum pernicie impingunt: Optimè ergo horum conscientiæ consultum putauerim, si, cum se memoria atque iudicio deficere ex ætatis vitio senserint, vel omnino à medendo sese abstineant, vel multa circumspectione vtantur, ne propriam animarum & alienæ salutis detrimentum, contra quam teneantur, medicinam faciant.

2 Cæterum ante alia statuendum, quod Medicus qui in medendo incertas, nouas, dubias & extra quotidianam praxim existentes opiniones sequitur grauem errorem committit, cum ex conscientia teneatur sequi sententias certas, securas, & communiores: Paulus Layman. *libro primo, Theol mor. tractat.* 1. *c. quinto, num.* 15. quod secundum plurimum intelligendum, quia interdum potest Medicus è communi practicandi modo recedere, ob particulares aliquos respectus, vt exempli gratia, si fluentibus menstruis præcipiti ac suffocanti squinantia mulier capiatur, poterit in eo casu Medicus contra communẽ praxis vsum ex superioribus venis sanguinem mittere. Contra vero damnandi & puniendi etiam sunt Medici illi qui remedia quædam celeberrima apud Medicos atque omni sæculo canonizata respuunt, & ob propriam quandam hæresim ea maximo cum ægrorum præiudicio, prætermittunt, absurdis quibusdam & insulsis rationibus inhærentes quæ ne dignæ quidem sunt, quæ in medium proferantur. Tales sunt qui sanguinis missionem negligunt, aut à vesicantibus medicamentis in omni morbo abhorrent: & hi errores ad omissionem pertinent: ad commissionem pertinet ille, sanguinem præter modum, vltra vires, extraq; morbi exigentiam detrahere aut violenta & cathartica medicamenta, absque vlla vrgente necessitate præscribere; videmus enim indies ex vtroq; errore infirmos periclitari & nouimus hîc Romæ Medicos, qui miseris ægrotantibus vsque ad spiritus exhalationem sanguinem detrahebant indifferenter in omni morbo in quocunque morbi tempore: imo & in quocunque tempore particularis accessionis, nullo delectu nullaq; sibi intentione proposita, & aliquando in morbo vigesimum diem non excedente vigesies ægros phlebotomasse comperimus: vidimus eos robustissimos iuuenes carnificino hoc consilio è medio sustulisse, vidimus eos moribundis quoq;, animamque de proximo exhalaturis sanguinem detraxisse, eâ ratione nonnisi multo cachinno excipienda, vt suauius morerentur: ac denique vidimus ex his Medicis alterum, alias non aspernanda doctrinâ imbutũ, seipsum iugulasse; postquam enim copiosissimâ sanguinis missione, florenti adhuc ætate, arthriticis doloribus sese obnoxium reddidisset, quos iterum non alio remedio, quam repetitâ ac frequentatâ sanguinis missione curabat, & veluti cachecticum habitum induisset tandem per tredecim vices in vltimo morbo sibi sanguinem detraxit & maximè in die mortem præcedente ad vncias decem & octo, vt relatum ab aliis amicis Medicis mihi est Certe pertinax huius Medici persuasio helleboro indigebat. Peccabat ergo hic grauissimè in ægrotos, & grauissimè item peccauit in se, sed sui peccati pœnas luit. Quod autem de sanguinis missione dictum est, procedit etiam in exhibitione fortium medicinarum, quæ in vsu de raro sunt, ex quorũ exhibitione indies homines periclitari notamus, vt Antimonium, Helleborum, Mercurius, & alia huiusmodi, quæ tamen à Medicina me eliminare nullus existimet, sed tantum frequentem eorum vsum absque necessitate vrgenti vsurpatum vituperare, idemq; censeo de quibuscunq; aliis medicis auxiliis quæ in summa secundũ communiorem opinionem non secundum aliquã particularem hæresim administrare decet, ita vt neque nimius, neque nimis parcus, vbi morbus requirat, eorum vsus sit. Iam alium quendam Medicum, crassioris Mineruæ hominẽ nouimus, qui robustissimis iuuenibus, in morbis maximè sanguinis euacuationem requirentibus, nullo contra indicante prohibente, vnam aut alteram sanguinis vnciam detrahebat. Prodicus item apud Hippocr. *6. Epid. sect.* 3. *text.* 27 Febricitantes interficiebat cursibus, lucta, & calidis fomentis: contra omnem ergo rationem, & contra communem Medicorum aliorum opinionem tentabat hic calefaciendo febrem superare, addens laborem labori, & auxiliis ipsi febri inimicis febrem propulsare volebat: plectendus ergo erat hic, & à Medicina facienda prohibendus. 3

Præterea Medicus, etiamsi doctus sit, mederi non potest, nisi Doctoratus insignia assumpserit. Ioan Alph. à Fontech *in spec. Med. Christ. lum. 1. vers. Dubitari tamen.* & si medeatur, plecti iure potest, quis tenetur pœnâ falsi, cum se doctorem præbeat, immisceat se in actibus Doctorum, cum Doctor non sit vt ex Franc. Mar. dicit Carrar. *de Med. part.* 3. *n.* 147. sed Io. Alphõsus supracitatus restringit hoc, vt non procedat in casu necessitatis. Ego tamen non video quo ex capite id procedat, cum Doctoratus nihil addat scientiæ & sufficientiæ ipsius Medici: nisi ergo aliquo alio ex capite id peccatũ existat, ex hoc tantum non existimauerim Medicum in scientia sufficientem peccare, si absq. Doctorat. insignibus medeatur, satisq; esse puto si corporali aut pecuniaria pœnâ mulctetur, absq; hoc quod etiam censuræ canonicæ ob peccatum subiiciatur; nisi dicamus ex eo quod contra Leges facit, illum peccatũ nõ euitare.

4 Peior multo, vt credo, illorum error, grauiusque absque dubio peccatum est, qui Doctoratus insignibus assumptis, absq; sufficienti tamen scientia, medendi artem exercent. Nauarr. *in Man. c.* 25. *n.* 60. Codronch. *lib.* 1. *de Christ. med. rat. cap* 1. in quibus Doctoratus insignibus conferendis huiusmodi personis insufficientibus, grauiter peccant ii, quib. tale munus est demandatum. Quibus vero scientiis instructus esse debeat Medicus, qui boni Medici nomen mereri debeat, & qui tutâ conscientia velit Medicinam facere, docuerunt abundè, & antiqui, & recentiores Medici. sed præ omnibus vide, si libet Roder. à Castro, *in Med. Polit. lib. 2. c. 1. & seqq.*

5 Medicus insuper qui & sufficienter doctus est; & Doctoratus insignibus ornatus, potest interdum in operationibus medicis errare, & primo cum antequam morbum cognoscat, illum curare aggreditur: Idem Nauarr. *ibid. num. eod.* ex Medicis Codronch. *vbi suprà libro* 1. *cap.* 2. Mercur. *lib.* 2. *Error. popul. cap.* 25. Ioan. Alphons. à Fontech. *loco cit. lumin* 1. *vers. dubitabis forsitan.* Vnde miror, quomodo supra citatus Nauarr. *ibid.* voluerit licere ei, qui diuturnam experientiã habet, mederi aliquibus morbis, etiamsi regulas Medicinæ ignoret, neque enim potest quis absq; Medicinæ præceptis ex sola experientia morbũ cognoscere: si ergo non cognoscit, non potest morbum curare; experientia enim quam fallax sit, satis docuit Gal. *in* 3. *Apor.* 11. & post alios luculenter Sanctor. de Sanctor. *in method. vitand.*

vitand.err. lib. 12. *cap.* 5. *& 6.* Oportet ergo antequam Medicus curationem aggrediatur, morbum cognoscere. At si ex Nauarra, satis est experientia nihil interesse morbum cognoscas, necne, & sic penè omnes Medici post aliquam acquisitam experientiam, absque eo quod morbos cognoscant, mederi poterunt. Sed contra hic error, mederi nempe alicui morbo antequam illum cognoscas, tanti æstimandus est, vt Medicus sempe in graui culpa sit, si æger à morbo supererit, quē ille non cognouerit, Hipp *in lib. off. B. n.* 12. & ratio est, quia vt Auic. *lib.* 4. *fen.* 4. *cap.* 1. dicebat, non cognito morbo melius est illum naturæ permittere, quæ fortè illum curabit, quam medicamentis illam à curatione abstrahere: si ergo in morbo non cognito naturam medicamentis à sanando abstrahis, hominem certè dabis operā cædis.

Nota tamen quod etiam non cognito morbo potest Medicus aliqua præscribere: nam Hippocr. *in lib. de loc. hom. num* 46. Præcipit, non cognito morbo leuius aliquod medicamentum præbendum, & Auicen. non cognito morbo victum esse attenuandum docet; leuiora etiam nonnulla medicamenta, vt clysteria, fomenta, inunctiones & huiusmodi pro experimento licet in vsum trahere, etiam non cognito morbo, quæ tamē & ipsa leuiora sint, & nullâ insigni qualitate dotata, in reliquis autem morbus Naturæ committendus, vt prosequitur Heurn. *lib.* 3. *Method. ad prax. cap.* 27 & de hac ipsa re vide Silua. *contr.* 16 & S. nctorell. *lib.* 14. *suæ Ameyraxis cap.* 6.

Cæterum in hoc etiam errorum genere implicatur Medici, qui medicamenta noua, & non experta in vsum trahit, cum habeant experta & communi vsu recepta; & hoc summa cum ratione, quia nihil in medicina maioris faciendum, quam experientia scientiæ associata, cum nihil æquè ad ipsam curandi rationem conferat. Cels. *in proœm. sua Med.* Qui ergo nouis vtitur medicamentis experta relinquens, videtur experientiam negligere, grauiter ergo errat, vt omnes DD. dicunt. Codrochn. *lib.* 1. *cap.* 6. Mercur. *lib.* 2 *Err. popul. cap.* 25. & Ioan. Alphons. à Funtech. *in spec. lum.* 1. *pag.* 30. quod etiam non destiterunt admonere Canonistæ, cum dixerunt, Medicum teneri præscribere medicamenta, quæ secundum artem nouit certo proficere Innocent. *in c. Tua. extr. de Homicid. n.* 3. imo tam experta voluerunt esse medicamenta, vt si dubitet Medicus an aliquod medicamentum profuturum sit, necne, voluerint, potius illum dimittere debere ægrum, in manus Dei, qua n periculo mortis experimento exponere. Nauarr *in Manual. cap. cit.* 29. *num.* 60. Carrar. us. *de Med. part.* 4. *num.* 55. Actius *de Inf part.* 2. *in proœm. num.* 10.

Circa quam tamen DD. opinionem insurgit aliquod dubium, cum Hipp. *in lib. de loc. in hom. num.* 36. in morbo lienis, qui præ sebre factus fit magnus, periculum facere iubeat, venæis inustionibus, & aquæ eductione, quæ periculo non vacant. Sic & alias in aliis morbis dubia quædam medicamenta proponit, quia videtur satius esse anceps remedium experiri, quam nullum, vt Cels. dicebat, *lib.* 2. *sua Med. cap.* 9. vnde, In morbo (inquit) Apoplexiæ, si periturus videatur qui laborat, nisi temeraria quoq; via fuerit adiutus, est etiam ad temerarium remedium transeundum, sanguinem eo casu mittendum suadet, licet anceps omnino remedium sit, aut liberat enim aut occidit. Adde, quod si non licet ex Christiana pietate deploratos solo prognostico relinquere, non licet etiam à medicamentorum adhibiti one desistere; tunc autem omnia dubia sunt, omniaque cum periculo administrari certum est.

Præterea si medicamentis certo profuturis, & non aliis vti licet, Medicina acta res est, cum nullum omnino medicamentum certu profuturū sciamus, sed coniecturaliter profuturum existimemus atque idcirco videmus sæpius quam oporteat, cum tutissimis quibusdam medicamentis h mines perire; nam quos videmus cum leui medicamento manna, aut syrupto rosato solutiuo, aut cum exigua sanguinis missione, aut cum aliis eiusmodi auxiliis imo & cum iis, quæ ad ipsam naturam robotandam ministrantur, è vita excedere: Aut ergo omnia medicamenta sunt abdicanda, aut omnibus etiam dubiis vtendum.

Videtur tamen respondendum, quod medica remedia, aut sunt vt plurimum & secundum plurimū salutaria, quia cum his vt plurimum, & secundum plurimum ægri à morbis sese vindicare solent, aut sunt vt plurimum, & secundum plurimum damnosa, non tamen sunt temeraria, sed aliqua ratione fulta, quia cum his de raro homines saluantur; vel tandem sunt indifferentia, quia experta non sunt, & cum hoc sunt etiam temeraria. Prioribus semper & in omni morbo vti licet, secundis de raro & maximā cum cautelā, postremis nunquam: Atque de his intelligendi D D. cum prohibent dubiis medicamentis esse vtendum. Puniendi ergo sunt, qui talia medicamenta adhibent, quod plerumque faciunt temerarissimi Empetici & Chymici irrationales, aliique id genus homines, ad tollendos è medio cæteros homines nati, Ad Hippocr. autem, & Celsi auctoritatem dico, illos intelligere de medicamentis io secundo genere, non in tertio. Ad instantiam dico deploratos non licet deserere, sed non idcirco licet temerariis medicamentis, parumq; expertis vti. Et ad alteram instantiam dico, satis esse Medico, si medicamenta, quibus vtitur, cum ratione adhibeat, & coniecturaliter sciat se speret, ea proficere posse, licet eadem in aliquibus aliquando fuerint damnosa.

Notandus autem inter alios errores ad opus attinentes, qui committendo patrantur, ille, quando Medicus plures infirmos vno eodemque tempore curandos suscipit, quibus omnibus accuratè & exactè, vt iubet, auxilium afferre non potest; hoc enim primo contra Artem ipsā esse admonuit Cel. *lib.* 3 *cap.* 4. dicens; *Ex his autem intelligi potest, ab vno Medico multos non posse curari*, & vide apud illum eius dicti rationes: & est etiam hic error contra conscientiam, quod non tacuerunt ex Medicis ipsis Codronch. *vbi alias lib.* 1. *c.* 15. Mercur. *ibid. cap.* 25 *lib.* 2. Roderic. à Castr. *in Med. Polit. lib.* 3. *c.* 19. & ex Iurisconsultis Ripa *in tr. de Pest. part. vl. part.* 2. *n* 49. In quibus tamen casibus liceat pluribus, vno eodemq; tempore mederi, vide apud ipsos.

Verum enimvero præ cæteris ille error est maximè punibilis quando Medicus præscriptum medicamentum, quod pro minus bono, minusq; opportuno deinceps cognouit, adhibet tamen & mutare renuit, ne imperitus, aut inconstans videatur. Codronch. *l.* 1. *cap.* 11. Et certè dubium ex mea sententia non est, quod Medicus in hoc casu, eiusdem peccati reum se facit, & eadem pœna dignum, ac si à principio per dolum malum medicamentum aut morbo non conueniens præscripsisset; cum anteponere omnino teneamur hominis salutē falsæ nostræ persuasioni de existimationis amissione; quam tamen facile tueri Medico licet, quandocunq; hic casus eueniat.

Sed

11 Sed & ille error non contemnendus est quando Medicus, vt seniori Medico, aut amico morem gerat medicamenta ab illo proposita, & quæ ipse pro non opportunis cognoscit in suorum ægrotorum curatione admittit, maxime si in sua potestate sit illa commutare. Licet ex Canonistis Azor. *Instit. moral. part. 1 lib 2. cap. 17. vers. vndecimo quæritur*, voluerit Medicum non peccare, si contra propriam opinionē ex probabili aliorum sententia, licèt nec communi, nec alius probabiliore, medicamētum ægroto porrigit; sed hic est diuersus casus, maximè supposita probabilitate sententiæ aliorum, in quam Medicus eâ probabilitate ductus, potest tutâ conscientiâ descendere: sed in nostro casu nulla supponitur sententiæ probabilitas, imò supponitur, Medicus cognoscere alterius opinionē pro falsa, & tamen, vt non contradicat seniori, aut amico in illam consentit: absq; dubio grauiter peccat, & tenetur ad damna, quæ inde ægroto emanare possent; & si quidē ob id æger periret, etiam ipse esset magis homicidij reus, quàm alij; non alia ex ignorantia peccassent, ipse verò scienter.

12 Huic errori affinis alius est, cùm Medicus artem exercet non secundum quod Ratio, & ipsius artis dictant præcepta, sed prout locorum fert consuetudo: quem errorem reprehendit Cardan. *in lib. de mal. med vsu. cap.* 14. Nam licèt multum attendendum sit ad locorum & ciuitatum naturas, & secundum earum differentias oporteat medendi rationem variare tamen nullo pacto sequi debemus malas cōsuetudines à vulgo ipso, vel ab imperitis Medicis introductas, immò tenetur pro viribus malas omnes & damnosas huiusmodi consuetudines à medendi ratione eradicare, bonas verò de nouo introducere, ad iam introductas autem multum quidem respicere oportet, ne erremus, sed nunquam ob loci consuetudinem absque ratione mederi.

13 Porrò circa alios errores primùm ille valde notandus, cùm Medicus præscribit medicamenta ad abortum prouocandum: in qua re quam graue peccatum cōmittat Medicus, non est qui nesciat. Apud vetustiores certè Philosophos non videbatur ea res magni momenti, quia Aristoteles *lib 7. Polit. cap.* 16. licitum facit ad minuendum filiorum numerum, abortum prouocare, antequam fœtus ad sensum & vitam perueniat; quod & a Medicis aliis ex caussis factitatum nouimus, nam Hippocr. noster, vir (quantum dicere de Ethnico homine licet) piissimus, ab hoc opere sese non abstinuit; procurauit enim abortum in ancilla quadam, vt ipse refert, *in lib. de Nat. Puer. n.* 4. quod tamen de præsenti, & diuinis, & humanis legibus nobis est interdictum, *c. consuluisti il. 2. q. 5. l. Cicero. §. sed si quam ff. de Pœnis*; pro homicida enim habetur, qui procurat abortum, & idcirco fit irregularis. Nicol. Plouius *de irregul. n.* 21. quod notauit etiam ex Medicis Moxius *lib. 2. de med morb. mul. per vniuers. c.* 14. & humanis ergo, & diuinis legibus expiandum huiusmodi peccatum est, quia grauissimum. Nauarr. *in Manual. c.* 25. *n* 63. & ex nostris Moxius *vbi suprà*, Roderic. à Castr. *lib.* 3. *de morb. mul. part.* 2. *cap.* 25.

14 Dubium tamen erat, an pro cura alicuius morbi, & maximè lethalis, quo mater affligatur, liceat opportunis medicamentis fœtum abigere, vt mater saluetur: non defuerunt enim ex grauissimis Doctoribus aliqui, qui id licere voluerint, vt Caietan. In *2. 2. q* 67. *art.* 2. *ad* 1. relatus à citato Moxio *vbi suprà cap.* 17 & alij Canonistæ apud eundum Moxium Torreblanca *Dæmonomam. lib* 2. *cap.* 43. *num.* 10. cum aliis ibi per eum adductis, sed & Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2. *cent.* 4. *cas.* 357. *num.* 20. eiusdem sententiæ fuisse videtur, licet voluerit, non esse ab omni pœna immunem qui etiam ad hunc effectum abortum procurauerit.

Alij tamen distinguendum existimarunt in fœtu animato & non animato in illo enim dixerunt non esse licitum prouocare abortum, in hoc autem licere. Ita Nauarr. *in Manual. c.* 25. *n.* 62. qui tamen apud Sanch. *vbi infrà* retractare suam sententiam videtur, Azor. *Instit. mor. lib.* 2. *c.* 4. *part.* 3. Less. *de Iust. & Iur. lib.* 2. *c.* 9. *dub.* 10. *n.* 60 Sanch. *de matr. lib.* 9. *disp.* 20. *n.* 9. Paul Laymann. *lib.* 2. *Theol. Mor. tract.* 3. *part.* 3. *c.* 49. & ex Medicis Epiphan. Ferdin. *lib* 3. *Theor.* 11. & alij ex citatis pro superiori sententia. Sed hæc D. Antonini, & aliorum est, vt Lessius, & Torreblanca referunt, eamque ex nostris longioribus tuetur, & plures auctores ad eam corroborandam adducit, Moxius *lib.* 2. *de morb. mul. cit. cap.* 16. *vers. si hæc conclusio*, & de hac etiam meminit Ranchio. *in Hipp. iusiu iur.* 5. *vers. secunda opinio.*

Alij tandem absolutè negarunt, vllo modo, aut ad vllum finem etiam ad seruandam matris salutem, licere abortum procurare. Mercur. *lib.* 1. *de morb. mul. c.* 2. *in fin.* Huchet. *de Sterilit. lib.* 3. *cap. de concept. prohib.* Siluatic. *contr. med.* 82. Raneh. *vbi sup. vers. Tertia opinio.* Codronch. *lib.* 1. *cap.* 22. Mercur. *lib.* 2. *Err. popul. c.* 26. Roderic. à Cast. *de morb. mul. vbi sup. in scholiis.* Videndus etiam Cortés. *miscell. med. decad* 10. *q.* 10. & vltimo loco Daniel Sennert. *lib.* 4. *sua Pract. sect.* 5. *c.* 5. *q.* 1. & ex Iurisconsul. post alios, quos cumulat nouissimus Carranz. *de Part. c.* 16. *n.* 47. Inter cæteras autem rationes quæ persuadere possunt, licere aliquando abortum prouocare, illa certè magni facienda, quòd cùm prægnantia aliquibus fœminis ita lethalis sit, vt nisi abortiant, eas vna cum fœtu perire sit necesse, vt ex Hippocr. habemus *in lib. ad mu. pertinentibus*, videtur non solùm licere, sed æquum esse, ad matrem saltem saluandam, abortum procurare.

15 Moxius, *vbi suprà cap.* 16. concedens posse ad matris salutem procurandam abortum prouocari, distinguit tamen grauidationis tempora, ac duobus tantùm temporibus id licere asserit, ante animæ nempe infusionem, hoc est, in primo mense ob rationes ab ipso allatas, & in septimo, nono & decimò, quia tunc, inquit, fœtus etiamsi per vim ab vtero extrudatur viuere tamen potest, aut saltem non defraudatur vitâ animæ, quia viuus nascitur & baptizari potest.

Ad has tamen rationes facilè respondetur, & ad priorem dico, quòd multò potiori ratione destruitur, quia medicamenta, abortiua magnam inferunt violentiam, ob quā ab vtero fœtum extrudunt, vnde etiam matri vim faciunt; non potest ergo procurari abortus, nisi & fœtui simul, & matri vis inferatur hinc est, quod hæc operatio nulla ex parte ita secura esse possit vt prouocato abortu certa secutura sit matris salus quæ dum abortum prouocamus, manifesto vitæ periculo exponitur, cū frequens experientia commonstret, & huiusmodi medicamentis mulieres mortem obiisse, & est medicis præ aliis notissima historia ab Hippocr. enarrata, *lib.* 5. *Epid. sect.* 5. mulieris pharmacum corruptorium assumentis, ex quo quarto die mortua est. Simile quid euenit Domitiæ Domitiani Imperatoris ex fratre nepti, periit enim ex abortiuo medicamento referente Suetonio in Domitiani vita, *cap.* 22. Adde quòd in vsu horum medicamentorum non solùm timetur mors corporalis ipsius pueri, sed etiā mors æterna, vt bene aduertit ex Canonistis Azor. *Instit. mor. lib.* 6. *c.* 14. *c.* 3.

Neque Moxij opinio quicquam de periculo de-

mit; immò ex parte auget, dum grandiore existente fœtu abortiuis medicamentis vtitur: tantò enim maior violentia infertur, & tantò valentiora medicamenta ad abortum prouocandum requiruntur, quantò fœtus maior est. Sed neque recentiore existente fœtu quicquam certi stabiliri potest, quandonam animatus existat, si tam varias auctorum opiniones examinemus, cum & tertia die animam infundi aliqui voluerunt, quando vix suspicio conceptionis potest irrepere.

16 Vera sententia bætens Constitut. P.R. Sixti Quinti, de qua nonnulli ex præcitatis Medicis, est, nunquam licere directè procurare abortum, etiamsi pro ponatur matris salus, quæ periclitetur, nisi prouocetur abortus; indirectè tamen non est prohibitum, pro matris salute dare causam abortiendi, dummodò totis neruis innitamur ne fiat, ita vt si fiat, sit præter nostram intentionem. Directè autem prouocare abortum, est, proposita sibi hac intentione, medicamenta ad eam assequendam præbere. Indirectè, est porrigere medicamenta ad aliquem morbum sanandum ab ipso morbo requisita, etiamsi ex eorum vsu timeatur abortus, vt sunt medicamenta ventrem soluentia, clysteres, sanguinis detractio, & alia huiusmodi præsidia, in quorum tamen vsu semper etiam cauendum, vt quantùm fieri potest, tam fœtus, quàm matris vita saluetur, & ita prudenter determinat inter Canonistas, Sanchez *de Matrim. libro nono, disp. 20. num 14.* Prætereo autem sciens alias nonnullas secundarias dubitationes hic attinendas, nempe an grauidas purgare, an phlebotomare liceat, an clysteres adhibere & alia medicamenta præscribere, quæ abortui causam dare possunt hæc enim etiam post alios plerosque breuiter, sed bene tractauit Daniel Sennert. *lib. 4. sua Pract. cap. 3. sect. 5. q. 1. & seqq.*

17 Sed licebitne in morbis grauidarum sanguinis euacuationem requirentibus, illum ex inferioribus venis detrahere? Ratio dubitandi est, quia etiamsi liceat grauidæ, vrgente morbo, sanguinem mittere, id nunquam fieri debet ex inferioribus partibus; nam si tantum nocet ex superioribus missus, vt ex ea causa mulier facile abortiat, ex Hipp. *lib. 5. Aphor. 31.* quantò magis nocebit sanguinem detrahere ex inferioribus venis, ex quibus alimentum fœtui subtrahitur & menses cientur? Cùm ergo tam de directo, ac tam promptè abortum prouocare possit sanguis ex pedibus missus, nunquam in grauidis mittendus, sed aut alia auxilia tentanda, aut potiùs ægrâ dimittere debemus in manus Dei, quàm tam ancipiti, immò periculi pleno remedio vti, vt aliàs ex Nauarro, aliisq; Canonistis dixi faciendum. Quibus tamen non obstantibus Raphaël Moxius *lib. 2. de morb. acut. Grauid. per ven. sect. cur. cap. 20.* Vbi hanc quæstionem exagitat, in partem affirmatiuam inclinat, & rationes ab eo adductas apud ipsum vide. Hanc ipsam opinionem tuetur doctissimus Zacutus, *lib. 1. de princip. Medic. hist. quæst. 21.* Ego certè, nisi ab ea me deterreret vulgi persuasio, & aliorum Medicorum præcipuè ignorantium calumniæ, pro inconuenienti non habebem, in nonnullis casibus maximi ponderis, & vrgente morbo, ad earum venarum sectionem venire, vt Moxius & præcitatus Zacutus consulebant, dummodò fœtui aptis remediis prouideretur, vt quàm minimum fieri posset, ab ea sanguinis missione læsionem sentiret.

18 Sed aliud non minoris momenti dubium excitatur ab eod. Moxio *lib. 3. cap. 47.* & à Siluat. *contr. 86.* hic discutiendum, an liceat nempe intra puerperij terminos medicamenta cathartica præscribere; quā quæstionem postquàm vtrinq; multis hinc inde deductis & rationibus, & auctoritatibus exagitauit, in affirmatiuam partem inclinat, verissimamq; eorum sententiam puto, multasque mulieres in puerperio perire crediderim, ob nimis religiosè Medicis euitatam medicamentorum ventrem subducentium assumptionem. Quæri insuper hic non ab re potest, an cæsarea sectio celebrari absque peccato possit, est autem sectio cæsarea, viuentis matris in ventre sectio, vt fœtus inde aut viuus, aut quomodocunque extrahatur. Certè cùm operatio periculi plena sit, non videtur temerè celebranda; immò cùm vt plurimùm inde matris mors succedat, quia paucæ admodum ex his, quæ hoc modo secantur, saluari solent, dicendum videtur, non posse fieri absque peccato graui, cùm, vt aliàs dictum est, remedia quibus vtimur, debeant esse tuta, aut saltem secundùm plurimum talia. Sed his non obstantibus, dicendum videtur, huiusmodi sectionem esse licitam; & ratio est, quia, etiamsi velimus eam esse periculosam, tamen certiori periculo exponitur ipsa mulier, nisi sectio fiat, quia certò non facta peribit, secta autem & ipsa, & aliquando ipse fœtus viuere potest; nam non est verum, has mulieres vt plurimùm perire, quia, si expertissimis Medicis ac Chirurgis credimus, plures earum quæ secantur, saluari solent. Sed de hac materia vide Rousletum *de Partu Cæsar.* & Bauhin. *in eius appendice*, & præ omnibus vide quæ doctè & eleganter de hoc argumento scripsit Pater Theophilus Raynaudus, *in lib. cui Titulus. De ortu infantium contra naturam per sectionem cæsaream*: vbi diligenter omnia ad hæc pertinentia discussit, quæ ad Theologum discutere spectabat.

Cæterùm cùm iam determinatum sit, conceptum iam factum nonquam esse corrumpendum, aliud in vrgit dubium; an impedire liceat ne fiat, hoc est, an sterilitatem possimus absq; peccato procurare. Et primò nobis scrupulum in hac re mouet Hippocratis auctoritas, qui non semel *in libb. ad mulieres spectantibus* ostendit; esse ex eis aliquas, quibus conceptus funestus est, vnde & medicamenta sterilitatē inducentia his præscribit; ad cuius exemplum nobis quoque fas erit, si vrgens sese ferat occasio, idem iisdem m. dicamentis procurare: nam si è plurimorum DD. sententiâ, licet procurare abortum non adhuc animati fœtus, multò magis licebit ad euitandum vitæ periculum infœcundas mulieres reddere, quæ ex facta conceptione periclitari possunt: & maximè cùm id multò minori cum periculo fiat, quàm iam factum conceptum interimere, ac per vim ab vtroque expellere. Sed Teat. clarus est *in cap. aliquando, 32. quæst. secundo*, simpliciter loquendo, & ad malum finem nunquam licere sterilitatem inducere. Sed an ad mulieris salutem procurandam liceat, inter Canonistas Paul Laymann. *libro tertio, Theol. Mor tract. tertio, part. 3 cap. quarto, quæst. 2 n. 2.* & Codroneh. ex Med. *lib. 1. cap. 25.* expressè tenent, quòd in hoc mortale peccatum interueniat, ad quemcunque finem fiat. Medici tamen plerique cùm ad prædictum finem, ad euitandum nimirum vitæ periculum, sterilitas procuratur, licitum esse voluerunt. Mercurial. *libro primo, de morb. mul. cap. 2.* Hucher. *de Sterilit. libro tertio, cap. proprio.* Epiphan. Ferdin. *libro tertio theorem. 11.* Roderic à Castrens. *de Morb. mul. libro tertio, cap. secundo, in schol.* Moxius *libro secundo, cit. cap. 16.* Ad malum autem finem nunquam licere omnes consentiunt, vt post alios Ranchin. *in Hippocr. Infur. l. 5. quæst. secunda*, & sic videtur intelligenda Bulla Sixti Quinti. de qua præcit. Codronch. dum eādem

19

eadem pœna eos puniri vult, qui abortum procurant, quique sterilitatem inducunt.

Sed cum sterilitas in muliere morbus sit, si quidem liceat sterilem mulierem facere ad alios morbos curandos licebit etiam morbum morbo curare, quod an liceat dubium est: videntur enim omnino contra Medicinæ finem, & intentum, quod est sanum facere; at vno morbo alium curare non est sanum facere, sed tantum morbum mutare, & tamen cum natura, cuius documenta sequi debemus, & cuius ministri medici sunt, sæpe morbum morbo curet, vt Galen. asseuerat *lib. 6. Epidem sect. 6 comm. 8.* cur non licebit Medico naturã rectè operantẽ imitari? *Prudentis* inquit Celsus *lib. 3. cap. 9. Medici est, nouare interdum, & augere morbum, & febres accendere*; & à vetustioribus quidem Medicis ad hoc absque vllo scrupulo suademur: sed qui de hac materia scire vlterius desiderat, adeat Valesium abundè eam tractantem, *libro octauo, Contr.* 10. & nouissimum Zacut. *libro primo, de Princ. Med histor.* 34. *quæst.* 23. Vera sententia est, quod vbi Medicus securus sit quod de nouo factus morbus aut mitior, aut tutior priori sit futurus, aut saltem impetum vetustioris nouus refrænare possit, tunc non inconueniens, nèq; illicitum sit morbum morbo curare. Sic vlceribus excitatis, mille morbis succurrimus; sic, excitatâ febre, repentinam ab Apoplexia comminatam ruinam euitamus. At procurando sterilitatem non procuramus morbum, qui vitæ vllum afferat præiudicium, eiusque prouocatione maiores morbos, ex quibus mulieribus vitæ periculum impendet, declinamus. In viris certe sterilitas ad nullum bonum finem procurari potest, nisi fortè extremâ seminis refrigeratione tentaremus venerea stimulos cohibere; quod an liceat meum non est determinare.

52 Quemadmodum autem non licet ad malum finem sterilitatem procurare, immo neque vt ferendæ sobolis laborem mulier simpliciter euitet sic neque ad aliquem malum finem licet vllum medicamentum Medico aut præscribere, aut patefacere, quod ad proximum fallendum, ad virginitatem reparandam, ad coitum stimulandum ad somnum inducendum, ad lac exsiccandum, ad delectationem in coitu augendam, ad generationis membra incrassanda & ad alia id genus aptũ sit. Hæc enim omnia illicita sunt, si eâ intentione fiant, vt interim aliquis illicitæ cuipiam rei operam dare possit, & de pleriaque Codronch. *vbi alias, c. 22. & seqq.* & Mercurial. *libro secundo, Error. Popul cap. 25.* & licet post factum aliquando Medicus possit aliqua ex his præscribere, vt medicamenta virginitatem simulantia in puellis iam deuirginatis, & lac exsiccantia in his quæ pepererunt, & celare puerperium desiderant: tamen videndum, ne hoc in alterius præiudicium aliquo modo esse possit.

Sed & illud scrupulum mouet, an Medicus tutâ conscientiâ possit commotica medicamenta, siue ad decorem mulieribus facientia præscribere, aut commonstrare: In quo dubio ad vertendum, quod non de iis medicamentis agimus, quæ cosmetica dicuntur? hoc enim à commoticis, seu comptoriis differunt in hoc, quod cosmetica respiciunt naturalem, ac veram pulchritudinem; commotica, & comptoria falsam, adulterinam atque fictitiam, ac propriam meretricum, licet apud Iuuenal. *Sat.* 6. Cosmetæ dicantur artifices quædam mulieres, alias mulieres sunia exornantes, ibi:

— *Ponunt Cosmetæ tunicas.*

Sed quemadmodum de illis non dubitatur, quod sint licita, & Medico conuenientia, vt demonstrat Mercurial. *de Decora. cap primo* sic de his certi esse debemus, quod Medico sint indigna, vt Gal. 1. *de Med. cap secundo* dicebat, & non sine peccato aut præscribantur, aut administrentur; cauetur enim expressè *per text. in cap. fucare. de consecr. dist 5.* ne mulieres sese huiusmodi medicamentis pulchriores reddere studeant.

22 Sed & in præscribendis medicamentis venenosis etiam ad bonum finem, errare Medicos contingit cum ea non rectè præparata exhibent, aut nullâ vrgente necessitate, maximè cum meliora, & tutiora non desint. Licet enim plures classicorum Medicorum venenosa quædam medicamenta exhibenda doceant, & Cardan. *libro de mal. med. vsu, cap.* 77. probauerit, errare Medicos, qui venenosa medicamenta, immo ipsa venena ab vsu medicinæ eliminant; tamen id sanâ mente intelligendum, vt hæc in summa necessitate, aliis æqualis virtutis deficientibus, aut ad manum non existentibus, aut non sufficientibus, exhibeantur; non autem tam frequenter, ac tam facilè, vt aliqui, ac præcipuè Chymici & Empirici procacissimi factitare solent, vt docet etiam Franc Ranchin. *in Hipp. ius iur. l.* 5. Quamobrem non deberet ab omni pœna esse immunis, qui minus caute hæc medicamenta propinans ægrum occideret, contra id quod voluit Grill. *de Sortileg. cap. duodecimo num.* 13.

23 Præterea non absque magno delicto fit, vt Medici medicamenta superstitiosa præscribant; neque enim ob id, quod ad bonum finem ordinentur, nempe ad recuperandam sanitatem, licet idcirco Medico illis vti: D. Thom. 2. 2. *quæst 96. art* 2. eumque errorem pluribus insectatur Io. Heurnius. *libro tertio. Method. ad prax. cap.* 28. quem vide, & de hoc etiam Codronch. *de morb. venef libro tertio, cap.* 13. *& libro secundo, de Christ. med. rat. cap tertio* Mercur. *libro quarto error. popul. cap.* 13. & præter Medicos Grilland. *de Sortil. q.* 6. Spreng *in mal. malefi. part.* 2. *q.* 2 Delrius *lib. 6. disquisit. Magic. cap* 2. *sect.* 1. *q.* 1. *& seq.* Actius *de Infirm. c.* 44. Torrebl. *Dæmonolog. lib* 2. *cap.* 50.

24 Sed quid dicendum de Imaginibus astrologicè fabricatis, ad aliquos peculiares morbos propellendos? Certè non modo hæ a nonnullis Medicis admittuntur, sed maximè celebrantur, & videndi præ cæteris Arnald, Villanouan. & Galeott. Martius *de doct. promisc. cap* 24. quin etiam à quibusdam ex Canonistis admittuntur. à Caietan apud Suares *libro secundo de superstitione, capite* 15. *num.* 16. Sed de his remittam me ad ea, quæ definiunt cum D. Thom. Martin. de Arles *de superstit.* Suarez. *vbi supra, numeris seqq.* Martin. Delr. *lib.* 1. *Disquisit. Mag. capite* 3. *quæst.* 1. Torreblanca *libro* 1 *Dæmonolog. ca.* 7. & ex nostris Heurn *loco suprà citato*, & Thom. Erast. *in disquisition. contra Paracels. part* 1. qui longioribus eam rem discussit, cum quibus concludam, quod cum in his semper concurrat tacitum pactum cum Dæmone vt D. Thom. dicebat, ex quo citatus Martin. de Arles, huiusmodi Imaginibus vti sit omnino graue peccatum, ac debitâ pœnâ mulctandum: Nec multum interest, an hæ imagines astrologicè, an magice fabricatæ sint, cum, vt Erast *vbi proximè* dicit, nullum inter illas aliud intercedat discrimen, nisi quod in his apertè inuocantur Dæmones, in illis tacite occultisque characteribus, vt pacti signis, inuitantur & admonantur.

25 Sed neque satis est ab his medicamentis; nempe superstitiosis, venenosis, commoticis, aliisque, de quibus supra, præscribendis, sese Medico abstinere, sed etiam in præscribendis medicamentis bonis, atque op-

que opportunis errat, cùm ægroto pauperi medicamenta pretiosa & magni valoris præscribit, rantoque grauiùs errat, quantò faciliùs id præstat, vt aromatariis rem gratam faciat, nam neque ipsis diuitibus adhunc finem potest similia medicamenta exhibere; de qua re vide allata à Codronch *lib.1. de Christian. med. rat. cap.32.* cum quo errore coincidit etiam ille, quando plura medicamenta quàm oporteat, Medicus ad eundem finem præscribit, de quo suprà; in quo etiam interuenit peccatum, & tenetur ad restitutionem. Nauarr. *in manual. cap.25. num.64.* Codronch. *loco cit.* Quod amplia procedera, etiamsi ad eum finem non fieret, sed vt abundare se remediis Medicus ostenderet, aut vt tantò maiorem se curam ægrotantis gerere hoc modo commonstraret, vt indiotes maxime faciunt.

26 Notabili quoque errore implicatur Medicus, qui madicamenta corrupta & obsoleta ægrotantibus exhiberi permittit. Nauarr. *vbi suprà, num.61.* in quem errorē non solùm labitur, quando datâ operâ, vt aromatario rem gratam faciat, ea medicamenta administrari curat, in quo casu non solùm peccat, & ponitione dignus est, sed ad restitutionem cogendus, & ad damna resarcienda, verùm etiam quando per Medici negligentiam aromatarius ea medicamenta exhibet: sed tantò maius illud, quàm hoc delictum est, quantò punibilior dolus est, quàm negligentia: sed videnda quæ circa hoc afferunt Card. *de mal. med. vsu, cap.11.* Codronch *lib.1. de Christ. med. rat. cap.9.* Mercur. *lib.2 err popul. cap.15.* & ex Iurisconsultis Guibertus *quæst. Iurid. cap.16 n.55. & seqq.* Verum enim verò decidendum in hoc dubio est, an Medicus semper, & in omni casu, quantumque in culpa sit: nam certè & nimis rigorosum, & impossibile insimul est, Medicum teneri ad deligenda omnia & singula medicamenta, quæ in ægrotorum salutem adhibenda sunt, neque fieret hoc absque ipsorum ægrorum incommodo, quia via vni ægroto vnius Medici opera sufficaret; satis superque mihi videtur, si Medicus diligens sit in his, quæ maioris momenti sunt, & in morbis magnis, in quibus minimus error est exitialis, aliàs vnusquisque debitum sibi iniunctum adimplere debet, neque tenetur Medicus id, quod aromatario demandatur, tam rigorosè supplere, vt ipse Aromatarij vices gerere debeat, deligendo omnia ac singula medicamenta, vt aliqui voluerunt: qui omnino ignorant, quàm operosum futurum esset, Medicum in electione simplicium, in confectione madicamentorum, in eorum præparatione, eorumque administratione semper, & vbique interesse; ad impossibile ergo Medicos obstringunt, eosque à melioribus operibus distractos volunt.

27 Cæterùm dubitatur, an erret Medicus suscipiendo curam morborum deploratorum, & incurabilium. Præcipit enim Hippocr. eorum qui à morbo victi sunt curam non esse aggrediendam, vnde iure Card. *lib. de mal. med. vsu, c.1.* reprehendit Medicos illos, qui insanabiles morbos curandos suscipiunt, eamque rationem pro hac sententia adducit, quod morborum incurabilium causæ sunt habituatæ ac confirmatæ; non est ergo possibile eas remouere, aut in totum tollere, ergo nec minuere, quia si liceret minuere, liceret etiam longiori curatione in totum tollere; incassum ergo Medicus tales morbos aggreditur, cùm sanare non possit: vnde, vt prosequitur, exemplo occultorum cancrorum, tales morbi non sunt curandi, quia quod Hippocr. dixit, cancros occultos non curare melius esse, de omnibus consimilibus morbis intellexit. Addamus, quòd si concedamus, verum esse Cardani dictum, Hippocratem nempe voluisse suam sententiam locum habere in omnibus morbis incurabilibus, huiusmodi morbi non solùm non debeant à Medico curari, quia eos sanare non potest, sed etiā quia curando obest, nam, vt addit Hippocrates, *curati, faciliùs intereunt, non curati diutius perdurant.* Errant argo qui incurabiles morbos curandos suscipiunt, vt concludit post nonnullos & vetustiores, & recentiores Roderic. à Castr. *lib.3. Medic. Polit. c.19.* qui etiam quales hi morbi sint, docet. Aliâ tamen ex parte & humana, & christiana pietas permittere non videtur, homines, qui auxilium à nobis implorant, pro desperatis contemnere, sed persuade aliquo modo adiutrices manus admouere, & falsa etiam spe à summa vitæ desperatione distraheta. Etiamsi enim Medicus nihil opis medicamentis afferre possit, eius tamen præsentiâ, ac mollioribus verbis, & colloquiis solet morbi simul, ac vitæ tædium lenire; præterquam quòd etiamsi Medicus non possit sanare tales morbos iam incurabiles, & sanitatis incapaces redditos, potest tamen aptis auxiliis prohibere ne inualescant, & maiores fiant, atque deteriores, potest & symptomatibus nonnullis occurrere, quæ morbos intolerabiliores reddere solent; potest denique victus rationem præscribere, etiamsi morbum medicamentis non aggrediatur. Adde quòd Medicus curando morbum desperatum ac incurabilem, nulli facit iniuriam, D. Thom. *p.2. q.71. art.3. ad 1.* vnde certum est, Medicum non peccare curando tales morbos, vt Aduocatus defendendo litem iniustam, per ea, quæ affert Ripa *in tract. de pest. part. vlt partic.2. n.93.* & Thom. Actius *de infirmit. p.2. v. Sanit. n.1.* [28]

29 Dicendum ergo in hoc casu, triplicem esse morborum curationem; vnam præseruantem, aliam curantem, si curabiles sint, aliam prohibentem ne deteriores fiant, cùm sunt incurabiles, quæ palliatiua dicitur. Prima non habet locum in casu nostro, secūdâ Medicus vel non debet, tertiâ potest, vt concedit etiā Cardan. *vbi suprà,* sed concurrere debet ea conditio, vt Medicus ante omnia morbum pro incurabili pronunciet, vt ex Iurisconsultis Actius *vbi suprà:* & ex Medicis dicit Codronch. *lib.1. cit. c.30.*

30 Sed circa curationem similium morborum frequentissimè Medici cum vulgo errare consueuerunt, concedendo infirmis quæcunque desiderant, etiam quæ contra morbum faciont, ægrotis in omnibus gratificando; eius autem erroris Medicos insimulant, Codronch. *vbi suprà, lib.1. c.8* Mercur. *lib.3. Error. popul. cap.15.* Io. Alphonsa Font. *in spec. Medicin. Christ. lum.1. pag.30.* & eorum sententiæ rationes vide apud ipsos, præcipuè apud Mercurium.

31 Vltimo loco videndum, an Medicus curando seipsum, aut suos, vt filios, parentes, fratres aliquo modo erret; & in hoc quidem vulgi opinio est, hoc Medico non licere: quam opinionem sequitur Roder. à Castr. *lib.5. Med. Polit. c.15.* At ego quidem, vt ex mea sententia loquar, magis imprudentiæ, quàm peccati cuiuspiam insimulandum censeo, qui sibi ipsi in grauioribus præcipuè morbis medetur. Quoniam autem nimis operosum esset, nimisque volumen hoc excresceret, si omnes ac singulos Medicorum errores, & signanter qui ad hoc genus pertinent, peculiari sermone percurrere tentaremus, de his satis sit mentionem habuisse, cùm alij plerumque minoris momenti sint, nec digni, de quibus hîc verba fiant.

SVMMARIVM.

1 *Medicus minoris faciens medicinam solitâ mercede, quomodo erret.*

2 *Medicus an licitè mercedem accipiat.*

3 *Medi*

3 *Medicus an paciſci poſſit de mercede, Dic, vt num ſeqq. 4 5.6.*
7 *Medicus errat, expoſtulando nimiam mercedem.*
8 *Medicus pauperibus ſine mercede tenetur mederi*
9 *Medicus ſi quid à pauperibus extorquent tenetur ad reſtitutionem.*
10 *Pauper quis dicetur ad hunc effectum, vt Medicus teneatur ei gratis mederi.*
11 *Medicus an vocatus à paupere ſemper teneatur accedere*
12 *Medicus non ſolum tenetur pauperibus gratis mederi, ſed alia de ſuo elargiri.*
13 *Medicus teneatur mederi gratis diuiti, nolenti ob auaritiam curari.*
14 *Medicus à publico ſalariatus, ab ægrotis non poteſt aliquid accipere.*
15 *Medico an liceat mercedem ante inceptam curationem exigere.*
16 *Medicus an licite accipiat mercedem in diebus feſtiis*
17 *Mercedis pro opere acceptio reddit illud opus ſeruile.*
18 *Curare, infirmos non eſt ſeruile.*
19 *Quæ dantur Medicis dicuntur honoraria, non mercedes.*
20 *Medicus an in morbis incurabilibus & deſperatis, licite mercedem accipiat.*
21 *Medicus an teneatur ad reſtitutionem, ægro mortuo, nihil de periculo aut incurabilitate ipſo prædicente.*

De erroribus tam in omittendo, quam in committendo ad Mercedem ſpectantibus.

QVÆSTIO VIII.

ERrores, in quos dilabi Medicum contingit circa mercedem, in omittendo pauci numero ſunt multi in committendo: Vnicus enim tantum 1 conſiderari poteſt in omiſſione, atque is eſt; cum Medicus minoris facit Medicinam mercede ſolitâ errat enim Medicus qui hoc in præiudicium aliorum Medicorum redundare poteſt, per ea quæ adducit Carrat. *de Med. part. 1. num. 219. & ſeq.* Vnde vilis quidam conditionis Medici, qui vt ſeſe in ſeruitutem alicuius Principis, aut nobilium, potentiumque virorum, vel loci alicuius publici, vt Hoſpitalis, aut Monaſterij, aut Collegii inſinuent, pro minima, aut nulla mercede ſeſe vltro offerunt, videndum an quicquam, & quantum delinquant, & maximè ſi hoc in præiudicium alterius Medici, qui actu pro maiore mercede inſerit, emanare poſſit. Illud certum eſt, hos à cœtu nobilium Medicorum eſſe ablegandos, nam non ſolum Medico nobili id patrare non licet, ſed neque honeſtam mercedem vltro oblatam renuere, vt admonet optimè de Medicinâ meritus Lud. Septal. *lib. 1. Caut. Med. num. 20.*

2 Circa errores autem commiſſionis, in hoc genere primo ſeſe offert dubium, an pro morborum ſcilicet curatione licitè Medicus mercedem poſſit recipere. Mouent hoc dubium multi DD. Sotus, & Nauarr. apud Carrat. *de Med. part. 2. num. 35.* Ripa *in tractat. de peſt. par. vlt. partic. 2. num. 93. & ſeqq.* Caroc. *de loc. & cond. part. 2. quaſt. 1. rubr. de Medico.* Gaſpar. Triſtan. *de Cler. Med. §. 16.* Ratio pro negatiua ſententia huiuſmodi affertur: Spiritualia non poſſunt vllo pretio abſque ſimoniæ peccato vendi: ſed Medicina ſine donum curationum, eſt quid ſpirituale; non videtur ergo abſque peccato, mercedem pro eo recipere. Præterea ipſe Hippocrates populo Abderitano ſcribens, *Neque*, inquit, *viri Abderitæ, argentum per vim mihi obtrudite, ſed libera artis libera eſſe ſinite operas; qui vero mercedem capiunt, hi ſcientias ſeruire cogunt, velut captiuas ex priori libertate ipſas facientes.* Quamobrem idemmet piiſſimus ſenex, ad eos, vt curaret Democritum, abſque vlla mercede contendit. Quinimo apud eundem non modo indecens, & illiberale eſt mercede medicinam facere ſed res impia, ſic enim addit *ibidem*, dicens: *An non reputatis æquale peccatum eſſe hoſtes ſeruare, & amicos mercede curare?* Non mirum ergo eſt, ſi Æſculapius à Ioue fulmine ictus ſit, quod ob auaritiam Medicinam mercede exerceret, vt ex Pindaro, & aliis tradit Tiraq. *de nobil. cap. 31. num. 22. & ſeqq* Addendum ex Carocio *de loc. & cond. part. 2 rubr. de Med. q. 1. num. 5* quod Medici ratione exercitii multis gaudent priuilegiis, quæ loco mercedis eorum laborum cedere debent; non poſſunt ergo aliam mercedem recipere.

Sed contraria opinio eſt communiſſima, & vera; licite nimirum Medicum mercedem recipere ab ægrotantibus, quibus medetur. Quod primo elicitur ex ſacro Textu, *Exod. cap. 21. verſ. 19. Innocens erit qui percuſſerit, ita tamen vt operas, & impenſas in Medicos reſtituat.* Dum enim iubet mercedes Medicis ſoluendas per vulnerantem, non dicendum, illicitam rem præcepiſſe. Et *Eccleſiaſt. cap. 3. verſ. 1.* Honora Medicum, ibi. *A rege accipiet donationem.* Secundo patet ex text. legali *in l. Medicos. C. de Profeſſ. Med.* ibid. *Mercedes etiam eis, & ſalaria reddi iubemus.* Immo tam iuſtè accipiunt Medici mercedem, vt pro ea præferantur omnibus creditoribus *Gait. de Cred. cap. 4 quaſt. 11. numero 1566.* Ad rationes autem in contrarium reſpondetur, ad primam, Mercedem à Medico non recipi pro quapiam re ſpirituali, nec pro ipſa ſanatione; quale enim eſſet præmium par ſanitati? Sed tantum pro labore, quem Medicus in curando impendet, vt etiam euenit in iis, qui aliquas ſcientias docent, qui non pro ipſa ſcientia ſalaria recipiunt, hoc enim eſſet ſimoniacum; ſed pro labore in ipſis edocendis ſuſcepto; Hipp. autem loquitur de mercede, quam per vim exigit Medicus, non de ea, quæ ab amicis, & beneuolentibus grati animi ergo vltro libenter offertur; vnde idcirco *in lib. de Præcept.* monet Medicum, vt in exigenda mercede omnem deponat acerbitatem. Ad ſecundam dico, quod priuilegia, quæ conceduntur Medicis ratione exercitii, non tollunt, quin mercedem recipiant, nam poſt conſtitutas ipſis mercedes ab imperatoribus, ea priuilegia inſuper ſunt conceſſa.

Secundo ſeſe offert aliud dubium, an ſcilicet erret Medicus paciſcendo cum infirmo de mercede, 3 Hippocrates *primo loco ſupra cit.* non ſolum licere voluit Medico hoc pactum inire, ſed omnino de mercede debere ipſum paciſci, ob rationes inibi ab eo adductas, *num. 4.* Vnde apparet falſo Coiacium *in comm. ad l. Iuſtiniani lib. 10. tit. 52. l. 8.* dixiſſe, pactionem Medici cum infirmo, eſſe contra Hippocratis iuſiurandum; nihil enim ibi Hipp. habet de mercede; Cum ergo hoc in loco concedat Medico, vt paciſcatur cum ægroto de mercede, non erit hoc pactum contra eius dogmata. Sed non defuerunt alii poſt eum Medici, qui id ipſum admiſerint. Sed pro negatiua videtur abſolutè facere Text. *in l. Medicus. ff. de var. & extraord. cognit. & l. Archiatri. Codic. de Profeſſ. & Med.* ibi *Quos etiam ea patimur accipere, quæ ſani offerunt pro obſequiis, non ea, quæ periclitantes pro ſalute promittunt.* Vbi nota, quod illa verba, *Etiam ea*, non referuntur ad ſalaria, contra id, quod voluit Gloſſa hic, ſed ad verba ſubſequentia, nempe etiam ea, hoc eſt. Præter ſalaria, etiam ea quæ ſani offerunt: & alias permultas DD. auctoritates pro negatiua parte adducit Ripa *de Peſt. part. vl. partic. 2. numero 86.* & Coroc. *de loc. & cond. part. 2. rubr. de Medico. quaſt. 4. num. 4.* & vide ex Canoniſtis Azo.

tium

rium, *Instit.moral.lib.6.cap.14.quæst.3.*& ex nostris in eandem sententiam venit Septal. *lib.1.caution. Medic. n.21.* Multa tamen pro parte affirmatiua adducit Caroc. *vbi suprà,n..*.& Gaspar Tristan. *de Cler. Med.* §.34. Vt autem hoc dubium diluatur, nonnulla consideranda: ac primò videndum, de quibus Medicis loquamur,cùm non solum de Physicis intelligi possit hoc Medici nomen, sed de Chirurgis, Empiricis, Chymicis, ac quibuscunque aliis, quos nomine Medici venire diximus in huius tituli principio. Secundò videndum, an indifferenter de omnibus morbis sermo sit,an de aliquibus tantùm; cum pactum aliquando possit habere locum, aliquando non. Tertiò considerandum, differre Physicorum mercedem à mercede aliorum Medicorum: nam quod Physico tribuitur, dicitur honorarium, vt infrà dicemus; quod aliis tribuitur, dicitur merces.

4 His sic se habentibus, dico, cæteros omnes Medicos, Physico excepto, posse de mercede cum infirmis pacisci, eorum enim opera sunt seruilia, non minus ac sint opera aliorum artificum mechanicorum, nam & ipsa Chirurgia, quæ cæteris superemineat, mechanica est, nisi a Physico exerceatur, aut si omissa ratione suum opus efficiat empiricorum more, soli experimento fidens: licèt communiter ipsa Chirurgia, etiam rationalis, pro mechanica habeatur. Franch. *decis.564.part.4. num.10.* aut saltem licèt mechanica non sit,quando iungitur rationi, & tunc maximè cum à Physico exercetur, quia nullo modo hominem inhonestat, vt probat Roderic. à Castr. *Med. Polit. lib. 2. cap. 3.* & Septalius *lib.8. Caut. Medic. num.* 1. tamen pari passu cum Medicina physica in dignitate non incedit.

5 Dico secundò, quòd nullus Medicus pacisci potest cum infirmo, si morbus est acutus, aut vrgens, sed tantùm quando est diuturnus & inducias præbet. Ea fuit Hippocr mens *in Praeception.*& ex Medicis neotericis idem senserunt cit. Roder,à Castr. *ibid.lib.3.c* 21.& Septal *lib.1.Caut n.21.*qui hoc non solùm indecens, sed impium esse pronuntiat: *Impium est*, inquit, *magno morbo vrgente, de mercede pacisci.* Vnde Text. *in l.Medicus,ff.de var.& extr. cognit.*illius Medici auaritiam reprehendit,& emendari iubet, qui periculum amittendæ visionis in ægro procurauerat, & eo periculo vrgente ægrum compulerat, vt possessiones suas sibi venderet, *Inciuile*,inquit textus,*factum Præses prouinciæ coërceat, remque restitui iubeat.*

6 Tertiò dico, quòd contra omnem Physici dignitatem est, de mercede cum quocunque ægroto, quocunque in morbo, aut quocunque in tempore non solùm pacisci,sed verba qualiacunque mouere; ex dignitate enim Medici est, mercedes, siquidem dentur,accipere & non recusare;si autem non dentur,non exigere,vt Soran.Ephes. *in Art.Med. Isagog.cap.3.* dicebat: & ratio est, quia quod Physico tribuitur pro morborum curatione,non est,vt diximus, merces, sed honorarium, vt meliùs, & affluentiùs suo loco;at cùm de mercede cum ægro,pacto conuenit,tunc amittit nomen honorarij & acquirit nomen mercedis, & ipse Physicus mercenarius euadit,& suæ ipsius Artis dignitatem inquinat; relinquendum ergo mechanicis est,vt de mercede paciscantur. Sed quia aliquando impingimus in homines ingratissimos, qui accepto beneficio, nullam beneficij Medico gratiam habent, immo potiùs illum tanquam Dæmonem odio prosequuntur (nam idcirco prouerbio circumfertur, Medicum trifrontem esse. Angeli nempe faciem gerit,cùm coram hominis cùm inter alios versatur;Dæmonis,cùm ægro, qui non satisfecerit, post curationem fit obuiam, quod est celebre apud Iurisconsultos, Caroc. *vbi suprà,q 4.in fin.* & ex Medicis Roderic. à Castr. *vbi suprà, c.21.*) hinc fit, vt interim Medicus cogatur

7 mercedem exigere, in qua re contingit eum errare, cum nimiam mercedem expostulat,Nauarr.*in Manual.c.25.n.64.* Caroc *vbi suprà,q.11.*& ex Medicis Codronch. *lib.1.c.29.in fin.*Sed certe non est in manu Medici in hunc errorem impingere, nam quantumcunque ipse expetat,vix habebit, qui dimidium æqui rependat; vtinam & hoc assequeretur! incidimus in tempora, cum maxime deploranda est inhumana hominum in Medicos voluntas, sed hæc silentio contegere satius duco. Aduerte tamen,non esse præter Medici dignitatem cum Principibus viris, communitatibus, vniuersitatibus, locisque publicis de mercede annua conuenire:sed & dari possunt casus in quibus etiam non sit extra Physici dignitatem de mercede pacisci, qui videndi apud citatum Rodericum.

8 Porro etiamsi Medicus mercedem non recipiat sæpissimè à quibus debet,est, quando à quibusdam nihil recipere debeat; tritum enim est, Medicum teneri pauperes gratis curare, etiam ex præcepto Hippocr.*in præcept.n.5.* & iuramento se e ipse Medicus ad hoc obstringit, cum Doctoratûs lauream consequitur,& est communissima DD.opinio,& vide tam Canonistas,quàm cæteros allegatos ad hoc per Caroc. *de loc.& cond.par 2.rubr.de Med q.5. à n.5. ad seqq.* & ex Medicis Codronch. *lib.1. c.29.* Roder. à Castr. *lib 3.cap.21* Mercurius *lib. . Error. popul. c.14.* & Gasp.Tristan. *de Cler. Med.* §.16. Quòd si quid à pauperibus Medicus extorqueat, tenetur ad restitutionem, Carrar. *de Med.p.2.n.6*. Sed hoc an procedat, si accipiat à iam sanatis, dubitari posset; nam text. *in l.Archiatri.C de Professf.& Med.* videtur permittere Medico à sanis factis accipere. Non

9 loquitur tamen ibi speciatim de pauperibus,sed generaliter de quibuscunque hominibus. Forè à paupere, etiam sano facto,non potest quicquam accipere,nisi fortè res modicas,aut comestibilia non notabilis valoris. Sed videndum esset, quisnam ad hunc effectum pauper dici debeat, & certè quemadmodum ad plerosque effectus, arbitrarium dicitur esse, quis vocari debeat pauper,ex adductis per Menoch. *de Arbitr.lib.1.cent.3.cas.65.num.7.* & per Surd. de Alim. *tit.9.q.37. in principio*, fortè & ad hunc effectum id arbitrarium esse deberet.Sed num de hoc

10 Medicus ipse erit arbiter?an potiùs pauper hîc strictè accipi debeat pro eo,qui non habet vnde viuat? vt idem Surd.*ibid.*quod hîc videretur magis habere locum,quàm quod dicit Gail.*lib.1.practic.obseru.43. n.13.* pauperem dici scilicet extremâ paupertate laborantem, & qui iuramentum paupertatis in camera præstitit; sed quid de illo,qui cùm non habeat diuitias vnde viuat,potest tamen suâ industriâ viuere? certè enim cùm infirmitas impediat,ne quis suâ industriâ vtatur, hic pauper ad hunc effectum erit dicendus.

11 Sed teneturne Medicus ea obligatione,vt quandocunque à paupere ad medendum vocatur, accedere teneatur? Nimis onerosum medius fidius esset, Medicum ad hoc teneri,quia pauperes & multi sunt, & sæpe ægrotant; multoque magis onerosum esset id, ad quod illum obligant nonnulli ex nostris Doctoribus, nempe quòd non solùm teneatur pauperibus mederi,sed etiam de suo illis elargiri. Ita vnanimiter Codronch. *lib.1. de Christ. med. rat. cap.29.* Roder.

Roder. à Castr. *lib.3. de Med. Polit cap.21.* & Mercur. *lib.2 Error. popul. cap.24.* ex Nauarr. Dicendum itaque videtur, cum eodem Nauarr. *in manuali cap.15. num.64.* deberi hanc Medicorum obligationem restringi ita, vt dicantur teneri, concurrentibus tribus conditionibus. Prima, quod probabiliter existiment pauperem moriturum, nisi ei Medicinæ præsidiis succurrant. Secunda, quod non adsit alius, qui id faciat. Tertia, quod nullus reperiatur qui pro eo mercedem soluat: si enim hæ conditiones simul concurrant, non solum, ex mea sententia, tenetur Medicus pauperi mederi, & si non medeatur mortaliter peccat, sed tenetur etiam de illius morte, si periclitetur; quia si, qui Medicum ægrotanti non adhibet, dicitur morti causam dedisse, Surd. *de Aliment. tit. 4. quæst.5. num 9.* multo magis ipse Medicus dicendus esset dedisse causam morti, si ægro, quem tenetur sub pœna peccati curare, non medicatus fuerit, cum in hoc aliena opera non indiguerit, sed propria tantum. Illud certum est non teneri Medicum, si adsint alii Medici, & multo minus, in[illegible], si pauperes habeant vnde eorum necessitati subueniant, veluti sunt Xenodochia publica ad hunc effectum constructa, in quibus rectè & pro eorum statu, & conditione commodé curari possunt.

12

Sed illud multo durius videri posset, Medicum præter pauperes, teneri etiam curare gratis diuitem nolentem, aut auarum, qui vt Medico mercedem non solueret, curari recusaret. Et tamen hæc opinio videtur esse Doctorum communis. Abb. *in cap. Ad Aures de Ætat. & qualit. num.7.* Ripa *de peste part. vlt. partic.2.101.* Nauarr. *loco supra citato.* & ex Medicis Codronch *lib.1. cit. cap.34* Rigor tamen huius opinionis temperatur eo, quia post celebratam curationem, etiamsi Medicus nolentem curauerit, datur ipsi Medico actio exigendi mercedem ab infirmo iam sanato siue ab illius hæredibus, si ille decesserit, vt per Nauarr. *ibid.* Afflict. *decis.123.* & ibi Visillus *num.2.* Magon. *decis. Flor. 11. num 2.* & plurimi apud Caroc. *de loc. & cond. part.2. rubr. de Med. quæst.2. à num.4. ad seqq.* quod etiam eleganti dialogo prosecutus est Guilelm. Onciac. *Colloq. mixt. cap.6. in fin.* & ex nostris Codronch. *vbi alias, lib.1. cap.29.*

13

Porro autem, vltra commemoratum errorem, quando Medicus accipit a pauperibus, vel eis mederi absque mercede recusat, in alium sæpissime labi solet, cum à publico salariatus, ab ægrotis aliam mercedem, aut donaria accipere non veretur: hoc enim peccatum esse voluerunt multi, quia nemo debet vltra conuentam mercedem aliquid accipere, ad quod videtur facere Textus *in l. Necessarios §. final. ff. ad Sull.* Ripa *tract. de pest. part vlt. partic.2. à num.112 ad seqq.* Nauar. *loco sæpe add. n. 64.* Mynsing *Obseruat.75. cent.2.* Carr. *de Med. part.1. num 94.* & ex Medicis Codronch. *vbi, sæpe cap. 28 lib.1.* sed contra aperte est Textus *in l. Archiatri, C. de Profess. & Med.* vbi Medico à publico salariato conceditur accipere à sanis factis quæ in obsequiũ offeruntur, qui textus est clarissimus, vt mihi videtur, licet a Iurisconsultis non ita exponi, vt verba sonant, notauerim. Hortantur enim ibi Imperatores ipsos Medicos Archiatros, quibus annonaria comoda a populi commodis ministrantur, vt honesté obsequi tenuioribus malint, hoc est, vt sine mercede tenuioribus medeantur, à quibus nihil accipiant, neque accipere debent, cùm à publico salaria habeant, quam turpiter seruire diuitibus, hoc est, quam com mercede ipsis diuitibus, qui habent vnde dent, seruire, quod turpe est; quia non debent, etiamsi offerant, accipere: & intentio legis est hortari Medicos à publico salariatos ad medendum tam pauperi, quam diuiti, contentos publico salaria, additurque; *Quos etiam ea patimur accipere, quæ sani offerunt pro obsequiis,* scilicet contenti sumus, vt vltra salaria ex publico accepta, possint accipere ea, quæ sani offerunt vel salaria, vel quæcunque ea sint; neque enim hæc vocanda esse salaria voluit Glossa hic, sed donaria, quia sponte à sanis factis pro obsequiis offeruntur.

14

15

Præter hæc dubitatur, an Medico liceat mercedem ante inceptam curationem accipere. Ratio dubitandi est, quia merces respicit iam factum laborem; non videtur ergo deberi nisi post curationem ita decidentibus Iurisconsultis, de qua re vide post Ripam *de pest. vbi alias, num.115. & seq.* & Cagnol. *in l. Diem functo. ff. de off. Assess. n.131.* Caroc. *de loc. & cond. part.2. rubr. de Med. quæst 5.* vide insuper ea quæ de paciscenda mercede iam dixi.

16

Aliam vltra prædictas dubitationem mouent Iurisconsulti, an nimirum Medicus debeat habere mercedem in diebus festiuis: Et pro negatiua faciunt ea quæ attulit Ripa *loco supra citato tit. de remed ad cur. pestem, num 131.* & post eum Magonius *decis. Flor. 11. n 8.* & ratio est, quia in diebus festiuis laborare, aut seruilem operam facere non licet ex tertio præcepto Decalogi; satis autem apparet seruilis opera, infirmos curare accepta mercede, ex iis, quæ affert Suarez. *lib.2. de dieb. festis, cap. 19. num.5.* Quin etiam nulla mercede accepta, non licet in his diebus curare, vnde idcirco Christo Domino indignatus est Archisynagogos apud Lucam *cap.13. vers.14* quod diebus festiuis, nempe Sabbatho mulierem illam curasset, curare enim est seruire alteri ad corporis salutem recuperandam, cum ergo hoc sit opus seruile non exercendum in diebus festiuis, sed dato etiam, quod, quia tendit ad alterius salutem, morborum curatio exerceri possit, vt D. Thom. dicit, *2.2. quæst.122. art.4. ad 3.* tamen id intelligi debet, si absque mercede fiat; mercedis enim pro opere acceptio facit illud seruile, cum mercedem accipiens, sui ipsius venditorem faciat vt ex Xenophonte *in libr. de dict. & fact. Socrat.* refert Peregr. *in Apolog ad vers Philosoph. & Med calumn. pag.190.*

17

18

Sed contra est consuetudo non præter rationem introducta: & ad ea, quæ opponuntur dicimus quod curare infirmos non est opera seruilis, vt per D. Thom. *vbi supra*, vel si sit seruilis secundo modo non est prohibita in diebus festiuis. Non obstat quod Medicus laboret in medendo, quia labor ille non est corporalis, etiamsi enim indigeat labore, & corporis motu, vt ægrotos inuisat, hoc est per accidens, quia Medicus, vt alias ex Platone dixi, non corpore corpus curat, sed animo. Non obstat insuper, quod pro curatione accipiat mercedem, quia quod recipit Medicus ab ægrotis non est propriè merces, sed honorarium, daturque illi pro obsequio, *l. Archiatri. C. de Profess. & Med.* dicique Medicorum mercedes honoraria, patet *ex l. §. proinde. & l. in honorariis ff. de var. & extr. cognit. c. Non sané. 14 dist.5.* & notat Rodericus à Castr. *in Med. Polit. lib 3. cap.21* & Gaspar. Tristan. *de Cler. Med. §.28.* vt de illud Cicer. apud eund. *lib. 16. Epistol.9* & apud Peregrin. *vbi proximé, Curio misi vt Medico honos habeatur.* Sed dato etiam, quod id, quod Medicis datur, esset merces sic propriè dicta, tamen opus non seruile fieri posse pro mercede

19

etiam in festo, dicit Suarez *lib. 2. de dieb. fest. cap. 19. num. 10.* & si opus seruile ex necessitate fieri potest pro mercede etiam in diebus festis, vt ibidem Suarez *num. 9.* quanto magis fieri potest opus, quo est pro hominum salute tam necessarium? Sed mercedem facere hoc opus seruile falsum est, nihil enim de Medicinæ dignitate mercedem damere, demonstrat Valles. *in sacr. Philosoph. cap. 74.* licet absolutè falsum sit ex mercede opus euadere seruile, vt probat Suarez *vbi suprà, num. 6.* Cùm ergo Medicus neque corporis labore curet, neque mercedem pro curatione dicatur accipere, etiamsi aliquid accipiat potest absque vllo scrupulo etiam diebus festiuis quæ ab ægris offeruntur accipere, & sic concludit Ripa, *vbi suprà num. 134.* cuius consilium laudandum, quòd Medicus accipiat à sponte dantibus, quemadmodum in consuetudine est, etiam in diebus festiuis nihil tamen ipse in hisce diebus expectat à non sponte dantibus. Vnde Magon *decis. Flor. 11. num. 6.* in constituendo salario cuidam Chirurgo, qui per octo menses infirmum quendam curauerat, detrahi dies festiuos.

Denique dubitatur, an in morbis desperatis, & 20 incurabilibus Medicus licitè mercedem recipiat: Et videtur quòd non, quia nemo debet recipere mercedem laboris quem inesstum sciebat se insumere; sed sic est, quod in desperatis, & incurabilibus morbis Medicus scit, & manifestè cognoscit, se frustra laborem suscipere in curandis; ergo non debet ex eo labore vllam mercedem recipere. Contra tamen D. Antonin. ex quo Actius *de instr. vers. salarium.* Voluit Medico deberi salarium, etiam pro morbo desperato, ac insanabili: communis tamen Doctorum opinio est deberi, quandocunque Medicus morbum talem esse pronunciauerit, aliàs verò non deberi. Ita ex nostris Codroneh. *lib. 1. sæpe cit. cap. 30.* & Mercur. *lib. 2. Errorum popul. cap. 5.*

Sed quænam requiruntur ad hoc, vt Medicus, moriente ægroto, à culpa sit immunis, & licitè mercedem accipere possit? Gail. *lib. 2. Obser. 115. n. 25.* quatuor requiri dicit: primò ne excedat limites suæ professionis, secundò, vt sit peritus in Arte; tertiò, quod diligentiam adhibuerit; quartò, quòd rectà instituerit victus rationem. Nos dicamus necesse esse, vt morbum cognouerit, vt periculum prædixerit, vt diligentiam, in omnibus ad curam spectantibus, adhibuerit.

Sed hîc insurgere potest dubium non contemnendum, an nimirum Medico de periculo nihil annunciante, ægroque mortuo, debeat Medicus acceptam mercedem restituere; si enim vera est citata Codronchij, & Mercurij opinio, quòd tunc licitè 21 accipiat, quando periculum, aut insanabilitatem prædixerit; certè si non prædixerit, illicitè accipit; illicitè verò acceptam teneri non restituere quis dubitabit? & tamen cùm Medicus laborem insumat, semperque eum finem sibi proponat, vt ægroto aliquid adiumenti feratur, etiamsi illicitè acceperit, quòd mortem aut insanabilitatem non prædixerit, licitè tamen accepisse ob laborem, est dicendus. Sed hæc decidere ad me non pertinet, ad eos ergò, ad quos pertinet, eius dubitationis decisio remittenda.

SVMMARIVM.

1 *Primus error Chirurgorum.*
2 *Secundus error.*
3 *Tertius error.*
4 *Quartus error.*
5 *Chirurgi an teneantur infirmos ad confessionem hortari.*
6 *Chirurgus peccat consulens quicquid contra Animæ salutē.*
7 *Chirurgus vt Physicus errat in opere omittendo, & committendo.*
8 *Chirurgus circa mercedem quomodo peccat.*
9 *Chirurgus tenetur pauperibus gratis mederi.*
10 *Chirurgus an in diebus festiuis curare possit, & an iisdem diebus mercedem accipere.*
11 *Quisquis absque sufficienti examine medetur, peccat.*
12 *Artifex excedens limites suæ capacitatis, peccat.*
13 *Culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti.*
14 *Magna culpa dolus est.*
15 *Artifices errantes in manualibus operibus puniri possunt.*
16 *Magna negligentia culpa est.*
17 *Phlebotomantes, hoc est, sanguinem detrahentes, vnam venam pro alia secantes, peccant.*
18 *Non omnes venæ eadem promptitudine corpus euacuant.*
19 *Detrahentes sanguinem absque Physici licentia, errant, & sunt puniendi.*
20 *Grauis error est, sanguinem alia ratione detrahere, quàm quâ Physicus iusserit.*
21 *Errant detrahentes sanguinem in maiori, aut minori, quantitate, quàm Physicus præceperit.*
22 *Errant detrahentes sanguinem alio tempore, quàm quo Physicus voluerit.*
23 *Consilium dandū quomodo errent supradicti artifices.*

De Chirurgorum aliorumque similium artificum erroribus.

QVÆSTIO IX.

IN hac Quæstione, de Chirurgorum erroribus primò agemus, deinde de erroribus phlebotomantium, omniumque qui aliquo modo chirurgica opera exercent, sanguinem quocunque modo detrahendo, leuiora vulnera curando, tumores simplices, vlcera superficiaria, & alia id genus. Sed Chi- 1 rurgos, cùm ad rationales Medicos quàm proximè accedant, in plurimos eorum errorum impingere contingit, in quos ipsos Physicos dilabi iam enarrauimus, vt deinceps monstrabo. Sed præ cæteris familiaris Chirurgorum error est, absque præcedenti studio, & necessaria rerum cognitione, & absque vlla theoriæ scientia, Chirurgiæ sese addicere, solaque praxi contenti esse; quod quidem ipsis est tam peculiare vitium, vt vix ex decem vnum aut alterum reperias, qui in theoricis sit vel mediocriter instructus; quod etiam de sui temporis Chirurgis deplorauit Galenus *lib. 3. de Anat. admin. c. 1.* vnde non mirandum si etiam in his curandis, quæ ad sensum patent, sæpissime hallucineotur, idcirco non absque summa ratione nominatim ob malè administratam curationem, à ll. puniuntur *text. in §. præterea Inst. ad l. Aquiliam:* minori enim excusatione dignus videtur Chirurgus, si erret in his, quæ ad ipsum pertinent, quàm Physicus, qui etiamsi per ignorantiam erret, accusatur, *arg. l. Illicitas § sicuti. ff. de off. Præsid.* & ratio est, quia Physicus in curandis morbis cogitur vti coniecturis, tam in eius dignotione, quàm in curatione, saltem secundùm plurimum, quod etiam secundùm plurimum non euenit de Chirurgis, qui præsertim in operibus manualibus si per ignorantiam peccent puniendi veniunt de ignorantia; licèt etiam Physici, qui perperam medicamentum dedit, ignorantia impunita remanere non debeat, *vt per cit. text. in § Præterea. Inst. ad l. Aquiliam.* Valde autem turpe est, inquit Hipp. *lib. de Med. n. 5. non obtinere à Chirurgia quod velis.* Et si hoc turpe est, non sine culpa Chirurgi est, & idcircò pœna dignum.

Errant autem peculiariter Chirurgi (nisi simul 2 & Physici sint) cùm vltra limites suæ ipsorum artis progrediuntur, & in iis sese immiscent, quæ vltra eorum capacitatem sunt, sicuti in medendis morbis internis, quorum cognitionem ipsi neque habent, neque sine Philosophiæ scientia habere possunt

sunt; ex hac enim habetur cognitio naturæ ipsorum morborum causarumque ipsos progignentium: & idcircò cùm mortaliter peccare dicatur Medicus, qui medetur morbo non cognito, vt alias diximus, tantò magis peccabit Chirurgus, qui & morbum non cognoscit, & facit quod facere neque debet, neque potest.

3 Errant insuper iidem Chirurgi (nisi ipsi Physici etiam sint) cùm Physicos non aduocant, in morbis etiam ad eorum artem, & ad ipsam operationem spectantibus, qui tamen Physici præsentiam requirunt, vt Chirurgi illi apud Lang. *lib. 1. Epist. 4.* qui non solùm non aduocabant Physicos, sed Physicorum munere audacter fungebantur febrem ardentem curantes.

4 At quia Tumorum, Vulnerum, vlcerum, Fracturarum, aliorumque morborum curatio perfici à Chirurgis non potest, nisi corpus vt decet expurgetur; cùm hoc ab ipsis fieri non possit, necessarium est, atque ea iuramento tenentur, Physicos aduocare, qui interna causa inspecta quæ morbum fouet, ipsam remoueant, ea enim non remota, incassum Chirurgi insudant eos morbos superare, qui tamen vtplurimùm Physici præsentiam valde reformidant, non ex eo solùm, quia crassos eorum errores sæpe detegat, sed quia morbus amota causa celeriorem sortitur curationem, quod ex re eorum non est, qui lucro inhiantes (de malis & auaris, non de bonis loquor) morbum ad longissimum tempus protrahi desiderant.

Sed in indagandis reliquis Chirurgorum erroribus qui punitionem ab alterutra lege reportare deberent, satius est eundem ordinem sequi, quem in Physicorum erroribus seruauimus. Primò ergo dubitari potest, an Chirurgus, vt Physicus teneatur ægrotantes suos ad pœnitentiæ Sacramentũ hortari, dicendumque videtur in eadem obligatione illum quoque esse, cùm & iuramento in Doctoratu consequendo ad hoc sese obstringat, quod intelligendum quando solus curat, nam si adsit simul Physi-

5 cus, videtur ab ea obligatione immunis; & ratio est quia maior videtur esse obligatio Physici ex hoc, quia morbi, qui Physici præsentiam requirunt, sunt magis periculo proximi, quàm ij, quibus solus Chirurgus sufficit, cùm ergo Physicus & sit primus in dignitate, & multò meliùs quàm Chirurgus morborum pericula cognoscat, magis ad ipsum spectare videtur ægros ad confessionem hortari, quam ad Chirurgum, vbi ambo in eadem cura sint eodem tempore vocati; aliàs videretur incombere hoc onus ei qui primus vocatur. Sed quid si Chirurgus videat Phisicum in ea re negligentem? Existimarem teneri Chirurgum, aut Physicum admonere, vt suo munere fungatur, aut etiam ipsum ægrotantem hortari, vt huic obligationi satisfaciat. In cæteris autem, in quibus diximus *quæstione per totam*, Physicum errare omittendo exequi ea, quæ ad salubria consilia spectant, potest etiam & ipse Chirurgus delinquere in iis, quæ ad illum spectant; quamobrem ad eam quæstionem recurrendum.

Sed & circa ea, quæ committendo Physici peccant in consiliis dandis, peccare & ipsi chirurgi pos-

6 sunt. Et primò non minùs quàm Medicus peccat chirurgus, si quicquam contra animæ salutem ægris vel sanis persuadeat, de quibus omnibus videnda, quæ *superiori quæstione quinta, per totam* attulimus. Illud vnum peculiariter de chirurgis determinandum venit, an possint ipsi suam sententiam dicere, & consilium dare circa Ieiunij obseruantiam, circa cessionem à recitatione diuinorum officiorum, & circa huiusmodi alia dicendumque videtur, quòd cùm de his impedimentis determinate spectet ad superiorem scientiam, quæ exactè cognoscit morborum naturam, causas illos excitantes, particulares hominum temperaturas, ipsorúmque vires, & tolerantiam, aliaque id genus, non poterit chirurgos, vt tales in his consilium vllum dare, quia eius captum transcendunt. Debet ergo ægros ad Physicos remittere, nisi causam ob quam quis dispensari ad hæc debeat, sit omnis euidens, tunc enim fortè poterit circa hoc consilium dare, quia etiam absque eius consilio præsente causa euidente, æger potest licitè seipsum dispensare. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 4. Fortè & idem habet locum, vltra ieiunij obseruantiam, in aliis quibusdam obligationibus.

7 Sequuntur porrò errores in opere iam committendo, quam omittendo patrati, in quibus non minùs quam Physicus, etiam Chirurgus implicari potest, & de his videndæ *quæstiones sexta, & septima.*

8 Sed & circa mercedis receptionem, eodem modo Chirurgus, & Medicus per omissionem errare potest. Chirurgo autem nonnulla licere potiùs quàm Medico certum est: de Chirurgo enim non dubitandum, quòd cùm opus faciat seruile, mercedem nulla hæsitatione potest accipere: vnde pacisci illum de mercede posse *superiori quæstione* diximus; sed tenebiturne, vt Physicus, pauperibus gratis mederi? in hac re potest esse dubium, quia Physicus nullum impendit corporis laborem in curandis ægris, nisi per accidens, & quod ab illis accipit, non accipit tanquam mercedem laboris corporei, quem in illis curandis assumpserit, sed tanquam honorarium, & pro obsequio, ad quod iure non debet adstringi pauperes, sed diuites Chirurgi autem vtuntur labore corporis, dum vulneribus medentur, dum luxata ad suum locum impellunt, dum secant, vrunt,

9 aliaque id genus opera moliuntur: at nemo teneri videtur pro altero gratis laborare. Quibus non obstantibus dicendum videtur, ad idem teneri Chirurgum, vnde idem in doctoratu consequendo iuramentum suscipiunt, & ad id, quod dicitur neminem teneri pro altero laborem gratis suscipere, respondendum, verum esse vniuersaliter, sed fallere in Chirurgo, ratione doctoratus.

10 Dubitari porrò vltra hæc potest, de Chirurgo multò rationabiliùs, quàm de Physico, an possit diebus festiuis mederi; & dato quod possit, an licitè accipiat mercedem. Ratio dubitandi est eadem, quæ suprà quia Chirurgi opera seruilis est, & laborem corporis requirit, sed in diebus festiuis præcipimur abstinere ab omni opere seruili; ergo Chirurgus diebus festiuis non debet mederi. Dicendum tamen, quòd licèt curare manuali opera, sit quid seruile, videtur tamen esse permissum etiam in diebus festiuis, quia impenditur in hominum salutem, vt manifestè D. Thom. 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4 *ad* 3. Sed quoad mercedem maius potest esse dubium; sed idem videtur dicendum, quod de Physico diximus; non esse nempe illicitum accipere mercedem etiam in diebus festiuis à sponte dantibus; abstinendum tamen in his diebus festiuis à petenda mercede, ob religionis reuerentiam, non ob vanam aliquam superstitionem, quod Iudæis ipsis omnium hominum superstitiosissimis est familiare, licèt Suar. *lib. 2. de dieb. fest. cap. 19. num. 10.* ex Caiet. concludat, non esse contra obseruantiam festi locare operas suas in illo die, etiam pro mercede, quando aliàs tales operæ non sunt in festo prohibitæ, vel ex causa legitima permittuntur.

Post Chirurgos aliud sequitur hominum genus;

Chirurgis quidem affine,sed in dignitate, ob doctoratum quem assequuntur Chirurgi, longè illis inferius; nam Chirurgus doctoratus honorem consequitur, vt per Franch. *decis. 365. n. 11 & seq.* sed huiusmodi artifices in nullo dignitatis gradu sunt, Chirurgiæ tamen aliquam partem, sed infimam exercent, cum licentia alicuius Collegij, vel Principis auctoritate. Eorum aliqui sanguini solummodò detrahendo; cucurbitulis aut cum scarificatione,aut sine ea affigendis habitudinibus applicandis,inustionibus simplicibus faciendis se destinant: aliis simplicibus vulneribus,aut simplicibus tumoribus leuioribusque continui solutionibus medendis,luxatisque ossibus restituendis; alij etiam magis composita vulnera, & machinationes maiorem solertiam, & cognitionem requirentes tractant:de quorum omnium commissionibus erroribus nunc aliqua dicenda.

Et primò notum est,quòd quisquis absque præcedente examine,& sufficienti cognitione ratum,& absque Superiorum licentia,curandum aliquem ex prænominatis morbis suscipit non solùm pœnis per Medicos,ad quos pertinet,indictis,se subiicit, sed grauis etiam peccati reus fit, quia si Physico etiam perito non licet absque doctoratu mederi, vt *quæstione secunda* dixi;multo minùs licere debet his, qui vt plurimùm sunt crassioris Mineruæ hominum,nulliusque intelligentiæ,absque expressa licentia, quam semper examen præcedere debet, prædicta machinari posse.

12 Secundò, horum singuli frequentissimè in eum errorem impingunt,quòd excedunt limites propriæ capacitatis,& licentiæ sibi concessæ, in qua re & grauiter etiam peccare,& si aberrent, puniri etiam posse,manifestum est,quia in culpa sunt;culpa enim 13 est immiscere se rei ad se non pertinenti, *l. Culpa est ff. de Reg. iur.* Cùm verò hæc culpa sit gravis & magna, quia incurritur cum periculo salutis ipsorum hominum,dolosa dici debet, *l. Magna ff. eod. ibi. Magna culpa dolus est.* Ad cautelam ergo in li-14 centiis, quæ similibus personis conceduntur, speciatim morbi nominari debent, quibus mederi illis conceditur, negatâ licentiâ medendi aliis ibi non expressis.

15 Tertiò,aberrant aliquando huiusmodi personæ in ipsis manualibus operibus;& si error sit insignis punibilis absque dubio est,pro eius maiori aut minori grauitate:talis est cùm incidentes mediã,siue communem dictam venam, subiectum neruum pungunt,vt euenit Chirurgo illi,qui Carolo Nono Galliarum Regi eam venam incidere volens, neruum pupugit,ex qua læsione Rex nonnisi post trimestre spatium sanatus est,vt Paræus narrat, *lib. 9. sui operis c. 38.* & sic Phlebotomus ille apud Amatum Lusit. *cent. 5. curat. 35.* ex cuius errore æger vita functus est,in quẽ errorem turpiter lapsum vidi audacissimam Pharmacopolam, qui sanguinem etiam detrahebat, qui robustissimum iuuenem eo errore è medio sustulit.Sic & cum subiectam arteriam venam iecorariam aperientes,incidunt,& in causa sunt,vt Aneurysma excitetur;& cùm partes iuuenes capita musculorum,& neruos subiectos lædunt, aut tumorem aperientes eandem noxam 16 ægris conciliant,vnde in causa sunt,vt patriũ motus in futurum aut diminuantur,aut deprauentur, aut etiam in totum amittantur.Ideirco autem errata hæc punitione digna videntur,quia facilè adhibitã diligẽtia euitare possunt;magna ergo Artificis negligentia præsupponi potest quæ quidem culpa est, *l. ead. ff. eod.* Pro his in iudicium trahi possunt,& in eos dignâ pœna animaduertere licebit, de cuius qualitate ad me non pertinet,sed ad iudices determinare.

Quartò huiusmodi artifices in sanguine detrahendo multis erroribus implicantur,& primò cum 17 vnam venam pro alia secare negligunt,vt si hepaticam pro cephalica,aut medianam pro hepatica secuerint,contra id quod Physicus præceperit; quia licèt nonnulli Doctores in ea opinione fuerint,quod parum referat ex qua vena sanguinem detrahas, quia omnes æqualiter corpus euacuant, aut nihil saltem referre credant quam eiusdem partis venam aperias dummodo eius partis sit, quam Physicus iusserit,nempe si dextram in superioribus, dextram superiorum partium incidas, si sinistram inferiorem, inferiorum partium sinistram,& sic de reliquis: tamen certum est, quod demonstrat etiam Gal. *com. 2. in lib. de vict. rat. in acut. text. decimo* non omnes venas eâdem celeritate, & promptitudine omnes corporis partes indifferenter aut totum eua-18 cuare;& patet experientia,in quibusdam particularibus casibus magis opportunum esse hanc, aut illam potiùs venam secare,& commodiùs, & promptiùs partem affectam iuuare; non est ergo hic error absque animaduersione transigendus.

Sed superiori adducto errato,multò maiori cen-19 surâ dignum est,cùm Phlebotomus sanguinem detrahere audet absque vlla Physici licentia,præterquam quòd enim hoc illis per edicta,& constitutiones omnium Collegiorum prohibitum expressè est,facile in graue damnum alicuius personæ in hunc errorem labi possunt, cùm enim neque hominum temperaturas,neque partium dispositiones, neque morborum, neque causarum essentiam neque virium robur,neque alia necessaria cognoscant, impossibile est illos non errare, & frequentò fit quòd non errent,& ex hominum, quibus sanguinem detrahunt infortunio.

Sed grauior multò error ille est,cùm omisso,aut 20 neglecto Physici præcepto iubentis venæ incisionem,illi aut per scarificatas cucurbitulas,aut per hirudines sanguinem detrahunt, aut contra, iubente Physico,vt scarificatæ cucurbitulæ applicentur, earum loco hirudines admouent, aut venas aliter aperiunt.Est autem hic error tantâ animaduersione dignus, vt inde facilè ægrotorum mors aliquando emanare possit,& siquidem hoc,aut aliud notabile damnum ob illum succedat, non debet vllum esse dubium, quin isti artifices in culpa sint; qui qualiter,& quatenus sint puniendi, ipsi Iurisconsulti meliùs determinabunt.

Quintò, errant inemendabiliter hi artifices, in 21 quantitate sanguinis detrahenda iuxta Medici præceptum;quique cùm semper eam excedant, & aliquando insigniter prætergrediantur, itavt dixerim ex hoc ægrus aliquando succubuisse.Nam memini artificem quendam ex his,iussum à me sanguinem ex saluatella cuiusdam febricitantis ad vncias quatuor detrahere, illum ad libras duas detraxisse, ex quo adeò refrigeratus æger est, vt cachecticus factus intra bimestre spatium obierit In hunc errorem hi volentes impingunt, eâ ratione persuasi, quòd sanguis ater, niger, crassus, adustus, malus, pessimus sit;quam cantionem de quocunq; sanguine canunt,quia boni, aut mali sanguinis qualitatem ne per somnium quidẽ agnoscunt,sed etiãsi agnoscerent,nesciunt ignari, neque persuaderi possunt, in tanto minori quantitate sanguinem esse detrahendum,quantò impurior, ac deterior existit, qua tunc manifesto signo apparet,spirituum paucitatem

sub

subesse, & facilè hinc posse vires collabi, ita admonente Fernel. *lib. 2. Meth. med. cap.* 17. & doctissimo sene nostro Septal. *lib. 4 caut. Med. numer.* 2 Licet autem grauiter peccent hi in maiori copia sanguinis detrahenda, quam Medicus præscripserit, non tamen sunt sub errore immunes, si minorem detrahant; nam & hoc in notabile interdum ægrotantium præiudicium esse potest, nam & in hunc errorem hos ipsos aliquando labi comperies, cum vt pro doctis habeantur, ægrotantium vires ipsi metiri volunt, & si Medicus semilibram sanguinis detrahi iusserit, ipsi vires languentis debiles esse pronunciantes, ad tres tantùm vncias detrahent, & interdum cum euidenti ægrotorum periculo.

12 Sextò errant iidem artifices circa tempus mittendi sanguinem, vt Medicus præcipiat venam secari summo manè illi prope meridiem secent; aut si iusserit secandam venam hodie illi in crastinam diem eius reiiciant. Hoc enim maximi refert, præcipuè in febribus, in quibus aliquando necesse est euitare ipsarum febrium accessiones, insultus, incursiones, nam prope hæc tempora venam secare est hominem è medio tollerere. Adde quod aliquando procrastinatio in causa esse potest, vt æger succombat, etiamsi sit aliquarum tantùm horarum, vt vsuuenire potest in præcipitibus nonnullis morbis, qualis esset accutissima pleuritis, suffocans squinantia, aut alia perniceabilis inflammatio interna. Debita ergo seueritate in hunc errorem animaduertendum, & Medici quidem culpam in his casibus euitare debent, vrgendo, vt sanguis quamprimùm detrahatur.

Sed videamus tandem, num circa consilium dan-
13 dum id genus hominum quicquam peccare possit, quod vel temporali, vel spirituali pœnæ, aut vtrique subiiciatur. Notum autem est, ad eos non pertinere, vllum consilium ægrotis dare, sed ad Physicum, qui vitæ institutum præscribit, & ideirco nihil peccant hi, omittendo aliquid consulere, cum nihil teneantur consulere; sed committendo sæpissime, ac grauiter, ob eorum audaciam peccant; dant enim & ipsi interdum parua aliqua consilia, vt circa abortum procurandum, circa coitum exercendum; vel circa aliquid simile, in quibus duplici ex capite veniunt puniendi. primò quod transgrediantur propriam capacitatem, & facultatem eis concessam, immiscéantque se in iis quæ ad eos non pertinent. Secundo, quod consulant ea, quæ contra animæ salutem sunt. Denique circa horum artificum mercedes, quando, & à quibus accipere possint, idem videtur dicendum, quod in superioribus de Chirurgis dictum est.

SVMMARIVM.

1 *Aromatarij quomodo errent circa peritiam.*
2 *Aromatarius non habens sufficientes diuitias ad exercendam artem grauiter peccat.*
3 *Circa electionem medicamentorum quomodo errent aromatarij.*
4 *Circa medicamentorum quæ Medici præscribunt quantitatem, quomodo delinquant aromatarij*
5 *In compositione medicamentorum aromatarij quomodo errent, & n. seq.*
7 *Circa medicamentorum quomodo errent.*
8 *Circa vsum medicamentorum ætatem quomodo errent.*
9 *Circa recipiendas visitationes Medicorum, aromatarij, quâ ratione errent.*
10 *Seplasiorum errores.*

De Aromatariorum & seplasiariorum erroribus.

QVÆSTIO X.

QVàm multiplici errore implicentur, & implicati possint Aromatarij in propria arte exercenda, non est quòd pluribus demonstrare laborem, satis fuerit si nonnulla generaliora in medium proferam, ex quibus lectores facilè in cæterorum cognitionem deuenire possint. Sed horum artificum delicta licet respectu variarum rerum considerare, vt primò respectu peritiæ; secundò respectu facultatum, quibus affluunt; tertiò circa electionem & qualitatem medicamentorum; quintò circa præparationem; sextò circa compositionem; septimò circa eorundem commutationem, octauò circa eorum ætatem; nono circa vsum; decimò circa aromatariarum visitationes.

1 Vt ergo à primò incipiamus certum est mortaliter peccare Aromatarium, non minùs quàm Medicum & Chirurgum, cùm absque sufficienti peritia pharmacopœam exercere aggreditur in quibus autem, & de quibus sit hæc peritia, satis docuerunt ij, qui de huiusmodi arte præcepta tradiderunt; ex quibus antequam Aromatarius ad eam artem sese accingat, ediscendum, quænam cognoscere oporteat: neque id solùm sufficere putandum, sed maximè necessarium esse sub solerti eius artis magistro sese exercuisse, à quo postquam idoneus iudicatus fuerit, poterit consueto, ac diligenti examini se subiacere, quæ si minus præstiterit, graui illum errore detinere certum est, cuius complices & participes illi fient; qui ad pharmacopœam exercendam eum tanquam idoneum admiserint, etiamsi non sit.

2 Secundò grauiter errat ille, qui pharmacopœam exercere aggressus, sufficientibus diuitiis non affluit quibus Aromatariam rebus necessariis, & oportunis instruere possit; ad hoc enim teneri quemcunque Aromatarium, ex Medicorum auctoritate, satis testantur omnes qui Antidotaria, aut de huiusmodi arte libros ediderunt, & inter alios ita eos obligari dicunt Val. Cord. *in princ sui antid.* & Calest. *part. 1. suar. obseru. in princ.* Et hoc summa cum ratione, quia nunquam fieri potest, vt absque mediocribus saltem diuitiis Pharmacopola suum munus rectè, & vt decet, exercere possit in hac arte; in qua tam facilè potest artifex hominem decipere. Paupertas autem, licet in homine aliàs non malorum morum, nec prauæ propensionis, multa contra artem simul, & contra conscientiam, & contra hominum salutem machinati, non docet modò, sed cogit, quia vt moralissimus Poëta noster Patriarcha dicebat.

---. Il prouerel degiuna
Tiene ad atta talor; ch' in miglior stato
Hauria'n altrui biasmato.

Imò & in statutis Aromatariorum exstat Bulla Iulij Tertij, si rectè memini, quæ obligat quemcunque, qui Aromatariam instituere velit, vt habeat quingentos nummos aureos, quos in eam impendat. Itaque qui suæ indigentiæ sibi conscius, tamen non abstinet ab hac arte exercenda, perpetuò occasionem peccato præbens se animæ periculo euidenter exponit.

3 Tertiò, Aromatarij sæpissimè delinquunt circa electionem & qualitatem medicamentorum, quibus vtuntur, eligendo vetustiora, & obsoleta, & quæ nullius valoris sunt, vt viliori emant, vel de nouo emant coganturque ea, quæ habent proiicere; quod peccatum tam graue est, vt præterquam quod grauibus pœnis se subiiciunt, vt dicit Act. *de Infir. c. 42. n. 23.* si ex hoc mors alicuius sequatur, rei mortis efficiantur. Cartar. *de Med. & eius off. part 4. num* 143. neque solum errant aromatarij, trahentes in vsum medicamenta iam vieta & obsoleta, sed etiam non eligendo inter bona meliora & inter selecta selectiora;

quia in hoc maximè ac præcipuè consistit aromataria solertia & diligentia, à qua si deficiat, male factum est illum errare, neque debet esse contentus medio-cri diligentiâ vti, vt bona inveniant, sed summam adhibere debet, vt optima investigare queat.

4 Quarto, circa quantitatem medicamentorum errant Pharmacopœi, vel in componendis medicamentis officinalibus, vel in expediendis Medicorum ordinationibus, quas receptas vocant: in vtroque enim casu si minorem, aut maiorem quantitatem in vsum trahant, quam Medici præscripserint, in magnum, & non nihil faciendum errorem labuntur, cum possint esse notabilis damni causa, aut periculi vitæ earum personarum, quæ talia medicamenta assumunt. Iam non semel evenisse scimus, ægros ex huiusmodi pharmacopœorum errore evidenter periclitatos? dum enim satagunt hi, vt medicamenta suum effectum sortiantur, dosim quorundam simplicium iterum augendo id se consecuturos autumant, vt, exempli gratia, in opiatis opium augendo aut in medicamentis soluentibus augendo solventia; ex quibus factum aliquando est, vt ægri in lethargum, vel in superpurgationem, ex alterutro errore lapsi sint. Ægro cuidam D. Baltassar Bonannus, vir non vulgaris Doctrinæ, nec vulgari laude dignus, medicamentum quoddam satis ad rem præscripserat, quo assumpto æger toties egessit, vt animam iam agere videretur Medicus ægrum invisens, præter opinionem toties lene medicamentum, ac tanta cum virium deiectione, alvum mouisse comperiens, quid esset suspicatus, ad pharmacopolam properat? apud ipsum conqueritur de medicamento illi ægro tanti dato, quod nihil omnino alvum deiecerit: tum audax pharmacopola, miror, inquit, eius rei, cum medicamento à te præscripto, vt promptius solueret, diagridium commiscuerim. Sic solertissimus Medicus procacissimi artificis dolum detexit, & oppotunis auxiliis superpurgationem compescuit; multo autem libentius, vt cuiuscunque doli hostis acerrimus & æqui amantissimus, ignari illius artificis audaciam compescuisset.

5 Quinto, in componendis medicamentis multis modis errant aromatarij, tam in electione medicamentorum, eorumque qualitate, de qua suprà, quàm in quantitate, & in modo compositionis. Nam circa electionem, & quantitatem, non potest aromatarius absque graui culpa, nulla causa cogente, nullaque vrgente necessitate, medicamenta à Medicis præscripta commutare, & quid pro quo absque Medici licentia accipere. Io. Alphons. à Fontech. *in Spec. Med. Christ. lum. 1. p 38. in fin.* tametsi enim sancitum iam à multis doctissimis Medicis sit, quid in defectu vnius medicamenti assumere debeamus, quod ad deficientis naturam quam proximè accedas, & vices impleat, tamen diligens aromatarius in hoc non debet esse facilis, sed tenetur omnem operam impendere, vt ipsa medicamenta auctoribus præscripta inveniat; quod si diligentia adhibita tamen non inveniat, tunc excusari potest, si accipiat quid pro quo id est, vnum pro alio. Ratio eius rei est, quia licet medicamenta substituta, seu suppositiria similem sortiantur naturam & vires, cum iis quibus substituuntur, & similia sint, non sunt tamen eadem, quia simile non est idem; neque fieri potest, vt in aliqua te ab illis non deficiant, semperque suppositiia hæc medicamenta in virtute inferiora censenda sunt iis quibus sunt substituta, vnde auctores non substituta sed ea, quibus substituuntur, elegerunt.

6 Sextò, circa compositorum medicamentorum compositionem quantopere errent interdum mali artifices, facilè norunt, qui de ea re particulatiter verba fecerunt, quorum omnium instar sit in omnibus Medicinæ operibus exercitatissimus Medicos, Petrus Castellus, qui in suo *novo Antidotario*, anno 1634. edito, exquisita diligentia docet, quo modo hæc medicamenta componi debeant, & quanam ratione aliquando errare Aromatarios contingat, tam in electione, & in præparatione, quam in commixtione simplicium, & in coquendo, & fermentando, & conseruando composita. Malorum autem artificum errores, solertea, exercitatique Medici & aromatarij non semel deprehendunt, tenetur autem ipse Aromatarius si errorea non sint emendabiles, si sint notatu digni composita abiicere; quod si non abiiciat, toties mortaliter peccat, quoties iis vtuntur. [Adde Schrodertum & Zvvelfferum, *viros clarissimos*.]

7 Septimo, delinquunt circa medicamentorum tam simplicium, quam compositorum durationem, & quidem enormiter: quia ne abiicere cogantur, ea post expiratum terminum durationis eorum, adhuc in vsum trahere non desistunt, eaque magno cum Medicorum dedecore, & graui eorum ægrotum damno illis administrant; certum autem est huiusmodi viros tanquam sicarios esse habendos, & summa cum severitate esse puniendos, in his enim malus dolus intervenit, quia cum optimè noverint, quanto tempore medicamenta integra virtute seruari possint, sciantque ea ob id non esse bona, sed mala & nullius pretij, tamen hominum salutem nihili facientes, ob avaritiam illis vti non desistunt, Qui tamen de medicamentorum duratione certior fieri cupit, præter auctores Antidotariorum, recurrat ad supra nominatum Petrum Castellum, de hac re seorsim in particulari libro disserentem,

8 Octauò, circa vsum medicamentorum errant Aromatarij, quando iis ex se vtuntur absque Medicorum licentia, neque solum puniendi cum ad malum finem id faciunt, sed etiamsi ad bonum. Ideirco respectu prioris, prohibeotur absque sufficienti licentia vendere, aut præbere medicamenta venenosa, soluentia, opiata, abortiua, & huiusmodi alia, *per l. 3. §. alio SC. ff. ad l. Corn. de sicar.* licet enim ibi solummodo venenorum commercium, & aliquorum tantum interdicatur, tamen omnibus similibus, eorum exemplo, Legislatorem interdixisse, non est ambigendum, quod ex ipsius Textus verbis palam est, vt admonui alias *lib. 2 harum Quæstionum tit. 2. q. 11. in princ.* Respectu etiam posterioris nempe quando ad bonum finem fit, aromatarii sunt puniendi, si id absque licentia faciant, quia transgrediuntur propriæ artis limites, ex qua transgressione mille errores, & his multo plures pullulare possunt.

9 Denique quia laudabili consuetudine introductum vbique terrarum est, vt semel in anno saltem, ab aliquo Collegio Medicorum, vel eius aliquo idoneo ministro, Aromatatiæ omnes visitentur, vt Aromatarij eas opportunis, bonisque medicamentis instructas sufficienter habeant, fit inde vt pharmacopolæ malitiosè admodum in ea re errent; cum enim norunt proximam apothecam esse visitandam, medicamenta, si quæ mala habeant, celare student, & ea interim ab aliis, vt etiam quæ deficiunt, mutuantur; decipiuntque hoc pacto ministros ipsos visitantes, pœnamque deficientium & malorum medicamentorum effugiunt, in hominum perniciem ea postmodum adhibituri.

10 Post Aromatarios de Seplasiariis agendum, qui & ipsi multipliciter errare possunt tam in colligendis, quam in conseruandis & vendendis simplicibus; debent enim ex suo tempore, ac debito ex loco colligere,

conue-

conveniente item loco reponere, ac conseruare, & vbi oportuerit, siccare: neque longiori tempore ea venalia habere, quam par sit: in quibus si quid notabiliter peccauerint, culpæ rei efficiuntur, cum & in graue interdum damnum hominum illis vtentium, eorum errores emanare possint. Non adhibita enim diligentia, quæ in ea re desideratur, huiusmodi simplicia, aut propriam virtutem amittunt, aut saltem remittunt, aut etiam aliquando contrariam induunt naturam, quæ nocere magis, quam iuuare est apta. Possunt insuper & hi, vt aromatarii, aliique id genus artifices, errare vendendo medicamenta venenosa, soluentia, somnifera, abortiua, aut alia mala qualitate insignia. Quin & si aliis hominibus ad malum aliquem finem horum medicamentorum virtutem commonstrent, grauiter delinquunt & debitam eius delicti pœnam reportare debent.

SVMMARIVM.

1 *Empirici toties errant, quoties sese in curandis hominum morbis immiscent, & n. 4.*
2 *Empirici ab omni ratione alieni.*
3 *Empirici antiqui sua remedia ex triplici fonte depromebant.*
5 *Empirici licentiam dispensandi aliquod medicamentum habentes, si illud aliis morbis adhibeant, quam iis pro quibus licentiam habent puniendi.*
6 *Circulatores audire & ab illis medicamenta emere, est peccatum.*
7 *Chimicorum peritia suis principiis, & rationibus innixa.*
8 *Chymici superbè sanitatem à suis medicamentis hominibus promittunt.*
9 *Chymici dupliciter errare possunt.*
10 *Chymici quomodo errent in administrandis suis medicamentis.*

De empiricorum & chimicorum erroribus.

QVÆSTIO XI.

1 QVotquot actiones Empirici faciunt, immiscendo se in curandis hominum morbis, tot errores eos patrare tam certum est, quam quod certissimum. Si enim vera est iam sæpe adducta Canonistarum omnium opinio, quam sequuntur etiam Medici, quod sub pœna mortalis peccati non possit vllus Medicus, antequam morbum cognoscat, medicamenta administrare, certè Empirici quoties medicamenta administrant, toties peccato mortali subjiciuntur, quia medentur non cognito morbo, nec causa inquisita. Galen. *in Introd. seu Med. cap.* 3. & tamen abstrate in salutis propriarum animarum, cæterorumque hominum perniciem permittuntur: ac mirandum, me hercle, quomodo non quivis videat, Empiricos non posse quicquam, nisi ex casu, in hominum salutem afferre: quia siquid salutare hominibus futurum est, profectò ratione aliquâ inveniendum est futurum salutare: sed empirici à ratione ita sunt alieni, vt ei sint inimici manifesti, quia nihil aliud satagunt, nisi vt, quæ ratione inuenta sunt, destruant, vt inculcat Gal. *libro* 1. *de*
2 *Alim. fac. in princ.* Quod si vetustiores Empirici, qui tamen aliquibus præceptis suæ ipsorum artis innitebantur, & secundum ea operabantur, vt pluries demonstrat Gal. & præcipue *in Introd. vbi supra & de opt. secta ad Thrasib. cap.* 20. tam insigniter errabant, tamque irrationabiles erant, vt eos idem Gal. lapidibus assimilaret, quid dicemus de nostri temporis Empiricis, quos ex ignorantia & temeritate progenitos esse dexeratem, qui licet illi tam à ratione alieni essent, tantopere illis ipsis sunt ratione inferiores: vt demonstrat Sanctor. de Sanctor. *lib.* 12. *de vit. error. cap.* 5. Illi quidem tres fontes constituebant, ex quibus remedia depromebant, propriam nempe inspectionem, historiam & analogismum: nostri neque vllum huiusmodi fontem constituunt: neq; vnde remedia depromant, noverunt, neque quæ agenda sunt, ad aliqua capita referre 3 sciunt: neque tandem cognoscunt, quam tantopere in ore habent experientiam: quæ satis post Galenum, & alios demonstrata sunt a præcitato Sanctorio *vbi supra*. Sed vnde obsecro tanta hominum patientia in hoc ignaro hominum genere tolerando? Num quia facilè in aliis patimur ea, quæ nos etiam patrare satagimus? vnusquisque, enim, ore caliene prætente se pro Medico iactare posse desiderat, vnusquisque, etiam suas in morbis anteponit experientias, neque vllum hominum genus est, etiam mulierculis ipsis, vilissimisque aniculis non exceptis quod non habeat ad certas quasdam ægritudines suas remedia expertissima, quorum auxilio certo certius morbi illi curentur: tanta est in omnibus, medicum se aliis ostentandi, prurigo.

Quoniam verò præter meum esset institutum, eorum, qui verè Empirici sunt, errores prosequi, hancque sectam (sed quid ego sectam dixi? turbam potius dixerim) ab iis metu pœnæ deterrere, de ipsis plura non addam, omnia enim mihi dixisse videor cum toties errare eos firmauerim, toties manum, 4 ad medendum admouent: certumque, esse debet, quod si quid damni tales homines ex suis medicamentis cæteris inferunt, de damno tenentur, & si quem medicamentis suis occiderint, tenentur etiam de homicidio. Quia tamen eorum nonnulli sunt qui à quibusdam Collegiis, vel supremis Principibus licentias reportant, certa quædam medicamenta venalia habendi (an id autem iis tutâ conscientiâ 5 concedatur, illi videant ad quos pertinent) de his particulariter dicendum, quod quandocunque sua remedia ad alios morbos, quam ad expressos in suis licentiis adhibeant, seuerissimè sunt puniendi & huiusmodi licentiis priuandi. Sed quis est, qui procacem eorum loquacitatem in circulis compescat? quodcunque remedium ab eis dispensatum, ad omnes ac singulos morbos fugandos valet, & si iis liceret, etiam ad mortuos suscitandos illud valere, deierantes affirmare non dubitarent: nihil prorsus est, quod suis insulsis remediis summâ temeritate non audeant inscribere, ac verbosa quadam, naturalique loquentiâ credulos plerosque ex plebe, imo & alios homines ad ea ecëmenda non allicunt modo, sed pene cogunt. Verum tales homines, quos Circulatores & Ceretanos vocamus, audire, ab illisque 6 medicamenta emere, peccatum esse, ex D. Thomæ auctoritate luculenter demonstrat Mercur. *lib.* 4. *Error. popul. c* 8. vbi & rationes hoc afferit.

Empiricis proximum aliud genus hominum est, ipsis empiricis non minus procax, quod chymicum dicitur: per quos illos artifices intelligo, qui cum nullam habeant Philosophiam, aut rationem, cui innitantur, sed solum de stillandis ac suo modo præparandis medicamentis destinati, audent tamen, quæcunque se offerat occasio, manum admouere: alias autem ii, qui cum ratione chymicis remediis vtuntur, etiam aliàs quàm de exteris faciunt, laudandi sunt, non vituperandi, quod Medicinæ præsidia augeant. Sed ignarum illud genus hominum suis remediis tantopere fidit, vt nihil supra. Medicamenta omnia rectificare, & purum ab impuro separare autumant: suisque, rerum substantiis nullâ labe, nullaque, fæcum illuuie conspurcatis vti se credunt, tantisque elogiis sua hæc medicamenta extullunt, vt minimum, quod præstare posse affirmant, sit morbos

quoscunque etiam incurabiles ac desperatos citò, tuto, iucundè sanare: maiora multa promittunt, iam morti proximos ab orci faucibus eripere, vitam ad longum tempus protrahere, parumque abest, quin suis remediis homines beatos efficere affirment, tantùm omnia diuina, vitalia, cœlestia sunt quæcunque proponunt.

7 Quoniam autem Chymicorum pernicia suis principiis, & rationibus innititur, nolim idcirco putet quisquam, me Chymiam à medicina eliminare, imò in nonnullis etiam eam maximè proficuam agnosco: velim tamen chymica remedia debità diligentiâ a suis artificibus præparata, à rationalibus Medicis tractari non autem ab irrationalibus quibusdam ac procacissimis mechanicis, qui putant se non minùs scire eorum medicamentorum præparationem, quàm vsum: quod tantùm à verò abest, vt hac audacia impulsi, in mille errores in hominum perniciem in dies labarentur, cùm neque morbos cognoscant, nec modum vtendi suis medicamentis quibus tantopere fidunt, vt in eorundem illum errorem eos incidere contingat, cuius in principio nonnullos quoque rationales Medicos intimulamus, nempè quòd superbè sanitatem hominis promittant, ita vt summæ Dei potentiæ detrahere videantur.

Sed præter hunc errorem dupliciter peccare possunt Chymici, primò in iis, quæ ad ipsam chymi-
8 cam autem propriè spectant, quæ cùm pars quædam pharmacopœæ sit (de operatiua loquor) non minus hi, quam pharmacopœi errare solent, & in electione, præparatione, & affectuatione medicamentorum tam simplicium, quam compositorum, & aliis in omnibus 10 quibus pharmacopœos errare diximus. Secundò, errare possunt circa eorundem medicamentorum administrationem, & hoc modo dupliciter, vel administrando ea per se absque vlla Physici licentia, vel administrando eum licentia, sed non vt Physicus iubet: primo modo Chymici semper grauius errant duplici ex causa, prima, quia morbos, quibus ea adhibent, non cognoscunt, secunda, quia non norunt tempus adhibendi. Aduertendum tamen, me semper loqui de chymicis mechanicis, & qui Rationem non sequuntur, qui ea tantùm medicamenta præparate, non vt ratio postulat, in vsum trahere norunt: aliàs enim Medici rationales Chymiæ addicti, qui & morbos, & tempora morborum cognoscunt & medicamentorum, quibus vtuntur, naturam sciant etiam incommoda ab illis prouenientia euitare, neque promiscuè, vt illi faciunt, & indifferenter in omnibus morbis illis vtuntur, cum nonnullos irritare potiùs, quàm sanare possint.

Secundo modo in administrandis suis medicamentis errant Chymici, cùm ea administrant ex licentia Phisici, sed non, vt Physicus præscripserit, & in ea quantitate quam iusserit, aut cum circunstantiis, quas ille desideraverit: quocunque enim ex his modis sua remedia adhibeant, culpæ rei efficiuntur maximè si quid inde damni assumentibus emanare possit.

SVMMARIVM.

1 *Muliercula etiam sub nomine Medici veniunt.*
2 *Obstetrices possunt, vt Physici in consilio, in opere in mercede recipienda errare.*
3 *Obstetrices quomodo errent, tùm mulieres extra prægnantiam, & partum tractant.*
4 *Obstetrices quomodo in prægnantes errent.*
5 *Obstetrices non debent medicamenta ad prægnantiam explorandam adhibere.*
6 *Obstetrices quomodo errent in parturientes, & puerperas.*
7 *Obstetrices quomodo errent in fœtum.*
8 *Obstetrices quomodo errent in fœtum simul, & puerperam.*
9 *Obstetrices per negligentiam quomodo errent.*
10 *Obstetrices tenentur veram baptizandi formam callere, aliàs toties peccant grauissimè, quoties recens natos baptizare aggrediuntur.*
11 *In præscriptione victus puerperarum quomodo delinquant obstetrices.*
12 *Obstetrices errant quicquam per os exhibendo.*
13 *Obstetrices an teneantur parturientibus confessionem suadere.*
14 *Obstetrices peccant in iudicio falsum referentes*
15 *Omittendo circa operationem quomodo errent.*
16 *Obstetrices nimis vetulæ, & impotentes, errant artem exercendo.*
17 *Mulieres an absque licentia obstetricis officium exercere possint.*
18 *Obstetrices plures parturientes in curam suscipientes, quàm quibus satisfacere possint, errant*

De Obstetricum erroribus.

QVÆSTIO XII.

Mulierculas etiam sub nomine Medici comprehendi, iam ab initio huius tituli firmaui, sed 1 earum aliquæ sub Empiricorum genere continentur, nempe quæ, vt Empirici factitant, nonnulla medicamenta ad quosdam morbos administrant, de quarum erratis non aliter quam de erratis ipsorum Empiricorum sentiendum: sed aliæ obstetriciam artem exercent, licèt omnes fœminæ à audaciâ, & ignorantia ductæ, etiam medicamenta nonnul a administrare soleant: sed nos de iis tantùm nunc erroribus hìc agemus, quos hæ in officio Obstetricis patrare possunt, ob quorum culpam, vel punitionem à ciuili lege reportare debeant, vel peccatum incurrere: de qua re licèt copiosissimè scripserint plurimi Doctores, & præ omnibus ex Neotericis Mercurius, *in lib.* cui titulum fecit, *la Commare, & lib. 6. Err. popul.* tamen non desistam ego, quæ ad meum argumentum faciunt, hìc adiungere, ne ex eorum omissione, mancum in hac parte fuisse me, quisquis sit, existimet.

Obstetrices ergo cùm sint cæterarum mulierum, præcipuæ fœcundarum, earumque quæ marito iunguntur, Protomedicæ, non aliter quam Physici 2 possunt in consilio, in opere, & in receptione mercedis, committendo, & omittendo delinquere. Vel ergo obstetrices extra prægnantiam, & partum, 3 mulieres tractant, vel in prægnantia & partu. Extra prægnantiam, & partum multipliciter ac insigniter errant obstetrices vno ex commemoratis modis, vt cùm contra animæ salutem quicquam mulieribus persuadent, vt non licitum coitum ad suscipiendos liberos ex alio, quàm ex proprio viro, vsum vani alicuius & superstitiosi remedij ad eundem finem suscipiendæ prolis, vel alium quemcunque, aut cum medicamenta coitus desiderium excitantia commonstrant, aut viri vel proprij, vel alterius amorem conciliantia, cùm corruptarum virginum integritatem reparare docent, vel lac à partu exsiccare vel sterilitatem inducere, & conceptum impedire, cùm medicamenta genitalium laxitudinem constringentia administrant, cum fucos & cosmetica ipsis mulieribus parant, vel indicant, & alia huiusmodi ad malum finem adhibent: in his enim omnibus quantopere ipsæ propriam conscientiam aggrauant, non meum est demonstrare.

In prægnantes porrò non minùs, imò multò magis grauiter peccant, cùm vel aliquid facere, vel aliquid assumere, aut aliomodo adhibere ad abortiendum eas mulieres docent, quas minimè grauidas esse docet, Vbi notandum est, quòd quamquam ex multorum sententia, Medicus possit ob matris salutem abortum non animati fœtus procurata, tamen obstetrici id

id nunquam omnino licebit, ita vt nullâ excusatione digna sit, siquando in tale facinus fuerit lapsa quia suam capacitatem prætergreditur.

5 Sed neque tutâ conscientia potest obstetrix ad detegendum, an mulier grauida sit, necne, aliqua medicamenta propinare, aut supponere, aut aliter adhibere, huiusmodi fœminis familiaria, ve, exempli gratiâ, Aquam mulsam à cœna exhibitam, anisum tenuissimè tritum, & aquâ dilutum, allium, netopum, galbanum suppositum, & alia his similia, suffitus, aliaque id genus, quorum licet plura ab Hippocrate primo & mox ab aliis tam vetustioribus, quam recentioribus proponantur, ab aliis tamen pluribus reiiciuntur, eo quod omnia huiusmodi experimenta periculi plena sint cum facillimè abortui causam dare possint.

6 Porrò autem in parturientes, obstetrices errant 7 dupliciter, vel in eas solum, vel in fœtum: In fœtum primò, cum ipsum perire permittunt, vel dolo occidunt, evenit enim aliquando fœtus nasci parentibus ipsis invisos, vt cum nascuntur monstrosi scioque ipsas obstetrices, cum tales nascuntur, à parentibus petere an vmbilicus illis alligandus sit, vel non alligandus, sed sic permittendus, vt fœtus non viuat: aliquando etiam matres cælari partum volunt, & sic ab ipsis obstetricibus nefario ausu auxilium repoetant, fœtum enim in ipso ortu, & exitu ab vtero facilè illis est necare: atque in his casibus eas tanquam homicidas esse puniendas non est dubio locus. Neq; obstat, quo ad partum monstrosum, quod monstrum possit impune occidi, vt dicam *alias. tit. de monstris in princ.* quia non indifferentee de quolibet monstro est intelligendum, & qualisnam fœtus monstrosus ad hunc effectum possit dici monstrum, videndus Menoch. *lib. 2. de arbitr. iud. n. 28. & seqq.*

8 Errant porro & in fœtum, & in puerperam obstetrices, cum in actu pariendi verba superstiosa proferunt, aut superstitiosa etiam remedia adhibent ad partum accelerandum, vel cum superstitiosos actus quosdam faciunt quibus cum semper vel implicitè, vel explicitè Dæmonis opera interveniat videant quam pessimè cum puellis agant, dum in primo eorum ortu Dæmonem in parrocinium advocant. Christiana igitur & prudens obstetrix hæc cane peius & angue effugiat & invocato semper Dei, Deiparæque Virginis præsidio, operi sibi imposito incumbat, & si quibus remediis sit vtendum, physica tantum sint nulla omnino superstitione suspecta.

Peccant vlterius obstetrices, cum debitam dili- 9 gentiam non adhibent in adiuuandis ipsis parturientibus, vt partus facile succedat tam ex parte fœtus quam ex parte matris. Et quia ad debitam diligentiam adhibendam multa experientia opus est: hinc fit, vt obstetrices, quæ nulla præcedente exercitatione & obseruatione, ex aliis senioribus obstetricibus petita, ad hoc munus deveniunt, mortaliter peccent, quotiescunq; illud exercent, etiamsi bene exerceant: quia semper paratæ sunt dare causam magno vitæ periculo mulierum, cum rectè administrare nesciant, & siquid insoliti eueniat, euitare aut corrigere non sint aptæ. Quæ vero errata, & cuius momenti ex hoc emanare possint, latè demõstravit Mercur. *loc. sup. cit.* Sciat ergo diligens obstetrix optiméq; calleat non solum naturalem partum, sed etiam contra naturam adiuuare, expertaq; sit in omnibus, & ad partus actionem, & ad fœtus, puerperæq; custodiam, & symptomata puerulis nuper natis, aut puerperis ipsis aduenientia pertinent, in quorum omnium non opportuna aut nimis tarda, vel nimis præcipitata administratione, maximi momenti errores interuenire, indies aduotantur.

10 Verum post hæc, imò ante hæc omnia tenetur christiana obstetrix debitam ac veram baptizandi formam vt decet, scire, quam si non exquisitè calleat mortaliter absque dubio, & grauissimè toties peccat, quoties baptizat. Nauarr. *in Manual. c. 21. num. 7.* Patet enim quanta mala ex hac obstetricum ignorantia non flagitibus puerorum corpusculis, sed ipsorum animabus immineant: neq; enim baptizatus dicitur, qui non est baptizatus sub vera baptizandi forma à catholica Ecclesia præscripta: vnde certum est, tales sic baptizatos vitæ æterna bonis defraudari, quod in causa nostro ex ipsarum obstetricum culpa fit, digna animadversione expianda.

11 Præterea peccant obstetrices in præscribendo victu puerperarum, contra id, quod Medicis placere nouerint: consueuerunt enim audaculæ istæ mulierculæ ex proprio marte multa contra Medicorum dogmata præscribere, sibimetipsis persuadentes multo plura se Medicis cognoscere, & idcirco Medico præcipiente puerperæ abstinentiam à vino, aut iubente dandum esse vinum leue, & oligophorum, illæ contra & vinum propinant, & illud quidem potens ac meracum: ex quo fit, vt facilè genitales partes, ob extraneum conceptum calorem in partu, inflammatione tententur: sic etiam Medico in nonnullis casibus tenuem victum præscribente, vt quando puerperæ retinentur partus purgamenta, & quando interdum ob id ipsum magna simul febre detinentur, ipsæ contra victum non solum plenum, sed plenissimum instituunt, & in causa sunt vt febre aucta, puerpera in vitæ periculum deueniat. Reprimenda ergo earum audacia est, & siquid contra Medicorum præcepta pertinaciter peccare inueniantur, seuerissimè puniendæ, & officio obstetricis priuandæ, maximè quandocunq; constiterit, ipsis etiam à Medicis admonitas ab iis erroribus non destitisse.

12 Errant etiam eædem mulieres non leuiter, cum puerperis, aut aliis quibuscunque fœminis quicquam per os notatu dignum exhibere audent: hoc enim ipsis nullo modo permittendum, quia ignorant indiuiduorum, morborumq; ac Medicamentorum naturam & quicquid machinantur, casu faciunt: sed hic error est illis communis non solum cum mulierculis aliis, sed etiam cum ineptissimis empiricis, cum quibus & ipsæ, vt decet, veniunt mulctandæ. Quia tamen obstetrices in iis, quæ 13 ad earum munus pertinent, parem cum Medicis aleam currere videntur, determinandum vlterius de quibusdam erroribus, qui cum erroribus Medicorum rationalium facilè conveniunt & primo quoad consilia videndum esset an teneantur obstetrices, mulieres cum partui sunt vicinæ, aut quæ in ipso partu periclitantur, ad sacramentalem confessionem suadere, quia licet actio partus sit naturalis ex se, tamen adeo de facili præter naturam evadit, & tam promptè exitialis fit, vt iure mulier in partu existens dicatur vitæ periculo exposita, in quo casu eas pœnitentiæ sacramento sese munire conueniens est: cum ergo Medici teneantur eis quorum curam suscipiunt, & maximè quando morbis exitialibus subiiciuntur, confessionem suadere, eodem modo obstetrices videntur teneri parturientibus eandem confessionem iniungere. Erant medius fidius obstetrices ad hoc, medio iuramento obstringendæ, antequam illis licentia

imperturea

impertiretur in eo munere se exercendi, eum tamen neque vllum tale, neq; aliud simile iuramentum præstent. Ex mea vero sententia præstaret, non solum ad hoc, medio iuramento obligare, sed etiam ad multa alia quæ ipsæ facillimè, & absq; vllo scrupulo contra propriam conscientiam patrare solent. Iurarent saltem: nulli se mulieri abortum consulturas, medicamenta ad sterilitatem conciliandam, aut ad alium quemlibet malum finem non exhibituras, pueros nascentes nonnisi iuxta Sanctæ Matris Ecclesiæ præcepta excepturas, eosq; secundum eadem præcepta, quatenus opus fuerit, baptismatis lauacro aspersuras, omnem se superstitionem non tam in actu partus, quam baptismi, & in alia quacunq; occasione relicturas.

Cæterum quia obstetrices aliquando tanquam peritæ in iudicium vocantur, vt in multis, quæ ad eas pertinent secundum earum peritiam, sententiam suam propalent, vt cum quæritur de alicuius virginis integritate, aut cum de mulieris impotentia 14 ad copulam, aut cum dubitatur, an mulier in vtero habeat, necne & in aliis permultis, certè non dubitandum, quod etiam de aliis Medicis firmauimus, in eis habere locum: peccare nempe eas mortaliter quotiescunque contra veritatem, & contra id, quod ex propria peritia sentiunt, Iudici relationem faciant: quod peccatum eo magis graue magisque punibile est, quo magis in particularium hominum, vel ipsius iustitiæ præiudicium, earum votum emanat.

Verumenimvero circa operationem errant ob- 15 stetrices, si parientem in necessitate positam quacunq; occasione relinquant, & maximè si hoc faciant, vt ditiori seruiant; tantundem enim est, ac si Medicus infirmum ante absolutam curationem deserat, quem magnæ culpæ reum fieri, *supra quæst. 6.* dixi. Si ergo ob absentiam obstetricis, quæ illam reliquerit, mulieri in partu positæ quicquam sinistri eueniat, non minus illa punienda, vltra mortale peccatum, quod etiam illam incurrere est verisimile, vt de Medicis etiam cum Nauar. dixi, *loc. cit.*

16 Sed hic error omissionis est, commissionis est qui sequitur nimirum quando obstetrices iam vetulæ & inualido corpore obstetricio muneri ineptæ tamen ab eo sese lucro inhiantes abstinere recusant, ex hoc quamplurimia non contemnendis erratis occasionem dare possunt. quæ in notabile tam parientium, quam fœtuum præiudicium resultare possunt, & maximè in casibus difficilioribus, quando maximè & fœtus, & matres obstetricum alacritate, robore, perspicacia, ac dexteritate indigent, contra quam illæ sese eis præbere possint, quia ex senio effœtæ iam sunt: viribusq; debiles, inertes ac tardæ, neq; possunt, vt decet, tanta necessitate vrgente, opem ferre. Non negauerim tamen, si iudicio polleant, vt altera iuniore, ac robustiore fœminâ ad manualia opera substitutâ, ipsæ præsentes consilio & fœtam, & fœtum, & iuniorem obstetricem coadiuuent, quam etiam instruant quanam ratione sese in eo casu gerere debeat.

Determinandum autem erat, an mulieres obste- 17 tricis munus exercere absque eorum licentia possint, ad quos pertinet illam impertiri, nempe Medicorum, qui de Collegio Ciuitatis sunt, ac profecto cum licentia concedatur præcedente examine, ex quo apparet, an tali officio idoneæ sint, necne non possunt absque licentia obstetricem exercere, & si quicquam locum habet hic similitudo, quemadmodum Medicus absque Doctoratu non potest mederi, vt dixi *supra quæst. septimâ.* sic neq; obstetrix eo officio fungi absque licentia poterit: excipiendi tamen casus necessitatis, in quibus vnaquæque mulier obstetricem exercere tutâ conscientiâ potest, quemadmodum & Medicum non doctoratum, in casu necessitatis, posse mederi volunt DD.

Nec minus quam errent ipsi Medici, qui plures 18 infirmos curandos suscipiunt & omnibus debitam opem ferre non possunt, peccant & ipsæ obstetrices, si plures parturientes, quibus accuratè subuenire non valeant: debent enim omnino illas relinquere, vt alias conuocent, quæ obstetricari illis possint & solum iis inseruire, quas suâ se solertiâ iuuare posse cognoscunt: aliter si ex hoc alicui damnum aliquod resultauerit, immunes à culpa non sunt.

SVMMARIVM.

1. *Infirmis assidentes veniunt hic sub nomine Medici.*
2. *Errata assidentium in quibus consistant.*
3. *Summa artis medicæ difficultas vnde?*
4. *Assidentes quomodo errent circa administrationem medicamentorum.*
5. *Circa victus rationem quomodo errent assidentes.*
6. *Assidentes errant negligendo conuocare Parochos.*

De Assidētium, seu Ministrantiū erroribus.

QVÆSTIO. X.

HI quoque, qui infirmis assident, aut illis aliquo modo ministrant, sub Medicorum censu 1 pro nunc venire debent, nam & hoc multis erroribus implicari non aduertentes contingit, qui etiam à legibus punitionem reportare deberent, quod etiamsi de facto non fiat, non est idcirco quod aliquando graue & mortale peccatum non incurrant. Omnia vero horum hominum errata consistere videntur in exequendis quæ Medici præceperint: itaque aut omittentes eâ quæ illi iubent aut facientes ea, quæ illi vetuerint, errare solent 2 factum autem aliquando est, imo & quotidiè fit, vt ob aliquem huiusmodi ministrantium assistentiumue errorem ægri plurima damna perpetiantur, & interdum etiam vitam cum morte commutent: eam ob rem inter præcipuas artis medicæ difficultates hanc agnouit, de ea tantopere benemeritus senex noster Hippocrates, *lib. 1. Aph. 1.* quod 3 non sufficiat Medico, vt rectè operetur, seipsum præstare opportuna facientem, sed necesse etiam sit, vt & ipsi ægri, & assidentes, illisque ministrantes, & exteriora in salutem ipsorum conspirent, faciendo quæ ad eorum salutis acquisitionem pertinent.

Grauiter ergo peccant multi, qui vel remedia à Medicis proposita in ægrorum vtilitatem renuunt 4 quod, exempli gratia, nimis implacida illis videantur vel quod illis non probentur, vel ea secundum Medicorum præceptum non adhibent, ut iubente Medico, sanguinis extractionem ex venæ sectione, ipsi cucurbitulas malunt scarificatas applicari, vel hirudines, improbantes venæ sectionem ægri debilitatem causati, aut præteritum venereis vsum, aut aliud quid: sic & si Medicus purgans medicamentum præscribere voluerit, stomachi subuersionem, eiusque imbecillitatem in medium afferentes, in causa sunt vt æger medicamentum non assumat, vnde debitis auxiliis defraudatus aut vitæ periculum subit, aut saltem in longum protrahitur. At narrari vix potest, quantopere vulgares

vulgares hi Doctores ægris aſſidentes ipſis diſpendio ſint, niſum aliquod dubium in medium non afferant, & quod peius eſt, ſemper ſe præ Medicis ipſis ſapere ſibi perſuadent. 5

In victùs porrò ratione quàm frequenter non leuiter errent, vix poſſibile dictu eſt, & maximè mulieres, quæ præcipiente Medico victum tenuem, ipſæ ſemper pleniorem exhibent, ſemper, æternùmque ægri debilitatem, nunquam plenitudinem pertimeſcentes. Res autem à Medico vetitas, vt ægro mortem gerant, paſſim offerunt: ſed non conſiderant, quòd ſi ex eorum errore æger decedat, ipſi eius mortis rei efficientur, & idcirco etiam irregularitatem incurrunt, vt poſt Innoc. & alios DD. dicit Couar. *in 2. part. rel. §. 4. rubr. de Hom. n. 3. verſ. ex his etiam.* Non enim de raro fit, vt horum aliquis ægro obtemperare ſtudens, ipſum è medio tollat.

Cæterùm aſſidentes ægrotis, eiſque miniſtrantes peccare non eſt dubium, ſi negligentes ſint in convocandis parochis & ſacerdotibus, qui ipſis ægris opportunè Eccleſiæ Sacramenta miniſtrent: quod multo magis habebit locum, ſi de his à Medico admoniti, iuſſa non exequantur: quod enim ex ſe ad hoc teneantur ſub pœna mortalis peccati, ego quidem affirmare non auſus fuerim, quòd ad me hæc non pertineant, ſed ad Canoniſtas decidere. Certè ſi, quiſquis ſit, Medicum, cæteroſque negligentes videat in ſuadendo ægro confeſſionem, & in aliis ad animæ ſalutem ſpectantibus procurandis, & tamen ipſe idipſum negligat, cùm aliquid in his præſtare poſſit, non eſt ex mea ſententia (ſi tamen in his mea ſententia locum habet) à peccato immunis. Et hæc de Medicorum erroribus, ab vtraque Lege puniblibus, dicta ſufficiant. 9

LIBRI SEXTI
TITVLVS SECVNDVS
DE TORMENTIS ET POENIS.
Continens Quæſtiones octo.

I. Tormentum, Quæſtio, Tortura, Pœna quid? Tormentorum quot genera, quot item genera Pœnarum?
II. De gradibus Torturæ, & de Carceribus.
III. De Tormentis in ſpecie &, primo de Tormento funis.
IV. Quænam impedimenta in cauſa eſſe poſſint, ne rei chordæ tormento ſubijciantur.
V. De Tormento Vigiliæ.
VI. Reos in tormentis deficere; ex quibuſnam ſignis cognoſci poſſit.
VII. De Taxillis, Sibillis, & Ferula.
VII. De Pœnis.

SVMMARIVM.

1 *Non omnia tormenta, neque omnes pœnæ indifferenter omnibus hominibus infligi poſſunt.*
2 *In tortura agitur de hominis ſalute.*
3 *Medici circa tormenta infligenda conſuluntur.*
4 *Pœnæ temperantur ob ætatem & morbum.*
5 *Tormentum eſt corporis cruciatus.*
6 *Tormentum propriè hic quid ſit?*
7 *Quæſtio, tortura, Tormentum ſynonyma.*
8 *Quæſtio quid ſit?*
9 *Tortura quid ſit?*
10 *Tormenta, quæ nunc ſunt in vſu quatuor ſunt, & quænam ſint?*
11 *Tormenti nomine ſimpliciter prolato, de chorda intelligitur.*
13 *Rei ita torquendi, vt ſalui & illæſi, vel innocentiæ, vel ſupplicio ſeruentur.*
14 *Tormentis, verberibus, aut virgis rei non ſunt interimendi.*
15 *Tormenti chordæ deſcriptio.*
16 *Chorda tormentum vetuſtiſſimum.*
17 *Fidicula quid?*
18 *Chorda tormentum infligitur aliquando per vnum brachium.*
19 *Vigiliæ deſcriptio.*
20 *Deſcriptio Tormenti Taxillorum.*
21 *Deſcriptio Tormenti Sibillorum.*
22 *Tormentum famis.*
23 *Tormentum ſitis.*
24 *Vigiliæ tormentum in eius inventionis principio quomodo venerit in vſum.*
25 *Ignis tormentum.*
26 *Tormentum aquæ.*
27 *Tormentum ex aceto.*
28 *Tormentum ex ſcarabeo.*
29 *Tormentum ex ſale & capra.*
30 *Tormentum ex ſale & linteo*
31 *Pœnarum diuiſio.*
32 *Temporalis pœna quid? quid item ſpiritualis?*
33 *Corporales pœnæ quæ?*
34 *Capitales pœnæ quæ?*
35 *Pœnæ non capitales corporis afflictiuæ quæ?*

Tormentum Quæſtio, Tortura, Pœna quid tormentorum quot genera, quot item genera pœnarum

QVÆSTIO. I.

ERrorum inquiſitionem tormenta manent, delicta pœnis expiantur, iure ergo poſt tractatum de erroribus, ſeu delictis Medicorum, de tormentis & pœnis agendum, de qua materia cum inter miſcellanea diſſerere decreviſſem, & plura iam exaraſſem, viſum eſt tractationem iuſtæ quæſtionis modum nimis excedere, vnde coactos calculū reducere, ſeorſim de iis agere oportuit, & vnicam quæſtionem in plures diuidere, eis in vnum titulum redactis. Videbatur autem hoc argumentum à Medico pro Iuriſconſultis de neceſſitate tractandum, quia cum tormentorum & pœnarum plura genera & plures gradus ſint, non omnia indifferenter, & in quocunq; gradu indifferenter omnibus infligi poſſunt: fit enim interdum, vt vel ob ætatem, vel ob naturæ debilitatem, vel ob aliquem morbum, vel vitium, vel ob ſexum, vel aliquam aliam conditionem rei, huic aut illi tormento ſint inepti, aut illud in hoc, aut illo gradu non ſuſtineant, alias ex eo tormento in eo gradu inflicto perituri, ſic & de pœnis dicendum: quorum omniū maximè cùm in tortura, hoc eſt, in tormentorum impoſitione agatur de hominis ſalute, vt dicit Farinac. *in pract. crim. q. 37. part. 2. tit. de Ind. & Tort. num. 4.* de iis autem, quæ ad hominum ſalutem pertinent,

pertinent, præ omnibus Medicus est sollicitus, *arg. l. 1. §. Medicorum. ff. de var. & extr. cognit.* Hinc est quod in tormentis infligendis, si torquendus alleget aliquam infirmitatem, ex qua ineptum tormento se dicat, Medicorum ad hoc iudicium exposcitur, vt post alios dicit Farinac. *vbi supra, q. 41. num. 95.* sic etiam reo deficiente in tormentis Medicus ad determinandum convocatur, an vlterius sine periculo torqueri possit, necne. Ambrosin. *de mod. form. processf. lib. 4. cap. 14. num. 12.* & vtrum tortus ex immoderato tormento obierit, statur etiam Medicorum iudicio, vt per Farinac. *ibid. quæstione 37. n. 141.*

Sed vt palam fiat de quanam re futurus nobis sit sermo, videndum est primo, quid sit tormentum, quid item Quæstio & Tortura, qui termini pluries progrediente sermone occurrere debent: quid deniq; sit Pœna, nam & de pœnis hic agimus, quod inter causas propter quas pœnas aliquando esse temperandas iubent leges, recenseatur etiam ætas & morbus: itaq; de his quoq; agere operepretium est.

Tormentum igitur, vt omnibus manifestum est corporis est cruciatus: ex Iurisconsultis autem Bos. *in pr. crim. tit. de Tort. n. 14* dixit, Torturam, vel Tormentum esse magnum corporis dolorem, omnis ergo dolor, dummodo sit magnus, hoc modo tormentum, aut tortura dicetur, sed propriè tormentum accipimus pro cruciatu ab extrinseco per vim inflicto, propriissimè vero hic intelligimus pro cruciatu à Iudice illato, ad veritatem ex reis indagandam: quæ tamen definitio minus bona videri posset ex hoc, quia non semper inquisitione à Iudice per tormenta facta, ad veritatem ex reis eruendam, intervenit cruciatus, cum minæ & terror à Iudice incussus, & conductio ad locum tormentorum, & simplex spoliatio, & alligatio, rei dicatur Tortura, & inter gradus torturæ connumeretur. Clar. *lib. recept. sent. quæst. 64. num. 30.* Farinac. *in pract. crimin. quæst. 38. num. 34.* Guazzin. *ad def. Reor. def. 30. cap. 21. num. 3.* & tamen in his nullus intervenit dolor, aut saltem non magnus. Dicendum tamen videtur, quod DD. hæc omnia voluerunt esse impropriè tormenta, vnde gradus quosdam, & rudimento tormentorum ea esse determinarunt, & largo modo tantum esse tortoram. Farinac. *ibid. n. 43.*

Sed & quæstio, & tortura, & tormentum synonyma sunt, atque vnum idemque apud Iurisconsultos significant, vt ex Gloss. & aliis dicit Chartar. *in practic. interr. reor. lib. 4. cap. 1. numer. 2.* Quæstio enim dicitur Inquisitio veritatis per tormenta. *l. Item apud Labeonem. §. Quæstionem. ff. de Iniur. & fam. libell.* propriè quæ in seruos fiebant, teste Sigonio *lib. 2. de Iud. cap. 14.* Quæstiones inquit fuerunt testimonia seruorum vi tormentorum expressa, & sic eo nomine vtitur Cicero pluries, vt in locis adductis ab eodem Sigonio *ibid.* qui etiam quæstionem veram dicebat *lib. eod. cap. 4.* Iudicium publicum. Tortura quoque idem importat, cum dicatur esse corporis cruciatus ad eruendam veritatem, Abb. *in cap. cum contempl. de reg. Iur.* Brun. *de Ind. & tort. part. 2. cap. 1. num. 1.* Grilland. *de Quæst. & tort. dub. 1. num. 3.* Carrer. *in pract. crimin. in princ. num. 171.* vnum ergo, idemq; hæc omnia significare videntur: quotiescunque enim Index, vt facti veritatem à reis eliciat, illos tormentis subiici mandat, tunc intelligitur quæstio, quæ & tortura *d. l. apud Labeonem, §. Quæstionum verbo.*

Cæterum Pœna dicitur satisfactio pro delicto à Lege, vel à Legis ministro imposita. Azo *in summa rubr. de Pœnis, num. 1.* quæ quidem definitio optima videtur, cum comprehendat quodcunq; velis pœnarum genus, non inquam solum quæ temporales simul & corporales sunt, sed etiam pecuniarias, quæ corporales non sunt, & alias quascunq; quinimò etiam spirituales, nam & satisfactiones impositæ a confessariis, tanquam primæ ac supremæ Legis ministris in ea definitione comprehenduntur, & pœnæ, seu pœnitentiæ dicuntur, de quibus tamen cum verba facere sit necessarium, pro iis, quæ ad nostram facultatem spectant, id quidem in alium opportuniorem locum reiicimus.

Tormentorum porro, quemadmodum & pœnatum quamplurima sunt & esse possunt genera: sed neque possibile est de omnibus mentionem habere neq; ad rem nostram necessarium: de iis enim solummodo tormentis & pœnis nobis disserendum, in quibus infligendis aliquando Medicorum iudicium exposcitur. Vnde eâ de causa relinquam data operâ de iis tormentis, aut pœnis quicquam afferre, quæ de præsenti in vsu non sunt, nisi de paucis & per transennam id fiat: nam pluribus apud vetustiores tormentis rei torquebantur, quam nunc fiat & illis quidem sim atrocibus & immanibus, vt intolerabili eum dolore ac cruciatu, aliquando etiam cum membrorum mutilatione, vsusque eorum deperditione adhiberentur, qualia erant ea, quæ præcipuè in SS. Christi Martyribus excruciandis in vsum trahebantur, de quibus abundè Anton. Gallon. *in lib. ad hoc dicato.*

Sed tormenta, quæ modo in vsu sint, quatuor tantum esse, testantur recentiores, nempe tormentum funis vel chordæ, tormentum vigiliæ, taxillorum, & sibillorum: omnium tamen vsitatissimum & frequentissimum esse tormentum funis, DD. vnanimiter fatentur, Carrer *in pract. crimin. in princ. num. 178.* Chartar. *in sua pract. interr. reor. lib 4. cap. 1. num 4. & 6.* Farinac. *quæst. 38. num. 61.* Ambrosin. *de mod. form. processf. in fin. lib. 4. cap. 1 num. 2.* & ex Medicis Fortun. Fidel. *lib. 2. de Relat. Med. cap. 3. in princ.* & ideirco torturæ nomine simpliciter prolato, de hoc intelligi dicit Ambrosin. *ibid. cap. 8.* Ratio vero cur horum tandem tormentorum tantum vsu acquieverint Iudices ita vt nouorum vsum interdixerint, vt post alios dicit Chartar. *vbi supra, num. 7. & 9.* Farinac. *ibid. num. 55. & seq.* ea est, quia cum rei in quæstionibus exercendis ita torquendi sint, vt salui & illæsi innocentiæ vel supplicio seruentur, sic disponentibus Legibus, *in l. Quæstionis modum. ff. de Quæstion.* quam sequuntur omnes DD. Guido à Suzar. *de Ind. & tort. num. 3.* Carrer. *vbi supra, num. 53. & quæst. 41. num. 93.* & ex nostris Fortun. Fidel. *vbi proximè, in princ.* eumque expressè prohibitum à Lege reperiatur, ne tormentis, verberibus aut virgis rei sint pro pœna interimendi *l. Aut. damnum §. bestes autem ff. de Pœnis,* nullum tormentum adinventum est, quo magis, aut melius id consequi liceat, quod Iudices intendunt (nempe absque vitæ dispendio per cruciatus veritatem ex reis elicere) quam prædictis quatuor tormentorum generibus, & maximè funis, quia hæc inferendo multum dolorem, & cuius acerbitate coguntur rei in viri veritatem propalare, non admodum corporis saluti incommodant, vt de chorda præcipuè dicebat idem Fortuna *ibid. in princ.* licet ex Iurisconsultis Brunus *in tract. de Ind. & Tortur. part. 2. cap. 2. num. 6.* dicat, multa pericula solere euenire ex funis tormento, quæ tamen prudentiâ,

ac solertia, & præcautione ipsius Iudicis facilè euitari possitur.

Horum autem tormentorum descriptionem, atque illam quidem integram, quantum in me erit lectori meo & maximè Medico, qui nullam de iis notitiam habeat, ex proprio marte talem dabo. Chordæ igitur tormentum nulli non notum hoc 15 modo infligitur. Reo denudato brachia retro in dorsum contorquentur: inuicemque superposita, tenui, sed coriaceo vinculo digitum latitudine non æquante, quod vocant, *la stringa*, arctissimè supra carpum, seu brachiale obligantur: dehine crassiori vinculo similiter coriaceo, sed tereti iterum super primum vinciuntur, atque per hoc funi ex alta trochlea pendenti reos aligatur, tum per trochleæ curriculum sursum trahitur & pendulus eo modo ad Iudicis libitum relinquitur, Aliquando reo vsque ad trochleam sublato, funis relaxatur, reusque suo pondere labi deorsum permittitur, ita vt suspensus à terra remaneat, quod interdum repetitur bis, aut ter: sed quandoque satis, aliquando est simplex suspensio, neque repetiri ictus, multa Iudices machinantur ad maiorem cruciatum reis inferendum, vt funis quassationes, pondera rei pedibus appensa, compedes, vtres aqua pleni, baculus diuaricandis ac distrahendis pedibus inditus, & alia huiuscemodi: sed præ omnibus, superioribus temporibus in vsu erat aqua frigida in dorsum proiecta, de quibus omnibus suo loco abundè disseremus.

16 Cæterum hoc tormentum nouum non esse, vnanimiter DD. omnes testantur, sed vetustissimum, vocatumque apud veteres, fidiculatum nomine, vt *in l. Decuriones, C. de quæstion. & l. Nullus. C. ad l. Iulian. Maiestatis*: ac de eo etiam meminit Cæl. Rhodig. *Antiq. lect. lib.* 10. *capit*, 5. inter alia tormenta veteribus vsitata: sed de hac voce, fidiculæ, maximum increuenit dubium, cum non constet quid verè essent: certum est fidiculatum nomen diminutiuum esse à fidibus, fides autem chordas nerueas esse, quibus in aliquibus musicis instrumentis vtimur, Terent. *in Eunuch. act.* 2. *Scen* 2.

Ipsubi hanc forma videt honesta virginem,
Et fidibus scire.

Virgil. *lib.* 6. *Æneid.*

Si potuit manes accersere Coniugis Orpheus.
Threicia fretus cithara fidibusque canoris.

Sumitur & hoc nomen pro ipso quoque instrumento musico. Fidiculæ ergo sunt & ipsæ neruea quædam vincula, quibus reorum brachia dum tormentis subiiciuntur, alligari solent: imo & iis ipsis in aliis tormentis infligendis antiqui vtebantur; vt in aculeo maximè testatur Sigon. *de Iudiciis l.* 3. *c.* 18. Sed aliam esse magis vsitatam ac propriam fidiculatum significationem dicit Martin. Delr. *in comm. Troad. Senec. part.* 2. *n.* 560. & Ant. Gallon. 17 *de cruciat. Mart. c.* 5. *pag.* 57. esse nempe fidiculas vngulas, quibus torquentur in eculeo appensi, & alia de hoc nomine vide apud ipsos: sed & Calepinus vtramq; significationem amplectitur. Apud Suetonium certè fidiculatum nomen, *in Tiberio, c.* 61. (qui locus ab illis etiam adductus est) malè aptari potest vngulis ferreis, sed bene conuenit paruis funibus (& forte neruets, qualibus in musicis instrumentis vtimur) quibus Tiberius aliquos larga meri potione per fallaciam oneratos, veretria deligatis fidiculatum simul, hoc est, strictura nerueorum funiculorum, vrinæque tormento distendebat.

Sed quicquid sit de prædictis, certum est, chor 18 dæ tormentum non idem esse cum tormento eculei, vt notat Alciat. *lib.* 10. *Parerg. c.* 11. (nam aliqui hoc nomine chordæ tormentum appellant, vt Fortunatus) quod satis patet per ea, quæ afferunt Sigonius *lib.* 3. *de Iudiciis c.* 18. & Anton. Gallonius *de cruciat. Mart. cap.* 3. quale autem tormentum esset eculeus, videndum apud eosdem. Illud tantum addam, eculeo vsos fuisse veteres in quæstionibus, culeo vel culleo (vtroq; enim modo scriptum reperio) ad pœnam parricidii, erat autem culleus saccus, in quo includebatur parricida cum simia, gallo cane & serpente, & in mare proiiciebatur, vel in flumen, vt *Instit. de publ. Iud. §. alia deinde lex*, vnde Iuuenalis. *Sat.* 8.

Cuius supplicio non debuit vna parari,
Simia, non serpens vnus, non culleus vnus.

Et *Sat.* 13.

Et deducendum corio bouis in mare, cum quo
Clauditur aduersis innoxia simia fatis.

Sed de chordæ tormento nunc hæc sufficere existimo: ad alia transeundum, dummodo non prætereamus, quod præsente aliquo impedimento in altero brachio ipsius rei, torquetur per brachium tantum sanum, vt post Bruo. *de Ind. & tort. par.* 2 *c.* 2. *n.* 6. Farin. *citata quæstione.* 38. *num.* 63. & Guazz. *ad defens. Reor. def.* 30 *cap.* 20. de qua re peculiarit er est suo loco considerandum Qui cruciandi modus etiam apud Tyrannos in vsu fuisse in SS. Martyribus torquendis testatur Gallon. *de cruciat. Mart. cap.* 1. *pag.* 8.

Secundum tormentum, quo in præsentiarum vtuntur, illud est, quod tormentum vigiliæ nominant, quod quidem ex nonnullis conditionibus atrocius multo videtur, quam tormentum funis: est autem hoc tormentum huiusmodi. Reus in totum denudatus, illique pilis omnibus etiam recon- 19 ditarum partium derasis, brachiis versus spinam retro contortis, vt in tormento chordæ, alligatur tanquam fune torquendus. Tripes tum scamnum in promptu est, quod capram, vel equum, vel vulgo *il Cauallettо* nuncupant, sexpedalis altitudinis: cuius summitas ex quadrangulari tabula lignea est pollicaris crassitudinis, latitudine vndique bipalmaris: eius tabulæ superficies plana quidem in totum non est, sed sensim paolatimque versus medium ex singulis lateribus sese eleuans, in obtusum angulum desinit seu potius obtusam planitiem efformat. Reus eo modo chordæ ex trochlea pendenti alligatus hic sedens sistitur. Lata insuper fascia ad pectus inditur, ac retrò in proximo pariete firmatur, vterque humerus muris hinc inde à lateribus existentibus longo funiculo medius deligatur: tum ad pedes longus inditur baculus ipsos pedes diuaricans, ne eos sæuè iungere possit: hic baculus per altum funiculum, quo medius ligatur, sursum elatus pedes etiam & crura rei attollit, aduersoque parieti firmatur. Hoc modo relinquitur misellus per decem, duodecim, quindecim, aut viginti, & plures horas ad Iudicis libitum, nisi delicta confiteatur, eâ tamen cautelâ adhibitâ, ne brachia retro contorta per crassiorem funem trochleæ appensum nimis extendantur: fit enim, vt miseri rei multum extensis brachiis de vita periclitentur, vt notat Farinac. *quæstione* 38. *numer.* 61. vbi plures ex nimia brachiorum extensione in ipso tormento periisse narrat. Alias autem ex tormento, licet magnum dolorem ac cruciatum, multumque laboris ac molestiæ rei percipiant, nullum tamen vitæ periculum

incurrunt, nisi quid obstet, vt aliqua membrorum principalium debilitas, morbi aliqui peculiares, corporis habitus & dispositio, ætas, aut quid simile, vt suo loco videbimus.

Sed vbi adsint aliqua impedimenta, ex quibus neq; chordæ, neq; vigiliæ tormento rei supponi possint, tertium tormenti genus in eorum locum succedit, quo de præsenti Iudices vtuntur, quod Taxillorum appellant, vulgo autem *la Stanghetta* de quo post alios Farin. *quæst.* 28. *n.* 67. quod sic describam.

20

Reus, vt opportunum videtur, alligatur, nudisque pedibus in terram prope destinatum parietem prosternitur, Taxillos tum ferreos binos paratos habent, quatuor digitorum latitudinem vndique æquantes, digitalis crassitudinis, atque in medio excauatos quantum malleolorum alterutrum capere possint: est tamen inferior taxillus ob id, eo qui superponitur interno malleolo maior, Supponitur ergo maior taxillus reo pedem porrigere coacto, superponiturq; minor super dictum internum malleolum. Tum in pariete foramen est quatuor digitorum latitudinis, in quod ligneum repagulum ac forte inditur, eiusdem latitudinis, crassitudinis digiti crassioris, lõgitudinis vero quatuor, vel quinq; palmorum. Tum tortor repagulum super taxillos validè premit, iteratque ad Iudicis voluntatem premere, ex quo dolor atrox quidem & notabilis excitatur: est enim pars compressa maximè sensibilis

21 Denique in debilibus, fœminis ac pueris leniori tormento ad præsens vtuntur, quod sibilorum vocant, de quo idem Farinac. & adducti per eum *ibid n.* 68. quod tormentum an idem sit cum eo, quod digitalia Antiqui nominabant, de quibus ex Synosio Mart. Delr. *in Senec. Troad. par. vlt. n.* 560. ego ingenuè fateor me ignorare, cum quale tormentum illud esset, apud neminem inuenire licuerit. Nostrum autem hoc modo repræsentabo. Lignea paxilla habent numero sex, longitudinis octo transversorum digitorum, torno fabricata ex forti ligno, maximè verò ex buxo; pollicaris sunt crassitudinis, capitulo oblongo & vtrinq; capitata, & in vtroq; capitulo perforata. Quod inter vtrumque capitulum est, in cochleæ modum est affabrefactũ vtrinque autem per capitulorum foramina forti funiculo coniunguntur, ipsaq; funiculi capita currenti modo copulantur, Reus ergo coriaceo vinculo illo, quod diximus appellari *La Stringa*, alligatis manib. simul super brachiale, in orantis speciem, ante Iudicem sistitur: Tum singuli paxilli in singulis digitorum interstitiis inponuntur, ita vt duo postremi extra vtrinsque manus interstitia digitos comprehendant, hinc tormentarius validè funiculum attrahens, nodumque coarctans, digitos comprimit cum non aspernabili dolore, iteratq; ad Iudicis mandatum premere, eo interim instante, vt veritatem propalet. His iam descriptis tormentis ad præsens, hîc maximè, Iudices in quæstionibus vtuntur, Sed & vetustiores, & anteactæ quoq; ætatis homines, aliis quamplutibus tormentis vtebantũr, quorum aliqua ob eorum leuitatẽ alia ob atrocitatem ab aula recesserunt: horum plura recenset Brun. *de Indiciis, & Tort. part.* 2. *n.* 6. Quorum nonnulla hic, cum paruulis quibusdam aliis, non ad aliũ effectum recensebo, nisi vt apertum fiat quantâ nũc lenitate, respectu præteritorum temporum Iustitia exerceatur: licet quæ recensebo, vix minima pars sint eorum quibus antiquiores, & tyranni præsertim, in sanctos Christi Martyres vtebantur.

Crudelitatem nimiam sapiebat illud quod, fame exercebant, subtrahendo ad nonnullos dies quotidianum victum, donec famis impatientia reorum pertinaciam superaret. De hoc tormento meminit etiam citatus Brun. *ibid. cap. eod. num.* 1. & Carrer. *in pract. crim. tract.* 2. *de ind. & tort num.* 180. Hoc autem tormentum graue quidem erat, sed nonnisi ad certum tempus periculosum, cuius tamen termini non possunt in particularibus assignari, sed de ea re plura dixi *lib.* 4. *superiori. tit.* 1. *quæst.* 7. *à n.* 4. *ad plures seqq*

22

Sed hoc multo immanius erat, multoque magis intolerabile tormentum, sitis: curabant enim, vt reo quantum vel et ciborum, salitorum præcipuè, ad comedendum vltro daretur, poto omnino denegato. Hic quidem cruciatus erat maximæ considerationis, quia quantumvis magnus esset ie, qui ex fame proueniebat, nunquam æquare potuit cruciatum prouenientem ex siti. Cur autem id ita in rei veritate se habeat, dixi alias *lib.* 5. *tit.* 1. *quæstion.* 5 *n.* 12. Sed erat fortè hoc tormentum suspectum, cum sitis à nonnullis facilè ad multos dies toleretur, imo acceptum habeamus, multos toto vitæ curriculo nihil bibisse, vt patet ex historiis relatis per Schenc. *lib.* 3. *Obseru. tit. de siti.* nam asitos quidem per aliquod longum tempus nonnullos fuisse satis compertum est, sed toto vitæ curriculo neminem, sed ipsos tamen per totam vitam nonnullos, vt dixi, fuisse constat, & testantur etiam Alexand Bened. *lib.* 11. *pract. c.* 17. & Bruyerin *de re cib. libr.* 16. *capit.* 6. & præter allatos à Schenckio, recensetur alia obseruatio ex Platero Marchionis cuiusdam, à doctissimo Daniel. Sennert. *lib.* 3. *consummatissima eius practica, part.* 1. *sect.* 2. *c.* 6.

23

24 Mitius multo prædictis erat in natalis sui primordiis, tormentum vigiliæ: Reus enim in scamno sedere iussus, absque vllo fortasse fulcimento, per quadraginta horas neque se mouere, neque dormire permittebatur: (fortè etiam nonnullis ingeniis vtebantur, vt somnolentum redderent vt maximè si post largiorem cœnam, & vberiorem potum tormento reum subiecissent) apponebantur enim hinc inde custodes, qui illum dormire tentãtem expergefacerent: eo etenim tædio, & molestiâ mirum in modum reus exagitatur, promissa sibi quiete illectus, veritatem propalabat: nam hoc tormento nullum efficacius aut præstantius, minusue noxium esse, rectè dicit Mart. Delr. *in Senec. Troad. part.* 2 *num.* 560. *in fin* neque aliter se primum eo tormento vsum dicit Marsil. & post ipsum quotquot DD. de eo verba faciũt, & maxime Farinac. *vbi sup. n.* 70. Sed Iudicium modernorum solertia, vel seueritas pertinacitate delinquentium, & facinorum immanitate concitatorum, tormenti atrocitatem indies nouis ingeniis adauxit, ita vt ad id deducta res fuerit, vt coacti fuerint Principes eius tormenti periculosi tatem aliqualiter moderari, & modum Iudicum crudelitati præscribere, ne miseri rei, vt sæpe factum est, inter quæstiones decederent.

25 Sed non contenti præteritorum sæculorum Iudices fame, siti, vigilia reos cruciare, etiam igne & aqua in quæstionibus vsi sunt. Igne autem, duplici modo, aliquando enim nudis pedibus accensos carbones reos calcare cogebant, atrox certè supplicium non tormentum, ex quo in posterum inutiles miseri euadebant, vsu pedum omnino orbati. Alias (& hoc erat magis in vsu, nam illo tyranni præcipuè in SS. Martyribus cruciandis vsi sunt, de quo

Gallon.

Gallon. *de cruciat. Mart cap.* 7. & 8.) Reorum pedes porcina pinguedine perunctos, magno igni appropinquandos curabant, ipsis, vt par erat, atcissime vinctis, ne loco dimoueri possent. Ab humanitate & hoe nimis alienum, nam & ab hoc non reus quam a priori plerumque homines ad pedum vsum inhabiles reddebantur, vt geminus test atur apud Bernardin. *in schol. ad Ambrosin. tract. de modo form. process. lib.* 4. c. 8. vnde iure ab eo abstinendum de præsenti finadet, eum eod. Ambrosin. *eod. c.* 8. *n.* 11. idem Bernardin. *ibid.*

26 Aqua etiam dupliciter reos cruciabant. Carnificinum illud erat, cùm reo manibus, pedibusque funi alligatis compressoque naso, aenum aqua plenum in os infundebant, dehine alterum atque alterum, vsque ad septem & vltra. Strangulationis in his facile imminebat periculum, præter alia mala inde secuturæ. Ea ratione reos torquere consueuisse vetustiores, ex Io. Millæo testatur Chartar. *lib.* 4 *Pract. inter. reor. cap.* 2. *n.* 3. sed Brun. *de Ind. & tort. part.* 2. *quæst.* 2. *n.* 6. consueuisse dicit aliquos aquam in reorum nares infundere ore obstructo: alios verò non simplici aqua vsos, sed calce immixta, quod cum multo maiori molestia, maiori periculo reos subiiciebat & maiorem hominum impietatem arguebat. Neque hoc inferius tormentum illud fuisse crediderim, quòd aceto, vel aqua aceto immixto excreebant, eodem modo, nempe vel ipsum acetum, vel poscam meraciorem in nares infundendo: hoc in seruis plecten-

27 dis vtebantur, vt paret apud Aristophanem, quem refert Laurent. Pignor. *de seruis pag.* 14. Patem hoc cum superiori habuisse & molestiam, & periculum crediderim.

28 Ridiculum illud medios fidius erat, sed tædij plurimum habuisse existimo, quod Scarabæn fiebat, de quo tormento Brun. *vbi proxime.* & Bellonis. *in pract. Iudic. part.* 2. *rubr. de Quæst. num.* 48. denudato atque alligato reo, viuis scarabæus supra ventrem, seu in vmbilico ponebatur, inde catino vel cyato intercludebatur, vt inde egredi non posset: mirum enim est quantum molestiæ animalculum illud afferre eo modo possit: sed quid mirum de scarabæo dixi? qui id non credit in mentem redigat, quantum molestus sit pulex in aure inclusus.

29 Multo magis molestum fuisse existimo, quod sequitur tormentum, neque tamen multum habuisse periculi, si modos adhiberetur. Reo discalceato alligatoque, muriâ, salitâ nempe aqua pedes madefaciebant: fortè etiam sale plantis confricatis, ipsoque in scamno optime vincto, ne loco dimoueri posset, capram ad eius pedes lingendos admouebant: fiebat enim, vt capra salsa auiditate allecta propriæ linguæ scabritie plurimum tædij eo lincta

30 afferret, neque facilè tolerabile, neque enim solùm tædium, sed dolorem attulisse vero consentaneum est, cum carnem aliquando vsque ad ossa corroderat. De hoc tormento meminit Brun. *vbi supra,* & ex recentioribus Gomesius *de Sale, lib.* 2. *n* 28. qui & aliud tormentum ex sale factum describit hoc modo. Tum aliud longè grauius, quod ministro sale tendit ad strangulationem: fit enim magno quodam linteo sale & aqua madefacto, quod in os, & guttur supplicis ingeritur: cui ob id maximè adhibetur sal, vt huius sapore duce maior fiet tum in gutture hiatus, tum in gustu appetitio, indeque facilior lintei insinuatio, vnde præ angustia spiritus aut timeatur suffocatio, aut ferè ad animi vsque deliquium reus torqueatur: Hæc

Gomes. Sed Bellonis. *vbi supra, n. eod.* de hoc tormento memoriam habent, simplici linteo aquâ madefecto fieri solito: apud quem etiam alia tormentorum genera iam exoleta videre licet, quotum etiam nonnulla videnda apud Delr. *in Senecæ Tread. n.* 560. & apud Gallonium plura *lib. de cruciat. SS. Martyrum.* & alia ex aliis hic commemorare possem, sed oe inanem operam sumpsisse videar, de his plura non addam.

Cæterùm pœnarum genera quamplurima sunt, eorumque plura recensentur in text. *l. si quis fortè.* §. *final. & ll. seqq. ff. de Pœnis:* nobis tamen de nonnullis tantùm verba facienda, & meo modo pro nunc sic dintdam Pœnæ vel spirituales sunt, vel temporales. Temporales voco a Iudice quocunque, siue is laicos sit, siue ecclesiasticos, pro delictis publieis inflictas. Spirituales voco à Dei ministris, nempe

31 à co fessariis, vel aliàs ab ecclesiasticis Iudicibus impositas, in peccatorum nonnullorum satisfa-

32 ctionem, quas propriè pœnitentias vocamus de quibus tamen seorsim inter miscellanea, verba faciam, vnicè ad hoc quæstione dicatâ. Pœnarum autem temporalium corporales aliæ, aliæ pecuniariæ. Corporales voco non eas solùm, quæ sunt corporis afflictiuæ, sed eas etiam, quæ vel libertatem adimunt, vel ciuitatem, vel etiam honorem. Quarum aliæ capitales sunt, aliæ non capitales. Capi-

33 talium aliæ ciuiles: aliæ simpliciter capitales. Non capitalium aliæ sunt corporis afflictiuæ, aliæ non. Simpliciter capitales sunt, quibus imponitur vltimum supplicium. Ciuiles, cùm inferunt summam capitis diminutionem absque sanguine, vt est exilium perpetuum, bonorum & libertatis amissio, carcer perpetuus, deportatio, in quibus rei, tanquam,

34 si ampliùs in humanis non essent, habentur, vt elicitur *ex l. Rei ff. de Pœnis, & l. licet ff. de verbor. signif.* Non capitales corporis afflictivæ sunt fustigatio, verberatio, membri abscissio, tortura ad pœnam data, & aliæ ad hunc modum. Quæ corporis afflictiuæ non sunt, exilium est ad tempus, carcer ad tempus pro pœna ioiunctus & huiusmodi, de quarum nonnullis, quæ ad nostrum argumentum facere videntur, suo loco & tempore differemus.

SVMMARIVM.

1 *Tormenta eadem non semper vno eodemque modo infliguntur.*
2 *Tortura est remedium subsidiarium pro veritate in iudicijs eruenda, quando aliàs haberi non potest.*
3 *Tortura gradus quot.*
4 *Primus torturæ gradus.*
5 *Pregnans non potest terreri.*
6 *Pueri & decrepiti an terreri possint.*
7 *Timor & terror animi defectum excitant.*
8 *Puerpera non possit terreri.*
9 *Mulier menstruata an terreri possit.*
10 *Mulier menstruis fluentibus non est torquenda.*
11 *Secundus torturæ gradus, & qui ab eo debeant esse immunes.*
12 *Tertius torturæ gradus.*
13 *Tristitia senibus inimicissima.*
14 *Quartus torturæ gradus.*
15 *Quintus torturæ gradus.*
16 *Carcer est quædam torturæ species. Contrarium n. seq.*
18 *Carcer propriè est tormentum.*
19 *Carcer non facit quæstionem.*
20 *Quæ Medico consideranda, cùm iudicium ferre debet, an quis in carcere absque periculo detineri possit.*
21 *Quomodo pronuntiare debeat Medicus circa detentionem reorum in carceribus.*
22 *In carcerato ob leuem causam, leuis infirmitas sufficere debet ad illum ex carcere eximendum.*
23 *In carcerato ob grauem causam, leuis infirmitas non sufficit ad illum liberandum.*

24 Grauis morbus in quib. causis excusare carceratum possit.
25 Infirmitas grauissima quando excuset.

De gradibus torturæ, & de carceribus.

QVÆSTIO II.

Licet vero de præsenti, nonnisi quatuor superius descriptis tormentis quæstiones fiant, non tamen semper eadem tormenta eodem modo infliguntur, sed aliquando mitius, interdum atrocius, alias autem atrocissimè quoniam etiam delicta, ipsique delinquentes non semper vnius eiusdemque conditionis sunt. Delicta enim aliquando sunt leniora, interdum grauiora, alias grauissima & atrocissima, ita vt tormentorum & pœnarum atrocitas illorum atrocitatem nunquam æquare possit. Sic & delinquentium malitia, delinquendi consuetudine, statu, ætate, fortitudine, sexu, fragilitate, multisque aliis conditionibus alii ab aliis superantur. Cum ergo tortura remedium sit subsidiarium pro veritate in iudiciis eruenda, quando alias haberi non potest, vt manifestè elicitur ex textu *in l. Edictum ff. de Quæstionibus*, & ex aliis tam Legum, quam DD. auctoritatibus à Farinac. post alios adductis, *in pract. crim. quæst. 40. num. 3.* hinc est, quod Iudices in quæstionibus, non ex abrupto ad tormenta deueniunt, sed gradatim procedunt, incipientes primo ab admonitionibus, dehinc descendendo ad minas & ad terroris incussionem, successiuè ad deductionem locum tormentorum, post hoc ad corporis denudationem, tum postmodum ad alligationem, dehinc sensim ad aliqualem, sed leuem torturam, post hanc ad grauiorem, tandem ad grauissimam. Itaq; à DD. constituuntur varii torturæ gradus, & à pluribus plures per quos sensim volunt esse vt plurimum procedendum, nisi quid obstet.

Alii vero maluerunt torturam in tres gradus distingui, in leuem scilicet, grauem & grauissimam: alii autem diuiserunt in quinque gradus quæ quidem diuisio Medico magis cognitu est necessaria, vt iudicium ferre possit, an reus torturæ subiiciendus sit necne, cum non satis sit aliquando negatiuè, aut affirmatiue absolutè respondere, sed necesse sit distinguere, quo torturæ genere, acquo torturæ gradu possit, aut non possit cruciari nam multi grauissimam torturam sustinere non possunt, qui tamen grauem sustinerent: alii neque ipsam grauem, sed leuem: alij neque leuem, sed leuissimam: alii ne leuissimam quidem, imo nec minas & terrorem. Examinemus ergo torturæ ipsos gradus iuxta postremam diuisionem, quæ magis ad rem nostram facere videtur, vt sciamus quænam prohibeant quæstionem in vnoaut altero torturæ gradu fieri. Primum ergo gradum cum nonnullis DD. faciamus, cum Iudex minatur reo tormenta, ipsumque terrere studet, ad veritatem ab illo eliciendam, & ab hoc primo torturæ gradu (licet abusiuè tortura dicatur) nemo excipitur, nisi mulier vtero gerens, vt vnanimiter sentiunt DD. omnes, Carrer. *in pract. in princ. num. 180.* Farinac. *quæst. 38. num. 84.* quem adduxi alias *lib. 1. n. 3.* & hoc summa cum ratione, quia si grauidam deterreas, fœtum abiicere facilè coges. Cæteri autem à terrore & minis non fiunt immunes, licet torqueri non possint, vt impuberes, senes, lactantes. Bos. *in pract. crim. tit. de Ind. & tort. num. 121.* Carrer. *vbi supra.*

Sed non videtur tam absolutè de ea re, quoad pueros & decrepitos esse pronunciandum: nam terror incussus puero, aut decrepito periculo non vacat: facilè enim pueri perterriti, & maximè tenerioris ætatis, in epilepsiam, aliaque mala derepente incidunt, senes autem facili negotio in apoplexiam, aut in animi defectum, cum timor & terror ex sui natura animi defectum excitare sint apti Gal. *lib. 1. de art. cur. ad Glauc. cap. 14 & lib. 2. de Sympt. caus. cap. 5.* quod maximè efficere possunt in senibus, ob caloris pauperiem. Cauendum ergo in his ætatibus, vt quanto magis teneræ & quanto magis præcipitatæ fuerint, tanto cautius tantoque minor terror incutiatur. Monendum insuper, vt hic terror non sit repentinus, quia infirmæ eiusmodi ætates illum vix sustinere possunt, factumq; interdum est, etiam in robustioribus ætatibus, vt aliqua ex repentino terrore, aut timore interierint, vt narrat Gal. *vbi proxime.* Lenius ergo in primis Iudex procedat, dehinc sensim ad grauiores minas prorumpat.

Sed cum dixerimus prægnantem terreri non posse, num & puerpera, hoc est, quæ de recenti peperit, terreri debeat? Hoc à iurisconsultis intactum video: Dicamus ergo nos, distinguendo, aut enim puerpera est in primis diebus sui puerperii, & tunc nullo modo est terrore afficienda, qui terminus erit decem, aut ad summum quindecim dierum. Ratio est, quia ex terrore, & timore maxima fit sanguinis commotio, de directo contraria ei, quæ fit in puerperio: in puerperio enim sanguinis motus tendit ad exteriora per vteri venas: in timore sanguinis motus recurrit ad interiora, & maximè versus cor, & sic puerperia facili negotio retinentur, quæ retentio quam discriminis plena sit, nouerunt Medici. Sequentibus vero diebus, cum terror incussus tanto periculo hominem non exponat, erit, dummodò neque magnus sit, neque repentinus, magis tutus.

Sed postquam purgationibus puerperii tempore fluentibus mulier non potest terreri, poteritne menstruis purgationibus fluentibus mulier terreri? Videretur enim eadem ratio in vtroq; casu militare, quia etiam in menstruata fieri potest recursus sanguinis ad superiora, & inde plurima mala enasci mulieri exitialia: sed dicendum, non esse parem rationem, nam multo promptius, & maiori cum periculo ex retentione puerperii morbi adueniunt quam ex retentione menstruæ purgationis, vt adnotaui alias ex Gal *lib. 1 tit. 4. q. 4. n. 49.* Illud tantùm adnotauerim hic, mulierem menstruis fluentibus non esse torquendam, quia ex dolore, & labore, aut subita ac repentina retractio fieret ad superiora fluentis sanguinis, aut maior venarum adapertio: præterquam quod facilè tunc ea occasione posset mulier animo deficere & alia symptomata non sine vitæ periculo incurrere.

Secundus torturæ gradus erit, cum reus deductus ad locum tormentorum spoliatur, manibusq; vt sit, vinctis, tormento quasi tunc torquendus applicatur, iudice iam minitabundo instante, vt antequam tormenta experiatur, veritatem prodat. Certum autem est, eos, qui primo gradu torqueri non possunt, neq; etiam secundo esse torquendos cum maiora ex hoc, quam ex illo pericula immineant: maiori ergo cautione his vti debemus: nam fortè neque valetudinarii, si multum debiles sint & tenuis complexionis, neque notabili morbo affectos, & maximè non aspernabili febre, aut acuto aliquo morbo, ad hunc vsque terminum torquendi, vel potiùs deterrendi. Excipio tamen chronicos quosdam morbos, vt hydropem, cachexiam febres

febres longas, sed leues, morbum gallicum asthritim & alios huiusmodi.

11 Et hæc multò magis procedere deberent in tertio torturæ gradu, cùm reus denudatus, vinctis manibus, tormento iam exponitur, licèt actu non torqueatur, sed sic in tormento tantisper detinetur, & certe nulla hic occurrit dubitatio de prægnanti & de recenter enixa aliisque supra commemoratis sed de pueris & senibus, cùm alter in ætate processit, attingens decimumquartum annum, aut non longè ab eo distans, alter autem non dum ita præcipitatæ ætatis est, vt adhuc omnino viribus destitutus videatur: & ego quidem in puero iam prouectiori, nempe saltem duodecimum annum prætergresso, nihil extimescerem. In sene autem, etiam non præcipitatæ ætatis, caute agerem: neque enim dubium est, quantopere animus tum exagitari possit, quantoque mœrore senex affici, vnde facilè est illum aliquid mali non aspernabilis pati, nam tristitia senibus inimicissima, quia, vt ex Galeno dicebat Ranchin. *de morb. sen. sect. 5. cap. vlt.* debilis natura sub valido affectu oppressa statim suffocatur; vt enim flammula moticinis lucernæ à

13 violentiori quauis aura facilè extinguitur, sic & vita senilis à vehementiore animi commotione. Prudenter ergo Bus*sis de Tort. n.* 122. non esse audacter cum pueris & senibus ad hæc deueniendum monet. Quia tamen robur virium, non ex annorum numero in particularibus mensurari potest, & hominum conditio est diuersa, idcirco hæc Iudicis arbitrio relinquenda.

14 Quartus torturæ gradus est, cùm reus iam actu,
15 torquetur, cui succedit quintus gradus, cùm non solùm torquetur, sed ad atrocitatem tormenti augendam multa adhibentur, vt detinendo ipsum, in tormento ad longum tempus, proiiciendo aquam frigidam in dorsum alligando lignum intra pedes ne eos iungere possit, quassando funem in chordæ tormento, aut dando ictus, imponendo pondera in extremis pedibus & faciendo alia nonnulla, de quibus in sequentibus videbimus. Nunc de hoc quarto gradu torturæ dicamus, quòd ad eum non possunt iudices absque periculo deuenire in febricitantibus quacunque febre nisi esset leuis quartana, & tunc in diebus interpolationis, in hæmoptoicis, nempe in iis qui sanguinem expuunt, in valetudinariis, in debilibus & huiusmodi quæ omnia clariora euadent, cùm procedente sermone de tormentis in specie loquemur.

16 Quoniam autem carcer dici potest torturæ species quædam, vt ex Baldo Paris. à Put. *de syndic. verb. Tortur. cap. 1. n* 27. & Farinac. *quæst. 27. num. 1.* antequam de tormentis propriè dictis in specie agamus, de carcere loquamur: licèt sciam voluisse nonnullos alios DD. Carcerem non esse spe-
17 ciem torturæ, per ea quæ affert Clar. *quæst. 64 lib. 5. §. final. n. 31.*

Sed in rei veritate, carcer dici potest tormentum
18 corporis & animi; vnde idcirco dicitur infernus & sepultura viuorum. Farinac. *vbi suprà, n eod.* imò carcer durus quæstioni æquiparatur: Bellouis. *in pract. Iudic. part. 2. rubr. de quæstione & qualit. torm. num. 5.* & iure, quia ex carceris duritie non minùs elici potest per vim veritas à reis, quàm ex duritie tormentorum.

19 Clarus tamen intellexit fortè carcerem non facere quæstionem, & consequenter non esse torturæ speciem, neque inter tormenta connumerari.

20 Quæri igitur potest aliquando à Medico, vt sæpe sæpius etiam in ciuilibus causis vsuuenit, an quis absque vitæ dispendio in carcere detinere possit quis antequam de ea re iudicium ferat, & causam, ob quam quis detinetur in carcere, & morbum quo affligitur considerare debet. Causa ergo vel est ciuilis, vel criminalis: criminalis item vel est leuis, vel grauis, vel grauissima. Leuem voco, cùm quis detinetur in carcere pro aliquo leui delicto, quod vel pecuniaria, vel leuissima aliqua pœna expiare soleat. Grauem, cùm pro delicto reus graui pœna corporis afflictiua, aut etiam capitali, sed non vltimi supplicij, aut priuatione bonorum, saltem magna ex parte, est mulctandus. Grauissimam, cùm delictum pro quo custoditur, vltimum supplicium exposcit.

Eodem modo infirmitas, qua carceratus detinetur, vel est leuis, nempe quæ neque de præsenti, neque in futurum etiam, in ipsis carceribus reo manente, quicquam timeri possit, ne eius incolumitati notabiliter præiudicet, vt esset leuis stomachi, aut infimi ventris dolor, scabies, tumor aliquis simplex, vulnusculum, & id genus alia; vel est grauis, nempe quæ coniuncta est cum aliquo vitæ periculo etiam dubio, vel quæ cùm non sit talis, potest fieri talis, ex mora in carcere, aut ex sua natura, vt tertiana febris etiam intermittens ac simplex, & multò magis duplex, aut quotidiana intermittens, quartana quæcunque, & alij non dissimiles morbi, qui licet ab omni periculo ex intermittentia & maximè longa, vt in tertiana & quartana, videantur immunes, facilè ex procatarctica aliqua causa, vt est ipse carcer, possunt ex tutis periculi pleni euadere. Vel tandem infirmitas est grauissima, id est, cum manifesto vitæ periculo, quales sunt febres continuæ omnes, morbi acuti & huiusmodi.

His sic examinatis & distinctis, ac considerata
21 insuper carceris qualitate atque duritie, Medicus in hac re ita interrogatus iudicium ferre potest, subsequentibus vniuersalibus conclusionibus, ad determinandum de particularibus, manuductus. Leuis infirmitas nullum affert impedimentum, quominùs quis in carcere non nimis duro detineri possit: neque enim ob sui leuitatem, vllum à carcere fomentum recipere potest, sed à natura antequam vires acquirat, facilè superatur: idcirco leuis morbus nomine morbi dignus non censetur. *l. 1. § sed sciendum, ff de Ædil. ed.* & ex nostris Gal. *lib. de constit. Art. cap. 19 in Isagogic.* quæ quamquam vera sunt tamen secunda hæc conclusio formari potest, In leui causa etiam leuem infirmitatem, nisi sit leuissima debere dare causam excarcerationi. Etsi
22 enim ratio notabiliter prognosticari possit, nihil ex tali infirmitate esse timendum, attenta, causæ leuitate & incertitudine, quam habemus in quibuslibet leuissimis morbis apparatus corporis ægrotantis, leuis morbus respectu leuis causæ grauis dici potest ad hunc effectum: quod tantò magis habere locum, quantò infirmitas etiam leuis magis protraheretur, nam tunc dubitationi locum non faceret: quia cum in carcere detenti multa incommoda patiantur, non solùm quoad ea, quæ in victu necessaria sunt, sed etiam quoad res ipsas non naturales & maximè ad aërem, qui in carcere non potest esse nisi teterrimus, cùm sit locus immundus, & horribilis, vt dicit Bald. *in tract. de carcer. cap. 1. num. 2.* & Farinac. post alios *ibid. num. 2.* & ex nostris Baptista Codronch. *in method. testif. cap. 2.* & idcirco mala mansio ab ipsis Iurisconsultis appellatur Farinac. *citata q. 27. numero primo*, hinc est, quòd etiam leuis morbus si perseueret, ita vrgere potest, vt facilè carcerati vitam in discrimine ponat.

Sit tertia Conclusio: Lenis infirmitas in casu graui, & multo minus in grauissimo, non debet excusare hominem à carceris custodia: secundum Iustitiam enim videtur, vt grauiter delinquentes, etiam cum aliquali vitæ incommodo, & dispendio (licèt in leui infirmitate adesse non præsumitur) in carcere custodiantur, vt delictorum suorum condignas pœnas reportent.

Quoad infirmitatem porro grauem, eo modo quo dixi, sit quarta conclusio, quo iure excusare debeat in omni causa ciuili & in criminali graui, & multo promptiùs in leui: & hoc non absque ratione & auctoritate dico: quia non æquum est carceratos etiam pro delicto graui, ob carcerum incommoditatem in ipsis carceribus periclitari, vt ex Follerio dicit Farinac. *q.* 33. *n.* 87. Quòd si hoc verum est, cùm ex infirmitate graui eo modo, quo grauem hîc accipio immineat iustus & rationabilis timor, ne ex mora in carcere infirmitas illa hominem è medio tollat, iure poterit excusare. Rationabilis autem timor non modò apparet ex parte & ex natura morbi, qui aptus est interdum in mortem terminari, sed ex aliis plerisque conditionibus, vt ex malo carceris aëre, ex ineptitudine ministrantium & medicamentorum non opportuna exhibitione, ex grauibus infirmi pathematis, quæ omnia cum plerisque aliis facilè ad ægri interitum etiam in infirmitate aliàs non lethali, sed tamen graui, conspirare consueuerunt.

25 Multò magis ergo à carcere excusabit infirmitas grauissima, etiam in delicto graui; quia quæ in infirmitate graui venire dixi multò magis locum habent in grauissima, & multò promptiùs ad ægri mortem cooperantur; quàm in graui: atque ea de causa acceptissimum apud Medicos, grauissimos morbos, quales acuti omnes sunt, in carceribus nonnulli, summâ cum difficultate, & cum euidenti ægrorum discrimine, curari posse, vt demonstrat Baptista Codroch. *in method. testif. c. 2. per totum.*

Vtrùm autem grauissimorum delictorum rei, ob grauissimas huiusmodi infirmitates à carceribus extrahi debeant, ego quod ad me non pertineat, non determino. Videtur Farinac in negatiuam sententiam abire, *loc. cit.* ibi, *Nisi grauissimis criminis qualitas, vel indiciorum multitudo repugnaret.* Mihi satis superque est admonuisse, in carceribus detentos, morbo periculoso aut acuto laborantes, facilè & promptè interire, difficillimè & ægerrimè ad salutem perduci, cùm ob in opportunam remediorum administrationem, tum ob vehementes animi passiones, & maximè timorem & mœrorem, quæ, quid aliud, infelicem morborum exitum promittunt.

SVMMARIVM.

1 *Inter tormenta frequentius est tormentum funis.*
2 *Chorda subtilis maiorem infert dolorem, quàm grossa.*
3 *Iudex debet vti cautione circa tempus intermedium inter ligaturam rei & eleuationem in tormentum.*
4 *Suspensio maiorem cruciatum affert, quàm ictus. Contrarium ex Fortunato.*
5 *Quassationes minùs periculosa, magis dolorosa. ictus contrà magis periculosi, minùs dolorosi.*
6 *In nullo delicto dantur vltra tres ictus.*
7 *Testamentum funis per vnum brachium inflictum an magis molestum, aut magis periculosum, aut magis dolorosum.*
8 *Ictus in tormento funis per vnum brachium inflictus magis periculosus, quàm inflicto per vtrumque brachium.*
9 *Quibus ingeniis Iudices funis tormento atrocitatem augere soleant.*
10 *Cur post refrigerationem à priori tortura, maior fiat cruciatus in secunda.*
11 *Parum à terra eleuatus in tormento maiorem dolorem experitur, quàm multum eleuatus.*
12 *Cur ex abrasione piliorum rei faciliùs confitentur.*
13 *Chorda non possunt rei torqueri vltra hora spatium.*
14 *Tortura repeti non potest.*
15 *Reus non potest torqueri continuatis diebus.*
16 *Spatium inter vnam torturam, & aliam, quantum esse debeat. Dic, vt n. seq.*
18 *In chorda tormento quanam partes præ cæteris patiantur.*
19 *In chorda tormento humeros laxari falsum.*
20 *Chorda tormentum pectori inimicissimum.*

De tormentis in specie, & primò de tormento funis.

QVÆSTIO III.

1 Inter tormenta, quæ in vsu non sunt, frequentius & vsitatius est tormentum funis, vt iam superiùs dixi, quia cùm magnum inferat dolorem ac cruciatum, hominis saluti nequaquam officit, & idcirco Iudices vbique terrarum eo vtuntur in quæstionibus in eo tamen infligendo multa offeruntur consideranda, quæ ad eius tormenti maiorem aut minorem tolerantiam facere videntur, vnde magis aut minùs ab eo in particularibus personis abstinendum Iudicibus est, qui animum ad hoc aduertere debent, vt maiorem aut minorem dolorem ex tormento reus percipiat, quò maior aut minor eius apparet tolerantia: nam exempli gratia, chorda subtilis maiorem multò infert cruciatum, quàm grossa, 2 Carrer. *in pract. crimin. in princ. n.* 167. Granat. *in addit. ad Clar. q.* 64. *libro quinto, litt. a.* Farinac. *quæst.* 37. *num.* 62. In debilibus ergo, in pueris in senibus: in valetudinariis grossa Iudex vtetur; in robustis, in iuuenibus aut viris, in sanis subtili, & sic de cæteris, & idcirco prior illa ligatura, quæ tenuiori vinculo coriaceo fit, quod dixi vocari, *la stringa*, videndum an in prioribus moderari debeat, ne tam atrociter torquendo cruciet, nam eam tanti facit Farin. *vbi suprà, num.* 38. *& quæst.* 41. *num.* 19. vt eam ipsissimo tormento æquiparet, quin & in priori loco *num superiori* dicebat hanc ligaturam tam atrocem esse, vt carnem dilaniet vsque ad ossa: itaque eum ipsa atrocitate tormenti Iudex hanc quoque computare debet, eamque in certis personis magnifacere.

3 Eadem cautione vtendum circa intermedium tempus, quod intercedit inter ligaturam & eleuationem, quippe cùm si diuturnum sit, erit maximæ considerationis, vt idem Farinac, animaduertit *d. q.* 38. *n.* 38. Medicus autem considerabit in hoc partium tam arctè vinctarum intumescentiam: & quid succedere possit, præcipuè in aliquibus personis debilibus, cum ex Auicenna habeamus, 4. *primi, c.* 10. nonnullos ex forti ligatura aliquando periclitatos in phlebotomia facienda quid autem in hac tam arcta ligatura, & tam diuturna euenire potest, & maximè si post diuturnam hanc ligationem funi appendatur, ibique per notabile spatium detineantur? Videat ergo, ne eos, quos à tormento eximi debere iudicat, sed ligari permittit, pari tormento exagitari faciat, ac si fune torquerentur, super longum spatium ligati permanere permittantur, aut in aliquod periculum eos conijciat.

4 Præterea cùm in hoc tormento, vt dixi, rei aut simpliciter suspendantur, aut etiam concutiantur, vel quassentur, fune, cui appenduntur, agitato: aut deniq; ictu à summo trochleæ præcipites deorsum labi permittantur, suspensi tamen à terra remanentes, voluerunt Iurisconsulti, vt post multos Farinac. *loc. cit.* suspensionem maiorem cruciatum afferre, quàm ictus: cùm tamen ex Medicis Fortunat. Fidel. *libro secundo, Relat. c.* 3. contrarium firmare

vidaatur,

videatur, dicens in simplici suspensione molestiæ quidem plus, minus doloris inesse, in concussione minus molestiæ, plus autem doloris, Ego quumuis horum Dd. auctoritatem conciliare possim, non habeo mihi certè Medici opinio sit verisimilior, quia maior sit violentia in ictibus, quam in simplici suspensiune; maior igitur vnitatis solutio, & ex consequenti maior cruciatus, quia ex maiori & violentiori vnitatis solutione, maiorem fieri nō est dubium. Farinac, vt mihi videtur, molestiam à dolore non seiunxit, sed vnum idemque esse voluit, & sic eius sententia vera esse potest, quia summa molestia, quæ percipitur in suspensione dolori associata, superat absque dubio molestiam & dolorem in ictibus perceptum. Contionetti illud non potest, quod idem

5 Farinac *d.quæst.38.num 54.* dicebat, quassationes nimirum minus esse periculosas, magis tamen dolorosas, quam ictus; vtroque autem minus periculosa est simplex suspensio, vnde quassationes, seu concussiones, & ictus vitandi in certis casibus, de quibus posimodum agemus, Et ea de causa, ob immi-

6 nens nempe Periculum ex iteratis ictibus non possunt multoties repeti, sed in quocunque delicto, & in quacunque quæstione, etiam atrocissimis, non dantur vltra tres ictus, post vetustiores Farinacc. *ibid.num eodem.* Ambrosin. *de mod.form.process.in fin. lib.4.cap.4.num.6.* Considerabile tamen maximè in ictibus est vtrum ab altiori, vel humiliori loco inferantur, eum quanto ex altiori loco inferuntur, tanto maiorem vim reus patiatur, tantoque maiori vitæ periculo exponatur; cui rei ex mea sententia terminos esset præscribendos, neque temerè ex qualiber altitudine ictus inferendi.

Quoniam autem evenit aliquando quod reus altero brachio est impeditus, & idcirco per vnum tantum brachium torquetur, vt in vsu esse testantur. Brun. *de Ind. & tort. part. 2. cap.2.n.6.* Farinac. *d. quæst.38.num.63.* Goazzin *ad def.reor.def.* 10 *cap.10*

7 *num.7.* & alij, videndum esset an hic torquendi modus sit magis, vel minus periculosus, & an maiorem vel minorem molestiam & cruciatum inferat; nam si magis sit periculosus, magis item molestus, & dolorosus, certè cautius à Iudice in eo infligendo procedendum esset neque possent fortè per tantundem temporis in tormento reos detinere, vt quando per vtrumque brachiom torquentur.

Sed contrarium mediusfidius verius videtur nempè tormentum funis per vnum brachium inflictum & minus molestum, & minus dolorosum, & minori periculo subiectum esse. Nam præterquam quod (hoc enim ad multo maiorem cruciatum facit) brachia sic nō cōtorquentur, certū est partes numero

8 pauciores malè habere, & minorem multo spiritus angustiam fieri. Illud maximè in hoc casu cōsiderabile est, Ictus maius afferre periculum, quam cum per vtrumq. brachium rei torquentur: quia cum corporis pōdus ab vnico brachio sustentetur, si per se ex alto labi permittatur, suspensumque remanere, totam vim vnicū brachium sustinet, & sic impossibile est quin ligamenta, nerui, musculi, & musculorum capita in ea parte lacerantur, ac discindantur vnde in posterum homo brachii illius vsum vel totum, vel in partem amittat; præterquam quod alia pericula ex ea re imminere possūt vt ruptura venarum & dilatatio arteriarum, in ea potissimum parte quæ all gatum brachium respicit; cauendum ergo maxime ab ictibus, præcipuè violentis in hoc casu, & potius quassationibus vtendum, quæ cum ab omni periculo immunes sint, sufficiētes existimādæ ad reum, quantum necessitas requirit, cruciandum.

Cæterum in hoc tormento infligendo Iudices, vt 9 alias dixi multis vtuntur ingeniis, ad molestiam & cruciatum augendum; tale illud est, cum baculum inter vtrumque pedem rei in fune pendentis immittunt, ne eos simul iungere possit, quod quanta eum molestia fiat testatur post alios sæpe adductus Fat *loc.cit.n.65.* Non dissimile est cum compedes, vel pondus aliquod reorum pedibus appendunt, dum in fune suspensi manent; nam & ex hoc maior dolor, neque impar molestia conciatur, & ideireo his non vtuntur nisi in delictis atrocissimis, eorum atrocitate tormentorum atrocitatem exposcente. Sed non sat s ad hoc est delicti atrocitas, nisi simul robustus rei vigor ad eam tormentorum atrocitatē sufferendam sufficiens existat; quia quantumvis atrociora delicta sint, nunquam tormentis rei possunt enecari, cum illis vti liceat pro quæstione, non pro pœna, vt alis dixi, sunt ergo hæc in debilibus, & insufficientibus euitanda.

Superat autem eius tormenti hac ratione inflicti 10 sævitiem id, quod nonnulli Iudices facere dicunt Carterius *in pract. crim. in princ. num.189.* ex Parid. à Put. *de Synd. cap.4. num.6.* & post hos Farin. *vbi alias num.66.* imperare nempe reos iam tantisper tortos à tormento deponi, ac permittere eos à prægresso labore supererxcalfactos refrigerari refrigeratos denoo tormento subiicere, duplicato in tormento ex prægressa refrigeratione mirum in modū dolore, At cur hoc? In priori tortura corpus insigniter excalfit, pori adaperiuntur, nerui, neruosæque omnes partes, & quæcunque neruorum naturam æmulantur, relaxantur, superueniente mox frigore, & per iam patentes poros facile ad eas partes sese insinuante, illæ obrigescunt; post ex nooo tormento maiori multo cum cruciatu eas distendi, ac diuelli necesse est, vnde non fit hoc absque periculo disruptionis, conuulsionis, & lacerationis vasorum, & particium particularum; quamobrem non immeritò & hoc ab vsu recessit, quemadmodum & proiectio frigidæ in rei dorsum, quæ ob eandem ipsam rationem parem superiori infert cruciatum.

Considerabile & illud in hoc tormento est, quantopere nempe reus à terra eleuetur: nam patum à 11 terra eleuatus maiorem experitur dolorem, quàm qui magis eleuatur, ob rationem à Dd. adductam, de qua re non siluit etiam Fort. noster *loc.cit.* eandem afferens rationem, quæ talis est: nam dum multa vi terræ inniti suspensi rei contendunt, atque in hoc vno totis neruis incumbunt, partes magis distenduntur, ac seipsos plurimum exagitant, atq. dilacerant etenim quo propius id laboris sulamen cernitur, quod inhibetur, eò magis potiundi sollicitat desiderium: Ita Fortunatus, & ex Iurisconsultis Carter. *in pract.crim.in princ.num.178.*

Sed antequam vlterius progrediamur, quæri potest hic cur abrasio pilorum id operari videatur, vt 12 rei facilius à tormentis victi, veritatem confiteantur? Ita enim sese rem habere dicit ex Parid. à Put. Carter. *vbi proxime*, & ex aliis Flam. Chartar. *in praxi interrog.reor lib.4.c.1.n.212.* *vers Quinto capilles capitis.* & Ambrosin *de mod form.process.in fin. l. 4.cap.7.n.6.* Mihi quidem, vt veritatem ingenuè fatear, nulla de ea re physica ratio, quæ satisfaceret, in mentem venire poterat. In sacris quippe robur in capillis adnotatur, vt Samsone, *Iudic.cap.16.* cui, abrasis capillis omnis vigor; & fortitudo redibat. vt ibi *vers.19.* Apud Poëtas etiam, vt apud Ouid. *Metam.l.8. fab.1.* Nisus supera i ab hostibus non poterat, nisi ei crinis è capite absinderetur, quod vbi à Scylla eius filia factum, facilè à Minoë superatus

paratus est. Sed cum id in Samsone fuerit supernaturale,in Minoë,& aliis fabulosum , non habet locum in casu nostro sicuti neque id , quod alij Poëtæ fabulantur,quosdam nimirum vitã excedere non potuisse,nisi illis crinis abscinderetur.Quasi abscissu crine omnis vigor euanesceret: vt de Didone Virg *lib.4.Æneid.ibi.*

Nam quia nec fato,meritâ nec morte peribat.
Sed misera ante diem subitoque accensa furore.
Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem
Abstulerat,Stygioque caput damnauerat Orco.
Ergo Iris croceis per cœlum roscida pennis,
Mille trahens varios aduerso sole colores.
Deuolat,& supra caput adstitit,hunc ego Diti
Sacrum iussa fero,teque isto corpore soluo.
Sic ait,& dextra crinem secat,omnis & vnà
Dilapsus calor atque in ventos vita recessit.

Certè coma rasa abiecit animum,idcirco moris fuit apud veteres in coniunctorum funere comam deponere,aut tondere,aut etiam euellere,ad demonstrandam summam animi abiectionem, vnde apud Homer*Odyss.lib.4.*

---- indignor nec quicquam.
Flere quicunque mortuus fuerit mortalium &
fatum obierit.
Hoc nimirum munus est solum miseris mortalibus
Tondereq;comam,profundereq; lacrimas a genis.

De qua re plura vide apud Delrium *in com.ad Sen. Hyppolit.n.*1177.In Sacris etiam *Deuter.c.*21 *.v.*12 si quis captiuam ducere in vxorē vellet præcipiebat,vt eam in propriam domum introductam curaret,vt raderet cæsariem,ad animum eius,vt credo abiiciendum : vnde apud vetustiores tam Græcos, quam Latinos,omnes serui caput radebant, referēte Pier.Valer.*lib.*31. *Hieroglyphicorum c. de Coma.* Sed pilos fortitudinem,& audaciam afferre certum est;Vnde illud Ouidii *Metamoph.lib.*

Barba viros,hirtæque decent in pectore setæ,

Et illud Iuuenal.*Sat.*8.

Hispida membra quidem,& dura per brachia setæ
Promittunt atrocem animum.

Nam mulieres,& Eunuchi,qui pilis,vt cæteri , secundum totum corpus minus abundant,timidiores etiam cæteris hominibus sunt imo inter cæteros pilosos esse audaciores notissimum est,Idcirco apud Græcos consuetum fuisse comam nutrire,in fortitudinis signum,testatur idem Pier.*ibidem*vnde nullum Heroum,qui bello Troiano interfuerunt absque comæ laude Homerus reliquit,vt percurrit Sinesius ex Dione.*incal uitii encomio prope principiū* Superstitiosum quid inesse putant iudices in ipsis pilis,illis;abscondi posse remedia quædam,& characterea ad tormenta sustinenda. Ego,quicquid sit de hoc,putabam nonnisi ex tormētorum atrocitate venire,vt rei, postquam illis pili abrasi fuerint, veritatem confiteantur : nam pili vel abraduntur

13 postquam Rei iam alias torti fuerunt,& visi sunt tormentum floccifacere,vel cum vigiliæ tormento sunt supponendi,& in vtroque casu ob tormentorum atrocitatem vix vnquam rei constantes sunt in deneganda veritate:& quoad primum testatur Paris à Put.*ex And.de Isern.vbi supra n.eod.*& post hunc Chartar.*in pr.interr.reor.lib.*4.*c.*1. *n.*192. rarò accideræ,quod semel tortus iterum torturæ expositus non fateatur;& quoad secundum asseuerat Farin.*cit.q.*38 *n.*71.perpaucos esse,qui à tali tormentiacerbitate non vincantur,quia vt addit;est insupportabile tum ratione temporis,tum ratione imensi cruciatus & doloris : Verum cum prædictis non contentus adhuc causam eius rei, quæ magis satisfaceret,inuestigarem , cum quodam Iudice de vigiliæ tormento verba faciens, retulit , Reos capillis derasis in ipso tormento summam,atque intolerabilem molestiam excapitis frigore percipere

14 Ergo consentaneum vero est,per adapertos poros, in locis in quibus pili,abraduntur,& maximè in capite,externum frigus ad interna,in eo labore &agone,nonnisi summo cum tædio penetrare,atque eo modo in causa esse , ve rei eo tædio, cruciatibus, quos perpetiuntur,adiuncto victi vel nolentes veritatem fateantur.

Offertur insuper adnotandum tempus tam continuum,quam discretum quo rei torquentur:Quoad tempus enim continuum , conuenit inter omnes

15 Dd.non posse esse longius spatio vnius horæ.Chart. *loc.cit.l.*4.*c.*1. 113.Ambros.*vbi alias,c.*3.*n.*2.& ibi Bernat.*in schol.*Far.*cit.q.*38.*n.*54.Guaz.*def.*30.*c.*1 a. *n.*8. licet aliquando vltra per horæ quadrantem in atrocissimis fit illatum,teste eodem Farin.*ibid.*Sed certè conueniens est & sufficiens ad summum,horæ spatium,& prudenter hoc tempus moderati sunt Iudices;quia cum maximè & insigniter in hoc tormento lædatur respiratio, cum tantopere in tormento rei defatigentur vt notat Fortunat. *vbi supe* cumque respiratio tam necessaria sit ad fouendum cordis calorem,signanter vbi corpus tantopere laborat,certum est,si ad magis diuturnū tempus tormentum proferatur,in pluribus,ne in omnibus dicam,periculosissima symptomata,& vita etiam extinctionem producturum,habita etiam eorsideratione intensi cruciatus,quem rei perpetiuntur;viderunt ergo illi, quod vltra hoc spatium illos torquere,erat Legum sanctionibus contrarium, quæ Reos aut pœnæ, aut innocentiæ incolumes seruari præcipiunt.

Quoad tempus discretum,consideratur spatium inter vnam & aliam torturam,& torturæ ipsius repetitionem:& quoad primum (nam an,& quando

16 reperi possit tortura,ad me non pertinent decidere sed illud tantum scio,regulam esse in iure , quod tortura repeti non debeat,Brun.*de ind.& tort.p.*2. *c.*5.*n.*59.Carter.*in pr. crim.in princ. n.*188. Farinac. *vbi supra,n.*32. Guazz *de def.loc.cit c.*23.*n.*1.)communis Dd.opinio est,quod Reus torqueri non possit continuatis diebus.Farinac.*vbi.mox,n.*103.cum pluribus *ibi* per eum adductis Guazzin.*ibid n.*11 & hoc non absque ratione , quia cruciatus tantopere excederet, vt suspectus esse posset in eruenda per vim veritate & periculo non vacaret.Eadem enim ratio hic militatet,& magis etiam vrgeret , quam militare dixi,cum Reus paulisper tortus refrigerari permittitur,& dehinc iterum tormento exponitur quod ob immodicum cruciatum euitandum censent Doctores. Quoad secundum verò nihil certi determinatum reperio.Blanc apud Farinac.*vbi proxime*,interstitium inter vnam & aliam torturam videtur constituere triduanum.Sed Paris à Puteo *de Synd vers.Tert* 5 *cap.*4.*num.*5.de quorundam Iudicum consuetudine locutus,dicebat,tale spatium debere esse octo,aut decem,aut plurium dierum.Ex nostris autem Fortunatus *vbi alias*,refert Iurisconsultos consueuisse,si quando funis tormentum repeti debeat,quadraginta dierum spatium interponere,quod apud neminem eorum,quos,vidi,adhuc inueni;sic forte vtuntur in Sicilia.Illud certum est,debere considerari qualitatem torturæ prægressæ, & Rei torquendi vires,aliasque concurrentes conditiones antequam de tempore intermedio quicquā determinetur:Poterit enim illud longius,aut breuius esse pro torturæ prioris maiori aut minori gra

vitate

vitare, pro Rei maiori, aut minori robore, & sic de cæteris; neque dubium est, quod quanto magis vna distabit ab alia tanto minus cum periculo secunda infligetur, & quantò minùs distabit, tanto cum maiori periculo; licet etiam post octo, aut decem, aut plures dies, vt testatur Paris à Pu. *loc. cit.* tortura repetita tantum inferat cruciatum, vt quantumcunque reus corpore, & animo sit indotatus, veritatem confitetur. In hac re si Medicorum iudicium requiratur, tale ex mea sententia esse debet vniuersaliter loquendo, non debere Reum ante quindecim dies de nouo tormento exponi, nisi Iudex ob criminum immanitatem, atrocitatem tormentorum affectare cogatur; nam alias periculum est, in secũda tortura ante hoc tẽpus illata, nerui, venæ, arteriæ & capita musculorum ne disrumpantur, ipsique musculi lacerentur, & insigniter debilitentur, maximè in pectora, vt sunt qui brachia ad pectus adducunt, vt in nonnullis ex tormenti acerbitate aueniſſe testatur Fortunatus noster. *vbi alias.*

Considerandum insuper Medico, quænam par-18 tes corporis in hoc tormento præ cæteris afficien tur, ac malè ex tortura efficiantur; & certe humeros præcipuè dolorem excipere non est ambigendum, & maximè secundum articulos, quibus scapulis coniunguntur. Quamobrem existimant omnes 19 homines, humore in hoc tormento luxari, quam tamen opinionem ob impossibilitatem huiusmodi luxationis, falsam esse dicit idem Fortun. Fidel. *loco cit.* probatque vlterius eà ratione, quod recenter à tormento depositi brachia quoquo versum moueant; quod facere absque dubio non possent humeris aliquò modò luxatis. Humeri quidem luxationes perraras esse, & euentu difficiles notissimum Medicis est, licet Gal. plura genera luxationis humeri agnoscat, & nonnulli ex Auicennæ, aliorumque auctoritate, tria genera luxationum in humeris considerauerint, & alii etiam quatuor, vt Paruus *lib. de luxat.* tamen Hippocrates apertissimis verbis negat humerum posse, præterquam vnica ratione nempe in alam luxari. Ita *lib. de Artic. in princ. & in Mochlico prope princ.* imo contra alios Medicos contrarium sentientes disputat. Et cum hæc luxatio ea chordæ tormento nequaquam fieri possit, sequitur vt nullo modo ex tormento luxatio sequatur, & tamen in vsu quotidiano est, vt Reo à fune deposito brachia per tortores reaptentur, quasi suo loco mota sint, sed id fieri credo, ob iam perpessum dolorem, nam & cum à vigiliæ tormento deponuntur in quo brachia non luxari certum est brachia ob prægressum dolorem & ligaturam ac immobilitatem per custodes ex Iudicis mandato reaptantur.

Sed præter dolorem, quem humeris, eorumque 20 articulis, ac iuncturis, quæ cubito manum iungunt tortura chordæ infert pectori insuper est inimicissima spirandique difficultatem, & plurimam spiritualibus affert molestiam; quia recto extensis brachiis, sursumque musculos, qui illa ad pectus adducunt, attrahentibus, & alia ex parte corpore pendulo suo pódere illos retrahente, fit molesta anhelitus difficultas, vrgente maxime respirandi necessitate ex labore in tormento perpetrato; neque idcirco aliæ partes à dolore & molestia sunt immunes, quia totum corpus compatitur, & dolores & molestiæ non ex solo tormento augentur, sed ex plerisque, quæ in ipso tormento superueniunt; quæ alias minimi momenti viderentur, exemplo sit sudor in guttas ex capite emanans, quem aliquando ad summum nasi apicem decurrentem tam molestum miseri rei experiũtur, veluti mihi nonnulli retulerunt, vt magis molestum ipso cruciatu fuisse deierauerint.

SVMMARIVM.

1 *Impedimenta ob quorum causam quis torqueri non debeat vnde desumantur.*
2 *Impedimentum ex ætate.*
3 *Impuberes torqueri non possunt.*
4 *Impuberes habilitati à statuto ad testimonium dicendum torqueri possunt.*
5 *Senes torqueri non possunt.*
6 *Senex ad hoc vt torqueri, non possit, quis dicatur.*
7 *Morbi respicientes totum ob quorum causam rei tormento chordæ non sunt subiiciendi.*
8 *Morbi particulares similiter impedientes tormento chordæ Reum posse torqueri, & num. seq.*
10 *Articularib. morbis obnoxii ab hoc tormento an eximendi*
11 *Gallico morbo affecti an à chorda sint immunes.*
12 *Impedimenta respicientia partium dispositionem, ob quorum causam Rei non possunt torqueri.*
13 *Cauteria in brachiis an excusent à chorda tormento.*
14 *Impedimenta corporis habitudinem respicientia, ex quorum causa Rei non sunt torquendi*
15 *Valetudinarii, & debiles torqueri non possunt.*
16 *Qui de recenti comederint, vel biberint, non possũt torqueri*
17 *Tormento subiiciendi per decem horas ieiuni esse debent, Dic, vt num. seq*
19 *Mulierum quænam chordæ tormento non sunt torquendæ.*
20 *Puerpera non potest torqueri.*
21 *Lactantes non sunt torquendæ.*
22 *Mulieres cur facilius chordæ tormentum sustineant, quam viri.*

Quænam impedimenta in causa esse possint, ne rei chordæ tormento subiiciantur.

QVÆSTIO IV.

Impedimenta huiusmodi considerari possunt vel 1 ea parte ætatis, vel ex parte morborum, vel ex parte constitutionis & habitudinis corporis. Ex parte ætatis, vel quia est nimis tenera, vel nimia præcipitata Ex parte morborum, qui vel respiciũt totum, vel partes. Ex parte constitutionis corporis vel totius, vel partium.

Quoad ætates ergo primo sese offert ætas, quæ 2 præcedit pubertatem, & est regula apud Iurisconsultos desũpta *ex l. de minore* 14. *annis ff. de Qu.* de qua omnes Dd. etiam testantur, quod impuberes, extendendo hanc ætatem ad 14. annos, torqueri non possint. Brun. *de Ind. & tort. part* 2. *cap.* 4. *num.* 16. Bellouis. *in pract. Iudic. tit. de Quæst. n.* 13. Clar *lib.* 5. *recept. sent. quæst* 64. *num.* 20. Carrer. *in pract. crimin. in princ. n.* 180. Grilland. *de Quæst. & Tort. quæst.* 6. *num* 4. & post aliòs vetustiores Chartar. *vbi alias lib.* 4 *cap.* 1. *num.* 49. Farinac, *quæst.* 41. *num.* 16. & Guazzin. *ad def. reor. def.* 30. c. 11. *in princ.* & ex Medicis Fort. Fidel. *loco sæpius cit. rub. Cuius ætatis & c.* Sed nota Dd. velle impuberes eximi quidem ob ætatem teneriorem ab omni tormento, sed si à statuto 3 habilitentur ad testimonium dicendum (fortè quia tum malitiam superabundare credendum est) posse torqueri. Bart. *in d. l. minore* Farinac. *d q.* 41. *num.* 22. 4 Quod quam bene sit prolatum, ego non video, quia licet habilitatio ad testimonium dicendum, fiat alicubi, ob maturius aduenientem in hominibus animi vigorem, & quia vt Pers. *Sat.* 4.

----Ingenium, & rerum prudentia velox.
Ante pilos venit, dicenda tacendaque callent.

Tamẽ hoc nõ facit, quod possint esse habiliores ad tormenta toleranda, quia hæc tolerantia respicit vigorem, & robur corporis, non animi; nam possunt quidem alicubi reperiri pueri maturius quartodecimo anno eum animi vigorem habere, quem alibi vix quartodecimo adipiscuntur, sed non idcirco hinc sequitur, quod debeant esse validiores, ita vt tormen

tormenta facilius tolerare possint, licet, vt ingenuè dicam, videtur in omnibus robur animi sequi ad corporis robur. Sed tamen prudenter moderati sunt prædictam sententiam iidem Dd. quod hoc sit intelligendum de tormentis levioribus, vt ferula, vel scutica: nam ea regula, quod minores torqueri non possint, maximè intelligenda habere locum in tormento funis, quia vt Fortunatus dicebat, & insimul ipsa ratio dictat, impuberibus adhuc corpus non est iam firmiter suis articulis compactum, neque ita neruorum duritie munitum, vt ex hoc tormento non insigne damnum, ac certum salutis detrimentum sint reportaturi. Vnde ex hoc idem Fortunatus (& maximè quia pubertas non eodem tempore in omnibus advenire solet) illā ad decimum octauum vsque annum extendit: vult, inquam, chordæ tormento non posse adolescentes ante hunc terminum cruciari: sed quæ à Iure determinari non possunt, Iudicis requirunt arbitrium. Itaque particulares naturas ipse, requisita, si libet Medici sententia, antea considerans, aptas vel ineptas ad huius tormenti tolerantiam iudicabit: quod satis superque illi notum esse potest ex compagine, & fortitudine membrorum, ex aspectu & corporis habitu.

5 Quoad senes etiam, protrita regula est apud eosdem Iurisconsultos, *ex l. si quis grauì. §. agnoscitur ff. ad* SC. Syllanian. & Claud. (qui text. ad hanc rem faciat, ipsi videant) eos torqueri non posse. Belloui. *vbi suprà. num.* 13. Brun. *loco cit par.* 2 *cap.* 4. *num* 18. Carrer *ibid num. eod.* Farinac. *cit quæst.* 41. *num.* 24. Guazzin *adducta def.* 30. *c.* 12 *num.* 1. & ex Medicis idem Fortunat. *vbi alias rubr. ead.* & hoc nonnulli voluerunt locum haberein omni tormento, etiam leui. Bos. *in pract. crim. tit. de tort. n.* 10. Farinac. *vbi supra. num.* 29. *in fi.* Sed hoc non debet in omnibus indifferenter procedere, quia nisi præcipitatæ ætatis sint, & viribus effœtis, non video cur non possint saltem leuioribus tormentis cruciari. Quinam autem ad hunc effectum dici debeat senex, rectè à Iu-6 risconsultis definitum puto, quod Iudicis arbitrio relinquatur, vt per eund. Farinac. *ibid. num.* 28. Sed qui terminum aliquem præfigunt, extendunt illum ad septuaginta annos, ita idem Farinac. *loco citato num.* 25. sed Fortunatus noster (licet nihil certi ex Iurisconsultorum monumentis potuisse se elicere circa hoc dicat, fortè quia noluit in hoc tēpus conterere, aut necessariis libris carebat) senex à sexagesimo tertio anno à tormētis facit immunes ratio eius termini est; quod omnis ætatum series vt ex nostro Hippocrate patet, per annorum septimanas progreditur, vnde in septimana sequenti annum sexagesimum tertium, senes plerumque viribus omnino destituuntur, & ad omnem laborem inhabiles fiunt, quod corpore & animo langueant: sed melior est Iurisconsultorū sententia, quia nullus certus terminus in vlla re, & præcipuè in ætatum mutatione potest in particularibus assignari, & sic Iudicis arbitrium in hoc interuenire debet, erit enim qui sexagesimo tertio ætatis anno vegetior, & robustior erit alio, qui nondum quinquagesimum excesserit. Difficilius autem omninò, ob allatam à Fortunato rationem, Iudices eo termino transacto senes torquere debent, & omnino leuius.

7 Porrò impedimenta ex parte morborum quamplurima sunt, cum multiplex item esse possit morbus, ex quo quis torqueri impediatur: & primo morbi respicientes totum, erunt febres quantulæcunque sint: Quia in chordæ tormento maximè spiritales partes afficiantur, & plurimus in illis calor ex molesto tormenti labore excitetur, periculum est, ne ex calore etiam minimo magna febris accendatur. Sed vtrum excusare debeat simplex tertiana intermittens, aut simplex quartana alterum in diebus intermissionis, dico, quod debeat excusare & maximè tertiana, ob id quod corpus facilè ex incalescentia à tormento & labore facta, & calidiusculis humoribus iam putrescentibus refertum, maiorem de facili potest calorem cōcipere, & ex simplici tertiana continuam, imo acutam febrem excitare. Minus quidē periculi esset in quartana: in qua humores prædominantur frigidiores, sed tamen, nisi admodum leuis sit idem ex ea periculum impēdet, quod quidem maius erit ex hoc, quod quartana ex simplici continua facta est maximè periculosa, vt Cels. testatur *lib.* 3. *c.* 15. Eadem autem ratio est de singulis morbis, qui febrem comitem habent neque enim in hoc negotio quicquam refert, vtrū accidentalis febris sit, quia in vtroque casu par imminet periculum.

8 Cæterum alii morbi, qui impedimento sunt, ne Rei huic tormento subiici possint, à capite enumerandi sunt eiusdem capitis insignes dolores, vertigines, & apoplexia, epilepsia, nempe, inquam, cum Rei alias apoplectica, aut epileptica symptomata pati consueuerunt eiusdem tumores & vulnera non præsentia solum, sed etiam à multo tempore prægressa, præcipue si insignia extiterint. Post hæc squinantia, si ei homo facilè sit obnoxius, vulnus tracheæ, vel adiacentium partium præsens aut prægressum, earundem partium tumores non aspernabiles, dehinc omnes pectoris morbi notatu digni, præter, & vltra eos, qui febrem adiunctam habent. Adnumeranda & hic est tussis longa, rebellis & molesta, asthma & omnis spirandi difficultas, catarrhus molestus, & maximè tenuis & salsus. Præsentia aut prægressa pectori vulnera, & vlcera notatu digna, & præcipuè fistulosa; venarum quæcunque solutio continui, siue, inquam, scissæ, siue apertæ siue ruptæ, siue exesæ sint, raucedo perpetua, empyema, phthisis, & si qui alii ad pectus spectant. Cum quibus adnumerandi etiam cordis morbi, vel minimi momenti, vt eius palpitatio, tremor, lipothymia syncope.

9 Pectoris morbos sequuntur morbi ventriculi, vt dolores, vomitus, frequens & molestus, cardialgia, tumor, & alii non aspernandi. Hos sequuntur cæteri morbi infimi ventris, inter quos connumeranda aqua intercus, hydrops dicta, maximè iam confirmata, herniarum species omnes, nisi subligaculis, aliisque ingeniis imminenti periculo occurratur: licet cùm hernia siue ruptura est intestinalis & magna, tutum non sit his remediis fidere, & licet Fortun. *vbi alias*, admiserit ad suspensionem & concussionem etiam aliquos herniosos, habitā cautelā prædictā, tamen neque magnos tumores illos pati, neque multum adapertos esse voluit. Et aduerte, quod nullus herniosus debet ictibus torqueri, licet ille ad concussionem hos admittat; quæ videtur apud ipsum ictum significare, non quassationem; nam vt patet, quassatio differt ab ictu, quam differentiam non videtur Fortunatus cognouisse.

10 Qui articularibus doloribus, & signanter partium superiorum infestati sunt, ab hoc tormento videtur excusandi, quia facilè est acerrimo dolore in læsis particulis excitato, eas inflammari, & ob externæ causæ violentiam in gangrænam facessere, concurrente præsertim partiū debilitate, ac caloris inopia & esset mehercle satis superque, si ad iudicatum ipsorum libitum dolores arthritici in Reis excitari possent

possent, qui pro tormento inseruirent, nam permultos eorum medius fidius cogerent ad confitendum; etiam nolentes, veritatem neque vllis aliis ad hunc finem tormentis egeremos tam acerbos, tamque atroces dolores illos articulares esse clamant podagrici, & arthriticorum omnis turba. Non tamen conticendum est, quod Guill. Fabric. *Obs. Chirurg. cent. 1. obs. 79.* narrat plurimos scilicet ex tortura ab arthriticis doloribus, & à podagra fuisse liberatos, quod si ita est, iam non esset timendum, quia suo potiùs commodo, quàm incommodo arthritici torturæ essent exponendi.

22 Gallico morbo affectos Iurisconsulti ab hoc tormento excipiunt, ita Chartar. ex Decian. *lib. 4 pract. interr. reor. c. 2. nu.* 112. Farinac. *quæst.* 38. *num.* 33. *in fin.* & Guazzin. *ad def. reor. def.* 30 *cap. 4. num.* 25. Sed hoc certè indifferenter in omni Gallico morbo non habet locum, neque verissimile est id sibi voluisse Dd. vt quicunque gallicus morbus Reos à tormento excuset, cùm ergo id ipsi non definiuerint, nempe cuius qualitatis morbus esse debeat, ad hoc vt Reus torqueri non possit ad nos pertinet hoc determinare, cùm ex arte notum habeamus, quandonam imminere possit ex hoc morbo periculum, si Reus huic tormento exponatur; dicendumque tunc periculum notabile illum minitari, cùm grauia symptomata secum affert, vt sunt artuum dolores maximè noctu molestantes, vlcera cacoëthica & maligna, tumores similis naturæ, quos gummata vocant, ossium caries capitis dolores grauantes, noctuque similiter exacerbari, corporis consumptio, marasmus, lenta febricula, & id genus alia: nam & potest ex suprà nominatis morbis aliquem excitare, cùm nullum prorsus genus morbi sit, quod à gallico seminio excitari non possit, & cui non possit morbus gallicus associari. Verumenimverò neque in hoc potest quicquam certi determinari; vnde & arbitrio iudicantium hoc ipsum moderandum censeo, addito Medicorum consilio.

Cæterùm impedimenta, quæ artuum dispositio-21 nem respiciunt, enumerantur à Fortunato, vbi alias. Et primò est brachiorum debilitas, ex prægressa eorum effractione, modò non acciderit ante pubertatem, quia fractura ante eam ætatem eueniens non, solùm facilè sanatur, & propriè quidem sanatur Auin. 5. 4. *tract. 1. cap.* 1. sed ossa ad conueniens, imò ad maius etiam robur redire solent: post pubertatem autem contrario modo euenit: vnde suspendi quidem tales permittit Fortunatus, sed ea cautela adhibita, vt si insolitus liuor in pendentis Rei brachiis animaduertatur, illico deponatur à tormento; sed nimis certè ille rigidus est, qui periculi experientiam in Reorum caput facere permittit. Neque dubium est, id periculi imminere, ne iam effracta ossa iterum frangantur, satisque hoc videtur ad eximendum Reum ab hoc tormento. Sed & vulnera insignia brachiorum iam perpessa, eandem afferunt exceptionem pro Reis, quia non permittunt brachia extendi, & periculum est, ne ad extensionem coacta disrumpantur. Neque articulorum tantùm 16 sed aliarum quoque partium ipsorum brachiorum, & præcipuè magna & transuersim inflicta vulnera, in quibus par est, venas, arterias, capita musculorum, neruos fuisse recisos, ob eandem ipsam causam Reos hoc tormento cruciari non permittunt, fiunt autem hæc ex magnis cicatricibus relictis satis inuentibus conspicua.

Voluerunt insuper ex Iurisconsultis Bernardin. 23 *ad Ambros. de mod. form. process. lib. 4. cap. 2. num.* 13. *in fin.* & ex Medicis iam millies citatus Fortunatus, *loco eodem*, à tormento hoc seruandos quoque esse immunes, qui vlcuscula in brachiis, quæ fonticulos, & cauteria vocant, gestare solent; dilacerari enim brachia dicit Fortunatus, maximè si ex longa talium fonticulorum gestatione, vt vsuuenit, brachia sint emaciata, quemadmodum fœminæ cuidam euenisse testatur, vnde Reorum malitiam notat idem Bernardin. *vbi suprà* qui vt se ab hoc eximant tormento, huiusmodi cauteria sibi in brachiis excitant. Tumores etiam in brachiis notatu digni idem impedimentum afferunt, testante eodem Fortunato *ibidem*, de quibus multò minus intercedere dubium debet, quam de fonticulis prædictis, cùm periculum, vt mihi videtur, ex his euidentius ac certius emanare possit.

Sed & inter cætera impedimenta ea connumeranimus, quæ corporis dispositionem, ac habitum diuersum respiciunt, vt est imprimis nimia, & luxurians obesitas, & turgida membrorum, ventrisque inferioris compago. Neque video quid ad hoc faciat Fortunati distinctio, qui voluit non de omni obesitate huc verum esse, sed de illa maximè, quæ à natura, & à prima ætate aduenit, nisi quod in his, qui procedente ætate pinguescunt, calor naturalis maior, & vasa ampliora in illis verò, qui à natura pingues sunt, minor absque dubio calor est, & vasa angustiora reperiuntur, ita docente Galeno *comm.* 2 *Aphorism.* 44. vnde periculo maiori exponuntur, sed non ob id à periculo sunt immunes qui per accidens pinguescunt; quia admodum obesi non ob id solùm seruantur ab hoc tormento immunes, quia periculum sit ne præ nimia corporis mole musculi lacerentur & venæ, & vasa quæcunque disrumpantur, sed etiam, vt addit Fortunatus, quia omnes hi difficultatem respirandi patiuntur, ob quam non solùm à concussione & quassatione, (pro quibus ille ictus intelligit) vt vult, hos eximerem, sed etiam à simplici suspensione, & maximè ad longum tempus, quia & simplici quoque suspensione insigniter respirationem lædi constat; præterquam quòd apoplexiæ & syncope esse nimis obesos obnoxios palam est, quã etiam ob causam non sunt huic tormento subiiciendi. Inepti præterea huic supplicio, qui pectus habent angustum, humerosque ac spatulas eminentes & alati ob id vocantur: præterquã quod enim huiusmodi habitudinis homines quamplurimis morbis sunt obnoxij, vt phthisi, empyemati, hecticæ febri, sanguinis sputo, & similibus, difficultatem etiam respirandi ingentem in tormento patiuntur, eo quod non tantum aëris attrahere præ thoracis angustia valeant, quanto in eo labore indigerent.

Sed neque valetudinarij & debiles funis tormen- 15 to apti sunt, cum vtique præ imbecillitate facilè possint deficere: facilè item est eos nouis ægritudinibus ex ea violentia prehendi, non sine manifesto vitæ dispendio: sed quinam ad hunc effectum debeant dici debiles, & qui valetudinarij non ita in promptu est. Signa equidem, ex quibus valetudinarij deprehendi possint, iam percurri *lib. 3. tit. 2. quæst. vlt. num.* 7. Sed in hac ipsa re Iudicis arbitrium requiri non est dubium, quod requisita Medicorum sententia ferre debet.

Ad corporis dispositionem spectat ieiunusne, an 16 satur homo sit, & omnes Iudices ea cautione vtuntur, non tormento subiiciendi, qui de recenti comederint, aut biberint. Paris. à Put. *de synd. ver. Tortura* 3. *cap. 4. nu.* 11. Clar. *lib. 5. Recept. sen. quæst.* 64. *num.* 29. Chartar. *in pract. interr. Reor. lib. 4. cap. 1. num. vlt.* & ibi Bernardin. *in schol.* Farinac. *quæst.* 30. *num.* 32. Guazzin. *ad def. Reor. def.* 30. *cap. 4. num.* 20. & ex

Medicis

Medicis Fortunat. *loc. ſæpè cit.* Rationem huius cautionis Iuriſconſulti dicunt eſſe ne ſtomachus ſubuertatur: ita quoque & ipſe Fortunatus, quia moleſtiſſimus eo tempore eſſet vomitus. Sed aliæ vrgentiores cauſæ ad hoc concurrunt, compreſſio primò partium ſpiritualium ex ventriculi plenitudine & præcipuè ſepti tranſuerſi; quam tamen cauſam non admittens Fortun. videtur apertâ fronte Gal. contraria, *lib. 6. de loc. aff. c. 5. & tr. anſ. med.* dicenti, Etenim cùm aliquis ſe impleuerit, ventriculus intumeſcens planè videtur ſeptum tranſuerſum comprimere, atque hanc ob rem ſpiratio redditur celebrior: qua vnuſquiſque hoc in ſeipſo facilè ſæpiùs experitur, concefferim quidem Fortunato, non quantulocunque cibo ingeſto ventriculum ita tumefieri, vt ſeptum tranſuerſum comprimere poſſit, ſed multo. Quoniam ergo in hoc tormento reſpiratio plurimùm læditur, vt iam ſæpiſſimè diximus, ſi Rei, qui de recenti ſe cibis & potib. impleuerint, illo torqueantur maiorem multò, & non abſq; periculo reſpirationis difficultatem incurrerent. His addendum impedimentum ex vomito proueniens, de quo alij loquuntur; cùm enim facilè ſit poſt ciborum aſſumptionem, per agitationẽ in tormento factam, nauſeam & vomitum excitari, ſuffocationis periculum abſque dubio immineret, quia in tormento pectus ob violentiam muſculorũ compreſſionem compreſſum, minùs liberè reſpirare poteſt; dehinc maior ex labore in tormẽto fit reſpirationis neceſſitas vnde ſuperueniente vomito, & ob motum ſurſum maiorem in modum pectus comprimendo, & laborem, & reſpirationis neceſſitatem augendo dolorem etiam ob agitationem ab eo factam addendo, homo facillimè exitio exponeretur, ſtante inſuper quod vomitus pectori ſui natura ſit inimicus, vt dicit Auic. *lib. 1. fen. 4. c. 14.*

17 Optimo igitur iure præcipiunt Iuriſconſulti, vt Rei per decẽ horas cibum aut potum non aſſumpſerint, ſi tormento ſubijciendi ſint quæ tamen terminum multi ad pauciores horas reſtringi voluerunt; licet plures in decem conueniant, vt Pariſ. à Put. & Clar. volunt: nonnulli dicunt ſufficere ſeptem, vt Ambroſin. Alia etiam ſex aut quinque, vt Farinac. & nonnulli alij apud Fortunatum. Sed ex Iuriſconſultis Bernardin. *loco citat.* & ex Medicis Fortunatus ipſe, *ibidem*, longiori ſpatio, decem nempe horarum, adhærent, & tutiùs ex mea ſententia procedunt, licet narrat Fortunatus, bis ſe vidiſſe Reos proximè à cibo tortos, nihil inde nocumenti reportaſſe; non idcirco tamen hæc exempla videntur ſequenda, ſi cum debita circumſpectione in re tanti momenti procedere in animo ſit.

18 Sed in hac ipſa re eſt, aliquid maximâ conſideratione dignum, nempè quòd ſi in omnibus indifferenter per decem horas à cibo expectes, antequam tormento eos ſubiicias, ſummus error aliquando interuenire poterit; cùm enim ſint quidam homines eius inſtitutionis & habitudinis, vt cibos facilè conficiant, & ieiunium difficillimè ferant, quales ij ſunt, quos picrocholos, id eſt biliofos nominamus, certè ſi poſt decem horas à cibo hos tormento ſubiicias, ex hac vna cauſa poterunt inter tormenta leui negotio deficere: itaque Iudex in his minus temporis ſpatium obſeruabit, & vt eos ex aliquibus ſignis cognoſcat, & non decipiatur, ſciat hos plerumque eſſe habitùs gracilis, coloris pallidioris, ad citrinitatem vergentis, vel etiam ad fuſcedinem, ſtaturæ aut procerioris, aut etiam puſillæ, cholericæ naturæ nempe ad iram promptæ. Cùm his etiam anni tempus conſiderandum eſt, difficiliùs enim vno, quàm alio tempore homines ieiunium tolerare poſſunt; ſic & de ætatibus quoque conſiderandum, cùm vna quàm alia difficiliùs ferat ieiunium, vt patet ex Hipp. 1. *Aph.* aliorumque Medicorum auctoritate.

19 Denique mulieres ſi vtero gerant, ſi puerperia habeant, aut ſi lac præbeant à tormento hoc excipiuntur, & multo magis. Et quoad prægnantem textus eſt *in l. Prægnantis, ff. de pœnis* à Dd. adductus qui tamen de tormentis non loquitur. Brunus *de Ind. & Tortura, part. 2. c. 2. n. 6.* Bellouiſ. *in pract. Iudic. tit. de Quæſt. n. 7.* Clar. *lib. 5. Recep. quæſt. 64 n. 22.* Carrer. *in pract. crim. in princ. n. 180.* Farinac. poſt multos *q. 41. n. 78.* & hoc procedere in quocunque prægnantiæ tempore non eſt dubium, vt dicit idem Farinac. *ibidem num. 38.* & Fortũn. Fidel. *loco ſæpe allegato.*

20 Concordant etiam omnes de puerpera, nempe de ea quæ nouo peperit, quam per quadraginta dies dicunt torqueri non poſſe. Ratio aſſignationis eius termini conueniens quidem videtur, non quod ob iuncturarum nonnullarum ſeparationem aut oſſium motionem, neceſſe ſit tot diebus expectare, vt idem Fortunatus voluit, neque ſolùm quod purgationes puerperij per quadraginta dies durent, quia in pluribus ad tam longum terminum non producuntur, ſed quia etiam ceſſantibus puerperijs adhuc venæ hiant, & apertæ ad hoc vſque tempus in pluribus remanent, ad expurgandas quaſdam ſuperfluitates in vteri ſubſtantia à partu relictas. Euenire igitur facilè poteſt, quod venæ in tormentis adhuc magis adaperiantur, & ſanguinis fluorem, aut alium etiam non minùs periculoſum morbum excitent, & præcipuè hyſtericos, ſeu vterinos dolores, quos ipſos chordæ tormento atrociores eſſe aliquando ipſa docet experientia.

21 Sed & lactantes non ſolùm ratione infantis, ſed ratione etiam ſui ipſarum exceptæ ab hoc tormento ſunt; fieri enim poteſt, vt ex tormenti violentia, & ſanguinis ad mammas decurrens, (ſi modo ex ſanguine lac generetur quod non infirmis rationibus improbatur) & ipſum lac, quod iam ad mammas delatum eſt, per totum corpus diſpergatur, vnde & dolores & febres non contemnendas excitari poſſe certum eſt: prætetquàm quòd, vt dicit Fortunatus, bona ſanguinis parte in lactante ad mammas decurrente, fit, vt ipſa mulier minori ſanguinis copia abundet, & ea de cauſa debilis reddatur. Sed ego hoc ſuppoſitum falſum exiſtimo, non enim video nutrices ſeipſis fieri debiliores, & idcirco non ex ſanguine lac fieri cenſendũ, quomodo enim integras ſanguinis libras, imò binas ſingulis diebus ex nutrice ad annos eliceres? Sed nunc non datur his locus. Obſecro, lector humaniſſime, vide quæ pro hac opinione affert cumulatiſſimè Proſper Martianus ad lib. Hipp. *de nat. puer. verſ. 250. & alibi, in commentarijs eiuſdem Hipp.*

22 Sed his omiſſis ſuperioribus rationib. allatis pro lactantibus, quod torqueri non debeant hoc maximè chordæ tormento, addam etiam, quod longo tempore ieiunæ permanere non poſſint, paſtas autem illas torquere, vt alios homines, eſt periculoſum; ſi ergo eas impaſtas per decem horas ad tormentum duxeris, animi deliquio, lipothymia, ſincope facillimè prehenduntur; ſi paſtas, eas in illa pericula conijcies, de quibus iam locuti ſumus.

De mulieribus autem cùm ſermo ſit, illud opportunè fieri poteſt, cur ſit, quod chordæ tormentum faciliùs ſuſtineant, quàm viri; Ita tradit ex Iuriſcon-

ſultis

fultis Ant. Scap. apud Chartar: *in practic. interrog. Reor. lib. 4. cap. . num. 210.* & ex Medicis Fortunatus *vbi sæpe*, & confirmat experientia, & communis hominum assensus Ipse Fortunatus hoc ex eo euenire credit, quod non adeo molestentur à respirandi difficultate in ipso tormento, vt viri, quia pectus multo latius obtinent; vnde a idam quod etiam extra tormentum respirandi difficultatem facilius tolerant, quam viri. Aretæo teste, *lib. 1. Acutor. c. 11.* oportuit namque à natura mulieri latius pectus donari ob prolis nutritionem. Sed interdum non tantum ea hoc fit, vt in cōfit nda veritate sint pertinaciores, sed quæ summa animi pertinacia dotantur, quippe quæ frustatim se concidi libentius eligant, quam contra id facere, quod in animo obfirmauerint suo, cuius muliebris vitij testis est communis hominum opinio. Sed de hac re vide, quæ affert. Tiraquell. *in leg. connub. l. 9. à num. 34. ad plures seqq.* Ægyptü, vt hoc per transennam dicam, à natura tanta animi pertinacia dotantur, vt tormenta patientissimè ferant, & in quæstionibus torti, potius moriantur, quam veritatem prodant, teste *Aelian. lib. 7. var. histor. cap. 18.* At vnde est, si hoc tormentum facilius sustinent, quod plerumque facilius quam viri, quæ perpetrauerint, confiteantur? Nam ita firmat Tiraquell. *vbi supra, num. 136.* & Ambrosin. *de mod. form. process. lib. 4. cap. 6. num. 2.* & idcirco volunt, vt testatur Paris à Put. *de Synd. verb. Tortura 2. cap. 2. num. 3.* & idem Ambrosin. *ibidem* quæstionem esse primo à muliere incipiendam, quod facilius confiteantur. Anne timiditas animi vincit peruicaciam? an forte impossibile est, fœminam, quæ nouit tacere, an vtrumque simul in ea reperiri aliquid operari dixerim?

SVMMARIVM.

1. *Vigilia tormentum atrocius quam chorda.*
2. *Qua partes in Vigilia torqueantur.*
3. *Quæcunque impediunt chorda tormentum, impediunt etiam tormentum vigiliæ.*
4. *Peculiares morbi, qui vigiliæ tormentum rei infligi non permittunt.*
5. *An vigiliâ torquendi, comedere aut bibere possint, antequam tormento exponantur.*

De Tormento Vigiliæ.

QVÆSTIO V.

1 Atrocitatem Tormenti, de quo iam loeuti sumus, superat, vt dixi, non ratione doloris tantum, qui insupportabilis est, vt dicit Farinac. *quæst. 38. num. 71.* verum etiam ratione temporis, quo detineri in tormento Rei solent, superat, inquam, absque dubio alterum tormentum, quod Vigiliæ nuncupant, & cuius descriptionem iam dedi *quæstione prima*, in quo tormento infligendo, non aliter quam in superiori plura veniunt consideranda; & primo 2 quæ de ligatura, & de tempore intermedio inter ligaturam & torturam, cum eadem hic fiat, omnia etiam in hoc locum habent; nō aliter enim Rei tractantur, quam si chordæ tormento essent subijciendi brachia tantum in hoc non tantum attrahi & extendi possunt, saltem insigniter, quia hoc esset manifesto Reorum exitio, vt ex Farinacio alias dixi. Sed tamen aut parum, aut multum, quatenus huius tormenti qualitas fert, extendi solent. Dolor in vtroque casu acerbus, sed in postremo pernecabilis & notarum experientia est, de qua testatur Farinacius, plures ea hoc in ipso tormento periisse: nam non modo cooperatur hic tam insignis, ac tam diuturnus dolor, qui aliquando pertransit spatium quiodecim ac viginti horarum, sed etiam spirandi difficultas, quæ cum tanto dolore ac labore, cum tanto totius corporis, ac tam vari generis cruciatu non potest hominem non multum lædere.

Cæterum in hoc tormento totum ferè corpus 2 suum particularem cruciatum expetitur: torquentur enim diuersæ partes, & pene omnia corporis membra, siue artus præcipui, vt brachia, quia retro contorta, & strictissima ac dolorosissima alligatione vincta per longum tempus detinentur: crura, quia summo cum incommodo distracta, ac tam molesto sito collocata, omnibus inferioribus partibus cruciatum communicant: pectus item, & viuentrus tota, inmmusque venter suum particularem dolorem & anxietudinem experiuntur; sed maximè omnium os sacrum coccyx in eo crocientur, cum vniuersa corporis moles super ipsum decumbat, & ipsæ ossis sacri, ac coccygis partes super obtusam illam & acuminatam planitiem non æquali molestiâ ac cruciatu incumbant. Succedit his omnibus molestia ex vigilia ipsa, cum dormire neque possint rei, neque permittantur: immo hoc vno incommodo famosum etiam hoc tormentum in sui natalis exordiis, vt alias dixi; auget autem mirum in modum dolores & molestias ipsa vigilia, & corpus multo magis debilitat, vt notum est.

Cum ergo hoc tormentum non eadem modo incommoda, sed etiam multo maiora, & numero plura afferat, quam tormentum funis, etiamsi tempore illud non tantopere superaret, cæ tte huius molestia & atrocitas, molestiam & atrocitatem illius æquaret; cum vero tantoperè illud exuperet, superfluum est asseuerare hoc illo esse pari cum cautela infligendum, imo maiori, vt monet Farinac. *quæst. 38. num. 17.* Atque idcirco dubium esse non 3 debet, quod omnia ea, quæ impediunt, ne quis chordæ tormento cruciari possit, multo magis impedimento erunt, ne quis huic tormento subijciatur; nisi brachiorum quædam impedimenta excipere velis, quæ tamen ego, respiciens ad cruciatus diuturnitatem, non ciperem. Quinimo leuiores aliquos morbos, qui fortè chordæ tormentum non sufficienter impedire videntur, vt esset leuiuscula tertiana simplex, aut etiam quartana, certè ab hoc tormento excusare dixerim, quia tamet si inter vnam & aliam quartanæ febris accessionem longa sint intercapedo, tertitia nempe duorum dierum, tamen nimis violenta ea tormenti causa est neque fieri potest, vt tam violenter, & tam longo tempore agendo, ea intermittente continuam febrem non faciat, in corpore tam ad concipiendum febrilem calorem dispositio; atque eadem ratio militaret, me iudice, in omni vel leuissima febricula, & in quibuscunque aliis leuioribus morbis: vnde eadem causa, quæ insufficiens videtur ad impediendum, ne quis fune torqueatur, sufficiens euadet ad impediendum, ne quis tormento vigiliæ crucietur.

Sunt tamen præter enumeratos morbos in superiori quæstione, alii nonnulli, qui peculiariter impedimento sunt, aut esse possunt, ne rei huic tormento exponantur, quales illi omnes sunt, qui infimam sedem circumiacentesque partes obsident, vt tumores sunt siue apostemata eorum lo orum, dolentes, 4 aut tumentes, aut vlceratæ, aut fistulosæ hæmorrhoides: quæ quidem, venæ quædam cum sint, numero quatuor, quarum duæ à splenetico ramo, duæ ab epigastrico descendentes ad extremum podicem se conferunt, interdum inflammantur, apostemantur, vlcerantur, & fistulas concipiunt, & quocunque ex his modis afficiantur, sufficientissimum impedimentum eorum præbent, ne Rei torqueri hoc supplicio possint

possint, quia facillimum esset ex tormenti violentia noua apostemata & inflammationes gigni, aut iam factas in gangrænas abire, & malam qualitatem induere, quemadmodum etiam & in eorum vlceribus euenire potest; imo & in simplici earum venarum apertione. Neque sum in hoc locum habere debet enim de præsenti morb Reos molestant, sed etiam si constet de facili illis molestari solitos, de qua re enim nihil apud quenquam scriptum reperetim, certè peculiarem haberi mentionem decuit; licet de Tormento vigiliæ neque Iurisconsultis, neque alius quisquam quicquam essatu dignum afferant, si modum, quo infligitur, & tormenti attrocitatem, de qua testantur excipias. At de impedimentis quæ excusare Reos possint, nihil omnino habent, supponendo fortè id quod dixi, nempe quod omnia ea, quæ à chorda excusant, multo magis à vigilia, sed hæc quæ addidimus, excusant à vigilia, non autem à chorda.

Sed & illud peculiarem animaduersionem in hoc tormento exposcit, quod si in hoc quoque tormēto infligendo ea cautela adhibeatur, ne Rei per octo aut decem horas quicquam comederint, aut biberint, cum tormento sunt subiiciendi, necessarium omnino erit plerosque, si longo tempore in tormēto detineantur, ex inedia deficere, maximè autem iuniores & habitu graciles, qui ieiunium difficulter ferre possunt: in his enim cum ex labore & dolore quem in tormento perpetiuntur, fiat multa spirituū resolutio, si alia ex parte ieiunium & ante torturam, & in ipsa tortura perpeti cogantur, facili negotio animi defectus, lipothymia, syncope, & ipsa tandem mors succedere ipsis potest, nisi opportunè hoc incommodum declinetur. Quamobrem rectè consultum puto, si minus temporis spatium intercedat inter comestionem & tormentum, & fortè non maius quinque horarum, maximè in calidioribus nationis & in his, qui habitus sunt gracilioris, quod tanto magis, ac tutius executioni demandari potest, quanto in hoc tormento non fit tam violenta corporis agitatio, vt in chorda; vnde minor etiam occasio adest excitandi vomitum, ex quo etiam minus periculum in hoc, quam, in illo impendet. Quin & in ipso tormento non inconueniens duco Reis aliquid offerre, si deficere clament, aut Iudici ita videatur, quod tamen stomachum grauare non possit, vt esset iusculum carnium, vel panis buccella vino madefacta, vel aliquid simile; vel permittendum, vt vini modicum sorbillent, quod executioni aliquando à non imprudentibus Iudicibus demandari accepi.

SVMMARIVM.

1. *Iudex reus mortis efficitur, si rei in tormento ex sua negligentia moriantur.*
2. *Iudex quando teneatur de homicidio, si reus in tormentis decedat.*
3. *Ad cognoscendum an reus in tormento deficiat, quenam attendere Iudex, debeat.*
4. *Quomodo succurrendum his, qui in tormentis deficiunt.*
5. *Admonitio circa reorum torquendorum inediam.*

Reos tormentis deficere, ex quibusnam signis cognosci possit.

QVÆSTIO VI.

1 Euenit interdum in infligendis tormentis, vt vel nullum appareat impedimentum, vel nullum à Reis apponatur; vel si opponatur, sufficiens à Iudice, vel à Medico ad hoc conuocato non existimetur, vel vt verè nullum impedimentum adsit, vnde Rei tormentis exposi manifestissimi periculi aleam subeant, defectu animi, vel simili aliquo symptomate correpti, ita vt nisi illico à tormentis deponātur, & quam citissimè illis succurratur, acta de ipsis res sit: hoc autem magni momenti quidem est, sum quia de vita hominis agitur, tum etiam, quia si in hoc iudicis culpa interueniat, qui nimis in tormentis excesserit, aut diligentia non adhibuerit, nec peritos conuocandos curauerit, antequam Reum tormento subiecerit, neque opportunè iam deficere incipientem à tormento deposuerit, ipse 2 Reus mortis efficitur de qua re, si quis plura scire desiderat, consulat Farinac. abundè de ea re differentem *quæst. 37. à n. 111. ad plures seqq.* vbi quando, & in quibus casibus hoc habeat locum, sufficienter do et, Inter cætera vero, quæ ille habet, hoc est, tunc nempe Iudicem teneri de homicidio, quando Reum vltra eius tolerantiam torquere non desistit, sed in torquendo modum excedit: quod tunc vsu venit, quando apparentibus nonnullis signis, quæ demonstrare possunt tormentum excedere Rei tolerantiam, Iudex tamen illum vlterius torquet. Necessarium igitur est videre, ex quibusnam signis cognosci liceat, quando Reus ex tormentorum atrocitate deficere incipiat; quæ quidem signa nimis succinctè, & concisè est Ambrosin. *de mod. form. process. lib. 4. cap. 14. num. 4.* ex quo etiam, sed nihil [illegible] Guazz n. *ad def. Reor. def. 30. cap 12. num. 1.* Accuratius, sed breuiter recensentur a F[illegible] *loco sæpissimè citato.* Iudex ergo vbi aliquid [illegible], vel quod existimet Reum [illegible], vel quod in medium attulerit aliquod [illegible], quod ipse Iudex pro insufficienti [illegible], vel quod tormenta sint nimis atrocia, vel præscriptum tempus excedant, tunc primo ad faciei, & totius corporis colorem attendat, qui si in pallorē ma[illegible] conuertatur & appareat iam in Reo cadaueris penè imago; si dehinc etiam liuescere faciem, pectus & brachia conspexerit, tum tanto magis de [illegible] tuto animi defectu dubitans, maiore circunspectione & maiore attentione Reum consideabit, tum etiam 3 ad illum tangendum accedet, vel tangendum curabit, ad explorandum, an refrigetari [illegible] frontem, aut tenuiter sudare comperiatur; qui bus si accesserit vocis defectio, vel interceptio, crebrior anhelitus, & summa respirandi difficultas aut si gutur, & collum præter modum intumescere videatur, si vngues liuescant, & si cætera omnia membra quæ maximè soluta habet, dissolui, ac quasi præmortua concidere adnoteurit, iam magis de ea re sollicitus erit. Quod si iam frigido, ac tenui sudore frontem, vel nimium copioso, & tepidiore corpus totum diffluere comperias, si iam summus præsens sit corporis languor, si palpebræ concidant, si stertat, si spumam ex ore emittat, Reus iam prope mortem est, nisi confestim illi opem feras. Neque debet Iudex hæc expectare, difficile enim esset hominem à morte eripere, antequam à tormento deponeretur, & apto in loco collocaretur, priora ergo signa animaduertens, sese ad deponendum reum à tormento accingat. Quod si ea quæ secundo loco recensuimus adnotauerit, illico, nullaque interposita mora deponendum iubeat, aptisque auxiliis illi subueniat, quæ mox recensebimus. Et licet Rei multa affingant, atque plura effingere possint, vt Iudici persuadeant, ne vl erius ipsos in tormentis detineant vt vocis defectionem crebram ac difficilem respirationem, stertorem, languorem, spumæ exitum ab ore, & alia id genus, tamen neq; pallorem, ad fœdum illum, cadauerosumque corporis aspectum sibiad libitum, & quantum voluerint, & ex

ex quibus partibus voluerint exsudare, neque alia nonnulla simulare, quæ in vero, & non ficto animi quocumque defectu euenire solent, vt admonui alias *lib. 3. tit. 2. q. 6 n. 9.*

4 Videtur autem maximè ad nos pertinere, vt demonstremus, quanam ratione succurrendum his sit symptomatibus, si vnquam ex tormento eueniant; & primò Rei quantocyus à tormento deponendi, & vndique à vincolis soluendi, placideque tractandi, & si fieri potest, mollibus stragolis excipiendi; simulque quiescere aliquo in loco quàm minimè incommodo permittendi; tum aquâ frigidâ leniter inspergendi, vel rosacea in faciem proijcienda; aceto item rosaceo tempora, nares & pulsus madefaciendi, aliisque non dissimilibus ingeniis restaurandi, quibus vti plerumque Iudices testatur Ambrosin. *vbi supra, lib. 4. cap. 14. num. 11.* quæ tamen leniora sunt respectu violentiæ prægressæ causæ; quamobrem necessitate vrgente, nempe si Rei iam defecerint, & in manifestam syncopen lapsi fuerint, neque tamen a tormentis depositi, & prædictis adiuti in se redierint, tunc absque dubio Medicus conuocandus, sed interim si vocatus Medicus præstò non adfuerit, quia in mora summum in hoc casu periculum, panis buccella vino generoso intincta offeratur, si modò porrectam assumere possint, vinum ipsum maluaticum, aut aliud generosum in os ingeratur, vel aquæ vitæ tantillum ex Cinnamomo aut Caryophyllis, aut similibus, iisque etiam facies, pulsusque omnes madefiant; quinimò & petiâ eo vino madefactâ, ac tepente testes inuoluantur. Stomacho etiam crusta panis eodem vino calido madefacta apponatur, odoribus etiam grauissimis spiritus recreentur; nam mali odores in hoc casu omnino fugendi, & idcirco reprobandum nonnullorum Iurisconsultorum consilium, volentium, vt malis quibusdam odoribus Reos excitare proceremus; cùm enim syncope hic ex summa, ac confertim facta spirituum dissolutione eueniat, vitanda ea omnia, quæ aut spiritus ipsos dissoluere, aut turbare possunt; quamobrem nec cucurbitulis, nec frictibus ligaturis, nec dolorosis vllis remediis vtendum, sed placidis ac mitioribus tractandum, omniaque sine mora administranda ei sunt, cui salus hominis cordi esse debet.

5 Admonendum autem hîc etiam quod *superiori quæstione* admonuimus, nempe quòd cùm consuescant Iudices, homines per octo aut decem horas ieiunos tormentis exponere, aliqui ex ea sola occasione in prænarrata mala incidere possunt, & maximè si longo tempore in tormento detineantur, vt absque dubio in Vigiliæ tormento euenit: idcircò cùm Iudex aliquid simile suspicatus fuerit, rectè consultum puto, si aliquod signum etiam leue ex his, quæ recensuimus, demonstrantibus futurum animi defectum, adnotauerit, vt Reum cogat aliquid assumere, veluti buccellam panis vino intinctam, aut quid simile; aut si tormentum futurum sit diuturnum, aliquod maioris momenti, sic enim de facili hoc inconueniens euitabit.

SVMMARIVM.

1. *Taxillorum tormento non multum fidunt Iudices.*
2. *In maximè debilibus etiam Taxillorum tormentum euitandum.*
3. *Morbi peculiares impedientes hoc tormentum.*
4. *Sibillorum tormentum omnium leuissimum.*
5. *Sibillorum tormentum quaenam impediant.*
6. *Ferula proprium puerorum tormentum.*

De Taxillis, Sibillis & Ferula.

QVÆSTIO VII.

1 Taxillorum tormentum in locum atrocioris tormenti adhibetur, vocaturque vulgò, *la Stanghetta*, à repagulo ligneo, quo tormentarij in eo infligendo vtuntur, vt suo loco dixi. Ei autem Iudices non multum fidere videntur, imò periculosum esse dicunt, vtpote quod non possit suâ acerbitate, quæ multa non est, Reos cogere ad veritatem propalandam; id circo ipse etiam Farinac. *in sæpe citata quæst. 38. num. 67.* hoc tormentum parui pendit, affirmans perpaucos esse, qui ob eius efficaciam quicquam fateantur; cùm tamen alia ex parte Bernardin. *in schol. ad Ambrosin. lib. 4. cap. 1. num. 2.* serió affirmet, Taxillorum vsum esse verè inhumanum, ac rigidum. Quanam ergo ratione hanc horum DD. contrarietatem conciliabimus? Farinaccio certè in his plurimum deferendum existimauerim; sed si alia ex parte considerabimus modum ipsius cruciatus, membrum quod cruciatur sensu exquisitissimo præditum, articulum nempe insignem, aliasque partes eam partem componentes, negari nullo pacto poterit, dolorem non posse non fieri in hoc tormento atrocissimum, neque iis inferiorem, qui in aliis tormentis excitatur; iam à Tormentario accepi, posse se Repagulum calcando quantum vellet, malleolum ipsum minutim confringere. Sed quia neque ad longum tempus Rei eo tormento cruciantur, & in ministrorum potestate est, mitiùs, aut atrociùs Reos torquere, qui strenis & blanditiis cùm liceat, eos corrumpunt, idcirco eo nomine suspectum est: aliàs enim hoc non minoris facerem, quàm ipsum chordæ tormentum, quia saltem intensiuè in hoc fit maior cruciatus, licèt in illo fiat maior molestis. Atque ea de re puto & in hoc tormento infligendo plura considerari posse legitima impedimenta, quibus præsentibus, Iudex ab eo abstinere debeat, ne, si non obstantibus his impedimentis, eo vtatur, impietatis crimine defœdetur, & hominis salutem paruipendere videatur. Ac profectò, cùm 2 hoc tormentum, vt dixi, tunc in vsum à Iudicibus conuocetur, cùm aliis præ Rei debilitate, aut aliqua infirmitate, & legitimo impedimento vti non licet, videndum ne insigni debilitate præsente id faciant; nam & ex hoc periclitari Reus posset, maximè si debilitas ea prægresso morbo sit; neque etiam præsente quacunque febre, nisi esset aspernabilis ob eius exiguitatem, neque in vllo morbo, qui febrem adiunctam habeat, nisi fortè in simplici quartana. In omnibus enim prædictis casibus & vires affatim concidere, & febres ex doloris acerbitate mirum in modum augeri possunt, quia dolor, & præcipuè vehemens, qualis in hoc cruciatu est, vires exoluit, Gal. 12 *Meth. c. 5. & alibi.* dolor item magnus corpus inflammat, humores accendit, inflammationemque ea de causa inducit, Galen. *comm. 3. de fract. text. 21.* & maximè dolor ex collisione & compressione proueniens, qualis ex hoc tormento fit, vt idem Galenus docet, *vbi suprà, comm. 1. text. 24.* itaque non temerè ita affecti hoc tormento cruciandi.

3 Sed morbi, qui peculiariter impedimento esse possunt, vt huic supplicio Rei supponantur, sunt qui ipsas inferiores partes, tibias nempe, pedesque exercent: vt tumores, siue apostemata, vulnera maximè insignia, vlcera notatu digna, varices, dolores podagrici, qui pedis propriè articulos molestant; qui quidem non solùm si præsentes sint, impediunt huius tormenti vsum, sed etiam si Reus aliàs illis fuerit obnoxius; non sic autem cæteri supranominati morbi, nisi summa remansisset partium debili-

tas. Tanto magis aotem attendendum in hoc Iodici existimauerim, quanto hoc tormentum in senibus facilius vsurpari solet, qui propter graviorem ætatem chortâ, aut vigiliâ torqueri non possunt, vt dicit Farioac. *vbi supra*. At senes si quibus morbis soot obnoxij, maximè podagram habent familiarem, vt experientia testatur, & com Hippocr. *lib. 3. Aphor. vlt.* omnis Medicorum schola; id autem non aliuode sit, nisi quia articulos valde infirmos habent, & pluribus humoribus crudis, ac pituitosis abondant, qui facile ad eas partes, tanquam cæteris & debiliores, & decliviores decurrunt; itaque cauteagendum cum senibus io hoc tormento.

4 Sibilli & ipsi in locum maiorum tormentorum vsurpantur, leuissimum omnium tormentorum ceosetur, quod non tam ratiooe ipsius instrumenti quo infligitur, euenire credo, quod alias grauissimum inferre posset dolorem, quam ratione modi torquendi; nam funiculus, quo Sibilli simul alligantur, & quem coarctando digiti pressi cruciatum maiorem, aut minorem percipiunt pro maiori, aut minori pressura, non videtur tantopere attrahi posse, tantaue violentia digitos premere, vt licet notabilem dolorem excitent, intolerabilem faciant, aut parem illi, qui Taxillis inferri potest. Prætetquam quod etiam in hoc, vt io Taxillis, Tortorum fraus intercedere facili negotio potest, qui funieulum valide attrahere simulantes, leotios attrahunt, & interim Reum ad vociferandom stimulant, ne fraus detegatur, vt magoo cruciato affici videaut. Et tamen benignius ac leuios tormentum hoc fuisse anteactis temporibus crediderim, eo qood, quantum assequi potui, nonnisi virgas quasdam inter digitorum interstitia intermittebant, dehinc vinculo aliqoo, aut funieulo digitos constringebant, vt tecitat Brun. *de Ind. & tort. part. 2. quæst. 2. num. 6.* Sed nostra hac tempestate virgæ illæ in ligneos ac prædutos paxillos abierunt, quales tetuli, cochleæ in modum fabrefactos; & qoia ea boao fiunt, ligno nempe durissimo, cochleares illi circoli multum cruciare sunt apti, qood noo crediderim obtinuisse antiquiores sibillos Forte etiam non ambas simul manus iunctas, vt ad præsens fit, tunc temporis alligabant.

5 Porro hoc tormentom absque periculo præ cæteris omnibus adhibetur; sed tamen si vllus adsit extremæ manos peculiaris morbus notatu dignus, vt maxmè chiragra est, ab eo certè abstinendum; periculom enim est, ne doloris acerbitate materia ad patientes particulas plurima cum violentia attrahatur, & notabilem excitet tumorem, & inflammationem, quæ facile gangrænosam ac prauam oaturam ob partis debilitatem indocere possit, aut aliquem alium morbum, qoi licet difficulter talis fieri possit, vt lethalis euadat, tamen videant Iurisconsulti, an impedimento huic tormento infligendo esse debeant.

Ferula tandem, virga, scotica proprium tormentum puatorum est, quo non solom Iudices, sed multo sequentius minaces Ludimagistri vtuntur, vnde illud Iuuenal. *Sat. 1.*

Et nos ergo manum ferula subduximus.

pro eo quod est, pueritiam euasimus, & Martial. *lib. 10. num. 62.* Ludimagistrum alloqoens:

Scuticaque loris horridis Scythæ pellis,
Quâ vapulauit Marsyas Celeneus,
Ferulaque tristes sceptra pedagegorum
Cessent

6 Feruls vero & scutica leuiora sunt, flagella sunt grauiora: nam ferula & scutica in paruis & mitioribus delictis: flagellis in vitiis & atrocioribus vtebantur vode illud Horat *lib. 2. Serm. Sat. 3.*

Ne scutica dignum, horribili sectere flagello;
Nam, vt ferulà cades meritum maiora subire
Verbera, non vereor.

Sed & ad plectendos seruos antiqui his quoque instrumentis vtebantur: vnde idem Iuuenal. *Sat. 6*

.... Hic, frangis ferulas, rubet ille flagellis.
Hic scutica.

Notum vero est nullum habere hoc tormentom in se vitium, nisi illud animaduertendum duxas, quod adnotauit Chart. *lib. 4. pract. interr. Reor. cap. 1. num. 49.* scilicet non indifferenter omnes pueros ferula, aut scicotia cædi posse, quia excipi debent infantes, nempe illi, qui nondum septennium excesserunt, & videtur hæc cautela non esse soperflua sed post prædictum tempus, dummodo magnus terror illis non incutiatur, & vapulatio sit moderata, non est quid quod prohibeat, quo minus vapulare debeant: si tamen vnquam casus detur, in quo necesse sit ante duodecimum annom puerum torquere.

SVMMARIVM.

1 *Pænarum diuisio.*
2 *Exilium perpetuum an sit pæna capitalis.*
3 *Exilium à relegatione quid differat.*
4 *Morbi ex aeris vitio pestilentissimi.*
5 *Carcer pro pæna de iure ciuili prohibitus.*
6 *Carcer, in quo Rei ob aeris malitiam perire possunt, est prohibitus.*
7 *In damnatione ad triremes quæ animaduertanda.*
8 *In fustigatione quid considerandum.*
9 *Membri abscissionem quæ prohibeant.*
10 *Fustigati, & ii quibus mēbrum est abscissum quomodo tractandi.*

De Pœnis,

QVÆSTIO VIII.

POEnarum genera quam plurima & esse diai, & multo plura esse posse: omnia tamen in duo genera generalissima distinxi, in pœnas temporales scilicet, & spirituales. De spiritualibus breuiter inter miscellanea pertractare decreui; nunc de temporalibus, quarum alias esse dixi pecuniarias, alias corporales, de prioribus nihil ad nos: posteriorum aliæ sunt capitales, aliæ non; Capitalium aliæ ad vltimum vsque supplicium procedunt, (de quibus nibil omnino est à nobis dicendum) aliæ non, de quibus perpauca sunt, quæ per nos admoneri debent; eæ autem, vt diai, aut sunt simpliciter capitales, vt exilium perpetuum, Triremes perpetuæ; aut non capitales, vt fustigatio, membri abscissio, exilium ad tempus, Triremes ad tempus. Relinquam autem, ne vltra septa meæ artis transiliam, disputationem illam, ad Iurisconsultos tantum pertineotem, an nimirum exilium perpetuum, & carcer perpetuus, & similes pœnæ capitales fiot, necne; quia multi io affirmatiuam, plerique in negatiuam sententiam abeunt, communiorem ergo pro veriori suppooam, priores nimirum capitales esse, posteriores nequaquam; neque ad hoc vllas afferam auctoritates, cum huius puncti decisio nihil ad ea quæ tractamus, conferre possit. (1, 2)

De exilio igitur nihil adderem, nisi cum exilio relegationem etiam comprehenderem, quia quandocunque esset in potestate exuli sese adbsne, aut illam regionem conferre, nihil difficultatis esset, quod quæcunqoe persona, & quandocunqoe, nisi aliud obstaret, in exilium mitti posset. In relegatione autem coguntur, vt existimo, ipsi damnati in ea regione permanere, ad quam relegantur, quæ si aëris fuerit (3)

rit mali & contrarij alicui morbo, cui relegatus sit obnoxius, vel si ob eiusdem aëris vitium in morbum aliquem inciderit, dubitari posset, an locus relegationis esset in salubriorem mutandus in quo dubio quid esset resoluendum, ego, quod ad me non spectet, non determino; sed illud admonere, quod ad me duntaxat pertinet, non desistam, quòd morbi, qui ea aëris vitio eueniunt, & periculi pleni sunt, & cum summa difficultate sanabiles; vnde quandocunque per Medicos requisitos pateret, locum relegationis esse praui aëris, vel contrariæ omnino naturæ, habitudini, aut morbis, quos relegatus patitur, idem esset eò Reum relegare, ac illum securi percutere aut alio modo occidere; cui impedimento, an, & quando, & in quibus casibus sit attendendum, ipsi Iurisconsulti diiudicent.

Eadem consideratio esse potest in damnatione ad perpetuos carceres, licet de Iure ciuili hæc pœna sit 5 prohibita. *lege Aut damnum §. solent ff. de pœnis*. Bal. *de carcer. c.* 1 *n.* 3. & vide Cujac. *lib.* 14. *Obseru. c.* 34. sed si quando nunc imponatur, certum est prohibitum 6 esse carcerem, in quo Rei ob aëris malitiam perire facilè possunt, Farinac. *q.* 27. *n.* 97. Quod si veritatem habet etiamsi carcer non esset ex se praui aëris (si modò idem obseruandum in carcere qui ad custodiam, & in eo qui ad pœnam inseruit) sed tamen eius naturæ, vt damnato præsentaneum vitæ periculum afferret absque dubio esset in minùs malum permutandus, quod si habet locum in damnato, ad carceres perpetuos, multò magis habebit locum in his qui ad tempus aut non pro pœna, sed in custodia detinentur. Quinam autem morbi ab ea custodia excusare, & quando hominem possint, iam aliàs determinauimus.

7 De damnatione ad Triremes eadem, imò multò maior consideratio habenda: si enim necessarium esse dicant Iurisconsulti, attendere ad vllum futurum vitæ periculum, in his, qui ad eas in perpetuum damnantur, multò magis necessarium esse firmabunt, attendere ad idem periculum in his, qui damnantur ad tempus. Itaque debiles conualescentes valetudinarij, magno morbo capitis pectoris, aut cuiuscunque alterius partis detenti, quos aliàs recensuimus Gallicæ infectioni, arthriticis doloribus herniis quomodocunque obnoxij, Triremibus sunt inepti. Ætatem quoque tam teneriorem, quàm prouectiorem in considerationem venire debere, notius est quàm vt à me vlteriori oratione moneri debeat, quia triremes fortes homines & sanos requirunt, vt notat ex Iurisconsultis Act. *de Infirm. p.* 2 *verb. Triremes, n.* 1. vbi ad triremes damnatos, si fuit infirmi, dimittẽdos esse voluit, dato sobstituto.

Cæterum fustigatio, quæ & fustuarium dicitur, habet etiam aliquid consideratione dignum: nam 8 si multa, ac sæua futura sit, in debili tuta esse non potest, neque in febricitante, neque in phthisico, neque in hectico, neque in eo qui insigni aliquo pectoris morbo laborauerit. Quin etiam tuta non est, 9 si graui stomachi imbecillitate, aut cordis tremore, aut lipothymia, aut syncope, aut alio notabili cordis affectu fustigandus inuadi sit consuetus.

Sed & membri abscissio multo magis in censu habenda, neque vbi homo insigni morbo laborauerit, infligi absque præsentaneo vitæ periculo potest; quin & robustas requirit vires, nam & ipsi Medici vix audent membrum etiam demortuum abscindere, nisi summus corporis vigor adsit; quamobrem morbi omnes notatu digni, quos alias nominauimus, etiam in hac pœna infligenda impedimento esse possunt. Quodnam autem membrum abscindendum, si quod à statuto præcipitur, tantùm vtile sit, aliud autem inutile, vt si statutum iubeat amputari dextram, Reus autem sinistram habeat aridam apud Iurisconsultos videndum. 10

Remanet tandem, vt Medici officio pellecti doceamus quæ cura in fustigatis, & in his, qui aliquod membrum abscinditur, sit adhibenda, & quoad fustigatos diuersa auxilia proponuntur à Paulo *lib.* 4 *cap.* 12. & Auic. 44 *tract.* 2. *cap.* 7. & aliis ex Arabibus, à Bertapalia *de apostem. c.* 15. à Io. de Vigo *sua Chirurg. lib.* 9. *cap.* 15. Omnes autem maximè laudant ouillam pellem detractam, calentemque super impositam. Vigo sanguinem primò detrahit, pòst cum aliis (qui vniuersalia supponunt) præbet Rhabarbarum pondo vnius drachmæ, cum Rubia tinctorum & Zingibere, ad scrup. 1. cum aqua Scabiosæ. Datur & Bolus Armena & Terra sigillata, & Mumia, & Rhaponticum, & decoctum Cicerum rubrorum excorticatorum, & alia quæ ad eus, qui ex alto cadunt, aut violenter in aliqua dura corpora impingunt, ab auctoribus præscribuntur. Extrà apponitur cerussa, lithargyrium, puluis myrtillorum Rosatum, camomillæ, oleum rosaceum, myrtinum, chamæmelinum, & alia apud illos vide, apud quos etiam curam habes, quæ seruari debet in amputatione membrorum præcipuè autem eam require apud eundem Vigonem *lib.* 9. *cap.* 31. & apud Paræum *lib.* 11. *cap.* 20.

LIBRI SEXTI

TITVLVS TERTIVS.

DE PRÆCEDENTIA INTER MEDICVM & IurisPeritum.

Continens Quæstiones octo.

SVMMARIVM.

Quid ſit Honor? quid Præcedentia? Honor maior vni, quam alteri cur debeatur in Republica?

QVÆSTIO I.

QVanta Honoris cura cunctis hominibus eſſe debeat, ipſius Honoris pretium facile commonſtrare poteſt, tale enim tantumque eſt, vt iure merito Honor quibuſcunoque præſentis vitæ bonis etiam ipſi vitæ ſit præferendus; quia eſt omnium bonorum externorum maximum, Ariſt. *lib.* 4. *moral. Nicom. com.* 3. cætera namque caduca ac fragilia, Honor perenne ac diuinum bonum eſt, Platone teſte *lib. 5. de Legib. in princ.* Ne ergo non tam excellens bonum paruipendere me, quiſquis ſit exiſtimaret, quod facilè contingere potuit, ſi artis quam profiteor, honorem negligere credidiſſet, qui eam à detractantium calumniis indefenſam me reliquiſſe obſeruaſſet, non erat à me ſilentio involuenda controuerſia, quæ inter Iuriſconſultos & Medicos viget, aut prætereunda, dum vtrique propriam & ſuæ ipſorum artis exiſtimationem tueri ſatagunt. Deſerere enim meam ſimul cauſam, & honorem viſus eſſem, ſi dum omnes ac ſingulas quæſtiones Iuriſconſultis ac Medicis communes hiſce meis ſcriptis exagito, hanc vnam tacitus præteriiſſem, & omni ex parte neglexiſſem, quod ex animi magis ignauia, quam ex alia quauis honeſtiore cauſa factam Ariſtarcus aliquis iudicaſſet. Pace igitur Iuriſconſultorum, liceat mihi cum ipſis in arenam deſcendere; etiamſi enim è pugna cedere victo mihi contingat, otioſus tamen, & inhonoratus cedere non cogar. Sed vtinam inter litterariæ palæſtræ limites ſeſe continentes Iuriſconſultorum nonnulli, dum de Honore cum Medicis contendunt, ad conuitia & vilipendia non hominum dicam, ſed diuinæ, ac artis artium omnium nobiliſſimæ, Deique dono hominibus conceſſæ transgreſſi, ſuum ipſorum honorem non defœdaſſent. Dolendum mediusfidius magis, quam redarguendum eſt, viros prudentiſſimos, & qui prudentum epitheto non iniuria ſe decorari volunt, dum æmulatione excitati cum Medicis pugnant, ad deſpectum & deriſionem æmulorum proſiluiſſe, ac friuolis quibuſdam cauillationibus, iniurioſiſque verbis Medicos laceſſiſſe, medicos, inquam, viros (abſit verbo inuidia) vel ipſa ſupremi Opificis ſapientia dictatore, ſummo honore & laudatione dignissimos,

Vtinam ergo æquo animo pugnantes extra liram vagati non eſſent, poterant fortaſſe aliquâ ſaltem ex parte victoriam vel ipſis æmulis iudicibus reportare; nunc vero quæſtionis literariæ modum prætergreſſi, & ad ea, quæ ad rem minimè ſuam faciunt, ſeſe conferentes, inanibus argumentatiunculis frigidisque argutiis, inſulſiſque ſalibus ſegniter aduerſarios laceſſentes, de iure ſuo cecidiſſe, merito iudicari poſſunt; ita vt niſi in integrum reſtituantur, vix illis locus ad oris apertionem ſit relictus. Verumenimvero aliter cum ipſis decertare mihi in animo eſt. Apage à me non modo doctos viros, ſed ne eos quidem, qui doctorum nomine quomodocunque inſigniuntur, aliter, quam ſummo cum honore excipere: abſit de illis aliter, quam ſumma cum modeſtia, ac reuerentia loqui, longe tandem à me ſit quicquam contra eorum exiſtimationem proferre; hoc enim perſuaſiſſimum mihi eſt, eum, qui doctos viros, aut doctrinas, bonaſque aliquas artes negligit, deſpicit, irridet, vltro eſſe inhonorandum, deſpiciendum, irridendum, imo & puniendum. Ego vero, licet profeſſione Medicus ipſos Iuriſconſultos in hac cauſa æmulos habeam non tamen ea de re ipſos deſpectu, aut irriſione, ſed multo honore dignos pronuntio, Leges autem, & Legum peritiam (licet hæc cum Medicina de dignitate contendat) tanti faciendas exiſtimo, vt non modo cum Platone ſentiam, *in Critone.* dicente, Ciuitatem ſine legibus placere non poſſe *& 2. de Leg* inculcante, Ciuitatem ſine lege nullo loco eſſe habendam, tanquam ſi non eſſet: ſed addam etiam quod, quemadmodum ſine lege viuere homines non poſſent, eodem Platone teſte *in dial. qui inſcribitur, Hippias maior;* ſic quidquid boni ex mutua hominum ſocietate emergit, ab ipſis legibus dependet abſque ipſis omnino, affatimque ruiturum, nulloque modo, neque per vllum tempus duraturum. Quod ſi quis tam perſtrictæ frontis homo ſit, qui leges ab hominum ſocietate ablegandas eſſe velit, aut eas, earumue conditores, miniſtros & interpretes vllo modo iniuriis laceſſere, iurgiiſque contra eas aut eos inſurgere audeat, ſciat is per me, ſe omne publici boni fundamentum deſtruere, ipſumque publicum bonum ab hominum communitate eliminare, cuius origo & præcipua cauſa ipſæ leges ſunt, & ad cuius boni tutamen, & perpetuitatem non minus leges, quam earum miniſtri, & interpretes, neceſſarii omni ex parte exiſtimandi, ac ipſum tale ob meritum ſummo ſupplicio, tanquam humani, ac publici boni acerrimum hoſtem eſſe afficiendum. Eam igitur ob cauſam quantum leges, earumque conditores, & miniſtri honoris mereantur quantumque ab hominibus obſeruandi, nullus ſanæ mentis homo non nouit. Ergo leges, earumque conditores, & miniſtri in debito honoris gradu etiam per nos manutenendi, & dum ex eorum,

numero

numero aliqui nobiscum de honore pugnant, si ita ratio, & Iustitia expostulat, locus illis cedendus est: sin minus secundum rationem, & iustitiam vicatur, causam nostram omni cum modestia tueri studeamus solidas ac firmas augmentationes, non inepte s argutias, aut vanas quasdam deductiones, vel contumeliosa verba ex trem pro nostra tutela adducentes, qui imo aduersarios ipsos io debito honore s gradu tueamur, vt tanto gloriosior victoria, si qu æ sperari possit, futura sit.

Sed antequam cum ipsis congrediamur, duo nobis præstanda sunt: primo videndum, quid sit honor, quid præcedentia, nam de his contentio est, quibusque ex causis vni personæ in republica maior quam alteri honor debeatur. Secundo, calumnias quasdam, ac contumelias, quas in vtramque artem, seu scientiam vel ipsi Professores verissimi inter se, vel alij quicunque euomunt, refellere ac confutare oportet, ipsosque detractores mendacii conuincere: nam deinceps artes ipsas & artifices inter se placide examinabimus, & ex his quæ deducuntur victoria facilè cedet his, quibus de iure conuenit.

5 Cum ergo præcedentia sit honoris species delati in aliquem respectu & io relatione aliarum personarum, quæ simul honorantur, videndum primo quid sit honor. Et vt ab hoc puncto breuiter me expediam & ad immediata me conferam, relictis pluribus honoris definitionibus, ex Aristotele, D. Thoma, & aliis relatis per Cassanæum *in Catal. Glor. mund part.* 1 *conf.* 1. & per Leonell. *de Præced. Homin. quæst.* 1. *art.* 2. & per nostros Philosophos io Ethicis, dicamus cum Aristotele, honorem esse exhibitionem reuerentiæ in virtutis testimonium:

6 vel dicamus quod honor est significatio quædam excellentiæ virtutis per actus ciuiles, præstita in eum qui honoratur. Est enim honor quid pertinens homini prout sociabili & in societate viuenti ideireo prudenter ex Baldo doctissimus Iurisconsultus Melchior Lotherius, in suo consummatissimo opere *de Benefic libro primo, quæst.* 16. *num.* 13 definiuit, honorem esse recognitionem maioritatis cuiusdam, quæ à persona personæ debetur. Licèt vt ingenue fatear non semper honor confertur in signū maioritatis, quinimo multoties honor à maiori in minorem confertur. Malim ergo dici esse recognitionem & significationem virtutis, quam dixi per actus ciles præberi: siquidem honor confertur etiam à summis Regibus, Imperatoribus, Pontificibus, priuilegiis, indultis, ac similibus rebus, vel confertur ab iisdem aliis personis maioribus, minoribus, paribus per eosdem actus ciuiles: siquidem in colloquiis, in congressibus, in sessionibus, & in aliis occasionibus huiusmodi, quinetiam & in scribendo per epistolas, aut alias manifestamus qualis debeatur significatio virtutis, personæ quam honorare intendimus: cuius rei exemplum vnum, aut alterum ex Sacris afferam, relictis aliis: sic Ioseph à Pharaone per multos huiusmodi actus honoratur, *Genes. c.* 41. sic & Mardochæus ab Assuero honoratur per plures similes actus, proclamante Aman, *Sic honorabitur, quemcunque voluerit Rex honorare. Esther. cap.* 6. Vtimur & in præbenda hac significatione certis quibusdam verbis, loci dignioris cessione, titulis quibusdam ac nominibus id quod volumus attestantibus vnde pro eorundem actuum conditione, honor maior aut minor haberi dicitur, vt appositissimè demonstrare possunt duo illi Regis Ægipti Oratores, apud Torq. Tassum, *Hierus. Cant.* 2 *St.* 61. *& seqq.* quorum alter parum, alius vero multum honoris Godefredo deferebat, per externa signa Id significant, dicente Poëtà

Picciol segno d'honor gli fece Argante,
Quasi huom, ch'ad altero badi, è non curante:
Ma la destra si posò Alete al seno,
E piegò'l capo, è chinò à terra i lumi,
E l'honorò con ogni modo à pieno,
Che di sua gente portino i costumi.

Cum ergo hæc exhibitio reuerentiæ, vel honoris significatio, possit esse maior & minor, fit vt, cum plures personæ veniunt honorandæ, in eam, quæ magis honorati meretur, aut ob excellentiorem virtutem, aut quia sic nobis videtur, maiorem significationem per eosdem actus præbemus, vt collocatione in loco digniore & eminentiore, assurrectione, & concessione vt primo, aut vltimo loco loquatur, obuiatione, associatione & similibus atque hæc persona dicitur tunc cæteris præcedere hoc est, in honoris receptione cæteris præire:

7 Vnde patet, quod præcedentia, est prælatio vnius personæ ad aliam in honoris publici exhibitione, vel est maioris honoris acceptio in comparatione ad aliam personam simul honorandam. Quæ definitiones magis rei naturam attingere videntur, ni fallor, quam allata à Leonello, *d. tract. de Præced. q.* 5 *art.* 3, nempe quod sit quædam qualitas, qua vnus

8 homo est maior altero: habet enim hæc definitio multas difficultates, præterquam quod obscura est, cum non semper ex præcedentia fiat, vt vnus sit altero maior, sed vt appareat esse: cumque contra quis habere possit hanc qualitatem, vt sit maior altero virtute, diuitiis, potentia, nobilitate, populi fauore, & tamen illum non præcedat: & illa qualitas potest multa respicere: poterat ergo addi saltem, in honore. Imo etiamsi vnus sit maior altero in honore, non tamen dicitur habere præcedentiam,

9 cum præcedentia consistat in ipso actu receptionis honoris maioris, & maxime quidem publici, respectu aliarum personarum, quæ simul honorantur: & consideratur etiam in honore eiusdem generis, vel qui similibus personis, nempe dignitate conuenientibus; aut saltem non prorsus inæqualibus confertur; vt Regibus inter se, Regibus & Ducibus, Cardinalibus & Regibus, Cardinalibus &

10 Episcopis & Abbatibus, & sic de aliis. Sed quicquid sit de Leonelli definitione, illud manifestissimum est, quod præcedere est præ aliis honorari, aut allos io honoris collatione anteire, & præcipuè cum honor publicè confertur.

De honoris porro variis generibus, & præcipuè de eo, sub quo continetur præcedentia, quæ respicit honorem vni personæ præstitum in comparatione alterius, nihil addo, quod nimis longum sermonem id argumentum requireret, & quod minus ad rem nostram faciat, est enim alterius considerationis.

11 Cæterum honorem deberi virtuti, manifestum est, Aristot. *in Mor. ad Nicom. lib.* 4. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 145. *art.* 1. *ad* 2. & ex Iurisconsultis doctissimus Melchior Lother. ex eodem D. Thom. *lib. primo, de Benef. quæst.* 16. *num* 22. Et idcirco, vt idem Aristot. *ibid. cap. tertio*, reuera solus bonus est honorandus, atque inde fit, vt homines maxime honorem affectent: ob id enim, inquit idem Arist. *ibid. cap.* 5. *libro primo*, sectari honorem homines videntur, vt se ipsi bonos esse credant. Cum ergo virtus bonum faciat habentem, D. Thom. 2. 2. *quæst.* 47. *art.* 1. *ad* 3. & honor debeatur virtuti, qui honoratur, bonus reputabitur: nunquam enim vilipendere oportet; vt dicebat Plat. *vi. de Leg.* an boni esse, aut secus aliis videamur

videamur: licèt præ omnibus curandum ſit non vt boni videamur, ſed vt priuatim & publicè ſimus, eodem Platone aſſerente *in Gorgia*. 13 Quá verò ex cauſa virtuti honor debeatur, ipſemet Ariſt. *loco ſuprà cit.lib.*1. declarauit, nimirum qoia eſt alicuius boni effectiua, imò, vt Plautus *in Amphitr. Act.*2.*ſc.*1.

—— *Omnia adſunt bona quem penes eſt virtus.*

14 Cùm verò & virtutes non vnios generis ſint, & bona item diuerſi ſint generis, & vnum ſit melius & 15 excellentius altero, vna etiam virtus erit maior alterâ, quòd bonum ex ea emanans, maius fuerit alte- 16 ro, quod à minore virtute procedit. Si ergo quò maioris boni eſt effectiua, eò maior virtus cenſenda, maior virtus, exempli gratiâ, erit magnificentia, quam liberalitas, ſiquidem maius bonum in ſuo genere ex illa, quàm ex hac haberi palam eſt, maior & dignior item Iuſtitia erit, quàm temperantia. cùm bonum ex Iuſtitia emanans, maius & magis communicatiuum exiſtat, quàm quod procedit ex temperantia. Ergo & maiore honore digna erit Magnificentia, quàm liberalitas, & Iuſtitia quàm temperantia: & conſequenter maiorem honorem conſequi debet magnificus, quàm liberalis: & maiorem Iuſtus, quàm temporatus, & idem procedere in omnibus ac ſingulis virtutibus, eſt acceptiſſimum. Vnde ſapienter Plato *libro quinto, de Republ. in princ. Honorandus*, ioquit, *certè eſt, qui nihil iniuſtè agit: qui verò nec alios id facere patitur, duplici honore, imò etiam magis eſt honorandus: ille enim vno, hic multis hominibus præſtantior eſt: & qui aliis bonis abundat, quæ in alios transfundi poſſint, ſi cæteros participes efficit, tanquam vir ſummus honorandus.*

17 Hæc Plato, & quidem optimè, nam cùm virtutis magis proprium ſit honeſta agere, quàm non agere turpia, vt Ariſt. dicebat, *lib.* 4. *eorundem Moral. cap.*1. magis item proprium virtutis eſt, in alienum bonum, & in commune, quàm in proprium aut particulare redundare: quia honeſta agere ſimpliciter ac poſitiuè in alienum ſemper bonum redundat: non agere turpia, non ſimpliciter, quia id poſitiuè bonum non eſt: nihil enim boni poſitiuè mihi euenires hoc, quòd meas diuitias non fureris, at ſi tuas mihi impertiaris, hoc quidem po- 18 ſitiuè bonum eſt. Ex quibus ſequitur, quòd qui magis vtilis Reipublicæ eſt, honeſtè & ex virtute operando, in honore aliis præcedere debet, cùm maioris boni cauſa exiſtat.

Dubium tamen facere poterat id quod dictum eſt, honorem ſoli virtuti deberi, & propter eam tantùm homines honorari, cùm pleraque alia ſint, quorum cauſa homines honorantur, & quibus iure optimo honor deberI videtur, vt eſt potentia, dominatio, 19 nobilitas, ſexus, ætas, diuitiæ, & alia nonnulla: cum effectu enim videmus honorari potentes, & qui cæteris dominantur præ aliis omnibus: ergo potentia honoratur magis quàm virtus. Imò hoc iure fieri, vel Platone iudice *libro quinto, de Repub.* patet. *Quæ dominantur*, inquit, *præ illis, quæ ſeruiunt, ſemper ſunt honoranda*: vnde illud in Sacris: *Prouerb c.*4. *verſ.*28. *In multitudine populi dignitas Regis, & in paucitate plebis ignominia Principis.* Sic etiam de aliis rebus ſuprà nominatis conſtat, eas honorari non minùs quàm honoretur virtus.

20 SI tamen animum aduertamus, omnia quæcunque honorantur, non reſpectu ſui ipſorum, vt virtus, ſed in ordine ad ipſam virtutem, honorari comperiemus, & ſic propriiſſimè ſoli virtuti debetur honor per ſe, cæteris autem rebus non per ſe, ſed quatenus virtuti vel inhærent, vel inhærere debent: quia dominantes & potentes in tantùm honorantur, in quantùm dominatio & potentia cum Iuſtitia pari paſſu incedere debent, cùm quI dominantur, Iuſtitiam ſimul populis adminiſtrent: neque Iuſtitia propter dominationem & potentiam, ſed è contra hæ 21 propter Iuſtitiam honorantur: dominari enim debet inter homines, qui Iuſtiſſimus eſt. Sic etiam de nobilitate diſſerendum: nam primi nobiles in aliqua ciuitate, aut communitate, aut priùs in mundi primordiis, quando nullus alteri præibat, ſed erant omnes genere æquales, ij exiſtimati ſunt, qui alios virtute excedebant, Senecâ optimè id dicente, *in* 22 *Epiſt. num.* 90. & ſic iis honor propter virtutem habebatur. Poſtmodum in abuſum conuerſa ea conſuetudo eſt: cùm enim tunc, qui erant virtute cæteris excellentiores, honore, potentiâ dominio & diuitiis potiti eſſent, filios ac deſcendentes ſuos earundem rerum hæredes reliquerunt, quorum plurimi diuitiis ac potentiæ fiſi, virtute neglectâ, honorari tamen, vt progenitores voluerunt, fucatam quandam generis nobilitatem adinuenientes ex maiorum virtute & gloria emanantem, quæ in rei veritate imaginaria potiùs, quàm realis quædam res eſt: vnde rectè Plato *in Theæte, Nobilitas apud Philoſophum virum abſurda quædam curioſitas apparet: Non enim*, vt Seneca *in Epiſt.num.*44.dicebat, *facit nobilem, atrium fumoſis imaginibus plenum: nemo in noſtram gloriam vixit, nec quod ante nos fuit noſtrum eſt: animus facit nobilem, cui ex quacunque conditione ſupra fortunam ſurgere licet.* Et rectè aliter Seneca, *in Herc. fur. Act.*2 ſub perſona Lyci.

Non vetera patria iura poſſides domus
Ignauus hæres, nobiles non ſunt mihi
Aui, nec altis inclytum titulis genus:
Sed clara virtus. Qui genus iactat ſuum
Aliena laudat.

Cui concinit id, quod prudentiſſimé Iuuenalis, *Sat. octaua.*

—— *Miſerum eſt aliena incumbere famæ.*

Quòd ergò honorentur nobiles, non ex nobilitate, 23 ſed ex prima maiorum virtute fit: nam honor tangit poſteros, laus verò eorum ſolùm eſt, quorum eſt 24 virtus, vt poſt alios Philoſophos dicebat Valleſ. *in lib.de ſacr.Philoſoph. c.*74. Habet tamen medius fidius id ſaltem nobilitas ſibi proprium, vt faciat præſumptionem pro ſe excellentiæ virtutis, & quòd boni filius bonus futurus ſit, cùm generis virtus ſit nobilitas, Ariſtot.*lib.*3.*Polit.cap.*8.& vt rectè Plato 25 *in Alcibiad.*1. Meliores eſſe naturas in nobili genere, conſentaneum eſt, quàm in ignobili; vnde idcirco nobilitas refertur ad bonitatem generis, cùm nobile id ſit, quod ex bono prodiit genere, vt Ariſtot. dicebat 1.*de hiſt.anim cap.*1.& ſic ſemper refertur ad virtutem.

Sed & propter ætatem honorantur homines, non 26 ob ipſam tantùm ætatem, quantùm ob id, quòd ætate maiores iuniores, & minores prudentiâ, conſilio, virtute præuertant, aut præuertere debeant, idemque dicendum de ſexu, nam maſculinus eandem ob cauſam præ fœminino honoratur, cùm virtus propriè virorum ſit. Sed & diuitiæ, licèt immeritò, honorantur, nam vt Plat 9. *de Repub.* dum diuitiæ & diuites honorantur, & virtus & boni contemnuntur. Honorantur tamen & ipſæ ex eo, quòd bonorum, & eorum, qui virtute pollent, eſſe deberent: per abuſum tamen honorantur propter vtilitatem, quam ab illis ſibi homines emanare ſperant: ſimulatus ergo hic honor eſt, non verus, qui ſemper & vbique locorum ad virtutem refertur,

refertur, & eius intuitu habetur: & præcedentia, quæ est, vt diximus, collatio vel perceptio maioris honoris respectu alterius, refertur ad maiorem virtutem minori comparatam. Vnde à primo ad vltimum concludendum videtur, in honoris collatione in
28 Republica, illum debere præ cæteris honorari, & inter alios magis honorari, quod idem est ac præcedere, qui virtute alios præcellit: ex hac enim non solùm homines meliores dicendi respectu sui, sed etiam respectu Reipublicæ, quòd maioris boni illi causa esse possint: idemque procedere debet in scientiis, & artibus: Nam quantò maius bonum per ipsas consequimur, tantò sunt illæ præstantiores & nobiliores, & tantò maiore honore dignæ. Neque contra hoc facit id, quod Aristot. *de Anim. text.* 1. D. Thom. 2. 2. *q.* 182. *art.* 1. Conciliat. *diff.* 5. *vers. propter tertium.* Valles. *de sacr. Philos.* c. 74. Roderic. Castrens. *in Medic. Polit. lib.* 1. *c.* 12. Epi-
29 phan. Ferdin. *lib.* 1. *Theor.* 1. & ex Iurisconsultis Cassanæus, & adducti per ipsum *in Catal. Glor. mund. p.* 10. *consid.* 25. nempe quòd ars & scientia nobilis dicatur ex subiecti præcipuè nobilitate, aut propter demonstrationis certitudinem, aut propter vtrumque: nam in idem recidit quod dicebamus, quia subiecti nobilitas apud Philosophos, accipitur pro bonitate eiusdem, & nobile tanquam quid cum
30 bono conuertibile, & idcirco scientia, quæ versatur circa nobilius subiectum, magis est honoranda, quia maius bonum sibi pro fine proponit. Certitudo etiam demonstrationis in tantum facit scientiam honorabiliorem, in quantum est maioris boni effectiua, quia perducit nos ad certam & infallibilem rerum cognitionem, & facit nos certissimo tramite inuenire veritatem eorum, de quibus est speculatio: absque veritatis autem inuentio-
31 ne nequaquam boni quicquam ex artibus & scientiis assequi possumus: nam si quid bonum est id etiã verum sit oportet: cùm verum & bonum conuertantur & scientia veritatis scientia boni sit. Plat. *in*
32 *Parmen.* Subiectum autem scientiarum illud præire cæteris debet, quæ animum respicit, animi enim bonum corporis bono anteferendum esse, nullus est qui ambigat.

Et hæc pro fundamento sint decidendæ quæstionis: ante cuius determinationem operæpretium duco, vt iis calumniis in medium allatis, quibus tam Medici, quàm Iurisconsulti, & tam Medicina quàm Iurisprudentia lacessuntur, eas omnino diluamus, ne ad nugas, in ipso pugnæ feruore, conuerti nos oporteat, & ab ea diuerti: quia dum friuola alterius partis iurgia potius, quàm oppositiones altera conatur repercutere, à solido & rationali discursu ab vtrisque deuiatur, nec optatus finis, interim incassum tempore præterlabente, quæstioni imponitur.

SVMMARIVM.

1. *In Medicam artem cur multi inuehantur.*
2. *Artifices nomine plurimi, re autem perpauci.*
3. *Ignorantia semper audaciam comitem habet.*
4. *Medicinæ origo ignota.*
5. *Medicinæ origo ex peccato.*
6. *Medicina ex hominum intemperantia.*
7. *Non est opus Medico bene valentibus.*
8. *Medicina est superflua.*
9. *Medicina est noxia.*
10. *Medicina religioni contraria.*
11. *Medicina ars vana & incrustata.*
12. *Medicina est ars, in qua plus valet experientia quàm ratio.*
13. *Medicina est ars mechanica.*
14. *Nisi Medici essent, nihil esset stultius Grammaticis.*
15. *Bonus Medicus esse non potest, qui non sit malorum morum.*
16. *Medicorum vitia.*
17. *Medici dicuntur ex eo, quòd homines è medio tollant.*
18. *Medici sunt superbi.*
19. *Auaritia proprium Medicorum vitium.*
20. *Inuidia proprium Medicorum vitium.*
21. *Medicus est ignobilis.*
22. *Medicus an assequatur doctorum dignitatem, non est certum.*
23. *Medicus computatur inter viles artifices.*
24. *Medici exercitium antiquitus solis seruis exercendum relinquebatur.*
25. *Medici dicuntur parabolani.*
26. *Medici non sunt maioris valoris, quàm obstetrices.*
27. *Medicus, Merdicus, Mendicus.*

Obiecta in medicinam & Medicos.

QVÆSTIO II.

SEd plurimùm mehercle excresceret nostra oratio, ita vt iustum volumen ob idipsum, multoque maius exposceret, si singula quæque à Iurisconsultis, aliisque nonnullis Professoribus in medicinam & Medicos objecta, hic discutienda proponeremus: mirandum enim est, quantopere multi in nobilissimam hanc artem, atque in eius studiosos inuecti sint: cuius rei causam aliquando mecum ipse perscrutatus, non vnicam in singulis detractoribus esse comperi. Ante omnia autem ipsius artis 1 præstantiam, & difficultatem id operari certum est, nam solet accidere, inquit Ptolom. *de Iud. Astr. in proæm.* vt artes difficiliores vulgi iudiciis vituperentur ac facilè euenit, vt homines in aliis ea contemnant, quæ ipsi ignorant. Sed fit præterea, vt nonnulli medicinam & nunc aspernentur, & aliàs aspernati sint, ob odium & æmulationem ipsorum artificum, & in horum censu fuit fortè Plinius, qui vel ob particulare, quo nonnullos Medicos prosequebatur, odium, vel quia ipse in recensione suæ naturalis historiæ multa attulisset à contemporaneis suis Medicis vel reprobata, vel illis minùs accepta, in eos acerbè inuectus est: sed dum ipse in alios inuehitur, propria vineta cædere videtur; multa enim bona eius historia habet ad medicam facultatem pertinentia, & cæteris magis humano generi vtilia, atque proficua. Sed videnda quæ contra Plinium affert Ioan. Filesac. Theologus Parisiensis *lib.* 2. *select.* in medicinæ defensionem. Verùm & in hoc eodem numero Iurisconsulti nonnulli sunt, qui dum artis huiusce gloriam ac præstantiam transuersis oculis intuentur, & Medicos ipsos in honoris causa æmulos sibi esse dedignantur, contra artem & artifices obloquentes, se ipsos, & Iurisprudentiam eâ ratione extollere se putant: neque enim aliâ viâ sibi succedere posse vident eorum aliqui, honoris palmam obtinere, quàm affectatâ quadam æmulorum depressione.

Alij sunt qui medicinæ & Medicis malè volunt, ob improsperos successus, qui sibi ab illis prodierunt, vt charæ alicuius personæ, putâ filij, vxoris, parentis, amici interitus, & huiusmodi. Anne iniquissimi hominum ij sunt, qui ab arte exposcunt quod eius potentiam exuperat, nimirum, vt eos qui à morbo vincuntur, ad sanitatem reuocet: quod tantundem esset, ac si iam mortuum hominem ad vitam reuocari ab ea experteres, quod non humanæ alicuius artis præsidio, sed supernaturali tantùm Dei potentiâ potest succedere. Atque his affines sunt, qui medicinam & Medicos idcirco insectantur, quia morbis longis & incurabilibus detenti, non possunt, vt optarent, artis huiusce beneficio ab illis alleuari.

Alij verò (quibus iustior forte huius simultatis causa vna ex parte offertur) in hanc artem inuehuntur,

quòd

quòd artificum multitudinem supinâ ignorantiâ insignium exosam habeant. At verò iniustè agunt qui hominum peccata in artem retorquent, & qui ob vnius culpam omnes condemnant. An non in quibuscunque artibus exercendis idem vsuuenit, vt artifices nomine quidem complures sint, re autem perpauci, ipso Hippocrate attestante in lege? An non idipsum in Iurisprudentiæ professione contingere, ipsi quoque Iurisconsulti confitentur? Iniquum autem est, vt Ptolomæus dicebat *lib. 1. de Iud. nat. c. 1.* Arti adscribere errata, quæ ab imbecillitate Professorum oriuntur.

Sunt præterea nonnulli, qui artem hanc præclarissimam & artifices irrident ac despiciunt, quod à natura optimum sortiti temperamentum, & idcirco morbis quàm minimè tentati, propriæ prudentiæ sanitatis suæ incolumitatem acceptam referentes, cæteros hominum, qui deterius temperamentum sortiti & imbecilliori naturâ muniti morbis ob eam, aut aliam quamcunque causam faciliùs conflictati, medicinâ & Medicis indigent, cum suis præceptis & medicamentis derident, nasoque, vt dicitur, adunco suspendunt, tanquam satur homo, qui famelico escam ad ieiunium frangendum quærenti exprobaret. Et tamen ij ipsi, velint nolint, dum medicinam contemnunt, eius necessitatem & vtilitatem facto ipso confitentur: nam aut aliquid faciendo, aut prætermittendo, sani viuunt, vt Hipp. demonstrat, *lib. de Arte.* Huius classis iam fuit Cato ille, Medicorum, imò (inquam) doctorum omnium hostis acerrimus, qui tamen suæ inscitiæ pœnas dedit, cùm filium & vxorem suâ ignorantiâ perdiderit, non obstante, quòd de se, suaque prudentiâ (vt eorum, qui ignorantiâ pollent, mos esse solet) tam magnificè sentiret, vt gloriaretur, scire se suis præceptis familiam suam seruare incolumem, contemptâ omni Medicorum ope, vt Plutarchus *in eius vita* testatur. Sed quid mirum, hominem qui tunc & imperitus esset, & literas

3 odisset, tantopere de sua scientia extolli? annon ignorantia semper audaciam comitem habet, vt Hippocr. ipse *in lib. qui inscribitur Lex*, testatum reliquit? At verò siqui alij huius ordinis sunt, nempe qui medicinam ob id insectentur, quòd ipsi eâ non indigeant, imprudenter omnino facere videntur, dum naturæ indigentiam ab vno indiuiduo metiri, ad reliqua omnia transferre conantur. Sed illud pro certo & quotidianâ experientiâ docti, vel iurati affirmare Medici possumus, nullum genus hominum turpiter vnquam labi & in irreparabiles propriæ, vel alienæ salutis errores præcipites dari, quàm vulgarium huiusmodi doctorum turbam, qui dum suam sapientiam detegere & ostentare pruriunt, crassæ & impudentis ignorantiæ notas manifestissimas præbent: nam non ipse solus, neque semel vidi huiusmodi farinæ homines selectis quibusdam suis, vt plurimùm absurdissimis medicamentis, vel ineptis quibusdam & inanibus omninò præceptis, dum sanitatem restituere quibusdam studerent, eos è medio euidenti facto sustulisse: neque longè quærendum exemplum est: nam ipse Cato, vt dixi, in filio & vxore eius rei periculum fecit.

Cum his pari passu procedunt, qui nauseabundi hanc artem ipsosque artifices respuunt, vt vniuersis hominibus magis sapere videantur: & ob hoc ipsum, Catonem inimicum nos habuisse certum est, fortè & alios, quos nominare quidem volo, sciolos maximè quosdam recentiores. Ij tamen quicunque sint, qui præ aliis sapiunt, ne interdum cum magno suo malo propriæ sapientiæ vires in seipsis experiuntur, cæterisque derisui ac despectui in futurum sunt. Sed accedamus iam ad ea, quæ vel omnes prædicti simul, vel eorum aliqui contra medicinam & Medicos obloquuntur, vt deinceps ea refellere liceat, & primò videamus quæ contra artem, dehinc quæ contra artifices obiiciuntur, vel obiici possunt: nam & ego in hac illis manus dabo.

4 Circa originem primò medicinæ nonnulli eam criminantur ac despiciunt, volentes eam esse ignotam, vt quidam ex recentioribus Iurisconsultis contendit, qui vel auctores non legit, quod credo, vel legisse dissimulauit: illud ignorantiæ aut conclamatæ negligentiæ: hoc malignitatis indicium est.

5 Aliis, qui magis ad rem ratiocinari norunt, affirmare liceret, illam à peccato deriuasse, vt ex Theologorum auctoritate probat Daniel Vlierden. *in Libell. Quòd Medicus non corpus solum sed animum etiam curat*: nam omnes morbi, & ærumnæ humano generi familiares, circa quorum curam medicina versatur, sunt pœna peccati à primo homine in terrestri paradiso patrati: nam in statu innocentiæ neque morbis esset conflictatus homo, D. Thom. 1. 2. q. 85. *art. 5.* neque ex consequenti medicinâ indiguisset, quod confirmat illud *Ecclesiast. cap. 38. vers. 15. Qui delinquit in conspectu eius, qui fecit illum, incidet in manus Medici.*

6 Adde quòd etiamsi hoc non haberet veritatem, certum tamen est, medicinam à peccato originem duxisse: quia omnis medicina circa morbos sanandos ex intemperantia pullulat, Platone asseuerante, *lib. 3. de Rep.* aliter cum temperantia homines sani viuerent, neque medicinâ egerent: vnde Ægyptij ex eo quod à ciborum affluentia & ab ipsa intemperantia, omnem morborum congeriem nasci crederent, sese singulis mensibus per triduum purgare assueuerunt, vt narrat Herodot. *in Euterp.* Ergo sublatâ intemperantiâ, tolletur prorsus medicina,

7 quia homines sani viuent, sani verò medicinâ non indigent, iuxta illud in Euangelio Marci, *cap. 2. vers. 17. Non est opus bene valentibus Medico, sed malè habentibus*, cui consonat illud Ouidij *lib. 4. Trist. eleg. 3.*

Si valeant homines, ars tua, Phœbe, iacet.

Vnde Celsus *libro primo suæ Medic. cap. primo, Sanus homo, qui & bene valet, & suæ spontis est, nullis obligare se legibus debet, ac neque Medico, neque Iatraliptâ egere*: idemque comprobat Pausaniæ dictum apud Plutarchum *in Apophtheg. Lacon.* Ne Medici quidē apud sanos, sed vbi sunt ægroti, versari consueuerunt. Plura autem circa hoc propositum, vide apud Tiraq. *de Nobil. cap. 31. à n. 494. ad seqq.*

8 Et tamen etiamsi intemperanter viuant homines, & medicina intemperantiæ vitiis occurrere procuret, superflua quoque & ad nihil vtilis videtur: quia cùm cætera etiam animalia non minùs quàm homo corruptioni ac morbis subiiciantur, tamen nulla ex illis medicina vtantur, superfluus etiam erit eius vsus in homine, quia natura ex se ipsa morbos curat, vel ipsis Medicis non tergiuersantibus, Hipp. 6. *ad morb. vulg. sect. 5.* quæ ergo curat morbos per se in aliis animantibus, curabit etiam in homine. [An Medici aliquando Româ pulsi sint, vid. Reies *pag. 1. Camp. Elys.*]

9 Neque solum superflua, & inutilis medicina habetur, sed noxia, & mortifera, vt deblaterat quidam crassioris mineruæ Iurisconsultus: quod comprobant nonnulla sapientum dicta, vt illud Pausaniæ apud Plutarch. *vbi suprà.* qui interrogatus cur Medico cuidam detraheret, cùm ab eo iniuriâ non esset affectus, Quia, inquit, si de illo periculum fecissem,

nequa

nequaquam viverem:& illud quod sequitur, qui Medico, qui ei gratulabatur, quod senex factus esset respondit, Quia te Medico non sum vsus;& tertium quo firmabat, illum optimum esse Medicum, qui suos ægrotantes tabescere non fineret, sed quam primum sepeliret, quasi nonnisi noxa,& damnum à Medici opera prouenire possit, de qua vide Royz. dec. 1. Lituanica, n. 89. & seqq. quæ omnia cum à iis nonnullis referantur etiam à Tiraq. vbi supra.

10 Sed quod adhuc magis quid est, medicinam religioni esse contrariam patet apertissimè ex sacris Canonibus, cap. Contraria distinct. 5. de Consecr. in 3. part. Decret.& probatur etiam ratione, quia multa contra ipsius religionis dogmata Medicina & docet,& operatur: Ieiunium ab illa tantopere commendatum, tanquam insalubre ac noxium vituperat, virginitatem rem apud illam sanctissimam, continentiam & in iam honestam reiicit, ac dissuadet, gulæ illectaméta, veneris irritamenta, contra ipsius religionis consilia procurat, nam suis remediis languentem appetitum excitare, ipsam venerem irritare, mulieres ipsas libidinis instrumenta ita fucis exornare studet, vt homines ad sui concupiscentiam alliciat: quæ omnia cum in animæ detrimentum sint, quam sanctissimæ religioni contraria existant superfluum est explicare. Sed quid quod ipsi quoq; sapientiæ & omnium ac singularum artium, & scientiarum acquisitioni medicina impedimento est, asseuerante Platone, qui & ipse Medicus erat lib. 3. de Republic. vers. med.

11 Cum igitur Medicina & superflua sit, & noxia, & religioni contraria,& animæ bono, cur non ab hominum societate exulare permittitur; nam & cum his omnibus vana etiam est, quod satis superque eius inconstantia & incertitudo demonstrare poterat: quid certi enim boni promittere potest ars, quæ incertam habet veritatem? nullam artium esse magis inconstantem, dicit Plin. 29 sua Nat. hist. cap. 1, adeo namque inconstans est, vt pro ingenio eorum qui in ea excellunt, singulis ætatibus immutetur, nam famam, vt addit, nouitate aliqua Medici aucupantur, vnde Platone asseuerante dial. 3. de Repub. transf. med. diuersa erat medicina tempore Æsculapii ab ea, quam suo tempore Medici exercebant, quam tanquam nimis operosam & difficilem vel ipse Plato ibid. damnabat. Quid autem si eam, quæ nunc est in usu, Plato cognosceret, an non Fabri illis consilium vnanimi hominibus daret, de quo ipse, vt relictis Medicis, quod non esset sibi otium ad ægrotandum, naturæ sese committerent? Recte enim medius fidius fuere viderentur, quis enim tam prolixam medendi rationem pateretur, eum ant quitus vnico medicamento soluente, aut vomitorio, aut alio simili curationes vnico die absoluerent, quas nunc ne mille quidem medicamentis, ac ne per annum quidem absoluere Medici norunt, Non potest ergo realem vllam veritatem ars promittere, quæ pro hominum voluntate sua præcepta immutat. Sed vide insuper quæ præ cæteris affert de hac medicinæ inconstantia Royz. decis. Lituan. 1. n. 81.

Confirmat superiora, quia medicina non est innixa ratione, sed experientia absque vlla ratione, vt ex Aristotelis & Galeni testimoniis testatur Argenterius, contra quem tamen pugnat Epiphanius Ferdin. Theor. libro primo, Theor. 1. idcirco à Iuris-12 consultis non inmeritò dicitur, quod medicina ars est, in qua plus valet experientia, quam ratio, R p. tractat. de Pest. part. vlt part. 2. num. 26. Quæ igitur veritatis assecutio sperari potest ab arte, in qua ratio veluti exulat, neque per eam licet homini ad finem eius, quod quærit, deuenire, vbi & ipsam ratiocinationem humani proprium sed nihil in valere experimur? Vbi enim eminet experientia eminet rationi contraria, cedere ipsa ratio cogitur. Rectè igitur Macrob. lib. 7. Saturnal. cap. 15. Medicina inquit, Physicæ partis extrema fæx est, (quam amatulentone id profert!) cui ratio cum testeis terrenisq; corporibus; sed quid rationem nominaui, cum magis apud ipsam regnet coniectura, 13 quam ratio? Iure ergo inter mechanicas artes & maxime abiectas connumeranda videtur, ex Aristot. 1. de Anim. Auerr. comm. 17. & 1 Collig. cap primo,& ex Iurisconf. Carrar. de Med. part. tertia, numer. 14. & idcirco non mirum est, Cardanum in libello de libris propriis, hæc habere: At medicinæ, si qua alia (gloria, quæ illam comitatur, excepta) cuta seruilis est, plenaque laboribus & incommodis, sollicitudinibusque immensis ac anxietatibus, &, vt vere fatear, ingenuo viro indigna, vt non miret, olim seruorum fuisse hoc exercitium. Vnde neque mirandum, Hippocratem lib de flatibus fassum esse, hanc artem esse sordidam, vt somniat Tiraq. loc. cit. de Nobil. num. 413. neque mirum est eam ab auctoribus classicis nullo honore dignati,& à Virgilio inglorium, ac mutam artem vocati, 12. Æneid. ibi:

Ille potestates herbarum, vsumq; medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.

vbi loci mutas artes dixit, id est, occultas & gloriam non afferentes, præcipuè musicæ, vel potius rei bellicæ comparatas, vt exponit Ascensius & alij.

Sed quot,& quanta, Deus bone, contra Medicos obiiciuntur! nihil boni habet homo, quod iudicio horum medicinæ ofotum non amittat, si Medicus professione sit: scientiæ, honorum morum, nobilitatis, omnisque honoris Doctoratus ipsius, animæ denique iacturam facere eum, qui medicinæ se addicit, serio affirmant iatromastiges quidam, tantum in illis potest maledicendi pruritus ille,& en-14 tusiasmus, ad quem ab huius artis odio rapi se permittunt. Quoad scientiam enim in tantum despicitur Medicus, vt ab Atheneo illud prolatum sit, Ni si Medici essent, nihil foret stultius Grammaticis, quasi medicinæ scientia stultitia quædam sit, non scientia.

Quoad mores vero Medici ita taxantur, vt nullus hominum in peiori conditione sit: quod pessimum omnium est, ipsi in medicinæ professores non posse esse bonum Medicum affirmant, qui non 15 sit malorum morum, ita Concil. diff. 7. vers. propter tertium, in fin, quasi ars ipsa morum prauitatem comitem perpetuam habeat, Sed multo clarius Me-16 dicorum quasi congenitos mores ad viuum depinxit idem Conciliator, ibid. Æ nulli, inquit, sunt, detractores, oblocutores, elati, ambitiosi, loquaces, scientiæ alienius & laudis detestatores, negligentes, luxuriosi, vinolenti, aleatores, pecuniæ, vanæ gloriæ, & superbiæ inhiantes, Dei etiam meultores, omnifactamque spernentes: & his non inferiora retulerat, diff. 1. vers. propter primum, Medicus dicebat ille, est inuidiæ pelagus inexhaustum, detractionis organum, indefessæ aut indefessæ ambitioni perforata clepsydra, alienæ veritatis garrulus prædictor, ignorantiæ propriæ constantissimus inconfessor, inexcusabilis infirmorum neglector. Quid ergo ab alienæ professionis hominibus de Medicorum moribus vlterius audire expectamus? Minima sunt, horum respectu: quæcunque

Iurisconf

Iurisconsulti & præcipuè Tiraq. *de Nob.c.31.n.137. & seqq.* aut quiuis alius contra Medicos proferre possunt: sed tamen & ipsi ex proprio penu contra nos nonnulla depromere tentant. Impietatis nos primùm criminentur, quod homines è medio officiosè tollamus, [vid. Camer. *oper. succis. f.3. c.7. cent.1.* Pancitoll. *mem. t.1. p.2.*] ita vt non aliunde 17 nomen Medici sit deductum, Carrar. *de Med. part.3.n.13.* de nobis enim dicitur à Plinio, *Experimenta per mortes agunt, Medicoque hominem occidere summa impunitas est.* Inde etiam Medicos dici Archiatros volunt, quòd sint auctores, & principes omnis mali, vt quidam Iurisconsultus, cuius nomen proferre nolo, dicit, qui, quicquid illi in buccam venit, obloquitur insulsissimè, minimè gnarus eorum quæ profert, de qua tamen voce vide quæ affert Mercurial. *libro quarto, var.lect.c.1.* & Cagnat *libr. secundo, var. obser.c.15.* & Iurisconsultis Cuiac. *in comm. ad lib.11. C. Iustinian. l. Medicos.* Sed & superbiæ taxantur Medici, quia 18 semper nouitate aliquâ famam nominis aucupantur, vt ex Plinio dixi. Auaritiam porrò tam propriam 19 esse Medicorum volunt, vt iure connumerentur inter auaros. Mascard. *concl.150.n.3.* Ac profectò nullum obiectorum criminum in maiorem me erubescentiam coniecit, quàm obiecta auaritia, quæ quidem tanquam in propria sphæra, in pluribus Medicorum residere conspicitur. Quin & ipsum medicinæ inuentorem ac Deum Æsculapium hoc vitio laborasse ferunt, ob illudque à Ioue fulmine ictum, vt aliàs dixi, licèt pateat Virgilij auctoritate, 7. *Æneid.* Æsculapium à Ioue fulmine interemptum ob id, quòd Hippolytum in vitam reuocasset, vt patet in his seqq. carminibus.

Namque ferunt famâ Hippolitum postquam arte nouercæ
Occiderit, patriasque explerit sanguine pœnas,
Turbatis distractus equis, ad sydera rursus
Ætherea, & superas cœli venisse sub auras:
Tum pater omnipotens aliquem indignatus ab vmbris
Mortalem infernis ad lumina surgere vita,
Ipse repertorem medicinæ talis, & artis,
Fulmine phœbigenam stygias detrusit ad vndas.

Et pleraque alia, vt ad rem reuertar, de tam inemendabili Medicorum auaritia à Iurisconsultis sunt prolata: sed satis sit adducere quæ sequuntur, ex Caroc. *de loc.& cond.part.2.rubr.de Med. quæst.5. numero quinto.* Nihil inquit, hodie Medico magis auarum, (vtinam falsa diceret secundùm plurimum) omnes enim sitibundi, & reputant se mereri plus vltra dimidium iusti pretij, & plusquam parabolani sunt, nec salmæ denariorum phantasticos satiarent: Quid ergo de medicina & Medicis iactat Hipp. *in lib.de Orn.Med.* dicens, Nam omnia, quæ ad sapientiam requiruntur, insunt in medicina, argenti contemptus, &c. & Gal. *in lib.quòd Opt.Medicus sit & Philosophus*, oportet Medicum esse contemptorem pecuniæ, & quæ ibi sequuntur. Imò illud certum est, quòd vbi argentum, aut lucrum non est, nec Medicus venire vult, vt dicebat Gaspar. Tristan. *de Cleric.Med.§.16.*

20 Inuidiam porrò esse Medicis connaturale vitium: idque in prouerbio esse, dicit ex nostris Francisc. Ranchin. *de consult.med.c.3.* sed & Medicorum hæreditaria etiam est superbia, & auaritia, de quibus iam diximus: vt testatur ex Medicis ipsis Roderic. à Castr. *in Med. Polit. lib.3.cap.2.* & ex Iurisconsultis Tiraq. *cit. cap. 31. de Nob. num.437. & seqq.*

Præterea habetur Medicus pro ignobili, vt con- 21 tendit Faber. *decis.9.* ex quo Ricc. *collect.147. part. prima*, qui tamen nescire medius fidius videtur, quid sit nobilitas, neque addo, hoc de Fabro mirum non esse quinetiam Medicus in tam vili conditione 22 est, vt Doctoratus gradum assequatur, necne, dubium adhuc sit: litigant enim de hoc Iurisconsulti nonnulli, quorum nomina prætereo, qui tunc, quod volunt contra nos probare, verum esse sibi persuadent, cùm conditionem nostram viliorem faciunt, an verò vllum ex rationis habeant fundamentum, necne, id illis curæ non est: nam satis superque habent, si nonnulla verba alicuius legalis textus, vel alicuius Doctoris, ad id quod dicunt, per summam vim accommodare possint. Computatur ergo ob 23 prædicta Medicus per ipsos inter viles artifices, argumento *l. Artifices. C. de excusat. Artif.* & iure, nam adeò vilis Medicorum professio est, vt cuilibet liceat medicinam exercere, & nomen Medici etiam non doctoratis conueniat, neque solùm chirurgis, quod æquiori animo ferendum esset, sed & cuicunque, ipsis obstetricibus ac quibuscunque quouis modo medicinam quamcunque exercentibus, sed & veterinariis, & circulatoribus, & huiusmodi personis abiectissimis Medici nomen aptetur. Ripa *vbi suprà, num.11. & seqq.* Quinimò tam vile est Medici exercitium, vt antiquitus 24 solis seruis faciendum relinqueretur, argumento *l.1.§.sin autem aliqua arte. C. de comm. seru. manumiss.* quod & Card. testatur *in lib. de libris propriis.* Ac de facto patet ipsos solos medicinam fecisse apud Romanos: sed etiam apud Ægyptios id ipsum in vsu fuisse, demonstrare possunt sacri textûs *Genes.cap.9.* verba, in quibus habetur Ioseph præcepisse seruis suis Medicis, vt conditent patrem. Plura etiam adduci poterant ad demonstrandum id ipsum Romanis familiare fuisse, sed satis sit vna, aut altera auctoritas, vt illa ex Suetonio decerpta, apud quem *in Caligula, cap.8.* Augustus ad Agrippinam scribens, *Mitto*, inquit, *præterea cum eo ex seruis meis Medicum, quem scripsi Germanico, si vellet, retineret*, & altera, *in Nerone, cap.2.* vbi narrat Suetonius, C. eum Domitium haustum venenum pœnitentiâ mortis euomuisse, Medicumque seruum manumisisse, qui idem sibi prudens ac sciens minùs noxium temperasset. Pluribus etiam antiquis inscriptionibus, cæteris relictis, quas ex Pignorio communicauit mihi Doctissimus vir Leo Allatius, (Vir, inquam, magis inter eruditos notus, quam vt à me notior fieri possit, quibus omnibus summo decori & vtilitati esse, satis eius monumenta typis commissa, ac propediem committenda declarant) id ipsum commonstrari potest, vt illa est apud prædictum Pignorium, *de seruis, pag.40.*

CRESTÆ CONSERVÆ, ET CONIVGI
CELEDVS ANTINOVS DRVSI
MEDICVS CHIRVRGVS.

Et aliæ, quas apud ipsum vide: vbi etiam pleraque notatu digna reperies, de seruis Medicis. Et ne omnia ex aliis transcribere videar, cætera nonnulla circa hoc videnda apud Tiraqu. *vbi sæpè, n.410.* illud tantùm addam, Archiatros ipsos, qui principes Medicorum erant, inter seruos fuisse connumeratos, ex Pignorio *vbi suprà, p.43.* licèt illi contrarius omnino sit Text. *l. Archiatri.* Ac denique tam despectum atque abiectum Medici nomen est, vt vnicuique liceat appellare se Medicum & stultum, vt ibid. Ripa, *num.10.* Sed & ipsos verè Medicos,

nempe

nempe qoi cum Philosophiæ, medicinæ quoque doctoratum assecuti, artem suā decenter vtcunque exercent, minimi pretij esse, præter allata, illud declarat, quod à lege quasi per contemptum par abolani appellentur, vt omnes pene Iurisconsulti f tétur, argumento *l. parabolani. C. de Episc. & Cleric* & eur. & vnde vocétur Parabolani, vel simili nomine, explicat Tirsq. *vbi alias, n. 421.* quod etiam adnotarunt ex nostris Roderic. à Castr. *lib. 1. Med. Polê. cap. 10* & Canonher. *in prologom. ad Hippocr. Aphor pag. 77. vers. obiicies* 16. Quid mirum ergo Medicos non maioris valoris haberi, quam obstetrices. Gloss. *in cap. non sane 14. q 4. in vers. Nec Medico.* Ripa *vbi supra num. 106.* & ex nostris idem Roderic. à Castr. *vbi mox.* Ob hæc omnia etiam ad vilipendium & derisionem Medicorum quidam transgrediuntur & Medicum in modo excedentem, Merdicum, deficientem, mendicum vocari dicunt. Cartar. *de Med. par. 1. n. 13.* Ad quod poterant illud Plauti *in Rudente act. 5 Sc. 3.* non abs re addere.

— G. Quid tu, num Medicus quaso es?
L. Immo adepol vna litera plus sum quā Medicus
G. tum tu
Mendicus es.

Hæc & his etiam peiora in nos Iurisconsulti aliique obiiciunt, & alia præterea quammulta, neque pudet prudentes viros huiusmodi pueriles nugas in spretum tam nobilis artis, eorumque professorum in medium afferre: cuius rei causa ego quidem Deum hominesque testor, vicem eorum doleo, malè enim ex hoc in perpetuum auditum sunt apud cordatos viros, & qui solidam sapientiam, non futilem, & ex commentario profitentur. Ac profectò, si liceret mihi tam turpem deformemque maculam ab illis delere, næ ego quam promptissimè id præstarem, vt qui Iurisconsultos tanquam prudentes viros multum recolendos censeam; vnde ob hanc ipsam causam, nempe vt quæ contra eos, eorumque peritiam obiiciuntur (non vt par pari referatur) refellere; ac confutare liceat, ea non secus ac de iis, quæ contra medicinam & Medicos opponuntur, hactenus præstiti, hic proponam; quod licet ipsi per se satis superque præstiterint, tamen facere non desistam, vt meum erga illos obsequiū experiantur, quod æqui-bonique consulant summopere exopto, atque ab ipsis enixe expostulo. Si quid tamen contra eos ob sciolí alicuius culpam exciderit, quod contra eorum existimationem videatur, ego quidem licet factum nollem, prohibere tamen apud alios non potero, qui forte cum maledictis in nos nostramque artem nullum finem aliquos facere aduertant, non se continere poterunt, quin acerbè iis respondeant, quia læserunt prius.

SVMMARIVM.

1 *Legum origo ex hominum malitia.*
2 *Lex iusto non est data.*
3 *Nullus per leges humanas bonus euadit.*
4 *Leges natura contraria.*
5 *Lex non docet neque instruit hominem ad virtutem*
6 *Lex à ligando dicta.*
7 *Lex habet vim coactiuam.*
8 *Iuris nomen à iubendo, non à Iustitia.*
9 *Legibus carere hominibus prastaret, & cur.*
10 *Boni non sunt sub leges.*
11 *Lex est per se muta.*
12 *Imperatores legibus non obstringuntur.*
13 *Leges à ratione elongantur.*
14 *Leges etiam sine ratione lata sunt seruanda.*
15 *Leges per ambages loquuntur.*
16 *Lex clara esse debet.*
17 *Legibus ob earum obscuritatem fides derogatur.*
18 *Leges vni eidemq; populo lata inter se contraria.*
19 *Iurisconsulti erubescunt sine lege loqui.*
20 *Mundus aliquando fuit sine legibus*
21 *Multa regna Iure & Iurisconsultis carent.*
22 *Vbi Iurisconsulti multi sunt, ibi male constitutam esse ciuitatem iudicium est, ex Platone.*
23 *Impossibile est hominem iniuste operari, si secundum leges faciat.*
24 *Leges plerumque mala.*
25 *Lex intrauit, vt superabundaret delictum.*
26 *Iurisperitia neque ars est, neque scientia.*
27 *In Hispania Legumperitus vanis maxime sub nomine literati*
28 *Leges insufficientes ad eum finem consequendum, quem sibi constituunt.*
29 *Mala auferendo auferentur etiam multa bona.*
30 *Leges inconstantes.*

Obiecta in leges & legumperitiam.

QVÆSTIO III.

PLurima sunt quæ contra leges & legumperitiam eiusque professores obiiciuntur; quorum ego perpauca hic proponam, atque ea fortè tantum, quæ non dissimilia videntur his, quæ ante contra medicinam & Medicos obiecta sunt. Originem primo legum, hominum fuisse malitiam, calumniatores pro certo habent, iuxta illud Platonis *de Leg.* relatum à Macrob. *lib. 3. Saturnal. cap. 17.* Leges bonæ ex malis moribus procreantur. Quod etiam explicatum est à Lucretio *l. 5. de rer. nat.* in his carminibus.

Nam genus humanum defessum vi colere æuum.
Ex inimicitiis languebat, quo magis ipsum
Sponte suâ cecidit sub leges, arctaq; iura.

Et idcirco legibus viuere naturæ prauitatem & imperfectionem arguere. rectè ex Philosophorum sententia dicebat Peregr. *in Apolog. contra Med. Calumn.* immo eodem Platone asserente, *lib. 9. de Leg. non longe à fin.* Nam profectò, inquit, si quis hominū diuinæ sortis fauore, eā naturæ præditus esset vt cognosceret publicum bonum, ad idque generosè ac semper intenderet, nullis Legibus sibi dominantis egeret: quod Platonis dictum multo magis roborat D. Pauli auctoritas, *1. ad Timoth. 1. vers 9. ibi Sciens hoc, quia lex iusto non est posita.* Et videtur quidem ita esse, nam ad quid essent necessariæ leges, si homines & bene viuerent ex se, & ratione omnia facerent? contra autem legibus opus est vbi mali mores vigent, vnde Iac. *lib. 3 Annal.* & corruptissimâ republica plurimæ leges. Præterquā quod leges non compellunt homines ad benefaciendum (de humanis loquor) sed male facere prohibent, Felin *in proœm. Decret. cap. Rex pacificus. n. 1.* vbi videnda alia nonulla ad hoc facientia. Ergo vbi homines ex se à male faciendo abstineant quod longe facilius est, quam bene facere, leges ad nihil videntur necessariæ, & sic à malitia sola hominum originem ducunt. Adde his, quod, vt Cardan. dicebat *in lib. de Socr. stud.* Nullus per leges humanas bonus euadit, sed bene ex ipsarum metu à male patrando retrahitur. Cum ergo à malitia dependeant, & bonos homines facere non sint aptæ, venerandæ magis videntur, quam laudandæ. Præterquam quod leges vim naturæ nostræ inferūt qoia illi sūt cōtrariæ; quo non diffitetur Plato optimus Legislator *in Gorgia* dicēs *Lex & natura inter se contraria plerumq; sunt*, vnde Hipoc. noster *in lib. de Aer. Aq. & Loc. num 41. Vt enim*, inquit, *quisque maxime à natura virilis, & magnanimus est, ita plurimum eius natura leges auersatur*; & idcirco ab eodem Platone *in Protagora* dictum est, *Lex, qua tyrannus est hominū multa prater naturam cogit.*

Ac vere quidem tyrannus dici potest lex, cum vitæ dolcedini ac hominum libertati tantopere sit contraria, eosque per vim sibi subiiciat, at Luctet. *loc.cit.*

Vnde metus maculat pœnarum præmia vita.

Et Ouid. *lib.* 10. *Metamorph.*

——Humana malignas
Cura dedit leges, & quod natura remittit,
Inuida Iura negant.

Et illud Portæ nostri in sua Tracomœdia,

O troppo dura legge.
Che la natura offedi.

Neque hoc ex abundanti dictum ab effrænata libidine est, quia in rei veritate lex multis nobis inter dici qua à natura, immo inquam, ab ipso Deo permittuntur, Coninch. *de Sacr. Tom.* 2. *disp.* ac. *dub.* 11. *num.* 110, neque dubium est, quod lex naturæ violentiam infert, vnde D. Paol. *ab Romanos, cap* 7. *vers.* 23. *Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ,* & non extra rem Card. *l.* 7. *de variet.* c 40. *Quod vero lege & consuetudine constat, violentum quid habet.*

A fine porro à legibus intento non videtur legum, peritia in bonitate cum aliqua scientia comparanda quia scientia est de reliqua veritate, & docet atque instruit homines ad eius inuentionem, & ad virtutem; at vero lex non docet vllam veritatem, ne-

5 que instruit homines ad virtutem: sed tantummodo imperat, vetat, permittit, retrahit, punit. *l. Legis virtus de ff. Leg.* D.Thom. 1. 2. *quæst.* a *art.* 2. Suares *de Leg. l* 1. *cap.* 15. & ad hunc maxime finem factæ sunt leges, vt hominum, metu earum, coërceretur audacia, vt ex Isidoro idem D. Thom. 1. 2. *quæst.* 95. *art.* 1. & ex Medicis Petr. Andr. Caonher. *in proleg. ad Hippocr Aphor. cap. pag.* 73. *vers sexto, à fine.* Vnde lex à legando dicta est, quia ligat, &

6 obligat ad agendum retinetque ne faciant, D. Tho. 1. 2. *quæst.* 90. *art.* 1. Licet sciam Ant. August. & ex Cicer. & ex legalis textus auctoritate velle, leges dictas esse à legendo & plures alias tradi eius nominis etymologias, vt videre est apud citatum Sua-

7 rez, *de Leg. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 9. sed quomodocunque sese ea res habeat circa nomen, certum est legem habere vim coactiuam, D.Tho, *ibid quæst.* 66. *art.* 5.

8 vnde aliqui prudentes quidem voluerunt Iuris nomen non à Iustitia, vt Vlpianus volebat, sed à iubendo deductum, vt probat Hieron. Magg. *lib.* 4. *Miscel. cap.* 1. quod quidem, si Cardano in his credere par est, verificatur de quacunque lege, quia diuina metu homines cogit esse bonos, humana nonnisi vi; sed quotusquisque homo est, qui inficiari possit, quod præstaret homines legibus carere vt ex seipsis, volentes & à natura boni efficerentur, non autem nolentes, & per violentiam? D.Thom. *vbi supra, quæst.* 95. *art.* 1. quod & Terent. *in Eunuch. Act.* 1. *Scen.* 1. dicebat.

9 *—Nam præstet.*
Sua sponte rectè facere, non alieno metu.

Melius enim, vt prosequitur D.Thom. *vbi proximè* inducuntur ad virtutē, homines bene dispositi monitionibus voluntariis, quam coactionibus, & idcirco rectè ab ipso *ibidem* additum est, Bonos non

10 esse sub lege, sed tantum malos; & multo magis ad rem nostram Aristot. 3. *Polit. cap.* 9. vbi loquens de hominibus, qui in Republica cæteros longè virtute antecellunt, dicebat, in huiusmodi viros non esse positam legem, *Ipsi enim*, inquit, *Lex sunt*: etenim ridiculus foret, qui illos legi subiicere conaretur, quibus verbis consonant D.Pauli verba iam citata 1. *ad Tim. Sciens hoc, quia lex iusto posita non est, sed iniustis, & non subditis, impiis, peccatoribus, sceleratis & contaminatis, & parricidis, & matricidiis, homicidis, fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, periuriis,* &c.

Videtur insuper superflua legum latio, quia leges per semetipsas mutæ sunt, & nihil operantur, & ad nihil vtiles sunt, nisi lex viua illis vitam & robur conciliet. Ergo satis superque esset si lex viua,

11 quam principes, Reges, Dominatores, & Magistratus repræsentant (Mutus enim magistratus est lex sicuti viua lex est ipse magistratus Aristot. *lib.* 5. *Ethic. cap.* 4. Cicer. *lib.* 3. *de leg.* Gloss. *fin. in l. More maior ff de Iurisd. omn. Iud.*) bona esset, ac iusta: Nam si Rex bonus fiat, vt dicebat Card. *vbi suprà* statim omnes fermè, vel etiam sine legibus, aut præmio vllo imitatione boni fiunt. Iuxta illud Senecæ *in Thyest. act.* 2.

Rex velit honesta, nemo non eadem velet.

& ante legumlationem, legis viuæ arbitrio, & exemplo populi regebantur, vt ex D. Augustino, qui ex Iustino id refert, dicit Suarez, *libro primo. de leg cap.* 7. *num.* 10. At cum ipsi Reges & magistratus aliquando mali sint, quippe cum multa licere sibi velint, quæ aliis non liceat, vt aliena bona surripere, mulieres alienas subigere, iniurias ad libitum & sine modo vlcisci, & alia permulta, quæ animi elatio & intemperantia dictat, hinc fit vt leges constituantur, quibus inhibeantur cæteri

12 hominum ea facere, quæ ipsi sibi licere volunt neque enim Reges Imperatores, & Dominatores legibus, quas aliis ponunt obstringuntur, *l. Princeps. ff. de leg. & sen cons.* quam & D. Thom. adduxit 1. 2. *quæst.* 96. *art.* 5. Quomodo autem fieri potest, vt eadem lex, quæ norma debet esse & regula aliorum, sine lege, & norma, & regula viuere debeat; & tamen id plerumque vsuuenit, vt ipsa lex viua ipsius legis destructio suo exemplo sit Quamobrem cum lex muta & inutilis per se exi-

13 stat, & lex viua non solum illi vitam dare non sit sufficiens, sed potius illi vitam adimat, præstabilius atque optabilius est, homines absque lege omnino viuere.

Præterea leges à ratione plerumque elongantur, nam & Plutarch. *in lib. de ser. num. vind.* dicebat, in principio leges, quas ferunt homines, neque rationabiliter, neque vndique æquitati, consonæ sunt: quod non diffitentur ipsi legum conditores, & si libet, vide allata à Suarez *libro* 1. *de leg. cap.* 12. *numer.* 2. vbi plerasque leges in tantum iniustas esse dicit, vt etiam actus prauos non tantum permittant quam foueant. Vnde hoc ipsum in se veritatem habere noscentes ipsi legumlatores, sanxerunt, leges etiam sine ratione, & contra iustitiam, & æquitatem, immo duriter latas, seruandas esse *l. Prospexit in princ. ff. Qui & à quibus man* ex qua Marant. *in spec. Aur. part.* 3. *num.* 102

14 *l. Non omnium & l. seqq. ff. de Leg. & Sen. Cons.* videtur autem hæc ipsa lex contra æquitatem & iniusta. Quod si respondeas, nunquam leges esse iniustas aut duras, sed tales nobis videri, quia latet ratio, ob quam dictæ leges eo modo latæ sint cum multarum legum nulla ratio reddi possit, cur ita sint latæ, *eadem l. Non omnium* D.Thom. 1. 2. *quæst.* 95. *art.* 2. tunc alia legum imperfectio,

15 & magni quidem momenti pullulat, quod ea quæ dicunt, per verborum ambages, ac quasi per nebulam tradant, ita vt ne Apollo quidem Aliquando earum sensum assequatur, contra id quod desiderabat Isidorus, ex quo idem D. Thom. *vbi supra, artic.* 3. quod nimirum lex clara & manifesta sit:

nam

16 nam ex eius obscuritate tanta interpretum copia, tam inexplicabilis opinionum confusio, tanta auctorum circa verborum intelligentiam contrarietas emergit, atque illa iam perpetua necessitas, vt quem admodum Iuuenal. *Sat.* 3.

—— veniat de plebe togata
Qui Iuris nodos, & legum ænigmata soluat.

17 Hinc detestabile prorsus vitium ipsis legibus irrepit, vt illis fides derogetur, neque illis credatur, nisi Doctorum auctoritatibus comprobentur, Gratian. *discept. for. cap.* 257. *num.* 33. *Tom.* 2. ex quo etiam Fontanell. *de pact. nupt. clauf.* 7. *Gloff.* 2. *part.* 9. *n.* 29. *Tom.* 2. vnde meritò apud Guilielm. Onciac. *libro secundo, Colloq. mixt. cap.* 18. Pancus Iurisconsultus Medico cedens, ingenuè professus est auctorum multitudine variè inter se dissidentium, veram rectamque Iuris rationem vix subsistere; & quod præ omnibus deplorandum est, aliquando ipsi Doctores, qui leges interpretandi potestatem habent, aut scienttiam, non secundum veritatem, sed secundum proprium affectum eas declarant, celantes alios ipsam veritatem, vnde iure meritò his comminatur Christus Dominus in Euangel. *Luc. cap.* 11. *vers.* 52. *Væ vobis legumperitis, quia tulistis clauum scientiæ, ipsi non introistis, ac eos, qui introibant, prohibuistis.* Inde denique fit, quod summopere damnandum, vt perraro Iustitia suum locum habeat; nam ve rectè idem Onciac. *ibidem cap.* 2. tam variorum interpretum subtilitatibus & opinionum conflictuum impatiens Iustitia, ad superos euolauit, terras relinquens.

Minus tamen hoc culpandum esset, nisi eadem contrarietas ipsasmet leges exerceret: non modò enim diuersæ leges diuersis populis latæ, contrariæ inter se sunt, permittentibus illis ea, quæ aliæ prohibent, & capitale delictum aliis indicantibus, quod apud illas modicâ pecuniarum summâ redimitur, sed ipsæmet leges vni eidemque populo latæ inter se contrariantur: & de priori conclusione patet mille exemplis. Lycurgus adulterium non puniebat, Ioan. Coraf. *in l. Tertiam ff. de Leg. & sen. conf. num.* 7. quod tamen à legibus nostris maximè punitur vt patet *ff. ad l. Iul. de Adult. & alibi.* apud aliquas gentes mulieres in hæredes admittuntur, etiam

18 ad feuda, apud alias autem nequaquam. Leges ciuiles ab Imperatoribus nostris traditæ non obseruantur vbique, & præcipuè in Gallia, Suarez *lib.* 3. *de leg. cap.* 8. *num.* 4. & habent inter se nonnullas contrarietates, & sic de plerisque considerati potest, de posteriori verò conclusione, quòd eædem leges eiusdem populi contineant aliquando inter se contrarietatem, patet ex Glos. *in l. ex quibus caussis ff. de Leg. & sen. conf.* cùm tamen lex vbique eadem esse debeat, si à Iustitia & veritate dependentiam habet, verum enim, bonum & vnum conuertuntur. Quid mirum ergo est, cùm ipsæ leges inter se sibi contrarientur, Iurisconsultos quoque sibi inuicem contrarios esse? Hoc non inficiantur ipsi Iurisconsulti, Caccialup. *de Transact. quæstion.* 12. Carrat. *de Medic. & eius off. part. prima, numer.* 150. & adnotat ex nostris Peregr. *in Apolog. contra Med. calumn. pag.* 5. *& pag.* 181. Facile ergo inde est, vt verum omnino ignoretur, vnusquisque enim pro sua fulcienda opinione textum fautorem ha-

19 bet. Cùm ergo legum auctoritas pro decidendorum ratione sit (erubescunt enim Iurisconsulti sine lege loqui, vt notant ex nostris Cardan. *in libello de lib. propr.* Roderic. à Castro, *libro primo, Medic. Polit. cap.* 12. Obic. *de nobil. Medic. dial.* 1. & ipsis est protrita conclusio) & leges in hanc, & illam partem trahi possint, eo quòd & obscuræ sint, & vna alteri contraria, certè nihil inde aliud consequi par est, nisi vt pleraque contra rationem & veritatem determinentur.

20 Verumenimuerò præter ea, quæ iam adduximus ad demonstrandum, nullam esse hominibus legum necessitatem, hoc etiam vrgere videtur, quòd & mundus aliquando legibus caruerit, & tunc multò meliùs quàm nunc, cùm rebus humanis actum fit, cunctis rectiùs ac magis secundum Iustitiam ex se viuentibus: aureo namque sæculo, in mundi nempe primordiis, nullæ leges fuerunt, inquit Ioan. Coraf. *in l.* 1. *ff. de leg. & sen. conf. num.* 10. *verb. Delictum* quo nulla inter homines contentio, atque ita crimen nullum, sed quisque fidem, & tectum suâ sponte recipiebat: quod etiam Poëtæ demonstrarunt. Lucret. *lib.* 5. *de rer. natur.*

Nec commune bonum poterant spectare, nec vllis
Moribus inter se sciebant, nec legibus vti.

Et Ouid. *lib.* 1. *Metamorph.* locolentiùs idipsum edicens.

Aurea prima sata est ætas, quæ vindice nullo
Sponte sua sine lege fidem rectumque colebat;
Pœna metusque aberant, nec vincla minacia collo
Ære ligabantur, nec supplex turba timebat
Iudicis ora sui, sed erant sine Iudice tuti.

Er ne hoc poëticè dictum credat aliquis, inter Historicos sunt qui eadem habent, quorum satis fit Tacitus *lib.* 3. *Annal. Vetustissimi*, inquit, *mortalium nullâ adhuc malâ libidine, sine probo & scelere, eoque sine pœna, aut coë citionibus agebant, neque præmiis opus erat, cùm honesta suopte ingenio peterentur, & vbi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur*, & reliqua. Faciunt & ad hæc Ouidij carmina, *lib.* 1. *Fast.*

Nondum Iustitiam facinus mortale fugarat,
Vltima de superis illa reliquit humum.
Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat;
Nullus erat iustis reddere Iura labor.

Sed fortè hæc longius ab hominum memoria absunt quàm oporteret, ad eius veritatis probationem; euidentius probari potest ex eo, quòd multa regna de præsenti, Iure & Iurisconsultis careant, vt testatur Roderic. à Castr. *vbi suprà*, qui & Mar-

21 thiam Coruinum ex vniuersa Pannonia Iurisconsultos expulisse memorat, neque iniuriâ, si Platoni credimus, (quem & ipse Rodericus adduxit) dicenti, *Vbi Iurisconsulti multi sunt, ibi malè constitutam esse ciuitatem indicium est.* Vnde Lucianus *in dialogo*

22 *de veritate*, miseros illos populos appellat, qui Iurisconsultorum arbitrio gubernantur; ac posse tandem absque Iurisconsultorum ope ciuitates gubernari probat luculenter Petr. Andr. Canonh. *in prolegom. ad Hippoc. Aphor. pag.* 10. *vers. Vndecimo Principes possunt.*

23 Prætereamus autem id, quod Cardanus dicebat *in Antigorgia*, quòd possibile sit, vt quis iniustè operetur, si secundum leges faciat (quod verum esse dixeris, si D. Thomæ dictum, de quo infrà, verum est) & quod peius moltò est, vt iustè operetur, si contra ipsas leges operetur; & hoc, quia quandoque leges scriptæ continent iniustitiam, D. Thom. 2. 2. *quæst.* 60. *art.* 5. ex quo non solùm inutiles, sed etiam

24 damnosas, leges esse patet; quamobrem idem Card. *in libell. de Socr stud.* dicebat: *Cùm leges plerumque malæ sint; vt nouos malis bonos, sed ex bonis malos potiùs efficerent quarã; tyrãnica primùm, vides, barbara, omnes fermè ad malos homines efficiẽdos vidẽtur ordinés.* Et ad hæc facete videtur illud D. Pauli *ad Rō. c.* 5 *ver.* 10 *Lex autẽ intrauit vt super abũdaret delictũ,*

quasi postrà lege, sequatur homines frequentiùs delinquere, quàm ante legis positionem, cùm, quemadmodum idem D.Paul. dicebat *ibid.cap.4.vers.15.* vbi non est lex, nec præuaricatio, Et *c.6.seq.vers.14.*

25 *Peccatum vobis non dominabitur, non enim sub lege estis & cap 7. vers.8 Sine lege enim peccatum mortuum est.* & Seneca *epist.90. Sed postquam surrepentibus vitiis in tyrannidem versa regna sunt, opus esse cœpit legibus.* Quæ si vera sunt, quis dubitare ampliùs debeat, an leges superfluæ, inutiles, & damnosæ sint necne, & an præstet homines illis carere?

26 Sed contra legumperitiam obiicitur vlterius, quod neque ars sit, neque scientia, ex Arist. *6. Ethic. c.5.* cum eius principium non sit in re, sed in Principibus. Cassan. *in Catal.Glor.mund.part.10.consi.15.* Benius *de priuileg.Iurec part.1. priuil 15. n.5.* & ex nostris Epiphan.Ferdin. *lib.1.Theor.1.* Hippol.Obicius *de nob.Med.dial.1.* Canonher. *vbi suprà, cap.1. pag. 12 vers. Medicina est verè* Hoc patet, inquiunt, vlteriùs, quia & demonstratione caret & circa necessaria non versatur, vnde Iuristas scientificos non esse facilè sequitur: id enim solummodò sciunt, quod legis conditor iusserit, vt *ibid.* addebat Obicius; hoc autem non est scire, cùm rem per causam non cognoscant; vnde coguntur Iurisconsulti cùm quid probare volunt, ipsis legum verbis sese adstringere, nullam habentes intellectus libertatem, sed literæ tantùm inhærentes, & idcirco inter cæteros

27 doctos Legum peritum maximè venire nomine literati in Hispania, dicebat Ioa.Huart. *in examin. Ingen.cap.11* Inde fit, vt cum legumperitia omni contemplatione & speculatione sit spoliata, solâ memoriâ vrgente, facillimè discatur, ita vt quemadmodum Cic. *pro Muran.* dicebat, ex quo idem Obicius *vbi suprà*, & Roderic.à Castr *loc.cit.* mirum non sit, si triduo addisci possit. Quòd etiam si dixeris, Iurisprudentiam à scientia saltem dependentiam habere, tamen notissimum est, eam scientiam ex qua dependet, nempe politicam, esse minimam moralis philosophiæ actiuæ partem, quam inferiorem longè esse contemplatiuâ, quis dubitat? Probant id ipsum idem Obicius *vbi suprà*, & Goynæus *in dial. Quod Philosoph. & Med. Iurec. deb. praeced.*

28 Porrò leges sufficientes omnino sunt ad eum finem assequendum, ad quem latæ sunt: earum enim finis est hominem ad virtutem disponere & vitia corrigere, vt ex Arist. D.Thom. & aliis locis supra citatis plures testantur; at neutrum leges posse efficere, sed semper ab hoc fine deficere satis superque patet, quia neque ad omnem virtutem disponere possunt, neque omnia vitia corrigere, vt demonstrat D. Thom. *1.2.quæ.96.art.2.& 3.* & testatur etiam Card. *in cit.lib.de Socr.stud.* & quod maximè ad rem facit, nullo conatu possibile est, vt per leges mala auferantur, quia auferendo omnia mala, multa simul bona tollerentur: D.Tho *1.2.quæst.91.art.4.& quæstione 96.art.2.* At neque fieri potest, inquit Plato *in Theateto*, vt pereant mala, semper enim aliquid contrarium bono esse necesse est. Si ergo leges, quod pro fine sibi proponunt, assequi nullo modo possunt, insufficientes iudicandæ & aliunde petenda est virtutum assecutio & vitiorum extirpatio.

30. Denique si medicinæ obiicitur inconstantia, multo promptius obiici potest legibus & legum peritiæ, cum leges perpetuæ mutationi subiiciantur, quod etiam maximè facit ad probandum legumperitiam non esse scientiam; namque ex scientia habentur, mutationi nequaquam subsunt, cùm scientia omnis sit immutabilis veritatis, versatur enim circa necessaria; at leges sæpè mutari, vel ipsi Iurisconsulti fatentur ipsissimi legislatores. Non enim, inquit Plato *lib.4.de Leg.* minori mutationi subsunt leges, quàm multæ aliæ artes; multa enim ex causis nouæ conduntur, & iam conditæ mutantur. Hanc ipsam instabilitatem legibus inesse, testatur Gellius *Noct. Att.lib.20 cap.1* dicens: *Non enim profectò ignorans legum opportunitates, & medelas pro temporum mutationibus, & pro Rerumpublicarum generibus ac pro vtilitatum præsentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum est, feruoribus, immutari atque flecti, neque vno statu consistere, quin vt facies cæli & maris, ita rerum atque fortunæ tempestatibus varientur.* hæc Gellius. Atque ex de re videmus plerosque legislatores veterum leges abrogasse, vt Solonem fecisse scribit Plutarch. *in eius vita*, abrogando leges Draconis, multasque huiusmodi legum mutationes, & abrogationes recenset Peregrin. *in Apolog.contra Medicculum.*

Multa præterea essent, quæ contra ipsos Iurisconsultos ab aliis prolata in medium producere possem, ne tamen cum quibusdam calumniatoribus, obloqui contra quos minùs velim, fortasse videar, eâ silentio præteribo, & ad refellenda ea, quæ contra leges earumque peritiam obiiciuntur, accedam, si modo antè pro medicina & Medicis eâ confutavero, quæ primùm obiecta sunt, vt in antecedente quæstione visum est, si quis tamen plura contra Iurisconsultos audire cupiat, præcitatos Auctores adeat, ac præ omnibus Petr. Andream Canonher. *in prolegom. ad Hippocr. Aphor.c.1.per totum.*

SVMMARIVM.

Respondetur iis, quæ contra Medicinam, & Medicos obiecta sunt.

QVÆSTIO IV.

VErum contra huiusmodi tam Medicinæ, quàm Iurisperitiæ calumniatores acerbius sermonem acuere, vt meritum eorũ esset, non est quòd laborẽ nam

num satis superque fuerit, si eos partim imperitiæ, partim vero mendacij redarguens, cũ pœnâ mulctatos videam, quæ imperitorum & mendacium est propria, nempe primò, vt discant, secundò, vt in posterum fides omnis eorum dictis detrogetur.

Sed ante omnia huiusmodi calumniatoribus verba Hippocratis obijciam, *in princ lib. de Arte*, quæ sic habent. *Qui ea, quæ ab alijs sūt inuenta, in honestorum verborum artificio contaminare contendit, neq; quicquã corrigit, sed à peritis inuenta apud imperitos traducit, is sane prudentia existimationem tueri velle non videtur, sed potius naturam suã, aut ignorantiam maliciose prodere*, & quæ sequuntur. Et hæc vniuersim dicta volo. Nunc ad medicinæ obiectiones diluendas deueniens, ad primam de ipsius origine, eam nobilissimam, ac clarissimam esse, si infinita Doctorum testimonia ad probandum insufficientia sint, quorum plura vide apud auctores sæpe citatos, & infra etiam citandos & apud Valeriol *locor. commun. lib. 1. cap. 1.* Sacræ saltem paginæ sufficiens esse debet. *A Deo est omnis medela. Eccles. cap. 38. vers. 2* Sed de hac re omissis iis, quæ à Medicis abunde afferuntur, vnum Tiraq. *cap. 3 de Nobil. num 24. & seqq* legendum propono, & citatos à Carrar. *de Med. part. 2. in pr.* & ad id quod additur, eam ex peccato emanasse, dicam, facile hoc falsitatis conuinci ex ea, quod Adam antequam peccaret Medicinæ scientiam habuerit, nam hoc insinuatur *Genes. cap. 2 vers. 19 & seqq.* ibi, *Formatis*, &c Omne enim quod vocauit Adam animæ viuentis, ipsum est nomen eius, appellauitque Adam nominibus suis cuncta animantia, & vniuersa volatilia cœli, & omnes bestias Terræ. Quid autem aliud est illud, omne quod vocauit, ipsum est nomẽ eius, nisi quòd Adam vocauerit omnia, omnibusque nomina imposuerit secundum naturã & virtutem à Deo illis tributam; & secũdum proprietates, quas à Deo sortita erant? Hoc quidem etiam Valles. confirmat *in l. de sacr Philosoph. cap. 3.* hæc ipsa verba declarans. Neque tamen videtur dicendum, Deum post peccatum virtutes & proprietates viuentibus tribuisse. immo potiùs in pœnam peccati ademisse. Pater id manifestissimè ex ceteris ærumnis, quæ consecutæ sunt peccatum. Si ergo ante peccatum inerat in singulis rebus sua propria virtus, qua poterant homini prodesse, & Adam ante peccatum fuit omni naturali scientia & sapientiâ diuinâ instructus, vt probat, D. Thom. 1. 1. *quæst. 64. art. 3.* certe medicinam etiam fuit edoctus, vnde medicina fuerit ante peccatum; non ergo ex peccato, immo ante creationem Adæ; quod longioribus probat Ioan. Martinus, *de Med. antiq. c. 13.* quia ipsa ars medica maxime a natura eum infit, vt H pp. *in lib. de flat* dicebat, & ex Iurisconsulti Onciac: *lib. 2. Colloq. mixt cap. 4. num. 1.* creatis rebus medicina suum esse est sortita Sed peculiaritet Adam fuisse à Deo medicinam edoctum, notat ex Nicol. de Lyra inter Iurisconsultos Carrar *de Med. & eius off part. 2. n. 24.* & ex Medicis Mercat. *lib. 1. Error. popul. cap. 11.* Sed quid ad citatum sacri textus testimonium quicquam addimus? Non desunt tamen prophanorum scriptorum vetustissimorum testimonia, vnanimiter enim omnes conueniunt medicinã à Diis propter amorem hominibus fuisse tributam, vt ex Agathone refert Epiph. Ferdin. *lib. 1. Theorem. 1.* & ex Herophilo Scribon. Larg. *de Comp. Med. in proæm.* Lang. *lib. 2.* & ex Iurisconsultis Tiraq. *loco cit. à num. 2 ad plures seqq.* Carrar. *vbi supra. par. 2. n. 16.* & vide plura ad hoc congesta à Mercur. *lib. 1. Error. popul. cap. 11.* & Pett. Andr. Canonhet *in proleg. ad Hippocr. Aphor. c. 1 in princ;* & multo post *ibid pag. 19 vers. Med. est scientia renelata.* vbi ex Pythagora & Apollonio Thyanæo probat medicinam vocari rem diuinissimam, vnde merito à Luciano, citante Tiraquello *ibid. num. 33.* vocatur Deorum doctrina, apud quem plura vide, ibi enim plures Deos connumerat, qui antiquis pro medicinæ inuentoribus sunt existimati, Immo Ælian. *lib. 2. de Animal. c. 18.* Medicinam & omnia ad illam pertinentia, Heroes tantùm & Deorũ filios à principio exercuisse, quin & succedente tempore summos Philosophos medicinã exercuisse idem Ælian. testatur *lib. 9. var histor. cap. 22.* præcipue autem Pythagoreos, ac præter hos Platonem & Aristotelem. Sed de hoc alias.

Quod additur ex Platone, medicinam ex intemperantia emanasse, diluitur leui negotio, quia si recte Platonis verba perpenderentur, non id dicit sed intemperantiam ad leges refert, non ad medicinam, vt prudenter adnotat Cagnat. præceptor meus *lib. 1. Obseru. c. 21.* Sed esto: ex intemperantia fieri, vt homines medicina interdum indigeant, hoc tamen semper ita esse, verum non est, eum extra intemperantiã multi pellulent morbi, & à natura etiam ipsa plurimi vigeant. Non ergo ex intemperantia originem ducit omnis medicina, quia etiã intemperantia remota, adhuc homo medicina indigeret. Non esse autem opus bene valentibus Medico, rectè dicitur in Euangelio non tamen negatur, quod Medicus vllo modo sit necessarius, quia etiam si de præsenti qui non ægrotet, sed sanus sit & Medico non indigeat, potest ob naturæ conditionem alias ægrotare & Medico indigere. Deinde Medicus non amissam tantum sanitatem redintegrare potest, sed præsentem quoque conseruare: & relictis ad hoc probandum Medicorum auctoritatibus, id satis nobis declarat D. Thom. 3. *part. Summ. quæst. 80. art. 4. ad 5.* qui medicinam duplicem esse dicit, vnam remouentem morbum aliam promouentem ad perfectam sanitatem. Primam conuenire dicit infirmis, secundam etiam vere sanis. In Euangelio igitur dicitur sanos non indigere Medico, eo modo quo ægri, sed alio, nempe non indigere Medico curante, sed præseruante; ac sanitatem custodiente, quod etiam ex Iurisconsultis confirmat. Carrar. *de Medic. & eius off part. 3. num. 58.*

Quod superflua non sit medicina, sed maximè vtilis ac cũctis hominibus necessaria, ipsa sacra Scriptura (si quam fidem sacra Scriptura apud contumaces hosce medicinæ hostes assequi potest) apertissimis verbis testatur *Eccles. cap. 38. vers 1.* *Honora Medicum propter necessitatem, etenim illum creauit altissimus, & vers. 12 Da locum Medico etenim illum Dominus creauit, & non discedat à te, quia opera eius sunt necessaria*; vbi nota illud *Etenim illum Dominus creauit*, nã quæ maior ratio est, cur honores Medicum ob hoc, quod illum Dominus creauerit, quam quemlibet alium hominem, cum omnes, ac singulos Deus creauerit? Certè illud insinuatur per factum textum, speciali quodã fauore & ob hominum indigentiam Deum Medicum creasse. Atq; inania sunt quæ contra hanc sacræ paginæ auctoritatẽ, ex propria sententia profert Petr. Andr. Gamma, *tr. de ver. & excell. scient. leg num. 56.* relatus, ac confutatus à Gaspar. Trist. *lib. de Cler. Med. §. 27.* Natura quippe nostra alterationi & corruptioni obnoxia est, ita vt nisi per conuenientia media aliquando illi succurratur, facile succumbat ac deficiat, necessaria ergo omnino ab ipsa natura est medicinæ opera & in tantum necessaria & vtilis, vt vnusquisque teneatur in indigentia eã vti, atque eã non vtens

videtur culpæ reus non minus, ac si in semetipsum mortus inijceret; vnde grauiter peccare dicitur, qui Medico, eiusque auxilio indigens, illum non implorat, etiam si a Deo expectaret sanitatem, D. Thum ex quo Canonher. *in proleg. ad Hipp. Aphor.cap.1. pag.66.* & notat ex Iurisconsultis Carra. *de Med. part. 2. num. 21.* nec id ipsum siluit Codronch. *de Christ. med rat.lib.2.cap.2.* & Peregrin. *in Apolog. contra Med.calumn.pag.181.* & ad hanc ipsam rem citatus Canonherius Naturam adducit, hoc enim, vt inquiunt, est tentare Deum, cùm naturaliter eueniat, vt Medicorum auxilio sæpe sanentur, qui alias perituri erant, *cap fin.de Pœniten.dist 7.* Ripa *in tract. de Pest.par. vlt. partic.2. num.1.* & ex nostris Rasis *lib. 31.Contin.tract.1.cap 1.* Codronch.*de Christ.med rat.lib 2.cap.2.* Vnde omnino erronea eorum deductio est, qui cùm dicunt, Deum esse auctorem omnis langoris & sanitatis, in Dei manus se hominem tradere debere affirmant, cuius quoque voluntate aut mori, aut sanari illum contingit non aliter quàm impij quidam hæreticâ prauitate notandi, de prædestinatis loquuntur; aiunt enim, nihili curandum nobis esse, malene an benè operemur, certum enim, inquiunt, est predestinatum saluari, præscitum condemnari. Sed si quis multa contra hunc errorem, quo homines medicinam superfluam esse iudicant, scire desiderat, legat Mercurium *lib. 1. Error.popul.cap.3.& seqq.* Gaspar. Tristan. *de Cler. Med.§ 31.*per totum.

At verò paruifacienda omnino est singularium quorundam hæresis potius, quàm opinio: satis nobis sit, ex legum auctoritate, Medicæ artis eiusque operum necessitatem ostendere, quàm quidem insinuasse manifestissimè videtur *in l.Cum.Antiquitas, in princ. C.de Testam.* quàm ad hoc etiam adducit Benius *de priuileg. Iurisconsult. partic.3.priuileg.55. num.1.* cùm in condendo testamento id respexerint; ne ex retardatione medicaminis, aut potionis æger periclitaretur, ex hoc significare volentes? tantam esse huius artis necessitatem, vt aliquando ex retardatione & procrastinatione remediorum, quibus ipsa vtitur ad hominum salutem tutandam & recuperandam, eorum sanitas in manifesto ponatur discrimine.

His adde ad hanc ipsam necessitatem Medicorum, & ipsius Medicinæ demonstrandam, quod Medici opera & medicamenta apud eosdem Legum peritos veniunt sub nomine alimentorum; quasi non minùs cæteris alimentis ad vitam sustentandam, quàm Medico & medicinis homo indigeat; ideirco, qui tenetur præstare alimenta, tenetur etiam soluere Medico salaria, & medicamenta emere pro eo, cui alimenta debet, pet es quæ ex communiori sententia adducit Surd. *de alimen. tit. 4. quæst. 7. numero.1. & 3.15.* & post eum Carroc.*de loc.& cand.part.1.quæst.17. num.2.* nam vt Surd.*ibi*, humanum corpus vix sustineri potest fine medicina, ideò cui alimenta dabentur, medicinæ quoque sunt præstandæ, *& num.8.* Qui enim medicinas subtrahit, vitam videtur subtrahere, & necare, ex *Glossa*. Ergo si necessitatem vllam habet ars, quæ saluris hominum curam gerit certè medicina est summè necessaria, vel ipsis Il.asserentibus *l.1 §. Medicorum.ff.de var.& extr.cognit.* vbi Medicos salutis hominum curam gerere firmatur. Non ergo mirum fit, si qui Medicum in infirmitate respuit, aut qui ei non obedit, furiosus non solù apud ipsos Iuristas, sed etiam apud Theologos existimetur, vt ex D. Antonino notat Titaq. *de Nob. cap.31.num.5 49.* & Carrer.*de Med part.4.num.157.* cum aliis *ibi* per eum adductis, & ex nostris Rasis *lib.31.còria tract.1 cap.1.* Codroneh.*libr.1.de Christ. med.rat.cap.8* & Gasp.Tristan. *de Cler. Med.§.27.* quod veritati consentaneum est, cùm rem suæ salutis tam necessariam respuat, aut contra suam ipsius salutem manifestè faciat, Medici salutaribus præceptis non obediens. Imò multo fortius hoc ipsum probatur ex eo, quòd si quis mentte constans Medico obedire respuit, peccat mortaliter, vt post Nauarram, aliosque Canonistas probat Gaspar Tristan. *de Cler.Med § 35.* (licet hic vellit non semper, sed aliquando hoc verum esse) & Mercurius *lib.3.Error. popul.cap.20.* reprobant Innocentij & Hostiensis opinionem, volentium non teneri infirmum Medico obedire, quòd nullam habeat Medicus iurisdictionem super infirmum, quod quidem falsum est habet enim Medicus talem iurisdictionem super infirmum, vt cuiuscunque qualitatis infirmus sit, Medico sit subiectus & Medicus contra illi liberè possit imperare: quod & innuitur ab Hippocr. *in lib. de Arte, num.12.* ideirco vetustiores Medici ab Asclepiade oriundi, teste ante Gal. *libro. 1. Med. cap. 1.* tanquam Duces militibus, & Reges subditis imperate ægris voluerunt, vnde illud, *Medici Imperatoribus imperant*, vt suo loco latiùs dicam Ideirco tam imperiosè Erminia apud Torq. Tassum *in sua Hierusal. Cant.19. St. 161.* Traneredum iubet quiescere, & silere, ibi:

———Or te'l commando,
Come Medica tua, taci, & riposa.

Pugnat autem contra id quod diximus, teneri furiosum medicamenta respuentem, Royz *decis. Lituan.t.à num.15.ad plures seqq.* qui videtur extra Mi nervam quidem, & ex abrupto in Medicos inuehi; *à num. 71. ad seqq.* Sed nulla causa est, cur aliqui medicinam & medicamentorum vsum excludant, nisi vt detegant imprudentiam suam, vt dicit Scribō. Larg.*in proœm.de comp. medic.* imprudentiaque maximè notari eos, qui medicinam contemnunt, ex facræ Scripturæ auctoritate satis patet, & percurrit idipsum Valles.*de facr.Philosoph cap.74.* Sed ad Royzium respondeo, qui in hoc puncto, quòd qui renuit medicamenta, pro furioso sit habendus, multa quidem affert erudite, hancque deductionem facit, si ex eo, quia æger renuit medicamenta, ideò iudicatur furiosus. quia videtur malle perire, quàm ope medicâ seruari, quod dementis est, hinc deducere molto facilius licet, quòd quicunque mortem sibi consciuerunt, furiosi extiterint, quod est falsum; vt ex quam plurimis historiis ibi collectis probatur. Sed non vidit hic doctus Iurisconsultus, plures eorum, qui sibi mortem consciuerunt, vere fuisse melancholicos & amentes. Sed dato quòd hi non aslint tales, habebant aliquam iustam causam, sana modo loquendo, quamobrem sese interimerent, vt impatientiam viuendi, merum pœnæ conscientiam delictorum, pudorem, & alia id genus; atqui respuit medicamenta, & per illa iuuati renuit, facit id absque causa, & inde deduci potest eum furere saltem secundùm plurimum; sed vide quæ ille affert *ibid.n.63.*

At contra eos qui idcirco superfluam esse medicinā probare se credunt, quòd non medicina, sed natura sit morborum sanatrix, vel ipso Hippocr. asserente & nullo Medicorum tergiuersante, crassa eorundem ignorantia opponitur, cuius culpa non vident multa artem posse, quæ natura non potest, vt exempli gratiâ, medicina corrigere potest os fractū, non natura. Gal.*de Const.Art.c.1 a.& seq.in Isagog.* Multa item natura potest ab arte adiuta, quæ per se non potest idcirco in plerisq; ars natura præstātior quæ

quæ non ſolum naturam imitetur,ſed modo coadiuuet, modo etiam ſuperet,ac ſæpè medendo plura quam natura gerit; verba ſunt Fernelii *lib. Method. med. capit.* 1. quod longioribus etiam probat Zanonhet. *in proleg. Aphor. cap.* 1. *pag.* 23.*num.* 48. Non negatur ergo, Naturam morbos curare, ea enim repugnante omnia irrita: Hippocrates *lib. de Arte.* ſed artem plurimum naturam coadiuuare & quandoque eam ſuperare;nam facit,vt diximus aliquando quæ natura per ſe non poteſt,cum is,qui decederet abſque dubio non adiutus ab arte,ea adiutus mortem euitat;& qui non adiutus longo tẽpore ægrotaret,arte adiutus breui a morbo liberatur & qui cum timore & periculo non adiutus ab arte à morbo liberaretur,ab arte adiutus tuto & abſque timore ſeſe recolligit,& qui tandem artis auxilio deſtitutus nonniſi moleſtiſſimis morbi veſtigiis cõtractis,vt membrorum mutilationibus,fiſtuloſis vlceribus,perpetua partium debilitate,& huiuſmodi, ab eo vendicaretur,artis præſidio morbũ & omnia eius veſtigia, & incommoda abigit,& integram ac iucundiſſimam conſequitur ſanitatem. Quod additur de brutis;quod medicinâ non vtantur,non in ſpretum,ſed in laudem,& dignitatem medicinæ reſultat,quæ in hominis maxime vtilitatem,ac in ipſius tantummodo vſum inuenta eſt; quod ſi ob id, quia cætera animalia eâ non vtantur, ſuperflua etiam pro homine ſit cenſenda, idem procedet etiam in vſu legum, & cæterarum ſcientiarum,& artium.

14 Sed calumniatores illos,qui artem hanc noxiam & mortiferam, contra Spiritus ſancti ſententiam, procaciter prædicant, mendacij & calumniæ conuincit ipſe medicinæ finis, qui ſanitas, & ſalus hominum eſt, ita vt quæcunque Medicus agit,quæcunque diſponit,quæcunque mente euoluit, omnia in hominum vtilitatem agat & exequatur, ſemper enim Medicus prodeſſe,nunquam obeſſe debet, ex artis præcepto,vt Hippoc. 1 *de morb.vulg.*& Gal. *ibi com.*1 *text.*50. dicebant;ſcientia enim hæc ſanandi, non nocendi ſcientia eſt. Scribon. Larg. *vbi ſupra* & idcirco vel Iuriſconſultis confitentibus Medicorum opera valde vtilis Reipublicæ,& magnam infirmis præſtat conſulationem.Scaccia *de ſent.& re iud.Gloſſ.*3.*quæſt.* 1.*num.*34.

15 Religioni porro non modo non eſſe contrariam medicinam,ſed maxime conſonam,vel ex hoc vno capite probari poteſt,quod illi vitio dant,nimirum quod ieiunium ab Eccleſia nobis aliquando iniunctum diſſuadeat?non enim medicina ieiunium ſimpliciter diſſuadet; ſed tale ieiunium,nempe quod ſaluti corporeæ notabiliter obeſſe poteſt,& in hoc cum ipſamet ſentit Eccleſia,quæ & ipſa tale ieiunium prohibet,ac condemnat, neque enim ieiunium eſt ſemper laudabile,D.Th.*in* 4. *ſent diſt.* 51. quia cum ex eo homo ita debilis efficitur,vt ægrotet & idcirco à neceſſariis & vtilioribus operibus vacare cogitur,certè laudabile non eſt, *cap. non mediocriter de Conſ. diſt.* 5. inde fit,vt medicina laudanda ex hoc ſit,quia vituperat hoc ieiunium, & illud, non vt opus virtutis. & vt ab Eccleſia iniunctum, ſed vt opus indiſcretum,& illaudabile,& vt Eccleſiæ non acceptum,& ſic prius ex parte vitij,quam ex parte virtutis ſe tenens,alias enim ieiunium à Medicis bene & catholicè ſentientibus ſummopere,vt opus temperantiæ laudatur. Quod ſi quidam Medicorum ieiunium ſimpliciter,& præſertim quadrageſimale tanquam corporeæ ſaluti maximè noxium & pernecabile vituperarunt nihili facientes animæ ſalutem: hi quidem ab vniuerſa Medicorum ſchola quæ Catholice ſentit,non ſolum falſitatis redarguuntur,ſed tanquam hæretica doctrinâ muniti,& ob id infamia notantur. Sed circa ieiunium & ea,quæ dubitanda etiam de hac ipſa re occurrunt,ſi libet, vide quæ annotauimus *lib.* 4. *ſuperiori, tit* 9. *maximè ſecund. per totam.* Et ne aduerſariorum quiſquam nubis auctoritate *text. in c. Contraria de Conſecr. diſt.* 5 inſultet, dicendum videtur textum non ſimpliciter pronuntiaſſe,quod medicinæ præcepta ſint cognitioni diuinæ contraria,ſed locutum eſſe de affectatis quibuſdam medicinæ præceptis, vnde non dixit ſemper,ſed plerumque hæc affectata præcepta contraria eſſe cognitioni diuinæ,innuere volens,ſi e multo cũ ſtudio medicinæ hæc ſcrupuloſa præcepta obſeruemus,atq; illis ita nos mancipemus vt impediant nos à bonorum operum executione, iuxta quem ſenſum exponitur hic textus à gloſſa hic vel dicamus, textum non accepiſſe verbum illud, *Contraria*; ſtricto modo, nempe quod poſito vno tollatur omnino aliud,ita vt vnum ſit deſtructiuum alterius, ſed late, quatenus vnum in aliqua parte poteſt aliud impedire;hoc enim pacto affectata obſeruantia præceptorum medicinæ impedit diuinæ legis cognitionem & diſtrahit nos à præceptorum eius executione;ſic ſi ſcrupuloſé obſerues hoc medicinæ præceptum, ne aëri nubilo ac pluuio te exponas,impedimento tibi erit, ne ad diuina officia audienda te conferas;aut ſi affectata quadam abſtinentia cibos mali ſucci reſpuas, ieiunium, etiamſi ſanus ſis,non obſeruabis;ſed hoc non eſt eſſe religioni contrarium,quia non eſt hoc præceptũ veræ medicinæ,vt etiam à minimis quibuſque recuſtodias,ſed cuiuſdam affectatæ Medicinæ.Alias autem vera medicina adeo religioni conſona eſt, vt Medico maximé ac præcipue timor Domini primum in omnibus ab ipſa arte imperetur, vt oſtendit Meteur. *lib.*2.*Error. popul cap.* 57. præterquam quod medicinæ contemplatio homines theologus facit, vt probat Ioan.Piſtor. *in ſuo Microcoſ. cap.*5.

16 De medicinæ porro inconſtantia quod obiicitur facile diluitur,cum medicina ſiue ars ſit,ſiue ſcientia,(nam de hoc pro nunc vlterius non loquar,videndus tamen Concil.*diff* 3,& Card.*Contr. Med.l.*1. *tract.*5.*contr.*4.)verſatur circa ea quæ immutabilia ſunt,& habet ſua principia,& propoſitiones vniuerſales ab intima Philoſophia,deductas,quibus innituntur omnia quæcunque docet aut actu operatur. Siquæ autem indies immutantur ab ipſis artificibus eatenus immutantur,quatenus principiis illis vniuerſalibus minus conſona videtur illis ipſis,qui hæc immutanda cenſent. Neque medicinæ ſolum hoc vitium eſt, ſed omnium, & quarumcunque artium & ſcientiarum,indies enim ab ipſis ſapientibus & artificibus noua quædam & aliis qui anteceſſerunt, incogitata inueniuntur,ipſis tamen principiis omnia innixa. At hoc in medicina euidentius apparet quia omnes indigent medicina, & habet illa omnium hominum oculos in ſe conuerſos.Cum tamen vnus proponatur in medicina finis,nempe hominis ſanitas,non abſurdum eſt hanc pluribus mediis & inſtrumentis nos aſſequi poſſe;idcirco fuerunt qui ſola diæta morbos curarent, fuerunt qui exercitio, fuerunt alij qui corpus purgatione,alij qui ſanguinis detractione, alij qui ſudorificis id perficerent, & ſuæ opinionis fundamenta & rationes tradentes, etiam nouam medicinæ exercendæ methodum demonſtrabant.

17 Quod dicitur medicinam artem eſſe,in qua plus valet experientia,quam ratio, falſum eſſe demon-

statur, quia licet plurimi facienda sit in medendi arte experientia, ita vt vbi eminet experientia, omnis contraria ratio succumbat, atque inualida euadat. Ratio tamen tanti momenti est in arte medica, vt experientia per ipsam rationem, & non aliter confirmetur; imo casu aliquando, & temerè inuenta, nonnisi ratione fulta cum securitate in vsum trahantur: quod nisi talis sit, temeraria prorsus, & periculi plena experientia est. Rationalis quidem ars medicina est, Philosophicis principiis innixa, ratiocinatione plura inuenit, & in experimentum trahit, & ea quæ rudis experientia, ac casualis in vsum iam traxerit, meliora efficit, ad rationalem vsum disponit & magis tuta reddit, de quibus vide Concil. *diff. 5. vers. propter tertium*, garriant ac obstrepant, oblatrentque imperitissimi Empirici, rumpantur & ilia irrationabilibus Chymicis nudæ experientiæ peruicaciter fidentibus, nulla vnquam experientia tuta, & omni ex parte vtilis est, nisi ratione Physicâ sit con- 18 firmata, ac postmodum in vsum tacta. Quinimò non meretur experientia absque ratione facta experientiæ nomen, sed temerariæ potius operationis, cùm vera experientia, Remedij alicuius frequentatus vsus sit, & ratione confirmatus.

Cæterùm cùm Aristoteles non semel Medicinam scientiam vocauerit, *vt lib. 5. Metaphys. c. 12. text. 20. & alibi*, id calumniatores silentio tegunt, & ad artis ignobilitatem demonstrandam adducunt eiusdem Aristotelis, & Auerrois auctoritatem, connumerantium eam inter artes mechanicas: Ad quod respondent nonnulli, vt ex Iurisconsultis Cattar. *de Med. part. 3. num. 114.* non intelligi nisi de illa medicinæ parte, quæ consistit in componendis medicamentis, nempe, inquam, de pharmacopœa, vel, addit ille, 19 de chirurgia; sed Aristoteles, inquit Auerroës *1. Coll. cap 1.* appropriat hanc artem inter mechanicas in virtute, (loquitur autem de medicina propriè dicta) hoc est, inquam, quia videtur habere coniunctum opus cum se, vt mechanicæ habent, non quòd sit mechanica. Alij, vt Capiuac. *in schol. 1. Aphor. primo, vers. sed cum ars sit:* dicunt per hoc nomen *mechanicum*, intelligi solertem quandam, ac sublimem machinationem, & idcirco Galenum quoque *in orat suas. ad Art. cap. vlt* dixisse, medicinam esse artem liberalem, & maximè mechanicam. Galeni verba ita habent: *Cùm artium igitur duo prima genera sint, alia nobiles, quæ in munere animi positæ sunt, quas liberales vocant, alia ignobiles, quæ labore corporis tractantur, quas mechanicas appellant, satius existimare debetis, si vos primo genere electo, aliquam ex liberalibus discatis, alia enim deserere artificem in senectute solent: in primo genere sunt medicina*, & quæ sequuntur: ita vt miratus sim, quomodo Capiuaccius Galeni verba eo modo adduxerit, vt dixisse velit medicinam esse artem mechanicam, cùm contrarium dicat. Non inficior tamen nomen hoc, *mechanicum* apud Græcos significare id, quod ipse Capiuaccius ex Platone dicebat, nempe sublimem ac solertem machinationem: cùm hoc clarè pareat, & ita loqui Græcos de quibusdam, qui habent ingenium maximè ad speculationem promptum, testatur Cæl. Rhodig *Antiq. lect. lib. 21. cap. 7* Sed ad Aristotelis dictum reuertor, qui nequaquam id sibi voluit eo in loco, vt medicina inter mechanicas artes connumeretur, nam quomodo id voluisset, si mechanicæ omnes artes laborem corporis requirunt, teste Gal. *vbi proximè*? At quis dixerit, medicinam labore corporis egere? Medicus, inquit Plato *libro tertio de Republ.* corpus animo curat, & rursus, *Medici* 20 *non corpore corpus curant, sed animo*. Quòd etiamsi detur medicinam corporis labore exerceri, tamen hoc nihil ad eius nobilitatem præiudicare, sed imò multum addere, aliunde probat Canonhet. *in prolegom. ad Aphor. Hippocr. pag. 77. vers. obiicies 17.* Aristoteles ergo in citato textu diuidebat considerationem de passionibus corporum diuersimodè; nam de quibusdam inquit, passionibus, quæ non naturâ insunt, considerare pertinet interdum ad fabrum & Medicum, nempe quia dixerat, ad Physicum pertinere de illis omnibus materiæ passionibus considerare, ab ea non abstractis, de iis verò, quæ sunt quædam passiones corporum inseparabiles, sed per abstractionem consideratæ, ad mathematicum; de iis verò quæ verè abstractæ sunt, ad primum Philosophum. Non ergo ob id quòd Medicina, vt ars fabrilis & mechanica, consideret aliquando passiones corporum, quæ naturâ non insunt, idcirco mechanica dicenda est; neque enim id illud est, quod facit artem mechanicam, sed labor corporis, quando eo indiget ars, vt exerceatur: medicinam verò inter mechanicas non connumerari, Lacedæmonij testantur, quibus, cùm non liceret mechanicas artes exercere, licebat tamen exercere medicinam, vt refert Ælian. *lib. 5. var. histor. cap. 6.* alia autem ad hoc ipsum probandum, vide apud citatos Auctores, præcipuè verò apud Mercurium *libro primo, Error. popul. cap. 22.* Quod etiam vt demonstrarent Athenienses, cæterorum Græcorum, imò hominum rum temporis sapientissimi, seruos ad medicinæ studia non admittebant, vt ex Proclo refert Tiraquell. *de Nobil. cap. 31. numero 526.* Sed decisionem eius quæstionis ab ipsis legibus petamus: Notus est text. *in l. Medicos. C. de Profess. & Med.* qui inter liberales artifices Medicos connumerat, & *in fin. eius legis* ea habentur *Mercedes etiam eis & salaria reddi iubemus, quò faciliùs liberalibus studiis & memoratis artibus multos instituant.* Accedat & Plutarchi auctoritas, *in princ. lib. de tuend. valet.* At medicina, inquit, sic est de numero disciplinarum liberalium, vt politie splendore & iucunditate nullâ sit inferior.

Sed vlterius medicinam vilem, & abiectam esse ex eo probare nitebantur aduersarij, quòd à Vir- 21 gilio ars muta, & ingloria sit appellata: sed si Poëtæ verba æquâ lance ponderentur, nihil in artis huius vilipendium inde deduci potest; comparabat quidem ille medicam artem cum poësi, vaticinio, & musica, dicens:

Iamque aderat Phœbo ante alios dilectus Iapis
Iasides, acri quondam cui captus amore.
Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo,
Augurium, citharamque dabat, celeresque sagittas.
Ille, vt depositi proferret fata parentis,
Scire potestates herbarum, vsumque medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.

Comparatione ergo poësis, vaticinij & musicæ medicinæ ars muta dicitur, quia poësis, vaticinium & musica voce exercentur, medicina verò operatione, non verbis; languentes enim, vt Celsus dicebat, non eloquentiâ, sed remediis curantur. Sed vide insuper quæ ad hanc rem affert Mercur. *libro tertio Variar. lect. past. cap 13.* Sed cur, inquies, addit vocem illam, inglorius, nisi quia medicina talis ars est, vt nullam afferat gloriam? Certè Virgilius locutus est respectiuè ad poësim, innuens non parem esse gloriam in medicina, quæ corpus à morte redimere solet, cum poësi, quæ nomini immortalitatem conciliat, quod suæ ipsius arti blanditus fassus videtur; sed eum locum aptissimè sanè, & imitatione, & expla-

natione illustrauit Poëta noster Torquatus Tassus *Cant.11.St.70.* dicens.

Egi l'antico Erotimo, che nacque.
In riua al Po adopra in sua salute,
Il qual de lebre, e de le nobil'acque
Ben conoscena ogni vso, ogni virtute;
Caro le Muse ancor, ma si compiacque,
Ne la gloria minor de l'arte mute.
Sol cure torre a morte i corpi frali,
E potea far i nomi anco immortali.

Nihil ergo in huiusce artis contemptum prolatum te voluit Poëta, neque verisimile est, illum animo deprimendi eximiam hanc artem, quam ipse professus aliquando erat, ea carmina protulisse. Multò tamen magis ad rem videtur eorundem carminum alia expositio, quā ex Alcesio & Seruio affert Obic *de nob. Med. dial.* 1. quam & ego tantisper illustrabo ac dicam Virgilium de medicina illa locutum, quam empiricam vocamus, vt inde elicitur,

Scire potestates herbarum, vsumque medendi Maluit

non ergo doctrinam & scientificam cognitionem est secutus, vnde merito additur.

——*& mutas agitare inglorius artes,*

mutas quidem, quia in simplici operatione consistūt inglorius, eo quod non secutus esset gloriam scientiæ ipsius medicinæ, sed empiricæ, quæ per se fine gloria, cum nullius scientiæ principijs inniatur omni gloria destituatur; ac certè id vero cōsentaneum est sibi voluisse Virgilium, cum introducat Medicum manu operantem, & vulnus curantem; tales enim Medicos constat plerumque esse empiricos.

Sed iam ad ea, quæ contra ipsos Medicos obijciuntur, respondendum, & primo illud moneo, nolle me particularium hominum vitia in censum vocare eaque quæ vel excusare, vel refellere, vel tueri, sed ea tantum, quæ ab ipsa arte emanare in suo professo res eredantur, non Medicum, non qualis est hic, aut ille ab obiectis ictum, sed oppositis calumnijs vindicandum mihi propono, sed qualis ex ipsius artis documentis esse debet; hic enim solus Medici nomine dignandus est. Athenæi ergo primum insulsissimum dicterium reijcere superuacane um est, apud illum qui quis ille fuerit, vt scurra locutus est, & vt talis perstrictandus, nempe vt suo libito garriat.

12 De moribus Medicorum illud asseuerantes dicam, quod Medicus qui artis, quam profitetur, præcepta, atque consilia, in executionem demandare satagat, non modo bonis, immo optimis moribus instruetur, sed ipsius quoque artis beneficio prauas quasdam & à natura vel ab accidēti furtim irrepentes propensiones, facili negotio emendabit; bonas vero meliores efficiet, videat qui de his dubitat, quæ Hippocr. *in lib. de med. & dec hab. & alibi*, aliique classicorum Medicorū scriptis de ea re mandarunt, & videat præcipuè nonnullos ex neotericis iam citatos, vt Heurnium, Codronchium, Mercurium, Siluaticum, alios; Iurisperitos autem videat Tiraq. *cit. cap. de nobil. num. 313. & seq.* nam facilè discet ex medicina non solum fieri hominem in sua arte doctos sed etiam in quocunque virtutum genere maximè instrui; quicquid in contrarium dicat Conciliator Petrus de Abano, de moribus Medicorum, licet non ea proprie sed ex alieno dicto maledicta illa cōtra Medicos effutiat, Quomodocunque tamen hoc sese habeat, illud mihi satis superque est, si ars ipsa nonnisi bonos artifices faciat, neque illis vitij quicquam, sed contra, vt dixi, omne virtutis genus communicare, ac conciliare sit apta. Relinquam virtutes quasdam omnibus Medicis communes, ipsisque peculiares, etiamsi alio nomine improbi videri possint, nempe pietatem, quā semper prodesse, nūquam obesse didicerunt, & quā alienos casus suos faciunt est, tristitias, vt Hippocr. *cit. lib. de Med.* & Soran. Ephes. *in Isagog.* dicebant, & huius pietatis intuitu 13 etiā clericis, & religiosis, ac sacerdotibus licet medicinam exercere, vt probat Gasp. Tristan. *de Clerico Medico* §. 8. Relinquam humanitatem & mansuetudinem, quā suos ægrotos excipere ac tractare solent, nam hæc Medico magis, quam alteri cuicunq; conuenire & Hippocr. *locis citatis* docet & notat ex Iurisconsultis Ripa *in tract. de Pest. part. vlt. par tit. 1. num. 60.* Sed ne omnes Medicorum virtutes proprias enumerem, id tantum dixisse satis sit, tanti momenti ab arte hac iudicari bonitatem in suo artifice, vt malit medicum esse bonum virum, quam perfectum artificem, ita Soran: Ephes. *vbi proximè* 14 quod etiam notant ex Iurisconsultis Tiraq. *vbi supra n. 313.* & Carrat. *de Med. part. 1. n. 63.* sed & sacer textus *Ecclesiast. cap. trigesimo octauo, vers. 1. & seq.* Medicorum pietatem insinuat, illis verbis, *Da locum Medico, etenim illum Dominus creauit, & non discedat à te, quia opera eius sūt necessaria. Est enim tempus quando in manus illorum incurras, ipsi vero Dominū deprecabuntur, vt dirigat requiem eorum, & sanitatē propter conuersationem illorum.* Vbi monstrat Medicos esse maxime Dei amicos, & quidē ex artis ipsius præceptis, verus ac bonus Medicus semper Deum ante oculos habere debet, ita monentibus non christianis solum, sed ethnicis etiam quibuscunq; auctoribus, vt ex quamplurimis probat Io. Alph. à Fontech. *in spec. Med. Crist. lum. 1. in pr. Inuocabilis igitur* Atq. ea dicta eorum omnis contra Medicorum pietatem obiectio. Quod vero de superbia, auaritia & inuidia eorum dicitur, nihil me mouet, sunt enim hæc indiuiduorum vitia, de quibus non curandum non ita eius ars sua componit, neque instruit, vt tales fiant, sed naturalis ac praua animorum propēsio tales efficit, à qua ne reclamante quidem suā ipsorum arte releuare se possunt, Habent tamen, si ab exēplo quicquam proficere volunt, ducem in his Hipp. qui ab iis vitiis tantum abfuit, vt satis fuerit christiano Medico in moralibus eum imitari.

An porro Medicus, respectu suæ artis, nobilis fit, 15 quod Faber inficiabatur, ii videant, vt Iuuenalis verbis vtar. *Stat. 14.*

——*Quibus arte benigna,*
Et meliore luto finxit præcordia Titan.

Nā nisi homo à scientia nobilis fiat & à virtute, vnde per se, Faber, nobilis euadet? At negabis Medicos esse scientes & ideirco non esse nobiles fimabis, num contra sacrum textum stare sudes dicentem, *Disciplina Medici exaltabit caput illius, & in cōspectu Magnatum collaudabitur.* Quòd si neges medicinam esse scientiam, & Celso fidem non habes, qui eam sapientiæ partem apud antiquiores habitam fuisse memorat, vnde Pallas sapientiæ Dea, quæ ex Iouis cerebro prosiliit, Stygia dicta est. Medicinæ prælata, Ignotas profectò artem hanc ex omnium artium cognitione constare, vt ex Plinio *lib. 26. c. 2.* dicunt Tiraq. *loco cit. n. 73.* Benius *de priuil. Iurec. priuil. 55. n. 3.* & Carrat. *de Med. part. 1. & 4.* ita vt medicina vera sit encyclopædia.

Ridiculū præterea mediusfidius est, quod in quæ- 16 stione ponunt nescio qui Doctores, qui puti puti Iurisconsulti forte sunt, num Medicus Doctoratus dignitatem consequatur, & hoc tanto magis ridiculum mihi fit, quāto illi iidē Iurisconsulti Doctoratus dignitatē absq; vllo controuersiæ principio sibi adiudicant, an Medicis debeatur, in dubiū reuocant quod

Sed ixm cætera inaniter simul, ac procxciter in medicinam & Medicos prolata præteribo,ne aliena imptudenia me quoque procacem ted dat,ac contta nxturalem propensionem acerbius,quam ferat, obloqui compellat ; nam respondendum quidem interdum stulto iuxta stultitiam suam,ne sibi sapiens esse videatur, xliquando vero non respondendum stulto iuxta stultitiam suam,ne efficiamur ei similes secundum Sapientis sententiam, *Prouerb. cap.16. vers.4. & seq.* Qui tamen cumulatius percutere cupit responsiones omnes ad obiectiones contra medicinam & Medicos factas, videat præ cæteria Petr.Andr.Canonhet:*in proleg.citat.cap.1 à pag.40. ad plures seq.*& Mercur.*l.1. & 2.Error,popul.*& ex Iurisconsultis Tir. & Cartar,cæterosque tamẽ Medicos,quam iurisconsultos supracitatos.

SVMMARIVM.

1 *Leges quomodo ab hominum malitia orta.*
2 *Lex à natura.& num 4.*
3 *Lex & natura omnia sibi subiiciunt.*
5 *Legis subiectum bono est dirigibilis in bonum.*
6 *Lex quid ex Cicerone.*
7 *Virtus est hominis propria.*
8 *Leges plurimum ad magnanimitatem conferunt.*
9 *Leges homines ad infusam virtutem disponunt & acquisitam caussant.*
10 *Legibus homines cum Diis consociantur.*
11 *Lex est Dei donum.*
12 *Leges humanæ omnes ab æterna lege.*
13 *Homo si per se bene viueret,non egere legibus,quomodo accipiendum.*
14 *Lex est regulas humanorum actuum.*
15 *Quod leges aliquando sint iniustæ, hominum peccatum est.*
16 *Leges sine ratione late non dicuntur leges.*
17 *Lex etiam dura & iniusta cur sit seruanda.*
18 *Legum obscuritas hominum peccatum est.*
19 *Contrarietas legum est quid ex accidenti.*
20 *Lex semper cum mundo fuit.*
21 *Regna legibus carere non possunt.*
22 *Homo separatus à lege est pessimum animalium.*
23 *Iurisconsultorum multitudinem malo constitutam ciuitatem ostendere,quomodo accipiendum.*
24 *Leges suo fine non frustrantur.*
25 *Iurisperitiam non esse artem neque scientiam falsam.*
26 *De ratione legis est,vt iusta sit.*
27 *Instabilitas legum non facit instabilem scientiam condendi leges.*

Satisfit ad ea,quæ contra Iurisprudentiam, eiusque Professores obiiciuntur.

QVÆSTIO V.

NOn minoris certe impudentia taxandi ij sunt qui contta Iurisprudentiam eiusque Professores,quam qui contrx medicinam Medicosque obloquuntur, & idcirco quæcunque in eius,eorumque de spectum obiiciunt,tanquam falsa,nullaque ratione fulta,sed summx cum temeritate prolata, confutanda,reprobanda,reiicienda,nam nemo qui mente prædirus est, redargueret vel leges,vel legislatores vt ex S.Syrillo dicit Suarez*lib.1.de leg.cap.3. n. 19.* Sed ad obiecta satisfaciamos.

Legumlationem primo ab hominum malitia ori-
1 ginem duxisse opponebatur; quod quidem si de ea parte intelligitur, quæ vitia,in dictis pœnis, reprimit,aut hominum dirimit controuersias,verum quidem vtrumque erit,sed si de ea,quæ mores dirigit, & viam fœlicitatis docet,falsum.Sed sit quomodocunque,nihil hoc demit de legum dignitate;vndecunque enim origioem habeant,homioem xd Iusti-
2 tiam & Virtutem disponunt. Sed quod opponitur certè falsitatis conuincitur, quia lex ipsa à natura originem habet, contra illud, quod in oppositum addebatur, leges nempe esse naturæ contrarias, quod tantum à vero abest,vt ipsa natura nihil aliod sit, nisi lex quædam in rebus creatis; vnde tam lex, quam natura omnia sint subiiciũtur,vel nostro Hip. asserente, *in pr. lib.de Gen.* An non à natura est,vt suum vnicuique tribuatur?at hoc à legibus præcipuè intenditur.Sed quomodo dixeris legem ab hominum malitia originem duxisse, si Deus ipse, vt Plutarch.*in lib.de doctr.Pr.* dicebat,Lex est tum antiquissima, tum exactissima? Vnde rectè Cicero
3 *libro tertio, Epist.6.* dixit, Legem simul cum mente diuina otiam esse.Cum ergo Deus ipse sit conditor nxturæ,non poterit naturæ esse contrarius;non fuerit ergo lex naturæ contraria.

Prætereà legum peritia est philosophiæ pars,& ex ipsa philosophia immediatam dependẽtiam habet *l.1 ff.de Iustit.& Iur.*Zasius *in l.2.de orig.Iur.part.3, num.75.*neque hoc ab ipsis Medicis controuertitur Goynæus *in libell. Quod Philos.& Med.deb.præced. Iurisconf.*Obicius *dia.1.de nob.Med.in pr.*quod & multo xnte Cicero *lib.1.de Leg.prope principium*,firmauerat, dicens,*Iuris deciplinam ex intima Philosophia hauriendam puto.*Cum ergo ita sit, erit insimul Iurisprudentia Sapientiæ pars,ita enim vocatur à Iurisconsulto *in l.1.ff Proinde.§.de var.& extr.cog.* ex quibus veritatem insimul habebit Iuuenal. dictum,*Satyr.14.*

Nunquam aliud natura,aliud Sapientia dicit. 4

Non modo ergo leges non sun næturæ contrariæ, sed initium Iuris ab ipsa naturx proficiscitur,vt testatur Cicero *libro secundo.de Inuent.prope finem*,ex quo D.Thom.*1.2.quæst 91 art.3.* nam ante quamcunque conditam legem est in natura quædam naturalis lex,vt sentit idem Cicero. *de l.*& D.Thom. ex quibus Suarez *de leg.libro primo, cap.3.numer.9.* Quod si Plato aliquando dixerit,legem & naturam inter seplerumque contrarias esse, respexit solummodo ad nuturæ propensionem, & ad eam partem quæ illam tendentem ad malum retrxhit à mxlo nã
5 vniuersim legis subiectum est homo dirigibilis in bonum maxime commune, aut hominum commune & in Deum,secundum sacros canones.Lenaud. *de Doct.part.3,quæst.1.*& ex nostris Epiphan.Ferdi-
6 nand.*Theorem.1.lib.1.*idcirco prudentissimè Cicero *lib.1.de l* sic legem definiebat.*Lex est Ratio summa in natura. quæ iubet eaque facienda sunt, prohibetq; contraria:*non enim aliud leges sunt,vt pulchertimè ex Seneca dicebat vir doctissimus Melchio. Lotherius,*lib. 1. absolutissimi sui operis de re Benef. quæst.21.num.47* qoam minis mixtx præcepta,nimirum vt minis à malo rertahant,vt præceptis impellant ad bonum.Quandocunque ergo naturalis propensio à bono retrahit, & xd malũ impellit,absque dubio lex illi contraria est,quæ naturæ prauitatem emẽdare satagit,retrahendos à cõtrariis,impellendo ad contrxria. Alias autem lex ipsi naturæ consonx
7 quia cum virtus sit hominis propria,vt alias dictum est, & lex disponat hominem ad virtutem,Aristot.
8 *Et hic cap.1.* non potest lex naturæ esse contraria, nam bonum cuiuslibet virtutis est conueniens homini secundum rationem,ideò conuenit ei naturaliter : D.Thom.*1.2. quæst.147.* Ex vitio autem partis inferioris fit,vt quanto magis viriles hominea sunt nempe pxrtem irascibilem prædominantem fortiti eo magis à legibus auersentur, quemadmodum ex Hippocrxtis dicto opponebatur; & hoc fit, quia dominante irascibili homines à ratione sunt alieni contra vero vbi ratio prædominetur, leges plurimum ad magnanimitatem conferunt, eodem Hipp. asserente

8 asserente *in lib. de Aer. Aq. & loc. num.* 54. neque ad magnanimitatem solùm, sed ad quascunque virtutes leges conferre palam est, retrahentes enim vel per vim homines à malo & impellentes ad bonum, conciliant illis habitum quendam cuiuscunque virtutis & vt Arist. *lib* 2. *Moral. Nicomach. cap.* 1 dicebat, assuefacientes faciunt bonos, imò hæc vt addit, est vnius cuiusque legislatoris voluntas; qui verò id non bene efficiunt, peccant. Et cùm virtus duplex sit, 9 infusa, & acquisita, leges ad infusam homines disponunt & acquisitam causant. D. Tho. *par.* 2. *quæst.* 92. *art.* 1. *ad* 1 *& quæst. ead. art.* 2. *ad.* 4. Ob hæc igitur tantùm leges excellunt, vt per eas cōsociati homines 10 cum Diis putandum esse dixerit Cic. *loc. cit.* neque initiā lex Dei donum vocatur à Iurisconsulto *in l. Nam & Demosthenes ff de. l.* quem sequitur Gloss. *in. l. Cum. in longi § fin autem C. de præscript. long. temp.* nam vel Galeno nostro edocente *in lib. Quòd. Anim.* 11 *sit id quod in vtero est, cap.* 5. *class.* 1. Leges ferre in primis Deorum est, siquidem rerum omnium pater inter Deos omnia lege disponit: cui dicto simile est illud D. Thom. 1. 1. *quæst.* 93. *artic.* 3 quòd leges humanæ (dummodo sint quales esse debent, nempe vt rectæ 12 rationis quippiam sapient) omnes ac singulæ ab æterna lege originem habent.

Quanquam autem leges non instituunt homines ad virtutes, sed ad eas tantùm præceptis alliciunt, & vi ac metu à vitiis retrahunt: tamen lex ad hoc maximè inventa, vt actus humanos dirigat, & in quantum actus humani operantur ad virtutem, in tantum lex facit homines bonos D. Thom. *vbi suprà art.* 1. *ad* 1.

13 Quòd autem homo non egeret legibus, si per se bene viueret, verum fortè est, si ita accipiatur, vt intelligatur nō egere lege illā, quæ vi & metu retrahit homines à malis operibus, quæ coactiua dicitur, quia cùm homo per se bene operatur, ostendit opus legis scriptū in corde suo, vt ex D. Paulo *ad Rom.* 2. D. Th. 1. 2. *quæst.* 96. *art.* 5. *ad* 1. Non ergo hic homo sine lege viueret, sed maximè ex lege, quia iustissimus esset, quod est secundum leges viuere, esset enim sibimetipsi regula suorum actuum, ex qua regula viuendo ex lege viueret, quæ nihil aliud est quam regula humanorum actuum, D. Thom. *vbi. proximè.* 14 Quomodo autem intelligendum sit D. Pauli dictum, quòd lex Iusto posita non sit, vide apud Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 19. *n.* 2. *& seqq.* apud quem vide alia ad hāc ipsam rem facientia.

Quod dicebat Plutarchus, leges ab hominibus 15 latas æquitati & rationi consonas non esse, & D. Th. quòd leges scriptæ continent aliquando in iustitiam nequaquam peccatum est ipsius scientiæ ferendi leges, seu ipsarum legum, sed est hominum peccatum, nempe legislatorum; quemadmodum non artis sed Medici peccatum est, si remedia morbo præscribat non conuenientia; secundùm prædictam enim scientiam ferendi leges, hæ semper esse debent æquitati, & rationi consonæ, quæ verò aliter latæ sunt per errorem & malitiam absque inhærentia eius scientiæ, eiusque præceptorum latæ fuerint, & huius- 16 modi leges, quæ sine ratione latæ, non dicuntur leges, sed ferita tyrannica, vt ex Cicerone admonet supracitatus doctissimus Lotherius *lib.* 2. *de re benefic. quæst.* 40. *num.* 20. neque sunt cum effectu leges, sed peruersitates potiùs legum, vt cum D. Thom. *vbi suprà, q.* 92. *art.* 2. *ad* 4. dicit Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 9. quod notat etiam Io. Huart. *in exam. Ingen. cap.* 11. 17 & ad id quod additur, legem etiam iniustam, & duram esse seruandam, respondetur, hoc fieri ob ipsarū legum reuerentiam, quibus obtemperare conuenit, ne vna spretā cæteræ etiam vilipendio habeantur sed alium sensum ad *l. Prospexit*, quam adduximus, vide apud Melchior. Lotherium ex Iasone, *vbi suprà, num.* 19.

18 Obscuritas ipsarum legum, siqua est, vel hominum peccatum est, vel studio & ex industria procurata, ne si faciliores intellectu sint, imperitis ac rudioribus communicentur, ab ipsisque desœdentur, vt aliæ scientiæ, & præcipue medicinæ euenisse constat; aliàs enim leges scribi debent sermone maxime intelligibili, vt vnusquisque cognoscere possit quid lex iubeat, D. Tom. *vbi suprà, art.* 3. *quæst.* 95. & notauit etiam idem Ioan. Huar. *ibid.*

19 Contrarietas etiam & perplexitas legum est quid ex accidenti; nam satis si nullam habeant dubitationem, & contrarietatem quoad legislatorem, etiamsi habeant quoad nos: Marr. *sing.* 59. *num.* 1. Pro sæculi verò nouitate, ac temporum mutatione & conditione noua lex conditur, iam conditæ fortè contraria, & hoc ex arte, & secundum Iustitiam fieri, non est quid vetet.

20 Quòd nulla idcirco videtur esse legum necessitas, quia mundus aliquando sine legibus extiterit, falsum est, si de lege absolutè dicatur; est enim verū de lege scripta tantùm; nam lex semper dummodo fuit, & cum ipso mundo, & cum ipso homine nata est ita vt impossibile sit illam ab eius corde aboleri. D. Thom. 1. 2. *quæstion.* 90. *art. sexto*, imò iam necessaria est lex homini, vt supposità eius creatione, lex simpliciter fuerit necessaria, necessitate finis, vt declarat Suarez *libro primo, de leg. cap.* 3. *num.* 5. Non potest ergo homo sine lege esse, ita vt siqui populi lege carere videantur, hoc nequaquam ita sit quia, vt D. Paulus *ad Rom. Cap. secundo, vers.* 14. ex quo D. Thom. *vbi suprà, quæst.* 90. *artic.* 3. dicebat, Cùm gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex. De Regnis, quæ legibus carent, 21 idem prorsus dicendum est, absolutè enim carere non possunt eā quæ cum natura ipsa existit; quòd si deficiat lex scripta, supplet ipsa ratio naturalis, quæ legis loco habetur, D. Thom. *vbi sæpe, quæstione* 91. *art.* 2. Ludouic. Roman. *sing.* 781. Quomodo verò subsisteret mundus, aut homo sine legibus viueret, si à feris tunc nihil differret, & facile iniustitiā suā seipsum absumeret? Nam homo separatus à lege 22 & iustitia, est pessimum omnium animalium; habet enim arma rationis ad explendas concupiscentias & sæuitias, ex Arist. idem D. Thom. *ibid q.* 96 *art.* 5. per leges autem à feris homo maximè distinguitur in ratione viuendi, quia per eas iustitiæ adhæret, feritate exuiā vnde Claudian. *in Manl. consul.* Iustitiam allocutus;

— Tu prima hominem siluestribus antris
Elicis, & fœdo detergis sæcula victu,
Te propter colimus leges, animosque ferarum
Exuimus.

Eaque de re primi Legislatores, vt Poëtæ fabulantur dicti sunt leniisse feras, ac mouisse saxa, vt de Orpheo & Amphione, Horat. *in Art. Poet.*

Siluestres homines sacer, interpresque Deorum,
Cædibus & victus fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigres, rapidosque Leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis,
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quo vellet.

Quod idcirco dictum est, quia homines absque lege viuentes ipsis feris erant simillimi, imò & saxis nullo sensu præditis, tam à ratione erant alieni.

Necesse

Necesse est, inquit Plato *libro nono, de Leg.* Leges hominibus ponere, vt secundùm leges viuant. nam si absque his viuerent, nihilo à feris atrocissimis discreparent: cui dicto aptari quoque potest illud *Psalm. 9. vers. vlt. Constitue Domine Legislatorem super eos, vt sciant gentes quia homines sunt*: quasi dicebat, necesse est dari gentibus Legislatores, qui eas regant atque instruant, doceantque se à feris differre, & idcirco secundùm leges viuere debere.

23 Dictum Platonis de multitudine Iurisconsultorum, quod arguat malè constitutam ciuitatem, declarandum est, quòd intelligatur de iis Iurisconsultis, qui litibus fouendis solummodò apti sunt & cauillationibus pugnantes plerumque contra iustitiam lites fouent: nam aliàs Iurisconsulti sunt in ciuitate necessarij, non secus ac leges, de quibus Plutarch. *in problem. Rom. num. 40.* dicebat, maximum atque pulcherrimum iudicari in ciuitate legum bonitatem; & sicuti corpus absque anima viuere non potest, sic neque ciuitas absque legibus; hæ etenim sunt anima ciuitatis, Cæl. Rhod. *Antiq. lib. 18. cap. 19.*

24 Ad obiectionem, quòd leges suo fine frustrentur, quia neque ad omnes virtutes homines instruant, neque omnia vitia corrigant: Respondendum ex D. Tho. *1. 2. quæst 96. art. 2. ad tertium*, quòd satis est, si leges dirigant homines ad eam virtutem, quæ ad commune bonum ordinatur, nam hoc sibi proponunt, sic etiã & de vitiis dicendum: & tandem quanquam omnia non faciunt, non idcirco improbanda quæ faciunt. D. Thom *ibid.*

25 Cæterùm Iurisprudentiam non esse artem, neque scientiam, ex eo quòd eius principium non sit in re, sed in Principibus, haudquam verum est, quia etiamsi Principes ferant leges, semper tamen inhærent ipsi rei naturæ, prout ars, seu scientia ferendi leges dictat, semperque Principis voluntas est & esse debet aliquã ratione regulata, ad hoc quòd legis rationem habet, alioquin voluntas Principis non est lex, sed iniquitas potiùs quàm lex. Verba sunt D. Th. *vbi suprà, quæst. 90. artic. 1. ad 3. & quæst. 95. art. 2.*

26 Suarez *lib. 3. de leg. cap 22. num. 4.* quod de ratione legis sit, vt inhæreat scientiæ ac regulæ ferendi leges, & sit iustitia & iustè lata, abundè præ cæteris, vt videtur, docet idem Suarez *lib. 1. de leg cap. 9. per totum.* Cùm ergo lex sit aliquid rationis, vt idem D. Thom. *eadem quæst. 90. art. 1.* dicebat, non potest habere suum principium in mera Principis voluntate, quæ aliquando à ratione est aliena.

27 Instabilitas porrò legum non facit instabilem & variabilem scientiam condendi leges, quæ in hoc præcipuè consistit, vt iuxta temporum varietatem, & hominum conditionem, & iuxta aliorum ab extra accidentium opportunitatem, leges condantur nunc hoc, nunc illo modo, & quòd aliquando concedant, quæ aliàs negauerint, & contrà, & quòd peccata quædam, alias leuiora & anteacto tempore vt talia non animaduersa, nunc multâ seueritate puniant, & sic de cæteris. Necesse enim est, vt leges generaliter ponantur, actiones autem circa singularia sunt; vnde patet quasdam leges, & quandoque esse mutandas. Verba sunt Arist. *lib. 2. Politic. cap. 6.* apud quem complura vide de legum mutatione, & alia apud D. Th. *1. 2 quæst. 97. per totam.* Facit pro Iurisconsultis *l. Iura. & lege seqq. ff. de leg.* & notata à Suarez *l. 1 de leg. c. vlt. per totum.* Non ergo inconstantiæ insimulanda est scientia ferendi leges, quia ex ipsius scientiæ præceptis fit, vt leges pro rerum opportunitate mutari aliquando debeant, imò & pro populorũ regnorumque varietate, vna enim eademque lex non potest omnibus populis conuenire, sicuti vnum idemque medicamentum diuersis ægrotantibus & ægritudinibus non conuenit.

Sed quid ego incassum pro Iurisconsultis dimicare laboro? Satis superque ex se ipsis calumnias quasque, sibi, eorumque professione obiectas refellunt, seque, suamque artem acerrimè tuentur: vnde si quis est, qui ad ea, quæ contra ipsos obiiciuntur, pleniorem desideret satisfactionem, ipsos adeat, ac præ omnibus post plerosque antiquiores, Cassan. *in Catal. Glor. mundi part. 10. cons. 25.* Tiraq. *de Nobili. cap. 31.* & adductos per Beuium *de priuil. Iurisconf. priuil. 55.* Carrar. *de Med. part. 1.* & alios quamplurimos, quos breuitatis causa omitto.

SVMMARIVM.

1. *Homo ex sui natura est animal sociabile.*
2. *Homo debuit ad commune bonum instrui.*
3. *Bonum ciuile non est simpliciter, & per se bonum.*
4. *Homo absque religione iustus esse non potest.*
5. *Religio est potissima Iustitiæ pars.*
6. *Nihil Deo similius, quàm iustissimus, homo:*
7. *Legum noua & veterum conuenientia.*
8. *Bonum commune quando conseruetur.*
9. *Politicæ facultatis adinuentio vnde?*
10. *Lex scripta cur lata?*
11. *Lex scripta, muta ac mortua per se est.*
12. *Leges ferre quis debeat?*
13. *Legis vim necessitas.*
14. *Actiones hominum, circa quas Iudicia occurrunt, sunt de singularibus.*
15. *Actiones hominum in communitate viuentium semper sunt ad alterum.*
16. *Iurisperitiæ inuentio vnde?*
17. *Iurisperitiæ finis.*

Lex quomodo orta, politica vnde originem traxerit, vnde item Iurisprudentia.

QVÆSTIO VI.

Vindicatis iam à maledicentium calumniis ambabus scientiis, nonnisi multâ laude & honore prosequendis, earũque professoribus ab iniustè illatis iniuriis & obiectis vitiis, quantum nobis permissum fuit, liberatis, reliquum est, vt iam pacato animo, omnique prorsus pathemate vndequaque deposito, ad litem in hoc titulo propositam, dirimendam accedamus. At quoniam ego Medicus Medicorum partes tueri obligatus, suspectus in sententia ferenda haberi possum, si pro Medicis lata fuerit, ingrati autem ac peruersi animi vir, si contra Medicos, reclamante veritate, pronuntiauerim, rectè mediusfidius mihi consultum puto, si sententiam non suspecto Iudici ferendam relinquam. Quoniam autem re omni ex parte sic indecisâ relictâ, videret post multum apparatum ac post multum exhibitum negotium, multamq; de nobis opinionem excitatam, nihil tandem in medium attulisse, eâ de re nollem vndique mihi viam præclusam esse, quo minùs pro veritate multa proponam, quibus perpensis Iudex, quisquis tandem ille futurus sit, faciliùs secundum Iustitiam pronuntiare possit.

Ante omnia igitur operæpretium videtur voces quasdam ac terminos in disputationis processu occurrentes declarare ac distinguere; ex confusa enim eorum acceptione quamplurimos in iudicando errores emergere posse, tam certum est, quàm quod certissimum; atque hanc unam causam agnosco, ob quam Iurisconsulti iniquam præ Iure suo causam Medicorum faciunt, tanq; impar proprio eorundem Medicorum Ius: nullâ etenim vocum distinctione,

aut terminorum liquidatione vtuntur, ſed indiſtinctè omnia accipiunt, legem nempe aliquando pro politica, politicam pro Iuriſperitia, & quod peius eſt, Iuriſperitiam pro lege, ſic & legem viuam pro politico, politicum pro Iuriſperito, & ſic de cæteris; quod etiam cùm de medicina verba faciunt, vſuvenit, confundentes interdum medicinam phyſicam cum Chirurgia, & quacunque aliâ mechanicâ, & quæ vni conueniunt alteri tribuendo. Nunc verò priuſquam ad id, quod propoſuimus, accedamus, de eatundem legis, politicæ, Iuriſperitiæ origine aliqua præmittamus, ex quibus quæcunque de terminorum explanatione afferemus, clariora euadent.

1 Homo igitur, cùm ex ſui natura animal ſit ſociabile, debuit abſque dubio in communitate viuere, quod nequaquam ſuccedere poterat, niſi ad bonum illud dirigeretur, quod maximè ad communitatis conſeruationem faceret. Debuit ergo ciuilis ho-
2 mo ad commune bonum inſtitui, vt Ciuitates, Regna, Reſpublicæ, & communitates bene gererentur, ac diu multumque, & ſi fieri poſſet, ad æternitatem vſque perdurarent. Sed quia bonum ciuile nonniſi
3 per participationem diuini boni, non autem ſimpliciter, & per ſe bonum eſt, idcirco incaſſum homo ad humanum & ciuile bonum dirigebatur, niſi antè ad diuini aſſecutionem diſponeretur: quia cùm lex deberet inſtruere hominem ad iuſtitiam, certum eſt,
4 quòd abſque religione, quâ diuinum illud bonum præcipuè conſequimur, iuſtus eſſe non poterat; ipſa enim religio, quâ Deo tribuemus quod debemus,
5 eſt potiſſima pars Iuſtitiæ. D Thom. 2.2. *quæſt.* 81. *art.* 1. Si ergo antè homo in Deum dirigatur, tunc exercendo actus Iuſtitiæ ipſi Deo ſimilis efficitur, qui vera iuſtitia eſt, vnde iure Plato *in Theateto*, di-
6 cebat, *Nihil Deo ſimilius quam iuſtiſſimus homo*. Igitur cùm per humanam ſapientiam non poſſet homo dirigi in verum bonum oportuit hoc à ſumma Dei ſapientia emanare, & ſic ipſe Deus pro temporum opportunitate, & pro maiori aut minori hominum perfectione, vtramque legem condidit, veterem &
7 nouam. D.Thom. 1.2. *quæſt.* 90. *art* 5. quæ inter ſe ita conueniunt, vt noua non ſit conſtructio veteris, ſed eius perfectio, & complementum, iuxta illud in Euangelio, *Non veni ſoluere legem, ſed adimplere*.

Poſtquam autem per legem diuinam homo ad verum bonum dirigi erat aptus, vt ſciret debinè tanquam ciuile animal in ſocietate viuere, oportuit vt regulam quandam haberet, ſecundum quam ea faceret, quæ ad ciuilis communiſque boni tutelam erant neceſſaria; tunc autem commune bonum tutũ & illæſum ſeruatur, cùm præſuppoſito antè Dei timore, alter alteri in communitate non nocet, & cùm ſuum vnicuique tribuitur: in his enim maximè conſiſtit Iuſtitia, hæc præcipuè à legibus iubentur. *l. Iu-*
8 *ſtitia. ff. de Iuſt. & Iur.* Quoniam autem hæc regula rectè viuendi in communitate, ob populorum, regionum, morum, ac temporum, aliarumque rerum varietatem, non poterat vbique, ac ſemper eſſe vna, idcirco inuenta eſt ſcientia quædam, ex qua dicere liceret, quænam viuendi regula huic aut illi populo, vni aut alteri reipublicæ, his aut illis regnis, communitatibus, vniverſitatibus, ac ciuitatibus, hoc aut illo tempore, his aut illis moribus vigentibus, eſſet opportuna, quæ ſcientia politica dicta eſt, quæ non aliud intendit, niſi per rectam legumlationem, populorum, regnorum ac rerum publicarum optimam
9 gubernationem, vt diu durent & augeantur, & ſic varias leges ponere docet, ita vt non reſpublicas ad leges, ſed leges ad reſpublicas accommodandas demonſtret, Ariſt. *lib.* 4. *Ethic. cap.* 2.

Præterea oportebat homines in communitate viuentes, notum habere quid agere, quid prætermittere deberent, vt omnes ac ſinguli ad commune bonum conſpirarent; idcirco regulam illam, quam diximus, & ſecundùm quam homines viuere de-
10 beant, notificari illis aliquo modo oportuit, & præcipuè in ſcriptis tradi, quæ deinceps lex ſcripta dicta eſt; niſi enim aut ſcriptis, aut alio modo notificaretur, ignorantia præſumi poterat, & homines ab eius obſeruantia excuſari. Idcirco lex niſi vel ſcriptis promulgetur, vel conſuetudine introducatur, nullius valoris eſt, D.Th. 1.2. *quæſt.* 90. *art.* 4. abundè Suarez *de leg. lib.* 1. *cap.* 11. *per totum*.

11 Sed cum his omnibus lex, etiam iuxta præcepta politicæ tradita, ſcripta, aut quovis modo promulgata, infirma, ac nullius valoris adhuc erat, quia Politicus vt talis, non habebat poteſtatem in homines, vt eos ad conditas à ſe leges ſeruandas cogere poſſet, nam lata lex per ſemetipſam muta ac mortua permanebat, & quæ ab hominibus nullo negotio aſ-
12 pernaretur, debuit igitur is leges ferre, qui in populos plenam haberet poteſtatem præcipiendi, vetandi, permittendi, puniendi, & ſic ad ſummos tantùm
13 Reges & Imperatores pertinere debuit condere leges. Suarez *de leg. lib.* 3. *cap.* 5. *&* 9. hi enim vim conciliare poterant, ac robur legibus dare à Politicis, & Legumlatoribus, ſecundùm eorum ſcientiæ principia traditis. Oportuit igitur præter legem illam mutam, ac mortuam ex ſe, dari legem viuam, quæ haberet in homines poteſtatem, vt præceptis, minis ac vi illos ad latæ legis obſeruantiam alliceret,
14 inuitaret, cogeret, ſi oporteret. Quia tamen, vt aliàs diximus, actiones, circa quas iudicia verſantur, ſunt particularium, & numero infinitæ, ipſa lex viua non poterat ad omnia ſufficere, idcirco debuit alios homines ſuæ ipſius poteſtatis participes facere, qui vicem ſuam gererent, & eſſent tanquam leges viuæ particulares, ad hæc aut illa iudiciorum genera deſtinatæ, & ſic à ſupremis Imperatoribus, Regibus, Potentatibus & Magiſtratibus creari oportuit præſides, prætores, iudices, & huiuſmodi alios miniſtros maiores, & minores, prout neceſſitas & varietas iudiciorum exigebat.

Præter hæc omnia, cùm, vt iam dictum eſt, actiones eſſent particularium, & leges vniuerſaliter eſſent poſitæ, hinc alia difficultas inſurgebat; nam
15 cùm hæ actiones hominis, prout in communitate maximè viuit, eſſent ad alterum, nempe vel ad alium hominem, vel ad ipſam iuſtitiam, diuinam fortè, aut humanam reſpicientes, quaſi de neceſſitate oportuit ſæpè ſæpius in iudicando contentionem excitari inter eas perſonas, quarum ſunt, & ad quas ſunt hominum actiones, dum vniuerſales regulas à legibus traditas particularibus his actionibus appli-
16 care contingebat; ea igitur de cauſa neceſſe fuit dari artificioſam quandam, aut ſi libet ſic appellare, rationabilem facultatem, quæ ex einſdemmet legis latæ principiis, & ex eius recta intellectione, quandocunque de particularibus hominum actionibus iuxta vniuerſalem legis diſpoſitionem determinandum, ac pronunciandum à Iudice eſſet, ipſa dubia & difficultates pro alterutra parte pullulantes amoueret, & ſententiam pro ſe à Iudice expoſceret, & hæc fuit Iuriſperitiæ (quam nunc vocant) facultas, ſic appellata, quod iam conſtitutarum legum & conditi Iuris peritiam profiteatur: nam quicquid in contrarium aliqui dicant, nihil hæc facultas vltra rectam legis intellectionem ſibi pro fine proponit, vt eius verba vniuerſaliter prolata particularibus caſibus & difficultatibus, ſi quæ pullulent, applicare poſſit, illiſque

ex

ex eiusdemmet legis verbis satisfaciendo. Neque ad eam facultatem pertinet latæ legis causam reddere, aut cur sic, & non aliter sit intelligenda, sed sufficit illi, si per vnam legem alteri satisfaciat; vnde si finis ab hac facultate intentus propalandus sit, certè alius non est, nisi recta legis intellectio, quatenus ad particulares casus decidendos inseruire debet, non quatenus ad publici boni custodiam tendit. 7

SVMMARIVM.

1 *Legis nomen ad multa optatur.*
2 *Lex propriè quid?*
3 *Lex propriissimè quid?*
4 *Lex est quid omnino à scientia legali distinctum.*
5 *Lex diuina opus est diuina sapientiæ, ciuilis, humana.*
6 *Politica parit leges, leges Iurisperitiam.*
7 *Legis definitio ab Vlpiano tradita examinatur*
8 *Iurisperitia propriè quid?*
9 *Iurisprudentia propriè dicta, neque diuinarum, neq; humanarum rerum causas vt principia perscrutatur.*
10 *Præter Iustitiam legalem, alia est multò potior Iustitia.*
11 *Legi lata, vel quomodocunque condita correspondet lex diuina, Politica Politicus, Iurisperitia eius Professores.*
12 *Differentia inter Politicum & Iurisperitum.*
13 *Philosophia est scientia rerum naturalium.*
14 *Medicina à philosophia distinguitur tanquam pars à toto.*
15 *Medicus non est, qui non est Philosophus*

Vocum ac terminorum elucidatio.

QVÆSTIO VII.

NE igitur ex vocum ac terminorum, quæ in disputatione occurrunt, confusione & indistincta acceptione decipiamur, ipsæ voces ac termini declarandi, ac inter se distinguendi, vt sciamus de quanam re verba fiant, & cuinam conueniant quæ proferuntur, nam aliquando Iurisperitiæ & legis nomina confundentes, legis propria Iurisperitiæ tribuimus, & medicinæ nomen indistinctè accipientes, quæ chirurgiæ, aut inferiori arti conueniunt, veræ medicinæ aptamus, & sic de cæteris: qui error non modò Iurisperitos maximè exercuit, sed etiam Medicos nonnullos, qui de hac materia scribentes, terminos distinguere aut nescientes, aut negligentes, non vndequaque susceptam prouinciam adimpleuêre, sed ad obiectiones Iurisconsultorum non plenè satisfacientes, dubiam suam victoriam fecerunt.

1 A legis ergo nomine incipientes, patet illud ad multa aptari; omnis namque regula, ad quodcunque rectè peragendum, aut pronuntiandum, lex dici potest, atque hoc pacto omnes non modò scientiæ ac facultates, sed etiam vilissimæ quæque artes, immò etiam, si quæ extra omnem artem peragi, aut ad aliquem præmeditatum finem deduci postulant, suas habent leges. Sic Hipocrates noster cùm demonstrare vellet, quæ in Medico requirâtur, qui bonus futurus sit, legem constituit, nempe regulam, quâ id ordine traderet; vnde non iniuriâ idem Hippocr. *in lib. de Genit.* dixit, Legem omnia sibi subiicere, quia per legem, hoc est, per regulam 2 quandam omnia diriguntur, sed per antonomasiam, ac propriè lex vocatur regula humanorum actuum, à Deo, vel ab homine tradita, quæ ipsum ad verum ac vltimum finem, aut ad commune bonum dirigit. Licet propriissimè, & per se illa tantùm regula dicatur lex, & vera lex, quæ hominem ad suum finem, ac verum vltimumq; bonum dirigit, nempe ad Deum, & hæc est lex diuina, cuius participatione ciuilis regula, quæ eundem hominem ad commune & ciuile bonum instruit, lex vocatur.

Sciens autem, ac volens silentio prætereo huius nominis legis deductionem, præterquam quòd cùm plura de ea re passim apud plures Doctores occurrunt, qui de legibus scripserunt, videor mihi nonnulla in superioribus quæstionibus attulisse, quæ nunc sufficiant.

Hîc porrò per legem accipimus vtramque regulam, secundùm quam homo, vel ciuilis persona, vel vt ad vltimum suum finem destinatus, ex Dei aut hominis præcepto viuere debet. Illud autem 4 ex his certissimum fit, legis nomen accipi debere, vt quid omnino à legali facultate distinctum, ac per se existens, tanquam opus quoddam ab artifice relictum, quod licet ab arte proficiscatur, & secundum artem fit, non tamen ipsum ars est, seu artifex: nam lex diuina opus est diuinæ sapientiæ, ciuilis 5 autem humanæ, nempe scientiæ politicæ, veluti statua statuariæ, & sanitas medicinæ; & hoc pacto non aliter lex à legis peritia, & ab ipsa quoque politica distinguitur, quam statua à statuaria, & sanitas à medicina. Vnde constat neque artem esse legem, neque scientiam, sed opus quoddam scientificum, aut artificiale politicæ facultatis, atque hac ratione semper hîc à nobis legis nomen accipiendum, contra quam eueniat apud Iurisconsultos, & alios, apud quos perperam pro ipsa legali scientia, nempe Politica, aut, quod magis ab re est, pro ipsa Iurisperitia accipitur; cùm tamen lex à legumperitia, & legumperitia à politica, & politica à lege, non aliter differat, quàm statua à statuaria, & statuaria à marmoraria, & marmoraria à statua; aut non secus quàm differat figura depicta ab ipsa arte pingendi, & ars pingendi à coloraria, & coloraria ab ipsa figura delineata; nam scientia politicæ leges parit, leges autem Iurisperitiam.

6 Idem error, qui interuenit in legis nomine, locum quoque habet in Iurisscientiæ, Iurisprudentiæ, legumperitiæ, & Iurisperitiæ nominibus. Accipiuntur enim omnia indistinctè & indiferenter ab ipsis Iurisconsultis; præcipuè pro duabus facultatibus inter se toto cœlo differentibus. Ac profectò non videtur ab eo errore immunis fuisse Vlpianus *in l. Iustitia ff. de Iust. & Iur.* in qua encomium potius, quàm defintionem Iurisprudentiæ tradidit, dicens, *Iurisprudentia est diuinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia*; neque 7 constat quid verè definire voluerint, politicamne aut Iurisperitiam, nam neutri applicari ea definitio potest; vtrùm autem applicari possit politicæ, pro nunc determinare non curo. Quòd Iurisperitiæ aptari non possit, patet, si ea quæ *superiori quæstione* retulimus, in memoriam redigantur; neque enim est notitia diuinorum aut humanarum rerum, cùm ad eam non pertineat eas cognoscere; neque est iusti, aut iniusti scientia, quia neque omne iustum, aut iniustum est ipsius subiectum, neque rem per causam cognoscit, cùm tantùm facultas sit, vt ex superioribus patet, quæ ex recta legum intellectione 8 emergentes lites dirimere apud Iudicem contendit, aut sit facultas, quâ secundùm vniuersalem legum dispositionem particulares hominum actiones apud Iudicem tuemur: nam quicquid nouit, ex regulis & canonibus habet, per quos leges sunt latæ; huiusmodi autem habitus dicitur propriè peritia, non scientia, vt optimè singillatim de Iurisperitia verba faciens demonstrat ex nostris Hieronym. Capiuacc. *de differ. doctrin. c. 2. prope finem.* Neque hæc facul- 9 tas, vt dixi, de diuinarum aut humanarum rerum natura causas, aut principia perscrutatur, neque item est iusti, aut iniusti scientia, cùm causam non reddat,

cur hoc sit iustum illud iniustum, nisi quòd sic à lege dispositum inuenit; quod verò secundum legem est, iustum dicitur, iniustum, quod contra legem. Licet 10 præter iustitiam legalem, alia sit potior Iustitia quædam, de qua aliàs ita vt Iurisprudentia præterquam quòd non est modo accepta iusti aut iniusti scientia, non omne iustum, aut iniustum pro subiecto habeat, vt iam dixi.

Quemadmodum autem huiusmodi facultatum & operum ab iis emanantium nomina inter se tantopere differunt, sic etiam Professores inter se differre 11 tam certum est, quàm quod certissimum; nam legi scriptæ vel alio modo latæ, operi nempe scientifico à politica emanati, respondet lex viua ab æterno, ac sapientissimo politico Deo emanans. Politicæ facultati correspondent politici & legum conditores; Iurisperitiæ verò Iurisperiti. Vnde cùm de dignitate hominum, professorumque quicquam requiritur, ad earumdem scientiarum, & facultatum, ac scientifici operis adminiculum id erit statuendum cum maximè intersit inter Politicum, & Iurisconsultum. Politicus quidem legem condit, quantum 12 ad ipsum spectat, in vniuersali, Iurisconsultus conditam legem particularibus hominum actionibus accommodat. Politicus constituendo leges innititur moralis philosophiæ principiis, eius nempe partis, quæ actiua dicitur, quorum principiorum virtute varias leges condit pro populorum, ciuitatum, regnorum exigentia, innouat pro hominum malitia, abrogat pro de nouo emergentium necessitate, mutat pro temporis opportunitate. Iurisperitus nihil horum agit, sed tantùm in cõstitutarum legum recta perceptione insistit, vt quàm maximè fieri potest, secundum earum mentem & dispositionem, particularium casuum dicisionem à Iudice reportet, ita vt Politicus opus construat, Iurisconsultus cõstructo opere vtatur, eo modo quo diximus.

13 Nomina quoque philosophiæ & medicinæ veniunt distinguenda, nam philosophia quidem scientia est rerum naturalium, cuius multæ sunt partes, & quarum vna medicina est, & maximè speculatiua, & licet realiter medicina à philosophia distinguatur, tanquam pars à toto ita vt medicinam nominantes, non intelligamus eam pro scientia omnium rerum naturalium, sed quarundam, nempe earum, quæ ad humani corporis salutem tendunt & recuperan14dam spectant, tamen medicinæ nomine partem non factiuam tantùm, sed speculatiuam quoque comprehendimus; & licet hoc quoque medicinæ nomine abutamur, comprehendentes per illud quamlibet medicinæ partem, etiam mecanicam & sordidam, tamen hîc medicinam accipimus in vero & proprissimo sensu, pro facultate scilicet, quâ res naturales considerantur in ordine ad sanitatem corporis humani; hoc enim pacto non solùm philosophiæ pars est, sed ipsissima philosophia. Quamobrem & Medici nomen strictè hîc accipiendum, nempe pro 15 Medico, qui Philosophus est, cùm verè Medici nomine dignandus non sit, nisi idem sit Philosophus; & licet pro Philosopho intelligamus illum, qui rerum naturalium scientiam habet, etiamsi Medicus non sit, pro Medico hîc maximè non intelligimus illum, qui mederi nouit, nisi sit Philosophus, sed eum, qui cum scientia rerum naturalium coniunxit scientiam medicinæ; hic enim Medicus propriè est, cæteri impropriè, & per abusum Medici nominati, atque hunc quidem cum Iurisconsultis comparare intendimus, nam solus ad causam venit, cæteris Medicis, vel potiùs pseudomedicis omnino sedentibus. Atque hoc pacto de nominibus, quæ in quæstionis processu occurrere debent, sentiendum, quod non reclamantibus Iurisconsultis factum volo; si quam enim difficultatem afferre in medium eos sensero, pro viribus ei satisfacere conabor.

SVMMARIVM.

1 *Honor debetur virtuti, & cur?*
2 *Bonum vnum altero maius, quando est magis excellens.*
3 *Bonum commune maius bono priuato.*
4 *Bonum magis necessarium dicitur maius bono minùs necessario*
5 *Bonum magis apetibile maius est, quàm bonum minùs apetibile*
6 *Illa virtus est aliis præferenda, quæ maioris boni est effectiua primò & per se.*
7 *Sanitas bonum est animo & corpori commune*
8 *Lex supra omnes virtutes, omnesque scientias est honoranda.*
9 *Deus tanquam lex viua supra omnia honorandus, dehinc homines qui magis immediatè ipsam, vitam legem viuam repræsentant.*
10 *Philosophia politicæ anteponenda.*
11 *Totum est melius & excellentius suâ parte.*
12 *Pars continetur in toto.*
13 *Philosophus Politico præcedere debet.*
14 *Politica medicinæ an præferenda?*
15 *Politicus an debeat præcedere Medicum.*
16 *Iurisperitia longè abest à Philosophiæ dignitate.*
17 *Medicina Iurisperitiæ anteponenda.*
18 *Bonum corporis præeminet bono exteriorum rerum*
19 *Bonum emanans à medicina est magis necessarium ad consequendam felicitatem, quàm bonum emanans à Iurisprudentia.*
20 *Bonum emanans à medicina est per se appetibile.*
21 *Iurisperitia non est boni intentio causa per se.*
22 *Medicus vt Medicus, Iurisconsulto anteponendus.*
23 *Bonum emanans à Iurisperitia, est bonum particulare.*
24 *Iudex non exercet Iustitiam vt Iurisconsultus, sed vt repræsentat legem viuam, eiusque potestatis factus est particeps*
25 *Anima est pretiosior corpore.*
26 *Illa scientia nobilior, quæ habet nobilius subiectum.*
27 *Finis legalis scientiæ est conseruare bonum publicum.*
28 *Illa scientia est nobilior, per quam humana vita melius disponitur.*
29 *Illa scientia est nobilior, per quam homo fit magis obediens Deo.*
30 *Iurisprudentia est diuinarum & humanarum rerum cognitio.*
31 *Lex est donum Dei.*
32 *Medicus non est maioris valoris quàm obstetrix.*
33 *Scientia legalis est nobilior medicinâ, quia faciliori modo acquiritur*
34 *Illa scientia est nobilior, quæ parit nobiliorem effectum.*
35 *Per scientiam legalem illuminatur mundus.*
36 *Legalis scientia prodest vniuersis.*
37 *Sacerdotes præferuntur laicis.*
38 *Doctores Iuris sunt tanquam sydera in cœlo.*
39 *Omnes aliæ artes sunt vilissimæ respectu Iurisprudentiæ.*
40 *Facultas legalis dicitur thesaurus.*
41 *Doctoratus medicinæ conceditur iudæis,*
42 *Notarius præfertur medico.*
43 *Doctor Iuris præfertur, apud leges, Doctori Medico.*
44 *Iuristæ subrogantur loco Dei.*

Decidendæ quæstionis ratio ostenditur. Obiectis in contrarium respondetur

QVÆSTIO VIII.

QVæstionis huiusce decidendæ rationem commonstrare, non vt Iudici mihi licere expeto, sed vt ingenuo viro pro veritate ea in medium afferenti, quæ ad verum litis iudicium promulgandum facient. Diximus ergo in huius tituli principio, honorem deberi virtuti, ex eo quòd sit boni alicuius effectiua, idcircò enim virtus dicitur bonũ honorabile. 1 Arist. *Magnorum mor. l. 1. c. 3.* vnde cũ omnes virtutes nõ sint vno modo honorandæ, sed vna alterâ magis,

certè

certè illa magis honorari debebit, quæ maioris boni erit effectiua. D. Tom. 2.2.*quæst.*117.*artic.*6 *in.corp.*

2 circa quod notandum primò, quòd vnum bonum tantò potest esse maius altero, quantò est magis excellens; sic bonum animi maius est bono corporis, & bonum diuinum maius, quàm bonum ciuile, vnde maius etiam bonum est, quod emanat ex vita contemplatiua, quàm quod emanat ex actiua. D.Th. 1.2. *quæst.*2.*art* 5.& 1 2.*quæst.*134.*art.*3.& *ibid.quæst.*153 *art.*2 *ad.*4 & sic virtutes quæ ordinant in bonum diuinum, quia est maius, hoc est, magis excellens, aliis uirturibus præferuntur, Diuus Tom. *vbi supra, quæst.*117.*art.*6.

3 Secundò, bonum, quod est magis commune, est maius, quam quod est minùs commune: atque hoc pacto bonum ciuitatis maius est, quàm bonum particularis alicuius familiæ, & bonum totius familiæ maius est, quam bonum indiuidui, & sic inter virtutes Iustitia, quæ ordinatur in bonum commune, honorabilior est quàm liberalitas, quæ tendit ad ordinandum propriam alicuius indiuidui actionem circa possessionem, & vsum pecuniarum. Diuus Tom. *loco citato*.

4 Tertiò, vnum bonum est maius altero, quando est magis necessarium ad maius aliquod, aut supremum bonum assequendum; atque hac ratione maius bonum est quod resultat ex lege diuina, quia magis necessarium ad cõsequendum æternum bonum, quàm quod resultat ex ciuili. Eodem quoque pacto maius bonum est quod resultat ex iustitia, quàm quod ex temperantia, quia magis necessarium illud est ad salutem assequendam, quàm hoc; per bonum enim emanans à Iustitia, assequitur omnes alias virtutes, non sic autem ex bono, quod emanat ex temperantia.

5 Quartò, bonum quod est magis appetibile, est maius, quàm minùs appetibile; nam bonum maius, necesse est vt sit magis desideratum, Aristot. 12. *Metaph.tex* 12. loquor autem de appetitu rationali, & sic fœlicitas est maius bonum, quàm sanitas, cùm enim fœlicitas contineat in se cætera omnia bona præsentis vitæ, magis apetibilis est, quàm ipsa sit sanitas; & sic bonum simpliciter est maius, quàm bonum secundum quid.

6 Secundò, notandum quòd illa virtus est præferenda, quæ bonum à se emanans causat primò & per se, illi, quæ simile, aut par bonum causat non primò & per se sed ex consequenti: vt exempli gratiâ liberalitas, ita asserente D Th. *ibid.* licet primò & per se tendat ad ordinandum liberalis propriam affectionem circa possessionem, & vsum pecuniarum, tamen ex consequenti tendit etiam ad bonum commune; sed Iustitia tendit primò & per se ad bonum commune; erit ergo Iustitia honorabilior, quàm liberalitas; quod est secundum verba D.Th. *loco cit.*

7 Tertiò notandum sanitatem non esse tantùm bonum corporis, quàm animi; non solùm, inquam, quia animus moraliter dicatur infirmus & sanitate orbatus, cùm vitiis inquinatur, & tunc sanitate frui, cùm vitiis caret, & secundum virtutem operatur, sed quia physicè ipsa sanitas corporis etiam animi sanitas est, ex bona enim corporis dispositione animus actiones suas faciliùs efficit bonas, & naturaliter bonas meliores, contrà autem ex mala ipsius corporis dispositione suas actiones, quantum est ex hoc, non ex necessitate, prauas efficit & naturaliter prauas peiores. Præterquam quòd dantur etiam morbi quidam animi peculiares, quod est notissimum. Itaque medicina cùm proponit sibi pro fine sanitatem, non intendit solùm sanitatem corporis, sed etiam animi:

& ideirco dixerim ego, subiectum medicinæ non esse corpus humanum, vt sanabile, sed hominem, vt sanabilem, quia & animo, & corpori medetur, non minùs quàm moralis philosophia, cum hac tantùm differentiâ, quod medicina animo sanitatem procuret, per sua instrumenta remouendo impedimenta, quæ malos mores homini conciliare possunt, moralis autem Philosophia introducendo habitus virtutis conuenienti institutione.

8 His prælibatis, videtur dicendum primò Lex licet neque virtus aliqua sit, neque scientia, sed opus quoddam intellectualis virtutis, & politicæ facultatis, si de ciuili loquantur, si de diuina autem, opus sit quoddam diuinæ sapientiæ, tamen supra omnes virtutes, omnesque scientias est honoranda. Nam bonum, quod emanat a lege, maximè diuina, est quolibet alio bono magis excellens, quia est diuinum & æternum; est item magis commune, cùm lex propriè respiciat & causet bonum commune, est etiam magis necessarium, quia absque lege nihil boni adipisci licet; nam priuatio legis diuinæ priuat homines acquisitione boni diuini, & priuatio legis ciuilis priuat homines bono communi & ciuili, ad cuius acquisitionem ipsa lex supra omnia est necessaria; & propter hæc omnia, bonum emanans à lege, est etiam magis appetibile: quod bonum ipsa lex causat per se & immediatè, non ex consequenti, aut per aliud. Est ergo magis honoranda, quàm cætera omnia. Quibus alia adiungitur ratio, cur lex supra omnia honorari debeat, & est quia necesse est illam dominari, nihil enim adeò, vt leges rectè positæ in ciuitate, dominari debet. Aristot. *lib.* 3. *Polit. cap.*7. Quæ autem dominantur præcedere ea, ex Platone, debent, quibus dominantur. Quòd si optimi homines cæteris præire debent, vt ex eodem Platone aliàs dixi, certe leges, quia multo magis, quam optimi homines conducunt, Card. *lib.*5 *de Sapient. transf. med*, præ omnibus honorandæ; vnde rectè a Pindaro lex vocata est hominum Deorumque Regina, *l. Nam & Demosthenes. ff. de Leg.* Plutarch. *de doctor.* Cælius Rhod. *lib.*18.*cap.*19.

9 Quod verò de lege muta diximus, multò magis locum habet in lege viua, ac primò & principaliter in Deo, qui vera lex est, verusque Legislator; Deus enim supra omnia ita est honorandus, vt illi in honore non solùm nulla res, aut creatura præire debeat, quantacunque sit, sed neque vllo modo comparari. Secundò habet locum hæc conclusio in omnibus supremis potentatibus, qui legem viuam, ipsum nempe Deum repræsentant immediatè, vt Pontifices summi ac supremi Reges, & qui ab aliis creaturis independentem potestatem habent. Tertiò habet locũ etiam in minoribus Principibus & Potentatibus, qui à Deo quidem mediatè, à summis Potentatibus immediatè dependent. Quartò se extendit etiam ad quascunque personas, quæ legem viuam aliquo modo repræsentant, nempe ad eos, qui à superioribus Potentatibus aut Principibus ad iudicia impartienda cæteris hominibus destinantur, participes facti eiusdem potestatis, quam ipsa lex viua sortitur; hinc enim omnes viuæ legis loco colendi, atque in honore cæteris personis præire debent, factâ distinctione inter ipsos, secundùm eorum dignitates & gradus, vt patet.

10 Secundò videtur dicendum, quòd comparatis scientiis & facultatibus inter se, primo loco Theologiæ tributo, philophiâ cum politica deinceps comparatâ, absque dubio philosophia secundum locum à theologia teneat, & politicæ præferatur. Quod nõ solùm procedit, si vniuersam philosophiam scientiam, tanquam

tanquam totum quid acipias, continens sub se varias partes, & inter eas politicam, in qua re non est dubium, quia totum est melius & excellentius suâ parte; nam totum est perfectum, cùm illi nihil desit,

11 Aristot. *lib. 3 Physic, texto 61. & sequenti*, & pars continetur in toto *l. in toto ff. de Reg. Iur.* vnde siquid habet boni ipsa pars, hoc ipsum habet & totum, sed

12 procedit etiam, si diuisim eas scientias accipias, ac singulas tanquam vnum totum per se, segregatâ à philosophia ipsa politica, quia philosophiæ bonum est magis excellens est enim secundùm maiorem sui partem scient a speculatiua, conducens nos ad veritatis cognitionem & ad affectuonem fœlicitatis; quinetiam & ad arqu sitionem quarumcunq; virtutum moralium, vt de quacunque scientia speculatiua dicit ex Alexandro Auerr. *in Prol. 1. l. Physic.* Politica autem est scientia prattica, & consistit in operatione; deinde abstrahendo politicam à reliqua philosophia

13 morali, certè, reliqua moralis in eo excellentior est, quòd hominem multo meliùs ad omnem virtutem instruat, quod non facit politica, quæ tamen in eo quod respicit bonum commune, anteferri digna est; sed eodem modo si Philosophum cum Politico comparare libet extra communitatem sumpto, vel in cómmunitate, in qua Politicus actu regimini non sit destinatus philosophus debet præcedere, non tantùm quia & ipse Politicus est, & potest quandocunque etiam ipse regimini inuigilare, immò & leges tradere cùm videamus legislatores omnes summos Philosophos fuisse, vt aliàs dixi, sed etiam, quia potest multò maioris boni Philosophus causa esse, docendo populos viam virtutis, & veritatis inuestigationem, vísque ad inueniendam veram felicitatem. Cùm autem Politicus præest, tunc Philosophum cedere necesse est, ob rationes aliàs allatas.

14 Tertiò videtur dicendum, quòd comparata politica, & medicina ab ipsa philosophia abstractâ inter se, Politica sit præferenda. Ratio est, primò quia politica habet pro fine bonũ commune prout tale, & sub ratione vniuersalitatis; medicina autem nunquam aliquo modo potest dici habere pro fine bonum vniuersale, non habet illud sub eadem ratione, nec vt tale, sed vt particulare. Neque valet contra hoc, quod obiicit Peregrin. *aduers. Med. Calumn. pag. 175.* quòd etiam medicina bonum publicum pro fine habeat, & vt tale respiciat, curando, exempli gratiâ, Reges Imperatores, Pontifices, personas publicas, patresfamilias, (addamus & nos integras ciuitates & prouincias, vt quã sò eas à peste, epidemicisque morbis liberat, aut præseruat) quarum incolumitas in bonum vniuersale redundat, quia hoc est per accidens; per se enim Medicus habet pro fine particulare huius aut illius bonum, nempe sanitatem, per accidens autem fit, vt sanitas huius, aut illius redundet in bonum publicum. Magis asti ceteri illud quod diximus de liberatione ciuitatum & prouinciarum à peste, aut alio quopiam morbo epidemico, quia verè tunc Medicus habet pro fine bonum publicum.

Secundò, quia bonum emanans ex politica, quæ est regnorum ac ciuitatum recta gubernandi ratio per optimarum legum positionem, est magis necessarium ad consequendum commune bonum, quàm bonum emanans ex medicina; non autẽ ex eo quòd politica constituendo leges, animos curet, medicina autem corpora, quia & ipsa medicina non solùm animos curat, sed multò magis corpora, verùm medicina particularem curam perficit, politica vniuersalem animorum institutionem respicit, in iis quæ ad leges spectant & ciuili homini conueniunt.

15 Sed quod de politica & medicina diximus; dubium est, an locum habeat inter Politicum & Medicum Ratio est, quia Politicus non immediata causa est boni communis ex legumlatione emanantis, quia quantumuis Politicus leges constituat, nullum illæ sortiuntur vigorem, neque vllum bonum ex illis emanare potest, nisi illis à Rege, Imperatore, aut Pontifice vis legis concilietur; nam lex quidem non Politici, sed Principis, opus est, Plutarch. *de doctr. Princ.* Suarez *de Leg. lib. 3. cap 4* apud quem *capite* etiam 9. videnda permulta ad hanc rem facientia. Cùm ergo Politicus non primò & per se causet bonum commune, certè in hoc Medico cedit, qui per se primò, & principaliter causat in homine animi & corporis sanitatem, quantum artis potentia sese extendit: vnde est, quòd Medicus dogmata medica, & alia permulta in medicina mutare potest pro oblata occasione; at Politicus, & multo minùs Iurisconsultus, leges mutare non potest. Augustin. Barbos. *in Collectanea Doctor. Tom. 2. tit. 7. cap. 5. num. 2.* ex nostris Roderic. à Castr. *in Medico Politico, lib. 1. cap. 12.*

16 Quartò videtur dicendum, quòd comparatâ Iurisperitiâ cùm philosophia (memor semper, quomodo acipienda sit Iurisperitia) longè absit illa à philosophiæ dignitate, tum quia à philosophia emanat bonum magis excellens, magis vniuersale, magis necessarium ad maioris boni assecutionem, magis item appetibile, tum etiam quia philosophiæ bonum causatur ab illa per se, primò, & non per aliud, neque ex consequenti, quæ omnia patent ex superioribus; nec quenquam credo posse hoc controuertere, quia dato etiam quòd Iurisperitia & politica sunt vnum quid (quod longè a vero abest, vt probauimus) tamen erit hoc etiam pacto Iurisperitia philosophiâ inferior, vt de politica probaui, non solùm quia erit pars, cùm philosophia sit totum, sed quia quicquid potest politica, potest etiam philosophia.

17 Quintò videtur dicendum, quod comparatâ eadem Iurisperitiâ, nempe quæ propriè Iurisperitia dicitur, cum medicina ipsa medicina sit præferenda. Primò, quia bonum emanans à medicina est magis excellens, quam quod emanat à Iurisperitia. Quia bonum quod à medicina procedit, multò magis respicit veram fœlicitatem, quàm bonum quod procedit ex Iurisperitia: à medicina enim emanat sanitas, quam ad fœlicitatem magis cõferre non est dubium, & maximè cùm ab ea procedat sanitas animi & corporis. De sanitate autem animi non est dubium, quòd est bonum magis excellens, quàm alia quæcunque bona hominis propria. De sanitate verò

18 corporis patet, quia bonum corporis præemioet bono exteriorum rerum. D. Th. *1. 2. quæst. 117. art. 6.* Iurisperitia ergo tuetur quantum est ex se (nam in causando aliquod bonum, siue particulare, siue vniuersale, non est in censu alicuius generis causæ, nisi fortè impulsiuæ) bona exteriora, nempe diuitias; Ergo medicina, quę tuetur sanitatem, quæ est bonum corporis, dicitur causare maius bonum. Quod verò medicina causat etiam animi sanitatem, abundè post Galenum *lib de cognosc. curand. Anim. morb. & lib. 1. de san. tuend. c. 8.* probatum est à plerisque Medicis, & signanter à Daniel Vlierd. *libell. ad hanc rem dicat.* Goynæus *tractat. Quòd Med. Iurisperit. praeced.* Canonhet. *in proleg. ad Aphor. Hipp. pag. 11. vers. Medici non solum*, & ex Iurisconsultis Tiraq. *de Nobil. c. 31. n.* Carrar. *de Med. part. 1 n. 55. & aly.*

19 Secundò, quia bonum emanans à medicina, est magis necessarium ad consequendam fœlicitatem, quàm

quam bonum emanans à Iurisperitia; quia sanitas præ omnibus exterioribus bonis est ad fœlicitatem consequendam necessaria, & ob hoc, diuitiæ ad sanitatem ordinantur, non sanitas ad diuitias D. Th. 1.2. *quæst. 2. art. 5. ad* 1.

20 Tertio, quia bonum emanans à medicina est appetibile per se, magis ergo appetibile, quam bonum emanans à Iurisperitia, quod est appetibile in ordine ad alia, non per se: nam diuitiæ per se bonæ non sunt, sed quatenus per ipsas vt voluptatea, aut sanitatem, aut honores, aut aliud quodcunque bonum consequimur. Cum ergo artificiales diuitiæ, quæ maximè sunt materia circa quam versatur Iurisperitia, ordinentur ad naturales, & naturales ad hominis sustentationem, certum est, non asse quid appetibile per se, vt optimè explicat D. Th. *vbi supra. art.* 1.

21 Quarto, quia Iurisperitia non est causa boni intenti per se, immo neque est eius boni vllo modo causa nisi per accidens; medicina vero causat bonum intentum per se. Nam per se quidem medicina introducit, aut conseruat sanitatem. Iurisperiti non per se conseruant diuitias clientis, hoc enim ad Iustitiam spectat, quæ reddit vnicuique suum, Iustitia autem à Iudice administratur tanquam lex viua, aut habens potestatem à lege viua, & eius vicem repræsentans; quamobrem non facit hoc vt Iurisconsultus, quia etiamsi non sit Iurisconsultus Iustitiam administrat, si legis viuæ potestatem habeat. Cum ergo bonum emanans à medicina tantopere exuperet bonum emanans à Iurisperitia, in excellentia, in necessitate, in appetibile & præter hæc causet bonum intentum immediate & per se; Iurisperitia autem bonum à se intentum causet per aliud, patet quod medicina Iurisperitiæ debeat omnino præferri: quod non solum procedit, vt vult Leonell. *de Præced. Homin. quæstion. nona, artic.* 9. *&* 11. quatenus medicina continet contemplatiuam, sed etiam quatenus est factiua, ob prædictas rationes.

22 Ex quibus videtur dicendum sexto, quod Medicus, vt Medicus, non vt Philosophus (nam de hoc ex superioribus non est dubitandum) Iurisperitum præcedere debeat, quia Medicus maioris boni causa est in communitate, quàm Iurisconsultus, vt ex dictis patet; procurat enim Medicus, & introducit ac parit, quantum sese sua facultas extendit, populorum & hominum sanitatem per se, Iurisperitus autem nullum bonum in communitate causat per se & immediate, sed tantum per alium, & mediatè immo vix dici potest vllo modo causa esse boni, quod intendi à sua facultate existimat, si rectè, & animi passione quacunque remotâ, rei natura ponderetur. Sed Iurisperiti putant ex eo quod à iudice dependet Iustitia, & Iurisperiti in Iudices constituuntur, Iustitiam à Iurisperitia dependere, quod falsum esse, satis superque per ea quæ attulimus ostenditur. Ac certè si exemplo per eos vti mihi in hoc liceat, facilius hoc ipsum demonstrabo. Afferam autem illud seplasiarii & Medici: nam seplasiarius herbas, radices, aliaque simplicia colligit, ex quibus Medicus, relictis quæ ad rem suam non faciunt, & medicamentis compositis, eisque infirmo oblatis sanitatem amissam recuperat. Eodem modo Iurisperitus ex constitutis legibus seligit ea, quæ ad particularem aliquam hominis actionem tuendam apud Iudicem sunt apta, ipsique Iudici anteponit, tunc Iudex reiectis quæ ad rem nō faciunt, secundum ea quæ ad rem faciunt Iustitiam exequitur. Quemadmodum ergo ad sanitatem causandam parum quid operatur seplasiarius, immo nihil, & maximè cum herbas colligit, quæ ad medicamenta componenda nōn sunt aptæ, & si quid operatur, tantum mediatè & per accidens, non immediatè, & per se, sic profecto Iurisperitus in exercendo actus Iustitiæ, nihil omnino per se, & primario, sed per alium & secundario operatur, neque vllo modo dici potest causare Iustitiam.

Sed dices nonne ad rempublicam, & ad bonum commune spectat, vt suum vnicuique tribuatur? ad hoc sibi pro fine proponit Iurisperitia, quomodo ergo negabimus, eam non intendere bonum commune; Si ergo intendit bonum commune, præferenda medicinæ est, quæ intendit bonum particulare. At ego falsum esse respondeo, quod Iurisperitia intendat, vt suū vnicuique, nempe omnibus hominibus tribuatur, quia intendit tantum,

23 vt suum tribuatur (immo etiam quod suum non est) huic, aut illi personæ, vnde dato quod aliquod bonum ex ea emanet, non minus particulare est hoc, quam bonum emanans à medicina; quia Iurisperitia tueri studet famam, vitam, diuitias particularium hominum, nam iudicia sunt de particularibus hominum actionibus. Oporteret autem Iurisperitiam intendere vt suum non magis huic, quam illi tribuatur, sed cui debetur, hoc autem ad Iudicem spectat, non enim magis vni, quam alteri fauet, sed indifferenter omnibus. Iurisperitia vero difficulter se saluare potest, quin simul & semel, & pro Iustitia, & contra Iustitiam defatigetur.

24 Et si de nouo instes, quod Iudices sunt ipsi Iurisconsulti, vnde patet Iurisconsultos exercere Iustitiam, & per se esse causā communis boni in communitate, iam ego superius respondi, Iudicem non exercere Iustitiam, vt Iurisconsultus est, sed vt lex viua habens potestatem à superiori Domino; nam & absque eo quod quis sit Iurisconsultus, potest repræsentare legem viuam, & iustitiam exercere, si à superiori principe ad hoc delegetur, vt indies videmus in electione Proregum & præsidum prouinciarum, aliorumque maiorum Officialium qui aut non sunt Iurisconsulti, aut per accidens non quod de necessitate ad Iustitiam ministrandam Iurisconsulti esse debeant. Itaque Iudex, vt Iudex, non vt Iurisconsultus Iustititiam administrat.

Sed remanet tandem satisfaciendum nonnullis argumentis, à Iurisconsultis in sui defensionem allatis, quibus etiāsi plenissimè satisfecerint plerique Medici, tamen & ipse ab hoc non desistam, ne mancus in parte fuisse videar. Illud tamen ante omnia præmonebo argumenta Iurisconsultorum, prout ab ipsis afferetur, nullis omnino mutatis verbis, me allaturum, quod ideo dico, ne lector animaduertens terminorum varietatem & conclusionum fallaciam, eam mihi vitio vertat; illi enim vix ex multis vnum, aut alterum argumentum in forma probabili norunt afferre; desumam autem eorum formam à Causanneo, & Tiraquello. Primum ergo

25 est hoc. Anima est pretiosior corpore, & semper est præferenda, sed legalis censura est medicina animæ & curat animam, sic scientia legalis; sed medicina curat quandoque corpus ægrotum, non semper ergo scientia legalis est nobilior medicina. Extendit deinde argumentum etiam ad philosophiam, quia licet philosophia naturalis tendat ad cognitionem rerum & ad quādam fœlicitatem cognoscendi, non tamen tendit ad beatitudinem animæ. Ergo, &c. Ad hoc argumentum satisfaciendum primo cōcedendo maiorē, animam nempe esse pretiosiorem corpore;

ſed minor negatur, nam ſi per ſcientiam,aut cenſuram legalem accipias politicam , non eſt verum, quod ſit medicina animæ , quia ipſa non habet pro fine animæ ſanitatem,ſed bonum commune,ponendo leges , quæ maximè facient ad boni communis aſſecutionem & tutelam,imò ſcientia legalis, & ipſa etiam lex ciuilis impotens atque inefficaa eſt ad mores dirigendos. Suarez *de Leg lib. tertio,cap.11,n.*8. & quod Plato dicit *libro ſexto , de Leg.tranſ.med.* Leges verſari circa animum bonis moribus imbuendum, intelligendum eſt de iis moribus, qui conuenium hominiciuili , & qui faciunt ad boni communis conſeruationem, non de iis, qui verè faciunt ad animæ beatitudinem. Quòd ſi dicas, hoc intelligi de ſcientia legali canonica,tunc ad vtrumque ſenſum reſpondeo,quòd hoc non verificatur de ſcientia legali , ſed de lege; nam lea quidem, & maximè canonica eſt medicina animæ,modò ſcientia legalis à lege quantum differat oſtendimus. Anima autem virtutibus imbuitur,& ſana efficitur,carpetatis vitiis ea philoſophia morali,ea qua etiam docemut patere legibus : nam legea non inſtruunt homines ad omnes virtutes , ſed ad aliquas,moralis philoſophia ad omnes ; vnde videndum quàm audactet Caſſanæus eatendat argumentum ſuum etiam ad philoſophiam ; ridiculum enim eſt,aptare ſcientiæ legali , quæ quid ſit,ipſe non declarat, morum inſtructionem,& virtutum aſſecutionem,& eam adimere philoſophiæ morali;ſed is ignarus fortè erat eorum , quæ illa docet. Sed vlteriùs cùm argumentum procedere vtcunque poſſit (quod detur per nos)in ſcientia legali accepta pro politica,ſeu ſcientia inſtruente hominem ad rectam legulationem, quid hoc ad Iuriſperitiam?Quonam pacto Iuriſperitia, quæ non aliud eſt , vt toties dixi,niſi facultas quædam,quâ iuxta legum vniuerſalem diſpoſitionem particulares hominum actiones tueri apud Iudicem contendimus,eſt medicina animæ?quid Iuriſperitiæ cum anima?ne per ſomnium quidem quicquam ad animæ ſalutem ſpectans habetur à Iuriſperitia:ſed Caſſanæus, qui neſcio quàm bonus Logicus eſſet,terminos confundens,eorumque naturam ignorans,deduxit quicquid vult ea præmiſſis, quod quàm benè illi ſuccedat, videant qui in logicalibus ſunt magis verſati, quàm ipſe ſit.

26 Secundum argumentum eſt. Illa ſcientia dicitur honorabilior alterâ,cuius ſubiectum eſt honorabilius. Sed ſubiectum legis eſt Iuſtitia, & iuſtitia eſt maior omnium aliarum virtutum. Ergo ſcientia legalis eſt nobilior artibus & medicinâ. Cuius argumenti maiorem propoſitionem libenter admittimus, maiorem nòn negamus, concluſio declaratione indiget;nam quæ eſt hæc ſcientia legalis?Dummodò autem illam pro Iuriſperitia non accipias, concedo totum argumentum. Aduerte tamen Caſſanæe, te terminos etiam in hoc argumento confundere: nam quod in minori prædicatur de lege , in concluſione prædicatur de ſcientia legali : millies autem dixi , legem eſſe diuerſum quid à ſcientia legali. Vtrùm autem legalis ſcientia habet pro ſubiecto Iuſtitiam,& quam Iuſtitiam, prætermitto pro nunc diſcutere ; cùm ſatis de hoc diſſeruerim ſuperiùs.

27 Tertium argumentum. Finis legalis ſcientiæ eſt conſeruare Rempublicam. Sed ad hunc finem non tendunt artes & medicina.Sed iam ad hoc argumentum patet reſponſio:nam legalis ſcientia,quæ habet pro fine conſeruationem reipublicæ non eſt Iuriſperitia;& quod addit Caſanæus , ciuitatem non poſſe ſtare ſine Iuriſperito , falſum eſt : nam ciuitas non poteſt ſtare ſine lege,& ſine Iudice , qui legis viuæ locum tenet,ſed Iudicem non eſſe de neceſſitate Iuriſperitum, iam probaui.

28 Quartum argumentum.Illa ſcientia eſt nobilior perquam humana vita melius diſponitur : ſed per cenſuram legalem melius diſponitur humana vita nam per leges homo homini prohibetur iniuriari, &c. Ergo. Mi Caſſanæe , vide , temer ipſum confundis, dum leges,ſcientiam legalem, cenſuram legalem , Iuriſperitiam , Iuriſperitum , politicam pro vna eademque re accipis. Et ego iterum iterumque monebo hæc inter ſe differre. Ad argumentum igitur concedam maiorem, minorem non nego , nam cenſuram legalem pro legibus videris accipere. Sed ſi inde inferre contendis Iuriſperitiam eſſe nobiliorem medicinâ , malè audies apud Logicos; cum Iuriſperitia non ſit lex, nec ſcientia legalis,eo modo quo ſcientiam legalẽ in præmiſſis accepiſti.

29 Quintum argumentum.Illa ſcientia eſt nobilior alterâ, per quam homo fit magis obediens Deo & magis ipſi Deo coniungitur.Sed per legem nos efficimur virtuoſi, iungimur Deo, & ſumus filij ipſius Dei,&c.ſed per medicinam in nihilo Deo coniungimur,&c. igitur,&c.Vide Doctores mei qui hæc argumenta in medium affertis, niſi antea in Logicis tantiſper vos exerceatis, vt ſaltem diſcatis terminorum varietatem in argumentis,difficile eſt vobis ſatiſfacere.Dico tamen maiorem continere falſitatem quia nequaquam verum eſt,quod per ſcientiam legalem fiamus Deo obedientes,ſed per leges , vt in minori ; at per leges non magis fit obediens Deo nec magis ipſi Deo coniungitur Iuriſperitus. quam quiuis alius homo. Sed vellem vos concluſionem per extenſum deduxiſſe;ſic ergo Iuriſperitia eſt nobilior medicina,nam tunc etiam conceſſa maiori,& minori negabimus conſequentiam, ob termini varietatem in præmiſſis& concluſione.

30 Sextum argumentum. Lex eſt humanarum rerum & diuinarum cognitio,& medicina eſt tantum cognitio rerum naturalium & humanarum.Ergo excellentior eſt legalis ſcientia. Alias dixi , legem non eſſe cognitionem vllius rei,ſed eſſe opus quoddam ſcientificum ; oportebat ergo dicere , quod ſcientia legalis eſt humanarum,& diuinarum rerum cognitio,quod nullo modo eſt verum;ſed tranſeat. Ad concluſionem dico, non eſſe bonam,ſi de Iuriſperitia intelligatur,ſi de politica dicatur,tranſeat, ne moroſus videar.

31 Septimum argumentum. Lea eſt donum Dei,vt medicina eſt inuenta ab homine ; ex quo ſequitur quod magis eſt honorandus Legiſta,quam Medicus Diſcant Logici hanc argumentandi formam. Reſpondeo,concedendo primam antecedentis partem negando ſecundam?vel ſi mauis, concedendo totũ antecedẽs,& negando quod inde ſequitur,nam termini variantur;cũ ſi lea eſt donum Dei non ſequatur Iuriſtam eſſe Dei donum,ergo non potes à lege transferre argumentum ad Legiſtam.

32 Octauum argumentum. Medici non ſunt maioris valoris,quam obſtetrices,ex Gloſſ.*in cap.non ſane* 14 *q.5. verbo Medicus.*Quid ergo hinc colligitis vos Doctores mei honorandi;Credo reſponſuros,quod cum Legiſta ſit magni valoris , debeat precedere Medicum.Sed hæc non procedit niſi antea proberis Legiſtam eſſe maioris valoris , quam ſit Medicus; nam poteſt Legiſta , ſi Medicus non eſt maioris valoris quam obſtetrix, eſſe etiam minoris valoris ſic non præcedit Medicum. Hoc tamen dictum veſtra gloſſa probatis , quod quam æquum ſit ,

vos

vos qui Iustitiæ moderatores vosmet ipsos facitis, videre.

Nonum argumentum: Faciliori modo acquiritur scientia legalis, quam artis, aut medicinæ. Ergo videtur dignior. Sed nunc de modis, ac methodis doctrinarum vobiscum disputare non vacat. Si ex eo tamé quod faciliori modo acquiritur scientia legalis quam pro Iurisperitia accipitis, vultis esse superiorem medicina & Philosophia, quæ demonstratione habentur: iam complures artes erunt nobiliores Iurisperitia, quia faciliori modo traduntur. Sed aduertite, modum, per quem habetur Iurisperitia esse per regulas quasdam, & canones ab ipsa lege traditas, qui habitus peritia dicitur, non scientia; apud eos qui scientiam à peritia distinguere norunt modo tantum eminet modus acquirendi Medicinā à modo acquirendi Iurisperitiam, quantum eminet habitus scientiæ habitui peritiæ. 33

34 Decimum argumentum. Illa scientia est alia excellentior, cuius finis excellentiorem producit effectū. Sed peritus in censura legali efficitur parēs Imperatoris, & alij plures effectus emanant à scientia legali in legisperitos, qui nequaquam emanant à medicina in Medicos. Ergo. Si inter ea quæ per accidēs & ea quæ ex rei natura sunt, vllam nouisti ponere differentiam, Doctores mei, Barbatia, Cassanæe, & Tiraq. videretis argumenti vestri energiam, sed apud vos forte non distinguitur id quod per accidens est ab eo quod est ex rei natura. Hoc respondeo, dato quod eum effectu illico atque, Iurisperitiæ Doctoratum assequimini, Parentes, imo Proaui Imperatoris euaderetis. Sed vnum ea hoc, Deus bone, quod Imperator Vlpianum vocauerint Parentem suum, id deduci vultis, quod omnes Doctores legum sint Imperatoris parentes! Si his argumentis nobiscum Iurisperiti pugnatis absque dubio nos conficitis.

35 Vndecimum argumentum. Illa scientia est nobilior, cuius splendore illuminatur vniuersus orbis. Sed per scientiam legalem illuminatur mundus. Ergo. Sed quæ est ista illuminatio mūdi, quæ procedit à legisperitia; nisi elatioribus terminis vtamini, ego quidem quid respondeam non habeo. Illuminari mundum dixerim aliqua scientia præ qualibet alia, per quā aut veritas, aut felicitas acquiri communiter potest; sed hæc scientia, legalis scientia non est & multo minus Iurisperitia, per quam neque vllam rerum veritatem, neque vllam fœlicitatem mundus adipiscitur.

36 Duodecimum argumentum. Legalis scientia prodest vniuersis, quia honos inuitat ad præmium, & malos prohibet à malo. Sed Medicina non prodest nisi ægrotis. Ergo melior, & honorabilior est scientia legalis. Ego iam probaui, Iustum non indigere lege, scripta saltem, & sanos lege indigere medicina. Nunc responde mihi Barbatia, siue Cassanæe, quomodo sanus viuis? nonne hoc, aut illo modo viuendo, hæc omittendo illa exequendo; At hoc est medicina egere. Num caput concutis num id inficiaris? Fac quæ omittere soles, omitte quæ facis, ambula sub sole, relinque omnino exercitium, omne imple te quantum potes cibis & potibus vel si mauis vere Medico non indigere, decē totos dies à cibis abstine, tū experieris an medicina egeas, etiamsi sanus sis, necne. At quod Christus Dominus dixit non egere sanos Medico, de Medico curante intelligendum, non de præseruante, vt ex Diuo Thoma alias dixi. Sed quid tu tam prompte pronuntias, Iurisperitiam cunctis prodesse, medicinam perpaucis? Cur antequam id pronuntiares, non considerasti hominem antequam sit, postquam est conceptus, illico, atque est in lucem editus, dum viuit, & post mortem quoque medicina egere? Nū ignoras plura medicinam machinari, vt homo concipiatur, vt conceptus in vtero augescat, vt auctus in lucem exeat vt editus in lucem longo tempore sanus viuat, vt vita functus saltē eius reliquiæ diuturnissimè à corruptione immunes seruentur? Quod nam genus hominum, quam ætatem, in qua regione quo tempore obseruasti medicinæ ope interdum, imo semper non iuuari? Sed id ingenuè mihi fatearis necesse est: quodnam genus hominum alterius ope indiget, Medicorumne, an Iurisperitorum? an me hoc cælare animum inducis? ego tibi id igitur patefaciam. Medicus Iurisperito raro, & solum vt ciuilis homo indiget, Iurisperitus Medico indiget vt homo & vt Iurisperitus; nam quoties in Iudicijs exercēdis Medici operā vti vestræ ipsæ leges coguntur & ipsi, Hoc manifestè ipso facto patet, & notant ex Medicis Langius *l. 3. Epistol. 6.* Codronc. *in præfat. method. testif.* Fortun. Fidel. *in prin. Relat. Med.* Roder à Cast. *in Med. Polit. lib. 1. c. 12.* Canonhet. *in proleg. ad Hip. Aph pag. 10.* & ex Iurisconsl. Carrar. *de Med. & eius officio, in praf.*

Decimumtertium argumentum, Sacerdotes præferuntur Laicis, sed Doctores legum dicuntur Sacerdotes. Ergo Doctores legum præferuntur Doctoribus artium, & medicinæ. Saltem probasses primo, Cassanæe, Medicos non esse Sacerdotes, aut non dici Sacerdotes: nam ego apud Ægyptios invenio Medicos fuisse Sacerdotes, de qua re meminit ex Medicis Langius *libr. 1. Epistol. 3.* & ex Iurisconsultis Tiraquell, *de Nob. cap. 31 num. 292.* Sed libenter concedam Medicos non esse Sacerdotes, num neque Iurisconsultos esse sed tantum dici Sacerdotes affirmes. 37

Decimumquartum argumentum. Doctores Iuris stāt sicut sydus in cœlo. Ergo præferuntur Medicis. Ego autem sydera pluties contemplatus, nullum eorum Legumperitum inueni: Ergo Iuristæ non præferuntur Medicis, imo inter sydera cæli connumeratur Æsculapius & Chiron, qui fuerunt Medici, neque ibi connumerari reperies vllum Legumperitum. Astræam certè, nempe Iustitiam ibi inuenies, ob id quod nobiscum stare noluerit, sed ad cœlum aufugerit mortales relinquens, iuxta illud Ouidij, *Metamorph. 1.* 38

Victa iacet pietas, & virgo cæde madentes
Vltima cælestum terras Astræa reliquit.

Decimumquintum argumentum. Omnes aliæ artes per textum *in Proœm. ff. §. duab. verb. quibus.* sunt vilissimæ, habito respectu ad scientiam Legalem. Ex quo sequitur, quod habito respectu ad Doctores Iuris, Doctores artium, & medicinæ succumbent. Huic textui dicit Barbatia, quod mundus respondere non posset. Ego autem inuenio hominem, qui respondere potest, dicitque, textum non probare quod supponit: ergo conclusio est falsa Et rectè *addentes* ad Barbatiam, qui fallaciā argumenti viderunt, dixerunt, hoc argumentum esse ab auctoritate Iurisconsulti, quod nullum est, secundum Philosophum, & veritatem. 39

Decimumsextum argumentum. Facultas legalis dicitur esse Thesaurus, hinc Doctor Iuris antecedere debet. Et ego concesso quod facultas Legalis nō solum dicatur, sed sit Thesaurus, dico, multo maiorem Thesaurum esse Medicinam; per quam alij Thesauri acquiruntur, & maximè Thesaurus sanitatis sine quo Thesaurus facultatis legalis acquiri non potest. Est ergo medicina, quia maior Thesaurus, facultati legali anteponenda. 40

Decimum-

Decimumseptimum argumentum, Doctoratus Medicinæ conceditur Iudæis, qui tamen non possunt assumi ad Doctoratum Iuris: vnde infert, quod Doctoratus Medicinæ non sit dignitas. Debet ergo præferri Iuriscosultus Medico, qui est in dignitate. Respondendum, Iudæos viuere sub alieno dominio, nec posse ex se iudicia exercere ideo ad Iurisperitiæ Doctoratum non assumuntor; admittuntur autem ad doctoratum Medicinæ[*Patauij* quidem, non autem *Bononia* nec in *Germania* aut *Gallia* & *Hispania*,]quam tamen nonnisi inter se aut alios Infideles exercere possunt. Hoc quidem illis à Summis Pontificibus & Imperatoribus an iure concedatur, videat Cassanæus, Certom est Summos Pontifices & Imperatores non concedere non concedenda, alias aut iniusti, aut ignorantes erũt per Cassanæum, qui dicet concedi ab ipsis, quia Doctoratus Medicinæ non est dignitas; et hoc in idem secidit, quia iidem, qui cõcedunt Doctoratus dignitatem Iurisconsultis, concedunt & Medicis.[Iudæos autem non admittendos probant Langius *E pist.71 t.1.* Saxonia *in epist. ded.* An ad arcendam ab Vrbe pestem licitum sit Sanitati præsidentibus opera vti Medici Iudæi, fusius exponit *in libello diuino p.7. cap.6.pag.164.* Philibertus Marchinus *ex* Sanchez, Romano, Armilla, Tabienna, Angelo, Ricciullo Filino, Ripa & Azonio,

42 Decimumoctauum argumentum est ab ordine litteræ, quod est validum in Iure: sed ex ordine litteræ Notarius præfertur Medico, *l. fin. in princ. comm. de leg.* Ergo multo fortius Iurista præfertur Medico. Si vero alibi Medicus præfertur Iuristæ, vt multis locis citatis, ibi per Cassanæum, arg. seq. respondent literam esse præposteratam? & hac reponsione sibi victoriam addicunt. Nos autem hac respontione non dignamor, quemadmodum neque.

Decimumnonum argumentum, quod eandem vim desumit ab ordine literæ, quia *in rubr. cap. de Professoribus & Medicis*, Professor Iuris Medi-

43 co præfertur. Quæ omnia tam inania sunt apud nos, qui argumentorom vigorem multo melios, quam Cassanæus cognoscimus, vt risu excipienda videantur.

Vigesimum argumentum. Subrogatum sapit naturam illios, in cuius locum subrogatur. Sed

44 Doctores Legum subrogantur loco Dei. Ergo præferuntur Medicis. Huius argumenti maior per nos transeat, & ad minorē respondeo distinguendo, Doctores Legum subrogari loco Dei vt tales neganmr? subrogari ex eo quod maioribus potentibus sic libet, concedo: nam & loco Dei subrogantur etiam, qui non sont Doctores Legum immo præcipui magistratus, vt Proreges, Prætores, Legati Præsides prouinciarom, & alij non sunt de necessitate, sed per accidens tantum aliquando Doctores Legum Nec solum id verum est, sed notissimum etiam, vel ipsas fœminas, quæ Doctoratus dignitatem absque dubio non assequuntur, interdum subrogari loco Dei, nempe quia loco legis viuæ destinantur ad regenda regna, & Prouincias, & statos & maximas vrbes, quin habent præterea nonnulla regna, vt maximè Hispaniarum talia instituta, vt ipsæ fœminæ non extantibus masculis ad ea regna gubernanda absolutè, & independenter ab aliquo succedant. Dixi autem alias necesse fuisse in hominũ communitate, & præter Legem quoquomodo latam, dari Legem viuam, quæ ad mutæ Legis obseruantiam homines cogeret alias inanis omnino erat legumlatio. Modo lex viua non potest ad omnia sufficere. Ergo oportet illam alios omnes facere suæ potestatis participes, & in sui locum ad particularia judicia exercendas subrogare. Sæpè autem subrogatur, sed non semper Doctores Legum, ex eo quod maiorem habeant legum cognitionem, & tamen in iis, quæ ad alios professores pertinent, subrogantor etiam alij Professores, etiamsi non sint Doctores Legum; vt in iis quæ spectant ad Medicos, subrogantor ab alia lege viua ad iudicandum ipsi Medici, quin etiam in vilioribus artibus ac mechanicis, vt in fabrili, ipsi fabri subrogantur, in carpentaria Carpentarij, & sic de singulis. Itaque ad minorem dico, quod si eam ita accipias vt velis solos Doctores Legum subrogari loco Dei absolutè nego; si non solos, concedo. Conclosio ergo non bene procedit, quia hic terminus, subrogari loco Dei, etiam aliis hominibus, & Professoribus communis est. Addo aliam responsionem, concedendo totum Argumentum, ac dicendo quod habeat veritatem in iis doctoribus Legum, qui actu loco Dei subrogantur, at non probat procedere in illis, qui non acto subrogantur. Iam enim dixi, Iudices, omnesque qui Iustitiam administrant iudicando, esse loco Legis viuæ, præ cæteris omnibus honorandos. Ergo subrogatio loco Dei, in causa est vt honorantur homines. Non ergo Iurisconsultus tunc, vt Iurisconsultus, sed vt loco Dei subrogatus est honorandus.

Denique argumenta, quæ pro nobis non aduocati in medium afferunt quidam Iurisconsulti, omnia respuimus; habemos enim nos multo potiora, vt ex supra scriptis deducere licet. Atque hæc sunt; quæ pro rei veritate in Medicorum tutelam afferre placuit. Is autem de hac controuersis iudicium ferat, qui omni prbemate nudatus; nostræ argumentationis, allatarumque rationum vim atque energiam ponderare nouerit, & qui omni animi affectu deposito Legem à Politica, Politicam à Iurisperitia, Iudicem, seu Legem viuam à Legumperito, & Legumperitum à Politico secernere facilè nouerit.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM

LIBRI SEPTIMI TITVLVS PRIMVS,

DE MONSTRIS.

Continens quæſtiones nouem.

I. De Monſtri, Oſtenti, Portenti, Prodigij appellatione Monſtrum, quid, & quotuplex.
II. De cauſis generationis Monſtrorum.
III. Quæ Monſtra ex diuerſis ſpecie Animalibus progigni poſſint, quæ non; quæ item ex humana ſpecie poſſibilia, quæ non.
IV. Quæ Monſtra in humana ſpecie rationalem animam ſortiantur, quæ non.
V. Bicorpora Monſtra, & quæ principaliora membra duplicata habent, pro vnico ne homine, an pro gemino habẽda.
VI. Quæ Monſtra vitalia, quæ non vitalia.
VII. De Partu ex Incubis ſuſcepto.
VIII. De Hermaphroditis.
IX. Nouæ Monſtrorum aliquæ hiſtoriæ, & alia circa hanc materiam ſcitu digna.

SVMMARIVM.

1 *Magna vis conſuetudinis.*
2 *De Monſtris conſiderare Iuriſconſulto quoque neceſſarium eſt.*
3 *Monſtrorum Naturam explanare, ac definire quænam monſtra ſint, ad Medicum, & Philoſophum ſpectat.*
4 *Monſtra quænam ſint, iudicis arbitrio relinquitur.*
5 *Monſtrum non rumpit teſtamentum.*
6 *Monſtra appellatione filiorum non veniunt.*
7 *Partus ex ſua natura non vitalis non rumpit teſtamentum.*
8 *Monſtra vitalia non ſunt.*
9 *Num proſit Mulieri ad hoc, vt Mater dicatur, ſi quid monſtruoſum ſit enixa.*
10 *Monſtrum an baptizari poſſit.*
11 *Monſtrum ex inceſtuoſo congreſſu hominis cum Bruto an naſci poſſit.*
12 *Monſtrum impune occidi poteſt.*
13 *Monſtra an ſint reſurrectura.*
14 *Quæcunque rationali animâ prædita ſunt, reſurgere debēt.*
15 *Recens natus fœtus pro marene, an pro fœmella ſit baptizandus.*
16 *Monſtrum bicorpus, an vnus homo, vel duo.*
17 *Monſtrum, Oſtentum, Portentum, Prodigium, omnia videntur interdum pro eadem re accipi.*
18 *Monſtra, Oſtenta, Portenta, Prodigia vnde dicta.*
19 *Monſtra in ſolis viuentibus contingunt.*
20 *Monſtrum quid ex Ariſtotele.*
21 *Monſtra ſunt quæ contra naturam ſunt.*
22 *Monſtrum ex VVeinrichio quid, & n. ſeq.*
24 *Monſtrum ex Capiuacca quid.*
25 *Monſtrum à Liceto definitum.*
26 *Monſtrum propriè quid.*
27 *Non quilibet Naturæ error, nec quilibet receſſus à figuræ bonitate facit monſtrum.*
28 *Monſtrum apud Leges quomodo accipiatur.*
29 *Ad naturalem corporis conſtitutionem, & figuræ bonitatem quæ requiruntur.*
30 *Monſtrorum genus duplex ex Capiuacca.*
31 *Monſtrorum diuiſio ex Liceto.*
32 *Monſtrorum quinque genera.*
33 *Monſtrorum primum genus eorum, quæ à natura ſunt.*
34 *Secundum monſtrorum genus, peccantium in quantitate ſecundum totum.*
35 *Tertium monſtrorum genus, eorum quæ deficiunt, aut ſuperabundant in partibus.*
36 *Quartum genus eorum, quæ diſſimilia ſunt ſecundum partes à ſua ſpecie.*
37 *Quintum genus eorum, quæ diſſimilia ſunt ſecundum totum à ſua ſpecie.*
38 *Alia monſtrorum diuiſio.*
39 *Monſtrum aut multiforme aut vniforme.*
40 *Monſtrum diuiſio ex VVeinrichio.*
41 *Monſtrorum alia ſpeciem mutant, alia non.*

De Monſtri, Oſtenti, Portenti, Prodigij appellatione, Monſtrum, quid, & quotuplex.

QVÆSTIO I.

TANTA eſt in nobis vis conſuetudinis circa ea, quæ ſenſibus noſtris, atque oculis maximè, in inferiori hac mundi Machina obiiciuntur, vt ea, quæ nunquam ſatis admirari deceret, ferè pro nihilo ducamus, ob id quòd indeſinenter conſpiciamus: contra multa, quorum nulla nos mouere deberet admiratio, obſtupentes contuemur, quòd ea rarò contuemur: tantillum vaporis in aëre accenſi catervatim accurrentes admirabundi contemplamur, Solem, Lunam, Stellas, Cœlum ipſum oſcitantes præterimus, & in cæteris omnibus eodem modo vſuuenire & nos experimur, & docuit Lucret. *l. 2 de Rerum Nat.* his carminibus:

Sed neque tam facilis res vlla eſt, quin ea primùm
Difficilis magis ad credendum conſtet, itemque
Nil adeò magnum, nec tam mirabile quicquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paulatim, vt Cœli clarum, purumque colorem,
Quemque in ſe cohibent palantia ſydera paſſim,
Lunæque, & Solis præclarâ luce nitorem;
Omnia quæ nunc ſi primùm mortalibus adſint,

Ex

Ex improuiſo ſeu ſint obiecta repentè.
Quid magis his rebus poterat mirabile dicì
Aut minùs ante quid auderent fore credere gentes?
Nulli, vt opinor, ita hæc ſpecies miranda fuiſſet,
Quam ſibi, iam nemo feſſus ſatiate videndi,
Suſpicere in Cæli dignatur lucida templa.

Ad rem maximè Auic. *de Vir. Cord tract.* 1. *c.* 10. ſi ignis, inquit, eſſet res difficilis inuentionis, & de longinquis partibus afferretur, admiraretur vtique vulgus de proprietate eius ampliùs, quàm de proprietate corporum cæterorum, & inquireret attentiùs de proprietatis cauſis ipſis, quàm de cauſis aliarum proprietatum, quoniam ipſius operationes valdè mirabiles ſunt ſed propiùs ad rem accedentes, non eſt qui neſciat, quantùm nos moueat duorum hominum inter ſe non facilè diſtinguibilis ſimilitudo; ac tanta, & infinita effigierum varietas non inter homines ſolùm, ſed inter tot animalium, rerumque penè omnium ſpecies, ne afficere quidem videtur nos quicquam. Tantam naturæ ſolertiam in animalium generatione, tantum in membrorum compagine ordinem, & ſymmetriam, tantum vel in minimis ſtudium, ac nunquam penè à ſcopo aberrantem operam nauſeabundi negligimus, & nunquam intermiſſam eius prouidentiâ rerum ſeriem pro nihilo ducimus; at caſu in alicuius indiuidui formatione, neque ipſius, ſed alienâ culpâ irrepentem errorem quàm vehementer demiremur, quanto ſtupore contuemur, quàm anxiâ mente excipiamus, cur pluribus verbis ſignificare ſtudeam, cùm res ipſa ſe palam faciat? De Monſtris loquor, quorum contemplatio tantopere doctos viros defatigauit, vt nihil ſuprà.

2 Nos inpræſentiarum, quia de illis conſiderare non 3 vno ex capite Iuriſconſultis eſt neceſſarium, vt videbimus, de illis diſſeremus quia ad Medicum, & Philoſophum ſpectat eorum naturam perquirere, ac definire quænam verè monſtra ſint, quæ non, vt docet Mart. VVeinrich. *in l. de Ort. Monſtr. c.* 1. licet ex Iuriſconſultis Men. *de Arb Iud. l.* 2. *cent.* 5 *caſ.* 4 391. *n.* 18. hoc Iudicis arbitrio relinqui voluerit; ſed palam eſt, arbitrari non poſſe Iudicem, niſi cognitis iis quæ ad rei naturam, de qua arbitrium ferre debet, pertinent, quæ nonniſi ex Medicina, & Philoſophia haberi poſſunt.

Cæterum quot, & quanta occurrere poſſint dubia Iuriſconſultis, circa hanc humanorum monſtrorum materiam, (de his enim tantùm, non de cæteris qui- 5 buſque mihi ſermo in præſenti habendus eſt) facilè exiſtimet ipſis eliciter. Statuunt enim primo, Mon- 6 ſtrum non rumpere teſtamentum, argumēto *l. Quod certatum eſt, in fin. C. de Poſth. hær. inſt.* & ratio ea eſt, quam adducit Gloſſ. *ibi, in verb. Monſtrum*, quòd Monſtra filiorum appellatione non veniant, *l. Non ſunt liberi ff. de ſtat. hom.* & aliam rationem ad id ip- 7 ſum affert Men. *ubi ſuprà n.* 27. nimirum, quemadmodum partus ex ſua natura non vitalis teſtamentum non rumpit, vt ex pluribus per ipſum adductis pa- 8 tet, *n.* 24. ita neque Monſtra teſtamentum rumpere debeant, ac hæreditatem adipiſci, quia vitalia non ſunt: quod auctoritate Ariſtotelis comprobat *l.* 4 *de Gen anim. c.* 4. cui addi poteſt Alex. *l.* 2. *Probl.* 44. & Plin. *lib.* 7. *c.* 3. & idipſum ex recentioribus atteſtatus Par. *l.* 24. *c.* 2. Quòd, inquit, vt inuitâ naturâ naſcũtur, ſic & viuunt: Et ſequuntur hanc ipſam opinionem ex Iuriſconſultis Hier. Mag. *Miſcell. l.* 1. *c.* 20. & nouiſſimus Alphonſ. à Carranza, *de Part. nat. & l. c.* 17. *n.* 23. qui omnes benè volunt, non eſſe hoc omnibus Monſtris commune; ſed malè Carranza, & omnino præter rem ad hanc opinionem firmandam Lucretij carmina attulit, *l.* 5. *de rer nat.* vbi Poëta loquitur de quibuſdam monſtris, quæ eſſe in rerum natura iactātur, cùm tamen exiſtere non poſſint, & ita habet;

Quæ neque floreſcunt pariter, neq; robora ſumunt
Corporibus, neque proficiunt ætate ſenecta.

Nam videtur hic Iuriſta non percepiſſe eorum carminum ſenſum; dicit enim Poëta, Animal conſtans ex membris ſpecie differentibus non poſſe conſiſtere in rerum natura, ob id, quia animalia ſpecie diuerſa neque eodem tempore augentur, neque vno eodemque tempore corporis robur adipiſcantur, neque vno, eodemque tempore ſeneſcunt, hoc eſt, ætates non eodem annorum curriculo percurrunt, nec ſimili Veneris ſtimulo mouentur, nec conueniunt in moribus, & quæ ſequuntur; vnde omnino extra Mercurium ab hoc homine ad id, quod probare intendit, ea carmina ſunt adducta, multoque meliùs, & magis ad rem ſuperiora adduxiſſet, vbi Poëta narrans quomodo in mundi primordiis animalia eſſent à natura creata, dicit eam primùm multa monſtra generaſſe, conatum tamen illius irritum fuiſſe, quia ea monſtra non viuebant, quod non haberent requiſita ad vitam, ſic ergo ait;

Multaque tum tellus etiam portenta creare
Conata eſt mira facie, membriiſque coorta.
Androgynum inter vtrum, nec vtrumque, & vtrinque remotum.
Orba pedum partim, manuum viduata viciſſim;
Multa ſine ore etiam ſine vultu cæca reperta,
Vinctaque membrorum per totum corpus adhæſit,
Nec facere vt poſſent quicquam, nec cedere quoquam.
Nec vitare malum, nec ſumere quod foret vſus,
Cætera de genere hoc monſtra, ac portenta creabat,
Nec quicquam, quoniam natura abſterruit auctum,
Nec potuere cupitum ætatis tangere florem.

Sed hæc per tranſennam dicta ſunto, præter ſuperiora autem, alia dubium excitant apud Iuriſconſultos, in hac materia de monſtris, vt illud, non poſſit 9 mulieri, ſiquid prodigioſum, aut monſtruoſum ſit enixa, ad hoc, vt mater dicatur, & matris priuilegiis ex filiatione ſibi prouenientibus frui poſſit, quod adnotauit etiam ex noſtris VVeinr. *de Ort. monſtr. c.* 1. & habetur *in l. Non ſunt liberi, ſup. cit. & l. Quæret aliquis, ff. de verb. & rer. ſign* quas & ille adducit.

Verum enim verò à Canoniſtis etiam, & Theologis dubitatur, an monſtrum baptizari poſſit, & negatiuè reſpondent, vt ex Archid. Men. *vbi ſuprà, n.* 26. 10 Vnuſquiſque ergo facilè videt, quàm neceſſarium propter hæc ſit determinare, quinam partus verè monſtrum dici debeant, & qui non, ne Baptiſmus in incapacem conferatur aut ne eo capax defraudetur.

Maximi inſuper momenti dubium circa hanc ipſam materiam occurrit, quod non tam ſcitu neceſſarium eſt, quàm ſolutu difficile; dato enim, quòd ea homine fœtus naſcatur figurâ brutum referens vel ſecundum totum, vel ſecundum aliqua membra, aut quòd ex bruto naſcatur fœtus facie hominem referens, aut humanis aliquot mēbris donatus, dubitatur, inquam, eo in caſu de inceſtuoſo hominis congreſſu cum bruto, vt aliquando eueniſſe certum eſt, & maximè in caſibus, de quibus citatus Maggius, & Par. *loc. cit.* ſed hic conceptus, an ex huiuſmodi con- 11 greſſu naſci poſſet, incertum eſt, ita vt, aut mulier tam nefariæ veneris rei condemnandi, an abſoluēdi ſint, difficile ſit diiudicare, ſi peccatum ex ſe non confiteantur, cùm de facti identitate minimè conſtet, & Philoſophi plerique, ac præcipuè claſſici, tam ex veteribus, quàm ex recentioribus id inficientur.

Addendum his, quòd tantò magis vrget ſciendi neceſſitas, quinā partus verè monſtrum dici debeāt, quandò Leges permittunt monſtra impunè à quocunque occidi, vt ex pluribus Men. *vbi ſuprà, n.* 27. 12

&

& novissimè Cattanz. *ibi. numero* 22. & ex nostris Vveintich. *vbi alias. cap.* 41. apud quem alios Auctores citatus habes.

13 Præterea dubitant Theologi, an monstra resurrectura sint, necne, & negat D. Bonau. *in 4 sent. dist.* 44. ex quo Vveintich *ibid. cap.* 22. Quæ tamen quæstio ex eo dependere videtur, an monstra rationalem animam sortiantur, necne, de qua te *infrà, quæst.* 4. nam indubium teneri non debet, quòd

14 quæ rationali animâ dotata sunt, resurrectura sint, ita tamen vt nihil deforme, aut indecorum habeant, sic docente D. August. *de Ciuit. Dei, lib.* 22. *cap.* 19.

15 Euenit etiam aliquando, vt dubitetur, an recèns natus fœtus pro mare, vel fœmella baptizandus sit, nullis apparentibus signis alterutrius sexus, vt est geminus casus apud Bauhin. *libro primo, de Hermaphrod. cap.* 4 qui & *lib. eod. cap.* 4. *numero primo,* hoc idem quærit. Quinetiam alias permultas quæstiones mouet idem Bauhinus *eod. c.* 4. quæ tamen omnes ex eo dependere videntur, an fœtus virilis, aut muliebris conditionis existat; itaque hac vnâ decisa, omnes decisas habebimus.

16 Circa bicorporea tandem monstra multipliciter dubitari contigit, duòne homines, aut potiùs vnus sint; & sic; an pro vno, vel duobus baptizandi; an tanquam vnus; vel duo in hæreditatem succedere debeant, si succedere modò possint, & alia permulta his non dissimilia. De Hermaphroditis quoque quot, & quanta occurrant discutienda, in propria quæstione manifestum fiet.

Cùm ergo ad tot, ac tantas dubitationes enodandas conferat ipsis iuris consultis doctrina de Monstris, ad eam pertractandam accedentes, ante omnia de nominibus disceramus; dehinc quid verè Monstrum sit, videamus; mox alia permulta, quæ in processu huius tituli occurrent, discutiemus.

17 Monstrum igitur, Ostentum, Portentum, Prodigium, licèt in propriissima acceptione multum inter se euarient, in frequenti sermonis vsu quasi synonyma sunt, hisque vocibus Antiqui indifferenter vsi sunt, vt ex Iurisconsultis testatur Alciat. *in l. Ostentum. ff. de verb. signif. numero primo,* & ex Medicis post multas ad tuctas DD. auctoritates, Bauhin. *de Hermaphr. libro primo, cap.* 5. Hoc autem pacto nominantur, si Ciceroni fidem habemus, *lib.* 1. *de diuina. & lib.* 2. *de Nat. Deor. in princ.* & D.

18 Augustin. *lib.* 21. *de Ciuit. Dei, cap. octauo,* (quibus adhæret Polydor. Virg *libro primo, de Prodig.*) quia munstrant, ostendunt, portendunt, prædicunt, & ita ab antiquis appellata, quòd maximè auguriis, aliisque diuinationibus essent addicti. Quamobrem immeritò videtur reprehendi Cicero à Liceto, quòd voluerit monstrum dici ex eo, quòd futura præmonstret: vult enim sibi potiùs ex hoc, quòd ab vnoquoque vnicuique commonstretur: & facit pro Liceto, communis loquendi vsus, quodcunque enim valde rarum, & insuetum nobis offertur dignum quod alteri commostretur, tam in genere boni, quàm mali, Monstrum vocamus, quasi dignum vt monstretur alteri ab altero, ob malitiæ, vel bonitatis excessum. Sic aliquando pro conuicio in pessimos homines id nominis iactatur. Terent. *in Eunuch. act.* 4. *scen* 4.

——Vnde habes vestem? taces?
Monstrum hominis, non dicturus?

idem *ibid. act.* 5. *scen.* 2.

——Monstrum etiam vltro derisum aduenit

Sed & optimis quibusq; rebus, ipsi quoq; pulchritudini cùm valide excedit, hoc Monstri nomen aptamus: vnde Petrarcha noster Lauram suã allocutus?

O de le Donne altiero, & raro mostro?

Homines quoque doctrinà excellentes Monstra ob hoc ipsum vocamus; hanc enim ob causam Monstri nomine insignitur ad præsens Reuerendiss. P. M. Fr. Nicolaus Ricardius S. A. Palatij Magister dignissimus, nec iniurià, quia si, quæ de raro eueniunt, vt Cicero *loco citato,* portenta sunt, sapientem portentum esse putandum est.

Quanquam autem hæc ita se habent, certè ego Latinæ Linguæ parenti maiorẽ, quam Liceto fidem habeo; nam esto, Monstra futura non præmonstrare, vt veritas ipsa docet, primi tamen illi Latinæ linguæ inventores, eo quòd ita opinarentur, Monstra sic appellari voluerunt. Abuti autem quoscunque Auctores hac voce notissimum est, cùm, quod Prodigij, vel Ostenti, vel Portenti potiùs nomen meretetur, monstrum indifferenter vocitent. sic Plaut. *in Asinar. act.* 2. *scen.* 2.

——Pro monstro extemplò est, quando qui sudat, tremit.

vbi monstrum propriè prodigium esset dicendum quemadmodum & illud apud Virgil. 9. *Æneid.*

Troianos hæc monstra petunt.

sic etiam & à nostris factitatum esse cognosces. Tass. noster Hierusal. *cant.* 9. *stant.* 13.

S'empie di Mostri, è di Prodigi il Cielo.

Sed Leges in *l. Ostentum. ff. de verb. & rer signif.* ostenta in duo genera diuidentes, Monstrum fecerunt Ostenti speciem, vt in ipso textu patet, & videat qui hæc luculentiùs pertractata desiderat, Alph. à Cartanz. de ea re differentem, *lib. de Part. nat. & leg. cap.* 17. nam nos has de nominum, & vocum vsu nimis affectatas quæstiones Grammaticis relinquimus; proprietatem tamen, & differentiam eorum tradunt præter vetustiores, inter Medicos Martin. Vveintich. *de Ort. monstr. c.* 3. Paræus *lib. de Monstr. in Præfat.* Licet. *libro primo, de Monstr. in princ.* & Bauhin. *libro primo, de Hermaphrod. cap.* 5. & inter Iurisconsultos Alciat. *vbi suprà,* & nouissimè Cartanz *ibidem, in princ.* quanquam hi Auctores vix inter se conueniunt. Mihi, vt breuiter ab his me expediam, placet Liceti opinio, quæ refertur etiam à Maiol. siue ab adden. ad Maiol. *dier. canic. coll.* 4. *tom.* 2. & à citato Cartanza, *vbi proximè, num.* 5.

19 ea verò est, Monstra in solis animantibus contingere, & sic propriè Monstrum de his solis dici: in cæteris animâ carentibus portenta dici, ostenta, prodigia; sed præ cæteris Vveintichius hanc horum nominum proprietatem prosequitur. Nos de humanis monstris tantùm loquimur, vel quæ ex humana specie originem ducunt.

20 Sed quid sit Monstrum, diuersimodè multi docuerunt. Aristoteles 3. *de Gener. anim. cap.* 4. monstrum voluit esse conceptum vitiosum, & præter Naturæ intentionem procreatum, ita vt quandocunque aliquid deficit, vel superfluit in animantibus, monstrum ex ipso fit. ita præter alios Alciat. *in l. Quæret aliquis. ff de verb. signif.* Cartanza, *vbi proximè,* & ex Medicis Roderic. à Castr. *libro tertio, de morb. mul. cap.* 11. *part. prima,* vnde eidem Aristoteli prima degeneratio conceptus in monstrum est, cum fœmina concipitur, deficit enim fæmina à virili perfectione, præterquam quòd præter Naturæ intentionem esse voluit, fæminam nasci, cùm illa semper intendat animal perfectum generare, quod tamen veritatem non habere, longioribus ego non demonstrabo, cùm satis circa hoc nunnulli doctissimi viri insudauerint, & nouissimè Æmil. Parisan. *libro* 3. *de Microc. subtil. cap.* 3. *exercit.* 2. satis illud sit,

quòd etiamsi naturam velimus deficere in generatione fœminæ, non idcirco fœmina monstrum est, quia generatio fœminæ à natura intenditur ad speciei propagationem, & conseruationem, non minus quàm generatio Maris, ita vt fœmina non minus quàm Mas, sit in sua specie perfectissima creatura; aliàs non ex naturæ intentione esset speciei conseruatio, nam si fœmina præter eius intentionem generatur, & conseruatio speciei nonnisi per fœminam fieri potest, Natura nunquam conseruationem speciei intendet, sed tantùm indiuidui perfectionem. Adde quòd si illico atque Natura à summa illa perfectione deficit, monstrum gignere dici debeat, cùm illa intendat semper facere quod perfectius est, etiam cùm marem vnum alio imperfectiorem facit, monstrum generasse dicenda esset, quod nequaquam verisimile est. Fœminam quippe mare imperfectiorem esse non est dubium, nam idcirco etiam Plato *in Timæo transf. princ.* voluit, animas eorum, qui in vita existentes, malè & præter Iustitiam vixissent, in fœminea corpora, quasi imperfecta, & monstruosa recipi; sed quicquid sit de hoc, Monstri certè difinitio ab Aristotele tradita, neque fœminæ aptatur, neq; monstri verè dicti naturam explanare videtur, cùm alij conceptus vitiosi dentur, & præter Naturæ intentionem generati, quibus non conuenit monstri appellatio, vt Mola Vveintich. *de Ort. monstr. cap.* 6. Varand. *libro secundo, de morb. mul cap.* 5. [Adde Deusingium *de fœtu Mussipont. p.* 109. Straussium *pag.* 180.]

21 Mercatus *libro tertio, de Steril. & Pragn. aff. cap. septimo*, Monstra ea propriè vocauit, quæ contra Naturam fiunt: sed hæc definitio multò magis manca videtur, quàm superior, & confutatur à Vveintichio *vbi proximè*; nisi dicamus, & hanc, & superiorem genericas esse, & comprehendere quæcunq; in quacunque rerum generatione, & in quibuscunque Naturæ operibus contra Naturam fiunt. At fortè Monstrum contra Naturam non est, quia ab ipsa Natura habet esse, vt ex Aristot. elicitur *libro tertio, de Anim cap. quarto*, & siquid in monstro peccatur,

22 id culpâ potiùs aliarum causarum fit, vt latiùs infra dicam; licèt etiam Vveinrich. *vbi suprà* definierit, monstrum esse Naturæ erratum ab eo fine, quem sibi in agendo proposuit. Sed & aliam definitionem idem ex Medicorum sententia affert, quæ est huiusmodi.

23 Monstrum animal est in vtero deformatum, genitum præter naturam, corrupto aliquo generationis principio. Sed neq; hæc satisfacit, nam nullum principium generationis corrumpitur in his, quæ superfluunt.

24 Hieron. Capivac. *lib.* 4. *c.* 6. sic definiuit: Monstrum est animal in vtero genitum à deprauata formatione; At admodum de raro à deprauata formatrice monstrum fieri est compertissimũ, nam neque in monstris quæ mancum aliquod mẽbrum habent, neque in his, quæ superfluum, videtur quicquam formatrix facultas peccare, quia format pro materia sibi subministrata, quod potest, nam si non potest formare totum brachium, format humerum tantùm, & superabondante sibi materiâ suppeditatâ format pro vno, duplex caput, quod videtur potiùs illam commonstrare satis vegetam

25 Licetus *libro primo, de Monst. cap.* 1. definiuit, vt sequitur, Monstra dicuntur quæ in subcœlestium animantium genere non sponte genita membrorum constitutionem perfectè primogenitorũ structuræ turpiter dissimilem, ac rerum naturæ minimè consentaneam sortita fuere. Aliam huic non dissimilem attulit *ibid. cap. vndecimo*, quam *cap. seq.* explanauit, vt apud ipsum videre licet; quarum vtraq; probari potest: sed si libet, alias Monstri definitiones apud ipsum, & Vveintichium ex Medicis vide, & ex Iurisconsultis apud Carranz. *vbi suprà*. Sed ego quoque ad præsens negotium meam in medium afferam, & est huiusmodi.

26 Monstrum animal est ita genitum, vt à figuræ bonitate, & simplicitate suæ speciei conueniente enormiter recedat. Animal dico esse, vt monstrum à prodigio, & portento seiungam. A figuræ bonitate dico, sumendo bonitatem figuræ pro symmetria, & proportione naturali, vt cùm deficit id quod necessarium est, vt cùm brachia, oculi, pedes, manus, aut aliæ notabiles partes desiderantur, aut cùm suam naturalem figuram partes non sortiuntur, aut cùm eædem partes suum situm non seruant, veluti si brachium non humero, sed lateri adnatum habeat, quale monstrum peperit Larissæa mulier apud Hippocr. *libro quinto, Epid. part. prima*, (quam historiam redigit mihi in mentem D. Claudius Le Febure, Medicus Hippocratis studiosissimus) aut cùm caput in homine apparet asininum, vel in equo humanũ, & sic de cæteris. Additum est, Et simplicitate, vt comprehendamus monstra, in quibus membra superfluunt, aut alia quædam pars, quæ eius speciei indiuiduis non conuenit, superadditur. Tale est monstrum, homo caudatus, vel cornutus, aut cùm naturales ipsæ partes præter modum magnificantur: vt Gibbositas in Camelo, & Indicis Tauris monstrosa non est, imò neque duplex gibbositas monstrosa in Asiaticis, vel Scythicis Camelis, vt in Africanis, quæ in homine, aut Tauris nostris, aliisq; animalibus monstrosa quidem esset.

27 Quoniam verò non quilibet error, & recessus à figuræ bonitate, & simplicitate, facit monstrum, vt pes distortus, deficiens, aut superfluens digitus, quicquid in contrarium velit Carranza contra Alciati opinionem, *d. cap.* 17. *num* 6 . & id genus alij recessus, addita idcircò sunt ea verba: Quod enormiter recedit. In hac enim enormitate recessus à figuræ bonitate, & simplicitate, monstrositas consistit, siue monstrum ex eo, quòd futura præmonstret, siue ex eo, quòd ab vno alteri commonstretur, dictũ velis, ad admirationem excitandam, quæ quidem ex hisce modicis recessibus à naturali statu nõ insurgit.

Et licèt proprissimè, & strictè loquendo ita se res habeat, à Legibus tamen Monstri nomen strictiùs multò, imò strictissimè accipitur, ad plures maximè

28 effectus: non enim apud ipsas satis est, ad hoc vt conceptus monstrum dicatur, membra in eo duplicari, aut deficere, sed requiritur, vt contra formam humani generis, & conuerso more procreatum sit, nempe vt humanam formam mutauerit, vt si caput habeat bouinum, vel toto corpore vitulum repræsentet, & aliter ad hunc modum prodigiosum appareat, vt apertissimè elicitur ex ipsismet Textus verbis *in l. Non sunt liberi ff. de stat. homin.* & prudenter admonet Farinac. *tit. de homic. quæst.* 120. *num* . 191. *sect.* 5. & notauit nouissimè Carranza *sæpe cit. cap.* 17. *num.* 11.

29 Cùm autem ad corporis naturalem constitutionem, & figura naturalis, & numerus, & situs aptus membrorum, & debita quantitas requiratur: si vel in quantitate, vel in figura, vel in numero, qui & ipse discreta quantitas est, vel in situ membrorum animal enormiter vitietur, monstrosum fit. Duplicem tamen monstrorum ordinem aliqui fecerunt, vt ll.

30 primo *in l. Ostentum sup. cit.* vnum eorum, quæ contra Naturam fiunt, superfluendo, aut deficiendo in partibus, alterum cùm quid prodigiosum nascitur, nempe, vt Gloss. *ibi, in ver. videtur.* cùm effigiem mutant, neque eam seruant, quæ suæ speciei conuenit,

nit. Sed ex Legum peritis Menoch. *lib. 2. de Arbitr. cas. 491. num. 29 & seqq.* volens afferre signa; ex quib; liceat animal monstrosum dignoscere, monstra diuisit in sex classes, sed cum ea non diuidat secundum differentias specificas eam diuisionem silentio prætereamus. Medici nonnulli, vt Capiuacc. *loco supra cit.* dupliciter: sed diuerso modo, quam leges fecerint, diuiserunt, & vnum dixerunt esse mōstrum secundum speciem, alterum secundum compositionem. Secundum speciem cum alterum animal à sua specie nascitur. Secundum compositionem, cum fœtus peccat in plasmatione. Sed D. Licetus *libro primo de Monstris*, ea dopliciter diuisit, sed diuersa ratione nam vnum genus fecit vniforme aliud multiforme; quæ tamen g. oeta subdiuisit in suas species, & vtrumque in mutilum, aut excedens, aut difforme, aut informe, aut enorme; ex quibus facit decem monstrorum species, quas apud ipsum vide.

31

32 Ludouicus Mercatus *libro tertio, de pregn. & steril. aff. cap. septimo*, Roderic à Castr. *libro tertio, de morb. mul. part prima, cap. 11.* & Bauhin. *de Hermaphrod. libro primo, cap. 15.* quinque Monstrorum genera constituerunt, vnum eorum, quæ à Natura constituerunt, vnum eorum quæ à Natura, & secundum Naturam ipsam sunt, in quo comprehendunt nationes omnes, quæ notabili aliquo vitio insigniuntur, vt præter quamplures Populos, de quibus Plin. *lib. 6. Nat. hist. cap. 37. & alibi.* & Strabo *Geograph libro secundo*, sunt qui à nonnullis recentioribus historicis fide dignis enarrantur, quales sunt ij, quos canina capita habere, & alij, quos caudatos esse, aliisq; enormibus figuris insigniri recēset Sigismund. Libet *in commentar. Moscou.* & alij: de quibus multi historici de rebus Indicis scribentes.

33

Secundum genus faciunt eorum, quæ peccant in quantitate secundum totum hinc Gigantes in excessu, Pygmæi, Pumiliones, Nani, in defectu, sed Gigantes, & Pygmæi comprehendi possunt in primo genere, quia à Natura, & secundum Naturam sunt & de Gigantibus quidem alias. De Pygmæis Arist 8. *de hist. anim. cap. 12.* Plin. *libro secundo, cap. 3.* Ælian. *lib. 15. de Anim c. vlt* Strabo *Geograph. lib. 2. in pr.* & ex Poëtis Homerus *Iliad. lib. 1. in princ.*

34

Veluti clangor Gruum est in aëre supra,
Quæ postquam frigus effugerunt, immensum imbrem,
Cum clangore illa volant ad Oceani fluctus,
Hominibus Pygmæis cædem, & mortem ferentes

Et Ouid *lib. 6. Metam.*

Altera Pygmeæ fatum miserabile matris
Pars habet, hanc Iuno iussit certamine victam
Esse Gruem, populisq; suis indicere bellum.

Et Iuuenalis *sat. 13.*

Ad subitas Tracum volucres, nubemq; sonoram
Pygmæus paruis currit bellator in armis,
Mox impar hosti, raptusque per aëra curuis
Vnguibus à sæua fertur Grue: si videas hoc
Gentibus in nostris risu quatiare, sed illic
Quanquam eadem assiduè spectentur prælia, ridet
Nemo, vbi tota cohors pede non est altior vno est.

Quæ quānquam videri possunt tanquam à Poëtis tradita fabulosa, tamen naturales historici hæc pro veris admittunt; quin etiam Bernard. Hordon. Medicus suā ætate magni nominis, & integræ fidei, *in Prognost part. 2. cap. 7.* Pygmæos se vidisse testatur non maiores palma manus. Ex quibus notandus videtur Carranza Iurisconsultus *de part. c. 17. numero 59.* qui nullā ratione fretus, nullā experientiā fultus, Pygmæorum existentiam fabulosam esse affirmat, & Plinium, vide hominis ingenium, irridet, qui nonnulla de iis Populis tanquam vera recenseat: saltem aliquam apparentem rationem in contrariū adduxisse, nam si ipse nihil certi ex propria experientia afferre potest, non ideirco ob eius dictum, qui neq; Philosophum se profitetur esse, neq; rerum naturalium indagatorem, neganda est Pygmæorum existentia; at saltem aristotelem mendacij redarguere tam inaniter non decebat, sed ante eius verba ponderanda erant, quæ assertiuè Pygmæorum existentiam firmant: sic enim *loco supra cit.* de his populis est locutus. Non enim id fabula est, sed certè genus tum hominum, tum equorum pusillum, vt dicitur, est deguntq; in cauernis, & quæ sequuntur. Saltem cum Alberto Magno dixisset, Pygmæos esse Simiarum genus, ne fidem gratis, & absque vlla in contrarium ratione tantis viris de Pygmæis loquentibus adimere videtur; nam & Aristotelem non apertè dixisse, Pygmæos homines esse, ex præcitato textu volunt, cuius verba aliter, quàm Theodorus Gaza vertetit, sonare dicunt. Vidisset demūq; solidas quasdam rationes à Cardano adductas *libro octauo, de variet. cap. 40.* ad improbandam hanc Pygmæorum fabulam; quæ probenne, an non, quod intendit Cardanus, non est hic aptus locus ad inquirendum. Maiori multò cum modestia id ipsum negauit Torreblanc. *libro secundo, Dæmonolog cap. 31. n. 22. & seqq.* de Pygmæis tamen plura Vvenrica. *de Ort. monst. cap. 21.* & alia notatu digna Nic Nancel. *in Analog. Microc lib. 7. part. 2. col. 9. 49* qui quidem, si in rerum natura sint, à Natura, & secundum naturam, vt dixi, sunt, habent enim naturam hominibus eius regionis conuenientem. Non sic autem Nani, & Pumiliones in nostris regionibus, qui deficiunt secundum totum, & constituunt secundum genus monstrorum apud Mercatum, & alios DD. suprà citatos. Vt fuerunt fœtus illi Comitissæ Margaretæ trecenti sexagenta quinque numero, qui maiores non fuerunt quam magnus Manus digitus Pollex dictus; horum enim respectu nullus Pygmæus, aut Pumilio pusillus est; quamobrem alios Pumiliones, & Nanos prætereamus, quorum mentionem habent Maiolus *dier. canic. tom. 1. coll. 2.* Plater. *lib. 3. Obseru. tit. de deform.* [Straussius *in fœtu. Mussip.* 182. Bartolinus, & alij. Tyri præsidiarij apud *Ezechielem 27.* an fuerint *Pygmei*, vide Deusingium *in fecund. fœtus Mussipont. pag. 57.* Quoad Margaretam *Comitissam Hennemberg.* in pago Lausdum extat sequens marmorea tabula.

En tibi monstrosum nimis & memorabile factum;
Quale nec à mundi conditione datum.

Margareta Hermanni Commitis Hennebergiæ vxor, quarti Florentini Comitis Hollandiæ & Selandiæ Filia, Guilielmi Regis Romanorum, ac postea Cæsaris seu Gubernatoris Imperij, atque Alitheiæ Comitis Hannoviæ soror, cuius Patruus Episcopus Traiectensis, auonculi autem filius Dux Brabantiæ, & Comes Thuringiæ, &c. Hæc autem Illustrissima Comitissa anno XL. circiternata, ipso die Parasceues, nonam circiter Horam anno Millesimo Ducentesimo LXXVI. trecentos & LXV. enixa est Liberos, qui prius à Guidono suffraganeo Traiectensi, omnes in duabus ex ære peluibus baptizati sunt. Quorum Masculi quotquot erant IOANNES; puellæ autem omnes Elisabethæ vocatæ sunt. Qui simul omnes cum Matre, vno eodemque die fatis concesserunt; atque in hoc LAVDVNENSI templo sepulti iacent. Quod quidem accidit ob pauperculam quandam

fœminam, quæ ex vno partu gemellos in vlnis gestabat pueros, quam rem ipsa admirata Comitissa dicebat, id per vnum virum fieri non posse, ipsamq; contumeliosè reiecit. Vnde hæc paupercula animo perturbata ac perculsa, mox tantum prolium numerum ac multitudinem ex vno partu imprecabatur, quot vel totius anni dies numerentur. Quod quidem præter Naturæ cursum obstupenda quadam ratione ita factum est, sicut in hac tabula in perpetuam huius rei Memoriam, ex vetustis tam manu scriptis, quàm typis excusis Chronicis, breuiter positum & enaratum est. Deus ille Ter maximus hac de re suspiciendus, honorandus, ac laudibus extollendus in sempiterna secula, Amen.

Magis compertum est, quod de Gigantibus scribitur, licèt non minor de his sit quæstio, quàm fuerit de Pygmæis. Dubitatur enim de multis, nempe an vnquam fuerint, aut de præsenti sint Popoli giganteæ staturæ, vnde primùm geniti, & huius modi: sed verè fuisse gigantes, hoc est, Populos giganteæ staturæ, habemus ex Sacris, *Numero.cap.trigesimo, in fin ibi : Populus, quem aspeximus procera statura est, ibi vidimus monstra quadam filiorum Enoc de genere Giganteo, quibus comparati quasi locusta videbamur.* In libb. quoque Regum plurium Gigantum mentionem habemus, eosq; verè fuisse præter sacræ Scripturæ testimonia, testatur D. August. *lib. 15 de Ciu. Dei, cap.*9. & post alios vetustiores Peter. *in Genes. libro octauo, cap.*6. Sed & Proauorum nostrorum memoriâ Canuibales, & Patagones visi sunt giganteæ proceritatis populi, vt referunt Indicarum rerum scriptores omnes, & precipuè Ouied. *in vtraque hist.* & Card. *de variet. lib.*8. *cap.*43. & alia permulta ad hoc vide apud Licet. *de Spon. viu. ort. lib.* 4. *cap.*7. [Testatur idem multa *ossa gigantea* inuenta passim, vti testatur Barclaius *in Argen.* & nuperum os femoris circa Vvistadium effossum. Coniung Gassendus in vita Peireseij l.3. & l.4. p.355.]

Non est ergo reuocandum in dubium, an fuerint, & an esse possint Gigantes, sed quærendum potiùs est, cur sit, quòd non tam frequens eorum prouentus nunc sit, vt antiquis temporibus. Dantes Aligherius *Infera. cap.*31. ad Naturæ prouidentiam id refert in his carminibus.

Natura certo quando lasciò l'arte,
Di si fatti animali assai fe bene,
Per torre lati essecutori à Marte,
Es'ella d' Elefanti, é di Balene.
Non si peate, chi guarda sottilmente,
Piu giusta, é piu discreta la ritiene;
Che doue l'argomento della mente,
S' aggiungi al mal volere, & alla possa,
Nessun riparo vi puo far la gente.

Sed aliam eius rei causam post multos tam vetustiores, quàm recentiores, afferunt Hieron. Magg. *Miscell. lib.*1. *cap.*4. & Licet. *vbi suprà*, & videntur omnes conuenire in hoc, quòd id fiat, ob mundi senectam: quod videtur etiam insinuari *libro.*4. *Esdra, cap.*5. *vers.*54. *Considera ergo & tu, quoniam minori staturâ estis præ his, qui ante vos, & qui post vos, minori quàm vos, quasi iam senescentes creaturæ, & fortitudinem iuuentutis præterëuntes.* In hanc ipsam sententiam venerunt aliqui Philosophi, eamque sic attullit Lucret. *lib.*2. *de Rerum nat. in fin.*

Iamque adeò affecta est effætaq; tellus.
Vix animalia parua creat, quæcuncta creauit.
Secla, deditq; ferarum ingentia corpora partu.
& quæ ibi sequuntur, & Iuuenal. *Sat.*15.
Terra malos homines nunc educat, atque pusillos.

Mihi tamen hæc sententia verisimilis non fit, nam si homo à prima mundi origine semper decreuisset, aut etiam si iam multis ab hinc sæculis, quando iam decrescere mundum erat communior sententia, decrescere incepisset vsque ad præsena res profectò ad Pygmæorum naturam vel iam esset redacta, vel tempore saltem non modò ad hanc, sed ad locustarum magnitudinem redigeretur. Addo quòd Mundus non ex solo homine, sed ex infinitis penè animalium, viuentiumque speciebus constituitur? vnde non maior ratio est, cur homo decrescat solus, cætera viuentia non item, & tamen hoc in cæteris viuentibus non obseruatur. Nam minima quædam, si semper decrescerent, in nihilum abirent. Ad quod me confirmat illud *Ecclesiast. cap.* 7. *vers.* 11. *Nedicas, Quid putas causa est, quòd priora tempora meliora fuerunt, quàm nunc sunt? stulta enim est huiuscemodi interrogatio:* quod non tam ad hominum mores, quam ad cætera quæcunque refero. Alia ergo causa quærenda est cur de præsenti non tam frequenter Gigantes generentur, quam inuestigare ad aliud tempus reiiciam, aliàs autem aliquando generantur, & vt multas ipsorum historias prætercam à supracit. Hieron. Maggio *ibid.* à Maiol. *dier. canic. coll.*2 *part.*3. & Kornman. *de Mirac. viuor* & à Torrebl. *lib.*2. *Dæmonol. cap.*31. *num.*1. *& seqq.* pauculas hîc subdam. De Senogallia Gigante Amat. Lusit. *curat. Med. cent.*5. *cur* 95. hic cubito cæterorum hominum staturam excedebat, & huic proceritati singula membra proportionata obtinebat. Gigantem porrò nouem pedum altitudinis vidit Matt. Delr. anno Sal. 1572. vt testatur *in Senec. Troad. comm. part.* 2. *num.*91. alium vidi Romæ ex S. Ginnesio oriundum anno 1600. præfato fortè non minorem. In principio anni 1631. visum hominem memorat Bauhinus *lib.*1. *de Hermaphrod. cap.*8. octo pedum altitudinis, de quo etiam fortasse Plater. *vbi suprà*, qui & multò maiori admiratione dignam staturam in medium affert cuiusdam Gigantis, cuius ossa in ditione Lucernensi, si rectè memini, inuenta sunt. Hic, vt ex eorundem ossium compositione computatum est, nouendecim pedum proceritatem excedebat, hoc est triplo proceriorem communi hominum staturâ, & pede insuper maiorem. Sed hæc etiam multò magis vasta Gigantum cadauera reperta aliquando fuisse, testantur plures historiæ à Maiol. Magg. Kornman aliisque relatæ, quas apud ipsos vide. Mediolani tandem hoc præsenti anno 1638. ossa cuiusdam Gigantis cum nonnullis molaribus dentibus reperta: cuius Materiæ affinitate pellectus, historiam cuiusdam pueri hîc subnectam, qui Neapoli natus anno 1630. mense Febr. non maior, quàm cæteri recens nati pueri, seximestris in tantam molem creuit, vt ad decimum quartum mensem deductus altitudinem quatuor palmorum, totidemque crassitudinem æquaret, omnesque iam dentes emisisset.

35 Monstrorum tertium genus faciunt illi, quoad particularem partium superabundantiam, vel defectum, vt si cruribus animal omnino destituatur, qualem fœminam viderunt multi annis superioribus; quæ à Circulatoribus circumferebatur. Hæc, vt audio, à nebulone quodam impregnata, in partu periit. De hac fortè Licet. *lib.*2. *de Monst. cap.* 2. In eodem genere continetur Monstrum quatuor cruribus, aut totidem brachiis dotatum, aut geminum obtinens caput, aut eo orbatum, & acephalum, vt Populi illi, de quibus Plin. *libr.*5. *histor. nat. cap.*8. Pompon. Mela *lib.*1. *cap.*4. Solin

*cap.*3. Aul. Gell. *lib.*9. *Noct. Att.cap.*4 quos ſe etiam vidiſſe teſtatur D. Auguſt *ſerm.*37.*ad fratres in Erem.* quæ cum aliis refert Torreblanc. *Dæmonolog.lib.*2.*cap.*33 *num.*4. hi ſine ceruicibus nati, oculos in humeris habent; tale fuit monſtrum in Vaſconia natum, de quo Paræus *lib.*24.*cap.*6. & aliud Vvittembergæ anno 1525. de quo Paræus *lib.*24. *cap.* 6 & aliud Vvittembergæ anno 1525. de quo Licet.*vbi proximè.* Et tertium in Miſnia ortum, de quo ex Fincelio idem Licet. *ibid.* & de alio ſimili meminit Vveinrich.*de Ort.monſt.cap.*15.

36 Quartum genus faciunt quoad diſſimilitudinem ſecundum aliquam partem à ſua ſpecie, quale eſt monſtrum humanum capite canino, vt Cynocephali eſſe narrantur, quorum unum ætate ſuâ ad Ludouicum Galliæ Regem delatum eſſe teſtatur Vincentius *lib.*31.*cap.*126.ex quo Torreblanc. *vbi ſuprà, num.* 21. vel quale fuit aliud taurino capite, ex humano ſemine progenitum, & quod ex ferino genere, capite humano, aut humanis pedibus, vt Cæſaris Equus, de quo Plutarch.Plin. & alij, & Sueton. *in eius vita, cap.*61. vel contrà ferinis pedibus ex humano, quales ſunt Centauri, Satyri, Sphinges, & huiuſmodi; vel qualis fuit puella pedibus aſininis, ſi tamen vnquam talia monſtra extiterunt.

37 Poſtremum genus ex eorum ſententia eſt, quoad diſſimilitudinem totius à ſua ſpecie, qualis erat puella ſpecie honeſtiſſimâ ex Equa ſuſcepta, & alia item formoſiſſima ex Aſina, de qua mox, & puer ex Vacca, & Lepus ex Equa natus, cùm Xerxes in Europam exercitum traiiceret, & Columba ex muliere, de qua Ouid *lib.*7.*Metamorph.fab.*12.

Tranſit & antiqua Carthæia mœnia Ceæ,
Quà pater Alcidamas placidam de corpore Nata
Miraturus erat naſci potuiſſe Columbam

Tale etiam fuit caput humanum ex ouo Gallinaceo genitum, ſerpentibuſque pro crinibus dotatum, de quo Paræus *vbi ſuprà,cap.*2. quorum aliqua darine naturaliter potuerint, necne ſuo loco diſcutiemus. Monſtroſiſſima quidem hæc præ cæteris omnibus, vnde Iuuenal. *Sat.*2.

Scilicet horreres, maioràque. monſtra putares,
Si mulier Vitulum, vel ſi Bos ederet Agnum.

38 Nos ad rem noſtram, quia de humanis tantùm monſtris verba fecimus, ea ſic diuidemus. Monſtrum aut peccat ſecundùm externam formam, vel figuram, aut ſecundùm membrorum, vel totius quantitatem. Quod peccat ſecundum externam figuram, aut peccat ſecundum externam conſtitutionem, aut ſecundum ſitum, aut ſecundum ſubſtantiam membrorum. Secundum conſtitutionem peccat, ſi membra ſuam rectitudinem non ſeruent, vt Naſus diſtortus, pedes contracti, oculi ſtrabi, & id genus alia. Secundum ſitum peccat illud, in quo membra, & partes ſuum naturalem ſitum non ſeruant, vt quod habet oculos in pectore, aut manum prope coſtas mendoſas, vt illud Hippocrat. aut pedem in medio tibiæ connatum, vt illud, quod ſecuit Ioan. Faber, de quo aliàs. Secundum ſubſtantiam membrorum peccat, quod habet aliquod membrum diuerſum ab humana ſpecie, vel ſecundum totum ab humana ſpecie diſtat, vt puer capite canino, vel bubulinis cruribus, aut equinis, vel ex muliere natus Canis, aut Lepus, aut ex Equa puella, & alia ad hunc modum. Quod peccat ſecundum quantitatem, aut eſt mutilum, aut excedens; vtrumq; aut deficit, aut excedit in particulis membrorum, aut in membris ipſis, vel in partibus maioribus, vt capite, & cruribus, veluti ſi capite careat, vel gemino doretur, vel quaternis cruribus, aut quaternis brachiis conſtet: vel peccat in quantitate ſecundum totum, vt Gigantes, & Pygmæi.

39 Aut etiam cum Liceto dicamus, monſtrum eſſe aut vniforme, aut multiforme, & utrumq; cum his omnibus prædictis coniungi poteſt. Sed & quod excedit, poteſt excedere in re ſuæ ſpeciei non conueniente, vt ſi cornutus infans ſit, aut caudatus, aut alatus, aut vngues habeat aquilinos, & alia his ſimilia; nam hæc videntur omnia monſtrorum genera, quæ in humana ſpecie fieri poſſunt, comprehendere.

Non prætereunda tamen monſtrorum diuiſio à Martino Vveinrichio allata, quanquam ad rem noſtram minùs facit, etiamſi maximè ex re ſua ſit Monſtrorum alia eſſe voluit diuina, alia naturalia, 40 alia voluntaria, vel artificioſa, alia fabuloſa. Magis ad rem noſtram facit, quam deinceps affert; Monſtrorum, inquit, alia ſpeciem mutant, alia non mutant; 41 quæ non mutant, ea vel in intemperie inſigni, vel in conformatione degenerant, vel ſoluta vnitate: in conformatione quadrupliciter, figura, numero, magnitudine, & ſitu. Quæ ſpeciem mutant, ſunt quæ morphen, & partium conſtitutionem ſpeciei conuenientem ex toto non habet, ſed alienum quid repræſentant, eaque maximè inter cætera monſtri nomine inſignienda: quouis verò modo monſtra diuidas, dummodò differentias omnes comprehendas, ego nihil moror.

SVMMARIVM.

De cauſis generationis Monſtrorum.

QVÆSTIO II.

VAriaſ, ac inter ſe diſſidentes monſtrorum cauſas Varij, ac inter ſe diſſidentes Doctores attulerunt: plures tamen eorum duplex cauſæ genus 1 conſtituunt, Phyſicum vnum, Metaphyſicum alterum. Metaphyſicas dixerunt eſſe aliquando Deum, 2 interdum malos Angelos. Phyſicas, ſemen ipſum 3 conceptum, hoc aut illo modo malè diſpoſitum, vteri ipſius naturam & conſtitutionem, eiuſdem anguſtiam, vel improportionatam amplitudinem, vel tortuoſitatem, mulierem ipſam, eiuſque vehementem imaginationem; ac deniq; ipſum Cœlum. Licetus multâ diligentiâ has cauſas proſecutus eſt, ſecundùm quatuor genera cauſarum, nempe materiale, formale, efficiens, & finale, de quibus apud

pſum, *lib. 1 de Monſtr. cap. 6. & ſeqq.* ſed non mi- nus diligentià eaſdem cauſas conſtituit Martin. Vveinrich. *in lib. de Ort. monſtr.* & Bauhin. *de Hermaphrod.* nonnullas etiam eorum recenſuit Ioan. Hieronym. Bronſe *de princ. eff. ſem. inſit. ſect. 2. capite 18* & ne to his Iuriſconſultis deſideretur, habes Alph. a Carranz. *in libro de Part. leg. & nat.* qui *cap. 7. à numero 85. ad ſeqq.* diligenter eaſdem cauſas dinumeravit, ad quem lectorem Iuriſconſultum remitto, nam lectorem Medicum ad ſupracitatos rel gauerim Auctores.

5 Ego in his prolixior non ero, ſed ad ea immediatè me conferam, quæ ad noſtrum negotium magis facere videntur. Quoad Metaphyſicas ergo cauſas, & primò quoad Deum, videtur dicendum, Deum pro cauſa Monſtrorum admittere, ſicuti aliquandò videtur neceſſarium, Delrius *lib 2. diſquiſit. Magic. quaſt. 14.* ſic ſemper aliter, quà permiſſiuè ad eorum generationem illum concurrere, & ſuperfluum videtur, & ab omni veritate alienum, vt doctè conuincunt Martin. Vveinrich. *loco cit. cap. 10.* & Licet. *lib. 1. de cauſ. monſtr. cap. 1.* quam opinionem ſecutus etiam eſt Poly. Virgil. *lib. 3. de Prodig.*

6 Malos autem Angelos ſemper eſſe Monſtrorum efficientes cauſas externas, non eſt verum, ſed aliquando poſſe, non ſit ponos à vero alienum Idem Vveinrich. *ibid. cap. 11.* Non videntur tamen Do-

7 ctores vllo modo explanate, quonam modo Dæmones ſint monſtrorum cauſæ, quippe qui tradant ſuccubos Dæmones viris ſuccumbentes, deciſum ab illis ſemen excipere, dehinc incubos factos mulieres comprimere, ex eo autem ſemine concipere ipſas mulieres, ac monſtra inde generari: quod tamen non videtur vllà ratione conſequi de neceſſitate, quia generatio per ſuccubos, & incubos procurari (ſi modò id poſſibile ſit, videtur enim difficile, ne dicam impoſſibile) ex principiis naturalibus

8 fit, ex ipſis nempe humanis ſeminibus inuicem ad agendum, patiendumque ab ipſo Dæmone applicitis, at ſi hæc principia aliunde non impediantur, ſed in ſuo naturali robore, & energia conſeruentur, non idcirco monſtroſos fœtus generare debent, quòd per Dæmonem in actum proximum generandi perducatur; nihil enim de ſuo Dæmon in generatione admiſcet, cùm ſubſtantia ſit ſpiritualis, & incorporea. Ergo huiuſmodi ſemina humana inuicem concurrentia, & in actum generandi perducta, naturalem, ac inſitam ſibi virtutem generandi, nonniſi naturales partus procreabunt. Quòd ſi aliquo modo Dæmon eſſe poſſit monſtrorum cauſa, non magis fiet in conceptu ea ſuccubis & incubis, quàm in quocunque alio conceptus

9 per naturalem agendi modum, coniunctione nempe maris & fœminæ, ſuſcepto; in vtroque enim caſu poteſt Dæmon læſionem aliquam ſeminibus, in actu ipſo concipiendi, vel poſtquam concepta fuerint, communicare, aut ipſum iam adultum in vtero fœtum, quouis modo, permittente Deo, monſtroſum reddere, & non aliàs: ſed hoc fortè non tam de facili euenire poteſt; nos autem cauſas quærimus, quæ vtplurimùm in generatione monſtrorum concurrunt.

10 Quoad Phyſicas ergo cauſas, Cœlum inter eas admiſſum, contra aſtrologorum ſententiam, cumulatiſſimè reiicit Vveinrich. *loco ſuprà citato.* Reſtant igitur aliæ cauſæ ſuprà nominatæ, ante quarum conſiderationem non videtur ſilentio inuoluēda eorum opinio, qui, vt pleraque alia in hoc ſublunari mundo euenientia, monſtra caſu, aut fato contingere voluerunt. Facit Ariſtot. 2. *Phyſ. text. 82.* & illud Senecæ *Hippol. act. 1.*

—— Maius eſt Monſtro nefas,
Nam Monſtra Fato, mœribus ſcelera imputes.

Adhærere huic opinioni videtur text. *in l. Quaret aliquis. ff. de ver. & verb. ſignif. ibi* Neque id, quod fataliter acceſſit, Matri iniungere damnum debet. Alciat. *ibid. numero 3.* Quam tamen ſententiam improbat Hieron. Magg. *lib. 1. Miſcell. cap. 20.* Reiecto ergo ſimul cum ſuperioribus Fato, caſu, & omni accidentali cauſa pro cauſa Monſtrorum, reliquum eſt de cæteris cauſis conſiderare. Empedocles apud Plut. *lib. 5. de Plac. Philoſoph. cap 8.* Monſtra propter ſeminis redundantiam, aut defectum, aut propter motus perturbationem, aut propter diuiſionem ipſius in plures partes, aut propter nutationem gigni pronunciauit, Neque dubium

11 eſt, ſemen obtinere primum locum in genere harum cauſarum: & quantum ego exiſtimo, prædictæ eius Philoſophi ſententiæ inhærens, illud potiſſimum, & frequentiſſimam cauſam monſtrorum agnoſco.

12 Sed dubitatur, verùm miſcella ſeminum diuerſorum ſpecie animalium id poſſit, & de hoc in propria quæſtione, eſt enim hic punctus magni momenti, & maximè controuerſus.

13 Plerique autem pro Monſtrorum cauſa vterum adduxerunt, cùm aut nimis paruus & anguſtus eſt, ita vt diſtendi in tantam capacitatem nequeat, quantum fœtus in ſui augementum expoſcit; vel cùm idem vterus eſt nimis amplus & capax, ita vt ſemen vndequaque ampiexari non poſſit, & ſic non por ns in ſeip'u n coire, diffluat. Verumenim verò haud veriſimile ſit, vel anguſtiam, vel amplitudinem vteri vnquam eſſe poſſe Monſtrorum, maximè inſignium, cauſam: iam quoad anguſtiam, certum eſt,

14 quòd ſi quod monſtrū ex ea cauſa generaretur, maximé generaretur id, quod peccat in defectu quantitatis ſecundum totum, vt Nani ſunt & Pumiliones; ſed hoc ob vteri anguſtiam ſuccedere non poteſt, nam dato quòd ſemen habeat inſitam virtutem aptam ad fœtus ipſius augmentationem, & diſtenſionem, ſecundum omnem corporis dimenſionem, ea otioſa nequaquam permanere poterit, ſed alterutrum conſequi neceſſe erit, aut abortiri fœtum, aut ſeptimeſtrem, & ante debitum tempus naſci, ita enim docuit medius fidius Hippocr. noſter *in libro de Nat. Puer.* qui & ob eandem cauſam fœtus debiles naſci tradidit, *libro de Genitura, in fin.* vel in vtero ipſo contabeſcere, cùm augeri prohibeantur. Sed neque vteri amplitudinem, pro cauſa monſtrorum acceptauerim, quia quantæcunque amplitudinis vterus ſit, debet, ſi vlla ſecutura eſt conceptio, ſuper ipſum conceptum ſemen recolligi, illudque arctiſſimè vndequaque amplexari, ita vt ne minimum quidem vacui inter conceptum ſemen, & corpos ambientis vteri intercedat, aliàs impoſſibile

15 eſt, vllam ſequi conceptionem. Si quid ergo in culpa eſſe poſſit vterus in generatione monſtrorum, id fiet, cùm alia in parte calloſam duritiem contraxerit, quæ facilè impediat, ne ſecundum eam partem diſtendatur, inde enim fieri poteſt, vt membrum illi parti correſpondens vel non augeatur, neque ſaltem ad debitam magnitudinem perueniat, vel augeatur quidem, ſed obtortum euadat, aut aliàs malè conformatum, non potente vtero ſeſe, vt dixi, ſecundum calloſam, induratam, aut ſcirrhoſam partem diſtendere.

16 Sed & vteri ipſius tortuoſitas inter monſtrorum cauſas adnumeratur à nonnullis DD. quæ an id poſſit,

ſit, adhuc non video, putauerim enim tortuoſitatem vteri potius conceptum impedire, quam monſtrum cauſare, militat enim hic eadem ratio quam ſupra de amplitudine eius attuli; neceſſe enim eſt vterum ſuper conceptum ſemen recolligi vnde quantumcunque tortuoſus exiſtat, ſi ſequi debeat conceptio, rotundari, vt ita dicam, illum oportet, & in orbem ſuper ipſum ſemen coadunari, ve nullus externo aëri locus, aut cuiuis rei eſſe poſſint; quod inconueniens ſequi neceſſe eſt, quandocunque vterus orbiculariter ſemen non amplectetur, datur namque aliquod vacuum in aliis figuris inter ſemen, & vteri corpus, & ſic conceptio ſequi, aut ſaltem perfici non poteſt.

Mulier, denique ipſa pro cauſa generationis Monſtrorum maxime admittenda: hæc enim in-16 concinno coitu, agitatione in eo actus celebrando, ac præcipuè in ſeminum emiſſione, aut illico ab ipſa conceptione, & motibus inordinatis, & laborioſis crurumque inopportuna decuſſatione, & aliis mille modis, poteſt inſignem aliquam oblæſionem fœtui ipſi afferre, ac talem, vt ea ea monſtroſus in lucem edatur. Sunt & præter hæc in harum cauſarum cenſu, ipſius Mulieris pathemata Animi vehementia & maximè ſubitanea, ita vt validum excitent humorum, ac ſpirituum motum: nam hoc pacto factum puto, quod habente quadam muliere in vtero gemellos, & timore maximo perculſa, quod ea improuiſo mulercula alia prægnantis ipſius capite arrepto, ludibunda alterius mulierculæ proximè adſtantis capiti illud allideret, gemelli frontibus cohærentes nati ſint; diſruptis nanque ex valido motu, vt credo, membranis fœtus inuoluentibus, ſi in diuerſis includebantur, aut alliſis ſimul gemellorum tenerrimis capitulis, ſi vnicâ continebantur, facile fuit eos ſimul ſecundum alliſam partem cohærere: ſic & alias euenire in aliis poteſt.

17 Reſtat vltimo loco inter Monſtrorum cauſas adnumerata imaginatio, quam plerique, ne omnes dicam, ex DD. acceptant, vt ex Iuriſperitis, Gloſſ. *in l. Quæres aliquis ff. de verb. & rer. ſign. in verb. fataliter* Damhoud. *in Enchirid. rer. crimin. cap.* 84. *num.* 29. & alii apud Torrebl. *lib.* 2. *Demonolog. cap.* 33. *num.* 42. & apud Cattanz. *de Part, cap.* 17. *num* 86. & ex Medicis plures è ſupradictis recenſiti. Ac plura quidem ea hiſtoriis monſtra referuntur, quæ in nullam aliam cauſam reiici poſſe exiſtimantur, quam in Matris imaginationem; quorum plura vide apud Thom. Fien. *de virib. imaginat. quæſt.* 13 & alibi eo in opere; hanc enim in omnibus, ſed maximè in Prægnantibus magnam habere efficaciam volunt; quod facile etiam declarant frequẽtes maculæ, quas fœtus in ipſo Matris vtero ex ipſius Matris deſiderio, vel imaginatione vehementi alicuius rei contrahunt. Sed quemadmodum ego nonnihil vtcunque Imaginationi tribuo præcipuè in Prægnantibus, ita vim talem ac tantam, qualem ac quantam aliqui illi concedunt, adimendam illi putauerim: nam ſi tantum poteſt Imaginatio, quantum poſſe nonnulli ariolantur, huic quantam feneſtram ad monſtrorum generationem patefaciemus; nulla dies, nulla hora, nullum momentum abſque alicuius Monſtri ortu tranſigetur quæ tamen tam raro viſuntur, vt non ob aliam cauſam, tantam nobis admirationem incutiant: in quot enim abſurda, Deus bone, labitur in horas; & momenta Prægnantium Imaginatio? At, inquies, plura concurrant neceſſe eſt, ad hoc vt Imaginatio in fœtum operetur, vt eſt ipſius Imaginationis vehementia, validus ſpirituum modus ex valida aliqua Animi paſſione excitatus, vt ex auidiſſima cupiditate ex improuiſo terrore, ex inſigni diſplicentia, & huiuſmodi; tempus autem præciſum generationis ipſius fœtus, cum aut ſolum in actu ipſius generationis, aut dum adhuc fœtus tenerrimus eſt vt in primis quadraginta diebus, aut primis tribus menſibus. ab Imagination alterari aliquo modo poſſit, vt percurrit Thom Fie. *de vir. Imag. quæſt.* 22. Quæ conditiones non tam de facili ſimul concurrunt vt tam frequenter monſtra generari debeant. Et tamen hæc mihi non videntur adeo connexione incompoſſibilia, quod non debeat multo frequentibus apparere, ac ſimul ad eius effectus productionem concurrere.

Maxime item mirandum eſt ſi Imaginatio tantum poteſt in immutatione fœtus, ac ſignanter in producendis quibuſdam maculis, ac ſtigmatibus (quod minimum eſt reſpectu generationis Monſtri) cur mille rebus, quas Prægnans mulier appetierit, auidiſſimeque deſiderauerit, vix vnius ſtigma in fœtu imprimatur: plura enim, & maximo cum feruore pluries appetere prægnantes conſpicimus, quibus partim ſua vota explent, partim autem carere coguntur, & tamen fœtus de raro ſignantur; certè ſi ſemper ſignarentur, eſſemus iam omnes Pantheræ corio maculoſiores. Sed cur Bruta ipſa, ea præcipuè, quæ palam coëunt, quotidie monſtra non generant, nempe fœtus ſuos ſuæ ſpeciei figura deformatos? habent enim imaginationem multo, quam noſtræ fœminæ vehementiorem, ob id quod mulieres à ſuperiori facultate ab Imaginationis intentione diſtrahuntur, quod in illis non habet locum. Cur ergo Canes coram hominibus quotidie coëuntes & dominos ſuos præſentes, & in ipſo actu coitus, & conceptionis, & toto grauidationis tempore vel blandientes, vel obiurgantes, minitantesve eos conſpicientes, indeſinenterque cum illis commorantes, catulos ſuos ſaltem tantiſper à ſua ſpecie immutatos non generant? aut cur ſaltem non pariunt ſimiles fœtus aliis animalibus, coram quibus aſſiduè coëunt, & cum quibus perpetuo commorantur, quorum ſpecies, eas in Imaginatione perpetuò ſeruare: & facile illis obiici poſſe veriſimile eſtimo non modo alterius ſpeciei animalibus ſimiles catulos non generant, ſed neque ipſis canibus, qui in ipſiſſimo coitus actu præſentes non modo plurimum ſunt, ſed petulanti ardore, alacrique ſalacitate fœminas maribus cohærentes ſuperin te ſatagunt; verum parentibus ſimiles catulos generant, cum omnino concedendum, ex mea ſententia, ſit, plurimum fœminarum imaginationem à moleſtantium canum petulantia in ipſo coitu, eorum imagine alterari, & maximè tunc diſponi poſſe ad conceptus figuram alterandam, ſi id naturaliter Imaginatio poteſt, quod mihi difficulter perſuadetur: nam magis rationi conſonum duxerim, imaginationem poſſe ad libitum fœtum delineare, & formoſiſſimum effingere, quin & marem, & fœmellam pro ſuo arbitrio procreare cur non poterit? An non facilius eſt, Imaginationem Naturæ in ſuo opere effingendo opitulari, quam ipſam per ſummam vim ab opere diuertere, ac deuiare? Naturam enim obſecundare, quam illi obſiſtere, multo facilius putauerim.

Deniq; ſi Imaginatio alterare poteſt conceptum & illum monſtrificum reddere, vt exempli gratia, conciliare illi figuram bouis, vel caput raninum, vel huiuſmodi quid, vel id faciet in inſtanti, vel tempore quodam proportionato. In inſtanti non, quia

vel facit in quolibet instanti, vel in certo, si in quolibet, poterit iam de vna figura fieri transitus in aliam, et si in hoc instanti mater imaginata bouem, filio conciliet formam capitis bouinam, vel imaginata ranam, caninam, de hinc si imaginabitur Asinum, fiet metamorphosis de boue in Asinum, vel si imaginabitur auem; fiet immutatio ranæ in auem, quod est ridiculum. Si vero id facit in certo instanti, vel facit ante fœtus formationem in primis septem conceptionis diebus, (non enim ante hoc tempus, vel saltem ante tres dies, fœtus formantur, si Hippocrati credimus) vel post. Antè non quia imago ab Imaginatione communicata non potest in informi semine seruari, vbi nulla adhuc conspicitur partiũ differentia & descriminatio. Non post quia sic Imaginatio, quæ est causa per accidens, & momentanea, esset Natura fortior, quæ est causa per se, & immutabilis vnde consequens est, Naturam indesinenti sua operatione Imaginationis breuem, ac non propriam operationem conuincere, & si quid communicare posset, ab illa obliterari. Interim notandus Carranza *lib. de Part. cap. 17. num. 91. vers. Tertia causa principalis, & deinceps*: qui in omnibus suam sententiam immiscens, magnorum virorum opiniones audacter irridet ac refellit, nõ vllâ ratione, sed ea propria assertione nec, quod maiori reprehensione dignũ est, ea aduerso oppositas rationes conuincit, vt in hoc proposito Ioannis Huarti sententiam, qua contemnit eorum opinionem, qui Imaginationi vim tribuunt signandi fœtum in Matris vtero, reprobat, & audaciam notat, neque tamen eius argumenta satisfacit; quod mirum non est, quanam enim ratione leguleius hic subtilissimis eius Auctoris rationibus satisfaceret; Magis prudenter Torreblanc. *lib. 3. Dæmonolog. cap. 33. à num. 48. ad seqq.* Huarti sententiam examinans, illi tandem vt probabiliori adhæret; hoc enim pacto à doctis viris fieri solet. Quamobrem ex his concludã Imaginationem omnino à numero causarũ hic esse eliminandam. [Quantum vero possit imaginatio Prægnantum vide apud Horstium *tom. 1. de simil. & dissim. nat. tom. 2. de morb. mulier.* Marcell. Donatum *hist. mirab.* Deusingium *secund. fœtus Mussipont. pag. 105.* Digbæum *de puluere sympat.* & Laur. Straussium *epistol. ad Rigbæum de hoc puluere scripta pag. 139.* Marcum Marci *Idearum operatric. Id.*]

Cæterum cum varia sint genera monstrorum, & monstrum sit quid præter naturam, & per accidens ita genitum; non possunt omnia ad vnam eandemq; causam reduci, sed necesse est vnumquodque genus habere suam adæquatam, & proportionatam causam: & licet plerumque monstra talia generentur ex parte seminum, tamen ipsa semina non semper eodem modo sunt disposita. Defectus ergo, & superabundantia membrorum in monstris, non aliam potest habere causam, quàm defectũ, & superabundantiam seminum. Tortuositas monstrosa à mulieris inconcinno decubitu aut ab inconcinnitate in actu ipso coitus dependentiam habet. Membrorum mutatus situs ex seminum, vel eiectionis ipsius, vel effluxionis trepidatione & concussione originem ducet. Figura in maxime carraneas figuras degenerans, seminum, sanguinisque alentis virium insigne denotabit. Degeneratio in alteram speciem, miscellam diuersorum specie seminum commonstrabit: maculas quasdam, si libet, ad Imaginationem refert, ego ad sanguinis ipsius vitium referrem, & sic de singulis considerandum.

20 21

SVMMARIVM.

1 Ex diuersis specie animalibus tertium generari non potest.
2 Processus in infinitum à Natura alienus.
3 Animalia specie differentia quando coëuntia generare possint.
4 Homo à cæteris animalibus quonam differat.
5 Homo cum multis animalibus conuenit in tempore ferendi vterum.
6 Propter formæ nobilitatem non potest vlla species cum humana commisceri.
7 Maxima substantiarum diffidentia impedit generationem inter Hominem, & Brutum.
8 Animalia specie differentia coeunt & generant inter se.
9 Naturæ diffidentia non semper impedit generationem inter animalia specie diuersa.
10 Magnitudinis disparitas an generationem inter specie diuersa animalia impediat.
11 Nullũ animal nasci potest, nisi sibi determinato tempore.
12 Homo ex Aristotele in tempore ferendi vterum cum omnibus animalibus ambigit. contr. num. 14.
13 Proprietates naturales sunt inseparabiles.
15 Carranza notatur.
16 Proprietas nascendi hoc magis, quam alio particulari, ac præciso tempore, est indiuiduorum, non speciei.
17 Cur non idem omnibus indiuiduis eiusdem speciei nascendi tempus.
18 Fœtus quando nascatur.
19 Monstra non viuunt.
20 In natis ex diuersis specie animalibus, quædam naturales parentum proprietates non a fundantur, quædam vero.
21 Cur ex diuersis specie animalibus non possit sequi generatio, alia causa respiciens coitum, & constitutionem genitalium.
22 Semen ex Galeno principium sui motus non habet in diuersas species.
23 An ex Homine & Bruto sequi possit generatio, peculiaris consideratio.
24 Semihumanorum monstrorum historia cur suspecta videri possint.
25 Vt conceptus quicunque ex duobus seminibus sequatur necesse est ea semina misceri tota per tota.
26 Quonam causa ab extra concurrere possint, quæ impediãt generationem inter hominem, & Brutum.
27 Concursum, & commixtionem seminis humani, & Brutini in ipso coitu fieri, nulla causa videtur impedire posse.
28 In quibusuis viuentibus dari calorem quendam cœlestem & diuinum.
29 Calor viuificans humani seminis differt à calore seminis bellui ni, secundum maiorem, & minorem perfectionem.
30 Calor magis perfectus non corrumpet, sed viuificabit calorem minus perfectum.
31 Quale monstrorum futurum esset ex commixtione seminis humani, & bellui ni, si quando fieret, non satis constat.

Quæ Monstra ex diuersis specie animalibus progigni possint, quæ non. Quæ item ex humana specie possibilia, quæ non

QVÆSTIO III.

DE Monstris, quæ ex diuersis specie Animalibus progignuntur, multum inter Philosophos ambigitur. Negant aliqui ex diuersis specie animalibus tertium generari posse, & ratio pro his euidens est; nam quod ex duobus animalibus specie differentibus nascetur, aut cum suo compare generabit, aut non; si primum, dabitur hoc modo processus in infinitũ, qui à Natura est maximè alienus 1 indies enim nouæ animalium species pullulabunt Si secundum, videbitne Natura frustra aliquid facere, & à suo fine deuiare, qui cum is sit, vt seipsam in speciebus conseruet, non poterit illum vllâ ratione per hæc indiuidua assequi. Sed huic opinioni, & 2 ratio-

rationi in eius fauorem allatæ refragatur experientia, nam nasci videmus animalia ex specie differentibus parentibus, quæ inter se aliquando generant, aliquando non, cuius rei testis instar omnium locupletissimus sit Arist. *lib. 2. de Gener. anim. cap. 5.* immò iuxta eiusdem Aristotelis sententiam volentis, fœminam non habere semen, sed tantùm subministrare suo sanguine nutrimentum semini masculeo, ex quocunque Mare fœminæ alterius speciei coniuncto, poterit fœtum facilè nasci; quid enim obstare poterit, quo minus semen masculeum nutriatur sanguine cuiuscunque fœminæ extra Maris speciem.

Rationi in contrarium adductæ satisfit dicendo, quòd alterutrâ ex suppositionibus admissa, neutra ex consequentiis sit necessaria: nam animalia ex parentibus specie differentibus enata, si inter se generent, non nouam speciem generabunt, sed in primam redibunt; quòd si non generent, vt de Mulis euenit hoc non est Naturam frustra aliquid facere, quia intentio Naturæ est conseruare se in indiuiduis susceptis secundum eius dispositionem, non in his, quæ præter eius intentionem oriuntur. Aristoteles

3 *vbi suprà, & 4. eiusdem, cap. 4* quem plerique sequuntur, admittit quidem generationem inter animalia specie differentia, sed tres concurrere conditiones ex necessitate, ad hoc vt inter ea sequatur generatio, voluit. Quarum prima est, vt naturâ non multum distent; secunda, vt magnitudine corporis non admodum imparia sint, tertia, vt vtriusque gestationis vteri tempora concidant: sic Canes &

4 Lupi, Vulpes & Canes, Equi & Asinæ coëuntes, prolem ex coitu suscipiunt; sic etiam ex Auibus Perdices & Gallinæ, cùm in eis omnes prædictæ conditiones concurrant. Contrà verò ex homine, & Bruto non videtur posse sequi generatio, deficientibus omnibus prædictis conditionibus. Homo quippe naturâ à Brutis, cæterisque quibuscunque animalibus tantum distat, vt eum nullo omnino conueniat. Temperaturæ enim bonitate omnia excellit, formæque immortalitate vnicus inter cætera existit; Magnitudinem item, maximè propter corporis constitutionem & figuram, nulli par videtur. Quod magis palam fiet, si eorum, quæ maximè figuræ similitudine cum homine garriunt, qualitates, & conditiones examines: nam Homo solus bipes est, & erectus incedit, cæterorum animalium propriissimè, & ex sua natura nullum. Solus Homo manus habet ad omnia opera aptissima cæterorum nullum quanquam habere æquiuocè dici possunt, vt dicit Card. *de Secr. stud.* Soli Homini capitis rotunditas, & amplitudo præ reliquo corpore, est connaturalis, soli Homini Nasus prominet, immò solus Homo Naso dotatur, vt ex Andrea Laur. dixi *lib. 5. superiori, tit. 3. quæst. 4. num. 16.* soli Homini cutis læuitas concessa, cæteris verò horum nihil. Quid de facie dicam, sede pulchritudinis, quâ propriè solum Hominem dotari firmant Doctores; And. Laur. *Anatom. lib. 11. cap. 1.* Talliacot. *lib. 1. de Chirurg. cap. 1.* Quid denique de aliis plerisque particularibus mentionem habeam, quæ hominem tantopere quoad magnitudinem, & corporis constitutionem, & figuram, à cæteris animalibus secernunt? ex his enim omnibus videtur constitutio, & figura Hominis cum constitutione, & figura aliorum animalium incompossibilis, quia videtur à Natura quodlibet semen determinatum ad conformandum totum hoc, & non alio modo, nempe tali, & non aliâ figurâ, hac, & non aliâ temperie, hoc, & non alio situ, hoc, & non alio numero, ita vt semen humanum nonnisi figurâ humanâ membra dotata conformare possit, etiam abstracta ab ipso semine omnâ immateriali, & Equinum equinam, etiam abstracta à formâ totius: aliter videtur ex quolibet semine quodlibet animal, quoad externam figuram, generari posse, si fuerint indeterminatum ad certam figuram communicandam. Hoc autem importat illud Hippocr. semen rapere secum ideam omnium partium, quod optimè pluribus demonstrat Ludou. Mercat. *Consult. Medic. num. 20. vers. At cùm prorsus.* Non videtur ergo quòd semina commixta ex Brutino & humano possint generare vnum quid, quod sit medium inter duo corpora, tantopere in tam multis conditionibus inter se dissidentia.

5 Sed præter hæc, homo tempora gestationis cum nullis habet communia, quod nullum, vt Aristoteli, aliisque placet, statutum tempus pariendi sortiatur. Si ergo cum nullis conuenit, cum nullo commixtus generabit; cætera enim semina aut præuenient, aut subsequentur, quod ex semine humano generabitur; & sic cùm simul nasci non possint, impossibile erit ea simul commixta generare.

6 Sed præ his maximè vrgere videtur intrinseca hominis forma, propter cuius nobilitatem nulla omnino species commisceri cum humana potest. Quomodo enim immortalis, incorruptibilis, cœlestis, cum mortali, corruptibili, & terrestri forma conuenire in vnum poterit? aut quodnam tertium resultare ex vtriusque principiis materialibus, quod partim corruptibile & mortale, partim incorruptibile & immortale existat? Hoc tamen ad aliam videtur pertinere quæstionem, nempe an quod nascetur ex tali seminum miscella formam hominis habiturum sit, necne: primùm autem videtur quærendum, an seminum commixtio in vtero fieri possit, an potiùs vnum quodque ab alio successurum sit; an ex commixtis vlla plasmatio fieri possit, an potiùs vnum aliud corrumpet, vt infrà.

7 Nam Galenus quoque *lib. 3. de vsu Part. cap. 1. in princip.* hanc seminum miscellam ideò negauit fieri posse, quia propter maximam substantiarum dissidentiam, vnum semen ab alio receptum corrumpi necesse sit; quin alias ad hanc ipsam generationem impediendam causas concurrere voluit; nam exemplo deducto ex animali nato ex Homine, & Equo, non constat quomodo tale animal, si nascatur, nutriri possit, cùm Homo ab Equo tam diuersa sortiatur nutrimenta; item difficile est demonstrare, quomodo tale animal regeretur in gressu, in sessu, in actionibus. Quæ omnia nihil quicquam generationem in vtero, nisi illa substantiarum dissidentia, sed vitam fortè extra vterum impedire possent: at hoc ad rem meam non facit; mihi enim satis est inquirere, an generari tale animal ex tali commixtione possit. Licèt ad ea, quæ Galenus affert, non desit responsio: cùm enim ex his seminibus generetur tertium quid, particulare fortè nutrimentum habebit, particularemque corporis constitutionem obtinebit; nam aliàs animalia non specie solùm, sed genere differentia commixta generant, vt infrà ostendam, in quibus tamē potiores causæ conceptum impedientes, & vitam extra matris vterum, concurrunt: nam cùm tantoperè distet modus nutritionis in ruminante à modo nutritionis in solidungulo, & tamen hæc duo simul iuncta generent, & animal ex tali coniunctione natum viuat, certum est impedimenta, quæ adducuntur ex parte alterutrius, non obstare generationi tertij

cuius

cuiusdam animalis, etiamsi maxima sint, vt est illud quod interuenit inter ruminantia, & solidungula quoad nutritionem.

Non dissimiles allatis ad hoc ipsum rationes attulit Lucret. *lib. 4. de rer. nat. & lib. 5.* eiusd. *in subseqaentibus carminibus.*

Sed neq; Centauri fuerunt, neque tempore in vllo
Esse queat duplici natura, & corpore bino.
Ex alienigenis membris compacta potestas.
Hinc illinc paruis, vt non pari esse potis sit.
Id licet hinc quamuis hebeti cognoscere corde.
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret Equus, puer haudquaquam, qui sæpe etiam tunc
Vbera mammarum in somnis lactantia quæret.
Post vbi Equum valida vires ætate senecta,
Membraque deficiunt fugiente languida vita.
Tum demum pueris, æuo florente, iuuenta
Occipit & molli vestit lanugine malas;
Ne fortè ex homine & veterino semine Equorū
Confieri credas Centauros posse, nec esse:
Aut rapidis canibus succinctas semimarinis
Corporibus Scyllas, cætera de genere horum,
Inter se quorum discordia membra videmus,
Quæ neque florescunt pariter, neque robora sumunt.
Corporibus, neque proficiunt ætate senecta,
Nec simili Venere ardescunt, nec moribus vnis
Conueniunt, nec sunt eadem iucunda per artus

Exemplum quoque affert idem Poëta ab insitione arborum desumptum; quemadmodum enim impossibile est ex quibus vis arboribus insitionem fieri, quæ fructifera sit futura & maximè si fructus vtriusque insitæ arboris naturam æmulari debeat, ita, immo multo magis difficile euentu est in permixtione animalium specie differentium quorumcunque generationem sequi posse.

Sed quia huic sententiæ videbatur obstare experientia, cum ex historiis fide dignissimis habeamus monstra huiusmodi, habentia nimirum membra commista diuersorum specie animalium aliquando extitisse, Aristoteles huic instantiæ occurrit dicens, talia membra diuersa à propria animalis specie, esse tantum per similitudinem talia, non autem verè talia, nempe inquam non habere à forma sua substantiali, à parentum scilicet semine deducta vt talia sint, sed ab aliqua accidentali causa: De iis autem intelligit, quæ vllo modo inter se conuenire possunt.

Plures autem DD. cum Aristotele consentiunt, & ne omnium catalogum hic congeram, præter Auerroëm ex vetustioribus *4. de Gener. Anim. cap. 4.* eandem sententiam tuentur ex recentioribus Marcell. Donat. *lib. 2. hist. Med. mirab. cap. 1.* Card. *de variet. lib. 15. cap. 77.* Eust. Rud. *de med. hum. corp. aff. lib. 2. cap. 59.* Faciuntque pro Iurisconsultis nonnullæ Legum auctoritates apud Carranz. *de Part. cap. 17. sub num. 71. in fin.*

8 Alij denique voluerunt, animalia specie differentia quæcunque inter se coire, & generare posse: circa quod etiam fabulæ, vt puto, referuntur, vt illud esse crediderim, quod Leo African. Ex quo Maiol. *dier. canic. coll. 6.* refert, Aquilas nempe Lupis in Africa commixtas generare, ex eaque commixtione nescio quod animal oriri. Neque maiorem habet verisimilitudinem quod iactatur Hominem scilicet cum quibuscunque brutis, & quod multo magis incredibile est, cum Auibus, & Piscibus commixtum aliquando generasse, ex tamque nefando coitu interdum fœtum consueta hominis figurâ prodiisse, interdum autem membris ex vtroque parente mutatis, alias tandem brutum figurâ patrem, aut matrem repræsentans, idque pro generantium seminum maiori, aut minori virtute, & actiuitate; quam sententiam sequitur, & tuetur inter recentiores Licetus, *lib. 2. de caus. monstr. cap. 68.* & maximè in ea parte, quæ credit hominem cum feris aliquando commisceri, & generare Aristotelem in testem aduocat, qui tamen potius contrarium firmare videtur, sic enim habet: Sed enim impossibile esse, vt tale monstrum gignatur, id est, alterum in altero animal, tempora ipsa grauiditatis declarant, quæ plurimum differunt in Homine, & Cane, & in Oue, & Boue. Licetus tamen alias suam sententiam optimè tuetur, argumentis ex aduerso oppositis & contrariis Aristotelis auctoritatibus satisfaciens, vt apud ipsum vnusquisque videre potest.

9 Nos priori sententiæ, neganti absolutè ex duobus animalibus specie differentibus sequi posse generationem, iam satisfecimus. Difficultatibus nunc, quæ pro Aristotelis sētentia allatæ sunt, satisfaciendum. Primò ergo, quod de Naturæ diffidentia affertur, non videtur impedire hinc generationem, cùm videamus nō modo ea animalia, quæ parum Natura distant, vt quorum vnum siluestre est domesticum alterum, vt Sus & aper, Canis & Lupus, Asinus & Onager, inter se coëuntia generare, sed etiam quæ multo magis diffident in temperamento, in naturali propensione, in corporis dispositione, vt Canis & Vulpes (quanquam parum admodum diffidere vult Card.) Canis & Tigris, Tigris & Panthera, Pardus & Leæna, Canis & Simia, & alia permulta Prætereo Equum & Asinum, quos natura multum diffidere quis non dixerit, cum alter impiger sit, superbus, animo elato, cursu veloci, alter vero piger, humilis, animo demisso, gressu tardo, ille bello aptus, hic nonnisi oneribus ferendis? Quis non dixerit illos plurimum natura diffidere, cum vnus calidissimi temperamenti sit, alter frigidissimi? & tamen hæc Bruta inter se coniungi, & quotidie generare quis non nouit. Sed omittamus Equum & Asinum, an non toto cœlo diffidēt animalia, quæ sub diuerso genere constituunt, vt quæ sub solidungulorum genere continentur, & quæ sub genere ruminantium comprehenduntur? & tamen hæc inter se coire, & generare Hippotaurus declarat, partus ex Tauro & Equa susceptus, quem vidisse se testatur Iacob. Rueff. *libro 5. de muliebr. cap. 3* & de quo Card. *libr. 2. de Med. contrad. tr. 6. contr. 18.* & quem in Gallia infrequentem non esse testantur nonnulli, & quem denique nos ipsi vidimus, vt ex historia, quam in vltima huius tituli quæstione habēs, satis liquet. Et de eo etiam Parisanus, *Nobil. exerc. de subtil. lib. 2. exerc. 3. cap. 3.* Sed & supra citatus Iacobus Rueffus *ibidem* equam à ceruo subactam pullum peperisse meminit posteriora parte Ceruo similem, quem nullus alius equus cursu æquare potuit, ipsumque Ludouicus Rex à possessore dono accepit, cui simile vidimus etiam nos hic Romæ Francisco Cardinali Barbarino dono missum ex Ceruo & vacca natum, de quo mentionem habui *Tit. de monstr. libro septimo in fin.* Cum ergo tanta Naturæ diffidentia, quanta interuenit inter Solidungula & Ruminantia, non impediat inter ipsa generationem, certè non quælibet, sed summa diffidentia conuenire debet, si generatio inter hæc animalia frustrari debeat, & idcirco bene crediderim falsitatem continere quod de Aquilis cum

Lupis

Lupis coëuntibus refertur, aut de homine cum Auibus, aut Piscibus commixto; hæc enim fabulam omnino sapiunt, cum propter summam dissidentiam in quibuscunque rebus tam ad coitum, quam ad generationem, tam quoad temperaturas quam quoad corporis constitutionem, tam quoad victus rationem, quam quoad mille alia spectantibus, impossibile videatur ex illis sequi posse generationem.

10 Altera conditio, quam desiderabat Aristoteles erat corporum magnitudo non improportionata, quæ item maxima sit oportet; alias enim inter eiusdem speciei indiuidua, nullo impedimento eam esse conspicimus; ergo nec inter animalia diuersæ speciei; In humana certè specie in dies animaduertimus prægrandes viros pusillas fœminas grauidas facere, & contra prægrandes mulieres a maximè pusillis viris, & pumilionibus impleri, in canino porrò genere catellam aliquando aspicies à Molosso, seu Mastino iniri, qui quadrupla proportione in magnitudine illam exsuperabit. Illud verum est, fœmineam canem magnam à catello iniri non posse sed non omnino ideirco dicendū, inter hæc animalia sequi non posse generationem, hoc enim solum pec accidēns est quia coniungi non possunt, & sic in cæteris animantibus improportionata magnitudo impediet fortè Maris & fœminæ diuersæ speciei coniunctionem, non tamen idcirco sequitur, quod impediat ex sua natura generationem, sed tantum per accidens.

11 Verumenimvero præ omnibus conditionibus quæ inter animalia specie differentia generationem impedire existimat, maximi facere videtur Philosophus differentiam temporis in vtero ferendo. Patet enim nullum animal nasci posse nisi determinato, & sibi conueniente tempore; quod ergo ex duobus seminibus specie differentibus conflatur, quocunque tempore nascitur, (dummodo non ex animalibus dicisa sint, quæ vno eodemque tempore pariant) aut præueniet, aut retardabit ortum ex parte alterius ex seminibus, & sic impossibile erit, vt viuat; at, inquam, non viuat, nam ego quæro, an nasci possit, non autem, an victurum si tale animal, necne. Sed neque ad vitam obstare quidquam videtur, quod opponitur: maxime in ipsius Aristotelis doctrina, & signanter inter hominem, & brutum; quia in eius sententia homo in vteri gestatione cum omnibus ambigit; ergo cum omnibus etiam quoad vteri gestationem conueniet: licet voluerint nonulli DD. proprietatem hanc generandi filios, septimo, aut octauo, aut nono, aut decimo, aut vndecimo mense, esse quorundam indiuiduorum, quod falsitatis conuincitur, vt alias dixi, quia idem homo eidem mulieri iunctus modo septimestres, aut nonimestres generat, non semper autem aut septimestres, aut nonimestres, quod succedere deberet, si hæc proprietas à Natura inesset, quippe cum huiusmodi proprietates non sint separabiles. Sed ego iam monstraui, hominem in vteri gestatione, hoc est in tempore ferendi vterum, non differre à cæteris animantibus, sed habere vt cætera, suum statutū pariendi terminum, conuenente latitudine dotatum vt alia quoq; sortiuntur: quam sententiam Cartanz. *de part. in Prolegom. num. 7.* tanquam minus aptè consideratum reprobat. Vide autem in quas ineptias hominum audacia aliquando eos conficiat, quidque differant sapientum ab aliorum ingeniis, Stephan. Roderic. Castrens. *in lib. Hippocr. de Alim. part. 4.* & Daniel Sennert. *lib. 4. sua pract. Medic. part. 2. sect. 6. cap. 1.* ambo Medici, & Philosophi illustres, hanc meam ipsius sententiam examinantes, eiusque & contrariæ sententiæ rationes ponderantes, illam tanquam communi probabiliorem acceptant, cæterosque ad eam acceptandam inuitant; hic homo autem, qui neque Philosophus est, neque rationes meas aut voluit, aut nouit ponderare, audacter eam reiicit, ac improbat, & quod magis detestandum est, ratiocinationem à me habitam, nonnisi multis in medium productis solidis quidem rationibus, vt prædicti DD. iudicauerunt, ineptam ineptissimè appellat. Sed hunc Iuristam suæ in confutandis Philosophicis aliorum sententiis ineptitudini relinquamus: ad rem meam redeo, & ad Aristotelis rationem dicam, verum esse, debere vnumquodque animal statuto sibi tempore nasci; nempe Equum mense duodecimo, vitulum decimo, Elephantem biennio, & sic de cæteris, at quemadmodum quod ex Equo, & Boue progignitur; neque Equus vere est, neque Bos, ita neque Bouis neque Equi tempore statuto nasci debet sed habere illud oportet particulare, quoddam tempus sui ortus, nempe quod satis fuerit illi ad acquirendam sibi conuenientem in vtero perfectionem: hæc enim proprietas nascendi hoc, aut illo tempore, etiamsi quoad vniuersale tempus, sit ipsius speciei, quoad particulare, & præcisum ad dies determinatum, est ipsorum indiuiduorum: non enim illud tempus ob aliam causam à Natura ortui animalium est assignatum, nisi quia tanto tempore indigent, vt in vtero perficiantur, ita ut in lucem prodeuntia, & nutriri per os, & externi aëris iniuriis obsistere possint; & quia indiuidua eiusdem speciei variant temperamento, viribus; parentum fortitudine, cœli temperie, & mille aliis conditionibus, idcirco terminus ille non est à natura idem in omnibus, ita vt omnia eodem die eademque hora, totidemque diebus ab vtero prodeant, sed latitudine quadam durantur; atque hoc pacto calidiora indiuidua eiusdem speciei citius nascuntur quam frigidiora; vnde mas prior vt plurimum nascitur, quam fœmina; robustiora etiam citius, debiliora tardius nascuntur; quæ parentes fortes sortiuntur, maturant exitum, quæ debiles, retardant; cœlo calidiore minori tempore, frigore, diuturniore in vtero manent; & sic de cæteris, idcirco hominem à nono affecto ad vndecimum, Equum à decimo ad duodecimum, Asinum & Bouem eodem modo, canem à spacio bimestri ad trimestre; ouem à quarto mense ad quintum, alia alio tempore indeterminato semper, & determinato nasci destinauit; vt ex historicis naturalibus *loco citato*, comprobaui. Animal ergo, quod ex duobus specie differentibus fuerit conceptum, nascetur eodem modo, cum ad eam perfectionem peruenerit, quæ sibi conueniens erit aut nascetur, cum illi defecerit à Matre alimentum neque id obstabit eius ortui, viuetne possit, an non non enim ex intentione Naturæ vniuersali pregnatum est, vnde hac de causa Monstra facilè intereunt, vt alias dum Philosophus demonstrabo idque sibi voluit Virg. *lib. 6. Æneid. ibi:*

Centauri in foribus stabulant.

vt senit Seruius *ibi*, ex quo etiam Hieron. Magg. *loc. alias cit.* pro nunc tamen non id quærimus, an quod ex specie differentibus animalibus plasmatur viuere possit, necne, sed an plasmari possit, aut concipi.

Addo his quoad in natis ex diuersis specie animalibus, cum semina misceantur tota pec tota, proprietates quædam naturales etiam confūduntur, neque facilè dices, quam proprietatem tam ab altero paren-

parentu accipiant, vt ex vno potius quam ex alio accepisse affirmare possis: aliæ autem non ab vtroq; parente communicantur, sed ab alteruto; sic Mulus ex Equa, & Asina conceptus, habet ita ab vtroque parente commixtam figuram, vt à quo magis acceperit, nequeas affirmare, à patre tamen accipit fortitudinem, à matre tolerantiam in laboribus; sic & Hipporaurus in figura neutri ex parentibus omnino similis, à matre tamen habuit speciei characterem, nempè, vt potius solidungulus, quam cumioans nasceretur. Specificam ergo hanc differentiam nascendi potius hoc, quam illo tempore ab vtroq; parente natum recipere necesse nequaquam est, sed ab alteruto; aut etiamsi contendas vtrumque in hoc cooperari, nasceretur, vt dixi, peculiari quodam tempore, nempe cum perfectionem acquisierit. At dices, vnum quidem semen perfectionem tunc fortè acquisierit, alterum tamen non, & sic interibit; at sit feminum fieri possit perfecta commixtio, ex duobus vnom fieri necesse est, quod talem induca proprietatem, vt tali tempore nascatur. Redeundum ergo ad id, an ex hoc quod hæc semina perfici, & deduci in actum eodem tempore non possunt, eorum etiam commixtio impediatur; & sic non quærendum de temporis diuersitate in vtero ferendo, hoc enim nihil omnino feminum commixtionem, & conceptus formationem impedire poterit.

Sed præter impedimenta ab Aristotele allata, aliud non contemnendum insurgit, ex quo inter specie differētia animalia generatio sequi non possit, idque est diuersitas constitutionis membrorum generationis, & varietas in coëundo. Maris enim, & fœminæ eiusdem speciei genitalia eā proportione Natura plasmauit, vt nullo negotio inuicem aptari possint, atque eā ratione cuius speciei mares veretri crassitudine dotauit eiusdem fœminas vuluæ amplitudine ditauit; contra, cuius mares membri exilitatem obtinuerunt, eiusdem fœminæ vuluæ angustiam sunt consecutæ; & in longitudine eadem proportio in eadem specie. quæ si aliquando vitietur, conceptus facili negotio impeditur. Sic etiam siquibus maribus veretrum offcum dedit, ac ita efformauit Natura, vt in coitu tumefactum nodos quosdam in medio excitaret, quibus cogeret illos cum fœminis cohærere, eiusdem speciei fœminis ita vuloam efformauit, vt retinendo Maris genitali apta esset; non sic autem in aliis fœminis, quarum mares membro non ita constituto dotabantur Itaque quanam ratione canis ouem inire poterit aut etiamsi ineat, quomodo generabit, si in ipsa commixtione cum ouo cohærere, vt sua natura fert nullo modo possit; Putandum enim est, animalia, quæ inter se cohærentia coëunt, nequaquam generare posse, vbi neque simul cohærere, neque per conueniens tempus persistere in coitu possint: canes enim, qui vel sui ipsorum vitio, vel fœminarum in coitu adhærere non potuerunt, steriles fuisse experimento compertum habemus.

Eandem parit difficultatem genitalium constitutio quoad magnitudinem, nam quomodo Equus Vaccam innibit, cum ille membri crassitie, hæc vuluæ angustia pro sui moris capacitate sit insignis; aut quam viam reperiet Camelus ineundi Equam, aut aliam fœminam extra suam speciem, aut etiamsi incat, quomodo in emissione seminum à fœmina simul, & mare facienda concordabit? consentaneum enim est calidiora animalia citius, ac promptius semen emittere, frigidiora serius. Sed & hoc causa erit per accidens impediens generationem inter duo animalia specie differentia, quia impeditur generatio ex impedimento coniunctionis maris, & fœminæ. Nobis autem inquirenda intrinseca causa impediens talem generationem in ipsis feminibus inhærens, nulla enim præternaturalis sufficiens ad hoc ex sua natura videtur.

Galeni quoque ratio ad hoc allata, cùm maximi quidem ponderis sit, ad trutinam reuocanda: ea est ideirco, impossibile esse ex duobus feminibus specie differentium animalium generationem sequi, quia semen, principium sui motus non habet in diuersas species, Quæ ratio licèt experientiā conuincatur, quia videmus semina Equi & Asinæ, Hirci & Ouis, Tauri & Equæ commixta generare, habet tamen facilem responsionem, quia procedit quidem de quolibet semine per se seorsum sumpto, neque enim Equinum semen potest habere motus sui principium in diuersas species, neque aliud quodlibet: at si conflatum quoddam ex diuersis feminibus accipias, iam hoc habebit principium sui motus ad gignendum tertium quoddam ex diuersis speciebus commixtum, ob communicatam illi à feminibus virtutem? ex duobus enim feminibus, quæ sunt partiales causæ conceptus, fit vnum totum, quod est causa totalis ipsius; nisi ergo, vt Galenus addebat, quid impediat semina diuersa concipi, quia vnum fortè aliud corrumpet, fœtum efformari ex ipsis, non erit ob eam rationem impossibile; habebit enim semen commixtum ex duobus seminibus specie differentibus particularem quemdam motum ad talem aut talem figuram, aut talem & talem formam producendam, & non aliam: idque fiet pro exuperantium feminum virtute; quod enim magis exuperabit, plura conceptui tribuet, sed partim semper superare, partim superari necesse est, cùm vtrumque semen, ex doctrina Hippocratica & Galenica, habeat principium actiuum, & passiuum, tam fœmineum inquam, quàm masculeum, quod apud Medicos eorum sequaces est acceptissimum.

23 Cæterùm peculiariter est à nobis considerandum, an ex homine, & Bruto simul commixtis vlla sequi possit generatio; nam hoc, vt dixi, non solùm concedunt multi viri doctissimi, sed etiam historias, de quarum veritate piaculum videtur ambigere, in medium producunt. Vidimos iam animalia multum natura diffidentia inter se iungi, & generare, notissimumque est, qood de Africa iactatur, ab ipsa quoque Hippocrate nostro feria perpetuò, & ceta sectante, (licet ille de Asia loquatur, ponens nonnullas Africæ regiones in Asia, vt expositores volunt) *libro de Aer. aq. & loc.* memoratum, vbi & eius rei causam affert dicens, *Vincit enim in ipsis voluptas, quæ ratio est multiformes generari partus, præsertim in feris*; quod & Aristoteles fatetur *libro secundo, de Gener. Anim. cap. quinto*, notandumque illud in Hippocratis verbis, *Quæ ratio est multiformes generari partus, præsertim in feris*, quasi diffiteatur, in aliis speciebus, & in humana quoque, idipsum contingere. Plutarchus etiam *in libro cui tit. Quòd Brut. rat. vtant. prope finem*, manifestè manibus pedibusque in affirmantem sententiam ire videtur, quòd homo Brutis commixtus generare possit, dicens; *Etenim cum capris & suibus, & Equabus se commiscere, & viri temarunt, & fœmina propeter ferarum mares insanierunt. Ex huiuscemodi verò nuptiis, & Minotauri, & Ægipanes, &, vt ego quidem puto, Sphinges, & Centauri vobis oriuntur. In parallelis autem, numero* 14. ex Aristotele historiam enarrat Aristonis

Aristo

21

Aristonymi Ephesij Demostrati filij, qui Asinæ sese immiseuit, & inde Onoselen virginem specie honestissimam tolit. & *num. seq.* de Fuluio Stella meminit Equam comprimente, quæ ex eo coogressu Hipponam formosissimam puellam peperit. Plinius præterea *lib.9. cap.7.* Indos feras comprimere affirmat, & inde semiferos partos nasci tradit. Quin & *lib. eod. cap.3.* sub Claudio Cæsare se vidisse Hippocentaurum narrat ex Ægipto allatum, melle asseruatum. Huic, inquit, anterior pars humana, equina posterior erat. Non videtur autem conuenientius Plinio in his, quæ se vidisse affirmat, fidem derogare, maximè cùm ipse Imperator, ad quem scribebat, & alij permulti ex principibus viris tunc temporis possent scribentem falsitatis conuincere. Sed & Ælianus Centauros admittere videtur, *lib.17. de Animal. cap.9.* & Onocentaurum visam se audiuisse docet: quin *idem lib.6. cap.42.* protritam illam historiam in medium affert Captæ ab adolescēte puellæ adamatæ, & compressæ, ex qua puer natus est captiuis pedibus, sed humana facie. Pastorem autem dormientem ab birco ob zelotypiam narrat occisum.

Sed & Veronæ visum Centaurum, & à vito quodam impunè interfectum, dicit Franc. Pett. *lib.4. Memorab. tr.6. cap. 40.* ex quo Corasius, quem refert Menoch. *de Arbit. lib.2. casu 491. numero 27.* Multi ergo ex Recentioribus ob hæc concedere non recusarunt similes partus ex huiusmodi hominum cum feris commixtionibus suscipi posse. Vt Carden. *de variet. l. 7. cap. 31. vers. Lupos esse Canes.* Iacob. Rueff. *de mulieb. libro quinto, cap.* 10. Mercat. *libro tertio, de ster. & pragn. aff. cap. 7. & in consult. num* 20. Capiuacc. *libro quarto, Pract. cap.6.* Roderic. à Castteus. *de morb. mulier. part.3. libro tertio, cap.11.* Vveintich. *de Ore. monstr. cap.15. & 16.* Andr. Laur. *Anatom lib.8. quæst.* 14 Fotton. Fidel. *libro tertio, Relat. cap. vlt.* Ambros. Paræus *libro 23. cap.12.* Licet. *libro secundo, de caus. Monst. cap.* 68. Bauhin. *de Hermaphrod. libro primo, cap.* 30. Sennert. *libro quarto. pract. part.2. sect.4. cap.10.* Sebsst. Nas. *in pract. Meth med. part. 3. sect. 2. digr. 2. q.* [Reies *pag.* 326. *Horst. Oper. medic.*] & ex Iurisconsultis Gloss. *in l. Quæret aliquis. ff. de verb. signif. verb. fataliter, & alij.* Hieron. Mag. *Miscell. libro primo, cap.* 20. Torrebl. *Demonolog. libro secundo, cap.* 34. *num.* 10. & ouiissimè Alphons. à Carranz. *de Part. cap.17. num.77.* cum aliis ibi per eum adductis *num. 91. vers. Quintu istarum* & ex aliis Professoribus Polyd. Virgil. *lib.3. de Prodig.* Mattin. Delt. *libr.2. disquis. magic. quæst,* 14 apud quem etiam nonnullas historias vide; relinquam Manilium, ex quo idem Delrius, & alios; omittam quoque Auicennam, *lib.* 18. *de Animal.* & cum his quoque sentientem Cardanum, *lib.4 de variet. cap.* 77. aliosque Astrologos, qui concedunt quidem talia monstra nasci posse, non ad virtutem tamen ipsorum feminum, sed ad Stellarum referunt. Consultò etiam omitto nonnullos alios scriptores, qui ex historiis fide dignissimis facti possibilitatem comprobarunt, quos tamen si quis legere desiderat, auctores præcitatos euoluat, præcipuè autem Schenck. *in Obseruat.* Vveinrich. Licet. Paræum, Baubinum [Castannedam, Torquemadam,] & alios. Solùm addam, fortè aliis quoque notam historiam, sed quam ex manuscripto quodam diario Paradis de Crassis habeo, nempe Romæ in Regione Montium, mulierem fœtum semicanem edidisse regnante Leone Decimo. Et tamen nonnulli ex iisdem Auctoribus, qui id fieri posse concesserunt, aliâ negasunt, vt Plut. *in libello, qui inscribitur. Quod non oporteat fænerari*, vbi videtur pro impossibilitate generationem existimare, in his verbis: *Minimè*, inquit, *Vsurariorum genus pessimum inueniretur, quemadmodum neque Centauri, neque Gorgones.* Ad impossibilitatem etiam retulit idipsum Ouid. *lib.4. Eleg.7.*

——credam prius ora Medusæ
Gorgonis anguineis cincta fuisse comis.
Esse Canes vtero sub Virginis, esse Chimæram,
A truce quæ flamis separat angue Leam.
Quadrupedesque homines cum pectore pectora iunctos,
Tergeminumque virum, Tergeminumque canē.

Quin & Leges ipsæ similium animalium ortus ad impossibile reducendos censuerunt, *vt §.1. Inst. de Inut. stipul. & l. si ita stipulatus. ff. de verb. oblig. & alibi*, vt per Torrebl. & Caranz. *loco sup. cit.*

Cæterùm non desunt in hac re aliæ plures difficultates; & primò historias Centaurum, aliorumque monstrorum semihumanorum suspectas mihi mirum in modum facit eorumdem corporum constitutio, quòd nempe partim humana, partim ferina membra sortirentur; nam primò hoc apertissimè commonstrarat semina, ex quibus sunt generata, non fuisse tota per tota commixta; nt nisi semina ita miscerentur, concipi in vtero non possunt; aliter posset ex alterutro tantùm semine fieri generatio, quod est impossibile. Secundò, dato quòd semina sint quidem commixta in vtero, certè oportuit ea disgregati, vt vnumquodque sibi appropriata membra generaret, atque vnum exempli gratiâ generaret caput humanum, alterum verò pectus belluinum, & sic mixtionem illam dissolui oportuit, ac inuicem semina segregari, quod non est verisimile. Tertiò necesse fuit dari duo agentia totalia in vno indiuiduo, quod nequaquam concedendum, nam vtrumq; semen oportuit à proprio agente regi ad hæc, & non alia membra, hoc & non alio charactere insignita efformare; siquidem si ex vtroque vnum agens esset conflatum, membra commixta generasset, non hæc humana, illa belluina. Denique si ab experientia fides desumenda est numquam vidimus animalia ex feminibus diuersæ speciei enata, habere partim membra vnius, partim alterius ex parentibus, sed commixta, ita vt aut totum magis ad vnius, quàm ad alterius similitudinem accedat, sed retineat tamen aliquid, aut certè ad nullius, hoc est, non magis ad vnum, quàm ad alium, at numquam scio repertum mulum capite equino, reliquo corpore asinino, neque item Hippotaurum capite prorsus Taurino, corpore reliquo prorsus Equino, licèt *Iul. Obseq. de Prodig numero* 46. referat Frusinone Agnum natum capite suillo; hæc tamen, & si quæ alia his similia referuntur, fabulosa puto, aut habere quandam similitudinem, vt habent etiam quando ex diuersis speciei generantur, ad parentum imaginem, quam tamen, vt dixi, nunquam simpliciter, & absque vlla conuenientia cum altero repræsentant.

Denique, præterquam quòd de raro, immò rarissimè fit, vt tam ab humano sensu deuiet homo, vt se cum Brutis commiscere in animū inducat suum, existimandum est quamplurima etiam in tam nefario coitu interuenire, quæ feminum miscellam, & ex iis generationem prohibeant, ferarum nempe ipsarum inobedientiam, quæ ab aliis maribus extra suam speciem subigi, aut cum alienis fœminis coniungi se non patiuntur. Hominis ipsius etiam extremā lasciuiā gliscentis abominationem, & verecundiam. Vindicis item diuinæ, & humanæ Legis

Legis timorem, necnon coëundi rationem, membrorum genitalium disparitatem, cuius vis proclivitatis alterius in alterum, & reciproci amoris absentiam, & alia id genus, quæ me maximè in eam opinionem manuducunt, quòd etiamsi sæpe sæpius contingeret tam horrenda, & abominabilis commixtio (quam D. O. M. ab humana progenie eliminet) nonnisi summa cum difficultate, aut fortè nullo modo succederet generatio.

Sed neque hæc, licèt de facto generationem huiusmodi prohibeat, rei possibilitatem adimere 27 videntur. Quid ergo ad tam implicitam dubitationem respondebimus? Post seminum concursum, quem nihil impedire posse, nemo est qui dubitet, videndum an quicquam sit, quod eorum commixtionem possit prohibere. Substantiæ, vel materiæ dissimilitudinem causari possumus. Et quoad substantiam, nimis certè distare videtur per- 28 fectio caloris seminis humani à belluini. At si in quibusvis viventibus calorem inesse quendam cœlestem, ac diuinum admittamus, quod demonstrat præ cæteris Fernel. *lib. 4. Physiol. c. 1. & alibi*; ca- 29 lor seminis humani à belluini calore differet tantùm secundum magis, & minus; non erunt ergo contrarij, ita vt semina commisceri prohibeant; immò calor magis perfectus viuificabit, non corrumpet calorem infimum seminis belluini, propti- 30 um enim videtur cœlestis caloris viuificare, non corrumpere. At nonne substantiarum diffidentiam indicant experientiæ in medium productæ huiusmodi miscellæ, humani nempe, & belluini seminis; quippe cùm ex illis pateat, nequaquam mixta fuisse tota per tota, cùm partim generauerint membra humana, partim belluina, non promiscuè commixta, vt in cæteris animalibus animaduertuntur, quæ ex parentibus specie differentibus procreantur? Adde quòd anima, quæ est in semine humano, aut animæ facultas nimis distat à natura animæ, quæ deducitur ex semine belluino. Sed aliâ tamen ex parte non videtur vlla anima, aut vlla animæ facultas effingi in semine posse, quia facultas, animæ facultas est, vnde si ulla adesset facultas animæ rationalis in semine humano, adesset & anima rationalis, quod non est verisimile; sed hæc longioribus prosequitur Thom. Fien. *libro de form. fœtus, quæst quinta*, Verùm quoad materiam, an fortè quia vnum semen magis altero crassum, tenue, frigidum, siccum, calidum, humidum, ideirco semina misceri prohibentur? Certe neque hoc, saltem de necessitate, quia vnum semen alterius qualitatem moderabitur, si commisceri permittantur. Misceri ergo semen humanum & belluinum, non est quid quod prohibeat. Debinc in actum produci, & inde aliquam generationem sequi, & quæcunque tandem illa futura sit, adhuc non video quid impedimento esse possit. Quòd si hæc aut nunquam, aut tam de raro conspiciantur, non facti impossibilitas, sed causarum ex accidenti concurrentium impedimentum inculandum. Quale vero monstrum, qualisue partus ex tali seminum commixtione nasci possit, vtrùm habens partim humana membra, partim belluina, an potiùs ita simul commixta, vt in aliis, quæ ex specie diuersis parentibus orta videmus, conspiciantur, aut aliud quoddam animal, ingenuè fateor ancipitem me adhuc detineri, neque posse experientiâ orbatum (summum enim nefas in his experientia) quicquam certi determinare; quòd enim homo inde nasci possit, facilè non dixerim, & multo minùs quod bellua; Quid ergo concludendum? semina quorumcunque animalium, homine excepto, animam continere certum esse debet. Semina igitur eorum cum pari semine iunguntur, nempè Maris, & fœminæ aptum locum nacta in Pisces, in Aues, in animalia cætera abeunt, anima ipsa, quam continent, materiam seminum & fœtuum materni informante, in Homine autem semen à Parentibus decisum animam non continet, sed spirituum tantùm disponentem semina ad recipiendam animam rationalem à Deo, simul ac semina vtriusque iunguntur, infundendam. Modò cùm semen alterutrius ex parentibus sit tantùm partialis causa generationis, ex se nihil generat, sed necesse habet iungi compari semini, vt homo inde generetur. Si ergo pro semine humano semen belluinum ex parte alterutrius concumbentis obuium fiat, non potest simul iungi, quis semen belluinum animatum est, habetque in se formam suæ speciei propriam, nempè animalis illius, cuius est semen, & incapax ex hoc est ad recipiendam formam aliam, semen autem humanum habet dispositionem ad recipiendam animam rationalem, non aliam, vnde neutrum potest nouam formam admittere, itaque non videtur, quod ex semine humano, & belluino possit quicquam generari. Sed illud non inficiari audeam, monstro nascente, vt natum aliquando iactant, quoquo modo commixta membra humana, & belluina habente, euidens indicium fačere, vt nefarij incestûs Reus exquisitissimis tormentis torqueri possit; Fortè enim D. O. M. ad tam ineffabile scelus expiandum, poterit permittere, vt ex infami huiusmodi commixtione aliquid nascatur, vt eo indicio Reus debitas pœnas luat, ad hoc enim maximè pro Iurisconsultis tota hæc rerum series pertinere videbatur; quod si quid aliud est, quod pro ipsis faciat, hinc etiam facilè recolligere poterunt.

SVMMARIVM.

1 *Necessitas sciendi quænam monstra rationali Animâ sint prædita.*
2 *Fœtus ad aliquos effectus dici potest monstrosus, ad alios autem non.*
3 *Monstrum ad effectum quod baptizari possit quando dicatur.*
4 *Fœtus humanam figuram habens pro homine habendus.*
5 *Fera ex homine concipiens poterit in aliquorum sententia generare aut hominē, aut feram, sic & mulier ex Bruto concipiens generare aut hominem, aut Brutum.*
6 *Ad hominis perfectionem videtur requiri figura humana.*
7 *Sola anima sine corporis perfectione sufficiente nō facit hominem.*
8 *Quod formam hominis, id est, figuram non habet, rationalem animam habere non præsumitur.*
9 *Effigies externa est prædominantis seminis indicium.*
10 *Caput est præcipua rationalis Animæ sedes.*
11 *Fœtus humano capite pro homine habendus.*
12 *Totus homo in facie, & solus Homo facie donatur.*
13 *Monstra in dubio baptizanda.*
14 *Fœtus, humanus capite belluinō an pro homine habeatur.*
15 *Fœtus capite belluino quando homine existimandus.*
16 *Monstra ex homine ab humana figura prorsus degenerantia in speciem aliam, nihil humani habent.*
17 *Monstri bicorporis alterum, quod videtur sensu carere, an homo sit.*
18 *Monstrum rationalem animam habere, si humanâ figurâ sit præditum, an verum sit.*

Quæ Monstra ex humana specie rationalem animam sortiantur, quæ non.

QVÆSTIO IV.

PRoximum ab his est, vt videamus, quænam monstra ex humana specie quomodocunque enata

enata rationalem animam sortiri pronunciare liceat, quæ non ; ab hoc enim plura maximi momenti dubia dependentiam habent, nempe an fœtus baptizandus sit necne, an rumpere debeat testamentum, an succedere debeat in paternis bonis, an impunè occidi possit,& alia quamplura. Non enim, etiamsi monstrosus fœtus sit, semper eodem modo ad quoscunque effectus pro monstro habetur, sed ad aliquos monstrum dicitur, ad alios non. Simpliciter tamen Monstrum dicitur, quandocunque aliquod enorme vitium habet, vel in excessu, vel in defectu, vel in conformatione membrorum. Ad effectum autem quòd baptizari debeat, nunquam dicitur Monstrum, quandocunque humanam figuram retineat, nisi fortè quando cum hoc, nullo sensu prædiram esset ; quemadmodum ad effectum quòd possit impunè occidi, non sufficit quævis etiam enormis monstrositas, nisi enormiter à figura humana recedat, & verè homo dici non possit. An autem enormis læsio in excessu, vel in defectu membrorum impediat, in paternis, aut maternis bonis succedant, Iurisconsultorum est definire: nam mihi illud sit, quòd huiusmodi fœtus pro vitalibus non habentur, & idcircò testamentum non rumpunt, non video quid in causa esse debeat, cur paternâ, aut maternâ hæreditate defraudetur; nisi fortè defectus esset enormis membrorum principalium, vt si monstrum esset Acephalum, hoc est, sine capite, tunc enim nequaquam palam esset, an homo esset, necne.

Videndum ergò quæ monstra Animâ humanâ donentur, quæ non. Putatunt aliqui nullum in hoc dubium interuenire, quandocunque fœtus humanam figuram habeat : ita Fortun. Fidel. *lib. 3. relat. cap. vlt.* in qua sententia sequitur, quòd Equa, vel Bos possit generare verum hominem, nam potest etiam, vt credit, Equa, vel Bos homini commixta generare fœtum, qui humanâ figurâ perfectissimè donetur, nihilque Brutinæ retineat. Sic & Mulier ex Bruto concipiens, aliquando Brutum, aliquando Hominem generare poterit, sicque fertur Attilam Hunnorum Regem, ex cane, & muliere susceptum, vnde Torquat. Tass. *Cant. 17. Stanza 70.*

> *Ben si conosce ad volto Attila il fello,*
> *Che con occhio di Drago ei par, che gnati,*
> *Et ha faccia di Cane, & à vedello.*
> *Dirai, che ringhi,è vdir credi latrati.*

In hanc ipsam sententiam ita ex Iurisconsultis inclinat Torreblanca *lib. 2. Damonolog. cap. 3. à numero 21. ad plures sequentes,* vt putauerit, Satyros, aliaque huiusmodi animalia semihumanâ figurâ insignita, & homines esse, & rationis participes, natosque ex nefanda Hominum cum fœtis commixtione.

Videtur autem ad hominis perfectionem, corporis sufficientem quandam perfectionem requiri, quia sola Anima non facit Hominem sine eiusdem corporis perfectione. Plat. *in Conuinio, & ibi Ficin. orat. 4.* Cic. *in somn. Scip.* & ex Iurisconsultis Baldus *in l. 2. in princ. C. de Post. Hered. instituend.*

Vnde apud Iurisconsultos, quod formam, id est, figuram Hominis non habet, rationalem Animam habere non præsumitur, vt ex eodem Bald. Carranz. *de Part hum. cap. 17. numero 15.* quandocunque ergò in externa figura humana elucet effigies, etiam si fœtus ex nefaria aliqua commixtione hominis cum Bruto nascerètur (si modò id in via naturæ fucedere possit) fœtus ille Homo dici debet. Et ratio pro hac sententia est euidentissima, quia externa effigies prædominantia seminis indicium est, ad cuius formatricem facultatem consequitur: determinantur enim semina à sua specifica natura ad talem, & talem membrorum, corporisque efformandam figuram, & non aliam, vt iam probaui.

Sed dubium hoc maximè procedit in his monstris, quæ cum aliqua parte, vel aliquibus membris humanis mixta etiam habent membra bellnina, vt esset Centaurus, Onocentaura, Satyrus: præcipuè autem dubitatur de iis, quæ caput humanum cum corpore bellnino, aut belluinum cum humano corpore sortiuntur ; & circa id videtur facilis responsio, si de sede principatus Animæ constaret, dequa cùm non sit hîc aptus locus ad disceptandum, cum Medicis me seonire, imò cum ipsa Ecclesia catolica, dicam, (quæ, vt idem Fortunatus dicebat, sactâ, ac vitali Baptismatis aquâ caput respergit, non pectus,) si caput esse præcipuam rationalis Animæ sedem firmauero ; quam sententiam, vt Medicos omittam communiter ei adhærentes, comprobat ex Iurisconsultis Carranza, *de Part cap. 17. numero 29.* Et ex his videtur dicendum, quòd vbi fœtus capite humano insigniatur, præsumptio sit latentia Animæ rationalis: nam totus Homo in facie, vt dicebat Maiol. *dier. canic. colloq. 2.* imò facies soli homini propria est, vt ex communi sententia dicit Andr. Laur. *Anatom. libro vndecimo, cap. primo,* & tamen, proh. naturæ nostræ infœlicitatem ! Sub humana facie ferinum animum celari, an non quotidiè experimur ? vtinam aut animo facies responderet, aut saltem illud succederet, quod in voto habebat Franciscus Balduccius Poëta Siculus in suis carminibus, nitore & lepore suspiciendis, dicens:

> *Deh che non dassi à noi cell altrui seno*
> *Di Lince à guisa penetrar gli arcani,*
> *O per ampia fenestra al manca lato*
> *Mirar il cor fuelato,*
> *Pria che d' amor accor gli affetti insani?*
> *Oh qual vedrian celarsi*
> *Sotto sembiante human sensi inhumani, &c.*

Et tamen constat, Monstra quædam superiores partes humanas habentia, inferiores belluinas, humani nihil habuisse, cùm neque humanam vocem ediderint, aut alio quocunque signo se homines prætulerint ; vnde cùm quæritur, an talia baptizari debeant, necne, non malè forte diceretur, si modò id per Canones liceat, ea sub conditione esse baptizanda, si non esse omnino in dubio baptizanda, ex Petr. Gregor. dicit Carranz. *vbi supra, numero 31.*

At verò non quia præsumptio ex humana effigie desumpta id operetur, vt cum ea coniungatur Anima rationalis, constat idcircò, an si fœtus humanus caput belluinum habeat, caninum putà, equinum, caprinum, vitulinum, quales plures habentur apud Iul. Obseq. Arnald. Sorbio. Parzum, & alios, pro bellua sit existimandus, necne. Carranza *vbi supra, numero vigesimoseptimo,* voluit huiusmodi monstra inter homines non esse connumeranda. At quidem, si nulla commixtionis suspicio adsuerit seminis belluini, cur, quod ex humanis seminibus natum est, pro homine non est habendum, cùm hæc, vt alias ex Aristot. dixi, non sint verè talia, sed per similitudinem talia ? Ergo distinctione hic opus est, si enim vlla affuerit commixtio belluini seminis, pro homine non temerè huiusmodi partus esset habendus, alias autem omnino pro homine existimandus, quod maximè procedet,

ſi etiam vox ipſa humana, & vagitus humanus erit.

Cæterùm alia monſtra, quæ interdum mulieres pariunt ab humana figura aliena, imò verò nonnullorum aliorum animalium effigiem prorſus ſortita,
16 vt ſerpentes ſunt, Bufones, Ranæ, Soleæ, Glires, Lepores, Tincæ, & ſi quæ alia id genus ſunt conſpecta, ex mulieribus genita (quæ omnia ad vitalis Molæ genera reducenda) in nullo cenſu habenda: nam non modò talia monſtra humani nihil in ſe habent; ſed neque perfecta animalia eius generis ſunt cuius effigiem præ ſe ferunt: Itaque de his nihil in medium afferendum, occidi enim poſſunt, & in ſterquilinia abiici.

17 Sed remanet adhuc dubitationi locus circa Monſtra quædam bicorporea, vel bicipitia, quorum alterum aliquando conſpicitur non modò cuiuſuis humanitatis, expers, ſed etiam cuiuſuis ſenſus: tale vidimus hic Romæ annis præteritis; adhærebat enim integro, & optimè quidem conformato puero (cuius hiſtoriam cum aliis nonnullis in fine huius tituli damus) alter imperfectus puer ſecundùm reliqua membra, ſed capite bene conformato, nullo tamen erat ſenſu præditus.

De huiuſmodi monſtris dubitari, inquam, poteſt, an vtrumque rationalem animam ſortiatur, & ego quidem, ſi exemplo quod retuli, quicquam fidere licet, dicendum putauerim, imperfectum illum puerum, etiam ſi caput optimè conformatum haberet, nequaquam rationalem animam, imò fortè nec ſenſitiuam fuiſſe ſortitum, aut hanc quidem admodum imperfectam: ſed fuiſſe puto inutile quoddam membrum nihil habens perfecti animalis, niſi augmentationem, & nutritionem: quomodo ergo tam imperfectum corpus, vix perfectionem conſecutum quorumdam imperfectorum animalium, ſenſu dilatationis & conſtrictionis inſignitum, rationalem animam ſortiri potuerit, quæ inſuper in eo lateret, nullàque ſibi propriâ operatione, imò ne inferioris quidem vllius animæ ſeſe proderet, ego quidem non video: niſi ſufficere dixeris externam configurationem, ad hoc vt animâ rationali dotari præſumeretur, quod nullatenus admiſerim. Scio hunc puerum ſeorſim à perfecto fuiſſe baptizatum: an rectè, & ſecundum rationem id factum, neque affirmo, neque nego, quod enim Eccleſia Catolica in hoc determinet, expecto, cui & in hoc & in cæteris omnibus humiliter me ſubiicio. [Vide Strauſſij *Fœtum Muſſipontanum*, & Deuſingij *Secundinas Muſſipontan.*] Interim verò non magis me mouet de hoc addititio puello dubitatio, quàm mouetet me de aliis quibuſdam ſuperfluis membris, quibus monſtra quædam inſigniuntur, aut de aliis corporibus, abſque capite tamen aliàs à perfecto homine prodeuntibus, & qualem hiſtoriam narrat Paræus *libro 23. cap. tertio*, & Amat. Luſit. *Curat. Medicin. cent. 3. cur. 57.* Vir enim erat is, de quo Paræus, ex cuius aluo velutí confuſus alter homo propendebat membris omnibus, capite excepto, abſolutus, erat autem vir ille quadragenarius, viſuſque eſt tum primùm anno Domini 1530. is verò, de quo Amatus, puer erat Illiricus ſexennis, boni ſané habitus, exactè, ac perfectè omnia ſua membra habens, monſtrum tamen præ ſe ferens, quia ab eius ombilico thoracem verſus, alterum pueri corpuſculum deducebatur, abſque tamen capite, ſed duo habebat crura, duo brachia, ſed vtraque immobilia, ano carebat, ſed ſcroto abſque didymis, (id eſt, gemellis teſtibus) ornabatur, non ſecùs ac pelle oblonga quadam glandis vice, per quam vrina ferè ſemper deſtillabat, ſed puer cùm mingebat per hanc quoque viuam vrinam de repente emittebat: Fuit autem hoc monſtrum Anconæ, anno 1532. Hactenus Amatus. Simillimum (fortè etiam idem, niſi temporis diuerſitas obſtaret) illud eſt, quod à Langio deſcribitur, Argentinæ natum; anno 1556. de quo vide apud ipſum *libro ſecundo, epiſt. 8.* Francofurti viſum. Non diſſimile quoque illud eſt, de quo Beniuen. *de abd. ac mir. ſanat. cap vlt.* quod Alexandra quædam mulier ex agro Mediolanenſi ſpectatum obtulit Florentiæ, cuius hiſtoriam ab ipſo require. Simile & illud de quo eſt Epigramma Pierij Valeriani, quod mihi communicauit omnium bonarum literarum ſcientiſſimus D. Gaſpar de Simeonibus; & tale etiam illud denique eſt, cuius hiſtoriam attulit Plater. *libro tertio, Obſ. tit. de deform.* De quibus omnibus dubitari non poteſt, quòd & additamenta fuerint ex luxuriante ſemine enata, & quòd nullam, ne per ſomnium quidem, rationalis Animæ potentiam ſortirentur. Quamobrem quemadmodum hæc additiria membra, vel corpora nihil dubij circa hoc patiunt; ſic etiamſi perfecta ſint, & capite dotata, & tamen nullum omnino ſenſum præ ſe ferant, vt illud, de quo agebam, rationali animâ non dotari, ſaluâ ſemper veriori ſententiâ, aſſeuerarem.

Et ex his deducendum videtur, abſolutè verum non eſſe, quòd vbi caput figurâ humanâ ſit inſignitum, monſtrum pro homine ſit habendum, vt volebat Fortunatus; nam non ſatis eſt ad hoc externa configuratio, ſed neceſſe eſt, vt propriis operationibus Animal ſe aliquo modo prodat, vt elicitur ex Ariſt. *lib. 4. Meteor. cap. vlt.*

SVMMARIVM.

1 *Sedes Animæ in capite.*
2 *Omnes præcipuæ Animæ operationes à Cerebro.*
3 *Paſſionum diuerſitas ſimul, eodemque momento in eodem animali vigens geminam animam in monſtris bicipitibus oſtendit:*
4 *Duplici corde nata bicorpora monſtra, vnico tamen capite vnicâ voluntate reguntur.*
5 *Animal vnicum ſi vnicum cor habeat; geminum, cùm geminum, ex Ariſtotele.*
6 *Geminum caput geminum facit animal, & num. 9 & 10.*
7 *Animal nullum duplici capite.*
8 *Cum gemino capite non reperiri geminum cor, contra Martinum VVeinrichium.*

Bicorporea monſtra, & quæ principalior membra duplicata habent, pro vnicone homine, an pro gemino habenda.

QVÆSTIO V.

HVius quæſtionis deciſio cum ſuperiori in hoc conuenit, quòd ex cognitione ſedis principatus Animæ & ipſa dependet: quam in controuerſiam ad præſens reuocare, neque temporis, neque ſcribendi opportunitas permittit. Statuamus itaque, ac ſupponamus, vt in ſuperiori quæſtione fecimus, ſedem hanc in capite, hoc eſt, in Cerebro 1 eſſe, vt verè eſt, cùm clariſſimè pateat, cætera viſcera, ipſumque Cor aliis multò præſtantius, ob Cerebrum facta, non è contra, Galen. *libro ſexto, de vſu part. cap. decimoſeptimo, & alibi.* vide quæ ad hoc præ cæteris affert Andr. Laur. *Anatom. libro primo, quæſt. quarta*, & nouiſſimè Æmil. Pariſ. *de ſubtil. Microcoſmica lib. octauo, exerc. 1. cap quarto*

Omnia

2 Omnia enim in conficiendo materiam insudant, quæ dehinc nobilioribus Cerebri functionibus inseruiat; ab eo enim dependent, originemque desumunt sensus omnes tam externi, quàm interni, ac singuli motus in animali perfectiores. Per Cerebrum actiones nostras determinamus, atque ad hunc aut illum finem dirigimus, corpus quò libet mouemus, quò libet trahimus, & hoc maxime quidem declarant veritatem habere Monstra duobus capitibus insignita, quomodocunque tandem in corpore situentur, quæ semper habent disiunctas operationes. Conspicitur enim sæpè, sæpius in vnico corpore bicipite, tamen diuersas vno eodemque tempore passiones dominari, atque vno eodemque momento voluntatem in diuersa rapi, alterum enim lætitiâ afficitur, mœrente alio; ridet vnum, flente altero loquitur, vnum, altero tacente; dormit, altero vigilante; blanditur, altero iratum præ se ferente, quin inter seipsa pugnare duo capita in vno corpore conspecta sunt, extatque de hoc Epigramma de gemellis connatis, (præter historiam ex Gisberto relatam à Maiol. *dier. canic. part.* 2. *coll.* 2.) à Francisco Petrarcha *tr. 6. de rer. mem. cap.* 21. relatum in quo præter alia hæc habentur;

> *Non verò nobis unus somnusque cibusque,*
> *Nec risus nobis, fletus & vnus erat.*
> *Vnus membra dabat somno, ridebat & alter,*
> *Surgebatque vnus flens quoque & alter erat.*

3 Hæc autem passionum contrarietas, simul & semel apparens, an accidere potuerit, vbi vnica fuisset in ambobus anima, videant qui cor pro sede rationalis Animæ posuerunt. Nam contrà, vbi 4 Monstra vnico capite dotata corpore duplici, duplicique corde nata sunt, vnicam, & à se ne latum quidem vnguem discrepantem voluntatem habuisse compertum est; vnico enim rectore, vnicâ animâ in vnico capite domicilium habente, gubernabantur. Tale monstrum à Valleriola describitur *libro primo, loc. comm. cap.* 18. à carulce infrà totum bicorporeum, & aliud simile describitur à Paræo *libro vigesimoquarto, cap. secundo*, & 5 à Fortun. Fidel *loc. sæpe cit.* Itaque non obstat Aristotelis sententia, quòd Animal tunc vnicum cen-6 sendum sit, cùm vnicum cor habet, geminum cum cor geminum sortitur: nam dicendum videtur, geminum caput geminum animal facere; quemadmodum enim Arist. sententia vera esset, si Animæ principatus in corde resideret, vt ille sentiebat, sic nobis, qui in capite, vt veritas persuadet, illum collocamus, ex capitis geminatione geminum Animal emanabit.

Non desunt tamen aliqua in naturalibus, quæ Aristotelicæ sententiæ maximè opitulari videntur. Natura enim producit animalia, quæ secundum 7 suam speciem dupliri capita dotantur, nullum autem, quod corde duplici insigniatur, quia vnicum animal cum duplici capite stare potest, non autem cum duplici corde, nam tunc esset duplex anima in vnico corpore, quod nequaquam succedere potest: neque obstat id Quod Ælian *libro* 14. *de Animal. cap. sexto*, narrat de elephantis quòd nempè duplici corde donentur, nec quod ex Theophrasto Gell. *libro* 16. *Noct. Att. cap.* 15. Plinius *libro* 11. *nat. hist. cap.* 37. Ælian. *de Animal. lib. decimo, cap.* 35. Petr. Crinit. *de honest. discipl. libr.* 13. *cap septimo*, Maiol *dier. canic part.* 1. *coll.* 7. retulerunt, Perdicibus nempè in Paphlagonia bina corda esse, hoc enim falsum esse constat, & impossibile, ac fabulosum demonstrat Card. *lib. 7. de Variet. cap.* 36. & ego non maiorem veritatem habere credo, quàm quod ex Theopompo iidem Gellius *vbi suprà*, & Ælianus *lib. 7. cap.* 27. tradiderunt, nempe Lepores in Bisaltia bina iecora habere.

Circa capitis tamen geminationem magis acceptum vniuersum est, quod de Amphisbæna narratur, de qua Nicand. *in Theriac.* Solin. *de sit. orb. cap. vigesimo nono* Plin. *libro octauo, cap.* 23. Ælian. *libro vndecimo, de Animal. cap.* 25. Maiol. *dier. canic. part.* 1. *coll.* 8. quam omnes firmant duplici donari capite, vnde Lucan. *de Bell. Pharf. lib.* 9.

> *Et grauis in geminum surgens caput Amphesibæna.*

Quinetiam Diod. Sicul. *lib.* 2. ex quo Maiol. *ibid.* de quodam animali meminit quatuor capitibus insignito, & apud eundem Maiol. *part.* 1. *coll* 9. quorumdam Cancrorum viridi colore insignium mentio extat, qui bicipites sunt, licèt vnum caput altero maius habeant.

Sed hæc aut falsa esse, aut monstrosa, & adhuc incomperta satis patet, & de posteriori satis declarat quod a Leone Africano, ex quo Paræus *lib.* 24. *cap.* 22. vnico capite sit descriptum: de Amphisbæna porrò dubitat Avic. *6. 4. tract.* 3. *cap.* 41. & ipse Albert. Magn. *lib.* 25. *de Animal.* qui tamen aliàs videtur maximè credulus.

Neque vllam veritatem habet id, quod Marti. Vveinirich *libro de Monstr. cap.* 49. tradidit, nempe cum gemino capite, geminum cor etiam reperiri esse necessarium; experientia enim falcitatis hanc 8 assertionem conuincit, cùm ex Autopsia in dissectionibus contrarium apparuerit, non semel, aut bis: nam Paræus de monstro illo Lutetiano ita habet. Anno Domini 1546. mulier Lutetiæ sexto grauitatis mense fœtum peperit, geminum caput, bina brachia, & quaterna crura habente: eius mortui cadauer cùm dissecuissem, vnicum cor reperi. Quæ autem addit, à veritate, & communi Medicorum assensu dissona sunt, ab Aristotele enim decipi se passus est, ex quo, inquit, scire licet, vnicum eum infantem extitisse. Secunda, Fortunatus Fidelis *loco cit. libro tertio, cap. vlt.* hæc habet. Proditum est à doctissimis quibusdam viris, atque ego ab oculatis testibus accepi, non multis abhinc annis Panormi monstrum exortum fuisse duobus capitibus, ac reliquis membris ita conduplicatis, vt duos planè diceres, vnicum tamen erat cor agglutinatis vtrinque pectoribus, atque vnicum tantum spatium efformantibus. Aliud monstrum apud Paræum sic se habebat. Anno Domini 1572. in ponte Sæo ad Andes oppidulo, prodierunt in lucem decimo die Iulij, gemellæ fœminæ, cætera membris omnibus perfectæ, nisi quòd alterutrius manus sinistra quatuor tantùm digitis erat distincta. Cohærebat autem anterioribus partibus, nempe à mentó ad umbilicum vsque, qui ipsis vnicus, vti & cor vnum erat; hepar verò in locos quatuor diuisum.

In puella etiam bicipiti, natâ anno 1544. mense Ianuarij, de qua Cardan. *lib.* 14. *de variet. cap.* 77. cor vnicum inuentum est, licèt bifidum videretur: cuius rei quicquam non mirandum, quia gallum quispiam Diis sacrificans, inuenit cor duos vertices habens, Galen. referente 7. *de Anatom. admin. cap.* 11. tamen is gallus vnicum erat animal. Sed non dissimile prænarratis monstrum fuit Lutetiæ natum, anno 1605. cuius historiam recenset Riolanus filius, ex quo Licetus *libro secundo, de Monstr cap.* 10. quod coagmentatum fuit ex duobus puellis

amplexum mutuo ſterno ,& ventre ad vmbilicum uſque coniunctis , in quibus diſſectis repertum eſt cor , & iecur vnicum. Sic & quod Heidelbergæ apud Neccarum flumen ortum eſt, anno 1544. deſcriptum ab eodem Liceto,ex duobus maſculis infantibus conſtabat, ventre conglutinatis , duobus capitibus , pedibúſque totidem : in cadauere borum diſſecto cor vnicum extitiſſe compertum. Aliud apud Cœlium Rhodig. *lect. antiq. libro* 14. *capit.* 3. Id infans fuit biceps. Multa in eo mira. Quadrimeſtris primùm magnitudo , &c. natus eſt circa Idus Mart.2514. cor quidem illi ſimplex,vt aſſolet, at Iecur duplex , ſicuti & Lien. Quinetiam Ioan. Faber Lincus bicipitem vitulum annis præteritis ſecuit non longè ab Vrbe natum,anno 1625.& vnicum cor inuenit , vt refert *in libro de Animal.Ind.* ac denique monſtrum bicorporeum natum hîc Romæ,anno 1631.circa Menſem Nouembris vnicum cor habebat,vt ex hiſtoria habetur in fine huius titnli annexa. Ex quibus exemplis , aliis pleriſque præteritis, quæ ad rem facere poſſent, perſpicuum fit, caput geminum non habere de neceſſitate cor geminum , atque hoc pacto geminum caput geminum animal conſtituere neceſſe eſt , cùm appareat præcipuas animæ operationes diuerſificari in geminatione capitis, non autem in geminatione cordis: nam ſi alia Monſtra conſideraueris,quæ ſub vno capite duo corda habebant , hanc ſententiam multò firmiorem iudicabis , quia ea vnicâ voluntate , & vnicâ Animâ regebantur. Licèt mirari ſubeat Cardanum *lib.* 14. *de variet. cap.* 77. aſſeuerantem,plures bicipites infantes videri , qui autem geminum corpus habeant, atque vnum caput , non ita ipſum enim falſitatis conuincunt ſequentes hiſtoriæ:Tale enim fuit monſtrum illud in Inſula obſcuri lacus in Ferrarienſi ditione ortum , anno Domini 1579. ſub vnico capite duo pectora , & reliqua ferè membra omnia conduplicata habens, de quo Licet.*lib.* 2.*de Monſtr.cap. cit.*hoc quidem vnicum verè animal , non geminum dixeris. Talia etiam fuerunt monſtra illa,de quibus in fine ſuperioris quæſtionis locuti ſumus ex Amato, Paræo , & aliis. At geminum caput, vbicunque tandem ſituetur,(dummodò animalitatis particeps videatur, & non vt illud, de quo aliàs, ſola plantarum vitâ viuens) geminum animal conſtituit ; & ita tenet ex recentioribus Sebaſt.Naſius *in ſpec. meth.med. part.*1.*ſect.*2.*digreſſ.*2. *quæſt.*5. nam & monſtra viſa ſunt vnicum caput loco conſueto, & aliud in medio ventre ſortita.Tale viſum eſt , cætera perfectus homo , cuius è medio ventre caput inſigne extabat, nec ſecus quàm verum , ac ſummum Monſtri illius caput , hoc monſtrificum , & tanquam applicitum nutriebatur ; ad virilem ætatem peruenit : duo ergo homines hi cenſendi erant, & ſeorſim vnuſquiſque eorum baptiſmo fuit mundandus , vt ex Medicis concludit Fortunatus , *vbi ſæpe.* & Sebaſt.Naſius *loco cit.* & ex Iuriſconſultis Carranza *de part. cap.* 17.*numero* 95.cum aliis ab eo adductis , ad quos Auctores , ſi plura lector audire deſiderat , illum remitto. Dubium tantùm reliquum erat de Monſtris bifrontibus , & quæ geminam faciem , vt Ianus pingitur, habent. An pro duobus hominibus , vel pro vnico habenda , & prudenter eam dubitationem reſoluit idem Sebaſt. Naſius, *vbi ſuprà*, quòd ſi diſtinctum habeant cerebrum pro duobus hominibus habenda , quia diſtinctio animarum elicienda ex diſtinctione perfectiſſimi organi , per quod proprias operationes exercere valeat. Ergo ſi diſiunctas hæ duæ facies operationes habebunt, & ſi ſingulæ ſuos ſenſus perfectos ſortiantur , duo cerebra habere coniectabimur , & duos homines eſſe

SVMMARIVM.

1 *Monſtra ex ſua natura vitalia.*
2 *Monſtra cur in Matris vtero facilè viuant,extra vterum intereant & num.*4.5.
3 *Monſtra cur non abortiantur.*
6 *Quæ monſtra in ipſo ortu intereant.*
7 *Bicipitia mõſtra,aut præcipuas partes geminatas habentia, non viuunt.*
8 *Quæ ex corrupta,& vitioſa materia monſtra generantur, non viuunt.*
9 *Quæ ob figuræ abſurditatem,difficultatem partus excitant monſtra,non viuunt.*
10 *Quæ non iuſto tempore eduntur , non viuunt.*

Quæ monſtra vitalia, quæ non vitalia

QVÆSTIO VI.

HAnc quæſtionem optimè,& prudenter diſcuſſit Martin. Vveinrich. *de Ort.Monſtr.cap.*34. eiuſque diſcuſſio Iuriſconſultorum maximi intereſt : & primò ea concluſio firma , ſartáque remanere debet , ab Ariſtotele canonizata *libro quarto. de Gen. Anim. cap.* 4. quæ generaliter vera quidem eſt,Monſtra ſcilicet ex ſua natura non eſſe vitalia ; atque idcirco inanis omnino cenſenda, Carranz. *de Part.cap.*17.*numero* 33. audacter ſa in his, quæ ſua non ſunt,immiſcentis explicatio, & huius aſſertionis diſtinctio , quia non obſtante , quòd monſtra formam humanam obtineant , dummodò enormiter deformata conſpiciantur,vel quo ad exceſſum,vel quoad defectum membrorum, vel quoad ipſam conformationem, vtplurimùm, & ſecundum plurimum intereunt , ob rationes , de quibus infrà, quas leguleius homo hic penetrare non potuit. Sed antequam eas cauſas aſſignemus , illud diſcutiendum eſt, cur ſit nempe, quod Monſtra facillimè in Matris vtero viuant ; ita vt augeſcant, & ad vltimos vſque menſes à Matre portentur,neque de facili abortiantur, vt firmat Cardan. *lib.* 12. *de ſubtil.* Audiamus ergo rationem ab ipſo Cardano allatam , cur Monſtra non abortiantur. Abortus, inquit, de raro fiunt, rariora Monſtra, Monſtrorum igitur abortus rariſſimi. Sed hoc non ſatisfacit ad dubium , non enim quærimus raritatem abortus Monſtrorum inter abortus quoſcunque, ſeu reſpectu quorumcunque abortuum , ſed raritatem abortus monſtrorum inter ipſa monſtra , & reſpectu monſtrorum , quia monſtra vtplurimùm non abortiuntur,vt ipſe ſupponit ; ſed ego ſuppoſitionem hanc verum non credo , nam & monſtra abortiua viſuntur non in minori numero , quàm Monſtra debito tempore nata ; quin vnam ex abortus cauſis puto eſſe monſtroſitatem fœtus , tanquam naturæ minùs acceptam , & miniùs conuenientem. Ad principale ergo dubium , cur ſcilicet Monſtra de facili intereunt,idem Cardan. *loco ſuprà cit.*,dicebant,Principio quidem Monſtra facillimè in vtero viuere, & abſolui, quoniam generantur , & quæ generantur , non eiſdem cauſis etiam ſeruari neceſſe eſt, quibus fiunt. Verùm, addit,cùm à Natura remota ſint , & imbecillia,& inſaluberrima , cùm primùm nata fuerint , intereunt,Vveinrichius, *loco ſuprà cit.cap.*35. Monſtra in Matris vtero conuiuere potiùs dixit , quàm viuere , habere nempe ex vita Matris unde viuant,& idcirco à Matre deciſa, & ex ſe non viuere.

In

In eam ego sententiam venio, Monstra & facilè abortiri, & si casu augescant, decisa à Matris vtero non viuere: & illud quidem multas habet caussas, multa enim concurrunt in prima monstrorum plasmatione vitæ de directo contraria: præcipuè autem seminum vitia, & dyscrasia, vel dissonantia inter se: eorundem vel luxurians copia, vel defectus vteri ac Matris, sanguinisque alimentalis vitiosa constitutio, caloris imbecillitas, & alia permulta. Non ergo ad perfectionem deduci possunt licet in esse ex talibus principiis deducantur, vnde sota calore materno facilius, eo destitua difficilius viuere ea contingit.

6 Sed ad propositam in quæstionis principio assertionem cum VVeinrichio respondeamus, ea maximè Monstra vel in ipso primo ortu, vel quamprimum ab ortu interire, in quibus princeps aliqua pars in totum abest, vel enormiter quoque transposita, aut læsa est, Vt quod VVittembergæ natum est anno 1525. de quo Licetus *lib. 5. de Monstris cap. 2.* & aliud Villæ francæ in Vasconia natum, anno 1565, de quo Paræus *lib. 14 cap. 6.* & his similia

7 Secundo, vitalia non solent esse, quæ præcipuas partes geminatas habent, vt quæ bicipitia, aut bicorpora sunt, quorum plura variis temporibus conspecta, ex quorum numero vix vnum, aut alterum vitam ad perpaucos annos protraxisse compertum.

8 Tertiò, quæ ex corrupta, aut vitiosa materia constantur, & ea de re valde infirma atque infortuna sunt; vt verbi causa, quæ ex humana in brutinam figuram degenerare ob id conspiciuntur, & figurâ sunt valde absurda, vt quæ caninum caput aut caninum aspectum sortita sunt, quale nobilis quædam primipara annis præteritis est enixa hic Romæ, & alia ad hunc modum.

9 Quarto, quæ ob absurditatem constitutionis membrorum difficilem partum Matri conciliant qualia sunt quæ diximus, præcipuas partes geminatas sortiri, quæ via integra prodire in lucem possunt.

10 Quinto, quæ non iusto tempore eduntur, sed hæc duo postrema non ob id intereunt, quod monstrosa sint, nempe ab intrinseca causa, sed ab extrinseca; quia vtraque causa hoc est, & partus difficultas, & abortus omnibus partubus etiam nihil monstrositatis præ se ferentibus est exitialis; cum neque vllus partus insto tempore non editus, nec qui multum negotij matri in nascendo facessit, ipseque multum in ea se actione exagitat, vitalis esse consueuerit.

SVMMARIVM.

1 *Incubos, & succubos dari.*
2 *Dæmones coitus voluptate, aut propagationis desiderio non detinentur*
3 *Dæmones semen habere, & fœcundos esse ridiculum.*
4 *Incubi, & succubi non generant, & num. seq. 5. & 6.*
7 *Seminis spirituosa substantia illicò euanescit,*
8 *Mulieres dicentes se ex Dæmone concepisse, vel illuduntur à Dæmone, vel illæ aliis illudunt,*
9 *Gigantes an ex Incubis.*
10 *Pro filiis Dei in sacra historia qui accipiuntur, & ex quibus generati Gigantes.*
11 *Nati ex Incubis an aliquid peculiare ob id habere debeant à cæteris hominibus.*
12 *Ex Incubis non debent generari Gigantes.*
13 *Filius ex incubo susceptus, hominis est, cuius est semen, non Incubi.*
14 *Nec quoad corpus, nec quoad animum quicquam peculiare habere debent debent nati ex Incubis.*
15 *Sprengeri opinio reprobata.*

De Partu ex Incubis suscepto.

QVÆSTIO VII.

1 Dari incubos & Succubos Dæmones, qui sub virorum specie cum mulieribus, & sub specie mulierum cum viris coitum exerceant, & alias firmauimus, & eam quæstionem longioribus discutit Mart. Delr. *libro secundo disquis. Magic. quæst. 15.* & Peter. *in Genes. libro octauo, disp. 3.* præter quamplurimos alios tam vetustiores, quam recentiores Theologos, & ex Iurisconsultis Torreblanc. *Dæmonolog. libro secundo, cap. 30.* & nouissimè Carranz *de Part. cap. 20. quæst. 10.* 2 Neque ob id, quod Dæmones Incubi, & Succubi fiat coitus voluptate vel propagationis desiderio detineri illos dixeris sed hæc ea de causa machinari, vt homines enormibus lasciuiis, ac fœdissimis Veneris delectamentis irretiant, atque illaqueent. Dæmones enim, cum spiritus sint neutro horum moueri ad hæc patranda censendum; neque enim sperma habent, neque 3 successionem in prole quærunt, cum immortales sint; vnde deridenda Marci illius opinio, de qua præ cæteris Cælius Rhodig. *libro secundo lect. Antiq. cap. sexto*, volentis Dæmones semen habere, ac fœcundos esse. Licet autem apud citatum Delrium Cardanus ex Medicis, & Pomponatius ex Iuristis, & alij apud eundem Del. *in comm. Herc Fur. Senec. num.* 447. contrariæ sententiæ adhæserint, tamen, vt rectè ille addit, minimi facienda eorum opinio. Quemadmodum neque nos à veritate amouere debent Martin. VVeinrich. *de Ort. monstr. cap.* 11. Ioan. VVierus apud Ronsseium, & ipse Balduin. Ronsseius *de hum. vita primord. cap.* 11. qui acriter in hanc opinionem inuehitur, absurdam eam existimant? neque etiam alij, siqui pro negatiua sententia sunt, cum affirmatiua sit magis communis Doctorum, de qua testatur idem Delr. *vbi supra*, vtrobique, & eam sequuntur ex Medicis (nam Theologi magna ex parte consentiunt) Symphor. Champer. *lib. 2. Pract. cap. 7.* Marcell. Donat. *hist. Medic. mirab. lib. 4. cap. 25.* Huchet. *de Sterilit. libro quarto, in fin.* Valles. *de Sacr. Philosoph. cap. 8.* Codronch. *libro tertio, de morb. venef.* Fortunat. Fidel. *libro tertio. Relat. cap. vltimo.* Mercurius *in lib. cui titul. la Commare, 2 cap. 39.* Bauhin. *libro 1. de Hermaphrod. cap. 70. & seqq.* Heurnius *de morb. Capit. cap. 30.* Licetus *de monstr. libro secundo. cap. 73.* hanc ipsam sententiam insinuat Torquat. Tass. *Hierusal. cant. 13. st. 4. ibi.*

Qui s'adunan le streghe & il suo vago.
Con sciascuna di lor notturno viene,
Vien sopra i nembi, e chi d'un fero drago,
E chi forma d'un Hirco informe tiene,
Consiglio infame, che fallace imago
Suol allettar di desiato bene
A celebrar con pompe immonde è sozze
I profani conuiti, é l'empie nozze.

Sed Heurnius, Paræus, & Roderic. à Castrens. & ex Iurisconsultis Vlric. Molit. *de Python. mul. cap. 6. & 10.* Hieronym. Magg. *Miscel. libro 2. cap. 4.* Carrana *de Part. cap. 20. quæst. 10.* Incubos, & Succubos incumbere, & succumbere hominibus credunt, & concedunt; sed inde sequi posse vllam conceptionem apertâ fronte negant. Torreblanca quoque *lib. 2. Dæmonolog. cap. 30.* anceps in ea re est Verum vndique priori opinioni adhærent Suarez

de superstit. lib. 2. cap. 16. num. 5. Cæsalpin. *in Dæmon. investig. Perip. cap. 14. & 19.* & alij Medicorum, & ex Iurisconsultis Grilland. *de Sortileg. quæst. 7. num. 22.* & nonnulli, quos tam Delrius, quam Bauhinus adducunt *locis supra citatis*. Consentit etiam omnio ex parte, vt mihi videtur D. Thom. *in 2. sent. distinct. 4. art. 4.* dum quærit, an geniti ex huiusmodi Dæmonum congressu sint maioris virtutis, quã alij homines, & illi adhærent Sprenger. *in mal. malef. part. 1. quæst. 3. & part. 2. quæst. 1. cap. 4* Barthol. Spin. *de Strig. cap. 6.* & ex recentioribus Cardin. Bellarm. apud Osterman. *de Stigm. sect. 7.* dum putet Antichristum eo modo nasciturum. Coimbricens. *in primum de Gener. capit. 4. quæst. 10. art. 3.* eosque sequitur Petr. Hurtad. de Mendoz. *in sua Philosoph. tract. de Gener. disputat. 1. sect. 3. § 22. & seq.* præterquam quod constat etiam ex Sagarum confessione, quæ inquisitæ apertissimè fessæ fuot, se cum Dæmonibus concubuisse, & ex eis grauidas factas peperisse, vt meximè videri potest *in lib. de tribus Energum. in part. Belg. tract. 3. cap. 3.*

Sed certè hæc sententia multis implicita est difficultatibus; atque eã tandem tamen pro vera acceptatã, datoque quod ex tali concubitu conceptio sequi possit, de prole multa in quæstionem veniunt nempe an proles eo modo suscepta vllis signis ab aliis hominibus distinguatur, deinceps cuius proles sit dicenda; præterea an aliquid peculiare habeat à cæteris hominibus, tum illum circa ea quæ spectant ad animum; vltra hæc, an inter se Succubæ, & Incubi coire consuescant, vel possint; an susceptum ab homine semẽ fouere ita valeant, vt in perfectum fœtum euadat: dubia quidem megnâ ex parte ineniret, ex mea sententia excitata.

5 Sed quoad conceptionem absurdissimum visum est non modo Medicis quibusdam, & Iurisconsultis; sed nonnullis etiam ex Patribus, quos referunt Delrius, Bauhinus, & alij *locis supra citatis*, ex Dæmonum concubitu cum muliere sequi posse generationem; huiusque sententiæ rationes, & in contrariam simul obiecta, vide apud præcitatos Auctores; quemadmodum & rationes pro contraria faciences, & obiecta in contrarium, præcipuè apud Perer. *in Genes. libro 8. cap. 6. disp. 2. & 3.*

Ego quidem (licet alias *lib. 3. harum Quæstionum. Tit. 1. quæst. 8. num. 5. & 19.* ex communi opinione contrariũ senserim) nisi Sancta Mater Ecclesia aliter doceat, de facto non dari talem conceptionem, & partum existimaverim, immo dixerim in via Naturæ esse impossibilem, cum Dæmon non possit excedere naturæ creatæ vires. Non obstante ergo summâ Dæmonis virtute, ac mirâ dexteritate, & incomprehensibili, quàm dicunt, celeritate, & cautela in seminibus à viro decisis fouendis, illisque in actum prodocendis, generationem ex eius concubitu sequi posse non credo, quia spirituosa seminis substantia non minori momento, cum à suo principio fuerit decisa, & non illico inueniens vas recepta, euanescit, & infœcundum redditur quod reliquum ex semine est, vt percurrit Perer. *vbi supra, disput. 3. vers. Hanc opinionem.* Neque crediderim vnquam celeritatem Dæmonis in semine adsportando, & injiciendo in vterum mulieris adæquare posse breuitatem temporis, quo seminis calor euanescit: neque enim in hoc exuperet Dæmonis potentia potentiam naturæ, quia ob sui inenarrabilem tenuitatem, seminis spiritus contineri extra conueniens receptaculum, ne per momentum quidem potest; & tamen non credendum, Incubum Dæmonem illico atque mulierem superinit, semen in illius vterum proijcere, sed in ipso actu coitus, vt eis maiorem in modum obsequatur, easque mulieres oblectet, longiusculo temporis intervallo insistere, maximè cum necesse sit ad generationem etiam fœminæ semen concurrere, vnde aliquanto tempore ad huc ipsum opus erit, vt illa semen effundat; in quo tempore quis dicet adhuc seminis calorem, & spirituosam substantiam in ipso conseruari? Immo necesse est, omni calore, & spiritu illud destitui, indicioque eius rei esse potest, quod, quæcunque sagæ concubitum, cum Incubis fassæ sunt, referunt se semen illorum frigidissimum expertas, ita vt displicentiam magis, quam delectationem inde sint consecutæ. Ad hoc respondet Delrius, *vbi supra quæst. 15. argumento 3.* hoc non semper esse verum sed tunc solum, cum Dæmõ pro tali à succumbente muliere excipitur.

Sed quid dicendum ad id, quod supra innuebam, Dæmonem plurimum temporis absumere deber in actu coitus, vt suas amasias magis oblectet? Vel ergo non habet necesse eã celeritate, quam dicunt, ad seminis conseruationem, vel si potest conseruare per dimidium horæ quadrantem, vel per minus etiam temporis spatium, potest etiam conseruare ad annos, si libuerit, quod non est verisimile.

Non valent autem contrà adducta à Petr. Hurtad. de Mendoz. *in sua Philosop. tract. de Gener. disp. 1. sect. 3. §. 23.* immo inania sunt, quæ ex Auerrois fabulæ, & ex similibus eliis, quæ nos elias molto, plura adduximus, deducere ille conatur. Magis vrgeret quod Conimbricens. *loco cit.* ex D. Thom. & ipse Petr. Hurtado adducit, posse Dæmonem efficere, ne spiritus illi seminis tenuissimi exhalent. Sed hoc non videtur possibile, quia si per quantumcunque modicum temporis potest Dæmon semen conseruare in suo vigore, (neque enim in instanti operari potest, vt probat Delrius *loco cit. quæst. 10. vers. Quarto nequeunt*) poterit, vt dixi, etiam ad longissimum tempus. Quin & fateri necesse est, posse etiam illum semini huic alimentum præparare extra vterum; & in sententia eorum, qui semen mulieri denegant, poterit hoc semen in perfectum fœtum, & hominem deducere, cum facilius multo sit illi conueniens alimentum subministrare; quam in suo robore illud seruate extra naturalia conceptacula: sed hæc non videntur facta possibilia, imo omnino inverisimilia.

Ad confessiones autem sagarum, quæ referunt se ab Incubo Dæmone compressas, & inde grauidas effectas, dehine peperisse, dicendum videtur, quod vel illis Dæmon illusit, vel illæ aliis illudunt. Nam potest Dæmon facere, vt ex se grauidas seipsas credant, ventremque tumeorem effingere, dehinc tempore partus alienos fœtus vndecunque subreptos illis supponere; vel eas ex homine prægnantes ita persuadere, vt ex seipso in ventre habere se credant. Atque ita saluari credo nonnullas historias, de quarum veritate non videbatur dubitandum, & sic etiam fieri posse existimo, vt Succubus Dæmon in vtero habere se effingat, ac etiam vt suo tempore parere videatur, assumens, vt in superiori, subreptitios pueros, & sibi supponens, vt percurrit Delrius, *vbi supra.*

Ad exempla autem Antiquorum, quæ adducuntur in contrarium, efficta omnia esse dixerim, merasque fabulas. Iouem modo in forma Tauri nunc in forma Cygni, modo sub specie Aquilæ, nunc

nunc mutatum in Amphittyonem, modo in Dianam, Martem sub forma Milinis, aliosque Deos sub aliis formis varias mulieres compressisse, nescio quam facti realitatem nobis promittat, ita vt inde quicquam pro sufficienti rei probatione deduci possit. Neque Platonis auctoritas *in Cratylo*, allata etiam à Delrio, *in comm ad Herc. fur. Senec. num.* 447. dicentis, Heroës omnes vel ex amore Deorum erga mulieres, vel ex amore Dearum erga viros esse progenitos, quicquam huic opinioni opitulatur, cum ille secutus sit in hoc fabulosas Poëtarũ traditiones, licet hoc videatur conforme Sacræ Scripturæ narrationi de Heroibus, virisque potentibus, ac Gigantibus factæ.

9 Sed quæ de huiusmodi viris fortibus, & Gigantibus Sacra narrat historia, conceptis ex congressu filiorum Dei cum filiabus hominum, non intelligi de hoc Dæmonum Incuborum, & Succuborum concubitu, vt arbitratur Valles. *de sacr. Philos. cap.* 8. & tenet vniuersa Theologorum Schola vt testatur idem Delrius, *vbi supra*, & ex Medicis Roderic. a Castr. *de Nat. mul. loco cit.* Merenrius *lib.* 2. *della Comm. cap.* 59. & ex Iurisconsultis Hieronym. Maggius *lib.* 1. *Miscell. cap.* 4. *in princ.* & licet D. Augustin. *lib.* 3. *de ciuit. Dei. cap* 4. quasi dubius hoc indecisum reliquisset, tamen *lib.* 15 *eiusdem, cap.* 23. eandem quæstionem repropronens, eam determinauit, docens, quinam per filios Dei in sacra Scriptura accipi debeant. Certè Conimbric. *loco alias cit. in* 1. *de Gen. & corr. cap* 4. *quæst.* 10. *art.* 3. & Pereriva *in Genes. lib.* 1. *cap.* 6. *vers.* 2, & Torreblanc. *Dæmonolog. lib* 2. *cap.* 30. Ioan. Seldenus, I. C. *de Dijs Syris in proleg. cap.* 3. *& Ioan Iacobus Boissard. de Magia, cap.* 7. & alij celeberrimam opinionem eorum in medium afferunt, qui per filios Dei, filios Seth intellexerunt per filias autem hominum, filias Cain, & rationea pro hac sententia adducunt: quam sequitur etiam ex nostris Roderic. à Castr,

10 *de vat. mul. lib.* 5. *part.* 1. *cap.* 6. quæ tamen non caret difficultate, si quidem quicunque per filios Dei, homines qualescunque intellexerunt, illud inexplicabile, arduumque in hoc offendunt, quod demonstrare nequeant, quanam potiori ex ratione hi homines, vel quod essent boni, vel quod essent ex filiis Seth, & vocarentur Dei filij debuerint generare Gigantes: Nam quod supponunt nonnulli, filius Seth fuisse staturæ proceræ, & viribus præpollentes, non probatur, imo scimus Noë filiosque ex stirpe Seth, non dissimiles ab aliis hominibus extitisse, cum nihil habeamus memoriæ proditum in contrarium, vt habere nos necesse esset, præterquam quod filios aliis hominibus proceriores non generarunt: alias, cum omnes quotquot fuimus post diluuium ex Noë simus progeniti, vel omnes vel magna saltem ex parte giganteæ staturæ esse deberemus. Neque magis satisfacit id, quod ex Hieron. Vecchietto *lib.* 3. *de anno primit. mund. cap.* 2. *in fin.* affert Carranz. *de Part cap.* 17. *num.* 52. nempe Sacram Paginam vocasse quoscunque homines, filios Dei, ex eo quod essent rationis participes; qui cùm ex mulieribus quascunque vellent, sibi eligerent, & cum eis miscerentur, cum maximè adamarent eas, quæ magis sibi sanguine proximæ erant, vt proprias filias, sorores, matres, factum est, vt ex tanta delectatione vberrimum semen in coitu excernerent, & sic generarent Gigantes; quod tam facilè diuitur, quàm facilè ab hoc Doctore in medium producitur; nam si sic est quotiescunque coniuges summopere in coitu delectantur vt inter amantes fit, Gigantes deberent generari.

Sed neque ex eo quòd essent robusti & potentes, debuerunt generare Gigantes, nam non maior causa est, cur in præsentiarum viri potentes, & robusti, & anteactis similiter temporibus non debuerint, vt eius temporis Gigantes procreare.

Multo minùs autem videtur concedendum, per filios Dei intelligi viros staturæ proceræ, nempe Giganteæ; nam inane hoc esset, volente sacro textu demonstrare, Quanam ratione procreati sint Gigantes; nam si iam erant homines Giganteæ staturæ, quid noui iam demonstrare debebat historia sacra de eorumdem generatione? Sed verè mihi videtur, saluo semper meliori iudicio, sacram historiam id sibi voluisse docere, quanam ratione Gigantes fuerint procreati, cùm antea omnes homines ad eam staturam non accederent: dicebat ergo, *Postquam enim ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illæque generarunt, isti sunt potentes a sæculo viri famosi*; hoc est, cùm antea non extitissent Gigantes, procreati sunt, postquam filij Dei congressi sunt cum filiabus hominum, (aliàs Filij Dei in sacra pagina vt *Iob. cap.* 1. *vers.* 6. vocantur Angeli ipsi) Vnde, vt verum ingenuè fatear, perdifficilis videtur eius loci intellectio, & ad Theologos releganda, nam quæ hactenus adducta sunt, nullâ ex parte satisfaciunt. Videtur enim sacer textus, innuendo quòd Gigantes generati sint ex hoc congressu filiorum Dei cum filiabus hominum, aliquid nobilioris notæ, quàm hominibus conueniat, absque dubio his Dei filiis tribuisse, ob quod non consuetæ staturæ, & virtutis homines, sed Giganteæ, & virtutis eminentioris generauerint; quod quid sit, cùm, quæ allata sunt, prædictis non conueniant, non est meum, sed sacræ Theologorum scholæ determinare. Nobis satis pro nunc sit, plures negasse, atque eos quidem summæ auctoritatis viros, eo in loco sacrum textum huiusmodi Incuborum commercium cum hominibus insinuare voluisse.

11 Sed demus, vtcunque ex tali concubitu generationem sequi posse, & ad secundum quæsitum respondeamos. Semen, ex quo mediante Incubo fieri supponitur hæc generatio, cùm ab homine sit desumptum, & nihil ei à Dæmone de suo communicetur, hominem generabit nihil omnino ab aliis hominibus differentem, sed ei tantùm similem, ex quo semen decisum fuerit, vel Matri, in cuius vtero conceptus, & ad perfectionem fuerit deductus. Nisi ergo vitium vllum in seminibus, aut materno sanguine sit, (quod tamen communicari posse à Dæmone ipsis seminibus, & sanguini non inficior) fœtus ex hoc congressu susceptus nullum peculiare signum habebit, quod illum à cæteris hominibus pro nato ex Incubo palam faciat. Neque maiorem

12 causam esse existimauerim, cur Gigantes, ex huiusmodi congressu aut aliàs nati sint, aut nasci debeant, vel Heroës cæteris hominibus præstantiores: oportet enim semẽ ab ipso Incubo Dæmone aliquid maioris virtutis, & excellentiæ adipisci, ob quod ad Heroës potiùs, & Gigantes generandos aptum esset, quàm semen consuetæ conditionis hominum. Cùm semen igitur illud hominis sit, vt dixi, (nam Dæmones aut quosdam, aut omnes semen habere, quis vnquam firmauerit, nisi insulsæ quorundam opinioni adhæreat, de qua post alios Perer. *in Genes. lib.* 8. *c.* 6. *disp.* 2.) certè secundum virtutem à patre semini comunicatam, & secundum eius virtutis gradum, fœtum fortem, aut debilem, magni ac proceri, aut parui & pusilli corporis, quantum ad paternum

semen

ſemen ſpectat generabit, cum filius hominis ſit fœ-
31 tus inde ſuſceptus, non Dæmonis, qui generare nequit, vt poſt alios dicunt etiam Conimbr. *in 1. de Gener. cap. 4. quæſt.* 10. *art.* 3. & Petr. Hurtad, de Mend. *de Generat. diſpat.* 1. § 12 *ſect.* 1.

Scio quid D. Thom *in 2. ſentent. diſt. 4. art. 4.* ex quo Spreng, *in mall. malef. part. 2. quæſt. 1. cap. 4.* qui in parte aſſentitur, & poſt alios ex noſtris Medicis Valleſ. *de ſacr. Philoſoph. cit. cap.* 8. & ex Iuriſconſultis Torrebl. *lib. 2. Dæmonolog. cap.* 31. *num.* 19. attulerint: poſſe nempe Dæmones ſeligere humanum ſemen, non qualecunque, ſed robuſtiſſimum, calidiſſimum, & quantitate plurimum. Id vero eit facile eſſe conquirere deligendo homines robuſtos & calidos multoque ſemine effluentes, quibus ſuccumbant, deinde & mulieres ſimilis conditionis, quibus incumbant; ſic voluit Valleſius fuiſſe procreatos Gigantes illos de quibus in ſacris, ſed præterquam quod hoc gratis dicitur, cum iam nollus inficiari queat, quod generatio Gigantum, qualitercunque à Dæmone per applicationem ſeminum huiuſmodi naturæ procurata, virtute tamen hominum fiat, ſeu humanorum ſeminum, non ipſius Dæmonis, iam non maior ratio erit, cur de præſenti Gigantes alicubi non generentur, quis enim inficiabitur, dari vbique terrarum robuſtiſſimos calidiſſimos, & multo ſemine affluentes viros, qui ſimilis naturæ mulieribus iungantur, & inde prolem ſuſcipiant? Concedam tamen quicquid ſibi aſſumit Valleſius, (licet de mulieribus contrarium videmus, cùm eæ, quæ cum Dæmonibus congrediuntur, plerumque deformes, vetulæ, victæ, cæterisque debiliores exiſtant) ſed quid inde num ex hoc concubitu Gigantes generabuntur? at hoe de præſenti non videmus, cum videre nos aliquando eſſet conueniens. Num id ſibi voluit Valleſius, Dæmonem ex Gigantibus, qui in Mundo, vbicunque terrarum reperiantur, ſemina huiuſmodi furati? ſed & Giganteas fœminas quibus incumbat eligere illum oporteret, fortè enim aliæ fœminæ non tantum ſanguinis gigantèo ſemini ſubminiſtrare poterunt, quanto, vt ad gigantèam proceritatem fœtus deueniat indigebit. Fortè neque vteri aliarum Mulierum Gigantei ſeminis capaces erunt ſed nimis anguſti, vt in eorum ciuitate giganteus fœtus augeri poſſit: licet nonnullos ex Gigantibus quos aliquando extitiſſe accepimus, ex parentibus naturæ etiam mediocris natos enarrant, & non admodum robuſtis; & præter alios Giganteæ ſtaturæ mulierem ex parentibus conſuetæ magnitudinis, Romæ natam ſe vidiſſe teſtatur D. Aug. *de Ciu. Dei, lib.* 1. *cap.* 23 Sed quid quod Giganteum ſemen ad Gigantes generandos ſufficiens non ſemper eſt; conſtat enim Samogethas homines corpore vt plurimum procero, ac prægrandi, perſæpè pumiliones generare, vt refert Card. *lib.* 1 *de variet. cap.* 4. Præterea, cum conſtet hiſce temporibus maximè vigere Incubos, & Succubos & multo magis, quam ſæculis retro actis, vt probat Spreng. *in mall. malef. part. 2. quæſt. 1. cap. 4. & alibi*, oporteret plures inpræſentiarum Gigantes procreari, quam fuerint antè procreari, & tamen contrarium experimur.

Neque ergo quoad corpus, neque quoad animum, (ſi nihil aliud interuenire aliunde ſupponamus) nati ex congreſſu Incuborum cum mulieri-
14 bus, quicquam melioris conditionis, aut deterioris ſortiri debent, quam cæteri hominum, ſed pro ſeminum, & materni ſanguinis natura tam quoad corpus, quam quoad animum, ſibi debitas conditiones, ac propenſiones habere. Vnde duplici ex capite falſa apparet Sprengeri ſententia *loco cit. part. 2. quæſt. 1. l. cap. 4.* putantis & generationem talem eſſe poſſibilem, & prolem inde naſci à Dæ-
15 mone infectam, & quod peius multo eſt, & à veræ Philoſophiæ dogmatibus alieniſſimum, putat quod malefica viro iuncta; & ex viro concipiens, per maritum nempe imprægnata (hæc enim ſunt eius verba) poſſit per commixtionem alterius ſeminis ab Incubo ſuſcepti fœtum inficere. Quod tamen qui ſic naſcuntur, aut naſci iactantur potius, ex Dei permiſſu ſint peioris naturæ & conditionis, ob huiuſmodi coitus abominationem, quam cæteri homines, ego non detrecto, ſed ſi in via Naturæ loquimur, certè non aliter ſeſe res habebit, quam quomodo recenſui, ſi vnquam talis generatio poſſet ſuccedere, quod non facilè admiſerim. Peioris conditionis aliquando poſſe eſſe puto, qui ex mulierculis, quæ cum Dæmonibus congrediuntur, orti ſunt, non quod inficiantur à Demone, ſed quod malitia matris faciat eos propenſos ad iniquitatem non tamen cogat.

Denique Succubos, & Incubos inter ſe coitè, aut Succubos ſemen fouere, ac enutrire poſſe, vel, vt cum Delrio loquar, ſuccubum Dæmonem ad debitam magnitudinem fœtum deducere, ac parere, aliaque his ſimilia perficere, neque ego credo, neque quemquam ſolidâ doctrinâ munitum ſibi perſuadere poſſe crediderim, & ſi quando accidiſſe narretur, Dæmonis illuſionem interueniſſe putarim

SVMMARIVM.

1. *Hermaphroditi qui dicantur.*
2. *Hermaphroditorum quatuor ſpecies.*
3. *Alia Hermaphroditorum diſtinctio.*
4. *Tertia Hermaphroditorum diſtinctio.*
5. *Fœminæ aliquando Penem emiſerunt.*
6. *Hermaphroditorum à genitalium conformatione diſtinctio*
6. *Eorundem à potentia coëundi diſtinctio.*
8. *Eorundem diſtinctio generandi.*
9. *Baptizans fœminam putans ſe baptizare maſculum fœmina non dicitur baptizata, & vice verſa.*
10. *Hermaphroditi an ſint monſtra, & numeris ſeqq.*
13. *Hermaphroditi nullo ſexu conſpicui in cenſu Eunuchorum habendi.*
14. *Hermaphroditi qui ſint irregulares.*
15. *An dentur, & quæ ſint ſigna diſtinguentia marem Hermaphroditum à fœmina. & num. 16. & 17.*
18. *Quinam Hermaphroditi pro maribus, qui vero pro fœminis habendi.*
19. *Teſtes extra apparentes marem oſtendant.*
20. *Excretio menſtrua cum carentia Teſtium facit euidentiſſimam probationem fœminini ſexus.*
21. *Mas an in fœminam degenerare poſſit.*
22. *Natura ſemper tendit ad perfectiora, dic natem vt numer ſeq.*
24. *Hermaphroditas eodem tempore in vtroque ſexu perfectus an dari poſſit.*
25. *Seneca locus de fœminarum ſui temporis inhoneſtate, & laſciuia.*
26. *Adam an fuerit Androginus.*
27. *Heretica quorundam opinio de ſexuum indiſtinctione ante peccatum Ada.*
28. *Ante Eue formationem fœmina erat in viro.*
29. *Non eſt impoſſibile dari Hermaphroditum, qui agere, vt vir, & pati poſſit, vt fœmina*
30. *Impoſſibile eſt dari Hermaphroditum qui generet in ſe. & in alio.*
31. *Duplicem ſexum ſortiti, ratum vnum, irritum alium habent ex Ariſtot.*
32. *Sodomia. quid.*
33. *Adam debuit ſolus à Deo creari, & cur. remiſſiuè.*
34. *Duo genitalia einſdem ſexus in eodem animali cur non reperiantur.*
35. *Hermaphroditas an irregularis.*
36. *Hermaphroditi quando ſint irregulares.*
37. *Hermaphroditi omnes irregulares.*

De Hermaphroditis.

QVÆSTIO VIII.

DE Hermaphroditis alias incidenter verba feci, in hac autem quæstione, ad quam propriè vniversum hoc argumentum spectare videtur, de illis ea professo loquar. Dicuntur Hermaphroditi, qui sexu sunt indistincti, nempe qui vel neutrum, vel vtrumque habere videntur & hoc nomine hic comprehendi volo quoscunque, qui aliquo modo in sexus qualitate dubium excitare possunt. Horum autem quatuor species constituunt, quicunque de illis verba faciunt, vt ea vetustioribus Paul. *lib.6.cap.69.&* Auic.20.3.*tract.*1. *cap* 43. & ea recentioribus Manard.*lib.7.epist.*2.Petræus *lib.*24 *cap.* 4 & inter alios Professores, eandem habet diuisionem Cælius Rhodig.*lect. Antiq.lib.*15.*cap.*10. & ex Iurisconsultis nouissimus Carranz. ex eod. Paræo. *de Part.cap.*17.*num.*67.

Considerant vero tres species in viris, vnicam in fœminis: In viris prima est, cum in Perinæo (hoc est, sub radice Penis, in spatio, quod est inter ipsum, seu inter scrotum, & Anum, hoc enim dicitur Perinæum, non Coles, vt malè Cælius ea Theodoro, Aretæus *lib.2.Acut.cap.*51.Gal. *comm.*3. *in lib. Hipp. de Artic. part.* 45.) muliebre pudendum conspicuum est. Secunda species est cum idem pudendum muliebre apparet in scroto habens exile foramen, & à quo nihil omnino prodeat. Tertia species est cum ibidem existente eodem pudendo muliebri, ex eius orificio vrina effunditur, aut etiam aliqua excretio menstrua. Et hæ species Hermaphroditorum dicuntur considerari in viris, quia sic constituti pro viris habendi; neque dubium in ea re intercedere debet, neque forte de his Leges ambigere credendum, vt latius infra. Quarta species in fœminis considerata, (quod sic constitutæ fœminæ verè sint) est cum in superna parte muliebria pudendi, nempe in ima pube, vbi magna pudendi rima suum desumit principium, Penis aliquis, vel quid Peni simile apparet.

Sed multo accuratius nonnulli alij Doctores has Hermaphroditorum species descripserunt, de quibus luculenter Bauhinus *de Hermaphrod.lib.*1.*cap.*4 & Riolan.*de Hermaphrod.cap.*12. Mihi tamen placet plures facere Hermaphroditorum distinctiones. Et primo Hermaphroditorum alij in primo ortu sese produnt alij instantibus primo menstruis vel quandocumque. Rursus priorum alij in masculino sexu; alij in fœminino, alij tandem in vtroque prævalent; quin & alij maresne, an fœminæ potius sint, non manifesti fiunt, vtroque sexu, quod oculis vsurpare liceat, orbati. Posteriorum plerique, ac penè omnes dixerim, Mares sunt, nempe qui in prima mensium eruptione mentulam exerunt, vt plerisque euenisse est notissimum. Pauci quidem admodum sunt prorsus fœminæ, vt quæ iam vterum gestarunt. Sed tam ex validitate natiui caloris, quam adsertitij aucti insuper ex dimissione coitus, menstruorum intempestiuo defectu, & huiusmodi, simile quid virili membro exerunt, & semiuiri apparent. Sed in prioribus Testes aliquando cum mentula exiliunt, in his vero mentula sola, aut quid simile membrorum nempe, vel carnea excrescentia, sed molis exilis, testibusque omnino destituta.

Præterea licet distinguere omnes Hermaphroditos quadrupliciter: primo à conformatione genitalium; secundo, à situ eorundem; tertio, à potentia coëundi, quarto à potentia generandi. A genitalium conformatione distinguuntur, quia nonnulli neutrum sexum vt Natura requirit, rectè constitutum habent; alij contra vtrumque rectè saltem quoad externas partes; alii denique vnum naturaliter rectè conformatum, alium nequaquam. A situ distinguuntur, cum alii sexum habeant vnum sub alio, alij vnum in alio, alij vero ambos lateraliter positos. A potentia coëundi distinguuntur, quia nonnulli sunt potentes in alterutro tantum sexu, alij in vtroque, alij in neutro. Sic, eodemque modo distinguitur à potentia generandi: quæ omnia in processu sermonis exemplis & historiis illustrabimus.

In primo ortu multos apparuisse Hermaphroditos est notissimum, neque vlteriori indiget testimonio, quod vero fœminæ nonnullæ, vel quæ fœminæ apparebant, in Mares euaserint, & sic Hermaphroditos se instante pubertate, vel instantibus menstruis prodiderint, non minoris famæ, quam de superioribus historiæ restantur, quas hic transcribere superfluum videtur.

Porro in quo sexu prævaleant Hermaphroditi, palam fiet, cum de potentia coëundi loquar, & exempla, ac historias ad eam rem afferam. At eos Hermaphroditos Mares vere esse, quibus instantibus menstruis virile membrum exilit, manifestum est, vt Areseusæ euenit apud Plinium *lib* 5. *capit* 4. Lucio Cossitio, & aliis apud eundem, & superiori ætate duabus sororibus Salernitanis, de quibus Fulgosius *apud Schenckium*, & Mariæ Pacechæ *apud Amat. Lusit.curat med.cent.*2.*cur.* 39. & aliis, quorum historias vide recollectas per Schenck. *lib.* 4. *Obs.in princ.*& per Bauhin. *de Hermaphrod lib.* 1. & inter Iurisconsultos, per Maiol. *de Irreg lib.* 1. *cap.*27.*num.*6.ite vt non iniuriâ velit Licetus, hos non esse vere Androgynos, seu Hermaphroditos, sed Pseudoandrogynos, habuisse tantum masculinum sexum intus latentem, ob caloris pauperiem.

Quinetiam, addam ego eos quoque, qui in pubertate penem exerentes tamen in perfectos viros euasisse nō videntur esse tamen verè Mares, sed ob eandem caloris inopiam non potuisse virilia extra prorsus ac omni ex parte exilire, vt Anuæ illi euenit, de quo in fine huius tituli. Nimis tamen prima fronte refragari videtur tot experientiis, tantorumque clarissimorum virorum testimoniis, Clementis Alexandrini Mercurial.*lib.*6 *var. lect. cap.* 20. Mercat, *lib.*2. *de virg. & vid.aff.cap.*10. Nancelij *lib.*8.*Analog.Microc.ad Macroc.cap.*8.*vers. Ego vero* & Pinæi *de not.virg.*sententia; quæ non admittit vllas vnquam fœminas in Mares euadere sed id semper per Obstetricum errorem contingere, aut aliquem Naturæ defectum, in quibusdam autem penem nullum apparere, sed vteri potius prolapsum fieri ex quo penem exercere videntur, quod maximè voluit Mercatus. At Galenum tam apertâ fronte Hermaphroditos negasse, vt dicit Carranz. *lib. de Part. cap.* 17. *num.*69. omnino à vero abest. Loco enim ab eo citato *libro* 2. *de sem. cap.*3. *in fin.* id dicit, aliquos fictores Hermaphroditos effingere, qui vtraque genitalia membra tam maris, quam fœminæ integre habeant. At absurdissimum est, quod hic Iurista addit, Galenum negasse adeo maris, & fœminæ diuulsa membra esse posse, vt alia in maris, alia in fœminæ semine possint contineri: nam nihil omnino hoc ad rem suam facit, neque intellexit hic homo quid Galenus sibi voluerit quod mirum non est de Leguleio hoc Philosophicis contemplationibus sese audacter

masculinum nomen ei imponit, aut vice versa, non dicitur fœmella illa, aut puerulus baptizatus, Petr. Gerard. *sing.* 90. n. 2. Sed & circa hoc ea omnia in dubium venire possunt, circa mas à fœmina, & fœmina à mare distinctionem in Iure accipiunt. Quarto dubitatur, num quemadmodum ea iis, quæ fœminæ apparent, aliquæ in mares euaserunt, sic possibile sit ea maribus in fœminas d generare. Quinto, num dari possit Hermaphroditus vtroq; sexu perfectus. Sexto, quid sentiendum sit de Hermaphrodito circa corporis desormitatem, an ob eam fatiscet inhabilitatem, & irregularitatem in aliquibus actibus celeb ãdis incurrat: & præter eas aliæ insoper dubitationes proponi possunt, quas in sermonis processu discutiemus.

10 Sed quoad primam ex propositis, antiquitus Hermaphroditi pro Monstris habiti, & idcirco tanquam finistri omnia anguria forent, in mare demergebantur, vel in insulam desertam deportabantur, vel aliâ quadam ratione, vt cætera Monstra, expiabantur: ita factum testatur Liuius, *decad.* 1. *lib.* 3. & *alibi.* Plin. *lib.* 7. *Nat. hist.c.*3. quorum plures historias vide apud ipsos, quas etiam cum aliis pluribus habes recollectat per Schenc. *lib.* 4. *Obseruat. in princ.* VVeinrich *de ort. Monstr.c.*50. Marc. Donat. *lib.* 6. *hist. med. mir.cap.*2. Laur. *Anatom.lib.* 7. *q.* 8. Nanoel. *lib* 7 *Analog. Microc. ad Macr.c.*3. Bauhin. *lib.* 1 *de Hermaphrod c.*15 & ex Iurisconsultis apud Tiraq. *de leg. Conn. Gloss.* 1. *lib.* 1 *part.* 1. *n.*100. *& seq.* & nouissimè apud Carrana *de Part.c.*17. *n.*69. Sed & Plato *in Conuiuio in orat. Ar stophanis*, id ipsum videtur sentire, cum nomen Androgyni, seu Hermaphroditi infame dicat sic etiam Lucret. *lib.* 5. *de rer. nat.* illos inter Monstra enumerat;

Multaq; tunc tellus etiam portenta creare
Conata est miro facie, membrisque coorta,
Androginum inter vtrum, nec vtrum; & vtrinq; remotum, &c.

Sed & Cicero *lib.* 1. *de diuinat* pro Monstris iudicauit: Quid, inquit, ortus Androgyni, nonne fatale quoddam monstrum fuit? Inter Recentiores quoque, Martel. *lib.* 3. *de Steril. aff B. cap.* 7. Martin VVeinrich *de ort. Monstr. vbi supra*, Roderic. à Cast. *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 11. & Riolan *de Hermaphrod cap.* 2. ex Iurisconsultis autem Miol. *de Irregul. lib.* 1. *c.*27. *n.*4 Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *c.*27. *num.* 21. & Carranz. *vbi supra, num.*68 in eandem sententiam venerunt. Ac si verum est Aristotel s dictum *lib.* 4. *de Gener. Anim.c.*4. quod aut desiecte, aut superesse aliquid monstrosum sit, Hermaphroditi pro monstris habendi.

11 Verumenimverò his non obstantibus, Hermaphroditi monstra non sunt, nec pro monstris à Legibus habentur, sed in virorum, vel mulierum censu reputantur, à quibus nihil habent peculiare, *l. Quaritur ff. de stat. hom. l. Repetund.* §. *Hermaphrod. ff. de Testib. l. sed est quæsitum in fin. ff. de lib. & posth. cap. si testis.* §. *Hermaphrodit.* 20. *quæst* 3. & ex eatundem Legum auctoritate idem astruit ex Medicis Bauhin. *vbi alias cap.*5. In hac controuersia Licet. *lib.* 2. *de Monstr. cap.*53. voluit non omnes Hermaphroditos indifferenter pro Monstris habendos esse, sed illos tantum, quibus neuter sexus ob exilitatem perfectus est, aut quibus alter longè à suo naturali loco est transpositus: iuxta quam opinionem videtur dicendum, Hermaphroditos illos qui saltem alterum sexum ratum, & rectè conformatum hab nt non magis monstrosos esse, quam eos, quibus aliquis digitus manuu, vel pedis supersit etet, vel quibus pes, aut manus, esset distorta, aut quid simile quid vitij haberent: hi enim monstra dici non possunt, cum in monstri constitutione requiratur insignis, enormis læsio, vt iam diximus.

12 Itaque non solum in hoc sen u monstra non sunt Hermaphroditi, qui in vtroq; sexu vel in alteruter tantum præualent, sed ad rem nostram, nempe vt pro viris vel fœminis habeantur, & inter eos, vel eas locum obtineant, neque ij monstra dici debent qui in neutro sexu potentes existunt, vel alterum etiam transpositum habent: si quæ enim turpitudo, ac monstrositas inde enascitur, parum quid facere videtur ad humanæ figuræ, vel cuiuscunque detrimentum apud leges autem hi tantum partus qui scilicet formâ humana destituuntur, pro monstris reputantur: ita vt in numerum filiorum non veniat. Vnde falsa apparet Carranzæ sententia *lib. de Part.c.*17. *n.*66. volentis Hermaphroditum esse propriè monstrum, cum ad nullum effectum pro tali à lege reputetur, neque nisi lat ssimo modo, & impropriissimè apud Philosophos pro Monstro sit iudicatus.

13 Adnotandum tamen primo, eos Hermaphroditos, in quibus nulla sexus distinctio apparet, in censu Eunuchorum esse habendos: desunt enim hos huiusmodi naturam patet experientia; cui suffragatur exemplum ex Haly Rodoam supra adductum: Atque quemadmodum Eunuchi fœmineæ naturæ accedunt, quoad animi robur, & corporis constitutionem ita dixerim apud Iudices hos Hermaphroditos non tam pro Eunuchis, quam pro fœminis habendos, & idcirco tanquam fœminæ ab iis omnibus eliminandos, à quibus fœminæ eliminari solent, alia que ex parte siquæ leges pro fœminis fauorabiles exitunt, pro his etiam facere existimauerim.

14 Secundo adnotandum, hos ipsos Hermaphroditos, ob naturæ imperfectionem, facile pro irregularibus existimandos, quod Canonistæ videant; eos certè, qui in vtroq; sexu præualent, non tam ob monstrificam qualitatem, qua carere eos facile conuinci potest ex superioribus, quam ob scandalum irregulares esse manifestum est, vt perceruit Nauarr. *Consil.* 4. *tit de Ætat & qual. conf.* 8. *v.* 3. *tom.* 1. & Maiol. *lib.* 1 *de Irreg.c.*27. *n.*4.

15 Secunda dubitatio est, an dentur, & quænam sint signa distinguentia marem Hermaphroditum ab Hermaphrodita fœmina, & vnde hæc signa petenda sint. Nauarr. *vbi sup. n.*4. voluit hæc signa haberi ex potentia, & rectè quidem hæc, non tamen rectè quod addit, standum scilicet esse relationi ipsius Hermaphroditi, & multo minus rectè quæ subiungit, nimirum standum esse iudicio Medicorum. Quod tamen, inquit, in idem recidit, cum oporteat illi licere Medicos secundum ea, quæ ipse de se afferret. In quam etiam sententiam iis ipsis verbis ire se manifestum facit Sanchez *de Matrim.lib* 2, *disput* 106 *n.*2. Vltima tamen hæc verba clarè ostendunt, insignes hos Doctores multa circa hoc ignorasse Medicis cognita; neq; enim desunt nobis ingenia, aliq; e quod stare debeamus relationi Hermaphroditi, quibus ipsius potentiam aut impotentiam, & in quo sexu præualeat, detegamus.

Itaque in propositis casibus, quando nimirum ita exilis sexus vterque est, vt modicam, vel quando nullus, vt nullam de se significationem præbeat, vel contra ita vterque conspicuus, & bene efformatus vt parem habere virtutem censeatur, Medici plura signa habent, ad distinguendum potentiorem ab impotentiori, Nauarræ, & Sanchez incomperta. Paræus ergo *lib.* 24. *cap.* 4. & ex ipso, & Liebautio

Liebautio Bauhin, *libro primo, de Hermaphrod. c. 4.* & Riolan. *de Hermaphrod. c. 16.* plura ad hoc afferunt, quæ omnia reducenda ad alterutrius sexus proprietates, nam is, qui maiores, efficaciores, potentiores, & numero plures habet sexus, prævalere dicitur. Desumuntur verò huiusmodi proprietates ex mole vasorum, ex eorundem conformatione, ex naturali situ ex viarum latitudine & angustia, ex adnascentibus pilis, ex incalescentia maiori aut minori, in vno quam in alio; sexus enim qui prævalet, mole semper est magis conspicuus, qui itidem est minus, Sic etiam sexus qui prævalet in conformatione ad naturalem formam semper magis accedit, & perfectior est, contra, sit in altero sexu. Eadem quoque ratione prævalens sexus semper naturalem, ac sibi debitum situm seruat, imperfectus nequaquam, maximè respectiuè ad perfectiorem: vnde fit quod ratus sexus semper vt diximus, à dextris est, iteios à sinistris, in his qui eos lateraliter constitutos habent: quin & in his, qui vnum habent sub alio, superior ratus, inferior iritus, licet contrarium, sed perra.o aliquando eueniat. Pili in perfecto conspicui sunt, copia, & quantitate, in imperfecto vel nulli, vel copiæ, & qualitatis nullius momenti. In rato sexu, vel potentiori viæ patuiæ, & patentes ac penetrantes, in irrito, & impotenti imperuiæ, augustæ, & minimè penetrantes. Quod si ambo sexus imperfecti sint, vnus tamen respectu alterius, latitudine earundem viarum, & penetratione se manifestum facit: ac denique incalescentia semper fit in sexu, qui prævalet, aut semper promptior, & citior. Quam solam præ oculis habens Nauarra, & Sanchez, cætera ignorare se patefecit, aut oscitanter prætermisisse: nam etiamsi in vtroque sexu incalescat aliquando Hermaphroditus secundum perfectiorem tamen facillimè, secundum imperfectiorem difficilius id illi contingit: aut si iuxta vtrumq; frigidus homo sit, is qui prævalet sexus magis naturalem calorem seruat, & venas magis conspicuas habet: qui in perfectus est quasi mortuus languere videtur, & mole etiam non considerabili præ perfecto est.

Sed & præter, hæc, alia nonnulla ad idem demonstrandum collimant: habitus enim corporis virilis, vox grauis, ac sonora, animus ad virilia pronus, impiger, & pathemata viro dignis excitatus, pilli in mento, in Petinæo seu Tauro, & ano, mammæ exiles, pectusque exearne, capitis capilli hirti, breues & durisculi, vrinæ per Penem excretio, & multo magis feminis, Testes propendentes, & non prorsus spernendæ magnitudinis, aut saltem inguinibus adhærentes, virilem sexum demonstrant, & maximè testes extra appatentes. Contra habitus corporis muliebris mollis, & declinatus, vox exilis animus demissus, & passionibus mulieredignis implicitus pili in mento, perinæo, in ano nulli, mammæ turgidæ, & pectus carnosum, capilli capitis promissi, tenues, molles, longi, vrinæ per consueras muliebres vias excretio, per easdemque menstruorum suo tempore facta expurgatio, vel apparens etiam sanguinea euacuatio, Testes nulli, nullumq; alicubi eorum vestigium se prodens, muliebris certè sexus sufficientia indicia sunt: qood autem Marcell. Donat, *lib. 2. hist. Med. mirab.* ex Haly tradit Hermaphroditos non purgari, non habere semper veritatem, iam diximus.

Tertia dubitatio est quinam ex Hermaphroditis pro maribus habendi, qui vero pro fœminis: quæ, dubitatio remanerer prorsus sublata ex superioribus, nisi darentur casus, in quibus nullus sexus apparet, aut vterq; apparet imperfectus, aut aliquando apparent tantum Testes, membrum vero nullum: prætterquamquod membra sexum conformantia non sunt causæ constituentes marem, aut fœminam, aut distinguentes inter ipsos, vt ex Aristot. probat Tadd. Flor. *in Isagog. Ioan. cap. 18. in resp. ad secundum quæsitum tertii argumenti principalis.* Quod si ita est poterunt quippe apparete membra vnius sexus in eo, qui est contrarij sexus, & idcirco non his solum fidendum, sed iis maximè, quæ totum respiciunt.

In hac dubitatione illud vnum ante omnia monendum, prædictis non obstantibus, genitale extra se prodens, Testesque extra aluum prominentes ostendere maximè animalia, quorum masculis prominere solent, sexus masculini indicium enim faciunt temperaturæ totius calidiores, ipsiusque natiui caloris vigorem, ac robur demonstrent. Quemadmodum ex aduerso, horum absentia ob contrarias causas, fœminas inducat, quantum est ex hoc: Testes enim sic dicti, quod testimonium præbeant viliratis: Andr. Laur. *Anatom. lib. 7. c. 4.* & ad horum similitudinem vocantur etiam Testes hæ ipsæ partes in mulieribus, etsi in ipsis lateat. Et licet Cardan. *lib. 7. de var. c. 17.* non haberi signum dixerit, quod manifestius masculum obstendat, quam genitale extra se prodens, tamen ex mea sententia insufficiens illud ad hoc per se est, nisi Testibus associetur; nam & fœminas habuisse genitale extra se procedens patet ex historiis fide dignissimis, quarum vnam, aut alteram vide in fine huius tituli. Circa Testes autem dixi, eos esse signum masculinitatis, vt ita dicam, in animalibus, quorum maribus prominere solent, cum nonnulla eos habeant intus conditos, vt Aues. Hinc elicere hanc conclusionem possumus, quod quandocunq; Testes extra apparent, & ad sensum conspicui sunt dummodo eorum exilitas non id operetur, vt tanquam si abessent, pro nihilo ducantur, Hermaphroditus pro viro reputandus sit: quod verum erit non solum si ambo Testes appareant, sed etiam si vnus tantum: atq; insuper non solum verum est, cum etiam virile genitale apparet, sed etiam si non appareat, qualis fuit puer apud Rueff. *lib. 5. de Concept. hom. c. 3.* & alter apud Schenc. ex Cneulino, *lib. 8. Obseruat.* Adde etiam quod in tantum operentur testes ad ostendendam viriliratem cum extra promment, vt hæc conclusio habeat locum etiamsi insiguis muliebria sexus constitutio adesset: & in priori casu habeo Rueff. Testimonium, nam suum illum puerum pro muliere baptizatum fuisse narrat.

Secundo monendum, quod excretio menstrua cum carentia Testium facit sufficientissimam probationem fœminini sexus, etiamsi plura alia vigerent pro sexu masculino, & etiamsi insigne membrum virile adesset indicat enim excretio menstrua internum hominis temperamentum, & muliebrium genitalium perfectam constitutionem, quâ stante impossibile est virilia genitalia ad eam perfectionem, vno eodemque tempore peruenire posse.

Porrò ex hac ipsa huius dubitationis decisione multæ aliæ dependentiam habent, quarum plures proponit inter Medicos Bauhin. *lib. 1. de Hermaph. c. cit.* & inter Canonistas, & Iurisconsultos Sanchez *de Matrim. lib. 7 disp. 106. &c.* Alphons. à Carranza *de part. c. 17. n. 68.* & præter has aliæ, vt an matrimonium contrahere possint, an ad ordines admittendi, an ad testimonium dicendum, an ad feudi successionem, an eorum miseratio habenda, & id genus

genus aliæ: quia quandocunque determinatum remaneat cuius sexus sint iudicati, illicò determinata remanent etiam quæcunque circa prædicta dubitationem parere possunt.

21 Quarta dubitatio erat, num quemadmodum Hermaphroditi aliqui, qui fœminæ apparebant, in viros viros euaserunt, sic à contra possibile sit eos, qui mares apparebant, in fœminas degenerare: nam aliqui non solùm hanc posteriorem partem apertâ fronte negarunt, sed priorem etiam, & aliàs dixi eius sententiæ fuisse Clementem Alexandrinum, Mercatum, Pinæum, And. Laur. & Riolanum. Quoad hanc tamen partem videntur hi contra communem DD. opinio-

22 nem pugnare, quæ tamen communis opinio declaranda, ac moderanda videtur iuxta Laurentij, & Riolani opinionem. Quoad posteriorem tamen partem, communis opinio est pro negatiua: rationem afferunt, quòd Natura semper tendat ad perfectiora. Non desunt tamen, qui & idipsum factum aliquando admittant, & fieri etiam posse, quod non est dubium, si modò factum vnquam est? Primò Poëtæ, (qui aliquando fabulis fectetiors Naturæ arcana contegunt) pluries id euenisse cecinerunt. Virgil. 6. *Æneid.* de Cœneo loquens.

Et iuuenis quondam, nunc fœmina Cæneus,
Rursus & in veterem fato reuoluta figuram.

Et Ouid. *l. 11. Metamorph.* de Tiresia:

Venus huic erat vtraque nota,
Nam duo magnorum viridi coeuntia silua
Corpora serpentum baculi violauerat ictu,
Deque viro factus, mirabile, fœmina septem
Egerat Autumnos.

Et *l. 4.* eiusdem de Scythone.

Nec loquar, vt quondam naturæ iure nouato
Ambiguus fuerit modò vir, modò fœmina Scython.

Et ne hæc omnino fabulosa, & impossibilia ducas, narrantur & ab Historicis nonnulli casus facti possibilitatem attestantes, & historicè primùm loquutus videtur Ausonius Gallus, vir consularis, Poëta & Medicus insignis, vt Lanzius testatur *l. 1. Epist.* 10. (licèt alij non hunc, sed huius parentum Medicum fuisse dicant) in carminibus subsequentibus, quæ & ipse recitat Langius, ad rem enim nostram maximè faciunt.

Vaile Bamarres nota, & vix credenda Poëtis,
Sed quæ de vera promitur historia:
Fœmineam in speciem conuertit masculus Ales,
Pauaque de Pauo constitit ante oculos.
Cuncti admirantur monstrum: sed mollior Agna
Astitit in centrum de grege versa marem.
Quid stolidi ad speciem nota nouitatis hebetis?
An vos Nasonis carmina non legitis?
Cænea conuertit proles Saturnia Consus,
Ambiguoque fuis corpore Tiresias.
Vidit feminirum fons Salmacis Hermaphroditum,
Vidit nubentem Plinius Androgynum.
Nec satis antiquum quòd Campana in Beneuente
Vnus Ephebarum Virgo repentè fuit.
Nolo tamen veteris documenta accersere famæ,
Ecce ego sum factus fœmina de Puero.

Cuius Epigrammatis duo carmina, quæ postrema præcedunt, recitat eis Iurisconsultus Tiraq. *de leg. Connub. Gloss. 1. part. num.* 105. relictis aliis, & maximè disticho postremo multùm ad suam rem faciente, licèt nonnulla alia ex supradictis Virgilij, & Ouidij carminibus recitet, quæ tamen illi accepta non refero, sed Auctoribus suis, quemadmodum neque alia plura hic adducta, si quæ ille habet: hoc dico, quia mei moris fuit ingenuè referre vnicuique accepta, ea quæ ex lectione vniuscuiusque, vel etiam oretenus excepto, quandocunque primum apud ipsum quicquam, quod ad rem meam faciat, legerim, vel ab amicis consamulantibus audiuerim, vt apertissimè patebit iis, qui opellas hasce meas etitice in hoc perlustrare vo uerint, sed hæc incidenter. Habes præter adducta, vt ad rem redeamus, historias nonnullas Hermaphroditorum, qui & pro viris habebantur, & vxorem ducebant, vel monasticam vitam cum Monachis tanquam viri viuebant, qui tamen in fœminas postmodum adierunt, & filios pepererunt, & inposterum pro fœminis habiti sunt: & vide, si liber, gemi. nata historiam apud Licetum *lib. sæpè cit. à de monst. c.* 53. Sed quid prætereo Scytarum historiam ab Hippocrate viro sensatissimo, ac maximè veridico enarratum *in lib. de Aer. Aq. & locis?* hi enim cum Mares nascantur, mox euitati habita muliebri in dubitur, & in muliebrem naturam abeuntes, muliebria quoq; munia obeunt. quos Herodotus *lib.* 1. hoc modo puniti à Diis meminit, ob direptionem templi Veneris Vraniæ in Palestina, vocatq; dicit hunc morbum Theliam, Sed & arte mutari posse masculum in fœminam patet: castratione enim id facilè assequimur, cum mas castratus fœminæ similis euadat, sicut alias ex Galeno dixi, vt interim Spori castrationem, & versionem in fœminam à Nerone procuratam præteriam.

Sed non desunt etiam plura exempla etiam huius metamorphosis, quæ in aliis animalibus à Natura apparent, attestantia facilè & in hominibus succedere posse. Notissimum est quod de Hyæna narratur, de qua copiosissimè Gasp. Bauhin. *in sæpissimè adducto libro de Hermaphrod. 2. cap. 2. & seqq.* qui etiam de Lepore, & de aliis quibusdam animalibus sexum mutantibus non tam fœmininum in masculinum quod pleriquæ admittunt, quam masculinum in fœmininum, quod ferè omnes negant, mentionem habet, de quibus etiam Langius *vbi supra*, qui Ceruos quoque in contrarium sexum abire tradit quin & in vtero Ceruí, dum euisceraretur, repertum fuisse hinnulum testatur membranulis circumseptum. Ex quibus non videtur extra Naturæ limites esse, ex Maribus fœminas fieri, quæ conclusio Galleotto Martio. *de doctr. promisc. cap.* 18. adeo accepta est, vt non magis difficile credat propudenria maris genitalia intro remeare posse, quam eadem intus latentia foras prosilire; & Io. Huart. *in exam. Ingenior. cap.* 15. non solum huic opinioni assentitur, sed commentitium etiam hoc addit, Poeris hoc euenire non modo cum extra vterum existunt, sed etiam in vtero materno existentibus & ex quibusdam imaginariis signis id colligi posse autumat. Et hanc ipsam opinionem sequitor ex Iurisconsultis Torrebl. *Dæmon. lib. 2. c. 37. à n. 12. ad plura seqq.*

23 Verumenim vero horum Doctorum vana, ac ridiculâ opinione non obstante, dicendum id naturaliter nequaquam posse succedere. Ludouicus Viues *in lib. 3. de Ciuit. Dei, cap. vlt.* hoc pro difficili reputauit, cum potius pro impossibili pronuotiare debuerit, vt Maiol. *dier. canic. coll. 3. part. 1.* & Delrius *lib. 2. disquis. Magic. quæst.* 21. qui fieri hoc à Natura fieri posse pro impossibili ducit, sic neq; factibile per Dæmonis potentiam probat: sed vide quæ ad hoc affertur Marcell. Donat. *lib. 6. histor. med. mi. rab. cap. 2.* Riol. *de Hermaphrod cap.* 13. & Naneel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 8. c.* 8. nam si quæ membrorum trasformatio realiter fieri posset, ea à calore procuoldubio fier, non à frigore, at calor impellit, diffundit, dilatat, non cogit, non contra-

contrahit, non retrahit: ergo nunquam vi caloris membra, quæ foràs propendent, intrò remeabunt. Secundò, hic motus, (& dependet hæc ratio à priori) vel fiet à facultate Expultrice, vel Attractrice non ab Expultrice, quia tendit ad contrarium motum, non ab Attractice, quia hæc attrahit id, quod in Animalis commodum facessit, cùm rectè operatur: sed hæc attractio esset magis in animalis detrimentum, fieret enim suâ Naturâ, & in sua specie imperfectio. Tertiò, cùm in corpore animalis non detur locus vacuus, si genitalia, quæ foras prominent, intrò remeare debeant, oportebit hæc alia corpora intus existentia aut penetrare, aut impellere, & de loco suo expellere, & mille alia absurda subsequentur, quæ ne admittamus, superiùs allata conclusio satis recta remanere debet, & ad historias à Bauhino recensitas, (quarum veritatem retractare non decet, cùm per publicos tabellarios ad perpetuam rei memoriam earum aliquæ fuerint descriptæ, iussu eorum, qui tunc rerum potiebantur) dicendum, eos Hermaphroditos, licèt pro viris haberentur, quod fortè virile membrum essent sortiti, tamen reuera fœminas extitisse: vnde sequitur, nequaquam verum fuisse, quòd ex masculino sexu in fœmininum fuerint commutati: nam miles ille Germanus, nomine Danielis, cum vxore, cui septem annos conuixerat, nunquam congredi potuit, nimirum quia erat in masculino sexu omnino imperfectus, fœminino prævalente, quem ratum ac perfectum habuit, vt experientia ipsa comprobauit: atque hoc etiam pacto de aliis historiis ab ipso Bauhino, & à Liceto ab aliisque adductis sentiendum. De cæteris verò animantibus masculinum sexum in fœmininum commutantibus, dicendum certi quicquam non haberi, ac proinde non debet ex his deduci rei possibilitas, de qua tamen vide Gaspar Bauhin. *vbi alias*. De Scythis, Castratis, Eunuchis dicendum, non fieri in illis mutationem huiusmodi, quoad membra generationis, sed quoad corporis habitum, & animi vigorem, deinde priuari Castratos virilibus, non indui fœmineis genitalibus: ad poëticas autem enarrationes quid dicendum, patet.

24 Quintò dubitatum est, an detur, vel dari possit Hermaphroditus vno eodemque tempore in vtroque sexu perfectus: quòd primò negatur apertâ fronte ab Aristotele *loco sæpissime citato, de historia animalium*: vult enim in iis, qui vtroque sexu insigniuntur, vnum semper ratum, irritum alterum esse, cuius auctoritatem potior Medicorum pars videtur secuta, & vltimo loco Æmil. Paris. *de Subtil. Microc. lib.3. exerc.4 cap.11.* contra quam tamen primò militat id, quod ipsemet Aristoteles & ex ipso & Calliphane Plinius *lib.2. Natur. hist. cap.2.* in naturalibus euenire docuerunt, nempe supra Nasamones Androgynos esse vicibus inter se coëuntes, quibus dextra mamma virilis, sinistra muliebris existat.

De capris etiam idem Aristoteles, & ex ipso Æmilian. *de Rumin. syntagm.5.* dicebat, Plurimis earum vtrumque sexum Natura concessit, quas hircinas vocant & Ælian. *lib.10. de histor. Animal. cap.47.* de Ichneumone loquens, *Ichneumoni*, inquit, *vtriusque sexus partici, i a Natura tributum est, vt suo semine grauiditatem, & partum aliis afferat, & ipse quoque vterum ferat, & ex sese pariat.* Relinquo quæ de Leporibus, de Ceruis, de Hyæna, de aliis animalibus narrantur.

Secundò Auic. *libro tertio, fen.20 tract.1. cap 43.* accepisse se scribit, quòd ex Hermaphroditis aliqui sunt, qui agant, & patiantur. Et licèt ipse subdat, hoc non verificari, cùm ille tales non viderit, verificatum tamen videtur apud posteriores. Montuus *de Medic. Theor. libro 1.cap. 6.* Ipse, inquit, noui Hermaphroditum, qui segnioris sexus, seu muliebris putabatur, vitoque nupserat, cui filios aliquot, & filias peperit, nihilominus ancillulas comprimere, & in his generare solebat. Sequitur apud Schenckium historia, quam apud ipsummet Auctorem antea legeram, nempe Marr. VVelrich. *de Ort. monstr. cap.50.* de qua etiam Riolan. *de Hermaphrod. cap.8.* & est huiusmodi. Memorabile hoc anno 1461. in Scotiæ vrbe quadam Androgynam ancillam herilem filiam in eodem lecto cubantem fecisse grauidam: accusatam facti apud Iudices, ac viuam sub terram defossam periisse. Alias etiam historias habes ibidem quarundam Mulierum, quæ plures quidem annos cum maritis conniuentes, alias mulieres comprimebant. Mirabile & illud est, quod de Ceruo illo ex Langio superiùs retuli. Sed Io. Faber Lynceus *loco alias citato*, de Iuuene Hermaphrodito in vtroque sexo potente mentionem habet his verbis. *Certorum enim mihi fide testimoniorum constat, fuisse egregiâ staturâ, & venustâ facie Iuuenem, qui modò gladium cingebat, modò colum tractabat, & agere, & pati posset.* Sed non pigebit Equi Androgyni historiam ex Cardan. *libro septimo, de variet. cap. 33.* huc transferre quæ sic habet. *Vnum habebat is testem loco proprio, cum mammis tumidis, vt Equa habent: inde vulnam proprio loco, & ex vulua Penis emittebatur. Hinniebat ad Equas, & forma masculina erat, promptus, & erectus capite, crassiore autem corpore, colore grisco, vt vocant, caput magnum, Penis non maior palmo cùm illum exereret. Emptus aureis 36. Certum est, cùm auerso esset Pene, coire illum non potuisse.* Præterea idem Io. Faber, Muris Androgini, & fœtum in vtero habentis historiam *loco citato* profert. Apud Riolanum quoque *de Hermaphrod. cap.6.* Androgynum fuisse vtroque sexu potentem firmatur, quod optimè declaratur, quia cùm fœminea genitalia perfectè conformata haberet, per glandem tamen semen emittebat mediocriter crassum, albumque. Licentius insuper *lib.2. de Monstr. cap.53.* ex Phlegone duas historias enarrat, alteram de Cinædo parturiente, alteram de seruo militis similiter parturiente. Quin etiam Leges tales Hermaphroditos admittere videntur, cùm concedunt Hermaphrodito sexum vnum eligere, alterius vsu illi interdicentes, quod testatur quoque; Sanchez *de Matrim. lib.7 disp.106. num.6. & seqq.* & ex nostris Riolan. *vbi sæpe, c.9.* conceduntq; tandem eius rei possibilitatem Galeot. Mart. *vbi alias*, Paræus *lib.24. c.4.* Licet. *lib.2. de Monstr. c.53.* Bauhin. *lib.1 de Hermaphrod. c.4.* & Io. Faber *in lib de Anim. Ind.*

Sed præter hæc, aliæ possunt adduci ad ipsum probandum experientiæ. Domesticas Gallinas, quæ cæteris alacriores sunt, in Galli maxime defectu cæteras Gallinas calcantes, & Galli cantum, & officium imitantes cuilibet conspicere licet: quod & Marcell. Donat. adnotauit *lib.6. de hist. med. mir. cap.2.* Narratque Mercatus, Gallinam ex victoria contra Gallum parta cristam exeruisse, & calcaria produxisse.

Tritum quoque est, fœminas nonnullas seipsas inuicem inire, & semen in alias eiaculari, quod ne suspicemur per consuetas sibi vias, nempe per vasa seminaria suo sexui concessa illis contingere,

audiamus

 aodiamus quæ Alsahat. *sua pract. tract. 25. cap. 1.* dicebat, & quidem, inquit, Antiqui dixerunt, quòd huiusmodi carnem (loquitur autem de Clitoride, seu de pene muliebri) in tantum est possibile crescere, ita quòd aliquæ spermatizant cum ea, vt mares, & agunt cum aliis mulieribus: cui dicto consonat Auicennæ dictum *loco suprà citato, cap. 44.* vbi mulieres, quæ desiderium coëundi cum maritis explere non possunt, quòd segniores sint in semine emittendo, dicit cum aliis mulieribus coïre, eamque veneream habere, quò sese inter se subagitates, semen expellant: & licèt non dicat Auicena eas per Clitoridem semen emitere, non desunt tamen alii, qui id concedant, & vide nonnulla apud Riolan. *de Hermaphrod. cap. 9.* vbi & illud Martialis habes, *lib. 1. num. 58.* in Bassam fricatricem.

> *Esse videbaris, fateor, Lucretia nobis,*
> *At tu, proh facinus Bassa fututor eras.*
> *Inter se geminos audes committere cunnos,*
> *Mentiturque virum prodigiosa Venus.*
> *Commenta es dignum Thebano ænigmate monstrum.*
> *Hic vbi vir non est, vt sit adulterium.*

6

Et idem Martial. *lib. 7. n. 96. in Philenim.*

> *Ipsarum Tribadum Tribas Philenis,*
> *Rectè quam futuis vocas Amicam.*

Quid autem fieret mulieri, quæ alterius mulieris semen eo modo emitentis conciperet? Dices concipi non posse, quia mulieres semen emittunt ad intra vterum, non ad extra: At hoc non semper verum est, nam & fœminas Clitoride insignes, per eam, vt viros spermatizare, iam suprà probauimus, & interdum etiam per productiones vasorum seminalium, de quibus Laurent. *Anat. lib. 7 cap. 9.* & alij, semen eiaculari, maximè grauidas. Quin & nos grauidas foras semen emittere, testatur Hippocr. *li. de Genit. num. 5.* in hæc verba. Emitit autem & muliere à corpore genituram aliquando in ipsum vterum, qui sanè inde humidus euadit, aliquando foras, si vterus magis quàm opportunum est, hiarit. Fortè ad fundum succubæ mulieris Incubæ semen peruenire non posse firmabis: At si dum gliscit Veneris ardor vterus tantâ attractione doratur, quanta DD. enarrant, cur non poterit Incubæ semen soccubæ vterus ad se attrahere. Dicea itctum, nullam secuturam conceptionem, etiamsi ad fundum vsque vteri compressæ mulieris alterius semen peruenire posset. At ego hoc pro impossibili non duco, cum aliàs probauerim, mulieres suum ipsarum semē aliquando concipere absque semine viri, & absque coito, vt in Molæ conceptione euenire plerique existimant. At inquiea vlteriùs, idem fieret ex duobus seminibus fœmineis simul commixtis. Fortasse inquā, nō idem fieret, præcipuè cùm subagitatrices, & fricatrices hæ mulieres ex Hermaphroditorum genere multò calidiores sint, quàm aliæ indicio sit, eas semen crassius habere, quàm fœminei sexus conditio patiatur, & menstruis plerumque destitui, absumente maximam excrementitij sanguinis portionem viuidiore calore. Putant Hurtad. de Mendoz. *de Gen. & corr. disp. sect. 5. sub. 1.* & Garzias Garrer. *in 1. Auic. doctr. 7. sum. 1. disp. 36. cap. 5.* ex hac coniunctione generationem posse sequi, dummodo mulier necessariò semper ageret proprio semine, quod rosicitatur Garzias. Hurtado enim non absolute credit hoc possibile. esse: sed hæc omittamus. Redit nunc mihi in mentem, (quod & ad hanc rem nonnihil facere videtur) id, quod mihi superioribus annis bona fide enarratum est, mulierem, nobilem, cui puer quidam inseruiebat, eius pueri amore aliquando detentam, quæ non tantum ab eo inita, quàm ipsum mascula venere inire ardebat: habebat enim mentulam muliebrem minimo digito virili & crassiorem, & longiorem: hanc multoties cum eo congressam, vt libitum est, lassatam, non satiatam, desiderio nequaquam expleto recessisse, quod semen forte eà ratione non posset emittere: itaque ad Naturæ viam semper regredi coacta, comprimendam se illi tradebat: sic mihi narratum est, nec mihi hoc aliter, quàm ex aliena narratione constat, nam Lectori hæc pro veris imponere absit, licet difficilia non videantur ad eius rei tamen faciat illud Martial. *lib 7. n. 66.* relatum quoque à Riol. *vbi suprà cap. 9.*

> *Pedicat pueros Tribas Philenis,*
> *Et tentigine sæuior mariti*
> *Vndenas vorat in die puellas.*

Scio Vlmum Patauinum *in lib. de Physiolog. Barbam, sect. 3. cap. 4* hoc pro impossibili habere, & idcirco Senecæ locum *in epist. 95.* vel vt ipse citat *lib. 15. epist. 5.* emendasse nixum, quòd non visum illi sit Senecæ dictum vllam sortiri verisimilitudinem: sed apponamus hîc Senecæ verba, vt sensus illorum promptiùs innotescat. *Dii illas*, inquit, *Deaque omnes male perdant, adeo peruersum commenta genus impudicitiæ, viros ineunt.* Vlmus igitur illud, *viros ineunt*, acipit eo, quod suprà de muliere illa nobili, & seruulo retulimus, & quod de Philæni Martialis; hoc est, quòd mulieres viros ipsos pronos supergredientes Clitoride Penis vica vsæ masculâ venere ineant: at hoc absque dubio verisimile non est, cùm paucæ admodum tam insignem Clitoridem obtineant, vt id perficere possint: at Seneca de vitio fœminis sui sæculi familiari verba facit, præterquam quod idem Clitoridis situs ad hoc obstaret: illud ergo, *viros ineunt*, non aliud meâ sententiâ importat, quàm subiacentes, ac supinos viros supergredi, eoq; modo Venerem exercere, quod vitium & fœminis nonnullis, & viris familiare est, sed non sine eorumdem virorum periculo: multos enim morbos accersere potest, vt testatur Auicenna 20. 3. *tract. 1. c. 11.* Non est ergo, quòd Vlmus Senecæ locum emendaret, vt inverisimilitudinem deuitet, tantopere laboret: apud ipsum tamen plura vide scitu digna, ac pulcherrima quantum argumenti turpido permittit.

25

Sed mirum in modum ad comprobandum dari in Natura Hermaphroditum vtroque sexu potentem, & generantem, videtur facere id, quod in Sacra Genesis historia in principio habetur, & mox *capite 5.* vbi primâ fronte apertissimè apparet, Deum creasse primum hominem Marem simul, & fœminam, ita enim *cap. 1. vers. 27. Et creauit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum & fœminam creauit eos*, & deinceps *cap. 5. vers. 1. Hic est liber generationis Adam in die, qua creauit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum, masculum & fœminam creauit eos, & benedixit illis, & vocauit nomen eorū Adam in die, qua creati sunt.* Ex quibus videtur euidenter colligi posse, Adamum, cum primùm cratus est, fuisse marem simul, & fœminam, quod longioribus explicat Leo Hebr. *dial. 3. de Amor.* qui & Platonem Androgyni fabulam non aliunde intexuisse dicit, quàm ex hac sacri textus enarratione.

26

Huic opinioni non minus erroneæ, quàm ridiculæ accedit Hæresis sub Innocentio Tertio orta, quæ affirmabat, sexus non futuros distinctos, si peccatum Adæ non interuenisset. De hac hæresi ex Mart. Pol. Kornm. *de mirac. viuor. c. 8.* Maiol. *dier. canic.* part.

27

par.1.colleq.3.& Riolan. *de Hermaphrod.cap.*3.apud quem vide etiam *cap.*12.ertoneam quandam de hoc Domini du Val opinionem : nec deest inter Iurisconsultos quem ad hoc adducam, nempe Alphons.à Carranz *de Par.c.17.n* 66.Ac profectò Platonem de Androgyno eam vel verè habuisse opinionem,vel quam ad allegoricum aliquem sensum trahetet,& accomodaret,non est dubium, eiusque rei maximopetè admiratur Riolan.*vbi suprà.c.*3.

Fauet etiam,vel fauere posse primâ fronte videtur huic opinioni de Adamo Androgyno,ratio subsequens:cùm enim ante Euæ formationem fœmina in viro esset,& ab eius latere fuisset desumpta,vnde *cap.5. Genes.verf.*13. ipse Adam cùm primùm Euam videret.*Hoc*,in quit,*nunc os de ossibus meis,& caro de carne mea*,certè Adam vtramque in se naturam continebat, fœmininam, inquam, & masculinam : in quam sententiam videtur ire Hucher.*de sterilis.lib* 3. *cap.de Hermaphrod.*in his verbis: *Hac sexuum mixtio in Adamo non fuit, tametsi sexto die creatus ipse sit mas & fœmina, de cuius latere fœmina auulsa sit.* ²⁸

Adde quòd omnino palam est, Adam primò solùm fuisse creatum absque fœmina,non vt alia animalia, quæ omnia in distinctos sexus creata sunt: vnde illicò illis communicata est à Deo virtus generatiua, cùm illicò post eorum creationem sequatur in sacro textu:*Benedixitq,eis Deus dicens,Crescite,& multiplicamini*.Si ergo cætera animalia Deus voluerat per generationem propagari, & ideircò efformauerat ea distincti sexus, non erat conueniens solum hominem creasse generatiuâ facultate orbatum, qui ob id, neque crescere,neque multiplicare posset, dicendum ergò, Adamum ita creatum,qui in se,& ex se generata,& multiplicare posset:vnde ea de re in sacra historia apparet,Adamum absq;fœmina creatum,masculum & fœminam extitisse,& crescere ea se,ac multiplicare potuisse,sic enim habet litera in enarratione eius creationis, *Et creauit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum & fœminam creauit eos,Benedixitque illis Deus,& ait,crescite,& multiplicamini, & replete terram, & subiicite eam, &c.* Apparet insuper post creationem Adamum solum in Paradiso positum,eique soli præceptum datum non comedendi de ligno scientiæ boni,& mali: dehinc Deum, quòd non esset bonum, Adamum esse solum, formasse Euam. Vnde videtur concludendum, Adam fuisse Androginum, & ea verba, *masculum & fœminam fecit eos*, de solo adamo tunc primum à Deo creato esse intelligenda : quam opinionem Mattini Poloni fuisse refert Torrebl. *Dæmonolog. lib.*2.*c.*17.*n.*19.licèt is Auctor *in vita Innocentij Tertij* narrat, vt videtur, alienam opinionem, non suam.

Neq; frustrà illud appositum in sacro textu censendum, *Ad imaginem Dei fecit illum*,quia sicuti Deus quamlibet virtutem habet formandi, & creandi animalia, vt mas,& fœmina simul mixti, vnde illud Orphei apud Apul.*de Mund.*

Iupiter,& mas est,& nescia fœmina mortis.

sic Adam ad eius similitudinem creatus est mas simul,& fœmina, sexusq; indistincti, vt habet potestatem ex se,& in se generandi, non vt alia animantia, quæ nullam habent potestatem huiusmodi per se,sed tantùm cum compare mixta.

Pro veritate primò, præcipuæ dubitationis, dicendum videtur primò, non esse omnino impossibile dari Hermaphroditum tantæ perfectionis in vtroque sexu, vt agere,& pati possit:nihil enim videtur obstare,quo minùs genitalia ita affabrè facta sint,vt ad hunc vsum sufficiat : vnde non videtur historiis plerisque id attestantibus fidem denegandam esse:licèt minus ad hac rem probandam faciant,quæ superiùs de nonnullis mulieribus retulit, quas Tribades, Subagitatrices, Frictrices, seu Fricatrices vel fricatrices vocari dixi, & notat Bauh.*de Hermaphrod.l.*1.*cap.*4.& quas Alciatus quoq; ex Iurisconsultis Pathicas, & Tribades, & Subigatrices nominat *lib.* 10.*Parerg.c.*11. (non pertinet tamen hoc Tractatricis nomen, vt hoc obiter dicam, erant enim Tractatrices,quæ corpus fricabant.Pignor.*de Seruis, pag.*43.) quia huiusmodi fœminæ non sunt Hermaphroditæ, sed habent tantùm partem quandam sibi connaturalem,nempe Clitoridem,seu Tentiginem,vel Nympham,aut Mytton, vel Hypodermin,aut quomodocunq; appelles, consueto maiorem, & insigniorem. Ad eius tamen rei probationem non desunt alia,vt ex superioribus videre licet. ²⁹

Dicendum secundò, impossibile esse dari Hermaphroditum, qui vtroque sexu adeò perfectus existat,vt per vtrumq;generare possit, in se nempe, & in alio:& ratio est, qui vnum, idemque semen non potest habere duos contrarios motus ad extra nimirum, & intra. Sed quid,si dicatur contra hoc, duplicem sexum habentem habere etiam vtrumque semen, & vnumquodque per se à suis vasis concoctum, conseruatum, delatum, & eiaculatum? Hoc Alex. Bened. citante Marcell. Donat. *vbi suprà*, negat fieri posse, rationem in contrarium vllam, neque ipse adducit,neque ego habeo : Impossibile enim est, inquit ille, reperiri in eodem corpore duo excrementa simul perfecta, nempe semen masculinum,& fœmininum.At hoc in idem recidit,nam cur, inquam, hoc est impossibile, cùm tam mas, quàm fœmina vtrumque semen in se contineat, ex sententia Hipocratis, *in lib.de genit. & 1.de Diæt.& alibi* Et quid si ad allatam rationem, quòd impossibile sit,idem semen habere duos motus contrarios,dicamus,hoc verum esse in vno eodemque tempore, at habere eos motus vicissim, & successiue, nequaquam esse impossibile? Sed esto pro nunc impossibile, quòd possit vnus, idemque homo, seu aliud quodlibet Animal in se ipso, & in alio generare, quætamosque eius rei magis sufficientem rationem. Certè impossibile videtur, vnum idemque indiuiduum sortiri posse duplicem naturam inter se dissidentem,respectu totius: nam hæc proprietas generandi, vel in se,vel in alio, respicit vniuersam indiuidui Naturam,& temperamentum: nam generare in alio,ex viuido totius calore fit, generare autem in se, ex calore remisso,quæ non videntur simul stare posse. ³⁰

Plures portò rationes ex ipsa Anatomia, partiumque situ, & collocatione desumptas, ad eius rei impossibilitatem commonstrandam, adducit Riolan *de Hermaphrod. cap.*8. & constant. Varol. *lib.*4. *Anatom. cap.*4. ex quo Daniel Sennert. *sua pract.lib.3.part.9.sect.1.cap.*13. Bene igitur pronuntiasse ex his Aristotelem dixerim, cùm duplicem sexum sortita animalia, semper ratum vnum, irritum alterum habere voluit : nam ratum intellexit potentem ad generandum, irritum impotentem: non negaturus fortè succedere posse, vt vtrumque ratum habeant quoad coëundi potentiam, vt iam dixi. Et ad Montui,aliorumq; historias respondendum censeo, fœminas illas quæ se ab Hermaphroditis grauidas factas asseuerabant, ex aliis potiùs concepisse : & maiori excusatione tanquam deceptæ dignæ viderentur, se ex Hermaphroditis vterum gestare sitmabant,

Ad

Ad Legum auctoritatem, cum iubent, Hermaphroditos sexum, quem libuerit eligere, quasi vtrumque ita perfectum obtineant, vt in voluntate eorum sit positum scligere quo vti velint, pœnas imponendo, si quando propriæ electioni non steterint, ac contra fecerint altero sexu abutentes, dicendum id sibi voluisse, quod sexum, in quo potentiores sunt, eligant, & eo vtentes ab altero abstineant, arbitrioque eorum id remiserunt, quia certum est, vnumquemque sexum electurum, in quo se potentiorem experitur, & cuius vsum Natura magis insinuat, stimulisque vrget acutioribus 32 nam si irrito vtantur, grauiter peccant, Sodomiæ peccatum, vel huic saltem non dissimile cōmittentes, quia Natura abutuntur, cum non possibile sit illos per irritum sexum generare; nihil enim aliud fortè est Sodomiæ peccatum, quam coitus cum compari sexu, vel non in vase naturali, ex quo impossibile sit generationem sequi: neque enim solum Maris cum Mare carnalia coniunctio Sodomiæ peccatum est, sed etiam fœminæ cum fœmina, Filiucc. *in 6. præcept. Decalog. tr. 30. c. 8. num. 159.* Farinac. *de delict. carn. q. 148. n. 40.*

Ad auctoritatem sacri textus respondendum, sacram historiam loqui ibi per anticipationem: primo enim narrat creationem per epilogum dicens, Deum creasse hominem masculum, & fœminam: deinde magis per extensum narrat, quâ ratione hominem masculum, & fœminam creasset; erat enim quædam ratio particularis, quâ creati fuerant, non enim, vt cætera animalia, sunt progeniti, sed videndi quæ in hunc locum, & pro responsione ad tam absurdam opinionem affert Nicol. de Lyra, *c. 1. v. 27.* & ad rationem, quod non videtur conueniens Adamum solum inter alia animantia creatum, fuisse generatiua facultate priuatum respondetur Adam fuisse à Deo creatum, sed ita vt ex eo desumeretur, & formaretur Eua, cum postmodum generasset, & eo oportuerit ita, & non aliter fieri, declarat D.Thom. *1. part. summ. quæst. 92. art. 1.* & ad illam tandem rationem de similitudine hominis cum Deo, dicendum, non respicere hanc similitudinem virtutem generatiuam, neque Deum fœminam, aut marem esse, Orpheum autem poëticè, & allegoricè locutum fuisse constat. Ex quibus iam concludendum omnino falsam, imo ridiculum esse asseuerare 33 Adamum fuisse Androginum: Tandemque quis non videt eius opinionis vanitatem, quod Adam creatus fuerit mas simul, & fœmina, vt in se, & ex se generare posset? nam ad quid hoc? Nonne oportebat Adamus Androgynum ab alterius semine in se generare, & ex se, ac proprio semine generare in alio nunquam si mas simul, & fæmina erat Adam, potuisset in se ex proprio semine generare? Hoc si nugari non est, quid est nugari? silentium ergo tam barbaræ opinioni iam imponatur.

34 Sed incidenter hic pro Philosophis occurrit quædam dubitatiuncula à Bauhino excitata, quæ est, cur quemadmodum Natura in vno eodemque animali duos diuersos sexus effingit, nonquam tamen duos sexus similes in eodem afformet? Ego quidem, an hæc hypothesis veritatem habeat, valde dubito; nam ex Iul. Obseq. *de Prodig. num. 84.* habemus, anno ab Vrbe condita 918. puerum ex ancilla natum quatuor pedibus, manibus, oculis, auribus, & duplici obscœno; & de hoc etiam fortè Maiol. *dier. canic. part. 1. colloq. 2.* ex eodem quoque Iul. Obseq. *n. 102.* anno 661. habetur. Mulierem duplici natura fuisse inuentam Theani insuper Senecini infantem natum manibus quatuor, pedibusque totidem, capite & vertice vno binoque membro fœmineo, narrat Iacob. Rueff. *de mulier. lib. 5. cap. 3.*

Præterea ex VVeekero notat Schenck. *lib. 4. Obseruat. de p. genit. in spec.* Bononiæ in publicis dissectionibus visum viri cadauer, quod duplicem habuit Penem, & Io. Faber, vir in indagandis Naturæ secretis, vt alias dixi valde accuratus, monstrum dissecuit, de quo etiam supra, quod duplicem habuit vterum, cui singuli testea adhærebant, non duo, vt in cæteris, & Riol. *lib. 2. Anthropograph. cap. 31* in Hermaphrodita puella duplicem matricem obseruauit, Quintilium Ouidius, grauis Nturalis historiæ rerum Indicarum scriptor, *lib. 13. histor. gener. cap. 9.* Tiburonum piscium in Oceano degentium masculos duplici veretro donati attestatur humani cubiti magnitudinem æquante, licet eorum fœminæ vnicum habeant vterum: quod etiam testatur Cardanus *in lib. de libris propriis.* Sed & idem Card. *de san. tuend. lib. 3. cap. 65.* Raias duo foramina vuluæ habere narrat, quod addit, tantum & miraculi instar. Quæ exempla falsam mihi reddunt, non suspectam modo superiora suppositionis identitatem, cuius tamen Bauhinus sequentem adducit rationem, quod si Natura duo membra eiusdem sexus efficeret in eodem animali, videretur frustra aliquid moliri, quod, est contra Aristotelem. Quæ responsio, quod pace huius doctoris dictum volo, mihi non satisfacit, quia in organizatione corporum superfluentium, Natura operatur pro ipsius materiæ copia, efformans hoc, aut illud membrum superfluum ex luxuriante materia, ne otiosa videamur; vnde non maior ratio est, cur non debeat efformare duplicem sexum eiusdem conditionis in eodem indiuiduo, quam efformare tertium brachium, tertium crus, sextum digitum, quadruplicatas aures, & inanes alias membrorum additiones: nam quis non videt hæc frustra à Natura facta? Cur ergo, si hæc cum frustra fiant, fiunt tamen, duplex genitale eiusdem sexus fieri non poterit? & tamen certum est id admodum dare contingere. An fortè quia Hermaphroditus ex seminibus efformatur, quæ æqualem virtutem masculeam, & fœmineam habeant in efformando fœtu, ita vt neutrum superare contingat, sed vnumquodque operari quod potest.

Denique dubitatur, quidnam sentiendum si de Hermaphrodito circa corporis deformitatem, an ea nimirum sit talis & ex ea irregularitatem incurrat, de qua materia videndus Maiol *lib. 1. de irregul. cap. 27. per totum.* qui Hermaphroditos omnino 35 penè in omnibus facit irregulares: Itaque neque moniales fieri posse adstruit, etiamsi in sexu muliebri incalescant, neque ad ordinea promoueri posse vult, etiamsi in sexu masculino sint potentes, licet illis characterem imprimi affirmet, neque etiam eos, de masculis loquor, ad Religionem admittit, quod etiam procedere vult, vbi occurrius sexûs Hermaphroditus existeret. Notandum tamen, Majolum præsupponere hos Hermaphroditos, licèt in altero sexu magis incalescant, posse tamen etiam altero vti in quo casu non est dubium apud Canonistas irregularitatem incurri. Sed videndum, an Hermaphroditus, qui in virili sexu incalescit, & 36 fœmineum non solum inutilem habet, sed nullius vsus, talem habeat deformitatem, quæ sit sufficiens ad hoc? Non videtur enim maiorem deformationem habere tali s Hermaphroditus, quàm si leuiter in alia quadam corporis parte læsus esset, vt in sexti digiti superabundantia, vel minimi carentia; quod eolm Arabes dixerunt, hanc esse affectionem valde turpem, ac vereeundam, de hia

non intelligendum. Antonius vero Fernan. *in exam. Theolog. moral. part. 2. cap. 10. §. 71. interr. 5.* nulla diſtinctione facta omnes Hermaphroditos dicit eſſe irregulares, quod an omnimodam habeat veritatem habeant, Alij Canoniſtæ videant.

Cæterum alia nonnulla, quæ circa hanc materiam quæri poſſunt, conſulto à me prætermittenda. Interim verò ab humaniſſimo lectore meo expecto, vt ſi quæ hic offenderit caſtis ipſius auribus minus cōgruentia, argumenti qualitatem excuſet, quod aliter tractari non permittit; ſciat tamen, nullam eſſe in verbis indecentiam, aut ignominiam, quæ ad laudabilem finem, & propalandam, rerum veritatem proferuntur.

SVMMARIVM.

1 *Monſtri Bicorporis hiſtoria.*
2 *Alterius Bicorporis Monſtri enarratio.*
3 *Bicorporis alterius Monſtri deſcriptio.*
4 *Monſtri abortiui delineatio.*
5 *Columba monſtroſa hiſtoria.*
6 *Viri ſine brachiis nati, pedibus non ſecus quam alij manibus omnia peragentes.*
7 *Puerulus monſtroſa lingua natus.*
8 *Anna Pharmacopolæ filius Hermaphroditus.*
9 *Ioannes ex S. Geminiano puer Hermaphroditus.*
10 *Carolus alter ex S. Geminiano puer Hermaphroditus.*
11 *Scortum caudatum.*
12 *Vulua muliebris puero in crure enata.*
13 *Mulier barbata*
14 *Homo piloſus, & huiuſmodi hominum ortus qualis.*
15 *Aſinus Hermaphroditus.*
19 *Mulierſula pro Hermaphrodita habita.*
27 *Hermaphroditus alius pro muliere habitus.*
18 *Hipotauri hiſtoria.*

Nouæ Monſtrorum aliquæ hiſtoriæ, & alia circa hanc materiam ſcitu digna.

QVÆSTIO IX.

PLacet tandem in huius tituli calce monſtroſas nonnullas, & animaduerſione dignas hiſtorias ad propoſitum argumentum pertinentes, non ex aliorum relatione, ſed ex propria obſeruatione petitas annectere. Ac primo ſeſe offert Monſtrum bicorporeum, primo vidi hic Romæ, anno 1617. ſi rectè memini, dehinc iterum magis adultum anno 1623. natum eſt Genuæ, anno prædicto 1617. duodecimâ Martij, ex quodam Ioan. Baptiſta Coloreto, & Peregrina eius vxore, & eo quod pro gemino puero iudicatum eſt, Lazari nomen vni, alteri vero Ioan. Baptiſtæ inditum eſt in ſacro Baptiſmatis fonte, habebat autem ſe, vt ſequitur. Puer erat venuſta facie, aureo capillitio, & criſpo, optimi habitus, & coloris per laudabilis, omnibuſque membris abſolutiſſimos, & nihil omnino à cæteris bene conformatis pueris diſcrepans. Huic alter adnatus erat puer prope oris ventriculi regionem, aut ſub mucronata pectoris cartilagine, cui adhærebat. Inter vtrumque in ea adhæſione vmbilicus apparebat. Poſteriori huic puero crus vnicum erat ac breuius, quam vt crura perfectioris adæquare poſſet; ita vt perfectus imperfectum quaſi ſuſpenſum circumferre videretur. Vultu erat imperfectus hic incompoſito, ac deformi, licet nihil à perfecto inhac parte deficeret, carne tamen præditus erat ſuppallida, Caput illi erat craſſum, capillitium vt perfecto aureum, ac concinnatum; oculis captus erat, omnique ſenſu orbatus præterquam Tactus. læſus enim in ſeipſum contrahebatur; eiuſque læſionis expers perfectus videbatur, ſed imperfectus nullum aſſumebat nutrimentum ab extra, ſed perenni quodam motu ſe dimouebat, vnde ſemper ſpuma quædam prodibat colore candicante ac lacteo. Erat etiam nonnullis dentibus inſignitus, brachia habebat mutila & imperfecta, quæ etiam ex ſe ipſo tantiſper mouebat, ſexus erat maſculini, pene enim dotabatur, teſtibus tamen carebat.

2 Huic ſimile monſtrum ſuperioribus annis, nēpe 1610. natum erat Coſignani menſis Martij die vndecima, eſt autem Coſignanum in Tuſcia diœceſis Piſtorienſis ortum ex iuuencula Matre, cui nomen Gineuræ de magis, non maiora annis ſexdecim Puelli erant ſexus indiſtincti, & ambigui, idcirco vni Ioannis, alteri Mariæ nomen impoſitum eſt. Ad vmbilicum vſque supernè optimè conformati, inde per Epigaſtrum ſibi inuicem aduerſi cohærentes, crura ad latera exporrigebant, quorum quidem alterum alteri deerat. Vixerintne, an non, ſatis compertum non habeo, vtrumque lac ſuxiſſe non ſegnius, quam cæteri pueri faciant nuper nati, referebant. Monſtrum hoc non vidi; cui ſimillimum tamen monſtrum eſt, de quo Paræus *de Monſtr. cap. 2.* apud quem eius imaginem vidi, nihil enim penitus ab hoc (cuius imaginē illico ab eius natali accepi) differre videtur, niſi quod illud Paræi vnico ſexu fœmineo dotabatur. Neque diſſimile eſt. quod Ouied. *lib 6. hiſtor. Ind. General. cap. 11.* ſe vidiſſe teſtatur, virgūculæ erant in anteriori parte ab ore ventriculi ad vmbilicum vſque hærentes, cætera omnibus membris abſolutæ; natæ ſunt anno Domini 1533. decima Iulij, in ciuitate S. Dominici in Inſula Hiſpana, olim Hayti dicta, vixēre diebus octo. Pater vocabatur Ioannes Lopez, mater Melchioria

3 Sed & anno 1633. hic Romæ 15. Auguſti, ex muliercula Hebræa natum eſt monſtrum bicorporeum, prænarratis non diſſimile, quod tamen imperitus quidam Chirurgus, cum partus non ſuccederet, tanta ui ab vtero detraxit, vt totum dilacerauerit, & inſimul vterum maternum attrahens, matri mortem attulerit. Non licuit eâ de re mihi omnia, vt decebat, examinare; quæ autem adnotaui, hæc ferè ſunt. Duplici capite hoc monſtrum dotabatur, & vnum in aliud conuerſum extabat, eratque vnum maius altero, viſumque eſt ſe mutuò contigiſſe, & maius minus oppreſſiſſe. Hinc duo corpora videbantur à clauiculis infrà cohærentia ad infimam vſque pubem; vnicus prominebat in eorum medio vmbilicus, duoque apparebant Teſticuli, qui non videbantur vllo ſcroto concludi, ſed hærebant inter ſpatium, quo in pube coniungebantur. Quatuor brachiis erat inſignitum inter ſe benè diſtinctis, ac decenter efformatis, ſicuti & totidem cruribus. Cauitatem vnicam in Thorace conſpexi, & cor vnicum obſeruaui. Anus in neutro erat perforata, ſed & virga deeſſe viſa eſt, niſi à Chirurgo vnà cum pluribus aliis partibus laceratam eſſe exiſtimem.

4 Infantem portò abortiuum vidi hic Romæ vigeſima-quarta Martij, anni 1624. erat fœminei ſexus, & vt tunc exiſtimaui, ſeptimeſtris: natus eſt, vt referebant, non longe ab Vrbe. A clauiculis infrà ex parte antica non malè conformatus, niſi quod tam crura, quàm brachia longiora multò haberet, quàm conueniret; brachium enim totum extenſum vltra genu non parum porrigebatur, cuius proportioni crura reſpondebant. Caput habebat prægrande, corporis molem vltra proportionem exuperans, figura rotundum, collo omnino carebat, vnde clauiculis ipſis implantatum videbatur. Facie erat tumida, & duo primores dentes erant in ore conſpicui. Totus pilis obſitus erat,

præsertim secundum superiores partes. Ea porro in parte, vbi frons capillos versus terminatur, hinc & inde duabus eminentiis dotabatur, erantque quasi cristæ quædam pelliceæ cornicula repræsentantia. Caput à postica parte carne, seu pelle erat detectum, quâ etiam spinalis medulla erat denudata; quæ duplex conspiciebatur, Mater, vt parabolani illi retulerunt, cum vtero gereret, corpus adeò tumens habuit, vt admirationi esset. & illo eiecto, insignem vnà aquæ copiam eiecit. Cerebro caruisse dicebant, & cor sursum versus fuisse situm, sed hæc mihi non constant, nisi eorum relatione. Vidi hoc monstrum septima post die à quo mater illud ediderat, mirabile quidem, ac dignum profectò memoriâ maximè si vera sint, quæ mihi ex auditu tantum, non ex visu constant.

5 Quod sequitur Monstrum, licet humanum non sit, habet tamen aliquod admirabile, illudque hic Romæ vidi, anno 1618 Columba erat magnitudine cæteras Columbas parumper excedens, motu valida, ac magis ferox, quam Columbæ natura ferat. Hæc quatuor erat pedibus insignita, quod quidem parui feci, sed habebat insuper duo orificia, non vnũ sub alio, sub Coccyge, aut cauda, vt in aliis fit sed vtrinque lateraliter posita, per quorum vtrumque fæces excernebat firmissimum indicium intestina quoque in illa fuisse duplicata, singulis mensibus oua pariebat, & tunc temporis pepererat, sed sui similem pipionem nullum ediderat, præter vnum, cuius sceleton nobis circulator ille ostendit. Huic erant posteriora crura, quàm matri insignita, mater tamen, vt adnotaui, anterioribus tantum pedibus ambulabat.

6 Offertur post hæc vir sine brachiis natus, quem hic Romæ vidimus, anno 1614. mense Nouembris huic nomen erat Petro, eratque natione Lucamensis, consistentis erat ætatis, pedibus nebat, tesseris ludebat, instrumenta nonnulla musica ex arte tractabat, & alia denique omnia, etiam quæ magis industriam manuum operam exposcunt, & quæ cæteri hominum manibus, pedibus ipse perficiebat. Alios nonnullos aliàs conspectos huic similes iam dixi, vt notat Maiol. *dier. canic. coll.* 2. *part.* 1. & de simili muliere, quæ hic conspecta est, anno 1622. iam mentionem habui. Quinetiam anno, si rectè memini 1629. Romam ducta est puer annorum tredecim, natione Ligur, nomine Ioannis, qui & ipse multa aptissimè pedibus, cum manibus careret perficiebat, etiam sclopum explodens; huic Pedum digiti longiusculi visebantur, quam aliis hominibus esse soleant; valide quidem illis omnia apprehendebat, caput ea dexteritat pectebat, quâ cæteri manibus faciant. Pedibusque ipsis ad quamuis corporis partem perueniebat, ita vt sese absque alterius auxilio vestibus indueret, & exueret, ad fœmoralia tantum soluenda non sufficiebat. De simili quoque iuuene sine brachiis, Salamanticæ Iurisprudentiæ operam nauante, meminit ex Iurisconsultis ipsis Caranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 18. Sed & Hispanus hic Romæ mihi notus, est, qui vtrumque brachium breue, ac mutilum sortitus est, dextram manum quatuor tantum digitis insignitam, sed cubiti flexuram versus obtortam habet, sinistra duobus tantum digitis constat. Hic tamen Pictor est & licet in ea arte non excellat, mirum tamen est ipsum tam apte pingere, quam facit, cæteraque non minori industria, & agilitate peragere, quam quilibet alius homo.

7 Cæterum in anni 1628. principio, hic Romæ amico meo puerulus natus est maximè carnosus optimeque efformatus, & in summa crassitudine alios vel crassiusculos pueros non parum excedens. Huic lingua extra os prominebat tribus saltem digitis, quæ etiam crassiuscula & latiuscula erat, quam conueniret, at cum illam exerebat, mirum erat quantopere extra oris septa promineret. Lac tamen optimè sugebat, licet papillas requireret crassiores & longiores, si enim exiliores, breuioresque essent nequaquam sugere poterat. Bimestri spatio annum exuperans, quatuor tantum dentes ediderat commedebat tamen & bibebat, & verba nonnulla prout ætatis teneritudo fert, proferebat. Obiit non multo post, quo morbo, compertum non habeo.

8 Nonnulla quoque hic de Hermaphroditis adnotare ex propria obseruatione libet. Ac primum sese offert Aromatarii cuiusdam filius, Anna dictus qui hic Romæ ex fœmina, vel cum fœmina appareret, decimo tertio ætatis anno mas apparuit. De eo nihil addam, quia notissimus hic fuit, & Ioan. Faber eius historiam diligentissimè intexuit *loco aliàs citato de Anim. Ind.* cum de Ziberti animali agit, apud quem illam require. De eo etiam M. Ant. Vlmus Patauin. *in lib. de Physiolog. Barb. hum. sect.* 3. *c.* 11. Illud non conticebo, credibile nullo modo esse hunc, antequam virilia foras illi prosilerent, per vterum vrinam reddidisse, quo penitus caruisse illum, tam certum est quam quod certissimum; erat enim hic Anna mas, sed imperfectus. Pene autem latente & virilibus, vteri species apparebat, vnde per vterum mingere videbatur, cum per easdem semper vias minxerit. Hic, vt norunt omnes, imberbis semper permansit, ac superioribus annis à ruina suffocatus interiit; in tantam autem molem eius corpus excreuerat, vt duo mediocris crassitudinis humana corpora simul, qualia tunc Natura producit, mole æquaret, neque iam loco se dimouere posset.

9 Sed digni præ cæteris memoris sunt germani duo fratres Sabinenses ex sancto Gemino oriundi, quorũ altero altero anno maior est. Eorũ vnus, nempe Ioannes: cum annis præteritis hydrope detentus esset, tandem conualuit. Hic puer erat, cum illum conspexi, quatuordecim annorum, aspectu magis fœminæo, quam virili, vultu verecundo, & frigidiusculâ corporis temperatura, capillitio ex flauo albicante, staturâ mediocri, habituque simili. Mammæ illi erant tenues, sed vt mihi visum est, turgidiusculæ quam in puero eius ætatis esse debent. Pili in corpore nullibi. In pube virili pudendum apparebat exile, ac breue, cum suo quidem præputio; sed glandem non cooperiente: glans imperuia omnino erat: magnitudo Penis minimi digiti extremum articulum parumper excedebat flaccidæ erat substantiæ, & nunquam erigebatur, vt ille ferebat; & vt rationi consonum existimo, quod peruium non esset. Sub hoc pudendo exilis rima conspiciebatur perineum in longum discecans, vt in fœminis, quæ quidem prope ipsum pudendum peruia erat, inibi enim paruum exstabat foramen, quod longum stylum admittebat, atque inde vrinam eiaculabatur, cuius perpetuam patiebatur incontinentiam, ita vt ipse sæpè commingeret. Eius Rimæ orificium non maius erat, quam vt scriptorii calami tenuis tenuiorem partem admittere posset. Prope hoc orificium rimam ipsam membrana intersepiebat, quæ videbatur facile incisioni cessura. Non tamen ex eius excisione orificiũ maius euaderet; ab hoc intersepto rima Podicem versus superficialiter progrediabatur ita vt labellis diductis subiecta tantũ cutis appareret

Testes

non intelligendum. Antonius vero Fernan. *in exam. Theolog, moral. part. 2. cap. 10. §. 71. interr. 5.* nulla distinctione facta omnea Hermaphroditos dicit esse irregulares, quod an omnimodam habeat veritatem habeant, Alij Canonistæ videant.

Cæterum alia nonnulla, quæ circa hanc materiam quæri possunt, consulto à me prætermittenda. Interim verò ab humanissimo lectore meo expeto, vt si quæ hic offenderit castis ipsius auribus minus cõgruentia, argumenti qualitatem excuset, quod aliter tractari non permittit; sciat tamen, nullam esse in verbis indecentiam, aut ignominiam, quæ ad laudabilem finem, & propalandam, rerum veritatem proferuntur.

SVMMARIVM.

1. *Monstri Bicorporis historia.*
2. *Alterius Bicorporis Monstri enarratio.*
3. *Bicorporis alterius Monstri descriptio.*
4. *Monstri abortiui delineatio.*
5. *Columba monstrosa historia.*
6. *Viri sine brachiis nati, pedibus non secus quam alij manibus omnia peragentes.*
7. *Puerulus monstrosa lingua natus.*
8. *Anna Pharmacopola filius Hermaphroditus.*
9. *Ioannes ex S. Geminiano puer Hermaphroditus.*
10. *Carolus alter ex S. Geminiano puer Hermaphroditus.*
11. *Scortum caudatum.*
12. *Vulua muliebris puero in crure enata.*
13. *Mulier barbata*
14. *Homo pilosus, & huiusmodi hominum ortu qualis.*
15. *Asinus Hermaphroditus.*
19. *Mulierculu pro Hermaphrodita habita.*
27. *Hermaphroditus alius pro muliere habitus.*
18. *Hipocauri historia.*

Nouæ Monstrorum aliquæ historiæ, & alia circa hanc materiam scitu digna.

QVÆSTIO IX.

PLacet tandem in huius tituli calce monstrosas nonnullas, & animaduersione dignas historias ad propositum argumentum pertinentes, non ex aliorum relatione, sed ex propria obseruatione petitas annectere. Ac primo sese offert Monstrum bicorporeum, primu vidi hic Romæ, anno 1617. si rectè memini, dehinc iterum magis adultum anno 1623. natum est Genuæ, anno prædicto 1617. duodecimâ Martij, ex quodam Ioan. Baptista Coloreto, & Peregrina eius vxore, & eo quod pro gemino puero iudicatum est, Lazàri nomen vni, alteri vero Ioan. Baptistæ inditum est in sacro Baptismatis fonte, habebat autem se, vt sequitur. Puer erat venusta facie, aureo capillitio; & crispo, optimi habitus, & coloris per laudabilis, omnibusque membris absolutissimus, & nihil omnino à cæteris bene conformatis pueris discrepans. Huic alter adnatus erat puer prope oris ventriculi regionem, aut sub mucronata pectoris cartilagine, cui adhærebat. Inter vtrumque in ea adhæsione vmbilicus apparebat. Posteriori huic puero crus vnicum erat ac breuius, quam vt crura perfectioris adæquare posset; ita vt perfectus imperfectum quasi suspensum circumferre videretur. Vultu erat imperfectus hic incomposito, ac deformi, licet nihil à perfecto in hac parte deficeret, carne tamen præditus erat suppallida, Caput illi erat crassum, capillitium vt perfecto aureum, ac concinnatum; oculis captus erat, omnique sensu orbatus prætorquam Tactus, læsus enim in seipsum contrahebatur; eiusque læsionis expers perfectus videbatur, sed imperfectus nullum assumebat nutrimentum ab extra, sed perenni quodam motu os dimouebat, vnde semper spuma quædam prodibat colore candicante ac lacteo. Erat etiam nonnullis dentibus insignitus, brachia habebat mutila & imperfecta, quæ etiam ex se ipso tantisper mouebat, sexus erat masculini, pene enim dotabatur, testibus tamen carebat.

Huic simile monstrum superioribus annis, nẽpe 1610. natum erat Cosignani mensis Martij die vndecima, est autem Cosignanum in Tuscia diœcesis Pistoriensis ortum ex iuuencula Matre, cui nomen Gineutæ de magis, non maiore annis sexdecim Puelli erant sexus indistincti, & ambigui, ideirco vni Ioannis, alteri Mariæ nomen impositum est. Ad vmbilicum vsque supernè optimè conformari, inde per Epigastrum sibi inuicem aduersi cohærentes, crura ad latera exporrigebant, quorum quidem alterum alteri deerat. Vixerintne, an non, satis compertum non habeo, vtrumque lac suxisse non segnius, quam cæteri pueri faciant nuper nati, referebant. Monstrum hoc non vidi; cui simillimum tamen monstrum est, de quo Paræus *de Monstr. cap. 2.* apud quem eius imaginem vidi, nihil enim penitus ab hoc (cuius imaginẽ illico ab eius natali accepi) differre videtur, nisi quod illud Paræi vnico sexu fœmineo dotabatur. Neque dissimile est. quod Ouied. *lib. 6. histor. Ind. General. cap. 11.* se vidisse testatur, virgũculæ erant in anteriori parte ab ore ventriculi ad vmbilicum vsque h[...]entes, cætera omnibus membris absolutæ; natæ sunt anno Domini 1533. decima Iulij, in ciuitate S. Dominici in Insula Hispana, olim Hayti dicta, visẽte diebus octo. Pater vocabatur Ioannes Loprz, mater Melchioria

Sed & anno 1633. hic Romæ 15. Augusti, ex muliercula Hebræa natum est monstrum bicorporsum, pranarratis non dissimile, quod tamen imperitus quidam Chirurgus, cum partus non succederet, tanta ui ab vtero detraxit, vt totum dilacerauerit, & insimul vterum maternum attrahens, matri mortem attulerit. Non licuit eâ de re mihi omnia, vt decebat, examinare; quæ autem adnotaui, hæc ferè sunt. Duplici capite hoc monstrum dotabatur, & vnum in aliud conuersum exstabat, eratque vnum maius altero, visumque est se mutuò contigisse, & maius minus oppressisse. Hinc duo corpora videbantur à clauiculis infrà cohærentia ad infimam vsque pubem; vnicus prominebat in eorum medio vmbilicus, duoque apparebant Testiculi, qui non videbantur vllo scroto concludi, sed hærebant inter spatium, quo in pube coniungebantur. Quatuor brachiis erat insignitum inter se benè distinctis, ac decenter efformatis, sicuti & totidem cruribus. Cauitatem vnicam in Thorace conspexi, & cor vnicum obseruaui. Anus in neutro erat perforata, sed & virga deesse visa est, nisi à Chirurgo vnà cum pluribus aliis partibus laceratam esse existimem.

Infantem porrò abortiuum vidi hic Romæ vigesima-quarta Martij, anni 1624. erat fœmini sexus, & vt tunc existimaui, septimestris: natus est, vt referebant, non longe ab Vrbe. A clauiculis infrà ex parte antica non malè conformatus, nisi quod tam crura, quàm brachia longiora multò haberet, quàm conueniret; brachium enim totum extensum vltra genu non parum porrigebatur, cuius proportioni crura respondebant. Caput habebat prægrande, corporis molem vltra proportionem exuperans, figura rotundum, collo omnino carebat, vnde clauiculis ipsis implantatum videbatur. Facie erat tumida, & duo primores dentes erant in ore conspicui. Totus pilis obsitus erat,

præter

præſertim ſecundum ſuperiores partes. Ea porro in parte, vbi frons capillos verſus terminatur, hinc & inde duabus eminentiis dotabatur, erantque quaſi criſtæ quædam pelliceæ cornicula repræſentantia. Caput à poſtica parte carne, ſeu pelle erat detectum, quà etiam ſpinalis medulla erat denudata; quæ duplex conſpiciebatur, Mater, vt parabolani illi retulerunt, cum vtero gereret, corpus adeò tumens habuit, vt admirationi eſſet, & illo eiecto, inſignem vnà aquæ copiam eiecit. Cerebro caruiſſe dicebant, & cor ſurſum verſus fuiſſe ſitum, ſed hæc mihi non conſtant, niſi eorum relatione. Vidi hoc monſtrum ſeptima poſt die à quo mater illud ediderat, mirabile quidem, ac dignum profectò memoriâ maximè ſi vera ſint, quæ mihi ex auditu tantum, non ex viſu conſtant.

5 Quod ſequitur Monſtrum, licet humanum non ſit, habet tamen aliquod admirable, illudque hic Romæ vidi, anno 1618 Columba erat magnitudine cæteras Columbas parumper excedens, motu valida, ac magis ferox, quam Columbæ natura ferat. Hæc quatuor erat pedibus inſignita, quod quidem parui feci, ſed habebat inſuper duo orificia, non vnũ ſub alio, ſub Coccyge, aut cauda, vt in aliis fit ſed vtrinque lateraliter poſita, per quorum vtrumque fæces excernebat firmiſſimum indicium inteſtina quoque in illa fuiſſe duplicata, ſingulis menſibus oua pariebat, & tunc temporis pepererat, ſed ſui ſimilem pipionem nullum ediderat, præter vnum, cuius ſceleton nobis circulator ille oſtendit. Huic erant poſteriora crura, quàm marti inſigniora, matet tamen, vt adnotaui, anterioribus tantum pedibus ambulabat.

6 Offertur poſt hæc vir ſine brachiis natus, quem hic Romæ vidimus, anno 1624 menſe Nouembris huic nomen erat Petro, eratque natione Lucenenſis, conſiſtentis erat ætatis, pedibus nebat, teſſeris ludebat, inſtrumenta nonnulla muſica ex arte tractabat, & alia denique omnia, etiam quæ magis induſtriam manuum operam expoſcunt, & quæ cæteri hominum manibus, pedibus ipſe perficiebat. Alios nonnullos aliàs conſpectos huic ſimiles iam dixi, vt notat Maiol. *dier. canic. coll.* 2. *part.* 1. & de ſimili muliere, quæ hic conſpecta eſt, anno 1622. iam mentionem habui. Quinetiam anno, ſi rectè memini 1629. Romam ductus eſt puer annorum tredecim, natione Ligur, nomine Ioannis, qui & ipſe multa aptiſſimè pedibus, cum manibus careret perficiebat, etiam ſclopum explodens; huic Pedum digiti longiuſculi viſebantur, quam aliis hominibus eſſe ſoleant; valide quidem illis omnia apprehendebat, caput ea dexteritat pectebat, quâ cæteri manibus faciant. Pedibuſque ipſis ad quamuis corporis partem perueniebat, ita vt ſeſe abſque alterius auxilio veſtibus indueret, & exueret, ad fœmoralia tantum ſoluenda non ſufficiebat. De ſimili quoque iuuene ſine brachiis, Salamanticæ Iuriſprudentiæ operam nauante, meminit ex Iuriſconſultis ipſis Caranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 18. Sed & Hiſpanus hic Romæ mihi notus, eſt, qui vtrumque brachium breue, ac mutilum ſortitus eſt, dextram manum quatuor tantum digitis inſignitam, ſed cubiti flexuram verſus obtortam habet, ſiniſtra duobus tantum digitis conſtat. Hic tamen Pictor eſt & licet in ea arte non excellat, mirum tamen eſt ipſum tam apte pingere, quam facit, cæteraque non minori induſtria, & agilitate peragere, quam quilibet alius homo.

7 Cæterum in anni 1628. principio, hic Romæ amico meo puerulus natus eſt maximè carnoſus optimeque efformatus, & in ſumma craſſitudine alios vel craſſiuſculos puerulos non parum excedens. Huic lingua extra os prominebat tribus ſaltem digitis, quæ etiam craſſiuſcula & latiuſcula erat; quam conueniret, at cum illam exerebat, mirum erat quantopere extra oris ſepta prominerer. Lac tamen optimè ſugebat, licet papillas requireret craſſiores & longiores, ſi enim exiliores, breuioreſque eſſent nequaquam ſugere poterat. Bimeſtri ſpatio annum exuperans, quatuor tantum dentes ediderat commedebat tamen & bibebat, & verba nonnulla prout ætatis teneritudo fert, proferebat. Obiit non multo poſt, quo morbo, compertum non habeo.

8 Nonnulla quoque hic de Hermaphroditis adnotare ex propria obſeruatione libet. Ac primum ſeſe offert Aromatarii cuiuſdam filius, Anna dictus qui hic Romæ ex fœmina, vel cum fœmina appareret, decimo tertio ætatis anno mas apparuit. De eo nihil addam, quia notiſſimus hic fuit, & Ioan. Faber eius hiſtoriam diligentiſſimè intexuit *loco aliàs citato de Anim. Ind.* cum de Ziberti animali agit, apud quem illam require. De eo etiam M. Ant. Vlmus Patauin. *in lib. de Phyſiolog. Barb. hum. ſect.* 3. *c.* 11. Illud non conticebo, credibile nullo modo eſſe hunc, antequam virilia foras illi proſilerent, per vterum vrinam reddidiſſe, quo penitus caruiſſe illum, tam certum eſt quam quod certiſſimum; erat enim hic Anna mas, ſed imperfectus. Pene autem latente & virilibus, vteri ſpecies apparebat, vnde per vterum mingere videbatur, cum per eaſdem ſemper vias minxerit. Hic, vt norunt omnes, imberbis ſemper permanſit, ac ſuperioribus annis à ruina ſuffocatus interiit; in tantam autem molem eius corpus excreuerat, vt duo mediocris craſſitudinis humana corpora ſimul, qualia nunc Natura producit, mole æquaret, neque iam loco ſe dimouere poſſet.

9 Sed digni præ cæteris memoria ſunt germani duo fratres Sabinenſes ex ſancto Gemino oriundi, quorũ altero altero anno maior eſt. Eorũ vnus, nempe Ioannes: cum annis præteritis hydrope detentus eſſet, tandem conualuit. Hic puer erat, cum illum conſpexi, quatuordecim annorum, aſpectu magis fœminæo, quam virili, vultu verecundo, & frigidiuſculâ corporis temperatura, capillitio ex flauo albicante, ſtaturâ mediocri, habituque ſimili. Mammæ illi erant tenues, ſed vt mihi viſum eſt, turgidiuſculæ quam in puero eius ætatis eſſe debent. Pili in corpore nullibi. In pube virili pudendum apparebat exile, ac breue, cum ſuo quidem præputio; ſed glandem non cooperiens: glans imperuia omnino erat: magnitudo Penis minimi digiti extremum articulum parumper excedebat flaccidæ erat ſubſtantiæ, & nunquam erigebatur, vt ille ferebat; & vt rationi conſonum exiſtimo, quod peruium non eſſet. Sub hoc pudendo exilis rima conſpiciebatur perineum in longum diſſecans, vt in fœminis, quæ quidem prope ipſum pudendum peruia erat, inibi enim paruum exſtabat foramen, quod longum ſtylum admittebat, atque inde vrinam eiaculabatur, cuius perpetuam patiebatur incontinentiam, ita vt ipſe ſæpe commingeret. Eius Rimæ orificium non maius erat, quam vt ſcriptorii calami tenuis tenuiorem partem admittere poſſet. Prope hoc orificium rimam ipſam membrana interſepiebat, quæ videbatur facile inciſioni ceſſura. Non tamen ex eius exciſione orificiũ maius euaderet; ab hoc interſepto rima Podicem verſus ſuperficialiter progrediabatur ita vt labellis diductis ſubiecta tantũ cutis apparet

Teſtes

Testes in inguinibus exiles, & molliusculi veluti glandulæ ea in parte adnascentes. Menstruari cœpit anno decimo quinto, & fœmineâ veste ob id indutus; vnde dubitare contingit, an verè glandulæ illæ in inguinibus Testes essent, necne.

10 Carolus alter frater ætatis duodecim circiter annorum, aspectu erat magis virili, staturâ medioeri, & ætate conueniente, pilos in corpore nullos habebat: rima magna in naturali situ erat conspicua, primoque intuitu Penis nullus conspiciebatur, cùm intra Rimam lateret, & nonnisi labellis diductis sese proderet: minor erat, quàm vt extremum articulum auricularis digiti æquare posset, glande donabatur, quæ similiter ac in Ioanne à præputio detecta, & imperforata visebatur. Apparebat tamen in ipsius glandis vestigio veluti vestigium quoddam foraminis. Sub Pene exile quoddam foramen apparebat, quod vix crassioris aciculæ caput admittere poterat, per hoc vrinam reddebat. Testes tactu insignes in Rimæ labiis ima in parte continebantur, & Gallorum testes magnitudine æquabant, compressi manum effugientes. Videtur autem Ioannes non differre ab Hermaphrodito, quem Riolan. descripsit *in fine sui libelli de Hermaphroditis.*

11 Scortum porrò Romæ famosissimum, notum plerisque præteritis annis fuit, cuius nominis matris gratiâ parcendum duco, cui à teneriori ætate insignis Clitoris obtigit, auricularis digiti magnitudine, quæ illi cùm concumbit, solet impedimento esse, præcipuè si coëundi desiderio incensa sit, vt ab iis ipsis, qui eo vsi sunt, accepi. Non videtur autem hic prætereundum, quod D. Balthassar

12 Bonannus, vir humanitate & doctrinâ insignis (ex cuius copiosissima & instructissima Bibliotheca sæpe, qui mihi non suppetunt, libri subministrantur) de iuuene quodam retulit, quem pauperculæ mulieris filium, ætatis annorum duodecim conspexit, in reliquo corpore nullam omnino imperfectionem habentem; hic tamen in medio crure dextro in parte siluestri, vel externa, prope Ilij os, vuluam sortitus erat, non modò labellis, & rima conspicuam, sed etiam pillis obductam, omnibusque numeris, quantum ab extra promittebat, absolutam; nam labris diductis, nihil præter subiacentem carnem apparebat, neque vllum peruium foramen conspiciebatur.

13 Mulierem insuper ex Amatrice oriundam annis præteritis, cui nomen, si rectè teneo, erat Magdalenæ, viderunt plerique prolixa barba præmunitam, piloque denso ac duro, pectore toto satis hispido, mammis, vt sexus fert, permagnis, rugosis ac flaccidis. Huic menstrua, vt ex ipsa accepi, annum circiter trigesimum desierant, vox tamen exilis, & fœminea seruata est. Primùm sub temporibus pilli eruperunt; mox in mento, & reliquis partibus. Eius historiam diligenter conscripsit Ioan. Faber, *in lib. de Animal. Ind. cap. de Stellion.* illud in hac muliere adnotandum, animo semper illam extitisse virili, nam & cum hostibus pro marito non pugnare dubitauit, vt ipse Faber testatur.

14 Et quia de Pilis mentio est, non abs re fuerit, de homine piloso; quem ideireò siluestrem hominem appellant, mentionem facere. Hic in aula Odoardi Cardinalis Farnesij commorabatur; eratque eius Principis à cubiculo; licèt verò hoc nouum non sit, aliquid tamen ea occasione, quod mihi, & fortè aliis nouum erit, in medium afferam. Homo erat hic iustæ staturæ, & consueta fortè procerioris, in nulla re à cæteris hominibus discrepans, sed faciem, vniuersumque corpus tenui pilo, oblongo, promisso, ac ex flavo albicante obsitum habebat. Hic Scribæ amici mei sororem in vxorem duxit, ex qua tunc nempe anno 1613. quatuor iam liberos susceperat, quorum duo, mas vnus, fœmina altera sui similes erant. Horum ortus aliquid nouitatis habet, non omnibus compertum: nam cùm primùm in lucem eduntur, pilo nigro toto corpore conteguntur, non aliter quàm Hœdi coloris nigri; quod mihi in mentem reuocat ortum Esau, in sacra Genes. *cap. 25.* de quo dicitur *vers. 25. Qui prior egressus est rufus erat, & totus in morem pellis hispidus.* Hoc autem facti veritatem confirmare videtur; nonnullorum verò dierum spatio, quindecim nempe, si rectè memini, is pilus his sic natis totus decidit, ac deinde adolescentibus prius denuò emergit tenuis & mollis, quo vniuersum corpus, ipsaque facies etiam secundùm tempora, & frontem conuestitur. Hic ipse autem vir, de quo verba fecimus, ex patre piloso, & glabra matre natus est, vt ex Platero elicere mihi fas est, *lib. 3. Obseru. tit. de deformat.* Versabatur enim huius pater in aula Henrici II. à quo hic, de quo loquimur, dono missus est, cum sorore similiter pilosa Duci Parmensi in Flandriam, à Duce autem Parmensi eius fratre dono accepisse verisimile est Odoardum Cardinalem Farnesium; de ortu tamen Platerus ne verbum quidem, quem tamen ita succedere retulit mihi Scriba ille, amicus meus, frater, vt dixi, vxoris huius viri.

15 Sed ad Hermaphroditos redeo, & superioribus historiis tres adhuc annectenda enarrabo, priorem de Asino Hermaphrodito, de quo aliàs in hoc titulo, nam & bruta nasci vtriusque, & indistincti sexus plures historiæ testantur. Neronem Equas habuisse Hermaphroditas, testis est Plin. *lib. 11. Nat. histor. cap 49.* de Cane & Equa Hermaphroditis habes apud Schenck. *lib. 4. Obseruat. in princ.* & de Agno Hermaphrodito Iul. Obseq. *de Prodig. num. 26.* de Sue, Maiol. *dier. canic. coll. 1. par 1.* de Ceruo item Langius, & de Mure Faber, de quibus aliàs mentionem habui. Itaque Asinus hic, quem hîc Romæ vidi, anno 1621. vtroque sexu erat insignitus. Membro dotabatur satis crasso, vt Asinina natura fert, sed obtorto, quale Hypospediæi habent: sed & vulvam sortitus erat quantum ab extrà promittebat, optimè efformatam, eius tamen orificium minimum digitum admittebat; situs vtriusque genitalis qui aliis est familiaris; sub podiee enim rima magna extabat, quæ à superiori parte versus caudam per medios vsque Testes ad membri dimidium protendebatur, sed consuetum spatium prætergressum superficialiter tantùm incedebat, ita vt membri dimidium quasi fissum in postica parte ab eadem rima appareret, & vnicam rimam cum rima magna hæc fissura effingeret. Vrinam non modò per Penem, sed etiam per vuluam emittebat, arrigebat, & Asinas calcabat, sed inire eas non poterat ob prædictam membri tortuositatem. Hunc Asinum circumferebat Imolensis quidam circulator, vel fortè Foroliuiensis Senex procerus, qui aquam quandam ad capitis dolorem venalem habebat, quæ illicò applicata, vt ille iactabat, dolorem quemcumque sedaret; qui in malam crucem abiit, antequam illum diligentiùs de aliis peculiis interrogare mihi licuerit: curabo, si in viuis est, vt omnia mihi innotescant.

16 Secunda historia est muliercuiæ cuiusdam, quam in Hospitali incurabilium conspexi operâ, & humanitate D. Angeli Colij Senensis, qui prædicto Hospitali præest, apud celebriores Medicos solidâ doctrinâ & maximè Hippocraticâ celebris & vrbanitate acceptissimi. De hac inter Hermaphroditos mentionem habeo,

habeo, non quod affirmare pro certo velim, fuisse illam Hermaphroditam, sed quod in ea re dubium aliquod insurrexerit inter celebriores Vrbis Medicos. Habebat ergo genitales partes ita constitutas. Intra vteri labra supra meatum vrinarium, versus internum vteri osculum procedendo, carnosa quædam moles conspiciebatur, speciem virilis membri præ se ferens, crassitudine virilis mentulæ mediocris crassitiem excedens, longitudine, cum exerta erat, quinque transuersorum digitorum quantitate: in summitate corpus apparebat virilis membri glandi respondens, sed præputio destituebatur, cuius vicem ipsa vteri pterygomata supplere videbantur, à parte superna callosæ erat substantiæ, ita vt suspicio mihi irrepserit, ne ex vlceribus cicatrices contraxisset, quod illa inficiabatur. Glans, vt ita dicam, transuersaliter perforata erat, sed orificium minimum penè digitum admittebat; per hoc nulla vrina reddebatur, sed per meatum, vnde cæteris fœminis solet effluere. Menstrua illi, vt referebat, partim per hoc ipsum orificium, partim sub eo ex intimiore, & inferiore vteri parte prodibant; nam sub hac carnea mole peruius erat meatus valde exilis, qui indito in eius molis orificium per siphonem vino mulso aut alio quouis liquore, conspicuus fiebat, per eum enim is liquor ex parte eā statim quodam prodibat. Nymphæ hinc inde ab vteri labris admodum exiles erant. Moles hæc, quicquid esset, intra pudendi labra, vt dixi, delitescens, vel tussiente, vel ridente muliercula ad duorum digitorum transuersorum quantitatē foras exiliebat (quod vtero fortè vteri corpus esse denotare posset) cum vero arrigebatur, (quod contra, non esse vteri corpus testari potest) tensa ac dura, vt retulerunt, euadebat, & in maiorem molem excrescebat; Ea mulieres alias se compressisse fatebatur, & per illam se semen emisisse, quod mihi non constat. Tunc temporis per Glandis huiusce orificium veluti gonorrhœam patiebatur, & in ipsa glande vlcuscula apparebant nullo dolnte inguina, nam Chirurgus absque vlla mulieris molestia, & foras molem illam manu educebat; & intro impingebat. Cum initetur, vt ipsa enarrabat, mentulæ virilis glans in suam ipsius glandem impingens, membrum muliebre ad vteri interiora claustra impellebat; ex hoc factum est, vt trudente membro virili glandem muliebrem, vlcera, & gonorrhœam contraxerit, quantum ex ipsa accepi. Aspectus fœminæ huius muliebris, sed vox crassiuscula, Mammæ etiam crassiusculæ, ac inter se pares, nec vultu erat ingrato, Pudendi rima non magna, imo mediocri minor, Clitoris quam minima, pili in pube non multi, in podice nulli. Patria erat Vicentina, nomen illi erat Franciscæ. Hanc fœminam nonnulli viri doctissimi Hermaphroditam esse voluerunt, & molem illam carneam virile membrum esse; alij voluerunt hanc pati vteri procidentiam, & molem illam esse vteri fundum inuersum, quorum opinioni fauet Mercur. *lib. 2. de Virg. & Vid. aff. cap.* 11. qui mulierum mutationem in viros ad vteri procidentiam reducit. Riolan. *lib. de Hermaphr. cap.* 6. casum huic quam simillimum describit, eiusque opinionis est, molem illam fuisse in sua illa fœmina quandā carnis excrescentiam in ipso matricis collo enatā, reprobatque Mercurialis opinionem, qui illam ad Clitorim reducit, cum hæc varium ab illa situm sortiatur. Sed quo pacto simplex carnis excrescentia esse illa potuit, si per eam mulier illa spermatizabat, vt ille refert, & semen crassum, & album per eam eiaculabatur; Non ergo simplex carnis excrescentia hæc fuit; quid autem fuerit, aliis diiudicandum relinquam; nam multa mihi aperiri vellem, antequam de hinc sententiam meam pronunciarem; præcipuè autem an hæc moles ab ortu mulieris apparuerit an potius post aliquod tēpus, & quā occasione, aliaque huiusmodi. Quæ cum mihi non constent, indecisa ea res per me remaneat. Tertia historia sequens est. Scortum viuit adhuc Romæ eroletum non ingrato aspectu, habitus succi pleni, statura mediocri, calidioris temperamenti, cui nomen est Elisabethæ, patria Vrbinas, ætatis annorum quinque supra quadraginta, quo nullum alium Hermaphroditum, sexum habere vtrumque tam bene distinctum vidi. Constituebatur autem quo sequitur modo: Vterum, quoad externa, optimè conformatum habebat, mediocrisque magnitudinis, quin etiam diductis labris nihil se in conspectum dabat quod à cæteris fœminis distaret: in ima tantum parte ipsius vteri prope Perinæum, labris diductis leuis quidam, ac vix perceptibilis tuberculus apparebat; qui fœmina in venerem accensā sensim succrescens in verum penem euadebat, cuius longitudo ad quinque transuersorum digitorum mensuram ad summum ascendebat, crassitudinis erat pollicaris, ac fortè crassioris, glandem absque præputio habebat, ex carne molliori, ac spongiosa, sed imperforatam; tantā vero duritie erectus ipse penis constabat, vt nullum virilem penem illi in duritie æquiparandum existimem. Ad eius radicem duo corpuscula glandulosa, veluti testes, fabam mediocrem communem æquantia, exstabant. Pueros, & puellas calcandi erat auidissimum, & animo erat virili, ac masculea audacia prompto. Filios nunquam concepit; à congressibus iniri, vbi erecto penè persisteret, nullo modo poterat. Bis terue illud contemplatus, expertissimum Chirurgum Nicolaum Larché, ad illud inuisendum conuocaui. Ex ceruo & vacca natum animal habet Eminentissimus Cardinalis Barberinus; statura est magno ceruo aliquanto maiore, ore oblongo, cornibus vaccinis, inter nodis tantum orbiculatim diuisis, colore nigricantibus; pilo est ex fuluo dilutiore; ferociam & velocitatem habet insignem, pedibus est ceruinis sed crassioribus.

Denique de Hippotauro aliquid dicam. Mulus erat, vel quomodocunque appellare libet, animal ex Tauro & Equa natum facie bouina, cætera à reliquis mulis non dissimile, nisi quod tibias bouinas haberet, etiamsi pedibus & vngulis equinis dotaretur. Eius magnitudo communi, vel mediocri erat minor, pilo crasso, ac duro, dentibus omnibus, tam superioribus, inquam, quam inferioribus erat insignitus, ob id neque ruminabat; vox illi indistincta erat inter mugitum & hinnitum, quam neque facilè explicabat, neqtamen Mulorum ipsorum voci eam facilè assimilasset. A matre tantum videbatur cætera omnia desumpsisse, à patre perpauca, è Gallia, vbi frequentiora nascuntur hæc animalia illum, attulit Cardinalis de Comitibus, si rectè teneo, & Scipioni Cardinali Burghesio dono dedit. Viribus erat validis, gressumque habebat firmum ac suauem. Vixit annis duobus supra triginta: vita functus est, quod fœnum, & duriores cibos mandere dentibus non potens, integros deglutiret.

17

18

LIBRI SEPTIMI

TITVLVS SECVNDVS

DE OFFICIIS DIVINIS.

Continens Quæstiones sex.

I. Quænam requirantur in recitandis Officiis diuinis, quæ item in Missa vel dicenda, vel audienda.

II. Quinam morbi excusare possint à priuata diuinorum recitatione.

III. De recitatione publica in Choro facienda.

IV. Qui recitare Officia diuina non possunt, an teneantur alium recitantem audire, & quænam etiam ab auditione recitandi hominem excusare possint.

V. Qui morbi Missæ dicendæ, quiue audiendæ, impedimento esse possint.

VI. Medica præcepta in recitandis diuinis Officiis iis seruanda, quibus recitatio ob aliquem morbum noxia quoquo modo esse posset.

SVMMARIVM.

1 *Officiorum diuinorum nomine quæ veniant.*
2 *Ad diuinorum recitationem qui veniant.*
3 *Ab obligatione recitandi diuina qui eximantur.*
4 *In dubia ægritudine an excusare debeat, Medicus consulendus.*
5 *Christiani omnes diebus festis de præcepto obligantur ad Missam audiendam.*
6 *Horæ Canonicæ septem.*
7 *Tempus recitandi notabiliter anticipare, aut remorari absque causa, sine peccato non fit.*
8 *Locus recitandi duplex.*
9 *In recitandi modo quæ considerentur.*
10 *In recitandis officiis diuinis requiritur vocis expressio.*
11 *Attentio requiritur in recitando, & quotuplex sit.*
12 *Qualis autem vox requiratur in recitatione.*
13 *Oratio sine vlla attentione non dicitur oratio.*
14 *In publica recitatione requiritur præsentia in Choro.*
15 *In Missa celebranda maior labor, quam in recitando diuina.*
16 *In Missa audienda quæ requirantur.*
17 *Attentio in audienda Missa qualis esse debeat.*

Quænam requirantur in recitandis Officiis diuinis, quæ item in Missa, vel dicenda, vel audienda.

QVÆSTIO I.

Officiorum diuinorũ nomine non solum, quæ Horæ Canonicæ appellantur, sed & sacrosan-1 ctum Missæ sacrificium, & siquæ alia sunt, quæ certas aliquas personas ad sui auditionem, vel recitationem adstringant, hic comprehendi volo, nam hæc omnia, sed præcipuè Missam, venire sub officii diuini nomine *ex Gloss.* dicit Alb. de Ferrar *de Hor. Canon. num* 26. Circa hæc autem non desunt quam plura, de quibus Medicus secundum ipsorum Canonistarum determinationem venit consulendus, vnde æquè Medicis ac Canonistis scitu necessaria erunt quæ hic afferemus.

Cum ergo Clerici omnes in sacris constituti, siue beneficiati sint, siue non, & religiosi omnes vtrius-2 que sexus teneantur sub pœna mortalis peccati ad officiorum diuinorum recitationem, Nauar. *in Man. c.25. n.97* ex Ioan. And. Archidiacono Nic. Plou. *de Hor. Can. p.1. q.1.* Ioan. de Lignan. *de Hor. Can. q. 3.* 3 Alb. de Ferrar. *vbi suprà n.* 8. Nauarr. *de orat. c.7. n. 1. in fin.* Intrat & in hoc præcepto, vt in aliis humanis, excusatio, ob corporis ægritudinem. Suar. *de virt. & stat. Relig. tom.2. lib.4. cap.27. num.* 19. vnde eximuntur ab ea obligatione, qui absque notabili corporis damno ei satisfacere non possunt vt communissima est opinio, ex Innoc. & Hostiens. Nauar. *vbi supra, in Man. n.*100. *& de orat. c. 21. n.1.* Nicol. Plouius *ibi 1 part. 1. q.4.* Suarez *vbi proximè n. eodem.* Azor. *Instit. Moral lib* 10. *cap.* 13. Filiucc. *q. mor. tract. 23. c.9 in pr.* Tolet *Inst. Sac. l.2. c.14 n.1.* Cum vero infirmitas corporis aliquando vel leuis sit, vel grauis; aliquando autem dubia, ac media inter grauem & leuem, ita vt hæsitari possit, an homo ea infirmitate detentus aliquod notabile damnum reportaturus sit ex diuinorum recitatione, Medici iudicium exposcitur. Nam leuis infirmitas, quæ non impediat alias corporis actiones, dubium non patit, quod hominem non excuset; grauis autem non indiget Medici iudicio, quia causa excusationis nimis patens est, & absque alia Medici definitione, aut Canonistæ dispensatione homines excusantur. Sed quando ægritudo est dubia, tunc communis Dd. sententia est, consulendum esse Medicum, & secundum eius iudicium faciendum esse. Ita Nauarr. *vbi supra, in man. num.* 100. Azor. *loco ci-4 tato.* Suarez *ibid. num. eod.* Filiucc. *loco eod. num.* 293. Sanchez *Consil. moral. lib.7. cap.2. dub.45. numer. 2.* Rodericus *quæst. Canonic. & Regul. quæst. 42. art. 7. tom.* 2. Operæ pretium ergo est, vt tanquam Medici determinemus, quænam corporis ægritudines ita hominem male accipiant, vt ex recitatione diuinorum notabile aliquod nocumentum elicere possit, in promptu enim simul erit, quando excusatio locum habere debeat, quando verò nequaquam. Et quia eadem excusatio interuenire solet in Missa, vel dicenda, vel audienda quandocunque homo ad horum alterutrum teneantur, de hac etiam re in ipso titulo disseremus. Nota enim est obligatio, qua Christiani omnes obstringuntur, vt singulis festis diebus missam audire teneantur, *per cap. Missas. & cap. Omnes fideles. de consecrat. dist.* 1. Cum non audiendo mortaliter peccent. Nauarr, *in man. cap.* 21. *num.2. & de orat. & hor. Canon. cap.* 13. *num.* 18. At vero & ab hac ipsa obligatione soluti sunt, si aliqua infirmitate detineantur, ob quam non possint absque notabili salutis incommodo illam audire, vt communiter omnes Dd. sentiunt Nauarr. *vbi mox, num* 3. Azor. *Institut. moral. lib.7. cap.7.* Tolet. *lib. 6 Instit. sac. cap.9 num* 2. Layman. *lib.1. Theol. mor. tract.4. cap.4 n* 4 & in hoc quoque casu de infirmitatis qualitate an sufficienter excuset, necne, Medicus consulendus Azor *vbi proximè.* Qui tamen Medicus non eo fine in his casibus adhibetur, vt infirmos

firmos ab ea obligatione, ent aliâ quacunque absoluat, quia non hanc habet ille auctoritatem tollendæ, aut minuendæ obligationis, sed ad hoc, vt iuxta propriæ artis peritiam determinet, an cum hac, aut illa infirmitate æger notabile periculum incurrere possit, si ieiunet, si debitum reddat, si Officia diuina recitet, si Missam dicet, vel ad eam audiendam se conferat. ita Azot *loco citat.* & Suarez *ibid num. eod in fin.*

Vt ergo hæc determinemus, antè necessarium est palam fieri, quænam requirentur, ad satisfaciendum huic obligationi de recitendis Officiis diuinis quæ item ad satisfaciendum præcepto de dicenda, aut audienda Missa. Et quoad primum in recitatione diuinorum officiorum plura consideranturs, sed nos ea tantùm percurtiamus, quæ ad rem nostram facere videntur, quæ sunt tempus recitandi, 6 locus & modus. Quoad tempus, cùm Horæ Canonicæ, ex quibus Officia diuina constant, septem sint, Matutinum, Prime, Tertia, Sexta, Nona, vesperæ & Completorium, non dubium est, quòd habens diuersum recitandi tempus, iuxta ritum Ecclesiasticum, quod tempus notabiliter aut anticipare, aut tardare absque causa, volunt Canonistæ absque 7 culpa non esse. Nauarr. *de Orat. cap. 3. num. 54.* Tolet. *lib. 2. Instr. Sacerd. cap. 13. num. 3.* Suarez *lib. 4. cit. cap. 15. num.* 12. maximè verò graue peccatum, ac mortale interuenite voluut in vniuersali recitatione in choro facienda, vt Suarez dicit *ibid.* Itaque de hoc tempore nobis est peculiariter considerandum, cùm possit quis ratione ipsius tantùm rationabiliter impediri, ne in choro recitet. Quoad lo-8 cum duplex esse potest, aut determinatus, aut indeterminatus; determinatus Chorus est, qui requiritur in publica recitatione in religiosis, aliisque personis ad hoc obligatis. Quomodo verò huiusmodi personæ obligentur recitare in Choro, & an aliquo modo peccent, aut quantum peccent, videndus est præ cæteris Suarez *loco aliàs citato, lib. 4. cap. 10. præcipuè n. 15. & seqq.* sed de his nihil ad nos. Indeterminatus locus est quicunque recitanti libuerit, nam in recitatione particulari, ac priuata non assignatur locus certus recitandi. Tolet. *vbi suprà, cap. 13. num. 5.* Suarez *ibid. cap. 27. num. 1.*

9 Quoad modum recitandi, duo considerantur, nempe vox, & attentio, vel vox externa, & interna; hoc enim importate verba illa, studiosè ac deuotè, in præcepto recitandi apud Concilium generale *ex Gloss.* dicit Nauarr. *de Orat. cap. 13. num. 1.* & vt com-10 munissima est Dd. omnium opinio in recitandis officiis diuinis requiritur vocis expressio. D. Thom. 2. *quæst. 83. art. 12. in corp.* Nicol. Plouins *de Hor. Canon. part. 2. quæst.* 3. Ioan. de Lignano, *ibid. quæst.* 11. Alb. de Ferrar. *eod. tract. num. 60. & seq* Suarez *lib. 4. cit. cap. 7. num. 6.* Tolet. *lib. 2. Instr. Sacerd. cap.* 17. Rodet. *quæst. Canon. & regul. quæst. 43. art. 4. tom. 1.* & idcirco mentaliter tantùm recitando non satisfit obligationi. Roderic. *vbi mox.* Tolet. *ibid.* & ibi Victorell *verb. Nisi ore proferant*, vbi ea de causa dicit, melè nonnullos Dd. excusare eos à peccato, qui mentaliter 11 tantùm recitant. Rationes autem, cur externa vox in huiusmodi orationis genere requiratur, vide apud D. Thom. *vbi suprà.* Tolet. *ibid. nam.* 3. Suarez *loco citato*, & alios. Sed requiritur etiam, vt diximus, vox interne, nempe attentio, quæ cùm triplex sit, Nauar. *de Orat. cap. 13. num.* 4. hoc est, prima circa verba, quando recitans attendit, vt singula verba benè & integrè, quantum est ex se, proferantur, secunda, quando attendit ad sensum verborum; & tertia, quæ attendit ad finem orandi, considerando se coram Deo preces fundere, Dd. volunt primam attentionem omnino esse necessariam, secundam nequaquam, quemadmodum neque tertiam, licet hæc sit maximæ vtilitatis. D. Thom. *vbi suprà, art. 13. in corp.* Tolet. *loco citato, cap. 13. n. 5. 6. &* Suarez *ibid. lib. 5. cap. 6. num. 8. & 13.*

De vtriusque autem vocis externæ scilicet, & internæ qualitate definiri debet, qualisnam sit oportent, & quoad externæ qualitatem distinguitur in eo, qui publicè, & in eo, qui priuatim recitat; nam is, qui publicè recitat, ita debet vocem extollere, vt à populo intelligi possit; is autem, qui recitat priuatim, debet vocem saltem ita exprimere, vt seipsum 12 verba proferentem intelligat: de quibus videndus post alios præ omnibus abondè disserens Suarez, *cit. c.* 7. Quoad attentionem autem notandum quod etiamsi primo illo attentionis genere vtens, de quo diximus, qui satisfaciet præcepto de recitando officio diuino, non tamen idcirco, vt aiunt Dd. potest homo cum hac sola attentione dirigere; nam cùm multi, postquam sese in huiusmodi recitatione conuenienti temporis spatio exercuerint, officium memoriter optimè teneant, absque vlla alia attentione ad ipsam verborum expressionem, in qua ob iam acquisitum habitum non errant, sequeretur quod satisfacerent absque vlla alia attentione, quod non est dicendum, quia oratio sine attentione non potest dici oratio, Suarez *lib. 3. cap. 4. num. 5.* imo & 13 ipsa voluntaria oratio sine attétione mala est, Nauerr. *de Orat. cap. 12. num. 39. & seqq.* & sic, si qui recitat, non orat nō satisfacit, ergo qui nullam habet attentionem non satisfacit: necessaria ergo est virtualis quædam attentio, nempe vt recitans habeat à principio propositum & voluntatem attendendi, & siquando inuoluntariè sit distractus, & se distractum cognoscet, debet ad eandem attentionem eodem proposito redire. Nauarr. *de Orat. cap. 13. n. 13. & seqq.* & Suarez *vbi suprà, num. 7. & seqq.* Itaque præsupponere debemus nos, teneri recitantem officium, diuinum, vt culpam euitet, ad hoc, quod dizimus, nempe vt mente recurrat ad intentionem, quam à principio intendere debuit, si inuoluntariè aliquando distrahatur. Quæ cum ad negotium Medicum nonnihil faciant recensenda omnino erant, nam hæc omnia considerare debet Medicus, qui suum iudicium ferre debet vtrum recitatio diuinorum officiorum possit ita huic, aut illi morbo, huic aut illi homini noxia esse, vt inde recitans notabile damnum reportare possit, tunc enim initat secundum Canonistarum sententiam excusatio.

Eadem consideratio adhibenda quoque est circa ea, quæ requiruntur in publica recitatione, & in Choro, & in dicende vel audienda Missa. Nam in 14 publica recitatione requiritur, vt iam diximus, præsentia in Choro, vel in loco determinato, tempus item determinatum, aut saltem magis determinatum, quàm in priuata, vox clarior, ite vt non à seipso tantum, sed ab adstantibus quoque intelligi possit. In 15 Missa dicenda maior, intensiuè inquam, labor corporis; per horæ enim quadrantem quod minimum est, celebrans cogitur stare, qui situs laboriosus corpori est, magis multo quam deambulere, aut quomodocunque moueri, vt alias adnotaui. Requiritur vlterius maior attentio, neque enim sufficit illod primum genus attentionis; vocis etiam requiritur intelligibilis prolatio à circumstantibus, & siquæ alia sunt, de quibus suo loco.

16 In audienda tandem Missa breuitet dicitur illud requiri, corpore adesse, & mente attendere ad id, quod

quod in facto fit:nam, vt Dd. dicunt, absque eo quod quis intelligat, & comprehendat verborum, quæ in Missa dicuntur, significationem, absque eo quod quis etiam auribus audiat eorum sonum, absque eo quod quis videat ea, quæ in facro fiunt, præcepto huic de Missa audienda diebus festis satisfacit corporis præsentia, & mentis attentione. Nauar. *de Orat. cap.* 13 *n.*8. Tolet. *Instr. Sacerd. lib.* 6. *cap.* 6 quod etiam innuere voluit Poëta noster Torq. Tassus *sua Hier. cant.* 11. *st.* 14. de huiusmodi sacrificio canens:

Humili intorno ascoliano i primieri,
Le viste i piu lontani almen v'han fisse,

De præsentia autem corporis non est, quod aliquid dicamus, de attentione vero volunt Dd. eam debere esse talem, vt homo aduertat ad id, quod fit neque data opera mente diuagetur, faciendo actus attentioni contrarios, *vbi supra, num.* 1. Et in omnibus, ac singulis his commemoratis casibus, infirmitatem, aut præsentem, aut quæ de facili timetur, præbere iustam excusationem, aut non recitandi officia in Choro, aut non dicendi, vel non audiendi Missam, communiter decidunt Dd. omnes vbi de causis ab huiusmodi obligationibus homines eximentibus verba faciant. Sed qualia debeat esse infirmitas, vt excuset, si præsens est, aut iustum timorem inducat si præsens non est, vnde legitima emergat excusatio ad Medicum non minus quàm in superiori casu, de recitatione officiorum diuinorum, pertinet iudicare; itaque de hoc in sequentibus differemus & primo agemus de morbis, qui hominem à priuata recitatione excusare possunt, secundum Medicinæ Canones, deinceps de iis, qui à recitatione publica illum eximere debent; tertio de iis, qui excusant à Missa celebranda, vltimò de iis, qui excusant à Missa audienda; post quæ alia nonnulla addemus ad hoc ipsum argumentum pertinentia: illud ante omnia Lectorem commonendo, me sempet tanquam Medicum loqui, nolens vt hæc, quæ affero, vim Legis habeant, sed ea potius Canonistarum iudicio submittens, illud vnum satis superque mihi esse testatus, si secundum Artem, quam profiteor, ea quæ sese mihi offerunt discutienda, determinauero.

SVMMARIVM.

1 *Morbus qui excusare debeat à recitatione diuinorum, qualis esse debeat.*
2 *Capitis dolor an excuset.*
3 *Azorii opinio examinata.*
4 *Dolores quidam speciales, qui excusare possint. & n. seq.*
6 *Dolores capitis intermissiones habentes an semper excusēt*
7 *Dolores aurium, & dentium an excusent.*
8 *Vertigo an excuset.*
9 *Obliuio an excuset.*
10 *Somnolentia innaturalis an excuset.*
11 *Morbi neruorum qui excusare possint,*
12 *Melancholia & insania dilucida interualla habens, an excuset tempore intermissionis.*
13 *Catarrhus an excuset.*
14 *Ophthalmia, & alij nonnulli oculorum morbi qui excusent*
15 *Surditas an excuset.*
16 *Narium hæmorrhagia an excuset.*
17 *Mutitas, & alia quadam oris vitia qua excusent.*
18 *Gutturis affectus, qui excusent.*
19 *Tussis an excuset.*
50 *Asthma an excuset.*
21 *Sanguinis sputum, Empyema. Phthisis an excusent.*
22 *Cordis tremor, palpitatio, Syncope an excusent.*
23 *Cardialgia an excuset.*
24 *Ventriculi affectus, qui excusare debeant.*
25 *Sitis, quando excuset.*
26 *Intestinorum affectus quidam qui excusent.*
27 *Venarum hæmorrhoidalium affectus, qui excusent.*
28 *Hepatis morbi, qui excusare valeant.*
29 *Lienis affectus, qui excusare valeant.*
30 *Renum affectus, qui excusent.*
31 *Herniosi an excusentur,*
32 *Arthritici an excusentur*
33 *Febres intermittentes an, & quando excusent.*
34 *Tumores qui, qua vulnera excusent,*
35 *Fœmina in quibus morbis peculiariter excusentur.*

Quinam morbi excusare possint à priuata diuinorum recitatione.

QVÆSTIO II.

CVm palam sit ex superioribus, quænam requirantur ad diuinorum recitationem, possumus non magno negotio, illis perpensis, determinare, quinā morbi ita huic obligationi impedimento esse possint, vt nonnisi cum graui, & rationabili vitæ periculo liceat eis satisfacere, & cum superius quoque diximus, leuem morbum sub hoc censu non venire, & grauem non indigere Medici iudicio, remanent tamen nonnulli morbi considerandi, qui dubium excitare possent; de quibus vt determinemus, illud pro fundamento sit oportet ex Canonistis desumptum, quod morbus, qui iure hominem excusare ab hac obligatione possit, talis esse debet vt illum ita impediat, ne absque graui salutis propriæ discrimine, aut absque nimio dolore & corporis vexatione prædictum pensum persoluere valeat vt post vetustiores Tolet. *l.* 2. *Instruct. Sacerd. cap.* 14. *num.* 1. Azor. *Instit. mor lib.* 10. *cap.* 13. *in prin.* Sanch. *Cons. moral. lib* 7. *cap.* 2. *dub.* 45. *num.* 1. Suarez *lib* 4 *de virt & stat. Relig. cap.* 18. *num.* 19. *Tom.* 2. Nauarr. *de Orat. cap.* 11. vnde non tam faciles Medici esse debent, vt pro quolibet morbo iudicent ægros excusandos, ne in illos possit Nauarræ reprehensio *loco proximè allegato*, quadrare, vt minus probi Medici nomen negligere videantur. Sed non solum si morbus directe recitationi diuinorum impedimento sit excusat, sed etiamsi indirectè. Roderic. *quæst Canon. & Reg. Tom.* 1. *quæst* 42. *art.* 7. aut etiam si non de præsenti, & in ipsa recitatione, sed etiam si in futurum rationabiliter timeri notabile periculum potest; idcirco morbi graues, quales acuti sunt, & qui febre continuam adiunctam habent, dolores insignes, & maxime molesti, nullum dubium, vt diximus, faciunt, ita vt neque Medici iudicio opus sit ad decidendum, an ægri excusentur, necne, quia palam & in promptu causa est, ex qua absque dubio recitanti summa noxa emergere potest, quia ex continuata officij recitatione, ex attentione quæcunque tandem illa sit, ex lectione, ex tempore etiam determinato facile insurgere potest febrium augmentatio earundem recrudescentia, remediorum procrastinatio, dolorum intentio, accidentium augmentatio atque id genus alia nocumenta nam etiam hac multo leuiores causæ ad ea sufficiunt, vbi adest iam in corpore morbosa dispositio. Sed de dubiis morbis iam sermo instituendus, & difficultates, quæ eorum occasione emergunt, diluendæ; in quibus enarrandis eundem ordinem sequar, quem alias secutus sum in aliis similibus argumentis, nempe in quibus disserendum erat de morbis ab aliqua obligatione hominem eximentibus, vel ipsum ab aliqua alia re liberantibus.

Offert igitur primo sese nobis considerandum capitis dolor, cuius cum plurimæ species sint, & vnus quidē grauis sit, alius acutus, alius pulsans, alius terebrans, alius pungens, & vnus quidem totum caput aggrauet, alius vero aliquam ipsius partem, non potest generaliter esse vera Azorij opinio, *Inst. moral. lib* 10. *cap.* 13. *in princ.* volentis, capitis dolorem non excusare à diuinorum recitatione; imo si absolutè & generaliter loquendum est; magis vera esse contra-

contraria conclusio; nempe quod dolor capitis debeat excusare. Patet enim ex Medicorum auctoritate, sermonem, cui propè accedit lectio, cum distincta voce, & intelligibili fit, vt diuinorum recitatione euenit) vim quandam habere, vt caput impleat, & grauitatem afferat, Oribas. *lib. 6. collect. cap. 7.* vnde patet, quod cum dolor indicet partem affectam, quia vbi dolor ibi morbus, recitatio officij noxia ex se esse possit capite quomodocunque dolente. Nec contra id facit, quod Mercurialis *lib. 6. de Art. Gymnast. cap. 6.* ex Cælio Aureliano, & ex Seneca dicebat, nempe, quod clara lectio capiti nequaquam sit nocua, sed potius proficua, argumento quod Cælius eam præcipiat in capitis dolore. *l. 2. tard. pass. cap. 1.* & in mania *ibid. cap. 5.* & Seneca illa vsus fuerit ad refrenandas capitis distillationes? nam neutrius auctoritati multum in hoc fidendum quia Cælius non absolutè iubet in capitis dolore lectionem exercitium, sed cum iam dolore ægri fuerint releuati ? in insania autem lectione non vtitur tanquam ad exercendum caput, sed ad spiritus excitandos, & ad falsas persuasiones in ægro tollendas: Seneca autem amico destillationibus obnoxio claram lectionem suadet, ad exercendum potius pectus quam caput, quod in illis destillationibus affici credebat, vt videre est *epistol. 78.* Quamobrem rectè idem Mercurial. *loco allegato* addit, sermonem in capitis doloribus, aliisque pluribus eius affectibus interdici; ac profectò ita secundum plurimum sese res habet, non tamen semper; vnde terminandum in quibus doloribus excusatio sit legitima, in quibus vero non. Primo autem dolores vel à causa calida sunt, vel frigida, vel sicca, vel humida, vel aliqua ex his composita. At certè in causa calida magis noxia recitatio, quam in frigida; & in sicca, quam in humida; recitando enim diuina caput calefit, & exsiccatur, & morbi causa augetur, at quemadmodum in causa calida, & sicca, aut ex his composita est noxium, sic in causa frigida, & humida, aut ex his composita, poterit esse proficuum, caput calefaciendo, & materiam dolorem causantem absumendo. Quod etiamsi caput dicatur lectio implere, non est quod inde notabilis noxa timeatur; quia maior est vtilitas, quæ excalfactione & exsiccatione prouenire potest, quam damnum, quod expectari posset ex aliquali vaporum eleuatione ad ipsum caput. His tamen omnibus non obstantibus; dicendum videtur, ea locum habere in doloribus mediocribus; nam vbi vehementes fuerint, & molestissimi, etiamsi à frigida, & humida causa fuerint, & respectu ipsius molestiæ, & vexationis corporis, & respectu deiectionis virium, & aliorum symptomatum inde prouenientium, sufficientem causam præbebunt, vt homo sibi timeat maius malum ex recitatione diuinorum.

(3) (4)

Non est autem opus particulares capitis dolores recensere, vt constet, quinam excusare possint, qui non? quia hoc ab eorum grauitate & leuitate dependet. Itaq; nec quicquam interest, totumne caput doleat, vt in Cephalæa, seu Cephalalgia, aut ipsius pars, vt in Hemicrania, in Clauo: in omnibus enim, ac singulis eadem ratio habenda, maximè cum interdum magis periculosi, ac molesti sint dolores capitis particulares, quam vniuersales, vt ipsa docet experientia. Eodem quoque pacto nihil refert in hoc negotio, vtrum caput per idiopathiam, aut propriam affectionem, vel per sympathiam, & consensum aliarum partium doleat? ex lectione enim, & recitatione diuinorum facile dolor, qui proprius capitis est, augetur; qui non proprius est, proprius (5)

euadere potest, ob illud, quod innuimus lectionis incommodum, nempe quod vim habeat replendi caput. Notandum tamen quod dolor occupans tantum externam capitis cutem, sicuti faciliorem habet exitum, quia facilius curatur, & minus affert periculum, ita etiam non facilè ab hac obligatione excusare debet, nisi esset supra tolerantiam insensus præsertim cum in recitatione possit adhiberi modus ne noxia quibusdam affectionibus sit, vt in quæstione propria dicemus.

(6) Sed cum ex doloribus aliqui habeant suos insultus & exacerbationes, vt febres habent, & notum sit, quod aliqui morbi, qui per totum diem non affligunt, sed intermissiones habent, non excusent totaliter à diuinorum officiorum recitatione, sed ab ea parte tantum, cui tempus afflictionis impedimento est, Suarez *lib. 4. cap. 27. num. 27.* Filiuc. *tract. 23. cap. 9. num. 295.* videndum, an hoc etiam in doloribus locum habeat. Dicendumque in hoc, quod dolores vel sunt magni & intensi, vel mediocres item intermissio aut est magna, vt spatij vnius diei, quòd dolor affligat de tertio in tertium, aut de nocte, & non de die, aut contra interdiu exacerbetur, noctu quiescat, aut intermissio est modica vt paucarum horarum. Igitur dolores magni si modicam habeant intermissionem, iustum omnino impedimentum præbebunt non recitandi officia, etiam in ipsa intermissione, quia consequens est morbum, & morbi causam augeri per huiusmodi recitationem. Vbi autem intermissio sit magna, etiamsi dolor sit magnus, nulla noxa expectari potest ex recitatione facta tempore interpolationis, cum cautela tamen de qua suo loco. Si verò dolores sint mediocres, & intermissio modica, adhuc non esset tutum recitare, quia facilè esset ex ea causa dolorē ex interpolato fieri continuum, & maiorem. Si verò intermissio sit magna nulla causa est, quin absque vllius noxæ timore recitari possit, quæ tamen locum habent in doloribus nobilium partium, nam exterarum, nisi intensissimi sint, non eadem consideratio habenda. Quod denique de dolore capitis diximus, locum etiam habebit in doloribus partium contentarum ipsius capitis vt essent dolores aurium, aut dentium, qui aliquando sunt acutissimi; sed dolor aurium præcipuè etiamsi tantam acutiem non sortiatur, aspernabilis non est, nisi esset omnino leuis, dentium non ita; non enim tam proxima pars cerebro est neque pars mittatur periculum. (7)

(8) Post capitis dolorem sequitur quoddam symptoma, Vertigo dictum, quod non modò aliqui ex alia quacunque occasione prehendi solent, sed sunt qui ex ipsa lectione facilè in illud labantur, estque certè magni momenti affectus, tendit enim aliquando ad Epilepsiam, vel Apoplexiam, aut consimiles morbos, Galeno asserente *comm. 3. Aphor. 17.* confirmantibusque Dd. omnibus in suis practicis, capite proprio de vertigine. Est hic tamen considerandum, vertiginem quandam fieri à causa interna, quandam ab externa. Quæ ab externa causa fit, cùm facilè remoueri possit, remota causa, nullo impedimento in recitando est, nisi esset ipsa lectio. Neque ob id quod quis ob capitis debilitatem facilè in vertiginem ex qualibet leuiori causa incideret, idcirco magis excusaretur dummodò eas causas remouere, aut euitare posset, ad quod teneretur, ne illi essent impedimento, quo minùs huic obligationi posset satisfacere. Vertigo porrò, quæ ab interna causa fit, duplex item est, vel grauis nimirum, vel leuis; vtraque vel per consensum fieri potest, vel per essentiam, vt de dolore diximus. In vertigine graui

graui (nempe quæ hominem cadere interram cogat, quæ diu duret, quæ frequenter prehendat) vndecunque fiat, vel per propriam capitis affectionẽ, vel per alienam, locum omnino haber excuſatio. In leui, (non ita tamen, vt ob sui leuitatem in conſiderationẽ venire non debeat) ſi fiat per conſenſum, diſtinguendum: nam vel fit ex cauſa aliqua notabili, & frequens eſt, vel fit ex leui cauſa, & frequens non eſt: in primo caſu periculum imminet, ne quotidiana; ac frequentata diuinorum Officiorum recitatione vertigo inualeſcat, hominemque in peiores morbos coniiciat: in ſecundo, ceſſat huiuſmodi periculum, leuis enim cauſa facile eſt amouibilis.

9 In obliuione quoque, & memoriã deperditã non parum intercedere poteſt dubium, an ex recitatione vllum notabile periculum immineat necne, cum enim omnis actio, quæ ab Animali fit, calorem naturalem defatiget, & in affectibus partium, & capitis præcipuè calor ſit imbecillis, ac ſuccumbat, ita vt præcipuæ eius virtutes corruant, videretur non debere frequentata lectione, & attentione huiuſmodi calor defatigari, ne diminutus omnino euaneſcat. Contra tamen ſeſe res habet, quia vocis exercitatio in his affectibus ſummo iuuamento eſſe poteſt, dicente Hippocrate, *lib. 2. de Diata, num. 16. in fine. Quicũque labores vocis ſunt, ſiueſi ſermo, aut lectio, aut cantus, omnes hi animam mouent mota autem ſiccatur, & caleſcit, & humiditatem in corpore cõſumit.* Itaque non modo diuinorum recitatio non erit noxia in his affectibus, ſed apprimè proficua ad calefaciendas partes refrigeratas, & abſumendam exuperantem, atque excrementitiam humiditatem illa obſidentem: vnde conferet his ſic affectis clarè legere, & vocem etiam intendere: nam vocis intentio ſumma prodeſt naturali calori excitando, pituitæ craſſæ tenaci educendæ, & meatibus aperiendis, qua de cauſa refrigeratis corporibus calfieri indigentibus commoda eſt, verba ſunt Rabi Moyſis *ſect. 7. Aph. 54.* competet ergo diuinorum recitatio, ſi quid aliud, in prædictis morbis.

10 In ſomnolentia item non naturali non modo non nocet recitatio, ſed quia, vt diximus, clara lectio humiditatem Cerebri exuberantem ex qua ſomnolentia fit, euacuare, ac digerere eſt apta, potius vtilis erit, quam ſecus: vnde iure ab Oribaſio *lib. 6. collect. cap. 7.* dictũm eſſe, ſermonem (cuius vicem ſopplet clara lectio) aptum eſt iis, qui præter modum ad ſomnum ſunt propenſi. Nec quicquam faceret, quod lectio poſſit hominem magis ſomnolentum reddere, vt deinceps dicemus, quia vbi in hoc debita cura adhibeatur, vocem intendendo, ſeſe dimouendo, ac deambulando, ſi opus ſit, aut alia quadam corporis actione ſeſe excitando, facile hoc incommodum euitatur. Maior difficultas eſt de præternaturali vigilia, an legitimè à recitatione poſſet excuſare. Nam primum vigilia, ubi modum excedat malum portendit; & quot, ac quanta incommoda, ſi ſuperexcedens, ac diutura fuerit, pariere poſſit docuerunt omnes practici in propriis capitibus; neque hoc mirum videri cuiquam debet, quia ſomnus animalibus datus, vt anima quieſceret à magis laborioſis operationibus, neque vllum animal abſque ſomno ea de cauſa diutius viuere poteſt, virtute omni concidente. Secundo, recitatio diuinorum cum aliqua ſaltem attentione facta, caput magis calfaceret & exſiccare poteſt, & ſic morbificam cauſam notabilitet augere; ex quibus videretur dicendum, vigiliam innaturalem, vbi diuturna ſit & moleſta, debere hominem excuſare à recitatione diuinorum, ob euidens inde imminens ſaluti recitantis periculum. Sed alia tamen ex parte notum eſt, ex ipſa lectione aliquando ſomnum excitari, vnde idcirco quæſitum eſt ab Ariſt. *l. 18 Problem. 1. & 7.* cur ſit quod lectio quibuſdam ſomnum inducat, alios autem peruigiles reddat. Quod quidem ex varietate naturæ ipſorum vaporum ad caput ſeſe eleuantium, credendum euenire, in quibus enim humidiores ſunt & frigidiores ſomnum facilè excitant; eos autem, in quibus calidi & ſicci ſunt, & acres, potius peruigiles reddunt. Licet & ipſius capitis in hac craſis, tanquam cauſa concurrat. Dicendum, in his rationem particularium habendam; vbi ergo quis longis ac moleſtis vigiliis affligeretur, eiuſque eſſet naturæ, vt lectio, & recitatio illum magis inſomnem redderet, & ex vigilia debilitatem, ſtomachi cruditatem, aliaque ſymptomata incurreret, abſque dubio ex recitatione euidens timere poſſet periculum, eo affectu durante. Contra autem eſſet, vbi qui lectione ſomnum facilius arriperet, & ex vigilia nullius virtutis notabile reportaret incommodum.

11 Ab his conſiderari poſſunt morbi Neruorum, vt ex prægreſſa Apoplexia, Epilepſia, Paralyſis actu affligens, Spaſmus, Tremor, membrorum torpor, & ſi qui alij his ſimiles ſunt, qui dummodo prolationi omnino non incommodent, nullam reportare poſſunt noxam ex diuinorum recitatione, quæ non ſolum in his morbis obeſſe non poteſt, ſed maximè prodeſſe, excitando partium calorem, & moderatè cerebrum, neruoſque exſiccando. Dixi autem dummodo omnino prolationi non incommodent, nam interdum huiuſmodi morbi neruos, & muſculos, aut linguam mouentes, cæteraſque partes prolationi deſtinatas obſident, ipſamque prolationem vel in totum, vel ex parte impediunt, ſed niſi in totum impediant, debent infirmi omni conatu niti, vt verba proferant, & aſſiduã prolatione partes illas expediant, quod quidem ipſa recitatione aſſequi facilè licet.

12 In Melancholiæ, & Inſaniæ ſpeciebus omnibus, quæ dilucida habent interualla, quæri poteſt, an excuſatio habeat locum, & videtur dicendum, quod, non, quia vbi ægri ad rationis vſum reſtituuntur abſq; dubio huic obligationi videntur ſubiecti, neque videntur aliquod inde notabile incommodum poſſe reportare. Imo potius aliquam vtilitatem, veluti eſſet excrementitiorum, ac fumidorum vaporum ad caput repentium diſſolutio, ipſius intellectiuæ facultatis excitatio, caloris panlum viuificatio, ſenis ad ſomnum propenſio, & huiuſmodi. At verò non poſſunt hæc ſimpliciter in omni affectu ſimili locum habere itaque diſtinguendum eſt inter ipſas dementias, nam vel frequenter reuerſionem faciunt, vel de raro. Vbi frequenter reuertantur, certum eſt ex quotidiana diuinorum recitatione, ita poſſe Cerebrum lædi, ob calorem, & exſiccationem ex lectione, & attentione excitatam, vt ex interpolata fiat dementia continua, quod non niſi ſummo cum damno ſuccederet. Vbi vero dementia de raro prehenderet, vt ſemel in anno, aut bis, niſi alia maior cauſa vrgeret, nullum timendum eſſet recitatione damnum; ſi modo æger lectione ipſa non dementiret, vt aliquando euenit.

13 De Catarrho peculiaris conſideratio habenda: voco autem hic catharrum, deſtillationem à capite ad pectus, relictis aliis eius nominis ſignificationibus, eſt enim duplici ex reſpectu in magna conſideratione habendus; primo quia læditur in hoc affectu caput, tanquam pars mandans, cui frequentata lectio, & attentio quotidie in recitandis officiis requiſita, poteſt

potest magnopere obesse: nam & Oribasius, vt ex quo alias id ipsum repetij *lib. 6. Collect. cap. 7.* sermo (qui eiusdem naturæ cum lectione est, nisi quod fet. mo interdum nulla attentione fit lectio vero satò fine aliqua attentione)vim quandam habet, vt caput impleat, & grauitate afferat, quin etiam vires dissoluit. Secundo, quia in hoc ipso affectu læditur pectus tanquam para recipiens ex quo cum derivet vocis mater a, frequentata lectio poterit ipsi magno nocumento esse ipsum pectus excalfaciendo, ac præbens illi occasionem vt maiorem in modum irruem tem catarrhum ad se alliciat Sed de catarrho, quod hoc negotium, ita ratiocinandum. Catarrhus vel est maxime molestus, & indesinenter affligens, vel est benignior, & tolerabilior; de posteriori nihil dicendum, cum in eo locum non habeat excusatio; de priori autem notandum, illum aut esse cum capitis caloremateria falsa, atque acri, & tussi molesta difficile atque acri tussi & h ...(nodi, vel esse cum capitis frigiditate, vel non magno calore, & cum materia crassa, ac viscida; in primo casu certe ex recitatione imminet certum salutis periculum, calefieri enim & caput, & pectus ma orem in modum ex lectione necesse est, materiam maiorem salse dicem, atque acredinem induere, tussim irritari & respirationis difficultatem augeri; vnde euitare ægro non licebit, quin pulmonibus vlceratis in Phthisim labatur. Contrario autem modo euenite certum est in alio casu, nam ex quotidiana diuinorum recitatione caput moderatè calefieri, & fluens materia per insensibiles poros digeri potest; quin & pectori hoc modo succurritur, fit vt videbimus, cum de morbis pectoris verba faciemus.

14 Accedendum vero iam ad Oculorum morbos, & primum in Ophthalmia grauitas, aut leuitas morbi & accidentium consideranda; dehinc etiam an reuersionem facere soleat, exacerbationes patit, & quam pertinax sit ad curandum. Vniuersaliter tamen illud sciendum: quod cum Oribas. *l. 5 Collect. cap. 7.* dixerit, sermonem lippientibus esse incommodum, certe multo magis incommoda erit lectio, & diuinorum assidua, & quotidiana recitatio. Peculiariter autem Ophthalmia, sent oculorum inflammatio, quæ grauis sit, maximè irritari potest ab officiorum recitatione, vnde maior indies timenda symptomatum adauctio, visus immunitio, & morbi vicinis partibus communicatio. In leui autem lippitudine, etiam si his recitationis fit æque obnoxia si tamen de facili reuersionem facere soleat, timendum ex recitatione est, ne materia ipsis oculis infixa alios conciet molestos ipsorum oculorum affectus vt Corneæ exulcerationem, suffusionem, pupillæ dilatationem, aut etiam Tabem, & alios his non absimiles. Hoc autem non accipiendum ita, vt in qua cunque ophthalmia locum habeat, sed in ea tantum, quæ, licet inflammatione, tumore, ac dolore non sit grauissima, non ideirco tamen aspernabilis omnino est; in leui enim, quemadmodum comminata cessant pericula ita omnis cessat non recitandi excusatio.

Succedunt alii oculorum morbi notatu digni, præcipue autem Suffusio, Cataracte dicta Obscuritas, seu, A maurosis Nyctalopia, visus debilitas, Imaginationes, quomodo aut via in cæcitatem sunt, aut cæcitatem inducunt, cuius periculi respectu à lectione abstinere homines necesse est, & à visionis quacunque defatigatione, & maximè ab ea, quæ fit lectione literatum minutiorum, quæ in his affectib. est suspectissima. Si tamen aliàs quis maiorem officiorum diuinorum partem memoriter tenetet tanto minus damnum ex recitatione reportaret quanto minor officiorum pars legendo recitanda ab eo esset. De visus autem debilitate adnotandum, an naturalis sit, vel adscititia; naturalia enim (quæ tamen à præter naturali aliqua causa non esset adaucta) non patem timoris causam daret com adscititia, quàm in tantum fouere posset assidua lectio & officiorum recitatio, vt tandem in perfectam cæcitatem terminaretur. Sed quonodo quis in visus debilitate sese gerere recitando debeat, vt quam minime, aut nullo modo ex recitatione lædatur, suo loco dicemus.

15 Surditas, aut grauis auditus rectè, vt mihi videtur, à persoluendo debito recitandi diurna, dicuntur non excusare. Suarez *de virt. & stat. Relig. Tom. 2 lib. 4 cap. 27. num. 17.* quia cum vt plurimum hæc symptomata à frigida materia originem ducant & lectione, vt sæpè dictum est possit caput moderatè calefacere, & exsiccare, nullum ex officiorum recitatione damnum, imo notabile iuuamentum gri reportare poterunt. Nec contra hoc faceret, quod opponi posset, probando recitationem diuinorum maximè posse esse noxiam in surditate, quia surditas detrimentum pulmonis est. Arist. *in Probl. sect. 33. probl. 14.* in vocis formatione laborat præcipue pulmo vp te qui aërem, vnde vox formatur, subministrat; poterit erg. frequentata, ac quotidiana diuinorum recitatio pulmonibus maiori detrimento esse, & cum pars hæc sit summè ad vitam necessaria, consequens etiam erit ex eius læsione notabile periculum imminere. Sed neque verum est, surditatem semper fieri cum detrimento pulmonum vt dicit Mercurial. *de morb. Aur. cap. 2.* neque etiam, si fieret clara lectio posset quicquam nocumenti pulmonibus afferre vt luculentius de pulmonum ac pectoris morbis loquentes demonstrabimus.

16 Sed & de Narium hæmorrhagia, seu de fluxu sanguinis ex naribus, aliquid dicendum: cum enim, vt Oribas. dicebat *lib. 7 sæpe cit. cap. 7.* sermo, & consequenter etiam lectio, si aperta voce fiat his, quibus sanguis ex naribus fluit, sit nocua, quod etiam adnotauit Alex. Bened. *lib. 4 sua pr. cap. 5.* non ab te determinandum mihi videtur, quod vbi quis huic affectui sit obnoxius, ita vt sæpè fluentem, & magna cum difficultate reprimibilem sanguinem fundat euidens vitæ periculum æger subeat, aliasque expertos sit ab huiusmodi causis, aut similibus facile hunc fluxum reuerti, abstinendum illi sit ex Medici consilio, ab officiorum recitatione. At si fluxus neque frequens reique diuturnus, neque multus sit, cessante periculi euidentia, non debet abstinere: nam etiamsi iteratus sanguinis fluxus, vndecunque fiat, possit hominem in Cachexiam, Hydropem, aliosque morbos conjicere, tamen modo adhibito in recitando, poterit omne inconueniens, ac periculum euitari, vt recitando submissa voce ac placidè, & cum aliis conditionibus, de quibus postrema quæstione verba faciemus.

Quoniam vero vocis prolatio est præcipuè partium pectoris, oris, & linguæ idcirco non præter mittendum de harum partium affectibus loqui. Possunt ergo inter eos affectus considerari mutitas, & loquelæ alia quædam vitia, oris inflammatio, vlcera tumores, sicut etiam & linguæ, eiusdem oris distorsio, seu Paralysis, vel Cynicus dictus spasmus; sic etiam linguæ resolutio, aut conuulsio, & huius generis alij affectus Et quoad mutitatem, dubio quidem locus non est quod eum ad satisfaciendum huic obligationi requiratur vocis prolatio, & mutum hac fini ... bati,

bati, non videantur muti teneri ad recitandum. Sed proponam Canonistis, circa hanc materiam, dubium quoddam ab ipsis decidendum; nam evenit interdum linguam quibusdam præcidi; non quidem totam, sed aliqua ex parte, ex qua tamen omnino loquelæ, & prolationis vsum amittunt: verùm Medicorum industria huic impedimēto opem tulit quoddam instrumentum in vsum trahens, (de quo Paræus l.12.c.5.) cuius ope lingua mutilata potest verba integrè ac benè proferre, non secus ac si mutila non esset. Vtrum ergo qui sic loqui potest, aliàs non potest, tenetur ad diuinorum recitationē? De sermonis autem tarditate, aliisq; loquelæ impedimentis, nihil quicquam addendum videtur; nam frequens sermo, lectio, recitatio, & huiusmodi actiones, potiùs iuuamento, quàm damno his affectibus esse possunt.

Oris inflammatio, nisi exigua adeò sit, vt aspernabilis iudicetur, recitatione certè irritari facilè potest & hominem vitæ discrimini exponere, cùm inflammatio hæc sit etiam contiguis partibus, gutturi scilicet & faucibus communicabilis, vnde pernecabilis squinantia excitari potest. Quoad vlcera, si magna sint, si malignitate aliqua insignia, aut excedentia, cum calore & rubore notabili, idem prorsus dicendum, quod de simplici inflammatione diximus; aliàs si non magna sint, neq; maligna, neq; exedentia, neq; cum multo calore & rubore, nullum reportabunt à recitatione periculum, modo adhibito. Quod spectat ad tumores, distinguendum, nam si sint ex materia frigida, absque inflammatione, recitatio potiùs erit proficua, quàm damnosa. Si ex materia calida, & cum inflammatione, tunc coniungi solet illis febris, & recitatio erit timenda; maiorem enim in modum tumores augere, & inflammationem poterit non sine evidentiori vitæ periculo; quæ verò de oris affectibus diximus, linguæ etiam affectus debent comprehendere; eadem enim damna in iisdem casibus ex recitatione in linguæ affectibus emanare possunt. Cætera autem oris symptomata, de quibus mentionem habuimus, vt etiam linguæ, iuuari magis, quàm oblædi à vocis, quæcunq; illa sit, exercitatione possunt; & idcircò non modò prohibendi ægri non sunt à recitandis diuinis officiis, sed cogendi vt recitent, sic enim & debito satisfacient, & non aspernabile remedium pro ægritudine depellenda habebunt.

18 Post Oris affectus considerandum est de affectibus Gutturis, ex quibus maiorem considerationem sibi vendicat inflammatio, seu illa Tonsillarum sit, siue Gutturis, siue musculorum quorumcunque Gutturis ipsius, aut linguæ. Ex his si Antiades, hoc est, Tonsillarum inflammationem excipias, reliquæ omnes, etiamsi non magnæ essent, sed tantùm mediocres, facilè ex recitatione adaugeri, & ita irritari possent, vt hominem iugularent; præterquam quod eiis caput ex ea repleri potest, & materiam inflammationi subministrare. Quoad Tonsillas autem, nisi febrem adiunctam habeant, aut insignem inflammationem facilè contiguis partibus communicabilem, nullo impedimento esse illas dicendum, quo minùs homo recitare officia tutò possit, præsertim si modum habeat in recitando.

19 A faucibus procedendum ad pectus, primusque affectus, de quo considerandum sit, est Tussis, non tamen quæcunque, sed quæ frequens sit, diuturna, & molesta, & maximè sicca: in hac itaque cùm maximè afficiantur vocis instrumenta, videtur quòd recitatio admodum noxia futura sit, quia cùm sicca tussis vel à sicca intemperie, & ex asperatione ipsius arteriæ asperæ fiat, vel à materia acri ac sabuli, vel à vaporibus calidis atque acribus, certum est quòd, cùm recitatio apta sit pulmones, asperam arteriam, atque omnia vocis organa & calefacere magis, & exsiccare, non possit vllo modo, nisi summè noxia esse, magis enim partes exasperabit & exsiccabit, tussimque mirum in modum irritabit. Contrà tamen est Medicorum consilium, in tussi enim quacunque, siue sicca sit, siue humida, non solùm confert moderata lectio, sed etiam vehemens, qua de re Cels. *lib.4. suæ Medicin. cap.4. rubr. de Tussi*, Oportet, inquit, in *Tussi lectione vti vehementi, quæ primò impeditur à Tussi, post eam vincit*: Non modo ergo Tussi non nocebit diuinorum officiorum recitatio, sed maximo iuuamento esse poterit. Quia tamen aliquando Tussis excitari solet à materia fluente à capite ad pectus, cum ipsius capitis plenitudine, poterat in hoc casu dubium interuenire, quia caput ex lectione maiorem in modum repleri est consentaneum, & tussis causam adaugeri. Est verò Tussis, cùm pertinax ac molesta est, non tantùm sui causa maximè timenda, sed etiam ipsius pertinentiam, & vehementiam vasa pectoris disrumpi, pulmones, & alia vasa exulcerari, Phthisis inde accersiri, & alia mala periculi plena concitari possunt. Si itaque lectio capiti est noxia, & præcipuè si cum lectione aliqua coniungatur attentio, quæ magnopere illud replet, & si repleto capite tussis augescit, tussi verò adaucta augescunt prænominata pericula, videretur in Tussi huiusmodi omnino ægris lectioni esse interdicendum. Altera tamen ex parte Seneca in seipso, vt refert in *Epistolis, n.78.* expertus est, assiduam lectionem sibi in hoc affectu contulisse, destillationibus enim ad pectus, & febriculis vexabatur, vnde & amico eodem morbo detento suadet, vt clariùs legat, & spiritum, cohibeat & conceptaculum laborat, exerceat. Verùm distinguendum omnino in hoc casu est, nam vel caput laborat notabili intemperie calida cum materia calida, vel frigida. In calida intemperie lectio potest esse insigniter noxia, si frequens, si multa sit, in frigida contrà potest esse proficua: vnde Senecæ consilium optimum erat, quòd caput amico esset frigidiusculum, materias crudas procreans, quæ vel motu, vel superaxcalfactione, dū à capite ad pectus præcipitabantur, febriculas excitabant; itaque exercendo caput, & pectus, & materiæ illæ expugnari facilè poterant, ac digeri, caput exsiccari, ac roborari, pectoris viæ dilatari, atque expediti, & homo ad sanitatem perduci.

20 Congener affectus Tussi Asthma est, quod symptoma licèt plerumque à crassa, ac viscide materia fiat, aliquando tamen etiam à tenui excitari potest; Asthma verò, Anhelatio Latinis dicta, & suspirium Cælio Aurel. *Chron.l.3.c.1.* dicitur difficilis respiratio sine febri; quæ vel actu affligit, vel aliàs affligere hominem facilè solet: & aliquando quidem leuis est vel mediocris, aliquando autem ita grauis, vt æger nonnisi erecta ceruice possit respirare, & sicuti prior affectus Dyspnœa, secundus verò simpliciter Asthma nominatur, sic posterior, OrthopnϾ nomine insignitur; in quo morbo pro temporis ratione, & eius morbi grauitate diuersimodè determinari possunt ea, quæ ad propositum spectant argumentum. Primò ergo Asthma, cùm familiare quidem homini est, non tamen actu affligit, nullum impedimentum illi præbere potest in legendo, loquendo, officia diuina recitando; imò huiusmodi actionibus possunt pectus, & pulmones; cæteraque vocis organa ab ipsis superfluis, noxiisque materiis ita repurgari, vt in posterum Asthmaticus aut in totum accessiones deuitet, aut saltem diminuat; & idcirco vociferationem Asthmaticis opitulari, testè dixit

Antyllus

Antyllus apud Orib. *lib.6.c.8.* & Asthmaticis omnibus suadent Practici, vt altiori voce legant. Alex. Bened. *Pract lib.8. cap* 25. Difficultas maior est in Asthmate cùm actu affligit, siquidem etiam tunc videtur proficua recitatio: expurgaret enim ipsos pulmones à materia in ipsis impacta. Dicendum tamen quòd aut paroxysmus ita vehemens est, vt æger summa cum difficultate, & nonnisi erectâ ceruice respiret, vt in Orthopnœa, aut non ita vehemens est: in priori casu timor vrget inflammationis, vnde verendum, ne excitato ex recitatione diuinorum maiori calore in pectore, æger in Peripneumoniam labatur: in posteriori casu is timor aut omninò cessat, aut saltem diminuitur ita, vt ex recitatione potiùs aliquod leuamen, quàm noxa sit expectanda.

21 Proximè ab his considerandum est de sanguinis sputo, Empyemate, siue suppuratione, Phthisi, quatenus vlcus Pulmonis est. Quoad sanguinis sputum, communis opinio Medicorum est, sermonem, lectionem, & his multò magis vociferationem, esse mirum in modum his, qui sanguinem reiectant, incommodam, Oribas. *lib. 6. collect. cap.70* Alex. Bened. *libr.8. Pract. cap.45.* adeoque quamcunque oris actionem in loquendo verentur, vt nutibus vti potiùs ægros velint, quàm quouis locutionis modo. Cæl. Aurel. *lib.6.Chron.c.13.* quamobrem neque leui, ac submissa voce facta recitatio omnis ex parte tuta iudicanda, cùm maximè fraquentari eam oporteat, ac indesinenter repetir, imminet enim aut maior vasorum disruptio, si aliqua præsens sit, aut noua, si nulla adsit.

In Empyemate, Purulentia, Vomica, seu Collectione, periculosa quidem, alio tamen ex capite, esse potest diuinorum recitatio, nempe quia cum Empyemate plerumq. febris coniungitur, humores in pectore decumbentes facili negotio excalfiunt, atq; acrimoniam sortiti, faciliùs Pulmones vlcerare possunt: itaq; ea omnia religiosè conuenit euitare, quæ aliquo modo pectus, & Pulmones excalfacere apta sunt, inter quæ frequentata lectio connumeranda, quæ profectò multo magis locum habent in iam facto Pulmonis vlcere, hoc est, in Phthisi, in qua semper ob easdem iam commemoratas causas periculosiorem existimarem recitationem, cùm magis locum habeant in Phthisi, in qua certa iam febris fixa, & habitualis reperitur, cui quanto nocumento esse possit quæcunque à quacunq; causa procurata Pulmonum, spiritualiumq; partium excalfactio, nullus Medicorum est, qui nesciat.

22 Ex cordis effectibus hi præcipuè in hoc negotio considerandi, tremor scilicet, Palpitatio, Syncope: qui quidem, vbi fuerint homini familiares, & de facili reuertantur, quantumcunque leues sint, euidens improuisæ mortis periculum minantur: vnde conuenit multâ cautelâ vti, ne vel minima ex occasione repullulent. Cùm igitur recitatio diuinorum officiorum posset in hoc aliquid operari, videtur iure omni studio euitanda: præterquam quòd enim in his omnibus, ac singulis affectibus, fit confestim copiosa spirituum resolutio, ex longa lectione, aut vocis quocunque vsu, ipsum cor primò, & per se eneruatur, eiusq; calore in auras euanescente, omnis eius virtus concidit, vnde syncope, & mors: constat enim (& testatur id ex Medicis, Oribas. *loc. iam sæpe cit.*) sermonem, cui lectio congener actio est, vires dissoluere: quamobrem rectè ab omnibus Practicis in his, qui facilè resoluuntur, quæcunque vocis formatio, ac quicunq; vel minimus sonus prohibetur: quæ quidem cùm maximè locum habeant in paroxysmis, aut non longè à paroxysmis, dubitari potest, an in interpolationibus idem periculum vrgere dicendum sit: ac dicendum videtur, quòd si homo soleat promptè, ac frequenter aliquo ex prædictis symptomatibus prehendi, non omni periculo vacet recitatio, etiam extra paroxysmos, cùm facilè ex ea possint singula predicta symptomata repullulare. At si nec tam promptè, nec tam frequenter prehendunt, sed ex euidenti, ac notabili causa, & de raro, vt singulis annis, vel singulis anni tempestatibus, tunc certè recitatio non habebit vllum cum se periculum, præsertim si modus adhibeatur à recitante. Non imminet autem æquale periculum ex recitatione in Animi defectu, lipothymiâ dicto, nisi admodum frequens esset & minimâ quacunque ex causa excitaretur: tunc enim facile esset in consummatam syncopen progredi, & ex illa hominem è medio tolli.

23 Cordis affectibus quàm proximè grauitate, & periculo accedit quoddam Oris ventriculi symptoma, variis nominibus appellatum, dicetur namque Cardialgia, & Cardiogmos, & passio Cardiaca, & Syncope stomachica, in quo effectu ob exquisitum patientis particulæ sensum aliquando dolores, & tristes quædam sensationes excitantur, tantæ anxietudini iunctæ, vt hominem mirum in modum exagitent, nec loco stare permittant, & nisi citò opem feramus, morti addicant. Hæ passiones siue plures numero sint, specieque differant, siue vnius tantùm speciei sint, à calida intemperie, cum acris & biliosæ materiæ affluentia exoriuntur, quæ ipsum Os ventriculi, sensus acumine Cordi æquiparandum, vellicando ac lancinando, hominem in syncopen conliciunt, cumque in his quoque multa, & confestim fiat spirituum resolutio, vires illicò concidunt, vnde syncope, & mors. Itaque vrgentissima causa hæc est impediens omnem cuiuscunque generis laborem, ipsumque etiam sermonem, & lectionem, nam & hanc vires dissoluere, aliàs ex Oribasio *loco sæpe cit.* dictum est.

Itaque si in leuiuscula Tertiana, vel Quartana hoc symptoma, vt euenire aliquando solet in accessionibus, vigeret omnino etiam in intermissionibus, abstinendum esset à recitatione, ob imminens reuersionis periculum. Quod autem dicebat Azor. *Institutionum Moralium lib.10.cap.13.in princ tom.1* stomachi dolores non soluare hominem à recitatione diuinorum, de hoc certè dolore non intelligendum: imò nec promiscuè de quocunq; dolore, sed de mediocri, ac tolerabili: aut de eo qui à flatu, vel à pituitosa ac frigida prouenit materia, quo casu lectio potiùs proficere; quam officere potest: at verò in dolore acutiori, & in eo, qui à calida, mordaci & biliosa materia prouenit, nequaquam potest habere locum.

24 Concidetandum ergo iam de aliis ipsius stomachi, seu potiùs ventriculi affectibus quibusdam, vt cruditas est, imbecillitas, vomitus, inflatio: in quibus interdum tam malè homines sese habent, vt exangues, ac pallidi perpetuò appareant, spiritibus magna ex parte exhaustis, nec de facili generabilibus: ea quorum affectuum causa videretur obligatus ad recitandum prohibendus esse à recitatione, ex qua maiorem debilitatem causari, spiritusque magis exhauriri iam sæpe dictum est. Aliâ tamen ex parte notum est, vt ex Antyllo Oribas. *libro sexto, Collect. cap. octauo*, summopere à Medicis in his casibus laudari vocis exercitationem, maximè per vociferationem: sic enim Antyllus ibi, *Conuenit autem vociferatio stomachicis, vomentibus, acidum ructantibus, ægrè concoquentibus, atque etiam*

accommoda est iis, quibus pituita redundat in corpore Et paulo post. *Iam vero iis, qui cibi fastidio tenentur quiq; non aluntur, conuenit, præcipuè verò languidis Hydropicis, & Asthmaticis, itemque refectionibus ex morbo accommodatissima est.* Videtur ergo, quod si vociferatio, quæ non nisi insigni cum labore fit vtilis est prænominatis ventriculi affectibus, multo tutior futura sit simplex lectio, quæ absq; insigni labore facta, potest partium robur virtutẽ, & calorem adaugere, spiritus viuidiores reddere, superfluas ac noxias materias digerere, & alias vtilitates afferre his non absimiles. Ac certè licet diuersa omnino ratio sit vociferationis, & lectionis existimandum tamen, etiam lectionem posse his affectibus opitulari, præcipuè cum in hominis potestate sit vocem quantumlibet attollere, ad maiorem partium exercitationem, & ad maiorem calorem excitandum, quod quanam ratione præstandum sit, in propria quæstione palam faciemus. Nonnihil tamen obstare duo videbantur, attentio primum, quæ in recitatione requiritur: hæc enim quò maior est, eò magis his affectibus infesta esse potest: deinde hora recitandi, quæ non semper ita opportuna est, vt absque omni noxa recitari possit. Sed hæc ego non tanti facerem vt hominem eorum causa à recitatione prohibendum censerem, nam attentio nunquam tanta est, vt notabile nocumentum possit afferre, neq; item semper importuna recitandi hora, sed plerumq; opportuna: cum autem opportuna est, vocem extollere, magisque exercere licet, cùm importuna, illam magis submittere, atque hac ratione nihil omnino nocumenti inde percipiemus.

25 Sitis & ipsa ventriculi affectio est, & quidem molesta, non eius tamen grauitatis, vt ea eius causa videatur vllum imminere periculum in diuinorum recitatione: maximè cùm facilè liceat eam potu leuare. Quia tamen fieri potest, vt hoc symptoma alicui morbo leui quidem ex se coniungatur, vt Tertianæ miti, aut alicui affectui qui per se non esset sufficiens ad aliquod notabile impedimentum afferendum, ex quo quis recitando diuina graue aliquod periculum incurreret: videndum esset tunc, an sitis molestia damnum aliquod minari posset ex quo quis meritò esset à recitatione prohibendus: nam, exempli gr. sitis cum Tertiana leui coniungeretur, ea officiorum recitatione certè non solùm sitis augeri, sed febris etiam maiorem in modum intendi, & ex miti immitis fieri, ea intermittente continua, & homo periclitari posset. Euenire & illud facilè solet, vt homo non tam facilè, vt necessitas summa requirit, possit illi succurrere, quia interdum à potu quocunq; etiam minimo insigniter læditur tunc enim coactus sitim tolerare, daret illi maiorem causam recitando, & certe in vtroq; casu non tam parui facerem sitis incommodum, vt non timerem, quod adaucto ventriculi calore homo aliquid maioris mali contraheret. Licet enim sitis esset febris ipsius symptoma, tamen posset fieri causa irritans, & adaugens ipsam febrem, imo aliquando sitis inter grauia symptomata ipsarum febrium recensetur, & curam de se trahit: ea eius namque magnitudine lingua, & fauces resiccatæ inflammantur, excoriantur q;: cumque ad eius medelam vnicum proponantur ab Hip. remedium, *lib. 6. de morb. vulg. sect. 3.* continere eos, ac tacere, profecto omnis lectio, & sermocinatio prohibenda est, si periculum, quod imminet, euitandum sit. Sed cum hæc locum tantum habeant in siti immoderata, & ingenti, & hæc semper ad maiores morbos sequatur, qui ea se impedimento recitationi sunt, dicendum, nunquam sitim per se posse insigne periculum minari in recitandis diuinis officiis.

1 Stomacho adhærent intestina, & idcirco post eius passiones de intestinorum affectibus verba facienda, qui præcipui sunt eorum dolores, & varia fluxus genera, vt Lienteria est, Diarrhœa, Disenteria: & post hos Tenesmus & Cholera. Et quoad dolores in duplici differentia hi sunt: nam quidam Intestina tenuia exercent, Iliaci dicti, & morbus inde genitus, Ileos ab Ileo intestino, vel Chordapsus, aut Volvulus, aut miserere mei: alii intestinis crassioribus sunt infesti, à Colo intestino Colici dicti. Item alij minores sunt, alij verò mediocres, alij ob eorum acuitiem intolerabiles. Dolores ergo Iliaci, quia semper molestiores sunt, & insigniter vires deiiciunt, etiamsi essent leuiores (dummodo alias homo valentiùs ab illis angi consueuerit) facilè ex sola diuinorum recitatione irritari, aut mirabiliter augeri possent, dum aliquo modo affligunt: quod non fieret absque multa corporis anxietudine, & euidenti vitæ periculo, cùm huiusmodi dolores pernecabiles sint, & leui negotio ob eorum atrocitatem hominem è medio tollant. Colici dolores cùm non adeò vehementes sint, si leuiores, aut etiam mediocres extiterint, nullo impedimento recitationi erunt: quinimò ex clara lectione fieri posset vt potiùs leuarentur, quàm intenderentur: sed si magis acuti sint, tunc certè dum actu affligunt maximé incommoda esset recitatio, adaugeri enim possent, aliisque intestinis communicari, hominique exitio esse. In omni porrò fluxus genere (loquor autem vbi febris non adsit, nam præsente febre iam vniuersaliter determinatum est, quid sentiendum) consideranda vires sunt: quæ si insigniter ex fluxu deiici, ac dissolui videantur, certè labor in recitandis diuinis officiis susceptus, saluti ægrotantium inimicus apertè est; at verò vbi vires constent, nihil quicquam is incommodare illis videtur: nisi fortè peculiare quid in Dysenteria placeat determinare, in qua quia vlcus adest, intestinis à materia calida, acri ac mordaci inustum facile fieri posset, vt ex quotidiana, ac frequentata recitatione nimis excalfacti humores vlcus maius fieret, euidenterque cresceret, non sine rationabili vitæ discrimine, quod locum habebit non in graui solùm, sed etiam in mediocri morbo, nempe qui dolore, fluxu, & aliis conditionibus non esset aspernabilis.

17 In vltima Intestinorum parte hæmorrhoidales venæ sunt, quæ interdum inflantur, inflammantur, dolent, adaperiuntur, sanguinemque in multa, & interdum in excedenti nimis copia effundunt. Simplici inflationi, aut apertioni recitatio nihil quicquam obesse potest. Inflammationi, si magna est, officere aliqualiter posset, non tamen insigniter. Vbi verò dolor vrgeat, nisi magnus sit & intolerabilis, nihil quicquam recitatio obesse poterit, alias nocua insigniter esset, cùm hi dolores interdum sint acutissimi, & vires insigniter deiiciant. In apertione, si sanguis in magna copia effundatur, duplici ex capite officiorum recitatio poterit ægrotis esse nocua, primò ob virium defectum, qui in omnibus sanguinis euacuationibus insignis esse solet: neque ob id quòd hic sanguis per hæmorrhoidales venas euacuetur, dicendum in hoc casu non adeò vires deiici, vt quando ex aliis venis effunditur, quia hoc habet locum vbi naturalis ille fluxus sit, non autem vbi est morbosus: in hoc enim, vt experientia patet, sanguis tenuissimus, atque optimus solet excerni. Secundò est noxia recitatio ratione apertionis

venarum

venarum, nam ex frequentata recitatione, sanguis magis excalfieri, & ad exitum fluxibilior reddi potest, & vasa etiam maiorem in modum adaperiri: vnde homo in non contemnendum morbum facilè dilabatur.

28 Cæterùm connumeratis affectibus succedunt reliquorum naturalium viscerum morbis, & symptomata, & primò Hepatis, cuius ægritudinibus qui obnoxii sunt, Hepatici dicuntur. Hi calorem ipsius visceris debilem sortiuntur, quamobrem malè suo munere fungitur, eudemque sanguinem generat, neque rectè sanguificat: vnde fit, vt homines & malè colorati perpetuò sint, & viribus admodum imbecillibus: & tamen non ob id ex diuinorum officiorum recitatione quicquam damni posse eos reportare existimandum, leuis enim illa caloris exercitatio, totius corporis calorem excitare potest, & malè affecto etiam visceri succurrere: idemque sentiendum videtur de obstrusionibus ipsum hepar indesinenter exercentibus, quæ cùm ex crassis, crudis, viscidisque humoribus proueniant, iuvari magis, quàm irritari à vocis illa exercitatione possunt: vnde neq; Icterici, morbo regio siue Arquato laborantes, ob id abstinere ab officiorum recitatione licitè possunt, cùm nihil habeant, quod ex ea propriæ saluti timere debeant, nam & illis potest opitulari potius, quàm secus: Cachecticis verò, aut malo habitu prædiris, atque Hidropicis, si, vt Antyllus apud Oribas. *lib. 6. collect. c. 8.* constat conuenire vociferationem, eo quòd ab illa subleuentur, crudosq; ac superfluentes humores digerent, & natiuum calorem exsuscitent, nulla causa est, quin etiam diuinorum recitatio conuenire non possit, nam & hæc modicè excalfacere ipsos potest, & actiones quascunq; coadiuuare. Vnicus Iecoris affectus est, cum quo ægri notabile nocumentum ex diuinorum recitatione reportare possunt, atq; is est hepaticus dictus fluxus, in quo quæ excernuntur, sunt veluti carnium loturæ, quem DD. voluerunt esse affectum hepaticis ipsis familiarem, sed aliquando diuersus omnino est: & siquidem aut familiaris hepaticie sit, aut ex se prehendat, semper à recitatione diuinorum hominem prohiberet, ob noxam quæ inde certa saluti emergeret, tum quia vires debilitat, tum etiam quia fluxum irritat, & alia mala generare apta esset, quæ hominem facili negotio morti addicerent.

29 In Lienis affectibus eadem locum habere debent, sed in omnibus his, id quod iam aliàs monuimus, iterum repetendum, intelligi nempe hæc, vbi morbi febre vaceunt, nam aliàs pluribus morbie tam naturalia, quàm quæcunque viscera, & partes, cum febre afficiuntur, qui maximæ considerationis sunt, & semper periculo iuncti, & idcirco locum in his sibi vendicat vniuersalis conclusio à nobis in huius quæstionis principio proposita, de febribus, & morbis qui febribus copulantur. Illud tantùm hic addendum quod febres quædam lentæ, & diuturnæ, quæ tamen nullo symptomate, si calorem, & pulsus frequentiam excipias, conspicuæ sunt, & quæ præsertim à viscerum, meseraicarumque venarum obstructione dependent, excipiendæ sunt à communi illa conclusione, nisi fortè hecticæ suspicio irreperet, aut à tenuibus destillationibus à capite ad subiectas partes fierent, vt fieri interdum experientia docet.

30 Renes & ipsi granibus morbis obnoxij sunt: nobis ad præsens negotium proponendi tantùm sunt Diabetica passio, calculus, sanguinis fluxus ab iisdem partibus, vrinæ difficultas, & suppressio. In Diabete, quæ Hydrope matulæ, & vrinæ profluuium dicitur, adest totius corporis consumptio, summusque virium langor, & tenuem exedens calor, quamobrem recitandi labor insigniter in hoc affectu ægrie potest officere: nam & vires prosternere magis poterit & spiritus ab sumere, & Renum calorem, præcipuam Symptomatis causam, adaugere. In calculo nullum sese offert recitandi impedimentũ, nisi dolore vrgente, non quidem quocunq;, sed grani, in quo ob corporis anxietudinem nimis incommoda recitatio esset; eo tamen remittente, nullam ab ea noxam expectare licet. In hæmorrhagia, vel sanguinis fluxu ex ipsis renibus prouenientе, etiãsi fluxus non esset admodum copiosus, recitatio esset timenda: nam in modico facilè cautelâ adhibitâ omne incommodum euitatur: at si excedat, & præcipuè si magnus sit, profectò recitatio nullo modo tuta censenda est. Molestissima passio est vrinæ difficultas, & tamen non habet in quo officiorum diuinorum recitationem tenereri possit, nisi summam corporis angustiam, animiq; insignem perturbationem. Quæ omnia multò magis molesta sunt in totali illius suppressione, quam tanti faciendam censeo, vt nihil suprà: & licèt recitatio in hoc quoque affectu minùs sit timenda, cùm nihil molestiæ ægrotantium saluti afferre possit, tamen impossibile esset hominem cogere ad recitandum, tantâ anxietudine hoc symptoma ægros exercet. Sunt præterea nonnulli ex connumeratis affectibus, qui vesicæ quoq; proprij sunt, vt lapis, vrinæ difficultas, eiusdemque suppressio, idemque de his videtur determinandum, quod de superioribus determinatum est.

31 Herniæ species plures sunt, nulla tamen earum in causa esse potest, quo minùs tutò diuina ab Herniosis recitari possint, nisi exitus intestinorum præcipuè alium quempiam grauiorem affectum excitaret, vt dolorem non aspernabilem, ventris torporem, calorem in parte præternaturalem, & huiusmodi: tunc enim quia facilè periculum inflammationis immineret, & dolor irritari posset, fugienda essent quæcunque quocunque modo causam maiori morbo dare possent: inter quæ suum sibi vendicat locum labor in recitandis diuinis officiis perpetratus. Non enim dubium est, affectas partes eius occasione facillimè tumefieri, quod etiam, vbi dolor vrgeat, ex simplici locutione euenire animaduertitur. Aliàs autem etiamsi Hernia magna esset, & intestina maioris ex parte in scrotum prolapsa, nihil mali ex recitatione euenire potest, modo præsertim adhibito.

32 Arthritici dolores, etiamsi familiares homini sint, non impediunt tamen diuinorum recitationem, sed dum actu affligunt, & atrociores sunt, videndum esset, an ex recitatione notabiliter Arthritici lædi possent: at profectò non video quicquem eos inde lædi posse, ob corporis tamen summam anxietudinem, esset aliquid dolorum molestiæ condonandum. Imò vbi dolores etiam spinalia medullæ, eoilique articulos exercerent, cùm in his quilibet vel minimus capitis, aut otie motus soleat illos insigniter irritare, non essent omnino Arthritici ab euidenti noxa immunes, sed notabile vitæ periculum subirent, ne ex dolorum irritatione, inflamatio aliàs cunctis obsessis partibus familiaris adaucta, vicinisque partibus communicata (quinantiam, aliumue quendam grauiorem affectum produceret, aliàs verò non tanti faciendi eius generis dolores, vt in recitandis officiis diuinis homo notabilis damni quicquam reportare possit: imò ex hoc labore (cùm omnis corporis exercitatio plerumque impeditis articulis sit prohibita) commodè exerceri homini licet, & aliquam inde vtilitatem reportare.

De

33 De febribus iotermittentibus, dubitatum à Canouistis est, an hominem totâ die excusent à diuinorum recitatione, vel an potiùs teneatur homo in febris remissione, aut omnia, aut nonnulla ex diuinis recitare: & videntot omnes in eam sententiam venire, quòd teneatur saltem eam officij partem reci are, quam potest, exemplificantque de Quartana, & Tertiana. Alb. *in cap. 1. n. 10. de celebra Missar.* Azor. *Instit moral. lib. 10 cap. 13. in princ.* Suarez *de virt. & statu Relig. tom. 2. lib. 4. cap. 27. num. 23.* Tolet. *lib. . Instruct. Sacerd. cap. 14.* Filiucc. *Quæst. Moral tract. 2 . c. 9. n. 295.* Roderic. *Quæst. Canon. & reg. tom. 1. quæst. 42. art. 7.* Quia tamen & natura, & status morborum mirum in modum diuersificantur, & interdum morborum accidentia sunt maioris momenti, quàm ipsi iidem morbi, distinctione in his opus esse videtur: nam vel febres leuer sunt, aot mediocris saltem vigoris: vel sunt fortes, & habentet validos paroxysmos. Sic etiam vel intermissio est certa, & longa, vel est d bia, ac breu s. Item in intermissione, cum ipsa febre temittuntur, aut omnino cessant accidentia febris, vel adhuc io ipsa intermissione, aut omnia, aut magnâ ex parte affligunt, vel alia ab ipsa febre relinquuntur, vt lassitudo magna est, debilitas, stomachi imbecillitas, nausea, subuersio, inappetentia, vigiliæ, capitis dolor, & alia id genus. Vbi ergo interpolatio est certa, & longa, febrisque omoi ex parte remittit, & cum eâ febris accidentia, eorumque nulla, aut pauca, neque magna remanent, nulla causa est, ob quam ægrotantes timere debeant diuinorum recitationem: at contrà si interpolatio sit breuis, aut incerta, & præcesserint paroxysmi fortes, & post febrem remaneant accidentia febris, tunc quidem timendum est, ne febris adaugeatur, ne accidentia irritentur, na ex intermittente continua fiat, ne homo tandem periclitetur. Et in Tertiana certè, nisi leuiuscula sit, & notha, hæc omnia habere veritatem experieris: dependet eoim, si exquisita ac vera sit, ab humore calidissimo, ac feruenti, maximamque habente actioitatem, & facilè etiam ex minima occasione agitabilem, vnde motus fieri solent vehementes, ita vt etiam cessante febre, plurima remaoeaot symptomata, quæ febre ipsa peiora existunt. In Quartana autem cùm interpolatio maior sit, nempe duorum dierum, si simplex sit, aut vnius integri, si duplex, hæc non ita procedunt, licèt & ipsa, vbi vehemens sit, pessimè interdum ægros accipiat, consuescatque ingeotem lassitudinem, mœrorem ac tristitiam, debilitatem, viscerum obstructiones, inappetentias deploratas, & huiusmodi alia symptomata in intermissione relinquere.

34 Cæterùm qooniam etiam fœminæ religiosæ obligantur ad diuinorum recitationem, habent & peculiares quo dam morbos, ex quorum culpa possunt ab ea recitatione notabile detrimentum reportare: dequibus tamen generaliter dicendum est, quòd nisi siot febribus, & vehementibus symptomatibus concomitatæ, non facilè impedimento esse possunt diuinorom recitationi. Vna tantummodò, aut altera ægritudo est præ reliquis in fœminis, huius rei respectu consideranda, nempe fluxus menstruorum immodicus, & fluor albus ipsius vteri: Cum primo affectu, si notabilis sit, & non facilè amouibilis, recitatio profectò posset esse summopetè nocua, vt ferè omnibus immodicis hæmorrhagiis esse solet: facilè enim fit, vt ex assiduo motus oris, partiumque vicinarum, etiam si leuis sit, venæ maiorem in modum adaperiantur, & saoguinis motus concitetur. In fluore albo, nisi admodum immoderatus sit, nequaquam æquale periculum imminet, sed adhibita caotela, poterit recitatio esse innocua. His addi potest dolor vterinus, & ipsius vteri suffocatio: io quarum ægritudinum prima dicendum, qood nisi doloris acerbitas obstet, recitatio non sit prohibenda: in secunda vero dicendum, quod, si ea passio sit insignis, & frequenter preheodat, omnino prohibeat hominem à diuinorum recitatione: nam & maxima in ea anxietudo interuenit, & multa, ac confertim facta spirituum resolutio, ex qua summa corporis debilitas infirmas insigniter exerceat

35 Postremo de Tumoribus, & vulneribus mentio habenda: & Tumores quidem pro partia, quam obsident, natura, pro accidentium concomitantia, pro humorum ipsos excitantium qualitate possunt aut notabile nocumentum à recitatione reportare aut immunes ab omni noxa esse: nam Tumoribus exempli gratia calidis, caput occupantibus, aot pectus, vel alias insignes corporis regiones, febribus concomitatis, doloribus, inflammationibus, recitatio certam afferre potest, ac insignem noxam: contra si frigidi sint, si ignobiliores partes obsideant, si leuibus accidentibus associentur, recitatio nulli nocumento esse poterit: idemq; de vulneribus videtur determinandum: quæ tamen magnitudine non sunt æstimanda, sed qualitate, & partium nobilitate: nam & leuiuscula quidè capitis vulnera (nisi adeo exigua sint, vt aspernabilia iudicentur) aut pectoris, aut aliarum nobiliorum partium, & vbi aliqua magna vena aut arteria continoi solutionem patiatur aut si sanguinis relectatio difficulter cohibeatur, nō modo à simplici recitatione insigne damnum reportare possunt, sed etiam ex frequentato, ac leui sermone, & multo magis ex lectione.

Morbus deniq; Gallicus, cutaneæ infectiones, & alij quidam affectus, de quibus hic peculiaris mentio oon habetur, aut ex se quidem nullam oblæsionem ex recitatione reportare possunt, aut si aliquibus symptomatibus, maiotiq; morbo associentur, ad superiora capita reduci possunt: iuxta quorum determinationem aut notabiliter oblædi à recitatione eos posse, aot non ita, vt sufficienter excusent nobis determinare licet.

SVMMARIVM.

1 *Morbi à priuata recitatione excusantes, multo magis excusant à publica.*
2 *Morbi aliqui etiamsi prohibeant recitare, non prohibent adesse in Choro.*
3 *Vertigo leuis an excuset à publica recitatione.*
4 *Melancholia, & Insania, an à publica recitatione excuset*
5 *Epilepsia an ab eadem recitatione excuset.*
6 *Asthmatici à publica recitatione an excusentur.*
7 *Stomachi dolor, cruditas, & alij huiusmodi morbi, an à publicè recitando excusent.*
8 *Calculosi à publica recitatione an excusentur.*
9 *Herniosi an in Choro recitare cogendi.*
10 *Arthritici dolores an ab ea recitatione excusent.*
11 *In febribus intermittentibus an valeat excusatio recitandi in Choro tempore intermissionis.*
12 *Fluxus menstruus immodicus an Mulieres à publica recitatione excuset.*
13 *Excusatio à publica recitatione locum habet in quibusuis sanguinis euacuationibus immodicis.*
14 *Fluxus albus vterinus, an mulieres à publicè recitando excuset*

De recitatione publica in Choro facienda.

QVÆSTIO III.

1 QVæ à priuata recitatione diuinorum idcirco hominē excusare possunt, quia ex ea notabile

eius

eius saluti detrimentum immineat, multo magis excusare videtur à publica recitatione in Choro: nisi fortè illud adnotare libeat, nonnullos ea prædictis morbis à recitatione quidem homines prohibere debere, quia ab ea insigniter oblæderentur, qui tamen prohibere non possunt, quo minùs præ-

2 sentes in Choro esse possint. vt exempli gratiâ Surditas est, Ophthalmia, Cæcitas, sanguinis sputum, stomachi dolor non actu affligens, & omnes penè morbi, qui etiam in interpolatione excusare possunt, ob reuersionis periculum, & alij permulti. Ergo visi simul & semel, qui eximitur à recitatione, eximatur ab interuentu in Choro, (non inquam ab auditione recitandi, nam de hac te suo loco dicam) certè de huiusmodi morbis esset peculiariùs considerandum. Cùm tamen hoc (nempe an excusatus à publica recitatione, excusetur etiam à præsentia in Choro) sit mihi adhuc incompertum, neque vllam circa hoc Canonistarum determinationem viderim, de illis vlteriùs verba facere pro nunc supersedebo, reiiciamque id ad eam ipsam quæstionem de auditione recitandi.

3 Sed præter commemoratos morbos, qui excusare videntur à priuata recitatione, adhuc alij sunt, qui non à priuata, sed à publica tantùm excusare debent, de quibus aliquid peculiariter addendum. Diximus ergo leuem vertiginem, sed non frequentem, nullo modo impedimento esse, quin homo possit diuina recitare: quod quidem non in recitatione priuata tantùm, sed etiam in publica locum habet. Dari tamē potest casus (nec difficilis quidem euentu est) vt homo ex aliorum hominum frequentia, ex aëris excalfactione, ex cantu, ex luminibus, aliisque huiusmodi concurrentibus facilè vertiginem pateretur. Tunc ergo quia morbus non solùm semper repullulare potest, sed ex frequentatione Chori maiorem in modum adaugeri, certè homo ea tali recitatione nonnisi notabile nocumentum saltem processu temporis expectare rationabiliter posset: nam, vt diximus vertigo præludium quoddam est maiorum morborum, & si frequenter prehendat, etiamsi leuis sit, in eos tandem terminatur: at verò si vertigo leuis sit, neque ea hac causa irritetur, tunc certè non maius detrimentum homo reportabit à publica, quàm à priuata diuinorum recitatione.

4 Iam verò, prætermissis aliis quibusdam morbis, Melancholia, & Insania idcirco de se particularem speculationem exposcunt, quia, vt de vertigine diximus, euenire solet, quòd aliqui ex hac una causa, nempe ex publica recitatione, & ea hominum frequentia, facilè mente moueantur. Idcirco igitur, licèt in Melancholia, & dementia, cùm habent dilucida interualla longa, vt sex mensium, aut etiam integri anni, diximus non posse ægros notabiliter lædi à priuata diuinorum recitatione: tamen vbi interuentus in Choro esset procatharctica causa reuersionis paroxysmi, iam abstinere omnino debent ægri ab hac publica recitatione, quia non solùm morbus reuerteretur, sed ægri in peiorem omnino statum singulis diebus lapsi, tandem nunquam resipiscerent. Quæ quidem locum quoque ha-

5 berent in Epilepsia, quam certè non aliam ob causam factum morbum vocari voluerunt aliqui, nisi quia in sacris faciendis ipsorum hominum frequentia illi obnoxios molestare consueuit, quemadmodum & ob idipsum Comitialis dictus est, vel quia cùm ægros prehendunt dum Comitia haberentur, Comitia dimittebantur: omittam autem volens alias causas, cur Sacer ab Auctoribus dictus sit, recensitas præcipuè à Mercurial. *lib. 1. pract. cap. 16. in princ.* Esset ergo omnino euitanda publica recitatio ab Epileptico, dummodo soleat aliàs Epilepticis insultibus molestari: non enim ex hoc quòd quis semel, aut iterum Epilepsiâ sit correptus, quicquam timere sibi debet ab hac publica recitatione, sed si frequentiùs corripiatur, ac præcipuè expertus sit eâ occasione se concidere, tunc omnino abstinere debet, quia facile est hominem in accessione succumbere, si frequentiùs reuertatur, ac fortior.

6 Quoad Asthmaticos, seu Anhelatores illud considerandum an à motu lædantur, necne: sunt enim qui vel leuissimo motu facto, suffocari plane videntur, hi autem non tam ratione recitationis in ipso Choro faciendæ, insigniter oblædi possunt, quam ratione motus. Neque solùm eundo, & redeundo, sed etiam in aliis plerisque corporis motionibus quæ in Choro fiunt: nam quoad ipsam vocem iam monuimus, ægros magis iuuari, quàm ob lædi posse à diuinorum recitatione, neq; ob id, quòd in publica recitatione vox magis eleuetur, expectandum idcirco maius nocumentum inde est, nam contrà pectus, cùm vox attollitur, expeditus à crassis viscidisque materiis illud obsidentibus expurgatur, & respiratio liberiùs euadit: vnde huiusmodi ægri (nisi moueri prohibeantur, quod maximè in ipsis accessionibus habet locum) in Choro interuenire debent, ubi primùm publicâ recitatione in diuinum cultum directa, & ex ea etiam notabile leuamen suæ ægritudinis reportare poterunt, si studiosè vocem attollant, atque pectus exerceant, facilè enim experientur illud ab excidentibus excrementis hac ratione expediri.

7 Stomachi dolor, qui moderatus sit, eiusque cruditas, & inflatio, nausea, inappetentia, aliqua eius symptomata à materia cruda dependentia non sunt impedimento publicæ recitationis: cùm enim vociferatio, ex Antyllo apud Oribasium, *loco sæpe cit. c. 8.* calorem augeat, purget, firmet, & attenuet, solidasque corporis partes robustas, puras, & offensæ minimè obnoxias reddat, præsentaneo remedio his affectibus esse potest, quod & ipse Antyllus paulò pòst addebat dicens, *Conuenit autem hac stomachicis, vomentibus, acidum ructantibus, ægrè concoquentibus, &c.* Vnde quò magis ægri huiusmodi in Choro vocem attollent, eò magis à circumstante populo officia diuinâ percipientur, & sic ipsi magis debito satisfacient, ac magis etiam ab ipsamet recitatione iuuabuntur. Eadem ratio est de Hydropicis, Cachecticis, crudisque humoribus repletis, ac refrigeratis, imò, vt idem auctor dicebat, etiam de his, qui ea morbo refici debent: his enim omnibus accommodatissimam vociferationem esse inculcabat.

8 Qui calculo laborant, vt diximus, à priuata recitatione nihil quicquam oblæduntur, non sic autem à publica. Intelligo autem de iis, qui doloribus Nephriticis ex calculo, aut vesicæ ex eadem causa molestari facilè solent, hi enim coacti vocem attollere, iisdem doloribus facilè prehendi possunt, qui acutissimi, ac molestissimi sunt, ob quorum causam abstinere à recitatione deberent. Quod præcipuè haberent locum, vbi aliàs homo expertus sit, se à vocis eleuatione in prædictos dolores labi. Non tamen quicunque dolor considerabilis esset, sed grauis, aut eius naturæ, vt cum eo lapis motus facilè urinā supprimeret, quod etiamsi absque vllo dolore ex hac ipsa causa, nempe diuinorum recitatione alta voce factâ accideret, hoc est, vt vrina ex moto lapide, vel crassiusculis arenulis supprimeretur, homo deberet omnino à recitatione abstinere, quia

quanta

quanta mala impendeant ex vrinæ suppressione, quantaque anxietudine homines in ea vexentur, vnusquisque nouit.

6 Herniosum non est dubium à vehementioris voce, quâ in Choro opus est posse insigniter oblædi, siquidem adapetiuntur magis viæ, & intestina, vel aliud quodcunque Herniam generans, ad locum rupturæ decidunt, vnde non aspernandum incommodum, ac morbus notatu dignus excitatur. Verum enimuerò cùm hæc facile remedium sortiri posse experiamur (nam subligaculis huic negotio aptis intestina, cæteraque à ventre ad rupturam decidentia suo in loco detinemus) nihil incommodi, quod notabile sit ex recitatione etiam altiori voce facta ægri reportare poterunt: si tamen non obstantibus ligaturis, ex leui occasione intestina in scrotum prolaberentur, non esset ea res negligenda: facilè enim fit, vt intestina conduplicata in causa sint, ne fæces excerni possint, quæ innibi induratæ & superexcalfactæ inflammationem, concitant, ægris exitialissimam: inde enim voluulus fit morbus carnifex, ac perniciosissimus, ex quo homines frequentiùs ob eius ferociam succumbunt, quàm liberentur, & hoc quidem familiare Herniosis esse, vt ex hoc symptomate pereant, testatur Paræus *libro 16. cap. 58.*

10 Arthritici dolores etiamsi actu affligant, neque exacerbari ex diuinorum recitatione, neque grauiorem morbum accersere possunt, acutissimi sint, & plures articulos obsideant, maximè autem superiores, & præcipuè ceruicis, tunc enim prætèrquam quòd motu quocunque irritari possunt, ex qua potissimùm causa ægri in Choro præsentes esse prohibentur, ipsa recitatio altâ voce facta posset non aspernabile nocumentum afferre, nam non modò caput & excalfacere, & replere, & consequenter vniuersum corpus, sed etiam humores proritare poterit, & promptiùs in articulos præcipitare, quin & ad spirituales partes, proximosque articulos eos demandare non absque euidenti salutis discrimine.

11 Iam verò de priuata recitatione in intermittentibus febribus locuti in superiori quæstione, determinatum est, quandonam ea noxa, aut innoxia esse possit: in publica verò recitatione multò magis militabunt quæ inibi concurrere diximus, quod spectat ad imminens ex recitatione periculum. Illud vnum commonefacere hic non relinquendum, quod in Tertiana quacunque etiam leui, & quæ certam, ac longam habet intermissionem, non modò quoad calorem febrilem, sed etiam quoad accidentia, quæ febrem concomitantur: etiamsi homo panetaticè valeret, non posset sine periculo maioris morbi in Choro officia diuina recitare: & ratio est, quia cùm in Tertiana putredo accendatur in humore tenui, calidissimo, & faciIè mobili, non leui negotio euenire potest, vt tam ex motu, quo indiget homo, vt ad Chorum se conferat, quicunque tandem ille sit, cùm reperi debeat pluries singolis quibusque diebus, quàm ex eantu, & recitatione alta voce factâ, ipsa bilis maiori cum impetu, ac celeriùs consueto moueatur, vt calor in corpore increscat, & in natura a'iàs disposita eadem bilis adaugeatur, vt paroxysmi longiores fiant, ac fortiores, vt symptomata multiplicentur, & vt tandem febris ex simplici duplex, ex duplici intermittente continua fiat, & hominem è medio tollat. Quæ omnia tantò magis locum haberent, quantò esset Tertiana magis exquisita: tunc enim bilis sincerior magis ferociens, cum impetu mouetur: vnde multò magis hæc locum sibi vindicabunt in iuuene naturæ calidæ & siccæ, in fortibus paroxysmis, in calore acri ac feruido, quàm in sene, in natura frigida & humida, in mitioribus accessionibus, in calore magis remisso. Sed & in Quartana etiam pari circumspectione videtur vtendum: vbi tamen simplex est, recitare in diebus remissionis nihil obesse potest. Sed si duplex esset, non esset omni ex parte tutum recitare: quanquam enim integro die febris intermittit, ægri à præcedentibus accessionibus summè debiles, ac defatigati remanere solent, ita vt quiete opus habeant, ne ex labore, quicunque ille sit, labefactata Natura febris quotidiana fiat: tunc enim in malis æger est, vt dicebat Celsus *lib. 3. c. 15.*

12 Sunt verò etiam in fœminis nonnulla, quæ sese offerunt in hac occasione consideranda: maximè autem considerabiles in ipsis sunt duo affectus, nempe menstruus sanguinis fluxus, cùm immodicus est, alter fluxus, albus dictus. De priori enim symptomate dubium non est, quòd recitatio in Choro altâ voce facta possit illi summopere nocere, nam viæ magis adaperientur, sanguis magis excalfiet, & ad motum concitabitur. Vbi ergo hic fluxus adeò superfluus sit, vt periculum mineretur, & habere soleat accessiones quasdam menstruas, aut etiam minùs frequentes, non solùm timendum est, ipso symptomate vrgente, sed etiam extra ipsius insultum, maximè verò ipso menstruali fluxu ex naturæ præscripto reuertente: modicâ nempe occasione hiantibus vteri venis, sanguis ad exitum iritari, ac commoueri potest, & mulierem in commemoratum vitæ discrimen deducere. Quapropter

13 illud etiam hic adnotabimus, quòd, cùm in superiori quæstione admonuerim, in nonnullis sanguinis expurgationibus etiam priuatam recitationem summo detrimento corporeæ saluti esse, hoc multò magis locum habeat in publica recitatione, ex qua qualibet sanguinis euacuatio præter naturam facta potest incrementum sumere, hominemque euidenti vitæ periculo exponere, si modò ea euacuatio notabiliter superfluat, nam aliàs vbi leuis esset, inanis esset timor reportandi aliquid mali ab ipsa recitatione: dummodo excipiamus sanguinis sputum ex pectore, in quo tantâ circumspectione procedendum Medico est, vt etiam simplici locutioni ægro interdicere debeat.

14 Quoad alium verò fluxum, quam album nominauimus, dubitari non ab re potest, an publicæ recitationi impedimento esse possit, decernendumque id negatiuè, nisi is fluxus consumptiuus asset, & ex eius causa mulier in marasmum tendere videretur: tunc enim magis disponeretur ex publica recitatione ad Tabem, ac promptiùs vitam, radicali humido omnino absumpto, obiret.

SVMMARIVM.

1. *Qui non tenetur recitare, non tenetur alium recitantem audire.*
2. *Aliqui sunt qui obligantur ad audiendum Horas Canonicas.*
3. *In audiendo funus est labor.*
4. *Labor in audiendo leuis quando sensorium est bene dispositum. Contrà vbi est malè dispositum.*
5. *Dolores capitis acuti, & inflammatorij, ab auditione vehementiori irritari possunt.*
6. *Aure dolor, vel inflammatio, quandonam ab auditione excusare possit.*
7. *Dolores oculorum, & dentium, an & quando excusent.*
8. *Dolores si intermittant, tempore intermissionis non excusant.*

Qui

Qui recitare Officia diuina non possunt, an teneantur alium recitantem audire, & quænam etiam ab auditione recitandi hominem excusare possint.

QVÆSTIO IV.

1 Licèt communissima Canonistarum opinio ea sit, non teneri eum, qui non potest officia diuina recitare, alium recitantem audire, vt testantur Navar. *in manual. c. 25. n. 100. & de orat. c. 11. n. 6. & seqq.* Suar. *de vit. & stat. Relig. c. 27. n. 11. tom. 2.* Toler. *lib. 2. Instr. Sacerd. cap. 14. n. 1.* Summa Silvestr. *verbo Hora, n. 5.* Azor. *instit. moral. lib. 10. c. 13. vers. Secundò quæritur.* Rod. *quæst. canon. & reg. tom. 1. quæst. 42. art. 10.* & alij: non defuerunt tamen, iisdem asserentibus, qui contrariam opinionem, veriorem crediderint, signanter autem apud ipsos hanc opinionem sequitur Girad. *in tract. de assid. oran. quæst. 4.* eamque etiam amplectitur Nicol. Plovius *de hor. canon. quæst. 4.* & pro ea Innocentium adducit, quem tamen cæteri omnes pro negatiua citare solent. Sed quicquid sit de hoc, non hac una tantùm ex causa agere, etiam de iis impedimentis statui, quæ homini iustam præbere possint excusationem,

2 ne audire recitantem teneatur, eo quòd tutò auditûs sensu uti non possit: sed etiam quia idipsum ad alia inseruire poterit: nam datur etiam in aliquibus obligatio audiendi Horas Canonicas, ut in Religiosorum laicis. Nau. ex Palud. *de orat. c. 11. n. 8.*

3 Est ergo & in audiendo suus labor: nam & sua voluptas, & suus dolor est, ut patet, & adnotat quoq; Gal. *lib. 1. de sympt. caus. c. 6. in princ.* Et ante illum Hippocr. *lib. 2. de diæta. n. 16.* consequens igitur est, & in audiendo spiritus resolui, cùm & ex voluptate, & ex dolore spiritus resoluantur, ex spirituum autem resolutione consequitur labor, & ea de causa ad laborem sequitur imbecillitas, Gal. *com. 3. de vict. rat. in acut. text. 47.* rectè igitur inter cæteras exercitationes ac labores, quibus in victus ratione utimur, hæc etiam exercitatio, & labor connumeratur, qui per auditum fit, de quo post vetustiores copiosè ex Neotericis egit Marsil. Cagnat. *de sanit. tuend. lib. 2. c. 14.*

4 Licèt autem labor, quem sensus auditus facit, levis omninò sit, ubi obiectum non sit valde excedens vel in magnitudine, vel in frequentia, vt in sono, ac fragore magno, in frequentata, ac alta, aut aliàs minùs grata vociferatione, & in sono maximè acuto, ac perenni, & minimè grato, & in summa in omni sono qui huic sensui aut insigniter displiceat, aut illum intensè afficiat: tamen id quidem verum est, ubi ipsum sensorium, ejusq; origo, nempe caput, sit bene & naturaliter dispositum, aliàs autem ubi præter naturam aliquo modo se habeat, ac malè sit dispositum, tunc etiam ab auditione mediocris soni, imò etiam interdum lenis, aliasq; non ingrati, laborem subit, & malè habet, quemadmodum evenit etiam in sensu tactus: Vbi enim caro naturaliter se habeat, non ita promptè afficitur à quocunq; sensibili: quando verò non naturaliter est disposita, ut exempli gratiâ, in graui vulnere, in inflammationibus, & huiusmodi, tunc etiam à lenissimo sensibili pessimè afficitur, atq; intensè dolet, quod elegantèr insinuabat Torquat. Tass. *in sua Hierusal. Cant. 12. stan. 85* dicens in hæc carmina:

Qual in membro gentil piaga mortale
Tocca s'inasp ... a su lei cresce il dolore.

5 Quoniam ergo plures casus dari possunt, in quibus ex sola recitationis auditione homo notabilem læsionem reportare possit, certè omnino necessarium videtur de illis nonnulla in medium afferre.

Et primò quidem dolores capitis acuti, ac inflammatorij, ex acuta ac calidissima materia ortum trahentes, etiamsi absque febre esset, quod tamen de raro euenire solet, non minimum lædi à sola auditione recitationis diuinorum possunt: maximè autem id locum habet in recitatione publica, à qua etiamsi dolores ad eam acutiem, quam diximus, non deuenerint, sed tamen sint magni, & molesti, possunt notabiliter augeri, & maiores facti morbū aliquem de certo pereccabilem accersere. Quæ tamen locum non haberent in aliarum partium doloribus, ipsa aure exceptâ, cuius vel dolor, vel in-

6 flammatio, si notabiliter, & insigniter affligant, à simplici auditione recitandi diuina maiorem in modum irritari possent: ut enim jam monuimus, licèt sonus recitantis moderatus esset, quemadmodum est cantus in Choro factus, tamen organo tam malè disposito existente, etiam à moderato illo sono, imò & à leuiori, ubi maximè per aliquod notabile tempus frequentaretur, non aspernabilem pateretur læsionem. Sed & aliarum quarundam partium ipsius capitis dolores tam malè interdum hominem accipiunt, ut à simplici submissa, ac leui allocutione irritari videantur, qualis esset dolor oculorum maximè pulsatilis qui vel ex ipso aëris circumambientis motu videtur excandescere, ut in his, qui graui Ophthalmia laborant, non infrequenter ex-

7 perimur. Quin & dentium dolor tam acerbus, & atrox interdum est, ut ne leuem quidem sonum audire ægrum permittat: neque id mirum. cùm ipse motus aër in partem dolorosam impingens, videatur ipsius doloris causam augere: neque profectò hæc tam levia sint, vt saltem in vehementiori sono, qualis est, qui ex cantu in Choro proficiscitur, nullâ consideratione digna sint censenda.

8 Admonendum autem, quòd, etsi dolores ad magnam acutiem peruenirent, & tamen sint periodici, & omnino remittant, non promptè ex hac sola causa, nempe ex auditione aliorum in Choro recitantium, irritari, ac repullulare possunt: unde, cùm ex Canonistarum determinatione, morbi qui non perpetuò, sed per accessiones, & circuitus affligunt, non excusent hominem tempore intermissionis à recitatione diuinorum, multa minùs profectò excusabunt ab auditione recitandi: neque enim tam euidés, aut efficax causa auditio est, etiam mediocris soni, imò & vehementioris, ut Religiosorum in Choro canentium, ut insignem dolorem etiam in homine aliàs disposito, non tamen actu dolente, causare possit: cùm tamen dolores actu affligunt, & acerrimi insimul sunt, hæc ipsa causa, ut diximus, facilè potest eos ipsos dolores exacerbare, & adaugere, ob jam malè affecti instrumenti exquisitorem sensum, & præternaturalé constitutionem. Quamquam, ut finem his imponam, nunquam datur casus, in quo quis insignem læsionem ex sola auditione recitandi reportare possit, quòd non simul & semel ab aliquo majori morbo, aliave ex causa, ab eadem auditione excusari non possit. Itaque superfluum videtur, præter commemoratos, de aliis morbis mentionem peculiarem facere, maximè cùm excusatio ab auditione vix unquam habere possit locum in recitatione priuata: in publica verò semper plura concurrant, ob quorum causam multo faciliùs homo excusatur, quàm ex hac, nempe ex læsione, quam ille audiendo recitantes, contrahere potest.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdotes obligantur ad celebrandum saltem in diebus solemnibus, & n. 3.*

1 *Infirmitas est ex legitimis causis impedientibus celebrationem.*
4 *Epilepsia quando prohibeat hominē à celebrando.*
5 *Vertigo an prohibere debeat Sacerdotē à celebrādo.*
6 *In asthmate quando abstinendum sit à celebratione.*
7 *Sanguinis sputum an impediat hominem celebrare.*
8 *Lipothymia, aut syncope quando impedire debeat celebrationem.*
9 *Cardialgia an impediat hominem celebrare.*
10 *Vomitus frequens, & ex levi causa quando impediat celebrare.*
11 *Febres quæ à Missa audienda hominem excusare possint.*
12 *In intermittentia febris, quando excusetur æger ab audienda Missa.*
13 *Medici non absque peccato sine necessitate medicamenta præbent diebus festis, & in causa sunt, ut illa assumentes Missæ non interueniant.*
14 *Dolores qui à Missa audienda excusent.*
15 *Qui morbi ob aeris iniuriam à Missa audienda excusent.*
16 *Ob metum quomodo excusentur, qui sanguinis reiectionibus molestantur.*
17 *Qualitas motus, & quantitas consideranda.*

Qui morbi Missæ dicendæ, quive audiendæ impedimento esse possint.

QVÆSTIO V.

1 Manifesta est Sacerdotum obligatio ad celebrandum saltem in diebus solemnibus, per ea quæ adducit D. Thom. *part. 3. sum. quæst. 82. art. 10.* & Navar. *in man. c. 25. n. 89.* & omnium item aliarum personarum obligatio ad audiendam Missam in diebus festis, qui de præcepto sunt, per Ecclesiæ præceptum, ut omnes Canonistæ testantur. Navar. *in man. cap. 21. n. 1.* Summ Ang. *verb. Missa, num. 57.* Summa Silvestr. *verb. Missa. 2. n. 1.* Tolet. *Instr. Sacer. lib. 6. c. 8.* 2 in utroque tamen casu intervenire possunt legitimæ excusationes, & justa impedimenta, de quibus iidem Canonistæ, inter quæ suum obtinet locum infirmitas, de quo impedimento Medicus consulitur, ad quem spectat determinare quando sit sufficiens, quando verò non. De eo igitur in præsenti quæstione verba faciemus, ac primò de iis, quæ impedire possunt Missæ celebrationem: deinceps de iis, quæ impedire possunt eiusdem auditionem.

3 Quoad primum ergo notandum obligationem celebrādi non obligare Sacerdotes singulis diebus, sufficit enim, eique obligationi satisfaciunt, si aliquando celebrent, ut saltem ter in anno. Quā veritate stante, rari omnino morbi erunt, qui hominem legitimè excusare debeant, cùm morbi rari sint, qui indesinenter affligant, & penè nulli, qui non aliquando intermittant: unde potest homo, qui de præsenti aptus non est ad celebrandum, post menstruum, aut bimenstruum spatiū aptus esse: etenim decentius sit in solemnibus festis celebrare, qui tamen tunc non potest, si alio tempore celebret, obligationi satisfaciet, dummodò ter in anno celebret, ut ego credo, nam hoc ad Canonistas pertinet.

4 Sunt tamen aliqui morbi graves quidem, qui vel ex hac vna occasione, si aliàs familiares sint, possunt reuetti, qualis primo locò est Epilepsia, quæ si insignis sit, ita ut homo in terram cadat cum stridore, membrorum distorsione, & spuma in ore, & hoc non semel acciderit, omnino hominem prohibet à celebrando, quod idcirco iute determinatum est, *in c. Nuper, cau. 7. quæst. 2.*

5 Huic autem finitimus morbus est vertigo, cui si homo sit ita obnoxius, ut facilè eā prehendatur, eiusque naturæ sit, vt hominem stare non permittat, sed aut quiescere, aut in terram cogat concidere, & diu duret, motusq; eius sit validus, ita ut omnia in gyrum convolvi appareant, profectò periculosa celebratio esset, maximè quia vertigo huiusmodi solet hominibus jeiunis, stantibus, legentibus, aut aliquid attentiùs facientibus esse infesta, quæ omnia in Missa celebranda concurrunt.

6 Timendum insuper esset celebrare in Asthmatis specie illa, quæ Orthopnœa dicitur, & quæ hominem suffocare videtur, si aliàs quis eā de facili prehendatur, & præcipuè ex longiusculo sermone, vel vocis aliquali exercitatione, qualem oportet in celebrando interuenire. Sic & si stare quis non possit absq; eo, quòd facilè in anhelationem, spiritusque angustiam labatur: nam ubi in celebrando, symptomate prehendeteur, coactus celebrationem continuare, facillimè in animi defectum impingeret, & vitæ euidens periculum subiret: quæ tamen non haberent locum in aliis levioribus suspiriis, seu Asthmatis speciebus, licèt & in ipsa accessione, nempe si in ipsa celebratione accessio irrueret, valdè incommoda futura esset celebratio, & nonnisi cum indecentia aliqua absolueretur.

7 Sanguinis sputum timorosum quoque in hoc negotio est, neq; debet homo se huic periculo exponere, vbi aliàs frequenter sanguinem ex pectoris venis vel erosis, vel scissis, vel ruptis excreet, maximè urgente adhuc destillatione salsa & acri ad pectus, tum tussi sicca, & perenni: nam profectò facile est in ipsa celebratione, venas adaperiri, & sanguinem ab illis effundi, aliquando in magna copia non sine multo celebrantis dedecore, & tanti sacrificij indecentia, neque sine omni ejusdem celebrantis vitæ periculo.

8 Lypothymiæ, aut syncopæ si quis frequenter obnoxius sit, à celebrando debet desistere: nam & jeiuno homine, & stante, & quoquomodo laborāte itruere hi affectus consueverunt: quemadmodum etiam & cordis tremor, ejusdemque palpitatio, et quorum causa promptè homo periclitari posset. Quæ quidem intelligenda, ut in aliis quibusdam morbis adnotaui, ubi hujusmodi affectus insignes sint, & frequentet, ac levi ex causa. & maximè stomacho vacuo: & homine diutius stante, aut attentè aliquid faciente, revertantur, syncope exceptā quæ nunquā ita levis est, quin sit gravissima: itaq; si his commemoratis ex causis aliquo modo se prodat, hominem à celebrando omnino prohibere debet.

9 Cardialgia quoque, in hac re, in causa habenda est: tam atrox enim affectus est, tantaq; anxietudine hominem exercet, ut impossibile sit eum inter celebrandum aut animo non deficere, aut inceptam sacrificij celebrationem absolvere. Vomitus etiam molestus, ac frequens fugiendus esset, si homo eo jeiunus molestetur, nam aliàs ubi à cibo, vel longè à cibo, vel in quocunq; diei tempore prouocaretur, nullum impedimentum præberet, quo minùs homo celebrare posset.

10 Cæterùm in Missa audienda tam parum laboris impenditur, ut, nisi obstaret corporis motus, quo indigemus, ut nosmetipsos ad locum sacrum conferamus, vix ullus daretur morbus, ex quo quicquam notabilis periculi homini imminere posset in Missæ auditione: quia tamen absq; eo motu huic obligationi satisfacere secundum plurimum non permittitur, & ex ea causa plura in morbis accidere 11 possunt non contemnendum periculum portendentia, peculiariter venit considerandum, quinam ij morbi sint, ex quibus id genus periculi sit expectan

expectandum. Et primò quod de febribus aliàs diximus, locum etiam habere in hoc casu potest, nisi aut levissimæ sint, aut simul & leues, & interpolatæ, ut tertiana, & quartana: in quibus tamen certum est, quòd in diebus afflictionis nullo modo tutum sit hominem è lecto sese dimovere, & multò minus tutum extra domum prodire, si vehementiores habeant insultus, & maximè in tertiana, in qua ob humoris ipsam excitantis naturam, & qualitatem, facillimè ægri aut in prava symptomata labi possunt, aut febris ex simplici duplex, aut cōtinua fieri potest. Sed & in diebus quoq; interpolationis, vbi tertiana non omnino aspernabilis, sed aliquam habeat vehementiam, non caret periculo sese movere, aut domo egredi: si tamen leviuscula est, utrumque videtur periculo carere, nisi morbosus apparatus majus aliquod malum minaretur. In quartana, ubi lassitudo non sit adeò excedens, ut ipsa sola per se prohibeat hominem loco moveri, non modo è lecto surgere, domoq; egredi omni vacat periculo, sed etiam sese paulisper exercere: itaque absque incommodo possunt ægri Missæ intervenire.

12 Præterea in his febribus intermittentibus animadvertendum, quòd cùm contingat in diebus interpolationis aut sanguinem minuere, aut medicamentum per alvum purgans exhibere, atque id de necessitate fiat, quia periculosum est in ipsa die afflictionis hæc præstare, certè non careret gravi periculo, homines in his casibus sacrificij celebrationi intervenire, eà enim occasione facili negotio in syncopem, aliosque non contemnendos affectus labi possunt. At verò non absq; peccato alia ex parte à Medicis fieri crediderim, vt in præservativis

13 purgationibus præbentes medicamenta, aut sanguinem absq; necessitate extrahentes in diebus festivis occasionem præstent, ut homines Missæ intervenire non valeant, ipsosq; etiam medicamenta assumentes, quibusq; sanguis extrahitur, non esse à culpa immunes credendum, cùm aliàs commodè possint feriatis diebus eadem medicamenta assumere, aut sanguinem extrahere, quod pro Canonistis animadvertendum duxi, & multò magis pro ipsis Medicis, ad hoc ut in posterum hoc inconveniens admoniti pro viribus devitent.

14 Cæterum dolores, qui motu irritari possunt, ad hoc vt notabile aliquod periculū minentur, graves esse debent, & cum notabili anxietudine corporis associati, quales sunt, qui vel nobilem aliquā partem, vel exquisito sensu præditā obsidere solent, & qui secum afferant alia non contemnenda symptomata, vel lassitudines ingentes, inappetentias invincibiles, vigilias insuperabiles & id genus alia: In his namq; similibusq; eventibus facilè & dolores irritari, & symptomata adaugeri, & homo manifesto vitæ periculo exponi posset. Tales essent dolores capitis acuti cum pulsu, oculorum caligine, vomitu, horrore, & hujusmodi, stomachi vehementes cruciatus cum inappetentia, nausea, lipothymia. dolores colici, Iliaci, Nephritici, quando atrocitate sunt insignes, & alij his non absimiles.

15 Præterea quidam morbi sunt, qui non tam ex motus occasione, quàm ratione externi ambientis periculum minari videntur, si homo illis affectus aëri sese exponat: Huiusmodi esset gravis Ophthalmia, quæ insigniter irritari ab externis aëris injurijs potest, & hominem in pessimum statum conjicere, quæcunque tandem sit temporis constitutio: præcipuè autem hoc locum habet in Ophthalmia quæ & dolore, & inflammatione sit notatu digna. Talis etiam morbus esset grave Asthmatis genus, etiamsi non actu affligeret, aut mediocre actu affligens, vrgente hyemis rigore. Et quamquam Cels. *lib. 4. c. 4.* nihil magis conferre huic affectui adstruit, quàm lentam ambulationem penè usque ad lassitudinem, docetque exercitationem ambulandi, currendique esse in eo necessariam, tamen cavēdus semper aëris rigor est, ex cujus tantùm culpa hi affectus & recurrunt, & exacerbantur, & acutiores fiunt. Non dissimile commemoratis est sanguinis sputum, quod etiam in magnis æstatis fervoribus, & in horridis hyemis algoribus solet levi negotio recrudescere. Vbi proximus timor, ac rationabilis est, ne reversionem faciat, omnino huiusmodi temporis constitutiones declinandæ, ne homo mortis periculum eà occasione subeat.

16 Ex motu quoque rationabilis timor insurgit in omnibus sanguinis fluxionibus, si nō mòdò mediocres tantùm, sed & excedētes sint, qualis esset sanguinis vomitus, narium hæmorrhagia, aut hæmorrhoïdum, aut menstruorū in fœminis non naturalis evacuatio, cùm in omnibus ac singulis indici à Medico debeat omnimoda quies, & qualiscunque motus, etiam lenis, discrimine notabili non vacet. Quin etiā cæteros fluxus, cùm ultra modum molestant, non esse ab omni periculo immunes in hoc negotio, certum esse debet: nam præterquam quòd motu irritantur, facilè ex ejusdem motus causa ægrotantes in Lipothymiam, animi defectū, ac syncopen labūtur, ex quibus aliquādo improvisā illos mortem oppetere difficile omni ex parte non est.

17 In quibusvis tamen casibus, præter prædicta, qualitas & quantitas etiam motus faciendi, vt homo ad sacrificij locum se conferat, venit consideranda: non enim dubium est, quòd ubi motus modicus sit, & cum parva agitatione, ut si lecticā, aut Rhedà quis ferri possit, major morborum vehementia requiritur, ut ex eo homo quicquam periculi reportare se posse timeat: contra si multus esse debeat: ut si Ecclesia longè distet, si proprijs pedibus perficiendus, minor morbus sufficiet.

SVMMARIVM.

1 *Vocis exercitatio inter alias corporis exercitationes connumeratur.*
2 *Lectionis commoda, & incommoda unde.*
3 *In lectione quæ notanda.*
4 *Lectio longè à cibo facta semper tutior, quàm proximè à cibo.*
5 *Characteres minuti caput, & oculos insigniter fatigant.*
6 *Submissa vox, quam clara tutior: alta tamen in multis morbis maximè proficua.*
7 *Recitatio sedendo facta tutior, quàm ambulando.*
8 *Qui capite imbecilli sunt, quæ observare in recitando debeant.*
9 *Qui Catharrho laborant, quomodo recitare possint.*
10 *Qui oculorum vitiis molestantur, quomodo debeant recitare.*
11 *Asthmatici quomodo recitare debeant.*
12 *Qui sanguinis reiectationibus tentantur, quæ observare debeant.*
13 *Qui animo facilè deficiunt, quomodo recitare possunt.*
14 *Stomachici quomodo debeant recitare.*
15 *Ventris doloribus obnoxij, quæ observare debeant.*
16 *Cachectici, Hydropici, Obstructi, quomodo possint tutò recitare.*

Medica præcepta in recitandis divinis Officiis, iis servanda, quibus recitatio ob aliquem morbum noxia quòquo modo esse posset.

QVÆSTIO VI.

1 INter cæteras corporis exercitationes Medici vocis exercitationem connumerarunt, eamque ad corporis salubritatem accommodantes, pluta de ea re præcepta tradiderunt: inter alias autem de eà significanter exercitatione meminerunt, quæ lectione fit, in quo genere comprehendere nobis licet diuinorum recitationem. Quoniam ergo una ex parte in hac re urget hominis obligatio ad recitandum, ex alia verò timor corporeæ salutis amittendæ, cùm nonnullos contingat malè affici, & à diuinorum recitatione facilè notabilem noxam reportare. Qui tamen auctoritate *c.contrarta de consecr. dist. 5.* moti aut religionis amore: & Dei obsequentia pellecti, corpoream salutem animæ saluti postponunt, consentaneum est his commonstrare quonam pacto cum minima, aut nulla corporis iniuria propriæ obligationi possint satisfacere: quod etiam, si observare velint nonnulli, qui levioribus ex causis à divinorum recitatione sese excusant, non tam faciles in postrum erunt ad se ab ea obligationa eximendos, nec Prælati tam indulgentes erunt in illis dispensandis, qui tamen plerumque Medicorum relatione, ad pauca advertentium, & in hoc negotio negligentium acquiescentes, subditos suos ab hoc vinculo exuunt.

Iam igitur in secunda quæstione vidimus, quibus in morbis periculosa esse possit diuinorum officiorum recitatio: nunc, ut propositæ prouinciæ satisfaciamus, aliquid breuiter, ac generaliter de lectione dicendum, ut postmodum sciamus quæ commoda, aut incommoda ab illa reportare liceat, & quomodo incommoda euitare, commoda procurare inde possimus. Ac profectò lectionis commoda, & incommoda, noxæ, & utilitates à variis rebus dependent, quæ aut ipsum hominem recitantem, aut

2 ipsam lectionem respiciunt. Quoad hominem enim videndum, an sanus omnino sit, an aliqua parte corporis laboret cujus partis respectu lectio illi

3 utilis, aut damnosa esse possit. Quoad lectionem autem notatur qualitas ipsius modulationis vocis, tempus legendi, librorum qualitas & quoad res, quæ leguntur, & quoad characteres librorum, locus ubi legitur, quantitas lectionis.

Quoad vocis namque modulationem, hæc aut alta est, & clara, aut summissa, & obscura: item aut velox aut tarda: aut grauis, aut acuta: aliter enim corpus afficit una, quàm alia, & una quidem partes roborare, alia illas debiles efficere apta est, & sic de reliquis.

Quoad tempus. lectio vel fit ieiuno stomacho, vel à cibo: item vel fit de mane, vel in meridie, vel vespere, vel noctu: item aut ante somnum, aut post somnum. Quoad qualitatem librorum, vel constant in characteribus minutis, vel grossis, vel mediocribus in qua re alia quoque adnotari possunt. Quoad qualitatem rerum quæ leguntur, eæ vel feriæ sunt & graues, vel ludicræ, vel jucundæ, vel molestæ, vel mentem abstrahentes, & summam attentionem facientes, vel contrà.

Quoad locum legendi, is vel apertus est, vel clausus vel Soli discoopertus, vel umbrâ contectus, vel calidus, vel frigidus, humidus, aut siccus, vel ventis bonis, aut malis perflatus, aut nullo vento agitatus. Quoad quantitatem denique lectio aut longa & multa est, aut breuis & modica: aut mediocris: item aut frequens, aut infrequens, aut una vice confertim facta, aut sensim, & repetitis vicibus.

Qui ergo, non obstante aliquâ corporis valetudine, quæ illos excusare possèt, recitare divina officia volunt, ij, quæ inde incommoda eorum saluti prouenire possunt, euitare desiderant, has primò generales regulas, quæ sequuntur, observent.

4 Minus damni semper habet secum lectio longè à cibo facta, quàm immediatè post cibum: innoxia autem semper est ante cibum. Nam quæ immediatè à cibo fit, præterquam quòd requisitam attentionem habere non solet, ciborum concoctioni nocet, caputq; multis vaporibus replet, quæ tantò faciliùs succedunt, quantò attentiùs homo recitat, aut legit. Maximè igitur nocebit recitatio tunc facta, ubi caput doleat, aut excrementitiis humoribus sit refertum, ubi oculi fluxionibus sint obnoxij, ubi stomachus difficulter concoquat, & in aliis quibusdam casibus, de quibus in superioribus.

5 Secundò litteræ, vel characteres minutiores non solùm oculos mirum in modum defatigant, quibus inimicissimi sunt, sed etiam caput ipsum, cuius aliquando dolores conuocare solent: quapropter semper, atque in omni ætate, in omnique corporis affectione conducibilius, magisque tutum est, crassiorum characterum libris uti, præcipuè autem minutiores euitare debent, qui caput, & visum debile sortiuntur, & qui quoquomodo oculorum affectibus detinentur.

6 Tertiò, sicuti submissa vox nulli penè affectui incommodare est apta, ita alta, clara, & acuta in aliquibus interdum noxia, in alis etiam perutilia esse potest. In submissa nulla humorum agitatio, nulla, aut saltem modica excalfactio succedit: in clara, alta, in acuta maior & minor agitatio, & notabilis capitis pectorisque, vicinarumque partium excalfactio exoritur. Quemadmodum ergo submissa capiti tutior est, ita cæteræ interdum insigniter illi obesse possunt. Eodem [illegible] submissa pectori nunquam inimica, acuta ali[illegible] [illegible] inimicissima: clara, sonora, & expedita amic[illegible] pletumq; est. Idem quoque de lectione tarda, aut veloci asserendum: illa nihil aut propemodum, hæc aliqualiter interdum, pleruma; autem insigniter, præcipue si simul clara sit & velox, hominem exercere, & excalfacere apta est, & sic aut nocua, aut innocua, quinimò dicam nonnisi utilis euadet.

7 Quartò, recitatio sedendo, aut quiescendo facta nullum habet secum salutis incommodum, nisi procumbendo, & maximè in dorsum fiat: ambulando autem, quemadmodum aliquando potest nocere, ita aliàs utilis esse poterit. Sic recitare sub Sole semper nocuum, sub umbra non semper nocuum, si modò neque multum densa sit, neque in loco frigidiori, aut humidiori fiat, exercitatione enim, & recitatione succedit internarum partium excalfactio, & euaporatio ad externos cutis poros: unde si ambiens in frigiditate excedat, pori constipantur, & vapores ad intra repelluntur, non sine notabili satis nocumento. In humidiori autem loco pori adaperti ambientis humiditatem excipiunt, unde non contemnenda sanitatis incommoda pullolant. Iacendo & maximè supinè recitare, habet secum notabile incommodum, in latus non ita. Et ratio est, quia supino jacente homine, magis laborant in respirando partes, cùm difficiliùs eleuari possint: tantò magis autem eas laborare necesse est, si legere aut recitare modo homo velit: itaque in corporis affectibus erit hoc maximè noxium.

8 His ita dispositis, sanis suo iuri relictis, si qui capite imbecilli sunt, quod facilè repletur, aut minima ex causa dolet, ij nullam noxam à recitatione reportabunt, si recitare vitent immediatè à cibo,

ij

si recitent voce submissa, in loco amœniori, & aperto, non sub densiori umbra: neque in loco nimium calido, aut nimis humido, si ambulantes, aut sedentes recitent, si non velociter, sed tardiusculè: quæ etiam convenient iis, qui quoquomodo aliquâ capitis parte dolent, aut malè afficiuntur.

9 Qui catharrho tenui, salso, ac subtili, calido, & acri laborant, leniter recitent, in loco frigidiusculo, voce submissiori, non jacentes, sed stantes, leviter deambulantes: qui autem frigido, ac crasso molestantur, concitatiori sono, altaq; ac clara voce recitare debét, in loco calidiori, stantes, aut ambulátes

10 potiùs quàm sedentes, aut procumbentes. Qui oculorum vitiis obnoxij sunt, characteres quærãt crassiores, sub Sole non recitent, neque in loco valde claro: capite non inclinato, sed reclinato potius: nihil enim æquè visui obest, quàm caput in faciem pronum sæpè habere, atque eo modo stare, aut legere, aut aliquid studiosè operari, facilè namque ex capitis vacuitate ad ipsos oculos delabentes humores visui majorem in modum incommodant: contra verò reclinato ad posteriora potiùs recurrunt. Eadem fugiant qui frequenter Ophthalmia prehendi solent: & eum his fugiant etiam altiori voce, & contentiore, concitatioreque prolatione recitare, recitentque, tardiusculè, ac submissiori voce.

11 Qui Asthma patiuntur, vocis exercitio, vt jam diximus, tutiùs quàm plerique alij uti possunt, idcirco altiori, ac alacriori voce, ac concitatiore recitare illis conducit, sensim ambulando potiùs quàm sedendo, aut procumbendo: præcipuè autem evitare debent recitare supini jacentes, respirationi enim hic motus est maximè noxius. Frigidiora loca, aut æstuosa vitent, maximè autem Soli discooperta: hoc enim pacto & debito satisfacere, & saluti etiam corporeæ simul prospicere poterunt. Qui

12 hæmorrhagiis undecunq, fluentibus obnoxij sunt, maximè autem qui sanguinem exspuunt, leni omnino voce, tarda ac submissa recitare debent, sedentes, aut in lateris recumbentes potius, quàm deambulantes: Solem pro viribus evitent, & temperato loco, temperaturiquè item diei tempore recitare procurent, nisi ad aliud ex præcepto tenean-tur. Quicunque animi defectum quem doeunque familiarem habent, quiescentes recitare

13 debent, voce submissa, ac lenissima prolatione, quàm minimum corpus recitando defatigantes. Hos omnino jejunus esse non conducit, sed satius illis est aliquanto pòst à cibo recitare, aut saltem ante recitationem aliquid præassumere. Qui stoma-

14 chi imbecillitate, ac cruditatibus laborant, recitatione aptissimè corpus exercere possunt, & malè habenti stomacho commodissimè opitulari, nam ex Celsi consilio *lib. 1. c. 8.* si quis stomacho laborat, legere clarè debet, post lectionem ambulare: quod paulo pòst repetit. Alta igitur, claraque voce, ac concitatiori recitet, leniter sub dio perambulando. Imò non sola lectio stomachicis confert, sed etiam vociferatio, teste Oribas. *lib. 6. Coll. c. 7.* nam, vt ibi habetur (speciatim vociferationem stomachicis conferre demonstrat) vociferatio calorem auget, purgat, firmat, & attenuat: consequens ergo est, stomachi cruditates per eam purgari, eius calorem firmati, concoctionem meliùs succedere, & inde alia bona emanare: unde proficua erit his, qui in

15 Choro recitare tenentur. Qui ventris doloribus sæpe molestantur ex accumulatis cruditatibus prodeuntibus, non minùs quàm superiores à recitatione juvari poterunt, & præcipue à vociferatione, quæ in publica recitatione potest habere commode locum. His etiam cum superioribus jejunos recitare conducit, ut crudæ superfluitates expeditiùs

16 expurgentur, partium calore firmato. Cachecticis, & Hydropicis eidem convenire non est dubium, quos, etiamsi capite firmiore sint, sub Sole recitare permittendum, monentes ut frigida & humida loca pro viribus declinent. Neque secus suadeodum iis, qui viscerum obstructionibus, consimilibusque morbis conflictantur, præcipuè autem ubi ab infirmo calore, & à copia frigidorum humorum excitantur. Nam contra vbi calor viget, & humores calidiores abundant, contraria supradictis facienda: nempe leniter, ac submissa voce recitare quiescendo potius, quàm ambulando, Solem, & calidiora loca evitando, & sic de singulis: quæ etiam pro regula inservire possunt, servanda in aliis morbis, qui homini molesti esse solent.

LIBRI SEPTIMI, TITVLVS TERTIVS,

De Debito Conjugali.

Continens Quæstiones sex.

I. Quando, quantùm, quomodo debitum coniugale sit reddendum.
II. De his, quæ virum à redditione debiti excusare possunt, ex parte sui.
III. De his, quæ vxorem à debito reddendo excusant, ex parte sui.
IV. De his, quæ vel alterum, vel vtrumq; conjugem prohibent exigere.
V. De his, quæ cõjuges à redditione debiti excusant, ex parte alterius.
VI. Examinantur nonnulla, quæ secundum Canonistas in usu matrimonij cum peccato inter conjuges contingunt.

SVMMARIVM.

1 *Coniuges tenentur ad mutuam debiti traditionem, & negantes reddere debitum, absque iusta causa, peccant mortaliter, & n. 4.*
2 *Modus concumbendi, qui generationem impediat, peccatum mortale inducit.*
3 *Coniuges non tenentur reddere debitum cum propria salutis detrimento.*
5 *Venus optimus dissidij coniugalis Medicus.*
6 *Coniuges quando tenentur reddere debitum.*
7 *Copula matrimonialis, secundum aliquos, non est licita diebus festis.*
8 *Coitus quibusdam temporibus maximè noxius.*
9 *Ex qualitate tẽporis quando vir à coitu læditur.*
10 *Debitum quoties reddendum.*
11 *Exactio debiti vel tacita est, vel expressa.*

12 *Taeu.seextio ex quibus signis deprehendi possit.*
13 *Immoderatè petere non eodem modo dicitur vir, vt vxor.*
14 *Mulier an teneatur reddendo debito semen & ipsa emittere.*
15 *Filiorum procreatio est præcipuus Matrimonij finis.*
16 *Semen muliebre requiri ad generationem.*
17 *Fœmina neque habent, neque habere debuerunt semen, ex Aristotele.*
18 *Conceptio succedit absque ea voluptate, quam fœminæ in emissione seminis percipiunt.*
19 *Species rerum non miscentur.*
20 *Fœmina habet ut mas omnia instrumenta, quæ ad semen conficiendum, conseruandum, ejaculandum requiruntur.*
21 *Quælibet res est propter suam operationem.*
22 *Seminis effectus idem in fœmina, ac in mare.*
23 *Fœminæ testibus abscissis non generat.*
24 *Fœminarum semen esse verū, & perfectum semen.*
25 *Generans geniti formam procreat.*
26 *Cuius est dare formam, illius est actio, quia forma est actio agentis.*
27 *In seminibus inest forma fœtus in potentia.*
28 *Forma non sequitur naturam materia.*
29 *Si fœmina non haberet ultimitatē in generatione, Natura nunquā intenderet generare fœminam.*
30 *Fœminæ generatur per accidens.*
31 *Semen fœmina concurrit ad generationem ut agens, & ut materia.*
32 *Fœminæ quomodo absque voluntate cum proprio semine concurrant ad generationem.*
33 *Seminum vnumquodque per se est partialis tantùm causa.*
34 *Semen fœmineum ex se absque masculeo non generat, quia non concipitur.*
35 *Beatissima Virgo fuit vera, ac perfectissima Christi Mater, vt omnes aliæ matres sunt.*
36 *Maria Virgo non mente solùm, sed etiam corpore fuit semper Virgo.*
37 *Christi Domini incarnatio partim naturalis, partim miraculosa.*
38 *Naturalis modus reddendi debitū quis sit, & n.41.*
39 *Naturalem modum coeundi esse Ventrem exercere à parte postica, falsum: contra Lucretium & Mercurialem.*
40 *Naturalis modus concumbendi est qui magis facit ad generationem.*
42 *Deviatio à naturali modo concumbendi, utrū etiā sit culpabilis, in quibus nulla speratur generatio.*
43 *Coitus etiam licitus factus sola voluptatis causa peccatum infert, ex aliquorum Canonistarum.*
44 *Coitus non est ob voluptatem utendum.*
45 *Coitum Natura non instituit ad delectanda animalia sed voluptatem in coitu posuit, vt allicerentur ad coitum.*
46 *Non omnis deviatio à naturali concumbendi modo impedit generationem.*
47 *Potest deviari in concubitu à naturali modo, ad hoc ut sic faciliùs sequatur conceptio.*
48 *Ex parte tantum seminis potest fieri conceptio.*
49 *Generationem in nulla coeundi ratione impediri, dummodo coitus in naturali vase celebretur, falsum.*
50 *Ad concubitum in latus celebratum difficillimè sequitur conceptio.*
51 *Concumbendi quidam modi non solùm conceptionē impediunt, sed etiam maximè efficiunt.*
52 *Quinam concumbendi modi magis, aut minùs generationem impediant: qui item magis, aut minùs sanitati noceant.*
53 *Concubitus, qui erectis hominibus fiunt conceptionem impediunt, & sanitati maximè nocent.*
54 *Qui modus præ cæteris conceptionem simul impediat, & sanitati pariter sit nocuus.*

Quando, quantùm, quomodo debitum conjugale sit reddendum.

QVÆSTIO I.

QVi sancto Matrimonij vinculo copulantur, 1 cùm ad plura invicem præstanda, tenētur, tum vel maximè ex Iustitia ad debiti conjugalis mutuā redditionē: eamque ob causam mortaliter peccant, quotiescunque huiusmodi debitum reddere absque legitima causa negant, vt ex communissima dicunt DD. Navar. *in Manual. c. 16. n. 25.* Sum. Syluestr. *p. 1. verb. debitum conjugale, n. 1.* Sanch. *de matr. lib. 9. disp. 2. n. 4.* Coninc. *de sacram disp. 34. dub. 2. n. 17.* Alphons. Vivald. *in candel. aur. p. 1. tit. 17. rubr. de reddit. deb. matr. n. 5.* Pontius *de matr. n. 10. c. 2. n. 4.* Bonac. *eodem tract. q. 4. punct. n. 4.* Multa autem circa hanc materiam à Canonistis pertractantur, de quibus cùm Medicus ex arte determinare possit illi eius iudiciū requirunt: nam occurrit aliquando dubitare, an Veneris usus hoc, aut illo modo, qui à naturali recedat, celebratus, impedire possit generationē, necne, quia ubi generationem impediat, mortale intervenire peccatum volunt, nisi iusta aliqua ex causa id fiat. Coninc. *ubi sup. disp. 34. dub. 9. concl. 9. num. 80.* & elicitur ex D. Tho. *2. 2. q. 154. art. 12.* Lessius *de iust. & iur. lib. 4. c. 3. dub. 13. n. 89. v. 5.* Sanch. *de matr disp. 16. n. 5. lib. 9.* Pontius *ib. lib. 10. c. 11. n. 2.* Scire ergo pernecessariissimum videtur, & ex Medicia expetendum, quinam concumbendi modus aut prorsus, aut ex parte, aut faciliùs, aut difficiliùs conceptionem impediat. 2

Præterea quia, vt post alios ex Riccardo Pontius *ubi sup. n. 2.* Deus non vult conjuges invicē obligari in his, quæ contra rectā Naturæ inclinationē sunt, quæ est priùs, ante omnia seipsum seruare, idcirco neuter eorū, eius mandatū reddendi debitū adinvicem, tenetur reddere cum propriæ salutis detrimēto. Scot. *in lib. 4. sent. dist. 32. q. unic.* D. Thom. ex quo Sanch. *ubi sup. disp. 24. n. 2.* Pontius *loc. cit. c. 14. n. 3.* Coninc *de sacr. disp. 34. dub. 3. n. 20.* Bonac. *ib. q. 4. n. 6.* & ex nostris Epiph. Ferd. *lib. 3. Theor. undecimo.* Verùm quando possit, & quale damnum ex coitu alterutri ex cōjugibus evenire, absq; dubio ad Medicum spectat determinare, vt firmabat idem Pontius, *loco cit.* Nonnulla insuper sunt, quæ sub mortalis culpæ reatu prohibent alterutrū ex cōjugibus exigere, aliquando etiā reddere debitū: alia, quæ simul & reddere, & exigere, quorum etiā plura ad Medicū pertinet considerare, ac pleraq; alia quæ dubiū faciunt, in ea re offeruntur, quorū determinatio à Medico proferenda est: de hoc igitur argumento erit Medico, quantum suâ interest, pertractandum. 3

Iam verò in principio huius argumenti, ex receptissima Canonistarum sententia, imò ex divinæ sapientiæ decreto, monuimus, cōjuges teneri ad mutuam conjugalis debiti redditionē: quam quidē vel quòd filiorum procreationem, vel quod Iustitiæ satisfactionem, vel quòd stimulorū venereorum refrenationem, vel quòd reciprocam conjugum dilectionē in Matrimonio spectemus ad eorum singula comperimus esse apprimè necessariam: nam constat ex ea, & non aliter, cōjuges prolē sperare posse, nec aliter: aut alio modo Iustitiæ debito satisfieri, neque ullo aptiori medio Veneris aculeos retundā posse, neq; per aliud quodvis mediū quàm per hoc mutuum conjugum amorē foveri, nam idcirco dictum est à Plutarch. *in præcept. connub. n. 40.* Venerem 4 5

esse

esse optimum dissidij conjugalis Medicum: debiti itaq; Matrimonialis redditione his omnibus Matrimonij finibus plenissimè satisfacere cariũ est.

Cùm ergo debitũ à Conjugibus sit omnino ad invicem reddendum, determinandum deinceps est, quando, quantũ, quomodo sit reddendum. Consentaneum enim est, modum, ac regulam quandam in his tradendã esse, neq; indifferenter omni tempore, nec quãtum alterutri libuerit, nec quomodo libuerit reddendũ esse: sed tunc tandẽ contra Iustitiam, & rectum eos facere cùm à prædicta regula desi-

6 ciunt. Circa quando igitur absolutè dicunt DD. conjuges teneri ad reddendũ debitum quandocunque, ut ex D. Thom. Brunel. *de spons. & matrim. conclus.* 8. *n.* 10. In tempore tamen considerari possunt variæ qualitates, primò autẽ hoc tempus universale est, ut quod quatuor anni tempestates comprehendit, aut particulare ipsius diei. Vlterius considerari potest tẽpus, vel ut habens aliquã naturalem qualitatem, ut calidi, frigidi, humidi, sicci, nocturnã, aut diurnam, vel ut habens aliquã qualitatem ex accidenti, ut quod à prandio sit, vel cœna, vel quod festũ sit, aut nefestum; de hac tamen posteriori qualitate nihil ad Medicũ considerare spectat, licèt supervacaneum non existimem admovere, voluisse Cano-

7 nistarum nonnullos copulam Matrimonialem non esse licitam diebus festis, ut multis probat Tiraq. *de leg. connub. lib.* 35. *glos.* 1. *n.* 111. *& seqq.* vbi etiam apud Gentiles id moris fuisse, ut festis quibusdã solemnibus; diebus uxoribus abstinerent, testãtur multæ ab ipso recollectæ auctoritates, quas apud ipsum vide; nam ego ne aliena transcripsisse videar, etiam nonnulla à me ipso adnotata hic prætereo, quæ & ab ipso referuntur, vt illa Iuvenal. carm. *sat.* 6.

Ille petit veniam, quoties non abstinet uxor
Concubitu, sacris observandisque diebus.

Si tamen circa id alia desideras, vide Suar, *de vit. & stat. Relig. lib.* 1. *cap.* 18. *num.* 4. & Sanch *de matrimon. lib.* 9. *disp.* 11. apud quem etiam habes plures Auctores citatos, in varias sententias abeuntes, ipse verò adhæret Auctoribus quartæ opinionis, tenentibus, nullum esse peccatum exigere diebus festis, sed esse tantùm de consilio non exigere.

8 De qualitate autem temporis naturali constat, quibusdam temporibus coitum esse maximè noxiũ, & Medici quidem laudantes pro coitu tempus vernum, aliis anni temporibus ab eo abstinere jubẽt, neq; dubium est summis fervoribus, rigidisque algoribus vigentibus notabile afferre nocumentum, maximè in non assuetis; sed licèt de particularibus nihil quicquam certi determinari possit, tamen di-

9 cendum ex hac temporũ qualitate, virum saltem, à consueto parumper Veneris usu remorari debere, quia si tam frequenter utatur in æstate ferventi, in autumno intemperato, in hyeme rigida, ut in vere, certè non evitabit notabile nocumentũ, quo stante justa ex hoc excusatio emergit: unde si exẽpli gratiã, consuevit vir Venera uti singulis diebus absq; noxa, poterit æstu aut algore vigente bis singulis hebdomadis, aut moderatiori tempestate alternis diebus tutò illã uti, neque tenebitur, etiam petente uxore, frequentiùs uti, quia tunc dicetur uxor immoderatè, & indiscretè exigere, periculo, de quo suprà ex redditione viro imminente. Sed hæc pro exẽplo sint, nam particularia juxta virium, temperamentorũ ætatum, consuetudinis, regionis qualitatẽ sunt determinanda; nam unum temperamentũ magis quàm aliud Veneris laboribus aptum, & una ætas aptior alia, & sic de singulis, in omnibus tamẽ virium præcipua ratio habenda, & juxta earum robur de his sententia ferenda est. Illud tantùm addẽdum est, accidentalem, sed contrariam tẽporis qualitatem, nempe quando hyems calida, æstas frigida asset, posse etiam interdu justo impedimento esse; non enim ex eo quòd naturalis tẽporis qualitas ab accidentali temperari videatur, idcirco dicendũ non magno nocumento coïtum esse posse; quia accidentales hujusmodi qualitates extra naturam temporis prædominãtes corporibus sunt inimicissimæ, unde individuorum naturæ notabiliter ab eis læduntur, quapropter consentaneũ est, eas à coitu tum temporis majorẽ in modum lædi. Ex accidenti etiã fit, ut tẽpori aut pestilentia, aut epidemia coniungatur, & communis Medicorum opinio est, tunc temporis vigentia nẽpe aut peste, aut epidemiã, coitũ esse ex magis lædentibus sanitatem, vt dixi *lib.* 3. *tit.* 3. *q.* 4. *n.* 15. licèt non desint, qui adstruxerint, tunc tẽporis abstinentiã à coitu consuetis esse perniciosam, & ex ea potissimum causa nonnullos pestẽ contraxisse.

Cæterùm circa quantum reddendum sit debitũ, duo sese offerunt consideranda, quantum nimirum discretum, & quantũ continuũ. Circa quantum di-

10 scretum, hoc est, quoties sit reddendum debitum, dicunt Canonistæ, toties reddendum, quoties moderatè, & discretè exigitur; moderatè autẽ, & discretè exigere dicuntur conjuges quoties qui reddere debet absq; propriæ salutis detrimẽto reddere potest. Sed adverte id, quod iidem Canonistæ admonere

11 non destiterunt, exactionem nempe hanc vel posse expressam, vel esse tacitã, maximè ex parte mulieris: mulieres enim, de honestis loquor, vix eò procacitatis deveniũt, ut expressis verbis, aut actibus à viris suis debitum exigant, idcirco cùm non expresè exigunt, quibusdam tamen signis, & verbis tacitè exigunt, viri tamen etiã huic tacitæ exactioni tenẽtur satisfacere. Sanch. *vbi sup. lib.* 9 *disp.* 2. *num.* 4. Coninc. *de sacram. disp.* 34. *dub.* 2. *n.* 17. Alphons. Vivald. *in candel. aur. part.* 1. *tit.* 17. *rubr. de redd. debit. conjug.*

12 *n.* 7. Videndũ ergo quibus signis ac conjecturis dignosci à viro possit hæc tacita uxoris exactio, quorum signorum, conjecturarumque cõnullas Medici subministrare possumus; licèt profectò nunquã tam bardus homo sit, quin ex se idipsum maximè ex cõsuetudine conjectari possit. Tamen solent mulieres cùm illis veneris libido incessit, viros circa amatoria facilè interpellare, zelotypiam causantur, sese ultrò illis dedunt, illisq; blandiuntur; corporis partes quasi per incuriam denudatas apparere permittunt, pectus, & mãmæ, & incalescunt, & tumentiores apparent, alacriores consueto sunt, facie rubẽt, oculi illis nitore fulgescunt, & si majori ardore coëundi detineãtur, balbutire videntur, extra rem loqui, ac vix mente cõstare; loca illis insuper incalescunt ac tumefiunt: quæ si viro nota sint, dissimulare jam, neque ad debitum opus devenire, omnino non curantis debito satisfacere hominis est. Sed etiam ex parte viri, qui verecundiã detineretur, revereretur q; uxorẽ, tacitæ hujusce exactionis proportionales conjecturæ, præter membri erectionem elucescunt, quibus etiam mulier admonita ex parte suâ ita operari tenetur, ut vir, minutâ verecundiã, debitum exigere tutò possit, quod facilè succedet mulieris ipsius blandimentis & illectamentis, quibus virum excipere conari debet.

13 Adverte secundò, non parem esse rationem immoderatè petendi in viro ac muliere; cùm enim, ut luculentiùs dicemus suo loco, vt ex coïtu maximè dissolvatur, ac debilitetur, neq; unquam illum exerceat sine proprij seminis emissione, mulier autem contra parũ debilitetur, & multoties absq; proprij

seminis effusione venere utatur, fit, ut exactio ex parte fœminæ immoderata dici possit, exempli gratiâ, si bis singulis diebus, aut etiam semel exigat, quæ tamen ex parte viri immoderata non diceretur, etiamsi decies singulis diebus exigeret, nisi tamen quid ex parte mulieris obstaret.

Circa quantum continuum dubitatur primò, an vir teneatur copulam continuare, postquã ipse seminaverit, donec mulier quoque semen emittat; & idem etiam dubium occurrere potest circa uxorem, an nimirum teneatur ipsa postquam proprium desiderium expleverit emissione seminis, virum expectare, qui emittat; sed de utraq; hac dubij parte dicã quæstione vltima, cùm ea de re sermo incidet.

14 Secundò dubitari potest, an mulier ita teneatur reddere debitum, ut, nisi semen emittat, non dicatur reddidisse, sic & de viro dubitari potest, an dicatur debito satisfecisse, si cum uxore congressus quidem sit, & illa semen emiserit, ipse verò nequaquam. Sed 15 de hac posteriori parte alias. Quoad priorẽ, nempe quantum ad id, quod ad mulierem spectat, ratio dubitandi est, quia conjuges videntur teneri, quantũ est ex se, procurare, ut ex eorum copula sequatur generatio, cùm hic sit præcipuus matrimonij finis; at hæc sequi non potest absq; eo quòd mulier semine proprio in coitu concurrat; tenebitur ergo copulã continuare donec semen effundat, ut, quantum est ex se, ex eo congressu sequatur generatio. Sed huic dubitationi respondendum videtur, salvo semper saniori judicio, aliud esse debitum reddere, aliud uti in matrimonio ad hunc finẽ, ut sequatur generatio. Dicendum ergo, mulierẽ debito satisfacere, si cum viro congrediatur absq; eo quòd semẽ propriũ effundat, satisq; esse, si ipsa semen datâ operâ non retineat ne sequatur generatio, aut alio quocunque actu ipsam generationẽ impediat. Quod est peccatũ mortale. Sanch. *de matrim. lib. 9. disp. 10. n. 1.* & licèt ubi spes est generationis mulier conari debeat, vt semen effundat, aliàs frustrà viro congressura, tamen obligationi reddendi debitum videtur satisfacere, si ipsa sibi impedimento non sit, ne effundat, quippe cum impediendo proprij seminis effusionẽ, omninò impediret generationem, absq; ea enim succedere non potest; quoniã mulieris semen requiri ad generationẽ apud Medicos communissima ac receptissima sententia est, ita ut mirari subeat 16 Pontium *lib. 10. c. 11. n. 3.* & Dianam *miscell. tract. 3. resol. 38.* & alios firmantes, semen muliebre nõ concurrere activè ad ad generationẽ ex receptiori Philosophorũ & Medicorum opinione: Videtur enim hi DD. quicunque tandem sint, classicos Medicos, ac plerosq; Philosophos non legisse: quia tamen video quamplurimos aliarũ scientiarum Professores eâ hæresi detineri quod semẽ muliebre neq; activè concurrat, neq; sit necessariũ ad generationẽ, lubet tantisper in hac re immorari, ut Iurisperitis rem gratam faciam, quia hæc non adeò in promptu ex Medicis habent, breviter enim ea, quæ prolixè ab ipsis Medicis in hac materia producuntur, recensebo, & si quid aliud circa hoc mihi occurrit, ut veritatis lumine in hac re & ipsi perfruantur.

Digressio de semine fœmineo.

Licèt Philosophi nonnulli, ante & post Aristotelem, negaverint fœminas semen habere, aut quid ad generationem illud conferre, ipse tamen Aristoteles præ cæteris hanc opiniunẽ secutus est, eamq; multis in medium productis rationibus pro viribus tueri studuit: nam non solùm negavit fœ-17 minas semen habere, sed probavit etiam nonnullis argumentis non debuisse habere, dicens: Si semen esset, menstrua non essent, nunc autem ideò menstrua sunt, quia semẽ non est: quod verò à fœminis in coïtu cum voluptate excernitur, non esse semẽ, sed crudam quandã materiam credidit partis ipsius propriam, cùm semen contra sit quid maximè concoctum. Neque debere fœminas habere semen, ulteriùs probavit, quia si haberent, vel concurreret ad generationem, ut agens, vel ut materia: non ut agens, quia cùm agens in generatione sit semen maris, disconveniens est uni materiæ, & uni affectui respondere duo agentia: neque ut materia, superfluum enim est, menstruis pro materia existentibus. Nullo ergo modo semen fœmineum concurrere debuit ad generationem. Frustra ergo natura illud in fœmina procreasse, quod non est affirmandum.

Præterea si semen fœmineum ad generationem necessariò concurreret, nunquam fieret generatio absque fœminæ voluptate; cùm neque semen absq; voluptate emittatur, neque generatio absque semine succedat: sed generatio succedit sine ea voluptate, quæ ex seminis expulsione fit. Ergo succedit etiam sine semine. Adde fœminam semen habentẽ 18 activitate dotatum, omnino ex se generare posse, nam non deficiẽte agente, neq; loco ad id apto, neque materia, quid impedimento est quo minus fœmina ex se suo proprio ex semine generare possit?

His argumentis & rationibus aliàs addiderunt, qui Aristotelem secuti sunt Philosophi, quas ego prætermitto, ne res brevibus hic transigenda in lõgum protrahatur, sed non relinquã adducere quæ protulit Scaliger, nempe subsequentia. Species rerũ 19 non miscẽtur, & ex duobus entibus per se non potest unũ ens per se fieri. Ac verò concurrente utroque semine maris & fœminæ activè ad generationem, & species miscerentur, & ex duobus entibus per se fieret vnũ, quod repugnat. Ex quibus elicitur, aut fœminam semen non habere, aut si habeat quidẽ, impropriè semen dici, quod ad generationẽ nihil conferat, aut ad summũ activè non concurrat. Verè tamen dictũ est ab Æmil. Paris. *de microcosm. subtilit. lib. 1. exercit. 6. c. 2.* Philosophos hosce post Aristot. non ex naturæ, sed ex ejusdẽ Aristot. libro hoc saxũ volutare; non mirum ergo si tantopere à veritatis scopo aberraverint. Medici enim qui naturæ librũ in anatomicis dissectionibus susq; deq; evolverunt, multò faciliùs veritatem assecuti, cam aliis professoribus propalare potuerunt, plerosque tamen in Aristot. verba tam firmiter jurasse comperies ut sensui potiùs, quàm Aristoteli contradicere eligant. Qui verò particulariũ hominum opinionibus veritatẽ præferendam existimat, audiat quæ à Medicis pro ejusdẽ veritatis tutela in hac re in mediũ producuntur. Fœmina habet omnia instrumẽta 20 quæ ad semen perfectũ, aptissimumq; ad generationem procreandum, potuerunt à natura fabrefieri; cùm autem à natura nihil frustrà fiat, sed quælibet 21 res sit propter suã operationem, *2. cæl. text. 17.* certè ne hæc instrumenta frustra facta dicamus, dicendũ est, quòd fabrefacta sint propter seminis confectionem, quæ propria est operatio eorundẽ instrumentorum. Cæterùm ita se rem habere sensus ipse demõstrat; nam in fœminis sunt primũ vasa desumẽtia materiam sanguinis venalis & arterialis à vena magna & arteria magna, ut in maribus, quã ad testes deducunt, qui in fœminis etiam, ut in maribus, eandẽ ipsam materiã recipientes, ulteriùs conficiunt ac concoquunt; licèt in nonnullis discrepent testes fœminei à masculeis, scilicet figurâ, quia rotundiores, & compressiores; situ, quia intus hinc inde ad uteri latera conduntur, magnitudine, quia minores;

tempe

temperamento, quia frigidiores; substantia, quia molliores, structura, quia simpliciores, unicam enim tunicam non quadruplicem sortiuntur, & epididymide etiam molliore dotantur, nempe varicoso quodam corpore testi quasi adstante ad concoquendum, dealbandumque semen destinato, parastatas hæc corpora vocant. Sed præterea in fœminis adsunt item vasa à superioribus, quæ præparantia dicuntur, enata, vocataque deferentia, aut ejaculantia ad semen ejaculandum, ut in maribus destinata, quanquam hæc in fœminis ad uterum, in maribus ad vesicæ collum terminatur: nam marem oportuit extra se semen per Penem ejaculari, fœminam in se, nempe in proprium uterum. Nec solùm denique vasa in fœminis apparent eadem, quæ in maribus, sed etiam ipsissimum semen in testibus album, atq; exquisitè, prout fœmineæ naturæ conditio fert, concoctum; & tamen his omnibus non obstantibus adhuc contendunt aliqui, materiam illam semẽ non esse, sed humiditatem quandam, crudamque materiam generationẽ ineptam, totq; vasa ad hanc materiam elaborandam naturam procreasse volunt, ut ex eius materiæ emissione etiam fœminæ voluptate perfunderentur, & per eam voluptatem ad venerem allicerentur. Minimi autem faciunt, quòd hæc eadem materia eosdem omnino effectus producat in fœminis, ac in maribus. Iam enim eâ turgente fœminas quasi furiis actas marem appetere norunt; maribus commixtas eius materiæ ejaculatione summâ voluptate perfundi sciunt, eadem materia deposita veneris desiderium in ipsis, ut in maribus, refrænari notum habent; eius multa effusione ipsis etiam viribus destitui, spiritusque in ipsis dissolvi, dissimulare non possunt, quod etiam testatur Avic. an. 3. *tract.* 3. *c.* 15. defraudatur enim earum corpus universum sanguinis & spirituum purissimâ portione, accedente etiam voluptate, quæ vel sola idonea est ad vitales vires dissolvendas, Galen. 1. *de sem. c.* 16. voluptates enim, quæ ad rem veneream spectant, omniũ maximæ habentur, Athenæus *Deipnosoph. lib.* 12. *cap.* 1. & tamen adhuc pervicaci animo negant, semen fœmineum semen verè esse, sed æquivocè semen esse volunt, & idcirco infœcundum. Verumenimverò à philosophantibus in hoc maximè peccari deplorandum est, ut inter philosophandum non, quomodo rerum veritatem assequantur, satagant, sed quomodo eius, aut illius sapientis, aut præceptoris sententiam pro vera tueantur: at hoc patrocinari mediusfidius est, non philosophari est; servimus quidem hoc pacto alieno ingenio, nostro autem, veritati non invigilamus. Inde fit ut vel ipsum sensum negare aliqui sint parati, dummodo præceptorum suorum sententias falsas esse non fateantur: Quid mirum ergo, si neque prædicta, neque alia quamplurima, hujusmodi farinæ homines à sua pertinacia dimovere non possint? Fœmineos testes etiam æquivocè testes esse volunt. Quòd si obiicias ex eorum abscissione fœminam ad venerem non stimulari, non ampliùs generare, quemadmodum neque mas iisdem abscissis, ad venerem agitur, neque generationi est aptus, promptam habent responsionem, id fœminis evenire ex læsione vicinarum partium, & retractione cæterorum vasorum ad generationem facientium.

22

23

Porrò autem semen fœminarum verum esse, ac perfectum semen, materia primùm, ex qua fit, satis clarè demonstrare potest: si enim, ut Aristoteles ipse inculcabat, semen est quid summè ac perfectè concoctum, jam cùm materia seminalis in fœmina desumatur ex maximè concocto, & elaborato sanguine, tam venali, quàm arteriali, quæ etiam in ipsis postmodum testibus majorem coctionem acquirit, patet eam materiam seminalem naturam esse adeptam eodem modo, quo ipse idem sanguis per eadem vasa in maribus ad testes delatus in semen per ulteriorem concoctionem euadit. Itaque materia illa alba, quæ in fœminarum testibus reperitur, & quam per eiaculantia vasa illæ in coitu effundunt, non solum non erit materia cruda, ut voluit Aristoteles, & cum eo plures eius sequaces; sed erit materia quovis venoso, ac arterioso sanguine magis, ac exquisitiùs excocta & elaborata. Cùm ergo hæc materia sit omni optimo sanguine perfectior, quantò magis perfectione superabit sanguinem menstruum, cùm non è venoso tantùm, sed arterioso sanguine componatur? quod non videtur assecutus Petr. Hurtado & Mendoz. *de generat. & corrupt. d. sp.* 2. *sect.* 5. *subsect.* 1. qui credit seminis materiam ex venoso tantùm sanguine depromi; nisi per venosum genus intelligat etiam arteriosum. Non desunt verò, qui, vt suam opinionem tueantur, videntes non posse se negare fœminas semen habere, dixerunt, illud esse imperfectum; sed contrà ex prædictis patet, semen fœmineum non minùs perfectè semen esse, quàm sit semen maris; quemadmodum enim masculeum semen, quia ex sanguine calidiori & robustiori desumitur, & à vividiori calore conficitur, magis item calidũ, ac robustius est, magisq; excoctum, & sic semen fœmineum, quia ex minùs calido, minusque robusto sanguine desumitur, & a moderatiori calore perficitur, minùs item calidum, minusque robustum est; sed quemadmodum se habet semen masculeum ad sanguinem masculeum, ita se habet semen fœmineum ad sanguinem fœmineum: & quemadmodum non ob id, quòd minùs calidus sit, minusq; excoctus respectu masculei, sanguis fœmineus, sanguis dici non meretur; sic neque semen fœmineum, non ob id, quòd masculeo minùs calidum, minusq; excoctum sit, semen dici non debet, sed imò est verum ac perfectũ semẽ in suo genere, ut sanguis est perfectus sanguis. Licèt Reald. Columb. *de re anat. lib.* 12. asserat in fœminis semen reperiisse se adeò concoctum, album, ac crassum, vt tale in viris non inuenerit.

24

At verò non desunt aliæ permultæ, ac maximi quidem ponderis rationes commonstrantes, fœminas nõ solùm verum, ac perfectũ semen habere, sed illud esse ita generationi necessarium, ut & tanquã materia, & tanquam agens etiam in ea concurrat; & relictis his, quas Galenus, & alij in medium produxerunt, validissimas quidem, quæ per se conuincere possunt, & quas unusquisque apud Auctores ipsos requirere poterit de hac materia ex professo tractantes, quorum catalogum infrà habes, nonnullas ego philosophicas cum Philosophis certamen instituentes, ultrà productas producam.

25

Primò ergo, si fœmina non concurrit actiuè ad generationem, falsò dicitur generare, quia non agẽs in generatione non generat, generare enim dicit actionem, unde forma est actio agentis, 2. *de anim. text.* 24. ubi Aver. & generans geniti formam procreat, 3. *Phys. text.* 17. idq; dicitur generans quod dat corpori generato suam formam, & omnia consequentia formam. Aver. 8. *Phys. comm.* 32. & 3. *cœli comm.* 28. aut ergo fœmina non potest dici generare, aut si verè generare dicatur, dabit formam, generato, & sic actiuè concurret ad generationem. Si ergo concurrat activè, certè non menstruo, quod est tantùm materia: concurret ergo semine, ut

ut mss. Præterea proponamus nobis ante oculos animal ex parentibus diverſæ ſpeciei genitum, ac ſemper illud veritatem habere comperiemus, hoc animal ſe tenere magis ex parte matris, quàm ex parte patris, ſic ex hirco, & ove naſcitur ovis, ex capra, & ariete capra, ex maſculo cane, & vulpe, vulpi proles, ex vulpe mare, & cane fœmina canina gignitur. Quod ut magis etiam palam fiat, ſume mihi animal natum ex parentibus diverſi generis, ut ex patre ruminante & matre ſolidungulâ, quale eſt mulus natus ex Tauro & equa, jam ſemper è talibus parentibus ſolidungulum fœtum naſci conſpicies. De eo autem, ne fabulam credas, teſtantur Iacob. Rueff *lib. 5. de mulicbr. c. 3.* Card. *lib. 2. contrad. medic. tract. 6. contr.* 18. Pariſan. *nobil. exerc. de ſubtil. lib. 2. exerc. 3. c. 3.* quem nos etiam vidimus, ut teſtatur hiſtoria ſuperiori titulo enarrata. Tunc ergo

26 ſic arguo. Cujus eſt dare formam, illius eſt actio cùm forma ut diximus, ſit actio agentis; ſed ſpecificam formam fœtui ex hac conjunctione ſuſcepto tribuit mater: ergo matris fuit actio communicatio formæ.

Major quidem non controvertitur: minor probatur vel ipſo ſenſu demonſtrante, nam characterē ſpeciem fœtus hic à matre habet, ita ut potiùs ſolidungulus ſit, quàm ruminans. Ergo conſequentia eſt bona, quod communicatio formæ fuerit actio matris; ſed mater non concurrit ad agendum materiâ nempe menſtruo; concurret ergo ſemine.

27 Inſuper in ſemine ineſt forma fœtus in potentia, quæ per aliquod agens extrahitur de materia ad actum: reſūto igitur ſupradicto exemplo, ſic arguo. Forma hujus fœtus vel erat in ſemine Tauri, vel in materia præſtita à matre in generatione. Non in ſemine tauri, quia eſſet magnum abſurdum affirmare, ſemina continere in potētia formas alienas nam ſic poſſet ex quolibet ſemine quælibet forma extrahi. Ergo forma erat in materia à matre deciſa & ſic materia generaret formam. quod non eſt minùs abſurdum. Oportebit ergò quod cùm forma deducta ex ſemine, non ſit deducta ex ſemine patris, deducta fuerit ex ſemine matris, cum ſimilis procreata ſit formæ matris.

Vlteriùs forma aliquando ſequitur naturam ejus. quod mater in generatione ſubminiſtrat, ut patet non ſolùm in prædicto aſſumpto, ſed etiam in alio, quod eſt ipſius Ariſtot. *lib. 2. de gener. animal. c. 4.* & de quo Card. *lib. 2. contr. medic. contr.* 18. & eſt hujuſmodi, animalia ſpecie differentia, & tertium quid generantia, primos partus ſimiles edunt communi generis utriuſque ſpeciei, quales ex vulpe, & cane generantur, aut ex perdice, & gallinaceo. ſed tempore procedente diverſi ex diverſis provenien-

28 tes, demum formâ fœminæ inſtituti evadunt. Modò hoc non poteſt eſſe ex materia, quia formâ non ſequitur naturam materiæ, *5. de genr. anim. c. 1. & alibi ſæpe*, Aver. *in 2. Phyſ. com. 74. & 87. & alibi*. Ergo mater ſubminiſtrat aliquid in generatione, quod non eſt materia, ſed habet vim agentis, quod eſt ſemen. Minoris propoſitionis illam partē quod forma non ſequatur naturā materiæ, defendit pluries ipſe Ariſtoteles contra antiquos, non debet ergo ab eo, vel ejus ſequacibus controverti. Forma igitur fœminæ non potuit ſeminibus cōmunicari à mare alterius ſpeciei, quia nemo dat quod non habet, communicata ergo fuit à fœmina, & ſic fœmina in generatione habet vim agentis. Præterea in ovo ineſt duplex materia, altera pro nutrimento alterius, utrumq; velis, ita ut una ſit tanquā agens, alia tanquam materia; ſed utraque hæc materia ducitur à matre, quia etiam abſque ope maris in ovis utraque invenitur: Ergo mater non ſolùm ſubminiſtrat materiam; ſed etiam inſuper aliquid aliud, quod vim agentis habere conſpicitur. Etiamſi autem Hier. Fabric. *in lib. de format. ovi & pulli, c. 2.* voluerit neutrum horum, hoc eſt, neque vitellum, neque albumen eſſe materiam ex qua vel naſcatur, vel incorporetur pullus, ſed utrumque eſſe tantùm materiam nutritionis pulli, tamen pro nunc communiſſima ſententia acceptata, quod alterum alterius in nutrimentum faceſſat, prædicta quidem rectè procedere debent.

29 Denique ſi fœmina nullam haberet activitatem in generatione, natura nunquam intenderet generare fœminam, ponens enim activitatem tantùm, & dans vim generandi tantùm mari, ex parte ſui ſeminis, ſecundum ejus intētionem, quæ eſt ſimile ſemper generare ſibi ſimile, nunquam debuit generari niſi mas, fœmina autem caſu, & ex accidenti, quod non dubitat affirmare Ariſtoteles. Sed certè contra

30 eſt, quia natura non magis intendit generare marem, quam fœminam; oportuit ergo, ut fœmina fœminam generare poſſet, habet illam activitatem in generatione, quâ generaret ſibi ſimilem. De majori propoſitione nullum intercedere debet dubium. eſt enim conformis Ariſtotelis doctrinæ; unde facilè per ipſum conceditur, quod inde deduximus, nempe fœminā caſu, & non ex intentione naturæ generari, quæ ſemper intendit perfectios; generatur enim ex ipſo fœmina, cùm maris ſemen deficit à ſua naturali perfectione; ob quem defectum mari ſibi ſimilem generare non poteſt. Sed minor probatur, qui enim intendit finem, intendit media ad finem, aliàs fruſtrà intenderet finem. Sed natura in generatione intendit pro fine ſpecierum conſervationem, cùm idcircò animalibus data ſit generatio, quòd numero perpetuari non poſſent, *2. de gener. animal. cap. 1.* Ergo intendit natura etiam media ad hanc ſpecierum conſervationem; ſed hæc media ſunt tam mas, quam fœmina, cùm tam hæc, quàm ille ſint generationis gratiâ, ut ibidem habetur. Ergo natura intendit generare tam marem, quàm fœminam, neque fœmina caſu fieri dici poteſt. Si ergo fœmina à natura intenditur, neceſſe eſt, illam non minùs ac marem, activè in generatione concurrere, ut non præter naturæ intentionem ejus generatio ſuccedat.

Relinquam autem datâ operâ alia argumenta à Galeno primùm, ab aliiſque adducta, ut quod ex ſimilitudine nati ad matrem deſumitur, quod maximè illoſtravit Ant. Ponce Sanctacruz, & quod ex hæreditariis morbis à matre filio communicatis; & alia plura, videnda, ſi libet videre, apud Galenum, præcipuè *in lib. de ſemine*. Quibus argumentis perſuaſi Medici penè omnes concluſionem hanc pro indubitata jam habent, ſemen fœmineum neceſſariò requiri ad generationem, nec ſolùm materialiter, ſed activè concurrere. Fuerunt certè nonnulli Medici, qui particulares quaſdam opiniones in hac re habuerint, & à communi deſciverunt, ut Alex. Bened. qui ſemen fœmininum ad ignobiliora membra ſpermatica efformanda neceſſarium agnoſcit; & Fab. Pacius, *qui in lib. Method. Med. Galeni, cap. 3.* conceſſit ſemina ambo requiri ad generationem, ſed voluit eorum utrumque eſſe materiale tantùm generationis principium, effectivum verò voluit eſſe ipſius fœminæ, & uteri calorem. Nova certè opinio, ſed quam ille multis rationibus non omnino reſpuendis tueri conatur. Sic & Petrus Garzia, ut infra dicam, voluit fœmineum ſemen habere

habere facultatem generatiuam, sed imperfectam, neque ob id necessarium esse simpliciter ad generationem, cui opinioni videtur adhærere ex Canonistis Sanch. *lib. 9. de matrim. disp. 17. n. 9.* Liddelius etiam Scotus, *vt infrà*, necessarium esse credit fœmineum semen, non tamen habere actiuitatem, cui etiam opinioni videtur adhærere Riol. *Physiol. sect. 7. cap. 5. & in arte curatiua sect. 4. c. 11.* Sed ego eorum, qui communissimæ opinioni adhærent, nonnullos, maximè ex recentioribus, recensebo, si antè dicam ex Theologis Scotum *super. 3. sen. 4. q. vnica*, non dubitare contra Aristotelem opinionem hanc tueri, cùm magis in hac credendum esse Medicis firmet, quorum præcipui, qui ad mentem venerint, sequentes sunt. Ac primò omnium præceptorum Hippocratem, ex quo alij hanc opinionem desumpserunt, & ejus interpretem Galen. prætermittam, licèt falsò Sanch. *vbi proximè*, sibi contrarium esse dicat, cùm tamen nullibi, & signanter in duobus locis ab ipso citatis Galen. is in contrariam sententiam inclinaverit. Aët. *serm. 16. c. 6.* Avic. *3. 1. c. vnico*, sibi contrarius Isaach. *lib. 3. theor. cap. 34.* Hali Abb. *lib. 3. theor. cap. 34.* Savonarol. *in pract. magn. tract. 6. cap. 21. rubr. 21.* Ioan. Matth. de Grad. *in nonum ad Almans. part. 2. cap. 29.* Franc. Pedemont *sua pract. partic. 4 summ. summa 4. sect. 1. cap. 2.* Valesc. Tarent. *in Philon. lib. 6. cap. 10.* Gordonius *in Lil. 6. partic. 7. cap. 14.* Fernel. *Physiolog. lib. 3. cap. 6.* Capivac. *lib. 4. pract. cap. 5.* (quanquam hic Aristotelem tueri conetur, quasi non ex professo contra veritatem ili) Trincavel. *lib. 11. pract. cap. 17.* Vesal. *lib. 5. de fabr. human. corp. c. 15.* Valleriol. *loc. commun. lib. 1. cap. 17.* Massaria *lib. 4. pract. cap. 5.* Cardan. *lib. 2. contrad. Med. tract. 6. cont. 18.* Valles. *lib. 2. controuers. 7.* Levin. Lemn. *lib. 1. de occult. nat. mirac. cap. 6. & seqq.* Ioan. Heurnius *de morb. mul. cap. 5.* Mercat. *lib. 1. oper. fucr. part. 4 art. 3. quæst. 97.* Hucber. *de steri ilit. lib. 3. tit. de Conceptione.* Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. cap. 5.* Vid. Vid *de tuend. valet. memb. lib. 13. cap. 5.* Rorar. *in contrad. Gal. num. 134.* Andr. Laur. *anatom. lib. 8. quæst. 5.* Plater. *de funct. læsion. lib. 2. cap. 19.* Eustach. Rud. *art. Med. lib. 2. cap. 59.* Reald. Columb *anatom. lib. 12. in princ.* Balduin Rovis. *de nutr. vit. primord. cap. 2.* Raphaël Moxius *in meth. med. morb. mul. lib. 2. cap. 1.* Ferdin. Eustach. *lib. 2. theor. 38.* Varand. *de aff. mul. lib. 2. cap. 1.* Petr. de Paramat. *de semin. pag. 59. ve s. sed sam quæ hic ferat Aristotelem.* Ioan. Bapt. Siluar. *controuers. 79* Roderic. à Castr. *de nat. mul. cap. 3. & 4* Petr. Garzia Carrer. *in 1. 1. Avic. doctr. 2. sum. 1. cap. 4. disp. 35. cap. 6.* (licèt hic velit semen fœmineum habere quidem facultatem generatiuam, sed imperfectam, *unde disp. seq. c. 4.* non vult idcirco esse simpliciter necessarium ad generationem.) Liddelius Scot. *Physiolog. lib. 1. cap. 13.* qui tamen activitatem fœmineo semini denegat. Stephan. Roderic Castrens. *de met. microc. lib. 2 cap. 1. 6. & 7.* Ant. Ponce Sanctacruz *in Hippocr. Philosoph. text. 73.* Nic. Nancel, *in anal. microc. ad Macroc. cap. 8. problem. 4. & alib.* Æmil Paris. *de microc. subtil. lib. 1. exerc. 6.* Daniel Sennert, *instit. med. lib. 1. cap. 6.* Sebast. Nasius *in spec. med. part. 1. sect. 2. tract. 1. digress. 1. quæst. 3.* Ioan Gallego de la Serna, *de princ. gener. lib. 1. c. 25. & seqq.* qui tamen efficientiam negat fœminino semini. Acerrimè etiam ex recentioribus Philosophis hanc opinionem tuetur Petr. Hurtad. de Mendoz. *de gener. & cor. disp. 2. sect. 5. sub sect. 1. & seq.* quæ & nonnullorum antiquiorum Philosophorum fuit, ut Pythagoræ, Democriti, Epicuri, teste Plut. de Plac. *philosoph. lib. 5. c. 3.* unde Lucret. *lib. 4.* Epicuri sententiam secutus,

Et muliebre oritur patrio de semine saclum,
Maternoque mares existunt corpore creti,
Semper enim partus duplici de semine constat:
Atque utri simile est magis id quodcunque creatur,
Ejus habet plus parte aqua, quod cernere possis.
Seue virûm suboles, siue est muliebris origo.

Neque desunt ex Iurisconsultis quos pro hac opinione adducam, ut ex Canonistis Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 92. n. 9.* qui tam probabilem dicit hanc sententiam, cùm ipse credat non esse semen fœmineum simpliciter necessarium, sed valde conferre ad generationem, ut in superiori dixit Pontius *ibi. lib. 10. cap. 11. num. 3.* Diana *miscell. tract. 3. resol. 38.* & alij plerique. Torrebl. *dæmonolog. lib. 2. cap. 44. n. 4.* Carranza, *de part. c. 22. quæst. 1. in miscellan.* Sed jam ne tædio Lectori sim tam prolixa Auctorum recensione, alios tum Medicos, tum Philosophos, tum etiam Iurisconsultos, huic opinioni addictus conticebo, & contrariæ faventes nonnullos enumerabo. Habet enim contraria sententia Aristotelem auctorem, præter alios antiquiores Philosophos: unde non mirum si aliqui tanti viri auctoritatem sequi destinaverint. Sunt autem D. Thom. *3. part. quæst. 31. art. 5. ad 3.* Averr. *1. de gener. anim. c. ult.* Avic *lib. 9. de animal. c. 1. & lib. 15. ejusd. cap. 3.* (licèt sibi contrarius videatur, *lib. 3 canon. fen. 21. tract. 1. cap. 2.* & aliàs concedat fœminas verum semen habere, sed efficientiâ orbatum) Soran. apud Oribas. *lib. 24. collect. cap. 31.* & in *Isagog.* si modò idem auctor est, *cap. 16.* Conciliat. *differ. 37.* Thadd. *Isag. Ioannit. cap. 9.* Vgo Senens. *2. tegnisc. de testib. text. 1.* Alex Bened. *lib. 24. pract. cap. 1.* licèt is *lib. 1. de histor. part. corp. hum. c. 23.* ex muliebri semine ignobiliora membra spermatica formari dicat. Et ultimo loco Prosper Martian. *in 1. de morb. mul. sect. 1. vers. 411.* qui tanti facit Aristotelis rationes, ut ob eas in hoc à suo Hippocrate discedere cogatur; omittam autem alios recensere.

31 Sed argumentis in contrarium allatis satisfacere necesse est, satisq; erit id de potioribus præstare; nam pleriq. ex citatis auctoribus plenissimè singulis satisfecerunt. Primo ergò argumento dicimus, semen fœmineum concurrere ad generationem, ut agens, & ut materiam, & licèt masculeum sit præcipuum agens, est tamen per se impotens ad generandum, nisi fœmineo associetur; neque ob id dici potest hoc modo dari duo agentia, duasque materias unius ejusdemque generationis, & effectus, quia seminum unumquodque ex se agens est incompletum, & partiale, & materia incompleta, & defectuosa seminalium membrorum, ex commixtione autem utriusque fit unum agens completum, totale, ac perfectum, aptumq; ad generandum. Vtrumlibet enim semen ex se ab utero exceptum nihil quicquam operatur, donec & quousque ambo simul tota per tota misceantur, nam tunc fit unum conflatum ex ambobus, quod unum agens est, una materia. Ejus rei manifestissimum signum est, quod ex utroq. semine generatum non unius tantùm seminis naturam sequitur, sed vtriusque cùm mixtum illud ex duobus unum quid factum sit, quod peculiares effectus sibi quidem proprios, ab hoc tamẽ, aut illo semine communicatos, producit. Itaq; videmus indies, filios aliquãdo in externa figura referre patrem, & tamen à matre habuisse morbos quosdã hæreditarios, & è cõtra aliquã do in externa figura referre patrem, in moribus referre matrem; interdum etiã ab utroq; habere hæreditarios morbos, & in figura neutrum referre; & sic mille modis

pro

pro mixtionis ratione genitorum proprietates variari comperiemus, modò ab uno, modò ab altero ex seminibus communicatas, pro alterutrius exuperantia.

Quod additur, fœmineum nempe semen non posse in generatione concurrere tanquam materiam, quia superfluum est, concurrentibus ut materia fœtus ipsis menstruis, declsratione indiget; si enim loquamur de materia partium sanguinearum, veritatem habebit (licèt non menstruus, sed optimus sanguis sit vera materia nutritionis fœtus:) si verò loquamur de materia partium spermaticarũ, falsum est: nam sanguis quidem sanguinearum partium proportionata materia est, semen seminalium; itaq; duplicem dari materiam generationis respectu diuersatum partium, neque inconveniens, neque absurdum est, sed omnino necessarium, quando unam singulis inseruire non fuerit possibile.

Difficultatem illam, quòd fœminæ absque voluptate illa, quæ ex seminis ejaculatione fit, aliquãdo concipiant, quod arguit etiam, eas concipere absq; [32] semine, aliàs diluere tentaui, *lib. 3. tit. 1. quæst. 5.* sed Æmil Parisan. post alios, *nobil. exerc. lib. 1. cap. 2. exercit. 7.* Anatomes inspectione demonstrauit, & rationibus confirmauit, quomodo contingat, ut mulieres sine voluptatis sensu, & absq; eo quòd seminis proprij ejaculationem persentiant, concipere soleant; quod etiam mirum non esse dicit, cùm etiam viri licèt raro admodum, sine voluptate semẽ ejaculentur, sed certè in his, quæ absque voluptate concipiunt, plura concurrere necesse est, ut id eo modo contingat, seminis nempe tenuitatem, locorum frigiditatem, sensus hebetudinem, viarum breuitatem, earundem amplitudinem, seminis non vsq; ad eas partes, in quibus delectatio, & titillatio viget, excursum, sed ad ipsum uteri corpus per ejusdem cornua momentaneam transmissionem, aliquando etiam excedentem delectationem ex fricatione, & receptione seminis virilis, voluptatem in emissione proprij seminis obscurantem, & alia nonnulla, de quibus vide peculiariter prædictum Parisan. *loco cit.* Sed inter omnia placet responsum, quòd semen fœmineum tam præsto est aliquando in vicinissimis uteri vasis irruẽti semini masculeo, ut nullo penè motu opus habeat, ut cum illo permisceatur, unde nulla excitatur tunc voluptas, quia voluptas ex titillatione fit, titillatio autem ex motu. Est etiam quando semen non confertim movetur, sed veluti stillans à superioribus partibus, & tunc quidem nullam secum affert eius excretio voluptatem: nam videmus in Gonorrhœa etiam, in qua semen non confertim, sed quasi stillans excernitur, nullam fieri voluptatem.

Ad ultimum Aristotelis argumentum multi multa dixerunt, sed inexpugnabile illud crediderunt Peripatici. Satisfecisse certè debuit, quod à non-[33]nullis dictum est, seminum unumquodque per se esse tantùm partiales causas tum materiales, tum effectrices conceptus; conjuncta unam totalem, ac perfectam efficere generationis causam. Consentaneum ergò est, quòd quanquam fœmineum semen sit causa effectiua, & habeat promptam materiam, nempe & ipsius seminis, & fœminei sanguinis, & locum sortiatur convenientem & opportunum ad generationem, tamen cùm partialis tantùm causa sit, non sufficiens est ad generandum. Sed ad hanc difficultatem Peripateticorum, quæ validissima censetur, unico verbo respondeo: Cur, inquiunt, si fœmina utrumque principiũ habet, actiuum & passiuum, sub proprio semine in utero non generat? quia, inquam, semen suum non concepit. At fortè rides hanc responsionem? sed audi, risum amouebis. Etiamsi utrumque semen actiuè con-[34]currat ad generationem, masculeum tamen majorem vim agendi habens excitat fœminei seminis actiuitatem. Sed circumscripta hac potiori actiuitate masculei seminis, & dato etiam, quòd parem actiuitatem habeat fœmineum, & quòd etiam possit ex se habere principium motus, adhuc non generaret, quia à fœmina non concipitur. Conceptio enim fit attractione seminis masculei ad intra uteri cauitatem, & eiusdem necessaria retentione. Modò uterus, semine proprio ad expulsionem properante, illud non attrahit (attrahunt enim partes id, quod eis deficit) imò expellit per vasa ejaculantia ad uterum, ut obuiam factum masculeo semini, & cum illo commixtum generationem coadjuvet. Vnde hinc prouidentia naturæ elucet, quo unico uteri motu, nempe attractione, simul & semel ad duo diuersa semina contrario motu se mouentia recipienda, utitur. Dum enim uterus in sese ad superiora recolligitur, attrahendo semen masculeum, insimul semini fœmineo ab intrò aduenienti occurrit, ipsumque simul cum masculeo excipit, attrahit, retinet, fouet. Deficiente ergò semine masculeo, nulla fit ab utero attractio, nulla item retentio seminis, imò expulsio proprij, & sic nulla unquam succedit ex solo fœmineo semine conceptio, etiam si solum ad conceptionem sufficeret.

Remanerent autem adhuc nonnulla argumenta Scaligeri, Fabij Pacij, & Prosperi Martiani, quibus necesse esset satisfacere: Sed ad Scaligeri argumenta satisfaciunt Garzias in Avicen *fen. 1. lib. 1. doctr. 7. summ. 1. cap. 2. disp. 36. cap. 3. sub num. 13.* & Ant. Ponce Sanctactuz *de Hippocrat. Philosoph. text. 73. in digressiuncula contra Scaligerum*, ubi etiam Fabij Pacij argumentis satisfacit. Contra quem etiam facit, quòd si eius opinio esset vera, etiam calor extrinsecus posset habere in generatione vim agentis, quod est absurdum; siquidem ovipara sola incubatione pullos excludunt, imò & calore Solis & ignis, pulli excluduntur, ut patet. At quomodo se habet calor uteri ad semina concepta in viuiparis, eodem modo se habet calor incubantis ad ova in oviparis: sed calor uteri habet, secundum hanc sententiam, vim agentis, ergo & calor incubantis, imò ignis, & Solis, & alterius etiam maris diversi à propria specie erit agens in oviparis, quod videtur maximè absurdum. Ad argumenta Martiani satisfaciunt plenissimè quæ contra Aristotelem adduximus, cuius ipse opinionem sequitur, cùm tamen nihil de novo adducat; illud solummodò ab aliis nunquam memoratum attulit, semen fœminis idcireò datom esse, ut in congressu os uteri clausum aperiretur, ita ut masculeum semen statim ingredi uterum posset. Sed pluribus agere contra hanc opinionem superfluum est: illud tantùm non conticebo, quòd cùm mulier semen millies emittat, antequam semel concipiat, certè si semper os uteri aperitur, & semen degluriat virile, alterum ex his subsequi necessarium est, aut semen virile retineri absque eo quòd concipiatur in ipso utero, aut uterum de novo aperiri, ut excidat; non primum absque dubio, quia semen virile non conceptum corrumperetur. Non secundum, quia oportet os uteri ex alia, ac nova seminis emissione aperiri, aut saltem ex fluxu menstruo, & sic idem inconueniens sequeretur, quousque alterum ex his succederet, nam, ut ille addit uterus à seipso non aperitur.

Sed his omissis, adhuc non desunt aliæ difficultates

tes

tes ex ubertimis sacræ Theologiæ fontibus pullulantes, quæ communem Medicorum opinionem dubiam facere possent. Si enim velimus de naturæ necessitate fœminam cum proprio semine concurrere ad generationem, cùm ex Theologica veritate sit notissimum, beatissimam Virginem fuisse veram, ac naturalem Christi Domini matrem, ut omnes aliæ matres sunt, sequeretur inde, illam neque in 35 conceptione, neque post conceptionem mansisse virginem, quod est falsissimum. Nam seminis effusione, carnaliq; veneris voluptate est polluta. virginitatem in ipsa seminis effusione amisit, quia, saltem materialiter, virginitas consistit in immunitate à delectatione venereorum per seminis resolutio- 36 nem D. Thom. *2.2. quæst. 152. art. 1. in corp.* At Maria Christi Domini mater non mente solùm, sed etiam corpore, antè, & pòst, & in ipsa conceptione semper virgo mansit, corporisque etiam puritatem ab omni vel imaginario inquinamento carnali illibatam servavit; inconueniens ergò, ac indecorum est adstruere, illam proprium semen in Iesu Christi Domini incarnatione præstitisse; Ergò contrarium erit verius, & cùm illa, quæ vera mater fuit, absque proprio semine naturaliter conceperit, poterunt etiam aliæ matres absq; semine proprio concipere. Ad hæc respondent, ac undecunq; satisfaciunt nonnulli ex Theologis, qui Medicorum opinionem tanquam veriorem sequuntur, vt Scotus *in sent. dist. 4. quæst. un.* & alij citati per Petr. Hurtad. de Mendoz. *de gener. & corrupt. disp. 2. subsect. 3.* & aliqua etiam attulerunt ex nostris Petamat. *in append. ad lib. de hom. procreat.* ubi de Incarnatione, & partu Domini nostri disputat, Garzias *in primam 1. Avic. doct. 7. sum. 1. c. 2. disp. 35. c. 5.* & Iuan. Gallego de la Serna *de princ. generat. tr. 1. lib. 1. c. ult.* Dicam tamen ipse etiam circa hoc, quæ tanquam Medicus eloqui non prohibeor, ut ad propositam difficultatem satisfaciam.

37 Christi Domini incarnatio partim miraculosa fuit, partim autem naturalis: quæ autem peculiariter habuerit miraculosa quæ verò naturalia abundè docet proximè citatus Petr. de Petamat. *in ea append. ad hoc dicata.* Ego ad hoc particulare punctum devenio, utrùm Maria Virgo semen in ejus conceptione præstiterit, necne. Dico igitur hoc aut naturaliter processisse, aut supranaturaliter: si supranaturaliter, non esset quærendus modus, vel si quærendus modus esset, hoc ad Theologos, non ad Medicos pertineret. Supplente enim Spiritu sancto activitatem seminis virilis, in quamcunq; materiam libuerit, quam semen muliebre præstaret, agere potuit absque ullo motu, qui posset carnali voluptate virginitatem commaculare.

Quòd si hoc naturaliter processit, non aliter successisse potuit, quàm in naturalibus aliis cōceptibus eveniat, quantum ex parte seminis muliebris, quod aliquando ita præsens est in vicinissimis uteri locis, in quibus fit conceptio, ut nullo motu opus sit ad hoc, ut cum virili semine misceatur; & sic absente motu, cessat titillatio, ex qua voluptas emergit, unde est quòd aliquæ, ut jam diximus, absq; ulla omnino voluptate, quantum est ex parte expulsionis proprij seminis, concipiunt; quod & naturaliter in sacratissima Virgine Salvatorem mundi concipiēte evenisse potuit: & sic, etiamsi proprium semen præstiterit, nulla tamen labe illibatā corporis mentisq; virginitatem violavit. Sed videnda insuper quæ in secunda parte in Appēdice de semine fœmineo attulimus, his nonminùs rei veritatem attestantibus.

Iam verò ad rem nostram redeuntes, de modo, quo reddi debet conjugale debitum verba facienda: & Canonistæ quidem, ut Summa Armilla, *verb.* 38 *debitum conjugale.* Sanch. *de matrim. lib. 9. disp. 16. n. 1.* & alij, naturalem modum dicunt esse, ut mulier sit succuba, vir incubus, omnem autem deviationē ab hoc modo adversari aliqualiter naturæ. Sed adverte, hos non apertè se explicare, nam mulier potest esse succuba, & vir incubus, & tamen deviari à naturali modo, ut si mulier prona jaceat, non supina: oportuit ergo meliùs se explicare, dicendo, naturalem modum concumbendi esse, ut mulier supina succumbat, virque illam supergrediatur: ut Sum. Ang. 1. *p. verbo debitum conjugale. num. 25.* & Silvestr. *verb. debitum conjugale, n. 6. part. 1.* licèt Mercurialis, quem retuli aliàs, *lib. 3. harum quæst. tit. 1. quæst. 7. n. 22.* ex Lucretio, & Paulo voluerit, *lib. 1. de morb. mulier. cap. 2. & lib. 1. variarum lect. cap. 6.* naturalem modum venerem exercendi esse, ut mulier prona à viro ineatur; nam quòd mulier supina virum admittat, magis voluptuosum esse voluit, minùs autem secundùm naturam, quia homines hac ratione Venerem exercent studentes magis voluptati, quam ex mutuis osculis, & amplexibus, & mutuā inspectione percipiunt, quàm generationi, quæ faciliùs succedit, ut cum citatis auctoribus credit, pronā jacente muliere, & hoc pacto initā, quàm si supina ineatur. Verumenimverò hanc horum Doctorum opinionem aliàs *loco cit.* confuta- 39 vimus, & ex Anatomicorum quorundam auctoritate demonstravimus, nequaquam verum esse, quòd faciliùs sequatur conceptio eō modo, quàm hoc, quo communiter homines utuntur. Quod etiam faciliùs persuadere potest id, quod *loco citato* dixi, nempe fœtum eo concumbendi modo conceptum, nunquā in exitu ab utero servari naturalem situm, & sic semper maximum negotium parturiēti matri facessere. Corruit ergo, corruente hac ratione, etiam erronea hæc opinio. Non est tamen negandum, in aliquibus casibus interdum faciliùs sequi conceptionem illa ratione congrediendi, quàm consuetā; nam experientia docuit Medicos, aliosque, nonnullas fœminas, quæ per multos annos ob matricis depravatum situm non conceperant, aut aliâ etiam ex causa, eā ratione in Venere congressas, concepisse, patientes nempe se pronas per posticā partem a viris superiniri; quemadmodum & aliæ sunt, quæ faciliùs in uno, quàm alio situ congrediētes concipiunt, quòd faciliùs virile semen excipiāt, ut deinceps, cùm occasio dabitur, adijciam: hæc tamen in quibusdam particularibus per accidēs eveniunt. Nobis autem quærēdus est naturalis modus exercendi coitum: neq; dubium est, illum esse magis naturalem, qui magis facit ad conceptionem, 40 cùm fini à natura intento consequendo magis adjumento sit. Hunc ergo modum post Hippocrat. aliosque vetustiores, tradunt nonnulli Recentiorum, ut Mercat. *lib. 3. de mulier. & pragn. aff. cap. 6.* Roder. à Castr. *lib. 2. de nat. mul. cap 5.* & alij. Est au- 41 tem hujusmodi, ut mulier in dorsum jaceat, divaricatis, acclivibusq; cruribus, capite tantisper demisso, & vir illam sic jacērem superineat, hoc enim pacto, modicè elevato uteri osculo, ipse uterus promptius ad se virile semen allicere potest, & vir etiam faciliùs prope ipsum uteri osculum internū semen effundere, unde faciliùs succedit conceptio. Quæcunque ergo alia coeundi ratio, aut in totum, aut ex parte impedire potest conceptionem, impediendo aut ne facilè virile semen excipiat, aut ne virile membrum tam de facili ad uteri interiora pervenire possit, aut aliā quadā ratione, recedet à na-

turali

turali ratione, & habebit semper ob id in se delictum, ut ex Dd. nonnullorum opinione. D. Thom. *in 4. sent. dist.* 31. est quo Sum. Siluestr. *verb. deb. conjug. n.* 7. Sum. Ang. *part.* 1. *verb. debitum conjugale, n.* 11. Vnde præter allatas rationes, ex quibus coïtus à postica parte celebratus impedit generationē, eam insuper esse voluit Rod. à Castr. *ubi suprà*, quia vir non potest ob natium spissitudinem, & crassitiem ad uteri intimiora suo instrumento pervenire, quanquam veritas est, hoc nullo esse impedimento, nisi narium spissitudo monstruosa esset; aliàs si mulier prona quidem ineatur, in ventrem tamen non recumbat, sed super genua, faciliùs pervenit vir suo membro ad uteri intimiora à parte postica, quàm ab antica; unde, quantum est ex hoc, nullo modo impeditur conceptio Venerem hac ratione cele-

42 brando. Sed antequàm ulteriùs progrediamur, quæri potest, (licèt hoc ad Canonistas pertineat) utrùm deviatio ab hac naturali ratione concumbendi, etiam in his culpabilis existat, qui nullam omnino spem concipiendi habent, ut in decrepitis, aut in gravidis mulieribus, maximè post aliquot menses, quando neque superfœtationis ullum dubium esse potest Ratio dubitādi est, quia quocunq; modo reddatur debitū, satisfit cuicunq; matrimonij fini; deviationem autem à naturali ratione celebrandi coïtum, in tantum constat esse culpabilē, in quantū ex ea impeditur generatio. Pontius *de matr. lib.* 10. *c.* 11. *n.* 2. ubi ergo nulla spes sit generationis, nihil interesse videtur utrùm hoc, aut illo modo concūbas dūmodò naturā non abutaris, quod esset crimen pessimū: nam, ut dixi, debito matrimoniali, & aliis, si quos fines matrimoniū præter prolis generationem habet absq; dubio satisfacere videris.

Ego, non ut sententiam meam in his proferam, sed per modum ratiocinandi, ad hoc dubium dicerem, quòd quandocunque deviatio à naturali ratione concumbendi nullâ honesta ex causa fiat, sed ob voluptatem tantùm, semper interveniat aliqua

43 culpa; & moveor ex eo, quòd etiam simplex coitus naturali modo celebratus, factus tamen solâ voluptatis causâ, peccatum infert, secundùm aliquos Dd. saltem veniale. Coninc. *de sacram. disp.* 34. *dub.* 2. *num.* 12. Adde seqq. Sanch. *de matrim. lib.* 9. *disp.* 11. *num.* 4. Quantò magis si illicito modo ob solam voluptatem coitus celebretur: quo tamen, vel Galeno nostro teste *lib.* 6. *de loc. aff. c.* 6. non est homini

44 ob voluptatem utendum, licet contrarium sentire videatur Plutarch. *in lib. de sanit. tuend.* ubi Veneris finem solam voluptatem esse voluit; sed hic finis irrationalis mediusfidius est, neque verus, nam coitum natura non instituit ad delectanda animalia, sed voluptatem in coïtu posuit, ut allicerentur ad coïtum propter generationem. Isaach. *lib.* 5. *theor. c.* 107. Halyabb. *lib.* 5. *theor. c.* 36. Et ex Canonistis idem Sanch. *ibid. n.* 6. qui & illud rectè addit à Medicis & Philosophis desumptum, non minus scilicet intendi à natura delectationem in cibis assumendis ad individui conservationem, quàm dele-

45 ctationem in coïtu ad conservationem speciei. Sed quicquid sit in cæteris animantibus, homini certè in uxore ex usu matrimonij voluptas minimè quærenda; nam benè Verus Imperator, referente Cœlio Rhodigin. *lect. antiq. lib.* 28. *c.* 13. uxoris nomen, dignitatis, non voluptatis numen esse asserebat. Relinquam nonnullorum Canonistarum opinionem, de qua Sum. Armill. *verb. debitum conjugale*, quòd qui non naturali concumbendi modo utuntur, videntur abuti Matrimonij Sacramento; de hac enim ratione ad me non pertinet considerare.

Licet autem unicam tantùm coëundi rationem esse dixerim propriè naturalem, ex eo, quòd ea præ

46 cæteris ad conceptionem facere videatur, non est tamen hoc ita accipiendum, ut quemadmodum superiùs annuimus, omnis deviatio ab ea omnino generationi obsit, quia evenit aliquando, ut conceptio ex coïtu naturali ratione celebrato nullo modo succedat; succedat autem alia quacunque ratione, unde eam ob causam determinatum à Canonistis

47 est, nullam habere in se culpam deviationem à naturali modo coëundi ad hunc finem, nempe ut faciliùs succedat conceptio. Brunel. *de matrim. conclus.* 8. *n.* 13. Sanch. *de matrim. lib.* 9. *disp.* 16. *num.* 7. Alphons. Vivald. *in candel. aur. part.* 1. *tit.* 17. *rubr. de redd. debito conjug. n.* 11. quemadmodum neque culpabilis hæc eadem deviatio est, quandocunque ex alia honesta causa fiat, ut iidem Dd. dicunt *locu cit.* veluti ad evitandum abortum, vel cùm non licet ob corporum dispositionem assueta ratione coïtum exercere. Hoc autem in tantum esse verum dicunt, quòd etiam si talis coëundi ratio impediret, ne mulier totum virile semen susciperе posset, tamen dummodò ex causa fieret, non esset peccatum, quia non impediret generationem; dicunt enim cum Medicis, quòd ex parte tantùm seminis

48 succedit conceptio. Sum. Armill *part.* 1. *verb. deb. conjug.* Sum. Silvestr *part.* 1. *verb. deb. conjug. num.* 6. *in fin.* Sanch. *ubi suprà, n.* 5. Diana *resol. moral. par.* 3. *tract.* 4. *resol.* 204.

Adverte tamen, hîc nentiquam veram esse Canonistarum, ut ex Alberto Sum. Silvestr. & Sanch.

49 aliorumq; opinionem, volentium generationem in nulla coëundi ratione impediri, dummodo coitus in naturali vase celebretur; prudenter autem eam reiicit Pontius *de matrim. lib.* 10. *c.* 11. *n.* 2. & Medicorum sententiæ sese in hoc remittit; nam simpliciter loquendo omnis deviatio à tradita illa naturali ratione conceptionem aut in totum, aut ex parte impedire potest, licèt per accidens interdum eveniat, ut eadem deviatio à naturali ratione conceptionem coadjuvet, aliàs aut prohibendo omnimodam vasorum approximationem, aut os uteri constringendo, aut contorquendo, aut à suo situ dimovendo, aut virile membrum cogendo extra opportunum locum semen effundere, aut alio quocunq; modo hæc deviatio conceptionem impedit; quemadmodum eandem ob rationem cùm vel mulieris habitus, vel uterus, non naturali modo se habet, juvatur conceptio ex mutatione modi naturalis: sic ventre alterutrius, vel amborum conjugum nimia pinguedine turgente, mulierē à parte postica inire idcirco conceptioni opitulatur, quia ex parte antica inite impedit approximationem convenientem membrorum, & seminis proventum ad uterum; à parte autem postica facilior approximatio, & promptior seminis ad uterum accessus. Sic etiam ubi uterus descendat, is idem situs magis facit ad conceptionem, quia muliere in faciem prona jacente, sublatis lumbis, uterus in suum locum reverti potest, & sic faciliùs sequitur conceptio. Eodem

50 quoque pacto, utero in alterutrum latus vergente, prodest in adversum latus jacentem mulierem comprimere, licèt conjugibus hoc modo, in latus scilicet congredientibus, aliàs difficultet, imò vix ullo modo sequatur conceptio, quia semen in collum ipsius uteri effunditur, ut dicit Roderic. à Castr. *de nat. mul. lib.* 3. *c.* 5.

Sed præterquam quòd, ut dixi, ut plurimùm mutatio modi naturalis concumbendi impedit generationem: Contra id, quod cum aliis citatis Canonistis determinat Sanchez *loco citato*, *disp.* 9. *num.*... *& disp.* 20. *num.* 1. sunt quidam concumbendi modi,

51 modi, qui non solùm conceptionem impediunt, sed sanitati maximoperè officiunt, quod quidem concumbentium culpam graviorẽ facere, fortasse non erit dubium. Tam ultra autem processit conclamata hominum lascivia, ut nullæ propriæ sanitatis ratione habita, non contenta iis, quas natura immiscuit in coïtu, voluptatibus; majores suâ malitiâ quæsiverit; unde non uni, aut alteri, quos fortè ipsa natura dictare potuit, modo concumbendi acquievit, sed multiplices adinvenit, potiùs silentio contegẽdos, quàm summo cũ pudore detegendos. Iam verò Cyrenem meretricem duodecim concumbẽdi modos habuisse, unde Dodecamechanos dicta sit, ex Aristophanis interprete referunt Cœl. Rhodig. *lib. 14. c. 8.* Auctor *in adagiis.* & Tiraq. *de leg. cõnub. gloss. 1 par. 1. n. 97.* ex Suida, qui & Elephantidem quandã modos, & figuras, speciesq; & formas descripsisse, & concubituum schemata depinxisse narrat quibus Tiberium Imperatorem cubiculo exornasse tradit Sueton. *in eius vita, c. 43.* & de aliis etiam vide apud ipsum, *ibid.* Sed perdita quorundã hominũ petulantia superiori sæculo huic rei ita studuit, ut de illis verificari potuerit Ovid. dictum, *lib. 1. de art. amand.*

——Venerem iungunt per mille figuras.

Et illud Martial. *lib. 12. num. 43.*

Sunt illic Veneris nouæ figuræ,
Quales perditus audeat fututor.

Et utinam hæc in præsentiarum non magis, quàm alio quovis tempore vigerent, fortasse non magis difficile fuit antiquitùs, quàm nunc sit, enarrare,

——Quibus verbis concũbat quisque, modis quot.

Nos autem de his non absque pudore inviti loquimur, non tamen absque summa necessitate, pro Canonistis enim à nobis decidendum est, quinam modi concumbendi magis, aut minùs generationem prohibeant; qui item magis aut minùs sanitati noceant, ut ipsi deinceps determinent, quantum concumbentes, & quando peccent.

52 Naturali itaque modo jam demonstrato, dicendum est, ab eo omnium minimè recedere, nihilque sanitati obesse coitum, in quo mulier instar quadrupedum innitur prona jacens, elevatis cruribus; magis autem conceptioni obsistit, & magis item sanitati mulieris obest, cùm illa in Venerem jacens demissis, extentisq; cruribus Venerem exercet, pectori enim, & respirationi mulieris situs hic inimicus est, eo maximè in actu, in quo mulier multum se exagitat, atque ut Lucr. *lib. 4.*

——Exossata cret omni pectore fluctus.

Vir autem non potest ob natium mutuam compressionem & spissitudinem, membro ad uteri intima penetrare. Conceptionem insuper impedit, & viri sanitati insidiatur, si modo quidem consueto cõcumbat, sed vir aut alterutrum, aut utrumque uxoris crus propriis brachiis elevet, atq; sustentet, prætterquàm quòd enim laborem adauget, ejus semen non recta ad uteri internum osculum, sed ad superiores colli ipsius uteri parietes ejicitur. Hinc sequitur concubitus in latus, qui etiã nihil obesse alterutrius sanitati videatur, conceptionem tamen omnino impedit, sive ille ab antica parte, sive a postica fiat; nullam enim in hoc differentiam agnosco, quantum pertinet ad faciliorem, vel difficiliorem conceptionem; ventris enim exuberantia ab una parte, natium ab altera, & compressio subjacentis partis à superiore, prohibent necessariam vasorum approximationem; situs autem uterum in latus concidere cogit, ac ipsius osculum constringit, ita ut minùs promptè virile semen possit excipere. Ex quo patet, magis recedere hunc modum à naturali,

quàm Canonistæ putent, qui parum recedere existimarunt. Sum. Ang. *p. 1. verb. deb. coniug. n. 25.* Sum. Silvestr. *p. 1. verb. deb. coniug. n. 6.*

Subsequitur concubitus factus utrisq; stantibus, 53 in quo conceptio impeditur, & sanitas detrimenti plurimum elicit. Impeditur conceptio, quia os uteri & constringitur, & nimis extenditur, ut dicit Rod. à Castr. *loc. cit.* sanitas labefactatur, quia cùm coitus per semetipsum hominem debilem faciat, quandocunq; erectis hominibus fit, majorem multò affert lassitudinem. Oribas. ex Ruf *lib. 6. collect. c. 38.* prætterquã quod disponit corpora ad articulares morbos, & ad plerosque alios; unde crediderim, si ulla culpa intervenit in mutatione modi, multò majorẽ (licèt contrà videri possit) ex hoc concumbendi modò conjuges incurrere, quàm ex ullo coitũ alio, quos jam tradidimus. Sed & coitus qui sedente alterutro ex conjugibus, vel utrisque fit, laboriosus est & conceptioni contrarius nam sedente muliere internum uteri osculum constringitur, & vasa, seu instrumenta generationis debitè conjúgi non possunt; sedente autem viro, eadem inconvenientia subsequuntur, quæ mox addemus numero proximo, sedentibus autem utrisq; eadẽ inconvenientia adaugentur Omnium maximè & generationem impedit, & noxius sanitati viri concubitus est, cùm mulier virum init, nempè cùm vir succubus est, mulier incuba Avic. *20. 3. tract. 1. c. 11* Ras. *24. cont. in c. 1* præ- 54 terquam multos enim morbos, qui inde sequi possunt, nullo modo conceptio est possibilis Neq; ullã veritatem habet, quòd mulieres concipere possint, etiamsi membrum virile non intret per uteri claustra ob uteri facultatem attractricem, ut voluerunt Canonistæ. Sanch. *de matr. lib. 9. disp. 16. n. 3.* decepti omnino ex eo, quod sibi persuaserint ex semine projecto in balneo, aut in lecto, absq; cõcubitu mulieres aliquando concepisse, quod est ridiculũ, & alias à me confutatum. Itaque hic modus uti a Medicis præ cæteris ad corporis salutẽ improbatur, ita præ cæteris ob salutem animæ à Canonistis videtur damnandus, quia omnino impedit prolis generationem Vnde videndum, an benè determinaverit Vngarel. *in addit. ad sum. Ang. verb. debitũ coniugale, n. 2. lit. B. ex Asten.* in hoc modo concumbendi eo quod nec mulier est apta ad semen suscipiendũ, nec vir ad infundendũ, intervenire peccatum mortale.

Et ex his apparet minus rectè Brunel. *de sters. & matrimon. l. 8. n. 13.* Sum. Angel. *par. 1. verb. debitum coniugale, n. 11.* Summ. Silvestr. *verb. debitum coniug. n. 6.* aliosq; plures Canonistas determinasse, qualisnam modus deviet à naturali concumbendi ratione; nam cùm deviatio à naturali modo tantò sit magis contra naturam, quanto promptiùs impedit conceptionem, ut elicitur ex D. Thom. 2 2. *quæst. 154. art. 12* Less. *de iust. & iur. lib. 4. c. 3. dub. 12. n. 80.* Sanch *ubi s. n. 1.* absque dubio modus, quo quadrupedes utuntur, minimè deviat à naturali modo, quia minùs impedit conceptionem, ut jam probavi; contra autem lateralis concubitus parum quidem deviat à naturali modo secundùm figuram, sed maximè deviat quoad finem in concubitu intentum, quia ex eo difficillimè, aut nullo modo sequitur conceptio. Brunel tamen, & cum eo Sanch. *ubi supr.* & alij Canonistæ, qui, cùm Medici non essent, nesciebant qualis modus magis, aut minùs conceptionem impediret, attendebant tantum ad externam figuram, & sic voluerunt concubitum illum belluarum more omnium maximè esse contra naturam, quod ex dictis falsum esse constat.

SVMMARIVM.

1 *Conjuges excusantur à redditione debiti, si ea in propria salutis detrimentum sit futura.*
2 *Venus, si quis alius labor, firmas requirit vires.*
3 *Quæ naturæ sint magis, aut minùs Veneri idoneæ.*
4 *Venerem melancholicis prodesse, quomodo veritatem habeat.*
5 *Morbis ex pituita Venus quomodo conferat.*
6 *Quæ ætates Veneri sint magis, aut minùs idoneæ.*
7 *Principum partium dyscrasia quomodo à Veneris usu prohibere hominem possit.*
8 *Mulieres magis quàm viri æstate Venerem appetunt.*
9 *Anni temporis conditio quomodo virum prohibere possit à coitus usu.*
10 *Quodnam tempus Veneris usui magis, aut minùs idoneum.*
11 *Coitus quando exercendus, aut vitandus.*
12 *Inanitio quando coeunti possit esse noxia.*
13 *Ieiunare an teneantur qui debitum reddere debent.*
14 *Conjux non potest se ita ieiuniis macerare, ut impotens ad debitum reddendum fiat.*
15 *Qui ieiunavit, an teneatur reddere debitum.*
16 *Labor quomodo excuset à reddendo debito.*
17 *Morbus est ex præcipuis causis impedientibus debiti redditionem.*
18 *Coitus non præsumitur in valetudinario.*
19 *Coitus ad sanitatem confert, & est causa curativa multarum ægritudinum.*
20 *Morbi ex pituita quando præbeant legitimum impedimentum usui coitus.*
21 *Detrimentum, quod timetur ex coitu, debet esse notabile, ut excuset.*
22 *Infrequentata debiti redditione sufficit morbus levissimus, ut excuset, contrà in rariori.*
23 *Febres, & morbi cum febre, à redditione excusant.*
24 *Dolores omnes insignes à debiti redditione legitimè excusant.*
25 *Morbi per circuitus revertentes, si sint notatu digni, excusant etiam in eorum intermissione.*
26 *Nervorum morbi qui excusent.*
27 *Morbi somnolenti, & insania, quando excusent.*
28 *Qui morbi oculorum, & aurium excusent.*
29 *Qui morbi pectoris excusent.*
30 *Qui morbi partium naturalium excusent.*
31 *Morbi renum qui excusent.*
32 *Vulnera quæ excusent.*
33 *Tumores qui excusent.*

De his, quæ virum à redditione debiti excusare possunt, ex parte sui.

QVÆSTIO II.

EX præcedenti quæstione patet, quòd quanquam conjuges ex Iustitia teneantur, sibi invicem reddere matrimoniale debitum, tamen excusantur, quandocunque redditio futura est cum propriæ salutis periculo; unde non solùm non tenentur eo casu reddere, sed reddendo, & exigendo mortaliter peccant. Pontius *de matrimon. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 2. & 3. & quia ad Medicum solummodò spectat dijudicare, quandonam coitus possit esse ita noxius, ut notabili discrimini coëuntes exponat, circa hoc jure optimo Medicus venit consulendus Pontius, *ubi proximè, num.* 3. is enim causas, quæ maximè impedire possunt veneris usum investigans, multum Canonistas juvare potest in determinando, quænam legitimè excusent, quæ non.

Hujusmodi igitur causæ veneris usum notabiliter impedientes, considerari possunt vel respectu viri, vel respectu mulieris, vel respectu utriusque. Loquamur autem ante omnia de iis, quæ excusant virum reddere debitum uxori ex parte sui ipsius, dummodò ante omnia admoneamus, omnes hasce causas respicere magna ex parte virium robur; Venus enim, si quis alius labor, firmas requirit vires, præsertim in viro; itaq; ubi vires ex coitu notabiliter labefactatas iri suspicamur, jam præsens ast legitima excusatio non reddendi debitum: vires autem vel ex sua natura debiles sunt, vel ex accidenti deiiciuntur. Ea natura quidem, ut ob temperamentum, vel ob ætatem, vel ob insignem aliquam principis partis dyscrasiam: Ex accidenti verò, vel ob temporis conditionem, vel ob morbum, vel ob inanitionem, vel ob laborem.

Quoad temperamenta, quæ ipsas individuorum naturas diaeris, certū est, & admonent etiam Medici, ut Galen. Oribas. Avicen. & alij locis jam adductis, quòd quemadmodū naturæ calidæ & humidæ veneri sunt maximè idoneæ, ita his contrariæ, nēpe frigidæ & siccæ, omnino veneri ineptæ: ut enim illæ sanguine multo, & semine abundāt, & ob id validas vires habent, eodem quoq; pacto hæ ob contrarias causas viribus sunt imbecillibus. Qui ergo imbecilles habent vires, inquit Galen. apud Oribas. *lib.* 7. *collect.* c. 27. ij à veneris usu ad summam infirmitatem deveniunt. Considerandum autem esset, quatenus, & quousq; hujusmodi naturæ sufficiant ad coïtum, ita ut absq; periculo, saltē insigni, possint debito satisfacere. Sed certè non possunt particularia determinari, quamobrē in hoc unusquisq; proprias vires, & Medicū consulere debet, adnotando ea, quæ aliàs ex coitu, aut ea voluntaria, vel in somnis facta seminis evacuatione sibi acciderint, & quanam ratione in hoc se habuerit; universaliter tamen hæc ita determinari possunt: Calidas humidasq; naturas omnium minimè, frigidas & siccas omnium maximè, ut diximus, à veneris usu lædi. Aver. *lib.* 5. *collig.* c. 12. unde & respectu temporis, & respectu ætatis, & respectu laboris, & respectu frequētationis ipsius coitus, & respectu deniq; quarumcunq; causarum illæ aut nihil, aut parum, vel multum excusari possunt. Calidæ & siccæ naturæ licèt facilè resolvantur, medio tamen modo se habent, quia sanguine abundant, multoque spiritu & calore; unde facilè, quod facilè deperdunt, recuperare sunt aptæ. Frigidæ & humidæ, eo quòd multo calore non abundent, his multò minùs veneri sufficiunt. Quanam autē ex ratione Aristot. & Rufus dixerint, venerem melancholicis prodesse, qui tamen naturæ sunt frigidæ & siccæ, ambigere licet; dici tamen potest, non his, qui à natura, quòd paucissimo calore sint dotati, sed his qui ex accidēti, in quibus aliàs calor vigere potest, fiunt melancholici, venerē prodesse. Idem dubiū etiam de Hippocr. ejusdemq; Aristot. sententia insurgere potest, quòd dixerint, coïtum prodesse morbis ex pituita: nam si sic est, videretur etiam dicendum pituitosis naturis, frigidis nempe & humidis, quæ multâ pituitâ abundant, venerē esse proficuam. Verumtamen non idē est dicere, venerē prodesse morbis ex pituita factis, & venerem prodesse naturis pituitosis; nam pituitosæ naturæ debili calore sunt præditæ, & modico sanguine abūdant; at qui patiūtur morbos pituitosos, poterunt aliàs multo calore abundare, & sanguine, & vires integras sortiri: sic autē à veneris usu juvari poterunt evacuando per venerē pituitæ copiam, absq; eo, quòd viribus destituantur, aut proprium corpus nocuâ refrigeratione labefactent.

De ætatibus autem ita cum præcitatis Doctoribus determinandum: Iuventus quidem, quòd & spiritu.

ſpiritu, & calore, & viribus præ cæteris ſit prædita, præ cæteris quoque Veneris operibus vacare tutò poteſt. Ab hoc autem tempore, quod in hoc negotio à vigeſimo primo anno enumerare libet, quando jam corpus ſuum totale incrementum ſortitum eſt, ſuccedit procedendo uſque ad quadrageſimum, vel quadrageſimum quintum; ætas verò quæ huic ſuccedit, uſque ad quinquageſimum, vel quinquageſimum quintum, medio modo ſe habet; abhinc ita ætatem excuſare dixerim, ut legitimum impedimentum præſtet reddendi debitum, aut omni ex parte, aut ſaltem ex maiori, ita ut ſi anteacta ætate quis reddere conſuevisset bis ſingulis hebdomadis, ab inde ſufficeret reddere ſemel in menſe, quòd ab ulteriori redditione inſigniter lædi poſſit; immineret enim huic ætati ex frequentiori coitu evidentiſſimum ſanitatis periculum. Sed tamẽ hæc nihil per ſe operantur, niſi ſimul vires cum ætatibus conſiderantur: nam, ut non ſemel diximus, ætates non annorum numero, ſed virium robore ſunt metiendæ. Verumenimverò ætas, quæ juventutem præcedit, nempè ante annum vigeſimum primum quemadmodum acurioribus Veneris ſtimulis conflictatur, ita minùs rationabiliter minuſque diſcretè & exigere, & reddere debitum ſolet; illud tamen certum eſt, hanc ætatem eò magis Veneris uſu lædi, quò tenerior eſt, & idcircò in prima pubertate tanti æſtimarem hanc rationabiliter timendam læſionem, ut ſaltem ab iterata per ſingulos dies redditione jure excuſari etiam robuſtiorem adoleſcentem poſſe crediderim, coïtus enim tum temporis, cùm nempe hircire, aut catulire, ut aiunt, homines incipiunt, & corporis incrementum impedire, & vires inſigniter labefactare, & hominem ad multos morbos diſponere poteſt; quin & imbecillem prolem, morbiſque obnoxiam expectare ex hujuſmodi horum frequentata conjunctione conveniens eſt.

7 Ab his conſiderandum eſt de principum partiũ naturali debilitate; fit enim interdum, ut corporis quidem natura, temperamentum, & robur Veneris laboribus facilè ſufficiant, ſed vel capitis, vel cordis, vel ſtomachi imbecillitas huic rei mirum in modum obſtare videatur. Neque dubium eſt, naturales haſce principum, vel præcipuarum partium debilitates & conſtitutiones evidentem cauſam præbere poſſe concumbentibus, ut in difficiles, pernicioſos, lethaleſq; earundem partium morbos labantur: legitimum ergo hæ ipſæ impedimentum dabunt reddendi debitum. Sed de his plura exarabimus, cùm de morbis hanc eandem debiti redditionem impedientibus verba faciemus.

Iam verò ad ea, quæ ex accidenti eveniunt, conſideranda properemus, & primo loco ſe offert anni

8 tẽpus, circa quod illud antè ex naturalibus denuò adnotabimus (nam & aliàs adnotavimus) mulieres magis appetere coïtum vigente æſtu, quàm alio quovis anni tẽpore, quod etiam ex Heſiod. & Ariſt. pluribus in locis, præcipuè verò, *lib. 4. probl. c. 26.* & Plin. adnotavit ex Iuriſconſultis Tiraq. *in leg. con-*

9 *nub. lib. 9. gloſſ. 1. part. 9. n. 125.* & ardente præſertim Sirio, ſalaciores ſunt, quando maximè viribus viri languent; cùm ergo tunc evenire facilè poſſit, ut mulieres debitum frequentiùs exigant, videndum, an temporis conditio viros à redditione ſufficienter excuſet; dicendumque videtur, anni tempora aliquando in totum, aliquando ex parte excuſare poſſe; nam in totum excuſare poteſt æſtas vigens, ut ardente canicula [illegible] dies caniculares determinantur, tunc enim ob ſummam virium imbecillita-

tem, & ob facilem earum reſolutionem, ob præternaturalem calorem facilè conceptibilem, ſummũ imminet ex coïtu periculum. In aſſuetis tamen hoc non habet ita locum, ut in totum excuſari poſſint, ſed maximâ ex parte, ut ſi conſueverint bis in die, non excuſabuntur ab unica, vel repetita etiam redditione ſingulis hebdomadis, durante æſtu; ex hac enim notabile nocumentum non reportabunt.

10 Porrò Medici, cùm inter anni tempora vernum dixerint eſſe Veneri aptiſſimum, cætera ſuſpecta habuerunt, omnium tamen maximè æſtivum, ob caloris naturalis pauperiem, ejuſq; facillimam reſolutionem, viriumque, ut dixi, ſummam imbecillitatem, alia verò duo, hyemale nempe, & autumnale, licet non utilia eſſe pronunciaverint, non ut æſtivum tamen ab aliquibus vituperantur, licèt pleriq; fuerint, qui non æſtivũ ſed autumnale præ omnibus damnandum eſſe ad hunc effectum exiſtimaverint, quod & corpus imbecilli adhuc calore ducetur, & multis, variiſq; excrementoſis abondet humoribus; & videtur quidem, quòd quemadmodum coïtus frigidis & ſiccis naturis eſt inimiciſſimus, ſic etiam in autumno, qui frigidus & ſiccus ſuâ naturâ eſt, magis quàm in alio quovis tempore, nocuus futurus ſit. Quod ſi ita eſt, autumnus non minùs quàm æſtas, à debiti redditione excuſabit, licèt vulgus contrarium perſuaſum habeat; in æſtatis enim fervoribus ab uxoribus recedunt, adveniente autem autumno ad earum redeunt congreſſus, juxta vulgatum proverbium. Ergo hyemale tempus medio modo ſe habebit, ut non quatenus vere, coïtu abſque incommodo viri uti poſſint, nec ut in æſtate, & in autumno excuſentur.

11 Conſiderarunt porrò Medici, in hac ipſa re, etiã particularia totius diei tempora, & quæ cũ iis corporis eveniunt mutationes, ut an jejuno, vel paſto homini coïtus magis nocuus, aut proficuus ſit; an ante, vel poſt ſomnum celebrandus, an veſpere, cùm quis it cubitum, an de mane, antequam è lecto homo ſurgat, ſit conducibilior. Nos Galeni, aliorumque Medicorum auctoritate ducti, dicamus, recentes ſatietates, & ebrietates ſemper eſſe vitandas, periculum enim minantur: Videndum ergo an prægreſſæ à debiti redditione excuſare debeant, famem quoque eſſe cavendum certum eſt; jejunis ergo à coïtu abſtinendum, unde & jejunus homo excuſabitur: non pro una vice, ſed ſi frequenter jejunus concumbere cogeretur. Optimè verò quis concumbet à cibo, inquiunt Medici, qui ad ſatietatem non ſit ingeſtus; & cùm ſatius ſit viro uti coïtu cùm cibum moderatè ſumpſerit, à cœna quidem opportunè id fieri; concubitus verò, qui mediâ nocte, & qui ſub auroram fiunt, habẽt omnes cum ſe aliquod periculũ, & licèt hæc leviora fortè ſint, quàm ut virum excuſare a debiti redditione poſſunt, tamen ſi uxor frequentaret exigere ſemper uxoris hujuſmodi non opportunis, non eſſet detrectandum, virum legitimè excuſari poſſe; ſunt enim qui ex coïtu tunc factu in ſtomachi cruditates, dolores, vertigines, capitis debilitatem, & alias non contemnendas infirmitates incidant.

12 Cæterùm inanitio notatu digna, vel naturâ facta, vel arte, aut quomodocunque procurata, ex qua vires quoquomodo ſint dejectæ, legitimè videntur excuſare à redditione debiti. cùm poſt tales inanitiones concumbere, ſit mortis periculo ſponte occurrere; ut poſt inſignem corporis dejectionem, poſt notabilem ſanguinis undecunque evacuationem, poſt vomitum copioſum, poſt uberem ſudorem, & in ſumma, poſt quamcunque inanitio-

nem ; sic etiam post jeiunium, tale nempe, in quo nihil homo ingesserit, quod non minùs inanire corpus est aptum. Circa quod tamen dubitari potest primò, an qui debitum redditurus est, teneatur jejunare, & circa hoc, non minus quàm circa alia determinanda ; vires, ut admonuimus, examinandæ, quæ si validæ sint, & debitum moderatè sit reddendum ; nihil quicquam impedimento esse censuerim debiti redditioni, si jeiunium juxta Ecclesiæ Catholicæ ritum sit observandum, nempe ut semel in die ad libitum comedamus quicquid libuerit, carnibus, lacticiniis, ovisq; exceptis, permisso insuper vespertino jentaculo, quod affluentius ea de causa, si quando opus fuerit, desumi poterit. Aliàs verò si jeiunium rigorosius esset, & plurium dierum futurum sit, ut si triduo cum pane, & aquâ sit jeiunandum, tunc certè ob imminentem virium dejectionem non posset absq; periculo homo jeiunare, ut si fortè id esset alicui pœnitentiâ injunctum ; nam tunc magis tenetur satisfacere debito, ad quod ex Iustitia tenetur. Adverte autem, unius diei jeiunium ordinarium nihil notabilis detrimenti afferre posse ei, qui redditurus est debitum, juxta id quod in usu habet; contrà autem si plurium dierum, ut est Quadragesimale.

14 Nota ulteriùs, secundùm Canonistas non posse conjugem se jeiuniis, & abstinentiis ita macerare, ut evadat impotens ad reddendum. Summ. Armilla *verb. debitum conjug.* Sum. Silvestr. *verb. eod. n. 2 par. 1.* Coninc. *de sacram. disp. 34. dub. 2. n.* 18. Pontius *lib. 10. de matrim. c. 3. n. 7.* Sanch. *de matrim. lib. 9. disp. 3. n. 7.* quod in tantum verum est, ut non solum habeat locum ubi impotens evaderet, sed etiam ubi deformis ex hoc redderetur, & maximè mulier, 15 quam volunt ex hoc mortaliter peccare, quia daret causam, ut odiosa apud virum suum evaderet, qui facilè inde occasionem haberet committendi adulterium, ut prosequitur Sanch. *de matrim. lib. 9. disp. 19. n. 4.* Et ex his etiam satisfieri potest alteri dubio, num scilicet qui jeiunavit, teneatur reddere debitum ; nam vir mediocris virtutis, nempe qui commune hominum robur adæquet, non excusatur ex ordinario unius tantùm, aut alterius diei jeiunio à debiti redditione; secus autem si fuisset plurium dierum, & multò magis si jeiunij ordinarij rigorem trãscenderet, ut fuisset cum pane & aqua. Sed in his quoque virium robur attendendum, nam quantumvis arduo, & longo quis jeiunio maceraretur intra terminos tamen ordinarij, ac diurni jeiunij loquendo, dummodo vires sufficerent, excusaretur à debito reddendo in totum, nullo im-16 minente sanitatis periculo.

Sequitur post hæc labor, qui si vel jam præcesserit; vel de necessitate postmodum futurus sit, dummodo sit notatu dignus, à Veneris usu ita hominẽ prohibet, ut nisi omnem salutis aleã currere velit, ab eo abstinere debeat; licèt enim ut Ruf. apud Oribas. *lib. 6. c. ult.* dicebat, putavèrint Medici nõnulli, solvi concubitu labores, nempe concubitũ esse pro remedio laborum, tamen, ut ipse Rufus addebat, malè hi sentiunt, cùm imbecillitas esse non possit laborum remedium : nam ipsa ratio suadet, ut ex Hippocr. Galen. dicebat *in 3. de morb. vulg. comm. 3. tex. 31.* labori laborem non mederi. Et tamen non videntur absq; apparẽti saltem ratione dixisse Medici illi, solvi concubitus labores, nempe concubitũ esse pro remedio eius lassitudinis, quæ laborẽ consequitur ; fit enim hæc à confertim facta, ac multa spirituum resolutione ex incalescẽtia sanguinis per laborem. Levis ergo concubitus, sanguinẽ modicè refrigerando, causam tollit majoris resolutionis spirituum, sicque aliquo modo labori mederi potest; sed neq; vera omni ex parte est ea Galeni assertio, quòd labor labori non medeatur, quia si Celso credimus *lib. 1. cap. 3.* levat lassitudinem, etiam laboris mutatio, eumque quem novum genus ejusdem laboris pressit, id quod in consuetudine est, reficit.

Quicquid autem de hac ratione sit, certum est laborem excusare à debiti redditione, quod intelligendum, ut annuimus, de labore immodico & inconsueto, nam si aliàs ita quis se assueverit, ut post familiarem, quotidianumq; laborem concumbat, & ex hoc nihil jam detrimenti perceperit, non erit hic labor sufficiens ad excusandum : immoderati enim labores dicendi, qui ultra virium tolerantiam, vel ultra consuetum fiunt; semper autem immoderati dicuntur in relatione ad ipsum laborantem, nam qui labor respectu Socratis erit levis, gravis immoderatusq; erit respectu Calliæ, & sic ex uno, eodemque labore, quoad quantum, Callias excusari poterit à redditione debiti, Socrates nequaquam, ex eo quòd Calliam, vel quia non est assuetus, vel quia imbecilli corpore est, insigniter debilem faciet: Socratem, vel quòd sit assuetus, vel quòd firmo sit ac robusto corpore, ne afficiet quidem. Sed de labore aliàs *lib. 5. tit. 1.* disserui.

Remanet tandem inter causas virum excusantes à debiti redditione, de morbo considerare: firmabimus ergo primò hanc conclusionem, omnibus Medicis, sed quid inquam Medicis, omnibus professoribus, imò & ipsi imperitissimo vulgo acceptissimam, morbum esse ex præcipuis causis impedientibus Veneris usum : Est enim morbus res præter naturam, & naturæ ipsi inimica, unde in quovis morbo supponitur naturæ debilitas, & nativi caloris succumbentia. At veneris usus, & multo calore naturali indiget, & prosperam requirit valetudi-17 nem, nam ipsa corporis valetudine, ut dicebat Arist. 8. *de hist. anim. c. 18.* animalia quæcunq; ad coïtum excitari solent ; atque eadem ex causa prudenter apud Iurisconsultos dictum reperies, & communi-18 ter accipi, coïtum in valetudinario non præsumi. Mascar. *de probat. concl. 312. n. 16.* quanto magis non sumendus in eo, qui jam ægrotat ?

19 Licèt autem constet, ut aliàs etiam probavi, coïtum non modò ad tuendam sanitatem aliquando conferre, sed esse causam curativam plurimarum ægritudinum, ut cum Hippocrate, Aristotele, Galeno & Avicenna, alisq; præcipuæ auctoritatis Medicis dicit universa Medicorum schola, quemadmodum recensuit *lib. 6. tit. 1. quæst. 5. n. 5. & seqq.* maximè autem opitulari morbis ex pituita genitis, ut post Hippocratem signanter firmat Aristot. *lib. 1. problem. num. 51.* quòd, quâ ratione fiat, exponunt Doctores ibi, & post Conciliatorem, Septalium, Guastavinium, alij recentiores, tamen hi ipsi morbi legitimum impedimentum præbere debent in Ve-20 neris usu, quia quandocunque coïtus pro cura alicujus morbi sit exercendus, non debet, qui coiturus est, alterius voluntate adstringi, sed libitu suo, & quando opportunitas exigit, concumbere ; aliàs non modò Venus morbum non curabit, sed eum adaugebit, aut hominem in pejores morbos conijciet Non tamen dubitandum, quòd, si uxor opportunè petat, & redditio sit cessura in viri utilitatem, etiam morbi detenti, vir teneatur, modò id illi constet, reddere debitum ; contrà autem, si extra opportunitatem exigat.

Sed qualisnam morbus ad hunc effectum dici debet sufficienter excusare ? num sufficienter qualiscunque,

21 liſcunque, etiam leviſſimus? Advertendum circa id, quòd detrimentum redundans viro ex debiti redditione, ut ipſum legitimè excuſet, debet eſſe notabile, aliàs ſi modicum futurum ſit, non legitimè excuſabit, quia præponderat illi lex Iuſtitiæ obligans ad debitum reddendum. Sanch. *de matrimon.*
22 *diſp.24.n.2.lib.9.* Ponsius *ibid.lib.*10.*c.*14.*n.*3. Quâ veritate ſtante, dicendum primò: In frequentata debiti redditione ſufficere, ut morbus ſit leviſſimus, ad hoc ut excuſet, quia frequentia coitus exhauriendo ſpiritus, abſumendoque ſubſtantiam ultimi alimenti, ex leviſſimo morbo, maximè ſi aliqua diſpoſitio, aut morboſos apparatus adſit, facilè poteſt facere, frequentia autem, & raritas coitus deſumenda juxta hominum robur, conſuetudinem. At in rariori debiti redditione, in viro alioquin mediocris fortitudinis, non ſatis eſt quicunque levis morbus ad excuſandum: Natura enim, etiam in morbis alicujus conſiderationis, ſalubriter ſponte ſemen excernit, maximè in aſſuetis. Morbus ergo qui legitimè excuſet, debet eſſe talis, ut inſigniter lædat operationes, & vires aliquo modo deiiciat.

23 Cæterùm circa morbos univerſaliter primò ita videtur pronunciandum: Morbi omnes, qui aut febres ſunt, aut febres conjunctas habent, quæcunque tandem illæ ſint, aut continuæ, aut intermittentes, aut lethales aut non lethales, aut acutæ, aut chronicæ, aut eſſentiales, aut accidentales, aut ephemeræ, aut putridæ, aut habituales, omnes ac ſingulæ hominem ab omni coitus uſu prohibere debent, ob damnum notabile ab ejus uſu emergens: quia cùm in febre calor vigeat præter naturam, certè neceſſe eſt naturalem calorem ſuccumbere: at in Veneris uſu, ut jam ſæpe diximus, calore naturali multo quidem, ac vegeto eſt opus. Sic ergo ex coïtu ob ſeminis excretionem calor naturalis debilior reddatur, jam abſq; ullo dubio naturam ſummopere lædi neceſſe eſt. Imminente ergo notabili, ac inſigni periculo ex coitu, febris quæcunque erit legitima cauſa non reddendi conjugale debitum

24 Secundò dolores omnes inſignes, & maximè nobiliorum partium juſto impedimento ſunt, ne vir reddere poſſit debitum: nec quicquam intereſt utrùm à cauſa calida, vel à frigida dependentiam habeant: cùm enim in omni dolore notatu digno fiat maxima ſpirituum reſolutio, ex qua vires deiici miſerum in modum non eſt dubium, & in Veneris uſu hæc ſpirituum reſolutio, & ob evacuationem utilis ac ſpirituoſæ materiæ, & ob laborem, & ob voluptatem multò magis adaugeatur, conſequens eſt, Veneris uſum notabile afferre periculum, ubi dolor aliquis virum exerceat, qui inſignis ſit, & idcirco hujuſmodi dolorem ſemper dare legitimam cauſam non reddendi debitum. Imò non ſolùm hujus generis dolores excuſare debent, dum adhuc vigent, ſed etiam per aliquod tempus poſt eorum remiſſionem, ob eandem virium dejectionem, quas refici ante uſum Veneris undequaq; eſt neceſſarium. An autem excipi dolores debeant, qui è multitudine ſanguinis originem habent, vel à retento ſemine, dubium eſſe poſſet; quia videmus in his caſibus Medicos copioſa ſanguinis evacuatione uti: rationabile ergo fuerit, etiam ſeminis evacuationem adjumento eſſe. Sed hoc potius haberet locum in retento ſemine, quam in dolore à ſanguinis copia: certum tamen eſt minus multò nocumentum hominem in his doloribus à ſanguine, ex Venere percepturum, quam ex aliis.

25 Tertiò, morbi omnes, qui facilè inſultus, & exacerbationes habent, ex erratis in victu, aut undecunque, etiamſi præſentes non ſint, ſed aliàs familiares exiſtant, dummodo ſint notatu digni legitimè virum excuſare poſſunt à debiti redditione: non ſolùm enim quia Veneris poteſt eos morbos facilè excitare, excuſare debent, ſed etiam quia poſſunt eos pejoris conditionis efficere, ita ut non ſolùm aliàs conſuetam afferant moleſtiam, ſed vitæ evidentiùs inſidientur, tales ſunt capitis dolores periodici, Apoplexia, Epilepſia, Vertigo, Paralyſis, Aſthma, ſanguinis ſputum, & ſtomachi dolores, dolores item Colici, Iliaci, Nephritici, articulares, & alij id genus: quod tunc abſq; dubio locum habebit, cùm idem vir aliàs ſemel atq; iterum Venere uſus, eorundem morborum inſultos eſſet expertus.

26 Atq; his quidem ſic univerſaliter determinatis, ad particulares jam morbos devenientes, dicamus primò, capitis morbos, qui nervis quoquo pacto ſunt infenſi, etiamſi leviores ſint, licitè à debiti redditione virum excuſare: cùm enim Venus nervis ſit maximè inimica. Raſis 14.*contin.c.*1. *in princ.* & morbi nervorum ex quacunque leviori cauſa irritentur, certum eſt eos ex Veneris uſu mirum in modum irritari poſſe Itaque non modò Apoplexia recens prægreſſa, Epilepſia, inſignis Paralyſis, convulſio, aliique his ſimiles morbi à redditione debiti excuſare debent, ſed etiam membrorum torpor, paralyſes leviores, Incubus Scotomia, ſiva Vertigo, & ſiqui alij hujus generis ſunt, ſed priores non modò legitimè excuſare debent, dum actu moleſtant, aut de recenti moleſtaverint, ſed etiam ſi jam per nonnullos dies præterierint, qui plures, aut pauciores eſſe debent, juxta majorem, & minorem morborum fortitudinem. Coïtus enim facilè eos morbos in perſonis ad eos diſpoſitis excitare poteſt, & vitæ evidenti periculo hominem ſubiicere.

27 Porrò morbi omnes ſomnolenti non ſolùm quia utplurimùm febrem adjunctam habent, ſed quia à frigida cauſa originem ducunt, debilem calorem ſupponunt, maximè in Cerebro, cui Venus ex ſua natura apprimè eſt inimica, excuſant à debiti redditione: tales ſunt Letargus, Caros, Catoche, Catalepſis, Coma, ſeu Cataphora, vel Subeth, vel Sopor, & hujuſmodi: quibus tamen præſentibus certum eſt incaſſum uxorem petere debitum, quæ tamen tunc peccaret exigendo, vir autem etiam iiſdem morbis remittentibus excuſari debet. Addendi inſuper ſoporoſis, ſeu ſomnolentis morbis alterius generis alij, nempè Inſaniæ quodcunque genus, ut Melancholia, Mania, Lycanthropia, oblivio, & hujuſmodi, omnes enim inſigniter à Veneris uſu irritari poſſunt, & in deteriorem conditionem ægrum coniicere. Quamquam verò Ariſtot. *lib.4.problem.*31. Paul.*lib.*1.*c.*35. Oribaſ. ex Rufo *collect.lib.6.c.ult.* Avic.3.*lib.ſen.*20.*tract.*1.*cap.*11. & 20.4.*tracta*.10.*cap.*10. & inter Iuriſconſultos ex Homero Tiraq.*de nobil.c.*30.*n.*195.& *de leg.connub. gloſſ.*15.*num.*38. voluerint, Venerem, ut aliàs dixi, Melancholicis, morbi que Melancholicis eſſe proficuam, tamen hoc univerſim, & ſimpliciter verum non eſt, ut ibi expoſitores percurrunt. Nam in Melancholicis, & morbis Melancholicis aut frigiditas, aut ſiccitas, aut utraque ſimul qualitas miré exuperat, aut etiam alterutra: Venus autem refrigerat, & ſiccat, ſpiritusque exhaurit, quorum exiguam Melancholici, ut plurimùm, copiam habent.

28 Superiores morbos ſubſequuntur ægritudines oculorum, quorum illi, qui viſioni quoquomodo

incommodant, maximo impedimento sunt in reddendo debito conjugali, quia cùm omnibus sensibus Venus sit infesta, præ cæteris maximè visui obest. Rasis ex Arist. 24. *Contin. c. 1. in prin.* quia cùm indigeat tenuiorum spirituum ope, illis exhaustis insigniter labefactatur. Sunt verò huiusmodi morbi Ophthalmia frequens, Oculorum ulcera, & vulnera, Albugines, Pupillæ dilatatio, & Tabes, Suffusio seu Cataracta, Glaucoma, Offuscatio, Obscuritas sive Amautosis, Hebetudo, Nyctalops, & id genus alij. Nec minori consideratione dignum impedimentum est, quod præbent morbi sensum Auditus labefactantes. nam & huic sensui nòxia Venus est. An autem insignis Auditus læsio, quæ ea redditione debiti provenire possit, sufficienter uirum excuset, Canonistæ determinent. Illud certum est, frequentatum Veneris usum totalem Auditus deperditionem minari, in his qui sensum hunc debilem sortiuntur, aut aliter læsum habent. Quod si sufficiens causa est non reddendi debitum, certè virum ad frequentem redditionem non teneri dicendum, si hunc sensum malè dispositum habeat.

29 Succedunt prænominatis Pectoris morbi, de quibus peculiariter dicebat Rufus apud Oribas. *ubi proximè.* Habenda quoque est ratio omnium morborum Thoracem obsidentium, aut quos obsessuros esse suspicamur, rectè quidem addidit, *Aut quos obsessuros esse suspicamur*, quandoquidem Venus pectori est adversa, ipsúmque pectus, ac viscera in eo contenta ex Veneris usu debilitentur. Vbi ergo aut naturalis pectoris debilitas, aut eiusdem angustia, aut insignis cordis dyscrasia, aut Pulmonum flacciditas, aut arteriarum obstructio, vel alia quæpiam similis causa, aut spirandi difficultatem, aut syncopen, aut sanguinis sputum, aut Cordis tremorem, vel alium quendam hujusmodi affectum minentur, certè legitima causa subest virum omninò excusans à conjugalis debiti redditione.

Subsequuntur morbi partium naturalium, &
30 primò Heparis, Lienis & ventriculi. Harum ergo partium frigidæ intemperies, quæ insignes fuerint, possunt excusare virum à debiti redditione. Veneris enim usus sanguinis meliorem partem, exhauriens, facilè cacheaiam, Hydropem, insuperabiles cruditates, aliosque huiusmodi affectus facili negotio excitare potest. quus hominem in evidentissimum vitæ periculum præcipitare certum est. Dissimilia quidem incommoda afferre potest exuperans earundem partium sicca intemperies, quæ neque prorsus contemnendo periculo hominem exponeret, Venus enim exsiccat: quæ ratio est, vt Melancholicis adversissima censeatur. Aliæ verò dyscrasiæ, calida nempè & humida, non tanti videntur faciendæ, vt in totum à redditione debiti, aut magna ea parte excusare possint, cùm non adeò inimicam Venerem experiantur. Sed si verum est supradictas partium intemperies, hominem aut universim, aut in parte excusare à debiti redditione multò magis verum erit excusare aliquos morbos prædictarum partium, qui ex aliqua ea supranominatis dyscrasiis originem trahunt: talis est Hepatis imbecillitas, quâ qui laborant, Hepatici ob id dicuntur, Hydropis species omnes, non in facto esse tantùm, sed etiam in fieri: cum & Cacheaia, quæ Hydropem præcedit, Morbus Regius contumax, ventriculi recurrentes dolores rebelles cruditates, Inappetentia non facilè superabilis, Cardialgia, & si qui alij morbi notatu digni sunt, qui aliquam ex prænominatis partibus obsidere consueverint, & maximè ventriculum, quia coitus, vt inquit Rasis 24. *Contin. cap. 1.* res efficacior in debilitare virtutis facienda in stomacho: hoc est, ex cæteris omnibus causis magis efficax ad debilitandum stomachum, & ideò, addit abstinentia eius conservat virtutem stomachi. His etiam adnumerandi aliqui harum simul partium, & intestinorum affectus, ut insignis diarrhœa, Cœliaca passio, Cholera, Lienteria, Dysenteria, Fluxus Hepaticus, aliaque nonnulla fluxus genera: Intestinorum, ventrisque insignes dolores, & maximè Ileos, Volvulus etiam dictus, & Colicus. Quoad inappetentiam tamen, & longos fluxus, Rufus apud Oribasium, *loco citato*, voluit hos morbos Veneris uso aliquando sanari, sed id multâ cautione executioni demandandum esse norunt Medici. Iam nota quoque est Hippocratis sententia, Dysenteriam solvi à turpi scortatione: ex quo ductus Amatus Lusitanus *Curat. Medic. cent. 2. cur. 47.* coitum leniter factum idem præstare experientiâ docuit. Sed quæ pro remedio sanitatis usurpantur, non facilè secundum alterius voluntatem usurpari possunt.

31 Inter naturales partes Renes etiam sunt, Vesica, & Testes, harumque morbi notatu digni, & qui justam excusationem viro præbent non reddendi debitum sum, Dolores Nephritici aut præsentes, aut familiares, hoc est, qui qualibet ex occasione reversionem faciunt, Renum ulcera, vrinæ suppressio, stillicidium, Diabetes, & siqui alij sunt prædictis non dissimiles, Gonorrhœa vera: nam pseudogonorrhœa, quæ est materiei cuiusdam, non tamen propriè seminalis ex genitalibus profluvium non est sufficiens causa excusans, quemadmodum neque alij quidem leviores morbi, ut Herniæ species omnes, non tamen magnæ, nam magnæ possent magna ex parte excusare, quia frequentia coitus vias magis aperiendo, & partes calorémque earum debilitando, potest eos morbos insigniter facere deteriores.

32 Post hæc sese nobis offert aliquid dicendum de vulneribus, quæ nisi ita exigua sint, vt in nulla consideratione haberi debeant, pro eorum gravitate alias magis, aut minùs excusabunt. Semper autem legitimè excusabunt dum vigent sed gravia absque dubio ad multò longiorem terminum, imò si partiũ nobiliorum sint, & maximè Capitis, non solùm dũ vigent excusare debent, sed etiam per totum vitæ curriculum, saltem à frequentiore redditione: quia magna vulnera nobiliores partes obsidentia corpus in posterum mirum in modum debilitatum relinquunt. quin & hominem, vt alias diximus, sterilem reddunt: imò non vulnera solùm, sed etiam vehementes quarundam ex illis partibus percussiones, ut Capitis, Spinæ, vel Cervicis, eandem afferunt excusationem: in tantum enim hominum vires naturales dejiciunt, vt eos in Venerem posthac reddant notabiliter segniores, vt notat Alex. Bened. *lib. 24. Pract. c. 12* Sed & magna ulcera pati impedimento, aut non multò minori esse debent, nam dolore, & perenni sanguinis, aut puri, aut cuiuscumque materiæ, etiam inutilis, expurgatione debilem hominem ita reddunt, vt frequentiori Veneris usui absque vitæ dispendio sufficere non possit, & si proprias vires experiantur, facilè succumbat.

Erat postremò aliquid dicendum de morbo Gallico, & de Cutaneis morbis de vtrisque tamen convenientiori loco agemus. Addendum tantùm Tumores etiam externos non aspernabiles, hominem vrgentes, illum à debiti redditione magna ex parte excusare nisi ignobiliores partes occupaverint aut magnitudinis sit non considerabilis.

SVMMA

SVMMARIVM.

1 *Non est par ratio viri, & uxoris in reddendo debito conjugali.*
2 *Mulier satisfacit debito, patiendo se à viro iniri absque eo quòd semen emittat.*
3 *Non licet negare debitum, ut plures filij nascantur, sed licet abstinere ob id à coitu.*
4 *Multa à redditione debiti excusant virum, quæ non excusant mulierem.*
5 *Qualisnam morbus esse debeat, ut mulierem à debito reddendo excuset.*
6 *Qui morbi mulierem à redditione excusent.*
7 *Peculiares morbi mulierem excusantes.*
8 *Fluxus menstruus diuturnus, & morbosus, an mulierem excuset.*
9 *Uteri morbi mulierem excusantes.*
10 *Affectiones hystericæ quæ excusent.*
11 *Tempore menstrui an debeat reddi debitum.*
12 *Quandonam coire tempore menstrui, omni culpâ careat.*
13 *Majus periculum imminet coëunti cum puerpera, quàm cum menstruata.*
14 *Puerpera quanto tempore à coïtu abstinendum.*
15 *Prægnans an excusetur à debiti redditione.*
16 *Distinctio Sannazarij de usu coitus in prægnantia examinatur, & n. seqq.*
18 *Veneris usus in prægnantia quando concedatur à Medicis in postremis mensibus.*
19 *Quodnam, ultra abortus periculum, immineat prægnanti ex Veneris usu.*
20 *Superfœtatio mulieri, & fœtui periculosa.*
21 *Mulier quæ in partu periclitari solet, an excusetur à redditione debiti.*
22 *Mulier an possit non seminando impedire conceptionem si in partu periclitari soleat.*
23 *Lactans an excusetur à reddendo debito.*
24 *Ex Veneris usu in lactante muliere duplex imminet periculum lactenti puero.*

De his, quæ vxorem à debito reddendo excusant, ex parte sui.

QVÆSTIO III.

1 NOn est par ratio viri, & vxoris in reddêdo debito, quoad excusationem ex aliqua ex caussis nominatis in superiori quæstione provenientem, quia multa excusare possunt virum à reddendo, quæ neqoaquam excusabunt mulierem, idque non ex uno, sed ex multiplici capite, & primò ratione laboris, qui major absque dubio est, concitatiorque fit ex parte viri. Secondò, ratione modi concumbendi, plerumque enim mulier in dorsum jacet, unde veluti requiescens concumbit, neque laboris multum impendit, nisi volens: Vir autem illam supergressus perenni motu, & cunctatâ impulsione.

——*Sollicitat spatium decurrere amoris.*

Tertiò, ob copiosiorem seminis quantitatem à viro profusam, quam à muliere, quod etiam est materiæ utilioris, quàm semen fœmineum, quia magis spirituosa, licèt enim fœmineum in suo genere semen sit perfectissimum habens potentiam generandi sibi similem, ut jam probatum est. Quartò, ratione intensioris voluptatis à viro in seminis effusione perceptam, ex qua etiam major spirituũ, & virium dissolutio; nam dissolvi ex coitu inter animantia maximè hominem constat, & eius rei caussam quærit Arist. *sect. 4. problem. 6.* quod de viro quidem magis verificatur quàm de muliere, ut patet, ex quibus omnibus fit, ut non possit ex iisdem regulis traditis pro excusatione viri desumi, quando excusari debeat mulier. Prætērquam quòd sunt aliqui morbi viris peculiares, qui aut nullo modo, aut de raro, aut non tam malè mulieres exerceant: quemadmodum è contra morbi nonnulli sunt mulierum proprij, à quibus viri sunt immunes.

2 His accedit, quòd, ut quæstione prima jam probavimus, mulier satisfacit debito matrimoniali solâ patientiâ copulandi se cum viro, absque eo quòd semen emittat: unde potest minimo, imò nullo virium dispendio, nisi aliud interveniat, debitum reddere: licèt nulli dubium esse debeat, quòd stante necessitate seminis fœminei in generatione, nunquam mulier possit impedire semetipsam, si jam sit excitata ad seminandum, ne semen effundat, quia tunc impediret generationem, quod mortale peccatum est, quia impediendo generationem, matrimonium præcipuo suo fine frustratur: unde est, quòd non licèt negare debitum, ne plures filij nascantur. Navarr. *in man. cap.* 16. *num.* 24. Conine. *de sacram. disp.* 34. *dub.* 3. *num.* 24. *tom.* 2.

3 non interdicitur quippe abstinere à coïtu hoc fine, ne plures filij nascantur. Navarr. *ibid. num.* 33. sed si conjuges non abstineant, non possunt sine lethali culpa impedire aliquo modo generationem, ut patet apud omnes Canonistas. Quandocunque ergo mulier viro copulatur, non poterit impedire seminis proprij effusionem, ubi suscipiendæ prolis finis aliqua esse possit, si ad illud effundendum jam mota fuerit.

4 Quicquid tamen sit de prædictis (nam ad Canonistas in his me omninò remitto, tantumq; per modum consulentis hæc attuli) dicendum primò est. Mulierem non excusari ab aliqua corporis, vel partium naturali dyscrasia à reddendo debito, neque ab ætate majori, ut à senio, vel decrepitate, neque ab ætate minori, quantum est ex parte virium, neque à principum partium debilitate, neque ab anni tempore, neque fortè ab aliis incidentibus particulari tempori diei, neque à labore, nisi sit excessivus, neque à quovis etiam notabili morbo, quæ tamen, ut vidimus, virum excusant: nam morbus qui mulierem excusare debeat, talis sit oportet, ut non solùm insigniter actiones lædat, sed sit ex sua natura aliquo modo gravis.

5 Et hæc quidem procedunt in simplici redditione: nam aliàs ubi in mulieris potestate non esset non seminare, quandocunque vir cum ea copulam exerceat, essent hæc certè omnino limitanda: at neque seminante muliere æqualiter cum viro, excusari à redditione potest, quia magis, ut diximus, resolvitur vir, quam mulier ex seminis effusione, &, ut ex Rufo refert Oribas. *lib.* 6. *cap.* 38. minus laboris à muliere impenditur in coitu, quàm à viro, atque ita etiam minus molestiæ mulieri accedit.

Restringenda insuper prædicta sunt, ut procedant in moderata debiti redditione: nam aliàs si vir nimius esset in petendo, excusare possent etiam mulierem prædicta paulò minùs ac virum: quod haberet locum, etiamsi mulier aut rarò, aut nunquam semen effunderet: rametsi enim parum quid perpeti mulierem à compressione viri dictum sit, tamen si ea frequens, atque iterata fuerit, notabiliter resolvi, & ipsa potest ex solo labore etiam modico in coitu perpetrato, accedentibus externis illis causis, quas commemoravimus ex quarum occasione minùs aptam ad eos labores perpetiendos mulierem reddi certum est.

6 Peculiariter tamen circa mulieres considerandum de menstruatione, de prægnantia, de puerperio, de lactatione, & præter hæc de aliis nonnullis particularibus, si modo antè, quoad morbos, hanc

univer-

universalem conclusionem ponamus, omnes morbos: qui non aspernabilem febrem adjunctam habent, sufficienter posse excusare mulierem à redditione debiti: quia licèt modico mulieris labore coitus exerceatur, nunquam tamen sine aliqua corporis excalfactione ipsius quoque mulieris succedit, quæ superaddita febrili calori non dubium est, quin morbum adaugere possit, sanitatisque recuperandæ spem adimere, vitæ periculo eam exponendo. Cæterorum verò morborum, de quibus in superiore quæstione diximus, quòd virum excusent, perpauci quidem excusant, mulierem: qui excusare autem possunt, sunt Asthma actu affligens, Phthisis maximè confirmata, cordis palpitatio, & tremor, syncope, aut frequens Lipothymia, stomachi dolores insignes, aut alij partium nobiliorum dolores acuti, & pernecantes, & hujusmodi. Sed præ cæteris considerandi veniunt morbi, ad renes, & contiguas quasdam partes spectantes, & primò menstruorum defectus, quicunque non impedit debiti redditionem ex se: contrà verò menstruorum fluxus legitimè impedire potest, cùm enim ex Veneris usu majorem in modum venas adaperiri, loca magis concalefieri, & sanguinem concitatiùs ad uterum moveri contingat, certè ex eo, maximè si frequentetur mulieris saluti notabile imminet incommodum. Quod autem nonnulli Canonistæ dixerint, debitum reddi debere tempore menstrui, quando est diuturnum, ac morbosum, nempe in eo morbo, quem propriè fluxum menstruorum immodicum vocamus. Tolet. *instruct. sacerd. lib. 7. cap. 24. num. 2.* Sanchez *lib. 9. de matrimon. disp. 21. num. 1.* & per eum adducti *num. 2.* Pont. *de matrimon. lib. 10. cap. 14. num. 5.* videndum ex his, an omninodam habeat veritatem ex parte fœminæ, nempe quòd teneatur reddere, stante supradicto periculo. Canonistarum certè sensus talis videtur, quod cùm reddere, vel exigere debitum tempore menstrui, sit peccatum, aut mortale secundùm aliquos, aut veniale secundùm communem, aut saltem sit quid indecens, ut luculentiùs infrà, hoc voluerunt habere locum, ubi menstruum diuturnum sit, & immodicum, ac morbosum, ex quo capite vera est illorum sententia: ex capite tamen periculi imminentis mulieri ex Veneris usu in sanguinis fluxo morboso, non perinde fortè vera est, quod tamen, his consideratis, iidem Canonistæ determinent. Habet tamen nostra conclusio magis locum in uno, quàm in alio genere fluxus, præcipuè autem in eo, qui valde immodicus est, & indesinenter affligit, aut de facili revertitur, & in quo venæ mirum in modum hiant, & sanguis fervidus, tenuis, biliosus, ac copiosus est, tunc enim tantò evidentiùs coitus nocet.

9 Secundò inflammationes, apostemata, & ulcera ipsius uteri, quæ insignem dolorem, aut aliud quoddam notabile incommodum in congressu excitare mulieri possunt, certè illam evidenti periculo exponunt: ex frequentata namque impulsione, & excitato dolore uterus facilè majorem in modum inflammari, ac fortè gangrænari potest: quæ conclusio locum habere potest in omnibus ac singulis uteri affectibus, qui quoquomodo notabilem dolorem ex coitu excitare possunt, signanter verò in mutato uteri situ, ut quando ad interiora, aut ad exteriora vergit: tunc enim ex eo quòd virile membrum in uteri corpus impingat, coïtum mulieres tam molestum experiuntur, ut si sæpius iteretur, manifestum habeant inflammationis periculum. Neque contra hoc recipienda videtur sententia Mercurialis *lib. 4. de morb. mul. c. 21.* qui ex eo quòd Aristot. *7. de hist. anim. cap. 2.* scripserit in mulieribus uterum aliquando descendere propter coïtus desiderium, hasque curari, ubi concipiunt, existimavit coïtum in hoc uteri prolapsu potiùs prodesse, quàm obesse: nam contra Hippocrates *lib. 2. de morb. mul. num. 37.* ubi uteri extra naturam progressi fuerint, prohibet mulieri accessum ad virum, cui est magis adhærendum. Nisi dicamus Hippocr. voluisse esse abstinendum à coïtu, cùm uteri foras prolabuntur, Mercurialem autem cùm absque eo quòd extra prodeant, simpliciter descendunt.

10 Tertiò affectiones hystericæ, quæ ex nimio sanguine, aut ex magna seminis copia procedentes: mulierem exercent, nisi alio ex capite excusent, per se non excusant, quia non modò nihil detrimenti in his casibus ex Veneris usu expectandũ, sed potiùs etiam in ipsarũ vigore relevari eas ex coitu sperandum: per coitum enim retrahuntur à capite, corde, ventriculo, & superioribus partibus evaporationes ad ipsas ab utero transmissas, quin & ipse uterus ex coitu facilè expurgatur, viæ magis adaperiuntur, & menses faciliùs cunt, eaq; ratione mulier ab innumeris affectiumbus ab ipso utero emanantibus vindicatur, quin & evacuatione interdum superabundantis seminis omnino ab omni noxa liberatur, quod satis superq; non vana experimenta veritatem habere indies ostendunt, ut Medici norunt, & patet exemplo viduæ apud Galen.

11 Cæterum quod ad menstrua pertinet, voluerunt Canonistarum nonnulli, ut jam suprà recensuimus, tempore menstrui mortale peccatum esse exigere debitum, maximè autem mulieri, ut ex D. Thom. Navar. *in man. c. 16. n. 32.* Scot. *in 4. s. 1. dist. 32. quæst. unic.* & ex Silvestr. & Ledesm. Sanch. *de matrimon. lib. 9. disp. 21. num. 4.* quod habere maximè locum putat Summa Ang. *part. 1. in verbo debitum conjugale, num. 15.* ubi periculum est lepræ morbo infectam nascituram prolem: licèt alij voluerint hoc esse tantùm veniale peccatum. Tolet *instruct. sacerd. lib. 7. cap. 24. n. 2.* Coninc. *de sacram. disp. 34. dub. 9. n. 76. tom. 2.* Pont. *de matrim. lib. 10. c. 14 num. 6.* alij tãdem nullo modo esse peccatum firmarunt. Sanch. *ubi suprà, n. 7.* Alphons. Vivald. *in candel. aur. part. 1. tit. 17. rubr. de redd. debit. conjug. n. 9.* Circa quæ nonnulla mihi uti Medico sunt adnotanda, quæ maximè ad rem faciunt. Primò tamen illud certum est quod notant etiam Canonistæ, Summa Armilla, *verbo, debitum conjugale*, apud Legem Veterem in tantum fuisse culpabilem coïtum tempore menstrui factum, ut mortis pœnâ mulctaretur, quemadmodum habetur *Levit. cap. 20. vers. 18.* neque aliam ob causam interdictum ab illa Lege, hoc est, nisi quia mirum in modum invigilabat Legislator, ut populum à lepra mundum servaret, cùm aliàs ob regionis, quam incolebat, naturam, & alias dispositiones ab extra advenientes, populus Israëliticus huic morbo esset maximè obnoxius: est enim lepræ morbus Ægypto, finitimisque regionibus patrius, ut alias dixi, unde Lucret. *lib. 6. de rerum nat. in fin.*

Est Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media.

Et Fracast. *lib. 1. Syphil.*

Sic Elephas sacer Ausoniis incognitus oris:
Sic Lichen latè edita, quil... incola Nili
Gens ... regioque omnis vicina ... .

idcircò

idcircò tot leges de Lepra, & Leprosis promulgatæ. Modò certum est ex coitu cum menstruata periculum imminere, nec proles maximè deformis, & monstrosa, & hujusmodi morbo infecta nascatur, *cap. origo 32. quæst. 4. cap. causa quæst. 7. & 33. quæst. 4.* Scotus *in 4. sentent. dist. 32. quæst. unica*, ut Medici etiam fatentur. Card. *in lib. Hipp. de alim. lect. 24. text. 26. in fine.* Neque solum proli timendum ex coïtu tempore menstrui celebrato, sed etiam ipsis coëuntibus, disponit enim eorum corpora ad eum morbum. Scotus *ibid.* & ex nostris Avic. 2. 1. *doctr. 5. in fin.* Aver. 3. *collig. cap. 7.* Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. cap. 1.* & Nancel. *in analog. Microc. ad Macroc. lib. 10. cap. 10.* Quòd autem non Medicis solùm, sed vulgo etiam ipsi constat quotidianâ experientiâ, de qua etiam Mercurialis *ibid.* est, aliquando ex coïtu cum menstruata viros gonorrhœam, non quidem veram, sed virulentam, pseudogonorrhœam dictam contrahere, aliosque nonnullos morbos à sanguinis pravitate, ab ipsis menstruis per genitales partes viro communicatâ originem ducentes: prolem insuper, siquæ sequatur, valetudinariam vivere, morbisque quamplurimis conflictatam: quin neque ipsas mulieres ab omni noxa ex hoc coïtu esse immunes, eadem testatur experientia: aliquando enim in causa est, ut menstrua aut plura, aut pauciora, quàm par sit expurgentur, unde plures pullulant morbi. Quibus sic ex se habentibus, determinandum à Canonistis jam est, an cum prædictorum periculorum imminentia, absque ullius culpæ nota, possint conjuges nullâ urgente necessitate, nullaque legitima ex causa, tempore menstrui, ad solam libidinem explendam, invicem commisceri: præterquam quòd matrimonij usus suo præcipuo fine plerumque frustratur, plerumque enim nulla euntibus menstruis fit conceptio, quod Medicis est notissimum, & notat ex Canonistis Pontius *lib. 10. de matrimon. cap. 14. num. 6.* Crediderim autem Canonistas non tam facilè ab omni culpa immunes existimaturos conjuges, qui euntibus menstruis coierint, his optime perpensis. Quòd si sententiam suam

12 mutaverint, & cum alii supra citatis determinaverint, in hoc actu aliquam culpam intervenire, tunc admonendum est, posse fluentibus menstruis præsentari legitimam coëundi causam, ex qua conjuges fiunt ab omni culpa immunes: nam etiam euntibus menstruis aliquando datur occasio coëundi, ut faciliùs succedat conceptio, in nonnullis enim casibus consulunt Medici, ut Hipp. *in libb. ad mulieres pertinentibus: & maximè primo de morb. mul.* ut fluentibus adhuc mensibus vir, & uxor congrediantur. Dari insuper & alius casus potest, qui à culpa excusaret, nempe quando mulier aut ex sui natura esset nimis arcta, aut respectu magnitudinis, & crassitiei pudendi virilis, tunc enim cum loca ex menstruo humecta, ac lubrica redduntur, promptissimè virile membrum admittere posset, quantumcunque aut arcta ipsa sit, aut vir bene mentulatus existat. Sed circa redditionem & exactionem debiti, tempore menstrui, vide distinctiones allatas à Sum. Ang. *part. 1. verb. debitum conjugale, n. 15.* & à Sannazar. *de spons. & matr. c. 3. art. 5. n. 56. & seqq.*

Eadem dubia excitari possunt circa puerperium, quæ jam circa menstrua fuerunt excitata, quibus Canonistæ eâdem responsione satisfaciunt. Summa Ang. *part. 1. verb. debitum conjugale, num. 17.* Pontius *lib. 10. cap. 14. num. 8.* Mihi tamen magis peculiariter de puerperio considerandum videtur, quia ex puerperio magis profectò imminet infectionis, & fœditatis periculum ipsis coëuntibus, proli autem

13 fortè nullum, cùm neque ulla spes ut plurimùm esse possit, ut fluentibus puerperiis mulier concipiat. Quòd si forte fortuna conciperet, tunc etiam multò majus periculum & monstruositatis, & infectionis inde proli immineret. Ratio autem est, quia etiamsi nonnullæ mulieres sanguinem talem, tamque benignum sortiantur, ut etiam euntibus menstruis nihil damni viris cum ipsis congredientibus communicent, tamen puerperium nunquam absque multa variorum humorum colluvie procedit: & idcirco, ut ex Hippocrate aliàs dixi, multò evidentius imminet periculum mulieri ex puerperij retentione, quàm ex retentione menstrui: unde cùm ex concubitu immineat mulieri periculum retinendi puerperium, certum est majori periculo sese exponere exercendo coïtum eunte puerperio, quàm euntibus menstruis. Cum quibus insuper admonendum, nunquam dari posse legitimam causam exercendi coïtum tempore puerperij, ut tempore menstrui, (nisi legitimam dixeris illam, ad evitandam scilicet fornicationem, & stimulos carnis inhibendos.) Quandocunque ergo aliquam culpam firment Canonistæ incurrere utentem coïtu tempore menstrui, tempore puerperij semper, & multò magis erit in culpa. Sed per quodnam tempus abstinere debent conjuges in fluore menstruo-

14 rum, per quod item in puerperio? Et quoad menstrua dicendum, servandum esse consuetum tempus particularis fluxus, nempe quousque à sanguine mulieres sint emundatæ: nam plerisq; post sanguinis excretionem restat cujusdam materiæ albæ, aut ad instar loturæ carnis, quæ, quia in nonnullis nihil impedit conceptionem, & in aliis adeò durat, ut vix unquam omnino mundæ appareant, non prohibere debet conjuges à Veneris usu. Sed est etiam quando uti coïtu adhuc fluentibus menstruis, sed cùm jam desinunt, ad conceptionem maximè faciat: & tunc quidem cessant omnia tam conjugum, quàm prolis nasciturae periculum, liberato jam utero, a copiosa illa sanguinis colluvie, nam ejus reliquiæ remanere solent ex venarum hiatu, nec quicquam officere solent. Sed quoad puerperium, num Veteris Legis præcepto standum est, ex quo mulier si peperisset masculum triginta, si fœminam sexaginta sex immunda erat, ut narratur Levit. *cap. 12.* Non credo, quia non intuitu hujusmodi præcepti nunc abstinendum, sed ob decentiam, & ob timorem imminentis periculi. Ergo per totum tempus abstinendum, quo periculum imminet: imminet autem ad summum per triginta dies in partu fœminæ, in masculi per viginti: non enim ad quadraginta, aut sexaginta unquam prorogari puerperij purgationem comperimus, quin pluribus ante vigesimum cessat, & vix fœminis enixis ad triginta aliquid expurgatur notatu dignum: in particularibus autem id observandum, ut abstineamus, quousque mulieres à puerperij reliquiis mundæ appareant.

15 Cæterùm dubitatur de muliere prægnante, an excusetur à redditione debiti: in quo puncto dicendum primò secundùm Canonistas, quòd quandocunq; rationabilis adest, vel adesse potest timor abortus, tunc prægnans duplici ex capite excusetur: primò ratione fœtus, quem non debet, nec potest absque gravi peccato hujusmodi periculo exponere: etiamsi enim conjuges teneantur ex Iustitia debitum invicem reddere, majus tamen debitum Iustitiæ est illud, quo tenemur alterū non lædere: cùm ergo hîc interveniat tam gravis alterius

læsio,

læſio, qnippe cùm vitâ defraudari ex hac debiti redditione prolem contingat, certè abſtinendum ab ea redditione omnino eſt. Secundò, ratione ſui ipſius, nam mulier abortum faciens rationabilem timorem incurrit ſuæ ipſius iocolumitatis, cùm ex abortu, maximè ex violenta cauſa pattato, indies videamus mulieres periclitari. Iure igitur à Canoniſtis determinatum eſt, conjuges mortaliter peccare, quandocunque tempore prægnantiæ venere utuntur, ſi veriſimilis timor inſit abortus, ut per Sum.Silueſtr.*verb.debitum coniugale, num.*8. Sanch. *lib.9.de matrim.diſp.*21.*num.*1. Tolet.*lib.7. inſtruct. ſacerd.c.* 24. *num.* 2. aliàs autem nullam in hoc intervenire culpam omnes Canoniſtæ unanimiter firmant, Bruoell, *de ſponſ.& matrim.concl.*8. *num.*13. Sanch.*vbi ſuprà.* Tolet. *loco citato.* Pontius *lib.*10. *c.*10.*n.*7.

Examinanda autem venit hoc loco diſtinctio tradita à Sannazar.*de matrim.c.*3.*art.*5.*n.*69.*& ſeqq.* quæ talis eſt: Aut ſumus, inquit, in primo temporo ipſius prægnantiæ, aut in intermedio, aut in poſtre-

16 mo. In primo tempore igitur, & in poſtremò (in primo, inquam, & ultimo quadragenerio) neque reddere, neque exigere debitum conjuges poſſe credit: in intermediis autem poſſe & reddere, & exigere. Sed notandum primò conſiderandam eſſe in hoc caſu particularem mulierem naturam: ſunt enim quæ in principio facilè abortiant, aliæ quæ in principio nunquam, ſed tranſacto tertio, aut quarto menſe, aliæ cùm ſeptimum attingunt, aliæ tandem in ultimo quadragenario, tunc ergo dubium non eſt, quòd omni ſtudio coïtus evitari debet eo tempore, quo mulieres ſunt propenſæ ad abortum, daretur enim facilis abortiendi occaſio. Licebit ergo quibuſdam uti coitu in principio conceptionis, non in medio, aliis in medio, non in fine, aliis fortè, ut his, qui non de facili abortiunt, licebit toto gravidationis tempore indifferenter: unde ſimpliciter loquendo, niſi aliunde timor adſit rationabilis, prægnantia neque redditionem, neque exactionem impediet, dummodo ſemper majori cautelâ utamur in prægnantia, quàm extra prægnantiam.

17 Secundò nota, quòd etiamſi vera eſſet huius Iuriſconſulti opinio, tamen non vacaret maximo ſcrupulo, quia prægnantia in primis quadraginta diebus vix de ſe ullam præbet ſignificationem, nullam verò omnino certitudinem: unde ſequeretur: quòd emergente ſæpè ex coitu inter fœcundos conjuges non irrationabili ſuſpicione ſucceſſi conceptus, ſemper à quocunque veneris uſu tenerentur abſtinere, donec ipſe rei exitus certiores illos redderet, conceptum non ſucceſſiſſe, quod non eſt veriſimile.

18 Nota tertiò, à Medicis concedi Veneris uſum mulieribus prægnantibus in extremis menſibus: dicunt enim partum faciliorem reddere. Raſis *lib.* 19.*contin.* Mercat.*lib.*3.*de ſteril. & pragn.aff. cap.*21. Vatand.*lib.*2 *de morb.mul.c.*3. Hucher.*de ſteril.lib.*3. *rubr. de conſervat. concept.* neque in contrarium facit quod Mercurial. *lib.*1.*de morb. mul. c.*4. & Mercur.*in lib.cui tit la Commare* 1.*c.*21. ex Ariſt. *lib.*7. *hiſt.animal.c.*4. dicebant, quòd ultimis prægnantiæ menſibus concubitus mulieribus ſit prohibendus, quia ex eo fœtus naſcuntur muceo oppleti: prætérquam quòd enim hoc non eſt ſemper verum, non videtur aliquid damni ob id ſive puerorum, ſive fœminarum ſanitati conciliari poſſe, licèt Mercurius timeat, ne ex ipſorum muccorum quantitate ligamenta relaxentur: inanis tamen hic timor eſt: nam magna muccorum quantitate ad hoc eſſet neceſſarium, quæ vix coadunari poſſet ſpatio bimeſtri. Sed adverte, Ariſtotelem voluiſſe tum demum infantem muccore oppletum exire, cum mulier menſe octavo concumbit, cujus rei cauſa erat peculiariter inveſtiganda. Illud certè conſtat ex Hipp. *in lib.de ſuperfœtat.n.*7. mulierem prægnantem faciliùs à partu liberari, ſi coïtu non utatur, quod non tam præciſè de poſtremis menſibus accipiendum, ſed de toto prægnantiæ tempore, meliùs enim abſque dubio vires ſervantur abſtinendo à coïtu, quarum fortitudine partus facilior ſuccedit.

19 Verumenimverò prægnantibus ex Veneris uſu ultra periculum abortus, de quo cum Medicis etiam Canoniſtæ, aliud quoque, & duplex illud quidem imminet periculum, à Canoniſtis prætermiſſum: unum eſt periculum ſuperfœtandi, aliud verò molam generandi: & de utroque periculo Mercat.*lib.*3.*de ſteril. & pragn.aff. c.* 21. Mercurial. *lib.*1 *de morb. mul.c.*4. & Daniel Sennert. *lib.* 4 *ſuæ pract. part.*2.*ſect.*5. *cap.*6. ſuperfœtationem autem

20 eſſe, & mulieri, & fœtui utrique periculoſam, & iidem Medici poſt Hipp.*lib.de ſuperfœt.num.*2. cum aliis teſtantur Roderic. à Caſtr. *de nat. mul. lib.* 3. *c.*13. & comprobat experientia, de qua idem Sennert.*ibid.ſect.*4.*c.*6. onde ad evitandum hoc periculum conſulunt Medici abſtinentiam à coitu. Vatand. *lib.* 2. *de aff.mul. cap.* 6: Quod tamen ad hoc periculum attinet, certum eſt illud eſſe valde remotum, cùm de raro admodum mulieres ſuperfœtent, teſte Ariſt.*lib.*7.*de hiſt.animal.c.*4. neque etiam hujus periculi timor ſemper æqualiter urget, quippe cùm primis quadraginta diebus magis, ſubſequentibus quadragenarius ſemper minùs urgeat: & ſi deſideres ſcire, quanto tempore ut plurimùm periculum ſuperfœtationis immineat; vide ultra præcitatos Auctores, alios quos adduxi *lib.*1. *tit.*3. *quæſt.* 4. & ex Iureconſultis vide Carranz. plura de ea re afferentem *lib.de Part c.*19. Verùm autem Canoniſtæ vel ex non advertentia, vel ob ſuperfœtationis raritatem, ejus periculi non meminerint, in lectoris eſto libertate determinare.

Aliud, ut dixi, periculum impendet prægnanti ex uſu coïtus à molæ procreatione, ut enim aliàs dixi, *citato lib.*1.*tit.eod.quæſt.*5.*num* 12.*& quæſt.*6. *num.*9. Mola ut plurimùm in prægnantibus generatur, & hoc quidem & facilius eventu eſt, & frequentius: ſolet autem mola fœtui mirum in modum & matri obeſſe, ut unanimiter omnes Auctores Gynæciorum poſt Hippocr.*in lib.de ſteril.num.*20.*& in libb. aliis de morb. mul.* tradunt. At neque hoc periculum generationis molæ tam evidens eſt, aut frequens, ut de illo quicquam à Canoniſtis in medium ſit adductum. Sed non quia rarum, idcirco ejus timor irrationabilis exiſtimandus: ſed Canoniſtæ id animadvertentes determineut, an ex hujuſmodi periculi timore conjuges abſtinere à coitu debeant, muliere in utero habente, quod quidem grave eſſet, & idcirco non in omnibus indifferenter id determinare poſſunt: ſed certè in his, quæ aliàs in prægnantia molas geſtaverint, & fœtum expertæ ſint periclitatum ex hoc fuiſſe, aut ſeipſas etiam vitæ aleam ſubiiſſe, non eſſet ab re, aliquo modo Veneris uſum in prægnantia diſſuadere, nam Medici quidem intuitu ſanitatis corporeæ diſſuaderent.

21 Dubitatur inſuper, an mulier, quæ concipiendo rationabili periculo exponitur moriendi in partu, teneatur reddere debitum, & Canoniſtæ negativè reſolvunt. Bonacin. *de matrimon. quæſt.* 4. *num.* 7. *part.* 1. Sed hoc difficultate non caret, quia cùm

mulier

mulier concipere non possit absq; proprij seminis concursu & debitum reddi possit absq; proprij seminis emissione, certum est ex redditione debiti absque eo quòd mulier semen emittat, nullum illi imminere periculum: at cessante periculo mulier tenebitur reddere, maximè, si in ejus potestate sit abstinere à seminis effusione, & ab omni motione ipsius, quia quandocunq; semen jam ad motionem properaret, non est omnino clarum, an possit mulier illud retinere. Illud ergo à Canonistis determinandum proponο, an concurrente prædicto conceptionis periculo, & mortis in ipso partu, mulier possit proprij seminis emissionem impedire, aut concursum saltem proprij cum semine viri, ad hoc ut conceptio non succedat: nam non solùm, ut succedat conceptio, requiritur utrumque semen, sed etiam ut simul effundantur, aut unum non multò post aliud. Itaque videndum, an fœmina licitè vel sollicitet, vel remoretur proprij seminis effusionem, ne sequatur conceptio, & maximè si excitata jam fuerit ad expulsionem, an possit sese cohibere, & omnino semen retinere: aut an possit aliquo alio actu positivo conari, ut cóceptio impediatur, veluti multum se exagitando, ac corpus retractando in coitu, vel naturalem modum concumbendi mutando, vel se retrahendo viro seminante, ita ut semen, licèt extrà non effundatur, ad uteri tamen interna non perveniat, aut aliquid aliud simile agendo, quæ quidem determinare meum non est. (22)

(23) Prætereà dubitare occurrit de lactante, an excusetur à redditione debiti, & negativam partem tenent communiter Canonistæ. Sanch. *de matrimon. disp. 22. lib 9. n. 14.* Pont. *ibid. lib. 10. c. 14. n. 9.* Animadvertendum tamen hic, ex Veneris usu in lactante muliere duplex imminere periculum lactenti puero. Vnum est prouocatio menstruorum, ex qua ipsum lac deterius multò evadit, ita ut videamus in iis, quæ cùm lactant, menstruantur, puellos eo tempore notabiliter malè habere, & in plerosq; morbos labi. Secundum periculum est imprægnatio, cujus causa multo evidentiùs pueri læduntur, ex ea enim in dies experimur (quod Canonistæ maximè debent) eos aut valetudinariam vitam in posterum agere, aut morbis difficilibus conflictari, aut in ipsis debitum augmentum corpusculorum impediri, aut etiam denique vitam obire: quod non infrequens esse constat, ut exigua ejus rei ratio sit habenda. Quin & ipsi conceptui malè prospicitur, ut percurrit Avic. *3. primi, doctr. 1. c. 2.* cùm enim necesse habeat fœtus potiori sanguinis materni parte ad sui alimoniam, fit, ut lac ex deterrimo, qui relinquitur, sanguine conficiatur, unde lactens puer pessimè nutritus, in eos morbos, in eaq; discrimina incurrat, de quibus jam diximus. At quia lactens puer ad mammas plurimum attrahit sanguinem, fit ut parva, & magis impuri sanguinis portio ad fœtum alendum transmittatur, & sic uterque summo, ac evidenti periculo subiicitur: & quotidianà quidem experientià constat, lactantes, quæ concipiunt præcipuè intra primum annum, nisi à lactatione desistant, conceptus gestare debiliores, & minimè vitales: quibus ex causis non absque ratione jubent Medici, ut toto lactationis tempore nutrices à coitu abstineant. Mercat. *lib. 4. de morbus mul. cap. 15.* Roder a Castr. *de uni. mul. lib. 4. c. 13.* Dan. Sennert. *lib. 4. pra. t. d. infam. cur. part. 1. c. 1.* Et licèt dici possit, quòd quandocunque lactans mulier in ventre habere se sentit, facile illi sit, nutricem reperire, quæ puerum lactet, & sic utrinsq; pueri indemnitati facile ut consulat: tamen videndum, an hoc habeat locum in pauperculis, & in nonnullis aliis, quarum pueri nequaquam alienas mammas sugere volunt, hos enim à periculo eximere est impossibile. Verùm licèt hæc per Canonistas fortè non modò sufficienter excusare lactantem mulierem existimarentur, sed etiam prohibere à debiti redditione, haberent tamen locum, ubi tale aliquod rationabile periculum timeretur, & quandocunque etiam mulier in coitu semen emitteret: at potest mulier, ut aliàs diximus, debito satisfacere absque proprij seminis emissione, & sic cessabit omne conceptionis periculum, imò etiam & illud, quod timetur de lactis deteriore conditione, & turbatione ex seminis profusione, & tamen ubi vir frequenter debitum exigeret, non caret ea res periculo, de necessitate enim lactans mulier frequenter à viro cognita aliquando irritabitur ad seminis emissionem, unde utrunque periculum manifestè adaugebitur. Itaq; non inconveniens dixerim determinare, ut viri à frequenti exactione abstinere debeant, & mulieres ad frequentem redditionem non teneantur.

SVMMARIVM.

1. *Coniuges nunquam sub pœna peccati tenentur ad debitum exigendum, nisi in nonnullis casibus.*
2. *Coniuges prohibentur interdum debitum exigere.*
3. *Sanus coniux an exigere possit à coniuge non sanæ mentis.*
4. *Sanus coniux tenetur leproso reddere debitum, etiamsi proles nascitura sit infecta.*
5. *Ebrio coniugi an sanus teneatur reddere debitum.*
6. *Menstruata an possit debitum exigere.*
7. *Menstruis fluentibus mulieres ad Venerem excitantur.*
8. *Vir an exigere debitum possit à menstruata.*
9. *Vir an exigere possit ab uxore, quæ certo gravidationis tempore abortit.*
10. *Vir an exigere possit debitum ab uxore, quæ semper mortuos parit.*
11. *Vir an exigere possit debitum ab uxore, quæ semper gemellos parit.*
12. *Mulier an exigere ita debitum possit, ut sola semen emittat, viro non seminante.*
13. *Arrigentes sed semen non emittentes, non possunt matrimonium contrahere.*
14. *Mulier lactans an possit debitum exigere.*
15. *Coniuges an possint ex sola causa sanitatis debitum exigere.*

De his, quæ vel alterum, vel utrumque conjugem prohibent exigere.

QVÆSTIO IV.

(1) Licèt conjuges nunquam obligentur sub pœna lethalis peccati, imò vero neque venialis, debitum exigere, nisi in uno, aut altero casu, de quibus Canonistæ. Sum. Angelica *part. 1. verb. debitum coniugale, num. 16. & seq.* Coninc. *de sacram. disput. 34. dub. 2 num. 13.* Pont. *de matrim. lib. 10. c. 2. num. 2.* Alphons. Vivald. *in candel. aur. part. 1. tit. 17. rubr. de red. deb. coniug. num. 7.* Sanchez *de matrim. lib 9. disput. 2. num. 2.* (2) tamen sub pœna mortalis peccati interdum prohibentur exigere: & universaliter id habet locum quandocunque coitus redundare potest in evidens ac notabile detrimentum aut salutis ipsius exigentis, aut conjugis reddentis, aut etiam fœtus in utero existentis, aut pueri lactentis. Tunc enim quemadmodum licitè excusantur à redditione, sic videntur prohiberi ab exactione. Sanchez. *de matrimon. c. 3. art. 5. num. 73.* Coninc. *ubi supra, dub. 3. num. 20.* quod quidem maxima cum ratione videtur determinatum: nam si licet negare con-

jugi quod illi ex Iustitia debetur, si hoc in detrimentum propriæ salutis emanare possit, quantò magis debet quis jure suo non uti, si hoc in detrimentum propriæ salutis futurum sit? Sunt tamen peculiares aliqui casus, qui dubitandi ansam in hoc subministrare possunt, fit enim interdum, ut etiam alter conjugum non possit exigere, non idcirco, si exigat, possit ab altero debitum negari.

3 Primò igitur dubitari potest, an sanus conjunx exigere possit debitum à conjuge non sanæ mentis. Ratio dubitandi est, quia nonnulli Canonistæ voluerunt, non esse inter conjuges licitam copulam conjugalem, ubi uterq; sit non sanæ mentis, ob periculum, quod proli imminere potest, ne ita nascatur, ut suo tempore nullo rationis usu doretur, Conine. *de sacram. disp. 34. dub. 9. n. 79.* Pont. *de matrim. lib. 10. c. 14. num. 10.* cùm tamen existimem, hîc intervenire culpam ex malo opere, quemadmodum neq; meritum ex bono, cùm amentes utriusq; sint incapaces. Idem autem periculum, quod aiunt imminere ex utriusque amentia, imminet quoque ex amentia alterutrius: unde bene, ut credo, Pontius *lib. 10. de matrim. c. 14. n. 10* absolutè negat, tempore amentiæ esse reddendum debitum: & prudenter id quidem, nam securi nequaquam esse possumus, an nascitura proles magis sano, quàm infirmo conjugi in valetudine similis futura sit: quinimò contra justus timor, & irrationabilis irrepit potiùs contrarij eventus, nempe ut morboso similior sit futura, quia plerumque parentes morbosi, nempe altero ex parentibus existente morboso, potiùs morbosam prolem generare sibi similem, quàm sani sanam & sibi similem consueverunt, ubi morboso sanus copulatur, ut ex Hippocratis auctoritate patet *in lib. de genit. & alibi*, quod quidē maximè habet locum in ægritudinibus cerebri, quæ omnes cùm insignes fuerint, solent esse hæreditariæ. At verò si leproso conjugi tenetur sanus reddere debitum, etiamsi adsit notabile periculum prolem eo morbo nascituram infectam, Brunel. *de spons. & matr. concl. 8. num. 8* Sanch. *lib. 9. de matrim. disp. 24. n. 25.* quia melius est proli, ut dicunt, esse aliquo modo etiam sic infectæ, quàm non esse, videretur par ratio militare in hoc casu, cùm tamen alia ex parte contrarium sentiant Canonistæ, ut dixi, qui huic dubio satisfaciant. Quorum tamen nonnulli, ut Sum. Silvestr. *part. 1. verb. debitum coniug. n. 2* volunt omnino esse necessarium reddere debitum conjugi fatuo, vel dementi, si id absque propriæ

4 personæ periculo fieri possit. Mihi satis sit innuisse, periculum non tantùm imminere ex utriusque conjugis amentia, sed etiam ex alterutrius tantùm. Illud verò certum est, quòd si Canonistarum sententia habet locum in amentia, habebit etiam locum in plerisq; aliis morbis, qui à parentibus in filios emanare solent, ut Epilepsia est, Phthisis, Hectica, & alij, unde non carebit hæc sententia multis difficultatibus, nisi quid fortè in amentia peculiariter operetur privatio usus rationis, vix enim homo nasci dici potest, qui sic nascitur, ut nunquam debito tempore ratione uti possit.

5 Idem dubium intervenire potest de conjuge ebrio, cùm idem etiam immineat periculum, ne proles fatua, vel amens oriatur: prætetquam quòd urget etiam aliud periculum, ne scilicet ebrius conjunx in ipso matrimoniali actu in mille absurda incidat, quæ ebrietas luxuriæ associata dictare potest: nam cùm ebrius sui juris non sit, ubi Veneris ardore incaluerit, omnia sibi licere credit, in omnia impetum facit, unde bene Iuvenal. *sat. 6.*

——Quid enim Venus ebria curat?
Inguinis, & capitis quæ sint discrimina nescit?

Videretur ergo à Canonistis decidendum, num ob prolis periculum, aut etiam ne occasionem graviter peccandi facilè præster, possit sanus conjunx ab ebrio debitum exigere, aut num teneatur reddere, cùm ebrius exigens non possit dici opportunè exigere, quia non est sui juris, neq; opportunitatem novit, neq; periculum, quod sibimetipsi ex Veneris usu instat, cùm Medici omnes uno ore hortentur, vitandas esse ebrietates, cùm quis coïtu uti destinavit, periculosæ enim admodum, ne Apoplexiam, aut alium quempiam gravem excitent affectum. Rasis *24. contin. c. 1.* Advertendum autem distingui quidem ebrium ab ebrioso, ut aliàs dixi, *lib. 2. tit. 1. quæst. 11. num. 24.* sed etiam ebrioso coïtum esse noxium, & prolem ex ipso susceptam, ut plurimùm imbecillem esse, ac morbis obnoxiam patet: sed an hæc impedimento sint, quoad debiti redditionem, ij, ad quos spectat, determinabunt.

De menstruata muliere dubitatum est, an possit exigere debitum, nam aliqui putarunt eam posse. Sannazar. *de matrim. c. 3. art. 5. n. 68* Sanch. *ubi aliàs, disp. 21. n. 4.* contra sentientibus aliis, ut Sum. Silvest. *verb. debitum coniug. n. 8. in fin.* & Ledesm. apud eundem Sanch. *ibid.* qui voluerunt mulierem mortaliter peccare, si menstruis fluentibus debitum exegerit. Ratio horum Canonistarum est, quia cùm mulier tum temporis non adeò acutis carnis stimulis, ut aliàs, agitetur, & possit ob id facilè prurienti luxuriæ resistere, non debet ipsa seipsam ad Venerem irritare, maximè cùm fluentibus menstruis conceptio plerumq; non fiat. Sed hæc horum Doctorum ratio inanis ac falsa est, ostenduntque se parum in his expertos: quippe cùm plerumq; mulieres soleant maximè menstruis fluentibus in Venerem accendi. Avic. *lib. 9. de animal. c. 1.* quod etiam habet æquivalentem causam, excalfiunt enim loca à confluente ad eam partem sanguine, unde Veneris stimulus augetur: imò si adnotassent hoc in brutis, non tam facilè hæc protulissent: Bruta enim tum demum incipiunt in Venerem excitari, cùm menstrua, aut quid simile patiuntur, hoc enim pacto brutorum fœminas ad marium desiderium, & conjunctionem irritari natura voluit. nam aliàs non facilè paterentur se iniri, ut patet extra prædictum tēpus. Si ergo secundùm communiorem opinionem mulier absq; ullo peccato potest debitum exigere tempore menstrui, certè etiamsi aliqua culpa in hoc intervenirer, tunc maximè excusaretur, si exigeret, & matrimonio ad compescendos carnis stimulos uteretur, quos tunc acutiores, & molestiores experitur, quàm alio quocunque tempore. Contrà autem vir non videretur ullo modo excusari, si exigeret debitum à menstruata, imò potiùs culpari, cum non solùm ex hujusmodi exactione pleraque illi mala immineant, de quibus quæstione superiori, sed etiā quia ipsa mulieris coinquinatio ex menstruis deberet ipsum magis alienum à Veneris usu efficere, & potiùs in eo carnis stimulos obtundere, quàm acutiores reddere. An non brutis ipsis nauseam moveret procedens à fœminarum uteris colluvies? Consideranda ergo & hæc cum iis sunt, quæ jam prædictâ quæstione commemoravimus.

Præterea dubitari potest, an vir exigere possit debitum ab uxore, quæ certo gravidationis tempore abortit, aut ab ea quæ semper mortuos parit. Non quæritur autem hîc, an exigere possit ab hac ipsa uxore tempore prægnantiæ, sed extra prægnantiam. Nec dubitatur de hoc immeritò, quippe cùm

mulier

mulier abortum faciens, aut mortuum fœtum pariens semper rationabili, & evidenti periculo vitæ subiiciatur. Quibus adde periculum ipsius fœtus, qui in his, quæ sæpe abortiunt, plerumque aut non vivus, aut non vitalis editur, & sic ipsi fœtui periculum imminet amissionis vitæ temporalis, & spiritualis. Videat ergo Canonistæ, an satius videatur determinare, quòd vir cognoscens hæc omnia matris, & fœtus pericula non possit absq; gravi culpa debitum exigere, & si exigat, quòd possit mulier licitè excusari, ut non reddat, quod non est dubiũ: licet enim negari potest conjugi debiti redditionem, quandocunq; propriæ vitæ rationabiliter timetur, ut in hoc casu, jam superiùs firmatum est. Sed quoad abortum primò dicendum videtur, dupliciter mulierem ex abortu affici posse, uno modo quando facilè liberatur ab ejus noxa, & expeditè tolerat ejus symptomatis molestiam, quemadmodũ evenire interdum dixi, *lib. 1. tit. 4. quæst. 4. n. 106.* quibusdam mulieribus, quæ non magis ex abortu afficiuntur, quàm ex simplici menstruorum fluxu, & vidi jam præteritis annis mulierem duodecies abortũ fecisse, quinto semper, aut sexto mense, aliamque quinquies supra vigesies fecundo, aut tertio, quarum neutra quicquam notatu dignum patiebatur, nisi posterior posterioribus abortibus: in quibus licèt malè admodum se habuerit, sana tandem evasit. Alio modo, quando ex abortu manifestum vitæ periculum subeunt, ac pessimè se habent. An igitur posset in priori dici, non sic illicitum esse exigere, ut in posteriori? nam in priori spectandum est, ut aliàs, mulierem non magno negotio incolumem futuram, licèt hoc de necessitate sequi necesse non sit: corporis enim status indies variatur, & ab extrinseco, & intrinseco plura indies emergunt, quæ periculo ansam præbere possunt. In posteriori autem contrà, timendum enim ne in futurum mulier ex abortu pejùs se habitura sit, quàm prægresso tempore: quò magis namque morbus reversionem facit, eò magis invalescens magis naturam labefactat.

10 Aliter autem decidendum fortè esset circa exactionem debiti ab uxore, quæ semper mortuos pareret, sive justi temporis fœtus existant, sive saltem provectiores, ut septimestres vel octimestres: absolutè enim dicendum videtur, quòd stante rationabili, & evidenti mulieris periculo, vir omnino teneatur ab exactione abstinere, & mulierem ipsam teneri, stante eodem periculo, non reddere: nam & maritus, & uxor, aut exigendo, aut reddendo, videntur aut in seipsos, aut in alium, graviter peccare, exponendo se periculo tam evidenti. Moderanda tamen hæc sunt, his non obstantibus, maximè quòad vitum, quia vir potest debitum exigere, & venere uti, absq; eo quòd mulier semen emittat, & sic non emittente muliere, conceptio non sequitur, & cessat abortûs omne & vitæ periculum, quod absque dubio adaugetur, si fœmina concurrat in emissione seminis cum viro, unde ex hoc etit magis prohibita exactio mulieri, quàm viro. Quæ tamen (veluti cætera omnia, quæcunq; & hic, & alibi dixi, aut dicturus sum ad Canonistas pertinentia) ad eorundem Canonistarum mentem sunt redigenda, ac moderanda. Illud certum est, quòd cùm matrimonium ex ea causa, quòd mulier semper pariat mortuos, non irritetur. Sanch. *lib. 7. de matrimon. disp. 93. n. 16* liceat conjugibus matrimonio uti, quia potest id non semper eodem modo evenire: unde cùm hoc impedimentum non sit, aut possit non esse perpetuum, non impedict usum matrimonij. Sanchez *ibid.*

11 Occurrere posset insuper dubium circa eam, quæ semper gemellos pareret: cùm enim in hoc quoq; casu duplex immineat periculum, & ipsius mulieris, quæ geminos pariendo vitæ discrimini exponitur, ut dixi aliàs *lib. 1. tit. 2. quæst. 7. n. 14.* & ipsorum fœtuum, quia difficillimè servantur. Avic. 21. 3. *tract. 1. c. 17.* ex quo dixi aliàs, *ubi suprà, quæst. 8. n. 9.* non videretur licitè vir posse exigere debitum, & multò minùs fœmina. Sed hoc dubium leve est, & secus quàm superiora resolvendum: prætorquam quòd enim non sequitur de necessitate, ut quæ bis, aut ter geminos pepererit, semper in posterum gemellos parere debeat: dato etiam quod de necessitate id sequeretur: tamen dicendum, quoad matrem, periculum cui illa exponitur, neq; tamen evidens, neq; tale esse, ut ex illo mulieres secundùm plurimũ periclitentur: nam potiùs ut plurimum servantur. Quoad fœtus autem dicendum, meliùs absq; dubio illis esse aliquo, quàm nullo modo esse: itaque non videtur hæc causa sufficiens ad impediendam debiti exactionem alterutri ex conjugibus.

12 Præterea dubitari potest, an mulier exigere possit debitum à viro, qui aut volens, aut non potens semen emittere, coitu tamen utetur, ut suam ipsius cupiditatem mulier expleret. Sed de viro, qui volens pollutionem remoratur, videbimus infrà quæstione sequenti, cùm quæremus, an vir possit inchoatum coitum non absolvere. De viro autem, qui non potest semen emittere, jure dubitatur: non enim ambigendum est, ex tali coitu nonquam sequi posse conceptionem, coitumq; hoc modo irritum esse, & solâ voluptatis causâ exerceri: at coitus solâ voluptatis causa factus peccatum saltem veniale inducit, *ut suprà*, ex Canonistarum decreto dixi: ad quos licèt hujus dubij decisio, non ad Medicum spectet, illud addere non desistam, quòd si verum est hujusmodi viros arrigentes, sed semen non emittentes inter frigidos connumerandos, non posse contrahere matrimonium, ut probat Sannazar. *de matrim. c. 3. art. 4. à n. 11. ad seqq.* verum etiam erit, eos non posse matrimonio uti. An fortè distinguendum, dicendomq; virum vel ante contractum matrimonium fuisse hoc modo affectum, népè frigidum, vel post contractum ex valetudine talem evasisse? Fortassis enim in primo casu quemadmodum matrimonium non tenet, sic non licebit matrimonio uti, in secundo contrà: sed hæc iis, ad quos pertinent, decidenda remittantur. Illud

13 dubium facit, cur fœminâ semen non potêre emittere, vir tamen coitu uti possit, & matrimonium teneat: contrà verò viro non potente emittere, coitus sit illicitus, & matrimonió non teneat, cùm in nostra sententia etiam fœmineum semen, ut masculeum, requiratur ad conceptionẽ? In utroq; certè casu, licèt succedere non possit conceptio, possunt intendi, & haberi duo alij matrimonij fines, népe & debiti solutio, & fornicationis remediũ. Si ergo ad primum finẽ, nempe ad procreationẽ filiorũ non facit hic matrimonij usus potest aliis duobus suppleri, non minùs quàm possit, ubi alia quacunq; ex causa omnis spes habẽdæ prolis sit irrita, ut in matrimonio evenit inter decrepitos cõtracto.

14 De lactante muliere jam locuti sumus in superiori quæstione, quomodo, & quantum excusetur à debiti redditione: modò dubitari potest, an ipsa lactans mulier debitum possit exigere. Videretur autem easdem causas, quæ lactantem excusant à redditione, prohibere eandem ab exactione. Relictis tamen his, quæ ad Canonistas pertinent, dicam id, quod

quod conſiderare ſpectat ad Medicum : nempe quòd licèt , ut aliàs dixi, non ſimplex, ſed duplex, imò etiam triplex periculum immineat ex coïtu lactantis , in lactentis pueri damnum , & in conceptus etiam, ſi quis ſequatur, tamen hæc habent locum in coïtu frequentato , & ubi timetur facilis conceptio. Itaq; cùm ex rariori coïtu ſanguis lactantis non ita turbetur , & niſi ſequatur conceptio, (quæ tamen non eſt ſemper æqualiter timenda)eſſent etiam omnia commemorata damna, dicẽdum, non eſſe omnino prohibendam lactantem mulierem ab exactione debiti de rarò factâ , ſi modò acutiores carnis ſtimulos experiatur : & ratio eſt, quia majus expectandum damnum & lactenti puero, & ipſi mulieri ex abſtinentia, quàm ex uſu coïtus , ubi mulier illum vehementer appetat : frequentem tamen exactionem ſemper eſſe noxiam dicendum, ob rationes, de quibus aliàs.

15 Dubitatur denique, an conjuges exigere poſſint debitum ex ſola ſanitatis cauſa. Ratio dubitandi eſt, quia copula matrimonialis ad hunc finem non eſt inſtituta : abutuntur ergo conjuges matrimonio , non deligentes ejus uſum ad aliquem ex illis finibus , ad quos eſt ordinatum. Præterea Venus ſemper nocua eſt, neque veritatem habet, unquam ad ſanitatem , vel ad alicujus morbi revelationem ex uſu eſſe , per ea quæ adduxi *lib. ſuperiori , tit. 1. quæſt. 5. n. 6.* Non ſolùm ergo debet prohibere Veneris uſus ad hunc finem conjugatis , quia matrimonium non exercetur hoc modo ad aliquem ex inſtitutis finibus , ſed etiam quia ſanitati obeſt , & inaniter procuramus per eum ſanitati conſulere. Dicendum tamen , ſecundùm Canoniſtas , nullam habere culpam exigere debitum cauſa ſanitatis. Sum. Ang. *part. 1. verb. debitum conjug. n. 24.* tametſi veriorem opinionem eſſe credat , quæ hoc veniale peccatum eſſe exiſtimat, quam ſequitur etiam Sum. Silveſtr. *verb. debitum conjug. n. 13.* Sanch. *de matrim. lib. 9. diſp. 10. n. 3.* Coninc. *de ſacram. diſp. 34. dub. 1. num.* 12. *tom* 2. & licèt Sanchez addat, hoc verum eſſe, quando aliud medium aptum ad tuendam præſentem ſanitatem, aut admiſſam recuperandam non reperitur , tamen cùm hoc medium non ſit illicitum, fiatq; abſq; vitæ diſpendio, & faciliùs executioni demandetur , quàm quæcunq; alia à Medicis præſcribenda, fortè etiam ſuppetentibus aliis mediis , non erit culpa hoc remedio ad ſanitatem uti, quia ſemper, ſaltem implicitè, intendi poteſt aliquis ex illis finibus in uſu matrimonij intendendis. Secundùm Medicorum autem communiorem opinionem dicendum , Veneris uſum nonnullis morbis auxilio eſſe, & ſanitati etiam cuſtodiendæ proficere, ut probavi *loco cit. n. 4 & ſeqq.*

SVMMARIVM.

1 *Conjugi leproſo ſanus an teneatur reddere.*
2 *Text. in cap. Quoniam de coniug. lepros. de quanam lepra loquatur.*
3 *Cuinam ex conjugibus certius immineat infectionis periculum ab altero.*
4 *Vir gonorrhæa laborans an poſſit debitum exigere.*
5 *Gonorrhæa duplex.*
6 *Sanus conjunx an teneatur reddere infirmo exigenti, cui venus futura eſt maximè noxia.*
7 *Sani coniuges an teneantur invicem reddere , ſi ex coitu notabilem morbum ſoleant incurrere.*
8 *Coniugi ſatyriaſi , aut conſimili morbo laboranti an ſit reddendum debitum.*
9 *Mulier an teneatur reddere viro, qui nimis craſſo aut longo pene dotetur , & n. ſeq.*
11 *Vxori imperforata , an teneatur vir reddere debitum.*

De his, quæ conjuges à redditione debiti excuſant , ex parte alterius.

QVÆSTIO V.

PRimo loco offertur diu agitata inter Canoniſtas quæſtio , an nimirum ſanus conjunx teneatur reddere debitum conjugi leproſo, extatque circa hoc præceptum , *in cap. Quoniam , de coniug. lepr.* jubens eſſe reddendum : cùm tamen alia ex parte certum ſit , neminem teneri cum propriæ ſalutis periculo , aut notabili ſanitatis detrimento debito ſatisfacere, ut ſuperioribus quæſtionibus ex Canoniſtarum auctoritate dictum eſt : at ex lepra promptiſſimè infici poteſt ſanus conjunx à leproſo : unde non modò ſummum imminet ſanitatis detrimentum , ſed etiam manifeſtum vitæ periculum , quia lepra cancer univerſalis eſt ipſum corpus depaſcens , ultra indicibile, quod ſecum affert , tædium , & inenarrabilem moleſtiam , quâ homines affligit , & abominabilem turpitudinem cæteris hominibus odioſam. Itaque ex his moti aliqui DD. in ea re decidenda judicarunt diſtinguendum eſſe , ac tum demum teneri ſanum conjugem voluerunt reddere debitum , cùm lepra non eſt contagioſa : ubi verò Medicorum judicio contagioſa ſit , & ſano immineat infectionis periculum , non teneri. Summa Silveſtrina , *verbo , debitum coniug. num. 2. part. 5.* Tolet. *Inſtruct. Sacerd. lib. 7. cap. 24. num. 3.* Coninc. *de Sacrament. diſput. 34. dub. 2. num. 22. tom. 2.* Bonacin. *de matrimon. quæſt. 4. num. 8. part. 1.* quam ſententiam facit DD. communem Barboſ. *in Collect. Doctor. in lib. 4. Decret. tit. 8. c. 2. num. 2.* & videndi allegati ibi per eum.

2 Noto tamen ego in textu , Pontificem in primo capite loqui de lepra contagioſa , cùm dicat , tali morbo affectos ſolere eiici ab hominum ſocietate, quod quemadmodum ob ſolùm contagium fit , ita de lepra non contagioſa non verificatur. Mox autem in ſecundo capite præcipit , conjugi leproſo, exigenti debitum eſſe reddendum : unde apparet, Pontificem de eodem morbo loqui , de quo locutus fuerat in præcedenti. Verumenimverò ſubſequentia illa verba, nempe, *ſeu aliâ gravi infirmitate detenta* , id videntur importare , ut textus ibi non loquatur de lepra , reſpiciendo contagium , vel in reſpectu contagij, ſed reſpiciendo gravitatem ipſius morbi : non ſolùm enim lepra , ſed in quacunque alia gravi infirmitate , voluit illud præceptum habere locum , hoc eſt , ut conjuges ob gravem infirmitatem ſe invicem non deſerant , aut dimittant , quin etiam ut alter alteri exigenti teneatur ſolvere debitum : ſed ad hoc videri poſſunt quæ attuli *lib. 3. quæſt. 6. num. 15. & ſeqq* ubi etiam licet videre quæ addidi de morbo Gallico , qui & ob ſymptomatum ſimilitudinem & gravitatem , & ob contagium, videtur lepræ naturâ convenire : quod & Card. *in lib. Hipp. de Alim. text.* 26. dicebat. Imò non defuerunt qui nonnullos Gallico morbo affectos Antiquorum Elephantiaſi infici cenſerent , quæ unus idemque morbus cum lepra peſſima , & conſummata eſt , & idcirco Gallicum morbum novum non eſſe crediderunt Langius *lib. 1. epiſt.* 42. & Valleſ. *in 4. Epidem. text. 1.* vbi loci in quibuſdam ægrotantibus obſervata videntur omnia ſymptomata , quæ Gallico morbo ſunt familiaria, & ex quibus ejus eſſentiam, & naturam aſſequi ſolemus: licet ſupra citatæ opinioni, nempe

quòd

quòd Elephantiasis sit idem quod morbus Gallicus, ex Leoniceni auctoritate contrarietur Fracastor. *lib. 2. de contag. c. 53.* per totum, ubi ad id multas quoque adducit rationes, quanquam & ipse *lib. 1. Syphilidis*, partim conveniat cum illis, qui morbum Gallicum novum non esse censuerunt, sed aliàs visum, ut patet in seqq. carminibus.

De genere hoc est dira lues, quæ nuper in auras
Exiit, & tandem sese caligine ab atra
Exemit, durosque ortus, & vincula rupit.
Quam tamen (æternum quoniam dilabitur ævum)
Non semel in terris visam, sed sæpe fuisse
Ducendum est, quamquam nobis nec nomine nota
Hactenus illa fuit, quoniam longæva vetustas
Cuncta situ involvens & res, & nomina delet,
Nec monumenta patrum seri videre nepotes.

Sed quicquid sit de hoc, ne de novo ea, quæ loco citato retuli, hic repetere cogar, cùm jam ad eum Lectorem remiserim, iis quæ ibi dicta sunt, subsequentia addere libet, quæ utrique etiam loco inservire possunt. Videndum ergo est cuinam ex 3 conjugibus certius, aut majus immineat infectionis periculum, virone ab uxore, an uxori à viro, ex contagioso morbo, qualiscunque tandem sit. Summa Sylvestrina *part. 1. verb. debitum conjug. num. 2.* ex Medicorum auctoritate, Sanchez *de matrimon. disput. 24. num. 19.* ex Canonistis voluit certius periculum infectionis imminere viro à muliere leprâ, aut alio contagioso morbo infectâ. Sed cùm Medicorum opinio ea sit, de qua testatur Forest. *lib. 32. observat. 1. in Schol.* corpora, quæ molliorem carnem sortiuntur, promptiùs contagium excipere, quàm quæ solidiorem habent, certè mulier, quæ molliorem habet carnem, promptiùs inficietur quàm vir. Neque ob hanc tantummodò causam mulier facilius à viro inficitur, sed etiam quia ipsa à viro excipit materiam seminalem corruptam, & contagio infectam in proprium uterum, ubi etiam per aliquod spatium commoratur. At vir nihil recipit ab ipsa muliere, sed tantummodò se cum illa commiscendo, per contactum, ac illum quidem nonnisi multoties repetitum, plerumque inficitur, quin facilè emundando se, ab ea infectione se liberat, quod non tam facilè evenit de muliere, in cujus utero hærent interdum, ac sæpissimè infecti seminis vitiosi reliquiæ, quæ ab ipsius calore, & humiditate fotæ facilè contagium excitare possunt: cumque mulier non modò secundum totum, sed secundum genitales maximè partes, multò humidior sit quàm vir, certè impressionem faciliùs excipiet à viro. Simpliciter ergo loquendo, data que paritate, ex sua natura mulier promptiùs à viro inficitur, quàm è contrà, licèt contractâ infectione difficiliùs se liberare possit vir, quàm mulier ob id, quòd non ut mulier per uterum possit sanguinem à corruptis, & venenosis humoribus singulis mensibus expurgare: tametsi mulieres pessimè à morbo Gallico exceptas, nec minus quàm viros difficulter ab eo se vindicare, comperiamus. Sed profectò in hac re decidenda temperamenta, & ætates sunt etiam considerandæ. Tenella juvencula à seniori viro facillimè inficietur, difficillimè senior vir a muliere juniore. Iunior item vir, ut puber, à seniori muliere facilè contagium contrahet, difficulter senior mulier à pubescente mare, & sic de singulis: idemque de temperamentis statuendum, & de corporum ipsorum habitu, & textura. Sed aliud addunt Canonistæ, quod omnino à rei veritate abest, circa debiti redditionem à sano conjuge faciendam leproso conjugi, nempe quòd non ita est periculum infectionis in reddendo debito, sicut in cohabitando. Ita Summa Ang *part. 1. verb. conjug. num. 4.* & Summa Silvestr. *part. 1. verbo, debitum conjugale, num. 1.* & alij, quod tamen nequaquam verum est: nullos enim actus, sive contractus promptiùs, ac evidentiùs inficere potest quàm Veneris usus, qui non solùm timeri debet ubi ipsa mulier leprâ laborat, sed etiam ubi absque eo quòd lepra laboret, cùm leproso viro rem habet, nam sano viro huic mulieri copulari esset periculosum: ut notat ex Medicis Gordon. *in Lil. part. 1. cap. 22.* & ex Canonistis Sanch. *ubi sup. disp. 22. num. 20.*

Sed cùm de morbo Gallico inciderit mentio, & 4 Gonorrhœa sit symptoma ut plurimùm præcedens, vel concomitans morbum Gallicum, videndum, quam veritatem habere possit id, quod Sanchez determinat, dicens, quòd viro Gonorrhœa laborante nulla sit culpa exigere debitum: adde tu, idem valere in uxore eodem symptomate affectâ, cùm idem periculum, quod uxori impendet à viro, impendeat viro ab uxore, si de virulenta Gonorrhœa loquamur.

Advertè igitur Gonorrhœam in duplici esse differentia, alia enim est vera, alia falsa: vera Gonor- 5 rhœa feminis effluxus indesinens est, absque voluntare factus: falsa, vel pseudogonorrhœa est morbificæ materiæ per genitales partes perpetuus effluxus, cujus sunt duæ species, nam alia quidem virulenta & maligna est, contagio communicabilis, alia non virulenta, nec contagio communicabilis. Vera Gonorrhœa hominem emaciat, illumque ad tabem non longo tempore perducit, & idcirco cùm non sine summo vitæ periculo in hoc affectu infirmi concubitu utantur, facilè Canonistæ decernent, ut mihi persuadeo, neque exigere, neque reddere debitum conjuges invicem posse absque mortalis culpæ reatu. Pseudogonorrhœa virulenta præterquam quòd generationem impedit, affert interdum molesta symptomata, & morbos etiam nonnullos accersit, maximè autem ob ulcus in meatu urinario carunculas excitans, difficultatem, & quandoq; etiam urinæ suppressionem conciliat. Est autem hæc ita contagio communicabilis, ut ex ejus contagio interdum non simplex Gonorrhœa, sed mille Gallica symptomata atque illa quidem gravia, homines contrahant, & in summa aliquando ex ejus tantùm vitio sævissimi Gallici morbi concipiant semina. Vnde videndum, an debeat hoc periculum retrahere hominem ab exactione, & excusare à debiti redditione. Pseudogonorrhœa non virulenta, præter turpitudinem, & molestam continui effluxus materiæ morbificæ nullum insigne afferre consuevit incommodum, nisi quòd interdum ipsa quoque in viris carunculas excitat, nunquam tamen par incommodum affert cum virulenta, præterquam quòd contagio caret. Itaque cùm Sanchez determinat, nullam esse culpam exigere debitum à conjuge Gonorrhœa affecto, videndum de qua Gonorrhœa intelligat: in vera enim hoc non potest habere locum, ut dixi: in virulenta autem non ita facile dictu est, quid sentiendum: in posteriori fortè locum habere poterit illius opinio, ut ego existimo, licèt hæc, ponderatis his quæ illis ponderanda objicio, ipsis Canonistis remittenda sint.

Secundò dubitatur, an sanus conjux teneatur 6 reddere debitum conjugi non aspernabili ægritudine laboranti, stante exigentis notabili periculo

ex Veneris usu. In quo dubio advertendum dispacem esse periculi rationem in viro, & vxore, quod aliàs quoq; admonui. Nam viro reddere debitum graviter ægrotanti tantundem est, ac illum jugulare: at fœminæ etiam graviter ægrotanti reddere debitum, si à marito exigatur, licèt nocuum esse possit, non ejusdem periculi erit, ut jam suprà quæst. 3. dictum est. Ratio esse potest, quia vir quadruplo magis, quàm fœmina in coïtu dissolvitur, tum ob majorem laborem, tum etiam ob copiosiorem utilis materiæ effusionem. Secundò advertendum, quod & aliàs admonui, mulierem minimâ, aut etiam nulla virium jactura posse debitum reddere, satis enim est, absq; eo, quòd semen emittat, ut se à viro iniri patiatur. Quod si etiam exigendo debitum semen effundere copiat, non potest hoc esse absque evidenti periculo, nisi morbus ex iis esset, quibus Venus aliquo modo succurrere potest.

7 Tertiò dubitari potest, an conjuges teneantur invicem reddere debitum, si sani quidem sint, sed tamen insigniter alteruter eorum à coïtu oblædi soleat. In quo casu peculiaris est dubitandi ratio, ut dicam: nam sont ex viris maximè, qui Veneris laborem nullo pacto sustinere possont, qoin aut citò dissolvantur, aut stomachi, cordis, ventrisve affectus, aut dolores contrahant, aut vertigine tententur, aut alio quodam notabili symptomate afficiantur. Quin etiam quædam mulieres ex coïtu uterinos dolores, lipothymiam, syncopen, aliosqoe effectus incurrere sunt paratæ: quemadmodum Scotto cuidam, cui Angela nomen erat, evenire consuevisse narravit mihi Ioseph Ghislerius Romæ inter primarios vrbis Medicos, multa, ac merita cum laude Medicinam exercens: quotiescunque enim mulier hæc cùm viro congrediebatur, maximè si bene mētulatus existeret, in syncopen levem incidebat, si verò & ipsa semen emitteret, in graviorem syncopen lapsa longiusculo temporis spatio ad sese redibat, nonnullisq; in posterum diebus decumbere, & ex lassitudine, & ex ventris dolore cogebatur. Sic & Dyseridis ancilla Larissæ, narrante Hippocr. *lib. 5. de morb. vulg. num.* 12. cùm Venere uteretur, doloribus vehementer affligebatur. Eodẽ quoq; pacto Seortum aliud apud Marcellum Donatum *lib. 4. de med. hist. mirab. c. 17. in princ.* cui nomen erat Lucretia, cùm coïtu uteretur, animo linquebatur, & alios huic similes casus narrant alij, in quibus peculiariter considerandum, an si petant, sit illis debitum reddendum, cùm enim hæc vitia sint ut plurimùm connaturalia, certè si infirmus prohibeatur exigere, & sanus reddere, Matrimoniũ omni bono fine frustrabitur: aliâ autem ex parte coitus his adeò nocuus esse potest aliquando, ut subitam mortem obeant, aut in lõgos, & difficiles morbos, aut in perpetuam valetudinem labantur: nisi ergo noxa sit levior, fortè non tam promptè Canonistæ concedent in hoc casu vel exigere, vel reddere.

8 Quartò occurrere potest dubium, an Conjugi Satyriasi, vel furore uterino, vel inordinatâ coëundi cupiditate affecto possit licitè per alium debitum reddi. Ratio dubitandi est, quia Venus his, qui hujusmodi symptomatibus detinentur, plerumq; noxia est, maximè verò uteri pruritui, quæ passio est furori uterino congener, quã à coitu efferari magis quàm mitiorem reddi, dicit Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. c.* 8. quod palam etiam fit in nuper devirginitatis juvenculis, quæ ob extraneum calorem ex violentia devirginationis conceptum, hujusmodi pruritu molestatæ magis libidinosæ evadunt ex ipso Veneris usu, ut ex Arist. *lib. 4. problem.* refert Franc. Ranchin. *de morb. virg. sect. 3. c. 2. rubr. de fur. uterin.* Itaque duplici ex capite excusaretur sanus conjunx à debiti redditione in his casibus: uno, quia tales possunt absq; discretione, & immoderatè exigere: alio, quia ex redditione exigens notabiliter lædi potest: unde neq; etiamsi moderatè, & cum discretione exigeret, durante morbo, teneri fortè videtur sanus debitum reddere, esset enim in nimium exigentis præjudicium, qui tum temporis in his, quæ ad Venerem spectant, vix compos mentis esse solet. Dicendum tamen, quòd, ubi hujusmodi morbi ex seminis abundantia ortum habeant, cùm moderata Venus illis pro remedio sit, ut idem dicit Mercurial. *ibid. c.* 10. sanus conjũx teneatur exigenti moderatè reddere. Neque obstat quod Ranchin. ex Aristot. dicebat, qui loquitur ubi simplex calor passionem faciat: at ubi furor uterinus, tentigo, pruritus, & similes passiones, ab exuperantia seminis ortum ducant, Veneris usu eas omnino defervescere ac curari, experientia docet.

9 Quinto vertitur in dubium, an mulier teneatur reddere debitum viro qui nimis crassiori, aut nimis longiori mentulâ dotaretur. Et quoad crassitiem, (nisi adeò immoderata appareat, ut sit monstrosa) si vir cautus sit, & cum moderatione agat, neque cum impetu, & irrationabili violentia in agrum naturæ irruat, & ubi etiam opus sit, aptis medicamentis, nempe uteri angustiam relaxantibus utatur: & nisi altera ex parte uteri angustia tanta sit, ac tam præternaturalis, ut Medici magis, quàm mariti operam desideret, nullum notabile secum periculum ea inducere potest, si aliqualem dolorem, aliqualemque, sed mõdicam lacerationem in primis congressibus factam excipias. Nonne vides tenellarum juvencularum uteros in primo partu puerum emittere, cujus caput decuplo majus aliquando est, quàm quævis etiam crassissima mentula humana? Illud certè palam est facilè uterum dilatari, ac constringi & vix hominem reperiri posse tam crasso membro dotatum, qui jactare illud possit, quod in obscœnis habetur:

Commoditas hæc est in nostro maxima Pene,
Laxa quòd esse mihi fœmina nulla potest.

Cui disticho æquivalens novum hoc est de cunno angusto:

Maxima noster habet vigilataq; commoda cunnus,
Parva quod esse mihi mentula nulla potest.

Itaque nisi aliud obstet, ut esset uteri præternaturalis angustia, aut muliebris corporis exiguitas, & habitus monstrosa gracilitas, non videtur ex hac exuperanti membri magnitudine ullum notabile periculum mulieri imminere, ut dixi aliàs *lib. 3. tit. 1. q. 6. n. 3.*

Neque obstat, quòd membri crassities interdum ipsius uteri vasa aperiendo, & lacerando, sanguinis fluxum, & menstruorum nimis excedentem copiam adsciscere possit, ut notat Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. c. 2.* nec quod addit Hucher. *lib. 1. de sterilit. c. de magnitud. Pen.* nimirum hanc membri magnitudinem posse urinæ incontinentiam, diarrhœam, inflammationem, aliaque symptomata excitare, quia hæc locum habent tantùm in violento concubitu, & absque ulla discretione, nec cum memoratis cautionibus celebrato.

10 Dispar tamen ratio est, ubi vir mentulam haberet nimis longam, ita ut facilè concumbens internum uteri osculum violenter impingeret; tunc enim, & magis notabile, & evidentiùs immineret periculum, eum odorem gravem, sanguinis rejectionem, inflammationem, ligamentorum disruptionem,

nem, atq; alia nonnulla ſymptomata excitare poſſet, præterquam quòd excitando dolorem, omnem Veneris jucunditatem, ac delectationem mulieri adimeret, unde etiam conceptionē omninò impediret, ut percurrit idem Hucher. *loco cit.* Quòd autem longitudo nimia ipſius Penis per ſe ſit cauſa, ut ſemen infœcundum evadat, eò quòd ob eam oceanus longitudinem refrigeretur, antequam ad uterum perveniat, quod primò Ariſt. *lib. 1. de gener. animal. c. 6.* & poſt illum multi Medici, ac Philoſophi tradiderunt, non immeritò ab eodem Hucher. *ubi aliàs*, improbatur, ob nimiam viæ breuitatem, quam permeat, quantumcunq; mentula longa ſit, & ob uteri, à quo illicò excipitur (imò, inquam, attrahitur) caliditatem. Vtrùm autem ſupradicta ſanitatis pericula tantæ molis ſint, ut in conſiderationem venire debeant, maximè cùm cautè agendo evitari poſſint, fortè negativè reſolvendum. Certè ad hoc ſaltem videbatur neceſſarium de his mentionem habere, quia facile eventu eſt, ut mulier à viro diſcedere cupiens, thori ſeparationem ex hac cauſa procuret, & proprium periculum cauſetur, & tunc Canoniſtæ palam ex dictis habebunt, an mulier iuſto timore ducatur, necne, & an hæc cauſa ſufficiēs eſſe poſſit ad illam excuſandam à debiti redditione. vel ad thori ſeparationem illi concedendam.

11 Sextò in dubium verti poteſt, an vir teneatur reddere debitum uxori imperforatæ, nempe quæ uteri clauſurā patitur incurabilem; ſunt enim mulieres nonnullæ, quibus membrana in medio uteri collo obtenditur, aliquando tam dura, ut nullā irruentis viri violentiā diſrumpi poſſit: quas Aetius, imperforatas, ac velatas vocant, de quibus aliàs verba feci. Videtur autem virum teneri his reddere debitum, maximè ſi concipere poſſint, ut nonnullæ poſſunt; nullo enim fine videtur deſtitui hoc matrimonium, ita irritari poſſit, dum ultra cæteros etiam hunc qui præcipuus eſt, habere poteſt, nempe ſobolis procreationem, quia vt Hippocr. auctoritate, aliorumq; Medicorum, aliàs dixi *lib. 3. tit. 1. quæſt. 7. n. 24. & ſeqq.* hujuſmodi mulieres poſſunt concipere. Imò etiamſi hoc fine deſtitueretur, tamen non excuſari deberet vir, quin redderet, quia neq; ipſe vit, neq; mulier impediuntur, quin ſemen emittant, unde uterq; eorum poteſt habere remedium concupiſcentiæ, & uſu matrimonij mutuam dilectionem fovere. Ergo etiamſi ex hoc capite mulier ſterilis eſſet, tamen non eſſet illi denegandum debitum, quia & ſterilium matrimonium valet, & ſterilibus etiam ex alia magis irreparabili cauſa debitum eſt reddendum, quia etiam abſtractā à conjugio omni ſpe habendæ prolis, tamen conjugium non eſt irritum. Sanch. *de matr. lib. 7. diſp. 92. n. 20.* ut aliàs dixi. Si ergo iotet hos matrimonium valet, rectè matrimonio uti poterunt. Neque dicendum, idcircò in hoc caſu non eſſe reddendum debitum, quia neceſſe eſt virum extra vas fœmineum ſemen effundere, & hoc fieri non poſſe abſq; peccato, quia id non videtur habere locum in hoc caſu, cùm non poſſit dici, virum extra vas ſemen effundere, ſi intra uteri collum effundat; quemadmodum neq; ille extra vas effundere dici debetet, qui vel per negligentiam, vel aliqua alia ex cauſa ad intima uteri concūbendo non perveniret, ſed in media ſemita ſemen emitteret: totum enim uteri collum vas illud dici debet: in quod ſemen proiiciendū eſt, ſufficitq; ad hoc, ut vir dicatur intra vas effundere, ut intra uteri labra emittat; ſatis namq; eſt, ut in locum emittat, unde uterus ſua attractrice facultate illud ad ſe allicere poſſit, ut inde conceptio ſequatur. Alia tamen ex parte videretur in caſu debitum non eſſe reddendum, cùm ſubſit manifeſtum vitæ periculum ipſius mulieris, ſi concipiat ex ona, & ex alia ſemen ob membranæ impedimentum retrocedat, at tantuodem ſit illud extra vas effundere. Quibus conſideratis Canoniſtæ determinabunt, an matrimonium cum his fœminis valeat, an debitum reddi debeat, & hujuſmodi alia dubia, quæ circa hoc occurrere poſſunt; mihi ſatis ſit ea, quæ ad Medicum cognoſcere ſpectat, præmonſtraſſe. Scio arctationem, quæ remedium non admittit in fœmina, cauſam eſſe ſufficientem, ac præſentaneam dirimendi matrimonium: ſed ſi conjuges eo modo quo potuerint, commixti fuerint, & ſeminaverint, & ex eo congreſſu mulier conceperit, ut evenire poſſe ex Hippocr. auctoritate alias dixi, putuetuot ne conjuges, cognito impedimento hujuſmodi, ab invicem ſeparari, & matrimonium dirimi? Ad hoc dubium quid ſit dicendum, Canoniſtis relinquo determinandum.

SVMMARIVM.

1 *Viro an liceat, aut mulieri, medicamenta aſſumere ad Venerem excitandam.*
2 *Vir an poſſit ſe medicamentis validiorem reddere ad Veneris uſum.*
3 *Vir an teneatur poſt ſeminis emiſſionem copulam continuare, ut uxori integrè ſatisfaciat.*
4 *Conceptio non ſequitur, niſi conjuges ambo ſimul ſemen emittant.*
5 *Conjūx an poſſit remorari pollutionem, ut alterius emiſſionem expectet.*
6 *Conjunx an poſſit pollutionem remorari, ne interim alter pluries polluatur.*
7 *An inchoatum coitum non abſolvere liceat.*
8 *Seminationem extra vaſa fieri quomodo ſit intelligendum.*
9 *Pollutio voluntaria extra vas eſt peccatum mortale, ſecundum Canoniſtas.*
10 *Pollutionem extra vas quando dicatur vir facere.*
11 *Mulierem extra vas pollui, quid ſit, non poteſt explicari.*
12 *Vxor an poſſit poſt coitum ſurgere, & urinam reddere, ut ſemina excutiat.*

Examinantur nonnulla, quæ ſecundùm Canoniſtas in uſu matrimonij cum peccato inter conjuges contingunt.

QVÆSTIO VI.

Proponam in hac quæſtione dubia nonnulla, de quibus nullam apud Canoniſtas factam mētionem invenio, cum nōnullis aliis, quæ & ipſi tetigerunt. Primò autem quæro, an conjunx, qui non eſt multum potens ad coëundum, teneatur, aut ſaltem licitè poſſit, ut debito ſatisfaciat, aliquo modo ſeipſum potentiorem reddere, ut aſſumendo medicamenta calida, ſemen adaugentia, & ſopitam venerē prouitantia. Et non teneri abſolutè, dicit Sum. Silu. *p. 1. verb. debitum coniug. n. 2.* ex Archid. auctoritate, nam ſatis eſt, ut inquit, ſi ſe non reddat impotentē; an verò poſſit licitè id præſtare, non determinant. Dico igitur, quantum ad Medicum ſpectat, quòd primò in viro impotentia, ſeu ignavia, & debilitas ad Venerem exercendam, poteſt habere diverſas cauſas, quarum aliæ nullo modo ſunt amobiles, ut eſt naturalis genitalium partiū frigiditas, aliæ verò ſunt amobiles quidem, quæ & ipſæ in duplici ſunt differentia; vel enim in totum amoveri poſſunt, vel in partem: vel meliùs dicamus, alias verè amoveri, alias autem apparenter tantùm, & quemadmodum priores amoventur abſque ullo ſanitatis incommodo, imò cum ejus commodo, ita poſteriores, etiamſi

1

etiamſi motæ appareant, & homo ad venerem excitetur, nonniſi cum aliqua, & notabili ſanitatis noxa id perficere ſolent. Priorum exemplum ſit impotentia, quæ ex longo aliquo morbo ſucceſſit, & ex diuturna convaleſcentia, in qua corpus ſpiritibus, & ſanguine depauperatum refrigeſcit; reſtauratis autem viribus facilè impotentia ceſſat cum notabili ſanitatis profectu; renutritur enim corpus, ac ſpiritibus, & ſanguine repletur, unde utilis materiæ, ſeminiſque copia procreata, facilè venereorum appetitus redit, & homo ad venerem ſtimulatus, ejus laboribus jam promptior, atque aptior evadit. Poſteriorum exemplum eſſet impotentia in viro, jam in ſenectute, vel in ſenio conſtituto; amovetur enim, vel amoveri videtur impotentia quibuſdam Medicis auxiliis, quæ ſemen, ſanguinemque acuere, & genitales partes jam frigeſcentes ſolent excalfacere, flatumque inſimul procreare, atque eo modo vir tantiſper ad Venerem potentior evadit; quod non fit per amotionem cauſæ, ſed per momentaneam quandam alternationem, & idcirco ſuccedere non poteſt, niſi cum magna virium jactura, & evidenti ſanitatis noxa, ſi ſæpè maximè medicamenta reiterentur.

Præterea finis, cujus gratia vir procurat ſe potentiorem facere, vel eſt ſimplex venereorum voluptas, vel prolis deſiderium, vel voluntas debito ſatisfaciendi. Dicendum itaque videtur (ſalvo ſemper meliori Canoniſtarum judicio,) in primo caſu, nempe ubi cauſa amobilis, procurare ſe potentem ad venerem reddere, ob procreandam prolem, non ſolùm licitum eſſe, ſed honeſtum, quia id fit ſalva etiam viri incolumitate; neq; enim aliter amoventur tales cauſæ, quàm excitãdo calorem naturalem, & vires augendo: quemadmodũ etiam licitum eſſet, ubi id fieret cauſa reddendi debitum conjugale; quod etiamſi ex ſola voluptatis cauſa id fieret, non videretur tamen ullam habere culpam, quia vir dat operam, ut robuſtior evadat, & naturales actiones commodè exercere poſſit, quod non videtur eſſe illicitum procurare licitis mediis. Licet ex aliquorũ Dd. opinione Sum. Ang. *verb. debitum coniug. n.* 23. dixerit, hoc eſſe peccatum mortale: De qua re alij Dd. judicent. In poſteriori caſu, ſi cauſa habendæ prolis id fiat, non videretur illicitum, etiam cum aliqua, non tamen inſigni, ac gravi noxa propriæ ſanitatis id fieret. Quòd ſi fiat cauſa ſatisfaciẽdi debito, ubi non timeatur evidẽs, & notabile periculum, adhuc fortè non eſſet inhoneſtum; ſed ſi fiat cauſa voluptatis, tunc quidẽ omni procul dubio (niſi me mea fallit opinio) hoc tanquam illicitum, & peccatum inducens, eſt improbandum. Sed vide ad hæc quæ affert Sanch. *de matr. lib. 9. diſp. 3. n. 3. & ſeqq.*

Porrò in fœmina non datur impotentia ad coëundum, niſi in cauſa imperforationis, cujus curam tentare, abſq; evidenti vitæ periculo, non eſt illicitum. Aliàs nunquam mulier eſt impotens ad exercendam venerem, ſed aliquando fit ut in coëundo nullam percipiat voluptatem, quam Medici interdũ aptis medicamentis procurant; ergo id in muliere vel fit ob ſolam voluptatem, vel ob prolis deſiderium, cùm privatio delectationis in coitu conceptionem ſecundum plurimum impediat, non fit autem unquam ex cauſa ſatisfaciendi debito, quia abſq; voluptate mulier ſatisfacit. Ergo cauſa ſolius voluptatis medicamenta aſſumere ad percipiendam delectationem in coitu, fortè non erit magis illicitum, quàm exercere venerem ejuſdem voluptatis cauſa; verùm cauſa habendæ prolis omninò erit licitum, imò fortè tenebitur mulier, cognoſcens hoc ſibi eſſe impedimento ne concipiat, ad ea medicamenta aſſumenda devenire, ut in coitu delectata poſſit concipere.

Secundò dubitare licet, an quis poſſit, ut potentior ad Venerem evadat, etiam ultra id quod debiti redditio expoſtulat, ſupradictis medicamentis licitè uti; ſunt enim quidam tam Veneris illecebris capti, ut ipſi ſe ipſos, alias per ſe ignavos, ad eam ſtimulare, omniq; ſtudio provitare ſatagant; præcipuè autem ex ſeneſcentibus nonnulli, qualis Lupercus ille apud Martial. *lib. 3. Epigr.* 33. in quem Poëta hoc invehitur:

Stare, Luperce, tibi jampridem Mentula deſit,
Luctaris demens tu tamen arrigere;
Sed nihil Erucæ faciunt, Bulbique ſalaces,
Improba nec proſunt jam Satureia tibi.
Cœpiſti puras opibus corrumpere buccas,
Sic quoque non vivit ſollicitata Venus.
Mirari ſatis hoc quiſquam, vel credere poſſit,
Quæ non ſtat, magna ſtare, Luperce, tibi.

In hoc ergo caſu cùm ad nullum laudabilem finem, ſed ſolùm voluptatis venereæ cauſa id fiat, & aliquando cum notabili ſanitatis detrimento, videretur dicendum, non licere hujuſmodi medicamenta aſſumere, cùm coitum ab omni culpa immunem non eſſe jam dictum ſit, ſi ſola voluptatis cauſa fiat: quid ergo ſi accedat notabile admittendæ ſanitatis periculum? nam certè quæcunq; tandem ea medicamenta ſint, quæ Venerem ſtimulant, nunquam ſine aliqua notabili noxa aut aſſumuntur, aut in uſu aliquando convocantur.

Tertiò, dubitatur etiam à Canoniſtis, an vir teneatur poſt ſeminis emiſſionem copulam continuare, donec etiam mulier emittat. Sanch. *de matr. lib. 9. diſp. 17. n. 9.* & Pont. *de matr. lib. 10. c. 11 n. 3.* voluerunt, virum non teneri expectare, ut fœmina emittat. Licèt ille *n. 11.* & hic *loc. eod.* dicant licere marito copulam continuare, donec mulier ſeminet. Nullum tamẽ peccatũ intervenire determinavit Sanch. *ibid. n. 15.* ſi, ubi vir ſemen emiſerit, mulier ante proprij ſeminis emiſſionem à copula deſiſtat. In quibus Canoniſtarum aſſertionibus nonnulla ſunt, quæ grave dubium excitare poſſunt. Quoad illud enim, quod aiunt non teneri virum expectare mulierem donec ſemen emittat, non videtur in omni caſu tam ſimpliciter accipiendum, & ſolùm fortè habere locũ, ubi vir à muliere exigat; nam exigente muliere, videndũ eſſet an vir hoc pacto obligationi reddendi debitum ſatisfaceret: Atqui duplici ex capite ſatisfacere non videretur. Primò, quia ſi debiti redditio reſpicere debeat generationem jam abſque eo, quòd mulier ſemen emittat, nulla ſequi poteſt generatio, ut communis eſt Medicorum opinio, quam luculenter quæſtione prima roboravimus. Quòd ſi redditio debiti reſpiciat extinctionẽ ſtimulorum carnis, & coërcitionem incendij ejuſdem, tantùm abeſt, ut mulier à viro inita, & ſemen non emittens, ab ejuſmodi ſtimulis vindicetur, ut potiùs acutiores eos experiatur, non enim ceſſat libido, donec ſemen effundat. Peramat. *de ſemin. pag.* 59. Itaque quandocunque mulier petit reddi ſibi debitum, credendum maximè eſt, illam ad explendum proprium deſiderium id expetere: quod non ad ſimplicem copulam, ſed ad ſeminis tendit effuſionem, per quam ſolùm illicò deſiderium illud deferveſcit. Non modò ergo vir, non expectãs mulierem in copula, donec ſemen & ipſa emittat, non evitaret in illa, ut tenetur, incontinentiæ periculũ, ſed majorem in modum adaugeret; dupliciter nãq; mulier periclitatur, uno modo, qui animæ; alio,

qui

qui corporis respicit salutem. Primus modus est, ut mulier vel in somnis, quod minimum est, vel ex se aliqua via polluatur; nam plerasque offendes, quæ post viri congressum, cùm proprium desiderium non expleverint, coxas invicem sibi superponunt, illasque invicem constringunt, ac confricant, ut eâ confricatione semen jam ad exitum stimulatum effundatur; hoc nonnullæ, quod manum abstineant, putant se sine peccato facere: quibus favent nonnulli Theologi, de quibus Petr. Hurt. de Mendoz. *in libb. de gener. & corr. disp. 2. sect. 6.* §. 84. Sanch. *de matrim. lib. 9. disp. 17. n. 12.* qui putant, posse mulierem post congressum cum viro, se provocare ad seminis emissionem, ut concipiat; quod quidem quemadmodum Medicis inane videtur, sic etiam Canonistis non esse sine culpa apparebit, quippe cùm frustra omnino semen emittat mulier, nisi cum viro aut paulò pòst, vel antè emittat: nec majus peccatū existimandum provocare ad seminis effusionē post viri congressum, quàm extra viri congressum; in idem enim utrumq; recidit & inania omninò sunt, quæ contra hanc opinionem affert idem Sanch. *ib.* Secundus modus, qui corpoream respicit incolumitatem, est quia mulieres ad seminis expulsionem stimulatæ, & illud non emittentes, hystericos dolores, & affectiones, melancholicasque passiones facilè incurrunt. Ex quibus videretur potiùs dicendum, quòd muliere exigente, (& id quidem aut tacitè, aut expressè, nihil enim ad hoc refert) maritus teneatur aut copulam continuare, aut non multo pòst, si fieri possit ad eam redire, ut illa, quod primâ vice non potuit, secunda absolvat; nisi mulier ipsa expressè fateatur se prægressa copula esse contentam, & novam respuat, nam alias ob modestiam mulieres dicunt se contentas esse, cùm non sint.

Sed contrà obiici potest, frustra maritum copulam continuare, si generationem respiciamus, cùm jam seminaverit; præterquam enim quòd nova agitatione semen in uterum emissum facilè excidit, non potest inde ulla sequi, ut diximus, conceptio, nisi simul cum marito, aut tantisper post ipsum mulier semen effundat; sic enim fœmina illicò commiscentur, & ab utero attracta, conceptionis materia & causa fiunt; aliàs non commixta, semen quod priùs est effusum refrigeratur, & ab utero non conceptum excidit, aut cùm illa suum emittit, foras prodit. Non ergo ad alium finem continuabitur copula à viro, post sui seminis emissionem, nisi ut mulier etiam delectetur ex coitu, quod an liceat, non ita patet. Dicendum tamen, non esse necessariū ex omni concubitu sequi conceptionem satisq; esse, si conjuges, quantū est ex seipsis, non sint impedimento ipsi conceptioni; & præter eorum intentionem, & ex accidenti fit, ut ob id quòd simul semina non effuderint, nulla sequi potuerit conceptio.

Verùm cùm dixerimus, ob prænarratas causas teneri virum expectare, ut mulier semen emittat, ubi illa debitum exegerit, videndum erat, an è contra mulier teneatur expectare virum. Sed de hoc nullum omnino est dubium, cùm non possit mulier dici debito satisfacere, nisi patiatur se à viro iniri, donec semen emiserit, terminus enim copulæ est seminis emissio.

5 Quartò dubitari potest, an conjunx licitè pollutionem remorari possit, ut alium expectet quò simul semen effundat, de qua dubitatione etiam Canonistæ verba facerent; circa quam tamen nonnihil ratiocinari non invitat Medica speculatio, nam ex Rufo apud Oribas. *lib 6 collect. c.* 18. & ex Rasi, 24. *contin. cap. 1.* seminis interceptiones, quæ in medio concubitu fiunt, renibus & vesicæ pessimas esse constat; sicut ex Avic. 20. 3. *tract. 1. cap. 11.* spermatis retentionem, ejusque prætermissionem esse malum valde. Quamobrem cùm ex remorata pollutione notabile immineat periculum conjugibus propriæ salutis: dicendum videtur, non posse absque culpa conjuges pollutionem retardare. His adde, quòd hujusmodi seminis retardatio potest etiam impedire conceptionem; nam semen ad expulsionem motum, neq; emissum, proprium vigorem amittit, evanescentibus spiritibus, indeq; ipso refrigerato, indicio est, post hujusmodi interceptiones, & minori cum delectatione, & minori etiam cum impetu semen effundi, quod in viris sensu assequimur, & in mulieribus consequens est eodem modo evenire.

Dicendum tamen est, aut semen jam motum esse, quod ex pruriente sensu, & ea incœpta delectatione coniicimus, aut non. Quando ergo semen jam motum est, & desistitur à coitu, tunc omnia inconvenientia sequuntur, quæ suprà commemoravimus, & idcirco tunc, ut puto, non licet pollutionem retardare. At si semen adhuc non properat ad exitum, sed videtur tantùm de proximo properaturum, tunc licèt magis lenè in copula procedere, aut ab ea tantisper desistere, ut alter conjux opportunè semen emittat. Doctores autem loquuntur in priori casu in quo ex seminis retardatione renum, vesicæ, & testium tumores, gonorrhœam, & meatuum obstructiones in viris, in mulieribus autem hystericas passiones facilè succedere credendum.

6 Quintò dubitari potest, an unus conjunx, ut unico congressu alter pluries polluatur, absq; prænominatis periculis, possit pollutionem remorari; nam sunt qui suo libitu absq; ullo incommodo in coitu commorantur, seminis emissionem procrastinantes. Verùm ergo ad supradictum finem licebit his pollutionem differre? at certè cùm hoc non fiat ad aliquem honestum ac laudabilem finem, sed tantùm ad magis libidinem explendam: credo Canonistas determinaturos, licitum id esse non posse, maximè si inde aliquod notabile damnum alterutri ex conjugibus evenire possit. Sed licebitne conjugi, qui salacior in Venere sit & quàm citissimè semen effundat, segniore existente altero, interim se provocare ad iteratam pollutionem? Hoc quidem non videtur habere difficultatem, si per Canonistas licebit conjugi, qui jam seminaverit, copulam continuare, donec alter quoque semen effundat: cur ergo non licebit salaciori, & qui citiùs emittit, de novo emittere? nam non videtur ullo illicito medio ad hoc uti, nec quicquam ad hoc obstare. Sed adhuc instari potest, an licet conjugi, qui præproperè semen effundit, medicamenta assumere, quæ seminis effusionem retardent? Hoc posse habere varios fines, notum est; vel enim id fit ad se magis in coitu delectandum, vel ad delectandam conjugem, vel ad faciliorem conceptionem, vel tandem, quia hoc modo non potest integrè debito satisfacere. Ac profectò duos priores fines illaudabiles esse, unusquisq; affirmabit; videtur ergo tunc id a culpa immunem hominem non facere. Duos posteriores laudabiles esse, unde peccato carere Canonistas determinaturos existimare licet.

7 Sextum dubium ex Canonistis movent Summa Ang. *part. 1. verb. debitum coniug. num. 12.* Sanch. *loc. cit. disp. 19. num. 14.* & Pont. *lib. 10. cap. 11. num. 9.* & alij, & est, an liceat inchoatum coitum non absolvere, si mulier semen emiserit, an liceat

viro

viro absque seminis proprij emissione à copula desistere,& sic è contra putarunt Silvestr. Rosell. & alij apud Pontium,*ubi suprà*,non licere ; Sum.Ang. tamen,*ubi sup.*& Pont.*ibid.* & alij, contrarium putant verius , eâ cautione usi, dummodo neque adsit periculum spontaneæ pollutionis in altero cõjuge, & sit hic alter eâ copulâ contentus. Ego,tanquam Medicus,in hoc meam sententiam dicam : & quod pertinet ad virum , difficile esse credo non subesse semper spontaneæ pollutionis periculum , si à copula non emisso semine desistat : nam in venere exercenda semper à parte viri concurrat necesse est calor , & spiritus ad genitalia membra, unde fiat erectio ; dehinc ex motu , & agitatione majorem in modum loca excalfiunt , & semen facili negotio ad exitum excitatur ; & sic si vir coïtu desistat,facillimè vel modica ex occasione , etiam in vigilia, aut in somnis , sequitur ejus effusio ; quæ quidem non semper locum habent in muliere , quæ absque ulla interdum locorum excalfactione , absque ulla membrorum erectione,absq; ullo veneris appetitu, absque ullo motu & agitatione coïtum exercet. In viro ergo magis periculosum est permittere , ut à coïtu desistat non emisso semine;in muliere autem, si in venerem accensa non fuerit, permitti quidem posset ex supradictis ; sed si jam in venerem sit accensa , periculosum etiam in ipsa erit , ut à copula desistat, quod melius ex iis , quæ *num.* 3. diximus, palam fit.

8 Dubitari præterea potest, quomodo intelligendum sit Canonistarum nonnullorum dictum,quòd seminatio extra vas in utroque conjuge peccatum mortale induat,si sponte sit facta,ut post alios di-

9 cit Pont.*lib.*10.*c.*11.*n.*6. Non revoco autem in dubium,an spontanea pollutio ex se facta,sit peccatũ mortale,hoc est enim clarissimum,cùm & Ethnicis ipsis tanquam opus pessimum sit vituperatum,unde Martial.*lib.*9.*Epigr.*42.in Ponticum :

Pontice,quod nunquam futuis, sed pellice lavâ
Vteris,& Veneri servit amica manus,
Hoc nihil esse putas? scelus est mihi crede,sed ingẽs,
Quantum vix animo concipis ipse tuo.
Nempe simul futuit generaret Horatius ut tres,
Mars semel,ut geminos Ilia casta daret.
Omnia perdiderat,si masturbatus uterque
Mandasset manibus gaudia fœda suis,
Ipsum crede mihi,naturam dicere verum,
Istud, quod digitis,pontice,perdis,homo est.

Sed quærimus hic , quandonam dicantur conjuges

10 extra vas se polluere , ad hoc ut peccatum incurrant : & in viris quidem non multum negotij assumendum in hoc dubio decidendo,licèt firmandum omnino sit quantum penetrare debeant ad uteri claustra , ne extra vas pollui dicantur ; cùm enim uterus dividatur in os externũ,collum,& os internum,quatenus ad hanc rem spectat,an teneri virum firmandum usq; ad os internum penetrare, an verò sufficit intra uteri labra , & prope externum os semen emittere, an ad peccatum evitandum tenetur saltem os externum transgredi ? & in hoc quidem cùm regula aliqua assignari debeat , absque dubio videretur dicendum, quod illa non alia esse possit, nisi quæ maximè ad generationem facit;quia tamẽ ad hunc finẽ jubent Medici, ut vir quàm penitissimè membrum intrudat,non idcircò dicendũ. quòd si aliqualiter ab ea intrusione deficiat , non possit sequi generatio,quia ipse uterus attractrice suâ facultate potest ac solet semen ad se allicere ; quandocunq; ergo vir,maximè datâ operâ , non ita vas penetrat, nec tam propriè ad intimiores uteri partes polluitur , ut ex ejus seminis emissione sequi possit generatio , tunc extra vas pollui illum firmandum.Ex hac ergo regula desumendum videtur, quomodo etiam ij,qui nulla spe generandi coëunt, Venerem exercere debent , ne extra vas pollui dicantur;ita enim fortè se gerere debent, ac si conceptio ex eorum copula esset secutura. Neque fidendum est quorundam Canonistarum opinioni , volentium satis esse , ut prope vas fœmineum vir semen emittat, absq; intromissione etiam, fundantes hanc opinionem in uteri attractione , ex qua factum dicunt , ut aliquæ in balneo sint impregnatæ,aut ex semine simpliciter prope ipsas effuso,hæc enim ridicula apud Medicos , & inania sunt ; licèt pro fundamento suæ opinionis ea adducat Summa Armil.*verb.debitum conjug.vers.*4.*quæritur.*

11 Minor dubitatio insurgit circa mulierem, neque offendi quenquam ex Canonistis determinantem, quomodo mulier dicatur extra vas pollui,hoc enim explicari non potest;cùm notum habeamus Medici , mulierem emittere semen in uterum, non extra uterum,& si quando emittat extra uterum,hoc involuntariè fit,cùm in mulieris potestate non sit,semen aut ad uterum, aut extra uterũ pro suo libitu effundere : vasa enim ejaculantia ipsius mulieris in corporis vacuitate extra uteri corpus repentia , ad ipsum uterum in coitu semen effundunt , à quibus tamen vasis productiones quædam fiunt ad uteri collum,per quas etiam aliquando semen ad collum uteri demandatur, & per eas nonnullæ, & maximè gravidæ spermatizãt, quas tamen semen non emittere falsò affirmat Avic. Vas ergo congruens , in quo semen fœmina demandare debet, uteri corpus est,& ad illud quidem demandatur.Vnde cùm pollutio extra vasa in muliere aut non fiat , aut si fiat, id præter ejus voluntatem eveniat,non videtur dari posse casus , ut mulier peccet extra vasa semen emittendo,ut volebant citati Canonistæ,nisi id sit, illam extra vasa emittere, cùm absque viri copula, datâ operâ polluitur. Quod si id non est,Canonistæ seipsos explicent,significando quid sit.

12 Tandem in dubium verti potest,an mulier post celebratam Venerem,possit surgere,& urinam reddere, eo fine, ut semen eiiciat, ne prægnans reddatur,nam Petr.à Pal.apud Sum.Ang.*pag.*1. *verb. deb. conjug.n.*14.putavit hoc non esse peccatum,Prudẽter tamen ipsa Sum.Ang.& Sanch.*de matrim.lib.*9. *disp.*20.*n.*3.cum aliis Dd.per eum recensitis,periculosum id putant,& rectè ; nam non videtur absque peccato mortali posse conjuges impedire conceptionem postquam pervenerint ad carnalem conjunctionem,& maximè ubi semen emiserint. Atque inane est quod putat Canonista ille , quòd conceptio fiat per quoddam tempus post seminum emissionem ; nam contrà, illico atque semina sibi invicem obviaverint , conceptio sequitur , aut ipsorum seminum ejectio ab utero. Itaque quandocunque mulier conetur semina eiicere , dicetur conceptum eiecisse, quod an peccatum mortale sit,nullum dubitare existimo:Securior ergo videtur ipsius Summæ Angelicæ opinio,nam omnino conceptio,illicò atque semina commixta retenta ab utero fuerint, dicetur consummata. Nam nisi illicò fiat , multo minùs aliquando pòst fiet,refrigerantur enim semina,& infœcunda evadunt : Præterquam quòd,si illicitum est in ipso coïtûs actu se gerere , ut conceptio impediatur,quantò magis post ipsum celebratum coitum, id erit illicitum ?

LIBRI SEPTIMI, TITVLVS QVARTVS, De Stigmatibus Magorum.

Continens Quæstiones quinque.

- I. Quid fint Stigmata, de quibus hîc, & historica eorum disquisitio.
- II. Vtrùm ejusmodi naturæ Stigmata dari possint.
- III. Rationes nonnullæ in Stigmatum defensionem producuntur, illisque occurritur.
- IV. Naturáne, an arte caro viventis hominis ita affici possit, ut puncta dolorem non sentiat nec sanguinem effundat.
- V. Ex præcedentibus quid eliciendum.

SVMMARIVM.

1 *Magorum genus detestabile.*
2 *Reipublica interest Magos perdere.*
3 *Varia Magorum proprietates, & signa.*
4 *Stigmatum signa Magos certò detegentia, quantum aliqui credunt.*
5 *Stigma quid significet.*
6 *Stigmatum differentia.*
7 *Magicum Stigma quid.*
8 *Stigmata Magica an dentur.*
9 *Stigmata an in omnibus Magis reperiantur.*
10 *Stigma est character impressus à dæmone in Magos, in vicem Baptismi.*
11 *Stigmata quam figuram sortiantur.*
12 *Stigmata aliquando visibilia, aliquando invisibilia.*
13 *Stigmata an deleri possint.*
14 *Stigmata caro mortua est, & ad vitam revocari non potest.*
15 *Stigmata quas conditiones habeant.*

Quid sint Stigmata, de quibus hîc, & historica eorum disquisitio.

QVÆSTIO I.

1 TAm conclamatæ, ac deploratæ sortis, tamque iniquum, ac detestabile malorum Magorum genus est, ut nullum habeat genus humanom sibi magis infestum, atque infensum. Eò namque immanitatis hojusmodi Satanicæ pravitatis homines deveniunt, vt præter quamplurima feritatis plena, quæ in exitium cæterorum hominum patrare satagunt (veluti intolerabiles, insanabilesq; simul morbos accersere, stariles mulieres, impotentes viros efficere fœtus in utero materno corrumpere, tenellos pueros necare, miserasque personas Dæmonibus obsidendas, torquendasq; tradere) etiam humana viscera, horrendum dictu, in propria viscera transmittere non abhorreant. Sunt verò hæc, atq; fuerunt omni sæculo persuasissima, ac tam crebris experientiis confirmata, ut vulgò etiam ea res notissima in omni ætate fuerit, & ad hoc, quod ultimo loco diximus, nempe eos tanquam nefarios Atreos humana viscera ingurgitare, respondebat Coquus ille apud Plaut. *in Pseud. act. 3. sc. 3.* vituperans condimenta cæterorum coquorum, inquiens:

> ——— *Quum condiunt*
> *Non condimentis condiunt, sed strigibus,*
> *Vivis convivis intestina quæ exedunt.*

Vnde Horat. *in Art. Poëtica.*

> *Neu pransæ Lamiæ vivum puerum extrahat alvo.*

Omnium tamen iniquissimum ac detestabilissimum horum impiorum scelus est à Deo creatore suo abscedere: ut enim propriarum animarum dispendio abominabiles commessationes, infamissimos Veneris congressus, aliaq; infanda, ac detestanda oblectamenta mercari valeant, cum morte fœdus percutiunt, & cum inferno pactum ineunt.

2 Quanti igitur Reipublicæ intersit, sacerrimum hoc hominum genus de terra viventium eradicare, nullus est, qui non noverit; onde maximè Iustitiæ consonum est, cæterisq; hominum apprimè proficuum, ut cæteri onanimiter in illos conspirent, illis in cæteros quosq; conspirantibus. Quoniam autem fama est, eos nõnullis singularibus proprietatibus, ac peculiaribus signis inter alios homines conspicuos fieri, ad hæc animum advertere æquum est, ut per ea detecti è medio populi succidantur. Ferunt enim nefarios hosce binas aliquando pupillas in oculis habere, quod de quibusdã populis memorat Plin. *lib. 7. sua nat. histor. c. 2.* & alij post ipsum. Eius generis mulieris in Scythia reperiri, quæ visu interimant, præcipuè quo iratis oculis aspexerint, vocariq; Vithras ex Apollonide dicit Langius, qui & similes quasdam Pontum incolere addit, & à Plutarc. Thyhias vocari. Sunt qui dicãt, hujusmodi homines in alterutro tantùm oculorũ binas pupillas sortiri; alij, qui in altero geminã pupillam in altero verò equi effigiem obtinere tradant ut idem Plin. *ibid.* qui hos omnes visu tenellos pueros effascinare, atque interimere asserit; unde urentes oculos habere dicuntur Pers. *sat. 2.*

> ——— *Vrentes oculos inhibere perita.*

3 Nam universum omnes vastos oculos, ac deformes, & præter modum turgidos habere, notant Martin. de Arles *de superstit. num. 36.* & alij relati per Petr. Ostern *de stigmat. sect. 1. atiolog. 1.* Rumor etiam est hujusmodi sceleratos à pluvia non madefieri. Quin etiam pro dubitato Magorum signo eam in mediũ afferunt experientiam, de qua etiam Plin. *loco cit.* & post alios Balduin. Ronsseius, *epist. med num. 51.* si manibus, pedibusq; alligati, atq; in flumen præcipitati, non submergantur, sed supernarent. Contra quam tamen experientiam non defuerunt docti Medici, qui nonnulla scriptis commiserint, eamq; irritam fecerint, ut Heurn *in libel. ad hanc ipsam rem dicato*, præter allatos à Kornman. *in tem. nat. histor. part. 3. concl. 3.* quam tamen ille cum aliis defendit. Flammis insuper eorum nonnullos inviolabiles servari jactant, Plin. *ubi supr.* Firmant præterea maleficos, maleficasq; omnes lachrymarum non facilè superabilem defectum pati, nec quantumvis conentur, posse eas effundere. Grilland. *de sortileg. c. 9. n. 3.* & ex Medicis Cæsalpin, *in Dæmon. investig. peripat. cap. 13.* & Codronch. *de morb. venef. lib. 3. c. 4.* Quod signum sunt qui pro certo & calidissimo habeant, & multa experientia jam confirmatum. Sed & invincibili taciturnitate, ne sua facinora prodere cogantur,

cogantur, etiam exquiſitiſſimis tormentis cruciati, eos conſpicuos fieri aiunt. Sprenger. *in mal. malef. part. 2. quæſt. 1. cap. 2.* Cæſalpin. *ubi proximè*, & Codroneb. *ibid.* Pleraq; tandem alia hujuſmodi referuntur ad Magos detegendos, quorum plura refert Delrius *lib. 5. Diſquiſit. Magic. quæſt. 5.* ex quibus cùm alia fabuloſa potiùs, quàm vera à doctis exiſtimentur, alia minùs famoſa ſint, alia minùs experientia comprobata, ulterioribus examinare deſiſtam. Quod præ omnibus in horum impiorum notitiam Iudices perducere poteſt, cùm ſit inter immemorata omnia ſigna famoſiſſimum, & inquiſitoribus penè omnibus non acceptiſſimum modò, ſed, ut ferunt, multa, ac frequenti experientia comprobatum, illud eſt, quod de Stigmatibus recenſent, de quibus in præſenti, eo fine ſermonem inſtituere puto, ut quantum fidere eorum indicio poſſint Iudices, pro eo quod ad me, tanquam Medicum ac Philoſophum ſpectat, detegam, & idcirco ea tantummodò inveſtigabo, quæ vel Phyſicam, vel Medicam ſpeculationem expoſcunt, alia quæ vel ad hiſtoriam, vel ad Theologiæ, aut alterius ſcientiæ facultatem pertinent, vel pro veris ſupponemus, vel utcunque admittemus, niſi quicquam quod ad hiſtoriam pertinent, tanquam ab omni veritate alieniſſimum, reiiciendum putem. Videndum ergo primò, quid ſit Stigma.

5 Importat ergo hoc nomen Stigmatis, propriè notam, aut ſignum aliquod, ſive characterem in alicujus corpore, aliquo modo impreſſum; unde non ſolùm ſigna, quæ inuſtione inferũtur, Stigmata appellantur, ſed etiam quæ quomodocunque etiam à natura ipſa ſponte producuntur, aut alias à prægreſſo aliquo morbo, aut cauſa præternaturali relinquuntur, ut quæ in matris utero contrahi conſueverunt, ut quæ à variolis, morbillis aliiſque puſtulis, tumoribus, vulneribus, aut ulceribus, remanere ſolent. Ita apud plures Auctorum hanc Stigmatis vocem accipi notare licet, peculiariter autem apud Marcel. *de medic. cap. 19.* unde febrem illam, quem alij lenticularem, ſeu peticularem appellarunt, fuerunt qui Stigmaticam nominaverint. Eſſe

6 autem perplures Stigmatum differentias notum eſt, cùm alia à natura ſint, alia ab accidenti, horumq; alia igne, ferro, alia medicamẽtis; & alia item ſint unius, alia alterius figuræ; alia etiam ſint caſu facta, alia ad aliquem præmeditatum finem procurata: ſed de multiplici eorum differentia plura habet Petr. Oſterm. *de ſtigmat. ſect. 1. & ſeqq.* Propriiſſimè tamen ſtigmata dicuntur notæ ignito ferro, aut adurentibus medicamentis impreſſæ, ut expreſsè patet apud Scribon. Larg. *de compon. med. cap. 231.* & apud Aëtium *lib. 8. cap. 11.* ut modum quoque habes, quo hujuſmodi notæ inſcriberentur, quomodoque dehinc nonnullis medicamentis deleri poſſunt. Sic etiam apud Paul. *lib. 3. c. 7.* & apud Avic. *7. 4. cap. 7. tract. 2.* item patet. De hoc autem Stigmatis genere locutus eſt Iuven. *ſat. 10.*

Mitius id ſanè, quod non & Stigmate dignum
Credidit.

Quamobrem notæ illæ, ſive characteres, qui beſtiis, aut mancipiis imprimi conſueverunt, ut pro ſuis cognoſcantur, propriè Stigmata appellantur, Licèt apud Thraces hujuſmodi notæ non ſervitutis, ſed nobilitatis ſignum extiterint, ut ex Cicer. refert Herm. Hug. *de prim. ſcrib. orig. c. 19.* Apud pleroſque tamen populos in uſu fuit, & de præſenti etiam in uſu eſt, ut his notis beſtiæ, & ſervi, ſi quando fugiant, aut amittantur, cujus domini ſint deprehendi poſſint; quod etiam adnotavit Galen. noſter *lib. 1. de dignoſc. puls. c. 1.* & ex hoc factum vero ſimile exiſtimo, ut ſervi, qui alios conſervos cædebant, Stigmatiæ dicerentur, ut teſtatur Cœl. Rhodig. *lect. antiq. lib. 25. c. 24.* vel quòd verberibus Stigmata plurima in vapulantium corporibus relinquerent, vel quòd non modò alios ſervos verberarent, ſed etiam quòd illis Stigmata inurerent, ſi fugere tentaſſent, vel ut, cujus domini eſſent, agnoſcerentur. Licèt Herm. Hug. *ubi proximè*, ex Nonnio, & Cicerone voluerit, quòd Stigmatiæ dicerentur iidem ſervi Stigmatizati, & notis compuncti; etſi non ſolùm fugitivis ſervis, & cæteris fortè omnibus Stigmata imprimerentur, ſed etiam reis, in infamiæ teſtimonium, & in pœnam: unde Iuvenal. *ſat. 14.*

Tum fœlix quoties aliquis, Tortore vocato,
Vritur ardenti duo propter lintea ferro.

Atque inde militibus, ut credo, excitabantur tales notæ in manibus, ſi aliquando in aliquibus defeciſſent; nam illud apud Aëtium, *ubi ſup. à* habemus, Stigmata notas eſſe, quæ in facie, aut alia quapiam parte corporis infiguntur, quales videmus in manibus eorum, qui militiam exercent: niſi fortè quis malit, ad alium meliorem finem eas notas in militum manibus fuiſſe excitatas; licèt ſciam Senecam *lib. 4. de benef. c. 37.* de Philippo Macedone narrare, quòd cuidam militi iratus, Stigmata inſcribi juſſerit. *Cæterum*, inquit, *improbiſſimo militi, ingratiſſimo hoſpiti, avidiſſimo naufrago, Stigmata inſcriberet, ingratum hoſpitem teſtantia*, dignum quidem, addens, *cui non inſcriberentur illa tantum, ſed inſculperentur.* Ex qua auctoritate apparet, etiam in ſignum infamiæ Stigmata militibus fuiſſe excitata, niſi libeat fortè diſtinguere de Stigmatibus in manibus, & de Stigmatibus in fronte, aut in facie inuſtis, illaque in militiæ ſignum, ut ex Vegetio *lib. 1. de re militari, cap. 8. & alibi*, conſtat hæc in infamiæ teſtimonium extitiſſe. Sed & inter tormenta, ſtigmata ab eodem Seneca *lib. 3. de Ira, cap. 3.* commemorantur. Illud certum eſt. Athenienſes quoque Samiorum frontes, eo quòd ab eorum fide defeciſſent, Stigmatizaſſe, ut refert Cœlius Rhodig. *lib. 15. lect. antiq. c. 27.* atque hinc in infamiæ potiùs, quàm honoris ſignum abiiſſe patet; unde poſtmodum factum eſt, ut infames per metaphoram Stigmate notati dicerentur; hinc illud, Vitelliana cicatrice Stigmoſus, ex Plin. Auctor *in adag.* pro eo quod eſt, infamis, & nota aliqua turpi inſignitus: huic metaphoræ alludit Martial. *lib. 6. v. 64.* ibi:

Stigmata nec vafrâ delebit Cinnamus arte.

Et Sueton. *in Iul. Caſ. n. 73.* Valerium Catullum, à quo ſibi verſiculis de Mamurra perpetua Stigmata impoſita non diſſimulaverat, ſatisfacientem eadem die adhibuit cœnæ. Sic in vetuſtiſſima inſcriptione, de qua Gruterus apud Pareum, *in elect. Plaut. in princ.*

HÆC STIGMATA ÆTERNA ACTÆ LIBERTÆ INASTA SVNT, VENERARIÆ AC PERFIDÆ, DOLOSÆ, PVRI PECTORIS CLAVEM, AC RESTIM SPARTEAM, VTI SIBI COLLVM ALLIGET, ET PICEM CALENTEM PECTVS MALVM COMBVRAT SVVM.

Porrò antiqui Romani non frontem ſolùm, aut faciem ſervorum ſtigmatizabant, ſed cùm fugere tentabant, etiam crura ipſis inurebant, quod etiam Galen. noſter teſtatur *lib. 8. de Plac. Hippoc. & Plat. c. 9.* & certè leges *in l. ſi quis in metallum, C. de pœnis*, ſuris tantùm, vel brachiis, vel manibus eas notas inuri permittunt, expreſsè cavẽtes, ne facies aliquo

modò

modo desœdetur. Venit autem hac occasione in mentem id, quod Herman. Hug. *loc. cit. cap.* 15. ex Polynæo & Gellio narrat, consuevisse nempe Antiquos notas quascunque vellent capitibus servorū inscribere, non in aliquod infamiæ signum, aut in pœnā delicti, aut fugæ; sed ut succrescentibus postmodum capillis eos ad amicos mitterent, qui raso denuò servi capite, certiores per inpressas notas fierent de amicorum mente Sed de servorū stigmatizatione plura vide apud Pignor. *de Servis, pag.* 19. *& deinceps*: sed plura ac pulcherrima apud citatum Herman. Hug. *de prima scrib. orig. cap.* 19. & quales essent inscriptæ notæ habetur, & quotuplicis generis, & alia scitu digna. Iuxta hunc priscum ritum stigmat zandi delinquentes in pœnā (de quo etiam Gallon. *de cruciat. mart. cap. ult. pag.* 199.) Iust. Lips. *l. de vna Relig. ad. Dialog.* agens de coërcendis Hæreticis, pœnisque illis infligendis, postquam stigmata quoque & inustiones frontium adhibendas esse inculcavit, hanc ipsam pœnam in usu fuisse testatur in Anglia sub Rege Henrico II. anno 1162. allegans ad id historiam Guillielmi Neubrigensis *lib.* 2. *cap.* 13. tunc Episcopi, ne vivus hæreticum latiùs serperet, eosdem publicè pronunciatos Hæreticos, corporali disciplinæ subiiciendos Catholico priùs tradiderunt, qui præcepit Hæreticæ infamiæ characterem frontibus eorum inuri, & spectante Populo virgis cuērcitos urbe expelli. Sed & simile quid habemus *in cap. ad Audientiam, lib.* 5. *Decret. tit.* 20. *de crim. falsi*, ubi hæc reperies. *Sed hic à suis ordinibus degradatis in signum malefici characterem aliquem imprimi facias, quo inter alios dignoscatur.*

Sed jam, cùm hæc de hujus vocis significatione, & de stigmatum usu prolixè satis allata sint, ad stigmata, de quibus nostrum argumentum esse debet, pertractanda deveniamus Hæc, ut aiunt, notæ 7 quædam sunt homini à Dæmone impressæ, quibus subiecta caro insensibilis, & exanguis apparet. Non est autem novum Angelos, seu Dæmones tam bonos, utquam, quam malos, certos quosdam homines aliquo charactere signate, ut in plerisq; exemplis patet apud Petr Osterman. *de Stigmatib. sect.* 6. quæ hic transcribere supervacaneum est: ex sacræ namque Histor æ lectura hæc quibusvis patere possunt, vt de Caino evenit *Genes. cap.* 4. *vers.* 15. de signo Tau apud Ezechielem, & de signis Electorum *in Apocalyps. cap.* 7 & de signis Antichristi, ut idem Osterman. *ibid. sect.* 7. Sic & apud Dantem Aligherium Angelus ipsum Dantem in fronte signat, ut *Purga. cap.* 9.

Sette P nella f onte mi descrisse
Col punton della spada, e fa, che laue
Quando sei dentro queste piaghe, disse.

Sed stigmatum, de quibus agimos, historia non videtur ita Doctoribus communiter accepta, vt aliqua ex parte dubia non remaneat. Primò enim dubium est de eorum essentia, an nimirum verè dentur, an potius, commentitium quoddam, ac quorundam figmentum existant. Secundò, quia non omni ex parte fictitia esse apud plerosque constans opinio est, dubitatur in quibusnam personis reperiantur, an scilicet in omnibus Magis Dæmoni emancipatis, an verò in aliquibus tantùm. Tertiò, cujus figuræ, ac magnitudinis sint. Quattò an visibilia, vel invisibilia, & an omnia, aut partim visibi- 8 lia, aut invisibilia. Quintò, an deleri possint, necne, Et quoad primum, non defuerunt qui contenderēt, commentitium quid hæc stigmata esse, nec verè in Magis tale quid reperiri, & siquidem de præsenti ais, quæ plures incorruptæ fidei Viri, ac Doctores sanctæ Inquisitionis negotiis addicti experti hactenus sunt, credere æquū est, nihil omnino certi de ea re firmari potest; imò sunt qui omnino vanum quid esse affirment. Sed pro contraria sentētia satis superque mihi fuerit, Lectorem ad ea, quæ novissimè Petr. Osterm. *de Stigm. sect.* 8 attulit, remittere; hic enim ex quamplurimis Doctorum, & Inquisitorum auctoritatibus probavit, hæc Stigmata verè in Magis dati, pluresq; experientias in mediū attulit, quibus contradicere non tam facile est. Addam tantùmodò auctoritatibus, quas ille adduxit, duorū Medicorum dicta hoc ipsum contestantium, nempe Io. Huch. *lib.* 4 *de steril. ubi an Dæmones immortales & incorporei*, & Bapt. Cudtone *lib.* 3. *de morb. veneſ. c.* 4.

9 Quoad secundum, non desunt ex ipsimet Theologis ea admittentibus, qui non in omnibus Magis stigmata reperiri asseveraverint, sed in aliquibus tantùm, & in hoc etiam non conveniunt, nempe in quibusnā repetiantur: Nam nonnulli eos solos Magos stigmata volunt habere, qui adhuc in Diaboli fide infirmi sunt, & de quibus facile ipse Dæmon dubitare potest, ne à sua fide desciscant Unde Bodin. *Dæmonom. lib.* 4. *cap.* 4 Ego tamen, inquit, cum Danæo sentio. principes quosque Magos carere signo, aut illud habere loco tam abdito, ut eo signo detegi sit difficillimum; quod etiam Binsfeldius sentit, ut videre etiam est apud Osterm. *de Stigm. sect.* 9. *pag.* 54. Contra verò alij, iis tantùm stigmata conferri à Dæmone volunt, qui jam veterani sunt, & in fide confirmati sed in omnibus indifferenter dari, quandocunque Diabolo se tradiderint, & nocturnis conventiculis, & convivijs interfuerint, firmarunt Recentiorum aliqui, quam sententiam mordicus tuetur Fr. Sebastian. Michaël. *in histor. de trib. Energum* & ipsum secutus novissimè Petr. Osterm. *de Stigm sect.* 9. Illud tamen verum esse concedunt, non in omnibus deprehendi, quia aliquando aut invisibilia aut in occultissimis partibus inflicta, ut sub palpebris, sub labiis, sub podice, sub uteri labellis, in aliisque occultioribus locis. Aliquando etiam neque carnis colorem immutant, aut ipsius consistentiam variant, ita ut nisi ab ipsimet Magis, ac Veneficis designentur, nequaquam à Iudicibus deprehendi valeant. Omnes tamen habere hæc stigmata, vel ex hoc uno probare nituntur, quòd hic sic character ab ipso Dæmone impressus; in 10 vicem Baptisma indelebilem characterem imprimit, ex quo Christianus homo fit; sic ex hoc stigmate character in corpore ipsorum Magorum imprimitur, ex quo Diaboli subditi, ac mancipia fiūt; & quemadmodum, inquiunt, nullus Christianus est sine Baptismate, & cum Baptismate unusquisq; homo Christianus est, ita nullus Magus est sine stigmate, & cū stigmate repertus homo Magus est, ita supra citatus Fr Sebast. Michaël, *vbi supr.* & post ipsum, & ex ipso Petr. Osterm. *ibid. sect.* 9 *prope fi.*

11 Circa tertium quoque dubium discordes sunt qui de ea re mentionem habent; multis tradentibus hæc stigmata nullam habere certam figuram, aliis contendentibus ea vatiam habere, & aliquando vestigij Leporis, aut Aranei, aut Gliris, interdum equi effigiem repræsentare. Alij voluerunt esse ad similitudinem manus Bufonis, vel Rubetæ, vel Lacertæ; alij imitari Catelli nigri imaginem; alij non omnia eadem fortiri fitmant. Recentiores, & præcipuè supra citatus Fr. Sebastian. Michaël, & prædictus Petr. Osterman. Iurisconsultus seriò inculcant, ea in singulis Magis ejusdem esse figuræ, nempe ad modum Lentis, vel Pisi, nullius tamen coloris, & habere tantùm subjacentem carnem circumstanta

cumstanre depressiorem, quæ visibilis suns. Aliàs tamen idem Fr. Sebastian. Michaël cognosci hæc stigmata voluit ex nota rubra, aut nigra cum prædicta carnis depressione, quod quidem facilè sequitur ad inustiones igne excitatas, ut non medici solùm, sed unusquisque etiam novit: cui concinere videtur ex nostris jam citatus Bapt. Codronch. *lib. 3. de morb. ven. c. 4.* dicens, hæc stigmata insensibilia esse, & perforata, nam fortè hac voce, *perforata*, illud intellexit, quod Fr. Sebast. Michaël dicebat de casnis depressione. Remigius tamen *lib. 1. Dæmonolatr. c. 5.* ex cicatrice relicta stigmata dignosci inculcat.

Ego, licèt nullam harum rerum experientiam me habere ingenuè fatear, cogarque quoad historiam, & rei identitatem alieno dicto stare, adimere tamen fidem cæteris Doctoribus, ut uni Fr. Sebastiano Michaëli prædicto omni ex parte credamus (qui tamen, ut liberè meam sententiam dicam, in toto illo suo volumine multa habet absurdissima, non Philosopho modò, sed Religioso viro, ob eorum inverisimilitudinem, dictu indigna, & quæ apertissimæ falsitatis redarguuntur) nunquam in animum inducam meum: crediderim ergo, licèt utplurimùm stigmata nullam sortiantur figuram, nisi qualem ipse Fr. Sebastianus dicebat, in nonnullis tamen Magis potuisse habere eam, quam alij Scriptores tradiderunt, si modò verè hujusmodi stigmata in Magis repetiuntur.

12 Quoad quartum, communiter conveniunt Doctores hæc stigmata aliquando visibilia esse, aliquando etiam invisibilia; non est tamen dubitandum nonnulla horum stigmatum, licèt ex sui natura invisibilia sint, invisibilia tamen esse aut ob loci, in quo imprimuntur: conditionem, & ipsius impressionis levitatem, eorumque exiguitatem etiam homini perspicacissimo; imò fortè in illis omnibus, quæ invisibilia esse creduntur, potest Dæmon absque eo quòd intuentium oculos præstringat, aut ex quocunque alio modo invisibilia faciat, præstare ut minùs sensum moveant, quod secundum plurimum fortassis evenit, quia, ut constat, nisi ipsi Magi plerumque ea stigmata in suo corpore designent, vix aliis, ut ferunt, aciem oculorum intendentibus perspicua esse solent.

13 Quoad quintum denique dubium, non solùm non conveniunt Auctores, sed ipse idem Fr. Sebastianus Michaël sibi ipsi in hoc contradicit. Voluerunt aliqui Dæmonem hæc stigmata suo libitu conferre, ac delere: sed contra horum opinionem strenuè pugnat ipse Fr. Sebastianus, eamque rationem

14 tanquam suum Achillem in medium profert, quòd cùm per hanc stigmatum impressionem subjecta caro mortua sit, nunquam possit per Dæmonem ad vitam revocari; nam tantundem esset ac mortuum hominem suscitare, quòd cùm Dæmon nullo modo facere possit, neque poterit consequenter stigmata hæc delere, & carnem in pristinum statum restituere, hoc est, ex mortua vivam reddere, & tamen in ipsa historia patet, Dæmon delevisse stigmata à quadam famosa venefica, nomine Magdalena; & licèt addas, hoc ex miraculo contigisse, magis patet absurdum per majus absurdum voluisse illum confirmare, nam Dæmon miracula non potest facere, neque Deus, neque Angeli boni per ipsum miracula operantur. Quia tamen de ea re longioribus agendum est, pro nunc id monuisse sufficiat, ex aliorum Dd. opinione, hæc stigmata deleri à Dæmone posse.

15 Quanquam autem tot dubia in horum stigmatum investigatione occurrunt, in hoc tamen conveniunt auctores omnes, quòd ea duplici conditione sint insignita, utraque quidem maximi momenti, nempe quòd omni sensu destituantur, & quòd sanguinem non contineant. Certum namque est, & multa, ac longa experientia, ut ajunt, comprobatum, partes stigmatizatas longissimis acu transfixas, neque ullum dolorem, aut ullum sensum movere, neque sanguinem ullo modo effundere. Cùm igitur in hoc omnes conveniant, relictis aliis supra allatis dubitationibus sub Iudice, eorum essentiam, & hanc specialem ipsorum naturam supponemus, ut pro eo, quod ad Medicum & Philosophum spectat, illam examinare possimus, & rei veritatem detegese ostendendo, an dari possint, necne, an à Natura, vel ab arte excitari possint, vel ab ipso solo Dæmone, & siquæ alia in quæstionis processu discutienda occurrent, pro posse discutiemus.

SVMMARIVM.

1 *Eos qui sciunt, consentire inter se oportet.*
2 *Quod verum est nunquam redargui potest.*
3 *Nulla tam certa veritas est, quæ suos contradictores non habeat.*
4 *Magos stigmatizare, videtur non debere esse novum Dæmonis inventum.*
5 *Stigmata conferre, non videtur ad ullum finem Dæmonem reddere.*
6 *An Dæmon stigmata Magis conferat, ut ab aliis hominibus agnoscantur.*
7 *Ad quem finem Dæmon stigmata conferat.*
8 *Omne animal sãguineũ, sãguine nutrire necesse est.*
9 *Omne animal sanguineum ex sanguine generatur.*
10 *Vita est consistentia per alimentum.*
11 *Mors animalis corruptio.*
12 *Quicquid calore naturali destituitur, corrumpitur ab extraneo.*
13 *Calor præternaturalis naturali contrarius, & inimicus.*
14 *Stigmatizatas partes non posse esse mortuas.*
15 *Dæmon circa Magos, cùm in Iustitiæ manibus detinentur, nihil moliri potest.*
16 *Ridiculus modus assignatur, quo Dæmon stigmata conferat.*
17 *Gravitas, & levitas corporum non est Dæmoni ullo impedimento.*
18 *Mortuam partem suscitare, idem est ac totum animal suscitare.*

Vtrùm ejusmodi Naturæ Stigmata dari possint.

QVÆSTIO II.

AT verò plura sunt, quæ adeò suspectã reddunt horũ Stigmatum historiam, ut omnino falsam inde aliquis illam judicare possit. Ac primò quidem ipsorum Auctorum discordia maximam facit difficultatem; quippe cùm, ut plato *de Nat. hum. prope princ.* dicebat, eos qui sciunt, cõsentire inter se oporteat, in iis quæ sciunt, & non dissentire, at hæc scire eos oportet, cùm sensu ipso assequi illa potuerint: quòd si discordes, qui de his scribunt, in iis inter se sunt, aut ea nescire eos oportet, nullamque de illis experientiam habuisse, aut falsos esse, aut alios fefellisse. Veritas enim una est, & quod verum est nunquam redargui potest, eodem Platone asserente *in Gorgia* Vnde autem hoc, ut in re, quam sensu assequi licet, tantus hominum dissensus interveniat, ut unus alteri contrarius omni ex parte existat? Sed huic dubitationi non omnino deest responsio; nam quæ in mundo tam certa veritas est, quæ suos contradictores non habeat? An non & alia plura, quæ sub sensũ cadunt, dubia facere cõsueverunt, qui cõtradicere sunt parati? an non ipsissimi sapientes, qui nonnisi veritatis amore alliciũtur, quantũ & quàm frequẽter inter se discordes fiunt unusquisque novam

Sectam

4 Secundò consentaneum verò videtur, non esse Magorum Stigmatizationem novum Dæmonis inventum, quin credibile est ab eo quoque tempore, quo primùm Magos sibi addixit, consuevisse his notis eos signare, sive id in eorum honorem faciat, sive ut pro suis agnoscat, sive etiam ut characterem imprimat in vicem Baptismi, sive ut Chrisma deleat, quod vanum est. Quomodocunque autem, & ad quemcunque finem id exequatur, non major ratio est cur non etiam anteactis temporibus idipsum fecerit: quocirca mirandum est, vetustiores de ea re ne verbum quidem fecisse; saltem plures eorum, qui etiam ex professo hæc pertractarunt, eos autem, qui aliquid de ea re in medium attulerunt, nihil certi adduxisse: nam quod Fr. Sebastianus dicit, quod Stigmatum cognitio habeatur per traditionem Doctorum, inane est. In tanta enim re non traditione opus fuit, sed firmissimis, ac minimè dubiis testimoniis, quæ quidem sapientiores, siquid certi in hoc negotio experti fuissent, omnino posteris reliquissent. Sed nec hoc quidem argumentum sufficiens ad probandum videtur, id quod probare intendit: Quis enim est, qui diabolicæ voluntatis rationem reddere possit, cur magis de præsenti, quàm per anteacta tempora his characteribus uti voluerit? Nonne, etiamsi consuevisset semper Stigmatibus Magos signare, potuit ea res per multa sæcula cæteros homines latere?

5 Tertiò non videtur, quòd Dæmon ad ullum finem moveri possit ad conferenda hæc Stigmata: neque tamen dicendum est, tam notabile agens quicquam agere absque fine. Potuit igitur hujusmodi finis esse, ut Magos ipse pro suis cognoscat, aut ut ab aliis cognoscantur, aut ut fidos ab infidis secernat. Sed prior finis est inanis, quia Dæmon his notis, aut signis non eget, ut sibi addictos ab aliis hominibus possit internoscere, qui facilè non solùm sibi addictos, sed singulas personas, & singulas creaturas absque ulla nota, non minus quàm quivis homo ungues, digitosque suos cognoscit: quibus addendum, quod si ad hunc finem Stigmata conferret, cùm semel impressa non ampliùs deleantur, sufficere ut semel tantùm conferret, & tamen non semel, aut bis, sed centies, aliquando uni eidemque homini ea infligit, ut referunt Auctores, & signanter Fr. Sebast. Michaël. *loc. cit.*

6 Multò minùs dicendum, Dæmonem Magis Stigmata conferre, ut ab aliis hominibus dignoscantur, hoc enim pacto non modò illos ad cultum, & servitutem suam non alliceret, sed deterreret potiùs; per hæc enim signa facilè illos proderet in Iustitiæ manus. Præterquam, quòd si ad hunc finem id faceret, semper Stigmata imprimeret, quæ visibilia, & conspicua essent, imò multò magis, quàm nunc sint, & conspicua, & visibilia. At contrà ut plurimum indit ea in partibus occultissimis, & aliquando etiam, ut ajunt, invisibilia facit, ut superiùs etiam dicebamus. At hæc debuit potissima causa esse, ne Dæmon Stigmata conferat, & ne Magi Stigmatizari se permittant, cùm ad Iustitiæ manus lapsi, facilè per ea dignoscantur. Neque ut fidos ab infidis cognoscat id facere debet Dæmon, nam eædem causæ, quæ illum prohibent ob priorem finem à Stigmatibus conferendis, prohibere etiam debent ob hunc posteriorem.

7 Ad hanc tamen difficultatem respondetur ex historia ipsa, ex qua patet non ad aliquem supradictorum finium, sed ad alios nonnullos Dæmonem Stigmata Magis conferre, de quibus vide Petr. Osterman *de Stigmat. sect. 30. & Aetiolog. 6.* duo autem præcipui videntur: primus, ut imprimat characterem suæ servitutis; nam quia non potest in anima similem characterem imprimere, qualis per Baptismum ab Ecclesia imprimitur, cùm homines suæ militiæ adscribit, facit quod potest, imprimendo suum characterem in corpore, in vicem Baptismi. Secundus finis est, ut habeant Magi signum hoc honoris, & familiaritatis cum ipso, intimæque amicitiæ, & in præmium servitutis, nam idcirco, ut referunt, in nocturnis Magorum conventibus & conviviis, hæc Stigmata tanquam scintillæ relucent ex ipsis Magorum corporibus; unde qui plura, & graviora facinora perpetrarunt, insignioribus quoque, ac frequentioribus Stigmatibus sunt conspicui ut ex ipso Fr. Sebast. Michaël dicit, jam sæpè citat. Osterm. *loco proximè adducto.* Sed si coram cæteris in conventiculis relucere debent, cur induntur in partibus occultissimis? Sed hæc fortè leviora sunt, multò magis urgent quæ sequuntur: nam quartò, supposito, quòd hæc Stigmata duabus commemoratis conditionibus donentur, nempe ut partes Stigmatizatæ sensu omni destituantur, & sanguinem non contineant, cùm punctæ & transfixæ sanguinem nullum emittant, tunc quæri potest, an partes sic Stigmatizatæ vivant, necne? nam si velis eas vivere, ut non videtur negare communis Auctorum assensus, tunc certum erit, quòd nutriantur; at omne animal sanguineum sanguine nutriri necesse est. Arist. *lib. 13. de Histor. Anim. c. 19.* nutritur enim unumquodque ex

8 substantia, ex qua primùm genitum est Gal. *lib. 1. de Semin. 19.* & omne animal sanguineum ex sanguine

9 generatur. Si ergo animal nutritur ex sanguine, certum est, quòd cùm quæcunque nutriuntur per tota se nutriantur. Gal. *lib. 2. de Nat. fac. cap. 4.* unde est, quòd siquis corpus hominis secet, ubicunque velit, sanguinis calidus fluit. Hippocr. *de Carn. n. 10.* etiam partes Stigmatizatæ sanguine nutriri debeant, at si sanguine destituuntur, sanguine nutriri non possunt. Sequitur ergo inde, quòd Stigmatizatæ partes

10 vivunt quidem, sed non nutriantur; quod est idem ac si diceres vivunt, & non vivunt, quod est impossibile, & implicat; cùm vita nihil aliud sit, quàm consistentia per alimentum; vitam enim dicimus nutritionem, quæ per seipsum fit. Aristot. *lib. 3. de Anim. text. 3.*

Si autem velis Stigmatizatas partes non vivere, tunc necesse erit mortuas esse, & consequenter corrumpi, quia mors ipsa est animalis, & partium ejus

11 corruptio. Aristot. *sect. 14. Probl. 9.* nam quicquid calore naturali destituitur, corrumpitur ab extraneo. Arist. *ibid:* & eodem calore naturali abscedente,

12 alienus succedit præter naturam, qui putrefacit; cùm verò alienus calor semper procedat putrefaciendo, otiosus enim ob ejus activitatem nequaquam est, consequens erit non solùm ipsas Stigmatizatas partes corrumpi, sed successivè etiam contiguas, & non multo post tempore totum animal, quod tamen eo modo succedere non experimur.

Confirmatur hæc, quia partes Stigmatizatæ (si mortuas eas esse asseras) continent, ut dixi, calorem præternaturalem, qui nativo inimicus ac contra-

13 rius est; unde cùm vicinæ ac contiguæ partes vivant, & naturali calore regantur, hoc absque dubio succedere necesse est, ut unum contrarium ab alio superetur; cùm mortui & viventis nulla sit proportio. Hippocr. *de Vulner. capitis.* Alterutrum ergo ex his fiet, aut naturalem vinci à præternaturali, & sic animal interibit; aut præternaturalem superari à naturali, & sic partes Stigmatizatæ, quæ jam mortuæ erant, revivisceant, & dabitur à pri-

vatione ad habitum regressus, quod est impossibile.

14 Præterea cùm partes Stigmatizatę jam mortuæ circumdentur partibus viventibus, quæ necessariò nutriri debent, nutritio autem fiat per vasa hac illac transeuntia, Stigmata verò non superficiem solam partis, sed etiam profunditatem occupent, cùm longâ acu in profundum transfiguntur absque sensu, & sanguinis effusione, necesse est per hanc profunditatem etiam vasa, per quæ nutritio fit, transmeare; tunc ergo alterutrum sequatur necesse est, aut nutritionem inceptam terminari in parte Stigmatizata, & deinde de novo fieri post ipsam partem Stigmatizatam, quod est absurdum; aut partes viventes nutriri per partes Stigmatizatas, hoc est, jam demortuas, quod est majus absurdum; nam sit exempli causa humeri totius longitudo A. B. C. Stigmatizetur ergo in B per lineam D. B. E. quæ profunditatem totam humeri comprehendat, tunc nutritio incœpta, per vasa, quæ perrepant humerum ab A. usque ad C. aut necessariò terminabitur in linea transversali D B. E. quæ Stigmatizatam partem comprehendit, & humerum ac vasa nutrientia intersecat aut per lineam D. B. E. hoc est per partem Stigmatizatam, ac demortuam succedet humeri nutritio à B. in C. & sic pars viva, quę est C. nutrietur mediante D. B. E. quæ est mortua, cùm sit Stigmatizata; neutrum autem stare posse naturaliter tam certum est quam quod certissimum. Adde his, quòd cùm Stigma non solam cutem sensu, & vita privet, sed omnes partes subjacentes, etiam venas, arterias, & nervos, necesse est & venarum, & arteriarum, & nervorum influxum abscindi per ipsum Stigma, & sic omnes, ac singulas partes, quæ Stigmati subsunt, nutritione, sensu, ac motu, & vitâ privari, omnino, necessarium est. Neque enim à spirituum fontibus suscipere eorum influxum ampliùs possunt, parte jam ipsorum vasorum non solùm obstructa, sed penitus demortua.

Vtrùm autem his difficultatibus satisfieri possit, dicendo, in his præstigia concurrere, videant qui adstruunt. Fieri enim posse dicent, ut Dæmon intuentium oculos præstringat, ne fluentem sanguinem videant, ne Magum ex punctura dolentem agnoscant; sed hoc etiam patitur difficultatem, cùm constet, ut ajunt, nihil posse Dæmonem ad sui libitum moliri circa veneficos ac Magos cùm in Iustitiæ manibus detinentur; quam etiam difficultatem

15 haberet, si diceremus, posse Dæmonem Magorum sensum obtundere, ne punctura dolorem sentiant; jam enim plura remedia, etiam naturalia, ad doloris insensibilitatem Dæmonem suis Magis tradere certum est, ut notat Grilland. *de Quæst. & Tort. cap. 4. n. 13. & seqq.* Quapropter à Iustitiæ ministris solent Rei spoliari, omnibus pilis derasis, ne sub illis aliquod hujusmodi maleficium latitare possit, & eo modo tormentis subjici, ut notat etiam ex nostris Codronch. *de morb. venef. lib. 3. cap. 4.* Sic & si dicamus, Dæmonem ipsum sanguinem retinere, ne fluat, aut inflexibilem reddere, in eundem scopulum impingemus. Licèt aliàs hoc non magno negotio præstare possit, quippe cùm notissimis remediis, etiam nobis id procurare liceat medicamentis sanguinem incrassantibus, ac coagulantibus, ita ut nullo pacto fluere possit. Quoad partem autem demortuam, si dicamus Dæmonem eam posse à putredine servare, cùm & hoc per remedia etiam Medicis expertissima, vel idiotæ præstare possint, nam & ipsa integra cadavera à putrefactione per sæcula servantur, aut saltem in illis ita putrefactio procrastinatur (nam a primo die ex quo calor vivificus abscessit, putrefactionem in ipsis incipere, etiam si medicamentis condiantur, certum est) ut veluti integra multos annos perdurent, nihilo meliùs prædictæ difficultati satisfacimus. Sed his ego meliora non habeo, ad tuendam ejus facti veritatem, quæ tamen nec mihi quidem omni ea parte satisfacere posse existimo.

16 Ridiculum præterea est, quod tradunt de modo, quo Dæmon hæc Stigmata Magis conferat: volunt enim id digitis, aut unguibus perficere, cornibus etiam dictum oportuit; quid malum, Dæmonem uti unguibus, & digitis: quasi Dæmon ungues, aut digitos habeat. At inquies, sic apparere. Ergo, inquam, apparens, ac præstigiosus modus hic est, non verus, & realis. At verum assignari oportuit, quem miror cur non elicere, & extorquere ex Magis potuerint Iudices, quos mirandum est huic dicto acquievisse. VVierus tamen *de præstig. Dæmon. lib. 2. cap. 19.* imaginariè hoc Stigma imprimi putat, non verè, ac realiter; erit ergo quid, secundum ipsum, potiùs præstigiosum, quàm verum, licèt huic auctori minimè fides præstanda sit, quòd neque de iis, neque de aliis permultis, benè secundum fidei dictamen sentire videatur qui non solùm Stigmatum impressionem, sed penè cuncta à Magis, Strigibusque facta ad præstigium, vel ad eorum depravatam imaginationem reducit, negans omnia, quæ realiter fieri ab aliis millies probatum, & verificatum est, ut illi objicit Bodinus *in confutat. opin. ejusdem VVieri, per totam.*

17 Non tamen ego inficior, posse Dæmonem ob illam, quam habent illi res naturales omnes obedientiam, suâ voluntate movere instrumenta quædam (ut ferrum calidum, aut ignitum, quo Auctor historiæ de tribus Energumenis dicit aliquando stigmata à Dæmone conferri, quibus notas hasce, characteres, seu stigmata imprimat, etiam absq; alio mediante corpore contra Cæsalpini opinionem, qui *cap. 2. Inv. stig. Dæmon. Perip.* vult; eos corpora mediante aëre quæcunque movere, nam eo modo, quod potest movere aërem, movebit etiam alia corpora, cùm gravitas, aut levitas nulli impedimento illi sit. Sed hoc locum habebit in stigmatibus visibilibus: Quid autem dicemus de invisibilibus? hæc enim aut alio omnino modo conferri necesse est, aut à Dæmone quicquam circa illa ulteriùs præstari. Nisi diceremus, nunquam esse stigmata verè invisibilia, sed talia nobis ex Dæmonis solertia. Sed si cum effectu invisibilia aliquando sunt, hoc est, ut nullo modo movere possint sensum intuentium, non assignatur modus, quo conferantur, nisi admittamus illum, quem tradit eadem historia *de tribus Energum.* quæ vult, visibilia ferro calido, invisibilia ungue ipsius Dæmonis infligi. Equis non rideret hæc audiens? jam serò, ac realiter Dæmon unguibus dotatur; nam iis contactu quodam physico stigmata confert ut hic homo somniare videtur.

Qui præterea stigmatum existentiam tueri student, ut præcipuè *citata historia de tribus Energum.* auctor, & ex eo Petr. Osterman. *de stigmat. sect. 8. & seqq.* volunt, ut à principio dixi, hæc stigmata partes, ac carnem, vasaque per membra percipiantia ita afficere, ut mortem omnino obeant, & in tantum hoc veritatem habere litigant ut affirment, Dæmonem

18 non posse ampliùs partem stigmatizatam vivificare, quod jure dicitur, supposito quòd pars stigmatizata mortua sit, tantundem enim esset eam vivificare, ac totum hominem jam mortuum suscitare, quod

nequa

nequaquam per Dæmonem est factibile; unde concludunt, stigmata postquam impressa fuerint à Dæmone, deleri ampliùs vel per ipsum non posse, neque per alium, nisi ex miraculo, & sic ex sola virtute divina, & tamen restantur multi has notas à Dæmone deleri, & præcipuè patet ex Bodino *Dæmonoman lib.2.cap.4.* quin etiam in prædicta historia narratur, cuidam famosæ veneficæ, cui nomen erat Magdalena, stigmate à Dæmone fuisse deleta. Additur quidem ibi, hoc ex miraculo contigisse, gratis tamen hoc dictum esse unusquisque novit, ac nescio quis illi Auctori eam facultatem dederit miracula declarandi, quod tamen nullus, qui temeritatis notam effugere cupit, facere debet, hoc enim soli Ecclesiæ, ejus quæ summo Pastori, Christi Vicario, reservatur. & quod magis suspectam facit ejus historiæ fidem, est tanta miraculorum frequentia per ipsum Dæmonem, quod pejus est, patratorum, nam Dæmon ibi plura futura, & maximè de Antichristo, pro certo prophetat, imò effutit; & multa quæ in ea supponuntur, non probantur; quæ historiam ipsam reddunt absurdissimam, & apertissimæ falsitatis redarguunt, unde jure optimo prohibita ejus libri lectio est.

SUMMARIUM.

1. *Necessarium est dari aliquod infallibile signum, ex quo Magi deprehendantur. Contrarium, n. seq.*
3. *Ex his, quæ per accidens sunt, nihil quod habeat necessariam identitatem dependere potest.*
4. *Experientia est rerum magistra.*
5. *Stigmata probantur esse ex communi Magorum consensu.*
6. *In Dæmonibus naturalia mansere in sua prima perfectione.*
7. *Sententia stigmata reprobans est Reipublica perniciosa.*
8. *Veritatis tutela semper pro justitia est.*

Rationes nonnullæ in Stigmatum defensionem producuntur, illisque occurritur.

QUÆSTIO III.

Quoniam autem sæpè citatus Fr. Sebastian. Michaël, & eum secutus Petr. Osterman. tam anxie laborant in tuenda stigmatum existentia, ut non solùm verè dari sed de necessitate deberi dari contendant, ad idque perplures rationes in medium proferant, videre operæpretium est, quantum eæ rationes efficiant, ut siquam facere possint difficultatem, eam diluamus, ubi dilui possit, non quia aut impugnare, aut expugnare hanc stigmatum historiam in animum induxerim meum, sed ad eum tantùm finem & effectum, ut veritas elucescat, & ne homines ab aliorum vel persuasionibus vel mendaciis decipiantur. Nam certè ego in tanta re meliora desiderarem quàm ij adduxerint, & supra omnia sensibus ipsis hæc assequi me velim, aut saltem iisdem sensibus ab incorruptæ fidei viris comprehendi: nam Fratri huic Sebastiano quæ fides habenda, cùm ipse tantâ inverisimilitudine, totque absurdis suam ipsius fidem deturpaverit, atque insigniter infirmaverit; aut quid Petro Ostermanno fidendum, qui similis fidei viro se totum tradidit? Sed ad primam rationem, quam maximi facere videtur Auctor ille, & cum eo etiam idem Osterman. examinandam devenio, quæ talis est. Supponunt primò, necessarium esse dari aliquod infallibile signum, ex quo Magi pro talibus dignoscantur. Rationem afferunt, quoniam aliàs, cùm ipsorum peccata sint secreta, & ipsi pertinacissimi in deneganda veritate, nullo dato infallibili magiæ signo, non possent Magi certitudinaliter dignosci, & sic malum cresceret in infinitum. Absurda quidem, ex mea sententia, suppositio, ex qua tamen inferunt: nullum aliud habemus certius signum ad dignoscendos Magos, quam stigmata; ergo si negemus non dari stigmata, jam nullum dabitur certum signum, ex quo deprehendantur, quod ob necessitatem suppositionis dicere non debemus. Sequitur ergo signum illud infallibile in deprehendendis Magis esse stigmata. Sed quam facilè negari possit suppositio, unusquisque videt; (2) nam unde emanat hæc necessitas deprehendendi Magos? à Natura nec certè non, Magi enim non sunt suâ Naturâ Magi, & hoc, quod est inter Magos connumerari, & pro Mago haberi, est quid per accidens; at ex his, quæ per accidens sunt, non potest habere dependentiam aliquid, quod necessariam habeat identitatem. Cum ergo corruat necessitas suppositionis, (3) corruet insimul quod inde deducitur, & sic argumentum inane evadit. de quo certè valdè miror, cùm apud ipsum Fr. Sebastian. sit per Dæmonem sit constatum, ex quo manifestum fit Dæmonem illum suam ignorasse Logicam, cùm deduxerit ex non necessario necessarium: & tamè concessa hac necessitate deprehendendi Magos, oportuit signa eorum esse conspicua, ut facilè in Justitiæ manus deveniant; at contrà, cùm sint secreta & occulta, & aliquando etiam invisibilia plures, imò vel omnes, effugere poterunt Justitiæ manus. Nam etsi, postquam in carcerem deducti fuerint, pro Magis non deprehendantur ex stigmatibus, neque poterunt per examina rigorosa, & per tormenta ex propriis confessionibus deprehendi. Sed quod absurdissimum est in hac argumentatione, illud est, quòd stigmata à Justitiæ ministris deprehendi vix possunt, eodem auctore asserente, nisi ab ipsis Magis designentur. Itaque antè oportet Magos se pro Magis prodere, quàm per stigmata pro Magis dignoscantur.

Cæterum Osterman. *de Stigm. sect.* 10. nititur probare, quòd hæc stigmata à Diabolo sint, & primò Ætiologia hoc probat ab experientia, quæ cum sit (4) rerum magistra, & sit, ut dicebat Gal. *in 6. de morb. vulg. com.* 4. index rerum evidenter apparentium, acquiescendum, veluti & ego acquiescerem, ubi probatos auctores certi quid ab experientia desumptum in hisce invenisse se affirmantes reperissem; maximè autem ubi eos, qui aliàs probatæ fidei sunt, cùm hujusmodi experientias in medium producunt, inter se convenire adnotassem, & si denique nullos Inquisitores invenirem, qui eas ipsas experientias deluderent, & ingenuè falsi non essent, nihil quod stabile, ac certum fuerit, se de ea re reperire ullo in tempore potuisse. Imò dedisse operam se, aliqui fatentur, ut ejus rei certiores fierent, nec unquam quid offendisse, quod dubiam credulitatem saltem eorum mentibus excitasset.

In secunda Ætiologia adducit Osterman. communem consensum, & omnium Magorum, Strigarumque confessiones, & depositiones, quibus dicit, non esse contradicendum: & per me ita esto. (5) Sed cùm eos, qui eos ipsos Magos, ac Strigas præ manibus habuerunt, earundem confessiones, & depositiones suspectas habere contingat, & ipsas experientias infirmare, quid causæ est, quin cum his ipsis alij quoque dubitare de horum veritate, non possint? At certè Frater Sebastianus ille, & Osterman. maximè assertionem hanc probare nituntur ex depositionibus Mariæ de Sains; Strigæ nimirum cujusdam famosissimæ, cujus fides quam suspecta sit, ipsi dixerint?

In Tertia Ætiologia proponit hoc subtilissimũ, imò verò tenuissimum argumentum: In Dæmonibus,

bus,inquit,naturalia, mansere splendidissima, & in 6 sua prima perfectione.Ergo potest Dæmon,si velit, servis suis stigmata conferre. Quod autem velit, non est dubitandum,cùm sit Misanthropos,hoc est, osor hominum,naturæque humanæ,quam destruere summopere inhiat, unde procurat stigmatizando partes, sensus mortificare, & sanguinem ex iisdem partibus elicere Quid tandem inde infers Ostermannihil certè quod ad rem tuam faciat.Dæmon,inquis,potest,& vult stigmatizare servos suos. Velit,possit, & cum actu stigmatizet, non ideirco sequitur posse hæc,hujus nempe naturæ stigmata conferre,sed per contrarias rationes apparet non posse.

In quarta Ætiologia dicit, contrariam sententiam,quæ stigmata negat,esse Reipublicæ perniciosam, quia patrocinatur crimini gravissimo, ideirco infert hanc, quæ stigmata admittit, esse acceptandam Addit deinde, quod contrariati huic sententiæ,sit cundénate præcipuè penè Tribunalia Christiani orbis,quæ jam stigmata pro infallibili Magiæ signo experta sunt. Quibus rationibus dico, aliud esse patrocinari crimini gravissimo, aliud defendere veritatem,etiamsi ea sit tali crimini favorabilis;nam si falsitatibus, & mendaciis innitendum est, ut crimina gravia non remaneant impunita, si hoc Injustitia non est,dicat Osterman.quid sit Injustitia.

8 Veritatis tutela semper pro Iustitia est,ergo semper bona, nunquam mala, nunquam perniciosa, nunquam crimini patrocinans, sed semper utilis, semperque laudabilis; & ideirco semper veritas quærenda,mendacia repellenda,non obstante quòd illa pro crimine,hæc sint contra crimen. Quòd v.g. negãdo hæc stigmata condemnentur præcipua Tribunalia Christiani Orbis, non facilè credo, cùm nonnulla ex præcipuis illa non tam certò,& infallibiliter acceptaverint,ut ex eorum auctoritate sint acceptanda,imò ea controvertere ac refellere adhuc patiuntur,cùm adhuc de ejus rei veritate hæsitent.

9 In quinta Ætiologia demonstrare nititur,hæc stigmata in Reis reperta debere facere indicium ad Torturam, quod ego non detrecto. Quod tamen addit,solam sanguinis effluxionem sive ex volnere, 10 sive ex ore,& naribus post unum,vel plures dies à morte vulnerati, homicidam indicare, quia experientia hoc docuit,& rarissimè fefellit,tam inane ac falsum puto,quàm quod falsissimum,& ex plurium Iurisconsultorum auctoritatibus experientia illa nulla demonstratur,cique non esse fidendum,ita ut sufficiens indicium ad Torturam faciat, concludit Farinac. *Theor. & Pract.Crimin.part.1.Tom.2.lib.2. quæst.52.num.156.*& videnda quæ attuli *lib.4.Tit.2. quæst.7.per totam.*& adhuc,etiamsi hoc esset verum, nihil concluderet in casu nostro.

11 Denuò præterea in sexta Ætiologia narrantur causæ,ob quas Dæmon sibi addictis stigmata conferat ex qua causarum enumeratione nihil prorsus deduci potest. quod necessariò stigmatum existentiam comprobare possit,cùm enim omnes illæ causæ sint contingentes, & non necessariæ, & dependeant à libero agente,nempe ab ipso Dæmone,quid mihi infundas ex earum causarum positione stigmatum existentiam probare? Habeat quippe Dæmon ultra connumeratas, mille & multò plures etiam causas,ex quibus verisimiliter moveri possit ad hæc stigmata conferenda, semper tamen in ejus libera voluntate erit aut conferre, aut non conferre, neque ex iis causis unquam coactus conferet;præterquam quòd has causas qui adducit, conjecturali quodam discursu usus,putat se eas assecutum, cùm tamen potiores habere possit Dæmon, quare non conferat,partim nobis ignotas,partim etiam undequaque notissimas. Annon magna causa est ad impediendum Dæmonem, ne stigmata Magis conferat, si ex iis ipsis tandem pro Magis deprehensi, pœnas luere debent?An non à suo cultu hoc modo Magos potiùs abigere, quàm ad illum eos allicere studeret?

In septima Ætiologia ex eo, quòd Antichristus 12 suos asseclas certo quodam signo sit notaturus, probabile esse deducit, ipsum Dæmonem futuræ illi stigmatizationi omnino præludere. Sed hæc quantum efficiant,quantumque roboris sortiantur ad probandum quod auctor ille probare intendit, vel ipsi pueruli nondum rationis capaces noscere possunt. Nam quænam,obsecro, hujus stigmatizationis necessitas in Dæmone? Antichristus suos signabit, ut à cæteris discernat, ac pro suis cognoscat, Dæmon autem his notis ad hoc non indiget, gratisque asseritur,illum Antichristi stigmatizationi præludere.

In octava denique Ætiologia supponit Ostermann. stigmatum existentiam, quam antè concludentiùs probare oportuit; dehinc sequenti argumentatione probat ea à Diabolo esse. Stigmata, inquit, hæc in Magis reperta, aut naturalia sunt, aut supernaturalia: non naturalia, ergo supernaturalia. Si igitur sunt supernaturalia, vel divina sunt, vel diabolica: non divina, ergo diabolica. Optima certè argumentatio? sed difficultas est, an verè sint stigmata, aut an etiam ex Diaboli potentia esse possint,maximè eo modo,quo is Auctor ea admittit, secutus quorundam auctorum satis suspectam fidem, ut jam suprà ostendimus. Nam Dæmonem posse adimere sensum, & vitam alicui parti,illamque sic vitâ orbatam inter vivas conservare,nisi ex præstigio ita appareat,quod absurdum videretur dicere,omnino est impossibile,& egreditur ejus potentiæ vires,ut aliàs diximus,ac de novo inculcaturi sumus.

SVMMARIVM.

1 *Philosophiam è medio tolluni, qui rerum miraculis fidem non habent.*
2 *Effascinationis effectus miraculosi,aut Dæmoniaci censentur.*
3 *Fascinum etiam inter Bruta.*
4 *Fascinum videtur quadam contagij specie.*
5 *Fascinatio quid.*
6 *Imaginationis vis.*
7 *Effectus indolentia, & non effusionis sanguinis in stigmatibus,an ex Magorum imaginatione,vide num.8.*
9 *Sensus carentia ex morbo provenire potest.*
10 *In Lepra sensus carentia in cute censueta.*
11 *Sanguinem à parte puncta,vel amputata non fluere à natura esse potest.*
12 *Sensus abolitio,& sanguinis cohibitio ab Arte procurari potest,vide num.seq.*
14 *Affectio partis ex stigmatibus differt ab ea,quæ ab Arte,aut natura procuratur.*

Naturáne,an Arte caro viventis Hominis ita affici possit, ut puncta dolorem non sentiat nec sanguinem effundat.

QVÆSTIO IV.

VEruntamen non quia tam mirabilia nobis videantur hæc stigmata, ideirco videretur esse eorum existentia deneganda, quòd eorum effectuum causæ nos hucusque latere confueverint, nam rectè quidem videtur dixisse Florus apud Plutarch.*Symp.dec.5.probl.7.* Philosophiã è medio tol- 1 lere,qui rerum miraculis fidem non habent etenim miracula

miracula vocitare solemus ea, quorum effectus notus est, causa verò ignota. Ex hac ignorantia, inquit, dubitatio emergit, ex dubitatione nascitur Philosophia, quæ rerum causas inquirit: licèt ergo hactenus impossibile visum nobis sit, stigmata dari posse iis conditionibus dotata, quibus dotari jactantur, quia horum effectuum Physicas causas incompertas habemus, & supernaturales putamus, nō desistendum ab ulteriori investigatione, cùm dentur in Natura his multò admirabiliores effectus, qui aut ex suis adæquatis: & naturalibus causis procedunt, aut mirabiles ex hominum vafritie apparent, quā primùm student illi eorum effectuum causas veras alios homines non advertentes celare, mox autem, ut majorem admirationem suis operibus concilient, ad superiores causas illos referunt, ut ipsemet Hipp. *in lib. de morb. sacr. n. 2. & 3.* testatum reliquit. Et certè si ea omnia, quæ cæteris hominibus pro miraculis accipiuntur, examines, & quotidie, passimque fieri observamus, apertissimè videbis per naturam tan-

2 tùm, suasque causas singula fieri. Annon miraculo proxima existimantur, quæ de fascino ore omnium prædicantur? Quotus quisq; homo est, qui non miraculo, aut Dæmonis operâ fieri contendat; quòd solo intuitu animalia occidantur, segetes languescant, mare sterile, itemque terra reddatur, ut ipse Hipp. *ibid.* dicebat? Quòd aspectu quorundam puerulis Hectica, aut Phthisis, aut Marasmus conciliatur, lac nutricibus exsiccetur, dolor capitis ingens quibusdam procuretur, somno interdicatur ad longissimum tempus, corporis alacritas evanescat & pulchritudo defœdetur: quæ omnia ubicunque terrarum facilè evenire observamus. Quarundam certè mulierum aspectu arbores, & segetes contabescere est compertissimum, pecora etiam, aliaque animalia morbosa fieri ac interire, est notissimum, quod & Virg. *in Bucol. Eclog. 3.* testatur, in decantato apud omnes carmine:

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

Et eleganter cecinit idipsum Marc. Hier. Vida, *Bombyc. lib. 2.*

— discrimine nullo
Limine dum omnes, monstra infœlicia, longè
Pelle, vocēs canum tristes, oculosque malignos.

& paulò post:

Quando quidem memini Thusci alta in rupe Viterbi
Ipse senem vidisse ferum, cui dira rigebant
Ora, gravesque oculi suffecti sanguine circum,
Frons que obscœna situ hirtique in vertice cani.
Ille truci scelus, obtutu genus omne necabat
Reptantum, tenues animas, parvasque volantes:
Quinetiam siquando hortos ingressus, ubi annus
Exuit explerat turpem nova orbe senectam
Floribus, & passim per agros incanuit arbor,
Ille hortis stragem dedit, arboribusque ruinam,
Spemque Anni Agricolæ mœsti flevere caducam:
Nam quocunque aciem horribilem intendisset, ibi omnes
Cernere erat subitò afflatos languescere flores,
Mox album latè nimbum volitare per auras.

Hæc, & similia nos Dæmoniacâ virtute, non naturali, & consuetâ fieri idcirco putamus, quia vix mente concipere possumus, spirituosam quandam substantiam malignitate inquinatam ex oculis, & corpore quorundam egredi, quæ commemorata patrare possit: quamobrem ad majorem virtutem, nempe ad Dæmonem, eos effectus referimus, cùm tamen aliâ ex parte hæc adeò secundùm naturam sint, ut etiam ipsa animalia rationis expertia Natura multa contra fascinationem edocuerit: & si nonnulla ad hoc scire desideras, lege Ælian. *lib. 1. de Animal. c. 35.* Etenim inter ipsa animalia bruta si-

3 miles effectus elucere ex iisdem causis conspicimus, ita ut non ab re dicere possis, ipsa sese inter ipsa fascinare, atq; interimere, ut Mustela adversus Basiliscum, de quo Plin. *lib. 8. c. 21.* & Catoblepon adversus omnia animantia, etiam adversus ipsum hominem, de quo Ælian. *lib. 7. de Animal. c. 5.* & Hyæna adversus Canes, quibus etiam umbra propria est noxia, Ælian. teste *lib. 6. de Animal. c. 14.* & Gallus adversus Leonem, de quo Plin. *lib. 8. c. 18.* & Lucret. *lib. 4. de rer. nat.* in his carminibus:

Quinetiam Gallum nocte explodentibus alis
Auroram clarâ consuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contrà constare Leones.

Sed & in contagio similia, & admirabiliora ob-

4 servamus: & certè fascinum species quædam conta-

5 gij videtur, nam ea de causa dicimus, fascinationem esse vaporis virulenti à corpore noxio natura ab alio dissidente aporrhœam, quâ alienum corpus halitu, & spiritu per visum, contactum, aut invidiam inficitur, ut apud Lang. *lib. 2. Epist. 36.* & apud Ronssæum *ep. 48.* vel esse effluxum quendam ab oculis & corpore fascinantis, virulentâ qualitate conspicuum, ex quo illud recipiens corpus inficitur: de quo effluxu siquis plura exempla scire desiderat, ad Auctores de his pertractantes ex professo recurrat, ut Peucer. *de omn. divin. gen. tit. de Incant.* Viar. *de fascin.* Wier. *de præstig.* Lang. *loco cit.* Ronss. *ib.* & ex Iuris consultis, aliisque professoribus Grill. *de Sortileg.* Mart. de Atl. *de superstit.* Ponzioib. *de Lamiis.* Delr. *disquis. Magic. lib. 3. quæst. 4. sect. 1.* & alios: Qui omnes penè hanc unam, ac naturalem illam quidem fascinationis causam agnoscunt, non Dæmoniacam, quemadmodum etiam & Heliod *lib. 3. hist. Æthiop.* Alex. *lib. 2. probl. 5.* Plut. *5. Sympos. 7.* D Thom. *1. 2. q. 117. art. 3. ad 2.* Neq; solùm naturaliter id procedit in particularibus hominibus, sed multò magis in quibusdam Populis, veluti narrant, in Africa, ut ex Gellio idem Lang. *ib.* Hi namq; siquas pulchras arbores, lætiores segetes, amœniores infantulos, egregios equos pecudes pastu, atque cultu opimas impensiùs laudaverint, omnia contabescunt, & emoriuntur. Hinc illud emanavit, ut alicujus sanitatem, bonamq; valetudinem laudantes, manum oculis admoveamus, ut siquis malignus spiritus in laudatum hominem à nobis emanare possit, is motu manus dissipetur: vulgus autem ad nasum manu recurrit, ignorans quid sibi velit illa manus admotio.

Verum enim verò quæ de fascino commemoravimus, parumper à re proposita abesse videtur: cominùs accedendum, atque in mentem revocandum, quantum possit hominum imaginatio,

6 non in proprium solummodò corpus, sed etiam in alienum. Nam & ea omnia, quæ de fascino commemoravimus, nonnulli DD. à sola imaginatione fascinantis dependere voluerunt, qua putant facilè posse vel per spiritus vi Imaginationis à corpore expulsos, vel per quosdam radios, vel ipso Animæ præstantioris imperio in alienum corpus agere. Neque solùm quidam extra se in aliena corpora, sed etiam in ipsa elementa habere potentiam Imaginationem quidem putarunt: unde & res loco movere, nubes cœlo deducere, pluvias evocare, fulgura excitare, mare ipsum turbare, & omnia facere, quæ de se jacta Medea apud Ovid. *Metamorp. lib. 7. Fab. 1.* in his carminibus:

Diiq; omnes nemorum, Diique omnes noctis adeste,

Quorum ope cùm volui ripis mirantibus amnes
In fontes rediere suos,concussáque sisto,
Stantia concutio cantu freta,nubila pello,
Nubilaque induco,ventos abigoque vocoque.
Vipereas rumpo & verbis,& carmine fauces,
Vivaque saxa,suâ convulsaque robora terrâ,
Et sylvas moveo, jubeoque tremiscere montes,
Et mugire solum manesque exire sepulchris.
Te quoque,Luna,traho,quamvis temeraria labores
Æra tuos minuam : currus quoque carmine nostro
Pallent, at palles nostris aurora venenis.

Nam sunt, ut Avic 6. *nat.sect.*4. *cap.*4. & alij apud Torrebl. *Dæmonolog. lib.*2.*cap.*27.*num.*3. & ex nostris apud Thom. Erast. *in disp. contra Paracels. p.*1. qui ipsos Magos hæc omnia , aut eorum partem, non aliquâ Dæmoniacâ vi,sed imaginationis, Animæque humanæ imperio ipsas res fieri contendant : unde multo faciliùs concedere parati sunt, ejusdem imaginationis virtute posse interdum & morbos,& sanitatem hominibus procurari. Quòd si tantam habere vim Imaginationem pater in alienum corpus,quantum habebit in corpus proprium Imaginantis ? Iam verò quàm plura Matris Imaginatio in fœtum conferre possit,quinetiam & ipsius Patris , tempore concubitus , incassum rememorabo , cùm omnia DD. volumina infinitis historiis sint referta hæc testificantibus. In proprium verò corpus uterque parentum,ac quilibet homo multò plura potest: Annon videmus vehementi imaginatione homines à difficillimis,& insanabilibus morbis sese recolligere ? Annon imaginatione ipsa corpus tam sensibiliter permutari in horas conspicimus ? imò , si nonnullis credimus, non alienâ veritate,sed solâ Imaginationis vehementiâ fit, ut homo in Ecstasim raptus de terra elevetur , & contra naturam propriæ gravitatis , ibi per notabile spatium ex se sustentetur : & quòd futura prævidere interdum possit, & alia etiam admirabiliora efficere.Quòd si hæc , quæ tantam nobis admirationem incutiunt:ut persuaderi vix possimus à naturalibus causis fieri,tamen fieri observamus,quantò faciliùs erit credere,posse in Magis dari hujusmodi stigmata quæ puncta,aut quomodocunque transfixa, neque sanguinem effundant , neque dolorem excitent , concurrente ad eorum effectuum productionem fixâ ipsorum Magorum Imaginatione , aut certa persuasione de hujusmodi stigmatum in eorum corporibus mustorum natura?Nam certè imaginatione sanguinem fluentem cohiberi posse, neque novum,neque admirabile est : dolorem autem non sentiri distracta Imaginatione ad alia.& quotidiana docet experientia, & multo evidentiùs Stoicorum Apathia,seu Indolentia,qua ita persuasi nullum quantumvis atrocem, ac pernecabilem doloré persentire se ostentabant. Quin & in Reis quibusdam experimur , sola Imaginatione doloris acerbitatem non sentiri , cùm aliquid superstitiosum fecerint, aut secum ipsi portaverint , cujus virtute sibi persuadeant non posse se propria delicta patefacere:unde aliquando Tormentorum acerbitatem vix sentientes Iudicum manus evadunt.Ac profectò Imaginationem corpus nostrum secundum primas qualitates manifestè,ac insigniter alterare quis dubitat? An ad primas qualitates , etiam secundarum effectus consequi,quis est qui nesciat?Si ergo Imaginatio res timoris plenas sibi repræsentans potest corpus frigefacere,poterit insimul cogere, densare, fluentem sanguinem cohibere , & sic de singulis : quemadmodum & si repræsentans sibi aliquid,quòd iram moveat , potest calfacere , poterit ex consequenti, rarefacere,attenuare,aperire,& hujusmodi. Itaque poterunt effectus horum Stigmatum merè naturales esse , & à Magorum Imaginatione , vel persuasione certa dependere.

8 Sed hæc omnia,quæ allata sunt,adhuc non convincunt dari posse hujusmodi Stigmata his conditionibus dotata,quibus dotari jactantur.Quæ enim de fascino dicuntur sive falsa,sive vera sint,ad præsens negotium nihil omnino facere videtur. Si ullam tamen veritatem habent,à suis manifestis causis originem ducunt, quas vulgo ignotas esse, nec mirum est,nec quicquam interest:satis superque est,si Philosophi rationabili discursu eas assequantur : quomodo autem ea , quæ ad fascinum tribuuntur, succedant , multi explicant. Vide tamen , si liber, Thom.Erast. *in disp.contra Paracels.part.*1.Hucher. *de Sterilit.lib.*4.*c.de Lamiar.imaginat.*Peucer.*de omni divinat.gen.tit.de Incantationib.*Delr *disquisit.Magic.lib.*3.*q.*4.*sect.*1. Torrebl.*Dæmonolog.lib.*2 *cap.*37. Absunt ergo omnino effectus illi à miraculi natura, & omnino naturales sunt.Quæ deinceps de Imaginationis virtute, ac vehementia in medium producuntur,partim quidem falsa omnino sunt,ut quæ de activitate in alienum corpus jactantur , & quæ de Ecstasi , & elevatione corporum à terra nobis aliqui obtrudunt, & quæ de Prophetia , sive futurorum prædictione imponunt. Partim verò de raro conspiciuntur, & fortè neque conspecta vim Imaginationis consequuntur: quæ tamen quòd aliquid possit in iis,cum quibus aliquam sortitur à Natura coordinationem, ego quidem utcumque admitto : illud pro certo duco, ipsam per se, nihil quicquam operari , sed excitatis ob consensum communem, quem invicem habent, cæteris animæ facultatibus. Sed de his vide Thom.Erast. *ubi suprà*, Huchet. *ib.* Franc.Ranch.Patholog.*sect.*2.*c.*10.Delr.*lib.Disquisit.Magic.q.*3.At verò credibile non est Magos tormentis expositos, Imaginatione ad eos producendos concurrere , qui detecti capitales sibi ipsis sint : ex Stigmatum enim detectione absque dubio condemnantur : potiùs ergo propriâ imaginatione ad contraria recurrent : præterquam quòd,ut ajunt, Magi non advertentes punguntur, ne si advertant dolere se fingant.Sed videamus ulteriùs, an esse à Natura,vel ab Arte aliquo alio modo possint.

9 Constat enim primo, sensus carentiam in animalis partibus ex quamplurimis morbis provenire posse, ut in stupore,in Paralysi,in Atrophia,in Sphacelo, & id genus aliis , in quorum nonnullis partes obsessas non minùs sensu orbatas esse experimur, quàm si ab ipso vivente animali essent omnino separatæ, unde eas quovis modo torquere, scindere, urere, transfigere,amputare,absq; ullo ne minimo quidem,doloris sensu licere comperimus Quod ex eo fit , quia sensus instromenta obstructa in totum sunt,ita ut à primo sensorio, nempe à cerebro,spiritus,& facultatem sensitricem non recipiant:& idcirco non semper eodem modo sensûs hebetudo,ac privatio cóntingit,sed quantò magis nervi,per quos spiritus ad partem deferuntur,sunt obstructi,magis inhibetur illorum transitus , & magis item sensus obtunditur,& totali facta obstructione, omnimoda item fit sensus deperditio. Quinetiam non solùm ex prædicta nervorum obstructione deperditur sensus,sed etiam ex caloris,& spirituum in parte extinctione,ut in sphacelo:extincto enim partis calore evanescentibusque spiritibus,jam pars non est ampliùs apta, ut transmissam a cerebro sensoriam facultatem excipiat, & sic neque ullo modo sentire potest : quod adeò verum in ipsa praxi comperies;

ut

ut aliqui igne partem sphacelatam absumi non perceperint, quemadmodum servo illi evenisse narrat Paræus, *operum suorum, lib.11. cap.12.* Quinetiam quotidiana experientia docet, partem sphacelatam punctam, aut etiam sectam nihil sentire. Fallop. *de Tumor. cap.10.* Hieronym. Fabrit. *lib.1. Pen. Chirur. cap.19.* Riolan. *Chirurg. cap.11.* Sed etiam in Lepra hanc sensus abolitionem ita consuetam esse docet experientia, ut cutis longa, ac crassa acu transfixa nullum causet dolorem, quod maxime pro Lepræ confirmatæ signo adducunt plures Auctores Arnald. Villanovan. *libell. de Signis Leprosorum, in fine Theoric.* *de Chirurg. lib.3. cap.55.* Lanfranc. *Chirurg. m. doctr.1. tract.3. cap.7.* Paræus, [Horstius *t.2. oper. medic. lib. ult. in examine leprosor.*] & alij apud Schenck. *lib.6. Observ. rubr. de signis Lepræ.*

51 Nec minus à Natura videtur fieri posse, ut sanguis à parte puncta, aut scissa nec fluat, quia ita in parte congelari potest, ut nullo modo fluxibilis existat: consequens enim id est facilè in partibus evenire, quæ sphacelari, ac emori possunt, Fallop. *de tumor. cap.10.* quâ ratione fit, ut in Gangrænæ scarificatione, quemadmodum testatur Langnius *lib.1. Epist.40.* ob tumorem ne sanguis congelatus fluere nequeat, aquâ salsa calente incisiones irrigamus. Idemque Fallopius cum cuidam non unum, sed plura sphacelata membra amputaret, sanguinem inde non fluxisse narrabat, quod frequenti etiam experientiâ comprobatur. Ac certè si gangræna in sphacelum jam abierit, sanguinem ita congelari necesse est, ut caro etiam incisa, nullo modo fluat.

52 Non solùm autem Naturâ, sed etiam arte, ut nonnullis medicamentis, hæc sensus in partibus amissio, & sanguinis congelatio procurari potest. Nam omnia Narcotico id operari non dubitandum, cùm simul, & semel partem stupefaciendo à sensu abstrahant, & sua intensa frigiditate sanguinem cogant, ita ut fluere non possit: ut cætera verò prætercam, in partibus secandis medicamenta hujusmodi virtute prædita componuntur, quibus fit, ut partes absque sanguinis fluxu, & absque ullo penitus dolore secari possint: qualia plura proponuntur ab Auctoribus, & quale est singulare illud Bartolomæi Magij *in lib. de vulner. sclopet. cur.* relinquam Memphitem lapidem, de quo Dioscorid. *lib.5. c.115.* & Plin. *lib.36. c.7.* & alia. Notum insuper est, dari venena nonnulla, quæ sanguinem congelando enecare soleant: quin & alia, quæ tantæ virtutis sunt, ut ipsa viscera, si assumantur, in saxeam naturam vertant, quale est fluminis illius aqua, de qua Ovid. *lib.15. Metamorph.*

Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.

Licet Plinius *lib.2. c.103.* de hoc dicat nihil, sed tantùm, quòd lignum in prædictum flumen conjectum, sicut & in Piceorum Lacum, lapideo cortice obducatur. Notissimum & illud est, quod de Torpedine narratur, quotidiano experimento à Piscatoribus comprobatum, quem nullum hominem manu tractare posse affirmant, tanto illicò torpore tangentem afficit. Sed & de albo quodam Magnete meminit Card. *lib.7. subtil. transf. med.* de quo etiam ex eodem Osterman. *sect. 50. Astrolog.8.* cui acus affricta cutem carnemque sine ullo dolore transfigere potest, quod in semetipso expertum se esse Cardan. testatur, utrùm verò hic albus Magnes idem sit cum eo, qui in Magnesia Asiæ nascitur, & qui ferrum non attrahit, de quo Plin. *lib.36. cap.16.* prorsus ignoro. Manifestum ergo ex his est, quod tam ex Natura, quam ex arte, humani corporis partes ita sensu privari possunt, ut punctæ, aut præcisæ neque sanguinem effundant, neque dolorem generent. At si hoc veritatem habebit, jam omnis certitudo, quam ex hujusmodi signo eliecre conatur Fr. Sebastianus Michaël, & alij, ad demonstrandum reos esse Magiæ addictos, & Diabolo emancipatos, omnino corruet, atque evanescet.

13 At verò ubi stigmata ejus naturæ esse quam diximus, adhuc concedamus, nihil omnino contra eam certitudinem probaremus, quæ superiùs in contrarium adducta sunt. Sive enim à morbo, sive ab aliquo medicamento dispositio in parte introducatur, ita ut sensum amittat & sanguinem puncta, vel præcisa non effundat; ea quidem nunquam easdem dispositiones, ac conditiones sortiri poterit, quas sortiri jactant partes Stigmatizatas: nam Stigma, ut volunt, non lædit partis actionem, cùm Magi non minùs Stigmatizata parte, quàm aliis quibuscunque sanis utantur. At morbus, seu medicamentum, aut venenum quod eam dispositionem in parte introducit, ejus actionem manifestissimè lædit. & ex læsione fit, ut sensus obtundantur, & sanguis coaguletur, aut obstruendo vias spirituum, ne ad partem fluant, aut calorem ipsum nativum in ipsa parte extinguendo.

14 Porrò in plerisque differt affectio in parte à Stigmate Dæmoniaco introducta, ac ea quâ Morbus aut ars introducere posset, ut prosequitur etiam Fr. Sebast. & cum eo Osterman & primò quoad magnitudinem, Stigma enim minimam carnis particulam mortificat, morbus autem, etiamsi possit in principio minimam particulam occupare, semper tamen augescit, neq; designata magnitudine sese continet, sed quia, ubi introducit talem dispositionem, quæ partem corrumpat, introducit etiam calorem putredinalem, qui semper procedit corrumpendo, de necessitate sese dilatat ac partem post partem corrumpendo tandem non longo tempore totum animal absumit, quod non tantùm in consummato sphacelo verificatur, sed etiam in Gangræna nam & hæc semper procedit vicinas partes corrumpendo, Fallopp. *de tumor. c.10.* neque solùm carnem Gangræna in sphacelum abiens corrumpit, sed etiam venas, arterias, nervos, & ossa ipsa, Gal. *lib.6. Meth. c.5.* & ex eo Fallopp. *ib.* idemque evenire, si ab Arte medicamentis hujusmodi dispositiones procurentur, certum est, quia & hæc medicamenta nonnisi partem, ipsiusque nativum calorem absumendo, ac corrumpendo insensibilitatem, & sanguinis influxibilitatem excitare possunt. Necesse ergo est non in minima particula hujusmodi affectionem consistere posse, sed indies latiùs serpere, quousque totum hominem corrumpat.

Differunt secundo in hoc ipso, quod diximus, nempe quòd Stigma non se latiùs propagare solet, quamquam particulam, quam obsederit, vita privet ac omnino corrumpat, ut placet F. Sebastiano Michaëli, (quia mors ipsa partis corruptio est) non tamen corruptio hæc ultrà procedit, sed nescio quo miraculi genere à prædicto Fr. Sebastiano in mediū producto, calor ille putredinalis absque ulla ulteriori actione torpet, & evidentissimo miraculo, prout necessariò concludere licet pars mortua cum vivis convivit, quod certe de partibus ex medicamentorū vi ita affectis, nullo modo naturaliter evenire potest. Sed naturæ necessitate una particula corporis etiam minima demortua, necesse est, nisi à vivente corpore separetur, totum corpus corrumpi, & idcirco utimur partium, integrorumq; membrorum

inscisione,

incisione, cùm ea sphacelata, ac corrupta sunt, quemadmodum notum Medicis est.

Differt tertiò pars Stigmatizata à parte, quæ ex morbo insensibilitatem, & corruptionem contraxerit, quia Stigmatizata pars neque colore, neque odore malo, neque alio quovis signo pro corrupta, ac mortua sese prodit: at contrà pars ex morbo affecta, & livore, & nigredine, & malo odore, putridaque exhalatione, diffluentia ipsius carnis, partiumque subjacentium, aliisque pluribus signis corruptionem consequentibus sese manifestat, ut tradunt DD. inter quos præcipuè, si libet, vide Fallop. & Fabritium *loc. sup. cit.* ita ut Stigmatizatam partem, etiamsi mortua sit, ut paradoxè vult Fr. Sebastianus, à sana in nulla re differre comperias, nisi sensus carentia, & sanguinis influxibilitate: quibus conditionibus tantùm cùm morbosa & sphacelata, aut aliter malè affecta conveniunt. Vnde omnino concludendum est, neque à Natura, neque ab arte talem dispositionem in viventis corporis particulis excitari posse, ut neque sentiant, neque sanguinem effundant, neque vivant: itaque quandocunque hujusmodi Stigmate in alicujus de Magia suspecti corpore adinvenirentur, dicendum omninò esset, ea à Natura esse non posse. Sed daři hæc Stigmata cum his conditionibus, jam per ea quæ in superioribus sunt adducta, impossibile judicandum.

SVMMARIVM.

1. *Iudicium de Stigmatibus videtur suspendendum.*
2. *Stigmata deprehendi non possunt, nisi ab ipsis Magis primò designentur.*
3. *Iudicium à Stigmatibus desumptum quàm tutum.*
4. *Stigmatum detectio aut impossibilis, aut non tuta, aut non licita.*

Ex præcedentibus quid eliciendum.

QVÆSTIO V.

ENimverò si pro veritate liberè, & absque verborum circumvolutione differendum est, cùm ea, quæ ab Auctoribus de stigmatibus traduntur, partim dubia, & incertissima sint, partim undequaque inverisimilia, partim verò omnino falsa, quousque certiora, magis verisimilia, ac magis vera adducantur, judicium de stigmatibus suspendendum videtur, præsertim quia etiam ex rationabili discursu falsitas, & inverisimilitudo plurimorum, quæ à nonnullis traduntur, luculenter demonstratur. Neque tamen ea, quæ à magis veridicis Auctoribus in medium afferuntur, omni difficultate carere judicabit, quisquis ea, quæ nos produximus, probè examinare voluerit. Habent Iudices unde faciliùs Magos detegant, quàm ex stigmatum indicio: imò majorem semper difficultatem habet cognitio, quàm ex stigmatibus desumere satagunt, quàm ea, quæ tormentis extorqueri à Magis potest: quippe cùm stigmata, vel iis tradentibus, qui mordicùs eorum veritatem tuentur, deprehendi à quoquam vix possint, nisi sese ipsi Magi prodant, stigmatumque locum, ac situm ostendant. Oportebit ergo semper præcedere eorum assensum, & confessionem, antequam per stigmata deprehendantur, ita ut postmodum stigmatum detectio inanis, & superflua futura sit, nisi ad facti evidentiam aliquid operetur.

Sed videamus ulterius, quàm tutum sit judicium, quod à stigmatibus in Reis repertis desumi potest. Demus igitur, Magum aliquem confiteri se à Dæmone stigmata recepisse, eaque in proprio corpore designet: tunc ergo ad experimentum veritatis capessendum accedamus. Iam verò probavimus, non posse naturaliter partem animalis viventis ita affici, ut sensum nullum habeat, & sanguinem non contineat, absque eo quòd insimul vitam amittat, & totum deinceps animal absumat. Ergo in probatione stigmatum alterutrum sequatur necesse est, aut Dæmonem suâ activitate semper concurrere ad hoc, ut pars eo modo affecta neque corrumpatur, neque corrumpat, si verè ita est affecta, aut id per præstigium operari, si verè ita affecta non sit. At primum affirmare videtur inconveniens: quia cùm, ut Doctores volunt, Dæmonis potentia irrita sit in Reos quandocunque in Iustitiæ manibus detinentur, & patet, quia non potest tunc Dæmon suâ potentiâ efficere, ut Rei tormentorum acerbitate victi sua delicta non fateantur, ut experientia ipsa docet, contrarium esset verius, si posset tunc temporis ad libitum circa Magos operari, & facere, ut pars stigmatizata neque dolorum puncta sentiat, neque sanguinem effundat, neque putrescat, si per stigmatizationem jam ampliùs non vivat. Quòd si posterius affirmamus, tunc certè experimentum sumere ejus illicitum omnino esset, ut Theologi Leodienses, & Lovanienses etiam existimarunt apud eund. Osterman. *sect.* 12. quia nonnisi mediante ipso Dæmone suis præstigiis ad id concurrente, hoc fieri potest: quod & dictu improbandum est, & factu pessimum, cùm ex ipsius Dæmonis attestatione hunc, aut illum condemnare aut absolvere oporteat. Namaut Dæmon cogi poterit per Iustitiam ad detegenda Magorum stigmata, aut non. Si primum, oportebit id fieri divinâ virtute, & sic semper in hoc interveniet miraculum, Deumque ad Iudicis libitum miracula operari erit dicendum, & quasi ab ipso cogi, quod est ridiculum, & absurdissimum. Si secundum, in libera potestate Dæmonis erit, hunc aut illum detegere, & nocentem condemnare, innocentem absolvere, quod etiam nullam habet veritatem. Ergo etiamsi fateamur dari hujusmodi stigmata, eorum detectio aut non erit possibilis, aut non erit tuta, ex superioribus.

Verumenim verò, cùm stigmata in his quæstionibus impugnasse fortè legentibus videar, illud denuò admonere non desistam, non id mihi propositi fuisse, ut probare conarer Stigmata verè non dari, hoc enim (ut quisque elicere ex iis, quæ scripsi, poterit) detrectare, cùm ad historiam pertineat, cujus veritati stare propriâ experientiâ destituto consentaneum est, nequaquam ausus sum: sed posse ejus naturæ esse hujusmodi stigmata, cujus esse jactantur, ita ut Magos certissimè detegant, & Magiæ sint characteres infallibiles, ego quidem ob enarratas rationes in dubium revoco, nunquam tamen idipsum inficiaturus, dummodo aut certiori experientiâ per integræ fidei viros, aut per propriam confirmetur, aut aliud Sancta Mater Ecclesia injungat.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM,

LIBRI OCTAVI TITVLVS PRIMVS,

De Irregularitate.

Continens Quæstiones Vigintiquatuor.

SVMMARIVM.

1 *Irregularitas quid, ex Canonistis.*
2 *Irregularitas quid, ex propria sententia, & n. 5.*
3 *Irregularitas spiritualis quæ.*
4 *Vitium refertur ad corpus, & ad animum.*
6 *Irregularitatis species.*
7 *Irregularitatis duæ species, de quibus considerare potest Medicus.*
8 *Deformitas quid.*
9 *Irregularitas incurritur ex vitio proprij corporis, & alieni, & quomodo.*
10 *Chirurgus incidens non est irregularis.*
11 *Irregularis semper non est, qui aliũ facit irregularẽ.*

Irregularitas quid, & quotuplex, & quænam circa eam Medicus considerare possit.

QVÆSTIO I.

Tanta est apud Catholicos sacrorum reverentia, ut meritò ij, qui ad ea ministranda per sacros Ordines promoventur, non Animi tantùm, sed corporis etiam quacunq; notabili labe carere debeant. unde siquando alterutram, vel utramq; contraxerint, polluti ob id censeantur, neque ulteriùs promoveri aut, si jam promoti sint, in sacris ministrare per sacros canones permittantur. Inter ea verò, quæ unam, vel alterutram, vel utramque labem conciliant, unde vel promotionis ad sacra, vel administrationis in iisdem, emanat impedimentum, nonnulla sunt, quæ Medicam considerationem requirunt, de quibus ipsi quoq; Theologi, & Canonistæ verba facientes, ad Medicos recurrunt, ut in processu sermonis patebit. Ea igitur de re licèt jam in evulgatis quæstionibus sparsim, & incidenter nonnulla interdum ad hoc argumentum pertinentia adnotaverim, tamen quia & plura consideranda supersunt, & in particularibus multa occurrunt, quæ non leve dubium excitare possunt, in præsenti magis peculiariter de singulis scribere decrevi, quæ ad hanc materiam pertinere videntur: in quibus pertractandis, à consueto, & mihi alias familiari modo non recedam, qui semper is fuit, ut ea tantùm, quæ ad meam professionem spectant, assertivè doceam, cætera verò, quæ ad alios pertinent professores, proponam tantùm, aut nonnisi conditionaliter, & quatenùs non aliter iisdem professoribus visum fuerit, decidere ambigam: quòd tantò curiosiùs & in aliis argumentis præstiti, & in iis præstabo, quantò ad Theologos & Canonistas ea spectare magis noverim, cùm nonnisi, prout hi edocere ex Catholicæ fidei documentis me debent, omnia,

omnia ac singula à me proferri desideres.

1 Ante omnia igitur quærendum primò est, quidnam sit Irregularitas, quæ quidem à Canonistis diversimodè definitur: plures tamen eorum conveniunt in hoc, quòd Irregularitas Canonicum impedimentum sit ex facto, vel defectu proveniens quo quis prohibetur ad sacros Ordines promoveri, aut in sacris ministrare Nicol Plavius *ex Duran. de Irregul. n.* 1. & ex Ioan. Andrea, & Archid. Majol. *de Irregul. lib.* 1 *c.* 1. *n.* 1 & ex Medicis Gaspar Tristan. *de Cler. Med.* §. 2 Habet etiam suam peculiarē definitionem Nav. *in Manual. c.* 27. *n.* 191. aliasque ex aliis affert idem Majol. *loco cit.* quas tamen non putat ipse non explicate rem totam, (rei naturam dixerit Philosophus) imò difficilè omnino existimat, veram ejus rei definitionem afferre: quod tamen non videtur adeò arduum, quin definitio assignata non videtur sufficiens ad rei Naturam explanandam multò meliùs, quàm aliæ per eum allatæ, & mihi quidem, quatenus saltem ad meum facere

2 possit argumentum, ea sufficientissima videtur. Si tamen peculiarem Irregularitatem, de qua Medicus signanter considerare potest, definire velim, dicam, Irregularitatem esse impedimentum ab animi, vel corporis vitio emanans, cuius causa prohibetur homo à Canonibus ad sacros Ordines promoveri, vel in sacris ministrare. Dico ergo esse impedimentum, quia Irregularitas hoc peculiare habet, ut impediat hominem ad ea consequenda ex sacris, quæ cæteri liberè consequi possunt, & absq; ulla exceptione. Dictum deinceps est, emanans ab animi, vel corporis vitio, non ut comprehēdam eos morbos, quos ad animum referunt Canonistæ, ut Dementiam, Epilepsiam, & his non absimiles, hos enim ipsos morbos, qui ad animum spectant, Medici ad corpus referunt, quòd ex vitio corporis hi quoque originem habeant, sed ut comprehendam quasdā irregularitates ex facto, vel defectu provenientes, ut quæ oriitur ex debilitatione, mutilatione, & privatione membrorum in alio ex culpa admissa, hæ enim videntur animum coinquinare ob

3 reatum, cùm ad corpus nihil pertineant, & ideircò has irregularitates jure merito spirituales ap-

4 pellaverim, cæteras autem corporales.

Dictum insuper est, ex vitio, non ex morbo, quia vitium & ad corpus, & ad animum referri potest, ut patet *ex l. ob qua vitia ff. de adil. edict.* licèt idem de morbo eveniat, sed certè universalior est acceptio vitij, quàm morbi, non ob aliud, nisi quia vitium ad animum quoque, & ad mores refertur, non sic autem morbus, nisi per similitudinem; nam timiditatem, mœstitiam, iracundiam, & id genus alios affectus dixerimus, non morbos; vt cæcitatem, mutitatem, surditatem, & morbos dicemus, & vitia, quæ luculentiùs patent *post. l. ff. eod.* Cætera denique verba declarant Irregularitatis effectus & vicem gerunt causæ formalis; posito enim tali impedimento, tanquam causa primaria, necessariò consequitur prædictus effectus, nempe ut illicò tale impedimentum habentes prohibeantur à promotione ad sacros ordines, & ab eorum administratione, ac efficiantur irregulares. At verò si ma-

5 gis concisam, magisque Philosophicè traditam desideramus Irregularitatis definitionem, dicamus, quòd Irregularitas est inhabilitas prohibens hominem ad sacra promoveri, vel in illis ministrare: sic enim omnes, ac quascunque Irregularitatis species comprehendemus, non solùm, inquam, eas, de quibus nos Medici considerare possumus, sed eas quoque, quæ ad Canonistas merè pertinent: quandocunque enim quia ex quacunque causa inhabilis redditur ad promotionem ad sacros ordines, vel administrationem eorum, dicetur contraxisse irregularitatem.

6 Cæterùm Irregularitatis plures sunt species, & Navarra quidem, *lo. c. citat.* Eius quinque species, constituit, alij verò multò plures, ut duas tantùm ego constituam, cùm duæ tantùm sint, de quibus Medicus considerare potest, jam à me commemoratæ, nempe spiritualem, & corporalem, quas ir-

7 regularitates pœnæ, & inhabilitatis dicunt, & illa quidem continet Irregularitates emanantes ex animi vitio ob admissam malitiam ex aliquo facto vel defectu, ut exemplificando in Medico: si exhibeat ad malum finem medicamētum abortivum animati fœtus, vel venenosum, aut si ex affectata eius negligentia remedia in curando sint procrastinata, & infirmus ex hoc perierit, & in aliis cùm quis alium ad malum finem mutilaverit, aut de eo paverit. Alia verò continet Irregularitates ad corpus spectantes, nempe eas, quæ proveniunt ex indecentibus membrorum debilitates, mutilationes, & privationes, aut quæ procedunt ex aliquibus quibusdam morbis, aut quas etiam inducit insignis deformitas, quas omnes ex corporis morbo procedere cōstat, quia non solùm debilitates, mutilationes, & pri-

8 vationes membrorum verè morbi sunt, sed & ipsa deformitas morbus est, cùm nihil aliud ea sit, quàm vitium lædens corporis formam, & pulchritudinem, seu decorem hominibus conuenientem.

Circa hæc igitur Medici judicium versari potest, quia de morbi gravitate, & levitate, & quatenùs aliquis morbus, ac quantùm actiones lædat, & qua ratione, & quas peculiares actiones, solus ille judicare debet: nec de his solùm, quæ sanitatem, & liberum corporis usum labefactant, suam sententiam Medicus interponere potest, sed etiam de his, quæ ad formam, & decorem pertinent, quia ex suæ ipsius Artis principiis Medicus rectè novit, quænam requirantur ad bonam, & decentem corporis formam, & consequenter quænam sint, quæ formæ bonitatem aliquo modo, ac quando, & quatenùs lædant.

9 Et, quia, vt superiùs dicebam, Irregularitas non solùm innuritur ex debilitate, mutilatione, & privatione membrorum, & deformitate proprij corporis, sed etiam quando has ipsas debilitates, mu-

10 tilationes, & privationes membrorum, & deformitates inducimus in alieno corpore ad malum finem, vel ex culpa nostra (quia Chirurgus debilitans, mutilans, privans, aut deformans ob sanitatem recuperandam, non dicitur Irregularis, ut est communis Canonistarum opinio. Summa Ang. *verbo Medicus, n.* 4. Summa Sylvestr. *verb. eod. num. eod. vers. Tertium*) idcircò quemadmodum priorem irregularitatem ex vitio corporis provenire patet: sic posteriorem ad Animam referri non est dubium, ut dixi. Sed posterior hæc irregularitas eatenus contrahitur, quatenùs quis dat causam Irre-

11 gularitati in alio mutilando, debilitando, incidendo, deformando, non tamen hoc perpetuò verum est, quòd irregularis sit, qui alium facit irregularem Navar. *in Man. Confess. cap.* 27. *n.* 207. *& lib.* 5. *cons. ac n.* 1. Chirurgus, vt diximus, qui incidendo alium irregularem facit, non est irregularis: sed habet locum ea conclusio, quandocunque quis non sine culpa alium facit irregularem, debilitando, mutilando, incidendo, deformando, ut ex iam dictis patet.

SVMMARIVM.

1 *Idem vitium inducit irregularitatem in vitio, & in eo, cuius culpâ vitium contrahitur.*
2 *Medicinæ exercitium maximè obnoxium irregularitati, ob errandi promptitudinem.*
3 *Medicinæ exercitiũ an faciat hominem irregularẽ.*
4 *Quã maximè ex causa ambigatur, quod Medicinæ exercitium faciat hominem irregularem.*
5 *Ægro moriente, aut mutilato ex culpa Medici, Medicus est irregularis.*
6 *Exercitium Medicinæ non est in Iure Clericis prohibitum, etiamsi sint in sacris constituti.*
7 *Nemo nascitur doctus, sed discendo doctus evadit.*
8 *Medico aliquando in Arte peccare est inevitabile.*
9 *Medicus cùm non possit effugere aliquando culpam non potest effugere irregularitatem. & n. 11.*
10 *Clericus non prohibetur exercere Medicinam.*
11 *Clerici prohibentur mederi ob inevitabilem necessitatem incurrendi culpâ mortis, vel deformitatis.*
13 *Medicinæ exercitium non facit aliquem irregularem per se, sed ex accidenti inseparabili, ob inevitabile errandi periculum.*
14 *Chirurgia an faciat hominem irregularem.*
15 *Physica est magis errorĩ obnoxia, quàm Chirurgia.*
16 *Chirurgia hominem non dehonestat, sed est Ars nobilis.*
17 *Empirici cur debeant esse irregulares.*

De Irregularitate spirituali, & utrùm Medicinæ exercitium inducat Irregularitatem.

QVÆSTIO II.

SVperfluum est de hac specie Irregularitatis verba dennò facere, stantibus iis, quæ in fine præcedentis Quæstionis diximus: siquidem idem vitium 1 quod inducit irregularitatem in corpore nostro, idem etiam inducit irregularitatem in alio: quotiescunque ex eius culpa nos tale vitium contrahimus: itaque membri defectus, cæcitas, deformitas ex cicatrice, aut ex alia causa, & alia vitia id genus, quæ Te Irregularem faciunt, facient etiam me Irregularem, si ex mea culpa talem membri defectum, aut cæcitatem, aut deformitatem, aut aliud quodcunque vitium contraxeris. Quæ ergo considerantur tanquam vitia corporalia, inducentia Irregularitatem in suo corpore, considerantur tanquam vitia spiritualia, inducentia irregularitatem in me ipso ex admissa culpa: atque hoc pactu per singula vitia discurrendo, in singulis seqq. quæst. dupliciter considerabuntur, & tanquam inducentia irregularitatem in corpore proprio, & tanquam inducentia irregularitatẽ ob admissam culpã in eo, qui in culpa est, in casibus, in quibus id habet locũ.

2 Quoniam autem Medicinæ exercitium maximè obnoxium est, ob errandi promptitudinem, huic Irregularitati, quæ ex culpa contrahitur, ob introductum aliquod vitium in corpus alienum, idcircò non ab re celeberrima illa quæstio hic discutienda, 3 utrum nempe Medicinæ exercitium faciat hominem irregularem, necnè, de qua materia integrum, ac diligentem tractatum habemus Doctoris Gasparis Tristan, Valentini Presbyteri, Theologi, Canonistæ, ac Medici, cui titulus est *de Clerico Medico*. Eius copiam mihi fecit D. Franciscus de Curtis, Medicus Neapolitanus insignis, vir non pœnitendæ, neque aspernandæ doctrinæ: in quo tractatu Auctor & rationibus, & auctoritatibus quam plurimis id primùm nititur probare, Medicinæ exercitium neminem facere irregularem, atque ea de causa nequaquam esse Clericis prohibitum: apud eum igitur multa poterit Lector tam pro negativa, quam pro affirmativa sententia reperire. Ego tamen brevitati, quò magis fieri potest, consulens, in compendium omnia redigam, & quid ex mea sententia concludendum sit aperiam. Ante omnia ergo videamus, ex qua potissimum causa dubitari possit, 4 quòd Medicinæ exercitium faciat hominem inhabilem, tam quoad susceptionem, quàm quoad ordinum administrationem, ita ut irregularis evadat: se certè (si de Medico Physico tantùm verba faciamus) aliam causam adducere non possumus, nisi periculũ 5 incurrendi culpam mortis, vel mutilationis, vel privationis membri, vel deformationis Ægrotantiũ: quandocunque enim hæc ex culpa ipsius Medici eveniant, non lata tantùm, sed fortè etiam levi, imò levissima, ut ex Majolo infrà. Medicus ut quicunq; alius, qui occidit, aut debilitat, aut mutilat, aut deformat, aut earum rerum aliquo modo est causa, & auctor, & in summa, quandocunque aliquam culpã in his habet, vel ex dolo, vel ex ignorantia, vel ex negligentia, irregularitatem incurrit. Summa Silv. *verbo Medicus, n. 1. vers. 2. debet. & n. 7.* Summa Ang. *verbo eodem.* Navar. *cap. 27. n. 218. in Man.* Majol. *de Irreg. lib. 2. cap. 12. n. 1.* Ergo si hoc periculum absit, quia Medicus est doctus, & diligens, & sequitur suæ ipsius Artis præcepta, nec sine sufficienti ratione ab iis discedit, exercendo Medicinæ artem, Irregularitatem non incurrit, ut omnes Canonistæ unanimiter sentiunt, & probat abundè supracitatus Gaspar Tristan *de Cler. Med.* §. 2. & deinceps: Aliàs 6 enim, ut idem Gaspar Tristan pluribus probare prosequitur, non est prohibitum in Iure Clericis etiam in sacris constitutis, etiam ipsis Presbyteris, Medicinæ exercitium: si ergo non est prohibitum Clericis, non potest ullo modo inducere irregularitatem. Sed tota difficultas, ut mihi videtur, in eo consistit, utrum probabiliter dari possit Medicus tam doctus ac diligens, ut semper ac in singulis medendi casibus sit à culpa immunis: hoc enim ego non dicam absolutè esse impossibile, sed impossibilitati proximum, stante Artis difficultate, & hominum inexperientiâ, antequam saltem ex longo tempore firmam aliquam experientiam assequantur: 7 nemo enim nascitur doctus, aut subitò evadit in Arte expertus, sed discendo doctus evadit, ac multo tempore experientiã consequitur, & ipsa Medicina temporis longitudine addiscitur, ut patet ex assiduè decantato Hipp. *Aph. 1. lib. 1. Ars longa, vita brevis*: imò, ut inibi habetur experimẽtum est periculosum, ob errandi promptitudinem: itaque impossibile est, ut saltem inter ediscendum tam securus Medicus sit de sua doctrina, & diligentia, ut semper culpâ succedentis mortis, aut deformitatis, aut debilitatis & privationis membrorum vacare se affirmare possit: nam si Hippocrati credimus (sed cur tanto homini non credemus?) exactam certitudinem in operibus Medicinæ rarò videre contingit. Vbi ergo secundum plurimum incertitudo militat, difficile, imò impossibile est non delinquere: unde idem Hippocrates non cogit Medicum operam dare, ut non delinquat, hoc enim pro impossibili ducit, & ad impossibile nemo tenetur, l. impossibilium, *ff. de Reg. Iur. cap.* nemo potest *in 6. de Reg. Iur.* sed ut parum delinquat, & quàm minimum, eumque Medicum præ cæteris laudandum censet, qui parùm peccet, cùm omnibus hoc commune sit, ut aliquando peccent, quasi inevitabile sit artifici aliquando peccare, 8 sed hoc ex quadam necessitate contingat. Itaq; non tam tutò, ac de facili pronunciandum videtur posse Clericum etiam in sacris constitutum Medicinam exercere, aut Medicum absque dispensatione promoveri posse, si illum conscientia non remordeat

alicujus notabilis erroris, aut culpæ admissæ, ex qua sui ægrotantes aut perierunt, aut alicuius membri libertatem usum perdiderint, aut insigniter deformati remanserint: & quisnam erit hic, qui omnia tutâ conscientiâ exequi potuerit? Non id de me mihi, ita me Deus amet, unquam persuaserim, neq; fortè Hippocrates ipse id de se sibi persuasisset, neque unquam persuasit, cùm proprios errores aliquando ingenuè fassus sit. Nisi condonetur ergo sufficere Medico ad evitandam irregularitatem habere communem quandã intelligentiam, nec debere omnia quæ quacunq; ex culpa eius eveniunt, facere

9 illum irregularem, certa certè de nobis res est, nam cùm non possimus semper culpam effugere, non possumus effugere irregularitatē: & tamen cum his omnibus juxta tradita per D Gasp. Triston. *ubi supr.*

10 Clericus non prohibetur exercere Medicinã, neq; ex eius exercitio irregularis evadit non obstante, ut ille inculcat, artis difficultate & tam amplã errandi occasione, dummodò Medicus se faciat ea omnia quæ facere tenetur, irregularitatem non incurrit, quod etiam existimat Navar. *in Manual. cit. c. 27. n. 217. in fin.* dummodò culpa absit. Idemq; Farin. asserit *Fragm. crimin. p. 2. litt. I. n. 416.*

11 Ego verò liberè contra proprium Artem pronunciare non desistam, ac dicam, nequaquam fieri posse, ut in omnibus ac singulis casibus, qui Medico se inter medendum offerunt, ipse ita à culpa sit immunis, ut irregularitatem effugiat, dummodò ex quacunque culpa irregularitatis incurratur: siquidem obi Medicus eos tantùm morbos curaret, qui neque ulli vitæ periculo sunt conjuncti, neque apti sunt ad ullam deformitatem, aut insignem membri debilitatem Ægris conciliandam, poterit fortè absq; eo quòd culpam, ullam irregularitatem sufficientē incurrat, ægrotantibus mederi, aliàs verò quantum ego existimo, nunquam evitare poterit talem culpam, ac tantò verius id erit, quantò etiam quælibet levis culpa in hoc sufficit ad inducendam irregularitatem, ut ex pluribus Majol. *cit. lib. 2. c. 12.*

12 *n. 2.* cùm tali levi culpa Medicum semper carere sit impossibile, & hanc ob causam clerici omnino prohibeantur exercere Medicinam, ita ut ne piis mirabilibus quidem personis, nec pro consanguineis mederi permittantur, & de rigore Iuris susceptum ordinem sacrum administrare prohibeantur, si exerceant, ex his, quæ prosequitur, Majolus *loc. cit.*

13 *n. 7.* Bene igitur ex Panormitano Gaspar Tristan, *loco citato, §. 1.* concludit, Artis Medicæ exercitium non facere irregolarem per se, sed ex accidenti, addã ego, inseparabili nempe ob inevitabilem culpam inter medendum. In abstracto enim supposità nunquam fallibili diligentia, & sufficienti scientia, adeò ut Medicum omni culpa vacare imaginemur, non faciet exercitium Medicinæ medentem irregularem: at in concreto hoc numquam habebit omnimodam veritatem: cùm impossibile sit, ut tuties dixi, Medicum semper culpa vacare.

Cæterùm quia nomine Medici non solum veniunt Physici, sed & Chirurgi, & omnes, qui aliquam Medicinæ partem exercent, ut Phlebotomantes, Pharmacopolæ, Empirici, Chymici, quin & ipsæ etiam obstetrices, de singulis peculiariter

14 videndum. Ac primò de Chirurgis, hanc de iis rationabiliùs dubitatur, an etiam omni culpa vacantes incidendo, secando, urendo, mutilando, deformando, etiam propter ægri salutem, tamen ex his actibus fiant irregulares: certum enim est, Clericos ab his actibus exercendis prohiberi, *ut in c. sententiam sanguinis, ne Cler. vel Mon.* Ergo sequitur inde, quòd exercentes tales actos sint irregulares, & vide ad hoc quæ affert Panorm. *in d. cap. sent. sanguin. n. 21.* ubi tres assignat causas, propter quas Chirurgia Clericis sit prohibita, nempe ob periculum erroris, quod ei inest, propter lubricum conscientiæ, & propter dubium curationis eventum, licet certè magis errori obnoxia Physica sit, quàm Chirurgia:

15 nam si cumparaveris doctum Physicum, ac doctum Chirurgum inter se, certè semper faciliùs errabit Physicus, quàm Chirurgus: hic enim in suis operationibus habet utplurimom pro duce ipsos sensus externos, quorum ope assequitur quæ assequi est necesse, ille verò, cogitur discursu, & conjectoris assequi quod intus in corpore latet: at quantò magis fallax discursus est, quàm sensatio tanto magis errori obnoxius Physicus, quàm Chirurgus, & idcirco majori cum securitate procedit operando Chirurgus, quàm Medicus Physicus, eaque de causa admodum turpe judicatur ab Hippocr. *in lib. de Med. vers. 5.* non contingere, à Chirurgia, quod velis: at Physicus magis errando excusatur, quia faciliorem occasionem errandi habet, & in docto quoque periculosa est ignorantia eorum, quæ neq; ipse, non obstante; quòd doctus, sit novit, cùm tam necesse fuerit ea inter operandum noscere: periculosa item est in ipso negligentia quæcunque, quæ cùm omnia dent causam errandi, & incurrendi irregularitatem, non mirum si ex his voluerint aliqui Canonistæ, Physicum esse irregularem, ut sentit Majol. *lib. 2. de Irreg. cap. 12. num. 1.* Et tamen licèt Physica magis errori sit obnoxia, quam Chirurgia, & magis prædominetur in illa, quam in hac lubricum conscientiæ & magis item habeat illa, quàm hæc dubios curationis eventus, non est Clericis prohibita, ex communi DD. sententia. Existimaverim ergò magis adæquatã causã eius prohibitionis exercendi nimirum Chirurgiam in Clericis ob ipsarum operationum Chirurgicarum conditionem quæ non tantùm fiunt cum aliquo dedecore, & ob id Clericis videntur non convenire, sed etiam habent adjunctam membrorum mutilationem, aliquamve corporis deformationem. Ex his ergo dico, quòd Ars Chirurgiæ præter tres causas à Panormitano assignatas, facit insuper hominem irregularem propter indecentiam exercendi, tum quoque propter certitudinē mutilationis, aut deformationis, quam habet omninò conjunctam: licèt enim excusari possit Ars, ex eo quòd tendat ad optimum finem, nempe ad Ægrorum salutem, non potest tamen effugere dedecus exercendi respectu ipsorum Clericorum, nam aliàs ipsa Chirurgia non modò

16 hominem non dehonestat, sed per seipsam Ars est nobilis, & homine civili dignissima.

De aliis porrò particularibus Medicis peculiaris consideratio habenda: ac in omnibus quidem exercitij dedecus pondertandum, propter quod maximè Clericis est indignum. De hinc ignorantia eorum præcipuè videtur suggillanda, quæ in plerisque est conspicua, & multorum errorum causa manifestissima, Magis tamen, quàm in cæteris omnibus consp icua hæc ignorantia est in Empiricis, quippe quia nullã ratione fulti, nullã regulã, nullã methodo ducti medeantur: unde cùm ignarissimi sint, sunt insimul audacissimi, & tam facilè errant, ut nihil agant, quod errori non sit quàm proximum, & cum his pari passu incedunt, qui peculiaria quædã medicamenta ad particulares quosdam morbos habere profitentur, & cùm morbũ non cognoscant remedia sua etiam aliis morbis, quibus non modò non conveniunt, sed contraria sunt, adhibere solent,

solent, ægrosque è medio facilè tollunt: in quibus videndum, an irregularitatem incurrant, cùm ex se talia remedia exhibent, quod non est dubium, sed etiam cùm auctores sunt ipsis Medicis, ut exhibeant: nam non desunt ex Medicis, qui ne huiusmodi personis, maximè si conspicuæ, sint aut aliquâ dignitate insignes, displiceant, facilè assensum præbent: de qua re meum non est, sed ipsorum Canonistarum determinare. Certè rectè consultum puto iis, qui in sacris sunt constituti, si in iis sese nullo modo admisceant: si enim Medicus Physicus, etiam doctrinâ insignis, & judicio, non potest, ut dixi, tam tutò medicinam facere, quin sæpè sæpiùs aliquam notabilem culpam non incurrat, quanam ratione poterunt ij, qui ne de limine quidem Medicinam salutarunt, tutò ægris sua medicamenta, quorum naturam, (licèt ipsi de iis tam multa, ac tanta prædicent) nequaquam notam habent, propinare? Certè valdè errare eos putandum, ut Gal. dicebat *in lib. de Ven. sect. adv. Erasm. cap.6.* ex Platone, qui ea tractant, quæ numquam didicerunt: sed in hos acerbiùs invehi in animo mihi non est, ne rem meam agere me, quisquis sit, non æquo animo existimet.

SVMMARIVM.

1 *Morbi aliqui inhabilitant ad promotionem, sed non prohibent promotum ministrare: alij inhabilitant ad utrumque.*
2 *Quinam morbi faciant irregularitatem perpetuã, & qui temporaneam.*
3 *Cessante irregularitatis causâ, cessat Irregularitas*
4 *Morbi immanentes, hoc est, nunquam recedentes.*
5 *Morbi temporanei.*
6 *Morbi facilè recurrentes.*
7 *Morbi propter quas potissimùm causas irregularitatem inducant.*

De Irregularitate ob causam Morbi in genere.
QVÆSTIO III.

1 PLures sunt morbi, ex quorum causa homines irregularitatem contrahunt, sed aliqui eorum inhabilitant ad promotionem ad sacros Ordines, promotum tamen non impediunt ministrare: alij verò inhabilitant ad promotionẽ, & ad administrationem, ut ex ipsis Canonistis habetur, sed tam 2 priorum, quàm posteriorum nonnulli sunt, qui præbent impedimentum perpetuum, alij verò præbent impedimentum ad tempus. Impedimentum perpetuum præbent morbi omnes, qui permanẽtes sunt, aut qui de facili reversionem faciunt, dummodò notabilis gravitatis sint, cæterasque conditiones habeant, quas habere necesse est morbum, qui faciat irregularem. Impedimentum ad tempus præbent morbi qui transitorij sunt, & facilè, aut saltem tempore omnino recedunt, nec de facili revertuntur; hi enim licèt dum præsentes, sunt impediant hominem promoveri, & ministrare etiam, recedentes tamen nullum impedimentum in neutra earum rerum afferũt, neq; ullam notã illos patientibus inurunt, etiamsi magni, & maximè notabiles existant, ut esset exempli gratiâ Phrenitis quæ licèt magnus morbus sit, & ad eam magnitudinem perveniat, ut hominẽ non minùs ac Mania, & amentia, aut similes morbi accipiat, tamen cùm recesserit, nihil nocet personæ promovendæ, aut promotæ: quin & promoveri absque alia dispensatione possit & in sacris ministrare, ut tradunt Canonistæ. Majol. *de Irregul. lib.2. cap.13. n.6.* idemque est dicendum de plerisque aliis morbis, qui cùm urgent, impedimentum omnimodum præbent & ad promotionem, & ad administrationem, cessantes autem hominem relinquunt ab omni impedimento immunem, tanquam si unquam ægrotasset: nam cessante 3 Irregularitatis causa, cessat etiam effectus, *c. statuimus, & cap. Neophytus, 61. dist.* & alij allegati per Vivald. *in Candel. aur. p.3. in princ. n.3.* Antequam igitur ad particularia descendamus, generaliter determinandum quinam illi morbi sint, qui impedimentum perpetuum præbent: qui verò ad tempus: & quinam facilè recurrant, qui non. Primi ergo 4 ordinis sunt, qui immanentes sunt: & numquam ex quo hominem prehenderunt, recedere solent: tales sunt insaniæ species omnes absque febre, quæ ex proprio capitis naturali, vel accidentali affectu oriuntur: ut est stoliditas, Amentia, Memoriæ defectus, Mania, vel furor, affectio Lunatica & id genus alij: & præter hos surditas confirmata, Cæcitas, Mutitas, Paralysis, Stupor, Hydrops, Scirrhus partium naturalium, Diabetes, Vrinæ incontinentia cõfirmata, Gonorrhœa cõfirmata, Hernia, Phthisis, febris Hectica, Lepra & Elephantiasis, & siqui alij his non absimiles existunt. Quibus addendæ insignes omnes deformitates à natura contractæ, vel ex accidenti, cum deperditione partium, qui omnes morbi, quia, ut dixi, permanentes sunt, & nunquam recedunt, impedimẽtum perpetuum præbent, quod amoveri non potest: imò non modò amoveri non potest, sed in dies magis cõtumax evadit, unde rectè Paralysis inter morbos increscentes vocatos ab Hipp. *lib.6. de morb. vulg. sect.5. text. 25.* ut Gal. & Valles. *in com. volum.* connumeranda est, & notavit Rota *in Milevitana Amiantimis 1643. n.8. coram* 5 *Verospio.* Ad tempus autem præbent impedimentũ cæteri morbi, qui non de facili revertũtur, & spatio temporis brevioris, aut etiam longioris tandem recedunt, ut sunt febres omnes, Hectica excepta, & qui febrem comitem habent, excepta Phthisi & id 6 genus plerique. Non permanentes, sed de facili recurrentes sunt speciales quidam capitis dolores, vertigines, epilepsia, lippitudo, seu Ophthalmia, dentium dolores in aliquibus, Asthma, sanguinis sputum, Hæmorrhoides, Podagra, & Arthritidis omne genus, hisque non dissimiles, de quibus omnibus, quatenus opus sit peculiariter faciemus.

7 Præterea omnes ac singuli morbi, ob unam vel plures simul ex sequentibus causis, irregularitatem generant nempe quia vel impediunt liberum corporis usum, vel quia periculum inter administrandum minantur, vel quia notabilem indecentiam secum habent, & scandalum excitare possunt, vel tandem quia contagiosi sunt. Liberum corporis usum, & impedimentum operationum afferunt febres, dolores insignes, & huiusmodi, cùm tamen neq; ullam turpitudinem habeant, neq; periculum minentur, si recesserint. Periculum inter administrandum minantur Vertigo, Epilepsia, Apoplexia, Vomitus, Cardialgia Syncope, sputum sanguinis, & huius farinæ alij. Turpitudinem denique, & indecentiam habent insignis deformitas, membrorum defectum, vel superfluitatem respiciens, cicatrices magnæ, & apparentes, quæ facilè tegi non possunt, maculæ fœdæ, ac magnæ conspectui hominum obviæ, & siqui alij morbi sunt ab his omnino non dissimiles: hi namque neq; liberum corporis usum impediunt ut plurimùm, neq; periculum minantur; præter quos etiam sunt aliqui morbi occulti, summam indecentiam afferentes, ut est, vera Gonorrhœa, hoc est seminis veri involuntarium profluvium absque delectatione, & multò magis pollutio involũtaria, quæ est seminis emissio cum voluptate præter voluntatem, & satyriasis, & Priapismus, & sexus incertitudo, vel geminatio, & si alij sunt eius generis. Denique contagiosi morbi sunt Pestis, Phthisis, Lepra, Morbus Gallicus, & alij nonnulli.

nonnulli. Et tam horum posteriorum, quàm aliorum nonnulli, non unam causam irregularitatis habent, ut patet, nam exempli gratiâ, brachij defectus & turpitudinem habet, & impedimentum liberi usus corporis, & fortè etiam indecentiam, licèt à periculoso absint. Quæ omnia ita distinguenda videntur, quia quando cum his dispensandum, notum sit utrùm facilè, aut difficulter dispensari debeat, quia absque dubio faciliùs dispensandum in irregularitate proveniente ab una tantùm causa, quàm cum proveniente à duplici, vel à triplici quinimò & causarum gravitas in censu habenda non solùm unius, ejusdemque causa, respectu sui ipsius, ut de impedimento liberi usus corporis, cùm minus, aut majus est, sed etiam unius causæ respectu alterius, cùm fortè, ut credo, faciliùs sit dispensandum, ubi deformitas viget, quàm ubi indecentia, & faciliùs cum horum utraque, quàm cùm imminet aliquod periculum inter celebrandum, & sic de cæteris.

SVMMARIVM.

1 *Dementia species.*
2 *Dementia quavis non semper fiunt ex primario, ac proprio capitis affectu, ac per essentiam, sed aliquando per consensum.*
3 *Rationis diminutio ex atate dupliciter.*
4 *Pueri saltem usque ad decimumquartum atatis annum non habent integrum rationis usum.*
5 *Ætatum differentia in conferendis sacris ordinibus, qua ex causa potissimùm observetur.*
6 *Ratio, & Memoria in atate provectiori aliquando diminuuntur.*
7 *Rationis diminutio ex naturali vitio quomodo contingat.*
8 *Insania, qua ex accidentali aliquo vitio fiunt, qua sint, & quam Irregularitati causam prabeant.*
9 *Terminus Annuus ad experiendum, an Insani convaluerint, necne, quam rationem habeat.*
10 *Insania principium in aliquibus unde, & quid secundùm plurimùm.*
11 *Quodnam tempus verè requiratur ad capiendum tutum experimentum recuperata sanitatis in Insania.*
12 *Insanientes licèt circa particularia quadam delirent, & in cateris sana mentis appareant, habent tamen videntem Irregularitatem causã*
13 *Insania, qua ex Hypochondriorum vitio fiunt, cur minus impedimentum Irregularitatis prabeant quàm alia alterius generis.*
14 *Insania, qua ex Hypochondriorum vitio generatur non est tanti astimanda, ut catera insania, qua ex Capitis morbo, aut totius generantur.*
15 *Quacunque procedunt quoad Irregularitatem in Melancholicis, & Maniacis, procedere etiam debent in cateris insania generibus.*
16 *Sub Melancholicorum genere quinam insanientes reponantur.*
17 *Sub Maniacorum genere quinam insanientes contineantur.*

De Morbis magis specialiter, & primò de iis, qui secundum Canonistas ad animum spectant.

QVÆSTIO IV.

1 Licèt Medici etiam eos morbos, quos ad Animum referunt Canonistæ, ad corpus pertinere, vel à corporis morbo dependere statuant, non idcircò desistam quin in hoc ipsos Canonistas sequar, de iis morbis primò verba faciendo, qui sunt, ut illi volunt, Dementia, ejusq, species omnes, Epilepsia, morbus Lunaticus (qui apud nos non aliud quàm frequens, ac confirmata Epilepsia est) obsessio Dæmonum, morbus fanaticus? qui cum aliis omnibus, qui mentem aliquo modo lædunt, sub Dementiæ nomine comprehenduntur, ut aliàs dixi *lib. 2. harum Quastion. tit. 1. quast. 1. num.* 10. unde ordinem sequar in iis pertractandis inibi servatum. 2 Sed ante omnia illud admonendum, horum plerosque morborum non semper fieri ex primario capitis affectu, sed fieri aliquando per consensum vel à toto, vel ab Hypochondriis: & hoc quidem maxima animadversione dignum censeo cùm enim Canonistæ vertant in dubium, an qui aliquando insanivit, & de hinc resipuit promoveri possit, necne, indifferenter decidunt, esse in omnibus quoddam determinatum tempus expectandum, Majol. *lib. 2. de Irregul. cap.* 13. *num.* 5. quod tempus restringunt ad annum: sed hoc neque in omnibus, neque semper eodem modo procedere potest: nam in dementiis in nonnullis, ut dicetur, nunquam expectari potest integra sanitas, quia semper uniformiter se habent: in aliis licèt remittant, semper tamen adest proclivitas facilis ad recidivandum, ut maximè in iis, qui ex proprio capitis affectu procreantur: in aliis verò qui per consensum fiunt, non tam facilis reversio, ut in prædictis, licèt majorem promptitudinem habeant facti per consensum à toto, quàm per consensum ab aliis partibus. In summa autem dementiæ cum febre, non facilè, ubi recesserint, revertuntur: quæ sine febre sunt, longiùs perdurant: & si ex capitis proprio affectu fiunt, aut numquam integrè cessant, aut de facili revertuntur; qui per consensum fiunt integrè quidem remittunt, & utplurimum non de facili revertuntur, quin etiam faciliùs per medicamenta amoventur.

3 Sed ad ipsa Dementiæ genera accedentes, primò sese offert dementia, seu potiùs rationis, diminutio, & defectus, qui ex ætate contingit, idque dupliciter evenit, vel ex ætate nempe teneriori, vel provectiori, ille à natura est, quia pueri saltem 4 usque ad decimumquartum annum non habent integrum rationis usum, ob quam causam Irregulares. sunt neque debent in ea ætate constitui ad sacros ordines promoveri, *cap. Indecorum de Æt. & qualit.* & ibi Doctores omnes. Cumque huiusmodi Rationis imperfectio ut dixi à natura sit, non est verè morbus, sed ipsius naturæ imperfectio, quæ impedit pueros tanquam cæteræ dementiæ jam adultos promoveri, & jure, quia, ut *in suprà citato c. Indecorum habetur, ut qui Ratione pro se ipso regendo uti nescit alios regere debeat.* Quia tamen negari non potest, pueros transacto septennio indies Rationis magis compotes fieri, ita ut accedentes ad decimumquartum annum aliquando penè perfectum rationis usum quoad multa nanciscantur: ideircò transacto prædicto termino septem annorum non eliminantur à susceptione minorum ordinum, in his enim videtur sufficere, ut pueri habeant quandam proximam aptitudinem, aut incipientem rationis usum; cùm tantùm ob sacramenti dignitatem de honestate, non de necessitate præcepti requiratur tempus discretionis, ad quod videtur sufficiens septennium transactum, maximè si pueri bonæ indolis sint: nam aliàs, si crassioris Minervæ existant, non videntur temerè ob prædictam sacramenti dignitatem posse ad minores etiam ordines promoveri, ut notat Majol. *citato cap. 30. lib. 1. n. 7. in fin.*

5 Cæterùm Ætatum differentia, quæ observatur in conferendis sacris ordinibus, certè ob nullam potiorem causam observari videtur, nisi ob majorem,

aut

aut minorem Intelligentiæ perfectionem, & prudentiam: ob majorem enim ordinum sacrorum reverentiam decet, ut quantò ordo maioris dignitatis est, tanto maiore prudentiâ promovendus sit donatus: Canones ergo ad id, quod secundùm plurimum evenit, respicientes, singulis ordinibus suos Ætatis limites præscripserunt, eâ enim procedente usus Rationis magis perficitur, & ad 25. seu trigesimum annum ad perfectionem deducitur: quâ ætate ad presbyteratum quemcumque admittunt, quod secundùm plurimum eo modo eveniat, tametsi certum sit, hunc terminum perfectæ Ratiocinationis non posse in omnibus esse unum, cùm pateat variari notabiliter pro temperamentorum qualitate, & cœli, in quo quis natus est, aut assiduè commoratur, cōditione, & pro qualitate rationis victus: sunt enim frigidi temperamento, ut phlegmatici, & Melancholici tardioris intellectus, contrà calidi temperaturâ velocioris, ita ut priores in trigesimo ætatis anno ad eam perfectionem non perveniant, ad quam posteriores perveniunt in vigesimo, idemque in regionibus frigidis, & victus ratione frigidiori, ac crassiori contingit: ad quod etiam Canonistæ respicientes non eandem rationis perfectionem attendunt ubique, sed in aliquibus regionibus, ubi homines pinguioris ingenij sunt, sufficere volunt in promovendo, si tanto ingenio polleat, quanto populis sibi commissis regendis opus est Majol. *lib. 2. de irregul. cap. 13. n. 7.* ac certè in aliquibus Regionibus vix reperies eius prudentiæ homines, qualem habere necesse ad promovendum in nostris.

6 Quoad ætatem grandiorem, non dubium est & rationem, & memoriam diminui, & in aliquibus profectò tantopere utramque diminui, ut omninò stolidi appareant, quod non secus ac cæteri stolidi, & amentes, irregulares omni proculdubio evadunt absque ulla spe amotionis eius impedimenti: Sed hoc in paucis evenit eo modo, in pluribus quidem memoria insigniter diminuitur, & tantò magis diminuitur, quantò ulteriùs ætas procedit. Usus autem rationis non tam notabiliter labefactatur: at cùm hæc rationis, & memoriæ diminutio habeat plures gradus, quorum respectu promovendus admitti, vel rejici posset, nihil certi determinate de particularibus licet: quamobrem Ecclesiastici Iudicis arbitrium hîc requiritur, qui Medicis consultis, si ita expediat, huiusmodi senes, vel admittat, vel rejiciat. Post rationis diminutionem ex ætatis defectu, de ea dicendum, quæ à natura aliter contingit, nempe vel à mala cerebri, eiusque partium conformatione, vel a temperatura frigidiori: hæc comprehendit mutos, & surdos à nativitate, ignorantes, stolidos, fatuos, & id genus alios homines, in quibus omnibus illud animadversione dignum est, quòd nulli ab ætatis progressu beneficium accipere consueverint: ita ut nunquam sperari possit, eos ad meliorem rationis usum deventuros: & ratio est, quia tum mala partium compositio, tum naturalis earumdem frigiditas superari ullo pacto per ætatem maiorem non possunt: intemperies tantùm frigida ex ætatis conversione tantisper emendari solet, nunquam tamen tantopere emendari, ut anima ob expeditiorem organi constitutionem sua munia obire ita perfectè possit, ut ad alios regendos sufficiant, tantamque prudentiam adipiscantur, quantam necesse habent ad ordines suscipiendos, sacros præsertim. Qui verò dicantur ignorantes, stupidi, stolidi, fatui, & huiusmodi, jam satis patefeci, *lib. 2. harum quæst. tit. 1. quæst. 7. per totam.*

7 Prædicta autem vitia sunt, ut dixi, naturalia, quatenus cum ipsis hominibus à naturali constitutione nata sunt. Ad accidentalia nunc devenientes, primò sese offerunt Melancholici, Mente capti, & furiosi, seu Maniaci. 8 Omnes hi ex humoris melancholici vitio vel naturalis, vel qui calore adustus est, insanire solent, idque vel ex propria cerebri passione, vel per consensum à partibus inferioribus, præcipuè autem ab Hypochondriis, vel à toto corpore, & in mulieribus ab utero. Qui ex proprio capitis vitio insaniunt, non modo habent causam irregularitatis, dum actu insaniunt, sed etiam extra insaniam, ob facilem recidivam, cùm promptissimè, & ex minima causa ad insaniam redeant. Semel enim capite, & rationis instrumento insigniter ex proprio vitio læso vix unquam, ac ne vix quidem, ad integram redeunt sanitatem, ut aliàs dixi. Qui ex totius corporis vitio insaniunt, licèt non adeò proximam dispositionem habeant ad recidivam, de facili tamen ad insaniam redeunt, & idcircò cùm agitur de eorum promotione ad sacros ordines, cautè videtur agendum, & exacto Medicorum examini supponendum: unde & in capessanda de iis experientia, an verè sanati sint, necne, tātundem temporis videtur expectandum, quantum expectandum est in insania quæ ex proprio capitis vitio fit: Et Canonistæ quidem, *in c. communiter dist. 33.* in furioso, seu Maniaco annum expectandum esse censent. Majol. 9 *de irreg. lib. 2. cap. 13. num. 5.* qui terminus habet quidem plurimum rationis quia cùm ex anni temporum mutatione soleant potissimùm morbi, pro superabundantium humorum conditione, reversionem facere, si omnia anni tempora pertransierint, & insania non repullulaverit, neque ullam de se significationem dederit, jure infirmus judicari posset ab insania omnino liber. Sed hic primò advertendum, quòd aliquibus insaniæ principium afferre solet aliquis error insignis in ratione victus, tam circa ea quæ cibum & potum, quam circa ea, quæ cæteras non naturales res respiciunt, præcipuè autem vehementes animi passiones, ut ira, excandescentia, timor, mœror, dignitatum affectatio, & 10 alia id genus. Itaque ubi securi undequaque esse desideramus, an æger perfectè convaluerit, necne, experientia esset desumenda ab his præternaturalibus causis, exempli gratiâ, ubi viderimus illum, qui ex vehementi aliqua animi passione, utpote ex ira magna, excandescentia, timore, aut mœrore in insaniam lapsus est, in præsentiarum post multam iram conceptam, aut post magnum incussum timorem, aut post longum, ac intensum mœrorem, nullum insaniæ signum præ se ferre, bene tunc judicabimus, ac tutò, hunc esse perfectè sanatum: nam alias stante corporis dispositione, de facili his ex causis ad insaniam redibit.

11 Secundò notandum in hoc casu, ut experimentum tutum eius rei nempe recuperatæ sanitatis habeamus, non esse tantum expectandum annum undequaq; exactum, sed ut pertransierit totum illud temporis spatium, in quo quis insaniuit, ut si quis insanire cœpit veris initio, deinde resipuit verè medio, non satis tutum est pronuntiare de eius sanitate, transactâ hyeme sequentis anni, sed necessarium est ut pertranseat, totum tempus vernum, quia morbi nonnulli pullulant in principio alicuius tempestatis, ac deinde recrudescunt in medio eiusdem tempestatis, vel etiam in fine, pro temporum ipsorum conditione magis, quàm pro qualitate tempestatis, hoc est, magis per tempestates, &

partes anni sumptas secundùm Medicos, qui eas mensurant à temporis conditione, prout magis frigidum, aut calidum, siccum aut humidum fuerit, & ab his qualitatibus anni tempestates incipiunt enumerare, quàm secundùm Astrologos, qui eas ab Æquinoctiis, & Solstitiis enumerant, nempe Ver ab Æquinoctio verno ad Solstitium Æstivum, Æstatem à Solstitio Æstivo ad Æquinoctium Autumnale, Autumnum ab Æquinoctio Autumnali ad Solstitium Hyemale, & Hyemem à Solstitio Hyemali ad Æquinoctium vernum: At medici Ver constituunt, & sic alias tempestates, aliquando multò ante, & aliquando multò post prædictos terminos Astrologicos: quin etiam producunt eas tempestates ad plures menses, & interdum annum constituunt absque Vere, quia Ver erit fortè constitutionis Hyemalis, & sic de cæteris. Cùm ergo morbi pro temporum constitutione insultum faciant hoc modo acceptâ indeterminando de recuperata sanitate ejus, qui aliquando insanivit, debet expectari, ut pertransierit omnino annus, & tota sequens anni tempestas, ut dixi.

12 Cæterùm cùm aliqui dementes, atque etiam Maniaci, & Melancholici non circa omnia insaniant, sed circa nonnulla quædam particularia, in cæteris autem sanam mentem præ se ferentes, non idcircò dicendum est, hos non habere causam irregularitatis, & posse ad ordines, vel eorum administrationem admitti, quia præterquam quòd imminet semper periculum, ne ipso actu administrationis circa illud particulare insaniant, cùm maximo scandalo, & indecentia, habent insuper maximam aptitudinem, ob rationis depravationem, ut etiam circa reliqua, quæcunque ipsis gerenda sunt, insaniant, & maximè in seriis, in quibus multâ mentis applicatione opus est: tunc enim vitium partis apparet, eùm curiosiùs ad suas actiones exercendas, & majori cum studio incumbit. Inter hos viderentur recensendi amantes, qui circa Amasiæ tantùm contemplationem, & desiderium insaniunt, & facilè in quibuscunque actionibus quantumvis seriis (imò faciliùs in his, quàm in aliis) à mente abstrahuntur, & ad Amasiæ imaginationem redeunt. Illud tamen peculiare habet hæc Amoris insania, quod ubi cessaverit, hominem relinquit undequaque sanos, nec facilè reversionem facit, ut quædam aliæ insaniæ consueverunt, ut alias alibi testati sumus: & hoc quidem jure, quia ejus causa in Hypochondriis magis residet, quàm in capite, quod nonnisi per consensum ab Hypochondriis patitur.

De hujusmodi autem insaniis, quæ ex Hypochondriorum vitio fiunt, (nisi simul & totius, & capitis læsio concurrat) aliter determinandum, quàm

13 de superioribus: hujusmodi enim insaniæ non sunt adeò durabiles, faciliusque superantur, & cura adhibita non tam de facili plerumque reversionem faciunt: & ratio est, quia plerumque insaniæ hujusmodi excitantur à vaporibus melancholicis, faciliùs ac promptiùs, quàm ab humoribus: unde fit, ut tantò faciliùs cedat insaniæ ex Hypochondriis, quantò faciliùs discutitur vapor, quàm humor: ille enim ob sui tenuitatem facillimè evanescit, & insania cessat, nec tantam facit impressionem in instromento, nec tantopere illud depravatum in suis actionibus relinquit, quantopere facit humor. Quod etiamsi ab ipsis Hypochondriis aliquando humores melancholici ad caput repant, non tantopere fixantur in organo, ut qui inibi generàtur, vel à toto transmittuntur: quinimò ab ipso organo, cum præcipuè non habet à Natura talem dispositionem promptè superantur, & insaniæ causa illicò cessat. Quibus sic stantibus, non videtur, quòd causa insaniæ, quæ ex Hypochondriis generatur, tanti æstimari debeat, ut non aliàs quàm causa insaniæ, quæ ex proprio capitis affectu fit, homines irregulares faciat, (nisi cùm actu tales insaniunt) Addo his quòd non tam seriæ plerumque sunt, nec tam permanentes insaniæ culpâ Hypochondriorum factæ, ut quæ ex proprio capitis vitio fiunt: nam non omnino, ac prorsus extra mentem insani id genus sunt, quinimò inter insaniendum apprehendunt se insanire, & ad mentem facilè redeunt, & cum effectu per vices cognoscunt se extra rem aut loqui, aut operari, & admoniti abstinent ab opere, & locutione, unde (nisi jam affectus in capite sit confirmatus) non solent palam, & in publicis viis, vel coram personis, quas reverentur, absurdos actus facere, aut absurda verba effutire, aut aliàs perperam operari, sed verecundantur in hominum conspectu, quod apertissimè demonstrat in illis rationem turbari tantùm, non depravari omnino, aut aboleri: quæ omnia eo modo, & non aliter, in hoc insaniæ genere eveniunt, ratione causæ eas insanias excitantis, quæ ut plurimùm vapor est melancholicus, qui neque fixatur in organi substantia, nec resistit resolutioni, sed facili negotio evincitur, ac dissipatur, ut dixi.

14

Cæterùm de reliquis insanorum generibus nihil addendum, cùm omnes sub alterutro ex prædictis generibus, vel Melancholicorum nempe, vel Maniacorum comprehendi in hoc casu possint, scilicet ad incurrendam irregularitatem. Itaque omnia illa, quæ in alterutro ex his procedunt, locum habebunt in

15 iis, qui sub ejus genere continentur, si modò excipiamus dementias, quæ febrem conjunctam habent, de quibus seorsim verba faciam. Sub Melancholicorum igitur genere reponendi Lunatici, Attoniti, Congelati, vel Cataleptici, Ecstatici, Lycan-

16 thropiei, seu Cynanthropici, Hydrophobi, vel Rabiosi, Dæmoniaci, Fanatici, Lymphatici, Enthusiastici, Præstigiati, Engastrimythi, amantes, ex assumpto veneno delirantes, icti à fulmine, & si qui alij hujus classis habentur. Maniacorum verò, & furiosorum genus, illos omnes comprehendit, qui in

17 perpetuo motu, & agitatione sunt, & cum clamore, audacia, ac terrore quodam insanire conspiciuntur, de quibus omnibus ac singulis verba alias feci, *lib. 2. tit. 2. per tot.*

SVMMARIVM.

1 *Epilepsia, ex quibus gravis dicatur.*
2 *Symptomata quomodo ostendant Epilepsiam esse gravem.*
3 *Symptomata quo magis terribilia, magis gravem Epilepsiam denotant.*
4 *Ex frequentia accessionum quomodo dicatur gravis Epilepsia.*
5 *Ex duratione Paroxysmi quomodo fiat gravior Epilepsia.*
6 *Epilepsia quomodo gravis denotetur ex iis, quæ relinquuntur post accessionem.*
7 *Levis Epilepsia quæ dicenda.*
8 *Epilepsia gravissima incurabilis, & cur faciat irregularem, n. 19.*
9 *Experimentum desumptum ex tempore de recuperatæ sanitate Epileptici, quale sit oportet.*
10 *Spatium annuum in quibus Epilepticus tutum sit ad sumendum dictum experimentum.*
11 *Experientia ad probandum utrùm Epilepticus sit sanatus, neque tuta, neque certa sunt.*
12 *Epilepticorum filij irregulares. Declara ut num. seq.*

13 *Nepotes*

De Epilepsia & Apoplexia.
QVÆSTIO V.

CAnonistæ inter eos, qui mentē oblæsā habent, vel ut eorum modo loquar, inter ægritudines animi cōnumerant etiam Epilepsiā, morbum comitialem dictū, seu morbum sacrū, circa quē nonnulla sunt multa consideratione digna à Medico discutiēda; ac primò de morbi gravitate aut levitate necesse est determinare, juxta alterutrū enim irregularitas magis, vel minùs promptè incurritur, ac magis itē, aut minùs dispensabilis cēsetur: de hac tamē materia plura dixi aliàs, nunc nōnulla restant breviter proponenda, ac resolvēda Epilepsia igitur 1 dicitur gravis ex symptomatū gravitate, ex eorundē multitudine, ex frequentia accessionū, ex earundem duratione, & ex iis randē, quæ ab accessione relinquuntur. 2 Symptomata primò quo plura sunt, eò graviorē ostendunt Epilepsiā, & consequēter quò pauciora eò minùs gravē, sunt verò hæc symptomata casus repentinus, qui aut præsentitur, aut nō: si præsentiatur, minùs gravē denotat morbū; non enim fit ex essentiali cerebri morbo, sed ex cōsensu aliarū partiū, & habet minorē indecentiā, quia ægri præsentiētes paroxysmū, hominū conspectum fugiunt, abscondētes se, quousque à paroxysmo se recolligant, præterquā quod solet fieri cum minori membrorū distorsione, & cum minus terribilibus accidētibus; habet etiam minus periculū, quia ægri sibi opportunè cavent, quod non potest evenire cū paroxysmus nō præsentitur, unde aliquādo se præcipitant, aut cadunt in ignē, aut in terrā, & caput, aliasque partes pessimè percutiūt. Aliud symptoma est membrorū contorsio, & hæc quo major est eò graviorē morbum denotat. Præterea spuma in ore, qua apparente morbus est minus gravis, gemitus, & ejulatus, respirandi difficultas, urinæ fæcum, ac spermatis involuntarius exitus; graviorem tamen morbum ostendit exitus spermatis, quam fæcum, grauiorem item exitus fæcum, quam urinæ.

3 Deinceps eadē symptomata quo magis terribilia sunt, eo graviorē Epilepsiā ostendunt nam interdū unū, idemque symptoma & gravius, & levius apparet; sicut de contorsione membrorū dixi, si magna sit magnū morbū, si modica levē denotat; est enim, quando tāta contorsio partiū, & membrorum fiat, ut impossibile videatur eo modo fieri posse. Presbyterū vidi in Ecclesia S. Claræ prope Minervam ex improviso Epileptica accessione prehensum, tanta partiū faciei distorsione, ut os ipsū (vix audeo proferre quod oculis ipsis vidi) ad pectoris claviculas usque distorqueretur. Monialē itē tanta retractione capitis ad posteriora tentatā conspexi, ut ad renes usque pertingeret, quo paroxysmo quibuslibet diebus prehēdebatur ad longum tēpus, à quo tamen optimè convaluit; amittebat autē omninò vocem, licet ad se redisset, quod non nisi oriēte sole recuperabat, cum paroxysmus 21. hora prægressi diei accederet: sed & inter se comparata accidentia, unum alio gravius est, ut de exitu spermatis, cum de exitu fæcum, & urinæ comparato dixi.

4 Ex frequentia accessionū dicitur gravis, aut levis Epilepsia; nā quanto major est, eo gravior. Gravissima illa cēsetur, quæ singulis noviluniis & pleniluniis, & in lunæ quadratis quoq; prehēdit: gravissima itē ea, cujus accessiones vel minima ex causa repullulant, ut ex minimo errore in victus ratione, ut ex animi passione, ex cibis, aut potibus nocivis, ex usu Veneris, ex somno profundiore & longiore, & ex aliis similibus.

5 Ex duratione Paroxysmi gravis dicitur Epilepsia, quando multū durat, & eo gravior quo magis durat, ita ut levissima ea dicatur, in qua homines dicto citiùs ad se redeūt, & tanquā si nihil mali perpessi essent, post paroxysmū se habent. Simili Epilepsia detentū aliquando Cæsarē ferunt, aliosque primæ notæ viros in quovis virtutum genere insignes.

6 Denique ex iis, quæ ab accessione relinquuntur, gravis dicitur Epilepsia, nam si Æger nulla verecūdia afficiatur, tanquā si nihil passus esset. si fatuitas adsit, aut stultitia, aut mentis inconstantia, aut memoriæ defectus, aut impotentia ad motum, aut mēbrorum, aut oculorum offuscatio, & id genus alia, si, inquam, aliqua, vel plura prædictorum, vel omnia post paroxysmum remaneant. gravem morbum ostendunt; eo graviorem, quo plura sunt, & majoris momenti, & diutius persistunt.

7 Cōtra verò levis Epilepsia ea dicēda, cujus accessio persentitur, & momētanea est, & nulla mēbrorum distorsione, nullo gemitu aut vociferatione notabilis. nulla urinæ, fæcum, & multo minus spermatis involuntaria ejectio apparet, verecundia post paroxysmum, nulla corporis lassitudo, nulla mentis inconstantia, nullus membrorum torpor, nullus memoriæ defectus eam consequitur: hæc certè si insimul raritate paroxysmorum fuerit conspicua, penè in nullo censu habenda videtur, cum neque indecentiam ullam secum afferat, neque ullum notabile periculum comminetur, quoad tempus administrandi in sacris, nam aliàs nulla tam levis Epilepsia est, quæ periculo vacet quoad vitam, cum etiam levissima in accessionibus, & insultibus adaugeri ita possit, ut hominem è medio tollat.

8 Notandū præterea, quod Epilepsia laborās gravissima, ac tali, qualē Canonistæ describunt, & præcipuè Majol. *lib. 2. de Irreg. c. 16. n. 2. & seq.* nunquam omninò curabilis est nec quantùvis longo tēpore homo à paroxysmo liber permaneat, potest præsumi ab eo morbo sanatus, dūmodo id non semel tantum, atque iterū, sed pluries passus fuerit; & ratio evidētissima est, quia causa excitans morbū violentissima fuerit oportet; unde morbus tā magnus sit excitatus qui organū ipsum necessario insigniter labefactaverit, & maximā impressionē fecerit, quam removere est penè impossibile in totū, imò neque ex parte, cum si removeri posset ex parte, removeri etiā posset ex toto, cum facilius sit removere minus impedimentū quam majus; si ergo remota est causa morbifica ex parte, impedimentum quod remanet erit facilius amouibile, cùm minus sit, quam cū non erat ex parte amota. Quandocunque ergo constet de tanta gravitate Epilepsiæ, quantā hactenus dixi, & quantam designāt Canonistæ, jam incassū vertitur in dubiū an Epilepticus dispensari possit, quia ob non reversionem paroxysmorū ad longum tēpus liceat præsumere, quòd sit sanatus, hæc enim præsumptio vana omninò est, quia talis nunquam

homana ope sanati potest, onde si dispensetur, facilè est illum morbum relabi præcipuè inter ministrandū, quando majoris mentis applicatione opus est; irregularis igitur hujusmodi Epilepticus perpetuò omninò permaneat. In leviotibus autem Epilepsiis, aut saltem non tam gravibus, sequi possumus Majoli coosilium, qoòd Episcopus cum Medicorum consilio determinet, utrum sanatus dici possit infirmus, & dispensari, aut noo.

9 Vlteriùs sciendum, tutom esse consilium Canonistarum voleotium ex tempore somendum esse experieotiam, utrum Epilepticus sanatus sit perfectè, necne, quod tempus duplex faciunt, nempe menstruum & annuum; verùm inanem oronino experientiam esse desumptam ex tempore menstruo, cùm rarissimè, aut ounquam, & non nisi in gravissimis Epilepsiis, & confirmatis eveoire soleat, ut singulis mensibus paroxysmus invadat, imò in bis ipsis Epilepsiis gravissimis, & coofirmatis fit interdum, ut per spatium menstruum, & ultra bimestre ægri quietem habeant, dico etiam io iis, quæ singulis Noviluniis & Pleniluniis ægros exagitant, cùm tamen deinceps fortiores paroxysmos faciant. At morbus, qui gravis quidem sit, sed non gravissimus, semel atque iterum io singulis annis invadere solet, interdō etiam rariùs, unde non solùm non sufficit menstruum spatium ad desumendum experimētum

10 recuperatæ sanitatis, sed neque fortè annuom; tameo quia maximè urget annui spatij diuturnitas, & variarum tempestatum conditio, dicendum mibi videtor, ot sequitur, distinguendo, quòd in bis, qui semel, aut iterum tantùm Epilepsia in toto anno prehendi consuevetunt, spatium annuū sufficiat ad tale experimentum capessendum, præsertim si coostet, debitam curam pro recuperanda sanitate eos adhibuisse. In his autem qui frequentiùs prehendunor, nequaquam, oisi aliqua ratione id fieret, nempe ex mutatione ætatis, ut exempli gratia, si ante 14. annum, aut aote 21. aut ad summum usque ad 25. annum, qui Epilepsiæ symptomatibus fuerit etiam fortiter & frequenter correptus, ac deinceps per totum sequentem annum nullo modo ab iis fuerit molestatus, jam quasi certi esse possumus, hunc ex mutatione ætatis perfectè convaluisse; quod tamen non habet locum in aliarum ætatum mutatione, quippe cùm Epilepsia post prædictos annos perseverans nullo modo amplius recedat, sed potiùs ingravescat, ut patet ex sententia Hippoctatis *lib. 5. Aphor. 7.* Quibus tamen non obstantibus, si quis post longam & exactissimam curatiooem per annum ab Epileptico insultu immunis remaneret, non esset omnino spes omnis ejus recuperatæ sanitatis abjicienda, observandus tamen esset insequens annus, & non nisi cum multa cautela permittendus esset in sacris ministrare.

Cæterùm experientiæ, quæ proponūtur ad probandum utrū Epilepticus sanatus sit, necne, multæ

11 quidem sunt, sed neque tutæ, neque certæ: oō sunt tutæ, quia fieri potest, ut qui posthac sanus ab Epilepsia vivere posset, medicamēto Epilepsiā excitāte adhibito, denuò in morbum relabitur absque spe sanationis; fortè ergo talia medicamenta tuta conscīetia adhiberi oon possunt; sed neque sunt hujusmodi medicamenta certa; quia frustrantur quandoque & utplurimùm fortè fine suo, quod pene in quibusvis medicamētis habet locum, quorum plura hanc, aut illam virtutem à natura nacta prædicantur, cùm autem in usum trahuntur, experimentatorem ludunt; & ut à proposita re non longè abeamus, cato hædioa à Galeno *in Cons. de Puer. Epil.* dicitur promovere Epilepsiam, quod Canonistæ adnotarunt. Majol. *ubi suprà, n. 9.* & tamen Rasis, Avicenna, Mesue, & plures alij innoxiè hædina carne uti Epilepticos posse docent, sic & Hyssopum, Apium, Petrosellinum ex communi sententia Epilepsiā excitant, quæ tamen plures Epilepsicos impunè usurpasse aliquando novimus, idē evenire potest & de suffitu Myrrhæ, Bituminis, Cornu caprini, & Hyrcini, quia, ut dixi, falsa sunt, quæ de horum virtute prædicantur. Apium Avicenoa, & alij Epilepsiā excitare volunt, contra Leonard. Iakin. *de Acut. morb. cur.* acriter defendit, illum ab boc vitio esse immunem, vanæ ergo hujusmodi experieotiæ sunt, & experimentatores frustrantur, quemadmodū etiam vana & ridicula sunt, quæ plures Medici & ex Canooistis Majol. *lib. 2. de Irreg. c. 14. n. 11.* referunt de remediis, per quæ potest curari Epilepsia,

12 quæ cum gravis est vix, ac ne vix quidem ratiooalibus, efficacissimisque medicamentis cedit, tantùm abest, ut hujusmodi nugis debellari possit. Iam verò, quia Majoli ordinem in hac materia tractanda secuti sumus, restat, ut de iis quoq;, quæ in ejus capitis calce addit, aliquid dicamus; & primò de filiis Epilepticorum; hos ille ab admissione ad sacros ordines excludit, & irregulares esse dicit ex Gabucino; sed, res non tam generaliter, ac crasso modo determinanda videtur, nec absque omni distinctione, imò quamplura consideranda veniunt, tam respectu parentum; quàm respectu promovendi: nam primò quoad Parentes certum est, multò majus dubium intervenire de eo, qui ex utroque parēte Epileptico ortus est, quàm de eo, qui ex alterutro tantùm; & ad verum ulterius, idem dubium militare

13 de eo, qui avos Epilepticos habuerit, quod militat in eo, qui parentes eodem morbo babuerit detentos, quia in confesso est apud Medicos, vitia hæreditaria, imò & proprietates quasdam individuorum ab Avis transferri in nepotes non minùs promptè, quàm à Parentibus in filios, ita ut eveniat plerumque, ut nepotes contrahant vitia Avorū, à quibus tamen Parentes immunes exstiterint; sed quid mirum hoc? similitudines ipsas effigiei nepotes magis referont Avorum, quàm Parentum; jam & ex Avo Æthiope, Nepotem susceptum Æthiopem scimus, atque id non semel, cùm tamen parentes albo colore dotarentur, itaque & hoc nullum excitare debat dubium in promovendo, atque omninò non minùs quàm is, qui parentes sortitus est Epilepticos, & cùm non minor suspicio irrepere possit de Nepote habente avos Epilepticos, quàm de filio habente Epilepticos parentes, videant Canonistæ an utrique eidem irregularitatis incommodo pariter subjaceant.

14 Præterea majus dubium excitare deberis, qui Matrem, aut aviam Epilepsiæ morbo obnoxiam habuerit, quàm qui eodē morbo agitatū babuerit Patrem, aut Avum, & ratio est, quia fœminæ plura cōmunicant filiis, quàm mares, imò & multò faciliùs & vitia, & proprietates quædam naturales à fœminis in filios transmittuntur, quàm à maribus; quod quidem evidentissimè patet, quia fœminæ & semen præstant & materiam in augmentum conceptus, quem per loogum tempus in utero fovent, & proprio sanguine enutriunt, & deinceps etiam proprio lacte Sed nō est fortè his nūc locus, satis illud sit, characterem specificum, quod quidem maximū quid est, à fœmina potiùs, quàm à mare natū habere; de hoc qui dubitat, de veritate dubitat; adeat interim animalia specie differentia inter se coëuntia,

&c

& generantia, & natos competiet à matribus specificum characterem habere.

15 Respectu denique promovendi considerandum est primò corporis temperamentum, deinceps capitis dispositio, & fortitudo, eiusdem forma, & magnitudo, sensuom acuties, vel obtusitas, sic & mētis vigor, & alia id genus; nam quoad temperamentum totius paret, quod temperamentum frigidū & siccū melancholicum scilicet, aut frigidum & humidum, nempe pituitosum, Epilepsiæ esse magis obnoxium itaque cum offertur promovendus ex parentibus Epilepticis natus tali dotatus rēperamento, maiorē dabit suspicandi ansam. Caput etiā si obtineat malè dispositū, ac debile, & quod minima ex causa facilè læsionē patiatur, adhuc magis suspectos nos reddit quòd si unà ipsū caput fuerit prægrande, aut nimis parvum, de dispositione ad Epilepsiā jam nos certiores faciet, licèt parvum sit pejus multò, quàm magnū, imò caput magnū non semper malū, parvū verò semper est malū Gal. *lib. 6. Epid. comm. 1.* quia caput magnū potest provenire ex fortitudine virtutis formatricis cum copia materiæ, & tunc quidē validū est, nec facilè morbis subjicitur, non sic verò cum provenit tantùm ex copia materiæ cū modica virtute, quia tunc facillimè morbis, & maximè Epilepsia tentatur. Quinetiam conformatio ipsius capitis est maximè consideranda, si enim caput malè conformatū fit, denotat organorū malam dispositionem, & solent semper huiusmodi capita magnis morbis, & ipsa Epilepsia molestari. Sensus quoque ipsi ubi obtusi sint, vel omnes, vel eorum aliqui, sic & mens si obtusa fuerit, ipsius capitis imbecillitatē, & eius dispositionē ad cōtrahendos morbos, & maximè hæreditarios, qualis est Epilepsia, denotabūt.

16 Insuper in promovendo considerandum est, an morbo aliquo notabili ipsius capitis laboret, præcipuè autē catharro, dolore, stupore, somno gravi, Incubo, vertigine præsertim cōsiderabili, & frequēti tales enim morbi solent Epilepsiam præire, ac præsertim Incubus, & vertigo; si ergò Epilepticorum filius huiusmodi morbis detineatur, vix effugiet, quin in ipsā Epilepsiam à parentibus hæreditatam præcipitetur. Ubi igitur plura, aut nonnulla prædictorū in promovendo, qui ex parentibus Epilepticis ortus sit, observentur, cautè determinādū de eo est, ne tam facilè promoveri debet, ubi verò aut nulla eorū, aut levissima quædā appateāt, iniuria à promotione ex mea sentētia repelletur, quia nō est necessè natū ex Epilepticis parentibus Epilepticū fieri, sic enim per generationes cōmunicaretur Epilepsia in infinitum.

17 Et hoc multò magis habebit locum ubi promovendus jam transierit pubertatē, & huc usque sanus permanserit non solùm ab Epilepsia, sed ab omni alio symptomate præcedente, aut concomitante Epilepsiam, quia si quod vitiū à parentū seminibus natis communicatur, id antè pubertatem detegitur, maximè si vitium ex iis sit, quæ puerulis, & Impuberibus familiares sunt, quale Epilepsia est, quæ idcircò morbus puerilis vocatur, quod maximè, ac promptissimè consuescat pueros adoriri usque ad Pubertatem; & licèt illud veritatem habeat, quòd omniū pessima illa Epilepsia sit, quæ prehendit post Pubertatem, quia omninò, aut saltem urplurimum incurabilis est, tamen difficile, ne impossibile dicam, est natum ex Patre, aut Matre Epileptica, aut ex utroque Epileptico, & qui in seminibus vitiū contraxerit, Epilepsia ante pubertatem non tentari. Itaque si promovendus ad pubertatem usq; sanus permanserit, nulla suspicio infectionis irrepere debet; unde etiamsi ex parentibus Epilepticis natus fuerit, non temere a promotione est repellendus.

Epilepsiæ non absimilis morbus est una parte Apoplexia videtur, cuius etiam causa quis promoveri ad sacros ordines prohibetur. Rota *in Florentina Canonicatus 3. Iunij 1630. coram Verospio, n. 9. quæ est decisio 384. p. 5. re ent.* quia tamen hæc eius naturæ est, ut hominem facilè primo, aut altero insultu, etiam si non multùm fortis existat, è medio tollat, non habent locum in Apoplectico circa irregularitatem, quæ locum habent in Epileptico: nam Apoplecticus à paroxysmo excitatus non facilè in illum reincidit, si vivere debeat, Epilepticus verò contra; Apoplecticus denuò, si morbo prehendantur, utplurimū, ut dixi, perit, aut saltem insignem membrorum oblæsionem, & impedimentum incurrit, unde ex his dici firmiter potest Epilepticū ob reincidēdi periculum esse irregularem, Apoplecticum verò ab eo periculo plerumque esse immunem, licet & hic

18

19 aliis ex causis ab ipso Apoplexiæ morbo pendentibus irregularitatem incurrere possit, nam solet incurrere in Paralysim alicujus partis, aut etiam in mentis obrusionem, insensibilitatem, fatuitatem, immobilitatem, mutilarū, & id genus alios morbos ac symptomata, de quibus omnibus impedimentis suo loco dicendū. Hic autem tantùmodo de mentis obrusione, quæ post Apoplexiā relinquitur, mentis habenda, est enim aliquando tanta, & talis, ut hominem non aliter, quàm vera dementia, ac fatuitas reddat irregularem; & hoc eo modo accidit, quia ex morbo relinquitur insignis oblæsio in ipso discursus organo, hoc est in cerebro, ex qua impeditur recta ratiocinatio, & aliquando omnis quarumcūq; rerum memoria; quemadmodùm enim secundùm plurimum Apoplexia relinquit post se paralysim, & resolutionem externorum membrorum, ita ut amplius suo munere fungi non possint, sic & aliquando relinquit paralysim, & resolutionem, & totalem deperditionem organorū internorū, unde abolentur eorum officia, & ea ratione Dementia, fatuitas, Memoriæ totalis amissio, auditus, & visus deperditio, & alia id genus ab Apoplexia apparēt.

20 Illud tamen adnotandum, quòd si Apoplexia nullū post se relinquat notabile nocumentū, (licet hoc nisi ea levissima sit, de raro admodū contingat) nulla causa est, ob quam quis irregularis censeri debeat: nam & Apoplexia interdum tentatos vidimus non multo post tempore sanos undequaq; factos, quamobrē non est sēpet, neq; universaliter vera ea Canonistarū cōclusio, quod Apoplectici supervivētes nec promoveri possint nec promoti administrare ut benè declarat Majol. *lib. 2. de Irreg. c. 14. sub n. 2.*

21 Notandum præterea, tam Epilepsiam, quàm Apoplexiam posse ad ægritudines Animi referri, si ægrū in accessione positum consideremus, cùm uterque morbus omnem prorsus rationis, ac sensuum usum prohibeat, unde in utriusque accessione ægri extra se rapiuntur, & nullatenus Rationis compotes sūt; & quamquam Majol. *loc. cit.* Apoplexiam à morbis Animum respicientibus sejunxerit, reponens eam cum cæteris corporis ægritudinibus, & sub ipsa Paralysi cùm verè Apoplexia universalis sit Paralisis, quemadmodum Epilepsia universalis est convulsio tamen hoc non ex arte fecit, quia vel uterque morbus ad corpus, quod Medici faciunt, vel uterque ad Animum est referendus, si Canonistarū divisionem sequamur; nam tam Epilepsia, quàm Apoplexia, ut diximus, in accessione accelerate, ad Animū spectare videntur, quia facultates Animæ devastant; Medici autem ad corpus eos ipsos morbos referunt, quia revera omnes à corporis vitio originem habent, ut curato corpore per medicamenta illicò Anima suis facultatibus uti libere solet, & bomo corpore & anima benè constare.

SUMMA

SVMMARIVM.

1 *Morborum Irregularitatem inducentium divisio, & numerus.*
2 *Capitis dolor multiplicis speciei, & quanam species faciat hominem irregularem.*
3 *Vertigo quandonam faciat hominem irregularem, & plures eius divisiones.*
4 *Quanam vertigo ad inducendam irregularitatem levis, seu gravis dicenda, & ex quibus signis cognoscatur.*
5 *Ex quibus signis dignosci possit, vertiginem per consensum fieri, aut per essentiam.*
6 *Paralysis quid, & quomodo differat ab Apoplexia, ejusque divisio.*
7 *Canonistarum determinatio, quod Paralytici sint irregulares, quando, & in quibus habeat locum, in quibus vero non.*
8 *Nervi non tantùm externi, & externarum partium, sed etiam interni, ac partium internarum paralyticantur.*
9 *Nervi ad sensus externos destinati, illius sensus, ad quem pertinent, si resolvantur, amissionem causant.*
10 *Sensus Tactus si ex paralysi nervorum ad ipsum pertinentium deperdatur, quando inducere debeat irregularitatem.*
11 *Gustus, & odoratus deperditio an debeat inducere irregularitatem.*
12 *Stomachus resolutus omninò facere debet hominem irregularem.*
13 *Morbi ex resolutione Intestinorum, Sphyncteris musculi, & Vesica urinaria, quid incommodi afferant.*
14 *Intestinorum resolutio, & maximè Intestini Recti causat impedimentum retentionis fecum.*
15 *Vesica urinaria paralysis urina incontinentiam parit.*
16 *Sphyncteris musculi resolutio quos effectus parere possit.*
17 *Cur prædicti tres morbi non dispensabilem irregularitatem inducere debeant.*

De cæteris Morbis, ex quorum culpa homo evadit Irregularis, & primò de morbis Capitis

QVÆSTIO VI.

ANtequam ad propositam provinciam accedamus, & de singulis morbis irregularitatem inducentibus verba faciam (de quorum tamen nonnullis, qui maioris momenti sunt, quàm ij, de quibus Canonistæ ne verbum quidem) dividam eos tripliciter, cùm hæc divisio multùm faciat ad principale negotium. 1 Ergo morbi hujusmodi vel perpetui sunt, & ex quo inceperint nunquam hominem relinquunt, sed ad mortem usque concomitantur, (& hi vel à nativitate, vel postmodum prehendere possunt) quos immanentes vocabo; alij post aliquod tempus omninò cessant, & hominem undequaque sanum dimittunt, & hos transitorios appellabo; alij denique sunt qui hominem relinquunt quidem sanum, sed reversionem exindè faciunt, hosque Recidivantium, vel Recurrentiũ nomine insignitos volo. Sed prætereà singulæ harum classium possũt iterum subdividi hoc modo, nam ex prioribus quidam omninò nunquam curantur, quidam cum magna, imò maxima difficultate: sic ex tertio ordine alij facilè revertuntur, & frequenter, alij difficulter & de rarò; ex secundo autem ordine quidam breves sunt, quidam longi, & quidam longissimi. Generaliter ergo loquendo, videtur, quod immanentes morbi, ubi eius ponderis fuerint, quod ad irregularitatem inducendam sufficiat, nullum dubium excitare possint, quantùm est ex hoc, nec ullam dispensationem admittunt, nisi à Summo Pontifice, etiamsi non impossibilitas celebrationis urgeat, sed tantùm summa, & rationabilis difficultas: trãsitorij autem quousq; hominem detineant, causant irregularitatem, tamen recedentes adimunt insimul omne irregularitatis impedimentũ, non obstante quacunque causa in cõtrarium, etiam turpitudinis insignis, aut insignis deformitatis, & indecentiæ, ut esset, exẽpli gratia, Phrenitis, quæ recedens nihil omninò impedimẽti relinquit, ut aliàs annuimus. Recurrentium denique morborum aliqui, id est qui facilè, aut frequenter revertuntur, Irregularitatem perpetuam inducunt; qui verò difficulter, non ita. De his ergo singulis jam verba facienda, ut si quid à Canonistis intactum in iis pertractandis observem, in medium afferam, & si quid item aliter se habere, quàm quomodo aliqui eorũ determinaverint, inveniam, ea ut par est, ipsis corrigenda proponã; & quia Medicorũ ordo in morbis recensendis expeditior videtur, nam à capite incipientes ad alias partes progrediuntur; nihilq; intactũ relinquunt, eorũ ordinẽ libentissimè sequar. 2 Initium ergo desumam à capite, in quo considerantur nonnulli morbi, quorum culpa irregularitas incurritur, præter jam cõmemoratos, & primò offertur dolor capitis, de quo certe multa dicenda essent, ego tamen omnia breviter cõgerens dicam primò, Capitis dolorem esse multiplicis speciei, de eiusque speciebus si quis exactam cognitionem habere desiderat Practicantes adeat, Arabes præsertim, eorumque sectatores, qui numerosiori divisione in hac re usi sunt quam Græci, & Latini; ad negotium tamen nostrum facit, ut dividamus tantum hos dolores primò in leves, graves, & gravissimos, secundò in continuos & interpolatos, & recurrentes: Dolor ergo capitis, qui debeat præbere causam irregularitati, non dubium est quod debeat esse gravissimus; aut saltem gravis, nam levis in censu non est habendus; debet etiam esse continuus & quousque continuus fuerit causam irregularitati dabit, quia dolor gravis, & continuus impedit hominem libere uti suis muneribus, præsertim capitis cuius dolor universo corpori est communis. De dolore autem gravi interpolato, sed recurrenti poterat esse dubium, quod hoc pacto diluetur, nempe dolorem huiusmodi, si frequenter recurrat, facere hominem perpetuo irregularem, cum semper præsens sit, aut esse possit causa impediens liberum corporis usum. Cuiuscunque autem speciei sint huiusmodi dolores, dummodo habeant prædictas conditiones, dabunt causam irregularitati, ut est species illa, quã Cephalalgiã nominant, & maximè illa quã appellant Galeatam; sic & dolor ille, quem vocant calvum. Neque refert utrum totum caput doleat, ut in Cephalea & Cephalalgia, vel ipsius pars, ut in Hemicrania & calvo, nam non minus hi dolores partiales, quam universales, si habeant conditiones cõmemoratas, dabunt irregularitati causã, cum tam priores, quam posteriores pariter liberum corporis usum impedire consuescant.

3 Cæterùm vertigo dubium excitare potest, quãdo hominem faciat, aut non faciat irregularem, cumq; observaverim Canonistas parcius, quam res exigat de ea verba fecisse, dicam, Vertiginem habere plures gradus quædam enim est levissima, & quæ sola frictione frontis, vel oculorum superatur, alia non tam facili negotio discutitur sed homo cogitur sese aliquo modo munire, ne cadat: tertia vero gravis est, & quæ hominẽ cadere cum violentia cogit, nec de facili superatur. Hæc enim vocatur tenebricosa, & est Apoplexiæ, & Epilepsiæ proxima, ut omnes Medici fatentur Gal *int. 2. Aph. 17.* & notavit Rota *in Pamp. Abb. de Szagra 1603. coram Ludovisio, n. 9. & in Bonon. Profes. 9. Dec. 1611. coram Vbaldo, n. 10.*

Adhuc

Adhuc observandum, vertiginem vel de raro prehĕdere, & nonnisi ex magna occasione, vel prehendere frequentius, & qualibet levi ex causa. Præterea vertigo vel habet causam facilè amovibilem, vel mediocriter, vel maxima cum difficultate; non, inquam, respectu paroxysmi particularis, ut supra dixi, sed respectu totius morbi, ita ut causa amota, morbus non amplius reversionem faciat. Denique vertigo vel fit per consensum, nempe ex elevatione vaporum ab infernis, aut aliis partibus ad caput; vel fit per essentiam, nempe per proprium Cerebri morbum. Atque hoc pacto dicendum, quod vertigo gravis, quæ frequenter prehendat, causam habeat fixam de facili amovibilem, facta ex proprio Cerebri morbo, promptissimam causam præbeat Irregularitati, quæ vix dispensari possit, ac ne vix quidem, quia cum sit proximus morbus Epilepsiæ, & in Epilepsiam omnino terminetur, periculum imminet, ne promovendus inter ministrandum in paroxysmum labatur, qui in Epilepsiam terminetur. Quæ verò media est inter gravem, & levem, si frequens sit, si causam habeat perennem, & fiat per proprium capitis affectum, adhuc eidem incŏmodo subjicitur, quia omninò in graviorem, & gravissimă tandemque in Epilepsiam terminatur, sin autem per consensum fiat, magis sanabilis videtur, unde cum ea facilius dispensari poterit, si modò ipsa etiă causa fuerit aliquo modo amovibilis; præterquam quòd non pari periculo subjacet, ut in Epilepsiam degeneret levis autem vertigo, quæ per consensum fiat neque frequenter redeat, erit tantummodo ab Irregularitate immunis, quia opportunè curata omne adimit dubium majoris morbi, neque ullam secum habet turpitudinem, neque corporis usui

4 incommodat. Vt autem Canonistis majorem in modum satisfaciam, ex aliquibus signis illos deprehendere doceam, quænam vertigo ad hunc effectum levis, quæ gravis, aut quæ gravissima censenda sit. Primo igitur vertigo, quæ ex causa interna excitatur, gravis dici debet quantum ex hoc, levis, quæ ex causa externa, ut si fiat ex crapula, & ebrietate, ex intuitu rerum rapide, velociter, & in girum se moventium, vel ex odore aliquo acuto, vel ex fumo carbonum, & similium rerum. Secundò vertigo, quæ prompte recurrit gravis est quantum est ex hac conditione, & tanto magis, quantò habuerit accessiones magis ordinatas, ut si singulis mensibus in Noviluniis, & Pleniluniis, & Lunæ quadratis urgeat, hæc enim maximè finitima est Epilepsiæ, & in eam omnino degenerat. Tertiò vertigo, quæ fit cum oculorum obtenebratione gravis est gravior illa, in qua caput ipsum, & corpus Ægrotantis videtur circumagi, gravissima denique, in qua homo cogitur in terram concidere, hæc enim jam in Epilepsiam abit; levis verò est, in qua prædicta absunt, & tantummodo externa circumagi videntur, & oculorum visus nullo modo læditur, ac nullatenus offuscatur. Quartò vertigo tanto gravior est, quantò magis eius paroxismus perdurat, causam enim significat fixam, ac fortem, & non facilè resolubilem, & virtutem insuper debilem, ex quibus fit, ut facilè augmentum capiat, & in deteriorem naturam convertatur; quanto autem brevior, tanto levior ob causam morbi resolubilem, non fixam, & virtu-

5 tem vegetam. Quintò vertigo, quæ fit per proprium Cerebri affectum gravis censenda, contra levis quæ per consensum. Cognoscitur verò vertiginem fieri per proprium Cerebri affectum, ubi caput ipsum jam ante affectum fuerit quod vel ex prægresso aliquo dolore, vel gravitate, vel somnolentia, vel obtusitate, vel longo auriŭ sonitu, tumore fluctuatione, tinnitu, sibilo, interimque non præcesserint querelæ partium aliarum capiti subjectarum, ut stomachi præcipuè, & Hypochondriorum, aliarumque partium naturalium. Contra vero si per cŏsensum fiat cognoscitur ex præcedentibus affectionibus earum partium, quarum consensu vertigo excitatur, absentibus interim pravis ipsius capitis dispositionibus, ut si à ventriculo eveniat, quod plerumque contingit, præcessit Nausea, vomitus, ipsius ventriculi dolor, aut morsus, cruditas, oris amaritudo, vel aviditas, & ipsa vertigo succedit ad has affectiones stomacho existente repleto nimio cibo, vel potu; vel humore aliquo præternaturali, aut corrupto, & non ante revertitur, quàm eædem dispositiones præcedant, neque ex causa fit nisi ad eam partem spectante; quod si fiat stomacho jejuno sumpto cibo alleviatur, si verò stomacho repleto alleviatur vomitu, aut diarrhæa. Atque ex his Canonistæ facilè determinare possunt, quæ vertigo dispensabilis sit & quæ non.

6 Cæterùm prætermissis nonnullis morbis, in quibus nihil dubij excitari potest, de Paralysi loquamur, quæ est Nervorum Resolutio, & si sit universalis, dicitur Apoplexia, de qua jam locuti sumus, vel est partialis, & nomine Paralysis insignitur, & quia Nervi vel ad sensum, vel ad motum divisim destinantur, vel ad utrumque simul, evenit, ut interdum ex Paralysi Motus tantùm auferatur, non autem sensus, aliquando sensus, non autĕ motus, aliquădo & motus & sensus; prout nervi læsi ad alterutrum

7 eorum, vel ad utrumque fuerint destinati. Itaque quemadmodum procedit Canonistarum determinatio, quod Paralytici sint irregulares, quandocunque alicuius necessarij membri aut motus tantum, aut unà motus & sensus amittuntur, ita non promiscuè procedere potest quandocunque sensus tantùm deperditur, quippe cùm distinguendum absq; dubio sit de parte, quæ sensu privatur, non omnino injurium, esset, si quis fortè unius, aut alterius digiti manus, vel alterutrius pedis, vel etiam utriusque partis ipsius faciei, vel cujuscunque sensus cuius amissio non sit valdè præjudicialis, neq; ullă afferăt turpitudinem, ut ex hoc irregularis fieret, quamobrem ita limitanda est Canonistarŭ determinatio, ut tŭc quis irregularis evadat ex Paralysi, cùm aliquod membrum necessarium oblæsum habet, aut membrorum, vel partem resolutam haberet, quæ deformitatem insignem faceret, ut esset tortura oris, vel oculi alterutrius, aliarumque id genus partium.

8 Quoniam autem non tantùm nervi membrorum partiumque exteriorum, sed etiam partium membrorumque internorum aliquando resolvuntur, seu paralyticantur, & ex eorum resolutione plures morbi maximum incommodum, ac dedecus secum habentes oriri solent, videndum, quinam morbi ex hujusmodi nervorum resolutione oriantur, qui

9 causam irregularitati dari possunt. Et primò nervi omnes ad sensus externos destinati, si resolvantur cæcitatem, surditatem, stuporem, tactus, gustus, odoratusq; carentiam excitant: de cæcitate tamen, & surditate non est, quod quidquam addamus, cùm ex quacunque causa eveniant, omnimodam causam

10 Irregularitati præbeant: Quoad tactum certum est, quod si ita deperdatur, ut in manuum actione notabiliter noceat, morbus est maxima consideratione dignus, & qui facilè à Canonistis non solùm inter eos connumerandus sit, qui irregularem hominem faciant, sed inter eos, qui ita faciunt irregularem, ut omnem dispensationis spem adimant, quippe cum manuum,

manuum quæ præcipua membra sensus tactus sunt actio ad pluta sit necessaria, maximè verò in cele- 11 brando Missæ sacrificio. De gustu, & odoratu fortè non tanta irrepere debet hæsitatio, cùm ex eorum deperditione nihil quicquam incommodi, aut deformitatis in promovédo, aut in promoto offetantur, quod notabile impedimentum præbere in ministrando possit, licèt videatur non omni dubio carere omnimoda gustus deperditio, de qua Canoni- 12 stæ determinent. Stomachus resolutus nullum dubium parere debet, quin faciat hominem irregularem, sed morbus hic hominem citò è medio tollit, & idcircò de eo superfluum est plura addere. Vt etiam de aliis nonnullis interioribus membris, unde restat tantùm, ut de intestinorum, Sphyncteria musculi, & vesicæ urinariæ resolutione verba faciamus, sunt enim hi morbi in hoc negorio summæ considerationis, ut videbimus, in illis enim evenit aut fæcum, aut urinæ incontinentia, & involuntaria 13 expurgatio, unde maximè hominem dehonestant, cùm succedant hæc cum maxima turpitudine, & indecentia, ex qua non est dubium generari irregula- 14 ritatem. Intestinorum namque resolutio, & præcipuè Intestini recti, quod ad podicem terminatur, causat impedimentum retentionis fæcum: resolutio autem vesicæ causat idem impedimentum reten- 15 tionis urinæ. Sphyncteris porrò musculi in intestino 16 recto fæcum, in vesica urinæ, & fortè etiam seminis involuntarium exitum gignit. Quæ omnia cùm non solùm magnopere, ut dixi, hominem dehone- 17 stent, sed morbi sint, qui curationem in adultis, & multò minus in senibus, non admittant, certum esse debet à Canonistis inter eos recensendos iri, qui irremediabilem irregularitatem conciliant.

SVMMARIVM.

1 *Morborum oculos infestantium, & ad hoc argumentum aliqualiter pertinentium enumeratio.*
2 *Myopia quid, & an aliquam causam Irregularitati præbere debeat.*
3 *Luscus differt à Lusciosо, & quomodo.*
4 *Luscus est irregularis, de lusciosо dubitabile est.*
5 *Nyctalops quid, & quotuplex, & quanam eius species inducat irregularitatem.*
6 *Strabositatis diversa species, & quanam facere possit hominem irregularem.*
7 *Pupilla dilatatio quando inducat irregularitatem.*
8 *Oculi prominentes quando inducant irregularitatē.*
9 *Suffusio, seu Cataracta facit hominem irregularem amplius in uno tantùm oculo.*
10 *Cataracta curatur extractione, & visus recuperatur.*
11 *Cataractis extractis si quis visum recuperet, an sit, necne, adhuc irregularis.*
12 *Glaucedo quid, & quando inducat irregularitatē.*
13 *Pannus & macula, quando faciant irregularem.*
14 *Fistula lachrymalis an faciat hominem irregularē.*
15 *Illachrymatio oculorum quid, & quid differat à fistula lachrymali, & an faciat hominem irregularem.*
16 *Lippitudo seu Ophthalmia, & eius species, & quanam earum inducat irregularitatem.*
17 *Supercilia depilata an faciant irregularem.*
18 *Cilia depilata an inducant irregularitatem.*
19 *Palpebra morbosa quomodo aliquando faciant hominem irregularem.*
20 *Aquei, sive albuginei humoris vitia quanam inducant irregularitatem.*
21 *An cacitas sanati per regenerationem humoris aquei, ex cuius privatione fuerat generata, irregularitatem tollat.*

De Vitiis Oculorum.

QVÆSTIO VII.

Vitia ad visum pertinentia plura sunt, non omnia tamen eiusdem momenti, nam de illis tantum verba faciemus, quæ & ob impedimentum, quod afferunt, & ob turpitudinem, & ob id, quod curationem non facili, aut nullo modo admittant, irregularitatē inducere possūt; qui sunt primò Myopia, 1 vel Luscities, seu Lusciosa affectio, Nyctalops, vel Nyctalopia, Strabositas, vel Strabismus, Pupillæ dilatatio, Mydriasis dicta, Pupillæ imminutio, vel contritio, dicta Phthisis, Oculorum prominentia, suffusio, vel Cataracta, Gutta serena appellata, Albugo, Glaucedo, vel Glaucoma, Pannus, macula, Fistula lachrymalis, & si quæ alia sunt, quæ visui, ac decori notabili impedimento sint.

Myopia ergo, quæ & Myopiasis dicitur, visionis 2 quædam debilitas est, ex qua sic affecti visibilia per aliquam distantiam non vident, sed prope oculos admota, etiamsi minima sint, vident; coguntur igitur cùm legere exempli gratia volunt, scripta oculis admovere, ut ex Aristot. Alexandro, & aliis retuli, *lib. 2. harum quæstionum tit. 13 quæst. 10. n. 2* ubi hanc eandem affectionem dici Luscitiem, & affectionem Lusciotiosam dixi, neque dubium est non modicam in celebrante intervenire indecentiam, si affectio magna sit, nec modicum incommodum; videndum ergo, an irregularitatem inducat, & quando dispensari possit, quod ad me non pertinet determinare, illod tantummodò dicam, hanc affectionem è Natura tantùm esse, & idcircò non esse amovibilem, eique omninò similem una ex parte, ex altera verò contrariam esse visus debilitatem, quæ in senectute accidit, in qua visibilia ab oculis amovere cogimur cum ea videre volumus. Adnotandum autem, Luscum differre multum à Luscitioso, vel Luscioso, & 3 patiente hanc affectionem, quæ Luscities dicitur, siquidem Luscus, est qui altero captus est oculo, & Monoculus dicitur, qualis fuit Annibal, & alij, de quibus *loc. cit. n. 4.* unde Luscus, & Monoculus idem est, neque unus distinguitur ab alio, quod non videtur novisse Majol. *loc. sæpè cit. sub n. 4.* Lusciosus autem est, qui debiliter videt, vel qui ut visibilia discernat, cogitur ea oculis admovere, præsertim si minuta sint, licet ergo clarè pateat, Luscum esse 4 irregularem. Silvest. *in t. Corpore vitiatus, num. 5.* Navar. *cap. 27. n. 144.* non tam in aperto est, an Lusciosus debeat esse irregularis.

Nyctalops respicit etiā visus debilitatem, affectio anim est, in qua ægri duplici, ac contrario modo 5 afficiuntur: nam aut noctu non vident, sed tantum interdiu, aut interdiu, non vident, sed noctu. Prima affectio, in qua homines noctu non vident, cum videretur habere cum se notabile incommodum (nam turpitudinem nullā affert, quia nullam de se significatioem exteriùs præbet) non est tamen à suspicione libera ob insignem visus debilitatem, majorē inconvenientiā obtinet secunda Nyctalopiæ species in qua ægri interdiu non vident, maiori enim impedimento est, quoad administrationē sacrorum, unde non erit fortè dubiū apud Canonistas, quod faciat hominem irregularem; præterquā quod licet noctu huiusmodi ægrotantes cernant, tamen tunc temporis etiam debiliter admodum vident.

De strabositate illud & hic notandum, quòd aliàs 6 adnotavi *loco citato, quæst. 10. num. 27.* eam non esse unius tantum generis, sed multiplicis, quippe cum aliquando oculi insigniter distorqueātur ex humoris crystallini perversione ad dextram, aut sinistram cum deformitate & invenustate quadam; aliquādo

vero

verò leviter distorqueātur absque ulla deformitate, & priores dicuntur strabones, posteriores dicuntur Pæti; fit insuper ex eiusdem humoris chrystallini, vel etiā ex nervi optici depressione, vel elevatione, vel distorsione ad dextram, aut sinistram, sursum, aut deorsum, strabismi quædam species fiunt, sed quemadmodum in priore strabismi species est maxima deformitas, in secunda autem, & tertia prorsus nulla, ita in tertia notabilis læsio visûs apparet, in prima modica, in secunda prorsus nulla: nam in prima visibilia parum à vero differentia cernuntur, & id genus strabones non minus, aut saltem parum minus quam alij cernunt; Pæti tam acutè ac bene quam cæteri homines, ac strabones tertiæ speciei visibilia vident duplicata, & unica res bina ipsis apparet, ita ut aliquando huiusmodi strabones rei visibilis imaginē falsā sequantur vera relicta, turpiterq; errent, sed facillimè errorem corrigere possint. Igitur quemadmodum strabones primæ speciei ob deformitatem, & invenustatē irregulares censentur Majol. *de Irreg. lib.* 1. *c.* 20. *num.* 5. & strabones tertiæ speciei irregulares censendi ob vitium visionis, & ob sensus perversitatem, sic Pæti neque ob invenustatem, neque ob visus læsionem videntur Irregularitati obnoxij: in quibus tamē omnibus, veluti & in plerisque similibus Episcopi arbitriū requiritur juxta dispositionem *c. cum de sua de corpor. vitiat.*

7 Cæterum Pupillæ dilatio, Græcis Mydriasis dicta, & turpitudinem affert, si fuerit notabilis, & visui non mediocre impedimentum, cum contra Pupillæ cōstrictio, quæ dicitur Moysis, vel Pupillæ Phthisis minorem turpitudinem, & minus etiam afferat visioni impedimentum, licet quādoque hoc, nempè impedimentum visionis, maius evenire possit ex constrictione Pupillæ, si in extremo fuerit cōstricta quam ex dilatatione: sed quomodocunque sit, non dubium est, quod Canonistæ majori, aut minori deformitate, & impedimento determinationem capiunt, utrum quis irregularis sit necne, & utrum dispensari possit, necne; sed tam deformitas, quam impedimentum cum majori ex parte à dilatatione procedat, quàm constrictione, certè maiorem causam irregularitatis semper habet pupilla dilatata, quam constricta.

8 Oculi prominentes vitio non carent, si enim in prominentia notabiliter excedant, deformitatem afferunt, neque acutè vident, ut cæteri oculi naturaliter se habentes; at quia neque turpitudo notabilis est, neque debilitas visûs insignis, si modo pares utrique sint, rectè non eam irregularitatem inducere volunt huiusmodi vitium Canonistæ, ut non debeat Episcopus facilè cum iis dispensare Navar. *in Man. cap.* 12. *n.* 144. Majol. *lib.* 1. *cap.* 28. *n.* 5. sin autem dispares sint, major videtur deformitas, & quemadmodum quando pares sunt à Natura videntur sic constituti, secundum plurimum, eodem pacto quando unus est altero prominentior, non evenit secundum plurimum nisi à morbo, licet etiā utriusque oculi prominentia à morbo esse possit; itaque notandum, quod ea, quæ hactenus dicta sunt, locū habere debent in prominentia naturali, nam in morbosa multo strictius res determinanda, quippe cum nullo modo fieri possit, ut non multo maiorem deformitatem, & fortè majus visionis impedimentum afferat. Dicitur autem hæc oculorum prominentia, ubi morbosa sit, oculi procidentia, vel Proptosis; vel Ecpiesmos, sive oculorum expressio fitque ex violentia quadam aliquādo in acutissimis doloribus, & in violento conatu in reddēdis urinis vel fæcibus, & in fœminis in expellendo partu, ac de ea verba fec. *cit.* 7. 10. *n.* 14. *seq.*

9 De suffusione, gutta serena, seu cataracta nihil notatu dignum videtur adjiciendum; cum enim visum omninò auferat, & homines prorsus cæcos efficiat, irregularitatem irremediabilem, ac minimè dispensabilem inducit. Duo tamen de hac affectione notanda, primum quod licet suffusio, seu cataracta sit tantum in uno oculo, tamen incassum videretur quis dispensari ad promotionem, nam ad administrationem, quamdiu uno oculo benè uti potest fortè non esset omnino extra spem dispēsationis, non sic ad promotionem, quod non tantum fit ex impedimento alterius oculi, sed quia nūquam fit, ut uno oculo cataracta affecto, non afficiatur etiam alter ob maximam utriusque communionem quo suffuso homo perfectè cæcus evadit, quandocunque ergo suffusio in uno incipiat, videtur ob periculi certitudinem, nempe venturæ suffusionis in oculo sano, suffusus in uno tantum oculo repellendus à promotione: unde non absolutè verum esse crediderim quod Navar. *in Man. cit. c.* 27. *n.* 119. dicebat, non esse scilicet par impedimentum promotionis, vel administrationis illius, qui visu caret absque eo quod intuentibus id appareat, cum absq; ulla deformitate cum eo, qui oculo caret, idq; dico ob commemoratam periculi certitudinem amittēdi visum in totum, quæ maior est ex parte eius, qui alterū oculum suffusum habet, quàm ex parte eius qui altero oculo caret, unde magis dispensabilis videtur hic, quam ille, non obstante, quod majorem deformitatem præferat; quamobrem Navarræ sententia locū fortè habebit in aliis casibus, in quibus ex aliquo alio accidenti alterius oculi visio absque deformitate, & absque eo quod quicquā intuētibus appareat, fuit amissa, at non ubi altero tantū oculo visum amittente suffusio præcesserit, quia, ut dixi, non multo post tempore uterque suffunditur, & visus in totum amittitur.

10 Est præterea notandum, quod Cataracta aliquādo curatur extractione, & sunt artifices quidam ad hoc munus exercitati qui tamen multa promittunt promissis tamen stare ne minima quidem ex parte solent ob multas difficultates sibi occurrentes. Vtcunque tamen hæc sese res habeat, extractis cataractis nōnulli visum recuperare solent (debiliter tamen, & aliquando ad tempus tantū, ut subjungā) nam humor, qui visū adimit, & Pupillam obstruit, intra corneam, & humorem Chrystallinum recluditur, & cum fuerit convenienter incrassatus à Pupillæ regione per acum vel ad inferiorem partē removetur, & versus oculi angulum transponitur, remoto ergo à Pupilla eo humore, removetur impedimentū visûs, quem eo modo ægri recuperant. Sed utinam ea ratione res succederet, ut Medici promittere solent, certè tot, ac tantæ conditiones concurrere debent, ut hæc cataractarum extractio sit proficua, ut ex centum vix unus visum perfectè recuperare soleat, quomodo autem Cataractæ extrahantur docent Celsus *lib.* 7. *c.* 7. Guido de Caul. *Chirurg. magn. tract.* 6. *doctr.* 2. *de Catar. & gut. ser.* Arnald. *lib.* 1. *Breviar. cap.* 14. Io. de Virgo *lib.* 4. *Chirurg. cap.* 7. & ex recentioribus Hieron. Fabric. *de oper. Chirurgiæ de suffusion.*

11 utcumque autem sit dubium excitari potest, an qui Cataractas habebat & eas extrahēdas sibi curavit, unde visum recuperavit, possit ex sublato impedimēto irregularitatis ad sacra promoveri, & in illis ministrare, & clarè patet, quod cessante causa irregularitatis cesset irregularitas, & sic visum quomodocunque recuperans non prohibetur suis ordinibus defungi Majol. *d. c.* 20. *n.* ... sed profectò si quid ex propria sententia Arti Medicæ munito mihi pronunciare licet, non

promiscuè quemcunque sic visum recuperantem ab irregulatitate immunē dicerem, quia facili negotio cataractæ revertuntur, & est communis opinio experimento confirmata, Arnald. *ubi suprà*, quamobrē dicendum, quod si cæcus jam fuerat promotus, & visum recuperet, possit quousque benè videat suo officio fungi, si verò non sit promotus, & per cataractarum depositionem visionem recuperaverit, non tā promptè videtur promovēdus, quia, ut dixi Cataractæ de facili revertuntur, & in eadem extractione visus debilitatur, ac procedente tempore imminuitur, & deperditur quod tanto magis verum erit, quanto quis post cataractarum extractionem debilius usum recuperaverit.

12 Glaucedo dicitur visus obscuritas, quæ & Glaucoma, & Glaucosis appellatur, fitque ex humoris Chrystallini crassitie. Hæc parvam de se ad extra significationem præbet, nisi quod circa pupillam profunda albedo apparet, sed visibilia quæcunque tanquam per fumum, aut nebulam cernuntur, unde & ipsa irregularitatem inducere debet, non tantum quia hoc visionis impedimentum est insigne, sed quia difficillimè curationem admittit, & in dies majus efficitur, & consummatam cæcitatem terminatur.

13 Pannus item oculorum vitium est visioni insigniter officiens, & quādoque in tutū illam adunēs vt etiam Maculæ, quæ non solum impedimentum, sed etiam defurmitatem causant cooperiendo oculorum splendorem, illosque obscuros reddēdo tanquam si quodam panno, vel alia quapiam re compecti essent; neque dubium est homines ex utraque indispositione irregularitatem incurrere, non inquam ex panno, aut macula utriusq; oculi, sed etiam ex alterutrius tantū non minus quam ex eluscatione & totali oculi alterius privatione, licet major multo deformitas appareat in Lusco, quam in habente pannum, seu maculam in oculo; non est tamen dubium, quod tam ob minorem deformitatem, quam ob minus fortè visionis impedimentum (licet plerumq; par in singulis horum morborū aut maculā in altero oculo habet, quā Luscus aut Monoculus.

14 Fistula lachrymalis ex Ægiloppe, hoc est ex tuberculo in oculorum majori angulo adnato facta, cum malè curatus est, aliquam turpitudinē habet, sed non talem, quæ possit inducere irregularitatem nam neque visui quicquam incōmodi affert, secundum plurimū saltem, notandū tamē non esse fistulā lachrymalem eundem effectum cum illachrymatione oculorum, quæ Epiphora à Græcis vocatur, nam quid sit fistula lachrimalis ex ipso nomine patet,

15 Epiphora autē, & illachrymatio est assidua humoris cujusdā thenmatosi, serosi, vel catharralis lachrymarum instar ex oculis effluxio, quæ & majorem habet deformitatē plerūque. & visioni magis noxia passio est; ex decursu enim perenni hujusmodi humoris, visus incrassatur, ita ut visio debiliū fiat. at in fistula nihil tale accidit, sed ex ipsa naturali fistula humor acris effluit, unde Iuvenalis *Sat.* 10.

——Et aere malum semper stillantis ocelli.

qui tamen nihil visui incōmodat. Præterea in fistula ab ipsa fistula lachrymali, quæ in caruncula majoris anguli oculi posita est, humor effluit, in illachrymatione autem humores effluunt ab ipsa oculi substantia Nota insuper Illachrymationem hanc non idem esse quod lippitudo, neque ex lippitudine fieri: quamquam enim lippitudine oculi aliquando illachrymant, & plores humores ex oculis effluunt, tamen hæc illachrymatio, de qua loquimur, diversa affectio est; fit namque absque oculorum inflammatione, & quæ lippitudinem semper concomitatur, & ob eam causam aliquæ humiditates ab oculis effluunt. Itaque non rectè fortè Majol. *citato c.* 20. *n.* 5. dicebat Lippum, qui oculos lachrymantes habet perpetuò, cùm putredo ab eis effluat, ab ordinibus Ecclesiasticis Canones excludunt, intellextr enim, vel intelligēdum id, quod dicit, de lippitudine vera cum inflāmatione, quæ tamen absque oculorū illachrymatione fieri etiam solet. Sed illachrymatio de qua nunc verba facimus, absque inflammatione oculorum fit, & habet cum se notabilem turpitudinem, ut dixi etsi perennis sit, & incurabilis, multusque humor ab oculis descendat, causa potissima videtur inducendæ irregularitatis.

16 Sed jam de lippitudine ipsa loquamur, quæ ophthalmia dicitur, & quæ frequens est, & notabilis oculorum morbus, ex quo, ita determinantibus Canonistis, homo fit irregularis: hoc tamen non indistinctè accipiendum, cum ophthalmia sit morbus non immanens, sed aliquotū dierum spatio recedens, quod secundum plurimum evenit; quare non quælibet ophthalmia facit hominem irregularem, nisi fortè ad tempus: sed huius morbi tres potissimum species constituuntur, prima in qua dolor tantùm, pruritus & rubedo oculorū absque insigni tumore apparet, diciturque ophthalmia spuria, ac notha, vel pseudo-phthalmia, fitque utplurimum à causis externis quæ plurimùm caput ipsum calefacere aptæ sunt, Græcis alio nomine Taraxis appellatur, Latinis, oculorum perturbatio. Secunda species est quando dolor, pruritus, & rubedo notabiliora sūt, & lachrymę effluunt copiosæ, Ægerque lumen externum sustinere vix potest, & hæc propriè ophthalmia dicitur. Tertia species adhoc gravior. Secundâ est diciturque Chymosis, & in hac oculi plurimùm rubēt, intolerabiliter pruriunt, & acutissimè dolent, palpebræq; simul cum universo oculo tument, & indesinenter illachrymant; ac absque alia determinatione patet, maximā intervenire causam Irregularitatis in tertia specie, magnam in secunda, minorem in prima, in singulis autē irregularitas tēporanea est, recedente enim morbu (quod fit brevi aliquorū dierum spatio, & quando retardatur spatio dierū quadraginta) absque dubio irregularitas cessat. Sed aliquando Ophthalmia nunquam recedit, aliàs autem recedit quidem, sed de novo & facilè quacunque ex causa recurrit, & in utraque hac ophthalmiæ specie turpitudo est insignis, & incommodum notabile, & quod majus quid est, tam turpitudo, quàm impedimentum in dies crescunt, nam oculi non modo propriam aciem amittunt, sed procedente tempore minores fiunt, & contabescunt non aliter, quàm in senibus, de quibus Iuvenal. *cit. Sat.* 6.

Fiant obscuri dentes. oculique minores.

& ex his nova, ac multo maior deformitas, ac novū & multo majus impedimentum, quæ dubium nullum excitare debent, an irregularitatem inducunt, necne, cum res clara undequaque sit.

Antequam autem absolvamus sermonem de vitiis oculorum, aliquid dicendum de vitiis quarundam partium circumjacentium, & ad ipsos oculos pertinentium, quæ sunt Cilia, Supercilia, Palpebræ: non enim nullius momenti sunt, quæ circa has partes considerare operæ pretium est.

17 Et primo supercilia depilata, & glabra non tantùm invenustatem, sed & deformitatem causant, cui si addas eorū glabritiem portendere deterius malum, ac præcipuè signum esse non contemnendi morbi Gallici, videndum, an ex hoc inducatur irregularitas. Certe ipse morbus Gallicus per se, ubi per exteriora signa, ac patentia manifestum se faciat, irregularem hominem facit, si non alia ex causa, saltem ob publicum scandalum, sed de morbo Gallico figulatim in sequentibus verba

verba facientes, cum multa peculiariter consideranda circa illum occurrant ad præsens argumentum facientia.

18 Verùm adhuc multò majorem deformitatem non sine incommodo habent cilia depilata, hoc est palpebræ ipsæ pilis destitutæ, non tamen tam de facili defluvium patiuntur; sed si defluant, horrorẽ quemdam intuentibus incutiũt; unde circumscripto etiã non unico impedimento, quod ex horum pilorum defectu emanat, militat causa evidens irregularitatis ex prædicto horrore intuentibus incusso.

19 Palpebræ (quæ soli homini, & struthiocameli duplices sunt nempè superior, & inferior (si aliquo modo malè afficiantur, ut exempli gratia si corrosæ vel in totum, vel ex parte sint, si convulsæ maneant vel relaxatæ, ita ut reclinari, & attolli, cum opus fuerit non possint, si una alteri adhæreat, si irremediabilem livorem, ac turpem contraxerint, dubitãdi causam præbent, an faciant Irregularitati locum. Ac certè si corrosæ sint etiam aliqua ex parte ob horrorem, quem inducunt, summam deformitatem præ se ferunt, quæ sufficiens causa Irregularitatis à Canonistis judicatur. Si convulsæ sint, ita ut oculi claudi nullo modo possint, non caret dubio, an faciant hominem irregularem; & sic in reliquis: in quibus omnibus, pro majori, vel minori turpitudine, & impedimento Episcopus dijudicare solet, an irregularitati sit locus, necne; pro qua re illud notum sit minorem deformitatem, ac minus etiam incommodum afferre corrosionem, vel privationem totalẽ inferioris palpebræ, quàm superioris. Paralysis autem non magnam habet deformitatem, neque magnum incommodum; contrà, insignem habet convulsio, & incommodum etiam majus, sed circà erosionem, & deficientiam palpebrarum illud animadvertendum, quo non solum tota superior palpebra deficiens, aut corrosa magnam affert deformitatem, & incommodum, sed etiam pars eius aliqua notabilis, ut superiùs innuebam, præcipuè autem si ungula, vel corona deficiat, nempe pars illa extrema cartilaginosa, cui pili adhærent: itaque hæc Canonistis observanda propono, ut ipsi determinent, an sint causæ sufficientes inducendi Irregularitatem, & quæ dispensationem admittãt, quæ non.

20 Sunt tandem nonnulla vitia, quæ visionem insigniter lædunt, ob Aquei humoris non naturalem constitutionem, sed præcipuè ob eius effusionem, ex qua notabile nocumentum actioni videndi cõmunicatur, immò & interdum perit ex eius effusione omninò videndi actio, unde & ex hac causa, quemadmodum ex plerisque ex superioribus inducitur irregularitas. *Rot. dec. 602. n. 14. p. 5. com. a. rec.* Quoniam tamen hic humor, etiamsi deperdatur, solet de novo regenerari, ac visus recuperari, ut experimẽto proprio docet Gal. *lib. 1. de sympt. causis c. 2.* & attestari proprio quoque experimento ipse possum. in duobus viris, qui maximo incendio coërcendo operam dantes ex caumate summo visum amiserant, ob aquei, seu albuginei humoris consumptionem: quibus experimentis suffragãtur alia doctorum hominum testimonia apud Daniel. Sennert. *lib. 1. pract. p. 3 sect. 2. cap. 34.* hinc idem dubium enasci in hoc casu

21 potest, quod in visus recuperatione per Cataractarum extractionem moveri posse dixi; sed libentiùs multò cum his dispensandum censerem, quàm cum his, qui ex Cataracta visum amiserant, quippè cùm ex Cataractis extractis non solùm remaneat visus debilitas, sed immineat semper periculũ reincidẽdi, ut ibi dixi, at in hoc casu & visus omninò recuperatur, & nullum periculum recidivæ timeri potest.

Erant & alij permulti oculorum morbi, qui vel visum impediunt, vel deformitatem faciunt, vel utrumque simul causant; sed quia non omnia, ac singula possunt hic recenseri, satis illud sit dixisse, quòd omnia ex magnitudine impedimenti, & deformitatis determinationem recipiunt, juxta quam Episcopus vel per se, vel cum Medicorum consilio in nonnullis casibus dubiis judicabit quandò faciant irregolaritatem, & quandò dispensationem admittant, quando verò non.

SVMMARIVM.

1 *Nasus inter animalia soli homini datus, eiusque dignitas.*
2 *Nasi magnitudo, aut exilitas notabilis inducit Irregularitatem.*
3 *Nasi tortuositas duplex, quanam faciat hominem Irregularem.*
4 *Nasi carentia inducit Irregularitatem à solo Papa dispensabilem.*
5 *Ex Nasi deperditione in altero conjuge sponsabilia juramento firmata dissolvi possunt, & utrum recuperato Naso reintegrari debeant, num. seq.*
7 *Vlcera Narium an irregularitatem inducant.*
8 *Polypus diversæ species, & quam inducat irregularitatem.*
9 *Narium caruncula quando faciant irregularem.*
10 *Hemorrhoides Nasi an, & quando faciant hominem irregularem.*
11 *Narium fœtor ex quibus causis provenire soleat, & quando inducat irregularitatem.*
12 *Surditas perfecta, seu confirmata facit hominem irregularem.*
13 *Gravi auditu laborantes, qui surdastrè dicuntur, an sint irregulares.*
14 *Auricula in totum abscissa an faciat hominem irregularem & utrum sit membrum, necne n. seq.*
16 *Labiorum ulcera si notabilia sunt, & maligna natura, dant causam irregularitati.*
17 *Labiorum corrosio summam deformitatem; ac dedecus affert, & quam Irregularitatem inducat & à quo dispensabilem.*
18 *Labium inferius relaxatum, maximè si mentum simul cum eo decidat, quodnam incommodum sanitatis efferat, & quam irregularitatem inducant.*

De Nasi vitiis, Aurium ac Labiorum,

QVÆSTIO VIII.

1 QVantam utilitatem, ac quantum decoris obtineat in homine pars illa conspicua, ac prominens faciei, quæ Nasus dicitur, notum feci aliàs *lib. 5. harum Quæstionum, tit. 3. quæst. 4. à n. 1. ad plures seq.* hæc pars soli homini à Natura concessa; ac tanti ea de re æstimatur, ut non solùm eius existentia, sed formositas, ac recta constitutio requiratur, ut quis ad sacra admitti possit, illud profectò palam est, eius excessum in magnitudine, vel parvitate hominem antiquitùs à sacerdotij consortio repulisse, ut habetur Levit. *cap. 21. v. 18.* & notavi etiam *loco citato num. 17.* Neque injuria id factum est, siquidem Nasus primùm in facie in intuentium conspectum venit, & faciei, deformitatem, aut formositatem primus prodit, præterquam quod interioris quoque pulchritudinis iudex habetur, obtortus enim nasus pravos mores ostendit, ac mentem obtortam, *loco citato dixi.* In eo ergò cõsiderari possũt quam plurima vitia, ex quorum culpa homo irregularitatem contrahat, ac primo Nasi magnitudo,

2

vel exilitas consideratur, ex cujus alterutrius culpa si notabilis sit, Irregularitas inducitur. Majol. *lib. 1. de Irreg. cap. 22. sub num. 1.* sed tam magnitudo, quàm exilitas à natura esse potest, & à morbo; sed si magnitudo, vel exilitas sit à natura animi potius vitiũ, quàm corporis portendit; contrà si sit ex accidenti, & à morbo, potiùs corporis infirmitatem portendit, quàm Animi. Irregularitas utroq; modo inducitur secundùm Canonistas ob deformitatem, Medicus tamen prædictas etiam causas considerat, nempè Animi pravam dispositionem, & corporis latentem morbum & quidem notabilem, eruntque etiam in hoc hujusmodi irregularitates differentes ex eo quod naturalia vitia non possunt amoveri, accidentalia autem, si de iis, quæ ad magnitudinem spectant, loquamur, amoveri interdum possunt, si verò de iis, quæ ad exilitatem, nequaquam amoventur nisi exilitas fieret ex totali, aut partiali privatione Nasi, nam tunc reparatur, ut aliàs dixi.

De naturali igitur vitio quoad magnitudinem, & exiguitatem, non est quicquam addendum: de magnitudine accidentali observamus, quòd Nasus aliquibus vel ob affluxum humorum, vel post apostema, vel ob aliquam excrescentiam (omnia autem hæc in idem recidunt quoad causam talem ægritudinem generantem) adeò excrescit, ut magnam inducat turpitudinem, immò & incommodum; cessante autem humorum affluxu, vel diminuta ex arte excrescentia, aut sanato Apostemate, Nasus ad naturalem formã redire plerumq; solet, & omnis turpitudo inde emanans cessat, qua cessante, cessat etiam Irregularitatis causa, ut aliàs dictum est. Sed Nasi exilitas non tam de facili est amovibilis, ut observari potest quotidie in aliquibus, quibus ob ulcus interdum, vel ob quancumque aliam causã Nasus indies decrescit, corrosis naribus, & subsidente ipso Naso: nam potest quidem prohiberi aliquãdo, ne ulteriùs decrescat, & in totũ amittatur prohibendo humorũ affluxum, & ulcus consolidando, sed quod deperditum est per se non ampliùs recoperatur, sed ex arte cum maxima tamen difficultate; & in hac Nasi exiguitate semper remanet latentis, ac magni morbi causa, unde etiãsi recuperetur, non effugitur ex mea sentẽtia irregularitas proveniens à prædicto morbo qui utplurimum Gallicus, vel malignus est. Ex quibus Canonistæ, quod & aliàs proposui discutiendum, videant, an irregularitas proveniens ex huiusmodi Nasi exilitate cesset, si Nasus ad naturalem 3 statum per artis præsidia redierit. Ad Nasi etiam deformitatẽ pertinet illius tortuositas, & hæc quoque esse potest naturalis, & accidentalis; naturalis majorẽ causã præbet irregularitati, quàm magnitudo, & exilitas duplici ex causa, nã & magis decori faciei officit, si insignis sit, & majus vitium Animi portendit, ut dixi enim Animi tortuositatem denotat, & est ex signis minus fallacibus, cum raro immo rarissimè tortuositas existat absque morũ pravitate Quæ autem accidentalis est, nihil quicquam tale significat, & quia nonnisi ex magnis morbis provenire solet, non facilè succedit, ut homo cum tali tortuositate Nasi supervivat; convulsionem enim maximam internarũ Cerebri partiũ ostendit, & est ex signis non solùm lethalibus, sed ex iis quæ proximam mortem significant, Hipp. *lib. 1. Prognost. p. 15.* ibique Bened. Victor. Cardan. *aliisque in comm.*

4 Sed & præter figuræ depravationem in Naso, eius carentia maximè in cõsiderationem venit, ob quam nulla difficultas est, quemcunque fieri irregularem, atque à solo Papa dispensari posse Majol. *lib. 2. de Irregul. c. 22. num. 2.* quæ regula videtur mihi extendenda, ut non solum locum habeat in totali carẽtia Nasi, sed etiãsi aliqua pars ipsius notabilis deficiat, vel si omnino subsideat ita, ut eminentia ipsius non amplius appareat; nam & totalis carentia, & partialis, si à morbo proveniat, majorem subesse causam morbi denotat, ut jam superiùs dixi, ubi etiam de recuperatione Nasi verba feci, & aliàs ex Sanchez dixi, sponsalia juramento etiam firmata ex deperditione Nasi alterius conjugũ dissolvi posse, & dubitavi, an ex reparatione Nasi sponsalia redintegrẽtur & quia deperditio Nasi habet causam utplurimum 5 morbificã, & quidem gravissimam, & utplurimum contagiosam, videbatur mihi dicendum, non teneri sponsum sanum sponsalia redintegrare etiam recuperato Naso per sponsum infirmum, idemque crediderim dicendum quoad irregularitatem, cum 6 etiã recuperato Naso ex Gallico ac sævo morbo deperdito, urgeat ipsa morbi Gallici malitia, sed Canonistæ magis ad rem hæc determinabunt. Sed ponamus Nasum quem non à morbo, sed in bello amisisse, vel illi fuisse ab hostibus præcisum, vel quomodocunq; per vim externam fuisse deperditum, ac deinde arte recuperatum, certè viderentur sponsalia redintegrari debere, de Irregularitate autem quid sit determinandum, non tam in propatulo est, si enim Nasus in rixa, & maximè injusta fuerit amissus, urget scandalum, quod tamen maxima ex parte cessat recuperato Naso. Porrò Nasum deperditum ita reparari posse, ut nullam invenustatem, nedum deformitatem præseferat, ostendunt opere, & sermone plures Medici, sed ex his vide præcipuè Talliacorium *de Cur. Chirurg. lib. 1. cap. 19. & seqq.* & Cortesium Miscellan. *dec. 3.*

Præter commemoratas Nasi deformitates, & incommoda, in eo eveniunt plura alia vitia, ut ulcera, & quidem maligna, & cacoëthica, carunculæ, apostemata, inflammationes, tumores, hæmorrhoides, Polypus, fœtor, & id genus alia. Et quoad ulcera 7 certum est, ea non solum esse plerumque maligna, sed & turpitudinem, & indecẽtiam multum afferre, quia utplurimum saniosa materia per nares ex ipsorum culpa expurgatur cum fœtore, quæ aliquando per se absque sensu ccidit, ita ut à propinquis tolerari absque stomacho non possit; & quia urget etiam difficultas sanationis, & latentis morbi suspicio, immò certitudo, videant Canonistæ cum huiusmodi ulcera ad prædictam gravitatem pervenerint, utrum irregularitas talis sit, ut ab Episcopo dispensari possit, vel eius dispensatio ad Papæ auctoritatem reservetur.

Quoad Apostemata, tumores, & id genus alios morbos sciendũ, omnia venire sub nomine Polypi, teste Falloppio *lib. de Tumor. cap. 23.* Est tamen Po- 8 lypus non unius generis nec quoad turpitudinem, nec quoad sanitatis incommodum, nec quoad curationis difficultatem; cum alius sit maximus, & insignis, alius hoc minor, alius sanitati summopere officiat, alius autem parum, & alius facilè sanetur, alius verò difficillimè, aut nunquam; immò alius est qui neque curari potest, neque tangi se ullo modo permittitur, ut quando in Cancri naturam degeneravit: verus tamen Polypus duplex est, unus qui simplex tumor est absque ulla cacoëthia, seu malignitate; alter qui cancerosus existit; & licet, quando Polypus cancerosus est, curationem non admittat, non tamen quando simplex tumor est, curatu adeò facilis existit, quin multũ negotij Medicis exhibeat quia plerumq; inter curandum in cancrum degenerat, unde jure merito à Talliacotio de Cur. *lib. 1. c. 21.* inter eas operationes Chirurgicas Polypi extractionem

ctionem enumerat, quæ non sine summa molestia, & periculo fiunt, & quæ summam curantis industriam exposcunt. Sed cur hic tumor vocetur Polypus, si quis scire desiderat, duplicem causam ab Auctoribus assignatam esse cognoscat; una quod ejus substantia mollis est, & alba, ad instar Polypi piscis, altera quod non minus quàm idem piscis Polypus tenaciter adhæreat parti, quam primo apprehenderit, unde facetè Plautus *in Antal. Act.* 1, *Scen.* 4. alias à me ad hoc ipsum propositum adductus ad avaros denotandos dicebat.

Ego istos novi Polypos, qui ubi quid attigerint, tenet. Eodem modo tumor hic adeò tenaciter naribus hæret, ut nonnisi illum circumcirca excidendo curari possit, & habet præterea non aliter quam ipse Piscis Polypus veluti multos pedes, quibus affectam partem arctissimè alligatam tenet. Sed hæc ex abundanti, quod ad rem nostram facit; illud est, hunc tumorem afferre secum & deformitatem, & sanitatis detrimentum, & scandalum, quæ omnia apud Canonistas sunt potissimæ irregularitatis causæ, quæ quanto minus amovibiles sunt, tanto minùs dispensabilem irregularitatem inducunt unde magis dispensabilis erit, quæ provenit ex simplici Polypo, quàm ex canceroso, ut patet.

9 Non habent omninò eadem incōmoda Narium caruncul̄æ, nisi notabilis sint magnitudinis, cum facilior, & facilior earum curatio sit, immò neque eandem turpitudinem afferunt, neque incommodi tantundem ut Polypus; proximior naturæ Polypi est

10 hæmorrhois, & curam sortitur Polypo similem; unus tantum timor in ejus curatione imminet, ne scilicet ad ejus curationem hæmorrhagia, hoc est, sanguinis fluxus sequatur, qui non facilè deinceps cohiberi possit. Interim Hæmorrhois habet turpitudinem Polypi non absimilem, majorem tamen, aut minorē, prout major, aut minor est, quæ causa absque dubio irregularitatem apud Canonistas inducit; per quē tamen sit dispensabilis, ipsi statuent;

11 Narium fœtor alia passio est ipsarum Narium qui aliquandò tantus est, ut nonnullis animi defectum exciter, dum illum percipiūt, aliis præ animi angustia difficultatem respirationis causet, aliis vomitū excutiāt; & licet nihil exterius hoc vitium interdum se prodat, neque ullam turpitudinem ostēdat, est tamen talis, ac tanta ejus vitij indecētia, & ignominia, ut non modicum scandalum inde excitari credam potissimam irregularitatis causam: & quia hujusmodi fœtor potest variis ex causis provenire, & maximè ob ulcus earundē narium, vel ob Ozænam, vel ob Polypum, vel ob corruptionē humorum in interiore Cerebri parte, aut ob corruptionē Ossis Ethmoidis, aut ob vitium partiū inferiorum ut Pulmonum, aut ventriculi, sciendum fœtorem, qui provenit à partibus inferioribus esse minorem, & magis curabilem (licet minùs curabilis sit procedens à vitio Pulmonum, quàm à vitio stomachi) contra qui provenit ob ulcus, apostema, vel corruptionem partium non removeri, nisi summa cum difficultate, & fortè nullo modo, quia non amovetur, nisi ulcus, apostēma, & corruptio removeantur, quæ plerumque removeri non possunt. Qui ex humorum corruptione in cerebro suscitatur non facili sanationem admittit, est tamen prædictis magis curabilis. In omnibus prædominatur turpitudo & indecentia, quarum utramque determinabunt Canonistæ, an sufficientes causæ sint inducendæ Irre-

12 gularitatis. Circa autem tria vitia ad rem nostram consideranda, surditas nempè, gravis auditus, & auricularum defectus, seu mutilatio: & de surditate nihil est quod peculiariter admoneamus, cum notissimum sit, perfectam surditatem facere hominem irregularem. Majol. *lib.* 1. *cap.* 25. *n.* 1. & quia consummata surditas est ex morbis insanabilibus. Paul. *lib.* 3. *sua Med. c.* 23. immò ex iis, qui in dies ingravescunt, quia præcedente ætate quilibet sensus hebetior ad sentiendum evadit, videndum à Canonistis, an locum habeat cum hac surditate dispensatio, & per quam fieri debeat. Sed hi quoque qui

13 gravi auditu laborant, & surdastri dicuntur, si utriusque Auris vitium habeant, etiam per longum tempus malè habuerint, non videntur ab omni Irregularitatis censura esse immunes, cum læsum habeant censum perfectissimum cum certitudine totalis amissionis ejus, quia teste Gal. *l.* 3. *de compos. medic. secun. loc. c.* 1. *de audit. gravit.* hic gravis auditus in perfectam, ac consummatam surditatem degenerat, cum ergo id, quod de præsenti est, & quod de facili esse potest, compararentur, videretor omninò surdastros ubi prædictæ In illis conditiones coocurrant, non minus quàm surdos irregularitati esse obnoxios, quod ipsi Canonistæ determinabunt.

14 Cæterum Auricula in totum abscissa licet magnā secum habeat turpitudinem, interdum tamen capillis tegi vitium potest, cumque ejus privatio modicum incommodum auditus sensui afferat, minorem causam dabit irregularitati; licet non dubium sit, quod multo majorem dabit utraque deficiens, quàm altera tantum, & quod tanto minorem causam dabit pars Auriculæ deficiens, quam tota, præcipuè si quod deficit, aliquo modo abscondi possit. Navar. *lib.* 5. *consf.* 75. sed & ipsæ Auriculæ deperditæ non minùs quam Nasus, & labia reparari per Artem possunt, eademque dubia eodem modo, ut de Naso

15 recuperato, solvenda, de Auriculis recuperatis moveri possunt, illud ex abundanti addam, non quod Auricula abscissa faciat hominem irregularem, idcirco Auricula membrum est vocanda, cum non habeat destinatam, ac perfectam operationem, quod latius probavi *lib.* 5. *har. Quæst. tit.* 3. *quæst.* 4. *à n.* 22. *ad seqq.* & si aliquando tam Medici, ut Gal. *in lib. de Instrum. Odor.* quam Iurisconsulti, ut Gloss. *in c. singula num. Oculus dist.* 89. dixerunt autem esse membrum, intellexerunt de Aure interna, non de externa, quæ propriè Auricula dicitur, quam inter membra connumerari, ut vul Majol. *lib.* 1. *c.* 25. *n.* 5. est omninò falsum ex prædictis.

16 Circa labia contingunt ulcera, tumores, excrescentiæ, relaxatio, & alia permulta vitia; sed ulcera si notabilia sint, & multò magis si sint malignæ naturæ, & curationem difficulter admittant, habent secum plurimam deformitatem, ac dedecus, & abominationem, & scandalum, quæ urgentissimæ causæ irregularitatis existunt; an autem ejus ponderis sint, ut Papæ auctoritatem pro dispensatione

17 irregularitatis requirant, Canonistæ statuere poterunt. Cum his ulceribus pari passu procedit labiorum corrosio, quæ jam causas irregularitatis facit graviores, deformitas enim, & dedecus, & scandalum ex carentia labiorum notabiliter increscunt, parentibus dentibus, & Oris hiatu cum multo intuentium horrore, quamobrem irregularitas, quæ ex hoc vitio inducitur, erit ex his, quæ Pontificiam auctoritatem exposcunt, quantum ex similibus casibus conjicio.

18 Labium proinde, & maximè Inferius relaxatur quandoque, ac decidit interdum ex se, interdum cum toto mento, & in aliquibus vidi tam turpiter eam partem relaxari, ac decidere, ut non tenui, sed forti filo eam alligare, & in suo loco continere fuerint coacti,

coacti, in qua infirmitate,& turpitudo apparet, & minùs liber corporis,vel oris usus, tam in cibo,& potu assumendo, quàm etiam in loquendo ; ex quibus facilè possunt Canonistæ statuere,an tales sint irregulares, & an dispensandi, necne.

SUMMARIUM.

1 *Oris fœtor, quantus, & quando possit inducere irregularitatem.*
2 *Oris distorsio an inducat irregularitatem.*
3 *Palatij ulcera quæ sint causa irregularitatis.*
4 *Dentium vitium nullum adeò grave videatur, ut inducere debeat irregularitatem.*
5 *Dentium dolor, an & quando debeat inducere irregularitatem.*
6 *Gingivæ ulcera quænam faciant irregularem.*
7 *Lingua præcisa ex qua causa, & quando faciat hominem irregularem.*
8 *Linguæ magnitudo, & excrescentia, quando causet irregularitatem.*
9 *Linguæ Paralysis, aut cõvulsio an faciat irregularẽ.*
10 *Obscurè loquens quando sit irregularis.*
11 *Raucedo quando faciat hominem irregularem.*

De vitiis Oris, Palati, Dentium, Gingivarum, & Linguæ.

QUÆSTIO IX.

1 ABominabilis affectio est, & fœditatem habet Oris fœtor,& licet formæ nihil incommodet, portendit tamen internarum partium morbosam constitutionem & illam quidem non aspernendam, ubi scilicet sit indesinens nam si perpetuus non sit, & à causa extrinseca enascatur,ut à nimio cibo,nihil tale minatur. De hoc vitio non aliter dubitari potest,quàm de fœtore Narium,de quo *in superiore quæst. n. 11.* ac profectò ea omnia, quæ in eo locum habere diximus,habebunt etiam locum in fœtore oris ; licet hic plures numero causas habere possit , quàm ille ; considerata igitur causarum illum excitantium gravitate Canonistæ decidere possunt,quando hic fœtor inducat Irregularitatem, & quando dispensari possit, aut non.

2 Oris distorsio deformitatem magnam affert,sive illa à convulsione,sive à paralysi eveniat;& certè si magna,ac conspicua sit non dubitandum, quod sit ex causis Irregularitatem inducentibus , ac tanto magis id verum erit, quantò magis constabit, eam relictam fuisse ex prægressa Apoplexia , vel Epilepsia , & multò etiam magis si patest hujusmodi Apoplexiam fuisse fortem,& Æger sit jam gravioris ætatis , quia tunc tale vitium curationem non admittit,immò in dies & deformitas. & incommodum sanitatis ex eo crescit ; sed hæc distorsio potest major,& minor esse,& sic majorem, aut minorem deformitatem afferre,& majus aut minus sanitatis incommodum,juxta cujus qualitatem Irregularitatem per eam induci , aut non induci Canonistæ determinabunt,qui tamen & impedimentum in loquela,in masticatione,in potu, in exspuitione ex eo vitio emanans considerare debebunt.

3 In Palato fiunt ulcera maligna,& cacnëthica,ex quorum vitio Nasus interdum deperditur,& fœtor semper oris emergit ; & de his non aliter statuendum, quàm statutum sit de Nasi ulceribus, de quibus abundè in superiori quæstione.Quòd si prædicta palati ulcera non sint malignæ naturæ, nec depascentia , cùm non facilè ab extrà appareant non erunt fortè,ut priora sufficiens causa Irregularitatis ; nam priora præter incommodum sanitatis, quod patet,Gallicam luem prætereà dominari satis clarè ostendunt.

4 Circa dentes non habent Canonistæ quicquam consideratione dignum, quod dubium excitare videatur , an Irregularitati causam præbeat , necne; nam etiamsi distorti sint,vel eorum plures deficiãt, aut etiam omnes,vel si extra os promineant,hominem non facere irregularẽ dicunt,Majol *lib. 1. c. 24.* neque enim ex eorum carentia talem deformitatẽ agnoscunt , quæ celari non possit , neque tale incommodum sanitatis,& liberi corporis usus, quod in sacrorum administratione ulli impedimento sit. Sed certè prominentia Dentium in aliquibus tanta est , ut insignem afferat deformitatem , maximè si cum prominentia jungatur eorumdem Dentium magnitudo ; quia non dentes humanos, sed porcinos,aut potius Aprugnos eos habere dixeris;cumque hæc deformitas non facilè abscondi possit, videndum , an sufficiens causa Irregularitatis debeat esse. Prætereà dentes nonnulli corrumpuntur , &

5 gravem oris fœtorem causant ; sed his gratia omissis,quid de eorum dolore dicendum? hic certè tantus quandoque est, ut ex ejus impatientia non solùm sibi avelli dentes Ægroti permittant , sed præ anxietudine caput ad parietes allidere interdum coguntur. Quis ergo non æquiparari dixerit hunc cuicunque alterius partis vel acerbissimo dolori ? & quis negaverit eum,qui hujusmodi dentium dolori est obnoxius , ac frequenter, & ex quacunque vel minima causa eo prehenditur,non minùs quàm qui capitis dolore gravi tentari solet . esse ab Irregularitate immunem ? Itaque & hoc ipsum vitium Canonistis considerandum propono.

6 Gingivæ ulcera pati possunt maligna,serpẽria,& cancrosa,quæ non minùs ac cætera id genus ulcera Irregularitatis causa esse possunt, siquidem & insanabilia sint,& gravem oris fœtorem producunt,licet corporis munia exercere hominem non prohibeant. Cætera autem vitia gingivarum non ejus gravitatis sunt, ut de illis ad hanc rem mentionem facere oporteat,de his ergò hæc satis sunt.

7 Lingua præcisa hominem mutum reddit , quod potissima causa irregularitatis est;sed adverte quòd aliàs admonui *lib. 2. harum Quæst. tit. 3. quæst. 8. n. 4.* linguam aliquando in totum,& radicitus præcisam esse,aliàs autem ex parte exteriori, & loquelam in totum perire,si tota sit præcisa,si verò ex parte,loquelam depravari , aut etiam aliqualiter perire ad tempus. nam augetur ipsa lingua, & sermonis usus majori ex parte redit, ut de quodam adnotavi loco allegato. In his autem casibus arbitrium Episcopi maximè videtur habere locum pro majori,aut minori sermonis impedimento.

8 Prætereà Lingua vel à Natura,vel à morbo aliquando naturalem magnitudinem excedit , nam à natura vidi Puerum natum cum lingua adeò magna,ac longa , ut extra os tribus digitis promineret , & si eam aliquando foras extendebat , monstruosum judicari quid poterat , tantoperè prominebat, de eo mentionem aliàs feci *lib. 2. har. Quæst. tit. 1. quæst. 7. n. ult.* Ex morbo autem lingua vel apostematur,vel ita augetur,ut ore contineri non possit,qualem viderunt Galen.& Forest.referente Daniel.Sennert.*lib. 1. pract. part. 3. sect. 9. cap. 2.* Non dubium ergo esse debet,quin hoc casu,& maxima deformitas , & magnum liberi corporis usus impedimentum insit , & deformitas quidem per semetipsam conspicua intuentibus sit , impedimentum autem causatur in loquela, in masticatione, in respiratione, & aliis actionibus : præbebit ergo hujusmodi magnitudo Linguæ duplici ex capite causam Irregularitati, ut patet.

Sed

9 Sed absq; eo quod lingua crescat, aot ollo modo magnificetur, paralysim patitur, ita ut contineri ore non possit intra sua septa, ac præter hæc aliquando ita rettahitur ex cõvulsione, ut neq; ullo modo adesse in ore videatur, neq; moveri possit, & in utroq; casu tam paralysis inquã, quàm cõvulsionis loquela vel in totum amittitur, vel maxima ex parte ac notabiliter impeditur. Verùm in paralysi præter mutitatis incommodum etiam invenustas plerumque, & deformitas cum extra oris septa promineat. In convulsione autem cessat ea deformitas, & tamen, ut diai, ad interiora interdum tantopere retrahitur, ut aperto etiam ore nulla eius vestigia appareant, quod maximè notavi in muliere uteri præfocatione detenta, quæ sentiebat quidem quæcunque dicebantur (ut fieri plerumque solet in sioilibus præfocatiooibus) nam manus cuicunque parti admovebat, & os diducebat. ostẽdebatq; inibi præcipuè molestiam, & in partibus spiritualibus percipere Si ergo; qui linguæ usum amittunt, sunt irregulares D. Thom. *p. 3. q. 82. art. 5. ad 3.* ea quo Majol. *lib. 1. cap. 26. n. 2.* uterque casus inducit irregularitatem.

Et quia Lingua sermonis modulatrix est, de loquelæ vitiis, si quid considerandum sese offerat; aptus hic locus est. Sunt autem multa impedimẽta, quæ circa loquelam occurrunt, de quibus singulis mentionem feci *lib. 2. tit. 3. q. 11.* quæ in nullo censu habuisse videntur Canonistæ, si unam mutitatem

10 excipias. Itaque nec Balbum, nec Blæsum voluerunt ulla Irregularitate obstringi. Majol. *loco cit.* fortè & idem dicerent de Atypis, Traulis, & Psellis, & id genus aliis, de quibus locutus sum *præd. lib. 2. ubi supra.* Sed inter huiusmodi loquelæ vitia illud est, ea quo quis obscurè loquitur, ut illi interdum faciunt, qui inter somniandum obloquuntur, quod vitiũ vulgò significamus hoc verbo, *parlar fradenti*, & est in aliquibus adeò notabile, ut vix, ac ne vix quidẽ percipi possint ab audientibus, unde etiamsi sermonis usus in his nõ totaliter perierit, tã modicè illis inservit, ut pro deperdito haberi possit. Hoc vitium dici à LL. *loco sup à cit.* Asymiam diai, & rectè ea eius culpa hominẽ morbosum debere dici ab ipsis ll. determinatũ *in l. Mutum, ff. de Æd. edict.* ac sunt qui credant idem vitium esse hoc cum Cœlostomia, quando nimirum homo quasi in oris recessu, & ipsa gula loquitur, & ita obscurè, ut modicum sonum efformet, & non intelligibilem. Ea ratione sermonis usum habuisse ferunt Gigantes, Patagones nominatos, qui de rebus Indicis commentaria scripserunt. Sed sit quomodocunque illa generalis regula præscribi potest, quòd ubi nullus sermo est, aut nullus, vel valde modicus eius usus, evidens causa Irregularitatis prædominetur.

11 Raucedo non ab omni dubio immunis videtur, an inducat Irregularitatẽ, necne, licet enim plerumque levis affectio sit, & facilè removeatur, quando ex destillatione simplici provenit (licet in senibus cõcoctionẽ non admittat, teste Hip. *lib. 2. Aph. 40.*) tamen aliquandò perpetua est, ac talis, ut sonus vix percipiatur, fitque à perenni, & contumaci destillatione interdum cum faucium, & partium ad vocem inservientium ulcere, portenditque semper majus aliquod malum, & signanter morbum Gallicũ jam confirmatũ, qua de causa ab Haliabbate servi, qui raucedinem perpetuã patiuntur tanquàm morbosi & suspecti de Elephantiasi, seu lepra respuuntur. Itaq; determinãdũ à Canonistis est, an Raucedo eius gravitatis, quam commemoravi, sit sufficiens causa Irregularitatis, & an. & quã dispensationẽ requirat.

Est & aliud vitium quorundũ ad loquelæ concinnitatem pertinens, cum quis per ipsas Nares loquitur, quod vulgo dicimus, *parlar col Naso*, quod videtur profectò magnam secum habere indecentiã; an verò tanta ea sit, ut sufficiat, ad Irregularitatem inducendam, Canonistis statuendum relinquatur.

SUMMARIUM.

1 *Pectoris vitia quæ respectu Irregularitatis sint consideranda.*
2 *Tussis quæ, & quando inducat irregularitatem.*
3 *Sanguinis sputum quotuplex, & quando præbere debeat causam irregularitatis.*
4 *Syncopis plures gradus, & quando ex ea induci debeat Irregularitas, & quid de animi deliquio, & Lipothymia.*
5 *Phthisis quis morbus, & an, & quatenùs faciat hominem irregularem.*
6 *Asthmatis diversæ species, & quænam illarum Irregularitatem inducant.*

De vitiis Pectoris. partiumq; cæterarum spiritaliũ.

QUÆSTIO X.

In pectore multæ sunt partes tam externæ, quàm internæ; de externarum vitiis suo loco differemus hunc de vitiis internarum, inter quæ quinque præcipuè veniunt consideranda; nempe Tussis, Hæmoptois, hoc est sanguinis sputum, Phthisis, Syncopis, & Asthma. Quoad Tussim, quamquam hæc levia plerumque affectus censetur, & de qua frustrà verba facere instituamus, tamen offertur considerandà quædam peculiaris tussis, quæ non facilè videtur debere esse ab irregularitate immunis ob insigne impedimentũ, & molestiam, quam affert, & periculum, quod minatur & scandalum, quod excitari ex eius vi inter ministrandum potest. Hæc Tussis Thiriodes, & ferina, & maligna dicitur, & est Tussis molesta, vehemens, & frequens, quæ supprimi nequaquã potest, & minima quaq; ea causa invalescit; nam & inter loquendum, & inter respirandum & inter bibendum promptissimè eacitatur, necnisi difficulter quiescit, ita ut homini nullũ omninò tempus intermissionis concedat, quamobtem pessimos ac lethales morbos eacitat; proximius tamen ea ea imminet periculum rupturæ venarum pectoris, quę ob violentiã & indesinentem motum ipsius Tussis disrũpuntur. & sanguinẽ effundũt, ea quo deincepa ulcus generatur: nam à sanguinis sputo Puris sputũ à Puris sputo Tabes, & Mors, Hipp. *lib. 7. Aph. 15.* Ergo ex hac Tussi fit, ut Ægri aliquando ex improviso cum magno impetu sanguinem ab ore rejiciãt. Non unico igitur ex capite intrat in hoc casu Irregularitas, sed ex multiplici, nempè ex impedimento liberi usus corporis, ea imminente periculo maioris morbi, & imminente scandalo inter ministrandum.

Sanguinis sputum à multis partibus provenire potest, à capite scilicet, à gingivis, à palato, à faucibus, à stomacho, à pectore, & partibus spiritalibus. Ad rem nostram illud tantùm videtur in consideratione habendum quod ex pectoris, & partium spiritualium vitio provenit, licet quandocunq; sputũ, quod cum molesta Tussi, & cum impetu ab ore rejicitur. In consideratione habendum, circa ea, quæ dicemus: nam potest, & ab Hepate, & à Liene, & ex retentione consuetæ evacuationis per Hemorrhoides, vel per uterum factæ provenire, in quibus omnibus casibus semper malum portenditur juxta Hip. *sent. lib. 4. Aph. 25.* sanguis qualiscunque, si sursum feratur, malũ Tameo non eius periculi est sanguis ex capite, Gingivis, & oris partibus provenięs neq; idcircò videretur esse sufficiens Irregularitatis causa contrà quam dicendũ fit de sputo sanguinis, quod à pectore, aut etiam aliunde ab inferioribus

per os fiat,quia ſemper minetur ulcus Pulmonis ex vaſorum apertione,& Phthiſim, quamobrem cum ob præſentem morbum,& ſanitatis incommodum tum ob imminens periculum, & ſcandalum in administratione ſacrorum,videtur hoc ſymptoma ſufficiens cauſa Irregularitatis, dummodò tamen non abſit diſpoſitio ad hos ſubſequentes morbos, ſed ex Tuſſi perenni,difficultate reſpirandi.cõſtitutione pectoris,& aliunde ea diſpoſitio manifeſtam de ſe cognitionem præbet.

4 Syncopis ſunt plures gradus,primus eſt, & qui dicitur animi defectus,vel animi deliquiũ,ſecundus qui dicitur Lypothymia,vel Lipopſichia.vel Apoſichia. Tertius qui dicitur propriè ſyncopis,qui eſt omnium graviſſimus,minùs gravis eſt Lypothimia, & adhuc minus animi deliquium. Circa hunc affectum animadvertendum, quod ſyncopis omninò differt à vertigine,ab Apoplexia,& Epilepſia,& sũt tam differentes,ut ſunt affectus diverſarum partiũ, & à diverſis cauſis prodeuntes, ita ut nullum ſymbolum habeant contra id quod ex Gabuccino dicit Majol. *lib.2.de Irreg.c.16.n. 12. verſ. ad Comitiatis*: nam vertigo,Apoplexia,& Epilepſia ſunt paſſiones Cerebri,Syncopis eſt paſſio Cordis;illi affectus ad partem animalem,hic ad vitalem ſpectat,unde differunt etiã in duratione,nã ſyncopis de raro revertitur,& ſi revertatur hominem è medio tollit;affectus autem illi,præcipuè vero vertigo,& Epilepſia facilè aliquando revertuntur,& cum illis homo ad plures annos perdurare poteſt. Verum quidem eſt, quoſdam Medicos,inter quos eſt Mercatus.putaſsè Lypothymiam, quam ſecundum gradum Syncopis fecimus,eſſe affectũ Cerebri, & hoc pacto maximè convenire cum vertigine, & Apoplexia, ſed rectè hæc ſententia convellitur ab aliis, & præcipuè à Daniel. Sennert. *lib.2.tract.p.4.cap.6.* Rectè tamen à Canoniſtis videtur deciſum,quod patiens ſyncopem,dummodo recurrat,& hominem frequenter ac leviori ex cauſa adoriatur,irregularis ſit,periculum enim eſt,ne tales inter ipſam ſacrorum adminiſtrationem deficiant juxta Hippoc. ſententiam *lib.2. Aph.*41. Qui frequenter, ac fortiter abſque manifeſta cauſa animo linquuntur, de repentè moriuntur;in qua ſententia Hippocrates de vera ſyncopi loqui videtur, cum illo verbo utatur,fortiter: ſed vidẽdum utrum de Animi deliquio,& Lipothymia idem ſit ſentiendum,ac ex mea ſententia,ſi toto Canoniſtæ de his determinare cupiunt.Animi deliquium ſimplex non tanti faciendũ,ut ex eius cauſa homo evadere debeat irregularis,quia facilè diſcutitur, & hominem extra ſe non rapit, nec cadere cogit;ſed modica frictione faciei, aut levi quocũq; auxilio,ceſſat, non ſic autem Lipothymia,quæ hominem parumper ſenſu,& motu privat; concidere cogit,niſi ab aliis ſuſtentetur, nec facilè ceſſat, & quod magis cõſiderabile eſt,ſi perſeveret,in veram ſyncopem.cõvertitur,ſed & alia quædam ſyncopis ſpecies eſt,quæ Cardiaca dicitur, de qua ſuo loco verba faciemus.

5 Phthiſis eſt ulcus Pulmonis,ad quod cõſequitur hectica febris,habitualis, morbus eſt cum jam eſt confirmatus,qui curationem non admittit, nec tamen facilè curatur,etiamſi confirmatus non ſit, & habet præterea conjunctum ſecum contagium, & quandoque tanta pravitate,ac malignitate comitatur,ut halitu inficere poſſit; ſed nota,non tantam energiam eius contagium habere,quantam ſibi perſuadet Majol.*lib.2.c.20.n.*1.quia non à quocunque ſubjecto in quodcunque, & quandocunque communicatur;qui enim ætate jam provecti ſunt non tam facilè inficiuntur,ut ille credit, immo neq; alij quicuoque,niſi habeant quandam à natura propenſionem ad prædictum contagium contrahendum, quod non ſimplici halitu ſemel, atque iterum percepto contrahunt,ſed longa,ac multa reiteratione ac converſatione cum perſona infecta,ut de aliis quibuſcunque contagiis utplurimum uſuvenit,ſed quomodocunque ſeſe res habeat,Phthiſis vera etiã non confirmata non unam habet cauſam ſufficientem ad inducendam Irregularitatem.

Aſthma moleſtiſſimus affectus eſt;ex quo animal liberè reſpirare non poteſt, & eſt triplicis generis, unumquodque autẽ ſuum habet peculiare nomen, & illud certum eſt,quod cuiuſcunque generis ſit, hominem libero corporis uſu privare ſolet;& quia morbus hic eſt ex facilè recurrentibus,cum minima quandoque ex cauſa revertatur, ideircò determinandum,an omnes eius ſpecies,vel aliquæ tantum & quæ inducant Irregularitatem, nam certum eſt, omnes non eſſe pariter ſufficiẽtes ad eam inducendam, ſed unam eſſe alia potiorem cauſam. Itaque ſimplex anhelandi difficultas, ſeu gravis anhelitus vel anhelatio,in qua denſus creberque fit ſpiritus; appellatur Dyſpnæa; ſi verò adhuc magis denſa,ac crebrior reſpiratio fiat,qualis eorum, qui violento curſu de proximo ſunt defatigati,nominatur Aſthma;ſi vero tantoperè reſpirandi difficultas creſcat, ut homo non niſi recta cervice reſpirare poſſit,vocatur Orthopnæa: non eſt igitur dubium,quod in Dyſpnæa,ſeu ſimplici Anhelatione, & difficultate reſpirãdi minor militat irregularitatis cauſa,ſi quæ militat,quam in Aſthmate,& minor etiam in Aſthmate, quam in Orthopnæa; unde ob id Dyſpnæa laborantes non omnino fortè erant repellendi à promotione ad ſacra,& ab eorum adminiſtratione, niſi fortè in ipſo paroxiſmo,ex quo tamẽ non majus imminet periculum, ex cuius violentia deſiſtere cogantur ab ulteriori adminiſtratione;quod tamen in Aſthmate,& multò magis in Orthopnæa timendum,in quibus aliquando tanta urget reſpirandi neceſſitas,ut homines præ anguſtia animam agere videantur,& niſi ſuccurratur, in ſyncopem quandoque,& in mortem ipſam impingant. De his igitur ſi paroxiſmos frequentes habeant,& maxime ſi certis,ac determinatis temporibus recurrant,vidẽdum,an repellendi omnino ſint à promotione,niſi promoti fuerint, etſi promoti ſint, an prohibendi ab adminiſtratione ſacrorum ob rationabilem timorem incurrendi periculum à me commemoratũ.

SVMMARIVM.

1 *Paſſionum,quæ irregularitati cauſam dare poſſunt ad ſtomachum, & ventriculum pertinentium enumeratio.*

2 *Oeſophagi.& Ventriculi ulcera quatenus, & cur Irregularitatem inducere debeant.*

3 *Deglutitio quibus modis lædatur, quando faciat hominem irregularem.*

4 *Deglutitionis difficultas in ingerendis cibis ſolidis tantùm,aut in ingerendis liquidis tantùm, an facere debeat irregularitatem.*

5 *Cardiaca paſſio, ſeu Cardialgia quid ſit,& quam cauſam irregularitatis præbere poſſit.*

6 *Ventriculi dolor quando faciat hominẽ irregularẽ.*

7 *Singultus quid ſit, & quomodo à Vomitu, & à Nauſea differat, ac quando Irregularitatem inducere poſſit.*

8 *Vomitus quatenus, & quibus in caſibus inducere debeat Irregularitatem.*

9 *Nauſea quid ſit, & quando videatur inducere Irregularitatem.*

De

De Stomachi, seu Oesophagi, & Ventriculi vitiis.

QVÆSTIO XI.

STomachus, & Oesophagus propriè vocatur, ductus, per quem cibi & potus in ventriculum ingeruntur; ventriculus propriè, qui potus & cibos recipit, retinet, ac concoquit. Circa has partes nonnulla vitia respectu Irregularitatis sunt consideranda, quorum tamen nullum præter vomitum videntur Canonistæ in consideratione habuisse; nos de aliis quibusdam mentionem facimus, quia juxta generales Canonistarum regulas, videntur sufficientem causam præbere Irregularitati: sunt autem quæ sequuntur, nempe ulcera harum partium, læsa deglutitio, Cardiaca passio, ventriculi dolor, singultus, nausea, & vomitus. Et quoad ulcera certum est, ea magni momenti esse, si in Oesophago existant, multo majoris autem si in ventriculo; utraque autem habere secum impedimentum liberi usus corporis, impeditur enim, seu inquam, labefactatur hæc naturalis actio deglutiendi, tales enim non possunt absque molestia quicquam deglutire, maximè autem vinum, quod molestiam, & dolorem in ulceribus generat; præterquam quod utraque habent secum manifestissimum periculum adjunctum, ex eo enim, quod non facilè curationem admittant, in dies majora fiunt, & sordidiora, & malignitatem concipiunt, quousque tandem homo tabe, vel lienteria, vel dissenteria absumatur.

1

2

3 Quoad læsam deglutitionem sciendum erit, Naturam fabricasse Oesophagum, quem propriè stomachum, & gulam Medici vocant, ut per eum tanquam per Tubum, seu conductum cibi, & potus ore recepti in ventriculum demittantur, unde illum ex filamentis seu fibris, ac villis ad hoc fabricavit, quibus tendinosis tanquam chordis, seu potius manibus cibos, & potus in ventriculum detruderet. Duabus autem Tunicis illum, Oesophagum inquam, natura donavit, interna crassiori, rectisque fibris dotata, externa tenuiori & transversas, ac circulares fibras habente: rectis interna membrana tanquam manibus utitur ut dixi, ad attrahendos cibos, & potus in ventriculum; transversis, ac circularibus externa utitur ad trahendos eosdem cibos, & potus in ventriculum, & ad expellenda noxia per vomitum. Fit ergo, ut hæc pars, nempe Oesophagus, hanc deglutiendi actionem vel omnino amittat, vel malè, difficulter, ac diminutè exerceat; si difficulter, & diminutè deglutire illum contingat, non tam considerabilis affectus videtur, ut in hoc negotio de Irregularitate locum habere debeat, sed si nullo modo deglutire possit, quomodocunque id fiat, vel ex Apostemate, inquam, vel ex ulcere, vel ex Paralysi, Irregularitati videtur esse maximè locus, quod quidem ampliandum videtur in difficillima & anxia deglutitione, (nam totalis amissio deglutitionis absque dubio hominem paucorum dierum spatio è medio tollit, licet noverimus quosdam, qui usque ad quadragesimum perduraverint, & sanati etiam sint, absque eo quod quicquam eo tempore deglutirent) quam in celebrando sacrificio Missæ ea actione libera opus habemus; videant ergo Canonistæ, quatenus in hoc casu intret Irregularitas.

4 Præterea animadvertendum, quod deglutitio aliquando difficillima sit in ingerendis cibis solidis, cum contra liquidi facillimè deglutiantur. Secundò contrarium quandoque evenit ut cibi solidi absque difficultate deglutiantur, liquido nullo modo. Tertiò denique fit ut neque solidi, neque liquidi deglutiri possint. Itaque quomodocunque hæc actio deglutiendi fieri desistat, videntur prædicta habere locum, cum maximè in celebrando sacrosancto Missæ sacrificio libera deglutitione, ut dixi, indigeamus. Sed certè curiositate non vacat dubium, quod moveri circa hanc deglutitionis difficilis differentiam potest, & est, quanam ratione fieri possit, ut interdum solidi cibi deglutiantur, liquidi nequaquam, immò in aliquibus tam difficilis redditur deglutitio potulentorum, ut eam tentare absque suffocationis periculo non possint. At verò apertissimè patet majorem vim requiri in deglutiendis solidis cibis, quam potulentis, ergo si solidi deglutiuntur, cur non deglutiuntur liquidi, in quibus ingerendis minor vis concurrit? Sed dupliciter satisfieri potest huic dubio, primò negando, majorem virtutem requiri in ingerendis solidis, quàm liquidis absolutè, nam in deglutiendis quæ offeruntur, necesse est Oesophagum constringi, & amplexando oblata per rectas fibras detrudi in ventriculum; modo, majori constrictione opus habet ad ingerenda, & amplexanda potulenta, quam solida; unde ad ingerendos cibos solidos sufficient fortè fibræ interioris membranæ, at in ingerendis potulentis concurrere etiam debent transversæ, & circulares fibræ tunicæ externæ, & sic majus negotium Naturæ facessit ingestio potulentorum, quam solidorum, & huic opinioni adhæret etiam Daniel Sennert. *lib. 3. pract. part. 1 sect. 1. c. 3. q. 5.* licet antequam ipsius scripta vidissem, eam concepissem. Vel dicamus in liquidorum deglutitione pauciores musculos, & partes concurrere, quam in deglutitione solidorum; ac fieri interdum, ut etiam malè affectis quibusdam musculis, aut instrumentis ad deglutitionē deservientibus, eorū tamen deglutitio fiat per alios musculos, & organa sana, at in deglutitione liquidorū si qui musculi deficiant, aut organa ad id inservientia, non posse suppleri per alia, & sic aut difficillimè, aut nullo modo liquida deglutiri posse.

5 Sed ad alia progrediamur, offertur igitur post hæc consideranda passio quædam ventriculi Syncope Cardiaca dicta, seu Cardialgia, de qua supra; & essent quidem nonnulla circa nomina ponderanda, sed satis illud sit, me hæc per hanc vocem Cardiacæ, vel Cardialgiæ significare velle, nempe passionem quandam oris superioris ventriculi cum dolore, & anxietate maxima, & aliquando etiam cum animi defectu, & Syncope. Cùm ergo hæc passio Syncopi jungitur, non eget ulteriori consideratione, num ex ejus culpa irregularitas inducatur, necne, quippe cum non minus quam ipsa Syncope ex primaria cordis affectione procedens culpari debeat; sed dubium tantummodo est, utrum si solo dolore, & anxietudine molestare ægrum soleat, Irregularitatem tamen inducat. At neque circa hoc ullum dubium intervenire debet, cum passio sit acutissima, & molestissima, & tanto angore hominem sollicitet, ut neque stare eum loco permittat, neque liberè respirare, immò ne loqui quidem aliquando, unde palam est, quod ob impedimentum liberi corporis usus præter alia Irregularitatem inducat. Quod amplia non solùm dum actu hominem affligit, sed etiam extra paroxysmum in aliquibus, quia hæc passio in nonnullis est ex facilè recurrentibus. Si quis ergo illi sit obnoxius, videant Canonistæ an perpetua Irregularitate detineatur.

6 Non eadē passio est ventriculi dolor, & Cardialgia; nā Cardialgia ad eos tātum vētriculi pertinet, dolor ad totū ventriculū; illa ab acutis, & malignis humoribus, & plerunque calidioribus excitatur, hic à frigidis, & crudis, à flatibus, & à pituita fit,

utplu

utplurimom. Est tamen ventriculi dolor passio magni momenti,non tamen ut Cardialgia, tum quia ille à benignioribus humoribus generatur, tum etiã quia pars affecta in hac est exquisitissimi sensos & quæ nequaquam absque cordis ipsios affectiooe durare possit. Sed babet etiam vẽtricoli dolor illud inconveniens,ut facilè recurtat, & siquidem dolor sit insignis ac notabilis,plura alia sympromata maxima consideratione digna excitare solet, ot Animi deliquium,& Lipothymiam, & præterea Nauseam vomitum & anxietudinem. Si ergo facilè tecurtat, & ad bane magnitudinem perveniat, non minus quam alij similea motbi culpari ex mea sententia debet,quoad Irregularitatem indueendam.

7 Siogultus est quasi cõvulsivus quidam ventriculi motus,& est inanis quidã ipsius conatus ad noxia expellẽda,in hoe à vomitu differens,quod vomitus est motus ventriculi,quo expellit cibos, & potus, aut humores in eo contentos,per os; differt etiam à Nausea, quia hæc est quidam inanis stimulus ad vomendum, neque fit in ea, ut in singultu, motoa ille convulsivus; ob cujua respectum singultus molesta affectio certè est circa quam illud tantummodo libet adnotare, nonnullos ex assumptione cujuscunque potus jejuno stomacho facta singultũ molestissimum incorrere, ac maximè aliquibus familiarem esse expertum, tum ubi potus fuerit vini dulcis (qood tamen evitari facilè posset) sed alios vidi, ot hoc obiter dicam, nullas res dulces degustare vel primoribus labris posse absque eo quod illico siogoltu prehenderentur. Vitium igitur illud incurrendi singultum ex quocunque potu jejuno stomacbo sumpto non videtur sieco pede pertranseuodum,de quo quid statuendum sit, Canonistæ videbunt.

8 Vomitus quid sit norunt omnes eumq; superiùs definivimus,sed diversæ speciei est, respectu causarum eum excitantium,& respectu materiarum quæ evomuntur. Caoonistæ de eo maximè loquuntur, qui fieri solet ex intemperie,& lãguore ipsius ventriculi,sed non hic tantum date debet Irregularitati caosam,dum qui ex languore procedit Irregularem facit, sed ille etiam, qui fieret ab aliquo humore calido,& acri, vel etiam alterius naturæ stomachũ irritante,ac eogente ad eios expulsionem, ac profectò quomodocunqoe succedat,ut homo sæpe, ac levi qoaque ex causa, & indifferenter quocunqoe tempore etiam jejuno stomacho, vomitu prorite-tur,habebit urgentissimam Irregularitatis causam: nam aliàs si quis nõoisi ab assumpto cibo vometet vel certo tempore,ut exempli gratia noctu,non ioterdiu,vel stomacho pleno,non autem jejuoo,certè non nisi injuria quantum ego existimo, ab administratione, vel à promotione sacrotum repelleretur. Et quia diximus vomitum variari secundum varietatem materiæ ejectæ,dicendum nunc,quod cujuscunque materiæ vomitus fiat,nempe sanguinis, pituitæ,bilis,aut melaucholiæ,serositatis, vel puris, vel mixtæ,& ætherogeneæ cujusque materiæ,dummodo frequens sit,& indifferenter qualicuuq; hora molestare consueverit, Irregularitatem inducet,sed maximè ille,qui jejuno stomacho fit,& minima ex causa, ac præcipuè ex assumptioue materiæ potulentæ,& ratio patet.

9 Sed quid dicendum de Nausea,quæ motus quidam ventriculi est, quo inaniter conatur contenta per vomitum expellere? certè Nausea solet præcedere vomitum; sed si Nausea simplex sit, nec ad illam ullo modo vomitus sequatur, dubirari potest, an homioem irregularitati subjiciat,necne; & hæsitandũ non est,ex ea aliquod dedecus,& indecẽtiam in ministrãdo subsequi posse,an verò sufficiat ad Irregolaitatem inducendam Canonistæ videant.

SVMMARIVM.

1 *Intestinorum morbi Irregularitatem inducentes.*
2 *Intestinorum dolores qui tenuium dolores quatenus inducant irregularitatem.*
3 *Dolores colici.*
4 *Fæcum incontinentia quemadmodum fiat, & an Irregularitatem inducat.*
5 *Fæcum reiectio per os & aliena loca quando & quatenus præbere debeat causam irregularitati.*
6 *Hæmorrhoides quid sint, & quales sint morbi earum,de quibus dubitari possit, an irregularitatem inducant.*
7 *Hæmorrhoidis dolor quando faciat hominem irregularem.*
8 *Venarum hæmorrhoidalium apertio utrum, & quando inducat irregularitatem.*
9 *Hepatis morbi, de quibus dubium esse potest, an faciant hominem irregularem.*
10 *Cachexia quid,& an faciat irregularem.*
11 *Hydrops quid,& eius species, & an inducat irregularitatem*
12 *Icterus quid,& an Irregularitatem inducere debeat.*
13 *Icterus Niger quomodo fiat,& an Irregularitatem inducere debeat.*
14 *Lien utrum eximi possit,& an is,cui exemptus est vel alia ratione deficit, Irregularitati subiiciatur*

De vitiis Intestioorum, Hepatis, & Lienis.

QVÆSTIO XII.

IN intestinis quoque vitia adnotantur, quorum culpa dubitari potest, an Irregularitas locum habeat,necne; quatuor autem ex eis tantommodò (1) ptoponam,quæ majus videntur negotium facessere nempè dolores, fœcum incontinentiam earundem fœcum per aliena loca,sed præcipuè per os, rejectio,& Hæmorrhoides.

Dolores Intestinorom variant pro varietate eorundem Intestinorum, & pro varietate causæ, & (2) materiæ dolorem excitantis;sed nobis sufficit hanc varietatem ex loco tantùm desumere,seu potiùs ex varietate ipsorum,ut dixi,intestinorũ, quædã enim tenuia sunt,quædã crassa, & sic dolores in duplici erũt differẽtia,& qui tenuia occupant Iliaci dicũtur ab Ileo intestino,sũtq;dolores acutissimi, & mortales,qui vocantur alio nomine Chordapsus, & Volvulus, & Miserere mei; de his autem non est necesse quicquã addere, cùm hominẽ interdũ brevi paucorum dierum,imò & horarum spatio è medio tollunt Si autem homo ab illis superstes remaneat, cessat simul cum morbo etiam irregularitas.

Dolores qui crassa intestina molestant, Colici (3) nominantur à Colo intestino,in quo præcipuè generari solent. His oonnulli adeò obnoxij sunt, ut mioima quaque ex causa illis molestentur, & cum his non cootemnendis accidentibus anguntur, & in actu quidem affligendi nullum dubium facere debent,quòd hominem à quaconque actione impędiant,& irregularem faciant; sed videndum, num promptitudo relabendi in tales dolores sufficiens causa irregularitatis esse debeat.

Fæcum incontinentia fit resoluto musculo Ani, (4) qui Ani Sphincter dicitur,de qua jam oonnulla diximus,turpisq;admodum affectio est,ex qua homo fæces retinere noo potest,sed involuntariè,& absq; ullo sensu emittuntur;quod vitiũ in Senibus animadvertitur ac præcipuè in Decrepitis,qui sese facilè conspurcant; ex qua turpitudine certè videtur fieri irregularitati locus,cùm & inter celebrandum

&

& ministrandum facilè id accidere possit cum maxima indecentia; indifferenter enim quocunque tempore id illis accidere solet, præcipuè verò in magnis æstibus, & in magnis frigoribus; cùm namque masculus ille paralysim patiatur, & omnem sensum amiserit, ac omnem virtutem retentricem, fit, ut fæces vel acriores ex se excidant, vel etiam sua multitudine, non percipiente musculo stimulum ipsarum fæcum expultricem excitantium, non potest saltem momento illas retinere ne importunè exeant. Itaque consideratione digna affectio hæc censenda, & quæ à Canonistis, ut res requirit, ponderetur.

5 Verumenimverò magis multò turpis affectio in aliquibus, licet de raro, observatur, & est ipsarum fæcum per aliena loca rejectio, ut per Vmbilicum, per Penem, per vulnera, & ulcera ventris, & per ipsum os. Hoc ultimum symptoma nempe fæcum rejectio per os aut à natura fit, & est rarissimum, & de quo nihil ob id venit dicendum, aut ex morbo, ut in volvulo, & quia citissimè ex eo morbo homo decedit, neque de huc quicquam addendum. Fæces per os ab aliquibus ad aliquot annos, interdum etiam toto vi æ curriculo fosse expurgatas, observatum à Medicis est. Nam nonnullis ex Ani naturali clausura fæcum exitus impediebatur, & sursum tendentes per os rejiciebantur. Aliis ex Scirrho obstruente viam intestinorum idem contigit, & in neutris videtur posse intervenire dubium circa irregularitatem; quod intervenire posset in exitu fæcum per alia loca; affectio quidem semper turpitudinem magnam habet, & si turpitudo abscondi possit, adhuc in dubio res est, si minimè possit celari; dubio nullo modo est locus.

6 Hæmorrhoides vocantur quatuor illæ venæ, quæ in ano partim intrò partim foras terminantur, duæ idcircò internæ vocatæ, duæ externæ. Has aperiri interdum, ac multum sanguinis effundere, inflammari, tumefieri, dolere, ulcerari contingit, & ex ulcere fistulas procreari. In quibus omnibus casibus licèt turpitudo aliqua, & saonatis incommodum intervenia, non ejus ponderis aut turpitudo, aut incommodum sanitatis videtur, ut irregularitati locum facere debeant, quia turpitudo contegi facilè

7 potest, & incommodum modicum est. Apertio tantùm, & dolor facere majus dubium possunt; & de dolore primum dicendum videtur, quod si considerabilis sit, non aliàs, quàm nonnullarum aliarum partium dolores, culpari debeat; cum non minori impedimento interdum sit, quàm alij; de quorum

8 nonnullis jam verba feci. De apertione, & sanguinis rejectatione dicendum, quòd si copiosissima sit, & perennis ita, ut non modò hominem debilem reddat, sed ad Cachexiam, & Hydropem disponere videatur, quod facilè cognoscitur ex illaudabili corporis colore, non carebit dubitatione, an irregularitatem inducere debeat, necne; non est enim absque turpitudine, & sanitatis incommodo.

Cæterùm ad Hepar nonnulli pertinent affectus, ex quorum culpa irregularitas contrahi debere videretur. de quibus tamen Canonistæ pauca, & tamen, ut mihi videtur, non irrationabiliter de his

9 dubitari potest. Sunt autem præcipuè Cachexia,

10 Hydrops, Icterus. Cachexia dicitur malus corporis habitus, ex eo enim quòd Hepar jam refrigerati incipiens non benè suo munere in sanguificando fungitur, cùm sanguinem frigidum, & aquosum, & qui nutritioni minus aptus est, generat, ægrotantes pravum corporis colorem contrahunt, & secundùm aliquas ejusdem partes insl intiunt, ex quo non modò turpitudinem notabilem incurrunt, sed ad liberum corporis usum vix sufficere possunt. Ex hoc Ægri ad Hydropem tendunt, qui major morbus est; nam Hepar jam omnino refrigeratum loco sanguinis aquam generat, quæ à Natura inter ventris cavita-

11 tes, & per inania corporis spatia demandatur, & tumores procreat Oedematosos, præcipuè autem ex ea re venter intumescit, cùm admodum pravo corporis colore, & notabili actionum quarumcunque impedimento. Vocatur Hydrops hic aquosus, oam alios, ubi flatus prædominantur, Timpanitis vocatur; & tertia demum species, in qua tibiæ frequentiùs nimium in modum incrassantur, licet & aliquando etiam totum corpus incrassetur, vocatur Anasarca. In singulis intervenit non modica turpitudo, gravitas in motu, ac præsertim in incessu, & in priotibus adest summa sitis, & respirandi etiam difficultas, & alia symptomata non ultimæ notæ; unde ponderatis his, quæ Canonistæ concurrere volunt ad irregularitatem ex aliquo morbo inducendam, nil aliud determinari potest, quàm ex Hydrope hominem fieri irregularem.

12 Tertius deinceps affectus, quem nominavimus, Icterus est, seu Icteritia, quæ Morbus Regius, & Arquatus, & fellis suffusio appellatur, in ea que totius corporis color, non inquam, tantùm catninm, sed interdum etiam oculorum, & unguium, omniúque denique partium ad flavum convertitur cum ingenti deturpatione, ac tali, ut ipsimet Icterici in publicum prodire, & ab aliis conspici verecundentur, unde fortè non tam liberè admitti ad suscipiendos sacros ordines concedendum, ut admitti dicit Majol. *lib. 1. de Irregul. c. 21. num. 2.* nam licet quoad corporis functiones nihil fortasse incommodi afferat, tamen sufficientem causam irregularitati præbere videtur ipsa morbi turpitudo, prætterquam quod ubi sæpius recurrat, majorem morbum portendit; ut Hepatis Seyrrhum, ejusdem refrigerationem, Cachexiam, & Hydropem. Illud tamùm aliquam limitationem exposcit, quòd in Ictero, ut irregularitatem inducere dicatur, requiritur, ut in plerisque aliis morbis, ipsius Icteri gravitas, nempè ut sit universalis, & color sic intensè mutatus, & afferat secum alia symptomata in hoc morbo familiaria; hoc enim pacto major turpitudo, & majus sanitatis incommodum ex eo emergit; alias autem si quis leviter suffundetur, etiamsi hoc illi sæpiusculè contingeret, non tam de facili videretur Irregularitati subjiciendus.

13 Est & alius Icterus, Niger dictus, ad differentiam præcedentis, qui flavus nominatur, in quo ex effusione fucci melancholici ad cutim corpus totum nigro colore inficitur, ita ut homo secundùm faciem, & totum corpus adeò naturalem colorem in nigrum mutet, ut ex nigris parentibus natus appareat. Hic morbus vitio Lienis contingit; nam quemadmodum bilis redudans in Hepate cum sanguine transmissa ad vesiculam ei appensam relegatur, sic humor niger, & melancholicus transmittitur cum crassiori sanguine ad Lienem, ubi aliquando vel turgens, vel recipi in proprium receptaculum aliquo modo impeditus, per totum corpus effunditur, illudque nigredine inficit. Videtur ergo hic affectus non modò parem supradicto, sed majorem inferre turpitudinem, nisi quòd color niger magis homini familiaris videtur, quàm flavus, Ergo & de hoc Ictero nigro idem dubium, quod de flavo moveri poterit. & eodem modo resolvi, quamvis ego existimo, licet fortè contrarium velit Majol. *ubi supra.*

Movet

14 Movet præterea idem Majol. dubium de eo, cui Lien exemptus est, credẽs ex aliquorum traditione Plinij præsertim *lib.* 11. *c.* 37. Lienem quibusdam, ut expeditiores ad currendum sint eximi. Alij crediderunt Lienem saltem inuri posse, ne maiorem in molem tollatur, cùm Lien magnificatus levitatem cursus maximè impediat, ad quod confirmandum addunt, integras interdum Lienis portiones in vulneratis per vulnus exiisse ex Aretæi testimonio *de cur. & sign. acut. cap.* 14. immò & totum per vulnus exemptum dicebat Plinius *ubi suprà*, quod non videtur infíciari Andr. Laur. *lib.* 6. *Anatomia*, *q.* 25. ex hoc quod multa animalia perfecta sine Liene vivant, quin etiam hominum cadavera quondam dissecta sine Liene reperta commemorat, sed usus Lienis tam necessarius est, ut sine eius opera totus sanguis perpetuò coinquinatus remaneret; prætérquam quòd necesse est in extrahendo Liene plurimas venas, infinitásque arterias dilacerari, itaque rectè ab Aureliano *lib.* 3. *Chron. pass. cap.* 4. scriptum est, ex quo Sennert. *Pract. lib.* 3. *p.* 4. *cap. seq.* Lienem exscindendum, vel urendum esse voce quidem dictum fuisse, non officio completum: In omnem casum illum, cui Lien exemptus esset, ut ex hoc tantum irregularitati facilè subjiceretur.

SVMMARIVM.

1 *Renum dolores quam causam præbeant irregularitati.*
2 *Diabetes quid, & quando causet irregularitatem.*
3 *Vrina incontinentia quid, & quando faciat hominem irregularem.*
4 *Vrina incontinentia ex calculo videtur facere hominem irregularem.*
5 *Vesica calculus quam ob causam facere debeat hominem irregularem.*

De Renum, & Vesicæ Vrinariæ vitiis
QVÆSTIO XIII.

1 IN his partibus nonnulli observari possunt morbi de quibus, ut de aliis nonnullis, dubitari non absque ratione potest, an irregularitatem inducere debeant, necne, hi sunt Renum dolores Nephritici dicti, & maximè ex calculis provenientes, Diabetes, seu urinæ profluviũ, urinæ incontinentia, & vesicæ urinariæ calculus.

Dolores ergo Renum acutissimi sunt, & intolerabiles, ex quorum vehementia homo omnino corporis usu privatur, cumque sint ex morbis facilè recurrentibus, dubitari potest, an qui illis obnoxij sunt, promoveri debeant, necne; cúmque ex dolore capitis, qui magnus sit, & summoperè hominem angat, videam Canonistas judicare hominem irregularem, videtur mihi non minùs culpari posse dolorem Renum ad hunc effectum ubi & magnus sit, & sæpè recurrat; nisi dicamus Canonistas judicasse dolorem capitis inducere irregularitatem quando non solùm est gravissimus, sed etiam continuus, & numquam desinit. Majol. *lib.* 2. *cap.* 23. non verò quando interdum hominem dimittit liberum, licet postmodum recurrat, quamobrem idem fortè dicendum erit de dolore Renum, quando hominem liberum relinquit, licet sæpè recurrat. Sed certè nonnisi multoperè culpandi videntur similes acuti ac graves dolores etiamsi hominem liberum relinquant, ut sæpè recurrant.

2 Diabetes Renum passio est, in qua potulenta incocta redduntur, unde urina copiosissimè redditur. Dicitur urinæ profluvium, & Hydrops Matulæ, rarus sanè affectus, sed cõsideratione dignus in hoc negotio, quippè cum afferat secum alia symptomata molestissima, ut febriculam consumptivam sui inextinguibilem, corporis extenuationem, tandemq; mortem. Tametsi ægrotantes per aliquod tempus lecto se non cõtineant, nisi ingravescentem morbo sed certè ex eo in administratione sacrorum ob necessitatem reddendi urinam, aliquod scandalum, & indecentia imminet; quamobrem ad Canonistas pertinebit determinare, an ab administratione & à promotione etiam, si non sint promoti, repelli debeant.

3 Differt urinæ incontinentia à prædicto affectu Diabete dicto, vel urinæ profluvio; in hac enim, hoc est in urinæ incontinentia, urina non multa redditur, sed redditur involuntariè, & contineri ad libitum non potest, ita ut Ægri se ipsos cõmingant in illo verò redditur urina copiosissima, sed cum cõsueto sensu, nec præter voluntatem urinæ incontinentia fieri solet in his, qui vesicæ calculo laborabant, sed ob urinæ acrimoniam, & fit cum sensu, imò cum tristi sensu; sed illa, de qua loquimur fit ob paralysim, & resolutionem musculi sphinčteris vesicæ urinariæ os claudentis, & ob eiusdem refrigerationem, ex qua deperditur sensus. Habet hic affectus dedecus multum, sed quod abscondi utcunque possit; appenditur enim vas tubum retortum habens, quod urinam excipit, in cuius os penis immittitur, & sic evitatur omnis turpitudo, quæ ex eo affectu emanare possit; igitur utrum hæc turpitudo sit causa sufficiens irregularitatis, & utrùm evitetur sufficienter ea turpitudo, modo prædicto, Canonistis determinandum relinquatur.

4 Majus multò incommodum habet urinæ incontinentia, quæ ex calculo vesicæ fit ob dolorem enim & cruciatum in reddenda sæpè sæpius urina non facilè potest vitium celari, itaque neque facilè evitari poterit Irregularitas.

5 Vesicæ autem calculus molestissima, ac sævissima passio est, ex qua homo perpetuis cruciatibus in urina aliquando per vim, & cum maximo conatu reddenda, aliquando verò coactè, & involuntariè, ut jam dictum est, obnoxius esse solet, ex ea igitur passione causari Irregularitatem non videtur dubitandum, quippè cùm homo liberum corporis usum non habeat, sed inter agendum, quæcunque tãdem agat, cogatur urinam, ut dixi, cum dolore & ardore, & anxietáte maxima reddere, unde non solùm habet impedimentum liberi usus corporis, sed etiam turpitudinem, & indecentiam; quamobrem nulla causa est, quin & à promotione, & ab administratione sacrorum arceantur, nisi secùs Canonistis visum fuerit determinare.

SVMMARIVM.

1 *Morborum partium genitalium, qui Irregularitati causam dare possunt, enumeratio.*
2 *Vera Gonorrhæa quid, & an faciat Irregularitati locum.*
3 *Involuntaria pollutio quid, & an faciat locum Irregularitati.*
4 *Pseudogonorrhæa quid.*
5 *Castrati, & Eunuchi respectu Irregularitatis contrahendæ qui veniant dicendi.*
6 *Qui post pubertatem eunuchantur magis habiles ad omnia, quàm qui ante pubertatem, & qui Eunuchi nascuntur minùs quàm cæteri omnes.*
7 *Qui uno Testiculo dotantur non sunt ut cæteri Eunuchi habendi, neque idcirco Irregularitati sunt obnoxij.*
8 *Virilitas medicaminibus amissa, an faciat locum Irregularitati.*
9 *Herniarum plures species, & quænam videantur posse inducere Irregularitatem.*

10 *Is*

10 *Is, cui Penis abscissus est, an sit Irregularis, ut in lege veteri.*
11 *Libentius videtur dispensandus is, cui Penis est abscissus, quàm ille, cui abscissi fuerunt Testes, aut quicunque Eunuchus.*
12 *Qui cum Glande imperforata nascuntur, an & quando Irregulares fiant, & quando facilius dispensari posse videantur.*
13 *Priapismus quid sit, & an irregularem hominem facere debeat.*
14 *Satyriasis quid differat à Priapismo, & cur hominem facere debeat Irregularem, qui dispensari nullo modo possit durante affectu.*
15 *Hermaphroditorum plures species.*
16 *Quidam nascuntur Hermaphroditi, aut tales iudicantur, ob latentia virilia, cùm ma es sint.*
17 *Hermaphroditi fæminei sexus, & huiusmodi perfectiss. Hermaphroditi descriptio.*
18 *Hermaphroditi omnes Irregulares.*
19 *Hermaphroditus qui penitus in fæmineo sexu non incalescit, an sit Irregularis.*
20 *Hermaphroditi omnes muliebri animo, ac moribus videntur dotati utplurimum.*

De vitiis Membrorum generationis.

QVÆSTIO XIV.

IN his quoque partibus vitia quædam, ac morbi adnotâtor, quæ Irregularitatê inducunt aut saltê dubiū in ea re excitare possunt; sunt autê præcipui 1 Gonorrhæa vera, vel seminis profluviū, Pollutio involūtaria, Pseudogonorrhæa, vel Gonorrhæa Gallica, Testiū defectus, Penis privatio; Glans imperforata, Priapismus, Satyriasis, & quædā alia vitia circa sexum, de quorū nonnullis Canonistæ ne verbum quidê, cùm tamen sint multa consideratione digna.

2 Quoad veram Gonorrhæam, hoc est veri seminis effluvium, certum est in Lege veteri ipsam repulisse ab administratione in templo homines, ut habetur Levit. c. 21. & seq nec iniuria, cùm passio sit admodum verecunda, & periculo non vacet, ex ea enim homo, si diu perseveret, in Tabem, seu Marasmum incidit. Est autem hæc passio involuntarium veri seminis profluvium absque Penis erectione, & absque prævia venereatum rerum ulla imaginatione; videtur igitur, quòd licet turpitudo ab ea emanans nô sit patens, sed facilè celari possit, indecentia tamen ab ea proveniens sufficiens esse debeat ad inducêdam irregularitatem, cùm respiciat sacramentorum irreverentiam, non obstante quod semen involuntariè effluat, & absque ulla delectatione. Nota autê quod, ut diximus, duplex est Gonorrhæa, vera scilicet de qua locuti sumus, & falsa. Pseudogonorrhæa vocata, nempe Gonorrhæa Gallica, de qua inferiùs, majoremque turpitudinem esse ex parte prioris, & majorem etiam irreverêtiam importare illâ, quàm posteriorem, non obstante quòd hæc posterior ex Gallici morbis seminiis ut plurimum proveniat; & ratio est, quia in vera Gonorrhæa ipsissimum semen genitale effluit, & licet utplurimum absque delectatione effluat, quandoque etiam non omni sensu delectationis privatur, quod quidem turpissimum est & omni indecentia concomitatum. At in falsa Gonorrhæa non verum semen, sed materia quædam serosa, aut alterius conditionis interdum geniali semini non absimilis expurgatur, sed semper absque ulla venerea delectatione.

3 Sed adhuc majus multò dedecus inducitur ex involuntaria pollutione: nam quidâ minima ex causa & dormientes, & vigilantes, ut ex solo aspectu pulchræ mulieris, vel lascivientis hominis, vel Bruti pol uuntur; quæ passio in hoc à vera Gonorrhæa differt, quod in Gonorrhæa vera nullus est, aut saltem modicus, neque perpetuus delectationis sensus, neque penis erectio; at in pollutione involuntaria semen ejicitur cum consueta voluptate, & Pene erecto non aliàs quàm cum data opera in celebranda venere emittitur. Iamque nonnullos huic passioni obnoxios & ego ipse non semel vidi, & indies ab aliis Medicis alij observantur, de quibus aliàs *lib. 2. de morb. Hypochond. c. 1* a mentionem habui, ubi loci aliquos me vidisse memoravi, qui simplici lasciviæ mulieris aspectu, aut sermo nis lascivi auditu, vel ex inspectione brutorum inter se coëuntium, quinimo interdum ex suppositorij, vel clysteris receptione pollutionem patiebantur, hæc ex seminis acutie, aut partium debilitatarum secundum retentricem, vel ex utraque causa juncta, tamen valida imaginatione proveniunt: hac de his quidem quod nec promoveri debeant, nec promoti ministrare, dubio non esse locum existimo.

4 Pseudogonorrhæa est, ut dixi, profluvium cujusdam materiæ seminali interdū similis facta à prava qualitate per contagiū introducta in ipsis vasis seminariis, & quia de ea verba facienda iterum sunt, cum de morbo Gallico disserendum erit, pro nunc nihil addâ, sed illud tantum repetâ differre hanc à vera Gonorrhæa per ea, quæ jā de utraq; supra dixi.

5 Testium defectus continet Castratorum, Eunuchorum, & similium species omnes, de quibus sermonem instituere paro. Ad hunc igitur effectum Castratos, & Eunuchos eos omnes vocandos censeo, qui naturali usu Testium privantur, hoc est virtute generativa, & virilitate, sive id per castrationem, sive per attritionem, sive per contabefactionê eorum fiat, atq; id ipsum sive à Natura, sive ab Arte, sive ex accidenti contingat; & ulterius sive omninò deficiant, sive tam exigui sint, ut nulli usui esse possint, sive etiam situm suum non servent. Hi ergo omnes eodem Irregularitatis vinculo obstringuntur, Majol. *lib. 2. c. 15. n. 1.* atque id duplici ex causa. Prima ob defectum membrorum, secunda quod evirati sint, & naturam induant muliebrem, ut aliàs diximus, & ad hoc argumentum tenetur Majol. ubi mox, *n. 2.*

6 Notandum autem quod hæc naturæ mutatio in muliebrem magis prædominatur in his, qui ante pubertatem eunuchantur, quàm in illis, qui eunuchantur post pubertatem, jam enim transacta pubertate calor partibus communicatus est, qui ad virilitatem hominem disponit, quod non potuit succedere ante pubertatem. Quinimò qui tales nascuntur multo magis muliebri naturæ accedunt, quam qui castrantur; & tales quidem omninò mulieribus compararem, nec magis habiles ad sacra ministranda judicarem, quam ipsæ sint mulieres, nisi fortè Testibus non omninò priventur; sed reconditos eos in inguinibus habeant, ut nonnullis evenire quotidiana docet experientia.

7 Notandum præterea, quod ea, quæ de inhabilitate, & de naturæ mutatione in muliebrê dicuntur, locum non habent in iis qui uno tantum teste dotantur, dúmodo, si hoc à natura sit, servet debitam magnitudinem & situm; nam experiêtia constat virosnonnullos virtute, & rerum gerendarū solertia, & sanctitate conspicuos cum uno teste natos; ut de Cotta, & Sylla, *ex l. Qui cum uno Testiculo, ff. de re militari*, dixi aliàs *lib. 1. harum Quæst. tit. 3. quæst. 6 n. 4.* & Eminentissimum Principem, ac Dominum meum singulari prudentia, ac morum suavitate, omnique virtute conspicuum, cum uno Teste natum tractavi; ex quibus clarè patet unius testiculi parva

privationem nec naturam in muliebrem immutare, nec mores deteriores efficere, nec quicquam de virilitate demere; id enim sibi voluit *cu.l. Qui cum uno Testiculo*, dum natos uno testiculo, vel etiam uno exciso non prohibet militare. Si ergo ullo modo Irregularitas habebit locum in iis, qui uno testiculo dotantur, certè ea ob membri tantum privationem habebit locum, & erit omni facilitate dispensabilis, fortè etiam dispensatione non egere Canonistæ commemoratis causis judicabunt, quibus ea res releganda. Certum autem est, talem membri privationem nullum corporis usum impedire, nec turpitudinem aliquam inferre, aut si quam infert, facillimè occultari, neque naturam in muliebrem immutare.

8 Quoniam verò virilitas non solum ex privatione Testium adimitur sed etiam medicaminibus, dubitati contingit, an hi quoque ut alij castrati irregulares sint: nam de Origene narrant, & refertur ab eodem Majol. *ibid. n. eod.* quod adhibita testibus ne scio qua herba, virilitate privaverit; & Medici ipsi nonnulla medicamina ad id proponunt, quibus testes contabescant. Sed advertendum quod hujusmodi remedia si ante pubertatem admoveantur, possunt suum effectum utcunque sortiri, sed si post pubertatem, & maximè post provectam ætatem, suo effectu omninò frustrantur; idcircò quid de Origene dicendum sit, hinc patere potest, nimirum ipsum potiùs ferro, quàm aliquo medicamine se virilitate privasse. Ad dubium videtur dicendum, quod ubi virilitate etiam per medicamina quis privetur, & vigorem naturalem amittat, & in muliebrem naturam abeat, videtur eandem irregularitatem habere, quam alij.

9 Verum quia in Oscheo, seu Scroto, & Testium receptaculo fiunt herniæ, de his quoque aliquid dicendum, eæ quidem plurium specierum sunt, atque homines interdum ad eam magnitudinem deveniunt, ut homines cogantur subligabulis tumens scrotum sustentare; sed intestinalis Hernia majorem multo in modum, quam aliæ, plerumque excrescit, omnia enim intestina in scrotum decidunt, ex quo non modo insignis turpitudo, sed maximum incommodum in libero corporis usu emanat. Quin etiam hujusmodi herniosi obnoxij sunt ex improviso interdum doloribus colicis, & iliacis, seu volvulo; quamobrem determinandum erit, an irregulares sint, & an aliqua dispensatione, vel nulla digni.

10 Quid sentiendum sit de eo, cui Veretrum, seu Penis abscissus est, videbatur determinatum per Legem veterem Deuteronom. *c. 23. vers. 1.* ubi hominem Veretro abscisso non alias, quam Eunuchos ab Ecclesiæ ingressu Deus prohibuit, cum tamen multa, quæ in lege veteri circa id determinantur, in nova non habeant locum, videndum an & hoc ex iis sit; nam si quidem non alia ex causa tales à promotione, & administratione factorum debeant eliminari, nisi quia membro privantur, hoc benè procederet, cum tamen hoc neque ullum corporis usum impediat, & si quam turpitudinem habeat, facilè contigi possit; quoad reliqua autem non videtur ij, quibus abscissus Penis est, debere pari passu cum Eunuchis ambulare; nam Eunuchi mutant naturam virilem in muliebrem, & mores acquirunt deteriores, non sic autem evenit de iis, quibus Veretrum abscissum est nam & retinent vitilem vigorem, & pristinos mores in nihilo deteriorem conditionem sortitos. Sed quomodocunque sit, certum est ob talem membri privationem non esse omnino ab irregularitate hujusmodi homines immunes, sed facilè dispensari posse, & si quid mihi pronunciare circa hoc liceret, libentius, & minori multo cum difficultate dispensarem cum hoc, quam cum cujuscunque generis Eunuchus.

11 Sed præter hoc vitium, sive naturale sit, sive accidentale, aliud in ipso veretro adnotatur cujus aliqua consideratio habenda est, illud autem est Glãs imperforata; siquidem nonnulli nascuntur cum penè nullo foramine pervio; hi, si quam aliam viam natura sibi non comparent, ad urinam expellendam in ipso vitæ primordio pereunt; sed in aliquibus natura aliam sibi viam parat, aperiendo orificium aliquod vel in ipso medio, vel ad veretri radices, vel sub testibus in Perinæo, vel in inguinibus, vel alibi; & quia apparet id non evenire absque multa turpitudine, dubium insurgere potest, an tales irregulares sint, & dispensatione indigeant, necne; illud controverti non potest, neque usum corporis fieri deteriorem, neque difficulter hujusmodi turpitudinē tegi posse, nisi urina absque sensu redderetur, & egentur hujusmodi homines seipsos urina conspurcare etiam nolentes, tunc enim major insurgeret turpitudo, & non modica indecentia inter celebrandum, si fortè fortuna tunc tẽporis, ut facilè fieri potest, seipsos commingerent.

12 Denique turpissimus quidam affectus aliquando solet nonnullos molestare, qui duplex est, unus, qui Priapismus vocari solet, alter qui satyriasis. In Priapismo Penis semper erectus manet, nulla interim venereorum appetentia sese prodente; ita ut dicatur Penis erectio involuntaria, hoc est absque proclivitate in venerem. In satyriasi Penis erectio indesinens, & indesinens etiam, & inexplebilis venereorum appetentia; in quibus affectibus cum concurrat maxima turpitudo, ac summa indecentia, non dubium est, quod iis detenti neque promovendi sint, neque administrare permittendi; cum tamen satyriasis sit multò magis turpis affectio, & reverentia, quæ sacris debetur, tantoperè in hac lædatur non dubium est, quin multo minùs dispensabili Irregularitati hominem subjiciat, quam Priapismus; licèt facilè mihi persuadeam durante affectu nullam dispensationem fortè in his habere locum, quod ut cætera ad hoc negotium pertinentia Canonistæ determinare poterunt.

13 Circa sexum etiam nonnulla animadvertenda, cumque vitia hujusmodi constituant omnes species Hermaphroditorum, de his specialiter agendum; de quibus tamen singulis copiosius egi *lib. 7. præcedenti har. quæst. tit. 1. quæst. 8. per totam*; sed hic ea, quæ mihi longioribus recensui brevioribus transigam, ea tantum attingens, quæ ad hoc Irregularitatis argumentum, pertinere cognoscam. Dixi autem, Hermaphroditorum plures dari species, nam quosdam Hermaphroditos verè nasci constat, hosque vel utrumque sexum, vel neutrum habere conspicimus, ita ut cujus sexus sint, non facilè cognosci possit. Sed Priorum tamen aliquos in alterutro valere constat, quosdam in utroque, quosdam in neutro, Verùm aliqui non apparent nasci Hermaphroditi, & Hermaphroditi certè non sunt, sed cum mares sint ob latentia virilia intra pubem pro fœminis judicantur, sed pubertate instante virilia extra pubem exeunt, & ex fœminis in mares evadere dicuntur.

14 Contra alij verè fœminei sexus sunt, sed pubertatē egressi, & maximè si veneris stimulis agitentur, membrū Peni simillimum exeunt, quod nisi incalescant, in actu venereo occultatur; incalescentibus autem illis in coitu, erigitur, & in aliquibus duritie

&

& magnitudine Penem æmulans membrum emittunt, quo eorum nonnulli alias fœminas calcare valent: Talem ego Hermaphroditum hisce diebus curiosius observavi una cum D. Nicolao Larchè Chirurgo urbis primario, ac doctissimo, quem ad hunc effectum convocavi. Scortum erat cui nomen Elisabetha non illiberali forma, ætatis quadraginta circiter annorum, habitu carnoso, ac succi pleno, crassiuscula voce, gestusque & animi virilis, ac in masculos propensa. Vterum eiusque partes optimè conformatas habebat eiusque labris diductis nihil omninò in conspectū se dabat, nisi naturalis partiū cōstitutio, prout fœminas decet. Sed cum In venereā prorita batur in ima parte vulvæ propè perineum veluti tuberculus eminebat, qui incalescente jam magis muliere in membrum exerescebat quatuor transversorum digitorū longū, pollicaris crassitudinis, glandem habens molliusculam, sed præputio detectam & imperforatā, eius tamen duritiei membrum erat, ut nullum virile membrum tam durum fieri posse eredam; in cuius radice duo glādosa corpora prædictus D. Nicolaus observavit, testes imitantia, magnitudineque Gallorum testes æquantia. Scimus autem certo certius eādem meretricem juvenculas solitam esse constuprare, quas, non alias quā vir aliquis adamabat: erat autem patria Vrbinas. Sed hic Hermaphroditus erat perfectus; aliæ fœminæ non tam frequenter conspiciuntur tam benè constitutæ in masculino sexu, sed aliquando habēt quandam exerescentem carnem intra uteri labra Penem imitantem quidem, sed neque ea duritie, neq; ea magnitudine, neque ullis testibus dotatam; licèt, ut aliàs ex Avicēna, sive nescio quo alio Arabe dixi per eam spermatizent, quod difficulter admittendū.

18 De omnibus autem his differenter Canonistæ pronūtiarunt, quod sint Irregulares, Silv. 11. *Corpore vitiatum, n. 5.* & dixi ex Majolo ibi, & ex Hor Fernan. *in exam. Theol. Moral. p. 2. c. 10 §. 71. interrogat. 5.*

19 Sed dubium movebam de eo Hermaphrodito qui in virilis sexu incalescit, & fœmineum inutilem, & nullius usus sortitur, an ut alij irregularis sit existimandus: nam, ut addebam, deformitas in hoc vel nulla, vel modica, nec major quàm si leviter in alia parte corporis esset læsus, imò minor, ac facilè occultabilis; adde quod si quæ Irregularitas ex scādalo & indecentia inde incūrri deberet, ea quidē omninò cessare videtur ex frustrato sexus fœminei qualicūque usu; nam ubi tantisper per illū incalescet non esset dubio locus, Navar. *ubi suprà c. 27. n. 203. v. 15. dico.* Nisi ergo illud sit, quod mox subjungam, non tā gratis hi videntur irregulares pronunciandi, qui nullo modo in sexu fœmineo incalescunt, aut saltē

20 facillimè dispensandi. Verumenimvero illud obesse potest, quod etiā hi ipsi Hermaphroditi, licet minus quā alij, vt cæteri omnes videntur à virilitate deficere, & matoræ muliebri accedere, quin & moribus non alio viro dignis donātur, ut in quibusdā adnotavimus, qui vel ipsa facie, ac voce muliebrē naturā præseferunt, animoq; demisso, ac fœmineo existunt.

SVMMARIVM.

1 *Defluvium Capillorum duplex, & quodnam faciat hominem Irregularem.*
2 *Lepra, & Alopecia sunt superficialis carnis corruptio.*
3 *Scrophula quid sint, & an faciant hominem Irregularem.*
4 *Gula tumor duplex, & quandonam inducere debeat Irregularitatem.*
5 *Gibbosi non prohibeatur promoveri, nisi magnam habeant deformitatem, aut dilutiatem.*
6 *Gibbositatis species tres.*
7 *In quanam gibbositate maior insit, aut minor deformitas, & in quanam maius, aut minus sit sanitatis detrimentum, & in qua facilius, aut difficilius sit dispensandum.*
8 *Gibbi prima species, nempe ij, in quibus Tumor in dorso apparet, videntur habere formam contra naturam, cùm proni in terram sint, contra formam hominis, qua erecta est.*

De externarum partium vitiis, & primò de vitiis Capillorum, cutis, capitis, Colli, spondilium, & vertebrarum.

QVÆSTIO XV.

Absoluto de internis partibus discursu, ad externas me confero, licet de internis tractantes coacti fuerimus de nonnullis externis loqui, atque à capite incipientes, primò sese offerunt capilli, qui patiuntur defluvium, non sine hominis dedecore, si aliàs ex culpa alicuius maioris morbi id eveniat; nam si ex naturali intemperie calida, & sicca vel etiam aliquo morbo, qui secum turpitudinem non habeat, neque scandalum excitet, fiat, & calvities inducatur, nihil habet cōsideratione dignum, quod ad Irregularitatem pertineat. Verumenimverò ex duplici morbo, & utroque quidem turpi aliquando capilli omnino defluunt, nempè ex Alopecia, quæ vulgò Tinea dicitur, & ex Lue venerea. Differt autem calvitium ab hoc defluvio capillorum, quia Calvitium occupat, tantùm Bregma, vel Sincipur, verticem, at hoc defluvium omnes partes capillis denudat; sed in defluvio ex morbo Gallico, non solùm capitis Pili defluunt, sed & cilia, & supercilia, & quicūq; Pili In quavis corporis parte emergunt: In defluvio ex Alopecia universim tantùm capitis capilli decidunt. Cōsequens ergo est quod defluviū capillorum ex alterutrius morbi prædicti culpa faciat irregularem, item ob scandalum minus fortè dispensabile sit defluvium ex morbo Gallico, quàm ex Alopecia. Alopecia autem, cuius species Ophasis est, turpis quidem est morbus, & hominem maximè dehonestat, insuperque habet secum conjunctum contagium, est enim ex genere lepræ, ut elicitur ex Levitico *cap. 19 vers. 42.* & est quædam particularis capitis Lepra, utraq; enim est superficialis corruptio carnis Arist. Probl. 10. p. 10 ex lucisconsultis *Goff. in cap. voluissent, de Pœnitent.* faciet ergo Alopecia hominem non minùs quàm Lepra, irregularem; quemadmodum & alij nonnulli morbi formam faciei deturpātes vel solùm, vel cum aliis mēbris, ut omnes hi sunt, quorum nomina tantùm percurrant, nempè Impetigo, Myrmecia, Leuce Morphea, Albaras, Lichen, Papulæ, Volatica, Mentagra, Vitiligo & id genus alij; quia id commune habent, quod ad rem nostram apprimè facit, quòd deturpant faciei & faciē, absque eo quod turpitudo occultari possit, quod contagiosi sint, & quòd sint Lepræ affines morbi, & in Lepram utplurimum degenerent.

Scrophulæ, quæ & strumæ, contagiosus morbus & ipsæ sunt, & collum maximoperè (licet & aliàs interdum partes) deturpant. Tumores sunt in collo ut dixi, sub axillis, in inguinibus, alibiq; pullulantes sed ad rem nostram in tantùm in considerationem veniunt, qui in eollo apparent, curatu summoperè difficiles, & vestigium semper quandocunque curentur, turpe relinquentes, ex cicatricibus in illis curatis causticis (quæ maximè expetunt) relictis. Modò si morbus, qui & deformitatem insignem affert, & contagiosus est facit, hominē Irregularem Majol. *lib. 1. cap. 19. subne. 2.* certum est scrophulas facilè

facilè Irregularitatem induere. Quibus tamen non obstantibus videretur dicendum, scrophulas, ubi sanatæ sint, neque tam promptè contagio communicari, ut utraque, vel altetutra causa sufficiens videatur, ad Irregularitatem inducendam; certè quoad deformitatem nunquam tam patens est, quin cõtegi aliquo modo possit, & quoad contagium certum est, eas non esse communicabiles à quibusvis in quasvis personas, sed à provectioribus ad minùs provectas, & hoc etiam admodum de ratò; saltem promptissimè, si quæ Irregularitas ex iis emergat, dispensari eum hujusmodi personis poterit.

4 In gula porrò rumor interdum excitatur magnitudine insignis ex frigida materia eo loci decurrente, vel ex gibbositate, & vitio vertebrarum ipsius colli quod non fine notabili deformitate fit, quæ videretur sufficiens ad Irregularitatem inducendam Vocatur autem Tumor ille Græco nomine Bronchoeæle; à Latinis Hydrops Gutturis, à Barbaris Bocium Gulæ; & differt quidem maximo perè ab eo tumore, quem ex vitio vertebratum fieri dixi, quamobrem hic eo nomine non insignitur, certè in illo minus multò incõmodum est, in hoc multò majus sed deformitas & incommodum ab illo emanans (nisi monstrosæ magnitudinis esset) non tanti facienda, ut non facilè possit enim iis ab Episcopo dispensati. Hujusmodi tumoribus (ut hoc obiter dicam) Allobroges, & in Alpibus degentes, & quidam Hispani, aliquę nonnulli populi ex affluxu humorum crassorum, crudorum, ac frigidissimorum ob potum aquarum crudarum, & frigidissimarum infestari solent, unde illud Iuvenalis sat.. aliàs à me adductum.

Qui tumidum guttur miratur in Alpibus?

Contra autem evenit in iis, qui tumorem in collo patiuntur ex subluxatione, & vitio vertebrarum, nã & deformitas major, ut dixi, & majus sanitatis incommodum, de his Hipp. *in lib. de Artic.* hi enim majorem causam Irregularitatis habere videtur, & minùs facilè idcirco videtur dispensandi, quia gibbi semper permanent, ex quo deformitas augetur.

5 De Gibbosis autem nonnulla peculiaritet dicenda, licet enim Canonistæ absolutè dicant, Gibbosos à promotione ad sacra, & ab eorũ administratione non repelli, nisi sit nimia deformitas, vel debilitas. Silvest. *in verbo corpor. vitiat. num.* 5. ad majorem tamen cautelam sciendum ex Medicis est, Gibbositatis plures esse differentias, de quibus inter modernos Daniel. Sennettus *lib. 5. pract. part. 2. cap. 51.*

6 Tres præcipuæ tamen recensentur. Prima cum vertebræ luxantur ad exteriora, & ex quarum luxatione tumor in dorso apparet, & hæc proprio nomine dicitur Gibbositas, & eam patientes, Gibbi Græcè Cyrtorsis dicitur, cybosis, & ybosis. Secũda fit cum vertebræ luxantur versùs anteriora, & in dorso cavitas apparet, tumor autem sese prodit in pectore circa sternum; hæc gibbositas dicitur, Repanditas, Recurvitas, & Gibbositas ad anteriora; Græcè Lordosis appellatur, Ægri verò Repandi, & Recurvi. Tertia est eum in alterutrum latus, vertebræ luxantur, diciturque Græcè scholiosis,

7 Latinè obliquatio, & Tortuositas, Ægri verò obliqui, & Tortuosi. In singulis sua inest deformitas, maior tamen, aut minor respectu magnitudinis tumoris, & respectu loci, nam minor est in tertia specie, major in prima, maxima in secunda: itaque si cum aliquo dispensari debeat respectu deformitatis, faciliùs fiet in Gibbosis tertiæ speciei, difficiliùs in prima, difficillimè in secunda, Quinimmo etiam respectu incommodi sanitatis, & impedimenti liberi usus corporis, & debilitatis faciliùs dispensari potest in tertia specie, quàm in prima, faciliùs in prima, quàm in secunda, non obstante eo, quod

8 dicit Majol. *lib. 1. cap. 19.* circa deformitatem, quæ major ex ipso est in prima specie ob id, quòd fit contra hominis figuram, quia ex hac gibbositate pronus in terram stare cogitur, cùm homo erectus à Deo creatus sit, certum tamen est multò majus sanitatis incõmodum fieri in secunda, & hujusmodi gibbosos magis debiles esse, & brevioris vitæ ob id, quod internæ partes spirituales mirum in modũ à luxatione ad interna vexantur, & quoad deformitatem magis proculdubio consp.cua est in secunda specie, quàm in prima.

SVMMARIVM.

1 *Cicatrices faciei, & Maculæ quando faciant Hominem irregularem.*

2 *In cicatricibus quaenam sint consideranda ad effectum, ut Irregularitatem causent.*

3 *Cicatricum magnitudo consideranda secundum omnes dimensiones.*

4 *Cicatricum inæqualitas respectu quarum rerum consideranda ad hunc effectum.*

5 *Cicatricum Color quomodo eas faciat magis deformes.*

6 *Quaenam partium Cicatrices sint magis deformes & num. sequenti.*

8 *Maculæ quid sint, & quando præbeant causam Irregularitati.*

9 *Maculæ contracta à nativitate sunt incurabiles, & quando faciant hominem irregularem.*

De faciei, & conspicuarum partium Cicatricibus, Maculis, & defœdationibus.

QVÆSTIO XVI.

1 Cicatrices, Maculæ, Stigmata, & id genus aliæ defœdationes ad pulchritudinem pertinentes cum faciem deturpant non levem Irregularitati causam præbent, & licet fortè in ea re decidenda, nempè utrum quis ex aliqua einsmodi causa Irregularis censendus sit, necne, intret utplurimum Ecclesiastici judicis arbitrium, non desistam tamen de iis nonnulla addere, secundùm quæ judicis arbitrio regulari debeat. Itaque de Cicatricibus primò dico, quòd tametsi quæcunque cicatrix in facie, dummodò alicuius considerationis sit, faciat hominem irregularem ob turpitudinem, quam inducit, ex qua scandalum etiam emergit, tamen cum una majorem turpitudinem, & consequenter majus scandalum inducere possit majorem causam, & minus dispensabilem Irregularitati præbebit, quàm alia.

2 Itaque in Cicatricibus nonnulla consideranda, quæ ipsa magis, aut minùs deformes faciunt, nempè magnitudo, inæqualitas, color, & pars cicatrizata, vel cicatrice affecta. Quoad magnitudinem igitur dubio nequaquam locus est, quod quantò major

3 Cicatrix est, sed majorem causam Irregularitati præbet, considerata magnitudine secundùm omnes dimensiones, hoc est secundùm longitudinem, latitudinem, & profunditatem, quo enim magis longæ magis latæ, aut magis profundæ, vel elevatæ, eo magis turpes cæteris paribus judicandæ; sed etiam respectu prædictarum dimensionum una est magis turpis, quàm alia, unde magis vituperanda in cicatrice profunditas, quàm latitudo, aut longitudo, & magis latitudo, quàm longitudo, comparatis tamen inter se harum dimensionum excessibus.

4 Eadem ratio inæqualitatis habenda, nam quò magis inæqualis cicatrix est, eò magis turpis judicãda &

& sic homo maiorē causam Irregularitatis incurrit sed & ipsæ inæqualitas respectu plurium rerum consideranda, ut dixi alias *lib. 5. tit. 2. q. 5. n. 13. & seq.* nam magis tortuosæ respectu profunditatis & eminentiæ non æqualiter profundæ, aut eminentes, angulosæ, aut in serræ modum obductæ, callum inæqualitatem habentes magis omnino deformes sunt, quàm rectæ, æqualiter profundæ, & æqualiter eminentes, obtusæ, & contrarias qualitates habentes, & idcircò magis dispensabiles sunt his cicatricibus affecti, quàm superioribus.

5 Color quoque in Cicatricibus consideratur, quantò magis enim cicatrix à naturali colore recedit magis deformis iudicanda, quia cæteris paribus magis pulchritudini officit, & sic luteæ, lividæ, nigræ, & id genus aliæ magis fœdæ, & magis hominem deformant.

6 Quoad partes autem non omni difficultate caret cujusnam faciei partis cicatrix magis deformis sit censenda, sed ante monendum, non esse aliquod dubium, quod magis deformis censenda sit Cicatrix, quæ non simplicem unam partem occupat, quàm quæ duplicem, aut triplicem cæteris paribus; unde magis deformis censenda Cicatrix, quæ Nasum simul & genas defœdat, quam quæ Nasum solùm & sic de cæteris. Fortun. Fidel. *lib. 2. Relat. Medic. cap. 1.* Cicatricum deformitates sic descripsit, voluit enim deformissimam Cicatricem esse in Naso, secundo loco in Malis, tertio in buccis, nisi contegi pilis Mystacium possit, quarto in labiis, quinto in oculis, sexto in fronte, ultimo in auribus; addamus nos eam, quæ in mento apparet; insuperque eam, quæ in gula, & collo, si celari non possit, & insignis sit, aut aliàs conspicua, ut cicatrices sunt, quæ Scrophulæ excisæ, aut inustæ relinquere consueverunt.

7 Sed non facilè in his communi calculo consentientes Doctores habebit Fortunatus; nam sicuti facilè illi concedi potest omnium deformissimam esse cicatricem in Naso sic non facilè concedet aliquis fœdiorem esse cicatricem in Malis, quàm in oculis; nam quæ in oculis est, ultrà cicatricis deformitatem, necesse est etiam ut visionem lædat, unde deformitas augetur; imò neque magis conspicuam putabit, quisquis sit cicatricem in malis, quàm in oculis, cum Oculi illico suo splendore sese intuentibus prodant; unde & illico, si quod habent vitium, aut deformitatem facilè, ac promptissimè eam manifestant, & facilius multo, ac promptius, quam Malæ faciant, quæ tanto magis locum habebunt respectu cicatricum buccarum & Labiorum, quas etiam ille cicatricibus oculorum magis deformes facit; nisi fortè dicamus, Fortunatum non de Cicatrice, totius oculi intellexisse, sed de Palpebris superioribus, aut inferioribus.

8 Verùmenimverò cicatrices non solùm cæteris paribus sunt magis deformes in una parte; quam in alia, sed etiam cæteris non paribus; exempli gratia majorem deformitatem secum habebit cicatrix parva in Naso, etiamsi nullo alio nomine turpis sit, quam cicatrix magna in Auribus, aut in mento, etiam si aliis nominibus turpis esset, & sic de cæteris: itaque & in oculis parva cicatrix (parva inquam, sed consideratione digna) maiorem deformitatem habebit etiamsi minor sit, quam cicatrix Malarum, aut Buccarum, aut Menti ob commemoratas causas.

9 Maculæ sunt cutis vitia ipsius naturalem colorem defœdantia, quæ pulchritudini faciei maximè obsunt; si insignes sint, & notabilis magnitudinis, colorem que habeant non laudabilem, ut ex rubro nigricantem, aut omnino nigrum, aut lividum, aut id genus alium, & ipsæ quoque pro parte, quam occupant magis, aut minus deformes sunt eaque ex causa majorem, aut minorem causam Irregularitatis habent; tanto autem magis turpes, quanto magis à Natura alienum colorem sortiuntur. Fiunt huiusmodi maculæ aliquando ex superabundantia humorum melancholicorum, & ex adustis etiam humoribus, sed rarius; ut plurimum à nativitate pullulant, quas plerique Philosophi, & vulgus hominum ad extranearum rerum appetitum Gravidarum refert, unde vocantur Maculæ huiusmodi *le voglie*, quam sit gravida Mulier (ita ratiocinantur) appetitu alicujus rei impulsa, cuius desiderium explere non possit, manum ad aliquam partem admoverit, ex vi & vehementia imaginationis signatur, inquiunt, fœtus in ea parte, quæ correspōdet parti à gravida parente contactā. Quomodocunque sit, ejusmodi maculæ incurabiles omnino sunt, contra verò quæ ex humorum vitio fiunt, curabiles existunt, nam & aliquando ex se evanescunt. In his omnibus dispensantis intrat proculdubio arbitrium, quod regulari debet, pro maiori deformitate, quā similes maculæ afferre solēt; quæ deformitas maior, aut minor censenda ex partis, quam occupant, situ ex ipsarū magnitudine, & ex majori, aut minori coloris fœditate.

SVMMARIVM.

1 *Brachia curta, ac insigniter brevia an sint sufficiens causa Irregularitatis.*
2 *Brachia attracta, & contorta quandonam faciant locum Irregularitati.*
3 *Manuum, & digitorum vitia, qualia, & quando Irregularitati causam præbeant.*
4 *Pedum, eorumq; digitorum vitia, qualia, & quando censeantur præbere causam Irregularitatis.*

De vitiis Brachiorum, Pedum, & Manuum, ac Digitorum.

QVÆSTIO XVII.

1 Brachia aliqui tam brevia, & curta à Natura sortiti sunt, ut insignem ex hoc deformitatem præseferant, licet aliàs nulli impedimēto sit eorum breuitas nulli actioni naturali per ipsa faciendæ, & cùm totum brachium pars sit adeò ad actiones necessaria, & maximè conspicua, non carebit omni dubio, utrum habentes brachia insigniter curta, ac ita brevia, ut non omnes actiones liberè exercere possint promoveri debeant. necne; quod dubium tanto magis urgebit cùm simul cum brevitate jungitur eorum tortuositas, ut plerumque fit, ac videretur dicendum, quod quandoque sola brevitas brachiorum impedimento non est ulli actioni, nec tortuositati est adjuncta, non videri sufficientem causam Irregularitati præbere posse, aut saltem si qua causa est dispensari facilè posse. Contra verò si non liberè actiones suas quis ob brevitatem exercere possit, aut si tortuositas adsit notabilis, tunc alterutram ex his causis, & multo magis utramque simul majorem causam Irregularitati præbere.

2 Retracta, seu attracta, vel contracta brachia qui habet, ad liberum usum impedita ea sortitur, vnde parens inde emergit Irregularitatis causa, atque eius gravitatis, ut nullam dispensationem admittat, quod non minùs habere locum credendum in eo, qui eadem brachia tremula habet, & paralytica, unde rectè à Canonistis determinatum est, hos & à promotione, & ab administratione repelli. Majol. *lib. 1. cap. 14. num 9.*

3 Manus proinde si deficiant ambæ, vel alterutra, si obortæ sint, si ad actiones quoquomodo impeditæ, si tremulæ, ita ut non tuto ministrare possint Irregularitatem induunt indispensabilem, sed quia manuum usus potissimum in digitis est, ut patet, & firmat Gal. *lib. 1. de usu Part. cap. 10.* de digitis peculiarius agendum. Eorum certè non æqualis est utilitas, ut longioribus demonstravi *lib. 5. harum. quæst. tit. 3. q. 6.* nam omnium summa utilitas in apprehensioni, & retentione, sed in quibusvis actionibus major utilitas Pollicis, & Indicis, unde in celebrādo etiam tanta necessitas utriusque est ut eorum carentia Irregularitatem inducat apud Canonistas irremediabilem, cæterorum nequaquam Majol. *lib. 1. cap. 14. n. 12.* Barbos. *in collect. DD. lib. 1. tit. 20. cap. 6. n. 3.* tametsi non esset extra Irregularitatem is, qui pollicem, & indicem haberet, cæteris autem tribus digitis careret, cum maxima, & conspicua neq; occultabilis inde turpitudo emanaret: sinistræ etiam & dextræ manus impar utilitas est ut omnes noturit; major enim ex parte dextræ, quam sinistræ & eadem impatitas observatur in digitis, quia major necessitas digitorum dextræ, quàm sinistræ; unde si illa difficultas intervenire debeat in promovendo, rectè major erit in eo, qui manu dextra ejusque digitis, quàm in eo, qui sinistra ejusve digitis sit læsus, Majol. *ibid. num. 11.*

4 Pedes contorti, qui ad intra, vel ad extra notabiliter respiciunt, notabilem deformitatem secum habent, & in libero incessu impedimentum, quod tamen majus est si ad intra, quàm si ad extra contorqueantur, unde videndum, an sufficientem eamsam Irregularitatis habeant. Pedum autem digiti licet aliquam apprehēsionem habeant ad similitudinem digitorum manuum, tamen non ad hoc sunt principaliter à natura fabricati, sed tantùm corporis stantis stabilimentum, ut faciliùs homo erectus stare posset; quamobrem in eorum deperditione totali circumscripta aliquali depravatione motus progressivi, sola deformitas emergit, quæ tamen aptis calceamentis occultari potest, unde ea de re non præbet eorum privatio sufficientem Irregularitatis causam Navar. *lib. 5. Cons. 67. per totum.*

SVMMARIVM.

1 *Crura quæ partes sint, & quænam vitia eorum faciant hominem irregularem.*

2 *Claudicationis multæ species, & quænam maiorem aut minorem turpitudinem, & maius, aut minus incommodum afferant.*

3 *Vari, Valgi, seu Vatij, Blæsi, & Rhæbi qui, & quinam eorum sint irregulares.*

4 *Claudi, qui non indigent baculo ad ambulandum, non sunt irregulares.*

De Crurum, & Ambulationis vitiis.

QVÆSTIO XVIII.

1 CRura non secus ac brachia morbis quibusdam tentantur, quorum culpa à naturali actione impediuntur, & naturalem formositatem amittūt; si attracta, sint si oborta, si tumentia, si paralytica, si sensum amiserint, si contabescant, motum corporis vel debilitant, vel depravant, vel auferunt: Dicuntur autem Crura partes à coxa infra, Tibiamque continet, & pedem Gal. *lib. de Inaq. Intemp.* factaque à Natura sunt, ut totum corpus stantibus aut ambulantibus nobis sustineant, idem Gal. *lib. 2. de mot. Muscul. c. 7.*

Huc pertinent claudicationis species pene omnes sed antequam ulteriùs progrediamur, admonendū pro Medicis est claudicationis vocem apud Hippocratē accipi pro simplici debilitate, ac depravatione motus cujuscunque partis, ita ut ex aliquorum nervorum, tendinum, aut capitum musculorum abscissione quis eo modo claudum fieri dicatur, etiāsi non claudicet, sed hæc per transennam dicta sunto.

2 Species autem claudicandi evariant pro ipsorum crurum, aut partium ea componentium depravatione: distorquentur enim interdum vel ad intra, vel ad extra, vel ad anteriora, vel ad posteriora, licet hoc rarius eveniat. Contrahuntur etiam, & relaxantur ex convulsione, aut paralysi, & ex abscissione nervorum, tendinum, & capitum musculorum, & ex horum uniuscujusque vitio vel immobilia redduntur, vel depravantur, vel debilitātur respectu motus & aliquando etiam respectu motus, & sensus simul. Quin & ex contabescentia interdum eorum claudicatio contingit, ita enim testatur Hippocr. *lib. 6. Aphoris. 50.* licet addat claudicare ægros, ex eo, quod coxa excidat, unde crus contabescit Fit etiam claudicatio ex luxatione quorundam ossium, præcipuè verò ex luxatione ad Malleolum contingente, quomodocumque fiat, nempe vel in exteriorem, vel in interiorē partem, unde species claudicationis multiplicantur, neque dubium est omnem claudicationem habere secum insignem deformitatem, & impedimentum quoad usum membrorum, sed tam deformitatem, quàm impedimētum non esse in singulis eiusdem gravitatis; unde patere debet quod Irregularitatis causa major, ubi major deformitas, & majus impedimentum. Utriusque certè cruris, aut utriusque pedis claudicatio major est absq; dubio deformitatem, & majus habet impedimentum. Item major deformitas, majus impedimentum, si claudicatio totius cruris vitio fiat, quam si vitio partis, & major etiam deformitas, & majus impedimentum si fiat vitio partis nobilioris, quam si vitio minus utilis. Qui fuleris gressus sustentare cogitur turpis claudicat, quàm qui iis non eget; & qui crurum tantùmodo virtute qualitercunque ambulare, potest minus turpiter claudicat, quàm qui inter ambulandum superiorum etiam partium auxiliū requirit; & qui corpus ambulans distorquet, aut prope terram illud inclinare cogitur, magis indecenter, claudicat, quàm qui nihil eorum facit, & sic de reliquis. Sed

3 inter Claudos connumerantur maximè Vari, & Valgi, seu Vatij, ac Rhæbi, & Blæsi, de quorum nominum acceptione vix constare inter Auctores jam admonui *lib. 2. tit. 3. q. 12.* ubi de hac materia prolixius egi. Illud certum est, Vari nomen pro qualibet depravatione accipi, ut inibi probavi, hoc est quomodocunque Crus ad aliquā partem inclinet, undē idem importat Varum, ac obtortum. Idem etiam de Valgo, & Vatio usurpant, sed apud Hippocratem, & Galenum eo loci adductos Vari sunt ij, quibus introrsum; ac Rhæbos Galenus eos vocavit, qui à natura curvis sunt cruribus, Blæsos eos, qui eorundem imbecillitate laborant; ita ut stare, aut firmiter ambulare non possint. Sed omisso jam de iis, quæ alias loco citato recensui, sermonem habere, ad Irregularitatem redeo, ac dico, quod si Blæsos excipiamus (in quibus certè minor reperitur deformitas, licet par aut majus esse possit ambulationis incommodum (reliquos neque tantam deformitatem præ se ferre, neque tale incommodum ambulationis perpeti, ut ex alterutrius, vel utriusque culpa homines Irregularitate obstringi debeant; unde rectè, ut

4 credo, saltem secundùm plurimum à Navarra *in Manual. fac. cap. 27. num. 190.* & à Sylvest. *in summ. 11.* Corpore vitiatus, *v. 5.* determinatum est, Claudos, qui non indigent baculo ad ambulandum non

non esse irregulares; licet hoc veritatem habeat, si ad ipsam tantùm ambulationem respiciamus, nam aliàs potest tanta esse crurum turpitudo, ut ex hac sola causa quis irregularis sit judicandus.

In reliquis porrò Claudorum speciebus insigniorem deformitatem, ac magis notabile incommodum in usu membrorum reperiri, & utramque causam eius ponderis esse dixerim, ut non absque omni dubio tales ab Irregularitate esse immunes sit pronuntiandum, licet universaliter cum talibus facilè dispensari Canonistæ asserant. Illud certum est tantopere differre Varos, cæterosque suprà nominatos à cæteris claudis, ut nonnisi injuria fiat, eos pari passu cum verè claudis quoad Irregularitatem incedere, nam hos quoque ut Majol tradit *lib. 1. c. 18. sub num. 3.* non nisi dispensatos promoveri volunt Canonistæ, cùm tamen, ut dixi minori deformitati, & minori multò, immò nullo interdum incómodo ambulandi teneantur, quàm verè Claudi. Excipio tamen ab hoc censu eos, qui pedes obtortos ad intrà habent, & multò magis quàm eos, qui eosdem habent obtortos ad extrà, nam & majorem deformitatem præ se ferunt, & majori incommodo inter ambulandum detinentur, itaque hi, si qui alij ex iis qui turpiter claudicant, Irregulares fortè judicandi à Canonistis non secus ac ij, quibus omnes Pedum digiti deficerent.

SUMMARIUM.

1 *Membra principalia superfluentia habent secum maximam deformitatem, & monstruositatem.*
2 *Quædam superflua, ac monstrosa, si celari possint, an faciant irregularem.*
3 *Insignis monstruositas corporis, etiam non apparens Animi monstruositatem denotat.*
4 *Sedigiti quando videantur Irregulares.*

De Membris superfluentibus.

QUÆSTIO XIX.

1 Generalis regula tradi potest in primis, membra principalia superfluentia habere secum maximam turpitudinem, immò monstruositatem, ac talem ut homines nequaquam dispensari ab irregularitate possint, etiamsi talis monstruositas nullum illis impedimentum afferret: nam ipsa per se monstruositas sufficientissima causa Irregularitatis est. Abb. *in c. 2. de Cler. Ægrot.* ex quo Majol. *lib. 1. cap. 13. num. 1.*

2 Dubitari tantummodo poterat de quibusdam in corpore superfluétibus, & maximè de iis, quæ contegi vestimentis possunt: nascuntur enim homines quidam, qui excrescentias, exempli gratia, carneas insignes habent, ut quidam cui ab humeris caro quædam versus Lumbos, & Renes propendebat in modum Capucij quorundam Religiosorum, quæ tamen illi nullo erat impedimento; jam & alios veluti tertium brachium habuisse constat humeris adnatum, quod licet nulli usui esset, nullum tamen impedimentum afferebat, & vestimentis celari facilè poterat, ita ut nullam monstruositatem, ac ne deformitatem quidem præ se ferret.

Relinquo alios (nam non solùm monstra sunt, sed monstra insignia, & horribilia) quibus vel aliud caput in medio ventre adnatum erat, vel quibus à ventre aliud corpus exibat, veluti si caput intra illius integri hominis ventrem occultasset, de his enim nullum intervenire potest dubium, sed de superioribus, & de aliis quibusdam non omne dubiú dilutum est: nam in aliquibus cernuntur à Natura notabiles, ac magnæ excrescentiæ ab una, aut alia parte propendentes, quæ etiam interdum à morbo fieri possunt) ut ea, de qua superiùs, quæ si oculis aspicientium paterent, monstrosa certè non tantùm deformia judicarentur. Iam puerum vidit amicus Medicus cui vulva in coxa erat enata pilis obsita, & labellis conformata, sed quibus diductis nil aliud quàm subjecta caro appareret. Gemino Pene aliquando visum hominem dotatum testantur auctores, ac testes ex propria inspectione. Sed alias insuper additiones, & excrescentias monstruosas adnotare interdum licebit, quæ quia oculis aspicientium non patent, & vestibus conteguntur, dubium faciunt, an hominem Irregularitati subjiciant, necne omittenda autem videtur quædam aliæ monstruositates, quæ in infectione quidem carnis, & cutis consistunt; sed insignes sunt, licet vestibus occultari possint: nam ego hominem curavi, qui thoracem universum cum brachiis usque ad Metacarpum squamis nigricantibus, ac duris instar piscium coopertum habebat; alios alij videntur, qui in diversis corporis partibus quasdam eminentias obtinebant pilis duriusculis obsitas, quæ porcinam cutē imitabantur. Leporina pelle quidam contectus secundùm spatulas videbatur. Aliqui aliter totam pellem commaculatam, ac colore alieno dotatam habuerunt non sine insigni, ac maxima deformitate, quæ quidem omnia monstruositatem sapiunt, & consideratione digna apprimè sunt, non tam ex turpitudinis respectu, quàm quia plerumque animum non benè dispositum ostendunt; homines enim malorū morum, & animi inhumani portendunt, cùm rarò observetur insignis monstruositas in corpore, etiamsi occultari possit absque concomitantia monstruositatis Animi. In his tamen omnibus videtur Episcopi arbitrium desiderari; mihi satis sit de iis aliquam fecisse mentionem, ne defecisse in ea re alicui viderer. 3

4 Sedigiti licet inter monstra connumerandi non sint, non modicam tamen deformitatem præ se ferunt, licet non omnes eandem: nam ubi superfluus digitus suum locum servet, nempè ordinem aliorū digitorum, deformitas minor videtur, ubi verò unus digitus videatur in duos bipartitus, major deformitas est, sed multò maior ubi sextus digitus ordinem non servet, sed extra ordinem promineat, immò præter majorem deformitatem potest etiam aliquod incommodum afferre in libero manus usu Vnde non tam vniversaliter fortè pronuntiandum ut Majolus facit loco nuper adducto, sedigitos non habere ullam Irregularitatis causam, quia aliquando & deformitatem sufficientem & sufficiens incommodum habere possunt ad Irregularitatem inducendam.

SUMMARIUM

1 *Arthritis nomen generale est, comprehendens omnem articulorum dolorem.*
2 *Dolores omnes articulorum maximè molesti sunt, licet unus sit acutior, & molestior altero.*
3 *Podagra, & Chiragra faciunt hominem Irregularem, sic fortè & alij dolores articulares.*
4 *Dolores articulorum, qui primò pedes invadunt, de facili revertuntur, qui verò primo impetu plures corporis partes molestant, non tam de facili reversionem faciunt.*

De Podagra, & Arthritide.

QUÆSTIO XX.

1 Peculiarem considerationem habuerunt Canonistæ de Podagra, sub quo tamen nomine etiam Chiragram, omnemque articularis doloris speciem comprehendi volunt: verè tamen apud Medicos

Arthritis generale nomen est comprehendens sub se quemcunque Articulorum dolorem;nam & ipsa Podagra,& Chiragra,& Sciatica, & dolor coxēdicis,& cæteri omnes dolores,qui Articulos infestāt, Arthritici nominantur,seu articulares;sed quandocunque plures articuli uno eodemq; tempore dolent,vel omnes simul,tunc hujusmodi affectionem Arthritim vocamus,cæterarum verò partium dolores alio ac proprio nomine insignimus ex parte ipsa dolente detracto.Sic ergo ubi pedū articuli dolent Podagram nominamus,si articuli Manus Chiragrā si os Sciæ,Ischiadem,ac Sciaticū dolorem si Genu gonagram,sic & in quocunque alio articulo dolor sese prodat,nomen ab ipsa parte desumit,vel desumere potest,& sic in Maxillæ articulis, in articulis cervicis, Dorsi, Cubiti , Humer: dolentibus suum nomen licet formare,nam aliàs apud veteres hujusmodi nomina non reperiuntur.Tenontagram dixit Cæl.Aurel.*lib.5.Tard.pass.c.2.*vocari,si dolor maiores tenuerit nervos.Sed nominū curiositate relictā, ad id quod magis ad rem nostram facit,accedamus.

2 Dolores omnes articulorum notabili angustia ægrotantes premūt, non quòd in uno homine mitiores non sint,quàm in alio, sed quantumcunque mites sint,molestissimi sunt; certū tamen est secundùm aliquos dolorem coxendicū acutiorem,ac molestiorem esse,secundùm alios verò Podagricum.Indifferēter tamen omnis dolor articularis tam acerbus est,ut non absque ratione dixerit Aretæus *lib.2 Diuturn. Morb. cap.12. Ac istorum* (de ossibus loquitur) *magnum est miraculum , non dolent quidem vel minimum,etiam si quis secet,aut collidat;ac si quæ ab ipsis doleat,nihil aliud est eo ad dolorem eiulandum potentius : non ferramenta adstringentia,non vincula, non vulnerans gladius, non exurens ignis.*

3 Hæc igitur cùm ita se habeant,& Canonistæ ex Podagræ culpa dicant hominem fieri Irregularem. Majol.*lib.2. cap.21. n.1.* quia impedit munera corporalia. Rota *in Bononien. pecuniaria* 1650. *coram Othobono,num.*18. videtur dicendum , idem habere locum in quocunque alio articulari dolore , dummodo ad eam acerbitatem deveniat,de qua dictum in omnibus enim concurrunt multæ conditiones, quarum causa Irregularitas inducitur,nam & turpitudo intervenit ob tumores, ac distorsiones membrorum,ac impedimentum in libero corporis usu, & curationis difficultas,ne dicam impossibilitas,ut prosequitur Majol.*ubi sup* adde quòd ut plurimum parit scandalum hujusmodi morbus,quia hominem denotat maximè intemperantem,& licet verum sit illud,quod Majolus notat , nempè quòd hoc non semper sit verum,quia hic morbus est hæreditarius tamen hoc non tollit , quin universalis hominum cōceptus hoc sibi persuadeat,unde nō ob hoc quòd sit morbus hæreditarius cessat idcircò scandalum.

4 Verumenimverò illud sigillatim adnotare non desistam,cùm aliquid momenti habere videatur,nimirum quod peculiares dolores articulorum & præcipuè Podagricus,si soli sint, vel meliùs , si hujusmodi dolores incipiant infestare unū tantummodò articulū,ac præcipuè Pedum, tunc facillimè revertuntur,ac temporis successu cōmunicantur cæteris quibuscunque articulis,& sic facilè podagra evadit in Arthritim;quòd si à principio, nempè in primo insultu morbi,plures articuli doleant,tunc dolores difficulter reversionem faciunt,nec de facili recurrunt. Arthritis igitur nisi alij dolores articulares illam præcesserint , hominem liberum relinquit , contra verò Podagra,Chiragra,Sciatica,& id genus alij facillime recurrunt , & in Arthritim eandem degenerant ; unde videtur dicendum , quod magis Irregularitati obnoxij sint qui Podagram, Chiragram, Sciaticam,aut coxendicū dolorem,vel alium quemcunque articularem patiuntur , quàm qui à Principio Arthritici sunt absque eo quod aliquem ex illis prænominatis passi fuerint , sed optabit fortè Lector scire,qua ex causa Arthritis non facilè revertatur,contrà verò alij dolores articulares tam promptè revertantur:ac breviter dico Arthritidem fieri absque multa imbecillitate articulorum , & à multa copia humorum,alios dolores contra fieri ex multa articulorum imbecillitate, & pauca materia humorali,quod satis ostēdit,quod ut notavit Lud. Mercat.*lib.4.de interr.morbor. curat.c.*18. Arthritis incipiat cum tumore,& desinat in dolorem, in cæteris articularibus affectionibus partes primò dolere incipiunt,postmodum intumescunt. Quemadmodum ergo hi dolores ob articulorū vel naturalem,vel accidentalem imbecillitatem,tam promptè revertuntur , sic ob contrariam causam Arthritici dolores non tam promptè recurrunt. Adde quòd faciliùs possūt plures articuli evincere,& discutere materiam undecunque illis transmissam,quàm possit unicus articulus,stāte maximè eius multa imbecillitate, quæ quidem plerumque est inseparabilis , quia à natura est,cùm contra in Arthritide articulorum imbecillitas accidentalis sit,& idcircò superabilis.De ea autem Arthritide hæc omnino pronuntianda,quæ non subsequitur ad aliquos particulares dolores articulares,ut jam dixi.

SVMMARIVM.

1 *Cutanea infectiones plerumque secum habent coniunctam fœditatem , ac sunt contagiosæ.*
2 *Leprosus repellitur à promotione, & ab administratione in sacris.*
3 *Lepra nunquam tam levis esse potest,quin hominē Irregularem non faciat.*
4 *Triplex infectionis lepra distinctio.*
5 *Vera lepra dua species.*
6 *Scabiei triplex divisio , & quanam Irregularem hominem faciat.*
7 *Non est possibile aliquem esse perfectè leprosum, nisi facies defœdetur.*
8 *Lepra vera signa.*
9 *Experientia ad dignoscendam lepram curabilem, vel incurabilem esse.*
10 *Ad inducendam Irregularitatem satis est scabies ferina, qua pracedit lepram.*

De Scabie,& Lepra , cæterisque cutis infectionibus.

QVÆSTIO XXI.

1 Cutaneæ infectiones habent interdum secum conjunctam tantam fœditatem , præterquam quod plerūque contagiosæ sunt,ut promptissimam causam præbeant Irregularitati ; unde antiquitùs etiam à Lege veteri homines ob hæc vitia repellebantur à ministratione in templo,immò & à templi ingressu,ut habetur Levit.*cap.*21.*& seq.* Tria verò potissimum vitia in sacra pagina reperiuntur commemorata ex his nempe impetigo,scabies, & lepra ibi, *si jugem scabiem,vel impetiginem habens,si leprosus fuerit.* In nova autem lege leprosis non admit-2 titur ad sacros Ordines, D.Thom. 1.3.*q.*82.*art.* 12. Navarr. *cap.*27.*n.*202. *vers.*13.*dico*, Sylvestr. *verb. Corpore vitiatus , num.*5. Majol. *lib.*2. *cap.*18. *n.* 1. Et quia scabies , & aliæ quædam cutaneæ infectiones quam proximè accedunt ad Lepræ naturam etiam de scabie,& similibus infectionibus dubitare contingit , an Irregularitatem inducant , necne :

Non

Non est autem dubium has omnes infectiones habere secum insignem turpitudinem, quæ per se sufficiens causa videtur Irregularitatis: idcircò Hipp. *lib. de affect. sect. 2. n. 35.* eas magis turpitudines corporis dicebat esse, quam morbos, ex eo quia cutem defœdant, sed ab internis morbis hominem liberant; cui sententiæ adhærebat D. Augustinus, ex quo Amat. Lusitan. sed Canonistæ non solùm considerarunt in his infectionibus turpitudinem sed contagium, & morbum usum liberum corporis impedientem, cùm palam sit eas, ubi notabiles fuerint non tantùm axtarnas partes contaminatas ostendera, sed etiam internas ob infectionem insignem totius massæ sanguinis. Verùm quia harum infectionum plures sunt species, quæ gravitate, fœditate, contagio, & impedimento liberi usus corporis inter se differunt, certè operæ pretium est eas distinguere, ut sciamus quænam eius gravitatis sint, ut Irregularitati locum faciant, quæ verò non.

3 De Lepra igitur primò dicam, quod etiamsi non unius speciei sit, tamen nunquam tam levis morbus est, quin & turpitudine, & contagio, & incurabilitate, & incommodo sanitatis non sit adeò insignis, ut ea infectus ab Irregularitate dici possit immunis sed distinguẽdum inter lepram, & quandam scabiei speciem, quæ visu ipso, & paribus signis ad Lepram accedit; signa ergo veræ lepræ necessariò tradenda videntur, dicendumque signa adducta in sacris incipientis lepræ convenire maximè veræ lepræ, ex cuius causa homines arcebantur ab ingressu templi & a convictu cum cæteris in civitate, non convenire autem falsis quibusdam lepris, aliisque similibus infectionibus, quas tamen abusive lepras vocamus, & quas sacra scriptura fortà lepras mundissimas appellat.

Quoad signa igitur veræ lepræ, & præcipuè eius quæ confirmata dicitur, sciendum quædam præcadera ipsam lepram, quædam verò jam confirmatam concomitari, de quibus omnibus diligentissimè egit Valles. *de sacr. Philosoph. cap. 14.* percurrens prædictum *cap. 13. Levitici*, ubi atiam exquisitam, & exactam tradidit nominum declarationem licet nonnihil differat ab iis, quæ Authoras alij tradiderejnce mirum, cùm omnes inter se multum

4 discrepent in tradenda prædicta vera nominum significatione. Nos ut breviter, & ad Canonistarum negotium tantùm facientia afferamus, dicimus, has cutis infectiones triplici gradu distingui, nempè simplici cutis defœdatione, exasperatione, & ulcerationee. Simplex defœdatio Cutis Macula dicetur Græcis Leuce, & Alphi Latinis Morphea; & Vitiligo, estque in duplici differentia, alba nempe, & nigra. Exasperatio altius autem penetrat, & quandã in ea asperitatem causat, & dicitur Græcis Psora, Latinis Scabies, quæ similiter duplex est alba, & nigra, præterquam quod differt etiam secundùm majoram, & minorem magnitudinem squammarũ; nam cùm majores squãmas producunt, Græcis dicitur Lepra, siquidem nigra sit, si verò sit alba, dicitur Lichen, seu impetigo, & lepra volatilis. Vlcerationes si jam cutem penetraverint, & carnem simul & venas, veram lepram generant, quæ Elephas Græcis dicitur, nam alias lepra Græcorum Psora dicta est ipsa scabies. Amat. Lusit. *Cur. Medic. cent. 2. Cur. 32. in schol.* qui tamen veram lepram ab Arabibus descriptam, & de quâ in lege veteri tot præcepta emanarunt, elephantiasin Græcorũ esse voluit, quod & aliis quibusdam Medicis probatur. Plures tamen lepræ nomine simpliciter prolato multo maiorem morbum significari volunt quam scabies sit. Quod & apud omnes communiter sine difficultate trãsit, Immò neque ipsam scabiem malignam, & ferinæ nomine insigniam lepræ nomine insigniendam esse volunt; sed veræ lepræ duas constituunt species, unam quæ nudo lepræ nomine appellatur, alteram quæ & Leonina dicitur, & alephantiasin propriè

5 vocant. Ita Gordon. & Valles. *ubi infra*, qui tamen hanc differentiam tradunt, quod Leonina est illa lepra quæ fit à Cholera adusta, & cur sic dicatur, docet Avic. *3. 4. tract. 3. cap. 1.* Elephantiasis quæ fit à Melanebolia, & eam; quæ fit a Phlegmate dicit Gord. vocari lepram, quæ à sanguine Alopeciam, scimus tamen ex communi Medicorum consensu Alopeciam fieri à quocunque humore, & præcipuè à melancholia, & esse peculiarem quandam lepræ speciem Capiti familiarem. Prima autem illa species ab Arabibus Albaras nigra nominatur, & morbus est multò gravior, quàm Psora, & scabies, ut ex signis ab Avic. *lib. 4 f. 3. tract. 3. c. 1.* aliisque Arabibus allatis elicere possumus, & hanc à Celso vocari impetiginem dicit Mercur. *lib. 2. de morb. cutan. cap. 5.*

Sed quomodocunque sese res habeat, cùm Canonistæ in lepra plura considerent, nempè turpitudinem, incurabilitatem, contagium, & impedimentum liberi usus corporis quorum omnium respectu leprosos irregulares esse volunt, quælibet scabies, nec fortè quælibet lepra faciet hominem irregularem, cùm non indifferentes in quocunq; huiusmodi morbo sit par turpitudo neque par incurabilitas, neque æqualis vis contagij, neque item par usus liberi corporis impedimentum.

6 In his ergo considerari possunt plures gradus, pro majori, aut minori eorum gravitate, & primò in scabie, si sola mutatio coloris cutis fiat cum aliqua rubedine, & pruritu levis scabies, & Prurigo dicitur quæ quasi præludium est incipiens scabiei, licet antequam ulterius procedat, aptis remediis mediis sanctur. Iam verò si cutis magis defœdatur, & pruritus erescat, & crustæ, aut pustulæ appareant, tum scabies dicitur. Crescente verò jam pruritu, ita ut incendium afferat pustulisque aut crustis multiplicatis, jam ferina scabies est, & ad lepræ naturam accedit, immò ipsa lepra Græcorum est. Cùm igitur in prima specie omnia sint debilia, nam modica apparet turpitudo, neque magnoperè contagium immineat, & facilis sit curatio, neque ullum adsit corporis impedimentum, non videretur in illa posse habere locum Irregularitas: majus dubium excitari posset in secunda specie, in tertia autem res clara est. Illud verò adnotandum eas infectiones magis accedere ad lepræ naturam, quæ caput, & faciẽ aut per se solas, aut cum reliquis corporis membris defœdant, majus enim visiũ subesse in massa sanguinis ambigitur, ubi eatiores partes inficiant, quam ubi inficiant humiliores, tenuiori enim sanguine illæ, quàm hæ nutriuntur; quamobrem auctores ferè omnes in hoc conveniunt, quod non sit possibila aliquẽ esse perfectẽ leprosum, nisi facies defœdetur quam quæstionem proponit, & resolvit Gordonus *in lib. par. t. c. 5 r. vers. Ista materia*; immò possibile è

7 contra est corpus totum esse liberum, & caput & faciẽ lepra infici, ut in Alopecia videmus. Cæterum quia tutius eatdo hujos rei veritas in dignoscẽda vera lepra, cùm de hac plura veniant determinãda, quàm de cæteris cutaneis infectionibus, jam veræ lepræ signa potiora tradẽda, & nonnullæ experientiæ ad illum internoscendam in medium afferendæ ad probandũ, an confirmata sit, necne. Signa ergo

8 veræ lepræ sunt imprimis Pilorũ extenuatio, & minoratio, superciliorũ depilatio, eorumqua crassities oculorum

oculorum rotunditas, narium ad extra dilatatio, ad intra coarctatio cum spirandi difficultate verborum prolatio per nares, Aures subtiliatæ, faciei color lucidus ad fuscum vergens. Addũt prædictis Avic. 3.4. *tract.* 3. *c.* 2. Vallesſ. *lib.* 7. *Philonij cap.* 21. & Gordon. *loc. cit.* musculorum consumptionem, ac maximè illius, qui est inter pollicem, & indicem, Ægri melancholici fiunt, & moribus fiunt deterioribus, somniisque melancholicis frequenter turbantur. Præter hæc in aliquibus Narium cartilago corroditur, ea nempe, quæ mediat nares. Pedes manusque scissuris scatent, vox rauca evadit, & catulina, & in summa instar omnium est corruptio ipsius formæ, ita ut non humana, sed ferina appareat, & accedere videatur ad formam Satyri, ut Gal. dicebat, *lib. de caus. morb. c.* 7. quam immutationem, & corruptionem formæ hujusmodi in leproso tãti facit Gordonius *loco allegato* ut non credat, lepram dici posse confirmatam, nisi ad hunc usque terminum sit progressa; unde existimat ea de causa non posse leprosum ab hominum consortio sequestrari, nisi in eo forma modo prædicto sit immutata, quanam autem ratione fiat, ut in leprosis forma ita depravetur, Gal. *loc. proximè allegat.* Sed Baverius de Baveriis *cons.* 21. & Gulielm. de Placentia signum ponit cõfirmatæ lepræ, quod pro infallibili habet, & est apparitio pustularum, & scissurarum in radice linguæ diversorum colorum, nam sunt albæ, rubræ, & citrinæ. Communiora sunt quæ sequuntur. Vlcerationes altiores carnem erodentes, incendium, & prurigo corpus colliquans, sudor fœtidus ex corpore emanans, Anhelitus item fœtidus, labia crassa; ex cute squammæ emittuntur ad instar squammarum piscium; quin etiam in ipsa cute maculæ apparent albæ ipsa cute humiliores, caro verò sub cute existens suum naturalem colorem amittit, & albidior apparet, quod signum est lepram occupasse etiam ipsas carnes; quod ut magis exploratum habeas Avicen. *loco citato*, jubet acu pingi carnem; si enim sanguis ex punctura exeat, lepra non est confirmata, sed si non exeat sanguis jam lepra confirmata est & incurabilis. Aliud insuper signum magnæ considerationis affertur ex adnascentia pilorum, eorumque colore albicante; nam si ulcera ab ipsa lepra facta cicatricibus obducãtur ac post modum eo in loco pili albicantes renascantur, confirmatæ, ac verissimæ Lepræ signum est, ab ipsa quoque sacra pagina una cum nonnullis aliis ex supradictis allatum. Illud autem notat Vallesſ. *de sacr. Philos. loco cit.* quod pili renascentes in reliquis partibus lepra occupatis mutantur in albos, in capite verò & barba in flavos & tenues, addo etiam admodum raros esse, ut in quibusdam notavi.

9 Quod ad experientias attinet, jam unam attulimus de pũctura carnis cum acu, ex qua sanguine exeunte Lepra curabilis est, exeunte verò lacteo quodam humore pro sanguine, confirmata est, & curationem non admittit, ut docet Paul. *lib.* 4. *sua Med. cap* 5. ex quo Vallesſ. *ubi proximè.* Præterea desumitur alia experientia ex sensus stupiditate hoc modo tenuissimam acum in leprosi corpus infigunt, quam puncturam si non sentiat deplorata res est, consummatissima enim, & omnino incurabilis lepra est. Ex qualitate etiam sanguinis desumitur experiẽtia hoc modo. Sanguis à leproso extractus orificio latiore in aqua lavatur, ac per pannum transcolatur, & si in fundo reperiuntur grana ad modum arenæ, Lepra vera est. Ex avulsione pilorum aliam experientiam desumi volũt Auctores, avulsis enim capitis capillis si cùm his etiam aliquod cutis, seu carnis frustulum avellitur, acta jam res est. Aliam ab ipso sanguine desumptam experientiam proponunt nonnulli hoc modo. Sanguinem leprosi ponunt in aqua clarissima, & si supernatet, lepra confirmata est.

10 Denique alia experientia affertur à nonnullis, quam aliàs attuli *lib.* 3. *har. q. tit.* 3. *quæst.* 5. ex Levin. Lem. *de occult. nat. mirac. c.* 51. *in f. quæ est huiusmodi.* urina leprosi in matula colligitur, in eamque usti Plumbi pulverẽ conjiciunt, si enim supernatet, signũ certum est deploratæ, ac incurabilis lepræ. Sed hæc fortè pro Canonistis superflua à quoquam judicabũtur, quia si ad inducendã Irregularitatẽ sufficiens ipsa scabies est, ubi firma sit, & longo tempore duraverit, multò magis Irregularitatem inducet quæcunque Lepra etiam incipiens, & non confirmata. Verũenimverò hæc exacta lepræ cõfirmatæ dignotio per cõmemorata signa ad alia inservire potest, ut maximè ubi agatur de ejectione leprosi à cœtu hominũ, vel de Thori separatione, & huiusmodi, in quibus hæc exacta lepræ cõfirmatæ notitia requiritur.

SVMMARIVM.

1. *Morbus Gallicus ex una tantum causa Irregularitatem inducit.*
2. *Morbi Gallici duæ species ex Majolo.*
3. *Gallici Morbi triplex species & in quanam locum habeat Irregularitas.*
4. *Morbus Gallicus, qui nullam exterius de se significationem præbet, an Irregularitatem inducat.*
5. *Irregularitas in morbo Gallico inducitur ex iis, quæ exterius apparent, & quanam ea sint.*
6. *Exterius apparentia in morbo Gallico ex diverso capite inducere debent Irregularitatem.*
7. *Morbus Gallicus si celari facile possit, an inducere debeat Irregularitatem.*
8. *Penis ex morbo Gallico deperditus an Irregularem hominem faciat.*
9. *Raucedo perpetua ex morbo Gallico contracta an inducat Irregularitatem.*

De Morbo Gallico.

QVÆSTIO XXII.

1 MOrbus Gallicus ut plurimũ habet cum se non unam, sed multiplicem causam Irregularitatis nempè quandoque impedimentum liberi usus corporis, turpitudinem, contagium, & difficultatem curationis, & scandalum. Sed quia is morbus habet multos gradus, neque videntur posse habere locum in uno, quæ habent locum in alio, idcircò non promiscuè quæ dicentur intelligenda de quocumque morbo Gallico, sed de eo tantùm, qui notabilem de se significationem præbere potest, undè neque si quis levi Gonorrhæa laboraverit, aut ulcusculа, quæ citò curari possint, in pudendis passus fuerit, aut de præsenti patiatur, aut levi bubone, ac de facili curabili afficiatur, dummodo scandalum absit illico Irregularitati erit subjiciendus.

2 Majolus, qui profitetur se ante omnes alios de morbo Gallico in ordine ad Irregularitatem pertractasse, ut dicit *lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 1. duas morbi Gallici species constituit, & utramque quidem gravissimam; nam unam dicit ex sententia Medicorum esse horribilem valde propter ulcera per corpus diffusa, & propter extrinsecam deformitatem adjectis acribus doloribus; alteram verò habere majorem cruciatum internum cum articulorum inflatione, membrorum, ac nervorum attractione, decoloratione vultus, & cutis sine ullo extrinseco ulcere, & utramque magnam similitudinẽ cum Lepra habere asseverat. Nos Medici aliter hanc rem enucleare-mus, dicendo, Morbum Gallicum duplicis speciei

esse

esse(sequendo ejusdē Majoli distinctionem) & unū potiùs per extrinseca signa, aliū per intrinseca magis innotescere. Sed multò magis ad rem nostrā facit si distinctiùs procedamus, nam si morbū Gallicum in species distinguere velimus, prout ad negotium medicū magis pertinere videtur, aliter esse distinguendū. Sed dicamus nunc, quod respectu Irregularitatis inducendæ per mobum Gallicū, tripliciter veniat dividēdus, nempe in illum, qui levis, ac mitis est, solis parvis vlcusculis circa pudenda, vel brevi Gonorrhæa, aut levi bubone concomitatus, nullis aliis apparentibus symptomatibus, nisi fortè aliquali capillorū defluvio, & hæc erit prima species. Secunda species gravior est, quæ cōtumaci Gonorrhæa, & ulceribus pudēdorū malignioribus, & bubonibus insignioribus, dehinc etiā fœdis maculis, ac pustulis in toto corpore, & aliquando etiā in capite, & facie est insignis. Tertia denique species, quæ gravissima est, apostematibus, & cōtumacibus, malignisque ulceribus, & artuū doloribus, noctu maximè affligētibus, & abscessibus, ac carie ipsorū ossiū, & Nariū ulceribus cacoethicis, & totali depilatione etiā ciliorum, & superciliorū est notabilis.

Ex hac igitur divisione patet manifestè in prima hujus morbi specie minimā militare Irregularitatis causam, si scandalum excipias, majorem in secunda: in tertia verò causas & numero plures, & efficaciores, & graviores militare, cum in ea concurrant omnia impedimenta, quæ morbis Irregularitatem inducentibus provenire possunt, nempe morbi difficultatem, contagium, deformitatem, sanitatis summum impedimentum, & scandalum, ut jam dixi.

4 Cæterùm quia aliquandò morbus Gallicus nullam de se exterius significationem præbet, solā autem doloris artuū acerbitate, & cruciatus malignitate se prodit, videndū à Canonistis est de hoc peculiariter; cessant enim in eo plures ex illis causis, quas in cæteris concurrere dicebamus, præcipuè verò deformitas, & scandalum, cùm nullatenus per exteriora signa de se significationē præbeat, neque celebrationi impedimento sit, quia plerumque hujusmodi dolores noctu affligunt, interdiu verò hominem liberum, aut penè liberum relinquunt. Nisi ergo sola infectio Gallica per se sufficiens sit ad Irregularitatem inducendam, determinandum à Canonistis est, utrum tales Irregulares sint, necne.

5 Quod superest, certum est, Irregularitatem in hoc morbo induci ex iis, quæ oculis subjiciuntur, hæc enim scādalum pariunt, & deformitatem afferunt, unde videndum ex quibusnam signis homines morbo Gallico affici cognoscamus, & quæ maximè apparentia sint, & ex quibus vel ipsū vulgus facilè sibi persuadet morbum Gallicum esse præsentem, sunt quæ sequuntur. Capillorum defluviū, maximè verò eorū, qui ciliis, superciliis, & barbæ inhærent. Quod signum certissimū Gallici morbi dicitur ab Amato. *Lusit. cent. 4. curat. Medic. n. 4. & 14.* & inter Iurisconsultos *à Spertello ex ipso Amato dec. for. Ecclesiast. par. 2. dec. 14. n. 25.* dehinc, crustulæ, pustulæ & ulcuscula in cute capitis, in facie, in collo, & in reliquo corpore, ac cū his fœdus faciei color, vel ejus rubor insignis, oculorum offuscatio, Palati, Fauciū, & Nariū exedentia ulcera, raucedo perpetua, oris colluvies, ipsius Capitis & aliorum membrorum gummata. Palpebræ inferiores lividæ, ut in nōnullis fœminis menstrua patientibus, scissuræ, & rhagades in volis manuū, & pedum plantis, & alia nōnulla his non absimilia. Quibus accedant dolores artuum noctu maximè recurrentes, & molestantes, & alia quæ extra non apparent, de quibus idcircò nihil addo.

6 Hæc igitur, quæ pro signis infallibilibus morbi Gallici attulimus nō uno ex capite omnia Irregularitatē inducere certum est, nam aliqua ob deformitatem, alia ob impedimētum liberi usus corporis, & alia aliter faciūt hominem irregularem; nam si capillorum defluvium consideremus, id quidem ex magna deformitate hominē faciet irregularem, & ex magno scandalo, cùm vulgus gravissimum, & fœdissimum illum morbum illicò dijudicet, in quo tale defluvium capillorum apparet, & forma faciei mirum in modū depravetur, maximè si cum capillis capitis etiā pili ciliorum, superciliorum, & barbæ decidant, unde tanti facit hanc turpitudinem Majol. *loc. cit. n. 4.* ut tales quasi publicos, & manifestos criminosos, & infames ab ordinibus sacris, ut reliquos infames repellat. At verò neque ullum sanitati hujusmodi depilatio affert incommodum, nec in veritate magnum morbum iodicat, cùm inter signa, quæ morbum Gallicum leviorem esse demōstrant, sit defluvium capillorum, Iulian. Palmar. *de Lue Vener. c. 4.* & cum eo Sennert. *lib. 6. Tract. par. 4. c. 5.* & alij contrà fissuræ, & rhagades in volis manuum neque ex deformitate, neque ex incommodo sanitatis Irregularitati debere causā dare videntur, sed tantùm quia cùm morbum gravissimum denotent, scandalū afferunt, est enim tale signum ex potioribus & minus fallibilibus denotantibus gravē morbum Gallicum, ut omnes Doctores firmant.

7 Quod reliquum est, videretur à Canonistis id indubitanter determinandum, Morbum Gallicum, nempe qui celari possit, non inducere Irregularitatem, non obstante quod incurabilis sit, & contagiosus, quia videntur hæ duæ causæ insufficientes ad inducendā Irregularitatē per se nam de Incurabilitate nihil consideratione dignū occurrit, ubi nō associetur aliis causis efficacioribus, & de contagio idem dicendū, quando non est de facili cōmunicabile, ut in Lepra. Cessante ergo in morbo Gallico, qui celari facilè potest scādalo, & impedimento liberi usus corporis, videtur, salva sēper Canonistarū determinatione, illū non inducere Irregularitatem.

8 Et in tantum crederem hoc esse verum, ut etiam si quis ex malignis ulceribus Gallicis, cicatrices insignes in corpore (quæ tamen occultari vestimentis facilè possent) contraxisset aut etiam Penem totum deperdidisset, vel aliud quodcunque, quantumvis patens ac indelebile, signum in corpore conservaret, non existimarem ex hoc Irregularem fieri. Sed hoc ad me determinare non pertinet.

9 Sed inter alia signa conspicua gravis morbi Gallici, reposui Raucedinem perpetuam, & immedicabilem, quæ quidem tanto majorem dubitationem faciet, si cum ea conjungantur de præsenti, vel aliàs conjuncta fuerint, Gutturis, faucium, aut Narium, aliarumque partium contiguarum maligna ulcuscula, & exedentia. De hac igitur Raucedine non tam liberè fortè pronunciandum, quòd non sit sufficiens causa Irregularitatis, cùm, ut dixi, morbum Gallicum gravissimum denotet, & significationem de se præbeat maximam, & quo scandalum emergere magnum, non est dubium.

SVMMARIVM.

1 *Febriens nec promoveri, nec ministrare potest.*
2 *Febres intermittentes, quartana simplici excepta, etiam in intermissione liberum corporis usum impediunt, & idcircò semper inducere debent Irregularitatem.*
3 *Febres Hectica, & symptomatica ex naturalium viscerum obstructione, an irregularitatem inducant.*

4 *Levis*

4 *Levis febris quæ dicatur ad hunc effectum, ut non faciat irregularem.& num.seq.*
6 *Pestis facit hominem Irregularem.*
7 *Pestis non semper est incurabilis.*
8 *Pestis & Epidemia non sunt idem.*
P *Peste cessante cessat Irregularitas.*

De Febre, & Peste.

QVÆSTIO XIII.

CIrca Febrem non aliter differendum erat respe-ctu Irregularitatis, quàm de quovis alio morbo qui liberũ corporis usum impediat; de ea tamen Canonistæ peculiarem sermonem habent, eamque conclusionem firmant, quòd quandoque hominem notabiliter vexat, ut liberè actiones suas exercere non possit, inducat Irregularitatem, ita ut febriens nec promoveri, nec ministrari possit. Excipiunt autem illi febres intermittentes, & maximè intermissionis tempore, circa quæ tamen ex Medica officina sunt quædam non parvi momenti ponderanda.

Et primò adnotandum, febres omnes intermittentes, si simplicem quartanam excipiamus, dummodò non adeò leves sint, ut nullius cõsiderationis sint existimandæ, etiam in tempore intermissionis non permittere hominem, ut liberè corporis muniis utatur; quod tantò magis habet locum, quantò majoris vehementiæ febris est, quantò majoris durationis, quãtò pluribus symptomatibus, & majoris mométi associata, & quãtò minus interpolationis tempus habet, immò in duplici Tertiana, seu in triplici Quartana etiã febre omninò intermissioné per notabile spatium habéte, homo non habet liberum corporis usum, unde semper videtur habere præsentem Irregularitatis causam, sed quid ego in duplici Tertiana, aut triplici Quartana dixi? in ipsissima Tertiana simplici non pertranseunte spatium duodecim horarũ homo in die interpolationis non habet liberũ corporis usum, unde neque sanus dicitur, neque sanus est, *l. Qui Tertiana, ff. de Ædil. Ed.* quod apud nos probatione nõ eget, & hoc quidẽ non absque summa ratione, quia Tertiana laborans non est in statu naturali, est ergo in statu præter naturã, & sic morbosus dici debet, sed in casu nostro multò faciliùs hoc habet locũ, quia non solum Tertiana laborãs in die interpolationis habet in se causam morbificam, & dispositioné ad ægrotandum, sed potiùs dici debet in actu ægrotare, dũ od opera quædam naturæ est adeò ineptus, ut nonnisi cũ periculo eas exercere possit: nam si exempli gratia Tertiana laborantẽ permittas domo exire, aut quocũque modo sese exercere motu corporis, imò & è lecto tantùm surgere, illicò humor putrescens excitabitur, & ex simplici Tertiana duplicem, aut etiam continuam efficies, quod quidem hoc modo usuvenit, ob ipsius peccantis humoris naturã, qui vel minima occasione facilè accẽditur. Ergo febriens ex febri intermittente, Quartana excepta, erit semper impeditus etiam in die interpolationis in libero corporis usu, habebit ergo semper sufficientem causam Irregularitatis, & sic nec promoveri, nec ministrare ullo modo poterit quæ omnia Canonistis considerandа propono.

3 Cæterùm quoad febres continuas notandum, ex eis esse nonnullas, quæ vel habituatæ sunt, & fixæ, dicunturque Hecticæ, aliàs verò esse symptomaticas, & ex his quasdam dari levissimas quidem ex naturalium viscerum obstructione dependentes; tam hæ autem, quàm Hecticæ leves dici possunt aliquo modo, quia neque ullo dolore, neque ullo insigni symptomate, neque notabili corporis impedimento sunt molestæ. Sed Hecticæ humidum primigenium sensim depascentes, hominem extenuant, tandemque ad mortem perducunt, & quia cum confirmatæ sunt curationem non admittunt, neque sunt à contagio liberæ, videndum an faciant hominem Irregularem: nam aliæ febres symptomaticæ iam commemoratæ neque incurabiles sunt, neque contagiosæ, cumque non magno impedimento sint libero corporis usui, non viderentur facere hominem irregularem.

4 At verò cùm levis febris non dicatur inducere Irregularitatem, videndum quænam febris ad hunc effectum levis sit nominãda? & videtur à Canonistis decisum, eam intelligi levem, quæ non impedit liberum corporis usum? at si considerabimus ea, quæ mox de Hectica febre retulimus, videbimus, eam non impedire hujusmodi liberum corporis usum, quia homo nõ minùs quàm si sanus esset, liber est ad sua munia exercenda, & nullo corporis dolore afficitur, at verò talis homo dicitur sanus Galen. *lib. 6. de sanit. tuend. c. 5.* aut saltem etiam si sanum hunc nõ vocare debeamus secundùm Galenum, quia verè non potest dici liber ad corporis munia exercenda, cùm febricitet, sanum tamen vocabimus secundùm Canonistas, quia talem liberum usum corporis habet, qualis sufficit ad Irregularitatem evitandam, non erit ergo verum, quòd levis febris non inducat Irregularitatem, cùm Hectica, quam vidimus levem febrem esse, faciat Irregularem.

5 Dicendum videtur, levem febrem ad hoc dici, quæ nullo notabili symptomate insignis est, quales solent esse nonnullæ Tertianæ mitissimæ, & jam cõmemoratæ febres symptomaticæ ex naturalium viscerum obstructionibus originem habentes, & Quartana jam extenuata & chronicæ quædam febriculæ, quæ sperni possunt. At Hectica febris præter cõmemorata incommoda, de quibus suprà, habet secum summam extenuationem, quia absumit Carnes, & radicale humidum, & idcircò non solùm levis nomen non meretur, sed est gravissima, & lethalis, ut notum lippis, & tonsoribus est.

6 Sed jam de Peste loquamur, quæ dũ actu affligit, multò propriùs quàm alius quilibet morbus Irregularitatem inducit. Majol. *lib. 2. c. 2. n. 2.* ampliant autem Canonistæ, ut hoc non solùm locũ habeat in eo, qui de præsenti peste detinetur, sed etiã in eo qui pestis suspectus est, nempe quẽ facilè peste prehensum iri censemus, & hoc, ne, si infectus fortè fortuna sit, alios inficiat. Duplicem autem causam ejus irregularitatis assignat Majolus, nempe Contagium & incurabilitatem. Sed adverte esse pestes etiam aliquas sine contagio, immò omnes absque contagio incipere certum est, ut probavi alias *lib. 3. har. q. tit. 3. qu. 2. à n. 13. ad plures seq.* & tunc quidem cessante hac conditione, cessabit Irregularitas

7 quantum est ex hoc. Præterea non est adeò incurabilis pestis, ut plures ab ea nũ evadant, nã gravissima cẽsetur ab omnibus Medicis, in qua tertia pars ægrotantium vix superstes est, qualis ea Pestis fuit quæ Anno Domini 1450. vagata est, & in summa nõ est absolutè verum, esse incurabilẽ, si ex tribus partibus peste affectorum una superstes esse soleat; præterquã quod neque Pestis ipsa cõtagiosa judicata tam efficax causa est communicationis morbi de uno subjecto in aliud, quantum cõmuniter creditur, cùm in vera peste, quãtum ego existimo, minimũ operetur cõtagiũ, sed citra cõmunicatio morbi ex aëris corruptione adveniat, cùm nulla vera Pestis sit, quæ ex aëris corruptione nõ fiat, & ea, quæ ex solo cõtagio fit, citissimè vires amittere necesse sit

sit ob resistentiam & reactionem eorum corporū, in qua cōmunicari debet contagium; amittit enim semper de suo vigore seminium pestis communicando se de uno individuo in aliud, tandemque evanescit, nisi ab aëre corrupto, ac pestilenti adsit proxima dispositio contrahendi hujusmodi contagium. ut in particularibus Pestibus usuvenit, quæ plores quidem homines ejusdem domus, ac familiæ inficiendo, tandem agendi energia remissa, omninò, ac brevi temporis spatio cessare solet, sed nunc non est is locus; cogimur tamen plerumque communi hominum opinioni nos asportandos committere, ex qua habemus, contagium non solùm inspiratione & conservatione, & per tactum, & per vestes, sed etiam per visum, si Diis placet, communicari, & ex hoc tam qui actu ægrotant, quàm qui dispositionem proximam habere censentur ad ægrotandum, & pestis suspecti sunt, Irregulares omninò ob contagii periculum judicantur.

8 Illud autem adnotaverim circa Pestem, quòd nō idem sit Pestis & Epidemia, nam aliqui Iurisconsulti, aliarumque scientiarum Professores inter Pestem & Epidemiam nullam differentiam agnoscunt, cùm tamen causa & periculo maximè eas distingui oporteat, nam Pestis causam habet communem, sed deleteria, ac maligna qualitate insignē, nempe aërem corruptum, seu malignam exhalationem contagio communicatam, Epidemia verò causam quidem habet communem, nempe aërem intemperatum, & in primis qualitatibus excedentem, absque concomitantia ullius pravitatis, ut ex Galeno aliisque probavi *lib. 3. tit. 3. quæst. 1. & 2.* differunt etiam periculo, quia in Peste plures pereunt, quàm salventur, nam Pestis est morbus exitialis; in Epidemia contra plures salvantur, quàm pereant, quia morbus est utplurimum salutaris.

Atque ex his sequitur, Epidemiam neque ob contagium, neque ob incurabilitatem facere hominem irregularem, sed tantummodò ex vexatione corporis, ex qua impeditur ad suas naturales actiones liberè exercendas, ut quicunque alius morbus, qui liberum corporis usum impediat.

9 Adnotandum præterea, quod Peste cessante, cessat etiam Irregularitas, non obstante contagio quia ab eo, qui jam Peste fuit affectus, & ab ea evasit, nō ampliùs timetur contagium, & idcircò nullam causam habet, ob quā repelli debeat aut à promotione, aut ab administratione sacrorum; non enim fit in peste quod in aliis quibusdam contagiosis morbis evenit, nempe ut etiam recedente morbo retineant ægrotantes, seu potius cōvalescentes, & jam sani facta seminiū contagii, ut exempli gratia fit in morbo Gallico, ex quo recedentibus etiam cunctis morbi symptomatibus, perseverat tamen contagii seminium, ita ut etiamsi de præsenti homo non appareat infectus, soleat tamen alios contagio inficere, ut quotidie experimur; imò & illud experientia compertum est, mulierem non infectam morbo Gallico, habere in se aliquando seminiū ejus morbi, & non infecta alios inficere, quod etiā de viris evenire (licet multò rariùs, & non ad longum tempus) non est impossibile; in his enim occultatur illud morbi seminium in aliqua corporis parte, neque ullam de se significationem præbet quousque in actum non producatur; idipsum etiam de quibusdam aliis venenis evenit, quæ latēt per aliquod tempus in copore, imò aliquando per longissimū tempus, & dehinc cùm in actum producūtur de se significationem præbent excitando symptomata eorum malitiæ proportionata, ut de veneno Canis rabidi satis constat. Itaque quemadmodum in Peste, ubi cessaverit, cessat in eo, qui Peste jam fuit affectus, omnis causa Irregularitatis, ita in morbo Gallico hoc non haberet locum, quandocunque contagium judicetur sufficiēs causa Irregularitatis, quia possunt etiam cessante morbo remanere seminia ipsius morbi, & deinceps repullulare, At ubi aliquis semel Peste affectus sit, non ampliùs ea molestatur; non inquam, omni Peste indifferenter, sed ea tantum, quæ de præsenti vagatur, non aliàs adventante novo Pestis genere potest de novo infici, ut experientia docet, cum multi bis ac ter in diversis temporibus differentibus pestibus fuerint affecti, at qui eodem tempore eodemque genere Pestis pluries sint molestati, non facilè reperiuntur.

SVMMARIVM.

1 *Fœminæ etiam suo modo sunt irregulares.*
2 *Mulierum irregularitas quando habeat locum.*
3 *Virgo quando verè dicatur corrupta à Canonistis.*
4 *Corrupta mulier dupliciter dicitur.*
5 *Corrupta quoad corpus dupliciter dicitur.*
6 *Non corrupta potest non esse Virgo, & corrupta potest esse Virgo.*
7 *Arreta seu Velata dicitur corrupta, si viro jungatur, etiamsi loca non violentur.*
8 *Virgo potest concipere absque violatione locorum, & quomodo.*
9 *Virgo quando verè constuprata dici debeat.*
10 *Pollutio non potest contingere ante seminis generationem, & utrum Virgo ante dictum tempus possit mentalem Virginitatem amittere.*

De Irregularitate fœminarum.

QVÆSTIO XXIV.

1 FOeminæ etiam suo modo Irregulares dicūtur, cùm inhabiles ex aliqua causa fiunt ad quædā sacra suscipienda & exercenda, quæ ad ipsas pertinent; nam aliquando impedimento legitimo detinentur, ex quo Moniales fieri non possunt, nec velum qualecunque suscipere, nec publica officia, ac præsertim Abbatissarum exercere, & sic de cæteris. Nos pauca quædam de iis impedimentis addere possumus, quæ propria ipsarum mulierum sint, nā alias quædam, quæ viros Irregulares efficiunt, faciunt etiam irregulares ipsas mulieres, ut est morbus contagiosus, vel qui magnum terrorem suis insultibus aliis incuteret, ut Epilepsia sæva, vel Lunatica passio, furor, & omnis species dementiæ, quæ in aliarum virginum præjudicium emanare posset: 2 in tantùm enim hæc mulierum Irregularitas locum habet, in quantum earum morbi, ac vitia alias moniales lædere sint apta, nam quæ proprias personas deformant, non impediunt illas in omnibus, sed tantùm in quibusdam, cùm surditas, mutitas, cæcitas, & alia vitia, & deformitates insignea etiam non impediant virgines consecrari, sed maximè impediat eligi in Abbatissam, ut existimat Majol. *lib. 1. de irregular. cap. 29. n. 5.* quæ opinio an undequaque veritati sit consona, aliis Canonistis ponderandum relinquo. Nobis circa mulieres de corruptela tantùm virginitatis aliqoid dicendum, & de pollutione: Hæc enim duo videntur peculiariter impedire posse, an Monialis professionem emittat, aut consecrari possit, aut in Abbatissam eligi, de quibus videndus Majol. *ubi suprà*

3 Circa corruptam ergo virginitatē occurrit dubitare, quandonam verè virgo dicatur corrupta, & primò afferamus quæ docēt circa id Canonistæ, ac postmodum quid secundùm Medicos sentiendum sit, licet, ut liberè meam sententiam dicam, nihil in hoc Medici determinare possint, cùm corruptio

T virgi

virginitatis, quæ prædicta affert impedimenta, maxima ex parte mentem respiciat, non corpus, Medici, autem ad corporis tantùm integritatem respiciant; non desistam tamen, qoin aliquid circa hoc in medinm affetam.

4 Canonistæ igitor duplicem corruptelam considerant. unam ad mentem pertinentem, aliam ad corpua: corrupta quoad mentem est, quæ ex negligentia & complacentia, & assensu in pollutionibus spotaneis, (quæ nempe ex se, nulla data opera, vigilantibus aut dormientibus accidnnt) contaminatur, amittit enim irreparabiliter virginitatis virtu-5 tem, licet corpore sit integra. Corrupta quoad corpus est, quæ claustra virginalia violata habet, quod dupliciter evenite potest, vel præter intensionem, vel ex propria voluntate, & data opera. Prærer intentionem etiam tripliciter fit: vel casu, ut si Virgo impingat in aliquod obstaculum, quod claustrum virginale perrũpat, vel data opera, ut si Obstetrix, aut Chirurgua sanitatis causa idem virginale claustrum violaverit ac devastaverit. Ex propeia voluntate corrupta dicitur, quæ cum viro commixta, & violata est, aut quæ propriis manibus, vel instrumento aliquo, vel manibus alienis claustrum idem 6 penetravit, aut penetrari permisit. Ex quibus patet, quod quemadmodum virgo corpore integra potest amisisse virginitatem, ita corpore corrupta potest eandem virginitatem adhuc conservare; licet quæ corrupta est quoad mentem, virgo dici possit secundùm statum, non verò secundùm virtutem, contra quam eveniat de ea, quæ integra est quoad mentem, corrupta quoad corpus: nam ut notissimum ex Canonistis est, virginitas non consistit in integeitate corporis, sed in integritate mentis, atque hinc est, quòd ea, quæ mulier fieri non potest ob 7 pudendi clausuram, quæ in aliquibus à Natura accidit (vocantur autem tales Atretæ, Imperforatæ, seu Velatæ) si cum viro con ungatur, virgo ampliùs dici non potest, etiamsi locorum integritatem servet, ex assensu enim tantùm illicò virginitatem amittit, hoc est ipsam virginitatia virtutem, licèt integra à viro remaneat.

Cæterùm ad ea, quæ magis propria Medicorum sunt, accedens, de ipsa corporea virginitate differẽdum esset, de qua tamen lectorem, qui plura scire desiderat, remittam ad harum quæstionum *lib. 4. tit.* 2. ubi & qnid sit Virginitas, & de vera, ac naturali constitutione partiũ in Virginibus, & de aliis plu-8 ribus longioribos tractavi. Quod ad præsens negotium facit, illud est, determinare quandonam vere Virgo dicatur corrupta respectu integritatis locorum; quod tamen difficillimum est. quia, ut *titul. praced. quast.* 1. *n.* 32. docuimus, Virgo potest genitale viri admittere absque ulla violatione locorum, si una, aut altera die à purgatione menstrua viro jungatur, itaqoe si id veritatem habet, ut veritatem omnimodam habere notat Pinæus *de not. Virg. lib.* 1. *c.* 6. etiam integra virginitate corporali, hoc est, non dilatatis, ac dilaceratis, aut nullo modo disjunctis vasis fœminæis, potest virgo virum admisisse & concepisse, unde si ad eam integritatem respiciamus, adhuc eam ipsam virginem esse pronunciare deberemua, cùm nullatenus talis sit. Vt brevitati consulam id concludã, quòd corporalis virginitas amittatur intromissione quaconque notabili membri virilis; vel siquidem id nimis vigorosum videa-9 tur, dicamus tunc debere dici omninò constupratam virginem, cùm vir suo membro penetraverit carunculas illas Hymenem cõstituentes, quaa Myrthoides & Triangulares appellant, harum enim carunculatum (quæ Cariophili speciem repræsentant) conjunctio & cohærentia verus Hymen est, unde tunc dici potest corporalis virginitas amissa, cum hæ carunculæ disjunguntur per externam aliquam vim. quæ à membro virili processeeit, omninò Virgo corrupta ac violata dicitur, aliàs autem non ita, vel fortè meliùs, tunc corporalis virginitas amissa dicenda est, cùm membrum virile ad interna uteri etiam absque ulla violatione aut disjunctione locorum, sed simplici intromissione penetraverit, ut evenire potest non multo post menstruam purgationem, præsertim si mulier ampla pndenda habuerit, & vir exile membrum fuerit sortitus.

Quoad pollutionem tandem. integra remanente primò ea Canonistarum sententia, de qua supra, quod vera virginitas nempe mentalis, & ipsa virginitatia virtus amittatur simplici assensu, & ex complacentia & desiderio venereorum, dicamus, quod pollutio non potest contingere ante seminis generationem, semen autem generatur cum menstrua fluere incipiunt, tunc enim, & non ante mulier est apta generationi. Modo Canonistarum est decide-10 re utrum, antequam Virgo pollui sit apta ex seminis ejaculatione, amittat tamen virginitatem, si ad eam malitiam perveniat, ut desideret cum viro in actu venereo se jungere, & in hoc desiderio firma remaneat, ac se complaceat, nam hæc ad Animum spectant, & ad Canonistarum negotium faciunt. Dubium facere posset si velimus virginitatem consistere in integritate locorum respectu emissionis seminis, ita ut non videatur Virgo illam amittere, nisi ex seminis ejaculatione delectationem percipiat, & cum assensu & voluntate ad eam concurrat. Itaque si hoc modo amittitur Virginitas, certè amissa non potest dici, ubi nulla seminis ejaculatio adesse potest, & sic antequam Virgo semen ferat, hoc est ante decimum quartum annum, quo etiam menstrua fluere incipiunt, non potest dici Virginitatem amisisse etiam ex assensu & complacentia Venereorum; quæ tamen omnia Canonistæ magia elatè definire poterunt in ordine ad Irregularitatem.

LIBRI OCTAVI TITVLVS SECVNDVS.

De Remediis Medicis.

Continens Quæstiones quatuor.

I. Quænam sint remedia Medica; & quænam Personæ circa eorum usum errare soleant. Infirmus an, & in quibus casibus teneatur Medico obedire.

II. Diætetica.

III. Pharmaceutica.

IV. Chirurgica.

SVMMARIVM.

1 *Remedia Medica unde desumantur.*

2 *Remedia Diætetica ex quibus rebus desumantur.*

3 *Medici & Ægroti, & Assidentes quomodo interdum circa Remediorum usum delinquant.*

4 *Quæ Remedia consulere Medicus possit, quæ nõ, & primo*

primæ de iis, quæ esse possunt cōtra animæ salutē.
5 *De Remediis dubiis an tentari à Medicis possint.*
6 *Æger an teneatur obedire Medico sub pœna peccati; pars negativa. Contrarium n. 7. Vide n. 13.*
8 *Æger non admittens remedia naturalia, remittēs se in manus Dei, mortaliter peccat, & vide n. 19.*
9 *Æger quando excusetur, si renuat remedia à Medico proposita.*
10 *Jejunans notabiliter saluti corporea prajudicans, peccat.*
11 *Infirmus tenetur ex charitate propria corporis Medico obedire generaliter loquendo.*
12 *Quilibet tenetur custodire propriam salutem quantum potest; & maximè in mediis, quæ ad id judicantur necessaria.*
14 *Homo non est suæ vitæ Dominus.*
15 *Infirmus non tenetur obedire Medico, quando remedia aspera & maximè dolorosa sunt, aut cum summa difficultate admittuntur.*
16 *Certitudo salutis ex remediis non habetur sed tantum probabiliter sperari potest.*
17 *Non potest infirmus respuere remedia Medica ex eo, quod existimet expugnari posse morbum viribus Naturæ.*
18 *Infirmus non potest respuere medicamentum ex eo, quod majorem exacerbationem ex remedii usurpatione timeat.*
20 *Infirmus non tenetur obedire Medico assumendo, vel admittendo medicamēta dubia & periculosa, & utrū erret talia remedia admittēdo, n. seq.*
22 *Non tenetur infirmus obedire Medico, ubi is imperet remedia extra communem medendi rationem, & multo minus si sint contra animæ salutem, aut superstitiosa, num. seq.*

Quænam sint remedia Medica; & quænam Personæ circa eorum usum errare soleant. Infirmus an, & in quibus casibus teneatur Medico obedire.

QVÆSTIO I.

1 Respiciunt Medica remedia tria Medica instrumenta, hoc est Diætā, Pharmaciā & Chirurgiā: unde ad Diætam pertinētia Diætetica vocātur pertinentia ad Pharmaciam Pharmaceutica, & ad Chirurgiam tandē spectantia Chirurgica. Quæ ad Diætā pertinent ea omnia sunt, ex quorū usu tota victus ratio constituitur; hæc continet rectum usum earum rerū, quas Medici Nonnaturales vocant, ac sunt *n.* 6 nempe Aër ambiens, cibus & potus, motus & quies, somnus & vigilia, excreta & retēta, & animi passiones, hunc harū rerum rectū usum in Ægris ad Medicū pertinet dirigere, ad Ægrotantē autē in his Medico obtēperare, ad assidentes verò Medici præcepta quantū in se ipsis est executioni demādare. 3 Verumenimverò tā Medici, quam Ægroti & Assidentes frequētius circa hæc, quam circa cæterorū remediorū administrationē graviter delinquere solent, vel negligentia, vel ignorantia, vel audacia, vel incontinētia, vel alia quavis ex causa: Nam Medici aliquando non præcipiunt quæ præcipienda sunt, aut præcipiunt non præcipienda, aut concedunt nō concedenda, ut ipsis Ægrotis gratificentur. Et multo magis in hoc interdū peccant ipsi Ægrotantes Medico non obediētes, ejusque cōsilia ac præcepta spernētes, ut perversis suis desideriis satisfaciant, vel infirmitatis incōmoda nolentes sustinere, & sic de cæteris. Nec minus in hoc ipso Assidētes delinquūt, vel non mandantes in executionē ea, quæ Medicus imperaverit, vel porrigētes ægrotis cibos, ac potus noxios, & importunè, ipsis ægrotis morē gerentes in his, quæ exposcunt, nihili facientes damnū, quod eorum saluti inde emergere potest, vel aliquando consulentes illis aliquid contra Artis dogmata.

Erratur quoque pari passu à singulis harū personarum in usu remediorū Pharmaceuticorum, nam quoad Medicū jam alias plura eorū, in quibus ille peccat, deteximus, ac deinceps detegemus, sic etiā & ægri, & Assidentes circa usum eorundē remediorum delinquunt; ut cum ipsi ægri ob displicentiam, horrorem, & abominationē eorum remediorum nolunt ea assumere, vel contra assumunt quædā non assumenda à Medico reprobata, & id genus alia. Eodēque modo circa remedia Chirurgica sæpè sæpius omnes, ac singulæ hujusmodi personæ delinquūt, cum Medici aliquando nōnullas operationes Chirurgicas vel consulunt, vel exercent, ex quibus vita patientis manifesto periculo exponitur, & ipsi Assidentes suasionibus suis aliquando ad eas ægrotos exhortātur, & iidē ipsi ægrotantes vel recusant quæ recusare non debent, vel admittūt, quæ non debēt admittere, in quibus omnibus cū possit aliquando intrare gravis, ac mortalis culpa, determinādū certè est, quādo, & quibus remediis uti Medici possint, quibus verò nō, quādo itē assidētes, aut ægrotātes cōsulere, aut admittere, aut dissuadere, aut renuere ea tuta consciētia possint, quando verò nō.

Sed antequā ulterius progrediamur, quædā dubia generalia discutiēda sunt, & primò quoad Medicos videndū, an indifferenter omnia remedia Medica consulere possint, necne, quæ norunt in ægrotantis salutē emanare posse, ac dicendum Medicum omnia remedia consulere ac proponere posse, dūmodo neque ullo modo contra Animæ salutē, neque certè aut dubitativè etiā contra salutē corporalem redundare possint, & quoad primam partem respicientē animæ salutem, nullū intervenit dubiū, & de ea re sufficienter verba feci alias *lib.* 5. *harum Quæst. tit.* 3. qui est *de Error. Medic.* quoad secundā partem etiā, quæ respicit medicamentorū dubietatem, res est clara, quod nullum remedium cōsulere possit, quod certo contra corporalē salutem emanaturū sit, remanet tantummodo dubiū in remedio dubio, quod dissolutū est ab aliquibus Canonistis dicentibus, Medicū non posse dubia remedia in usū trahere, ac præstantius esse, ægrū relinquere in manus Dei. & vide nōnullas tam Canonistarū, quàm Medicorū auctoritates apud P. Theoph. Raynaud. *de part. cont. nat. c.* 8. *n.* 2. non obstante ergo decātata Celsi sententia, Anceps remedium experiri, quam nullū, medicamenta & remedia dubia Medicus cōsulere, aut imperare non debet absque gravi culpa, quæ quidē intrabit in ipsa remedii ancipitis admissione, etiamsi deinceps res benè succedat, quia quātum est ex se, ægrum vitæ periculo exposuit, ipsa enim prohibita remedii dubii admissio antequam effectū suum prodat, culpa non vacat, de cujus gravitate, vel lenitate Canonistarum est determinare.

6 Cæterum quoad ægrotum dubitatur primo; an ex præcepto, & sub pœna peccati teneatur obedire Medico. Plures Canonistæ quidem volunt non teneri, ita Innocentius & Hostiensis relati per Codronch. *de Christ. Medic. Rat. lib.* 2. *cap.* 2. Silvestr. *in summ. verbo Medicus num.* 7. Summa Ang. *verb. eod. num.* 10. Quin etiam supra citatus D. Theoph Raynaud. *lib. adnotato cap.* 6. *num.* 5. vult ægro esse liberam prætermissionem remediorum, si sibi persuadeat, expugnari posse morbum viribus naturæ sibi relictis, vel si majorem exacerbationem ex remediorum usurpatione vereatur, & in summa omnium remediorum rejectionem, dummodo non adsit certitudo salutis ex eorum admissione, quæ nunquam adest, esse licitam, & innoxiam probat ex

7 Victoria, ut ibi apud eum. Sed contra Priorum opinionem ipse Codronchius nonnulla adducit firmans, ægrotum teneri obedire Medicorum præceptis sub pœna peccati, in quam opinionem videntur etiam nonnulli Canonistæ consentire, ut *cap. si non licet, c. placuit.* 23. *q.* 5. *c. non æstimamus* 13. *q.* 2. ex Ripa *de pest. part. ult. part.* 2. *n.* 37. Lessius *de Iust. & Iur. lib.* 2. *c.* 9. *dub.* 14 *n.* 96. qui dum determinat, hominem teneri permittere sibi membrum secari, si Medici id judicent necessarium, videtur multò facilius firmaturus, ægrotum teneri obedire Medico in admissione aliorum remediorum, quæ tam aspera, ac tam intolerabilia non sunt. 8 Protrita deinceps est Canonistarum sententia, quod æger non admittens remedia naturalia, ac necessaria ad recuperandam salutem remittens se in manus Dei mortaliter peccet, quia hoc est tentare Deum, & de hujus peccati gravitate vidend. D. Lessius *lib. eod. de Iust. & Iur. c.* 45. *n.* 4. licet supra citatus P. Theophil. Raynaud. *ibid.* cum nonnullis velit non cadere in remediorum prætermissione hanc Dei tentationem, dummodò fortè æger non expectaret ab ipso Deo salutem per miraculum, atque ex hac causa 9 renueret naturalia remedia. Quomodocunque tamen sese res habeat, communior opinio est, in prætermissione horum remediorum peccatum intervenire ex parte ægrotantis Medico non obedientis, dummodo remedia neque nimis horribilia, neque nimis aspera, neque nimium dolorosa sint, nec nisi cum maxima displicentia & abominatione admitti possint: tunc enim infirmum excusant omnes, quia nemo secundùm rectam rationem adstringi potest, ut vitæ suæ consultum in præsenti velit per tormenta & cruciatus, præsertim cum salutis eventus nunquam sit certus.

10 At verò si illud veritatem habet, quod infirmus peccat jejunando, ubi jejunium notabiliter propriæ saluti futurum sit noxium, *cap. non mediocriter de Cons. cr. dist.* 5. quanto magis peccabit si contra Medicorum præcepta quicquam vel admittat, vel renuat, quod vel admissum, vel rejectum notabiliter propriæ saluti præjudicari possit? nam ubi infirmus jejunaret etiam cum salutis nocumento, apparenter saltem videretur benè agere, & deciperetur tantum sub specie boni, cum id videretur agere amore observandi præceptum jejunij: sed ubi quicquam admitteret, vel rejiceret, quod notabiliter illi noceret, nihil tale illum excusare posset, sed potius accusari deberet, quod ex mollitie, ut displicentiam medicamenti non sentiret, vel ut pravo desiderio satisfaceret, quicquam rejiceret, vel admitteret, quod rejicere, aut admittere non potest, nisi cum notabili salutis præjudicio.

11 Verumenimverò præstabilius videtur ad hæc determinanda nonnullas conclusiones firmare, quarũ prima sit, ægrum teneri ex charitate proprii corporis, ejusque salutis Medico obedire generaliter loquendo, aliter contra prædictam charitatem facere, neque sine peccato, quod aggravare non parum videtur sacræ paginæ cõsilium *in Ecclesi. c.* 38. Fili in tuta infirmitate ne despicias teipsum; ac post nonnulla. Da locum Medico & non discedat à te, quia opera ejus sunt necessaria. Nec solum contra propriam charitatẽ, & contra sacræ paginæ consiliũ facit, qui Medicos & medicamenta respuit, sed contra omnipotenti Dei dispositionem, qui ut habetur ex sacro textu ibidẽ, Altissimus de terra creavit medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa; quandocunque ergo infirmus nulla potiori ex causa renuit remedia naturalia à Deo in nostrã salutem ordinata, absque dubio imprudentiæ notandus, quia abutitur, ac spernit potius Dei beneficiũ, cũ quibus an culpa pari passu incedat, necne, Canonistæ videant, illud certum est, quod si unusquisque tenetur custodire propriam salutem quantum est ex se, & maximè iis mediis quæ Natura ipsa nobis offert, & necessaria judicãtur, tenetur infirmus admittere remedia medica, & obedire Medico, quia opera ejus sunt necessaria, ut mox ex sacra pagina dictum est. 12 Quia tamen remedia medica non sunt unius generis, neque omnia in omni casu, & omni tẽpore sunt necessaria, sed quædam magis, quædam minus, neque omnia item eadem facilitate in usum trahi possunt, sed quædam facillimè, quædam difficillime, quædam cum nullo labore & displicentia, aut cruciatu, quædam contra cum multo labore, cum multa displicentia, & cum cruciatu maximo, insuperque aliqua certitem salutem saltem probabiliter, alia verò magis dubiã promittunt, idcirco 13 secunda conclusio sit, quod infirmus teneatur obedire Medico admittendo remedia, quæ in primo capite ad salutem recuperandam sunt necessaria, & alia ex parte renuendo ea, quæ notabiliter noxia judicantur, & à Medico prohibentur. Circa alia verò remedia, quæ non sunt in primo capite necessaria, neque insigniter noxia, non graviter errare ægrum, qui ea vel admittat, vel respuat, & aggravari culpã ex majori, aut minori necessitate, & ex majori aut minori noxa. 14 Hæc omnia videntur satis probata ex ea suppositione, quòd homo non est suæ vitæ dominus, neque potest quicquam facere, aut omittere, quòd vitæ suæ certò, ac notabiliter præjudicet, aliter posset homo etiam vim sibi inferre, quod nullo modo dici potest. Quandocunque ergo infirmus respuit remediũ in primo capite necessarium ad salutẽ corpoream recuperandam, aut quid assumit insigniter noxiũ, notabiliter, ac certò propriæ vitæ præjudicat, ergo non potest absque peccato infirmus absque sufficiẽti causa talia remedia respuere, aut contra Medici præceptũ quid maximè noxium assumere. Nec dicatur, quòd hæc haberent locum, quando ex remediorũ admissione adesset moralis certitudo depellẽdæ ægritudinis, quæ nunquam adest; quia sufficit adesse probabiliter hanc certitudinem saluti, ut secundùm plurimum habetur. Quis est, qui non dicat, aut non videat ex quotidiana experientia, sanguinis missionem in internis inflãmationibus; puta in squinantia, in phrenitide, in pleuritide, in febre ardente, esse de certo salutarẽ! videmus enim ex hoc remedio plerosque, imò inquam ex centum supra novem & nonaginta salvari. Nõ est ergo ob id, quòd certitudo salutis in uno, vel altero non respondeat, rejiciendum remedium ob hanc incertitudinem, cùm sufficiat eam in pluribus, & secundùm plurimum adesse, & probabiliter de certo sperari posse. Modò Deus ex sacræ paginæ auctoritate determinaverit, opera Medici esse necessaria, non id sibi voluit, quòd ita necessaria sint, ut semper suum effectum sortiri de necessitate debeãt, hoc enim pacto ita necessaria declarasset opera Medici, ut cũ illis homo perire nullo modo posset, quod non est dicendum: nam Deus hominem creavit mortalẽ, & cum tempus decedendi advenit, nullis remediis retardari potest, & quia idem Deus O.M. noluit homini hujusmodi tempus revelare, noluit etiam hominem medica opera renuere, sed necessaria esse simpliciter determinavit, unde nunquam homo poterit hujusmodi opera renuere, sed supponere debet, esse semper necessaria, & sic medico debet semper obedire in iis, quæ ap-

primè

primè necessaria sunt ad salutem recuperandam, nam in cæteris nulla necessitas cogere debet infirmum ad admittenda remedia, quæ non tam necessaria sunt, & quæ reiecta notabiliter ejus saluti præjudicare non possunt, ut jam dictum est.

15 Tertiò dicendum ægrum non teneri obedire Medico in admittendo remedia aspera, intolerabilia, & quæ cum sūma displicentia & anxietudine usurpantur, & videndi ad hoc citati per P. Theophil. Raynaud. *cit. lib. de art. inf. cont. nat. c. 6. n.* 2. contrà ponderat enim asperitas remedii ipsimet vitæ, quod tantò magis procedit, quantò temedia hujusmodi tam certam spem non promitterēt ex eorum admissione, ut certa salus attendi posset: nam hæc certitudo

16 salutis vix, ac ne vix quidem in ullo remediorū genere reperitur: cùm omnia probabiliter tātùm dici possint profutura, non certò ob individuorum & morborum, & mille aliarum conditionum, diversitatem, cùm indies experiamur unū, idemque remedium, huic quidem juvare, illi autem nocere, alterum verò nullo modo afficere, imò unum, idemque remedium eidem personæ pro status varietate modò juvare, modò obesse; unde stante hac salutis incertitudine compensatur debitum illud charitatis personæ propriæ adjuncta etiā asperitate remedii, quamobrem exempli gratia, calculi per sectionem extractio, cum maximo vitæ periculo, & salutis incertitudine celebratur; non obligatur ergo calculosus in hoc Medico obedire, qui consuleret ad vitam protrahendam sese chirurgo secandum tradere; sic & membri demortui amputatio, & alia id genus respui tuta conscientia ab ægro possunt, cùm in hoc non teneatur Medico obtemperare.

17 Quartò dicendū non posse infirmum ex eo, quòd existimet, expugnari posse morbū propriæ naturæ viribus respuere remedia & auxilia Medica, quæ neque aspera sunt neque multùm dolorosa, neque sūmæ impensæ; neque aliter executioni admodùm difficulter demādari possunt, quod tamē licere existimavit supracitatus P. Theoph. Raynaud. *præd. lib. de art. inf. con. nat. c. 6. n.* 3. *inf.* & hoc summa cū ratione, quia infirmus non potest assequi vires suæ ipsius naturæ, neque cognoscere vires morbi, illasque cū naturæ viribus comparare, atque inde certò elicere, naturam superare per se posse morbum, Sed quid hocne expertissimus quidem Medicus in semetipso ægrotante id cognoscere certò potest; poterit ergo ægrotus Medicinæ ignarus, & inexpertus plus noscere, quàm expertissimus Medicus; nimis certè defert, & ultrà quam admitti possit, Pat. Theophilus Ægrotantis cognitioni, & coërcendum omninò in hoc ejus dictum, qui tamen in cæteris tam prudenter, ac tam accurate solet disserere.

18 Sed neq; potest æger respuere remedia & medicamenta ex eo, quòd majorem exacerbationem timeat ab ipsis, & difficilem suæ ipsius naturæ tolerantiam cognoscat ex remedii usurpatione, quia neque hoc semper eodem modo succedit, neque Æger semper uno eodemq; morbo laborat, neq; semper in eodē statu, & in eadē ætate permanet, ita ut quod in uno morbo sustinere non potuit, in allo facile sustinebit & sic quod juvenem lædere poterit, juvare poterit consistentem vel senescentem, hæc enim ita evariāt ipsius Ægri conditionem, ut quod temedium alias multùm naturam exagitavit, de præsenti multùm coadjuvabit, tanta fieri solet in natutis pro ætatis aliorumque accidentiū conditione mutatio. Nos tamen hoc procederet ubi æger haberet cum hoc, aut illo medicamento naturalē antypathiam, & contrarietatem, ut si hortaretur Medicus assumere me-

dicamentum, & velit præbere medicamentum ex Rosis, æger autem à Rosæ odore naturaliter abhorreat, & ab ipso insignē læsionem percipere soleat, ut est casus apud Amat. Lusit. *cent.... n...* in quo æger commonens Medicum, quòd Rosa sibi esset inimica, ideoque respueret eam assumere in medicamento, Medicus ejus rei oblitus rosas propinavit, ex quarum potione æger syncope prehensus obiit. In quo casu, ac id genus aliis posset licitè æger tale medicamentum respuere, & Medico non obedire; at non indifferenter omnia, licèt timeret de sua natura; id enim examinare ac ponderare ad Medicum spectat, sunt namque interdum tales infirmorum timores inanes, & nullius momenti, licet Medicus debeat stante ipsius ægri aversione, cum hoc aut illo medicamento illud commutare, & aliud æquivalens propinate. Quæ omnia semper intelligenda cum ea conditione, quando nempe propinatio talis medicamenti apprimè necessaria, quia nulla, aut levis culpa ægri intercedit, ut jam admonui, si renuat quid, quoad ejus salutem recuperandam non sit in primo capite necessarium.

19 Quintò dicendū, multò minùs repudiari posse ab infirmo tuta conscientia absque ulla confidētia suæ naturæ, aus timore remediorū, omnia & quæcunque præsidia naturalia permittēdo se eius sui naturæ, & in manus Dei non obstāte, quòd non expectaret à Deo salutem per miraculū, quia, ut jam superiùs dictum, abuteretur, aut potiùs despiceret ipsius Dei beneficium, qui Medicinam creavit, & qui expressè per sapientem monuit, sed ideireò medicamēta creasse, quia sunt necessaria, qui ergo respuit talia medicamēta, respuit ipsius Dei beneficia nobis ad nostram exigentiam & necessitatem concessa, non secus ac cibos & potus, ac proinde errare videretur, vel paulò minùs qui ad sustentādam vitā cibos & potus respueret, quàm qui ad recuperandam sanitatē necessaria præsidia & remedia naturalia respueret, vel absque ulla cautela cibis & potibus abuteretur confidēs de sua natura. & promitteus sibi de ea, ut omnia, ac singula errata in victus ratione superare possit. Adde his, quòd æger nō potest habere ullā certitudinē aut notitiā, utrū Natura possit absque necessariis remediis morbum superare, cùm neque ipse Medicus ex artis suæ præstātia ad ipsum ullo modo assequi possit, adeo pervenire ad certitudinem talem ut cognoscat Naturam absque ullo remediorum præsidio morbū debellaturam. Itaque ubi remedia sint necessaria salutē probabiliter, nō poterit æger ullo modo illa renuere ex hac confidentia propriæ naturæ, nisi alia ex parte potiorē haberet causam eam renuendi, quam justam & sufficientē is, ad quem spectat, judicaret.

20 Sextò dicēdum, ægrum non teneri obedire Medico assumendo & admittendo remedia dubia. & quæ licet una ex parte salutē possint promittere, alia ex parte manifesto vitæ periculo illā exponūt, quia licet aliquando sanari possint, interdū tamen contrarium effectum sortita occidunt: nam neque Medicus talia medicamenta præscribere potest, ut ex Canonistārum auctoritate superiùs dixi. Dato autem quòd Medicus his non obstātibus id genus remedia proponeret, ac assumenda juberet, æger non teneretur ullo modo obedire, cùm nulla ratio suadeat, ut teneatur exponere se vitæ periculo etiā dubio, & satius sit, ac etiam magis prudens consiliū remittere se in manus Dei; sed cùm dictum sit, Me-

21 dicū non posse talia remedia præscribere, dubitari posset ulteriùs, an æger sciens dubietatem remedii aliquo modo errarer illud admittendo & expone-

do ſe vitæ periculo, ac videretur dicendum, ſalva ſemper veriori ſententia, nullo modo errare, cùm ſpes ſanandi boneſtet ægri actum in illius remedii aſſumptione, cùm licet medicamentum dubium ſit, tamen ille movetur ad illud admittendũ ſub ea ſpe ſaluris recuperandæ, quod ſuccedere poteſt, licet etiam poſſet contrarium ſuccedere; quòd maximè procederet, ubi ſalus aliàs eſſet jam deſperata, & de vita acta res eſſet: tunc enim omnem aleam ſubire licet. & poſſet non ſolùm æger dubium medicamẽtum abſque ulla conſcientiæ nota aſſumere, ſed & Medicus poſſet illud impune proponere, facta ſemper proteſtatione de medicamenti qualitate; in hoc enim caſu iterat Cornelii Celſi ſententia, Anceps remedium experiri, quam nullum, & licet, ut alias dictũ eſt; velint Canoniſtæ, ſatius eſſe in deſperata ſalute ægrum permittere in manus Dei, quàm dubii medicamenti exhibitione illum vitæ exponere, tamen hoc intelligendum, quando majus ac certius imminet periculũ, quàm ulla ſpes ſalutis appareat, nam ubi tã ſpes, quàm timor pares ſint, videtur, ſalva ſemper ſaniori ſententia, abſque omni culpa fieri, in deſperata ſalute anceps remedium uſurpare.

22 Septimò dicendum, non teneri ægrum obedire Medico, ſi is imperet remedia extra communem medendi artem, aut contraria conſuetis, ac rationabilioribus medicinæ dogmatibus, ut ſi in febre ar-

23 denti ægro merum copioſum bibendum ſuaderet, vel cibum aliquem deterrimum, ac noxium comedere, vel ſanguinem ſibi mittẽdum curare poſt copioſum Veneris uſum, vel in excedẽti ventris fluxu diarrhætico, vel lienterico, & ſimili. Multoq; minùs tenetur obedire Medico æger, ſi imperaret quid, quòd eſſet contra animæ ſalutem: in hoc enim nõ ſolùm non tenetur obedire, ſed peccat obediendo, ac debet potiùs mortem eligere, quàm obedire, cùm præſtabilius ſit mori, quàm contra Deum peccare.

S V M M A R I V M.

1 *Remedia Diætetica pertinent ad uſum ſex rerum non naturalium.*
2 *In aëris uſu quomodo errare poſſit Medicus, & infirmus, & aſſidentes.*
3 *Infirmus ſpecialiter quando erret in uſu aëris ambientis.*
4 *In uſu motus, & quietis quomodo errare cõtingat.*
5 *In ſomno & vigilia quomodo ſe gerere debeant Medicus, Æger & Aſſidentes.*
6 *Quomodo errari poſſit in quarta re non naturali, hoc eſt, in excretis & retentis.*
7 *Quid admonendum circa animi paſſiones, tam quoad Medicum, quàm quoad cæteros.*
8 *In cibo & potu adminiſtrando Medicus quomodo erret.*
9 *In ciborum & potuum uſu infirmus quomodo ſe gerere debeat.*
10 *Infirmus renuens comedere in jejuniis cibos à morbo requiſitos, & à Medico præſcriptos, peccat.*
11 *Concedere cibos noxios infirmis jam deſperatis Medicus non poteſt.*

Diætetica.

Q V Æ S T I O II.

1 Diætetica remedia pertinent ad uſum ſex rerum non naturalium, in quibus præſcribendis Medicus debet ſe gerere ut in quibuſvis aliis ſecũdùm rectas, ac communes Medicinæ regulas, & æger tenetur illi obedire ſub pœna peccati, ſi inobedientia ſit in notabile ſuæ ſalutis præjudicium. Prima autẽ

2 ſex rerum naturalium aër eſt, in bujus uſu Medicus errabit, ſi in leviori morbo, vel in convaleſcentia, non omninò debili exiſtente ægro, non permittat illum domo exire ad Miſſam audiendã, ubi obligatio ex præcepto id requirat. vel aliud quid, ad quod ipſe æger ſit obligatus ſub pœna peccari, imò tunc æger nõ tenetur illi obedire, ubi proprias vires notas haberet, ac nullũ ab aëre externo notabile dãnum reportare timeret; deberet enim ſatisfacere obligationi audiendi Miſſam, aut alteri cuicunque, ad quam ſub pœna peccati teneretur, non obſtante Medici præcepto in contrarium. Quod procedere debet, ubi æger certus ſit, ſuis viribus fiſus, quòd nullũ nocumentum ab aëre percepturus ſit; alias ſi in hoc haberet dubium, debet obedire Medico, in quem omnis culpa trãsfundetur, ſi quicquam æger delinquat non exeũdo domo ad Miſſam audiendã, vel ad aliam quamcũque obligationẽ explendam.

At verò contrà peccaret omninò graviter ipſe æger, ubi Medicus cognoſcens poſſe illi imminere notabile ſalutis nocumentũ, & ab eodẽ Medico admonitus de periculo, tamẽ recuſaret obedire, & aëri improvidè ſe exponeret: quod procederet etiamſi 3 hoc faceret ob deſideriũ ſatisfaciendi alicui obligationi, aut audiẽdi miſsã in diebus de præcepto audiendã. quia tunc corporalis ſalutis periculũ nõ ſolùm illũ rectè excuſat ab obligatione, ita ut impunè poſſit abſtinere, ſed etiã obligat illũ ad evitanda quæcunq; quæ propriæ ſaluti poſſunt notabiliter præjudicare, etiãſi id eſſet ex aliquorũ præceptorũ obligatione, ut in hoc caſu eſſet obligatio audiẽdi Miſsã in diebus Feſtivis de præcepto. Quæ quidem probatione egẽt, & aliàs diſcuſſa ſatis ſuperq; ſunt. & nõ aliàs de his ſit ſentiendũ, quàm de Iejunio, & ſimilibus obligationibus, à quibus eximi ſolent homines legitimè ob aliquod juſtum impedimentum.

Non parùm etiã errare contingit ægrotãtes ubi non ex vi morbi, ſed ex impatientia tolerandi calorem febrilẽ, ſtragulis cooperire ſe ſufficienter cõtrà Medici admonitiones recuſant, & in cauſa interdũ ſunt ut ab aëre externo pori cutis claudãtur, & via erumpenti ſudori præcludatur. qui fortè febrẽ ſolveret. Vnde poſtmodum ex benigna febre maligna efficitur, & ex tuta periculoſa, ut in dies obſervamus in iis, qui nimis intẽperantes ſunt, & nimium ſenſui & corpori proprio indulgent, quos ſatius eſſet ſuæ intemperantiæ manuducendos relinquere, quàm pati inter medendũ tantoperè cõtra propriã ſalutem operari. Errant etiam graviter tam Medici, inquã, quàm ægrotantes, & aliæ quædam perſonæ, ubi illi nempe Medici, ut prædictis perſonis gratificentur, judicant, aërem, in quo obligantur tales perſonę cõmorari, aut reſidere, futurum ipſis noxiũ, hæ verò perſonæ, quæ reſidere, aut commorari tenentur, à Medico tale judicium extorquẽnt, ut illo mediante, vocationem à ſuperioribus impetrent; Contrà verò errant quidam lucro forte inhiantes, aut dignitati alicui aſpirãtes, qui non obſtante Medicorum diſſuaſione judicantiũ aërem illum futurũ ſanitati ipſorũ maximè adverſum, ac poſſe inde illis evidens vitæ periculum imminere, ad id tamen cõſilium aſpirantes ſe conferunt, quorum aliquos vidimus propriæ avaritiæ, ac ſuperbiæ pœnas luere.

Secũda res naturalis motus, & quies eſt, in cujus 4 adminiſtratione Medicus graviter errare poteſt imperando motum intempeſtivum, ut ſi febricitãrem curſu & lucta defatigaret ad eliciendũ ſudorem, ut Prodicus ille apud Hipp. *6. Epid. ſect. 3. text. 27.* ſed infirmus tunc licet ægrè poſſet obtemperare, non teneretur ejus præceptis obedire ullo modo, nam hujuſmodi remedium cõtrarium omninò eſt rectæ medendi rationi, cùm febris expoſcat refrigerantia, & humectantia, motus autẽ & labor excalfaciant

&

& exficcent; itaque non motus imperandus, sed quies, infirmusque lecto est continendus interdicto omni motu maximè laborioso. Dissolvit enim meliores spiritus motus ægrumque ita debilem reddit, ut postmodum cum morbo luctari non valeat. Sed omninò succumbere cogatur, ut infirmis, quos curãdos suscipiebat prænominatus Prodicus, eveniebat, eos enim omnes occidebat tali medendi ratione. In hujus te usu potest quoque notabiliter infirmus peccare, ubi contra Medici præceptum quicquam faceret, movendo se, ac fatigando intempestivè cum maximo, ac notabili salutis detrimento, etiamsi hoc faceret ad aliquem bonũ finem, exempli causa, ut alicui obligationi satisfaceret, cui teneretur ex præcepto non aliter quàm superiùs in similibus dictum sit. Pari errore implicaretur infirmus, qui nimia quiete, & otio morbum insigniter foveret, & notabiliter saluti propriæ præjudicaret. In quo casu occurrit dubitare, an, si Medicus judicet exempli gratia, Cachecticum, seu Hydropicum moveri debere, ille autem in hoc difficultatem sentiat, ac laborem non mediocrem, atque ea causa recuset se movere, ac Medico obedire, aliquo modo peccet, cum motus ad ejus curam sit maximè necessarius, ac dicendum videtur, ægrum debere quidem omni conatu propriæ saluti consulere, sed non intervenire in hoc notabile erratum, cùm difficultas se movendi sit excedens, à qua excusatur ab inobedientia Medici, si à motu abstineat.

5 Tertia res non naturalis somnus, & vigilia est, in quibus rebus præscribendis Medicus rationalis artis regulis innixus procedere debet, & infirmus in his, ut in cæteris omnibus peccaret, ubi somno intempestivo; & immoderato uteretur cum maximo salutis propriæ præjudicio, & nollet pati se ubi vigilandum est, excitari, ut in accessionibus febrium, in quibus si somnus non esset nimis innaturalis, & profundus, ita ut inde argueremus impotentiam infirmi se abstinendi à somno, sed tantùm esset levis inclinatio ad dormiendum, quæ cum superari facilè possit, tamen æger dormire vellet, certè ex mea sententia omninò peccaret ex mollitie, & impatientia vigilandi, quia hoc esset in præsentaneum damnum, ac id quidem grave propriæ salutis, ac tantundem esset rebus nocivis & aliis rebus maximè saluti contrariis contra Medici præcepta uti velle.

6 Ex quarta re non naturali etiam remedia Medica desumuntur, ea est excretio, & retentio, & in hac ipsa, ut in reliquis, si æger quid prætermittat, aut admittat, quod insigniter damnosum sit ejus saluti, absque dubio ob inconvenientiã peccati reus censendus, hujusmodi erroris insimulandus esset quoties alvo fluente, & ad periculum usque adstricta diu permanente, teneret aut clysteres, aut suppositoria, aut medicamentum, aut quodvis aliud præsidii genus, quod ad ciendum remorantem alvum est destinatum: nam non adeò rarum est, ut aliquando contingat quosdam ægros tam morosos esse in his remediis admittẽdis, ut quamvis aleam potiùs currere determinent, quàm illis uti, etiamsi ab his neque ullum insignem dolorem, neque notabile incommodum, neque fastidium reportare soleant, sed ex sola pertinacia ea remedia renuentes, fœminæ præsertim, in quibus convincendis nulla ratio, quæ persuadeat, inveniri potest, sed & Assidentes interdum præter rem ex proprio marte quædam offerunt ad ciendam alvum, aut quædam consulunt, vel applicant ipsis infirmis undequaque noxia, & mortalia, omninò eos peccare, fortè dubio apud Canonistas non erit locus.

7 Ad animi passiones pertinet quinta res non naturalis, ad quas refrænandas æger quantùm fieri potest, & quantum Medicus imperaverit, tenetur: excusatur tamen in hoc ob impotentiam, & impossibilitatem tales passiones refrænandi, quæ ut plurimùm, ne semper dicam, ab humorum exuberantium qualitate dependet, pro eorum enim naturæ ra hæ, aut illæ passiones vigere solent, & nisi hujusmodi humores, vel resolvantur, vel evacuentur, vel in aliam naturam abeant, vix possibile est, ut æger sese cohibere possit, cum vehementes maximè sunt, quia permanente causa illas excitante, necesse est etiam eas passiones vigere. Verùm ad Medicum etiam pertinet passiones hujusmodi compescere pro artis suæ industria, & quia aliquando pro remedio aliquorum morborum opportunũ videtur modò unam, modò aliam passionem excitare, videndum, an liceat Medico tali remediorum genere uti: scimus enim in frigidis morbis, ut in somno profundo, & innaturali, aliisque frigidis affectionibus conducere bilem movere, itamque excitare, qualem casum eleganter repræsentat Horat. *lib. 2. serm. sat. 3.* de avaro illo læthargo detento in his carminibus.

Pauper Opimius argenti positi intus, & auri
Qui vejentanum festis potare diebus,
Campana solitus trulla vappamque profestis.
Quondam lethargo grandi est oppressus, ut hæres
Iam circum loculos, & claves, lætus, ovãnsque,
Curreret: hunc Medicus multùm celer, atque fidelis
Excitat hoc pacto, mensam poni jubet, atque
Effundi saccos nummorum, accedere plures
Ad numerandum, hominem sic erigit, addit, & illud
Ni tua custodis avidus jam hac auferet hæres.
Men' vivo?

sed ubi sanguis luxurians delirium cum risu, cum nimia petulantia concitat, præstat aliquid triste ægro nunciare, & melancholiam, aut tristitiam irritare, quod ægrum à sua petulantia cohibeat. Sed & in sanguinis eruptionibus maximè cum impetu factis, aliisque excretionibus immoderatis, & excedentibus subitus timor incussus pro præsentaneo remedio est, easque subitò cohibere solet: Itaque seriò inquirendum, an ad aliquos præcipites morbos sanandos has passiones excitare Medico liceat. Ac dicendum videtur, non aliter de his sentiendum, quàm de aliis quibusque Medicis remediis, quibus in tantùm uti licet, in quantùm tuta undequaque vel magna ex parte sunt, sed si dubia undequaque vel magna ex parte sint, ab illis abstinendum: si ergo ex subita aliquarum passionum excitationẽ imminet evidens vitæ periculum subiti interitus, Medicus abstinere debet non minùs quàm ab aliis dubiis remediis, & quæ nullam securitatem promittunt, quibus abstinere satiùs est, & ægrum in manus Dei permittere, ut Canonistæ sentiunt. Quamobrem non omninò admitterem Cardani remedium excitando subitum, ac magnum timorem instanti mortis ad compescendam impetuosam sanguinis ex naribus eruptionem in quodam infirmo: nam id genus remedii maximè dubium, & periculi plenum est, cùm per timorem sanguinis cum impetu ad cor recurrat, & possit ipsũ momento suffocare. Itaq; abstinendũ ab his, & similibus remediis cẽseo, eo quòd & dubia sint, nec tutò operetur, & major sit periculi timor ab his, quàm spes ulla salutis.

8 Connumeremus nos pro ultima re non naturali cibum, & potum, in quorũ administratione Medicus multoties, ac multifariam errare potest, ut aliàs *Tit. de Medic.* monuimus, vel nimio rigore, vel nimia

indulgentia, eodemque modo infirmus, & aſſidentes. Medicus in his, ut in aliis omnibus communem, ac rationalem medédi viam ſervet, itaque tenuiſſimam diætam per plures dies imperare extra morbi exigentiam non debet, æger autem, ſi imperaret, & cognoſceret ad rem ſuā non facere, non teneretur obedire, ſed è contrà non ſervādo diætam rationabiliter à prudenti Medico præſcriptā, & inſigniter errans in notabile præjudiciū propriæ ſanitatis maximoperè peccaret, non ſolùm, inquam, ſi Medicus tenuiſſimam diætam præſcriberet, & ille largiorem ſervaret, ſed etiam, & fortè gravius, ſi Medicus tenuem, aut etiam pleniorem imperaret, & ille ſervaret tenuiſſimam: & dixi, quòd fortè graviùs erraret infirmus, qui ex proprio marte tenuiorem diætam ſervaret contra Medici præceptum, & Medicinæ regulas, quàm ſi largiorem ſervaret ubi tenuior à Medico ſecundùm Artis propriæ regulas imperata eſſet, quia minus malum eſt repletio, quàm inanitio, & in multò majus ſanitatis præjudicium eſt inanitio excedens, quàm excedens repletio, unde morbi ex repletione facti multò faciliùs curantur, quàm facti ex inanitione, juxta illud Hippocratis, facilius eſt repleta evacuare, quàm evacuata replere.

9 In cibis eligendis æger tenetur Medici præceptis obſequi, illudque hic etiā repetendū, errata, quæcūque notabiliter propriæ ſaluti præjudicare poſsūt, culpæ obnoxium pro errati, & prædicti præjudicii gravitate hominem reddere, quod tamen Canoniſtis decidendum relinquo. Sed in aſſumptione ciborum quomodo ſe gerere debeat æger, an peccet nimirum ſi vim ſibi facere recuſet, neque ullo ingenio curet ſibimetipſi cibis opem ferre ad vitæ ſuſtentationem, ita ob hoc de facili periclitetur, non adeò in promptu eſt, nam una ex parte ad impoſſibile nemo tenetur: videmus enim in ægris interdum deploratas mappetentias, tātaſque à cibis abominationas, ut quidvis pati potiùs ſint parati, quàm cibos aſſumere Alia verò ex parte non dubium eſt, quod cibis in totum abſtinere eſt ſeipſum interimere, contra quam unuſquiſque teneatur ex proprii corporis ſaltem charitate: dicendum ergo videtur, teneri aliquo modo inſerendo, non tamen magnam intervenire culpam, ſi adſit expugnabilis repugnātia aſſumendi cibos ob morbi violentiam. Invitus enim ægrotus id facit, nec poreſt ob eam repugnātiam ciborum aſſumptione ſibi ſuccurrere. Sed intervenirette peccatum ſi cibos bonos admittere ob eam repugnantiam recuſaret, deteriores autem admitteret? ac profectò ſi ex violentia morbi id accideret, non videretur peccare, quia ſatiùs eſt deteriore cibo vitam ſuſtentare, licet morbo is ſit contrarius, quàm meliorum abſtinentia omnem vitæ ſpem amittere Neque ab re Hipp. *lib. 2. Aphor.* 38, dicebat, deteriorem cibum, ac potum ſuaviorem, meliori ac minùs ſuavi eſſe præferendum, nam licet ibi dicat paulò deteriorem cibum, aut potum, non promiſcuè quemcunque deteriotem meliori, ac minus ſuavi eſſe præferendum, loquitur ibi in caſu, quo etiam minùs ſuavem æger poſſet aſſumere, at in caſu noſtro, ubi ſupponimus ægrum quavis ſibi vi facta meliores cibos non poſſe admittere, & tamen admittere deteriores, locum habet id, quod determinavimus, licet ægro deterioribus cibis uti, ne totali ciborum abſtinentia deficiat, ſi ex morbi violentia meliores aſſumere non poteſt.

10 Sed advertendum, quòd infirmus recuſans in jejuniis comedere cibos a morbo requiſitos, & à Medico præſcriptos, licet vetitos, volens jejunium ſervare omninò peccat, ſi in notabile præjudiciū propriæ ſalutis id ſit, unde mulierculæ, quæ nunquam norunt rationibus acquieſcere, in hoc peccato ſæpiſſimè implicitas videmus, exiſtimantes ſe bonum, imò melius opus perficere jejunando etiam in corporeæ ſalutis non contemnendum damnum, quàm vetitis cibis propriæ ſaluti conſulere. Sed apud illas nulla ratio tam valida eſt, ut hoc illis perſuaderi poſſit: manentes autem in earum ignorantia, ac pertinacia ſæpiſſimè ex hoc errore in vitæ diſpendium labuntur, & ſuæ pertinaciæ pœnas luunt.

11 Hùc ſpectat etiam ciborum quorundam, ac potuum per Medicum conceſſio, qui morbo adverſiſſimi ſint, ac poſſint inſigne damnum ægro afferre, plerique enim Medici in deſperatis morbis ægris quæcunque volunt, concedunt: quin & ipſi ægri, & aſſidentes in eandē culpam labuntur, quod tamen mortale peccatum inferre oſtendit pluribus Codronch. *de Chriſt. Med. Rat. lib. 1. c. 8* non enim dubiū eſſe debet hujuſmodi pravos, ac noxios cibos, vel potus mortem in deſperatis ægris accelerare ſaltē poſſe: unde certum eſt, quod etiamſi per momentum ægrotanti mors acceleraretur, Medicum, & miniſtros id cōſulentes, aut offerentes ejus mortis reos effici, quod ulteriore probatione non eget. Circa potum vero illud ſpecialiter diſcu iendum, utrum tantundem peccet Æger aſſumendo potum ad extinguendā ſitim, ut aſſumendo cibos noxios, ut appetitui tantū ſatisfaciat: dicendumque videtur non eſſe parem utriuſque rationē: quia ciborum appetitus facillimè toleraei, & ſuperari poteſt: non ſic autem ſitis, quæ res maximè anxia eſt, & toleratu difficillima, ita ut, quēadmodum aliàs dixi, facilius tolerentur fames per diem, quam ſitis per horā, quæ cauſa potiſſima fuit, quod ſanctæ Mater Eccleſia non obligavit nos, ut in jejuniis ſiti corpora maceraremus, ſed tantum fame, & cibi ablatione: cognovit enim ſitis tolerantiam poſſe in maximum ſalutis corporeæ damnum redundare, accendendo ſanguinem, & ſpiritus, & augendo reſpirandi neceſſitatem, vigilias, & alia accidentia pernicioſiſſima excitando: non ſic autem fames, & ciborum abſtinentia quamobrem decernendum videtur, an æger ex ſitis moleſtia potum contra Medici præceptum aſſumens aliquo modo contra animæ ſalutem operetur ac dicendum videtur, nullo modo in culpa eſſe, quia excuſari debet ob intolerabilem moleſtiam ipſius ſitis, quæ dictat, imo cogit ægrum, ut aliquo modo exigentiæ propriæ ſubveniat, parteſq; exſiccatas refrigeret, ne inflammentur: & reſpirationis neceſſitas augeatur, & alia inde mala ſuccedant, quamobrem non tenetur æger in hujuſmodi ardenti ſiti, ac clamoſa, tam rigoroſè præceptis Medicis obtemperare, quin & ipſi Medici contra Medicinæ regulas, imo ioquam forte contra propriam conſcientiam peccant, qui ægros ſuos ſitis tolerantia exagitantes, ac miserè torquentes illos ad aliquem morbum exitialem, ut pulmonum, pectoriſq; inflammationem, irreparabiles vigilias, anxietudines; & id genus alia ſymptomata inducunt.

SVMMARIVM.

1 *Remedia dubia Medicus præſcribere, vel admovere non debet.*

2 *An infirmus, qui ſciens aſſumit medicamentum dubium peccatum committat.*

3 *Remedia ſuperſtitioſa neque Medicus præſcribere, neque aſſumere ſine peccato Æger poteſt, ſic conſulentes.*

4 *Medicus non poteſt medicamentum nimis purgās, & ſuſpecta violentia præſcribere, neque æger tenetur illud aſſumere, ampliaque ad ægrotum. n. ſeq.*

6 Non

6 *Non potest Medicus uno eodemque plura remedia generosa usurpare.*

7 *Æger an absque Medici consilio assumere possit medicamentum catharticum, ac validum.*

8 *Æger non debet Medicum importunè sollicitare ad aliquod medium sibi exhibendum.*

9 *Æger quando teneatur remedia admittere, quando verò non.*

10 *Ægrotus non sine summa culpa decipit Medicum asserendo se assumpsisse remedium, quod non assumpserit, vel contra.*

Pharmaceutica.

QVÆSTIO III.

Infinita penè numero sunt remedia ex Pharmacia desumpta, in quorum usurpatione tam Medicus, quam infirmus, & Assidentes, errare graviter possunt: jam verò & hic specialem locum habent duæ conclusiones altas firmatæ: prima quod remedia dubia Medicus præscribere non debet. Codronch. *de Christ. Med. Rat. lib. 1. c. 6.* ubi & quæ sint hæc dubia remedia declarat, tametsi alias in desperata salute licere dubiũ remediũ usurpare ostẽdat Theoph. Raynaud. *de Part. cont. nat. c. 8. n. 3.* sed dubium Canonistis decidendum intervenit, utrum infirmus sciens assumens tale medicamentum non minus quam Medicus in culpa sit, cum contra propriam charitatem, & corporeã salutem operetur eam in discrimine ponens. Secunda cõclusio, quod remedia superstitiosa neq; Medicus sine mortali culpa præscribere aut consulere, neque alius quisquam, neque admittere infirmus potest. His generaliter positis ad magis particularia descendamus, ac silentio præteritis singulis Pharmaceuticorum remediorum speciebus (huc enim & nimis difficile, ac operosum nimisque longum esset, ac intolerabili tædio lectorem afficeret) de solventibus primò aliquid dicamus) Medicus ergo non potest medicamentum nimis purgans, & ex cujus violentia superporgatio, aut alia timorosa accidẽtia expectari possunt, ægris suis præscribere sine gravi culpa, ut ostendit Codronch. *lib. 1. de Christ. med rat. c. 14.* cum tutius sit medicamentum infra id, quod deberet, quam ultra operari ob virium conservationem, quam primo loco respicere tenetur. Sed nec æger Medico obedire ullam habet obligationẽ, si tale præscribat illi medicamentum, cujus vim etiam ille haberet notam ex publica voce, & fama: ut si vellet illi propinare Antimonium, Mercurium, sublimatum dulcificatum, Hellaborum, & alia id genus, quibus nonnulli procacissimi Chimici, & Empirici indiscriminatim utuntur, & cætera item quibus etiam Rationales Medici morbos depellere student, ubi vires non recusent. Hæc enim licet à prudenti Medico præscriberẽtur, non teneretur æger admittere, si de sua salute dubius esset, possetque ea ob eundem timorem, tuta conscientia recusare. Nec solum si medicamentum purgans nimis violẽtum sit, potest æger illud absque culpa renuere, sed etiam si esset nimis horribile, & cum maxima aversione sumendum esset: excusatur enim æger ob eximiam illam displicentiam, maximè si alia eorum vice à Medicis usurpati possint, neque enim ab aliquo singulari medicamẽto, certa, ac secura salus promitti ita potest, ut alia in ejus locum non suppetant: ubi ergo hæc certitudo salutis absit, ad quid cũ tanto horrore, & displicentia hoc potius medicamentum, quam aliud minus horribile, & quod facilius assumi potest, usurpare: Quinetiam illud habere locum hic crediderim, quod dato etiam quod in assumptione hujusmodi medicamenti daretur certitudo salutis, quæ tamen nunquam datur, non teneretur tamen æger ob difficultatem assumendi illud admittere, ut in similibus ostendit P. Theoph. Raynaud. *de ort. Inf. cont. nat. c. 6. n. 2. &* 3. nam etsi negligere propriam salutem sit contra proprii corporis charitatem, tamen nolle hujusmodi medicamentum assumere etiamsi ab eo certam speret salutem, non est illam negligere, sed nolle eam tali medio recuperare, quia est maximè horribile, & ipsam naturã summopere affligit: licet enim magis respiciat propriã charitatem recuperatio salutis per hujusmodi medicamẽti assumptionem, tamen etiam propriam charitatem videtur respicere declinatio tam horribilis remedii naturam summopere exagitantis, & affligentis.

Præterea non potest Medicus uno, eodemque die plura generosa remedia præscribere, maximè si sibi essent contraria, ut si eadẽ die sanguinem mittere, & purgans medicamentum exhibere vellet, neque æger hoc cognoscens teneretur illi ullo modo obedire: cum hoc contra bonas Medicinæ regulas omninò sit, & facilè posset ægrum vitæ periculo manifestissimo exponere, ad quam custodiendam tenetur æger etiam spernendo præcepta ipsius Medici, dummodo hoc serio cognosceret: & apud idiotas quoque id videretur præter rationem fieri.

Sed potestne æger ex proprio marte, & absque ullius Medici consilio assumere medicamentum catharticũ, ac validum, aut aliud remediũ generosum usurpare? ac videtur dicendum, non posse, quia si unusquisque tenetur propriã salutem, quantum est ex se, quovis medio tueri tenebitur etiam ea evitare, quæ eandem salutem in manifesto discrimine probabiliter ponunt, sed hujusmodi sunt prænominata remedia absque recto cõsilio, & ratione usurpata, ergo non poterit æger ex se illa assumere, neque alia quævis persona talia medicamenta consulere, aut offerre: quæ conclusio videtur etiã locum habere in aliis remediis ad Pharmaciã non spectãtibus, ut in diæta tenuissima ad longũ tempus servata in copiosa sanguinis missione, & id genus aliis. Ex quibus etiam sequitur, quod æger, si specialiter sit vir magnæ auctoritatis, non debeat importuna instantia Medicum urgere, ac pene cogere, ut sibi aliquod medicamentum præbeat, quod ægro ipsi quidem arrideat, sed ipsi Medico nequaquam: nam evenit interdum, ut ægri totam spem sanitatis in hoc aut illo remedio reponãt, quod illi ex proprio marte elegerint, vel quod Empiricus aliquis, vel Chymicus, vel muliercula, vel quævis alia persona proponat, & instet summa importunitate apud Medicum, ut assumptioni hujusmodi medicamenti descendat, Medicus autem ægri importunitati, & auctoritati volens nolens, ac cum aversione animi consentiat. Sed & Medicus consentiendo, & ipse æger nimia instantia Medicum ad consentiendum cogens, graviter omninò errat: de gravitate verò, & levitate hujus erroris Canonistæ dijudicabunt.

Quoad reliqua autẽ medicamenta, quæ solventia nõ sũt, ubi generosa sint, & efficacia, cautè à Medico præscribi debẽt: ægrotus autẽ, neq; omnia, neq; in omni casu ea respuere potest, aut admittere tenetur.

Duo verò specialiter consideranda, remediorum difficultas, & asperitas, ac displicentia, & salutis ipsius periculum: nam ubi remedium asperum est, aut dolorosum, vel assumptione difficillimum, & horribile, aliaque ex parte dubium, licet majorem spem promittat salutis, quam periculum, quod tamen probabiliter timeri possit, remedium hujusmodi poterit ab ægro tuta conscientia respui, sed si periculum sit præsentaneum, & quasi certum, non

non tam in propatulo est, an æger teneatur, necne illud admittere: ubi verò remedium sit medioeriter asperum, & periculum non sit certum, nec præsentaneū, sed major spes salutis effulgeat, æger de sua salute sollicitus tenetur obedire, aliter peccaret graviter contra propriam charitatem, sed si remedium neque asperū sit, neque ullo tædio usurpati potest, & salutis periculum, aut non est certum, & præsētaneum, etiam probabiliter timetur, æger certè nō solùm peccaret, sed pro insano reputari posset illud non admittens: & tamen videmus nonnullos tam delicatos, ut quantumvis à morbo molestentur, & in vitæ periculo versentur, vix, ac ne vix quidem levissima remedia admittere, quin etiam omne remediorum genus imprudentissimè respuere: verum his Medicus mederi quidem non debet, sed eos propriæ molliriei, & ignaviæ tegendos relinquere.

Præterea non videtur sine notabili culpa posse infirmum Medicum decipere, asserendo, se medicamentum assumpsisse, quod nequaquam assumpserit, vel non assumpsisse aliquid, quod assumpserit: nam circumscripta culpa ex mendacio provenientè, si id non contemnendum propriæ salutis damnum redundet, non carebit notabili culpa, de cujus gravitate, & levitate, ut in cæteris quibusque aliis similibus casibus Canonistæ determinare poterunt, quod procedit quidem, nisi alia potiori ex causa renuisset assumere, ut quia medicamentum erat nimis ingratum, aut nimis validum, aut ab eo quomodocunque abhortebat: tunc enim fortè partim excusaretur ab inobedientia, licèt à mendacio excusari non posset.

SVMMARIVM.

1 *Quoad sanguinis missionem quomodo se gerere debeat Medicus.*
2 *Infirmus quatenus admittere teneatur sanguinis missionem.*
3 *Membrorum amputatio utrum fieri tuta conscientia possit.*
4 *Sectio Cæsarea quatenus consulenda, vel admittenda.*
5 *In uteri clausura liceat sectionem adhibere.*
6 *Ani clausuram sectione sanare an liceat.*
7 *Sectio in Empiemate an licita.*
8 *Sectio in Hydropisi an tuta, & licita.*
9 *Nasi, aliarumque partium deperditarum restauratio quatenus licita.*
10 *Palpebrarum adhæsio an sectione sanari debeat.*
11 *Cutis apertiones in capite, terebrationes, ustiones, & id genus operationes aliæ, an tutæ, & licitæ.*
12 *De Cataractarum extractione tuta ne sit, & licita.*
13 *Lapidis ex vesica extractio an tuta sit, & licita.*
14 *Castratio tuta ne, & licita sit.*
15 *Alias chirurgicas operationes quando suadere, & admittere debeat Medicus.*

Chirurgica.

QVÆSTIO IV.

Circa remedia Chirurgica plura observari possunt, & primò suppositis regulis generalibus ad alia quoque remediorū genera spectantibus, ad aliqua particularia descendamus. Et primò quoad sanguinis missionem Medicus tenetur communem viam tam in profusa, quàm in parca excisione sequi. Errat tamen magis, qui superabundanti utitur, quàm qui parciori: imò graviter errare, & suorum ægrorum homicidas esse constat aliquos Medicos, qui nimis copiosè sanguinem detrahentes, eosdem ægros ad malum habitū, & Hydropem, vel ad insuperabiles convalescentias, vel ad alios morbos ob tam affluentem sanguinis missionem deducunt. Horum Medicorum præceptis nullo modo tenetur infirmus ubedire: imò dato etiam, quod morbus requireret talem sanguinis missionem, hoc est copiosissimam, & usque ad animi deliquium, non teneretur infirmus illam admittere, cùm dubium id genus remedii sit, & possit hominem interficere, licet in aliquibus sit necessarium, tutior enim semper est reperita sanguinis missio, quàm confertim, & unica vice facta: multò minus potest æger tuta conscientia ex se, ac proprio marte sibi sanguinem affluentem detrahere, eidemque periculo sese exponere, de quo proximè. Alia autem ex parte peccaret omninò infirmus, qui in morbo hujusmodi remedium maximè exigente, illud admittere recusaret cum evidenti periculo propriæ salutis: cùm enim remedium hujusmodi nullum habeat secum adjunctum periculum, aut dolorem, aut molestiam, & undequaque tutum sit, cum est necessarium ad salutem recuperandam etiam probabiliter ut in squinantia suffocante, in pleuritide, in Peripneumonia, in Hepatis inflammatione, & similibus morbis, internisque inflammationibus, æger illud renuendo sui ipsius homicida est, nam exponit se præsentaneo mortis periculo, à quo sola sanguinis missione vindicare se potest.

Offerūtur post hæc aliquæ Chirurgicæ operationes, de quibus dubitare contingit, an Medicus eas in usum trahere possit, necne, & ægrotus possit eas admittere, necne. Ac primò de mēbrorum amputatione considerandū, utrum fieri necessitate urgente tuta conscientia possit, nam aliquando ob gangrænas, aut quid simile cogitur Medicus mēbrum aliquod amputare, quæ operatio nō undequaque tuta est, quia vix, ac ne vix quidem evenit, ut integrum membrū corruptum, aut integra pars corrupta amputetur, non læsa parte sana, aut si integrum membrum corruptum non amputetur, non relinquatur corruptæ partis portio, ex qua periculum idē, quod imminebat ab integra parte, adhuc perseveret: & in utroque casu inest evidens, ac præsentaneum periculum, unde videtur satius esse, ægrum in manus Dei permittere, quàm tale remedium tentare, quod ultra nullam securitatem ab eo promissam, & horrore, & dolore est evidenter molestissimum. Quibus tamen non obstantibus dicendum, posse quidē Medicum in extrema angustia tale remedium proponere, & consulere, sed non teneri infirmum illud admittere, stante horrore, ac summa tam asperi remedii molestia: ut pluribus ostendit P. Theophil. Raynaud. *de part. con. nat. c. 6. n. 2. & seqq.*

Præterea de sectione cæsarea considerandū, operatione nimirum difficillima, & periculi plena. Est autem hæc sectio operatio circa extractionem fœtus vivi ab utero matris viventis, quæ aliquando à nonnullis in usum protracta est felici cum successu, ac de ea videāda quæ scriptis consignavit Roussetus in libello ad hoc dicato. Sed quia, ut dixi, operatio hæc difficillima est, & periculi plena, non videtur à Medico tam promptè proponenda, aliaque ex parte nullum in hoc intervenire peccatum ægrotanti, si obedire recusaret, ob remedii immanitatē, ac præsentaneū vitæ periculū. Quibus tamen non obstantibus quando, & in quibus casibus mater teneatur, vel non teneatur admittere hujusmodi remedium, summa diligentia, & exquisitē, ac perdoctè docuit P. Theophil. Raynaud. *cit. lib. de Part. con. nat. per totum*, quem omninò videre, qui de hujusmodi argumenti veritate certiores fieri volunt, debent: unde ego lectores ad eum libentissimè remittam.

Circa Vteri clausuram dubitare contingit, ut de supo

ſuperioribus, & quoad Medicum non videtur ullo modo errare, ſi tali clauſuræ ſuccurrendũ ſectione ſuadeat, cùm malum ſit maximè notabile, & multa pericula ſecum afferat, & ejus curatio per ſectionem à periculo magna ex parte ſit aliena, niſi multùm doloroſa futura ſit. Infirma verò tum demum teneretur obedire, cùm hujuſmodi clauſura vitæ inſidiaretur, aliàs autem non: niſi cum inſigni tormento cura eſſet perficienda. Eodem modo etiam Medicus ſi cognoſcat ſectionem hujuſmodi tutam futuram, vel ſaltem probabiliter id ſperet, & plura appareant conſpicuâ ſanationis ſigna, quàm periculi, ſalva conſcientia illam conſulere, ac celebrare etiam poteſt. Sin res in dubio eſt, ut quando clauſura eſt maximè interna, vel ſit potiùs à carne, quàm à membrana, vel ab alia re, quæ magis operoſam reddat ſectionem, potiùs debet ab ea abſtinere, ut à remedio dubio, & periculoſo: atque uno modo ſe gerere debet, ubi ſectionem ad vitam ſuſtinendam neceſſariam eſſe exiſtimet; ut in caſu a Gulielm. Fabritio narrato *lib. de Operat. Chirurg. relat.* à Dan. Sennert. *lib. 4. Pract. p. 1. ſect. 1. c. 3.* alio verò, cum non ita neceſſariam credat, in primo enim caſu teneretur ſuadere, ac cogere infirmam ad obediendum, & ipſa infirma aliquo modo teneretur obedire, in ſecundo verò nequaquam.

6 Majus incommodum habet Ani clauſura, de qua idem Gulielm. Fabric. *lib. 1. Obſerv. 73.* & alii. Sed quia hæc operatio in puerulis nuper natis tantùm plerumque habet locũ (neque enim cũ Ani clauſura homo lõgo tempore vivere poteſt) nihil ex parte infirmi dignum conſideratione offertur, cùm liberam voluntatem non habeat, & ſui juris non exiſtat. Quoad Medicum non eſt dubium, quòd cùm Ani apertio ſit ſimpliciter ad vitam neceſſaria, etiãſi alia ex parte aliquid periculi minaretur: conſulenda, ac tentanda tandem tamen omninò eſſet: quia præponderat periculum certum, ac evidens, & præſentaneum, quod imminet ab ipſa Ani clauſura, periculo, quod imminet ab ipſa apertione.

7 In Empyemate, nempe in Puris collectione, in Thoracis cavitate, antiquitus præſertim, ſectio fiebat inter quartam, & quintam, aut inter quintam, & ſextam coſtam ad ipſum collectũ pus extrahendum, in qua operatione timidiſſimi ſunt Neoterici, quos hujus timiditatis inſimulat Rondelet. *lib. 2. Pract. c. 15.* apud Sennert. *lib. 2. pract. c. 19. part. 2.* ſed non ſine ratione irrepſit hæc Neotericorum Medicorum timiditas: nam præterquam quod tuta undequaque non eſt hæc operatio, ſæpiſſimè in ea Medici decipiuntur, ſecantes locum non idoneum ad pus extrahendum, cum non ſemper idem locus ſecandus ſit, unde emerſit inter ipſos Medicos contentio de loco ſecando (quod multò majorem, & minùs tutam operationem demonſtrat) cùm non ſolùm, ut dixi, inter quartam, & quintam, aut inter quintam, & ſextam coſtam nonnulli fieri ſectionem volunt, ſed contendunt alii ſecandam eſſe inter ſecundam, & tertiam alii verò inter tertiam, & quartam. Sed quomodocunque ſeſe res habeat, operatio certè dubia eſt: & non omni ex parte tuta: unde nec temerè conſulenda, nec tentanda niſi nulla alia via ſalutis adſit. Sed infirmus hujuſmodi remedio ſuam vitam redimere, ob ipſius remedii qualitatem, cum doloroſum ſit, & minus tutum, non tenetur: & in hoc caſu poſſet ſe potiùs remittere in manus Dei, quàm tali tormento ſe ſubmittere.

8 Idem dubium habet ſectio in Hydrope ad extrahendam aquã morbum facientem, idemque periculum, non ſolùm ex violentia ſectionis, ſed ex ipſius materiæ extractione, quippe cùm aliquando pus, & aqua ex facta apertione confertim, & affluenter exeundo, Ægrotos perimere ſoleat, juxta Hipp. *ſententiam lib. 6. Aph. 27. Empyematici, vel Hydropici quicunque ſecantur, aut uruntur, ſi pus, aut aqua univerſim effluxerit, omninò moriuntur.* Quamobrem idem omninò dicendum & reſpectu Medici, & reſpectu Infirmi de hac ſectione in Hydrope, quod de uſtione, aut ſectione in Empyemate dictum eſt: niſi aliquid majoris timoris irrepere dicas duplici ex cauſa: una ex parte caloris naturalis, qui debilius videtur in Hydrope, & facilè extingui poſſe, altera ex parte extractionis materiæ aqueæ, quæ magis promptè effunditur in Hydrope, quàm pus in Empyemate, cùm tenuior materia ſit, & in parte decliviori contineatur. Itaque magna cum cautela à Medico conſulenda, aut tentanda talis ſectio eſt, & non niſi in ſumma, ac extrema aliorum remediorũ deſperatione, optimè primo loco perpenſis Ægri viribus, cæteriſque ad id peragendum neceſſariis.

9 Inter operationes prætereà chirurgicas, negotioſa eſt, & difficultatibus plena nonnullarum partium recuperatio, ut Naſi, Labiorum, & Aurium, quas ſubire nullus æger tenetur, cùm earum carentia nihil momenti ad vitam habeat, earumque integritas ad decorem tantùm, & vix ad aliud quicquam effatu dignum inſerviat. Medicus certè, qui experimento polleat, poterit has operationes conſulere, ac tentare, cum periculo magna ex parte careant: niſi velis operatione non rectè ſecuta, timeri poſſe inde gangrænam, ſeu ſphacelum, & partium corruptionem; quæ tamen à peritiſſimo Chirurgo, & in ſimilibus operationibus experto non difficulter evitari poſſunt.

10 Eſt & quædam chirurgica operatio circa palpebras: naſcuntur enim quidã palpebris conjunctis, ita ut cernere non poſſint: unde neceſſitas emergit aperiendi ipſas palpebras, quod opera manuali fit ab ipſis Chirurgis expertis, quibus apertis, ac disjunctis oculus inde emicat ad ſua munia obeunda aptiſſimus. Operatio hæc periculoſa non videtur, & tutò à Medicis executioni demandari poteſt. Æger autem teneretur ob vitæ bonum illã ſubire, quia cæcus cogitur multas bonas operationes intermittere, etiam earum quæ ad animæ ſalutem videntur neceſſariæ. Sed quis eſt, qui ut videret, talẽ operationem detrectaret? Verumenimverò veritatẽ hæc habet in ſimplici coalitu, & adhæſu ipſarum palpebrarum inter ſe: aliàs autem palpebræ cum ipſo oculo, ejuſque membranis coaleſcunt, & tunc operatio difficilior evadit, & exitus multò magis dubius eſt, nam etiam disjunctis palpebris interdũ viſus non recuperatur. Vnde neque tam promptè Medicus hujuſmodi operationem in his caſibus conſulere, vel tentare debet, neque Æger eodem modo tenebitur ad illam ſuſtinendã, nam & præter majorem difficultatem, ac dolorem, & exitus dubietatem, ab omni periculo immunis non eſt.

11 Cutis apertiones in capite, Terebrationes, Vſtiones, & hujuſmodi aliæ operationes non in capite ſolùm, ſed etiam in aliis corporis partibus, ubi eas morbi exigentia requirat, & conſulere, & perficere Medicus poteſt: Æger autem ubi eas detrectaret, & vitæ periculum eſſet evidens, ac præſentaneum, non eſſet forte ab omni culpa immunis, non obſtante remedii aſperitate, quæ quidem excuſare illum aliquo modo poſſet. Sed quia comparata hac aſperitate remedii cum ipſa vitæ deperditione, pro nihilo talis aſperitas eſt habenda, excuſatio non eſſet condigna, & teneretur omninò eam ſubire. Quòd ſi

dubium

dubium adhuc esset, an tali operationi salus secura sit, necne, & Medici, ac Chirurgi illi hoc dubium significassent, ponentes omninò ambiguitatem in recuperatione vitæ post tales operationes, in manu Ægri fortè esset tale remedium renuere, ac remittere se in manus Dei.

12 Cataractarum extractio difficilis & ipsa operatio est, neque magno periculo otplurimum obnoxia: sed alia ex parte plerunque inaniter fit, ut aliàs admonui, & tamen neque consulendo, neque eam exercendo videtur Medicos errare, dummodo sufficientem experientiam ejus operationis habeat. Sed Ægroto liberum est eam admittere, vel renuere, quippe cùm difficultas ipsius operationis juncta cum remedii asperitate contraponderet dubitum in propriam charitatem: nam teneretur fortè Æger, ad eam sustinendam ob visum recuperandum. Cujus privatio hominem multis bonis exspoliare solet, etiam illis, quæ a danimæ salutem pertinent, præterquam quod cæcitas ex rebus sit reddentibus vitam nostram maximè infœlicem: & tamen non teneretur infirmus obedire non solùm ob prædicta, sed etiam ob remedii incertitudinem, & dubietatem, quod, ut dixi, plerumque suo fine deludatur.

13. Lapidis extractionem Hippocrates in jurejurando non admittit, sed ejus rei provinciam peritis mittit. Extrahitur lapis ex vesica, & ab aliquibus propouitur etiam extractio ex renibus: sed hæc posterior nullatenus sine errore etiam notabili in medium à Medico afferri, aut celebrati potest, cum certi, ac præsentanei periculi plena sit: consequenter ergo non solùm non tenetur infirmos eam admittere etiam morte præsente, stante operationis horrore, ac difficultate, & salutis magna ex parte probabili dubietate, sed fortè erraret si eam admitteret, & se secandum Chirurgo traderet. Neque ex vesica etiam quantumvis secura esset operatio (licet non omninò tutam esse quotidiana experientia doceat) ulla obligatione detinetur æger eam subeundi etiamsi instantis mortis immineret periculum: immanitas enim remedii, & salutis incertitudo illum excusaret: videretur tamen non esse in culpa Medicus, qui in rerum desperatione cam suaderet, cum non adeò dubium remedium sit, quin ex ejus præsidio nonnulli optimè curentur. Habemus enim hic ejus rei quotidianam experientiam, qua observamus plures à D. Ioan. Trullio Chirurgo doctissimo, & expertissimo cum optimo successu secari, tanta diligentia, ac dexteritate operationem peragit. Vbi ergo tam expertos Chirurgos habeamus, non errabimus in rerum desperatione lapidis extractionem per vesicæ sectionem infirmis suadere.

14 Castratio ad aliquem laudabilem finem, & ad vitæ tutelam certè non proponitur, unde non videtur tuta conscientia suaderi posse, cum operatio sit, quæ etiamsi periculo utplurimum careat, ad mortem effugiendam nequaquam videatur necessaria: licet enim in herniis, aliisque nonnullis morbis ad eorum curationem celebratur, non videntur herniæ tam magni momenti, ut mereant carnificino hoc remedio curari, maximè cùm possimus remediis mitioribus illis opitulari, pluris enim ex mea sententia facienda evitatio, quæ ex castratione sequitur quam quodvis incommodum, quod ex heroia sequi posse timeamus, ac penè dixerim pluris eam faciendam, quàm ipsam mortem. Quamquam verò tuta undequaque videatur castratio in viris, in fœminis certè nullo modo tuta est, ac nullo modo suadenda, vel tentanda sine gravissimæ culpæ, & inhumanitatis nota: barbaris ergo omninò relinquenda: quamobrem de ea non est qood quicquã addam, cùm vix ulla de ea cognitio vigeat, ac ne per somnium quidē apud plerosque nota sit.

15 Denique aliæ nonnullæ chirurgicæ operationes, quæ fieri possunt, in tantum Medicus suadere, aut tentare poterit, in quantum magna ex parte tutæ sint, & ab omni notabili periculo absint: nam aliàs non sine conscientiæ gravamine suadentur, aut peraguntur. Infirmus autem in tantum sustinere tenebitur, in quantum non magno cruciatu fiant ex una aut altera verò salutem probabiliter promittant, & ab imminente vitæ periculo hominem eximant: ubi enim adsit magnus remedii cruciatus, ubi dubium sit, & hæsitetur, utrum magis profuturum, ac nociturum sit, ubi imminens periculum magnum est, æger potest tota conscientia illud renuere, & Medicis præceptis non obedire.

LIBRI OCTAVI TITVLVS TERTIVS.

De Clausura Monialum.

Continens Quæstiones quinque.

I. Quid sit Clausura, utrum noxia, & quibus ex causis Moniales possint à Clausura exire.

II. Vtrum præter Pestem, & Lepram, alii morbi sint justa causa exeundi à Clausura.

III. Vigente Peste, aut Lepra in aliqua Clausura, sanæne, an infirmæ ab ea exire permittendæ.

IV. Moniales Lepra, vel Peste infectæ, & à Clausura dimissæ, si sanentur, quandonã reverti ad Clausurã teneantur.

V. De Monialibus, quæ ex culpa aëris ipsius Clausuræ infirmantur, & in quibus casibus videatur adesse justa causa relinquendi Clausuram.

SVMMARIVM.

1 *Quam laudabile fuerit Moniales perpetua clausura obligare.*
2 *Quibus ex causis liceat Monialib. deserere clausurã.*
3 *Intentio summi. Pontificis in concedēdo Monialibus exitũ à clausura, occasione Epidemiæ, Lepra, & incendii fuit, ut illæ propria saluti consulerent.*
4 *Clausura quid: & n. seq.*
6 *Clausura utrum humanæ saluti sit nocua.*
7 *Epidemia nomē quomodo sumatur in Bulla Pii V.*
8 *In omnib. causis, ob quas clausura deseri permittitur, respicitur periculũ universale, nõ particulare.*
9 *Pestis quid, quid Epidemia.*
10 *Lepra utrum sit iusta causa relinquendi clausurã.*
11 *Magis urget causa exeundi à clausura ex Lepra, quàm ex Peste, & cur.*
12 *Vera Pestis semper dependentiam habet ab Aëris corruptione.*
13 *Contagium est minus efficax causa vigoris ipsius Pestis.*

14 *Pestis*

14 *Pestis datur sine Contagio.*
15 *Contagium duplex.*
16 *Virum in Lepra, & aliis contagiosis simul, & malignis morbis, magis expediat infirmas efficere, quàm sanas à clausura dimittere.*

Quid sit clausura, utrum noxia, & quibus ex causis Moniales possint à Clausura exire.

QVÆSTIO I.

MAximopere Christianæ Reipublicæ decens, ac laudabile consilium fuit illud à summis Pontificibus, & à sacrosancta Tridentina Synodo confirmatum, & in inviolabilem obligationem in- 1 junctum, ut Virgines, quæ suam castitatem Deo voverunt, & in monasteriis religionis vinculo obstrictæ commorantur, perpetuæ clausuræ votum emitterent, ut habetur in eodem Concilio Triden. *sess. 25. c. 5.* & in bullis summorum Pontificum, præcipuè verò Bonifacij VIII Pij V. & Gregorij XIII. Notius enim est, quam ut scriptis monstrari possit, qualia, & quanta scandala evitentur.

Quoniam autem multa accidere poterant, propter quæ necessarium foret, Moniales à prædicta clausuræ obligatione eximere, ad tres maximè casus eas redegerunt Pontifices, ex quorum causa universus Monialium cœtus aut perire, aut maximè lædi posset, eosque casus in suis constitutionibus pro- 2 mulgarunt, dicentes, Moniales non posse à clausura exire, nisi ubi magnum incendium earum omnium, aut majoris partis vitæ insidiaretur. Secundò ubi Epidemia vigeret, & ex ejus violentia ob contagium justus mortis timor insurgeret, ac tertio ubi aliqua Monialis lepra infecta alias inficere verisimiliter posset, nisi clausura dimitteretur, in omnibus enim, ac singulis hujusmodi casibus consulere voluerunt universali periculo, & indemnitati ipsarum Monialium, permittentes idcircò eas clausuram relinquere, & alio commigrare, servatis cautelis, & conditionibus ab ipsismet Pontificibus indictis. In harum causarum igitur recensione, si magnum incendium exceperis, plura possunt à Medicis Canonistæ percontari, & plura ab ipsis Medicis animadverti.

Cùm ergo de incendio non videatur quicquam à nobis peculiariter dici posse, illud tantùm per 3 transennam cum Canonistis advertamus, quod cum intentio summorum Pontificum in permissione exitus à clausura ipsis monialibus fuerit cura universalis salutis ipsarum, ut fuga se ab imminentibus vitæ periculis eximerent, non solùm ad incendium sese restrinxisse illos dicendum est, sed incendio pro exemplo usos esse, ac voluisse hanc permissionem in alia quacunque simili causa locum habere, ut si fluminis inundatio monasterium obruere minaretur, aut ipsius monasterij summa ruina immineret, aut militum hostilium incursus, aut aliud quid simile. Reliquum igitur est, ut de peste tantum, & lepra nobis sermo instituendus sit.

Sed ante omnia videndum primò est, quid sit 4 clausura, ut constet de quanam re verba faciamus. Bonacin. *de clausur. quæst. 1. punct. 1. n. 1.* eam sic defi- 5 nivit Clausura est locus, intra quem moniales sistere debent, & à quo egredi nequeunt sine violatione præcepti, aut etiam voti. Nos magis concisam definitionem afferamus dicendo, Clausuram certum locum esse, ex quo monialis egredi, & in quem externi ingredi sine peccato non possunt; vel clausuram esse illud monasterij spatium, quod monialibus egressum sub pœna violationis voti & externis ingressum intercidit sub pœna peccati: quibus definitionibus non absimilem affert Gibald. *de claus. disquisit. 1. c. 2. §. 16. n. 29.* moniales ergo ex voto huic clausuræ perpetuò adstringuntur, neque ulla quantumvis gravi, imò gravissima ex causa eam violare possunt, aut deserere, etiamsi de vitæ negotio ageretur nisi causa ejus naturæ sit, ut universus monialium cœtus ex ea periclitetur, qualis esset magnum incendium, epidemia, & lepra: aliàs nulla alia causa, quæ tantum particularem salutem respiciat, sufficiens esse potest manentibus in suo robore Pontificum constitutionibus, ut monialis à clausura sese eximere possit: quòd si aliqua ex monialium cœtu morborum aliquem lethalem pateretur, qui non posset nisi extra clausuram curari, tunc egebit hæc specialis Pontificis derogatione, & dispensatione: neque enim extendi potest permissio ex causa universalis salutis facta ad salutem particularem, ut alias vidimus factitatum, & signanter in monialibus Gregorij XIII de quibus 6 aliàs. Vnde in præsenti nostræ partes sunt, ut de causis à Pontificibus propositis pro clausuræ relaxatione ad ipsorum mentem deferamus: ante tamen discurrere operæ pretium est, utrum clausura humanæ saluti sit, aut possit esse noxia, & videtur prima fronte, quod non possit esse nisi summè noxia, quia homines nulla alia re magis liberè ad tuendam salutem frui debent, quàm aëre libero, & aperto, ac vario pro temporum, & hominum conditionum, & ætatum ratione: at clausuræ aër, cùm uniformis semper sit, huic temporum, conditionum, ætatum, aliarumque rerum varietati maximoperè contrariatur, ut patet, & si quidem æstate frigidiusculus aër utilis futurus est, si aër clausuræ erit calidior, non poterit esse nisi nocuus: & sic de singulis, unde mirum non est, si in clausuris monialium tam frequentes infirmitates conspiciantur longæ, & contumaces, & quæ à cæterarum infirmitatum more tantoperè deviant, ut eas potius supernaturales causas, quam naturales habere dixeris: quæ non solùm naturalibus remediis non cedunt, sed iis potius irritantur, & augmentum sumunt, & tamen hæ ipsæ infirmitates extra clausuram aut non tantopere miseras ægras affligerent, aut certè faciliùs, commodiùs, ac citius curarentur, cùm summum remedium in hujusmodi morbis sit, cœlum mutare, quod monialibus ex legis clausuræ rigore denegatur, cumque notum sit, & à Medicis comprobatum, ut ex Celso habetur *libro 5. suæ Medic. c. 3.* pessimum cœlum esse, quod ægrum fecit, certè deducendum hinc rectè videtur, quod cùm sæpissimè ex ipsius clausuræ angustia plures ex monialibus in prænominatos morbos incidant, clausuram esse illis exitialem, ut experientia comprobatur. Quæ tanto magis attendenda videntur, quanto solutio clausuræ, ut toto discursu evidenter patebit, nunquam permissa censetur in gratiam particularis salutis, cum nulli moniali liceat ob morbum aliquem, ex quo etiam certo periclitetur, nisi à clausura exeat, clausuram deserere, neque comprehenditur hujusmodi casus sub Pontificum dispensatione, quæ in tantum habet locum in quantum morbus alicujus particularis potest redundare in damnum universale, vel scandalo, vel communicatione ejusdem morbi ob contagium, & idcircò non indifferenter in omni morbo etiam lethifero, & qui non nisi extra clausuram curari posset, constitutio eorum locum habet, sed tantum ubi habeat adjunctum contagium, & cum contagio aut notabile scandalum, aut vitæ periculum cæterarum, & idcircò Lepra tantùm, & Epidemia nominantur, quia & ab utraque & ab

alterutra & communicatis periculum à contagio, vel ab eodem contagio notabile scandalum excitatur. Quantum autem ad particularem alicuius salutem sit clausura solvenda est, nova Pontificum dispensatione opus est, ut visũ est in monialibus Gregorij XIII. & forte in aliis; nobis satis est, quod ex rigore legis ipsius clausuræ nulla habita sit ratio salutis particularis in eius solutione sed tantum salutis universalis. Quibus sic stantibus dicendum videtur, clausuram esse humanæ vitæ minus accommodam, imò esse summè noxiam, præsertim cum tam rigidè imposita sit, ut neque ex causa certissimi periculi mortis solvi possit, nisi ex speciali Pontificis derogatione, quæ tamen nimis frequens futura esset ob frequentiam huiusmodi casuum, ita ut forte inanis evaderet prædictæ legis clausuræ rigor, qui non nisi in maximum virginum, earumque salutis præiudicium impositus videtur.

Verumenim verò his non obstantibus, serio videtur dicendum, Clausuram nihil habere in se vitij contra Virginum Deo dicatarum salutem, imo posse esse summopere, & undequaque proficuam: ipsa enim privatio libertatis actionum, & fruendi aëris externi varietate pluribus, & secundum plurimum utilis est, quia natura nostra quantum summopere læditur à mutationibus in cõtraria, tantopere proficit ex assuefactione victus cuidam rationi uniformis, & mutationibus non subiecti, quam quidem veritatem tam evidẽter in ipsis religiosis, tam viris, nquam, quam fœminis conspicimus, & experientia perenni comprobamus, ut ad hoc alias probationes adducere inanis omnino opera videatur. Nec quicquam refert, quod aliquæ peculiares virgines in clausuris infirmitatibus tententur, quales superius commemoratæ sunt, nam præterquam quod illis hoc ex vitio clausuræ non accidit, quia etiam extra clausuram iisdem morbis affligerentur, ut aliæ virgines, & mulieres clausura non detentæ affliguntur, dato etiam quod ex clausuræ vitio id fieret, non idcircò esset dicendum, clausuram esse noxiam, satis enim est, si pluribus, & secundum plurimum sit salutaris & ex natura sua non sit noxia, quia quæ ex naturæ præscripto cõtingunt in pluribus, & secundum plurimũ eodem modo contingunt. Vnde corruunt quæcunque, quæ ex adverso adducuntur ad convincendum, clausuram corporeæ saluti esse noxiam. cum quotidiana experientia id falsitatis manifestè convincat, ex centum enim Monialibus vix unam, aut alteram offendes similibus morbis tẽtatam: quinetiam in nullo hominum genere observabit homines vitam in longius protrahere, quam in religiosis mulieribus, quæ clausura detinẽtur Hinc verò factum puto, ut Pontifices in suis constitutionibus non curaverint licentiam deserendi clausuram relaxare ob particularis alicuius Monialis salutem recuperandam, nam à Spiritu sancto edocti cognoverunt, primò non habere clausuram hoc in se vitium, ut de se & ex sui natura tales morbos procrearet, aut foveret, ita ut nonnisi clausura relaxata curari possent, vix enim, ac ne vix quidem hic casus in morbis maximè lethalibus dari potest: licet non negem dari morbos, qui mutatione Cœli sanarentur, & in quibus forte necesse sit, dimittere Monialem à clausura, sed hoc nõ fit ex vitio clausuræ, sed ex natura ægrotantis, aut morbi, qui aliud cœlum pro sua cura exposcit, ut etiam extra clausuram usuvenit, nam Phthysicos Hecticos, Hydropicos, & alios id genus infirmos mutatione Cœli maximè curamus. Deinceps satis viderunt iidem Pontifices, quod etiam dimissis ægris Monialibus à clausura non poterat ex hoc certa salus ipsarum expectari: quis enim ex Medicis id certo promittere audet? Itaq; incassum relaxabant Pontifices clausuræ rigorem, ubi nulla certitudo salutis ex hac relaxatione promittebatur: ex quibus videtur concludendum omnino, quòd cum clausura nullo modo sit noxia corporeæ Monialium saluti, noluerunt, nec debuerunt Pontifices ejus rigorem mollire, aut relaxare respectu particularis alicujus salutis, sed tantùm respectu salutis universalis, cujus respectu & incendium primò magnum consideravunt, & deinde duas morborum species, nempe Epidemiam, & Lepram: circa quas primò observandum, Epidemiæ nomen accipi à summis Pontificibus pro vera peste, ut facilè demonstrari potest, inconcussa permanente ea propositione, quod in omnibus causis, propter quas iidem Pontifices permiserunt Monialibus exitum à clausura præ oculis habuerunt cõmune totius monasterij bonum, & universi cœtus ipsarum Monialium salutem, idcircò non simpliciter in quolibet incendio hanc permissionem voluerunt habere locum, sed tantùm in magno, in quo vel omnes, vel major ipsarum pars periclitari poterat: idem etiam de Epidemia, & Lepra est dicendum: nam Epidemia, hoc est vera Pestis, propter contagium, & vitæ periculum, cui subjiciebatur universus cœtus Monialium, visa est justa causa deserendi clausuram, sic etiã & Lepra: sed hoc periculum imminet tantum in vera peste, non autem in simplici Epidemia, ergo Pontifices de vera peste loquuntur non de simplici Epidemia. Est autem pestis morbus Epidemialis, seu Popolaris utplurimum, & secundum plurimum exitialis, ac malignus: Epidemia verò morbus est popularis utplurimum, & secundum plurimum salutaris, ac benignus: ut cum Gal. *in l b. de vict. rat. in A. ut. comm.* 1. *text.* 9. omnes Medici fatentur. Ratio autem hujus differentiæ est, quia in Peste prædominatur aëris infectio, & ab ipso aëre contagium cum qualitate maligna, venenosa & deleteria, in Epidemia verò prædominatur aëris infectio, & contagiũ ab ipso aëre absque ulla malignitate, aut qualitate venefica. Modo si dicamus Pontifices Epidemiæ nomen accepisse in sua simplici acceptione, hoc est pro morbo populari non maligno, nec venefico, sequeretur maximum inconveniens, nempe quod permitterent clausuræ relaxationẽ absque legitima & sufficienti causa, cum non possit esse sufficiens, & legitima causa deserendi clausurã, cui ex voto Moniales obligantur, morbus qui cum periculo vitæ non sit conjunctus, etiamsi esset contagiosus, & nõ omni ex parte levis: si sic enim esset, cum aliquando Epidemia producat febres Tertianas, Quartanas. Scabies, capitis dolores, & alios id genus morbos à periculo immunes, sequeretur etiam in his habere locum permissionem exeundi à clausura, quod non est dicendum, sed concludendum omninò est, Pontifices accepisse nomen Epidemiæ pro vera, & legitima peste, hoc est pro morbo pestilentiali maligno & contagioso, sic enim jure optimo licere debet Monialibus ad evitandũ vitæ periculum, quod illis ex contagio imminet, deserere clausuram, vel infirmam ejicere, nam tunc censendum, causam esse legitimam, quando adest hoc periculum universalis salutis, quo absente causa non est amplius legitima: & idipsum confirmatur ex verbis constitutionis Bonifacij VIII ibi, Nisi fortè tanto, ac tali morbo evidenter aliquam earum laborare constaret, quod non posset cum aliis absque gravi periculo, seu scandalo commorari: quæ verba afferens, & declarans Gibald. *de Clauf. cap.* 6. §. 1. *num.* 1. dicebat,

7 8 9

dicebat: Itaque solã causam egrediendi Bonifacius jore dixit esse morbum cui intra monasterium sine aliarum periculo, & offensione remedium afferri non potest: unde idem Gibald. *in princ. praecd.* §. 1. n. 1. formans universalem in hac re doctrinam determinavit, dicendum esse, exitum à monasterio permittendũ esse Moniali propter inevitabile aliarum periculum ex ejus commoratione. Attenditur ergo semper in hac permissione salus cõmunis, quæ periclitetur ex contagio, non autẽ particularis. Quod si sic est, nõ video, quanam ratione tueri possimus, Pontifices nomine Epidemiæ hic non significasse veram pestem, ut existimat idem Gibaldinus: nam duo concurrere debent in Epidemia ad hoc, ut sit justa causa, ac sufficiens dimittendi Monialẽ à clausura, primum quod sit contagiosa: unde sanis immineat periculum contrahendi eandem infirmitatem: secundum, ut sit perniciosa, maligna, & cum manifesto vitæ periculo, ut clarè elicitur ex verbis bonifacii VIII. quamobrem his sic stantibus fateri cogimur, Epidemiæ nomine à Pio V. intelligi morbum communem contagio, & periculo insignem, at si hic morbus pestis vera non est, quid tandem erit vera pestis? hæ enim duæ conditiones nulli alteri morbo convenire possunt, nisi pesti, dũmodo cum his etiam cõmunis sit & Epidemicus: eo ipso enim, quod morbus communis, & Epidemicus habebit secum contagiũ, & pravitatem, seu venenositatem, erit pestis. Nec multum moror, quod Pontifex usus sit nomine Epidemiæ, cum posset alias uti vero, ac legitimo nomine pestis, quia non omninò extra cõsuetudinem videtur locutus, cum pateat, Medicos nonnullos etiam pestem Epidemiæ nomine comprehendere, quod testatur quoque ex Iureconsultis Tiraq. *lib. 1. de leg. Connub. part. 15. n. 47.* & ex Medicis Conciliat. *diff. 94. vers. Prop. 1. inf.* licèt falso ab hoc ipso Tiraquello nonnulli ex Medicis citentur, id tamen id præstitisse constat nonnullos Practicantes non infimæ conditionis, ut Valesc. ab ipso Tiraq. *citatus lib. 7. Phylon. c. 1.* Savonarol. *de febrib. cap. 9. & alii*, Marsil Ficin. qui de Peste scribens titulum *libro fecit Epidemiarum Antidotum*, quos recensere non vacat, sed ut sese res habeat, dummodo demus, Pontificem hic nomine Epidemiæ voluisse significare morbum communem, contagio communicabilem, ac perniciosum, ego nihil moror, utrum hunc ac talem morbum veram pestem, an alio nomine appellemus, certum illud est, quod cum periculum ab hoc morbo imminens debeat esse grave, & vitæ insidiari, non satis erit quod ex hoc morbo sanæ Moniales contrahere possint contagium, nisi una cum contagio ponatur vita earum in evidenti, ac manifesto periculo.

Sed ut ad illud redeam, unde digressus sum, dico iterum, atque iterum permissionem exeundi à clausura, vel ejiciendo infirmas, vel permittendum id ipsis sanis, semper factam respectu universalis salutis, quia nunquam videtur, manentibus in suo robore Põtificum constitutionibus, habere posse veritatem id, quod censent nonnulli, & signanter Navarra, & post ipsum, & alios Canonistas Sebastian. de Soto *in libell. de Infirm. ob quas Moniales ex clausura dimitti possint*, nempe Pontificum dispositionem respicere etiam particularium Monialium salutem, unde volunt, eam extendi ad nonnullos alios morbos, qui non possint intra ipsam clausuram curari, & qui tantum unius particularis infirmæ saluti insidiantur, non autem cæterarum Monialium: nam hoc esset aperire nimis amplam portam huic licentiæ, ac indies cogerentur superiores dimittere Moniales à clausura ob morbos ab ipsis recensitos nam vix monasterium aliquod offendes, in quo una, aut altera Monialis similibus morbis affecta non reperiatur, ut est Hectica. Phthysis, Epilepsia, Cancer, Melancholia, Scrophulæ qui morbi signãter ab ipso Sebast. de Soto nominatur, ac pro talibus judicantur, ut præbeant legitimam causam dimittẽdi Moniales à clausura: at ego illud inculcare nunquam desistam, nihil omninò cum constitutionibus Pontificiis habere commune particularem alicujus Monialis salutem, neque unquam hoc Pontifices habuisse in mente: & si quidem justa causa aliàs videatur deserendi clausuram alicui Moniali ob propriam salutem recuperandam concedenda, hæc nullatenus dictis summorum Pontificum constitutionibus inniti potest, sed egebit semper nova viventis Pontificis dispositione, ut aliàs dixi.

10 Cæterum à veritate omninò abest id, quod Bonacin. *loco supra cit. n. 2.* dicebat, nempe, pro Epidemia intelligi in ipsis Pontificiis constitutionibus morbum contagiosum, qui alios inficere solet, ut est Pestis, morbus Gallicus morbus S. Lazari, ignis S. Antonii, & similes, nam hic Canonista accipit morbum contagiosum pro Epidemia. & unum cum alio confundit: in tantum enim morbus aliquis dicitur Epidemia, in quantum universalis est, & communis, ac populariter vagatur, hoc enim significat Epidemialis, at verò nec Lepra, nec morbus Gallicus, neque alii quidam morbi à Bonacina recensiti populares sunt præter Pestem: non possunt ergo comprehendi sub nomine Epidemiæ.

Verumenimverò de Lepra dubitari poterat, an benè judicatum sit, eam esse justã causam deserendi clausuram, & ratio dubitandi est, quia Lepra non videtur morbus, qui sit adjunctus vitæ periculo saltem evidenti, ac præsentaneo, ut pestis: est enim Lepra cutis Infectio, cum qua multos videmus ad plures annos perdurare: absente ergo vitæ manifesto, ac præsentaneo periculo, non videtur cum peste posse pari passu procedere, ita ut tanquã ipsa pestis debeat esse justa causa deserendi clausuram. Secundò Lepræ contagium lentè procedit, neque illicò occursantes neque tam facilè inficit: ut contagium à peste emanans, imò quemadmodum pestis contagium ob aëris conditionem disponentis corpora ad illud facillimè contrahendum difficillimè evitari potest, ita contagium à Lepra emanans facillimè evitatur, nulla præsente causa disponente corpora ad illud suscipiendum, unde videmus ex Lepra vix unum, aut alterum lentè & longo tẽpore, ac ex longa conversatione cum Leproso infici, ex peste autem plures illicò, & nulla interposita mora infirmari ob magnam contagij activitatem, & dispositionem introductã in corpora aëre infecto. Tertiò Lepra curari potest etiam in clausura, etiam absque susceptione cõtagii per ipsos sanos, si infirma sequestretur, & ejus conversatio, & occursus à sanis evitetur si ejus pannis, & utensilibus aliæ abstineant aliisque necessariis cautelis utãtur. Cùm ergo curari possit Lepra intra clausurã absque aliarũ periculo, non videtur sufficiens causa deserendi clausuram. Dicendum tamen est, plura esse Lepræ genera, sed duo præcipuè, ut Medici omnes fatentur, & ego alias in hisce quæstionibus testatus sũ, & ex Fracastorio, quem ego etiã ad hoc adduxi, & ex nonnullis aliis refert Gibald. *de Clauf. disqu fin. 1.* § 5. n. 30. unum quidem nomine Lepræ insignitum, & est scabiei finitimum, sive scabies quædam ferina, & contumax cum nonnullis aliis conditionibus alias enarratis demonstrantibus morbum

V a jam

jam excessisse scabiei limites, & in Lepram fuisse conversum. Aliud nomine Elephantiasis insignitur, & est vera legitima, & consummata Lepra. Ergo præterquã quod falsum est Lepram non esse morbum cum vitæ periculo, si de vera Lepra loquamur (cujus signa attuli titulo superiori hujus libri *quæst.* 21. *à n.* 2. *ad seqq.*) cùm hæc cancer sit universalis, carnes ipsas ad ossa usque depascẽs, ac rodens, quousque hominem, licèt aliquando lentè, consumat, habet insuper cum se horrorem, & contagium adjunctum, unde non solùm respectu particularis personæ, quæ Lepra detinetur, licentia exeundi à clausora impertiri licet (quamquam hic particularis respectus in hoc negotio in consideratione non habeatur) sed respectu totius cœtus Monialium, & publici interesse, ne aut ab infecta sanæ inficiãtur, aut ob horrorem in alias non contemnendas infirmitates labantur. Itaque Lepra ejus generis, quod diximus, erit sufficientissima causa dimittendi Moniales à clausura, quinimò uno ex capite magis urgens causa ad hoc videtur Lepra, quam Pestis, quia licèt Pestis habeat secũ magis præsentaneũ periculum, cum peste affectæ paucorum dierum spatio

11 vitam cum morte commutare soleant, tamen aliquãdo tam præceps est remediorum occasio, ut antequam de exitu à clausura quicquam determinetur, pestis jam communicata sit, quibus communicabilis erat, vel ejus impressio cessaverit: nam interdum vis ipsius pestis quasi pertrãsiens flamma momento regiones inficit, & momento desinit, licèt non semper idem eveniat: at Lepra dando semper inducias non permittit exitum à clausura futurum inanem, quia vel quod ejiciantur infectæ, vel quod sanæ exire permittantur, evitatur semper ipsa vis contagii cõtra quam usuveniat in peste, in qua ipse exitus à clausura, & loci mutatio sanis plerumque est exitialis, quia ob aëris contrarietatem in morbum labuntur, ut inferiùs clariùs demonstrabo.

Sed cùm dictum sit Lepram ob contagium simul & periculum dare justam causam Monialibus, ut impunè exeant à clausura: de Peste jam hæsitare ulterius aliquis posset, utrum, ut sit justa causa relinquendi clausuram requiratur, ut sit contagiosa, an sufficiat ipsum periculum certum, & evidens mortis ex ipsa maligna Pestis natura imminens: & quia hæc quæstio ex mea sententia est maximi momenti, primò nonnulla præmittenda, quæ non ita omnibus, & singulis extra artem Medicam patent: imò quæ à communi opinione tantoperè elongantur, quantoperè, ni me mea fallit opinio, ad veritatem proximiùs accedunt.

12 Sciendum igitur, veram Pestem semper, & quãdocunque ab aëris corruptione dependere, neque fieri ullo modo posse, ut ab alia causa possit immediatè originari, quod satis superque probavi *lib.* 3. *har. Quæst. tit.* 3. *quæst.* 2. *n.* 21. *& seqq.* unde falsissima est vulgi persuasio, credentis eam semper à contagio originari, quæ falsitatis persuasio maximè convincitur ea ratione, quod qui primi peste inficiuntur, per contagium non inficiantur: certùm enim est, aliquos primò peste prehendi absque eo quod cum aliis peste infectis ullo modo versati fuerint, aut pestilenti alterius exhalatione, aut tactu alicujus rei pestis infectæ, ac contaminatæ infectionem contraxerint, sed ex propria corporis dispositione ad contrahendam, & suscipiendam putredinem ex pestilentis aëris inspiratione. Si ergo pestis incipit sine contagio, absque contagio quoque potest vigorem, & augmentum accipere: nam ut primi illi infecti à sola aëris pestilentis inspiratione sunt infecti, sic alii permulti eodem modo infici possunt: ac certè, si liberè meam sententiam liceat proferre, cre-

13 do contagium esse minùs multò efficacem causam ipsius pestis, quàm vulgo credatur, cùm apertissimè pateat, quòd maximè vigente peste, & ad statum provecta, sensim ad declinationem pervenit, tandemq; omninò cessat, quod contrario omninò modo deberet succedere, ubi pestis ex contagio depẽderet, & contagium esset vera, ac potissima causa Pestis: nam tunc maximè vigere deberet Pestis, cùm maximè viget ejus causa, & majores vires sortitur, sed in statu ipsius Pestis maximè viget contagium, ergo non solùm Pestis in statu non deberet ullam habere declinationem, sed magis magisque augeri absque eo quod nũquam sperari posset declinatio; quia tunc maximè viget contagium, cùm plura individua sunt infecta, sed in statu plura individua reperiuntur infecta, ergo tunc magis viget causa Pestis, & tunc deberet Pestis indies augeri, ac nunquã deberet tendere ad declinationem: at contra evenit, quia vigente Peste, & ad statum perducta, tandem non solùm non crescit, etiamsi tunc magis vigeat contagium, sed suam vim amittit, & declinat, ac denique omninò cessat, unde non potest contagium esse causa ipsius Pestis, neque ea a contagio originatur, neque ab eo in tantùm fovetur, ut etiam eo maximoperè vigente, non omninò cesset.

Adde his, quòd non solùm tũc maximè augetur, & majorem vigorem acciperet Pestis, cùm plura inficiuntur, sed, ut dixi, non daretur locus declinationi, quia causa semper major in horas, & in momenta fieret. Dices autem terminare ob diligentiam, quam adhibent ipsi populi, ut se à contagio præservent, sed præterquam quod quantò majus est contagium, tantò plures homines ad hoc ut sani præserventur, necessarii sunt in curatione ægrorũ, unde tantò plures inficiuntur: quid dicendum de illis Pestibus, in quibus nulla hujusmodi diligentia adhibetur? An non conspicimus, morbillos, & Variolas pestilentes interdùm vagari, & plurimos pueros interimere qui tamen morbi cessante aëris corruptela, ex qua originem trahunt, undequaque cessant: imò & Pestes Brutorum sine ulla custodia tandem terminari observamus. Sed circa hoc sermonem in longius protrahere, tempus non permittit, illud tantùm certissimum esto, quod superiùs

14 firmavimus, Pestem posse dari sine contagio. Itaque stante hac rei veritate, dubitari potest, utrum urgẽte Peste sine contagio, sit justa causa ut Moniales sanæ, ne contaminentur, aut infirmæ, ne aliàs contaminent, relinquere possint clausuram: & ratio dubitandi est, quia periculum contrahendi Pestem imminet sanis à contagio, quod ab infirmis communicatur, quod ut evitetur, conceditur sanis deserere clausuram, nisi infectæ ejiciantur: ubi ergo contagium non adest, cessat periculum, & cessante periculo, cessat legitima causa relinquendi clausuram. Si mihi igitur Medico licet ex mea arte quid sentiam proferre, distinguendum videtur, ac dicendum, quòd Pestis vel est sine aëris corruptione (quod quidem secundùm vulgarem opinionem evenire potest) vel est cum aëris corruptione, in primo casu non liceret Monialibus exire à clausura, nullo imminente ipsis periculo à contagio ex infectis susceptibili neque à cõtagio ex aëris corruptione exspirante, in quam sententiam inclinat Gibald. *de Clauf. c.* 6. §. 4. *n.* 10. licèt mordicùs tueantur eorum sententiam, qui negant Pestem dari posse sine contagio. In secundo casu dummodò expediat, liceret exire; licet enim nullum periculum immineat à

contagio

contagio ex infirmis contrahendo, imminet tamen à contagio ipsius aëris infecti, quod periculum evitare permittitur etiam fuga: sed utrum huc tutum

15 sit, postmodum decernendum. Ex quibus eliciendum, quòd cùm de contagio verba fiunt, illud cùm duplex sit, dupliciter accipi posse, vel pro cõmunicatione morbi à personis, aut rebus infectis, vel pro cõmunicatione ab ipso aëre infecto: sed quemadmodum illud evitari potest, ita hoc est penè inevitabile: quamobrẽ vulgi opinio fallax omninò est putantis, Pestem semper dependere à prima specie contagij, nam contra semper dependet à secunda, nec vera Pestis unquam dari potest, ut toties inculcavi, quæ ab hoc dependentiam non habeat.

16 Cæterùm circa Leprã, & alios quosdam cõtagiosos morbos, ut peculiariter est Phthisis maligna, considerari poterat, utrum magis expediat, infectas à Monasterio ejicere, an permittere sanis, ut à clausura exeant, & ratio dubitandi est, quia hujusmodi morbi cõtagiosi primæ classis tã magni sunt ex adjuncti insigni putredine ut sui cõtagij seminiũ non solùm pannis, & propriis vestibus, ac tegumentis communicent, sed etiam ipsis domorum parietibus: quod non solùm patet ex cautela, qua usa est Lex vetus, ut habetur *Levit. c. 13.* in mundandis habitationibus. & ipsarum domorum parietibus Leprà infectis, hoc est, ut credo intra quos commorati fuissent Leprosi (licèt Valles. *de sacr. Philosoph. cap.* 20 aliter sentiat) sed etiam ex Galeni dicto *lib. 1. de differ. Febr. cap.* 2. Itaque incassum ejicientur infectæ remanente contagij seminio, ac fomite in ipsa habitatione, & in cellarum parietibus, ex quo facilè sanæ infici possent: tutiùs ergo videretur permittere sanis à clausura exire, quàm infectas ejicere. Videretur tamen alia ex parte potiùs dicendum contrarium, quia infectio cõmunicata habitationi, atque ipsis habitationis parietibus potest facilè emundari: nam ea infectio non est universalis, sed particularis unius tantùm cellæ in qua freqnẽtiùs ægra commoratur, & in qua dormire consuevit ex perenni exhalatione putrida ex ejus corpore exspirante, quæ ipsis cellæ parietibus hærere solet, & nisi emundetur, potest ibi commorãtes inficere, sed hoc non posset habere locũ in peste, in qua plures uno eodẽque tẽpore inficiuntur, neque tutum est eas è monasterio ejicere, quia evidentissimæ, ac certissimæ mortis periculo exponerentur, sed de hac re inferiùs, Deo permittente, plura addenda.

SVMMARIVM.

1 *Permissio Pontificum facta Monialibus; ut exire possint à clausura, respicit tantùm universalem salutem, non particularem.*

2 *De Iure naturali unicuique licet propriam vitam ac salutem tueri.*

3 *Non videtur sufficiens causa exeundi à clausura Lepra, ut Pestis.*

4 *Causa, ob quam licitè exire possis à clausura, non est sufficiens, nisi respiciat salutẽ universalem.*

5 *Contagium non est unius, ejusdemque speciei respectu periculi, neque respectu efficaciæ.*

6 *Pestis ex cõmuni sententia habet summã vim cõtagij.*

7 *Nullus morbus dari potest ita similis Pesti, qui possit ut Pestis sufficiens causa esse deserendi clausuram à Monialibus.*

8 *Pestis particularis, an sit sufficiens causa exeundi à clausura: & resolvitur negativè, n. seq.*

10 *Lepra suum contagium lentè communicat.*

11 *Alii ubi Lepra similes, ex quibus putant aliqui dari justam causam relinquendi clausuram, ineunt sententia confutatur num. seq. & restringitur ea opinio num. 13. & multò magis n. 14.*

15 *Navarræ, & aliorum opinio reprobata, & n. 16. 17. 18. & 19.*

20 *Nullus alius morbus præter pestem, & Lepram potest dare justam causam exeundi à clausura ipsis Monialibus manente in suo robore constitutione Pontificum.*

Utrum præter Pestem, & Lepram, alij morbi sint justa causa exeundi à clausura.

QVÆSTIO II.

Controversa est hæc Quæstio inter Canonistas, volentibus nonnullis, non posse extendi permissionem exeundi à clausura ipsis Monialibus ob Pestem, & Lepram factam ad alios quosdam morbos & casus qui non habent cum Peste, & Leprà unam, eandemque naturam, contra sentientibus aliis, ac volentibus omnem morbum, qui habeat vitæ manifestum periculum, neque possit intra clausuram, sed tantùm extra curari, esse justam causam, ut Monialis possit à clausura dimitti.

1 Præcipuum fundamentum Priorum est, quòd hæc permissio à Pontificibus facta, respiciat tantùm universale Monialium periculum, & non particulare hujus, aut illius personæ, ut multoties inculcat Gibaldin. *de Clausura c. 6. in princ. & signanter*, §. 1. *n* 4. & alibi: unde quia tam Pestis, quàm Lepra possunt inficere omnes Moniales sanas ob evidens, ac certissimum contagium, quod ab uno subjecto in aliud communicatur, utraque causa existimata est justa, ac legitima, ut licitè sanæ possint relinquere clausuram, vel infirmas dimittere, non ut ipsæ curentur, neque enim particularis salus hic est primò intenta, sed ne aliæ inficiantur. Ac verum quidem est, quòd si qui morbi similes essent, qui respicerent communem Monialium salutem ob periculum contagij, essent & ipsi non minùs quàm Pestis, & Lepra justa causa existimandi exeundi à clausura modo, quo dictum est, aliàs autem non, quia in hac Pontificum indulgentia nulla habetur ratio particularis salutis alicujus personæ: cùm ea in gratiam tantùm salutis universalis emanaverit.

2 Posteriores autem Doctores suam opinionem in eo fundatũt, quòd de jure naturali unicuique liceat propriam salutẽ, ac vitã tueri, ergo ubi aliqua Monialis in certissimo vitæ periculo versaretur ob aliquam infirmitatẽ, ex qua nullo alio medico sanari posset, nisi exitu à clausura, licitũ esse ei debet, non obstante voto, ut suam vitã tueatur, vitæ periculum effugiens, relinquere clausurã. Hujus opinionis fuit Navarra *de Regular. comm. 4. n. 46. & in c. statuimus 19. quæst. 3. n. 49.* & alij relati per Aug. Barbos. *de Offic. & Potest. Episc. Alleg. 102. n. 19. & seqq.* eandemque opinionem de recenti tuetur, & ampliat Sebast. Soto *in Cor. tract. proprio de Infirm. ob quas Monial. exire possint à clauf. Propositione* 2. 3. & 4. Priorem verò opinionem sequuntũr, & tuentur plures, & ipse Barbosa *loco cit. n.* 21. Secundùm quã opinionem nulla causa relinquendi clausuram potest esse legitima, nisi respiciat universale periculum, & sic conceditur à Pontificibus exitus à clausura ipsis infirmis, non ut ipsæ curentur, sed ne sanæ inficiantur, & periclitentur, quod succederet posset non dimissis à clausura infirmis.

3 Modò si hæc opinio vera ẽst, ut verã ipse existimo, non tam facilè pronnotiãdum esset de Lepra, quàm de Peste, quia Lepra nunquam suo contagio tam efficax causa esse potest contrahendi similem morbum, ut Pestis: nun enim ejus contagium ita cõmunicabile est de uno subjecto in aliud, neque ita inevitabile est, ut contagium à Peste emanans

secundùm cõmunem hominum opinionẽ,atque idcircò non deerit qui firmare velit,hanc opinionem non esse undequaque veram, dum Pontifices pro causa legitima relinquendi clausuram admittunt ipsam lepram quæ videtur minùs respicere salutem universalam,ac forte in hac indulgentia id sibi voluerunt, ut Monialis illa leprosa propriæ saluti consulat,nam etiamsi contineretur in clausura,minùs periclitaretur universalis salus, cùm,ut dictum ast,ejus contagium neque de facili communicabile, & facilè evitabile sit.Et tamen his non obstantibus probabilior videtur prior sententia volens causam relinquendi clausuram juxta Pontificum dispositionem non esse legitimam, ac justam,nisi respiciat universalem Monialium salutem. cujus tantummodò rationem habuerunt Pontifices nihil omninò de particularium salute disponentes: nam non nego propositionem illam veritatem habere,quòd de jure naturæ unicuique liceat propriam vitam tueri, sed dico non comprehendi id,quod pertinet ad salutem particularem sub hac dispositione respiciente salutem universalem: alias nimis patens porta aperiretur exeundi à clausura, si propter salutem propriã tuendam unicuique Moniali permitteretur exitus à clausura, nam etiam si dicatur hoc in tantùm licere, in quantùm nulla alia via daretur Moniali recuperãdæ sanitatis,nisi exeundo à clausura: hoc non tollit,quin frequentissimè hujusmodi casus succederent,cùm nullum omninò monasterium existat,in quo non una,vel altera, sed plures simul Moniales reperiantur rali infirmitate gravatæ,ut in clausura permanentes nollo pacto curari possint, quæ tamen extra clausuram facili negotio salutem recuperarent. Non ergo quicquam de hac particulari Monialium salute in suis constitutionibus determinarunt Pontifices, & idcircò quandocunque detur hujusmodi casus, ut Monialis ad recuperandam sanitatem cogatur à clausura exire, tunc speciali indiget dispensatione: quia sub prædicta dispositione nihil de hoc determinatur. Quod reliquum est,quærendum videtur,an præter Pestem,& Lepram alij morbi dẽtur ita afcetuti ax his morbis similes,ut nõ minus quàm illi possint judicati dare justam causam Monialibus exeundi à clausura.Ego extra meum pensum non vagabor,si quicquam circa hoc proferam,cùm ea tantùm,quæ ad Medicum pertinent, proponendo rem Medicam medicè determinaturus sim, ac dicam primò contagium & quoad vim agendi,& quoad salutis periculum non esse unius,ejusdemque speciei: nam morbi quidam contagiosi simul sunt, & periculum afferunt, alij verò periculo vacant. Item aliqui facillimè contagium communicant,ac promptissimè, alii difficillimè, ac lentè. Morborum etiam, qui cum periculo sunt cõtagiosi,alii sunt cum præsentaneo periculo, aut in longum protrahendo tandem tamen periculum afferunt. Morbi contagiosi sina periculo sunt scabies,& aliæ quædam cutaneæ infectiones,lippitudo,vel ophtalmia,scrophulæ, & si qui alii hujus farinæ sunt,Contagiosi cum periculo præsentaneo sunt Pestes omnes, inter quos etiam adnumerandi morbilli,& variolæ cùm pestis characterẽ habeant, nempe cùm ab Aëris alteratione, & putrefactione originem habent. Contagiosi cum periculo,sed nõ præsentaneo sũt Phthisis, Hectica febris,Epilepsia, Lepra,morbus Gallicus.Morbi porrò qui facillimè communicantur per contagium sunt in duplici differentia, nam alii communicantur facillimè à quolibet subjecto in quolibet,& quacunque ratione, ut morbi verè pestilentes, alii communicantur tantũ à certis personis in certas,neque indifferẽter quacũque ratione,ut sunt Hectica Febris,Phthisis, Cancer,& alii nonnulli,& ipsa etiã Lepra. At verò Pestis habet secum,ut aiunt, tantam contagii vim, ut non solùm cõmunicetur à quolibet subjecto in quodlibet,sed etiã quacũque ratione, neque solùm conversatione,& accubitu,aa tactu rerum infectarum,sed etiam visu,ut aliqui somniant. unde & ex Juvenibus in senes,ex viris in mulieres,ex mulieribus in pueros,ex pueris in juvenes, & similiter ex quocunque in quemcunque transfertur. Sed ex mea sententia non propter contagium cõmunicabila ab infectis in non infectos evenire solent, sed propter Aëris putrefactionem disponentẽ promiscuè quælibet corpora ad ægrotandum,unde vulgò in contagium culpa rejicitur,si quis ægrum tetigerit, aut aliqua ad ægrum pertinentia tetigerit. Sed quomodocũque sit,nescire pro nunc est cõmuniorem sequi opinionẽ. At verò Phthisis, Hectica febris,& si qui alii morbi his similes sunt,non tã facilè cõmunicantur à quocunque subjecto in quodlibet,sed promptè quidem cõmunicantur ab iis,qui provectiore ætate sunt in eos,qui ætatis sunt tenerioris,& ab iis in priores nequaquam,nisi aliàs naturalem dispositionem ad talem morbũ sortiantur. Lepra autem difficilius communicatur à senibus in ipsos juvenes, facilius in pueros,& facilius ab ipsis juvenibus in senes,& pueros, nec tamen ab omnibus transfertur indifferenter in omnes, sed in eos promptius qui à Natura aliquam dispositionem sortiuntur ad talem morbum contrahendum.

His ita prælibatis, cùm de Peste nullũ hactenus intervenіat dubium,videndũ,an aliquis alius morbus detur,qui easdem conditiones habeat,quas habet Pestis,ut parem causam præbere possit Monialibus exeundi à clausura,& absolutè dicẽdum,nullum omninò morbum dari posse nisi ipsa Pestis sit, qui cum Peste in hoc comparari posset:quamquam enim negari non potest, dari posse quosdam morbos,qui & parem vim cõtagii,& par etiam periculum ac eandem perniciem secum habeant,ut Pestis, nunquam tamen habebunt causam universalem, ut vera Pestis & cæteri morbi pestilentes, nam illicò atque morbus habebit causam universalem,& erit Epidemialis, insimulque contagio, & periculo erit dotatus, erit vera Pestis, atque hic tantùm judicatus est à summis Pontificibus dare iustam causam Monialibus relinquendi clausuram, quia universalis Monialium salus exponitur manifesto vitæ periculo,quod neque de Lepra,neque de Phthisi, naque de morbo Gallico, neque de alio quantumvis contagio, & periculoso morbo, nisi simul Epidemialis sit,verificari potest. Ex quibus deducendum, ex nullo alio morbo,præter Pestem, Moniales habere justam causam exeundi à clausura, quia talis morbus, qui habeat omnes Pestis conditiones,naque tamen Pestis sit,neque datur,neque dari potest.

Sed quid determinandum de Peste particulari? nam,ut ex Gal.& aliis dixi *lib.3.har.quæst.tit.3.q.1.n.5.* datur Pestis quædam particularis unius domus, aut unius monasterij,aut etiam partis cujusdam ipsius domus, aut monasterii, ut pluties à pluribus notatum est, & observavimus etiam nos ipsi non semel, & signanter præteritis annis vocati in monasterio S.Cosimatis de Vrbe in quo Moniales habitantes in quadam certa monasterii parte maligno quodam,ac verè pestilenti morbo sunt periclitatæ, cæteris incolumibus permanentibus. Circa infectionẽ ergo totius monasterii non esset dubio locus, quin liceret omnibus monialibus exire à clausura &,

& sibi consulere ad evitandum certum ac imminẽs mortis periculum; quod fortè minori cum periculo fieret quam ubi Pestis universalis vigeret, & aër totius civitatis aut provinciæ esset infectus, tũc enim, ut aliàs admonui, nulla causa magis præsẽtanea offertur ad contrahendam pestem, quam loci & aëris mutatio, non tãtum, inquam, loci non infecti in infecti, & boni in mali, quam etiam infecti in non infecti, & mali in boni. Unde, ut liberè meum sensum patefaciam, Pontificum, & Sacri Concilii Tridentini indulgentiam magis habere locum existimo in peste particulari ipsius Monasterii, quam in universali. Majus dubium intervenire posset ubi monasterii una tãtùm pars esset infecta, ut in prænominato casu: non etiamsi illicò prompta adsit ad dubiũ responsio, quod tunc nõ liceret monialibus clausura exire, cùm posset relicta parte infecta ipsius monasterii, ad non infectã se conferre (modò id cõmodè succedere posset) tamen hoc non redderet eas tutas ab imminente periculo, quia facilè esset ut infectio communicaretur etiam parti adhuc non infectæ, nam evenire utplurimum solet, quod una pars inficiat aliam. Itaque videtur dicendũ, quod ubi periculũ hujusmodi infectionis immineat, Pontificum permissio habere possit locũ, aliàs verò nequaquã.

9 Sed adhuc de peste particulari illud venit discutiendũ, utrum dato, quod una tantùm monialis peste detineatur non quidẽ ex vitio aëris, aut ex causa communi, sed ex mala proprii temporis cõstitutione, & ex causa particulari, ut non frequẽter fieri solet, liceat sanis aut eam ejicere, aut clausuram deserere; & ego quidem Artis fundamentis innixus dicam, neutrum horum licere, quia si quæ contagii vis imminet ex hac particulari Peste nunquam tãtam habet efficaciam, nisi à causa communi foveatur, ut propagari morbus per illud possit, & sanis communicari, præsertim si debitæ cautelæ adhibeantur; neque unquam fieri potest, ut particularis Pestis universalis evadat, nisi causa communis simul concurrat disponens corpora ad putredinem, & ad suscipiendum contagium, neque aliter sensisse Galenum existimaverim, cùm dixit particularem pestem fieri posse universalem. Id enim sibi voluisse illum dixerim, quod particularis Pestis concurrente mala aëris dispositione fieri possit universalis, cùm impossibile alias sit, universalem ac communem morbum non habere universalem ac communem causam, ut notum est.

10 Quod ad Lepram attinet, illud primò in mẽtem revocandum, eam ex iis morbis esse cõtagiosis quidem, sed qui contagium lentè communicat, & non cum præsentaneo periculo; tardus enim est ipse Lepræ motus, neque morbus is ex iis est qui cõmunicantur promptè à quolibet subjecto in quodlibet, & quacunque ratione inficiendi, sed utplurimum à certis personis in certas, & communicatur magis per longam consuetudinem, cohabitationem & conversationem, & excipiendo exspirationem Leprosi, aut per usum indumentorum, quibus indutus fuerit idem Leprosus. Ergo morbi, qui eandem naturam cum Lepra sortientur, nempe qui contagiosi eodem modo fuerint cum periculo vitæ, licèt non præsentaneo, & cum quodam horrore, dabunt & ipsi legitimam causam vel ejiciendi infectam, vel exeundi sanis à clausura, attenta dispositione facta in constitutionibus summorum Pontificum.

11 Cæterùm nonnulli Canonistæ ut Sanchez, Llamas & Bonacin apud Gibaldin. *de Clausi. cap.* 6 § 6. *disquisit.* 1. *n.* 45. & post hos Sebast de Soto *loco cit. proposit.* 3. huic morbo similes faciunt Cancrum ulceratum, Elephanthiasim (quasi differat à Lepra, cùm tamen nihil aliud Elephantiasis sit, quã vera Lepra jam confirmata & Leonina dicta) Morbum Gallicum, Scrophulas & Ophthalmiam: at verò, si hæc veritatem haberent, liceret his addere, multò rationabilius, Hecticam febrem, Phthisim, Epilepsiam & Melancholiam, sed hæc horum Doctorum sententia multas patitur difficultates, & videtur excedere limites permissionis à Summis Pontificibus factæ ob causas tantùm Pestis & Lepræ, cùm tamẽ non militent in prænominatis morbis cõditiones, quæ militant in Peste & Lepra, & quarum respectu moti sunt Pontifices ad eam permissionem concedendam.

12 Sed videtur, quantum ego conjicio, Doctores suprà nominatos non assecutos Pontificum mentem, qui respiciendo tantùm communitatem Monialium, & publicum ipsarum bonum, ac commune periculum, quod imminebat, cùm sanæ possent ab infectis infici, concesserunt licentiam vel ejiciendi infirmas, vel exeũdi à clausura ipsis sanis. At verò hi Doctores nõ solum extendi volunt hãc licentiam ubi periculum est cõmune, sed ubi etiam est particulare, neque solùm ubi adest periculum ex cõtagio, sed ubi imminet timor ex horrore & tristitia, quam incutere sanæ Moniales possent aspiciendo infirmas similibus morbis detentas, ac ulterius, & in sũma vult signanter ille Doctor de Soto, indulgentiam Pontificum esse extendendam ad omnem casum, in quo Monialis aliqua infirma ex morbo aliquo magno, ac periculoso, si aliter non potest sanari quam exeũdo à clausura. Verumenimverò non versamur in his terminis, nec quicquam meminerunt Pontifices, neque in mentem unquam habuerunt tales particulares casus, qui, ut mea fert opinio, egerent nova cõstitutione, cum sub illa cõprehendi non possint, quia quod concessum est in gratiam salutis universalis, non cẽsendum concessum in gratiã salutis particularis, Imò, ut aliàs dicebam, tales particulares casus non solùm nõ habuerunt Pontifices in consideratione, sed neque habere debuere, quia tam ingentem portam aperuissent huic permissioni exeundi à clausura; ut indesinẽter, ac singulis diebus & horis Moniales licitè possẽt à clausura exire, cùm nullum omninò Monasterium detur, in quo hujusmodi morbi frequenter, ac indies non pullulent; & idcircò si quãdo hic casus detur, ut monialis aliqua morbo aliquo magno, ac periculoso laboret, qui nõ possit intra, sed extra clausurã curari, egebit peculiari Pontificis dispensatione, cùm non comprehẽdatur sub prædicta dispositione, quæ tantùm in gratiã universalis Monialium salutis emanavit.

13 Restringenda ergo omninò, ac serio moderanda horum Doctorum sentẽtia, & aliorum, si qui eandẽ habent opinionem, ac dicendum, Pontificum licentiam, ac permissionem in hac universali dispositione habere locum tantùm in morbis consimilibus Pesti & Lepræ, non in aliis, nempe in morbis, qui contagio, & pernicie universæ communitati, ac toti cœtui Monialium possunt esse noxii; hactenus tamen nullus alius morbus videtur ita similis Pesti aut Lepræ, ut alterutrius conditiones omnes ad id necessarias sortiatur.

Lepræ quidem & contagio & periculo, si quis alius morbus, similis est Phthisis, licèt Lepra hoc insuper habeat, ut horrorẽ, & tristitiã intuentibus incutiat, & tamen cùm pateat, ut suprà diximus, Lepræ contagium non esse de facili cõmunicabile à quibusvis in quasvis personas, & nõ inficere quolibet modo, ac lentè procedere; neque afferre præsentaneum periculum, videretur adhuc esse magis

14 eestringendam hanc permissionem, cùm possint Moniales, necessaria cautela adhibita absque violatione clausuræ, & infirmam curare, & sese à periculo infectionis præservare, quòd facile succederet, si à communicatione, cuhabitatione & consuetodine cum infecta abstinerent, ac maximæ illæ, quæ majorem dispositionem præ se ferrent ad excipiendum Lepræ contagium, ut essent exempli gratia seniores melancholicæ & atrabilariæ, & quæ alias in vitæ curriculo cutaneis infectionibus fuissent subjectæ. Insuper ipsa infecta segreganda esset, & omnes sanæ ab ejus frequentata consuetudine prohibendæ. Ipsa infecta autem munditie plurimum quoad fieri posset, uti deberet, interimque aptis medicamentis esset curanda; ipsæque sanæ in victûs ratione abstinere deberent à quibusdam cibariis noxiis, & ex quorum usu facilè infectiones cutaneæ efflorescunt, quousque vel infecta sanaretur, vel vitam cum morte commutaret, & sic absque violatione clausuræ possent saluti Monialium universali consulere ij, ad quos pertineret, & in hanc sententiam descendit etiam Gibaldio. *de Claus. cap. 6. disquisit. 1. §. 6. consect. 1. num. 35.*

Vt verò adhuc magis magisque convincamus Navarræ, & aliorum Doctorum opinionem, quæ Pontificum permissionem nimis ampliare videtur, examinemus morbos alios ab ipsis pro legitima causa relinquendi clausuram admissos, non secùs ac pestes, & lepra. Eos morbos dotari volunt iis conditionibus nempe, quòd sint adeò periculosi, ut infirmæ certò morituræ ex iis sint, nisi exeant à clausura, etiã si nullo contagio aliis monialibus nocere possint. Ita Navarr. *com. 4. de Reg. n. 49* qui ad suam opinionem roborandam Gregorij XIII. P. M. breve producit, per quod impertitur licentiam quibusdã sanctimonialibus, ut ob periculosam quandam infirmitatem, quam patiebantur, exire possent ex monasterio, & ad propriorum Parentum, vel consanguineorum domũ se cõferre, ibique manere, quousque sanitatem integrè recuperassent. Sed huic Na-

15 varræ rationi dicã (licèt fortè extra rem meam sit) particulare privilegium, sive indultũ unius monialis non posset transferri ad totum cœtum monialiũ, ita ut quod uni conceditur, omnibus concessum intelligatur. Non enim innititur cõcessio illa Gregorij XIII. particulari cuidã Moniali facta dispositioni universali aliorũ Pontificũ, & Concilij Tridentini, nam non egebat monialis illa speciali brevi, ac indulto, ubi comprehensa fuisset sub universali dispositione; sed quia nunquam sub tali dispositione universali intelligendum est comprehendi respectum salutis particularis, oportuit, ut Pontifex speciali brevi pro illa moniali dispensaret exitum à clausura, ut quod ex universali illa concessione Põtificum, & Cõcilij non licebat ex particulari Pontificis viventis indulgentia liceret. Vnde palam est, quòd tunc Navarræ aliorumque Canonistarum, & Sebastiani de Soto opinio prævaleret, quando Sũmi Pontifices, & SS. Tridentina Synodus respexissent particularem monialiũ salutem, sed quòd hoc nullã habeat veritatẽ, patet ulteriùs ex eo, quia incassum

16 Pontifices pro legitima causa relinquendi clausurã admisissent Pestẽ tantùm, & Lepram, & erat inanis omninò hæc hujusmodi morborũ nominatio, ubi ad eorum exemplum cæteri etiam erant admittẽdi pro legitima causa relinquendi clausuram, maximè cùm licet essent periculosi, tantoperè deficerent à natura pestis, & lepræ, ac satis superque fuisset, hanc concessionem ita impertiri, quòd liceret nempe monialibus ob periculosum morbũ, qui nonnisi extra clausuram curari posset, à clausura exire, ut sanarẽtur; sed hæc concessio sic facta nec usquam reperitur, nec comprehendi potest sub concessione facta ob pestem & lepram, quia morbi alij non habent easdem conditiones pestis & lepræ. Quòd si, ut dicebant, de jure naturali unicuique licet propriam vitam ac salutem tueri, atque hinc deducere volunt, quòd liceat moniali infirmæ, quæ aliàs curari non potest intra clausuram, ab ipsa clausura exire, ut mortis periculum effugiat, videndum esset, an exitus à clausura tam certã salutem afferret, ut de ea nullum interveniret dubium, aliaque nonnulla essent tunc consideranda, quæ brevitatis causa silentio involvã, cùm illud mihi satis superque sit, Põtificum permissionẽ factam fuisse tantùm respectu salutis universalis monialium neque in ea contineri quicquam, quod ad particularem salutem alicujus individui pertineret; & tamen promptissimam causam habebant considerandi, & observandi, moniales indies affligi perniciosis, ac contumacissimis morbis, qui extra clausuram non difficulter curarẽtur. cùm ergo hæc silentio prætergressi sint, evidentissimam nobis certitudinem præbuerunt, non habuisse se unquam præ oculis in concessione facta exeundi à clausura bonum particulare, & interesse salutis particularis alicujus monialis, sed tantummodò bonum universale totius communitatis, & universalem ejus salutem, quæ periclitabatur ex peste, aut lepra, non ejectis infectis, aut sanis à clausura non exeuntibus; ex quibus denuò deducendum, Epidemiæ nomen à Pontifice sumptum fuisse pro vera peste periculo & contagio insigni, non pro simplici Epidemia, & ita declarasse sacram Congregationem Concilij adhærendo opinioni Ludovici della Valle Medici Cameræ Hispaniarum Regis, respuendo contrariam aliorum Medicorum opinionem, testatur Diana *Resolut. Moral. tract. 15.* & t. Miscell. *Resolut. 23.* ex quo etiam Gibaldin. *de Claus. cap. 6. §. 2. num. 5.*

17 Volebat insuper Sebast. de Soto *in cit. libell. de Claus.* quod ob aliquas horribiles infirmitates dimitti etiã possint Moniales à clausura, quia sanæ ex horrore, aversione, & tristitia videndi assiduè tales morbos, facilè periclitarentur, quæ licet sit nimis subtilis speculatio, & quæ facilè evanescat, tamen etiam tunc, & eo casu id fieret respectu salutis cõmunis, ad evitandum sanarum periculum, non ob salutis particularis respectũ, & sic hæreret cõmuni dispositioni summorũ Pontificum, & SS. Tridentinæ Synodi. Sed hoc non est concedendũ ipsi Sebastiano de Soto, nam dato etiam, quòd tales morbi inferrent visu, ut ille autumat, manifestũ vitæ periculum, tamen hoc facilè evitaretur cavendo ab eorum inspectione, & occursu; si enim, exempli gratia, monialis aliqua pateretur cancrum malignum, & ulceratum, aut similem aliquem alium morbum, quænam necessitas cogeret cæteras moniales sanas, ut perenniter talem cancrum conspicerent, & contemplarẽtur? an non sufficeret, si ægra per semetipsã, ubi illi liceret, sibi mederetur, vel una, aut altera tantùm ex Monialibus illi opem ferret, absque eo quòd singulæ in ea curãda, & invisenda sese immiscerent? jam verò hæc omnia quotidiana experientia docet facili negotio succedere, cùm non rarò contingat in Monasteriis reperiri tales morbos, ex quibus nullatenus observatur, cæteras ex horrore inspiciendi infirmas periclitari, imò ne eas quidẽ, quæ tales infirmas curant, & manibus contrectant applicando medicamenta necessaria. Verumenimverò si considerentur alij morbi, quos admittunt aliqui

Docto

Doctores ad exemplum Pestis, vel Lepræ, pro legitima causa deferendi clausuram, videbimus quantoperè ab iis conditionibus deficiant, quæ requiruntur ad hoc, ut morbus aliquis sit justa causa deferendi clausuram juxta Pontificum mentem. Nam primò acceptatur ab ipsis pro hac legitima causa morbus Gallicus, deinceps Cancer ulceratus, scrophulæ, & Ophthalmia, relinquentes alios quosdam morbos, qui & magis horribiles, & magis periculosi sunt, & magis fortè contagiosi, ut maximè est Epilepsia, ac præcipuè ea, quæ morbus lunaticus dicitur, & est Epilepsia sævissima jam confirmata, & in habitu, cujus terribiles, ac mirabiles insultus qui non vidit, nihil terribilis, aut mirabilis vidit in morbis, ac maximè clamores, ejulatus, stridores membrorum contorsiones, & alia incredibilia symptomata, quorum horror vix scriptis repræsentari potest, & quem non facilè quivis homo etiam animi fortioris sustinere potest sine multa ac summa animi perturbatione, & totius corporis anxietudine & angore; ita ut respectu hujusmodi Epilepsiæ nullus morbus Gallicus quantumvis fetinus, nullus ulceratus cancer quantumvis malignus, nedum schrophulæ & Ophthalmia quantumvis sevissimè morbi essent, & in summo gradu, possint dici magni morbi, ac multò minùs dare justam causam sanis monialibus ob horrorem videndi infirmas, deferendi clausuram.

19 Sed quodnam, obsecro, periculum, aut contagium commentatur in morbo Gallico Sebastian. de Soto, quod non possit à sanis monialibus facillimè evitari? illud enim certissimum ad hujusmodi morbum, quemadmodum faciliùs per concubitum, ac carnale commercium communicatur, ita difficillimè per alios quoscunque modos inficiendi, ut per diuturnam consuetudinem, per simplicem accubitum, per exceptionem aëris ab infirmo exspirati, per indumentorum usum, & aliter, qui modi etiamsi promptissimè communicarent contagium, cùm contra difficillimè ac tardè admodum id præstare possint, evitari tamen nullo negotio possunt. Adde quòd morbus Gallicus, nisi esset in summo gradu, ac pustulis, ulceribus malignis, intolerabilibus capitis, artuumque doloribus, consumptiva febre notabilis, nunquam ad tantam vehementiam solet ascendere; ut judicari possit justa causa deferendi clausuram in ipsis sanis monialibus ob timorem contagii, à quo tamen sese præservare, ut dixi, facili negotio possunt.

De Phthisi videtur idem sentiendum, quod de lepra, nisi quòd cùm non habeat secum tantù horrorem, quantum habet lepra, potest faciliùs à sanis tolerari, ac satis erit, si juvenculæ, ac illæ, quæ magis ex contagio periclitantur, sese custodiant, cùm non sit morbus facilè cõmunicabilis à quovis subjecto in quodvis subjectum, unde rectè determinatũ videtur à Gibaldin *cit. lib. de Clausf. c. 6 §. 6. n. 36.* quòd Phthisis non sit sufficiens causa deferendi clausuram; sed illud me dubium fecit in prædicti Doctoris assertione, quid nempe sibi voluerit, cùm dixit, Phthisim non esse sufficientem causam dimittendi infirmam monialem à clausura, & rationem reddens, quia, inquit, nondum tabidus pulmo deprehenditur, nã illicò atque infirma patietur Phthisim, habebit pulmonem tabidum, cùm nihil aliud sit Phthisis quàm ulcus pulmonis, ex quo ipsi pulmones, & corpus totum cum ipsis contabescit. Galen. *comm. 7. Aphor. 16. Cels. lib. 3. c. 22* sed fortasse id sibi voluit, quòd Phthisis non sit justa causa deferendi clausuram, nisi sit confirmata, tunc enim absque remedio est, & pulmones, & totum corpus manifestissimè contabescunt.

Cæterùm cõnumerant insuper Doctores prædicti inter morbos, qui justã causam præbent exeũdi à clausura, Rabiem, seu hydrophobiam, neque injuria id fieret, si ad contagiũ, ad periculũ, ad morbi gravitatem, & ad illius horrorẽ respiceremus, nam & contagio cõmunicatur, & periculi plenus existit, & est morbus gravissimus, & symptomata habet secũ horribilia, sed quia cæteræ moniales facilè se ab omnibus his tueri possunt, cùm separati possit infirma, ac vinculis coërceri, si opus fuerit, nõ dabit justam causam sanis exeundi à Monasterio, neque ejiciendi infirmam, si ad saluté publicam respiciamus. Quod si ad salutem particularem nosmetipsos vertamus, ac existimabimus de necessitate monialẽ infirmam extrahendam esse à clausura, ut curetur, cùm aliàs certissimo cursu tendat ad mortem, tunc particulari Pontificis dispensatione egebit, nã aliàs ut dixi, respectu universalis interesse ipsarum Monialium non judicatur Rabies causa sufficiens deferendi clausuram. Gibaldin. *loc. cit. §. 6. n. 37.*

Cõnumerant insuper iidem Doctores inter prænominatos morbos duotes justam causam deferendi clausuram, opthalmiam, nempe oculorum inflammationem, sed neque respectu contagii, neque respectu periculi, neque respectu horroris inspiciendi infirmas, videtur hic morbus connumerari posse cum peste, & lepra; etiamsi enim videatur communicari posse aliquando per simplicem inspectionem oculorum ipsius ægrotantis, tamen quis non videt id levissimum esse, & inspectionem evitari nullo cum labore posse? sed dato quòd evitari non posset, adhuc non videretur gravitas ipsius morbi sibi sufficiens ad impertiendam licentiam Monialibus exeundi à clausura ob timorem contagii: nam etiamsi nonnullæ contagium contraherent, id absque vitæ periculo fieret; præterquam quòd morbus non est tam difficilis curationis, ut plerumque intra paucorum dierum terminum sanabilem se non ostendat, quòd etiamsi aliquando contumacissimus sit, vacat tamen semper omni vitæ periculo, tantummodo visio discrimen patitur.

Quid dicemus denique de scrophulis, quas etiã præcipuè Sebast. de Sot. voluit dare justam causam Monialibus deferendi clausuram, at neque ob contagium, neque ob morbi gravitatem, neque ob horrorem possunt scrophulæ reputari pro justa causa deferendi clausuram, cum vix, ac ne vix quidem de facili per contagium communicentur, nisi in teneriores ætates, nempe ante decimum quartum annum; tunc autem nulla monialis huic periculo subjacebit, quia ante prædictam ætatem professionem non emittunt, & ubi habitum non sumpserint, aut professionem non emiserint, possunt, si contagium timent, absque voti violatione aut in alia monasteria transferri, aut in proprias domos remitti.

20 Vt receptui ergo canamus, concludendum ex dictis, nullum alium morbum dare posse ita pesti, aut lepræ conditiones, ut ad eum extendi possit permissio Pontificum exeundi à clausura, nam unus quidem deficit ab universalitate causæ, alter à gravitate periculi, & unus quidem insufficiens est judicandus, quia periculum ab eo emanans non respicit salutem omnium Monialium, alter, quia non est facilè communicabilis ab uno in omnes, ut de ipsissima etiam lepra firmavimus, quæ tamen ob horrorem, quem intuentibus causat, magis sufficiens reputanda, quàm alii similes morbi ab eo horrore immunes, ut de Phthisi diximus.

SVMMA

SVMMARIVM.

1. *Lepra infecta Monialis potius dimittenda à clauſura, quàm ſanas permittere eam relinquere ad evitandum contagium.*
2. *An in peſte meliùs ſit ſanas dimittere, aut infirmas ejicere.*
3. *Tempore peſtis omnis ſalus in fuga.*
4. *Aeris quæcunque mutatio tempore peſtis eſt perniciosa.*
5. *Aeris mutatio ſemper periculoſa.*
6. *Vera peſtis à ſola Aeris putrefactione originem ducit.*
7. *Vera Peſtis habet ſua tempora principii, augmenti, ſtatus, ac declarationis, non ſic quæ ex contagio provenit.*
8. *Contagium non eſt vera, ac præcipua peſtis cauſa, ut vulgus ſibi perſuadet.*
9. *Illud, in peſte citò ac longè fuge, & tarde redi, quomodo intelligendum.*
10. *Peſte vigente neque ſana à clauſura exire permittenda, neque infirma ejicienda, ſed ſequeſtrandæ potius ſunt.*
11. *Cur, & qua ex cauſa Moniales peſte infectæ ſunt potius à clauſura dimittendæ, quam ſit permittendum ſanas ab ea exire.*

Vigente peſte, aut lepra in aliqua clauſura ſanæ ne, an infirmæ ab ea exire permittendæ.

QVÆSTIO III.

NOn incaſſum dubitari poteſt, utrum vigente Peſte, aut Lepra in aliquo monaſterio, ac maximè ſi plures ſint infirmæ, permittendũ ſit, ſanas Moniales à clauſura exire, an potius infirmas dimittere: & quia non eadẽ eſt ratio utriuſque caſus, ante de Lepra loquamur, & circa eam non videretur eſſe dubio locus, quod potius Moniales infectæ eſſent dimittendæ, quam ſanæ; 1 cum enim ex cohabitatione & conſuetudine cum infirmis, immineat ſanis infectionis periculum, ejectis infirmis, ſanæ à periculo tutæ remanent, quia à contagio liberãtur. Adde quod non ſolum proſpicitur ſaluti, & incolumitati ſanarum Monialium dimittendo à clauſura infectas, ſed etiã ſaluti ipſarum infirmarum, ſummũ enim remedium in curatione Lepræ cenſetur aëris & loci mutatio; & licet notum ſit, quod etiã habitationes, in quibus Leproſi cõmorati fuerint, ſint ſuſpectæ, cum vel ipſiſſimis parietibus hæreant ſemina contagii, ex quo facilè ſuccedit, ut ſanæ, etiam ſi in illis cõmmorentur, infectæ remaneant, tamen hoc inconveniens facilè evitatur purgando ipſas habitationes, eaſque mundando ab inquinamentis, ſi quæ à Leproſis inibi relicta fuerint; aut evitando per longum tempus commorationem in illis ex ſe enim ipſæ temporis progreſſu emundantur, ſi ab aëre externo perflari permittantur.

Tota difficultas eſt de peſte, neque unius tantum generis difficultas eſt, nam ſi rem penitius examinemus, perſpicuè videbimus, non tam in propatulo eſſe, quonam pacto quid agendum determinemus? utrum nempe una, aut altera Moniali peſte infecta, 2 permittendum ſit, cæteras omnes clauſuram relinquere, aut infectæ tantum ſint dimittendæ; neque enim, ut dixi, ſimile eſt de Peſte, & Lepra quoad contagium, ejuſque agendi energiam, quia Lepræ contagium fundatur in materia lenta, & non facilè pervagabili, contra peſtis contagium fundatur in materia magis ignea, ac de facili pervagabili, ita ut benè ſuccedat, quod ejecta Moniali Leproſa, cæteræ à contagio ſerventur immunes, neque poſtmodum ſit illis de ejus contagio timendum, ſed ejecta Moniali peſte infecta, adhuc cæteræ non ſunt tutæ, quia contagij ſeminia per ipſum aërẽ facilè à ſanis excipiuntur abſque eo quod evitari nullo modo poſſint (dummodo vera peſtis ſit) & exhalationes, quæ à peſtilenti corpore elevantur non inficiunt tantum habitationẽ in qua peſte infectæ commorantur, ſed huc illuc pervagantes ob earum tenuitatem, & agendi energiam ipſum monaſterii aërem inficiũt, ita ut ſanis Monialibus nihil omninò proſit, quod infectæ ejiciantur, atque hinc eſt, quod vigente vera peſte vicini à vicinis tam promptè infici credantur. Itaque videretur potius dicendum, quod ubi Monialis aliqua peſte, vera inquam, inficiatur, non ipſa ejicienda ſit à clauſura, ſed permittendum potius ſanas exire, ne ab infecto aëre per infectam Monialem ipſæ quoque inficiantur.

3 Et pro hac opinione maximè facit communis perſuaſio etiam à Medicis canonizata, quod peſtis tẽpore ſalus omnis repoſita ſit in fuga, quam perſuaſionem etiam Iuriſconſulti admiſiſſe videntur, quorum inſimul & Medicorum ad hoc auctoritates congeſſi *lib. 3. tit. 1. quæſt. 4. n. 6.* ergo incipiente peſte, ac ſeipſam propalante in una, aut altera Moniali, nullum tutius, ac magis præſentaneum remedium ſanæ Moniales habere poſſunt, quam fugam à loco infecto, ut per eam aëris inquinamenta vitare quamprimum poſſint, alias omnes periculo infectionis ac certæ mortis ſubjiciuntur.

Alia tamen ex parte videretur, quòd cum periculum infectionis ab infirmis in ſanas immineat tantum à contagio, quod ipſa infecta ſanis communicare poteſt, præſtaret ipſam infectam à clauſura dimittere, quia quemadmodum ab ipſa inficitur aër, & per aërem infici poſſunt ſanæ, ſic ea ejecta neque aër inficitur, neque ſanæ periclitantur.

4 Præterea aëris mutatio tẽpore peſtis eſt periculoſiſſima & prõptiſſima cauſa concipiendæ peſtis, quod duplici experientia, & utraque quidem notabiliſſima probatur. Prima eſt, quod tempore peſtis hi maxime ab ea ſervantur immunes, qui minimam habent occaſionem aëris differentiis ſeſe exponere, ut ſunt qui in carcere detinentur, aut aliquo modo reſtricti aliquo in loco manent, & ipſæmet Moniales, quod etiam alias ex plurium Doctorum auctoritate adnotavi. Ratio autem eſt, quia Natura primò aſſuefacta jam eſt tractu temporis aëri illi ejus loci ſic reſtricti, & cum ſenſim illi ſeſe aſſuefecerit, factus eſt jam illi veluti familiaris, etiamſi malam aliquam conditionem & contrarietatem ſortiatur, imò etiamſi venenoſitatem contraxerit, nullam ab eo noxam ob prædictã aſſuefactionem percipit, ſi verò ad aërem contrariæ qualitatis, imò inquam laudabilioris ſeſe homo conſerat, illicò ob contrarietatem ægrotat quia Natura meliorem ac laodabiliorem aërem attrahens, ſpiritus infectos ab aëre priori jam putrefacto ac venenato expellere volens, in cauſa eſt, ut illicò peſtis ſe prodat, excitando motum in humoribus, & calorem, unde percepta contrarietate prioris aëris venenati fit pugna ad noxia expellenda, & ſic morbus emergit; imò hinc etiam fit, quod qui hujuſmodi locis reſtricti detinentur, ſi ab iis eximantur etiam extra conſtitutionem peſtilentem, facilè ægrotent. & in conſtitutione peſtilenti promptiſſime ipſa peſte corripiantur, ut quotidiana experientia nos docet.

5 Secũda experiẽtia eſt, quod etiã extra cõſtitutionẽ peſtilentẽ ipſa aëris mutatio ſẽper eſt periculoſa, quia natura difficulter mutationes & maximè ſubitaneas pati cõſuevit, unde Lucret *lib. 3. de rer. nat.*

Nonne vides etiam cœli novitate & aquarum
Tentari procul à patria quicunque, domoque
Adveniunt?

Vnde

Vnde Celsus *lib. 1. suæ Med. c. 3.* sanitatis servandæ consilium tradens, Neque, dicebat, ex salubri loco in gravem, neque ex gravi in salubrē transitus satis tutus est. Quamobrem si absente aëris putrefactione tam difficulter tolerat Natura aëris mutationē, quantò difficiliùs tolerabit eam mutationem, si aër tam insigniter sic alteratus dico etiam si ex aëre putrefacto & venenato mutatio fiat in bonum, ac salubrem, quia quanto melior, & salubrior erit aër, in quem fit mutatio, tantò majorem contrarietatem habebit cum aëre jam putrefacto, & sic natura magis ex hac contrarietate per eam mutationē afficietur. Itaq; tutius est in aëre patrio, ac familiari, alias; que sibi consueto sese continere, & sic Moniales sanæ nullo modo permittēdæ à clausura exire ob imminentis pestis timorem, sed potius dimittenda esser infirma, ut cæteræ incolumes, & tutæ servarentur. Verumenim verò adhuc dubio non vacat, an liceat ejicere ipsam infirmam, hoc enim non fieret sine manifesto vitæ periculo ipsius infirmæ, cum, si ejiciatur, aëris mutationem multo difficilius tolerabit, quā sanæ; itaq; ab ea causa labefactata, & morbo jam conflictata certo certius peribit; at ex Christiana charitate videtur habenda ratio etiam vitæ ipsius infirmæ, contra quā fieret, si ejus morte aliarum salus in tuto poneretur; maximè cum non desint modi, quib' præservare liceat ipsas sanas, ne ab infirma inficiantur. Augeretur etiam dubium, ubi non una tantum Monialis esset infecta, sed plures, quia plurium vita esset periculo objicienda, ut aliæ servarentur, & pretio mortis plurium, redimeretur salus aliarum quod tanto magis contra Charitatem Christianam esset. Scio horum dubiorum resolutionem non futuram adeò difficilem & inextricabilem aliis Doctoribus, ut perdifficilis & inextricabilis mihi est, quia communis DD. opinio non aliā potiorem pestis causam agnoscit, quàm contagium, quod ab uno individuo in aliud communicatur ex consuetudine & commemoratione cum infirmis, eorum expirationem excipiendo; ego verò, qui

6 Hippocratis dogmatibus innixus, nullam aliam pestis verā ac præcipuā causam agnosco, quàm ipsius aëris putrefactionem (licèt negare prorsus nolim contagium etiam posse concurrere tanquam particularem causam, & quæ suam vim in longum per se protrahere non poest) nullam viam video, qua possim prædictis dubitationibus satisfacere, cùm impossibile sit, alterutrum ex prædictis inconvenientibus non incurrere, aut sanis, aut ægris à clausura dimissis, ultra quod, ut annuimus, neutris tutum est aërem mutare, ob imminens singulis ab ea mutatione certum concipiendæ pestis periculum.

Quoniam autem multum urget, quantum ego existimo, veritas hujus nostræ opinionis, non ab re erit illam firmissima aliqua ratione munire, & primò patet, veram pestem non fieri à contagio, quia vera Pestis habet sua tempora distincta principij, augmenti, status, & declinationis, ita ut sensim inci-

7 piendo, in augmentum abeat, deinde ad statum perveniens, tandem declinat, & omninò evanescit; hinc fit ut in principio pauci infirmentur, mox in dies plures numero peste corripiantur, in statu quam plurimi ac deinque paulatim pauci, ac tandem nulli ampliùs corripiantur Hoc posito, quod controverti non potest, facilè patet pestem non habere causam à Contagio, neque per illud posse suum incrementum (in totum inquam, aut pro majori parte) habere; quia contagij causa semper crescit, & nunquam imminuitur, quòd plures enim homines peste corripiuntur, eo magis crescit causa contagij; unde, si sic est, nunquam deberet pestis decrescere; sed semper augeri, aucto in dies contagij fomento, quia cessante causa cessat effectus, sed contagium non modo non cessat, sed in dies augetur; ergo non à contagio prodet pestis; vera ergo causa pestis illa erit qua cessante cessat pestis, sed pestis cessat cessante aëris alteratione & putrefactione; ergo aëris

8 alteratio & potrefactio est vera causa pestis, non contagium. Præterea si pestis à contagio originaretur, deberet semper procedere diminuendo, quia omne agens agendo repatitur; unde contagium à secundo communicatum in tertium, non habebit eandem agendi energiam, quam habuit contagium communicatum à primo in secundum, neque quod communicatur à tertio in quartum, à quarto in quintum, & sic deinceps, habebit eandem vim; unde semper vires amittet, & necessarium erit illud omninò evanescere; at res non ita succedit, ergo non videtur contagium posse esse causa pestis: atque hæc veritatem habere manifestissimè ostendit quotidiana experientia, cùm observemus in peste particulari alicujus individui, ex qua ob assiduam consuetudinem cum infecto facilè proximorum aliqui inficiuntur, atque uno, aut altero infecto, tandem contagium suas vires amittit, & evanescit, ita ut postmodum non valeat aliis etiam cum infirmis versantibus sese communicare.

Vlteriùs licet semper, cùm pestis se prodit, somniemus à contagio causam habuisse, & ab aliqua externa persona ad nos, vel corpore, vel vestimentis, vel marsupiis, vel caligis comportatam; tamen si rei veritatem indagare velimus, clarè observare licebit uno eodemque tempore; imò uno eodemque die, ac hora in diversis urbis partibus à se maximoperè dissitis plura individua ex peste infirmari, quæ ab ea infecta persona, quæ putatur primò pestem comportasse, nullam habere potuerunt contagij causam, cùm nullam cum ea consuetudinem, neque ullam ullo modo commonicationem habuerint. Ad quam experientiam advertere seriò debemus; nbi contagij falsom, ac nimis excedentem timorem temperare, ac moderari velimus; & hanc ipsam experientiam, licet maximè observetur in Epidemia & Peste, observare poterimus in qualibet anni tempestate, præcipuè autem cum morbi plures vagantur, & una eademque die videbimus plures in variis urbis partibus morbo prehendi, aut vagari solet, ut Tertiana, Febre ardente, Pleuritide, Squinantia, & id genus aliis.

Neque desunt aliæ permultæ rationes ad probādum, nunquam contagium esse veram & adæquatam Pestis causam, sed causam ipsius veram & adæquatam esse aëris alteratione ad qualitates deleterias & malignas, quas rationes validas illas quidem & veritatis consonas in aptiorem locum rejicio.

Ad rem nostram redeundo dico, quòd si hæc vera sint, nunquam erit tutum ipsis Monialibus sanis clausuram relinquere, & incassum etiam infectæ ejicerentur, tum quia etiam ipsis ejectis non cessaret causa pestis, nempe aëris alteratio ad qualitatem pravam ac perniciosam, eum etiam quia vitæ periculum non ab ipsis imminet, & si quod imminet, potest industria & cautione debita evitari, & quod imminet ab aëre non potest ejectione earum ullo modo evitari.

Neque in contrariū facit jam canonizata ac receptissima Doctorum sententia, quia suadent; In peste citò, ac longè fuge, ac tardè redi, de qua tam Medici, quàm Iurisconsulti, quia id veritatem haberet, quando liceret fugere antequā loci aër putrescerer, 9

nam

nam aliàs fuga non solùm non est proficua, sed nocua, cùm, ut diximus, aëtis etiam mutatio tempore pestilenti adeò sit perniciosa, ut etiam mutatio in meliorem tuta non sit, nam, quod admiratione dignum est, Natura potiùs assuescit sensim, ac paulatim aëri pestifero, quàm bono & laudabili, si contrarietur illi, in quo ante commorabatur, quod experientia confirmat in iis, qui in carceribus detinentur, aut clausuris, ut aliàs dictum est, nam non obstante aëris putrefactione, quæ in peste fit, minùs quàm cæteri homines, peste prehenduntur, ut notavi *lib. 3. harum quæst. tit. 3.* Hinc fit, ut semper principium pestis dicamus esse ab advenis comportatum ad nos, nam ob aëtis mutationem, quæ, ut dixi, eo tempore est maximè nocua, advenæ ante alios infirmantur, licet eodem tempore alij permulti infirmentur absque eo quod cum Advenis ullam consuetudinem, aut commerciũ habuerint. Sed quomodocunq; sit, sanæ Moniales tempore Pestis non debeent clausuram relinquere ob periculum infectionis, quia fuga sibi non caverent, neque infirmæ essent dimitteodæ, quia ut dixi, nõ ab ipsis imminet verè periculum, & quod imminet, præcaveri cautione potest, ut sequestrando eas ab aliis, & earum curæ eas præfigendo, quæ magis tutæ servari à peste posse existimantur, ut vetustiores sunt, & quæ aliis longis infirmatibus conflictatæ fuerint, & bas ipsas monendo, ut debitis antidotis, & victus ratione laudabili, aliisq; cautionibus ad se muniendas utantur, quibus uti eos oportet, qui peste infectorum curationi assident.

Quod si ex indulgentia & permissione Pontificis, Episcopi, & aliorum, qui Monialibus præsunt, ad timorem saltem ipsarum Monialium cohibendum, hærentes maximè communi hominum opinioni de contagio dubitatur, utrum sanæ, an infirmæ permittendæ sint à clausura exire, certè si ad contagium respiciamus, potiùs quàm sanæ infirmæ sunt dimittendæ, non solùm quia pauciores numero erunt infirmæ, quàm sanæ, sed quia sanis exeuntibus ob aëris mutationem periclitarentur, & nihil boni ipsis infirmis à sanarum exitu emanaret.

Illud denique monendum, quòd vbi communis opinio de Contagio locum habere debeat, & aliquæ ex Monialibus debeant à clausura dimitti, pestem debere esse veram, hoc est morbum Epidemialem perniciosum, ac malignum, ex cuius vehementia, & pravitate plures occumberent, aliàs non sufficeret simplex Epidemia, etiãsi aliquibus esset perniciosa, & idcircò, ut à principio dixi, Pontifices permittẽres Monialibus exire à clausura ex causa Epidemiæ, intellexerunt Epidemiam perniciosam & pernecabilem, hoc est veram Pestem, cuius signa afferre superuacaneum omnino esset, cùm aliàs allata abundanter fuerint, *lib. 3. harum quæst. cit. tit. 3.*

SVMMARIVM.

1 *Monialis Peste, vel Lepra infecta à clausura dimissa debet sana facta ad illam redire.*
2 *Leprosi retinent in se ad longum tempus semina contagii.*
3 *Monialis Leprosa sana facta potest absque aliarum periculo ad clausuram redire.*
4 *Leprosa quando sit dicenda verè sanata, & n. seq.*
6 *Quandonam tutum sit cum Leprosa sana facta commorari, quando verò non.*
7 *Peste infecta si sanetur quandonam debeat ad clausuram redire.*
8 *Sana Moniales ob Contagiõ timorem clausuram relinquentes, quando teneantur ad eam reverti.*

Moniales Lepra, vel Peste infectæ, & à clausura dimissæ, si sanentur, quandonam reverti ad clausuram teneantur.

QVÆSTIO IV.

SVmmi Pontifices permittentes Monialibus ex te à clausura ob alteram ex prænominatis causis, nempe vel ob timorem contrahendi huiusmodi morbos, vel ob easdem Pestis, vel Lepræ infectionem, iubent etiam, ut cessante timore, aut sanis factis infirmis, si dimissæ à clausura fuerint, ad eandem clausuram revertantur, ibi, sed nec in prædictis casibus extra illa nisi ad necessarium tempus stare licere. Circa quæ nonnulla sunt à nobis etiam considerãda, & primo quoad Lepram duo occurrunt dubia; primum, utrum Leprosa etiamsi sanata videatur, teneatur ad clausuram, & Moniales debeant illam recipere.

Secundum, quanam ratione constare possit, Leprosam esse perfectè sanatam. Et quoad primum ratio dubitandi est, quia etiamsi Leprosi aliquando videantur sanati, & forte cum effectu, ac vere sanati sint, tamen retinent in se contagii seminia ad longum tempus, quibus & facilè in morbum reincidere consueverunt, & aliis quoque contagium communicare: nam si ipsa Leprosorum indumenta, & alia id genus, sed quid indumenta dixi? si ipsi inquam habitationis parietes, in qua Leprosi commorati fuerint, ea contagii seminia ad longum tempus retinere solent, unde in sacris abradebantur huiusmodi parietes ad domum emundandam, & contagii seminia dissipanda, quanto magis ipsa cutis, & carnes, & membra Leprosi etiam principali Lepræ causa remota, in se huiusmodi contagij seminia retinebunt? Ac profectò simile quid in dies experimur in morbo Gallico, cùm quidam ab eo curati, morbum tamen congredientibus communicent, & præcipuè fœminæ, quas cum Medicis omnibus observamus sæpissimè viros inficere, cùm tamen ipsæ sanæ degant. Ergo cùm adhuc militet causa, ob quam potissimum Monialis Leprosa à clausura fuerit dimissa, si semel sit ejecta, non ampliùs redire debebit, neque à sanis ampliùs, in clausuram admitti, etiamsi sanata omni ex parte videatur. Præterquam quod etiamsi seminia quoque contagii evanuisse contendamus, nunquam cessat naturalis quædam dispositio ad Lepram contrahendam, ob quam de facili semel sanati Leprosi, in morbum relabuntur. Neque solùm in morbo Gallico (qui morbus magis Lepræ similis videtur) sed in Peste etiam idem observamus, nempe quòd aliqui à Peste in nulla sanitatis parte contaminati, ex eo quia aliqua ex causa, quæcunque tandem illa fuerit, conceperint, seu majus susceperint in se Pestis seminia, alios inficiunt. Eodem quoque pacto cùm latere possint in corpore Leprosæ Monialis, etiamsi sanata sit, ipsius Lepræ seminia, ultra naturalem dispositionem, ex quibus & in morbum reincidere, & sanas inficere est apta, non erit in clausuram ulterius admittenda.

His tamen non obstantibus ad dubium absolutè dicendum, Monialem Leprosam, si sana sit facta, debere ac posse absque sanarum periculo in clausurã admitti suo tamen tempore, factisque diligentiis, quas faciendas monebimus: nam quod dicitur, Leprosos etiam sanatos retinere in se contagij seminia, non undequaque verũ est, si enim velimus hoc perpetuò habere locum, & hæc contagij seminia perpetuo hærere eorum corporibus, hoc quidem falsum omnino est, & experientiæ contrarium, cùm videamus plures Leprosos cum effectu à morbo sanatos, nec in posterum in morbum amplius reincidisse, neque alios cum ipsis commorantes, aut eorum consuetudine utentes coinquinasse.

Si autem velimus ea ſeminia, conſervari ad aliquod tempus rationabile, etiam poſt curatã Lepram, tunc concedi hoc poterit, ſed cum hoc etiam aſſerendum, poſſe ea contagij ſeminia poſt ſanatam Leprã facilè removeri, vt lotionibus, balneis, freqoentata corporis emundatione, ac iterata, immò affectata indumentorum cujuſvis generis mutatione, ac membrorum ſæpios repetita munditie? quibus præcedentibus permittendum eſt, Leproſam ad clauſuram redire, omne enim infectionis periculum per id temporis ex adhibita diligentia evanuiſſe certo certiùs firmandum.

Neque verum eſt ſimile qoid evenire in Lepre, ut in morbo Gallico, & in Peſte, quia tam Peſtis, quàm morbi Gallici ſeminia poſſunt in aliqua corporis parte ita hærere, ut de ſe nullam ſignificationem præbeant, interimque totum corpus ſanum appareat. In Lepra neceſſe eſt, ipſum ſangnificationis principium, hoc eſt hepar, hæc ſeminia retinere, ex quibus Leproſus aptus reddatur ad morbi reincidentiam, & ſi quæ ſeminia in cute, & carnibus remaneant, aut in quavis corporis parte ex prædictis diligentiis adhibitis facilè diluuntur, ita ut neque ſanis inde ullum periculum infectionis imminere poſſit, neque ipſis infirmis recidivæ. Secundum dubium erat, quomodo certo conſtare debeat, Leproſam eſſe ſanatam, ut ſciamus quando ad clauſuram redire teneatur, & quando teneantur ſanæ illã in clauſuram admittere. Sanam ergo dicendum eſſe factam Leproſam, cùm ad ſtatũ naturalem redierit, quod ſuccedit cùm ceſſaverint omni ex parte, & in totum omnia, ac ſingula incommoda, & accidentia, quæ Lepram ipſam concomitantur. Circa quæ adnotandum, quòd permiſſio exeundi à clauſura facta

4 Moniali Leproſæ, cenſenda facta in vera, ac legitima Lepra, non promiſcuè in quavis ſimili diſpoſitione, etiamſi quàm proximè ad Lepram accederet; quia cæteræ omnes, ac quæcunque cutaneæ infectiones, dummodo nõ pervenerint ad Lepræ naturam, quin & ipſamet Lepra, dummodo nõ ſit confirmata, poſſunt, licet non ſine difficultate, ſuperari, nec periculum minantur tam præſentaneum; neque ſi contagio communicentur, tam horribiles, ac fœdæ naturæ ſunt, ut ſanas viſu ipſo exterreant, quemadmodum in vera, ac confirmata Lepra ſuccedit. Itaq; Leproſa ut à clauſura ejici debeat, præ ſe ferre debet omnia ſigna veræ, ac conſummatæ Lepræ, iiſque ceſſantibus, & undequaque evaneſcentibus, videretur firmandum, Leproſam eſſe perfectè ſanatam, ac debere ad clauſuram reverti. Verùmenimverò aliter ſeſe res habet; nam non ſolùm neceſſe eſt ad ſanarum tutelam, infirmam non retinere ullum ex ſignis veræ Lepræ, ſed neque retinere eam oportet ullam diſpoſitioné ad Lepram, unde etiamſi ab eius cute ſquamoſa quædã corpuſcula ut antea, ampliùs non decidant, & caro jam ſuum naturalem colorem recuperaverit, & cætera ſymptomata, quæ veram Leprã concomitantur, penitus ceſſaverint, & tamen perſeveret adhuc univerſalis quidam prutitus, velut incipiente ſcabie, ita ut videatur Lepra in levẽ ſcabiem mutata, nec ſibi, nec ſanis Monialibus poterit eſſe tutos reditus in clauſuram, quia facilè morbus recrudeſcere poteſt, & levis ille prutitus, aut ſcabies in novam Lepram degenerare. Ergo, ut tutus ejus reditus ſit, ad eum ſtatum devenire eam oportet, ac ſi nunquam ægrotaſſet.

5 Carnis ergo diſpoſitio talis eſſe debet, ut naturalem colorem, mollitiem, & levitatem recuperaverit. Nulla in facie tumefactio, nullus in oculis rubor, nulla fuſcedo, nulla obſcuritas appareat, nulla reſpirandi difficoltas eam moleſtet, nulla vocis craſſities, vel raucedo, nulla ſternutatio frequens adnotetur. Anhelitus ſuum naturalem odorem ſervet; locutio libera ſit, nec per nares fiat, capilli in ſuo ſtatu perſiſtant; neque rariores, aot ſubtiliores, quàm ante morbum eſſent, ſint, ſudor nullus olidus appareat, ſomni fiant placidi, nec in ſomnis terrores adſint; ſed ipſa ſomnia ſint qualia in benè valentibus eſſe debent, non horribilia, neque melancholica, neque phantaſmatibus turpibus perturbata. Motes quoque reditum ad conſuetum faciant; forma ipſius corporis, atque habitus ſit qualis antè quamcunque infectionem erat, non craſſior, ac pinguior, neque tenuior. Facies, & caput ab omni inquinamento ſint libera, & cutis univerſi corporis levis, æqualis, & munda. Nullum ulcus, & maximè in palato, & naribus, aut circumvicinis partibus appareat; crura, & pedes naturalem diſpoſitionem retineant, tunc enim ſane judicari poterit, & ad clauſuram redire.

6 Sed adhuc dubitari poteſt, an ſanæ tutò cum infirma ſic ſanata commorari poſſint, & cum ea conſuetudinem habere, ejusque res & veſtimenta impune in uſum proprium convertere, & hoc, quia tametſi undequaque ſana videatur facta, tamen ob naturalem diſpoſitionem poſſet ſanis contagium communicare. Circa hoc igitur videtur dicendum, quòd Leproſa vel incidit in morbum ex naturali quadam diſpoſitione, & maxime hæreditaria, vel ob errores in victu, & in uſu ſex rerum non naturaliũ commiſſos, & ex cauſa externa, & præcipuè ex contagio ab aliis contracto, in priori enim caſu non vacaret ſuſpicione conſuetudo cum infirma, & commoratio longa, aut accubitus cum ea, & exceptio aſſidua ipſius exſpirationis non obſtante integra, atque incolumi ſanitate, ad qoam rediiſſet; multa ergo cautela opus eſſet, neque cum illa frequenter commorari ſana oporteret, neque ejus indumentis uti, vel cibum una capere, & ipſius pocula in potando præ manibus habere, quia ſemper periculum Infectionis hæret in radice, & à Natura ipſa, & poſſunt ex improviſo ſeminia morbi excitari, ac repullulare, & ſanas inficere. Eſt enim viriũ in ſeminibus, quod nullo tempore, ac nulla arte, & induſtria removeri poteſt. In poſteriori caſo nihil horum timendum, ubi verè, ac perfectè Monialis infirma à Lepra mundata fuerit, & ad ſtatum naturalem pleniſſimè redierit.

7 Porrò circa Peſtem dubitari poteſt, quandonam teneatur Monialis ex Peſte reconvaleſcens ad clauſuram redire, ita ut tuto à ſanis admitti poſſit, ac dicendũ non ſufficere, ut infirma ſana videatur facta, ad hoc ut ad clauſurã redeat, ſed abeſſe etiam oportet omne recidivæ periculum, quod manifeſtum fit non tantùm ex ceſſatione febris, & aliorũ ſymptomatum Peſtem concomitantium, ſed ex redito ad ſtatum naturalẽ omni ex parte, ita ut neque ſitis adſit, neque vigiliæ, neque laſſitudines, neque inappetentia, neque aliud quicqoam, quod perfectè ſano homini non conveniat. Tunc enim adhibitis opportunis diligentiis in mundando propriũ corpus à ſorditie, & ab inquinamentis ipſius Peſtis mutando veſtimenta, & cooperimenta, qoibus vigente morbo uſa eſt, poterit, ac debebit Monialis in clauſuram redire, & ſanæ poterunt illam abſque ullo timore admittere.

Nec quicquam contra faceret, quòd quemadmodum in Lepra retinentur etiam poſt ſanationẽ contagij ſeminia, ut ſuprà dictũ eſt, ita ſuccedere poſſit de Peſte, & ſic eodem modo periculo non vacet,

Monialem ex Peste sanatam, & à clausura jam dimissam, in clausurā de novo admittere, ut periculo non vacat, Leprosam admittere in clausuram etiam postquam fuerit sanata: nam dupliciter responderi potest, primo dicendo, quod seminia contagij ipsius Lepræ fundantur in materia lenta, ac viscida, & quæ diu hæret, quandocunque alicui materiæ adhæserint, ut vestibus, carnibus, immò ipsis domicilij parietibus; contrà verò seminia contagij in peste fundantur in materia tenuiori, & maximæ activitatis, & quæ facilè vel ex se, vel modica industria adhibita evanescit, nam idcirco producunt morbos acutos, immò inquam acutissimos. Secundo responderi potest, causam Lepræ esse ab infectione Viscerum ab internis emanantem; Pestis causam esse ab infectione Aëris, vel à contagio, & à causa omnino extrinseca, cujus efficacia & energia in agēdo faciliùs evanescit, contra quàm eveniat de causa Lepræ, quæ ab intrinseco pendens non potest facilè avelli. Vlteriùs in dubium verti potest, utrum 8 pluribus Monialibus Peste infectis ex coinquinatione Aëris ipsius Monasterij, & à clausura exeuntes possint tuto ad eam, & quando redire. Sic etiam si sanæ ob loci infectionē exierint, quando reverti tuto possint; & cùm utriusq; casus eadem sit ratio, dicendum, quòd si Pestis fuerit Popularis, hoc est non monasterio solùm, sed universo loco, & civitati communis, non antè redire eas ad clausurā debere, quàm omnis Pestis labes, & suspicio prorsus evanuerit, quod tunc manifestum erit, cum jam nullus in civitate ex peste ampliùs ægrotaverit, & in morbis vagātibus nullus malignitatis character se prodat, quem à prægressa Aëris putredine originē ducere suspicemur. Quòd si Pestis fuerit ipsi tantùm monasterio familiaris, ut evenire interdum nō monasteriis solùm, sed particularibus domibus aliàs dictum est, tunc non antè illas debere redire firmandum, quàm temporis constitutione mutata, & ipso monasterio opportunis diligentiis expiato, ut ab illuvie, & seminiis prægressæ putredinis, si quæ remanserint, emundetur; sed de his in quæstione seq. nonnulla.

SVMMARIVM.

1 *Moniales aliquando ex vitio Aëris ipsius clausuræ infirmantur, & id quot modis evenire possit.*
2 *Verùm si Aër clausuræ videatur manifestè alicui Moniali perniciosus, possit judicari legitima causa dimittendi eam à clausura.*
3 *Et quid si idem Aër esset pluribus damnosus.*
4 *Moniales S. Sixti ad Quirinalem translatæ ob Aëris clausuræ S. Sixti pravitatem.*
5 *Quid si ex vitio Aëris ipsius clausuræ quotannis aliquæ graviter ægrotarent, ac perirent.*
6 *Et quid si singulis tribus, aut quatuor, vel quinque annis id accideret.*
7 *Et quid si magis de raro eveniret, ut singulis quindecim, vel viginti annis; num. seq.*
9 *Prædictorum declaratio, & limitatio ex emendabilitate, vel inemendabilitate vitij ipsius Aëris.*

De Monialibus, quæ ex culpa aëris ipsius Clausuræ infirmantur, & in quibus casibus videatur adesse justa causa relinquendi Clausuram.

QVÆSTIO V.

1 NOn raro evenire potest, ac de facto usu venit, ut aliquæ Moniales ex vitio Aëris ipsius clausuræ in quosdā morbos non aspernabiles illos quidē, sed vel vitæ periculo, vel contumacia, & sanandi difficultate, vel accidentium horribilium concomitantia notabiles incidant. Hoc autem vel alicui Moniali tantùm, vel pluribus accidit, idque vel statutis temporibus, ut singulis annis Vere, vel Autumno, Æstate, vel Hyeme, vel alternis, vel ternis, vel quaternis singulis annis, vigētibus maximè certis tempestatibus, ut Borealibus, vel Austrinis, humidis, ac pluviosis, vel siccis, pro quarum differētia variant etiam ipsi morbi natura & periculo; nam aliqui sunt pravæ, ac malignæ conditionis, ac ferè pestilentes, terminanturque utplurimum ad mortem non aliter quàm verè pestilentiales, alij verò terminantur ad salutem utplurimum, quorum duplex genus est: nam alij citò, & cum securitate ad salutem tendunt, alij sero admodum, nec sine dubietate, & periculosis symptomatibus, suntque ex sua natura rebelles, & contumaces, detinentque infirmos ad plures menses impeditos, & inhabiles ad Religionis, immò inquam ad propria munia obeunda. De illis morbis, qui citò terminantur ad salutē, nulla hic nobis habenda ratio videtur, sed tantùm de posterioribus, de quibus maxima quidem consideratio habenda.

Cæterùm Aëris prædictæ clausuræ vitium vel commune est totius clausuræ, vel certæ ejusdem clausuræ partis, ut exempli gratia; ejus tantùm, quæ ad Austrum vergit, vel ad Aquilonem, quod manifestum fit ex eo, quia illæ tantùm Moniales infirmantur, quæ eam Monasterij partem inhabitant, idque illis maxime succedit flantibus Austris, vel Aquilonibus, sed de particulari primùm Moniali loquamur, cui supponemus Aërem ipsius clausuræ esse ita contrarium, ut commorans in eo semper morbis conflictetur, non quidem nullius momenti, sed symptomatibus, & pertinacia non contēnendis, decidendum ergo erit, an huic Moniali concedi debeat licētia exeundi à clausura; ac profectò ubi nostra opinio veritatem haberet, quòd permissio exeundi à clausura respiciat tantùm universalis salutis interesse ipsarum Monialium, quia hæc certò nōnisi ob contagiosos quosdā morbos permissio emanavit, nempe ob Pestem, & Lepram, nulla causa justa offertur, ob quam permitti debeat huic Moniali exire à clausura, cum supponamus eam nec morbo contagioso laborare, neque aliis ullum sanitatis incommodum communicare posse. Et ità in similibus videtur decidisse Rota *in Eugubina Beneficij* quæ est *decisio* 382. inter impressas Buratti *n*.6. ubi voluit, non posse allegari insalubritatē aëris Monasterij à Monacho ibi professo, cùm ei obstet proprius consensus. Quæ quidem conclusio multò magis videtur habere locum in Moniali, quæ perpetuæ determinari monasterij clausuræ se adstrinxit. Egebit ergo hæc Monialis speciali Pontificis dispēsatione, cùm universali indulto inniti non possit. Itaque ubi specialis dispensatio desit, satis superq; erit si in ipsa clausura procuretur huic Moniali minùs noxia habitatio, & locus, qui laudabiliorem Aërem habere judicabitur. In sententia verò Navarræ, aliorumque Doctorum, justa offertur causa, ut permissione illa universali, (quatenùs ad quosdam alios casus particularem salutem Monialium concernentes extenditur) uti liceat deserendi clausuram, etiam absente contagio, & nullo imminente periculo ab ipsa infirma in alias Moniales contrahendi easdem infirmitates. Quod quidē procederet, ubi in ipsa Monasterij clausura nullus reperiretur locus, ubi hæc Monialis sana vivere posset, & à morbi reincidentia tuta commorari, qui si non reperiretur 2 talis, tunc locum haberet Navarræ, & aliorum opinio; & Ego quidem licet dicam non licere huic Moniali

Moniali ob propriam salutem recuperãdam à clausura exire, hoc significare volo, ut non liceat artčiis Pontificum, & sacrosanctæ Tridentinæ Synodi verbis; nam aliàs permissionem huic Moniali factam Iustitiæ consonam existimarem, tum ut illa propriam salutẽ recuperaret, (licet nullam ejus rei rationem habuisse Põtifices videantur, ut toties dixi) tum etiam ob ipsius universitatis, & totius Monasterij frequens, ac perenne incommodum, dum prædictæ infirmæ curæ quotannis vacare Moniales cogerentur, non sine periculo etiam salutis earum, quæ eam gubernant; nam ut quotidiana experientia palã fit, semper in diuturnis, ac difficilibus morbis ij, qui infirmorum hujusmodi curæ assident, illisque ministrant, vix ex longo incõmodo, & exceptione exhalationum pereuni ab infirmo corpore emanantium immunes ab aliquo morbo evadunt.

3 Quid dicendum prætereà esset, ubi Aër ipsius clausuræ, non uni tãtùm Moniali, sed pluribus esset maximè inimicus, ita ut quotannis plures eodem morbo infirmarentur? dico autẽ ex morbo longo, difficili, & cõtumaci, nec ab omni periculo immuni. Hoc dupliciter evenire potest, vel quòd certæ quædam Moniales, ut quæ magis valetudinariæ sunt, quotannis eo morbo prehendũtur, vel quòd indifferenter omnes, ac modò hæ, modò illæ; in priori enim casu, patet clausuræ aërem non esse nisi certis personis infensum; in secundo autem patet esse infensum omnibus, & videretur quidem tantò magis justam causam relinquendi clausurã videri in priori casu, quantò plures infirmarentur, ita ut concedi facilè illis ea de re posset licẽtia exeundi à clausura, & multò magis etiã justa relinquendi omninò monasterium militare videretur in secundo casu; nam ad quid Moniales in ea clausura detinere, ubi ob frequentes infirmitates plura eorum, ad quæ ut Religiosæ obligantur, peragere ex morbi impedimẽto non sunt aptæ? Satius ergo est locum cõmutare, & alio commigrare, ut aliàs factum fuisse accepimus

4 hic Romæ; nam cùm Moniales in clausura S. Sixti, ob Aëris illius pravitatem frequentissimè ægrotarent, & frequenter etiam ex morbo succumberent; ad Quirinalem sunt translatæ, ibique Monasterio nobilissimo quidem constructo sanæ posthac laudabilioris Aëris beneficio degerunt.

5 Dubio autẽ locus non est quòd si ex Aëris malitia non solùm frequẽter, & graviter, aut etiã longo tempore Moniales ægrotaverint, sed etiã quotannis una, aut altera ex morbi violentia perirent, tantò magis justa causa militaret relinquendi clausurã, & habitationem commutare: quod quanam lege, quibusve cautelis, ac conditionibus fieri oporteat, videndum apud Canonistas, inter quos videatur August. Barbos. *de off. & pot. Episc. Alleg.* 102.

6 Videntur prætereà hæc omnia amplianda ut non procedant tantùm, si singulis annis, ut relatum est, plures Moniales prænominata ratione ægrotaverint, aut perierint, sed etiam ubi singulis ternis, vel quaternis annis vel etiam pluribus idem eveniret, dummodò non raro de rarò id fieret, ut propter raritatem non videretur ulla ejus rei habenda ratio: nam controverti non debet, quòd causa relinquẽdi clausuram tantò minùs justa esset, quantò magis de

7 rarò similes infirmitates grassarentur, unde si singulis vigintiquinque annis id accideret, absque dubio

8 hæsitandum in hoc esset, nec tam facilè esset concedenda hujusmodi licentia, tametsi & cum hoc observari deberet etiam ipsius morbi vagantis cõditio; imò si singulis vigintiquinque annis morbus talis debaccharetur, ut plures Moniales abriperet; tunc etiam justa causa videretur militare ut liceret relinquere monasterium, & à clausura exire, aëremque ab eo vitio liberum inhabitandum suscipere. Quæ tamen omnia videntur limitanda, ut locum

9 habeant quando Aëris vitium neque auferre, neque emendare vel in totum, vel pro majori saltem parte possibile fuerit; idque constare fortè debebit ex prægressa diligentia, qua plura tentata, & machinata fuerint ad noxium Aëris vitium emendandum, aut tollendum, & tamen Moniales nihil inde boni fuerint consecutæ, unde ex anteacta experientia vitium inemendabile esse constet.

PAVLI ZACCHIÆ

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM,

LIBRI NONI TITVLVS PRIMVS:

De Fœtus Humani Animatione.

Continens Quæstiones quinque.

I. Quid Semen? quid Anima?

II. Semina quorumcunque viventium, homine excepto, propriam animam ex traduce à Progenitoribus recipere.

III. Animam Rationalem ex traduce non esse.

IV. Animam Rationalem de novo creari & infundi.

V. Fœtum humanum nullo unquam tempore alia Anima dotari nisi Rationali, eamque in ipso primo conceptionis momento à Deo creatam & infusam recipere.

SVMMARIVM.

1 *Anima Rationalis ex communi post quadraginta dies infunditur.*

2 *Fœtum tunc animam recipere vero cõsentaneum videtur, cum perfectè organizatus est.*

3 *Fœtum humanum non illicò Rationabilem Animam recipere communis opinio est; licet de tempore non omnes concordent.*

4 *Hominem prius vivere vita Plantæ, deinde vita Animalis, postremò Hominis.*

5 *Animam Rationalem in primo conceptionis momento præsentem esse.*
6 *Semen quid.*
7 *Principiũ mole est paucũ, facultate verò maximũ.*
8 *Ex semine non fit animal, sed perficitur.*
9 *Anima quid est ex Aristotele.*
10 *Corpus prius vivit, quàm sit organicum.*
11 *In semine non potuit dari aliud agens intrinsecum, quàm anima.*
12 *Anima quid cum Fernelio.*
13 *Anima in semine omnia ex se molitur absque ulla dependentia ab alio agente.*
14 *Quod generatur ab aliquo, & id ipsum quod generat, sunt idem specie, vel genere.*
15 *Anima Rationalis quid.*
16 *Anima inter se plurimum differunt.*
17 *Anima quæcũque divinitatis quoque modo particeps.*

Quid Seman, quid Anima.

QVÆSTIO I.

DE Animatione fœtus humani verba facere, cùm mihi sese aliàs obtulisset occasio coactus [1] sum communissimæ opinioni adhærere, quæ vult, Animam Rationalem post quadraginta dies fœtum informare; quæ opinio in eo maximè funda- [2] tur, quod verò consentaneum videtur, tunc fœtum propriam Animam recipere, cum perfectè organizatus est, ut testatur Galenus *lib. 15. de usu. c. 5.* at non ante quadragesimum fœtus perfectè organizatus est, ut omnes consentiunt, ergo in quadragesimo Animam recipere debet: & tamen Hippocr. *lib. 7. part. n. 9. & lib. de Nat. Puer. n. 10.* differentiam docens inter fœtus masculeos, & fœmineos, illos triginta, hos duobus supra quadraginta diebus dearticulari dixit, hoc est, ut existimaverim, perfectè organizari. Multò autem breviorem terminum ad hujusmodi perfectionem assignavit idem Hippocrates *lib. de Carn. n. 20.* inquiens. *Postquam genitura in uteros pervenit in septem diebus habet quacumque corpus habere debet.* Atque hoc pacto si corpus septem diebus absolutum est, in septimo animari fœtum consentaneum est. Sed inter Recentiores, Thom. Fien. *in lib. de format. fœt.* longioribus demonstrare conatus est, fœtum humanum triduo [3] perfici, ac tertia die ad summum, & ut seriùs Rationalem Animam recipere; & in summa omnes in hoc conveniunt, Animam Rationalem non illicò à conceptione fœtum habere, sed post aliquod tempus, de cujus termino tamen discordes inter se sunt, licet plurimi in quadragenario conveniant, ut ex superioribus patet. Sed advertendum, antequam ulterius progrediamur, Hippocratem, cum de fœtus formatione verba facit, de fœtus animatione nihil penitus mussitasse, sed tantum de corporis complemento, & dearticulatione, nempè quia Animam in Materia, & ex Materia esse volebat, ut ipse seipsum declarat de hominis conceptione verba faciens *lib. 1. de Diæta, n. 24.* dicens, *Si autem quis non credat animam animæ immisceri, demens est,* ita ut ex Hippocratis sententia in ipsa conceptione Animam adesse existimandum, cum anima utriusque maris, & fœminæ per semen ipsum immisceatur compari. Vnde opinio firmans, Animam Rationalem post aliquod tempus fœtui advenire, ad Hippocratem referri non potest; sed Aristoteli potius tribuenda, qui *lib. 2. de Generat. Animal. c. 1.* dicebat, Hominem [4] vivere primò vita Plantæ, deinceps vita Animalis, postremò Hominis *& cap. 3. lib. eod. Nihilominùs, ait, semina, & conceptus vivunt, quàm stirpes, & aliquandiu prolifica sunt, ergo animam in eis habere vegetativam, palam est, sed quamobrem eam primùm habere necesse sit, ex iis, quæ de anima alibi disseruimus manifestum est; sensualem etiam, qua animal est, tempore procedente recipi, & Rationalem, quà Homo, certum est; non enim simul & animal fit, & Homo, nec animal, & equus, eademque in cæteris animalibus ratio est, & quæ sequuntur.* Sed hæc Animarum Metamorphosis ab Aristotele introducta, imaginaria res est, & veritati contraria, quia unumquodque generans suo semine communicat genito propriam animam (Hominem excipio) consequens ergo est, Animal sensitivum communicate genito Animam sensitivam, per quam generat sibi simile, at communicans tantùm animam vegetativam non solùm non generat sibi simile, sed genere diversum. Insuper si genitum à generante sensitivo ante recipit animam tantùm vegetativam, docendum à quonam agente recipere posteà debeat animam sensitivam, at quodcumque agens ad hoc mihi assignes, extrinsecum esse oportet, quod est impossibile; & dato quod possibile esset, jam genitum non recipiet à genitore animam sensitivam, per quam futurum sit simile genitori, sed ab illo agente extrinseco: verum hæc uberius infrà, & tamen ex hujusmodi Aristotelis supposito factum est, ut particularis ratio habita apud omnes sit ipsius fœtus, cum inanimatus est, vel potiùs antequam Rationalem Animam recipiat & cum animatus est, illa jam recepta: præter Medicos enim, qui in Medicina facienda ejus differentiæ maximam rationem habent (quod ipsis necessarium est advertere, non respectu Animæ Rationalis præsentis, vel absentis, sed respectu temporis à conceptione distantis (ipsæ Leges tam Canonicæ, quàm Civiles pro ejusdem differentiæ ratione multa sanciverunt, ut aliàs ex ipsarum auctoritate adnotavi. *lib. 1. tit. 2. quæst. 9.*

Cæterùm non est operæpretium hic Auctores recensere, qui de tempore Animationis humani fœtus verba facientes, inter se non conveniunt, dummodò sciamus in principali puncto omnes, ac singulos convenire, uno excepto Daniele Sennerto; si quis tamen eos Auctores percurrere desiderat, ego Medicum ad Medicos remittam, & præcipuè ad prædictum Sennertum *in lib. Hipomnem. n. 4* [Bravo 709.] Iureconsultum autem, ad Alphonsum à Cerranza, *lib. de Part. nat. & leg. c. 1. §* 2. & ad novissim. P. Dianam *Resolut. Moral., part. 7. tract. 5. Resol. 6.*

Ego verò hanc communissimam opinionem cum suprà citato Sennerto ad trutinam revocans, & apertissimè conspiciens, non posse ullo modo salvari & magna, & innumera absurda, quæ de necessitate ad eam consequi animadverti, novæ, ac veritati multò magis consonæ adhærere coactus sum, nempe, Animam Rationalem à Deo Optimo Maximo tum primum creatam, & infusam in ipso [5] primo conceptionis momento præsentem esse; quæ opinio cum contra communissimam opinionem directo sit, antequam eam proponam, ac pluribus argumentis, atque illis quidem efficacissimis, confirmem atque stabiliam, nonnulla præfari necessarium duco, quæ recto tramite ad viam veritatis nos manuducentia, falsitatis tenebris undequaque excussis, ejusdem veritatis lumen nobis patefaciant. [Vide Horstium tom. 1. pag. 215.]

De semine, & de Anima in hoc discursu sermo futurus est, de utriusq; igitur natura aliqua breviter præmittenda; videamus ergo primò, quid sit semẽ, & relictis plerisque definitionibus ab aliis allatis, dicã, quòd semen est corpusculũ à vivente decisum aptum fieri perfectum vivens simile illi, unde est decisum: ac maximè ad rem dico, esse *corpusculum,*

nam

nam respectu Genitoris mole est paucum, habet enim rationem Principij, cujus natura est, ut mole sit paucum, facultate autem, ac potentia maximum. [7] Aristot. 1. *Cœli, tex.* 53. & *ibi* Averr. Additum est, *decisum à vivente*, cùm enim vitam accipere debeat vel per communicationem Animæ, ut in cæteris viventibus, vel per dispositionem ad Animam recipiendam, ut in Homine, oportet illud ab ipso vivẽte decidi ac separari. Adjecta deinde sunt ea verba, *aptum fieri perfectum vivens*, quia ex semine non fit Animal, cùm semẽ Anima dotetur (si de semine cæterorum Animalium loquamur) vel sit in proxima potentia, ut ea dotetur, ut semen humanum est, & [8] Animal fiat per subitam Animæ infusionẽ, ergo ex semine non fit Animal, sed semen cum animatũ sit, perficitur ab Anima, & in perfectum Animal deducitur. Æmil. Parisa. *lib. 3. Nobil. exerc. de subtil. Aver. exercit. 1. c. 40.* Denique additur, *simile illi, unde est decisum*, quia Anima à Progenitoribus semini communicata in cæteris Animalibus non modò esse, ac vitam communicat, sed etiam proprietates omnes, ac singulas suæ speciei conveniẽtes, ita ut nõ solùm corpus vegetabile sit vegetabile, aut corpus sensitivũ sit sensitivum, sed etiam sit hoc vegetabile, & hoc sensitivũ, nempe ut semen Lactucæ, Papaveris, Quercus, Pyri per Animam insitá à Progenitoribus in Lactucam, Papaver, Quercum, & Pyrum evadat, & semen Equi, Bovis, Canis, abeat in Equum, Bovẽ, Canem. Quonam autem modo semen humanum, cum quo Anima Hominis nequaquam traducitur, ut Anima cæterorum Animalium, aptum fiat, ut in Hominẽ evadat, & in Animal suo Genitori simile, dilucidè quantum mihi licebit, suo loco perficiam.

[9] Anima prætereà quid sit, Aristot. 2. docere voluit his verbis: *Anima est actus primus corporis organici potentia vitam habentis*, quam definitionem non esse undequaque bonam ostendunt pluribus, Æmil. Parisan. *loc. cit.* & Daniel. Sennert. *Hypomn. 4. cap. 7.* & [10] rationem adducunt, quia Anima non est Actus corporis organici, cum corpus priùs vivat, & habeat Animam, quàm sit organicum, ipsa namque Anima in semine existens organa sibi construit: nam aliàs oporteret organa ab alia Anima, vel ab alio Agente fabricari, sed hujusmodi Agens debet esse intrinsecum; *Nam ab aliquo extrinsecùs Agente effici quæque, aut viscera, aut alia membra, remotum à ratione est*, ut ad verbum ipse Aristoteles *lib. 2. de Generat. Animal. cap. 1.* & Averr. *in comment.* quia opera vitæ non possunt esse à principio extrinseco, D. Thom. *part. 1. quæst. 118. art. 7. ad 2.* [11] Verùm in semine non potest dari aliud Agens intrinsecum, quàm Anima, ergo organa fabricantur ab Anima, & sic Anima priùs informat corpora, quàm construantur organa: unde quoque sequitur, corpus, cujus Actus est Anima, non habere vitam potentia, imò repugnat corpus habere vitam potentia, & esse organicum; nam eo ipso, quod corpus est organicum, non solùm habet vitam actu, sed Anima est in eo in actu secundo, cùm jam per organa operetur. Sed dices, quomodò fieri potest, ut Anima organis orbata, ipsa organa sibi construat? Respondeo, quod nunquam deest Animæ organum, per quod operetur, quia simul cum semine in Homine, & in Brutis etiam simul cum Anima effunditur spiritus, per quem ipsa Anima omnia ut per instrumentum operatur, ac per illud organa construit, & omnia necessaria in fœtu construendo, ac formando. [Vide Horstium t. 1. p. 154.]

Sed quicquid sit de Animæ hac definitione ab Aristotele tradita, Ego ad rem meam, aliam ab ipso Aristotele non discrepantem afferam, quam tradidit *lib. 2. de Anim. text* 24. & cui convenit allata à Fernel [illegible] ac dicam, Animam esse [12] principium vitæ, & operationum omnium corporis viventis: nam quicquid vivit, habet Animam, & quicquid habet Animam vivit, nihilque non habens Animam vivit & nihil denique non vivens habet Animam; & licet inveniatur habens Animam non semper esse in actu operum vitæ, D. Thom. *part. 1. quæst. 77. art.* [illegible] Tamen quandocumque operationes apparent, Animæ præsentiam arguunt, & quia vita præcedit semper omnes operationes, ideircò antea dictum est, Animam esse principium vitæ: non enim Anima, nisi ante communicet vitam, ullam operationem edere potest, sed, communicata vita, illicò operari incipit in pluribus, vel in aliquibus; ut in aliquorum viventium seminibus residet tantùm, atque illa fœcunda reddit; sed quandocumque semina apto loco recipiantur, otiosa nunquam est: unde Anima quorumcunque seminum, ubi ab externa aliqua causa, ut calore Solis, Ignis, incubantis Avis, Vteri, ad operandum excitetur, post jam communicatam vitam, organa fabricat, & reddit illa in corpora animata: [13] quod quidem absque ulla, dependentia ab alio quovis agente, primariò dico ex se molitur, & omnia, quæ ad perfectum viventis corpus constituendum necessaria sunt, construit. Nutritio, Augmentatio, Partium efformatio in omnibus viventibus ab ea immediatè dependent, ab ea item in sensitivis sensus, & motus, ab ea quoque Intellectio in Homine originem, & causam habet; quin non solùm quæ viventibus, ut vegetabilibus, sensibilibus, & Rationalibus conveniunt, ab ipsa immediatam originem habent, sed insuper proprietates omnes, ac singulæ, quæ ut tali vegetabili, ut tali sensibili, ut Rationali conveniunt, quas occultas nominamus, imò non solùm eædem proprietates genericæ, nempe quæ generi; & specificæ, quæ speciei conveniunt, sed individuales etiam, quæ huic, aut illi individuo insunt, non aliunde suam dependentiam habent. Ab Anima, quam per semen à progenitoribus traducit, habet Rosæ planta ut spinis fulciatur, & armetur, ut florem pulcherrimum, hoc, aut illo colore insignem producat, qui gratissimum spiret odorem. Ab ea item sic traducta Portulaca, & Gramen, ut per terram repat, ab ea Cucurbita & volvulus, ut in altum attollantur. Ab ea vitis tortuosa gignitur, & sustentaculo indiga, aliàs in terram ruitura, uvis gignendis apta, unde vinum exprimatur, quod in Hominum potum facessat. Ab ea Abies erecta in altum assurgens producitur, fructu nullo insignis, sed ligneæ fabricæ aptus, odore sibi proprio insignis. Ab ea habet Avis, ut ovum producat Animam à Progenitoribus illi communicatam includens, ac cortice conservans, aptum quocumque calore Solis, Ignis, incubantis Avis, & hujusmodi fotum in avem suæ speciei evadere, pennis convestiri, volare aptum, & forma, quam possidet, & non alia conformatum. Ab ea Corvus crocitare novit, pennis nigris vestitur, & cætera sortitur Corvinæ naturæ convenientia. Pavo item habet ab ea ipsa Anima, ut cauda tam affabrefacta ditetur, ut stridore sit præ cæteris avibus notabilis, & cætera præseferat, quæ Pavonis naturam constituunt. Ab ea Equus hinnit, magnanimitatem præsefert, cursu plurimum valet, ac bello aptus est: Bos mugit, cornibus dotatur, ruminat, laboris tolerantissimus: Leo rugit, superbia jubæ insignis graditur,

aliis animantibus dominatur:Homo tandẽ erectus incedit,ſermone,ac loquela dotatur, & Intellectione aliis quibuſcunque viventibus in ſubcœleſti hoc globo præeſt,& manibus ſibi cuncta ſubjicit,ac alia quæcumque animalia ſibi obedire facit. Anima ergò omnium Animalium, Homine excepto, quia à Progenitoribus per ſemen traducitur,& eſt,ut ita dicam,pars ipſius Animæ Genitoris, non niſi ſimilem prolem Progenitoribus efformare poteſt. & quia Roſæ planta florem odoratiſſimum producit, ſemen à Roſæ Planta deciſum traducens ſe, cum animam ipſius Plantæ, eundem florem eadem imagine.eodemque odore inſignem, de ſe nova Planta elicita producere à Natura aptum eſt, & ſic de cæteris. Internoſcamus ergò.obſecro,jam Animæ ipſius naturam, neque adimamus illi vim, & energiam,quam habet;eam aliquibus mendicatis Agentibus tribuendo, quod dum aliqui ſeſe excarnificant, ut aſſequatur, non aliter certè facere mihi videntur, quàm faciat homo lumine captus, longè à ſe id manibus quæritans,quod propè ſe habet, Quærimus extra corpus viventis Agens operationum,quæ in eo conſpiciuntur,quod in eodem corpore continetur, & eidem corpori intrinſecum eſt. Eludendæ ergò omninò eorum opiniones ſunt,qui corpora viventia à Cœlo,à ſtellis,ab Anima Mundi, à Calore,à Sole,ab Vtero,à Progenitorum formatrice, aut ab hujuſmodi aliqua cauſa efformari, ac diſponi ſibi perſuadent,cùm omnes prædictę cauſę, ac ſi quæ præter Animam de novo excogitari poſſint,extrinſecæ ſint,neque aptæ ad operationes vitæ in alieno corpore edendas;cùm enim neceſſe ſit, ut,quod generatur ab aliquo,& id ipſum quod generat.ſint idem ſpecie,vel genere,Averr.*libro ſecundo,de Generat. Animal.capite primo*,& cùm conſtet ob id operationes corporis viventis ſimiles apparere generanti,conſtat ex conſequenti,eas cauſas longè diſtare à Natura corporis generati,& ſic nequaquam poſſe eſſe principium ullarum operationum in ipſo apparentium.Rectè igitur dictum eſt, *Animam eſſe principium vitæ,& operationum corporis viventis.* Portò licet hæc definitio tanquam univerſalis etiam Animæ Rationali conveniat, ſi tamen peculiariùs eam definire quis ambigeret,uno commutato verbo dicere poſſet, Animam Rationalem eſſe principium vitæ,& operationum corporis humani, ſumendo tamen corporis nomen pro toto compoſito,nimirum pro ipſo Homine, quia Intellectio, quæ eſt omnium operationum in Homine nobiliſſima, nullatenùs à corpore dependentiam habet.Sed eadem definitio,quæ cuicumque Animæ adaptari poteſt,unico commutato verbo,ut in definitione Animæ Rationalis factum eſt, poteſt particularibus Animalium ſpeciebus aptari.

14

15

16 Tametſi denique Animæ inter ſe plurimùm differant, & maximè ab alia quacunque differat Rationalis,quia immaterialis,ac per ſe ſubſiſtens cùm ſit,cæteræ omnes materiales ſunt, nec per ſe ſubſiſtentes,ſed à materia inſeparabiles,& hæ ipſæ Animæ cæterorũ Animaliũ differant inter ſe prout magis, aut minùs ad ſpiritualem naturam accedant, aut ab ea recedunt, & prout magis, aut minùs in materia ſunt immerſæ,eique affixæ,& inhærentes,

17 tamen Anima quæcumque etiam ignobiliſſima, plurimúmque materialis, divinitatis propè cujuſdam particeps à ſummo Creatore facta videtur,ob quam tanta,ac tam multa etiam in viliſſima materia viventium corporum machinari valeat, quorum ne minimum quid humanus Intellectus ſumma ſua induſtria imitari poteſt; Ipſa inſenſibilium vegetabiliũ Anima quot, & quanta in humillimis plantis efficere conſpicitur? Plantas,virgulta, arbores ſuis quaſque foliis.ſuo flore,ſuo fructu,ſuo ſemine, ſuo odore,ſuis qualitatibus,ſuis figuris ad amuſſim, & nihil omninò aberrans ad ſimilitudinẽ ipſam Progenitorum,& non aliàs imbuit atque exornat;quarum quidem rerum unaquæque per ſe poteſt ſummam admirationem obſervantibus excitare, quæ tamen admiratio,etiamſi tanta ſit,tamẽ generatrici virtuti comparata nullius momenti videri poſſet: nam nónne virtutum penè divinam Animam etiam horum vegetabilium habere dicemus, quæ poſſit ex ipſis Plantis ſemina producere alias animas cõtinentia,quarum virtute tot numero novæ plantæ eandem omnes,ac ſingulæ virtutem habẽtes ex tam puſilla, ac modica materia, procreare valeant, ut creſcant, & multiplicentur juxta ſummi Opificis benedictionem, unde earum ſpecies conſerventur? Quid inſuper de Animalibus, quid tandem de Homine creaturarum omnium inferiorum nobiliſſima, dicemus? Quam minimam rem primò.quam poſteriùs admirari oporteat.ſi etiam minima in minimis, ac abjectiſſimis creaturis nunquam deſituram admirationem excitare in nobis valent? Mira autem hæc omnia, ac ſingula ab Anima, quam ex ſummi Creatoris juſſu prima viventia receperunt, non ab alio Agente promanare jam certus unuſquiſque eſſe poterit, qui Naturæ opera. non ex aliena opinione,ac non ſubſiſtentibus ſuppoſitionibus,ſed ex vero,reali,ac ſenſato diſcurſu examinare volet,

SVMMARIVM.

18 *Anima eſt indiviſibilis.*
19 *Forma materialis eſt inſeparabilis à materia.*
20 *Semen quando fiat animatum.*
21 *Semen ad quẽ finem à natura procreatum.Et n.29.*
22 *Anima Genitoris in cæteris viventibus communicatur ſemini,ut vis fermentatrix communicatur Maſſæ Panis à fermento.*
23 *Anima Genitoris in cæteris viventibus communicatur ſemini, ut communicatur flamma à candela accenſa,candela extincta.*
24 *Anima flammæ rectè æquiparata.*
25 *Materia nõ generat formã,ſed eſt propter formã.*
26 *Agens extrinſecum non poteſt generare corpus ſimile genitori ipſius ſeminis.*
27 *Operationes iam perfectæ,& adultæ Plantæ, ſunt à propria Anima Plantæ.*
28 *Dator principij transmutationis eſt dator finis ipſius forma.Et num.29.*
30 *Ineſt in ſemine omnium quod facit, ut fœcunda ſint ſemina,ex Ariſtotele.*
31 *Nihil conferre poteſt alteri id,quod non habet.*
32 *Materia non poteſt eſſe denudata à forma.*
33 *Quod ſufficit ad difficiliorem effectum, ſufficit ad faciliorem eiuſdem ſpeciei.*
34 *Ex Naturæ præſcripto ſpecierum conſervatio fit per individua mediante ſemine.*
35 *Anima præſentia cognoſcitur ex propriis operationibus.Et num.114.*

Semina quorumcunque viventium, Homine excepto, propriam Animam ex traduce à Progenitoribus recipere.

QVÆSTIO II.

SAtis patère poterat id,quod probandum in præſenti particula proponitur ex ſupradictis, niſi præſtare judicaſſem hoc ipſum ulterioribus, efficacioribúſque rationibus commonſtrare;nam non ſic facile perſuaſu nonnullis eſt,quomodo Anima,quæ indiviſibilis eſt, ut omnes formæ ſunt, Ariſtot. 3. 18

de

de Anima text. 24. & *ibi* Averr. *in comm. & 3. Physic. text.* 68. & 6. *eorund. tex.* 45. & Averr. *in comm.* communicari semini possit ab ipsis Progenitoribus, qui tamen ubi cognoscant, Animam cæterorum viventium, Homine excepto, esse formam materialem, ac ita materiæ inhærentem, ut ab ea sit inseparabilis, 19 ut materiales omnes formæ sunt, Aristot. *lib. de Anima, text.* 4. & *ibi* Averr. *in comm. & lib.* 4. *Physic. text.* 18. ubi idem Averr. non difficulter admittent eam, quamquam per se sit indivisibilis, ad divisionem materiæ divisibilem evadere, & ab uno subjecto in aliud se communicare, idem Aristot. *lib.* 8. *Physic. tex.* 38. & *ibi* Averr. *in commen.* quod duplici exemplo quanam ratione fiat declarari potest, si anteà illud addamus, Animam non idcircò, quòd sese per genitorem semini communicet, dividi, sed communicare se materiæ seminis ab ipso generante decisæ ac divisæ, quemadmodum non idcircò, quòd eadem anima communicet se oculo, auri, palato, aliisque partibus corporis, in tot partes dividitur, quot se communicat; sed ut per eam oculus videt, auris audit, palatum gustat, sic per eandem semen prolificum evadit. Et quamquam objici potest, quòd prænominatæ partes, nempe Oculus, Auris, Palatum, non sunt à corpore divisæ, & idcircò Anima, quæ totum corpus informat, benè communicare se illis possit, non sic autem semini, quod est corpus à toto disjū-20 ctum; Tamen dicendum, quòd semen non recipit Animā postquam est à toto divisū, sed in ipso actu divisionis à toto, quia dum est toto unitū cum cæteris partibus suo modo vivit, & particeps est ipsius Animæ, per quam prolificum evadit, & à toto divi-21 sum, & convenienti vase receptum, animal ex se constituit, ad eumque finem à Natura ordinatum id est, ut generans semen animatum generaret, per quod posset aliud individuum simile generāti producere ad specierum propagationem. Sed duobus promissis exemplis res illustrari potest, si dicamus, Animam Genitoris, nimirum Individui semē generantis, communicari semini non aliter quàm vis fermentatrix à fermento communicetur massæ panis; 22 non solùm enim virtus illa communicat se massæ illam fermentando, sed tribuendo insuper eandem virtutem fermentatricem, qua possit aliam Massam fermentare, & hæc aliam in infinitum, absque eo tamen, quod vis illa in primo fermento existēs quicquam de sua virtute ullo modo diminuat, Eodem quoque pacto Candela accensa communicat flammam suam candelæ extinctæ, neque tamen ejus lumen quicquam diminuitur, unde Ennius apud Cic.

Vt lumen de suo lumine accendit, facit,
Vt nihilominùs ipsi luceat, quàm cui accenderit.

23 Sed non modò flāmam, & lumen communicat candela accēsa extinctæ absque proprij luminis diminutione, sed etiam virtutem se communicandi aliis candelis, & se multiplicandi in infinitum, ac prætereà ipsam omnem virtutem, quam à Natura sortitur, omnia in suam substantiam, ac pabulum convertendi, ut ignis natura requirit, & in summa, cādela accensa sua flamma se alteri communicando, veluti progignit alias similes candelas accensas nō minori virtute præditas, sed eadem omninò, quam ipsa habet, instructas. Eodem igitur pacto dicendū, Animam quorumlibet viventium, si Humanam excipiamus, tanquam flammam communicare se seminibus ab ipsis viventibus decisis, ac unà communicare illis eandem prorsùs virtutem, quam ipsa in corpore vivēte possidet, absque eo quod ipsa quicquam diminuatur, aut deterioris cōditionis evadat, aut de insita sibi à Natura virtute aliquid amittat.

Et appositè eoidem Anima cæterorum viventium flammæ assimilatur, quemadmodum enim flamma 24 est quid summæ activitatis, materiæ tamē ita inhærens ut ab illa sit inseparabilis, nec ad longius tēporis spatium vitam protrahat, quàm ipsa materia duret, & ipsa pereunte prorsùs extinguitur, sic etiā prædicta Anima est substātia tenuissima ipsius corporis animati, ac summæ activitatis, sed materiæ ita affixa, ut ab ea inseparabilis omninò existat, nec ad diuturnius temporis spatium vivat, quàm materiæ ipsi adhærere possit, nam ab ea separata illicò in Auras evanescit, & in nihilum abit, interitque; & quemadmodum flamma materiæ apprehensa, seipsam, ut dixi, multiplicat, si novam materiam obviam habeat, cui se communicare, & adhærere possit, sic & Anima cæterorum vivētium sejpsam multiplicat cōmunicando se in iisdem viventium corporibus semini, quod intra se generant, materia nēpe ad id Natura producta & elaborata, ut inde nova individua emergant ad specierum perpetuitatē.

Iam verò quanam potiori ratione probari id ipsum firmiter possit, enitendum; patet igitur nonnisi ex semine formari posse corpus vivens simile Genitori, à quo semen est decisum. Corporis ergo formatio vel fit ab ipso semine prout est materia absque Anima, vel ab Agente aliquo extrinseco, vel ab alio Agente præter Animam ipsi semini in-25 trinseco. Ab ipso semine fieri non potest, quia materia non generat formam, sed est propter formam, non forma propter materiam. Aristot. *lib.* 2. *Phys. tex.* 26. & *lib. eod. text.* 92 & in utroque loco Averr. *in comm.* præterquam quod materia nullam habet potentiam activam, D. Thom *part.* 3. *summ. quæst.* 32. *art.* 4. & nihil generat seipsum, ut notum est. Nec 26 formatio fieri potest ab Agente extrinseco, ut jam probatum est, & Agens extrinsecum, non potest generare corpus simile Genitori ipsius seminis, cùm nihil habeat commune cum hujusmodi Genitore, nec simile genitori existat, ut simile generare possit. Reliquum ergo est, ut corporis formatio fiat ab Agente aliquo ipsi semini intrinseco, sed hoc non potest aliud esse, quàm Anima, ergo in semine inest Anima, à qua pendet corporis viventis formatio. Quòd autem hoc Agens intrinsecum nō possit aliud esse, quàm Anima, adeò videtur patere, ut probatione nō egeat, ac profectò si quis velit, aliud in semine Agens reperiri, quàm Animam, debet notificare, quodnam illud Agens sit, ut hoc non crediderim ab ullo Philosopho quātumvis acuti, ac perspicacis, aut etiā contentiosi ingenij, assignari posse.

Præterea ubi semen cæterorum Animalium non esset Anima dotatum, neque Animam propriam à Genitoribus traduceret, necesse esset illam de foris advenire, & à semine esse sejunctam, & per se subsistere: sed si hoc esset, Animæ Brutorum, cæterorumque omnium Animalium non minùs quàm Anima Rationalis essent immortales, cum hæc verè à semine sit sejuncta, & per se subsistat, & de foris adveniat, & sit immortalis; sed hoc est falsissimum, ergo necesse est, semen cæterorum viventium secum Animam à Genitoribus traducere, ut inde corpus vivens efformetur. Vlteriùs si semen cæterorū Animalium non haberet Animam, operationes apparentes illicò atquè in actum producitur, essent alterius Agentis, non propriæ Animæ, sed hoc est impossibile, quia cùm operationes in perfecta Plāta, seu alio quovis viventis conspicuæ sint à pro-27 pria Anima, à propria quoque Anima debent procedere operationes quādocumque Planta, vel aliud quodlibet vivens iisdem operationibus se prodit,

28 *cùm dator principij transmutationis, sit dator finis ipsiusforma*, verba sunt Averrois, *lib. 2. de Gener. Animal. cap. 2.* Ergò si operationes perfecti viventis sunt à propria Anima, operationes apparentes primùm in semine erunt ab Anima in ipso semine existente, & hoc pacto semen erit animatum (vide *Idearum Operat. Ideam* Marci Marci.)

29 Addendum his, quòd semen in viventibus à Natura est destinatum ad specierum propagationem, sed id frustrà à Natura factum videretur, nisi aliquid inesset in semine, per quod aptum fieret ad specierum conservationem, nempe ad producendum vivens ejusdem speciei, cujus est generans, à quo semen est decisum. *Ergo inest in semine omnium, quod facit, ut fœcunda sint semina*: ita docente Aristotela *citato libro secundo de Generat. Animal. capite tertio*, necesse autem est, ut hoc sit semini intrinsecum; nam si secùs esset, illa aptitudo conservandarum specierum non esset ex parte seminis, sed ex parte Agentis extrinseci, quamobrem Aristoteles, *inest*, inquit, *in semine*, hoc est cum ipso semine prodit id quod illud fœcundum facit, quod idem est, ac si dixisset. semen habet in se principium tale, quod illud facit fœcundum, nempe habet in se principium, per quod sit aptum producere corpus vivens simile genitori, à quo semen prodiit. Hoc ergò, quod inest in semine viventium, & per quod fœcundum est, oportet, ut Agens sit nobilissimum, cùm ad ipsum pertineat, & suæ actioni demandetur ex ipsius rudi seminis materia formare, & constituere corpus viventis ad exquisitam normam, & inimitabilem similitudinem Genitoris; at in ipso semine aliud agens ad hoc ipsum aptum inesse, quàm Animam, sibi persuadere, delirare est.

30 Insuper si semen non haberet Animam, sequeretur, ex inanimato produci animatum, quia corpus vivens est animatum, & ex semine formatur, sed

31 hoc est impossibile, quia nihil conferre potest alteri, quod in se non habet quomodò ergo semen non habens Animam communicabit Animam corpori viventi ex ipso producendo? unde ergò habebit Animam corpus, quod vitam acquirit, & Animæ operationes molitur, ubi in semine non insit Anima à Genitore ipsi communicata?

32 Adde his, quòd Materia non potest esse denudata formâ, Averr. *libro secundo, Physic. comment.* 12. sed semen est materia. ergò nunquam denudata erit formâ; Cùm verò forma sit natura, Aristoteles *citat. lib. 2. Physic. tex.* 12. & *ibi* Averr. *in comment.* & semen à Natura habeat, ut sit prolificum, sequitur quod sit prolificum per formam; sed non posset esse prolificum, nisi viveret, neque vivere, nisi haberet Animam, ergò semen habet Animam, quæ est forma ipsius seminis, qua recedente non amplius est prolificum, quia corrumpitur, corruptio autem sequitur ad formæ recessum, forma verò est Anima.

33 Præterea, quod sufficit ad difficiliorem effectum producendum, multò magis sufficere potest ad effectum faciliorem ejusdem rationis; sed Anima quæ est in perfecto vivente sufficit ad omnes operationes corporis ipsius viventis etiam difficiliores, & nobiliores, ergò multò magis sufficiet ad rudiores operationes imperfecti viventis; unde Anima, quæ regit corpus jam perfectissimi viventis ex se, & nulla ope alterius Agentis adjuta, multò facilius moderabitur corpus seminis, ex quo vivens produci debet, & sic, cum operationes corporis perfecti viventis sint ejusdem rationis cum operationibus viventis imperfecti, de necessitate tam hæ, quàm illæ, ab uno eodemque Agente proficiscentur; unde cum illæ dependeant ab Anima, hæ quoque dependere dicendæ sunt ab Anima, & consequenter in semine inerit Anima. (Vid. Plato *in Tim.* Galenus *de marasmo cap. 5.* Zimara 2. *an. t.* 43. Vallesf. *l. 2. cap. 9.* Mercatus *l. 1. cap. 4.* Zacutus *l. 9. cap. 6.* Fonseca *l. 1. cap. 5.*

34 Cæterùm, ut jam iterum superiùs dicebam, ex Naturæ præscripto specierum conservatio fit per Individua, mediante semine; vel ergo Individua ad hanc specierum conservationem cócurrunt semine Anima denudato, & sic præstabunt tantummodò nudam materiam pro conservandis speciebus, nec poterit eo modo dici per ipsa eas conservari, sed per Agens quodcunque conferens semini Animam. Vel Individua communicant aliquid semini, per quod aptum sit ad conservandas species, nempe ad producendú ex se corpus vivens simile Generanti, à quo est decisum, & habemus intentum, namque hoc illud est, à quo non solùm corpus formatur, sed per quod operationes omnes corporis viventis fiunt, quod nihil aliud est, quàm Anima, ergò in semine inest Anima.

Denique argumentum, quod ab operationibus apparentibus deducitur, indissolubile est, nos enim Animæ præsentiam non aliunde comprehendimus quàm ex propriis ipsius Animæ operationibus, ut notum est, Io. Fern. *lib. 5. Phys. c. 1.* sed hæ operationes apparent in ipsa prima seminum conceptione (quomodocunque fiat) vel in ipso primo momento, quo deducuntur ad actum, ergò in ipso primo momento in ipsis seminibus præsés Anima est; quam absurdú autem futurum esset dicere. operationes apparentes in prima corporis viventis productione ex semine, non esse ab Anima propria, videant qui hujusmodi figmenta nobis imponere posse se credunt. Neque dicas ex motu magis, ac certiùs deprehendi Animæ præsentiá, quàm ex aliis operationibus. Quia hoc gratis dicitur, dùm aliæ operationes motú præcedétes alteri agenti tribui non possunt, quàm Animæ.

35 Hæc si veritatem habent, faciliè tanquam inane quid eluditur differentia Animationis maris, & fœmellæ; quam Doctores omnes unanimiter ponunt, tam mas enim, quàm fœmella in ipso primo mométó conceptionis seminum progenitorum Animam de foris à Deo infusam recipit; licet deinceps seriùs moveatur fœmella, quàm mas; ex quo motu tam Philosophi, quàm Medici arguere consueverunt Animæ præsentiam, quam tamen multò rationabilius ex vitæ operationibus, & ex formatione ipsius fœtus, quæ illicò à conceptione initiatur, arguere debebant, neque enim absque Animæ præsentia aut formari, aut vivere, aut ullo modo operari fœtus potest, quia nihil horum ab alia causa dependere potest, quàm ab intrinseca, neque in fœtu ulla alia intrinseca causa imaginari potest, quàm ipsa Anima. Cur ergò, inquies, tanta differentia intervenit inter Marem, & fœmellam, quoad primum motum in utero materno excitatum? quia, inquam, materia, & spiritus, ex quibus alteratur coagmentatur, non sunt ejusdem conditionis, & vigoris; materia namque ex qua producitur mas, minùs excrementis abundat majori spirituum copia turget, & calorem vividiorem obtinet; contrà, materia, ex qua producitur fœmella, magis excrementia humiditate referta, spirituum minùs ferax, & calorem ab ipsa humiditate refractum habet; unde consequens omninò est eitiùs suas operationes exercere Animam, ubi materiam affecuta sit, ex qua mas, quàm ex qua fœmella procreari debet.

Quod

Quod ut magis magisq; confirmetur, observandũ, quod eum nõ omniũ Marium, neq; omniũ fœmellarum idẽ sit temperamentũ eademque virtus, non omnes ideò Mares uno, eodémq; tempore, sed alij citius, alij serius primos motus in utero excitãt, sic etiã & fœmellæ, unde observare licet, Mares nonnullos ob eorum imbecillitatẽ serius moveri, quàm fœmellas, & alia ex parte citius fœmellas nõnullas ob earũ robur non moveri, quàm Mares. Nã quid causæ esse potest, quò minus omnes uno eodemq; tẽpore animã recipiant, si ea ab extrà advenit, & ab ipso Deo infunditur? Dices, fœtũ non debere recipere Animã Rationalem, nisi perfectè organizatus sit; hæc autẽ organizatio non eodẽ tẽpore in singulis perficitur ob temperamentorũ, & viriũ varietatẽ, unde & Anima diverso tẽpore in diversis cõceptibus se prodit. Sed hoc mihi videtur Deũ Naturæ subjicere, qui expectare debeat antequã Animã infundat, fœtus organizationẽ ab ipsa Natura machinatã; unde ne in tam impiã opinionem labamur, dicendũ, fœtus omnes in primo conceptionis momento tam Mares, quàm fœmellas Animam ab ipso summo Opifice tum primum & creatam, & infusam recipere, neque ullã in animatione differentiã Maris, & fœmellæ servari. Ac profectò illud maximè ponderandũ in hoc negotio videtur, quod annuimus, nempè quod ponere necessitatem infundendæ Animæ Rationalis non nisi quando fœtus est perfectè organizatus, est liberam Dei agendi potentiam ipsi Naturæ subjicere; quod absit ut affirmemus: ipse primus rerum Opifex & creare, & eodem momento infundere in humana semina simul congredientia, ac conceptum cõstituentia Rationalem Animam quandocumque libet, consuevit; non coactus ad id præstandum à corporis organizatione per ipsam Naturã constituto tẽpore facta.

Verumenimverò videor mihi actum agere, dum multi doctissimi Viri, ac Philosophi insignes, & maximè ex recentioribus, Æmil. Parisan. *Nobil. exercit. de subtil. lib. 3. exercit. 1. c. 3.* & Daniel. Sennert. *in lib. Hyppomn. n. 4. c. 6.* eam veritatẽ, quòd nempè semen sit animatũ, propalarunt, ac firmissimis quidem rationibus roborarunt, argumentis in contrariũ adductis plenissimè satisfacientes, ita ut mihi omnem provinciam ademptã velim aliquid ulteriùs addendi, aut respondendi, dum Lectorẽ meum humanissimũ ad eos, ne tædio illi sim, remitto, dum iis ipsis; quæ prædicti Auctores optimè, ac diligentissimè præstitêre, sermonem protrahere inaniter videar, dũmodò tamen ab utruque me omninò in eo dissentire Lectorem admoneã, quòd semen humanum sit non secùs ac cætera quæcumque semina animaliũ; Ego verò nullo modo animatum esse existimo, sed maximè falsam, & hæreticam Sennerti sententiam pronuntio, qui humanum semen Anima Rationali dotari contendit, eamque ex traduce esse; licet autem tolerabilior sit Parisani opinio existimantis, idem semen humanum Anima sensitiva tantùm dotatum esse, quam ex traduce à Progenitoribus derivari credit, tamen neque hanc opinionem esse veram firmissimis rationibus commonstrabo.

SVMMARIVM.

36 *Anima Rationalis non est ex traduce, & contrarium affirmare hæreticum est.*
37 *Si Anima Rationalis esset ex traduce, non posset esse immortalis. Et n. 67.*
38 *Hominis creatio in Sacra Genesi, quantùm differat à creatione cæterorum viventium.*
39 *Rationalis Anima est immortalis. Et num. 72.*
40 *Animæ Rationalis immortalitati quæ repugnent.*
41 *Non potest à re corruptibili res incorruptibilis generari.*
42 *Anima Rationalis non potest per materiam se ullo modo propagare.*
43 *Animam anima misceri, Hippocrati.*
44 *Anima Rationalis est ens per se subsistẽs. Et n. 65.*
45 *Vnum ens habere duas formas totales substantiales est impossibile.*
46 *Anima Rationalis est ens perfectum, & completũ.*
47 *Perfecto nihil addi potest.*
48 *Ex duobus entib. per se nõ potest unũ ens per se fieri.*
49 *Generari ex materia nõ idẽ est ac traduci ex materia*
50 *Quod aliqua ratione generatur, est corruptibile.*
51 *Semen licet sit animatum secundùm Sennertum, cur non potuit dici Homo.*
52 *In semine apparent operationes animæ.*
53 *Vivificatio seminis est operatio animæ prout anima est, non prout est hæc anima.*
54 *Semen, si esset dotatũ anima Rationali esset homo.*
55 *Forma substantialis non suscipit magis, & minus.*
56 *Anima Rationalis si sit ex traduce, est forma partialis, & incompleta.*
57 *Si anima Rationalis esset ex traduce, irrito existente semine, illa anima corrumperetur.*
58 *Dato uno absurdo, necesse est inde plura consequi.*
59 *Semen non potest esse fœcundum, nisi vivat, neque vivere, nisi habeat animam.*
60 *Proprium semper inest, & nunquam separatur ab eo, cujus est proprium.*
61 *Quod secundùm se convenit alicui, est ab ipso inseparabile.*
62 *Ex unico cõcubitu aliquando fit simplex cõceptus.*
63 *Anima immortalis non patitur dividi ad materiæ divisionem, ut mortalis.*
64 *Separatâ formâ à materia sequitur cõpositi corruptio.*
66 *Anima ex semine traducta, non est ab eo separabilis, neque absque semine existit.*
68 *Homo secundùm animam tantùm ad Dei imaginem factus est.*
69 *Animæ cæterorum viventiũ cum semine à Genitoribus traducuntur, & sunt formæ partiales.*
70 *Conceptus non fit ex unico semine viri, sed ex eo semini muliebri juncto.*
71 *Anima est tota in toto, & tota in qualibet parte.*
73 *Si anima Rationalis esset ex traduce, sequeretur Christũ Dominum non fuisse verũ Hominem.*
74 *Christus Domin. fuit verus, ac perfectissimus homo.*
75 *Christus Domin. fuit omniũ hominũ perfectissimus.*

Animam Rationalem ex traduce non esse.

QVÆSTIO III.

CVm pateat ex Theologica veritate, Animã Rationalem, non ut cæteras viventiũ Animas ex traduce esse, & hæreticum sit contrariũ asserere, D. Tho. *1. p. sum. q. 118. art. 2. in c.* videtur superfluum Physicis rationibus id ipsum demonstrare; quia tamen res agitur cum Philosopho, qui Theologicæ veritati non facilè acquiescet, necessarium omninò est, illũ physico discursu cõvincere, & suismet principiis, & concessis propositionibus meræ falsitatis redarguere. Sed, ut clarè pateat, in quibusnam ejus opinionem impugnemus binas ejus propositiones in medium afferamus, ex quarũ contrarietate appareat, illum mirum in modũ in alterutra cæcutiisse, altera pro vera accepta. Prima propositio est; *Animam Rationalẽ ex traduce per semẽ à Progenitoribus haberi.* Secunda autẽ primæ de directo contraria. *Rationalem Animã esse incorruptibilẽ, & immortalẽ.* Quas propositiones ubi ille sui, qua pollebat, ingenij acutie, ut decuit, examinasset, luce clariùs perspexisset, unã aliam destruere: nam dato quòd

36

37

Anima

Anima Rationalis ex traduce habeatur,non potest esse immortalis;& dato quod immortalis sit,nó potest ex traduce haberi.Sed quis interim est,qui Sénerti affectatam cæcitaté malitiæ insimulare nó debeat,ubi noverit,illú, qui nolle se Theologicis rationibus contédere profitetur, ex sacræ tamé Scripturæ verbis suo modo iotellectis falsas suas assertiones roborare studuisse , ac data opera recusasse differeotiá auimadvertere,quá inter creationé Hominis , & cæterotum Animaliú ipsa sacra Historia apertissimè, nec ulla ex parte dubia enarratione in mediú affert,quá tamen súma animadversiooe prosecuti sunt non Theologi solùm,sed etiá Medici,ut Franc. Valles. *in sua sacra Philos.c.*4.Haoc si ille sano judicio examinasset,nnnquá in tam impiá. & erroneam sententiá præcipité se dedisset ; nempe quod Anima Rationalis nó secus ac cęteræ corruptibiles, 38 & mortales ex traduce babeatur.In saeta igitur historia, Hominis ereatio non solùm quoad Animá, sed etiá quoad ipsum corpus multùm diversificatur à creatione cæterorú Animaliú,quia cætera ex ipsis elementis Dei jussu creata sunt corpore simul & Anima cópaginata;Homo verò ante (loquédo respectu nostri)corpore ab ipsomet Deo formatus est, ac dehinc Animá recepit ab eodé Deo.Instituit ergo Deus ipsam Naturá,illiq; facultaté dedit ex ipsa Elementorum materia omnia, ac singula Animalia per suas species generandi,ibi.*Germinet terra herbá virenté,Producant aqua reptile anima viventis, Producat terra Animã viventẽ in genere suo*,unde nó restricta fuit Naturæ potestas ad generaoda tantùm corpora viventiú Anima destituta,sed extésa est ad generanda corpora simul eum Anima, quia si fuisset ad generationé tátùm eorporú,frustratoria erat benedictio postmodú secuta ipsius Creatoris,*Crescite,& multiplicamini*. At verò Hominis creationé & quoad corpus , & quoad Animá sibi reservavit, ibi.*Faciamus Hominẽ ad imaginẽ, & similitudinem nostrã*.Vnde immediatè formavit illú de limo terræ, & inspirans in facié ejus spiraculú vitæ , factus est in Animam viventé.Quis ergo tam cóclamatæ cæcitatis homo est,qui ex hac sacræ Historiæ enarratione apertissimè non videat,cætera viventia simul cum corpore Animam recepisse eum ipsa materia productam,Hominem autem Animam ab extra ab omni materia sejunctam, & incorpoream sortitum fuisse ab ipso Deo infusam,non quidé ex ipsius Dei substantia,D.Th.*p.*1.*q.*90.*a.*1.*in c.*sed tunc primum ab ipso creatam ? Et hæc quidem sola per se sacræ Historiæ enarratio (si quam fidem sacræ Historiæ Sennertus habet)illum veritatis admonere debuit, cùm nobilissima creatura ad Dei ipsius imagiué facta,& quæ secundùm Animá, & secundùm eorpus, post Resurrectionem immortalis erat futura,nó ut cætera viventia & secúdùm Animam,& secundùm corpus corruptioni adjudicata,debuerit produci,sed alia,ex speciali ratione,quàm generentur aliæ Animæ,ac cæteræ creaturæ ex ipsa materia progenitæ.

Sed his jam omissis, videndú modò ex Physico discursu,quátoperè à veritate deviet Sénertus,facto primo hoc fundamento ex alterutra propositione ipsi acceptissima,quod nempe Rationalis Anima sit 39 immortalis: ex hoc enim unico fundamento omnia corruere necesse est,quæ ille pro traductione Animæ Rationalis ex semine in mediú affert.Immorta-40 litati enim undequaque repugnat,Animá per semé propagari ; repugnat immortalitati,Animá ad materiæ divisionem dividi , vel quomodocumque per materiam cómunicari;repugnat immortalitati,Animam Animæ misceri , aut quacumque alia ratione uniri.Repugnat immortalitati Animá aliquomodo perfici,eo quod sit forma incópleta,& partialis.Repugnat immortalitati,Animá aliter,quam per creationé fieri,quia fieret per generationem ex semine, sed non potest,ut fatetur ipsemet Sennert.*Hyppom.* 4. *c.* 10. è re corruptibili incorruptibilis generari; neque possibile est,virtuté activam,qoæ est in ma- 41 teria,extédere suam actiooé ad producendú immaterialem effectú, D.Tho.*p.*1.*cit.q.*118.*art.*2.*in c.* Et in súma ab omni veritate alienissimá est, Animam Rationalé ita materiæ associari,eidemque materiæ ita hærere,ut ex ipsa,& cum ipsa suá originem adipiscatur.Quæcumq; ergo de propagatione Animarú cæterorú viventium Sénertus affert, à códitione Animæ Rationalis tá lógè absunt,ut nulla ex parte illi applicari possint: unde quemadmodú ipsa Physica ratiocinatio apertè cómonstrat, Animas cæterorum viventiú tanquam materiæ affixas,eidemque perpetuò & indissolubiliter inhærentes, per eandé materiam,cui affixæ suot,se propagare,ac multiplicare. & de uno subjecto alteri se communicare, ut flamma candelæ accensæ communicatur eandelæ extinctæ , eodem quoque pacto eadé Ratiocinalis Physica,imò,&,quod maximum est,ipsa Theologi- 42. ca veritas,dilucidè docet,Aoimam Rationalé materiæ nullo modo addictam , imò in totum ab ea sejunctam,ac per se subsistentem, non posse per eandem materiá se propagare,ac multiplicare, aut aliqua ratione alteri se commiscere, & communicari, hoe enim taoquam erroneum , ac falsissimum non admittendum ; quinimò tanquam Catholicæ fidei minùs consonum.imò ab ea in totum alienum anathematizandum sentio.Quomodo enim eadem ratio esse potest entis materialis , & immaterialis , si omninò per propriam subsistentiam, & non subsistentiam utrumque distingui necesse est ?

Neque est , quòd quisquis sic contra veritatem 43 Catholicam, Hippocr.*l.*1 *de Diat.n.*14 auctoritaté objeiat, qui pro demente existimat cum, qui Animam Animæ non misceri dixerit.Nam Hippocrates lumine fidei orbatus Animam in sanguine reponit, quod idem est,ac si illam materialem,corruptibilé, ac mortalem esse affirmes.neque per se subsistentẽ, sed cótrà,Anima Rationalis est ens per se subsistés, 44 non potest ergo alteri misceri, cum impossibile sit ex duobus entibus per se , noum ens per se fieri; nam unum,idemque ens haberet duas formas sub- 45 stantiales,quod est impossibile, D.Th.*p.*1.*q.*76.*a* 3. *in c.* At verò in Hippocratis sententia, quam Sennert.amplectitur,Anima est in semine,& per semen à Genitoribus traducitur,& quia duplex semen secuodùm ipsum , & seeundùm veritatem etiam ad generationem concurrit masculeum & fœmineum, utromque autem est animatum , de necessitate sequitur , Animam Animæ misceri, quod & admittit Seonert.rationibus , de quibus apud ipsum , quas omninò inanes esse suo loco demonstrandum.

Sed ad hanc ipsam opinioné sequitur,quòd Aoima Rationalis sit forma imperfecta,& incompleta, & idcircò necesse sit, ut perficiatur, illam eum alia misceri,nempe illam, quæ est in semine viri misceri cum ea,quæ est in semine mulieris, ut ex utriusque unione fiat forma perfecta & completa,constituens Hominé in suo esse.Sed si Sennerto Anima Ratio- 46 nalis immortalis est ens per se est subsistens,& ens completum, ae perfectum , nam si per additionem perfici potest,nó potest esse immortalis,& si est ens 47 perfectum,non eget,ut alteri uniatur,nam perfecto nihil addi potest,deficeret enim, quod est impossibile.Aver.*lib.*1.*Cœli.comment.*4.neque ut ens per se 48 subsistens

subsistẽs potest alteri misceri, aut uniri, quia præterquam quod, ut dictum est, ex duobus entibus per se non potest unum ens per se fieri, nullum dari potest mediũ, per quod hæc entia uniri possint, sed quãtopere detrahit nobilitati Animæ humanæ, hic Sẽnertus, dum vult eam ex eo quòd partialis, & incõpleta forma sit, uniri alteri, ut perficiatur? certè hoc pacto idem erit Hominis fatum, & Brutorũ, Animã miscibilem, & alterabilẽ, ut Bruta, sortiri, & sic comparat nos jumentis insipientibus, & nos illis similes facit, corruptioni etiam secundùm Animam addictos.

Neque ullo modo subterfugere potest Sẽnertus, ubi dicat, Animam Rationalem non ideircò dici posse corruptibilem, quia ex traduce habeatur cùm diversum quid sit, Animã ex semine traduci, & illã [49] ex materia generari, quia generari ex materia, est, Animam ex materia fieri & produci de nõ esse ad esse, cùm generatio sit de nõ esse. Arist. *lib. 1. Phys. text. 21.* sed traduci, & propagari ex materia, est, Animam Generantis communicari per semen, & per ipsum propagari, ita ut ex eo fieri possit novum Animal simile Generanti. Sed hoc subterfugiũ nihil illi suf-[50]fragatur, quia etiamsi non idem absolutè sit, Animã generari, & illam traduci ex semine, tamẽ traduci ex semine est aliquo modo generari, quod autẽ aliquo modo generatur est corruptible, Arist. *lib. 1 Cæli tex. 31* & *ibi* Aver. *in cõm.* unde Arist. nõ simpliciter dixit, *quod generatur est corruptible*, sed addidit, *quod aliqua ratione generatur est corruptibile*, unde si Anima Rationalis ex traduce habetur, aliquo modo generatur & si cũ altera est miscibilis, alterabilis, & corruptibilis est. Sed contra hanc ipsam Sennerti conclusionẽ objiciebant aliqui, quòd si Anima ex traduce in semine adesset, cùm sit forma ipsius Hominis, semẽ esset Homo. Sed huic argumento (quod ego tanti non fecerim, quanti aliquos fecisse novi) respondet Sennertus, non posse semen humanum, etiamsi habeat Animam, dici Hominem ob diversitatem constitutionis sui corporis, quia Anima nõ exercet suas operationes in semine, prout, exercet in corpore perfecto ipsius Hominis, cum semen non sit adhuc [51] organizatum, & Anima nõ possit organis destituta suas operationes exercere, & ideircò semen, licet sit animatũ, Homo dici nõ potest: nam in plantis etiã, cæterisq; viventibus idẽ verificatur, quia neque semen Papaveris, neq; Lactucæ, Papaver, aut Lactuca est, neq; semẽ equi, nec Canis, equus, aut Canis est, cum corpus seminis earũ Plantarũ, eorumq; Animalium, nõ sit ita suis organis instructũ, ut Animæ earum Plantarum, eorumq; Animalium operationes suas exercere valeant. Huic tamẽ responsioni obstare posset, quòd ad alicujus vivẽtis essentiã satis esse videtur, si aliquę operationes animę in eo appareãt, neq; esse necessariũ omnes simul apparere, nam in [52] recenti fœtu nõ omnes operationes apparent, ut in animali perfecto. Modò certum est, in semine apparere operationes Animæ, dũ Anima illi cõmunicat vitam, & fœcunditatẽ; itaq; si Anima aliquã ex suis operationibus in semine exercet, ut patet, & Anima est forma dans esse rei, tantundem est dicere, semen Papaveris aut Lactucæ, & semẽ equi, aut Canis habet Animã, ac si dicas semẽ Papaveris, & Lactucæ est Papaver, & Lactuca, & semẽ equi, & Canis, est Equus, & Canis, non in potentia quidem tantũ, ut aliquis interpretari fortè voluerit, sed in actu, nam in actu est dum operationes exercet ad se pertinentes.

[53] Verũ enim verò pro Sennerto ad illud argumẽtum responderi potest, quòd vivificatio seminis nõ est operatio peculiaris alicujus Animæ, sed universalis cõveniens omnibus Animabus, ita ut denominatio corporis viventis non debeat à vivificatione desumi, sed ab operationibus huic Animæ propriis, nẽpè quæ ab ea emanare debẽt prout est talis Anima per traducẽ à Genitore, puta Papavere, Lactuca, Equo, Cane, semini communicata; quamvis ergò semẽ Papaveris, & Lactucæ, & semẽ Equi, & Canis habeant Animam, nõ possunt dici Papaver, Lactuca, Equus, Canis actu, quia Anima adhuc non exercet in semine operationes, quales Natura Papaveris, Lactucæ, Equi, Canis requirit, sed eas tantùm quæ illi competunt, ut formæ universali, qualis est vivificatio, & fœcundatio, unde nullæ ex aliis operationibus in seminibus apparent, quæ in jam productis animalibus, quarum singulæ diversificantur in unoquoque secundùm proprietates suæ speciei convenientes, & in summa non adaptati possent semini animalium, quæ ipsis animalibus adaptantur, habent enim semina naturam particularem semini, ut semini convenientem, hoc est vitam, & fœcunditatem, & nihil ultrà.

Sed quamquam hæc tueri possunt Sennerti opinionem in eo, quod respicit animas materiales, & corruptibiles, nequaquam eam tueri possunt in eo, quod respicit Animam Rationalem, quia cùm hæc de foris adveniat, & sit immortalis, non potest traduci cum semine à Parentibus, quod si secùs esset & semen haberet Animam Rationalem, semper esset verum dicere, semen Hominis est Homo: non enim idẽ potest esse de Anima Equi, & Anima Hominis, in semine Equi, & semine Hominis existente, quia in semine equi potest esse Anima, quæ ut universalis forma Animalium perfectorũ communicet semini vitam, & fœcunditatẽ absque eo, quòd possit dici, illud semen esse Equũ, quia non magis convenit semini equino vita, & fœcunditas, quàm conveniat semini Canino, Bovino, Suillo, & reliquis, cum ea operatio sit communis omnibus viventium Animabus, ut dictũ est. At verò Anima existens in semine Hominis, ex ipsius Sẽnerti assertione, est Anima Rationalis, quæ diversificat illud ab omnib. aliis seminibus, & cùm sit forma hominis, semen illã dotatũ, [54] erit Homo, sed semen equi etiam dotatum Anima equi, non est equus, quia illa Anima informat semẽ ut materiam quandã ab equo decisam, neq; potest dici forma equi quemadmodum Anima Rationalis est forma hominis: sed quomodo salvabit Sẽnertus, semen traducere secum Animã à Genitore, cùm cogatur (nec pudeat illũ asserere) Animam residentem in semine Viri esse formã partialem, & incompletã, perfici autem, & totalem formam fieri per unionẽ cum Anima existente in semine Mulieris? certè inferiorem facit Hominis conditionẽ, quàm Plantarum, aut quorumcunq; vegetabilium, quæ semina generant animata, & perfecta in suo genere, & non indiga, ut ab alia Anima perficiantur. Neq; valeret dicere, quòd non ideò Anima Rationalis in semine alterutrius ex Genitoribus existens dicatur imperfecta, quia verè imperfecta sit, sed quia uniendo se Animæ existenti in semine alterutrius magis perficiatur: Nam hoc modo forma substantialis susciperet magis, & minùs; contrà Aristot. *lib. 8. Metaphys. text. 10.* & D. Th. *par. 1. quæst. 76. art. 4. ad* 4. [55] præterquam sequeretur, Deum creare Animam nobilissimam diminutam, & imperfectam; nam quandocunque hæc Anima ex traduce habeatur, necessariò sequitur (quod & admittit Sennertus) ipsam esse dimidiatam, & partialem formam, cùm ea non ex [56] semine Viri tantùm ex una, sed ex semine quoque Mulieris ex altera traducatur: Sed profectò, licet Sẽnertus ex industria dissimulet, & Animæ Rationalis

immor

immortalitatem negate non audeat, tamen sub ea opinione traductionis Animæ per semen, later Anguis, ita ut qui ejus dicta intùs, & in cute perscrutari, & ad trutinā revocare voluerit, nō obscurè videbit, illum, etiamsi verbis contrarium profiteatur, de Rationalis Animæ immortalitate intrinsecè nullo modo benè sentire. Et quanam ratione de immortalitate Animæ benè sentire potest, qui eam cū seminis materia ita unitam, & hærentē facit, ut velit 57 nolit, firmare cogatur, ipsam cum semine perire, & in auras evanescere quandocunque ipsum semen à Generante decisum irritum evadit, neq; ut à Natura constitutum est, concipitur? nam si interroges Sennertū dicens, si Anima cum semine à Genitore traducitur, quid fiat Animæ illi in semine Viri, aut Mulieris existenti, cū per somnij ludibria, aut alio quocunque modo eorum alterutter semen excernit? nescit Sennertus se ab hac interrogatione extricare: undè licet profiteatur nolle se Theologica auctoritate, cum de his disputat, contendere, sed Physico tantùm discursu suas assertiones roborare, confugit 58 tamen ad Benedictionem divinam dicens, *Benedictionē illàm divinam, & dona illa gratia, qua semini, & Anima utrinsq; Parentis in conceptione conjuncta liberrima voluntate, & ordinatione Deus concessit, nullo modo semini alterutrius Parentis seorsim existenti, nec eo modo, qui ad generationem necessarius est, effuso, tribuenda esse.* Sed dato uno absurdo, necesse est, plura inde consequi. Si ex benedictione divina tam homini, quàm cæteris viventibus impertita factum est, secundùm ipsum, ut semen humanum ad instar seminum quorumlibet cæterorum viventium Animam à Progenitoribus secū trahat, ut Anima Progenitorum hoc modo propagata, & multiplicata speciem humanam per productionem novorum hominum servandam curet, hæc benedictio respiciet primò fœcunditatē seminis, quàm ipsius conceptionem, vel Hominis productionem per semen, faciendam, nam concipi non poterat semen, nisi fuisset fœcundum; at neque potest esse fœcundum, nisi vivat, 59 neq; vivere, nisi habeat Animam; ergò semen, antequā concipiatur, vivit, quia est fœcundū, & si vivit, habet Animam. Adde; fœcunditas seminis vel est proprietas à Natura, vel non; si est à Natura, semper erit fœcundum, & semper vivet, & habebit Animā, quia proprium semper inest, & nunquam separatur 60 ab eo, cuius est proprium, D.Th.1.1.*quæst.72.art.*8. nam id, quod secundùm se convenit alicui, est inse-61 parabile ab ipso, idem D.Th.*ibid.quæst.75.art.6.in c.* si autem non sit à Natura, quandò semen habebit Animam, erit per accidens, & poterit eam habere, & non habere; quod prætar omnem rationem est, quia de Natura seminis est, & ita ab ipsa est destinatum, ut fœcūditate possit ex se aliud generare simile generanti ad specierum conservationem: semen ergò semper habebit Animam, & quandocunque irritum avadit per pollutionem, aut per inanem conceptionem, aut quomodolibet, de Anima ejus seminis tenebitur Sennertus rationē reddere, qui nullo modo se benedictione illa divina tueri potest, neque ulla ratione subterfugere, quin coactus fateatur, Animā in eo semine residentem, quod irritum fit, in auras evanescere, & corrumpi, quod tantò majorem veritatem habebit, quantò verius credit ille Animam in alterutro semine existentē esse partialem, ac diminutam formam, & Animam potiùs monstrificam, quàm veram Animam Rationalem, unde in multò pejora absurda se præcipitem dare cogitur.

Prætereà, si benedictio illa divina in tantùm efficax esse debuit, in quantum semina eo modo, qui ad generationem requiritur, simul conjunguntur, conditionalē eam esse oportuit, non absolutam, contrà quàm in textu sacræ paginæ appareat, in quo cunctis viventibus atq; Homini specialiter, cā æqualiter fuisse impertitam enarratur. Quòd si sit conditionalis, restringitur ad effectum conceptionis ab ipsis seminibus simul concurrentibus secuturum; atque hoc modo vel semina tunc recipere Animā per benedictionem divinam firmandum, cum concipiuntur, & in ipso actu conceptionis, vel eam recipere in actu decisionis à Progenitorum corporibus; utrum autem dicas, repugnat, quòd Anima ex traduce habeatur; nam quomodocunq; eam semina recipiant, vi benedictionis divinæ erit, nō vi Animæ Progenitorum; quia semina per se sunt indifferentia ad conceptionem, & ad simplicem effusionem ex corpore seminantis, & tam fœcundum semen est, quod simpliciter ejicitur, quàm quod ejicitur ut concipiatur: cum ergo semina Animam ex Sennerto non recipiant, nisi concipiantur, quia tunc benedictione illa divina ad illam recipiendam apta redduntur, non poterit Anima Rationalis ex traduce cum semine ex sua natura haberi.

Denique per benedictionem illam divinam vel semina sunt animata ante conceptionem, vel animantur in ipsa conceptione: si ante conceptionem, ergo ad illud redire cogimur, quod seminis effusione frustratoria existēte, sit etiam frustratoria divina benedictio, cùm semen illud ad generationē, accretionem, & multiplicationem creaturarum frustrà sit effectum. Quod si dicamus, semina in ipsa conceptione recipere Animam vi benedictionis divinæ, nō habebitur Anima ex traduce, sed potiùs ab extra adveniet per divinam illam benedictionem, & habemus intentum, hoc enim illud est, quod volumus, Animam scilicet Rationalem ex traduce non haberi: sed ab extra advenire, & à Deo Optimo Maximo momento creatam infundi.

62 Vlteriùs, cùm pateat quandoque ex unico concubitu fieri multiplicem conceptum, quando nimirū semen in plures partes finditur, quod experientia quotidiana constat, & docet etiam cum Hippocr. *in lib. de Nat. Puer. n.44. & lib.1. de Diæt. n.25. & alibi*, universa Medicorum Schola, edocendum est in Sennerti sententia, quomodo ex eo semine, quod unica Anima secundùm ipsum dotabatur, duo individua produci possint, quorum utrumque suam Animam habeat. Scio, Sennertum responsurum quod Anima illa residens in semine ad divisionem ipsius seminis sit in duas divisa, quod ille non putat absurdum, nā credit idem evenire posse de Anima Rationali, non obstante quòd sit immaterialis, & immortalis, quod evenit de Animabus cæterorum viventium materialibus, & mortalibus; sed eo ipso quod Anima est 63 immaterialis, neque per se, neque per accidens patitur ad ipsius materiæ divisionē dividi, D. Thom. *p.1. quæst.76. art.8. in c.* quia à materia est separabilis, & composito corrupto, per se subsistit absque materia, & ad materiæ divisionem illam abire à subjecto oportet, unde succedit compositi corruptio, separata forma à materia, Averr. *lib.4. Phys. comm.17. & lib. 4. Cæli. comm. 23.* Hinc ergò deducendum, 64 quòd, stante Animæ immortalitate, oporteat in ea seminis divisione, illam à semine avolare, & semen corrumpi, non secùs ac Animalis cadaver Anima denudatum, nunquam igitur possibile esset in Sennerti sententia ex semine Genitorum in plures partes diviso plures nasci posse fœtus humanos, quod contra experientiam est.

Verùm

Verùm ad ſuas aſſertiones roborandas Sennertus pluribus utitur argumentis, quorum nonnullis, imo eorum pluribus, ne omnibus dicam, ex prædictis, ſatisfieri poteſt: nam quocunque ſe vertat, dum confūdit Animas materiales, & immateriales, corruptibiles, & incorruptibiles; pugnantia, & erronea, & nullo modo utriſque indifferenter adaptabilea afferet Pro nunc autem unico argumēto, quod ille plurimi facit, ſatisfaciendū, firmans, non præjudicare Animæ Rationali, quòd ex traduce habeatur; argumentatur ergo hoc modo: *Anima Rationalis non eſt eſſentia per ſe cōpleta, ut Angelus, ſed eſt pars altera Hominis, qua corpus informat; unde ſicut ſocietas illa corporis nihil ejus ſubſtantiæ, & immortalitati derogat, ita nec ejus propagatio cum ſemine præ-*

65 *judicare illi poteſt*; ſed primò negatur, Animam Rationalem eſſe eſſentiam incompletam, cùm ſit ens per ſe ſubſiſtens, D.Thom. *par.1.quæſt.75, art.2.in c.* & in tantum dicitur pars Hominis, in quantum eſt forma corporis humani quod componitur ex materia, & forma: unde corpori aſſociata conſtituit Hominem: at verò à corpore ſeparata, eſt totum quid per ſe, à corpore, & materia indepēdens. Quòd ſi ex traduce cum ſemine haberetur, nunquam eſſet ens per ſe ſubſiſtens, nec à materia ſeparabile, quod incorruptibilitati, & immortalitati Animæ Rationalis eſt contrarium. Neque eſt par ratio Animæ cum ſemine traductæ, & ipſi ſemini inhærentis,

66 & Animæ corpus humanum informantis; quia Anima cum ſemine traducta, non eſt ab ipſo ſeparabilis, & abſque ſemine ſaltem ante Hominis interitum nullo modo exiſtit, ſed Anima corpus humanum informans, eſt forma ipſius corporis ab ipſo corpore ſeparabilis, & in ipſa conceptione Hominis quia de foris advenit, & eſt à corpore independens (licèt eodem momento cum ipſo corpore creetur; & infundatur abſque eo quod ſola exiſtat ante conceptionem) & poſt Hominis interitum, quia poſt mortem Hominis vivit, & immorta-

67 lis eſt, ut non diffitetur etiam ipſe Sennertus. Qui tamen videns oppoſitionis vim in eo argumento, quod ſi Anima eſſet ex traduce, & cum ſemine propagaretur, de neceſſitate eſſet mortalis, neque valens hunc nodum ſolvere, confugit ad Dei volūtatem tanquam ad Aſylum, quod indignum hujuſmodi Philoſopho eſt, qui profitetur ſe Phyſicis tantùm rationibus, non Theologicis contendere, inquit ergo: *Modus generationis nihil facit ad eſſentiæ corruptibilitatem, vel incorruptibilitatem, ſed ea ſimpliciter à voluntate Creatoris Dei dependet, qui omnia, cùm non exiſterent, ex nihilo fecit, ac ne in nihilum relabantur, ſuâ potentiâ, quandiu, & quomodo placet, conſervat, ſine qua voluntate divina, & peculiari erga Homines gratia ſi fuiſſent forma humanæ, non magis peritura erant, quàm Brutorum.* Sed vide quorſum evadat hujus Doctoris pervicacia, dum enim ſententiam ſuam de traductione Animæ Rationalis per ſemen tueri ſatagit, voluntatem divinam ſuæ hæreſi accommodare nititur, dicitque Deum, etiamſi Anima Rationalis immortalis futura eſſet, voluiſſe, ut per ſemen propagaretur: At contra dicimus nos, Deum, quia Anima Rationalis à ſe creata erat immortalis, noluiſſe, ut per ſemen adinſtar Animarum mortalium propagaretur, etenim hæ ut generabiles, & corruptibiles Naturæ muneri commiſſæ ſunt, ut ex ejus virtute cum ſemine, & per ſemen traducerentur, & propagarentur; illam ut ingenerabilem, & incorruptibilem ſuæ potentiæ creandam reſervavit; quod ſatis ſuperque patet ex prima utrarumque Animarum creatione, ut aliàs dictum eſt: cæteras enim ex materia produci ſimul cum corporibus voluit, Rationalem verò ipſe immediatè creavit inſpirās in Hominis faciem ſpiraculum vitæ, unde factus eſt in Animam viventem. Quemadmodum ergo nullam communionem cum materia habuiſſe Animam Adæ in principio à Deo creatam conſtat ſic neque eæ, quæ poſt abſolutam Mundi creationem ſunt creatæ, & quæ in dies creantur, aut in poſterum creandæ ſunt, ullam cum materia communionem habere debent, neque ex ſemine, aut cum ſemine traduci. An non igitur magis ex dignitate, & magis rationabile eſt, nobiliſſimam creaturam ad imaginem & ſimilitudinem Dei reſpectu Animæ tātùm factam noſtro, quàm Sennerti modo ſuam ſpeciem propagare, ac conſervare debere per ipſius Animæ immortalis infuſionem ab ipſo Deo immediatè creandæ, non autem per traducem ex materia, ut Brutis ſuas ſpecies conſervandas juſſit? Quomodo

68 enim Anima, ſecundùm quam tantùm ad Dei imaginem factus eſt Homo, D.Tho. *p.1.q.3.a.1.ad* 2. ad Dei imaginem factam fuiſſe dici poteſt, ſi ex materia, & cum materia, & ab ipſa materia coinquinata à Parentibus traducitur? Reddat igitur cauſam Sennertus, cur maluerit Deus ſpeciem humanam ſuo, quàm noſtro modo conſervari, nam quòd ſic voluerit, & non aliàs, gratis affirmatur, nos autem propter commemoratam cauſam ex dignitate, & nobilitate Animæ Rationalis deſumptam, aliam etiam amplectendam habemus, quæ ſequens eſt.

69 Dictum fuit ſuperiùs, Animas cæterorum Animalium etiam perfectorum, inquam, in ſemine Genitorum reſidere, & cum ipſo ſemine tradoci, eſſe tamen formas partiales, & incompletas in alterutro ſemine, cùm ad generationem & maris, & fœminæ ſemen requiratur, quod de formis materialibus dictum non eſt abſurdum, ſed veritati omnioò conſonum: quoniam autem non ſemper ex conjunctione maris, & fœminæ ſequitur conceptio, unde ſemina irrita fiunt, & Animæ in ſeminibus reſidentes in nihilum abeunt, id quidem nulli curæ, ut ſic dicam, Deo Opt. Maximo fuit, cui tamen alia ex parte ſummæ curæ fuit, ne Anima humana ab ipſomet Opifice ad ſui imaginem creata, quandocunque ſemen humanum irritum foret, corrumperetur, & in nihilum abiret, cùm illam immortalitate donaſſet; quod quidem de neceſſitate ſecuturum erat, ubi anima humana in ſemine ut brutina reſideret, & cum ſemine à Progenitoribus traduceretur. Oportuit ergo, imò voluit, Animam humanam ſeorſim creare, & infundere momento in ipſa ſemina jam in utero muliebri concepta.

Verum enim verò tametſi quæ allata ſunt ſatis ſuperque convincere ipſum Sennertum poſſint, non deſunt alia quamplura, quibus ille cedere omnino cogitur. Opponebant autem nonnulli Docto-

70 res, quòd, cum conceptus non ex unico ſemine maris fiat, ſed ex eo ſemini muliebri unito, ut aliàs dictum eſt, Sennerto quoque conſentiente, quandocunque conceptus ſuccedat, ex duplici Anima illum compaginari neceſſe erit, unumquodque enim ſemen tam virile, quàm muliebre traducit

71 Animam peculiarem à proprio Genitore: Hanc difficultatem diluiſſe ſe putat Sennertus dicendo, *quod ſicut Anima non ſolùm eſt tota in toto, ſed tota in qualibet parte, puta in Cerebro, in Corde, in Oculo, in Aure, nec tamen inde ſequitur ex multis Animabus unam componi, ſed ſemper hoc manet verum, unam tantùm eſſe Animam, qua informat totum, & omnes,*

ac singulas partes: sic licet dicatur, semen tam maris, quàm fœmina animatum esse, non sequitur, ergò Anima ex duabus animabus componitur. Sed hæc responsio videtur omnino Philosopho indigna, quia non est idem dicere, quemadmodum Anima est tota in qualibet parte corporis, puta in Cerebro, in Corde, in Oculo, in Aure, nec tamen componitur ex pluribus Animabus, ita licet Anima sit tota in duobus seminibus maris, & fœminæ, quando ex iis fit conceptus, non componitur ex duabus Animabus; non est idem, inquam, quia Cerebrum, Cor, Oculus, Auris sunt partes unius, ejusdemque corporis, unius ejusdemque subjecti, unius ejusdemque Animalis, nec separatæ ab ipso Animali existunt, sed semen maris, & semen fœminæ sunt duo corpora, & duo subjecta ab invicem disjuncta, habentia unúquodq; suam propriam Animam, cum decidunt à corpore generantium, ut ipse asserit, unde ut fiat unus Homo, necesse est corpus compaginari ex his duobus seminibus habentibus duas Animas. At Anima informans corpus Hominis recipitur in unico subjecto, ac toto, & partibus ejusdem se communicat, Anima verò quæ seorsim existit in alterutro semine, recipitur in alio subjecto, & unaquæque per se constituit unum ens per se, ita ut duo semina humana (supposita ea falsitate, quòd per ea Anima Rationalis traducatur ex Genitoribus) habeant duas Animas realiter ab invicem distinctas, unumquodque suam; itaque tantundem est dicere, conceptus humanus fit ex duobus seminibus traducentibus Animam Rationalem unoquoque ex se à propriis genitoribus, ac si dicatur, conceptus humanus fit ex duabus Animabus seminibus inhærentibus, vel ex duobus

72 hominibus simul junctis; nam Anima Rationalis ex ipsius assertione est immortalis, & est ens per se subsistens, ita ut aut quod in Viri, aut quod in mulieris semine residear, utrobique constituat unũ ens per se subsistens: vel ergò quando fit conceptus unam Animam alterutrius perire necesse est, quia ex duabus fit una tantùm, vel fieri unum ens per se ex duobus entibus per se, & fieri hominem ex duabus Animabus dotatum hoc modo duabus formis substantialibus, ac totalibus, quod est impossibile, ut jam superiùs probatum est. Nec quicquam de difficultate demit Sennertus dicendo, quòd Anima existens in alterutro semine sit forma tantùm partialis, & incompleta, imò majorem in modum se implicat, & in multò graviores errores, & falsas, ac deliras propositiones labitur, facit enim Animam Rationalem, quæ immortalis, & immaterialis est, ut toties est dictum, materialem & corruptibilem; ut quæ additione alterius perfici sit apta; quod quàm erroneum, ac impium sit asserere, sanæ mentis homines facilè dijudicabunt.

Cæterùm, tametsi nolim cum Sennerto Theologica veritate contendere, non desistam tamen unica Theologica instantia ejus detestandam, ac hæreticam opinionem de traductione Animæ Rationalis

73 convincere. Dico ergò, si verum est, Animam Rationalem ex traduce haberi, sequitur de necessitate, Christum Dominum non fuisse verum, ac perfectum Hominem, contra id, quod à Catholica doctrina docemur, quia cùm in Christi Domini conceptione defuerit virile semen, nec non etiam muliebre, si plurimis Theologis fidem habemus negantibus cum Aristotele, mulierem conferre semen necessarium ad generationem (quorum tamen opinionem universus Medicorum consensus, sensu ipso duce, non esse Naturæ conformem ostendit) non potuit ejus Anima ex traduce haberi. Ergò si cæteri Homines Animam ex traduce recipiunt per semen Genitorum, Christus Dominus non fuisset verus

74 Homo. Sed contra Christus Dominus fuit verus, ac perfectissimus Homo, nihil à cæteris hominibus differens in quantum Homo, verumque ac terrenum corpus, veramq; humanam carnem, ac veram Animam Rationalem assumpsit, ut Theologi docent, D. Thom. *part. 3. summ. quæst. 5. art. 1. & seqq.* neque debuit Animam per semen ex traduce recipere, quia neque alij homines Animam ex Parentum semine recipiunt, sed debuit ejus Anima, cum Homo factus est, creari in ipso momento conceptionis, & infundi, ut creari & infundi constat omnes alias Rationales Animas, contra id, quod pessimè sibi *Sennertus* persuadet. Nec quicquam faceret pro tutela illius sententiæ, si diceremus, Animam Christi Domini traductam fuisse ex purissimo semine illibatæ Virginis Mariæ, nam nec sic quidem fuisset verus, ac perfectus, sed dimidiatus Homo, ac mancus, quia cùm in ejus sententia Anima existens in semine Alterutrius ex parentibus sit forma partialis, incompleta, & imperfecta, & idcircò insufficiens ad constituendum Hominem, nisi conjungatur, & uniatur semini alterius, & ex ea unione evadat forma totalis, & completa, deficiente Anima, quam secum traducere debuit semen viri ad conceptionem Christi Domini non concurrens. Christus inde natus, imperfectus, & dimidiatus Homo fuisset, imò Hominum omnium Homo imperfectissimus, quia defecisset ab illa perfectione, quam cæteri homines habent à semine virili quæ major eâ absque dubio est, quàm habent à semine mulieri, imò non habuisset veram Hominis Animam, sed falsam, ac monstrificam, qualem vult *Sennertus* esse Animam illam partialem alterutrius seminis. Sed hæc

75 falsissima, & impia sunt, cùm Christus Dominus non solùm fuerit verus, ac perfectus Homo; sed Homo Hominum omnium perfectissimus. Neque meliora afferret quisquam pro Sennerto, dicendo, quòd potuerit Spiritus sanctus supplere defectum seminis virilis, infundendo Animam, quam ex virili semine recipere debebat, quia neque sic fuisset verus Homo; nam aut hæc Anima fuisset de propria substantia, & sic non erat ejusdem rationis cum Anima humana, aut eam de novo creasset, & insinuasset purissimo semini, aut sanguini Mariæ Virginis, & tunc præterquam quod non fuisset ejusdem rationis cum Anima humana, quia non fuisset à Genitore per semen traducta, ut Animæ humanæ omnes ex ejus sententia sunt, vel creasset Animam perfectam, & habentem rationem perfectissimæ formæ ex se, aut creasset illam dimidiatam, & incompletam, qualem vult Sennertus ex traduce per semen virile haberi, & neutrum dici potest, cùm quomodocunque velit, mille majora absurda consequi necesse fuerit, & in summa nunquam ejus Anima fuisset ejusdem rationis cum aliis Animabus humanis; sed jam his deliramentis omissis, ad alia. [D. Hieronymus negat Animæ Rationalis propagationem per traducem contra Tertullianum *in apol. 2. adversus Ruffin.* Tertullianum tamen multi secuti sunt, tam Medici quam Theologi. Inter recentiores eminet Thummius *Professor Tubingensis* antagonistam nactus VVagnereccium *Profess. Dillinganum.* Sennerto insuper opponit se Freitagius *tr. de form. Origine.* & Ioannes Reisoldus *peculiari tractatu.* Idem exequitur Io. Galenus de la Serna *singulari invectivâ Bruxell. editâ.*

SVMMA

SVMMARIVM.

76 *Creatio eſt opus excedens omni ex parte Natura potentiam.*
77 *Anima Rationalis de novo creatur.*
78 *Naturu commiſſa à Deo, quæ generabilia, & corruptibilia ſunt.*
79 *Anima Rationalis ex nihilo fit, & à Deo immediatè creatur, & n.48.*
80 *Hæreticum eſt, Deum nihil de novo creare.*
81 *Animæ Rationales non ſunt omnes ſimul creata.*
82 *Deus quodvis in genere ſuo fecit perfectum.*
83 *Homo generans non communicat ſoboli animum, ſed quicquid à forma materiali provenire poteſt.*
84 *Homo communicat ſuo ſemine materiam proximè diſpoſitam ad recipiendam Animam.*
85 *Viventia non omnia uno modo ex benedictione divina creſcunt, & multiplicantur, ſed quælibet ſuo modo proprio, & ſpecifico.*
86 *Quod eſt immortale non eſt generabile.*
87 *Quod fit, & non generatur, per ſolam creationem fieri neceſſe eſt.*
88 *Res ſimplex, & per ſe ſubſiſtens non poteſt fieri niſi per creationem.*
89 *Creatio ſoli Deo tribui poteſt.*
90 *Effectus excedens potentiam Cauſæ ſecundæ, referendus eſt ad primam, & n.123.*
91 *Cauſa prima eſt magis ſufficiens, quàm ſecunda.*
92 *Creatio excedit Naturæ potentiam.*
93 *Natura ex nihilo non poteſt facere aliquid.*
94 *Quod non eſt, non generatur, non enim eſt unde generetur.*
95 *Creatio fit ex nihilo.*
96 *Naturæ potentia eſt finita.*
97 *Creatio requirit potentiam Agentis infinitam.*

Animam Rationalem de novo creari & infundi.

QVÆSTIO IV.

ABysſus Abyſſum invocat. Daniel Sennertus perverſam, ac hæreticam opinionem ſuam tuendum inſudat, in multò pejores labitur errores. Exiſtimabam profectò, quod, rejecta falsò illa opinione de traductione Animæ Rationalis per ſemen, demonſtrando quantoperè ejus immortalitati adverſetur, nullus fuiſſet relictus dubitationi locus, quin coacti firmemus, Rationalem Animam de novo à Deo creari, & infundi; nam rejecta illius traductione per ſemen, nulla alia ratio, nulla alia via reliqua eſſe videbatur, qua Anima poſſit humano corpori uniri, ut inde conſtituatur Homo; ille tamen ab erronea, ac prava ſua opinione ne latum quidem unguem recedens, altera non minùs erronea, & hæretica concluſione priorem tueri conatur aſſerens, *Deum, poſtquam in principio cuncta creaſſet, requieviſſe ab omni opere, quod patrarat, & à creatione ita ceſſaſſe, ut nihil de novo ampliùs creaverit, niſi ex miraculo.* Hoc autem certum eſt, cùm ipſa creatio Animarum ſit opus excedens omni ex parte Naturæ potentiam, nec Animarum ſolùm, ſed quarumcunque rerum, quæ ex nihilo fiunt, ille autem ſuam aſſertionem ita intelligit, quòd poſt univerſalem rerum creationem Deus nihil extra ordinem Naturæ datum de novo creet: quem ordinem ſervari etiam vult in Hominis, ſeu potiùs in Animæ Rationalis productione, ut ſervatur indeſinenter in productione quarumcunque Animarum reliquorum viventium: ex qua aſſertione infert, non oportere Animam Rationalem de novo creari, cùm ejus propagatio, & multiplicatio habeatur ex traductione ipſius per ſemen Progenitorum ſecundùm ordinem Naturæ à Deo aſſignatum in propagatione & multiplicatione cæterorum viventium. Sed hæc opinio non minùs, quàm ſuperior falſa hæreticam pravitatē redolet, cùm ex Theologica veritate habeamus, Animas Rationales de novo in dies creari, D.Thō. *p.1. ſumm. q.118. art.2. & ſeqq.* quaſi Deus optimus maximus omni cura Rationalis Animæ ad ſui imaginem factæ ſeſe expoliaverit, & naturæ non secùs ac aliarum Animarum omniū negotium illius commiſerit. Sed non potuit, nec debuit Natura, quæ cauſa ſecūdaria eſt, & primæ cauſæ ſubjecta, in productione Animæ Rationalis, quæ immortalis, & incorruptibilis eſt, quicquam operari, cùm ejus curæ, & potentiæ ea tantùm commiſſa ſint, quæ generabilia, & corruptibilia exiſtunt, ſed Anima humana corruptibilis non eſt, ut non diffitetur Sennertus, ergò neq; generabilis. At ſi productio Animæ humanæ, Naturæ dicatur commiſſa, & corruptibilis & generabilis erit, quod abſit, ut in mentem veniat, quia cùm ex nulla materia fieri poſſit, remanet, ut ex nihilo fiat, & non generetur, ſed ab ipſo tantùm Deo immediatè creetur. D.T. *p.1. q.90 art.*... ita ut omninò falſum, & hæreticum ſit aſſerere, Deum nihil de novo creare, imò à perenni creatione Animarum Rationalium nunquam ceſſavit, neque unquam ceſſaturus eſt, niſi quandocumq; ei libuerit, unde eorum quoq; opinio tanquā erronea damnanda eſt, qui licet non admitterent traductionem Animæ Rationalis per ſemen, voluerunt tamen omnes Animas Rationales uno eodemq; tempore ſimul creatas eſſe, ut docet idem D.Thom. *ibid. q.118. a.*... Crediderim autem, hanc opinionem negantem novam Animarum Rationalium creationem non traxiſſe ſuam originem à priore illa de traductione per ſemen, ſed potiùs è contra priorem illam habuiſſe originem à poſteriori; cùm enim ille firmiſſimis quidem rationibus probaſſet Animam Rationalem in ipſo primo conceptionis momento præſentē eſſe, adduci minimè potuit, ut ſibi perſuaderet, aliter Animam Rationalem, quam irrationalē produci & cū hæc ex traduce habeatur, ut pleniſſimè probatum in ſuperioribus eſt, illam quoq; ex traduce, non verò per creationem fieri, ac præſentē eſſe in primo cōceptionis momēto voluit.

Porrò ad excludendam novam Animarum Rationalium creationem non omiſit aliqua argumenta in medium afferre, ac dicebat primò, quòd ubi à Deo creata de foris adveniret, non eſſet Homo, qui generaret Hominem, & corrueret illud Philoſophis perſuaſiſſimum, omne generans generare ſibi ſimile: *Cùm enim,* inquit, *Deus quodvis in genere ſuo fecerit perfectiſſimum, ac maximè Hominem, certè hic perfectus dici non poſſet, niſi haberet poteſtatem generandi ſibi ſimilem: at Homo Hominem generat, & quidem totus totum, quod aſſeverare non poſſet, ubi ſua ſoboli Animam non communicaret.* Hæc ille. Non modò autem perfectus homo dici non poſſet, ubi non generaret ſibi ſimilem, ſed & omnium animalium imperfectiſſimum, quia, ut dicebat Cæſalpin. *lib.1. quæſt. Perip.1. Quod ſibi ſimile gignere nequit imperfectius eſſe, quàm illud, quod poteſt, exiſtimandum eſt.*

Huic argumento facilem reſponſionem habemus dicendo, non eandem eſſe rationem generantis, quando formam habet materialem, & corruptibilem, & generantis quando formam habet immaterialem, & incorruptibilem: nam generans habens formam materialem, communicat generato per ſemen Animam propriam quæ ad materiæ diviſionē eſt diviſibilis, & alteri per ſemen communicabilis, & ſic ſecundùm ordinem Naturæ datum generat ſibi ſimile & quoad materiam, & quoad formam. At verò generans habens formam immaterialem, quæ eſt indiviſibilis, non poteſt illam communicare ſuæ

soboli per semen, quia nequaquam semini est affixa, & nihil commune habet cum materia, sed tamen communicat soboli quicquid à forma materiali provenire potest, & cum materia hæret; unde communicat ipsam materiam cum proxima dispositione ad recipiendam formam, quæ cùm sit immaterialis, non potest ullo modo à generante per semen communicari nam oporteret talem Animam aliquo modo in ipso generante inesse, quod nequaquam

84 possibile est: & tamen licet Homo non communicet suæ soboli Animam, communicat materiam proximè dispositam ad recipiendam Animam Rationalem, D. Thom. *p.1.cu.q.118.art.2.ad* 4. atque hac ratione cætera viventia secundùm Naturæ ordinem generant sibi simile communicando quidem soboli materiam, & formam, Homo verò generat simile communicando soboli materiam dispositam ad recipiendam formam; quanam autem ratione, & à quo disponatur semen humanum ad recipiendam Animam Rationalem, deinceps monstrabo. Falsum ergo est, quòd sit necessarium ad hoc, ut Homo dicatur generare sibi simile, quòd totus generet totum, nempè quòd constans ex Anima, & corpore, generet & Anima & corpore constantem hominem, cùm diversa sit omninò ratio, qua dicatur Homo generare sibi simile, ab aliis animantibus, nam in Homine sufficit, ut generando præter materiam, ut dictum est, dispositam ad recipiendam Animam Rationalem, quæ est propria illius forma, in cæteris verò viventibus necesse est, ut generans, materiam & formam communicet, aliter non generaret sibi simile: & in summa cùm Homo generet corpus humanum figura humana dotatum, tantoperè ab aliorum Animalium figura in tot tantisque rebus differens, etiamsi Animam de se soboli non communicet, satis superque est ad hoc, ut possit dici generari secundùm Naturæ ordinem, ut cætera quæcumque Animalia, sibi simile.

Addit prætereà Sennertus, quòd si Anima de novo creatur, Homo, ut dictum est, non præstabit Animam cum seminali materia, & sic frustratoria erit benedictio illa divina in principio ejus creationis emanata illis verbis, *Crescite, & multiplicamini*, quia ex se non posset, absque eo quod communicet Animam, crescere, & multiplicari, unde benedictio illa tantoperè cæteris viventibus proficua, Homini nullo modo extitisset proficua, cùm tantùm partem magis abjectam ipsius Hominis generare posset.

85 Respondeo tamen, Deum optimum maximum impertitum fuisse benedictionem illam cunctis viventibus, ut quælibet suo modo crescerent, & multiplicarentur. Plantis nimirum per semina, per surculos, per stolones, per folia; oviparis per ova, perfectis Animalibus per genitale semen, & sic de cæteris; quæ voluit habere, traducere, & conservare Animas in materia, unde viverent, & propagarentur. Hominem autem voluit quidem crescere, & multiplicari per genitale semen quoad corpus habens dispositionem proximam ad recipiendam Animam Rationalem, quoad hanc enim sibi omnem curam reservari oportuit, quia cùm futura esset immortalis, non poterat in via Naturæ ab ullo agente produci; sed erat ab ipso summo Opifice creanda, & in semina infundenda. Non ergo irrita est benedictio illa divina quoad Hominem, sed multò magis efficax quoad illum, quàm quoad cætera quæcunque viventia, cùm ipsemet summus Opifex immediatè, sua potentia concurrat ad speciei humanæ conservationem indesinenter creando novas animas in nova corpora infundendas, unde per nova individua Humana species propagetur, ac perpetuò conservetur.

86 Denique Animam Rationalem nonnisi per creationem produci debere satis patet, quia quod est immortale non est generabile nam quod est generabile, ut dictum est, corruptibile simul est, Anima autem Rationalis est immortalis, vel ipso Sennerto

87 Assertore, ergò non est generabilis, & id, quod fit, & non generatur, per solam creationem fieri necesse est; sed Anima fit, & non generatur, ergo Animam fieri per solam creationem est possibile; ac prætereà,

88 res simplex, & per se subsistens non potest fieri nisi per creationem, D. Thom. *p.1.q.118.art.1.in corp.* sed Anima Rationalis res simplex est, ac per se subsistens ergò non potest nisi per creationem fieri;

89 at creatio soli Deo tribui potest, ipsique soli convenit, D. Thom. *ubi suprà q.45.art.5.& alibi*, ergo Anima Rationalis ab ipso tantùm Deo immediatè fit, & creatur; præsupposito autem creationis effectu, probatur illum Soli Deo tribuendum: nam effectus

90 excedens potentiam causæ secundæ, referendus est ad primam, quia excessus palam ostendit ipsis causæ insufficientiam, ergò effectus referendus est ad causam sufficientem, sed causa prima est magis suffi-

91 ciens, quàm secunda, ergò effectus excedens poten-

92 tiam secundæ, referendus est ad primam; sed creatio est effectus excedens potentiam causæ secundæ,

93 nempè ipsius Naturæ, quia Natura ex nihilo non

94 potest facere aliquid; Natura namque generat, *&* *quod non est, non generatur, non enim est, unde generetur*, ut adstruit noster Hippocrates *lib.1.de Diæt.n.5.*

95 sed creatio fit ex nihilo, ergò creatio excedit Naturæ potentiam, unde sequitur, creationis effectum re-

96 ferendum ad causam primam nempè ad Deum; prætérquam quod Naturæ potentia est finita, sed creatio requirit Agentis potentiam infinitam, D. Thom.

97 *p.1.q.32.art.1.ad 2. & q.45.art.5.ad 3.* ergo creatio non potest referri ad naturam, sed ad Deum tantum cujus potentia est infinita. Ex quibus concludentissimè probatum remanet, Animam Rationalem, cùm

98 ex semine traduci, aut per semen propagari, aut ullo alio modo generari non patiatur, cum immortalis sit, & ingenerabilis, à solo Deo creari, & infundi. Sed videnda quæ contra traductionem Animæ Rationalis ex semine, atque de creatione ejusdem Animæ Rationalis attulit Iac. Ant. Maria *in Apolog. de Immortal. Animæ cap.4.* [Vid. & conjung. Thonerus *epistol.22.* Sinibaldus *l.5.tr.2.c.9* Paritanus *microc. subsid. cap.ult.*]

SVMMARIVM.

99 *Fœtus humanus per nullum unquam tempus ab alia Anima regitur, quam à Rationali.*

100 *In primo principio exortus cujuslibet viventis Animam propriam præsentem esse, necesse est.*

101 *Quænam sit differentia inter generationem cæterorum viventium & Hominis.*

102 *Homo per eandem formam est Ens actu, est Corpus, est Vivens est Animal, est Homo.*

103 *Animal neque simul, neque successivè potest dotari pluribus Animabus. & n.110.*

104 *Nihil est simpliciter unum, nisi per formam unā.*

105 *Entia naturalia non possunt transire de uno esse ad aliud, nisi mutata forma substantiali.*

106 *Corruptio est separatio formæ à materia.*

107 *A privatione ad habitum non datur regressus.*

108 *Vivens vegetativum, sicuti nec sensitivum, non est capax Resurrectionis.*

109 *Anima sensitiva non producitur per creationem.*

110 *Anima sensitiva non est ens per se subsistens, & est inseparabilis à materia.*

111 *Nulla*

112 *Nulla unio esse potest rei corruptibilis cum incorruptibili.*
113 *Deus operatur propter finem ex sua libera voluntate, Natura verò ex necessitate.*
114 *Leges differre voluerunt Fœtum inanimatum, ab Animato, unde consequens est, existimasse eas, fœtum non à principio conceptionis animari.*
115 *Leges in pluribus sequuntur placita sapientum in iis, quæ ad alias scientias pertinent.*
116 *Legislatores in imponendis pœnis, ubi diversitate opinionũ cõcedatur, sequũtur minorẽ sẽtentiam.*
117 *Majorem vim infert procurans abortum maturioris fœtus, quàm tenerioris.*
118 *Minor injuria infertur à procurante abortum tenerioris conceptus, quàm provectioris.*
119 *Certa cognitio prægnantiæ ante quadraginta dies vix, ac ne vix quidem haberi potest.*
120 *Omnia quæ Natura, vel Arte fiunt, ab eo, quod actu est, fiunt.*
121 *Quo aliquid actu est, eo agit.*
122 *Corpora viventium pro nobilitate, & ignobilitate Animarum inter se differunt.*
123 *Perfectioris forma debet esse perfectius susceptibile.*
124 *Corpus humanũ excedit nobilitate, & perfectione quorũcũque Animaliũ etiã perfectiorũ corpora.*
125 *Omnium Animarum nobilissima est Rationalis.*
126 *Nihil agere potest, ultrà suas vires.*
127 *Anima Rationalis cùm sit proprius corporis actus, & forma, necessariò simul cum corpore producta est.*
128 *Anima Rationalis statim ac corpus est dispositum infunditur ex D. Thoma, & quomodo hoc intelligendum.*
129 *Corpus humanum ab Anima Rationali formari, & organizari.*
130 *Facultates sunt Animæ facultates, & non operantur per se, sed Anima operatur per ipsas.*
131 *Facultates non sunt ab Anima separabiles.*
132 *Facultates non migrant de subjecto in subjectum, & num. 136.*
133 *Anima ne per momentum quidem otiatur.*
134 *Anima inspirata à Deo in faciem Adæ fuit Rationalis, non vegetativa, & sensitiva solùm.*
135 *Conceptio immemorata ac beatissimæ Virginis fuit merè naturalis, nec in ea quicquam supernaturaliter intercessisse constat.*
137 *Non est Homo Embrio, nisi habeat formã Hominis.*
138 *Cætera viuẽtia cũ semine corpus, & Animã soboli cõmunicant. Homo verò cũ semine solũ corpus.*
139 *Anima Rationalis nihil ad Genitores pertinet, cùm de foris adveniat.*
140 *Homo non solùm quoad Animam, sed quoad corpus, & quoad minimas corporis partes excellit cætera quæque animantia.*
141 *Corpus humanum assimilatur corpori cœlesti.*
142 *Inest in semine omnium viventium spiritus vivificus proportione respondens elemento stellarũ.*
143 *Spiritus in semine humano residens nobilitate excellit Animas quorumcunque Animalium.*
144 *Spiritus residens in semine humano non est Anima sed Animæ instrumentum.*
145 *Spiritus in semine residens in actu effusionis à toto, & à quibusque corporis partibus secedit.*
146 *Semen ipsum spiritus excretio est.*
147 *Per spiritum semen humanum disponitur ad receptionem Animæ Rationalis.*
148 *Homo subministrando suæ soboli in generatione semen Spiritu dotatum, etiamsi Animam non subministret, multò magis soboli confert, quam quodvis aliud animal, & n. 155.*
149 *Agentia etiam nobilia cedunt in causalitate nobiliori Agenti supervenienti.*
150 *Causa superveniens priori perfectior est.*
151 *Spiritus innatus ex Galeno est primum Animæ instrumentum.*
152 *Christus Dominus assumptu humana Natura, & unita sua Divinitati Anima Rationali, hac in Divinitatis instrumentum cessit.*
153 *Anima Christi Domini omnium Animarum Rationalium nobilissima ac perfectissima.*
154 *Viventium omnium sublunarium generatio Naturæ à Deo cõmissa, etiã Hominis quoad corpus.*

Fœtum humanum nullum Anima ullo in tempore dotari, nisi Rationali, eãq; in ipso primo cõceptionis momento, à Deo creatam & infusam recipere.

QVÆSTIO Vlt.

HVc tendit præsentis discursus universa series, nempè, ut firmiter, ac concludentissimè demonstremus, Fœtum humanum nullo ùnquam in tempore ab alia Anima regi, quàm à Rationali, eamque in principio commixtionis seminum Progenitorum, & conceptionis eorum à Deo creatam, & infusam recipere: cujus propositionis veritate probata, plura, ac maxima absurda evitantur, quæ ex contraria sententia de necessitate emergunt, volente, Animam Rationalem nonnisi post aliquos, & multos dies infundi, interimque fœtum Anima dotari priùs vegetativa, ac deinceps sensitiva. 99

Ad nostram itaque sententiam comprobandam ea omnia facere possunt, quæ pro Animatione seminis cæterorum viventium adducta sunt; quippè cùm tam in productione cæterorũ viventium ex semine genitorum, quàm in productione Hominis ex eorumdem Genitorum semine, necesse sit illico atq; semina ipsa calorem concipiunt vel à Terra, vel à Sole, vel ab incũbante Ave, vel ab Igne, vel ab utero, & operationes vitæ præseferunt, propriam eorum Animam præsentẽ esse: dicen propriam, hoc est, per quam futura sunt id quod sunt, nempè talia, & ejus speciei entia, qualia & cujus speciei sunt Genitores, à quibus semen derivatur, quia ab ipsa sola initium, & perfectio conformationis viventiũ, omniumque operationum vitæ in ipsis apparentium immediatè dependere debet, nihilque inter alia viventia, & Hominem productio differt, nisi quòd semen cæterorum viventium Animam cum semine à Progenitoribus traducit, semen autem humanum Animam propriam tum primùm à Deo creatam, ac de foris infusam recipit, tamque hæc, quàm illa statim in semine operari incipit, & corpus, atque organa efformare suo corpori destinata, quibus Anima tandem perfecti viventis operationes exerceat non solùm illi veluti individuo cuidam pertinentes, sed etiam pro speciei conservatione. 100 101

Verùm peculiariter nunc circa Hominem probandum à nobis est, etiam propriam ipsius Animã Rationalem dico in ipso primo conceptionis momento in Cymate, vel Embrione præsentem esse, omnesque ac singulas operationes vitæ ab ipsa, nõ ab Anima alia aut vegetativa, aut sensitiva originẽ habere, *cùm una, & eadem forma sit per essentiam, per quam Homo est ens actu, & per quam est corpus, & per quam est vivum, & per quã est Animal, & per quam est Homo*. verba sunt D. Th. *p. 1. q. 76. art. 6. ad* 1. Ac profecto idem Animal pluribus Animabus aut simul uno eodemque tempore, aut successivè dotari, possibile nullo modo est, idem D. Th. *ibid. art. 3 in corp.* non simul, quia ut addit idem D. Thom. *Animal non esset simpliciter unum, cujus essent Animæ plures: nihil enim est simpliciter unum, nisi per formam unum, per* 102 103 104

quam habet res esse, ab eodem enim habet res, quòd sit ens, & quòd sit una. Et licet in humano fœtu conspiciátur operationes Animæ vegetativæ, & sensitivæ, non apparentibus ullis operationibus Animæ Rationalis, ut Rationalis est, non emanant tamẽ ab ulla Anima seorsim existente, quæ tãtummodo vegetativa sit, aut sensitiva, sed ab ipsa Anima intellectiva, quæ simul, & vegetativam, & sensitivam facultatem habet, ejus enim facultas est vegetare & sensum tribuere ab ipsamet Anima Rationali fluens, quemadmodum vegetativa est facultas etiã Animæ sensitivæ, non alterius Animæ à sensitiva sejunctæ, quia neq; in cæteris perfectis animalibus, aut quibuscũq; aliis vegetare, & sẽsũ tribuere à duplici Anima originẽ ducit, sed vegetativa est facultas sẽsitivę.

Neque item possibile est, aliquod vivens habere duas Animas successivè, nempè, unã antè, eaque abeunte, vel corrupta, aliã tẽpore sequenti, manente [105] eodẽ vivente, quia entia naturalia non possunt trãsire de uno esse ad aliud, nisi mutata forma substantiali, qua mutata vivens nõ est ampliùs idem, quod erat antè, quia cõpositũ corrũpitur, cùm enim individua constituantur in esse per propriã formã, mutata forma, mutatur eorũ esse, & transeunt de uno esse ad aliud, maximè quia de necessitate, ut dictum est, illud primũ vivens corrũperetur, separata forma à materia, nam nihil aliud est corruptio, nisi separa- [106] tio formæ à materia, D.Thom. *p.1.q.76 sup. cit. art.4. in corp.* Averr. *libr.4. Phys. comm.17. & lib.4. Cæli, com.23.* Quandocũq; ergo dicatur, Hominẽ habere plures Animas successivè, coacti firmabimus, illũ trãsire de uno esse ad aliud, & si cũ habet Animã vegetativã, est ens vegetativũ, puta Arbor, accedẽte Anima sẽsitiva, fieret ens sensitivũ, ut puta Equus, ac demũ; accidẽte Rationali, trãsiret de Equo in Hominẽ, mirabili, ac incredibili Metamorphosi: quæ omnia, nisi absurda sint nihil ulteriùs absurdũ existimãdũ.

Secundò, ponentes plures Animas successivè fœtum humanũ informãtes, ad plura alia incõvenientia se obstringunt, quæ affert D. Thom. *p.1.q.118. art.2. ad 2.* apud ipsum videnda: sed quod ad evitanda prædicta inconvenientia idem Sãctus Doctor in mediũ producit, me in non modicã admirationem adduxit: dicebat enim, quòd tam in Homine, quàm in aliis animalibus, quando perfectior forma advenit, fiat corruptio prioris, ita ut accedente Anima sensitiva post vegetativam, corrũpatur Anima vegetativa, & accedente Rationali in Homine corrũpatur sensitiva. Sed hæc opinio (quod cum debita reverentia piissimi illius Doctoris dictum volo) paritur summas difficultates, & in brutis quidem corrupta vegetativa, docendum unde adveniat Anima sensitiva; nam de foris advenire non potest. si sic enim esset, hæc Anima esset separata à materia, ac per se, non secùs ac Rationalis subsisteret, neque ab intro advenire posset, cũ jam intus resideret, ac demonstrandum, an resideret ut forma animalis. vel aliter. Sed maximè in Homine urget difficultas, quæ sequitur, licet partim etiam pro Brutis faciat. Si embrio habet in initio sui ortus Animam vegetativã tantùm cùm hæc sit ejus forma, per eam constituetur in esse, dumque accedente Anima sensitiva, illa corrumpitur, totum compositum corrumpi necesse est, & Embrionem non esse ampliùs Embrionem, sed Embrionis cadaver: nam forma, hoc est, Anima corrupta, nũ remanebit nisi nuda seminis materia, immò ne hæc quidem, quia & ipsa erit corrupta, corrupto cõposito, & sic omni habilitate erit destituta ad recipiendam novam Animam, & evadendũ in Animal sensitivum; & in summa relinquetur corpus illod Embrionis non secùs ac remaneant cadavera quæque anima destituta: Anima igitur sensitiva successivè introducenda non poterit ampliùs introduci in jam conceptum semen, quia jã desiit esse semen, & non solùm non habebit proximas dispositiones requisitas de necessitate Naturæ ad recipiendam novam Animam, sed omnino contrarias. In quã igitur materiam introducenda erit Anima sensitiva? Neque enim dicere convenit, eam reviviscere, quia à [107] privatione ad habitũ non datur regressus; neque dicemus eundẽ Embrionẽ resurgere nova Anima dotatũ, quia præterquã quod hoc non naturaliter, sed ex miraculo procederet, cùm resurrectio nonnisi ex miraculo fiat, vivẽs vegetativũ, aut sensitivũ nõ est [108] capax resurrectionis, stãte quod ejus Anima ad destructionẽ cõpositi illicò corrũpatur, & evanescat, unde nunquam poterit esse idem Animal, quod erat priùs quale oportet ut sit Animal per resurrectionem ad vitam revocatum.

Præterea si corrupta Anima vegetativa, in eadem materia succedere debeat Anima sensitiva, jam non erit idem Embrio hic, qui per sensitivam Animam de novo advenientem constituitur in esse cum eo, qui habebat Animam vegetativam, cum unus doretur diversa forma ab alio, unde sequitur, quòd hic Embrio recipiens Animam sensitivam non sit germen, & partus, seu soboles Genituris, à quo semen est decisum, sed potiùs alteriùs Agentis, à quo sensitiva Anima introducitur neo erũt ergò Genitores, qui species per semen conservant, sed aliud Agens quodcunque assignare libuerit, à quo non per semen, cum jam fuerit corruptum, corrupta Anima vegetativa illud in vivens vegetativum constituente, sed per aliud quodcunque medium species Animalium conservabuntur, & sic Animalium generationes multò diverso modo fient, quam universi Sapientes existiment. Nec minor ea difficultas est, quã supra annuebamus, nempe assignari medium, quo Embrio corrupta Anima vegetativa, recipiat sensitivam: nam certum est, eam cum semine non adesse, quia si adesset, non esset necessarium, eam aliunde advenire, præterquam quod idem semen duas habuisset Animas distinctas. Vndè ergò adveniet Anima sensitiva? Num à Deo per creationem, ut Anima Rationalis? Apagesis: *Nam Anima sensitiva causatur* [109] *à Generante tanquam principali Agente per semen tanquam instrumentum, & non producitur per creationem.* D.Thom. *p.1.q.108. art.2. in c.* num à Matre, ab Vtero, à Calido innato, à Cœlo, à Sole, à Stellis à Calore ambientis? Nequaquam: hæc enim omnia agẽtia extrinseca sunt, ut aliàs dictum est, & non habent, neque habere possunt hujusmodi virtutem generandi, & introducendi in corpus alienum, omnium in Genitoris semen novam formam, veteri expulsa, nempe Anima sensitiva, vegetativa abeunte, neque ullam habent communionem talia Agentia cum ipso semine, per quam sint aliquo modo ipsi semini intrinseca: impossibile igitur est docere unde Embrio acquirat Animam sensitivam corrupta vegetativa; Cum verò pateat nullum ens posse habere duas Animas, coacti dicemus in Embrione [110] adesse à principio Animam sensitivam, licet nulla se operatione prodat, & vegetativam, qua operatur, esse facultatem ipsius Animæ sensitivæ, non Ani- [111] mam à sensitiva disjunctam, neque sensitivam idcircò esse ens per se subsistens, aut a materia separabilem, sed ab ipsa materia non secus ac vegetativa dependentem, & cum ipsa interituram.

Atque hæc hactenus locum habent etiam in sensitivis Animalibus: At cùm homo debeat recipere

Rationalem

Rationalem insuper Animam, & stante ea opinione, quod Anima sensitiva, corrupta antè vegetativa, ad ejus adventum corrumpatur, eadem inconvenientia, & majora evenient, quæ in Brutis advenire de necessitate oportere diximus. Et quia negari nullo modo potest, fœtum illicò atque conceptus est vivere, & nutriri, & augeri & postmodum sensum recipere, nulla ratio vult, illum ab illa Anima, quàm à Rationali hæc omnia habere, consequens ergò est, illum à primo suæ conceptionis momento Anima Rationali dotari, quæ licèt nullas operationes ad Ratiocinatricem pertinentes edat, suis tamen facultatibus, vegetativa nempe, & sensitiva, ea quæ oportet fieri in fœtu operatur, opportuno deinceps tempore ea etiam operatura, quæ facultatem Intellectivam respiciunt.

Cæterum si quis est, qui hanc opinionem de pluralitate Animarum in fœtu palliare volens dicat, Animam vegetativam primò ad adventum Animæ sensitivæ & sensitivam ad adventum Animæ Rationalis non simpliciter corrumpi, sed cedere Animæ nobiliori, eique pro instrumentis inservire, manifestè videbit se ne sic quidem eam opinionem tueri posse; quia iam vegetativa, quàm sensitiva Anima pro forma substantiali sunt ipsius fœtus ante adventum Animæ Rationalis; itaque adveniente Anima Rationali, necesse est illum de uno esse transire ad aliud & ex Animali sensitivo evadere in Rationale, quod fieri non potest, nisi corrupto composito, nempe Animali ipsi sensitivo, unde ergò emerget Rationale? quamnam viam, quamnam rationem ejus metamorphosis inveniemus? Nova certè materia, hoc est, novo semine indigemus, ut inde homo compaginari possit, cùm illud, ex quo sensitivum Animal procreatum est, corruptum sit, Anima recedente, aut quomodocumq; cessante ab informatione prædicti seminis. Sed demus, non corrumpi semen animatum Anima vegetativa, sed in corruptum permanere, quid deinde? undè obsecro Animam sensitivam recipiet? An ea de foris adveniet? minimè gentium. Quid igitur? quodnam Agens ad id aptum natum invenietur, sensitivam Animam undecumque ereptum in semen illud intrudere, illudque ex vegetali sensitivum Animal efficere? sed unde hoc Agens habere potest hanc Animam, num eam ex se efformabit? sed ex qua materia efformabit? num ex nihilo creabit: oportebit igitur illud habere infinitam potentiam, cum ex nihilo possit facere aliquid: sed certum est non posse haberi animam sensitivam nisi ex traduce, si ergò post vegetativam Animal debeat recipere Animam sensitivam, oportebit illam per novum semen à parentibus traduci: quod affirmare, delirare est.

At verò si iterum quis ad tuendam præcitatam opinionem dicat, Animam supervenientem uniri Animæ jam in Embrione residenti; non minùs hoc impossibile erit, cum nullam possint habere unionem tales Animæ, una existente alterius rationis ab altera. & maximè nefas esset firmare, Animam Rationalē uniri cum Anima vegetativa, aut sensitiva, cum hæ sint materiales, & corruptibiles, hæc verò immaterialis, & incorruptibilis, nulla autem unio esse possit entis incorruptibilis cum corruptibili, ita ut ex utroque, nempe ex Anima Rationali, & sensitiva fiat una Anima, & unum ens, una forma substantialis aliquod corpus informans.

112 Et si de novo instabit quis replicando, quod Animæ prædictę existentes in Embrione essent in facultates Animæ Rationalis? Neque hoc dicam posse habere veritatem, cùm pateat, facultates non migrare de subjecto in subjectum, ut aliàs dictum est, unde facultas vegetativa, quæ erat in Anima sensitiva Embrionis, non potest transire in Animam Rationalem, quia facultas est Animæ, & hujus Animæ facultas.

113 His omnibus addendum est, quò [1] Deus, & Natura semper operantur propter finem, Deus quidem ex sua libera voluntate, Natura autem ex necessitate; at retardatio infusionis Animæ Rationalis nullum potest habere finem, si quem enim posset habere, vel esset corporis dispositio, constructio, & perfectio, ad hoc ut perfectioris formæ esset perfectius susceptibile vel esset ad hoc, ut suis operationibus fungi rectè posset; at neutrum finem haberi posse patet: non primū, quia oporteret multò seriùs Animam Rationalem infundi, cùm corpus in termino quadraginta dierum non sit assecutum suam integritatem, & perfectionem, quinimò nihil ampliùs habet intra prædictum terminum, & per multos dies, nè menses dicam, subsequentes, nisi rudem quandam, & vix Lynceis oculis perceptibilem partiū delineationem, neque omnium, & singularum. Sed & frustratorius quoque esset alter finis rectè operādi per organa jam constructa, quia vix tunc temporis ita constructa sunt, ut sensitivæ Animæ operationibus sufficere possint, nam, quod spectat ad operationes proprias Animæ Rationalis, neq; post quadraginta dies, nec postquam infans jam, nono exacto mense, in lucem prodit, earum ullā exercere Anima apta est; incassum igitur infunderetur quovis tempore permanente in utero materno fœtu, imò & multò post; quamobrem procrastinatio infusionis Animæ Rationalis vel inanis est, & ad nullū finem destinata, vel extra tempus, & non secundùm exigentiam facta, neutrum autem veritati consonum est Sed detur potuisse in hac procrastinatione infusionis Animæ Rationalis, haberi aliquem finem, & tunc docendum cur hæc infusio Animæ non fiat in omnibus eodem tempore: nam prætermisso quòd hæc infusio seriùs, aut maturiùs fiat pro fœtuum ipsorum majori, aut minori fortitudine; illud certum est, & à nullo controversum, eam citiùs in mare, quàm in fœmella fieri; undè cùm non uno eodemq; tempore fœtus animentur, incassum assignatur terminus communis in omnibus quadraginta dierum. Deducendum ergò ex his quòd, cùm semen conceptum illicò vivat, nutriatur, & augeatur, id ab alia Anima, quàm à Rationali habere non possit, quæ & vegetare, & nutrire, & vitam communicare, & sensum non minùs quàm cæteræ quæcumq; viventium Animæ, imò multò meliùs potest, cum omnibus necessariis ad hæc facultatibus sit instructa, unde concludendum eam in primo momento conceptionis ipsius seminis à Deo ipso creatam, & infusam præsentem esse, ac per se, non per aliam Animam, sed per suas facultates conceptum nutrire, & augere, illique vitam, & sensum communicare.

Prætereà vel Anima Rationalis potest tanquam dotata prædictis facultatibus vegetativa, inquam, & sensitiva, vitam, & sensum conceptui communicare, vel non; si dicamus posse nihil obstat, quò minùs idem possit ante quadraginta dies, quod potest post, non enim à corpore eas facultates adipiscitur sed eas ex sua natura possidet. Si dicamus non posse, sequitur corpus, etiam Anima Rationali præsente, ab alia Anima vitam, augmentum, nutritionem, sensum recipere, quia non est verisimile ve[r]am, augmentum, nutritionem, sensum ante quadraginta dies ab alia Anima, & post quadraginta à Rationali conceptui tribui.

Sed antequàm ulteriùs progrediamur satisfaciendum cuidam magni quidem ponderis oppositioni contra hanc nostram sententiam de præsentia Animæ Rationalis in primo conceptionis momento, & desumitur à Legum tam Canonicarum, quàm Civilium auctoritate, quarum utræque distinguunt fœtum animatum ab inanimato, [vide Rejes *quæst.* 51.] illumque non nisi post quadraginta dies animari statuunt, atque hac de causa pœnam majorem, aut minorem delinquentibus, & abortum provocantibus imponunt; in quarum confirmationem emanavit denique constitutio Sixti Quinti, in qua abortum animati fœtus procurantem iisdem pœnis subjici determinatur, quibus veri homicidæ subjiciuntur.

114

His additur *Sacri textus Exodi capite* 21. *vers.* 22. auctoritas, ubi secundùm Septuaginta Interpretum versionem, clarè habetur distinctio fœtus non animati, & Animati, cujus verba hæc sunt. *Qui percusserit Mulierem pragnantem, & illa abortum fecerit, si fœtus erat formatus, dabit Animam pro Anima, si nondum erat formatus, mulctabitur pecunia.* Ita habet textus ille secundùm prædictam versionem, referente post alios, P. Anton. Diana. *Resol. Moral. part.* 7. *tract.* 5. *Resol.* 6. & Carranza, *de Part. nat. ac leg. capit.* 1. §. 2. *num.* 14. Sed hæc Septuaginta Interpretum versio, non versio est, sed commentatio gratis, & ex proprio marte facta, cùm longè aliter Vulgata habeat, quæ ita sonat. *Si rixati fuerint Viri, & percusserit quis Mulierem pragnantem, & abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subjacebit damno quantùm Maritus Mulieris expetierit, & Arbitri judicaverint, sint autem mors ejus fuerit subsecuta reddet Animam pro Anima.* Quæ verba, cùm nimis clara sint, non debent perverti, & trahi ad alium sensum, ex quo eliciatur affectata illa distinctio Animati, & non Animati fœtus; hic enim non nisi de morte ipsius Prægnantis ex abortu secuta, vel non secuta, mentio fit, non de fœtu. & jure quidem Vulgata traductio sequenda, cùm verbum verbo reddere consuescat. Sed idem occurrit adnotare *in leg. si quis aliquid*, §. *Qui abortionis, ff. de Pœnis.* Ubi nulla mentio hujusmodi habetur, nec de fœtu quicquam eam locutam apparet: nec quòd nonnulli Interpretes per verbum illud, *homo*, fœtum intellexerint, apertè patet eos hallucinatos esse, non animadvertentes, quod si sic esset, Lex de pœna porrigentis poculum amatorium ex quo homo periisset, silentio præteriisset illud, quod magis patere erat necessarium, unde ea verba, *si mulier, aut homo*, sic referenda ad superiora. *Si mulier, cui poculum abortionis porrectum est, aut homo, cui datum est poculum amatorium, perierit*, &c. Neutra igitur Lex de fœtu loquitur, neque ab alterutra quicquam elicere possumus, quod ad inanimatum, vel animatum fœtum applicari possit. Restat igitur, ut Canonum, & Legum auctoritati quid sit dicendum patefaciamus. Ac primò quidem præmittendum tam Canones, quàm Leges non ex propria scientifica cognitione locutas esse, sed secutas potiùs placita Sapientum, Philosophorum nempè, & Medicorum, ut aliàs consueverunt facere in iis, quæ ad alios Professores pertinent. Ergò cum de ea re ad prædictos Sapientes determinare spectaret, & illi eam differentiam Animati, & non animati fœtus in medium protulissent, eorum determinationem Canones, & Leges in hoc sequi volentes, pœnas delinquentibus modò majores, modò minores imposuerunt pro ea, quam illi differentiam faciebant inter fœtum non animatum Anima Rationali, & Animatum.

115

Verùm quia nos ponentes infusionem Animæ Rationalis in primo momento Conceptionis, deservisse videri possumus, tam Canonum, quam Legum determinationes maximè secundùm Iustitiam emanasse easque sartas tectas remanere debere firma etiam nostra opinione remanente. Dico ergò quòd jure optimo major pœna indicenda sit procuranti abortum post quadraginta dies, & fœtus provectioris, quàm procuranti ante dictum terminum, & fœtus tenerioris, quia major injuria infertur à priori, quàm à posteriori delinquente; non secùs ac majorem injuriam inferret succidens arborem adultam, quàm succidens tenellam, ut cum Thoma Fieno prosequitur Dan. Sennert. *loc. cit.*

116

Dico secundò, quòd tam Canones, quàm Leges civiles in imponendis pœnis semper sequuntur mitiorem sententiam; cùm ergò in dubium verteretur an semper & quocunque tempore procurans abortum eàdem pœna esset plectendus, & aliqui mitiùs sentientes sentirent, minori pœna plectendum fœtu teneriori existente, & ante quadragesimum, contra aliis sentientibus, priori sententiæ adhæserunt, & eam differentiam fieri provectioris, & tenerioris fœtus voluerunt.

117

Dico Tertiò, summa cum ratione fieri, ut majori pœna subjiciatur procurans abortum post quadraginta dies, quàm procurans abortum antè, quia multò majorem vim infert ille tam fœtui, quàm Matri, quàm inferat hic; quia tenerioris fœtus abortus ob ligamentorum debilitatem facilè, & cum minimo Matris incommodo succedit, at provectioris abortus non nisi cum Matris evidenti periculo fit, undè, ex Hip. *in lib. de Nat. Puer.* & Aristot. *lib.* 7. *de Histor. Anim. capital.* 3 & ex quotidiana experientia scimus, faciliores, frequentiores, tutiores esse abortus in primo quadragenario, in sequentibus autem difficiles, minùs frequentes, ac multò minùs tutos.

118

Dico quartò, maxima cum ratione sancitum tam à Canonibus, quàm ab Imperialibus Legibus, quòd majori pœna subjaceat procurans abortum provectioris fœtus, & post quadragesimum, quam procurans antè, ob certitudinem prægnantiæ emanantem ex motu fœtus post quadragesimum, in quo termino deest signum illud motus omnium certissimum prægnantiæ, quæ tam certi signi deficientia posset fortè delinquentem ex parte excusare.

119

Cæterùm non ab re interpretari posset aliquis Legislatorum dictum circa hanc differentiam animati, & non animati fœtus, ut ea differentia intelligatur habere locum respectu nostri, qui non aliundè certificari possumus, quòd fœtus anima dotetur, nisi ex apparenti motu, nam aliàs illum habere animam ex nulla alia re nobis innotescere potest. Igitur respectu nostri & nostræ cognitionis fœtus post quadraginta dies erit animatus, quia per motum se manifestat, antè verò non animatus, quia nullo motu se prodente, videtur animâ non dotari.

Verùm summoperè semper miratus sum, quonam pacto tot, ac tanti Philosophi, ac Medici ex motu infantis in utero deduci voluerint, illum tunc Animam Rationalem recipere; nam motus nequaquam pertinet ad Animam Rationalem, ut Rationalis est, & tantundem est elicere ex motu præsentiam Animæ Rationalis, quam deducere ex vita, ex nutritione,

tritione, augmentatione, sensatione, aut alia quacunque operatione in fœtu observata, undè cùm fœtus in utero illico vivat, nutriatur, augmentetur, sentiat, illicò Animam Rationalem illum habere necesse esset, non minùs quam necesse esse dicant illi, Animam Rationalem illum recipere cum movetur. Sed quam dependentiam habet motus ab Anima Rationali ut Rationalis? Oportuit ergò firmare tunc fœtum Animam Rationalem recipere, cum aliquam operationem Rationali Animæ pertinentem edit, non quando movere incipit.

Sed dicet fortè aliquis, non idcircò voluisse communem sententiam, fœtum recipere Animam Rationalem, quia movetur, quasi ad motum sequatur de necessitate ejus receptio, vel potiùs quasi illa motum excitet illicò atque à fœtu recepta est, sed quia per motum manifestum fit, fœtum esse perfectum, ac benè formatum. Respondetur enim quòd cùm hæc perfectio, & absolutio ipsius fœtus in Quadragesimo non sit sufficiens ad ullas operationes Animæ Rationalis edendas, frustrà ad hunc finem desideratur, nempè ut ob eam perfectionem Rationalis Anima tunc infundatur.

Denique cum his dubitari poterat, cur si Anima Rationalis in prima seminum conceptione præsens est, abortu secuto antè quadragesimum non jubeant Canones baptizari; si enim illi Animâ tales abortus dotari existimassent, non destitissent præcipere, ut baptizarentur. Respondeo, quòd in his abortibus impossibile est ob eorum debilitatem, non illicò à corpore Animam separari, undè neque ullum vitæ signum præbere observantur, & idcircò baptismatis nullum illi habent mentionem, satisque fuit, si quandocunque aliquod vitæ signum ex motu præbent, etiam si ante quadragesimum id fieret, baptismatis lavacro emundentur.

Sed redeamus jam unde digressi sumus, ac dicamus, Animam solùm ex propriis operationibus cognosci præsentem esse, ut patet. Fernel. *lib. 5. Physiol. cap. 1.* quod etiam jam alias probatum est, insimulque demonstratum nullum vivens posse aut simul, aut successivè duas, aut plures Animas habere, necesse igitur est operationes in embrione apparentes, esse unius ejusdemque Animæ præsentis, omnia namque, quæ Natura, vel Arte fiunt, ab eo quod actu est, fiunt, Aristot. *lib. 2. de Gener. Animal. cap. 1* cùm nihil agere possit, nisi secundum quod est actu, & quo aliquid est actu, eo agit. D. Thom. *p. 1. summ. quæst. 76. art. 1. in c.* operationes ergo vitæ quæ apparent in Embrione fiunt ab Anima, quæ actu est, at hæc non potest esse nisi una; & in Homine nulla alia Anima datur, quam Rationalis, ergò omnes, & singulæ prædictæ operationes fiunt ab Anima Rationali; sed hæ operationes apparent illicò atque semina Parentum concepta sunt ergo illicò atque semina concepta sunt, præsentem esse Rationalem Animam necesse est.

Vlteriùs corpora viventium pro nobilitate, & ignobilitate Animarum inter se differunt, Aristot. *tract. lib. 2. de Gener. Anim. cap. 3.* & *ibi* Averr. *in comment.* quia perfectioris formæ debet esse perfectius susceptibile, D. Thom. *p. 1. quæst. 76. art. 5. ad 4.* consequens ergo est, corpus nobilius à nobiliori Anima construi; cùm verò corpus humanum excedat nobilitate, & perfectione quorumcunque Animalium, etiam perfectiorum, corpora, construi debet, atque efformari à nobiliori Anima, sed omnium Animarum nobilissima absque dubio est Rationalis ergò corpus humanum non ab ignobiliori Anima, quæ solum vegetativa, aut sensitiva sit, sed à Rationali efformabitur, undè cùm hæc formatio incipiat illico atque semina concepta sunt, ergo illico præsens est Anima Rationalis. Ecquis nam hoc negare jam poterit, cùm à primo conceptionis momento corpusculum Embrionis ita efformetur, ac disponatur, ut formari, & disponi corpori humano convenit? nam relictis mille, ne infinitas dicam, peculiaribus conditionibus, quibus humanum corpus à cæterorum viventium corporibus discrepat, à primo formationis exordio disponitur, ut sit figura erecta, facie divinitatem repræsentatura, manibus ut aliis Animalibus dominetur insignitum capite præ cæteris figura orbiculari, formâ nimirum inter omnes capacissimâ, duobus totum se sustentans pedibus & alia ad hunc modum, Quid igitur Anima vegetativa vel sensitiva tantopere præ Rationali abiecta poterit nobilissimum corpus pro nobilissimæ Animæ domicilio construere? quomodo tam nobilis effectus, quàm nobilis est constructio corporis humani, quo nihil in hoc sublunari mundo admirabilius, ignobiliori potiùs quam nobiliori causæ referendus? Neque, ut hæc effugiamus, hoc subterfugium quærendum, nimirum, quòd efformatio illa rudis, ac prima corporis humani fiat primò ab Anima vegetativa, deinceps ab illa ruditate à sensitiva vindicetur, ac denique a Rationali perficiatur; quia præterquam quod jam probatum est non posse plures Animas etiam successivè dari ejusdem subjecti, sequeretur unius, ejusdemque effectus dari plura Agentia primaria; quorum unum esset primò ponens in esse effectum, aliud quod à priori ruditate illum expoliaret, & meliorem redderet, tertium quod perfectionem omnem tribueret, sed hoc est contra ordinem Naturæ, ut patet, & alias probatum est, *cùm Dator principij transmutationis, sit dator finis ipsius formæ.* Averr. *lib. 2. de Gener. Animal. cap 2.* Ergò ab una eademque Anima incipit corporis efformatio, & ab eadem absolvitur, ut dictum est.

Porrò canonizatum jam apud Philosophos illud est, Nihil agere posse ultra suas vires, undè effectus excedens virtutem alicujus causæ, referendus est ad aliam causam efficaciorem, ut aliàs hic probatum est, cùm per illum defectum virtutis manifestissimè appareat, eam causam insufficientem esse ad talem effectum producendum. Modo, formatio corporis humani inter omnia corpora viventium nobilissimi summoperè excedit virtutem Animæ sensitivæ, & multo magis vegetativæ, quia neque sensitiva, neque vegetativa possunt formare cerebrum Hominis, exempli causa, tali figura, ut in illo fieri possit Intellectio, quid enim pertinet Intellectio ad sensitivam aut vegetativam Animam? ergo formatio corporis humani ad neutram harum causarum referri potest, sed ad magis sufficientem opificem, qui non potest alius esse nisi Anima Rationalis, cui tale corpus pro domicilio inservire debet; undè sequitur, Animam Rationalem à principio efformationis ipsius Embrionis præsentem esse, quia causæ, cui debetur effectus in sua majori perfectione, debetur etiam effectus in suo principio, ac rudimento, ut jam probatum est.

Licet autem hæc Animæ Rationalis præsentia in primo momento conceptionis ipsius Embrionis videatur minùs accepta cuicumq; penè Doctorum Scholæ, non defuerunt tamen, qui eam agnoverint, & quasi aliud agentes eam admiserint. Alex. Aphrodis. *lib. 1. quæst. natur. cap. 25.* Themist *lib. 1. de Anim. c. 12.* qui fassi sunt Animam sibi organa construere, ergo secundum ipsos Anima præsens est in primo

momento

120 121 122 123 124 125 126

primo conceptionis momento, ita ut minùs veritati congruens appareat opinio communis volens, Hominem primò dotari vegetativa, deinceps sensitiva, ac postremò Rationali; ex quibus ab Æmilij Parisani quoque opinione longè abire cogor, volentis, semen humanum, ut cætera reliquorum viventium, esse animatum Anima sensitiva, & consequenter Embrionem habere eam Animam, ut materialem ex traduce à Parentibus, eamque non secùs ac quascunq; alias Animas, Rationali excepta, esse corruptibilem, & mortalem. Quam etiam opinionem tuetur, *Fort. Licet. lib. 2. de ort. Anim. hum. per totum*, at præcipuè, *capit. 6. & seq.* Sed contra hanc Parisani & Liceti sententiam militant ea omnia, quæ contra communem opinionem attulimus, nam nihil de novo affert Parisanus, aut Licetus, nisi quod eximit humanum fœtum à conditione vegetantium, ac simul cum Animalibus perfectioribus vegetativam Animam sensitivæ copulatam habere determinat, non aliter quàm prædicta Animalia ex traduce eam à Progenitoribus habentia: sed quanam ratione possit Parisanus tot difficultatibus, ac tantis, quas contra communem opinionem attulimus, quæ non minùs contra suam faciunt, satisfacere, ego quidem hactenus non video. Putavérim tamen Parisanum ex eo deceptum, quòd, licet in quamplurimis à communi opinione recedat, tamen ab ea, quæ vult Animam Rationalem post quadraginta dies infundi, quæcunque illum ratio moveret, non recessit; cùmque alia ex parte mille concludentissimis rationibus probasset, semen aliarum viventium esse Animatum, humanum quoque semen eodem modo animatum esse voluit; sed quia contra veritatem apertissimè erat asserere, & hæreticum insimul putabat, ut verè est, semen humanum traducere secum à Parentibus Animam Rationalem, ut suam traducunt cætera Animalia, in hoc differre voluit Hominem à cæteris animalibus, quod post Animam sensitivam ex semine à Genitoribus, ut aliis viventibus evenit, traductam, Animam Rationalem post congruum tempus de foris recipiat.

Sed contra hoc, summam parit difficultatem id, quod sequitur. Si Homo Animam sensitivam tantùm ex traduce à Genitoribus habet, ea non potest communicari, nisi ab Anima Genitorum: sed Anima Genitorum est immortalis; non potest ergo communicare genito quicquam, quod sit mortale, & sit de essentia ipsius Animæ immortalis. At vegetativum, & sēsitivum sunt facultates Animæ Rationalis, & ab ea sunt inseparabiles, ergo non potest Anima Rationalis communicare semini Animam vegetativam, aut sensitivam, præterquam quod 136 facultates ut dictum est, non migrant de subjecto in subjectum, neque existunt absque Anima, cujus sunt facultates, ut ipse quoque Parisanus fatetur. Anima ergo sensitiva, quam Anima Rationalis Genitorum cōmunicat semini, unde Embrio formandus est, vel erit pars ipsius Animæ Rationalis, vel aliud quid: Non pars, quia Anima non habet partes, neque est divisibilis, & si possibile esset eam habere partes, essent ejusdem rationis cum toto, & essent immortales. Quid ergo aliud erit? dicemus fortè Animam Rationalem communicasse semini prædictas tantùm facultates, vegetativam & sensitivam: at jam dictum est, facultates non migrare de subjecto in subjectum: sed cui rei communicatæ sunt hæ facultates? certè alteri Animæ, si Animæ debent esse; ergo Embrio aliunde habebit Animā, quàm à Genitoribus: quidnam ergo est illa Anima sensitiva, quam ex traduce à Parentibus habere credit Parisanus, si neque tota Anima, neque pars Animæ, neque facultas Animæ est? sed esto sit Anima sensitiva ex traduce à Parentibus semini communicata, jam hæc Anima erit forma ipsius Embrionis, per quã est id quod est; Quid ergo fiet huic formæ accedente de foris Anima Rationali, quæ perfectissima forma est? num cum D. Thoma eam corrumpi asseverabit? ergo iisdem difficultatibus sese implicabit, quibus obnoxiam esse ejusdem D. Thomæ sententiam jam superiùs demonstravimus.

Verum enim verò mirandum est, quonam pacto Parisanus, & cum eo quicunque aut suæ, aut priori opinioni de multiplicitate Animarum in Homine adhærent, sequens absurdum facilè eorum opinioni obvium, non animaduerterint. Si homo ante quadraginta dies non recipit Animam Rationalem, non ante prædictum terminum erit homo; nam 137 quomodo esset homo non habens formam hominis? erit igitur Planta, vel vermis, vel insectum, vel aliud Animal, vel bestia quædam ad nullum genus, vel ad nullam speciem certam viventium reducibilis, & constituet novam speciem Animalis ex se.

Sed quam majorem rationem affert Parisanus, ob quam existimandum sit, fœtum humanum sensitivam Animam ex Genitoris semine traducere, si nulla sensitivæ Animæ operatio in principio suæ conceptionis apparet? & si respondeat, non ideircò, quod operationes Animæ sensitivæ non appareant, fœtum Animam sensitivam non habere, quia id fit ob organorum defectum, ego idem de Anima Rationali affirmabo, licet operationes Animæ Rationalis nullæ appareant, imò tutiùs de Rationali id affirmavero, quia certum est ex communissimo consensu eam post quadraginta dies infundi, cùm tamen ejus operationes ne per annus quidem apertè se prodant. Sed si ex non apparentia operationum arguendum sit, Animam non esse præsentem, certè neque in Brutis Animam sensitivam præsentem esse in prima eorum conformatione confitendum, & sic communi opinioni assentiemur volenti, Bruta post vegetativam vivere Anima sensitiva: Sed erit docendū, ut aliàs instabam, unde, & à quo Anima sensitiva introducatur in fœtus brutinos; si illi in prima conceptione vegetativā tantùm habebant.

Sed in summa non minores difficultates patitur Parisani sententia, imò fortè majores, quàm habeat Danielis Sennerti opinio de traductione Animæ Rationalis per semē, nisi quod hæc omninò hæretica est, illa verò simpliciter falsa, & quam pro verissimili, quantū existimo, nullo modo tueri possit.

Cæterum dum nos Animæ Rationalis traductionem per semen Parentum oppugnamus, insurgunt contra Adversarij dicentes, Hominem non communicando soboli suam propriam Animam in pejori conditione constitutum videri, quàm quodlibet aliud vivens etiam ex ipsis vegetabilibus omni sensu destitutis; quippe cùm cætera omni soboli propriæ & corpus, & Animam tribuunt, Homo au- 138 tem purum putū tantummodò semen, hoc est materiam omni Anima denudatam, ex qua sobolis corpus formandum sit: Anima enim, qua omnis res est id, quod est non ab suis Genitoribus homini communicatur, ut contrà traductionē Animæ Rationalis per semen jam pugnatum est, sed de foris advenit, & à Deo ipsu creata feminibus Genitorum infunditur, unde Anima Rationalis ad Genitores nihil omninò pertinet, nisi in quantū subministrant materiā ita dispositā, ut Rationalis Anima eā informare 139 possit. Hinc ergò sequitur, nobiliora agentia cætera

quæ

quæque viventia esse, quàm Hominem, dum illa meliorem, ac potiorem compositi partem unà cum corpore in semine subministrant, nempe ipsam Animam, Homo autem partem viliorem, ac magis abjectam, corpus scilicet, & quæ ad corpus pertinent, impertitur. Huic difficultati, quam non minimi momenti contrà sentientes fortè existimabunt, ego undequaque satisfacturum me confido: sermonem tamen meum tantisper retexere necesse habeo.

140 Dico igitur, Hominem non modò quoad Animam, sed & quoad corpus, & quoad omnes, & singulas corporis partes in tåtùm excellere cætera viventia sublunaris hujus mundi, ut hæc ab illius excellentia, ac nobilitate quàm longissimè distent; & de Anima quidem non est dubium, cùm hæc immaterialis,& immortalis sit in Homine, in cæteris verò materialis & mortalis. De corpore autem patet ad sensum, ac benè illud nobis præmonstratum est in prima utrorumque creatione, cùm cætera Animâ cum corpore sortita sint ex elementis hoc, aut illo, Homo autem à Deo immediatè formatus sit ex limo Terræ (constat autem limus ex aqua, & terra) & inspirato in faciem ejus vitæ spiraculo, Animam recepit immediatè ab ipso Deo, & factus est in Animam viventem. Hinc ergo summa illa Hominis perfectio & quoad Animam, & 141 quoad corpus, *Quod æqualiter complexionatum* (ut verbis utar D.Thom. *p.1. quæst.7.art.5. ad 2.*) *habet quamdam dignitatem per hoc, quod est remotum à contrariis, in quo assimilatur quadammodo corpori cœlesti.* Quod verificatur non solùm si accipias totum corpus humanum formatum, & organizatum ab Anima Rationali, sed etiam si accipias singulas vel minimas ejus partes seorsim. Sume mihi,obsecro, cutem, carnem, ossa, sed quid hæc in medium afferam? Sume mihi pilos, ungues,& in his ipsis, quæpotiùs superfluitates corporis sunt, quàm partes,eam excellentiæ differentiam inter Hominem & cætera Animalia, tam respectu substantiæ, quàm respectu formationis, quàm etiam respectu usus facilè observabis Quantò majorem ergo differentiam adnotare licebit inter Hominem & cætera Animalia quoad alias nonnullas partes corporales quidem, & materiales, sed magis à materiæ terrestreitate distantes, & ad 142 spiritualem naturam accedentes? Inest absque dubio ex omnium Philosophorum placitis in quorumcumque Animalium semine spiritus vivificus proportione respondens elemento stellarum qui à Progenitoribus unà cum ipso semine derivatur. Aristot. *lib. 2. de Generat. Animal. cap. 3.* Fernel. *lib. 2. de Abd. rer. caus. cap. 7.* & alibi sæpè, quem ego pro purissima portione spirituum accepetim, cùm fortè omnes spiritus unius generis sint. Hoc eodem spiritu semen humanum ditari, eumque cum semine à Genitoribus traduci non controvertitur, sed non minùs quàm qui in semine cæterorum Animalium residet, materialis, & corruptibilis est; sed cùm firmatum sit, Hominem, ut omnibus persuasum est, etiam quoad corpus, & quod minimas quoque corporis particulas cætera Animalia tantopere excellere, certè quoad nobiliorem corporis partem, quæ nihil aliud est, quàm prænominatus spiritus, tantùm nobilitate excellet,ut nihil 143 suprà; atque hinc rectè deducitur, hunc ipsum spiritum in Homine non modò nobilitate, atque excellentia superare quemcunque spiritum in Animalis cujusque corpore existentem, sed ipsam ipsorum quorumcunque Animalium Animam: in illis enim hic idem spiritus pro Anima est, licet hic in genere spirituum sit pars tenuissima, & maximè spirituali naturæ accedens, nec desint alij spiritus naturæ minus spiritualis, seu magis terrestres, quibus eorum Anima pro instrumento ad suas operationes obeundas indesinenter utitur. In Homine 144 autem hic spiritus nequaquam pro Anima est, sed pro Animæ instrumento, & si fieri posset, ut liceret ei absque Animæ rationalis virtute operari, multò plura posset in semine humano operari, quàm possit operari quævis Anima perfectiorum Animalium in proprio eorum Animalium semine; quinimò, circumscripta Hominis identitate, posset pro ipsa Anima inservire ad instar Animarum cæterorum Animalium, eam & esset tale Animal, ut Bruta omnia, corruptibile, & mortale quoad utramque partem,nempe tam corpus, quàm Animam, neque esset absque dubio hujusmodi Animal Homo, sed Animal tantùm sensitivum, inter sensitiva tamen omnium perfectissimum. Spiritus 145 igitur, de quo agimus, in Homine in actu effusionis ipsius seminis unà cum semine à toto corpore, & à quibusque corporis partibus secedit, & est tenuissima pars ejusdem seminis, quod à toto secedere Hippocrates voluit, cujus opinionem acerrimè tueri conatus est acutissimus Philosophus, ac celeberrimus Medicus Æmil. Paris. *lib. 2. nobil. exercit. Microcosm. subt. exerc. 2. per totam.* Est enim & hic spiritus materialis,& cum semine, ut dictum est,deciditur à toto ipsi semini commixtus, Galen. *comm. 5. Aphor. 63.* nam semen ipsum spiritus excretio est. Aristot. *Probl. sect. 4. probl. 31.* 146 & cum eo Galen. *in lib. 6. de morb. vulg. comm. 5. text. 12* Per hunc porrò spiritum semen humanum ita disponitur,ut dignum Anima Rationalis domi- 147 cilium ex eodem semine separare possit,qua cum primùm creata, eodémque momento infusa superveniente, spiritus ille pro instrumento illi inservit, eoque corpus informans, per illum omnes operationes suas postmodum exercet, quæ ad Hominis conformationem,& vitam, ac nutritionem, & augmentum in primo ortu, ac per totum deinceps subsequens tempus ad mortem usque necessariæ sunt. Ex his ergo deduci facilè posse quivis videt, 148 quòd etiamsi Homo suæ soboli non conferat Animam, ut alia Animantia suæ soboli communicant, tamen subministrando cum semine prædictum spiritum omni Anima mortali nobiliorem,multò magis conferat suæ soboli, quàm quodvis aliud Animal etiam ex perfectioribus, licet illa Animam propriam suæ soboli cum semine communicent, hic vero nequaquam.

Neque oppositio,quæ huic opinioni fieri possit, me deterrere quicquam valet, dicendo, quòd non sit generare sibi simile, ubi Genitor corpus simul cum Anima non conferat genito, cum neque sola Anima,neque solum corpus sit Animal, sed totum quid compositum ex corpore, & Anima: Modò, si Homo non confert generando & corpus,& Animam genito, nunquam dici poterit generare sibi simile. Nam respondeo, quòd in via generationis, & ubi forma materialis est, verum omninò sit, generans omne generare sibi simile, & sic, dummodò generans conferat soboli quicquid in generatione potest conferre, semper erit verum, quòd generabit sibi simile: diversa igitur omninò est ratio generandi sibi simile in Homine, & in aliis Animantibus; cætera enim Animantia conferunt corpus & Animam genito, quia tam corpus, quàm Anima generabilia sunt; Homo verò confert quidem cor-

pus

pus omnibus his associatum, quæ cum ipso corpore generari possunt, at non confert, neque conferre potest Animam, quia non est generabilis, sed producitur à Deo per procurationem, & infunditur corpori dispositio ad illam recipiendam per spiritum illum, qui pro Animæ instrumento inservit. Et in summa conclusio illa, quod omne generans generet sibi simile, procedit, ubi formæ unà cum materia parentibus traducuntur, non ubi forma geniti ab extra advenit.

Cæterum si cui veritati consonum nullo modo videatur, quòd spiritus hic nobilissimus, qui cum semine effunditur, & qui parem, imò majorem virtutem habet, quàm habeant cæterorum quorumcunque viventium Animæ, cedat in Animæ Rationalis instrumentum, animadvertat, hoc in naturalibus infrequens non esse, cùm sæpè eveniat ut

149 Agentia quædam nobilia cedant in causalitate Agenti nobiliori supervenienti, ita ut quod primò erat causa principalis, adventu causæ nobilioris evadat secundaria; nam quæ supervenit priori semper perfectior est. D.Thom. p. 1. quæst. 76. a. 4. ad 3.

150

151 Sic spiritum innatum, qui præcedit in semine Animæ essentiam, quamquam nobilissimum, cedere tamen in Animæ instrumentum prodidit etiam ipse Galen. lib. 5. de simpl. Med. fac. cap. 9. his verbis; *Quamquam nos iam ante spiritum innatum, etiamsi non sit Animæ essentia, saltem primum esse instrumentum in commento de Hippocratis, Platonisque placitis demonstravimus.*

152 Verùm ex ipsa Theologica veritate ejus rei exemplum desumi potest maximè ad rem faciens, quod est hujusmodi. Christus Dominus assumpta humana Natura, & unita suæ Divinitati Anima Rationali, eadem Anima Rationalis in instrumentum Divinitatis cessit. D.Thom. par. 2. quæst. 112. art. 1.

153 ad 1. & part. 3. quæst. 13. art. 2. ad 2. non obstante quòd Anima Christi Domini fuerit omnium Animarum Rationalium nobilissima, ac perfectissima: Ergo spiritus, qui in cæteris Animalibus Animæ, ac formæ substantialis vim gerit, in Homine, adveniente nobiliori Agente, Anima scilicet Rationali, cedit in ipsius Animæ instrumentum.

154 Denique ea, quæ diffusè jam attulimus, in epilogum restringamus, ac dicamus, viventium omnium generationem Naturæ à Deo commissam, ita ut omnia (Hominem semper excipio) per suas species propagarentur generando ex se, & intra se propria semina, per quæ Animæ eorum soboli communicatæ nova indesinenter individua producant, & species conservent: Hominis autem generationem quoad inferiorem partem commisisse quidem Deum ipsi Naturæ, quoad superiorem autem sibi reservasse, creando & infundendo Animas Rationales indesinenter in ipsa semina humana alia quacunque Anima destituta, sed nobilissimo spiritu turgentia: neque enim poterat in via Naturæ succedere, ut cum materia, & ex materia existeret Anima, quæ futura erat immortalis, unde non poterat ex traduce esse, ut Animæ cæterorum Animantium, sed erat omninò per creationem in esse ponenda, & ab ipso Deo tanquam Enti summo, & infinitæ potentiæ ex nihilo creanda, eodemque momento in semen humanum infundenda, ut per eam fœtus humanus poneretur in esse, & viveret, & nutriretur, & augeretur, & à primo suæ productionis exordio, & à primo vitæ momento ad ultimum usque regeretur. Neque ideircò, quòd in humano conceptu Anima ab extrinseco adveniret, neque à Parentibus ullam haberet dependentiam, minùs in sobolis generatione Hominem tribuere, quàm quodlibet aliud generans, asservandum, stante quòd Homo cum semine spiritum nobilissimum subministret, omnem quarumcunque Animatum, etiam perfectiorum, Animantium nobilitatem exuperantem, qui pro Animæ Rationalis instrumento inservit, & ipsum semen disponit ad Animam Rationalem recipiendam; unde non minùs Hominem generando sibi similem generare, quàm quodcunque aliud generans, concludendum est, quia non minus ille, quam hoc omnia subministrat, quæ generabilia sunt, & generationi subjiciuntur naturali, etiamsi Animam suæ soboli non communicet, quia generabilis nullo modo est.

Et hæc circa fœtus humani animationem, quæ probabiliter dici posse mihi visa sunt, dicta sufficiant, iis insuper annexis, quæ in contrariæ opinionis assertione difficultatem faciebant, quæ omnia in tantùm recipi volo, in quantùm Catholicæ censuræ consona videantur, aliàs enim abolenda, & tanquam falsa, & erronea refutanda determino.

LIBRI NONI, TITULUS SECUNDUS,

De fœtu exsecto, seu de partu Cæsareo.

QUÆSTIO UNICA.

Appendix ad Titulum secundum Libri primi Quæstionum Medico-Legalium post quæstionem quintam.

SUMMARIUM.

1. *Fœtus exsectus, & Partus Cæsareus quis dicatur?*
2. *Partus Cæsareus quis secundùm Rodericum à Castro.*
3. *Partus Cæsareus quis secundùm Varandæum.*
4. *Non potest dici peperisse mulier, cui mortua filius ab utero est extractus.*
5. *Partus dicitur à pariendo, & actionem parturientis importat.*
6. *Fœtum ab utero matris exsectum non oriri, aut nasci.*
7. *Fœtus adhuc in utero existens dicitur Partus.*
8. *Septimestris pro vitali, & legitimo habetur.*
9. *Septimestres ob debilitatem ut plurimùm moriuntur.*
10. *Septimestres exsecti à numero aliorum septimestrium excludendi.*
11. *Abortivus dici debet fœtus, qui non potest dici nasci.*
12. *Nasci septimo mense est proprietas aliquorum fœtuum secundùm nonnullos Doctores.*
13. *Septimestres non exciduntur ab utero matris.*
14. *Septimestres non exciduntur ab utero matris, nisi matre mortua.*
15. *Respirationem à vita, & vitam à respiratione separari non posse.*
16. *Transpiratio quid meta sit?*
17. *Expertis magis credendum, quicquid in contrarium ab aliis dicatur.*
18. *Fœtus septimestris exsectus non est pro vitali habendus, ut alij septimestres.*
19. *Nasci naturaliter fit ex propria virtute matris, & fœtus.*
20. *Mater noxia, & ultimo supplicio damnata secari potest viva, ut vivus extrahatur.*
21. *Octimestris ex sua natura non est vitalis, idque magis si à ventre matris fuerit exsectus.*
22. *Octimestris exsectus pro abortivo, & non vitali habendus.*
23. *Nonimestres, & Decimestres exsecti, secundùm aliques, non sunt successionis capaces.*
    Contrarium, ibid.
24. *Septimestres pro legitimis, & vitalibus habentur, & ad hæreditatem admittuntur.*
25. *Nonimestris, aut Decimestris exsectus non aliter habendus, quàm quivis fœtus naturaliter natus.*
26. *Sectio Matris præmortuæ ad extrahendum fœtum vivum est pervetusta.*
27. *Sectio Matris viva ad extrahendum fœtum, aut vivum, aut mortuum, an possibilis.*
28. *Sectio Cæsarea salva matre fieri potest, & idcircò licita.*
29. *Quot conditiones requirantur ad celebrandam sectionem Cæsaream Matre vivente, ut licita dici possit.*
30. *Sectio viva matris licita ad extrahendum fœtum, quando adest probabilitas fœlicis successus.*
31. *Mater quando obligetur ad subeundam sectionem?*
32. *Mater quando non adstringatur ad subeundam sectionem?*
33. *Sectio Matris viventis ad extrahendum fœtum, quando sit illicita?*
34. *In dubio fœlicis eventus an sectio matris viventis sit licita?*
35. *Sectio Matris viventis si sit cum certo, aut etiam dubio periculo alterutrius, cuius vita sit præferenda, matris scilicet, an fœtus?*
36. *Vita matris semper præferenda.*
37. *Pro salvanda matre an directè, vel indirectè quicquam fieri possit, ex quo fœtus sit certè moriturus.*

CIrca Partum exsectum erant quædam, quæ prætermissa sunt, multa consideratione digna, de quibus nunc sermonem instituam, quod tantò libentiùs faciam, quantò hæc materia ex mea sententia valdè necessaria, non est ipsis Iureconsultis ab eorum Auctoribus multùm in promptu, & tamen, relictis plerisque aliis illud videbatur ab ipsis seriò discutiendum, ac determinandum; utrum septimestris exsectus, sit tanquam alij septimestres pro vitali habendus, & ad hæreditatem admittendus? Nam plurima difficultatem inextricabilem faciunt, ut procedendo in discursu patefiet.

1 Voco igitur hîc fœtum exsectum, qui ex prægnante muliere viva, vel mortua per ventris sectionem vivus, vel mortuus eximitur. Medici Partum Cæsareum vocant, & fœtus sic extractus Cæsones; unde non plenè satisfacere potest definitio Partus Cæsarei à Roderic. à Castrens. *libr. 4. de morb. Mul. cap. 3.* tradita, dum vult Partum 2 Cæsareum esse extractionem fœtus ex utero matris, quæ fœtum aliter excludere non potest: nam simplex extractio fœtus ab utero per manum Chirurgicam, cum aliter Mulier parere, & fœtum excludere non potest, non dicitur Partus Cæsareus, sed ille tantùm qui extrahitur cæso matris utero. Multò melius partum Cæsareum definivit Varand. *libr. 2. de Affect. Mulier. cap. 7.* dicens, Cæsareum Partum esse infantis in utero 3 existentis extractionem per sectum Abdomen & uterum.

Verum enim verò Pater Theophil. Rayuaud. *in tract.* quæ inscripsit, *De ortu Infantium contra Naturam*, Medicos omnes taxare nititur quòd hujusmodi hominum ortum, seu emissionem, aut quomodocumque appelles, vocaverint Partum Cæsa

Cæsareum, cùm ex auctoritatibus inibi per eum cumulatis; ac maximè *ex l. amiculus, ff. de verb. signif.* 4 pateat, non posse dici eam peperisse, cui mortuæ filius ab utero extractus est, *& ex l. si ego, §. partus ancillæ, ff. de publician. in rem act.* in qua, pueris matri mortuæ exsectis abrogari & partum, & nativitatem dicit.

Ego tamen existimaverim immerito ab hoc doctissimo viro Medicos accusari, quia quæ ipse objicit, bene verificari possunt de simplici nomine partus, aut de partu in abstracto accepto, prout est 5 indifferens ad hunc, aut illum particularem partum, cum certum sit, partum dici à pariendo, & importare matris actionem in ipso partu: aut si pro ipso fœtu partus nomen accipias, partum eum fœtum dici, quam mater ab utero excludit: at neque hoc modo fœtus exsectus partus dici potest, quia nihil in ejus exsectione mater operata est, neque vim habuit ullius causæ agentis, quemadmodum habet dum naturaliter fœtum ab utero excludit, unde partus dici non potest. At verò si huic nomini *Partus* Epithetum addas *Cæsarei*, jam illa vox *Partus* aliam significationem induit, & cùm Medici de sectione ventris materni ob extractionem fœtus verba facientes dicunt se agere de Partu Cæsareo, excludunt omnem & matris, & fœtus actionem, quia fœtus hujusmodi exitus, aut productio in lucem fit cæso matris utero, & dicendo Partum Cæsareum, dicimus partum præter, & contra naturam, ac per violentiam factum, non quamlibet, sed cæso matris utero, non aliter, quàm intelligi velit ipse Pater Theophil. suam inscriptionem, de ortu infantium contra naturam: nam certum est, & idipsum etiam ipse fatetur, fœtum ab utero matris exsectum non oriri, aut nasci, ut per *l. si ergo, superiùs cit.* & tamen ipse inscribit librum, *de ortu infantium*, sed addidit Epithetum illud *contra naturam*, bene potuit eo modo librum inscribere, quia verè ex ventre matris exsecti non nascuntur, neq; oriuntur naturaliter, quod fieret per enixum ab ipsis factum in matris utero, ut inde per cōsuetam viam in lucem prodirent. Sed contra naturam, & per violentiam, dum manus Chirurgica illis aliam viam à naturali parat, dum naturalem invenire, aut sibi perviam facere non potuerunt; ac profectò tantumdem taxari posset inscriptio ipsius Patris Theophili *de ortu infantium contra naturam*, 6 quantum taxandam ille existimat inscriptionem Francisci Rousseti, & aliorum *de Partu Cæsareo*, quicquid enim ille opponit contra vocem, *Partus*, opponi jure merito potest contra vocem, *Ortus*, nam si fœtus exsectus non potest dici partus, multò minùs poterit dici ortus: & si sectio ventris muliebris, & fœtus inde extractio non potest dici partus, multò minùs poterit dici ortus, imò, ut ingenuè sensum meū detegam, magis impropria videtur inscriptio ipsius P. Theophili, quàm Rousseti, & aliorum Medicorum, quia inscriptio Medicorum additione illius Epitheti *Cæsarei*, specificat suam intentionem, & ad individualem conditionem descendit, cùm de Partu Cæsareo verba faciūt, quod Epithetum nulli alteri partui competit, nisi illi, de quo tractare promittunt; cùm tamen tot sint partuum præternaturalium differentiæ: at verò P. Theophili inscriptio, de ortu infantium contra naturam non explicat id, de quo verba facere intendit, cum non descendat ad ultimam differentiam ipsius ortus contra naturam, quia non solum ortus infantium factus per ventris materni sectionem, est ortus contra naturam, seu præter naturam, sed quicunque ortus infantium, qui fiat alia ratione, quàm consueta, & naturali. An non putat P. Theophilus esse ortum contra naturam fœtum in pedes, in nates, in ventrem, in latus, in manus, in alterutrum pedem, aut in alterutrum brachium oriri? Quòd si sic est, ad meliùs se explicandum P. Theophilus cùm simplex illa inscriptio non esset sufficiens, coactus est verba illa addere, *per sectionem Cæsaream*, cùm tamen neque sic evitare possit, quin non benè inscripserit, *de ortu Infantium*, quia extractio fœtus per sectionem Cæsaream, non dicitur ortus, sed fœtus exsectus ex matris utero, dicitur Partus, nam Partus nomen ipsi fœtui convenit. Aut ergò licitum sit Medicis, cum extractione fœtus per ventris materni sectionem verba faciunt, uti ea inscriptione, *de partu Cæsareo*, quemadmodum licuit ipsi P. Theophilo inscribere librum suum, *de ortu Infantium contra naturam*, aut si alteruter eam inscriptionem immutare debeat, certè is immutabit, qui minus aptam fecit, quod ex præfatis justus Iudex determinabit.

Ne desistam tamen in tutelam dicti P. Theophili auctoritatem adducere Medici Vinc. Alsar. Crucij *in lib. de Quæs. per Epist. cent. 2. consult. ad Gubernator. Ravenn.* adstruentis Titulum *de partu Cæsareo* suo libro à Franc. Rousset. præfixum, essentiæ rei parùm correspondere; sed præter rationem id, & ex proprio marte profert, nihil in sui tutelam afferens. Sed quomodocunque hæc sese habeant, Partus nomen, ut in principio annuimus, diversimodè accipitur: & licet plerumque pro ipsa actione pariendi accipiatur, per ea, quæ adduxi *lib. 1. ua am quæst. 11. 2. quæst. 3. num. 5. & seq.* tamen accipitur etiam communiter pro ipso fœtu, ut ex mille auctoritatibus inibi adductis claiè patet. Imò Hipp. ipse, vel quisquis sit eorum libellorum auctor, eos inscripsit *de partu Septimestri*, *& Octimestri*, hoc est de fœtu septimestri, & octimestri, ita enim orditur librum *de septim. Septimestres nascuntur, &c.* sed non desunt aliæ auctoritates: ad rem maximè faciunt Lucretij carmina *lib. 4. re. nat.*

Et multæ steriles Hymenæis ante fuerunt
Pluribus, & nactæ post sunt, tamen unde puellos
Suscipere, & partu possent ditescere dulci.

Et illud Virgil. *lib. 7. Æneid.*

Quin idem Veneri partus suus, & Paris alter.

Facit & illud Iuvenal. *Sat. 2. vers. 138. & seq.*

Intereà tormentum ingens nubentibus haret,
Quòd nequeunt parere, & partu retinere maritos.

7 Sed quid plura? Ipse fœtus in utero adhuc existens dicitur partus, *l. 1. §. ex hoc rescripto ff. de ventr. inspiciend.* ibi: *partus enim antequam edatur, mulieris portio est, vel viscerum, & l. Divus Verus, ff. de extraord. crim.* dicitur, eam, quæ data opera partum abegerit à Præside in temporale exilium dandam: nam abigere partum, est medicamento abortivo, vel aliter per vim fœtum ab utero expellere, *& in lege falcid a la 2. ff. ad l. falcidiam.* Partus nondum editus homo non rectè fuisse dicitur: ac denique *in l. qui in utero, ff. de stat. hom.* Qui in utero est, perinde, ac si in humanis esset, custoditur quoties de commodo ipsius partus quæritur. Cum ergo Medici inscribunt opus suum, *de partu Cæsareo*, tantundem est ac si dicant de fœ-

ro extracto à cæso matris utero, vel de actione partus per excisionem uteri materni.

Sed jam ad ea, quæ magis ad rem Iureconsultorum facere possunt, properandum. Igitur notissimum est ex legum auctoritate Hippocratis nostri doctrina munita, septimestrem fœtum pro vitali, & legitimo habendum, ac præterea Nonimestres, & Decimestres (quod vulgo etiam est notissimum) vitales, & legitimos esse. Dubitandum modò non injuria offertur, an etiam fœtus septimestris ab utero matris, vel vivæ vel mortuæ exsectus, ut alij septimestres pro vitali sit habendus? Idemq; dubium emanare potest de quibuscunq; fœtibus ab utero matris exsectis etiamsi Nonimestres, vel Decimestres existant.

8

Et quoad fœtum septimestrem multa obstant, quò minùs ut alij septimestres pro vitali sit habendus: & primò obstat naturalis, & inevitabilis quorumcunque septimestrium debilitas, ob cujus causam, ut plurimum vitales non sunt, ut ex Hippocr. ipsius omniumq; Medicorum auctoritate evidenter demonstravi *lar.quæst.lib.1.tit.2.quæst.3. per totam*, & alibi, quæ evitari ab ipsis non potest, quàntumvis virium fortitudine polleant; quia non obstante quod ob eandem virtutis fortitudinem citiùs nascantur, quam deberent, ut Hippocr. aliisque eorum fautoribus placet; tamen non potuerunt acquirere eam corporis perfectionem, illudq; membrorum robur, quod ad vitam protrahendam necessarium erat; quia tametsi perfecti judicentur, non acquisierunt tamen requisitam firmitudinem, neque totalem corporis absolutionem sunt consecuti, sed tantummodò perfectionis initium attigerunt, ut idem Hipp. *de septim.part.n.1.* dicebat, quasi dicat, eos rudimentum perfectionis quoddam habere: unde mirum non est, si plurimi eorum pereant, teste eod. Hipp. *ibid.* & ex multis pauci serventur, ut ille addit Ergo accedente huic fatali necessitati debilitatis, violentia sectionis, ac extractione intempestiva ab utero materno, impossibile est, ut tales septimestres vivant, cum non naturaliter, & septimo mense ex causa naturali oriantur, ut alij, sed per vim, & ex causa omninò præternaturali: quare omninò videntur à censu aliorum septimestrium excludendi, quia cum vivere non possint, tanquam mortui, & non nati habendi.

9

10

Secundò obstat his septimestribus exectis ab utero materno, quò minùs aliorum septimestrium privilegio gaudeant, quòd videantur abortivi: quia abortivus dici debet fœtus, qui neq; perfectus est, neq; potest dici nasci; at tales absq; dubio neque perfecti sunt, neque nasci dici possunt, ergò jure merito abortivi vocitandi; cùm nihil aliud importet hoc nomen *abortus*, quàm *non ortus*, vel *non natus*; si igitur neque ortus, aut natus dici potest hujusmodi fœtus exsectus, abortus est, neque potest cum aliis septimestribus, qui naturaliter oriuntur, connumerari; quòd si ex his, quibus nati, & partus nomen convenit, pauci servantur, certè fœtus exsectus septimo mense, cui neq; nati, neq; partus nomen aptari potest, omninò pro non nato, sed pro mortuo judicandus.

11

Neque contra hæc quicquam faceret id, quod opponi potest de exsectis nono, aut decimo mense, quibus item non convenit nati, aut partus nomen; maximè strictè accepto, utroq; nomine, cum nasci dici non possint, ut jam in principio diximus, quia imperfectio corporis, quæ omnibus septimestribus est communis, multò majorem, imò omnimodam vitæ repugnantiã septimestribus exsectis conciliat, quod obstaculum non habẽt ij qui nono aut decimo mense à cæso matris utero extrahũtur, hi enim omnimodam corpulentiam adepti, & ad totalem perfectionẽ deducti, possunt propriis viribus violẽtiæ sectionis resistere, imò fortè minùs labefactari poterunt per sectionẽ uteri extracti, quàm si multo nixu, ac conatu propriis viribus, per uteri angustias cogantur sibi viam parare, nisi à matre aliquid labis contrahant, quod illos ad internecionem perducat, nam absq; eo quod quicquam virium amittant, dum exire ex se conantur, per manum Chirurgicam lentè, ac blandè à matris utero extrahuntur.

Obstat tertiò, quod cùm nasci septimo mense ex communiori sententia sit aliquorum individuorum proprium, non autem omnium, illud certissimum, & nulla cõtroversia dubitabile esse debet, quod septimi mensis præeminentia iis tantummodò favorabilis existat, qui ex natura sua septimo mense nascuntur; quanam enim ratione favorabilis existet septimus mensis iis, qui contra naturæ intentionem, & ex causa præternaturali non nascuntur, sed per vim ab utero materno extrahuntur? At certum est, quod oblato nobis casu alicujus fœtus septimestris ab utero matris extrahendi, non possumus nec debemus affirmare fœtum hunc, quia septimum mensem attingit, debere esse vitalem, imò contra affirmare debemus, non posse esse vitalem, quia quemadmodũ quando septimestris sponte, & ex naturæ instinctu in lucem prodit, tẽpestivè nascitur, & vitalis est, ita ubi septimo mẽse fœtus per cæsum matris uterum in lucem veniat, intẽpestivè extractus dici debet & idcirco vivere non posse. Quartò obstat, quod si minima pars dimidij anni, nempè aliquantula diei pars potest septimestri adeo præjudicare, ut pro septimestri non sit habendus, nam ex Hippoc. auctoritate *in princ. libri de septem part. septimestres nascuntur centum octoginta duobus diebus cum dimidio, & insuper accedente diei particula*, non video quanam ratione evitari possit, quin fœtus septimo mense exsectus pro abortivo, & non vitali non sit habendus; nam multo minoris momenti absq; dubio censenda est hæc conditio, quod fœtus septimestris deficiat ab illa aliquantula diei parte, quàm si deficiat per totum spatium duorum mensium, & ultrà, insuperq; per vim ab utero extrahatur; cùm fieri nullo modo possit ut magis adimat de viribus ipsius fœtus minimus ille defectus circa temporis spatium, quàm adimat longioris multo temporis defectus addita violentia adhibita in illius extractione per cæsum matris uterum: in qua operatione quantùm possit fœtus ipse debilitari, ac quot, quantisq; symptomatibus conflictari, non est qui dissimulare possit se nescire: illud autem maximè potest mirum in modum illum defatigare, & exagerare, quod ad respirationem pertinet, contendente enim fœtu in lucem prodire, plurimum in illo agone laborat, atq; angitur; non potente illo liberè respirare, imò ne ullo quidem modo, quia septimestris non eximitur unquam ab utero matris vivæ, sed tantùm ipsa matre jam præmortua, nam neque persuaserit unquam Medici aut Chirurgi, matrem septimo gravidam sectioni ventris se exponere nullo præcedente instantis partus signo, cùm neq; sciant, an talis fœtus hujusmodi sit, qui septimo mense nasci debeat, quod quidem maximè hic ponderandum venit.

12

13

Quintò denique obstat, quòd cum septimestris fœtus, ut mox dicebam, nonnisi à præmortuæ matris

14

tris utero extrahi possit, & necesse sit ipsum fœtum matre mortua respiratione omni priuari, cum fœtus ex seipso non respiret, sed tantùm ex respiratione matris per umbilicas arterias respiratione fruatur, eaque ratione vivat, seu potiùs transpiret, succedit enim transpiratio ad respirationem, atque ejus loco fit, sed ipsa transpiratio Cordis actio est per arterias, ut in confesso est, Galen. *lib. 4. de loc. aff. cap. 3. in fin.* fitque ad caloris Cordis conservationem vice respirationis, quando calor ille est exiguus, ex sui natura, ut in fœtu, vel ex accidenti ut in Apoplecticis, & suffocatis, & in mulieribus ex utero strangulatis, sine hac autem respiratione, vel loco ejus, transpiratione animal nullum vivere momento potest. **15** *In confesso enim est*, inquit Galen. *lib. 6. de loc. aff. cap. 5. non longè à principio, respirationem à vita, & vitam à respiratione separari non posse, adeò ut vivens omninò spiret, & spirans omninò vivat*, intelligens hanc spirandi necessitatem transpirando interdum suppleri, quod fit aliquando insensibiliter, ita ut sensum omnem effugiat, ut satisfaciendo argumentis in contrarium adductis dicit Claudin. *Respons. Medic. num.* 14. satis ergo illud nobis sit, quòd nullum Animal momento vivere potest absque respiratione, aut saltem transpiratione. Modò, fœtus transpirat, & respirat, si respirare illum velimus, arteriarum, Cordisque officio, ut nativus calor conservetur, & hoc modo vivit, vivit tamen vita matris, ac tamdiù in vita perdurare potest, quamdiù à matre illi communicantur spiritus, qui respirationi, & transpirationi inserviunt; cessante autem hoc influxu à matre, necesse est & respirationem, & transpirationem cessare, & fœtum perire; unde si septimestris fœtus nunquam nisi mortua matre cæso utero eximitur, certè necesse est illum, per totum spatium intercedens inter ventris sectionem, & extractionem ipsius fœtus ab utero, nec respirare, nec transpirare potuisse, sine qua actione ne per momentum quidem vivere potuit. Atqui etiamsi contendat quispiam non necessario, nec semper simul cum matre fœtum in utero existentem emori, sed posse ad aliquod tempus post matris mortem, & sine influxu novorum spirituum vitam protrahere, ex eo quia non tam repentina fiat spirituum iam in fœtum transmissorum exinanitio, ut percurtit Pater Theophil. Raynaud. *loco cit. num. 8. in fin.* quod ante illum asserebat Daniel Sennertus *pract. lib. 4. Part. 2. sect. 6. c. 8.* & cui partim ego quoque assentior, tamen hoc posset fortè habere cum in fœtu robusto, ac valido, & debitam perfectionem consecuto; quando maximè à matris morbo non esset ad extremum debilitatis perductus. Sed quod fœtus septimestris immaturus, & imperfectus, & viribus destitutus, intempestivè in locem per vim protractus, mortua matre, possit per aliquod vel minimum tempus in vitâ perdurare, mihi non videtur rationabiliter admitti posse: nam si in ipsis fœtibus Nonimestribus, & Decimestribus maturis, & absolutis, viribusque integris, omnis mora, ubi mater præmortua sit, periculosa ita est, ut non possint ad modicum tempus post mortem matris vivere, ut fatetur ex Possevino ipse quoque Pater Theophil. *ibid. cap. 2. num.* 11. quid fiet Septimestri adhuc immaturo, & inabsoluto, atque imbecillimo? nam licet admittamus (quamquam admittendum non tam facilè est) quod præmortua matre fœtus intrà uterum possit per horam vivere, ut gratis Possevin. *de officio Curat.* apud eundem Theophil. Raynaud. *ibid.* de Medicorum valdè peritorum sententia firmat, Id intelligendum semper de infantibus Nonimestribus, aut Decimestribus jam perfectis & absolutis, non de fœtibus recētioribus, tametsi infantem intra uterum præmortuæ matris per horam posse vivere, sit contra experientiam, & rationem prolatum: & ea de re licet historiarum veritati de vivis fœtibus ab uteris præmortuarum Parientium extractis plena manu subscribam quia erant hujusmodi fœtus Nonimestres, aut Decimestres, jamque omnē maturitatem, & perfectionem adepti, tamen nulla experientia, nullaque Historiæ veritate hactenus persuadere mihi licuit, quod fœtus septimestris ex sua natura debilis, & imperfectus tantum vigoris habere possit, ut mortua Matre, & à cæso ejus utero extractus trāspirare ampliùs ex se possit, & per aliquod momentum vivere. Vnde quantū ego hucusque scire potui nullus casus observatus est, in quo Septimestris fœtus vivus, & multò minùs vitalis per sectionem Cæsaream fuerit extractus, sed omnes quotquot vitales eo modo extracti fuerunt, Nonimestres, aut majores erāt, ut patet ex singulis historiis à Fran. Roussero, & ab aliis enarratis: Quamobrem quæ contrà nostros Medicos Rodericum scilicet à Castro, & Varandæum objicit Pater Theophilus, procedunt, aut procedere possunt in fœtibus perfectis, & ad exitum maturis, cùm omninò contra Historiarum, & quotidianæ experientiæ veritatem pugnare illi Medici videantur, qui negant tales fœtus posse vivos ex præmortuarum Parentum uteris per sectionem Cæsareā extrahi. Verumenimverò immeritò videtur à Patre Theophilo accusari Rodericus à Castro, nusquam enim Rodericus supponit, Cor, & Pulmones in fœtu cieri, ut illi imponit P. Theophilus, imò absolutè negat fœtū in utero respirare, communi doctiorum Medicorum opinioni adhærens, ac manifestissimè se explicat dicens; *Quia vita, & motu Puerperæ cessante, cessat etiam infantis vita, & motus Cordis, qui in infante pendet ex distentione, & contractione Arteriarum umbilicalium* (quē motum hoc modo factum scire debet P. Theophil. **16** Transpirationem vocari) *qui motus ubi cessat in Matre, è vestigio cessat in infante, quia non ante umbilicē scissionem spiritum per os trahit, nec in utero per os respirare potest.* Ergo Rodericus dicendo, quod cessat vita Infantis, & motus cordis, non vult Cor, & Pulmones in fœtu cieri ob respirationem sed tantummodo cessare in Infante motum cordis factum, ex distentione, & contractione duarum Arteriarum Vmbilicalium, qui motus, Transpiratio est, non Respiratio: neque usquam fatetur Rodericus, quod Infans necessario moriatur interclusa per Matris obitum respiratione, quomodo enim hoc asseveraret, dum Infanti in utero existenti respirationem negat? Majorem habet occasionem Pater Theophilus accusandi Varandæum, cùm contra ipsam experientiā pugnare contendat, nullo modo sibi persuadentem, *posse uterum tantum in suo fundo solutionem pati, salvis Parturientis rebus, quantam oportet fieri per medios Epigastrij musculos, & Peritonæum cum hæmorragia insigni ad educendū inde fœtum.* Sed Varandæus certè clarè cōmonstrat se experientia in hoc destitutum, nec unquam tales casus vidisse, vel observasse: quod etiam de Ambrosio Paræo Chirurgo alioquin doctissimo sentiendum, cùm *lib. 23. suæ Chirurg. c. 31. in fin.* hæc habeat. *Cæterùm non possum satis mirari eos qui sibi visas mulieres affirment, quibus non semel novacula Abdomen cum subjecto utero rescissum sit ad fœtum nunquam*

alioquin proditurum extrahendum; id enim, salva Matre, fieri posse mihi persuadere nunquam potui. Et quæ sequuntur. Sed quicquid in contrarium dicatur, aut dici à quovis possit, expertis magis est credendum, *argum. c. littere, de frig. & malef. & l. 5. ff. de ventre insp.* cùm Viri Doctissimi talem operationem & admiserint, & exercuerint fœlicissimo cum successu, non modò extrahendo fœtum vivum cæso ventre ex utero præmortuæ Matris, sed etiam extrahendo eadem sectione fœtū vivum, aut mortuū ex utero Matris vivæ, salva Matre. Ac præter ea, quæ adduxit Franc. Rousset. *in libell. de Part. Cæsar.* admittunt & laudant hanc operationem, ubi opus sit, Andr. Laurent. *in Histor. Anatom. lib. 8. q. 32.* Mauricit. Cordæus *in lib. 1. Hippocr. de morb. mul. comm. 1. prope medium*, Iosn. Baptista Cortesius *Miscellan. Decad. 10. quæst. 10.* Mercurius *lib. 2. della Commare, cap. 28.* Daniel Sennert. *lib. 4. Pract. Part. 2. sect. 6. cap. 8.* Marcel. Donat. *lib. 7. Histor. med. mirab. cap. 10.* & alij plures apud Patrem Theophil. Raynaud. *de ort. Inf. contr. Nat. c. 3. n. 6.* quorum placita vide apud Ioan. Schenckium, *lib. 4. Obser. tit. de fœtibus*, ubi etiam plures Historias percurrere licet eci veritatem attestantes. **17**

18 Et ex his concludenter elici debet, quòd fœtus septimo mense ab utero Matris extractus ventre cæso pro vitali non sit habendus, ut alij Septimestres sponte & ex Naturæ instinctu nascentes: licet enim Hippocrates, & ex ejus auctoritate Leges Septimestrem fœtum pro ratione naturæ, & vitalem esse determinaverint, tamen hæc determinatio non potest applicari fœtui, qui septimo mense à cæso Matris utero extrahitur; cum neq; nasci dici possit, neque pro ratione natus, nec consequenter vitalis existat: nam si quid Septimestre spatiū considerabile est, ut autumant, in ortu infantiū, id quidē verificatur cùm ex Naturæ vi motus ille fit, non cùm per violentiā, & contra Naturæ legem fœtus à cæso Matris utero extrahitur nihil enim cōmune habet id, quod naturaliter fit cum eo, quod fit per accidens; & numerorum energiam, ac vim Hippocrati magni æstimatam in motibus naturalibus eam habere voluit, non in præternaturalibus, & violentis.

Quamobrem nequaquam assentiri possum Patri Theophilo *loc. cit. c. 12. n. 6.* volenti nihil differre Septimestrem naturaliter natum à Septimestri ex cæso Matris utero extracto, & utrumque esse æquè vitalem, quoniam si sic est, nihil differet actio naturalis ab actione præternaturali, ac tantundem esset dicere, quòd tam evacuatio, exempli gratia, naturalis, quàm symptomatica, & præter naturam, æquè proficua, ac tuta esset, & sic de cæteris omnibus: non considerasvit doctissimus hic Vir, quòd nasci secundùm Naturæ ordinē fit ex propria virtute, & ejusdem Naturæ robore, & cum cōmodo & utilitate tam Matris, quàm fœtus: at extrahi per sectionē ab utero, neque à Natura fit, nec cum ejus cōmodo, sed ipsi Naturæ vis infertur, & succedit cum maxima anxietate & Matris, & fœtus, etiamsi fiat nono, aut decimo mense; quāto major ergò vis Naturæ infertur, si fiat septimo? Non potest igitur ex hoc quòd Septimestres, qui secundùm Naturæ ordinē nascuntur, sunt vitales, inferri etiā Septimestres ab utero Matris cæso extractos æquè vitales existere; quia illi à Natura reguntur, & in septimo in lucē transmissi vivere possunt, hi autē cum non debereat in septimo nasci, per vim ab utero extrahuntur, nec quicquam illis prodesse potest, quod **19**

Septimestres sint. Illud tamen non negaverim, quod maximè ad rem propositi casus P. Raynaud. facere videtur, nempe fœtum septimestrem hoc modo extractum posse per aliquod tempus non longum vivere in tantum, ut Baptismo mundari possit, & idcirò in eo casu concedi posset, Matrem noxiam, & ultimo supplicio damnatam vivam secandam, licèt nimis rigorosum hoc esset, & mirius, ac magis secundùm Ius putandum, differendam esse Matris mortem usque ad partum. Non differet à prædicta dubitatione, etiam illa, quæ fieri posset de septimestri per vim quamcunque ab utero ejecto, ut exempli causa per poculum abortionis, per casum, aut percussionem, aut quocunque alio modo violenter in lucem prodeunte, nam quia his omnibus illud obstat, quòd non ex Naturæ virtute, & electione, ut qui verè septimestres sunt, sed per externam violentiam nascuntur, nihil illis prodesse potest numerus septenarius, qui in motibus naturalibus, non in symptomaticis habet locum. **20**

Quod dictum autem de Septimestribus est, eodem modo, & multò magis fortè procedet in Octimestribus, cùm ex cōmuni sententia hi ex sua natura vitales non sint, ut primò Hippocr. *in princ. libell. de Octim. Part. n. 1.* asseverat, seddens insimul rationem cur impossibile sit, ut vivant, quem secuti sunt penè omnes, qui de Octimestri partu verba fecerunt, uno excepto Federic. Bonaventur. *in lib. ad hanc rem dicato*, in quo longioribus fortè, quàm necesse fuerit, Octimestrem partum contra omniū aliorum Doctorum hominum opinionem tuetur; quibus tamen non obstantibus (relicta pro nunc indecisa ea quæstione, quæ de ejus aptitudine ad vivendum habetur, ac si per nos Octimestris, ut Septimestris vitalis) dicendum, quòd quamquam Octimestris potest esse magis, quàm Septimestris vitalis ob majorem præcipuè corporis, & membrorum omnium perfectionem ex longiori mora in materno utero facta, tamen si ab utero materno per ventris sectionem extrahitur, vitalis esse nullo modo potest, & habendus est pro mortuo, & abortivo, ut de Septimestri ex secto firmatum est. **21** **22**

Ad Nonimestres jam, & Decimestres, ac perfectos, & absolutissimos fœtus progrediendum, qui cum suo tempore nasci contēdunt, & vias naturales obvias, & patentes non habent, vel à Matre jam vita functa ad exitū non coadjuvantur, per sectionem Cæsareā extrahuntur, circa quos licèt dubitaverint nonnulli, quos adducit Alphons. à Catranza *de Part. natur. & legit. c. 6. sect. 1. n. 12.* & jam sæpè adductus P. Theophil. *lib. cit. c. 14. n. 2.* quòd non possint dici naturaliter nasci, & idcircò nec naturales, nec legitimi sint existimandi, nec successionis capaces; tamen contrariam sententiam veriorem esse iidem probant, & ex communissima sententia cōcludunt, partum ex cæso Matris utero exemptū, æquiparati in omnibus infāti verè nato, & à natura in lucē emisso, ut patet per *tex. in l. Quod dicitur, ff. de lib. & posth.* & per alias quoque leges, quas prætereo. Verumenimverò, non indifferenter hæc in omnibus exsectis procedere dicit idem Catranza; sed ad hoc ut talis exsectus vitalis judicari possit, vult eū debere in vita perdurare saltē viginti quatuor horis. Quæro tamen ab ipso Catranza, aut ab aliis Doctoribus, quicunque illi sint quorū opinionem ipse sequitur, an fœtus Nonimestris, aut Decimestris naturaliter se habēs & ex Naturæ instituto in lucem tempestivè egressus, si per horam postquā **23**

natus

natus est, moriatur, pro vitali habẽdus sit, & ad hæreditatẽ, & ad alia admitti, ad quæ cæteri, qui vivi permanent admitti solent? nam credo affirmaturas, juxta dispositionem *l. uxoris abortu, C. de posthum. her. inst.* talem fœtum justo tempore natum, etiamsi per horam tantùm vixerit, pro vitali habendum, & ad hæreditatem admittendum; ergo si exsectus æquiparatur in omnibus ei, qui nascitur, dummodò naturaliter vivere possit, nõ major ratio est, cur qui nascitur naturaliter, & per horam tantùm (imò etiam per momentũ, ut nonnullis placet) vixerit, ad hæreditatem sit admittendus, qui verò ex cæso matris utero vivus eximitur, nisi vixerit per viginti quatuor horas, nõ debeat pro vitali haberi, nec ad hæreditatẽ admitti; cùm nullam habeat repugnantiam ad vitam, nam justo tempore in utero mãsisse supponitur, & perfectus, & undequaque absolutus existit, in nihilo deteriorem suam conditionem faciens. Prætereà Septimestres ut plurimum non vivunt, ut jam millies dictum, ac probatum experiẽtia, ratione, & auctoritate est, nullo tergiversante; 24 & tamen omnes Septimestres pro vitalibus habẽtur, & ad hæreditatẽ admittuntur, cæterisque omnibus gaudẽt, ne minima quidem re minùs, ut Nonimestres, & Decimestres; cur ergo extractio fœtus ex cæso Matris utero obstare debet Nonimestri, & Decimestri fœtui, ita ut ad hæreditatẽ non sit admitẽdus ex eo quod nõ vixerit per viginti quatuor horas, sed tantùm per duodecim, aut decem, aut etiam illicò decesserit, cùm alias & ratione tẽporis, & ratione absolutionis, & perfectionis corporis, & ratione quarumcunque aliarum conditionum vitalis ex sua natura sit: rationabilius ergo ex mea sentẽtia fuerit dicere, exsectum fœtum Noni- 25 mestrem, aut Decimestrẽ, non aliter, nec alio censu habendum, quàm quemcumque alium fœtum naturaliter, & sponte nascentẽ, & si hic non excluditur ab hæreditate, si nascatur vivus, licet nõ multò post, aut etiam illicò moriatur, ita ille non excludẽdus ab hæreditate, si vivus ex cæso Matris utero extrahatur, etiamsi nõ multò post, aut etiam illicò decedat. Hæc autem ego per modum ratiocinij affero, neque enim mihi tantum tribuo, ut putem ad me pertinere de his quicquam determinare: sed Carranza qui, ut Iureconsultus hæc determinat, debebat suæ determinationis rationem aliquam adducere, aut saltem ab Auctoribus, quos ille pro ea allegat, adductam referre, aut saltem eam auctoritatibus magis sufficienter munire. Sed illi satis fuit inniti, cum Hispanus esset, Hispanorum consuetudini, qui teste Gottier. *lib. 2. Pract. Quæst. quæst. 101. n. 5. & 6.* ex quo P. Theophil. *lib. sæpè cit. de ort. Inf. contra Nat. cap. 14. n. 5.* tunc cæsonem potiri prærogativis fœtus naturaliter nati permittunt. & haberi tanquam filium quoad hæreditatem, & jura liberorum, cùm totus extrahitur vivus, & horis viginti quatuor est superstes, ac Baptismo mundatus. Vt disponitur per *l. 13. Tauri*, ab ipso Carranza *torres relat. c. 6. sect. 1. n. 14.*

Sed ut etiam de Vndecimestribus, ac majoribus fœtibus aliquid dicamus, occasionem præbent Hippocr. *in lib. de Octimestr. par. in princ.* verba, qui cùm Decimestres nasci septem dierum quadragenariis tradidisset, eosque maximè perfectos esse, qui in primis quadraginta diebus nascuntur, addebat: *Vbi verò plures accesserint, pereunt*; ita ut ex hac Hippocratis assertione appareat, Vndecimestres, qui ultra septem quadragenarios in utero commorantur, vitales non esse. Sed non hanc fuisse Hippocratis mentem contra nonnullorum opinionem ostendit Prosp. Martian. *in ejus loci comm. vers. 8.* Itaque dicendum nihil præjudicare posse fœtui ex ipso Matris utero extracto, si etiam post septem quadragenarios dierum, & ultra, extractus esset, dummodò vivus extractus sit.

26 Cæterùm fœtus ab utero Matris jam præmortuæ vivos extrahi non solùm quotidiana experientia comprobatur, sed etiam vetustissimis exemplis est confirmatum, & maximè in promptu sunt Legum, ac Iureconsultorum, Medicorumque & Historicorum plures auctoritates, quibus addenda etiam illa Virgilij *lib. 10 Æneid.*

Inde Lycam ferit exsectum jam Matre perempta

Vnde operatio hæc nec utilis, nec vana unquã existimata est, sed per eam plerique fœtus salvati sunt, aliàs simul cum Matribus morituri, & quòd multò majoris momenti est, non tantùm à temporali, sed etiam ab æterna morte per eam sectionem sunt liberati; neque audiendi ullo modo sunt, qui in contrarium obloquuntur, putantes hanc operationem inanem esse, ob id, quòd non sit possibile fœtum post mortuam Matrem momento vivere, ex eo, quod respirare non possit: quorum tamen opinionem falsitatis insimulat frequens experientia, ut jam dictum est. & convincunt auctoritates plurium Medicorum, & præter eos, qui jam citati sunt addendi Mercat. *lib. 4. de steril. & Pragn. affect. cap. 3.* Euchar. Rodion. *de Part. hum. cap. 9.* Lud. Bonacciol. *in Ennead. mul. cap. 8.* Balduin. Roussetius *de hum. vit. primord. cap. 24.* Illud tantùm addi debet, hoc benè succedere si à Matris excessu illicò venter aperiatur, ut fœtus liberè respirare possit, nam aliàs sententia eorum prævalet, qui negant posse mortua Matre vivum fœtum extrahi.

Dubium tantummodò erat de sectione Matris vivæ, ad extrahendum fœtum vivum ex utero salva Matre, an nimirum possibilis sit, & an licita? Et 27 non esse possibilem patet ex eo, quod de ea tanquam de re impossibili nullus Medicorum ante præteritum sæculum verba fecerit, cùm tamen de rebus fortè magis arduis sermonem habuerint, & necessaria præcepta tradiderint, & particulariter de extractione calculi ex vesica, quod multò magis periculosum, atque operosum, si nonnullis doctissimis viris fidem habemus, existimandum, ut alias operationes quasdam non minùs discrimine plenas, sed tamen in usum protractas prætercam, de quibus omnibus videndum quicquid affert jam sæpè citatus Roussetus, qui solidis rationibus, auctoritatibus, & experientiis probat; quasdam alias operationes in Arte Medica cum multò majori periculo exerceri, & tamen fœliciter succedere. Sed quid plura? An non etiam Antiquis Medicis notum fuit, uterum posse exscindi, ac totum avelli, vivente, ac salva muliere? id qui non credit, adeat Paulum *sua Med. lib. 3. cap. 72.* Aëtium *serm. 16. cap. 76.* Avic. *lib. 4 tract. 2. cap. 10.* Nicol. Flor. *apud Mercurial. lib. 4. de morb. mul.* Sed ipse Ambros. Par. *loc. cit.* aliàs sectionem Cæsaream tanquam impossibilem inficiatus, uterum totum unà cum uno ex testiculis Mulieri cuidam excisione ademit, ipsa supervivente. Vnde si hæ operationes in usum trahi posse docuerunt Antiqui, docuissent etiam hanc operationem partus Cæsarei, quæ minùs operosa videtur, si in actum demandari potuisset, unde non mirum, si nonnulli Recẽtiores Viri quidem Doctissimi, & in Chirurgicis operationibus expertissimi, quos superius retuli, aperta fronte fassi sint, hanc

operationem esse impossibilem,ut idem Paræus *sua Chirurg.lib.23.* Varand. *de morb.mul.loco cit.* sed & Alex.Massaria *lib.4.Pract.Med.cap.*tx.ab hac operatione abhorret,cum ex propria experientia affirmet,eas, quas ille secare vidit numero tres, omnes periisse.In cujus dictis adnotandum,extrà rem omninò illum asseverasse,Hippocratem primò conclusisse,partu difficili existente, in summa rerum desperatione Mulieres esse secandas,vt habetur *lib.1. de morb. Mul.n.* 96.nunquam enim tale quid Hippocrates dixit , ejus verba sunt ; *Quicunque verò fœtus mortui, aut crus , aut manum foras protendant, eos optimum quidem fuerit , si id fieri possit intrò retrudere,& ambas has partes in caput vertere ; si verò hoc fieri non poterit, verum intumescit,secare hoc modo* : & prosequitur docens,quomodo fœtus sit secandus.Nunquam ergo dixit Hippocrates, Mulierem esse secandam, & si tale quid dicere voluisset, ut erat homo in Artis operibus exercitatissimus,& docendi alios ejusdem Artis abstrusiora facinora cupidissimus , non minori diligentia de hujusmodi operatione, quàm de sectione fœtus egisset,de qua tantùm intendit *loco citat.*verba facere, ut fecerat, *lib.de superfœt.n.* 40. & libello ad hanc rem dicato *de exectione fœt.* idemque non retiterunt alij Medici tam Recentiores,quam vetustiores docere.Sed ad rem nostram non obstara censendù ipsius Massariæ triplicatam experientiam , nam sectio fœminarum potuit fieri ab imperito aliquo Chirurgo, vel malè successit operatio,quòd Matres essent maximè debiles , vel ob aliquem notabilem errorem, vel in summa quòd respectu multarum conditionum vitiosa extitit , ut etiamsi nihil eorũ obstitisset , non ideircò eludendæ tot experientiæ , non à Franc.Roussero tantùm,sed ab aliis Medicis in medium allatæ,etiam ab iis,qui aliàs hujusmodi casus impossibiles existimabant , nempè, ut Matri vivæ existenti uterus secaretur,ut inde fœtus extraheretur, ut de se ingenuè fatetur Mercurius *in lib.della Commar.* 1. *cap.* 28. Quin etiam Maurit. Cordæus, *comm.*1. *ad* 1. *Hipp. lib.de morb.mul.vers.med.*Non modò hanc operationem admittit,& proprias nõnullas experientias , & alienas proponit , sed summoperè eiã laudat , ut ex qua Medicam Artem in Hominum utilitatem magis in dies ditari affirmet.

28 Cum igitur ex jam dictis pateat,sectionem Cæsaream, etiam viva matre remanente , esse factibilem, eamque tot experientiis fuisse confirmatam, sequitur inde esse etiam licitam:& quamquam plures ex Canonistis , & ex aliis quoque Professoribus,quos cumulavit P. Theophil. *cit. lib.de ort.Infant.contr. Nat. cap.*3. *n.* 2. apertissimè negaverint, eam ullo modo licere , cùm secundum, ipsos non possit evitari Matris homicidium; tamen eam sententiam tuebantur illi Doctores hic ovvis experientiis destituti , & falsa suppositione persuasi, quod fieri non posset absque Matris nece,quæ ipso facto falsitatis convincitur;quibus etiam experientiis destituti nonnulli Medici, quos suprà citavi,& quos cum aliis cumulat idem P.Theoph.*ubi suprà*, non dubitarunt falsitatis redarguere eos, qui contrarium firmarent, eosque, qui tales casus oculata fide observarunt, maximè narrando id fieri posse non solùm salva Matre , sed ea denuò ad novam conceptionem apta remanente. mentiti voluerunt, cùm tamen ipsi magis redarguendi sint, qui tacti realitatem controvertere audeant, antequam de ejus veritate plenam notitiam consecuti fuerint; nam & alij in ea opinione fuerunt , ut Mercurius, de quo suprà dixi, qui tamen postmodum ipsa facti serie inspecta, veritati acquieverunt, eamque propriis experientiis confirmarunt.

Quoniam autem hæc experientia maximi momenti est , & eam in usum protrahendo agitur de vita Hominis,quæ eo modo in dubio ponitur,præterquam quod non est adhuc multùm inveterata, & summè difficilis est , ut executioni demandetur, videntur multa in considerationem adhibenda, antequam ad eam determinationem descendamus, eamque operationem undequaque licitam esse pronunciemus. Ea verò, quæ considerari oportet, partim ad Medicum spectant , partim ad Canonistas. Vtraque tam exactè , ac diligenter ponderata sunt à jam sæpè nominato P. Raynaud, ut omnem provinciam novi aliquid proferendi mihi ademerit.Vt aliquid tamen tanquam Medicus profeream, dicam,permulta esse,quæ hujusmodi operationem tutam esse promittunt, si vires mulieris permiserint , ad quas tota Medici secantis , vel sectionem suadentis consideratio dirigi debet.Vires ergo mulieris tunc subsistere,& ad sectionem sufficere posse credendum, cùm ea integræ ætatis est ; voco hic ætatem integram , quæ neque anno vigesimo minor, nec quinto suprà trigesimum major est ; licet non extra Naturæ consuetudinem esset , etiam in ea,quæ quadragesimũ non excederet,robostas vires asservari : nam in eo annorum numero degentes sunt in roboris cujuscũque generis vigore,& facilè externas ac violentas injurias sustinere aptæ , quia maximè sanguine,& calore affluunt,eoque sanguina quam in prægressis ætatibus firmiore.Has præterea decet animo intrepidas esse, nec mortis timore exagitatas ; neque item à partus laboribus , & anxietate ita labefactatas,ut ex ea tantùm occasione insigniter langueant. Præcipuè autè observare oportet,ne ab Obstetricibus,aut ab imperitis Chirurgis dilaceratæ, aut ira exagitatæ sint, ut præ debilitate omnem animum desponderint,quod etiam admonere non destitit præter Medicos alios ipse Roussetus *in exhortatione ad Chirurgos post suum tractatum de Part. Cæsar.* Et licèt fieri non possit, quin inter inanes pariendi conatus in his casibus mulieres plurimam vitium jacturam non faciant, mirumque in modum angantur , tamen eæ , quæ fortiori,ac magis virili animo sunt, ac laborum,& dolorum tolerantiores , non æquè periclitari certum est,ut eæ,quæ timidiores,& animi muliebrioris existunt , & facilè ex laboribus , & doloribus succumbunt.Convenit ergo secandas Mulieres cõstantes, & vividas esse,& tam difficili provinciæ ad mortem propriam , & fœtus evitandam sponte,ac viriliter se credere Præstabile quoque est,eas extra prægnantiam, & in ipsa prægnantia sanas maximè vixisse,nec unquam,aut saltem de proximo,acuto, ac lethali morbo fuisse conflictatas. Valetudinarias autem,& uterinis morbis obnoxias,aut rebellibus obstructionibus,aut viscerum tumoribus detentas huic sectioni subjicere idem est,quod eas data operà,occidere.Quinetiam optabila est secandam Mulierem non solùm sanã in ipsa prægnantia vixisse, sed ne à nonnullis quidè ipsi prægnantiæ familiaribus fuisse exagitatam,ut indefinẽti,ac contumaci inappetentia, vomitu perenni, pertinacissima tussi, ædematosis corporis inflationibus,pedumque tumoribus, & aliis id genus ; nam horũ unumquodque vires insigniter labefactare, & fœtũ,ipsamque Matrem concutiẽdo valdè lædere, au corpus mirum in modũ refrigerare, nativumque calorè suffocare,unde vires tarescant ,aptum est. Sed præter hæc,considerandũ antequam ad opus deveniamus,

29

an

an ab Obstetricibus, Tonsoribus, aliisve Chirurgis, si qui vocati fuerint, debita diligentia adhibita sit, ut naturali, aut saltem faciliori, & à periculo magis distante ratione fœtus nasci, aut extrahi potuerit, si quidem enim, quod tentari potuisset, prætermissum est, omninò à Chirurgo, cui sectio destinatur, tentandum multa cura est, maximè verò observet ex quonam impedimenti genere fœtus nasci, aut extrahi probibeatur; nam non insuetum est, quòd rudiores Obstetrices, atque imperiti Tonsores, aut indoctiores Chirurgi aliquod impedimentum non amovibile causentur, quod doctior, ac magis expertus Chirurgus deinceps aut facile, aut aliqua cum industria amovere poterit, & sic mulierem à sectionis tormento, ac periculo, magna sui cum laude vindicabit. Ac certè in nulla operatione Chirurgica magis operantis omnimodam solertiam, ac industriam requiri quàm in hac, manifestum est Nam cùm tot insignes partes secandæ sint, & summa diligentia in secando, & postmodum in applicando oppõrtuna remedia opus sit, non quilibet medioeriter in Chirurgia instructus in hoc opere sufficiens existimandus, sed qui cum scientia multam experientiam conjunctam habeat, & qui alios doctos, & expertos Chirurgos in ea operatione se exercentes non negligenter iterum, atque iterum observaverit:

His ergò simul concurrentibus, sectio matris vivæ ad extrahendum fœtum vivum, aut etiam mortuum, erit omninò licita, si probabiliter sperari possit ex præmissis aut utriusque, tam matris, inquam, quàm fœtus, si vivus sit, fœlix eventus, aut si 30 mortuus sit, ipsius matris; ergò ubi hæc probabilitas elucet, licitam esse sectionem plurimis rationibus non tam ex Theologis, quàm ex Canonistis desumptis ostendit Pater Theophilus, *loco cit. cap. 5. per totum*, ita ut nequaquam veritatem habeat opinio Carranzæ, *lib. de part. nat. & legit. c. 6. in fin.* qui cum Francisco Marco, *decis. 950. p.* 1. omni experientia in hoc destitutus, neutiquam permittendam statuit ventris incisionem viva matre. Nos verò firmissima expetientia, & Theologorum auctoritate fisi, illam executioni demandari licitè posse firmamus maximè præsenti dicta probabilitate. Vndè verò, ea probabilitas secundi eventus haberi possit? ostendit idem P. Theophilus, *ibid. num.* 20. quin etiam *cap. 6. seq.* eo in casu quando nimirum probabilitas adsit salvandæ per sectio- 31 nem Cæsaream vitæ matris, & fœtus non solùm vult esse licitam, sed injungit etiam obligationem ipsi matri ad subeundam sectionem ob bonum ipsius fœtus, ut scilicet vivus extractus baptizari possit, & dehinc etiam vivere, ut dicit *num.* 8. imò non solùm obligat eam ad sectionem sustinendam, sed vult eam teneti ad curandam, & urgendam, *num.* 19. quam obligationem extendit etiam ad pe- 32 ritum Artificem, *num.* 21. Quando tamen ageretur de solo matris bono, ut in casu, in quo fœtus iam esset mortuus, vel de ejus vita pusilla, aut nulla spes secando matrem relinqueretur, ab omni obligatione mater soluta videtur, ut ille addit, de qua obligatione Canonistæ videant. Certum tamen est, matrem posse excusari ob remedij atrocitatem, qua circumscripta, nescio, an apud Canonistas tam ababsolutè pronuntiatum sit, posse hominem tuta conscientia quodlibet remedium reiicere, etiam si absq; illius remedij administratione de vita periclitaretur, stante maximè remedij facilitate, & absentia omnis atrocitatis, & intolerabilis displicentiæ, aut pretij exorbitantis, & nimis propriis divitiis imparis. Sed quidquid sit de hoc, præter ea, quæ de obligatione matris ad subeundam sectionem diximus in casu, in quo probabilis spes adsit fœlicis eventus tam matris, quam fœtus (nam ubi nulla ad- 33 sit spes salutis ipsius matris, non esse licitam sectionem probat deinde Pater Theophil. *c. 7.*) occurrit ambigere, an, ubi hæc spes superfuturæ matris sit 34 dubia, sectio licita sit? & licitam omninò esse probat idem Pater Theophil. *c. 8.* præcipuè, *n. 9. & cap. seq.* omnia distinctè ac perdoctè revolvens, illud quoque dubium proponit, an si matris, aut fœtus salus per sectionem sit moraliter certa, sed cum 35 certo, aut etiam dubio exitio alterius conjuncta, vita alterutrius, & cujusnam sit præferenda? Huic dubitationi plenissimè pro eo, quod ad Canonistam spectare videbatur, ipse satisfacit, distinguens inter id, quod faciendum sit ex Iustitia, & illud quod faciendum sit ex charitate, hoc pacto dubium maturè, & rationabiliter solvit.

Nos, quia hæc determinare prædicto modo ad nos non pertinet, sed ad ipsos Canonistas, rem discuriamus prout ex Medica Arte determinanda esse existimamus, ac dicamus, quòd (circumscripta tam matris, quàm Medicorum, ac Chirurgorum, cæterarumq; omnium personarum, ad quas pertinet cura salvandæ vitæ ipsius fœtus ne morte simul temporanea, & æterna obeat, si Baptismo defraudetur) non est dubium, quòd cum una ex duabus personis minorem, altera majorem spem salutis promittit, semper sit ejus vita præferenda, quæ magis certa, ac notiora salutis signa præ se fert; nam si mater, exempli gratia, jam ita à partus laboribus, & doloribus excarnificata videatur, ita ut in extremis sit posita & animo jam deficiat tenui, ac frigido sudore perfusa, cadaverosa facie, & frigidum respirans, aliaq; signa appareant, quæ in iis, qui de proximo morituri sunt, apparere solent, aliaq; ex parte fœtus validus appareat, ac recalcitrando, & validè se movendo, maximo vigore se munitũ ostendat, nullum dubium esse debet, quòd fœtus ipsius salus matris saluti, de qua jam acta res est, præferenda sit: cõtrà verò, si mater adhuc valida sit, pulsu forti, & vehementi, animo imperterrito, & benè se habeat ad oblata, fœtus autem nullum motum edat, matris venter frigidus persentiatur, nec infans se sustentare competiatur, sed pondus in ventris imo excitet, tunc certè matri majori curâ prospiciendum.

Sed majus dubium est, quando tam mater, quàm fœtus pariter viribus pollent, ita ut alteruter servari possit, sed cum alterius exitio, cujusnam vitæ magis prospiciendum sit; & videtur semper matris 36 vita præferenda: quod in tantum verum est, ut, nisi obstet præjudicium fœtus, qui fraudari Baptismo facilè possit, possimus auxiliis & remediis Medicis, etiam cum exitio ipsius fœtus, non directè, sed indirectè vitæ matris prospicere.

Determinandum autem Canonistis relinquam, 37 ad quos pertinere videtur, an liceat matri assumere, & Medicis, aut aliis quibuscunq; præscribere medicamenta, aliaque auxilia ad salvandam vitam ipsius matris, quæ directè fœtum perimere certò possunt, ut vult Pater Theophil. *cap. 9. n. 11. & seqq.* nam quoad Medicum dixerim, nunquam licere, ut probat Franc. Ranchin. *in Hippocr. jusiur. 5. in ea quæst. vers. Tertia opinio*: quia neque tutum est, cum in manu Medici hoc non sit, nempe ut dato medicamento ad interimendum, & corrumpendum fœtum, matris vita in tuto ponatur, imò

cum

cum talia medicamenta, ac præſidia valida ſint, & mater ipſa rationabiliter viribus deſtituta, poterunt exhibita non minorem matri, quàm fœtui noxam inferre, &idcircò licebit ſanguinem mittere, & alia præſidia adminiſtrare directa ad matris ſalutem, non ad fœtus internecionem; quòd ſi ex iis præſidiis fœtus perielitetur, id præter medentis intentionem veniet; moveor ex eo quòd aliàs communiter tenetur, nunquam ob matris ſalutem procurandam directè abortum cauſare, ut longioribus probavi *lib.6.har.quæſt.tit.1.quæſt.7.n.26.*

38 Neque dicat quis, non eſſe parem rationem ſecandi mulierem, & abortum medicamentis procurandi, quia ſi abortum directè procurare non licet ob violentiam, quæ naturæ infertur medicamentis abortivis, ob quam tutò adminiſtrari non poſſunt, etiam reſpectu ipſius matris, cui non minùs quàm fœtui poſſunt eſſe exitialia, præterquam quòd ipſe abortus, & maximè per vim procuratus matri exitialis eſſe ſulet, multò minùs licet ob ſervandam matrem ſectionem adhibere, ex qua fœtus certò ſuccumbat, quia multò majorem violentiam inferimus & matri, & fœtui, ſectione, quàm medicamento abortivo, licet ex parte fœtus ſectio tutior dici poſſit, quàm medicamenti abortivi exhibitio, cùm ſectio ut fiat, ut decet, à peritiſſimo & exercitatiſſimo Chirurgo, vix quicquam damni ipſi fœtui inferre poſſit, cùm contrà in ſectione matris noxa ſit certiſſima, & inevitabilis, & idcircò certior, ac tutior ſemper eſſet ſectio matris etiam cum proprio exitio ad ſalvandum fœtum, quàm fœtus corruptio, aut deperditio ad ſalvandam matrem. Sed ad quæ mater ex iuſtitia in hoc caſu teneatur, & ad quæ ex charitate, docet pleniſſimè ſæpè citatus Pater Theophilus, *eodem c.9.à num.10. ad ſeqq.* apud quem & hæc, & quamplura alia circa hanc materiam videri poſſunt ab ipſo ſumma diligentia, ac perdoctè diſcuſſa, ut jam ſuperiùs annuebam.

Illud denique admonere non deſiſtam, quòd quandocunque offeratur gravida mulier ſeptimo menſe ſecanda (ſi modò liceat vivam matrem ſeptimo menſe gravidationis ſecare, quod ego nequaquam admiſerim) præſumptio majoris ſpei fœlicis ſucceſſus ſemper erit ex parte matris, quia ſeptimeſtris fœtus naturà ſua debilis eſt, & ſi ſectioni matris exponatur, de ejus vita omninò deſperandum ex ſuprà dictis.

LIBRI

LIBRI NONI TITVLVS TERTIVS.

De impedimentis coëundi, & generandi.

Continens Quæstiones septem.

Appendix ad Titulum primum Libri Tertij.

SVMMARIVM.

1 *Impedimentum coitus inter sponsos, si sit patens, Iudex, non expectata alla temporis dilatione, pronunciare debet pro nullitate Matrimonij.*

2 *Impedimentum amovibile non dirimit matrimonium contractam.*

3 *Impedimentum copula quando teneantur Coniuges removere, quando non.*

4 *Homines stimulantur ad coitum antequam generare possint.*

5 *Matrimonium contractum antequam Coniuges generare possint, an sit validum?*

6 *Apparente in prima Pubertate impotentia coeundi, expectanda est plena Pubertas, antequam matrimonium dissolvatur.*

7 *Tarditas Pubescentia facit suspicionem frigiditatis.*

8 *Generandi impedimentum sexagesimo quinto, aut septuagesimo in viro secundum plurimam advenit, coeundi autem septuagesimo, vel paulò serius.*

9 *Iudex non habet arbitrium iudicandi, an is, qui septuagesimum annum agat, senex sit, nec ne.*

10 *Veneris usus in nimis tenera ætate senium accelerat.*

11 *Coitus cum Virgine multùm debilitat.*

De impedimentis copulæ carnalis in viro: & primò de impedimento ob ætatem minorem, aut majorem.

QVÆSTIO I.

MAgis jejunè fortè, quàm ad rem Iureconsultorum faceret, hæc materia à me aliàs discussa est: ut illis igitur majorem in modum, ac pleniùs, si fieri potest, satisfaciam, eam denuò mihi discutiendam proposui: non tamen eadem ab ovo repetere, in animo est, sed tantummodò nonnulla vel penitùs omissa, vel non satis dilucidè, ut videtur, explanata in inendem revocare: quòd si quid jam dictum de necessitate repetere cogar, id quam brevissimè, & bona humanissimi Lectoris venia, factum volo.

1 Tota igitur rei difficultas in aliquibus particularibus punctis consistere videtur, & primo sese offert illa hæsitatio, nimirum quodnam coitus impedimentum ita patens sit, ut nullum de eius existentia dubium excitari possit, & quodnam è contrà ita dubium, ut de veritate non facilè quicquam determinari valeat, in primo enim casu Iureconsulti, liberum judicandi arbitrium esse volunt, in eoque illicò per Iudicem proferti posse, matrimonium contractum esse dirimendum, non expectata ulla temporis dilatione, Rota *in Taurinen. Dissolutionis Matrimonij* 1590. *coram Plato, num.* 2. *& in Pampilonen. Matrimon.* 1615. *coram Coccino, num.* 2. & præter auctoritates aliàs à me adductas, ita pronunciat Sperell. *decisione* 141. *numero* 3. apud quem etiam præter quamplures alias auctoritates habetur decisio Rotæ *Pampilonen. Matrimonij* 10 *Decembris* 1612. *coram Coccino*, quam & ego adduxeram. In secundo autem casu majori cautione procedendum volunt, ut ex eadem

Rota

Rota *in prædicta Taurinen. numero vigesimo quarto*, & procedente sermone palam fiet, quia ad diremptionem Matrimonij requiritur ut impotentia sit naturalis, perpetua, & insanabilis. Rota *in dicta Taurinen. numero septimo*, aliàs enim ubi sit temporalis, vel dubia, matrimonium non dissolvitur, sed expectatur triennium ad experiendum de qualitate impotentiæ, Rota *in una Romana Quartæ dotalis 1635. coram Dunozetto, num. 4. & in Pampilonen. prædicta, num. 2. & 4.*

Secundum punctum est, quandonam impedimentum adductum removeri possit, quando verò non? si enim tolli possit, matrimonium contractum suas vires sortitur per ipsam impedimenti remotionem, ut patet ex iis, quæ in hoc puncto Doctores afferunt, quorum plures citatos habes apud eundem Sperell. *ibid. num. 39.* & nonnullos quoque ipse adduxi, *lib. 3. har. Quæst. Tit. 1. quæst. 4. num. 21.* quod confirmatur etiam per Rotam *in cit. Pampilonen. Matrim. num. 18.* ubi Addentes *num. 30.* Et notat ex nostris Roder. à Castr. *lib. 3. de morb. mul. cap. 2. in Schol.* quin etiam casum habemus apud Gulielm. Fabric. *lib. 1. Obs. cent. 3. observ. 60. exemplo 2.* qui maximè ad rem facit, unde illum hic ad verbum transcribere non gravabor. *Iuvencula*, inquit, *Marito tradita velata erat, & tamen conceperat. Maritus, quòd non haberet liberum aditum ad coëundum, ex eo quod illa doleret, & non posset admittere virum, de divortio judicium intentabat, illa Chirurgis convocatis, membrana dissecta convaluit, & post sex menses puerum peperit sanum, ac robustum, ita ut Maritus de divortio ampliùs loqui desierit.* Contrà ergo evenit ubi impedimentum tolli non possit, licèt in prænarrato casu maxima, ac summa momenti difficultas emergere potuerit, an nimirum Maritus justam causam haberet instandi pro dissolutione Matrimonij & quid fuisset determinandum, ubi Mulieris impedimentum non fuisset amovibile: quas difficultates ad petitionem clarissimi Iureconsulti particulari responso discussi.

Tertium punctum est, quando impedimentum tolli quidem potest, sed nonnisi cum magna difficultate: & tunc vel hæc difficultas extenditur ad vitæ periculum usque, vel tantùm ad longam, & fortè dolorosam, ac maximè implicatam curationem, quippe cùm si difficultas includit vitæ periculum, tantundem est, ac si incurabile adesset impedimentum, neque teneretur fortè Conjunx habens hujusmodi impedimentum id genus curationi se subjacere, Rota, *in Pampilonen. Matrimon. 1622. coram Coccino, num. 17.* Contrà verò si curatio futura esset tantùm longa, aut etiam aliqualiter dolorosa; tunc enim videndum esset quid Canonistæ determinarent, de quorum Consilio, & opinione suo loco dicemus.

Quartum punctum est, circa impotentiam generandi, de cujus rei impedimentis nonnulla etiam dubia excitari possunt ad Iureconsultorum negotium maximoperè facientia, & de his impedimentis similiter, ut de impedimentis copulæ carnalis, dubitari præcipuè potest, an amovibilia sint, aut non, cùm nonnulla procedere debeant, ubi amovibilia existant, quæ minimè locum habere debent, ubi nequaquam amoveri possint. Præstat ergo ut, quantum fieri potest, dilucidè & ordine quodam procedamus, ea impedimenta singulatim recensendo; quod dum præstabimus, de eorum amovibilitate, vel amovendi impossibilitate mentionem habebimus, insimulque quando cum difficultate, ac quali difficultate, quando verò cum facilitate amoveri possint: Quoniam autem, ut notum est, hujusmodi impedimenta possunt esse interdum ex parte viri, interdum ex parte mulieris, aliàs etiam ex parte utriusque, ante de impedimentis virum respicientibus agemus, & quia hæc ipsa, vel respiciunt impotentiam coëundi, vel tantùm impotentiam generandi, primo loco de prioribus verba faciemus, ac deinceps de posterioribus.

Primum ergo impedimentum respiciens coitum in viro desumitur ab ætate, quæ vel nimis præcox est, vel nimis præcipitata: quoad ætatem teneriorem notum est, Mares, ac etiam fœminas ad Venerem stimulari antequam generare possint, quamquam enim ante pubertatem neutri semen generent, per quod apti sint ad generationem, tamen quia cum proximi pubertati sunt, genitales partes maiorem in modum calorem concipiunt, & rudimentum quoddam seminis, vel, ut dilucidiùs loquar, semen quoddam crudum, & imperfectum intra se generant, & ab ejus præsentia in Venerem accenduntur, unde in maribus Penis erectio frequentior, & si tum concumbant, crudum illud semen, vel serosam quandam materiam vicem seminis gerentem emittunt: in fœminis autem genitalia tumefiunt, & quasi fermentantur quod genitalis erectioni in maribus respondet tenduntur enim etiam in ipsis particulæ in pudendis ipsum uterum constituentes: uterque igitur tunc temporis ad coitum est habilis, licèt neuter generare possit, cùm ad generationem verum, ac perfectum, concoctúmque utriusque semen requiratur, & ea de causa, nimirum ob generandi ineptitudinem matrimonium ab iis contractum, secundùm aliquorum DD. opinionem non est validum ut refert Sanchez *de Matrimon. lib. 7. disp. 105. quæst. 2. n. 14.* licèt ipse contrariam opinionem sequatur, quæ magis rationi consona videtur, quia licèt Impuberes verum semen non habeant, nec ob id generare apti sint, habent tamen proximam dispositionem ad generandum verum semen & filios procreandos. Voco Impuberes pro nunc eos, qui proximi Pubertati sunt, & duodecimo anno majores, ante quem terminum omnimodam inhabilitatem habent coëundi, & multo magis generandi, quæ non nisi per ætatem majorem curabilis est, ut norunt omnes, non obstantibus quibuscunque exemplis particularium, referentibus non solùm per modicum tempus, ut per annum ante terminum præcedentem Pubertatem, nonnullos & coivisse & generasse, sed etiam per annos, cùm à fide dignis Auctoribus habeamus, Pueros nonnullos decimo, vel nono, atque etiam octavo ætatis anno copulam carnalem exercuisse, & filios procreasse, quorum plures casus referunt tam Canonistæ quàm Iuris Civilis Professores: præcipuè autem, post Hostiensem, Brunell. *de Spons. & Matrimon. conclus. 4. n. 4. per totum*, Tiraquell. *de Leg. Connub. lib. 6. num. 37.* & ex Medicis plura recollegit Schenck. *Obs. Medic. lib. 4. Tit. de Conceptione*, quem ad hanc ipsam rem cum aliis adduxi *lib. 1. harum Quæstionum, Tit. 1. quæst. 4. num. 28.* Verumenimverò communiter, & in cæteris omnibus coëundi & generandi impedimentum ante duodecimum annum semper adesse, & nullo modo nisi per majorem ætatem amovibile determinandum est, quod Medicis est persuasissimum, & conveniunt Iureconsulti:

Suedus

Surdus *Consil.* 364. *numer.* 33. Barbos. *in c. Puberes, numer.* 4. *de desponsat. Impub.* Rota *coram Cavalerio decis.* 89. *num.* 12. Vnde non minor ætas quam duodecim annorum in fœmina, & quatuordecim in Mare requiritur, vt contractum matrimonium sit validum, Rota *in Taurinen. Matrimonij* 1611. *coram Penia, num.* 3. *& seq.* At verò impedimentum generandi in Mare ante decimum quartum annum auferri non posse certum est, quia non ante prædictum terminum semen generat, vt cum Hippocrat. *libell. de Genitur. in princ.* sentiunt omnes Dd. In fœmina porrò vtrumque impedimentum repetiri vsque ad duodecimum completum, certum est, licet non diffitendum etiam per annum, & per biennium nonnullas virum admittere, sed generandi impotentiam certum est vsque ad duodecimum durare, quia tunc fœmina menstrua experitur vt *ibidem* docet Hippocrates, ar generare fœminam ante menstruam purgationem est omninò impossibile. Rectè igitur dictum ab aliquibus Dd. videtur, Matrimonium ante prædictos terminos contractum non sustineri vt Matrimonium, sed vti sponsalia, *c. final. de Desp. Impub.* Boër *decis.* 22. *num.* 37. nisi in casu, quo malitia suppleret ætatem, & contrahentes ante prædictum terminum essent habiles ad coëundum, & generandum, tunc enim Matrimonium contractum esset validum, *c. de illis, il 2. de Despons. Imp.* Couarruuias *de sponsal. part.* 2. *c.* 5. Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *disp.* 104. *n.* 1. *& seqq.* Et Episcopus posset dispensare, quòd, etiam si essent sponsi Impuberes, Matrimonio copularetur, cùm eius arbitrio fuerit remissa determinatio, an in Impuberibus adsit coëundi potentia, vt notat Barbos. *de Potest. Episcop. allegat.* 33 *num.* 17. quam determinationem posset cum Medicorum consilio facere, habendo rationem habitus corporis, temperamenti, educationis, soli, ac cœli natiui aliorumque, de quibus latè Sanchez, *vbi supra, num.* 29.

Cæterum quemadmodum impedimentum coëundi ob minorem ætatem proueniens in aliquibus, licet de raro, durat minùs quàm in aliis, cum aliqui, vt dictum est, multò citiùs coiuerint, & generauerint, eodem etiam pacto, ac frequentiùs in aliis diutiùs durat, cum plerique sint, qui per annum, aut biennium, & vltrà post prædictos terminos adhuc ad coitum, & multò magis ad generationem sunt inhabiles, nec nisi post decimum octauum annum, si de Maribus sermo sit, habiles ad hæc fiunt, nempe eo ætatis tempore, quod plena pubertas vocatur, nam fœminæ decimo quarto plenam pubertatem attingere dicuntur; vnde iure optimo, quandocunque in his, qui Matrimonium in prima Pubertate contraxerunt, appareret impotentia coëundi, decisum est ex plurimorum Dd. sententia, expectandam esse plenam Pubertatem, neque allegari posse tunc impotentiam ad dirimendum Matrimonium, vt plenissimè probat Sanchez *de Matrimonio, citato lib.* 7. *disp.* 105. *num.* 4. *& alibi.* Illud tamen adnotandum, quòd ii, qui tam serò pubescunt, suspicionem excitant frigiditatis naturalis, quod innuere etiam non destitit idem Sanchez *ibidem. quæst.* 2. *numer.* 18. & prudenter quidem, nam inter demonstratiua signa temperamenti frigidi apud Medicos reponitur tarda pubescentia: itaque non leuem præberet coniecturam hæc pubescentiæ tarditas naturalis frigiditatis maximè in viro, vnde si vir contraheret Matrimonium decimo octauo anno, ac reperiretur impotens ad coëundum, aliis præsertim adminiculis concurrentibus, inter quæ tarditas pubescentiæ esset maximum, de naturali frigiditate sententia fieri posset, eiusque respectu matrimonium dirimi, nulla expectata temporis dilatione, Rota *decis.* 695. *numer.* 2. *part.* 1. *Recen. & decis.* 54. *numer.* 2. *part.* 7. *Recentior. & decis.* 75. *numer.* 1. *post primum volum. Consilior. Farinacij, & in Pampilonen. Matrimonij* 10. *Decembris* 1612. *coram Coccino.* Quia iam apparerent manifestissima signa naturalis frigiditatis, quibus præsentibus, impedimentum coëundi non posset referri ad maleficium, cum causa sit magis remota; sed ad ipsam naturalem frigiditatem, quæ causa magis proxima est, & sensu ipso non longa mora perceptibilis; & quia vitia naturalia non sunt vllo modo amouibilia, vnde fit, vt tale impedimentum sit sine remedio, idcircò incassum expectaretur tempus diuturnius ad sententiam ferendam; quia si quod in aliis hominibus succedit decimo secundo anno (nempe in Venerem accendi) quod fit cum proximi Pubertati sunt, in his ne decimo quinto quidem succedit, omninò signum manifestum est naturalis frigiditatis; quod multò magis vrgeret, si nullæ pubertatis notæ, aut saltem pubertatis rudimenta post prædictum terminum apparerent. Ergò supposito, quòd in his, qui iam serò pubescerent, id fieret vigesimo ætatis anno, deberent tamen in decimo octauo conspici rudimenta quædam Pubertatis, quæ in aliis duodecimo apparent, vt sunt stimulus ad venerem, genitalis erectio, pili in pube, & in aliis corporis partibus, quibus non apparentibus iam præsente decimo octauo anno, res iam conclamata est, & de frigiditate naturali sententia ferri potest, relicta omni Maleficij, si qua adesse posset, suspicione.

Sed iam de impedimento coëundi ob maiorem ætatem verba facienda, de qua etiam, *lib.* 1. *titul.* 1. *quæst.* 2. *numer.* 13. *& sequentibus,* aliqua dixi. Certum autem est impedimentum huiusmodi citiùs, aut seriùs aduenire naturaliter pro ipsorum hominum temperamento, nam prout magis, aut minùs calidi sunt, citiùs, aut seriùs & ad coëundum, & ad generandum apti, aut inepti fiunt. Relictis tamen casibus quibusdam, rarioribusque euentibus eorum, qui communem terminum coëundi, & generandi excesserunt, de quibus, *loco citato, num.* 26. mentionem feci, certè impedimentum generandi sexagesimo quinto, & ad summum septuagesimo; coëundi septuagesimo, aut ad summum septuagesimo quinta aduenire determinandum, ac benè quidem atque ex huiusmodi ætate in viro inhabilitatem ad coëundum dixit Rota, *in Romana Inualiditatis Matrimonij* 1606. *coram Penia numer.* 3. ac summo iure factum videtur, vt impedimentum generandi maturius aduenire firmetur, quàm impedimentum coeundi, quod post prædictum terminum sexaginta quinque, aut septuaginta annorum, licet semen viri generent, quod illos ad coitum irritare vtcunque possit, tamen fluidum, aqueum, crudum, & omninò incoctum est, calore iam diminuto, ita vt ad generationem vllo modo sufficiat. Cessat ergò ex hoc potentia generandi, licet duret potentia coëundi, quæ tamen & multò debilior est, quàm in anteacta ætate, & in dies magis, magisque diminuitur, quousque tandem omninò emoriatur, neque vllo ampliùs auxilio reparari possit; hinc est, quòd quemadmodum Iudex (licet eius arbitrio relinquatur determinare, an quis senex dicendus sit, necne) non habet hoc arbitrium quotiescunque agatur de septuagenario. Menoch. *de Arbitrar. cas.* 59. *à numer.* 1. *& num.* 4.

numer.4. vers. secunda conclusio, & de præsumpt. lib.6. præsumpt. 46. *num.*25. Farinac. *Pract. crimin. quæst.* 76. *numer.* 83. ita vbi ageretur, an quis impotens ad coitum esset, aut ad generationem, omnis hæsitatio cessaret post annum septuagesimum, aut septuagesimum quintum, quod tamen secundum plurimùm, & in pluribus haberet veritatem, vnde fortè teneretur Septuagenarius, aut maior ætate probare, se esse potentem, cùm militet præsumptio contrarij, vt dixi aliàs, *lib.*3. *titul.*1. *quæst.* 2. *num.* 15. Verum enim verò terminus hic omnium longissimus est, & ad illum vsque potest Vir præsumi potens ad coëundum, qui tamen multis ex causis abbreuiari potest; nam cùm senes sexagesimo maiores pluribus morbis sint obnoxij, imò cùm etiam in anteactis ætatibus magnis, acutisque morbis interdum molestati natiuum calorem insigniter in ipsis labefactari, ac diminui contingat, inde fit, vt ea impotentia ab ætate maiori naturaliter proueniens multò maturiùs adueniat, quamobrem quandocunque de impotentia huiusmodi iudicium ferendum sit, omninò videndum, an aliqua causa id genus in superioribus ætatibus, & maximè in proxima irrepserit, quæ calorem naturalem diminuendo, potuerit citiùs, quàm par esset, per ætatem impotentiam coëundi accelerare; sed de his latiùs infrà; pro nunc illud tantùm addam, huiusmodi coëundi, & generandi impotentiam à maiori ætate prouenientem maximè in iis accelerari, qui in teneriori ætate, & ante debitum tempus immodica Venere vti consueuerunt, nulla in ea re moderatione seruata, imò, vt notat Fortunatus Fidel. *lib.* 3. *de Relat. Med. capit.* 2. sunt ex puellis, quæ nimis citò nuptui traditæ conceperunt, quæ post primum partum imposterum steriles euadunt, rationibus, de quibus ille; verùm in Maribus & senium, & senij incommoda [10] accelerate Veneris vsum nimis citò vsurpatum palam omninò *est*, inter quæ incommoda illud maximè se prodere Veritati consonum est, quod ad eundem Veneris vsum pertinet, ex quo, vt dixi, citissimè in coitu deficiunt, & multò citiùs generare desistunt, quod inde euenire certum *est*, quia natiuus calor in suo primo vigoris augmento maximè debilitatur, & ipsæ partes semini procreando destinatæ *ex* hoc plurimùm debilitantur, ita vt affectante senio semini fœcundo conficiendo non sufficiant, imò ne ad coitum quidem quæ tantò magis veritati respondent, si puer puellæ tenerioris ætatis coniungatur, quia præterquam quod coitus cum Virgine valdè debili- [11] tat, Saxonat. *in Practic. Magn. tractat. sexto, capite vigesimo, rubr. trigesim. secund. versicul. pro quinto*, Vict. Trincauel. *libro undecimo de rat. cur. Particul. hum. corp. affect. capite vigesimo nono*, quantò virgo tenerior est, tanto magis debilitat, cum tantò maior labor impendatur in coeundo, quantò magis tenella virgo *est*, & maior fiat spirituum dissipatio in Mare ob nimiam vteri attractionem præ delectatione inassueta in coitu percepta; cùm ergò maximè tunc debilitentur genitales partes in Mare, fit vt in posterum naturale robur diminuatur, vnde affectante senectute facilè coeundi succedit in pluribus impotentia.

SVMMARIVM.

1 *Frigidi qui dicantur.*
2 *Impotentes dicuntur qui coire non possunt, non qui non possunt generare.*
3 *Frigidus vni, est frigidus alteri.*
4 *Ad Matrimonij validitatem non requiritur potentia generandi, sed tantùm potentia coeundi.*
5 *Quæ conditiones requirantur in coitu, ne Vir frigidus dicatur.*
6 *Matrimonium quando illicò dirimatur.*
7 *Terminus triennij constitutus pro Matrimonij dissolutione an prolongandus, vel abbreuiandus.*
8 *Frigiditas naturalis ne sit, an accidentalis, ex quibus cognosci possit.*
9 *Frigiditas accidentalis quomodo cognoscatur, curabilis sit, necne.*
10 *Secunda species frigidorum.*
11 *Tertia species.*
12 *Quarta species.*
13 *In senibus omnes frigiditatis species obseruantur.*
14 *Ad validitatem Matrimonij non sufficit copula carnalis, sed requiritur seminis emissio.*
15 *Eunuchus non generat semen, & generans semen non est Eunuchus.*
16 *Matrimonium non dicitur consummatum, nisi vir semen intra vas effundat.*
17 *Verum semen non effundentes an contrahere possint Matrimonium & an contractum teneat.*
18 *Quibus Penis resolutus est inter frigidos connumerandi.*
19 *Qui [illegible] coeuntes reddunt quo censu habendi.*
20 *Qui in coitu non possunt emittere semen, sed emittunt in somnis, vel aliter, in quo censu habendi.*
21 *Semifrigidi qui, & quid de illis sentiendum.*
22 *Maleficium triplex.*
23 *Maleficium cognoscitur per absentiam signorum, quæ frigiditatem attestantur.*
24 *Coniectura maleficij ob absentiam signorum frigiditatis non est certa.*
25 *Coniectura maleficij desumpta ex frustratione remediorum naturalium non est tuta.*
26 *Natura non adiuuante, remedia sunt inutilia.*
27 *Coniectura Maleficij quanam aliis certior.*
28 *Alia certior coniectura Maleficij.*
29 *Dæmon in maleficiis concurrit, vt frequentiorem peccandi occasionem homines habeant.*
30 *Maleficium duplex, Naturale & Dæmoniacum.*

De impedimento coitus ob frigiditatem & maleficium.

QVÆSTIO II.

FRigidi in sua propria acceptione dicuntur, qui [1] ob partium genitalium ignauiam ab imbecillitate natiui caloris prodeuntem ad coitum in ætate habili sunt impotentes: natiuus enim calor nusquam magis quàm in semine lædi solet, vt dicebat Holler. *lib.6. Aphor.* 63. *in Schol.* Ita accipitur hoc *frigidi* nomen apud vtriusque Iurisperitos, vt patet *ex Titulis de Frigidis & Malefic. lib.* 4. *Decretal.* & alibi passim: vnde mirari satis non possum inter nostros Medicos, Rodericum à Castro, qui *lib.*3. *de morb. mulier. capite* 2. *in Schol.* in ipso principio dixerit; Qui generare nequeunt, Impotentes dicuntur: cùm id extra omnem veritatem sit; qui enim generare nequeunt dicuntur steriles, qui autem nequeunt coire, in communi modo loquendi, dicuntur Impotentes, & si- [2] quidem vitium à natura sit, Frigidi. Multò magis autem miratus sum, vt notaui aliàs, *lib.*3. *harum Quæstionum titul.*1. *quæst.*5 *numer.*28. quòd ille Iurisconsultos, seu potiùs Legislatores accusare videatur ex eo, quod determinauerint. Maleficiatos post dissolutionem primi Matrimonij posse contrahere cum alia, frigidos verò nequaquam:

ea

3 ea autem ratione motas fuisse Leges dicit, quia frigidus vni, est frigidus alteri; hanc enim ille rationem impugnat, dicens, quòd cùm frigidus cum vna possit non esse frigidus cum alia (malè accipiens *frigidi* nomen pro impotente ad generandum) sed fieri potens ad generandum, si mulieri coniungatur contrariæ temperaturæ, non benè determinabant ipsæ Leges, quòd non possit frigidus, dissoluto matrimonio, de nouo contrahere cum alia. Sed non aduertit (& miror hominem doctum in re tam clara cæcutiisse) non idem esse, frigidum hominem esse, & sterilem; quod benè norunt Leges: vnde quando iubent, matrimonia separari ob impotentiam, non intelligunt de Impotentia generandi, sed de Impotentia coeundi, qua qui ob naturalem frigiditatem laborant, frigidi dicuntur. non verò qui generare non possunt, qui nunquam, nec etiam impropriè frigidi vocantur, sed steriles: vnde apparet, Rodericum accepisse *frigidi* nomen pro homine temperaturæ frigidæ, malè intelligens *frigidi* acceptionem apud Iurisconsultos, apud quos
4 ad Matrimonij validitatem non requiritur potentia genarandi, sed coeundi, per coitum enim Vir, & vxor fiunt vna caro; absque eo quòd sequi debeat generatio, quæ omninò non est necessaria ad validitatem Matrimonij, vt ex communi vsu, & opinione post alios probat Sanchez *de Matrimonio, lib. 7. disputat. 91. numer. 26.* At vbi coitus impotentia adsit, matrimonium vt inualidum dirimitur. Ergò non benè accepit Rodericus *frigidi* nomen, cum voluit, frigidum propriè dici hominem temperaturæ frigidæ, & impotentem ad generationem: cuius erroris etiam notandus venit Nicol. Nancel. *in Analog. Microcosm. ad Macrot. libro septimo Problem. 6.* dum frigidos, impotentes ad generandum esse vult, & tales à Canonistis appellari frigidos, cùm apud Canones, & Canonistas, imò, inquam, apud alios Medicos quoque *frigidi* nomen illi simpliciter applicetur, qui ob ignauiam genitalium, vt dixi, coire non possunt. Bernardus Gordon. *in Lil. part. 7. capit. 1.* Valesc. Tarent. *lib. 6. Philo nij, cap. 1.* Cardan. *lib. 1. de venen. capit. 7.* Daniel Sennertus, *Pract. lib. 3. part. 9. section 2. capit. 2.* Quòd in tantum verum est, vt, etiam si vir ob excedentem calorem fieret ad coitum quoquo modo impotens, non secùs ac alij frigidi daretur causam dissoluendi matrimonium, vt ex Diuo Thoma, Sanchez *de Matrimonio, loco citato, numer. 13.* Quòd autem frigiditas huiusmodi proueniens à nimis excedente calore dari possit, licet non sit omnibus persuasum Medicis, tamen non videtur præter omnem rationem asseverari posse: cùm plerique alij morbi frigidi ab excedenti calore originem habere possint, vt Paralysis, Lienteria, Hydrops, & alij, vt elicitur ex Hippocrat. *lib. 2. morb. pop. section 2. numer. 35.* & ex Galen. *lib. 3. de sympt. causis capit. 1.* Vnde non video, cur Daniel Sennertus *lib. 3. Practic. part. 9. section. 5. capit. 1.* negauerit, calidam intemperiem, si excedat, posse refrigerare testes, & semen extinguere. Illud certum est in iis, qui à morbis calidissimis, vt sunt ardentes febres, vexantur, ob extinctionem caloris natiui partium genitalium, extingui coitus desiderium, & seminis procreationem, vt Practici testantur, Ioannes Stucher. *lib. 1. de steril.* & alij: an non similiter videmus ex vsu vini meracioris, quod calidissimum est, excitari frigidos morbos? Galen. *in lib. de causs. morb. cap. 3.*

Cæterum quia ad coitum naturalem tria requiruntur, ad quem nempe sequi possit generatio, vt vnanimiter omnes Medici docent, euenit, vt vbi ab vna, vel pluribus earum conditionum vir deficiat, frigidus dicatur. Sunt vero tres illæ conditiones ad coitum requisitæ, membri genitalis erectio vsque ad operis consummationem, nempe ad
5 seminis emissionem perdurans, ipsius membri intromissio debita in vas fæmineum, & seminis eiaculatio in ipsum vterum. Nonnulli igitur ab vna, aut altera, aut ab omnibus simul ex iis conditionibus deficiunt, vnde plures frigidorum classes constitui debent; nam aliqui ne membri quidem erectionem habent, ac nullo modo possunt mulieribus commisceri, & hi in duplici sunt differentia, nam vel semen etiam flaccido existente membro propè vteri externum ostium emittunt, vel nullo modo seminant, & hi vltimo loco commemorati sunt, de quibus Aretæus *diuturn. affect. capit. 5.* mentionem habet dicens: *Quibus non inest vitalis genitura, rugosi sunt, debiles, acuta vocis, glabri, imberbes, effœminati,* atque hi neque vllo desiderio, aut stimulo venereorum per tempus vllum irritantur, sed omni huiusmodi sensu orbati, genitales partes veluti emortuas habent, ita vt si eorum virga in aquam frigidam immittatur, nullo modo contrahatur, vt notant Auicenna *Fen. 10. tractat. 1.* Alsaharauius *sua pract. tract. 21. cap. 6.* Gordonius *in lil. particul. 7. cap. 1.* Valesc. *lib 6. Philon. cap. 20.* Pedemont. *Pract. summ. 3. practic. 4. sect. 1. cap. 17.* Sauonarol. *resolut. Practic. Magn. tract. 6. capit. 20. rubr. 27.* eiusque rei causam reddit Ioan. Bened. Sinibald. *lib. 3. sua absolutiss. Geneanthrop. tract. 1. capit. 10.* Hi ergò inter omnes summo iure frigidorum nomen merentur; nam non aliam vllam ob causam, quàm ob exuperantem totius, & inter omnes corporis partes, genitalium frigiditatem ad hæc, quæ diximus, omninò insufficientes sunt, quod quotiescunque à Natura proueniat, vel ab ætate maiori, & præcipitata, vt à Decrepitate, absque vllo remedio est; vnde per eam impotentiam quandocunque de ea per certa
6 signa manifestissimè constet, illicò matrimonium dissoluitur, Rota *in Rom. inualiditatis Matrimonij 1603. coram Penia num. 12.* neque necessaria est cohabitatio triennalis, eadem Rota *in Fauent. matrim. 1585. coram Seraphino num. 2.* Et aliàs ex Canonistarum Decretis firmatum est, apud quos Iurisconsulti obseruare possunt multas huiusmodi casus in terminis decisos, & nos ipsi Medici similes casus similiter decisos habemus apud Felicem Plater. *lib. 1. Obseruat. de Action. Vener. def.* in quibus Indices attentis ipsius Felicis attestationibus, illicò Matrimonium dirimendum esse declararunt. Illud tamen hic adnotandum, quòd licet hæc impotentia in vtroque casu nempe vbi à Natura sit, aut ab ætate senili sit incurabilis, tamen semper maior spes concipi possit eius remotionis, si ab ætate esset, quàm si esset à Natura, quia vitia naturalia emendari non possunt, at in sene decrepito posset, vt cunque per remedia efficatiora sperari, vt saltem sufficeret semel, aut iterum cum vxore congredi, maximè si cum virgine res non esset agenda.

Verùm quando impotentia prædicta ab accidenti eueniat, tunc non semper est incurabilis, sed habet secum conionctam maximam interdum curationis difficultatem, & in hoc casu non separatur matrimonium, sed expectatur triennium, quem ta-
7 men terminum prorogandum existimat inter Medicos Roderic. à Castr. *loco nuper citato,* nulla huius prorogationis causa allata, cùm contrà Canonistæ aliqui,

aliqui, vt Hostiensf. *lib. 4. summ. rubr. de frigid. & malefic. num. 10.* illud magnoperè restringant; & mihi quidem Triennij terminus longior potiùs, quam breuior esse videtur, nam impedimentum, quod annuo spatio, aut ad summum per spatium biennij vacando, & operam dando vt matrimonium pro viribus coniugum consummetur, remoueri non potest, nunquam ex mea sententia remoueri poterit, dato tamen quod hoc spatium in vtroque coniuge à pleoa pubertate, nempe in viro à decimo octauo, in muliere à decimo quarto anno incipiat numerari: nam intemperies illa frigida, ob quam vir redditur impotens ad coeundum, si non cesset post plenam Pubertatem, iam habitualis fit, & naturalis censenda, vnde licet in rei veritate præsente plena pubertate, nec cessante ea impotentia, illicò; aut non multò post, vt per menstruum, aut bimestre spatium, aut trimestre ad summum deberet iudicari naturalis, tamen ex abundanti, & vt tutò procedatur, potest ad annum prolongari, nam & biennium iusto diuturnius existimauerim.

8 Sed circumscripta hac annui spatij, vel biennij espectatione, vnde haberi potest huiusmodi impedimenta à Natura esse, vel ab accidenti? non difficile id quidem cognitu est, nam constitutio corporis nullum præferens frigiditatis signum, & vt vno verbo omnia complectar, omnimoda absentia quorumcunque signorum, quæ frigiditatem attestantur, de quibus aliàs abundè egimus, facillimè nos perducit in cognitionem impotentiæ accidentalis, 9 quæ tandem ab omni dubio libera erit, si constet de potentia anteactо tempore prægressa, & ad certitudinem eiusdem cognitionis collimabunt, si de aliquo præterito morbo ad corpus refrigerandum habili certa indicia habeantur, tunc enim facilè determinare licebit, impotentiam esse accidentalem, quæ, an curabilis sit, necne, docere potest ipsa prægressi morbi natura, patientis ætas, & corporis constitutio; nam ætas adhuc vegeta, constitutio corporis laudabilis, & morbi qualitas, qui ex eorum numero non fuerit, qui genitalium vigorem, & venereorum potentiam ex sui natura absciндunt vel in totum, vel magna ex parte, curabile impedimentum denotant, contrariа verò incurabile. Qui autem illi morbi sint, qui Homines in posterum reddunt ad Venerem omninò impotentes, dicemus cùm de impedimento copulæ ex morbis verba faciemus.

10 Interim de aliis frigiditatis speciebus verba faciamus; diximus ergò hanc primam frigidorum speciem esse inter omnes maximè notabilem, ad quam sequitur illa, in qua nulla erectio fit, aut modica, & quæ ad opus non sufficiat, & cum qua semen, & quidem ex se, effluit cum nulla, aut modica voluptate, & qui talia patiuntur habent quoddam copulæ carnalis desiderium, non magnum, & quando semen emittunt (quod tamen fluidum, & aquosum est, & frigidum persentitur, aut non omninò calidum, neque vllo odore insigne) membrum inter emittendum non modò non seruatur durum, vt semen eiaculetur, sed magis flaccescit, & emoritur. De huius speciei frigidis Constantin. *in libell. de coitu apud Bauerium de Bauriis consil. 41.* Matthæus de Grad. *consil. 3.* Marcell. Donat. *lib. 4. Histor. Med. mirab. capit. 18.* Procedunt hæc ex genitalium, & vasorum debilitate, & magna totius, & partium frigiditate, non tamen ita intensa, vt in prima specie, nec tamen remediabilis vllo modo est, si à Natura sit, & si ab accidenti eodem modo curabilis, aut incurabilis, vt superior existit.

11 Proximè ab his sequuntur qui & quodam appetitu ad coitum mouentur, & virgam eriguot, sed eum coire tentant in ipso ostio, & vestibulum ante ipsum, primoque in limine semen effundunt absque vlla penis intromissione: hoc autem vitium non vna ex causa fit, nec semper eodem modo euenit; quoad causas enim contrarias aliquando habet, cùm ex nimio calore, & excedenti stimulo ad semen maturiùs excernendum cogantur, vel ex nimia laxitate, & debilitate partium cum frigida & humida earum intemperie, illud ad debitum tempus retinere non possint. In primo casu membrum rigidum, ac satis superque erectum apparet, & in erectione etiam emisso semine perdurat, vt in cæteris hominibus accidit: semen calidum in exitu persentitur, & licet quantitate non excedat, est tamen qualitate laudabili, & odore graui. In secundo casu penis in ipsa seminis emissione flaccescit, frigidum, aut nullo sensu calidum persentitur, quantitate est multum, sed tenue, ac fluidum, odore nullo; differunt bi ab illis, qui in secunda specie reponuntur, ob maiorem membri, & magis durabilem erectionem, & ob maiorem seminis copiam, & forte non tam malæ qualitatis. Modò, primus casus remediabilis est quocunque modo, & in quacunque ætate eueniat, ac verè tales iniuria inter frigidos connumerantur, cùm potiùs à calore patiantur, quam à frigiditate. Vnde Rota *in aliàs citat. Taurinens. Dissolutionis, Matrimon. numer. 8.* Tales non esse frigidos statuit. Posterior, si à Natura sit, remedio caret, si ab accidenti potest aliquando remedium habere, aliàs verò non, vt in similibus suprà annuimus, & dilucidiùs ostendemus cùm de impedimento copulæ ex morbis verba fient.

12 Prænominatis succedunt, qui virgæ erectionem sufficientem habent, & penetrare possunt quidem claustra muliebria coitum exercentes, sed quantumvis se exagitent, semen emittere non possunt. De his Arnaldus de Villan. *lib. 2. Breuiarij capit. 34.* & ante illum Constantin. *citat. libell. de coitu,* ex quo Bauer. *consil. 51.* cum aliis vetustioribus Medicis, ex quibus non prætereundi Rasis, & Auicen. à Marcell. Donat. relati *lib. 4. hist. Med. mirab. cap. 18.* & nonnullas obseruationes refert Schenck. *lib. 4. obseru. tit. de coitu,* extatque in super historia apud Zaccutum Lusitanum *lib. 2. Pract. admir. obseru. 114.* ac de iisdem inter Canonistas Hostiensf. *in citato titulo de frigid. & malef. numer. 13.* Abb. *lib. 4. Decretal. titul. eod. capit. 2. num. 12.* Sanchez *lib. 7. de Matrimon. disp. 92. numer. 7.* Miratus autem sum ex Medicis Felicem. Plater. *lib. 1. titul. in act. Vener. defect. obs.* dicentem, naturaliter accidere minimè posse, vt viris membrum virile attollatur, sine præcedenti Veneris stimulo, qui cùm à semine in vasis genitalibus prutiente, eaque ad excretionem prorritante excitetur, non posse eos, si congrediantur, semen non emittere; nam hæc Plateri, viri alioquin doctissimi, opinio falsitatis conuincitur experientiis, & auctoritatibus iam adductis, quibus rationem etiam adiicere placet, & est, quia erectio non fit ab ipso spermate, sed à flatu spirituoso; an non videmus tenerrimos puellos membrum arrigere, qui tamen semen non generant? Et Eunuchos quis nescit & arrigere, & coitum validè exercere, & tamen semen neque habere neque effundere? Profectò non aliam ob causam impudicissimæ Romanæ Eunuchis

Eunuchis sese ineundas tradebant, nisi quod ex illis non erat periculum, vt conciperent, quia semine carent quod Iuuen. *sat.6.* illis exprobrat his carminibus:

> *Sunt quas Eunuchi imbelles, & mollia semper*
> *Oscula delectent, & desperatio barba,*
> *Et quod abortiuo non est opus.*

Vnde etiam illud Martial. *lib.... Epigr. numer.... in Gelliam.*

> *Cur tantùm Eunuchos habeat tua Gellia quæris?*
> *Pannice, vult futui Gellia, non parere.*

Et illud Almone *lib.10.carm.91.*

> *Omnes Eunuchos habes Almo, nec arrigit ipse,*
> *Et queritur, pariat quod sua Polla nihil.*

Itaque possibile omninò est, virum arrigere, & coitum exercere, & tamen semen non effundere, neque vllo modo habere; vnde malè ex mea sententia judicium tulerunt, suadente eodem Piatero. Iudicea illi, qui in casu ab eo narrato cuiusdam viri semen non emittentis dixerunt, contractum ab eo matrimonium tenere.

13 Omnes porrò frigiditatis supranominatæ species in senibus obseruantur, non omnes quidem in omnibus, sed in aliquibus aliquæ; sunt enim ex senibus qui neque arrigere, nec semen emittere possunt, sunt & qui arrigunt, sed in erectione non perdurant, semen cum modica voluptate flaccido pene effundentes; sunt & qui sufficientem stimulum ad Venerem exercendam habent, erectoque membro illam incassam exercent, inaniter sese, vt semen emittant, exagitantes, non potentes vlla ratione opus perficere: hæc ita tam in senibus, quàm in aliis sua natura frigidis eueniunt, quia licet à corde interdum, & in nonnullis demandetur spiritus ad membri erectionem, tamen materia seminalis deficit ob alicuius præcipuæ partis, aut ob totius frigiditatem, atque illam quidem excedentem; & hoc ipsum vitium vltimo loco commemoratum, si à Natura sit in prima iuuentute, calore in vigorem properante, fortasse aliquod remedium, licet non sine difficultate admittet, sed post corporis totale augmentum si perseueret, extra omnem spem sanationis erit. Quòd si ab accidenti proueniat, tunc aut curabile, aut incurabile existit pro ipsius accidentis qualitate & grauitate, prout in similibus casibus dictum, ac dicendum suo tempore restat. Aduerte autem, quòd licet hoc vitium, nempe coitum exercere absque seminis emissione, proprium sit Eunuchorum, quibus ambo testes exeisi sunt, ob eorundem testium deficientiam, ob quam natiuus calor insigniter debilitatus, semen generare non potest, tamen non idem est cum hoc, de quo sermonem habemus; nam in hoc casu præsupponimus virum testibus non solum dotari, sed nullo eorum defectu laborare, qui in conspectum se prodat; itaque licet Eunuchis ob absentiam testium, impedimentum nempe patens, matrimonium contrahere non permittatur, tamen his, de quibus loquimur, cum impedimentum patens non sit, non denegatur; at in rei veritate non aliter, quàm Eunuchi, si contra-

14 hant, inualidè contrahunt; quia ad Matrimonij validitatem non sufficit copula carnalis, sed requiritur veri seminis emissio; aliàs enim Eunuchi quoque arrigentes, & venerem exercentes validè contraherent, quod nullo modo verum est. Et ridiculum est quod aliqui apud Sanchez *de Matrimon. lib.7. cit. disp.92. numer.* 18. dicebant, Eunuchum nimirum verum semen emittentem non esse iure

15 Naturæ inhabilem ad matrimonium: nam eo ipso quod homo est Eunuchus non potest generare verum semen; nam si semen verum generat, Eunuchus esse non potest: vnde falsa est, & inanis eorum Auctorum hypothesis, vt ipse Sanchez addebat. In tantum autem necessaria est emissio seminis ex parte viri intra vas ad Matrimonij validitatem, vt nunquam dici possit matrimonium consummatum, etiam si vir penetrauerit claustra muliebria, nisi semen intra vas effundat, Sanchez *de Matrimon. lib.2. disp.21. numer.5. & lib.7. disp. 92. versic. sextò, quia.* postquamplures Doctores per ipsum relatos; nam necessarium est ad Matrimonij valorem, vt vir, & vxor efficiantur vna caro, quod non fit per simplicem copulam carnalem, sed per copulam aptam ad generationem, quæ non potest fieri absque eo, quod vir verum semen intra vas muliebre effundat, vt prosequitur idem Sanchez *ib.* Rectè igitur Corn. Gallus *in Eleg. de Vener. coniug.*

> *Hac geminas tanto constringit fœdere mentes,*
> *Vnius vt faciat corporis esse duos.*

Cùm igitur huiusmodi viri coëuntes, & non seminantes non possint dici Matrimonium consummare, videntur absque dubio habere impedimentum sufficiens, cuius causa Matrimonium dirimi debeat, procedendumque videtur cum his, vt cum aliis frigidis, distinguendo frigiditatem hanc, in eam, quæ à Natura est, & in eam, quæ ab accidenti. Ad quid autem teneatur is, qui sciens se non emittere semen, deflorauerit Virginem Penis intromissione in vterum, & laceratione vasorum ob illatum damnum, cùm jam pro Virgine dari nuptum non possit, Iureconsulti, ac præcipuè Canonistæ determinabunt, nam de hoc nihil pertinet ad me pronunciare.

16 Denique in hoc numero quidam etiam recensendi, qui & arrigunt, & coitum exercent, & semen quidem emittunt, non tamen verum, sed crudam quandam materiam, paucam, & aquosam, ac nullius odoris, & ad generationem omninò ineptam. In his non reperitur tanta frigiditatis intemperies, vt in prænominatis, ob eandem tamen ipsam frigiditatem semen concoquere, & ad perfectionem reducere non possunt, idque vel fit ob frigiditatem, vel debilitatem caloris partium principum, vel ob paupertatem eiusdem caloris partium spermaticarum, & quandocunque huiusmodi intemperies, quarumcunque partium sit, à Natura est, difficillimè, aut potiùs nullo modo recipit curationem, & si quam curationem tandem admitteret, hoc fieret in ætatibus calidioribus, nam in prouectioribus nulla sanationis spes adesse potest, emendaretur autem semper faciliùs hoc vitium in iis, in quibus remanet adhuc aliqua spes sanationis, si ea intemperies esset sola vnius partis, quàm si plurium; & fortè facilius Hepatis, quàm Cordis, & facilius Cordis, quàm Cerebri, & faciliùs Testium, quàm cæterarum partium; hæc tamen, quia non adeò patent ad sensum, à Canonistis non magnifient, cùm tamen de his dubitari iure possit, an validè matrimo-

17 nium contrahant, & an contractum teneat; ac si secundùm Canonistas ferri debeat sententia, non apparente alio impedimento, nec vllo corporis, ac præcipuè genitalium, notabili vitio, ex quo manifestè elici possit tales viros non posse generare verum semen, & contrahere matrimonium poterunt, & contractum tenebit; licet enim supponatur eos non generare verum semen, hoc in propatulo non est, & in dubio vnusquisque præsumitur potens ad generandum (vnde etiam verum se-

men generare) nisi probetur contrarium, Menoch. *de Præsumpt. lib.6. præsumpt.90. n.1.* Vbi tamen daretur Eunuchus, qui & arrigeret, & Venerem exerceret, & semen emitteret, hoc illi nunquam suffragaretur ad contrahendum validè matrimonium, quia patet illum ob carentiam testium non posse generare verum semen.

Ambigendi porrò occasionem præbent duo alia hominum genera, vtrum inter frigidos connumerandi sint; primum scilicet eorum, quibus Coles resolutus est: secundum eorum, qui Venerem quidem exercent erecto Pene, sed inter coeundum fæces, vel vrinam, vel crepitum, & ventositatem emittere coguntur, post quarum rerum emissionem Penis flaccescit, & ad coitum vlteriùs sufficere non potest, quod in aliquibus fit: nam in nonnullis aliis semen vno eodemque tempore simul cum fæcibus, aut vrina, aut crepitu excernitur, in aliis autem venter inflatur, quales casus annuit Hippocrat. *lib.6. Epidem. part.* 20. *&* 20 de quibus etiam Constantin. *in libell. de coit.* Gordon. *in lil. part.7. capit.1.* Valesf. *lib.6. Philon. capit.1.* & alij. Sed & de prioribus alij Medici locuti sunt, inter quos etiam recensendus Amat. Lusit. *Cur. Med. cent.6. cur.95.* & alij apud Schenck. *lib.4. tit. de coitu*, ad quam rem adduci potest etiam Mattialis *carm. lib.9. Epigram.71. in Polycarm.*

18 Cæterum quoad eos, quibus Penis resolutus est, certum est, quod ad copulam nullo modo sufficiunt, quia membrum ob nervorum resolutionem tendi, & arrigi non potest, sed veluti emortuum languet, cunque is effectus ex sui natura frigidus sit, & impotentiam prædictam inducat, jure merito faciet eos in numero frigidorum adscribi; sed de hoc vitio nonnulla addam cum de impotentia coëundi ex morbis verba faciam.

19 Eos porrò, qui inter coëundum vrinam, fæces, aut flatum emittentes à coitu desistere coguntur absque seminis effusione, non alia de causa ita affici censendum est, nisi ob caloris debilitatem ipsarum partium genitalium, vicinis etiam, ac contiguis partibus nempe vesicæ vrinariæ, atque intestino Recto communicatam, vnde etiam ipsarum partium relaxatio, & plurimarum ventositatum accumulatio, vt sentit Francisc. Vallesf. *in comm. prædior. text.20. 6. Epidem.* vnde non mirum si id genus affectus, ac maximè excretio fæcum in ipso coitu, senibus fiunt familiares, ex imbecillitate caloris, & frigida pituita musculos resoluente, vt prosequitur Alex. Bened. *de cur. morb. lib.24. cap.17.* qui tamen rationem reddere debebat, cur in coitu id eueniat, quod fit, ob excalefactionem partis in coitu factam, à qua natura stimulata, non semen, quo minimè affluit, sed fæces & pituitam, quibus abundat, ejicit. Sed in rei veritate hæc ob id accidunt senibus, quia Penis erectio in illis non fit ob seminis turgentiam, neque à spiritu procedenti à Corde, vt aliàs in junioribus euenit, sed fit à ventositate, vel ab vrinæ multitudine, vel à virtute stimulante ad excretionem alicujus superfluitatis, neque illa est vera erectio à Natura ad coitum destinata, & idcircò senes, qui per noctem membri erectionem patiuntur, non debent ei credere tanquam si per eam Natura stimulet eos ad coitum, quia ea fit ab vrina in vasis accumulata, vel à flatu, cuius rei signum est manifestissimum, quòd vrina emissa, vel crepitu edito, membrum illicò flaccescit: cùm ergò non oporteat etiam validioribus ætatibus, nisi turgente semine, coite, vt monet Aristot. *sectiom 4. Problem. 9.* quantò magis cauere debent senes, ne ab erectione membri ob vrinæ, vel ventositatis copiam facta ad coitum impellantur? Huiusmodi igitur vitia, vt jam dictum est, ex frigiditate procedunt, neque permittunt semen concoqui ita vt homines coitum exercere, vt decet, permittant; vnde Aristot. *lib.1. de Generat. Animal. capit. 20.* dicebat, *Quibus depravata est generatio, aluus interdum soluitur, propterea quod excrementum eò secedit, quod coqui, atque effici semen non possit.* Si ergò hæc vitia senibus accidant, curationem quidem non admittent, augescente in dies frigida intemperie: in firmioribus autem ætatibus absque remedio omni ex parte non erunt, cùm Aëtium *serm.11. cap.vlt.* & apud Amat. Lusit. *cent.6. suprà cit. cur.95.* & apud Ioan. Schenck. ex vtroque, & aliis, talia vitia curata fuisse notum sit, veluti est membri resolutio, de qua superius: vnde vbi constaret in viro non maiori quinquaginta quinque annis, impotentiam coëundi causam habere à membri resolutione, non esset ob eam causam matrimonium dissoluendum, sed expectandum esset aliquod conueniens tempus impendendum in curatione, & amotione causæ, quod tamen ex mea sententia non deberet extendi vltrà annum, si enim inter hunc terminum nihil vie proficiat, acta res est: quòd si quicquam proficeret, licet non perfectè curatus esset, posset ad diuturnius spatium cura prorogari.

Denique non absque culpa frigiditatis fit, vt aliqui in Venere exercenda semen emittere non possint, quod tamen vel in somnis, vel in manstupratione, hoc est frictione manus emittunt; qualem casum narrat Aëtius *loco proximè allegato*, & de quo etiam Auic. *Fen.20. tract.1. cap.15.* cui non absimiles affert Marcell. Donat. *Histor. Med. mirab. lib.4. capit.18.* qui non aliam eius vitij causam agnoscit, nisi semen plus justo frigidum? itaque & calidia medicamentis cum iis agendum est, cùm non sine extra omnem spem curationis, nisi naturalis frigiditas, ætas maior, & alia id genus curæ impedimento sint, licet quomodocunque verum semen effluat, semper de sanatione benè sperari possit, cum id clarè demonstret, calorem adhuc vigere, stante quod sufficiat ad generandum verum semen. Interim tamen determinandum à Canonistis esset, vtrum hoc vitium, si nullo ingenio curari possit, expectato etiam triennio, sufficiens esset ad dissolutionem Matrimonij, quia si non dicitur matrimonium vir consummare, nisi semen intra muliebre vas effundat, certum est, quod in hoc casu non potest dici Matrimonium consummari per seminis emissionem, cum intra conueniens vas non recipiatur; nulliter ergò hi viri contrahent, & matrimonio eorum interdicendi, & tamen videretur quod hi, cùm verum semen generent, & Venerem exerceant, vasa sufficienter penetrantes, & possint debito matrimoniali satisfacere, non sint ad matrimonium inhabiles.

20

Sed nun desistam his adiicere adhuc admirabile quoddam Venerem exercendi genus, quod tamen fidem apud plerosque fortè non inueniet; verùm præter exempla afferenda ab aliis relata, ego quoque ex propria experientia aliquid afferam, neque, ita me Deus adiuuet, in vlla re mentiar. Refert Ioan. Schenck. *lib.4. Obseru. tit. de Coitu, obseru. vlt.* ex Cœlio Rhodig. *lib.11. Lect. Antiq. cap.15.* quod refertur etiam inter Iureconsultos à Tiraq. *Leg. conu. l.15. num.15.* fuisse hominem quemdam, qui flagris, ac plagis in coitum accendebatur, ita vt vsque ad sanguinis effusionem patere-

pateretur se cædi, quinimò irasceretur cædenti, nisi fortiùs, atque acriùs cæderet: hoc modo enim hic sanguinem accendebat, & semen calidius reddendo, cum maiori voluptate, vt credere par est, coibat: sed hoc parum ad rem nostram facit: magis ad rem quod sequitur à Marcello Donato *lib. 4. hist. Med. mirab. cap.* 18. enarratum ex Ioan. Mirandula, nempe quòd vir quidam arrigere membrum non poterat, nisi vapularet, hic si vxorem duxisset (fortè non extra omne dubium esset, an stante hoc vitio licitè ducere posset) facilè remedium habebat: nam quandocumq; cum vxore se commiscere vellet, poterat se illi verberandum tradere: ridiculum certè exemplum. Sed quis risum tenere poterit, si sequentem historiolam perlegerit? Noui ipse, & de præsenti etiam nosco (nam sæpiusculè quàm pro voto esset, mihi obuiam fit) quemdam claudum, temperaturæ atrabiliariæ, ac prauorum morum, qui vt est homo otio semper indulgens, scorta obolaria conuenire solet, ac antequam cum illis rem agat, baculis, aut virgis nates sibi percutiendas illis tradit, ac scio quoddam ex his fortè aliis petulantius illi nates arrepto pistillo aliquando non malè macerasse. Quis ergò tam credulum se mihi præbebit, vt suam mihi in hoc fidem obstringat?

21 Sed hæc ioco, ac per transennam dicta sunto, quibus omissis non relinquam de quibusdam semifrigidis, vt ita nominem, mentionem habere: hi non sunt omninò impotentes, sed non habent robur sufficiens in erectione, quamobrem si cum Virgine illis res transfigenda sit, vel etiam cum muliere angustas vias habente, non possunt opus perficere, cum aliis autem mulieribus vias laxiores, & patentiores habentibus opus perficiunt vsque ad seminis effusionem inclusiuè, huiusmodi casus quotidie obseruari possunt in senibus, sed & apud Bauer. de Bauer. *consil.* 51. *aliàs cit.* casum habemus in terminis, in quo Medici quidam Senenses iudicarunt, quemdam Seruum Andream non esse potentem ad deuirginandam sponsam, licet posset existimari potens ad coitum cum deuirginatis. In hoc ergò casu videndum esset, an hæc imbecillitas, seu impotentia ad coëundum respectu Virginis esset à Natura, & ab ætate maiori, vel ab ipsa hominis iuuentute, vel à prægressa aliqua causa præternaturali: nam à Natura, & ab ætate maiori proueniens non esset remediabilis, & si aliquo modo remediabilis esset, maiorem spē præberet proueniens ab ætate maiori, quàm à Natura: sed si ex accidenti tale vitium euenisset in ætate adhuc viridi, fortè non careret remedio, nisi causa fuisset magna, & præter modum grauis.

Iam verò si quæ videbantur de nouo afferenda circa impedimētum copulæ ob frigiditatē ex parte Viri, sufficienter allata mihi videntur, ita vt properare iam liceat ad impedimentum copulæ ex parte Viri ob maleficium, cuius culpa, si sit perpetuū, dirimitur matrimonium, Rota *in Camerinens. Matrimonij 1624. coram Buratto n.* 9. Huius triplex genus

22 faciunt, vnum, quo homo impotens redditur cum quauis fœmina: secundum, quo redditur impotens cum vna tantùm, non cum aliis: tertium, quo redditur impotens cum omnibus præterquam cum vna, puta cum vxore, quod maleficium dicendum esset bonum, inquantum prohiberet adulterium; vt dicit Hostiens. *lib. 4. tit. de frig. & malef. n.* 8. nisi Dæmonis opera in hoc etiam interueniret, vnde non de facili tale maleficium factum in vxoris fauorem repetiri crediderim, sed potiùs in fauorem Amasiæ, nisi vxor vt Amasia huiusmodi maleficiis operam daret.

Cæterùm circa maleficiatos illud maximè Doctorum omnium ingenia exercuit, quod ad eorum cognitionem spectat: nam difficulter omninò expiscari nouerunt signa, quæ maleficiatum hominem absque vlla hæsitātia a frigido distinguāt; ita vt to- 23 tam maleficiatorum cognitionem reducant ad absentiam signorum, quæ frigiditatem attestantur: vnde Alex. Bened. *li. 24. de curan. morb. c.* 14 *Si virilitas,* inquit, *carmine, (quod fieri solet) aut veneficiorum iniuria intercepta fuerit, sine vlla corporis iniuria, aut membrorum vitio, primitiuam causa euenire haud dubitamus* Et Io. Bapt. Codronch. *de morb. venef. lib. 3. c. 13. in fin.* dicebat, *Coitus verò impotentia ex veneficio cognoscitur, si absint signa aliarum causarum.* Huic signorum absentiæ addunt coniectură ex remediis frustrà adhibitis, Bauer. de Bauer. *cit. cons.* 51. Codronch. *ib.* Cæsalp. *in Dæmon. inuest. Peripat. c.* 22. Sed in vtraq; coniectura difficultatem non contemnendam reperio: & quoad absentiam signorum vt frigiditate pullulantium, ea quidem aliquid operaretur, quandocunque non daretur casus (quem ego frequentiùs dari, quàm oporteat, censeo) in quo Homo non ex sua natura frigidus, sed ex aliqua causa accidentali, & non auertibili, impotens ad coitum redderetur. Tunc ergò in hoc nulla obseruari poterunt frigiditatis signa; nam & genitalia bene constituta habebit, & pilis etiam quamplurimis in consuetis locis dotabitur, & alia ad hunc modum: quin & per anteactum tempus strenuè fortè, & magis quam oportuerit Veneri operā dederit (nam & hæc nempè Coitus nimia frequentia in iuuentute, aut etiam ætate sequenti, hominem impotentem reddit in senectute, imò aliquando in ipso primo senio) ergò in hoc homine licet euidenter appareret omnimoda absentia signorum, quæ frigiditatem attestantur, non habebit locum maleficium, & sic omninò hæc coniectura erit fallax. In tantùm autem potest in homine aliàs ex sui natura ad coitum potente, ali- 24 qua causa ignota, & non facile animaduertibilis irrepere, quæ ipsum in posterum impotentem reddat, vt ea noua victus institutione, ea animi vehemētibus, ac diuturnis passionibus, imò ex frequentato etiam quorundam ciborum vsu facilè id succedere interdum sit animaduersum. Lactucam, vt aliàs dixi frequenter comestam homines eunuchare, & idcircò Eunuchum appellari constat, quod eius frigiditati insigni adscribi potest: sed & Mentham licet calidam ipse Hippocrates *l. 2. de Diat. vers.* 14. erectionem prohibere docet, aliaq; esse medicamenta, aliosq; cibos, & potus, qui id ipsum præstare valeant, non tantum intrò sumptos, quin etiam extra applicitos, & aliàs ipse dixi, & alij etiam scriptores notarunt: quamobrem cùm hæc succedere possint absq; eo quod à nobis animaduertantur, facilè imponere possunt id, quod non est, nempè hominem ad Venerem impotentem, ex maleficio impotentem esse, cùm absint omnia, ac singula frigiditatis signa, qui tamen ob vnam, aut alteram ex prænominatis causis à nobis in sensu non habitis, frigidus, ac impotens sit effectus. Verum enimuerò, his nō obstantibus, per absentiam signorum attestantium frigiditatem id consequimur, vt is, qui impotens de præsenti ob maleficium existimetur, præsumatur tamen aliquando fuisse potens: ita vt teneatur, quantum ego crediderim, probare, qui se talem dicit, se aliquando fuisse potentem, alias, hoc non probato, nō esset expectandum triennium, neq; procrastinanda sententia de matrimonio dissoluendo: quia trienniū expectatur in maleficio, Rota *in Rom. inualiditatis Matrim.* 1603 *cor. Penia n.* 13. non autem in frigiditate, vt *ibid.* Rota *in superiori*: & ratio est, quia maleficium non cadit in hominem sua natura impotentem, vt iam dictum est.

Nec verò maiorem firmitudinem habet altera coniectura desumpta exfrustratiooe medicamentorum, quæ ad debellandam frigiditatem adbibita fuerint: nam fieri potest, imò sæpè, ac sæpius euenit, vt frigiditas, vel quòd oaturalia affectio sit vel quòd iam sit habituam, tam contumacē se præbeat, ac tam conclamatæ spertinaciæ, vt nullis remediis euinci possit, quod similibus morbis aliis commune esse Medici frequenter experimur. Itaque neque certum, neque tutum est ex hoc, quod remedia non cootulerint, declarare quemquam esse impotentem ex maleficio. Neque valet cootra hæc propositio aliquorum volentium, maleficiatorum curam esse impossibilem, cùm à solo Deo expectari possit ad eam tem remedium, & idcircò eorum sic affectorum curam ipsi Deo esse dimittendam, vt aliqui Medici persuadere satagunt, Arnald. de Villan *in libell. de steril. tract. 2. c. 3.* frigidorum autem curam non esse sine remedio, cùm ea affectio sit à causa naturali, quæ per contraria est amouibilis: quia non minùs requirit diuinam potentiam pro sua remotiooe frigiditas naturalis, aut habituata, quàm maleficiom, cùm non sit possibile in via natoræ insitum temperamentum ex vna, & partium malam compositionem, vel implantatum calorem in extremo debilitatis (si ad conseruationem speciei respirias) ex altera, ad contrariam temperiem, & compositionem, ac robur redocere, vt partes ad sua munia obeunda quoque sufficerent, ad quod Medicinæ Ars, aut humanum ingenium neque habet, neque habere potest aptum præsidium: quoniam vt dicebat Bert. *in sua collect. Med. sect. 3. tr. 8. c. 1. Deficiente domina Natura, deficere oportet Medicum eius ministrum*, quæ sententia Hippocratis oraculo innititur dicentis, *Natura

26

repugnante omnia irrita*, vbi enim Natura concurrit, remedia inutilia sunt, vt idem Hippocrates pluries, ac maximè *lib. de Arte* & cum ipso abundè demonstrat Cæsalpin. *lib. 1. quæst. Med. n. 3.*

25

Verum enim verò cùm prædictæ coniecturæ, vt visum est, sint vndequaque fallaces, si quæ certè minùs fallax haberi potest, ea illa erit, quæ desumi potest ex celeritate aduentus ipsius impotentiæ coëundi: nam quæ à natura est, palam se prodit perpetua impotētia, ex qua à Pubertatis primordio homo impotens fuit, imò & ante pubertatem nullā, aut modicam, & non durabilem genitalis erectionem expertus est: quæ autem ab adicititia frigiditate, & per accidens fit, sensim, & in tempore, non autem momento apparet, nisi fuerit ex aliquo morbo vehementi, & apto ad inducendam talem impotentiam, qualia esset Apoplexia, Paralysis, & id genus alij, tunc autem causa esset manifesta, & inaniter de maleficio suspicaremur. At verò impotētia, quæ ex maleficio prouenit, illicò, & ex improuiso se prodit, & homine quidē sano, ac cætera robusto existente, & qui aliàs, ac fortè hesterna die, aut nudius tertius, coitu vsus fuerit, cras autem, aut perendiè omni vigore, ac stimulo coeundi se orbatum videt de repente: atque hac maximè coniectura ductus existimaui aliàs, quemdam iuuenem robustum, qui repentina genitalium ignauia, nullo præcedente morbo ad id apto, correptus fuit, Dæmonis opera fuisse maleficiatum, vt retuli *lib. 10. quæst. Medicoleg. cons. 49.* Procedit enim actio maleficij nō aliter, quàm procedat actio veneni administrati: huius enim manifestissimum signum ex auctoritate Gal. *li. 6. de loc. aff. c. 5.* & Medicorū omnium, illud est, vt sæpè aliàs dixi, quod desumitur ex statu Ægrotantis morbum immediatè præcedente: nam vbi quis sanus, & viribus pollens,

27

nullo magno errore in victus ratione perpetrato, præcipiti, ac pernecabili morbo ex improuiso à cibo prehendatur, signū est euidentissimū illum venenū hausisse: eodem quoque pacto determinari posse affirmauerint, quippe si, vt dixi, homo sanus, ætate iuuenis, ac viribus integris, & per anteactum tempus potens ad Venerem (nam nunquam præsumi debet maleficium, si homo nunquam fuit potens ad coëundum) nulla efficaci, ac euidenti, & sufficienti causa prægressa, improuisa ac repentina genitalium ignauia prehendatur, omninò coniectari, ac certò oportet illum fuisse maleficio impetitum. Huic

28

etiam coniecturæ alia potest addi non minimæ efficaciæ, licet non sit vniuersalis, & desumitur ex eo, quod impotentia copulæ est respectu vnius personæ tantùm, non omnium: quemadmodum ergò quando impotentia est vniuersalis, hoc est quoad omnes mulieres, quia vir cum nulla potest coire, præsumenda est potiùs frigiditas, quam maleficium (licet non negauerim posse hominem reddi per maleficium impotentem quoad omnes, & tunc multò magis militaret prior coniectura) sic si cum omnibus vir coire potest, præterquam cum vna, aut si cum vna tantùm potest, coire & non cum vlla alia, non frigiditas, sed maleficium est præsumendum: Abb. *super 4. Decret. tit. de frig. & malef. c. 1. n. 7.* Et ratio est duplex, vna quidem ex parte Naturæ, altera ex parte Dæmonis: ex parte Naturæ, quia nulla causa naturalis assignari potest, ob quam vir, qui cum omnibus coire potest, non possit cum hac tantùm, quia à Natura homo non magis disponitur ad vnam, quàm ad aliam, nisi antipathiam, vel deformitatem accusare velimus, quæ tamen erunt causæ per se notæ, & idcircò fœmina vni apta præsumitur aliis apta, & vir potens ad vnam præsumitur potens ad omnes: Sanchez *lib. 7. de Matrim. disp. 104. quæst. 5. n. 25.* quemadmodum è contra frigidus vni debet præsumi frigidus alteri, vt ex Canonistarum Decretis tradit ex Medicis Roder. à Castr. *de morb. mul. lib. 3. c. 2. in schol.* quia frigiditas est impedimentum naturale non restrictum ad certam personam, vt bene percurrit Abbas *loc. cit. numer. eod.* & iidem stimuli carnis, quibus commouetur homo cum vna, naturaliter excitant illum cum omnibus: quod procedit etiam si cum vna tantum sit potens: nam eo ipso quod homo potens est cum aliqua, omne naturale impedimentum ex parte sui excluditur, quo impotens reddatur cum aliis, & idcircò prudenter Rota *in Toletana nullitatis Matrimonij 1639. coram Coccino, n. 15.* determinauit impotentiam mariti coëundi cum propria vxore, qui tamen erat potens coire cum aliis, fuisse accidentalem, non naturalem.

29

Altera causa ex parte Dæmonis est, quia cùm Dæmon in maleficiis concurrat, vt maiorem, & frequentiorem peccandi occasionem Homines habeant, vt à Theologis docemur, & adnotauit ex Medicis Codronch. *lib. 3. de morb. venef. cap. 5.* certum est, multò maiorem occasionem peccandi hominibus præbere, si non omnino impotentes eos reddat: nam cum impotentiam procurat cum vxore, & non cum aliis Mulieribus, occasionem offert relinquendi vxorem, & non reddendi illi coniugale debitum, & cum aliis adulterare, & cum impotentiam excitat cum omnibus præterquam cum Amasia, aut Meretrice, in causa est, vt homo in fornicatione persistat, & nunquam ab ea remoueatur. Iure ergò optimo censendum est, impotentiam cum vna, & non cum aliis, aut impotentiam cum omnibus præterquàm cum vna, à maleficio esse, non autem à naturali causa, quæ quandocunque adsit cum omnibus indifferenter suos effectus prodit, non autem magis cum vna, quàm cum alia.

Quoniam

Qnoniam autem patet, maleficium esse in duplici 30 differentia, nempe vnum ex opera Dæmonis procuratum, Dæmoniacum dicendum, alterum per oblationem alicuius medicamenti venenosi, & apti ad eam affectionem conuocandam, & ad reddendum hominem in re venerea impotentem, quod vel Maleficium simpliciter nominatur, vel magis propriè Veneficium: sciendum est, ooxam procuratam per simplicem exhibitionem alicuius veneni ad frigiditatem inducendam, neq; vllo modo posse esse perpetuam, neq; suum effectum sortiri posse, nisi multoties fuerit reiterata: dato tamen, quòd res ageretur cum iuuene, aut viro ætatis consistentis, & viribus dotato: nam si cum sene iam effœto ageretur, & posset noxa perpetuari, & absq; multa veneni reiteratione suum effectum sortiri: quia quemadmodum Iuuenis, aut vir ætatis consistentis ob caloris natiui robur non tam facilè, ac promptè per ea medicamenta alterari, & infrigidari potest, ita senex ob eiusdem caloris imbecillitatem facillimè alteratur, & infrigidatur: & quemadmodum in Iuvene ea infrigidatio aut non durare, aut facilè pee contrariorum medicamentorum admotionem superari potest, imò ab ipsa Natura, si valida adhuc sit, evincitur: ita in sene, & multò magis in Decrepito & durat, & superabilis neque per tempos, neque per medicamenta esse potest. Atque hinc eliciendum, quòd quandocunque medicamenta pro frigiditate superanda administrata post longum maximè tempus non contulissent, vt puta post anni dimidium, vel ad summum post annum, imò neque ex parte frigiditatem superassent (vt exempli gratiâ, si partes, quæ tactu frigidæ apparebant, imbecilles, languidæ, ac quasi emortuæ, post remediorum vsum calidiorum, vivaciores, robustiores, calidiores, & coloratiores non appareant) tunc de cura omninò desperandum est, timendumque ne frigiditas iam habituata sit, & nativus calor genitales partes omni ex parte destituerit.

Et quia dictum est, cibos aliquos frequenter in vsum protractos, ac similiter quosdam potus ingestos, insuperque nonnulla medicamenta de foris genitalibus applicita, frigiditatem inducere posse, vbi tales casus offendamus, videndum quid in his esset determinandum: nam aliter definiri rem oportet, vbi venena prædicta, aut cibi, aut medicamenta essent in vsum protracta in homine declinantis ætatis, aliter verò in iuvene ætatis florentis: quin etiam aliter, si solis cibis refrigerantibus vsus homo sit, quàm si venenis frigidis fuisset pottonatus, aut si medicamentis de foris applicitis frigiditatem genitalium procurasset: imò aliter si applicasset medicamenta huiusmodi, puta Cicutam, Lactucam, Nimphæam, & id genus alia, testibus ante pubertatem, quàm si applicuisset eadem iisdem partibus post pubertatē: nam ante potuissent faciliùs omnem virilitatem, & seminis productionem extinguere, quod non tam de facili post pubertatem, & in procedenti robustiori ætate præstare potuissent: sic etiam, si in ætate declinante applicita essent, faciliùs suum effectum producere potuissent, quàm ante prædictam ætatem, & sic de singulis: sed hæc ex abundanti.

S V M M A R I V M.

1 *Membrum nimis crassum an sit iusta causa dirimendi Matrimonium.*
2 *Et quid de membro carnoso vltrà consuetum.*
3 *Penis brevitas semper incommoda, quia diminuit coitum.*
4 *An Matrimonium dicatur consummatum viro seminante, sed non potente ob virgæ brevitatem sponsam devirginare*
5 *Naturalis brevitas Virgæ est irremediabilis.*
6 *Membro contracto existente quid de eo determinandum.*
7 *Membri tortuositas copulam impedire potest, & est duplex.*
8 *Penis obliquitas quid operari possit circa invaliditatem Matrimonij.*
9 *Penis nodus quam causam dare possit dissolutioni Matrimonij.*

De impedimento Copulæ ob membri magnitudinem, & alia vitia præter naturam.

Q V Æ S T I O III.

MEmbri magnitudo in hoc casu consideratur iuxtà vtramq; dimensionem, nempe longitudinem, vel breuitatem, & crassitiem; vel subtilitatē, quibus addi potest numerus, cum aliqui visi sint, qui duplici Pene fuerint dotati, vt cōstat apud Hostien, *lib.4. summ. tit. de frig. & malef. n.13.* & talem virum Bononiæ visum fuisse in publicis dissectionibus ex Iac. Vecber. *obs.* refert Schenck. *lib.4. obs. tit. de Pen.* Quin etiam Ioan. Bened. Sinibaldus vir, vt omnes nouere, inter doctos doctissimus *lib.3. sua Geneanthropia tract.1. c.3.* Asellum gemino genitali vidisse se affirmat, sed & monstruum duplici Pene, atq; vtroq; tensionem patiente Romæ à se conspectum testatur, & de aliis monstris duplici Pene dotatis mentionem feci aliàs *lib.7. harum Quæst. tit.1. q.8. num.34.* vbi suppositionem quandam à Gasp. Baluino *lib.1. de Herm.* in medium allatam, quòd nimirum Natura non faciat duo membra eiusdem sexus: vt facit duo sexus differentis, veram non esse pluribus exemplis demonstraui. Non dubium autem est, tale impedimentū non recipere curationē, nam, si quæ fieri posset per alterius membri detruncationem, periculi plena est, neq; vllo modo tentanda, quantumvis superfluens virga esset minoris magnitudinis: nam adnotatum aliquando est ex Penis abcissione subitaneam mortem superuenisse, qualem casum narrat Guilelm. Fabr. *suarum obs. cent.3. obs.84.* Qui etiam testatur, Penis abscissionem propter excedentem sanguinis effusionem maximè periculosam esse: & tamen scimus testimonio multorum DD. quos adducit Io. Schenck. *lib.4 suar. Obs. Tit. de Pen. & prap.* apud Turcas, multis, quos pro Mulierū cubicularijs destinare volunt, Testes vnà cum veretro abscindi, prius eis sopotiferis medicamentis in profundum somnum coniectis, horumq; plures euadere testatur Cardan. *in lib. Hipp. de Aër. Aq. & loc. tex.19. sect.62.* Quomodocunq; tandem sese res habeat opus periculi plenum est, itaq; de hoc impedimento iam vlteriùs non loquar, maximè cùm tam de rarò conspiciatur. Frequentiùs conspicitur vnicum membrum duo magnitudine æquans, omnesq; complens dimensiones, quali fuit forte dotatus Clodius, Pompeiam Cæsaris vxorem in templo Bonæ Deæ constuprans, de quo Iuuen. *Sat.6. vers.336. & seqq.*

——*Sed omnes*
Nouerunt Mauri, atque Indi, qua Psaltria Penem
Maiorem, quàm sunt duo Cæsaris Anticatones:
Illuc testiculi sibi conscius, vnde fugit Mus,
Intulerit.

Et quales recenset Ioan. Bened. Sinibald. *loc. cit. c.15.* quos Cenobelos appellari tradit.

Quoad Penis longitudinem, nullus est Medicorum, qui affirmet, eam impedire copulam, cùm alia ex parte concordent pleriq; quòd impediat generationem, de qua re loco suo: non sunt tamen prætereunda silentio incommoda, quæ mulier pati potest, & sanitas quæ ex ea causa potest incurrere, de quibus mentionem habui *lib.7. har. Quæst. tit.3. n.10* ad quem locum Lectorem remitto, nihil enim in promptu habeo quod iis, quæ tunc attuli, addendum sit, si modò

modò obstruationem motûm quorundam Medicorum adiiciam, ex quibus habemus, Mulieres ob Membri virilis incongruam longitudinem in vrinæ incontinentiam, aut perpetuã Diarrhœam, aut vteri prolapsum, aut profluvium incidisse, vt videre est apud Ioan. Huchet. *lib. 1. de sterilit. c. de magnit. Penis*, & apud alios.

5 Maius dubium est de magnitudine Penis quoad eius crassitiem, si enim magna, & excedens sit, ita vt communem crassitiem cæterorũ membrorũ exuperet, non est tanquam nullius momenti prætereundũ impedimentum illud, quod ab eo in copula carnali provenit: nam eam vndequaque impedire potest, maximè si cum muliere res agatur angustiora loca habente, qualem offenderunt duo viri apud Fœlicem Plater. *lib. 1. Obser. Titul. in act. Vener. def. n. 4.* hi enim membro nimis crasso dotati nullo ingenio potuerunt vnquam cum propriis, ac iam desponsatis vxoribus copulari, vnde matrimonium dirimere coacti sunt, & tamen vtrisque novis vxoribus matrimonio iunctis, nemo earum reclamavit, nec de nimia Penis crassitudine verbum vllum movit, aut conquesta est. Sed supponamus nos sponsum habere membrum satis crassum, non tamen crassitiei monstruosæ, nec quale habebat ille apud Guilelm. Fabrit. *cent. 2. obs. 36.* (licèt ea crassities ex morbo esset, non naturalis) cuius membrum magnitudine æquabat caput infantis recenter nati: aliaque ex parte supponamus sponsam habere pudenda rationabiliter constituta, tunc dicendum (quod & aliàs determinavi) non esse hoc impedimentum tale, vt superari non possit ob ipsius pudendi muliebris naturam, quod nullo penè negotio & dilatari, & constringi vt lubet, & ex se ipso, & medicamentis possit. Vnde benè inter Canonistas Hostien. sæpè *cit. lib. 4. Tit. de frig. & malef. n. 15.* audisse se dicit a muliere experta: quòd non est eventu possibile, vt Mulier ob magnitudinem membri virum non admittat, nec illum tolerare possit: ac profectò ita est, remanente suppositione superiùs facta in suo robore. Advertendũ tamen ad id, quod

2 addit idem Hostien. *n. 16. seq.* movens hoc dubium, quid si vir habeat membrum nimis carnosum? Differt enim hoc à crassitie naturali, & in casu ab Hostien. observato carnositas illa proveniebat à morbo, nempè ab Elephantiasi, & idcircò fortè præstabat impedimentum copulæ carnali, & occasionem dare poterat dirimenti matrimonium, nisi remediabilis fuisset, quod non videtur, quia dependebat à morbo incurabili, talis enim est Elephanthiasis, morbus quippe adeò magnus, vt ex hoc nomen sumpsisse dicant nonnulli, quia quemadmodum Elephas est inter omnia animalia maximum, ita etiam hic morbus inter omnes morbos est maximus, vt ex Æmilio Macro. *lib. 1. c. 15.* dixi aliàs, cuius carmina tunc ad hoc recitavi nempe *l. 2. Quæst. tit. 3 q. 6. n. 17.*

Circa brevitatem, & exilitatem Penis præterea, quæ attuli *lib. 3. tit. 1. q. 6.* est aliquid, quod de nôvo adnotandum videtur: & vt apparet, duplex hoc vitium est, nempe vnum quoad brevitatem, alterum quoad exilitatem, quorum vitiorum vnumquodque per se est consideratione dignum, insuperque simul iuncta, hoc est, dum simul & breve, & exile, ac subtile membrum est, tantò magis vitium est considerabile: brevitas tamen aut semper, aut frequentiùs in-

3 commoda est, Fallop. *lib. de Decor. c. 8.* & certum est, eam diminuere coitum, & maximè genitivum, vt inquit Bertruc. *in collect. Med. sect. 3. tract. 8. c. 1.* imò in totum impedit, vt in casu observato à Fel. Plater. *l. 1. Obser. Tit. in Act. Vener. defect.* nam homo erat, qui Penem adeò brevem habebat, vt præter glandem cum præputio, nihil præterea à corpore promineret: nec dissimilis fuit ab hoc infans, de quo Tobias Goeulin, apud Schenck *lib. 4. Obser. Tit. de Pene, & præputio*, qui dotabatur quidem Scroto, & Testibus, sed Pene omninò carebat, in cuius loco foramen erat, per quod vrinam reddebat. Vtrumque vitium, vt Medici sentiunt, præ frigida intemperie oritur, quam multò maiorem esse constat, si vtrumque vitium simul se prodit: nam crassities brevitati coniuncta, nisi brevitas enormis sit, minùs fortè culpanda est, quia, vt ex Avic. dicit Fallopp. *loc. cit.* nisi pudendum virile à pudendo muliebri constringatur, & amplexetur, mulier nulla voluptate perfunditur, nec semen emittit, & conceptio sequi non potest; ideò licèt alia ex parte secundùm alios exilitas, vel subtilitas longitudini convenienti associata minùs culpabilis videatur, certè fœminis ob partium frictionem, quæ meliùs succedit cum crasso membro, quàm cum exili, licèt longo, acceptior crassities est, quàm longitudo: ac præter frictionem meliùs vulva amplexatur Penem, vnde maior insurgit delectatio, & maior in semine eiaculando voluptas: quibus de causis Mulier fortè non ita reclamaret, vbi Maritus haberet virgam brevem, sed crassam, quemadmodum vbi haberet longam, & subtilem, nam constat experientia Mulieres non facilè acquiescere membri subtilitati, licèt apud Plater. *loco sup. cit.* mulier quædam vetula, & pauper acquiescere se in iudicio diceret Marito, qui ditissimus erat, habenti mentulam minimi digiti magnitudine, ne eam ob causam matrimonio dissoluto, ad domesticam paupertiem rediret. Attamen reclamante muliere aliqua in hoc casu, semper magis audirem reclamantem ob exilitatem, quàm ob virgæ brevitatem, nisi brevitas esset excedens, & enormis, vt erat in eo viro, de quo Hostien. *cit. lib. 4 tit. eodem n. 14.* qui habebat virgam ad modum verrucæ, sed tamen non poterat extendi in longum. Ergo vbi brevitas non esset tam enormis, multò meliùs poterit debito coniugali satisfacere, & carnis stimulos in muliere reprimere vir habens virgam brevem, sed crassam, quàm habens longam, & admodum subtilem, quia hæc non potest mulierem delectare, vt conveniens est. Illud tamen negari non potest aptiorem esse longam mentulam, licèt admodum exilis esset, ad penetranda loca muliebria, & devirginandam sponsam, quàm Mentulam breviorem, licèt crassam, nam quantumvis crassa esset, posset ob sui brevitatem impedimento esse, ne sponsus posset sponsam devirginare, quia non posset ad interiora pervenire, & Hymenis membranam disrumpere, maximè si offenderet sponsam habentem vaginam nimis longam, vt evenire facilè potest, itavt Hymen (seu quicquid sit, quod fœminarum virginitatem tueri dicitur) altiùs positus sit.

4 In quo casu non contemnenda occurreret difficultas: An scilicet dici deberet hic, qui ob prædictum vitium disrumpere claustra virginalia non potest, licèt semen eiaculetur, matrimonium consummasse: & non videretur hæsitandum de parte affirmante cùm semen in vterum effuderit, nam hoc modo dicitur Matrimonium consummatum, licèt vir claustra virginalia non perfregerit, per ea quæ affert Sanchez *de Matrimonio lib. 2. disput. 21. n. 2.* quod tantò magis procedit, quantò huiusmodi copula non est extra spem generationis, cum constet, mulieres etiam velatas, in quibus multò maius viget impedimentum, aliquando concipere, vt aliàs adnotavi, & iterum adnotabo: cum de Arretis, & Imperforatis mulieribus de novo verba faciam: præterquam quod in his, quæ Imperforatæ nequaquam sunt, sed ob brevitatem membri virilis sui sponsi devirginari non potuerunt, si concipiant, facilè in ipso partu disrumpuntur membranæ vterum intersepientes, & sic non aliter, quàm cæteræ fœminæ concipere, & parere possunt. Verum enim verò dato casu, quod sponsa ob brevitatem membri

virilis

virilis non devirginata conciplat, poteſtne reclamare tanquam ſi non concepiſſet? Certum autem eſt, naturalem virgæ brevitatem ſine remedio omninò eſſe Gordon. *in Lilio, partic.7.cap.*14. Savonarol. *in Pract. magn. tract.6.c.* 21. *rubr.* 16. Bauer. de Bauer. *conſ.*51. Iac. Holler. *lib.*5. *Aph.*63. qui, cæteris Doctoribus non diſſentientibus, vana, & irrita omninò eſſe firmant; quæcunque à Medicis ad emendandum hoc vitium proponuntur. Præterea vbi poſſit virgæ brevitas irritare matrimonium etiam conſummatum (maximè cùm ſupponendum ſit ob eius vitij ignorantiam reſpectu ſponſæ nulliter fuiſſe contractum) multò magis poterit irritare vbi brevitati adjungatur exilitas, ſeu ſubtilitas: cenſendum enim eſt, huiuſmodi membrum nullius valoris, & vtilitatis eſſe poſſe, cùm tantoperè Natura in eius formatione defecerit, & tamen vbi ſemen in primo congreſſu eieciſſet in vas muliebre, res dubio non vacaret, & eſſet Canoniſtis remittenda, vt ſecundum Ius decideretur.

6 Sed antequam hinc diſcedamus, non prætermittendū aliquid de virga contracta afferre: ſunt enim quidam, qui ob Veneris longam deſuetudinem, genitale adeò cõtractum habent, vt vix extra ventrem prominere videatur, & Navarr. *lib. 4. conſ.*3. *n.*21. ex Suſpicio narrat, Divo Martino adeò ob inſignem caſtimoniam membrum fuiſſe contractum, vt ſuæ mortis tempore, videretur membrum Infantis. Sed non ſolùm ob caſtimoniā, & Veneris deſuetudinem id nonnullis evenire ſolet, ſed etiā ob aliquem morbum, vt eſſet ob convulſionem, & neutra contractio Penis de facili remedium admitteret, hæc tamen ſunt de rarò contingentibus, & miror Navarr. *loc. cit.* adduxiſſe hanc contingentiā in caſu, de quo *ibi*, licèt plurima in *eo cõſilio* adducere videatur, & affirmare, quæ Medici nulla ex parte admittent, cùm abſurdiſſima exiſtimentur. Illud in hoc caſu determinandum cenſeo, quod in ſimilibus aliis, in quibus & impedimentum copulæ patens eſt, & nullum remedium admittit: ſed de his ſatis: nam nimio profectò rubore perfundi me ſentio in his pertractandis, & tamen remanēt adhuc plurima ſimilis fariņæ diſcutienda, in quib⁹ perlegendis, admonente Hoſtienſe loco citato, turbari Lector non debet, nam Canoniſtæ hæc ipſa non ſine tamen rubore agitare vel coacti ſolent, ad Animarum ſalutem cuncta dirigentes, qua ex cauſa nullo pacto ſilentio ſunt involvenda.

7 Sequitur conſiderandum de Penis tortuoſitate, quæ notabile impedimentum poteſt præbere in copula exercenda, ita vt ſi magna ſit, copulam omninò impedire poſſit, & multò magis generationē. Ea duplex eſt: quædam ſit ob frænum glandi adhærens, quod nimis tenſum eſt & glandem ipſam deorſum attrahit, ita vt membrum curvum reddat, & ob id ad copulā magna ex parte ineptum, quia non poteſt, vt deberet, glandis acie ſibi iter parare, ſed cogitur incaſſum dorſo in vterum arietare, & ſemen non ad vteri internū fundum, ſed ad ipſius latera emittere. Vocantur autem qui hoc vitio laborārt à Theophil. Prothoſpath. Græco Auctore, *l.*5. *de corp. hum. fabr. c.*22. Hypoſpadiæi, quos generare non poſſe dicit, niſi reſciſſo vinculo, quo Penis glans deorſum trahitur, ſed habet hoc vitium ſuam in curando neque levem difficultatem, non caret tamen remediis, de quibus videndi Auctores, qui docent, hanc tortuoſitatem vel à Natura poſſe eſſe, vel a morbo aliquo, vt à convulſione nervorum ad Penem ipſum tendentium: & ſiquidē a Natura ſit, difficulter curatur, non tamen eſt extra omnem ſpem ſanationis, cùm aliàs curatam fuiſſe per inſtrumentum quoddā tradat Holler. *comm.*5. *Aphor.*63. vt apud ipſum videri poteſt: neque ea, quæ à morbo ſit, erit omninò incurabilis: niſi cauſa morbum excitans adhuc perſiſtat: & amovibilis non ſit.

8 Huc pertinet etiam ipſius Penis obliquitas, hoc eſt, quando ad latera contorquetur, & inflectitur Paralyſi, aut convulſione alterius ex muſculis, qui ex Pectinis oſſe prodeunt, vt docet Hucher. *lib.*1. *de ſterilit. c. de curvit. & obliquit. Penis*, apud quem etiam curationem habes, quæ quidem non aliter, quam tortuoſitas, aut curvitas facilis, aut difficilis eſt.

9 Denique Pudendi diſtorſio ſit etiam ex quodam tuberculo ad modum fabæ, vel glandulæ, qui Pene flaccido, & dimiſſo exiſtente ob ſui parvitatem vix percipitur, ſed vbi Penis diſtenditur, contorquetur in latus illud, in quo tuberculus reperitur, vnde ſit, vt & copulæ, & generationi impedimentum afferat, cum non poſſit liberè in vterum intrudi ob contorſionem, præterquam quod dolorem etiam incoëundo cauſat non contemnendum. Vocant hunc morbum Penis nodum, & de eo Iul. Cæſ. Arant. *lib. de Tumor. præternat. c.* 50. ex quo Schench. *l.*4 *Obſ. de Pene*, & Dan. Sennert. *ſua Pract. lib.*4. *p.*9. *ſect.*1. *c.*8. Profitetur autem Arantius, ſe primum de hoc morbo verba feciſſe, cùm nemo inter Medicos, aut Chirurgos ante ipſum de eo vllam mentionem habuerint: ſed Euſtach. Rudius *lib.* 2. *Pract. cap.* 47. de eo meminit iiſdem ad amuſſim verbis, quibus Arantius vtitur: neque dubium eſt omnia Rudium ab Arantio deſumpſiſſe, cum tamen de Arantio ne verbum quidem, quod non laudaverim.

SVMMARIVM.

1 *Morbi inſigniter caput debilitantes, ac refrigerantes faciunt maximam coniecturam impotentiæ.*
2 *Conſtito de Paralyſi Genitalium in ſene, illicò dirimi poteſt Matrimonium.*
3 *Vulnera Capitis inſignia, eiuſque vehementes percuſſiones faciunt coitus impotentiam.*
4 *Venarum nonnullarum in capite ſectio coitus impotentiam facere poteſt.*
5 *Sanguinis excedentes evacuationes coitus impotentiam aliquando excitant.*
6 *Cervicis, ſpinæ, ac Lumborum attritus Venereorum impotentiam faciunt.*
7 *Exceſſiva, ac diuturna evacuationes quæcunque coitus impotentiam faciunt.*
8 *Vulnera partium nobiliorum coitum abſcindunt.*
9 *Morbi quidam magni quando faciunt hominem impotentem, & n.*10. 11.
12 *Herniæ quomodo diminuunt coitus potentiam.*
13 *Pinguedo exuberans extinguit coitum, & eſt ſine remedio.*
14 *Veneno potionati, ſi evadant, aliquando refrigerantur ita, vt fiant impotentes.*

De impotentia Copulæ ex morbis aut præſentibus, aut præteriſs.

QVÆSTIO IV.

Non loquor hic de impotentia temporanea, ſed de perpetua, vel ſaltem quæ longo tempore, vt annorum ſpatio perdurat, & quæ aut impoſſibilitatem, aut ſummam difficultatem ſanationis minatur, ea enim, quæ ob præſentiam aliquorum morborum cauſatur, & poſt eorum receſſum non multùm durat, in dubium non venit, an Matrimonium dirimere, vel divortio dare cauſam poſſit, cùm in nullo cenſu habeatur, tanquam ſi nunquam adfuiſſet. Iam verò de morbis facientibus impotentiam coëundi, & generandi, nonnulla attuli *lib.* 3. *tit.* 1. *quaſt.* 4. peculiarius nunc quædam pertractanda, quæ copulæ carnali impedimento ſunt ob id maximè, quòd Penis erectionem prohibeant: ob hoc enim præcipuè vitium matrimonium dirimi permittitur, cùm perpetuum eſt, & remedio caret, vel

vel saltem est magna cum difficultate remediabile: Horum autem morborum, quos recensebimus, vnusquisque per se non solùm quando præsens est, sed quando etiam præcessit, potest facere maximam: & si præsens est, Indubitatam præsumptionē, ac plenam probationem impotentiæ, ita vt allegante Muliere Impotentiam viri, atque afferente causam ex morbo aliquo præsenti, aut prægresso, qui ex horum, quos recensebimus, numero habeatur, posset facilè Iudex in eius favorem pronuntiare.

1 Primò ergo à capite Incipientes, sciendum quòd, cùm materia seminalis magna ex parte à Cerebro proveniat, omnes, ac singuli morbi, qui insigniter ipsum Cerebrum debilitant, & infrigidam intemperiem illud labi faciunt, maximam præsumptionem præbent Impotentiæ coëundi, cùm omnino eius vigorem prosternant, & materiam optimis spiritibus expolient ad semen procreandum & ad stimulos Veneris necessariis. Sunt autem morbi huiusmodi plerumque, ne semper dicam, natura frigidi: tales sunt inter omnes Apoplexia, & Paralyses insignes, nempe quæ aut totum corpus à capite infrà, aut maxima ex parte, vt vniversam dextram, aut sinistram partem, aut partes omnes infernas à Renibus infrà occupant: nam in his omnibus necesse est etiam nervos ad genitales partes pertinentes Paralysi affici, ac resolvi, nec in posterum posse suo officio fungi deferendo sensum, & motū ad partes. Sed præ his omnibus Paralysis speciebus illa in hoc negotio considerabilior est, quæ ipsas genitales partes obsedit, vt ipsum maximè virile membrum, quæ affectio cùm à morbo sit, non eadem est cum ea, de qua superiùs locutus sum, cum de frigidis primæ speciei verba feci, illa enim est ignavia genitalium ob naturalem frigiditatem, hæc autem est eorundem ignavia ob ipsius Penis, & partium vicinarum Paralysim, & mollificationem: illa supponit hominem à Natura impotentem ad coitum, hæc supponit hominem ex sua Natura potentem à morbo impotentem factum, cuius rei evidentissimum signum est, quòd si membrum in aquam calidam immittatur, aut etiam manibus lasciuientis Mulieris confricetur, tamen non erigitur, & vt Iuven. *Sat. 6.* de senibus sermonem habens.

——Iacet exiguus cum Ramice nervus,
Et quamvis tota palpetur nocte, iacebit.

Vlterius maius etiam signum eius rei elicitur ex eo, quod si immittatur in aquam frigidam, non contrahitur, quia omni sensu orbatum est, vt evenire etiam existente membro naturaliter ignavo, & impotente ibi dixi ex nonnullorum DD. auctoritate. Sed tamen est aliqua differentia inter vnam, & aliam impotentiam, nam quæ à Natura est, nullum secum Veneris stimulum affert, quia in hac semen non producitur ob intensam frigiditatem, at in Impotentia, quæ à Colis resolutione advenit, remanet aliquis stimulus ad coitum ob seminis productionem, quæ saltem non in totum abscinditur, & si membrum manibus contrectetur, etiam si non erigatur, semen aliquatenùs emittitur.

Porrò Paralyses omnes quamcunq; partem obsideant, curatu sunt difficillimæ, etiam in ætatibus calidioribus: sed in declinantibus sont omninò insanabiles, & tantò magis extra omnem spem sanationis existunt, quantò provectiores sunt: sed Genitalium Paralysis præ cæteris magis incurabilis in iis ipsis ætatibus censenda, cùm per ipsam iam ætatem partes frigidiores in dies evadant, ac præcipuè nervi, qoos Paralysis occupat, qui cùm sua Natura frigidi sint ab ipsa ætate frigidiores fiunt, & omni nativo calore emunguntur, vnde ob id ad recipiendam sanitatem, quod per introductionem temperiei contrariæ fieri deber, omnino fiunt inepti. Itaque cōstito de Genitalium Paralysi in homine iam sene, & multo magis in Decrepito, tempus nullum expectādum videtur ad sententiam ferendam, quia sanatio non est in huiusmodi morbis, & in huiusmodi subjectis naturaliter possibilis: quæ sanationis impossibilitas, & desperatio multo magis habet locum, quando prædictæ Paralyses succedunt ad Apoplexiam, semper enim fit, aut saltem secundòm plurimum, vt ab Apoplexia sequatur alicuius, vel aliquarum partium Paralysis, vel vt meliùs dicam, monstrificum quid iudicatur, quando Apoplexiam nulla nullius partis Paralysis excipit. Quia tamen aliquādo fit, vt Apoplexia non terminetur ad nervos pertinentes ad partes exteriores, sed ad nervos partium internarum, & maximè capitis, vnde Homines in perpetuam surditatem, cæcitatem, fatuitatem, quin & memoriæ omnimodam extinctionem incidunt: in his omnibus casibus semper præsumendum est ob summam Cerebri refrigerationem, & huiusmodi Paralyses, & coëundi Impotentiam, si qua adest, successisse, & omnino sine remedio esse.

2

Excipiendæ tamen fortè essent Apoplexiæ illæ, quæ ab externa causa fiunt, vt à fumo carbonum, à vapore vini, aut Cerevisiæ, ab Ebrietate, à suffocatione in aquis, & aliis id genus causis: nam ad has neque tam intensam refrigerationem sequi necesse est, neque eas membrorum resolutiones, seu Paralyses conciliari, & ratio est, quia huiusmodi Apoplexiæ à causa externa excitatæ, facilè discussa externa causa, à qua excitantur, in totum cessant: at quæ à causa interna fiunt, non cessant, nisi ipsa causa à parte nobiliore, nempè à Cerebri ventriculis ad ignobiliores transmittatur, & quia ea materialis, ac crassior est, non vaporosa, vt in prædictis, nullo modo discuti potest, aut resolvi, sed in aliquam partem transmissa Paralysim excitat non facilè superabilem. Itaque Apoplexiæ huiusmodi, quæ ab externa causa procedunt, non faciunt eam refrigerationis, & ignaviæ præsumptionem, quam facere diximus eas, quæ ab interna originem habent.

3 Huc pertinent etiam vulnera insignia capitis, eiusque vehementes percussiones, nam hæc quoque faciunt coitus impotentiam, vt testatur experientia, & habemus casum apud Vallesc. de Tarant. *l. 6. Philonij c. 3.* & apud Marcell. Donat. *lib. 4. Histor. med. mir. c. 18.* ex Rasi, Avicenn. & Nicol. licèt enim huiusmodi Capitis vulnera, & vehementes percussiones tandem sanentur, relinquitur tamen post illorum sanationes summa eius partis debilitas, ac refrigeratio, vnde quia caput est pars princeps, & vniversum corpus regit, totum etiam corpus debile, & nativo calore depauperatum relinquit, cuius rei signum non dubium dabit ipsa coëundi impotentia, quæ quandocunque à prædictis vulneribus, aut vehementibus percussionibus, & concussionibus iam à multo tempore, vel quandolibet prægressis, & iam curatis relinquitur, de se omnem sanationis spem in via Naturæ adimit, etiam si id evenisset in corpore juvenili, ac robusto, non enim fieri vllo modo potest, vt procedente ætate labefactatus nativus genitalium calor reviviscat.

4 Non minimam quoque occasionem impotentiæ coitus dare potest aliquarum venarum, & arteriarum sectio in capite facta, nam plerique Medicorum Hipp. *in lib. de Genit. vers. 3. & lib. de Aër. Aq. & locis vers. 51. & lib. de loc. in Homine vers. 8.* auctoritatem secuti, voluerunt venas, & arterias post Aures sitas, & Iuveniles dictas, si secentur, cicatrice obducta, homines infœcundos facere: & addiderunt alij, etiam Virgæ erectionem coitum impedire. Et quoad primam partem de infœcunditate multi

assentiun

assentiuntur, Avic. *lib. 3. Fen. vigesimo c. 3.* Lang. *lib. 1. Epist. 10.* Holler. *lib. 5. Aphor. 63. in Schol. & ex Iureconsultis.* Tiraq. *de Leg. Connub. l. 15. n. 33.* & alij plerique; licèt, vt ex Prosperi Alpini, & Petri Castelli experientiis alias dixi, hæc opinio non respondeat veritati; quio etiam iam *superius* citatus Vallesc. de Tarant. *loc. cit. c. 20.* ex propria experientia suppositionem hanc irritam fecit: cùm tamè alia ex parte Nicol. Nancell. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 10. in Problem. de semin. Problem. 1.* experientiam adducat Hippocratis sententiæ mitè faventem: nam homo quidam pauper & egenus, maximè tamen fœcundus, copiosæ prolis, quam frequenter ab vaore habebat, pertæsus, venas prædictas post Aures sibi abscindendas curavit, & infœcundus in posterum factus est: sed quid alienas experientias mendicamus, cùm ipse Hipp. *citato libro de Aër. Aq. & loc. n. 20.* tam evidétes Scytharum experientias adducat, vbi non solùm eos per eam sectionem infœcundos fieri, sed etiam ad coitum impotentes firmat, ipsosque id vitium ad Deos referre asserit, non ad refrigerationem totius per eam sectionem procuratam, non secus ac de præsenti eveniat, cùm multi ex vitio naturali impotentes, ad maleficiũ, & ad causam supernaturalem illud referant: & tamè hac Hippocratis viri veritatis amantissimi auctoritate non obstante, sunt ex Medicis qui non admittunt, hanc sectionem eò hominem conijcere posse, vt etiam virgæ erectionem impediat, & hominem protsùs impotentem faciat. Hippocrati tamè vodequaque adhæret Savonar. *in sua Pract. magn. tract. 6. c. 20. rubr. 27.* neque hujus Doctoris auctoritas videtur parvifacienda, cum apud Doctos sit satis in pretio. Verùm quomodocumque sese res habeat, dato casu, quòd aliquis suspectus sit de Impotentia coitus, & de virgæ ineptitudine ad erectionem, non parvam eius rei conjecturam, ac præsumptionem faceret, si cõstaret huic homini venas post Aures sectas fuisse, & multò etiam magis si sectæ fuissent Atteriæ: quæ conjectura, & præsumptio augeretur, vbi de sterilitate, & generandi inhabilitate ageretur: quæ conjectura & præsumptio vtrobique tantò magis vrgeret, quanto copiosior evacuatio sanguinis facta fuisset, licèt neuttam impotentiam ab ea sanguinis effusione procedere, sed à cicatrice eo loci relicta intercipiente transitum spiritibus & semini credant, qui Hippocrati adhærent: & videnda à curioso lectore, quæ ad hanc rem affert Franc. Perl. Calvien. vir diuturniori vita dignus, *in suo politissimo comm. in lib. Hipp. de loco in Hom. lib. 1. text. 22.*

5 Sed eandem præsumptionem faceret quæcunque larga, & vltra modum facta sanguinis evacuatio, cùm notabilem corporis refrigerationem inducat: at verò inter omnes maximè notabilis in hoc negotio ea esset, quæ fit ex venis, quæ ad interiorem tibiarum partem iuxtà malleolos feruntur, vt ex eiusdem Hipp. *in lib. de loc. in Hom.* auctoritate aliàs dixi, etenim per has venas summoperè Renes, & genitales partes refrigerantur, vnde facile est, earum partium ignaviam, & impotentiam ad coitum sequi non facilè emendabilem, nisi fortè in ætate florenti, & corpore robusto, temporis diuturnitate emendationem admitteret. Verùm prudenter admonet etiam citatus Francisc. Perl. *lib. 1. sui comm. in Hipp. lib. de loc. in hom. text. 22.* (quod iam ooaetiam mooui mus) non tantùm hanc, venarum apertione facta, copiosam sanguinis missionem corpus insigniter refrigerare, sed quamcunque sanguinis excedentem, & immodicam profusionem id ipsum præstare, nec solùm, addam ego, sectis venis quibuscunque id evenit, sed quomodocunque sanguis aut per sectas venas, aut per vulnera, aut per hæmorragias vndecunque adveniat, corpus insigniter refrigeratur, eodemque Impotentiæ vitio, præcipuè infœcunditatis homines afficiuntur: vnde semper vrgebit præsumptio frigiditatis in eo, qui eiusmodi sanguinis effusiones passus est quacunque causa fuerit, quæ aut emendabilem, aut inemendabilem se ostendet, pro subiecti conditione, & aliis conditionibus concurrentibus, vt iam non semel annuimus.

Verùm enim verò non minùs quàm sanguinis, sed multò magis corpus nativo calore omni ex parte orbate potest, involuntaria veri seminis evacuatio, quæ vera Gonorrhœa appellatur, ita vt quandocunque constaret, hominem huiusmodi morbo affici, præsumptio insurgere facilè debet frigiditatis, & impotentiæ ad coitum: est enim huiusmodi affectio indesinens materiæ seminalis profluvium, ex quo non minùs, quàm ex coitu, si per multos dies continuaretur, hominem in extremã debilitatem, & caloris nativi extinctionem labi necesse est, non quidem de repente, & subitò, vt in frequentato vltrà modum coitu eveniret, sed sensim ob id, quòd materia illa seminalis sensim fluit, quod tantò magis vrgeret, quantò hæc evacuatio cum aliqua delectatione succederet: quæ tamen non haberent locum in falsa Gonorrhœa, quæ quid sit, aliàs dictum est.

6 Cæterùm præter vehementes percussiones, concussiones, & vulnera capitis insignia, nonnullarum etiam partium læsiones id ipsum præstare solent, vt homines ad Venerem impotentes reddant: præcipuè autem Cervicis, spinæ Medullaris, ac Lumborum attritus, ac vehementes compressiones, ob insignium partium, & maximè genialium offensam, earundem partium ignaviam conciliantem: Alex. Bened. *Practica, lib. 24. c. 12.* eo facit pro Iureconsultis Surd. *decis. 83. n. 10.* vbi vir, de quo ibi, determinatur impotens ad generandum ob id maximè quòd in spinæ fuisset vulneratus multo antè tempore, & ea propria ipsius confessione habetur, quòd post illud vulnus factus fuerit inhabilis, ita vt ne propriam quidem vxorem cognoscere posset, *ibid. n. 13.* In quibus casibus animadvertendum, quòd vitia quæ ob attritionem nervorum, aliarumque partium officio & sensu notabilium eveniunt, omni remedio carent, ita vt si quispiam suspectus impotentiæ coëundi, tales percussiones, & nervorum attritiones passus fuisse probaretur, non esset vlterius dubio locus, quòd huius impotentia nullam curationem à quavis temporis diuturnitate esset acceptura: talium enim partium substantia quovis modo deperdita, aut labefactata ampliùs in naturalem statum restitui non potest, quemadmodum potest, quando est simpliciter distemperata: nam per contrariam ad naturalem statum temperiem est reducibilis.

7 Sed cùm superiùs dictum sit, copiosas, ac excessivas sanguinis evacuationes corpus refrigerare, & hominem plerumque ad generandum, atque ad coëundum etiam, quandoque impotentem reddere, addendum nunc, quòd non modò prædictæ sanguinis evacuationes, sed etiam aliorum humorum, si enormes sint, ac diù durent, eundem effectum possint producere, vt aliàs suo loco dicetur: nunc autem humorum evacuationes per setones, & fonticulos, seu cauteria emanantes non carere omni culpa asserendum: nàm patet experientia, viros quosdam, qui plures fonticulos, aut setones in brachiis, aut in cruribus, & maximè in Cervice perpetua humorum colluvie manantes gestant, ad Venerem non modò fieri frigidiores, sed omni ex parte impotentes: Imò Lud. Mercat. *de steril. & praegn. aff. lib. 3. c. 3.* ex cauterio tantùm in occipitio, aut brachio diù gestato sterilita.

ſterilitatem excitari firmat, quid ergò ſi plura ſimul
geſtentur? Refrigerant certè hæc omnia ſenſibiliter
corpus, & abſcindunt Veneris ſtimulos, præcipuè ſi
vias à Capite, vel Cerebro ad genitales partes aliquo
modo impediant: facerent tamen hæc vt pater, præ-
ſumptionem aliquam adſcititiæ frigiditatis, & tan-
tò maiorem quanto vir eſſet provectioris æratis.

8 Ad cauſas etiam eaternas impoteotiæ teducenda
omnia aliarum nobiliorum partium notatu digna,
cùm ad omnia de neceſſitate ſequatur impenſa par-
tium refrigeratio, ſi modo, his vulneratis, homo in-
fortunio quodam ſuperſit, nam plerumq; ſolet ſuc-
cumbere: Sed inter partes nobiliores recenſendi in
hoc caſu etiam Renes, quorũ vulnera, ſi magna fue-
rint, genitales partes ſubjectas mirum in modum la-
befactant, ac refrigetant. Sed & vulnera inſignia,
quæ ipſas genitales partes læſerunt, eius vitij culpá
evidentem habent, inter quæ adnumerandũ vulnus
in Inguine, & in Perinæo. Valleſc. *l.6. Philon. c.2.* qui
cum aliis Doctoribus etiam venarum hæmorrhoi-
dalium inciſionem, & apoſtematũ ipſarum, & in ra-
dice Virgæ, ac Perinæo ſummopetè vicinas partes
refrigerando, impotentiã ad coitum inducere poſſe
docet: imò eaperientia conſtare & erectionem ipsã,
& coitum in totum abſcindere. Iam verò læſiones
huiuſmodi à vulneribus id genus relictas abſq; re-
medio eſſe quotidiano eaperimento novimus, nam
ſanæ illicò repullulant, ita ex huiuſmodi prægreſſis
vulneribus ſi evenisſe coitus impotentiam judicave-
rint Periti, incaſſum à temporis quavis diuturnitate
eius remotionem eapectare liceret. Fortè non idem
eſſet dicendum de ſetonibus, & cauteriis in collo,
vel in aliis etiam partibus: nam, illis ablatis, facilè
poſt conveniens tempus natura reſurget, quæ amo-
ta refrigerationis cauſa ab illis procedente, magis
vegeta reddetur: niſi ſetones geſtati fuiſſent in Scro-
to, vt in Peſte geſtandos ſuadent aliqui DD. & in
Elephantiaſi, & maximè ſi geſtati fuiſſent ad lon-
gum tempus; tales enim ſetones ob contiguitatem
partium genitalium, intenſam, & non facilè ſupera-
bilem earundem partium frigiditatem acceſſere
poſſunt: quæ licèt de raro eveniant, non tamen om-
ninò incaſſum de illis verba fiunt, cùm obſervave-
rim, Canoniſtas de multò rarioribus caſibus ali-
quando ſeriò verba feciſſe circa hanc materiam.

9 Sed præter Apoplexias, & Paralyſes, omnes mor-
bi frigidi Cerebrum obſidentes (dico morbos ma-
gnos, non quoſcunq;) vt Lethargus eſt, Caros, Ca-
talepſis, & id genus alij, vim habent inſigniter refri-
gerandi totum corpus, & genitales præcipuè partes,
vnde emanare facilè poteſt earundem partium ig-
navia, & impotentia ad coitum: quia tamen huiuſ-
modi morbi aut citò hominẽ de medio tollunt, aut
non ad longum tempus protrahuntur, non facient
fortè impotentiã perpetuam, ſed tantùm ad tempus,
niſi in homine iam ſene, & declinantis ætatis, in his
enim ſi aliæ adſint coniecturæ frigiditatis, non po-
ſtremum hæc locum habebit, tales enim morbi in
his ætatibus nampè declinantibus prægreſſi facient
impotentiæ præſumptionem non vndequaque du-
biam. Id ipſum prætereà operabuntur morbi, qui
cor, ſtomachum, hepar ſua frigida intemperie infe-
ſtabunt: nam ſi cor frigidius ſit, quàm oporteat, non
eſt ſufficiens ad eacitandum ſpiritum erigentem de-
mandandum ad genitale membrum: eodem quoque
pacto Hepar ſive à Natura, ſive ab accidenti in ex-
ceſſum frigiditatis lapſum, non poteſt generare ma-
teriam convenientem, ex qua generetur ſperma,
cuius ſtimulis homo in Venerem accendatur. Sic
etiã vbi ſtomachus frigiditate nimia torpeat, multæ
ob impeditam coctionem generantur cruditates,
ſanguinem infrigidantes, & calorem naturalem
obruentes, ipſumq; ſemen eatinguentes. Sed hæc al-
tiori ſpeculatione egent, neque magnam præſum-
ptionem impotentiæ facient, niſi evidentibus, ſenſi-
bilibuſque ſignis innoteſcent, & aliis non levibus
coniecturis, ac præſumptionibus aſſocientur.

Magis in promptu erit coniectura, quæ deſumi
poterit à quibusdam morbis, cum præſentes ſunt, vt
eſſet Hydrops Pulmonis, Cachexia, Aqua intercus 10
cuiuſcunque generis, & huius farinæ alij, quibus
præſentibus, & aliis adminiculis collimantibus, du-
bitari omninò debet de impotentia copulæ ob fri-
giditatem ab his morbis introductam: de qua im-
potentia tale iudicium ferre poſſumus, quòd nullo
modo, aut difficillimè in robuſtiori ætate ſit cura-
bilis, in declinanti autem res acta ſit, cum eatra om-
nem ſpem ſanationis eaiſtat.

Iam verò ſuperiùs annuimus, quòd omnes, &
quæcunque evacuationes exceſſivæ ſuperfluentes, ac
diuturnæ, aut ſanguinis, aut humorum, corpus inſi-
gniter debilitando, ac refrigerando, poſſunt daru
maaimam occaſionem Impotentiæ Venereorum, &
præter eas, quæ ab Arte fiunt, ea quibus interdum
Hypercatarſis, & ſuperpurgatio ſuccedit, illæ maxi-
mè evacuationes in hoc culpandæ, quæ à morbis, &
ab internis cauſis originem habẽt, & præcipuè quæ 11
diuturnæ exiſtunt, vt omnes fluxus ventris ſpecies
ſunt, Diarrhæticus nempè, Diſſentericus, Lienteri-
cus, Hepaticus, Cerebralis, & id genus alij, ad hos
enim non modò ſimplex caloris nativi partium
principum refrigeratio, ſed omnimoda enervatio,
& annihilatio ſuccedit, vnde conclamatæ Cache-
xiæ, Aquæ intercutes, tumores ædematoſi, ac plera-
que alia mala pullulare ſolent, ac tandem mors. Præ-
cedentibus ergo huiuſmodi fluxibus, & exiſtente
homine de impotentia ſuſpecto, facilè erit inde eli-
cere non dubiam præſumptionem eiuſdem impo-
tentiæ. Nec minoris momenti erunt Tumores qui-
cunque ædematoſi iam nominati, aut leproſi quam-
cunque partẽ corporis occupaverint, & maximè no-
biliores, ſi magni ſint, & curationem reſpuere exiſti-
mentur, nam & hi nativi caloris ſummam imbecil-
litatem portendunt, qui ad ſuum priſtinum vigorem
nullo Artis ingenio remeare poſſint: vnde quamvis
Rota *in Senen. Matrimonij 1596. cor. Platto n.4.* dixe-
rit, Aperturam (hoc eſt Herniam non impedire coi- 12
tum) tamen Herniæ omnes magnæ, ſed præcipuè
aquoſæ, Hydroceles Græcis dictæ, non ſolùm quia
caloris nativi pauperiem atteſtantur in toto, ſed etiã
quia maximè genitalibus ſunt infeſti, coitum, & ere-
ctionem impedire poſſunt, prætetquam quod ipſe
Tumor, vbi inſignis eſt, non permittit hominem co-
pula carnali vti: nam etiamſi membri erectio fiat,
membrorum coniunctionem prohibet: quàm etiam, 13
& fortè multò magis impedit eauberans ventris in-
ferioris pinguedo, quæ (id quod magis notabile eſt)
abſque vllo remedio eſt, cùm pateat apud Artis pe-
ritos, non modò difficillimum, ſed penè impoſſibile
ſaltem abſque vitæ periculo eſſe, pinguia corpora
medicamentis extenuare, non obſtante quòd Practi-
ci plura ad hanc operationem proponant, quæ aut
incaſſum in vſum protrahuntur, aut non ſine vitæ
diſcrimine, vt ipſa eaperientia nos admonere po-
teſt. Non iniuria autem inter morbos copulam car-
nalem impedientes adnumeravimus exuperantem
Abdominis pinguendinem: nam profectò & ad
multa alia, & ad coitum impedimento eſt: non enim
corpora abſque exuperante frigiditate in tantam
molem attolli cenſendum eſt, & idcircò ea ſegniora
eſſe ad coitum, quàm minùs pinguia, eaperientia
quotidiana palam fit.

Denique

Denique eos, qui potionati fuerunt, & non sine magna, ac multa difficultate euaserint, impensè refrigerari necesse est, quod non verificatur solùm quando venena fuerint frigida, sed etiam si fuerint naturæ calidæ, imò calidissimæ: nam frigida caloré naturalé suffocant, & extinguunt, & calida eundem calorem dissipant, & euanescere faciunt: vnde tam qui frigidis, quam qui calidis venenis potionati fuerint, & ab iis sese non sine magno negotio vindicauerint, ac tempore longo, habebunt secum præsumptionem impotentiæ ex frigiditate à venenis introducta originem habentis. illud tamen detrectari nõ posset, maioré impotentiæ præsumptionem facere, vbi homo potionatus fuerit veneno frigido, quam si potionatus esset calido: est enim magis aptum venenum frigidum ex natura sua ad extinguendũ naturalem calorem. Atq; ea ratione fit vt Lusitani nonnulli qui opij vsui assuefacere se voluerunt, non solùm steriles, sed etiam impotentes facti sint, ita testante Garzia ab Horto, *lib. 1. Hist. Arom. c. 4.*

SVMMARIVM.

1 *Copula impedimentum in Muliere vnicum consideratum.*

2 *Mulieres non secus ac Viri possunt esse sua natura frigidæ.*

3 *Clausura in Mulieribus non solùm fit ab Hymene sed ab alia membrana interdum præternaturali.*

4 *Clausura vteri non est semper vnius generis.*

5 *Coalitus labiorum vteri impedit coitum, & est quid diuersum ab occlusione à membrana facta.*

6 *Occlusio vteri quandoque à carne præter naturam inibi enata fit.*

7 *Angustia orificij ipsius vuluæ quando sit iusta causa dissolutionis Matrimonij.*

8 *Pudendi muliebris amplitudo an possit præbere causam dissoluendi matrimonium.*

9 *Mentula muliebris quando debeat præbere causam dirimendi matrimonium.*

10 *Vteri exitus quando sit causa dissoluendi matrimonium.*

11 *Vteri apostemata quæ, & quando causam præbeant dirimendi matrimonium.*

12 *Vteri vlcera quæ, & quando dissoluendi matrimonium causa esse possunt.*

13 *Vteri fluxus duplex, & quinam, ac quando possit matrimonij dissolutioni causam præbere.*

14 *Fluxus menstruus, & fluor muliebris quomodo differunt.*

15 *Nimia mulieris pinguedo, an, & quando possit dare causam dissoluendi Matrimonium.*

De impedimento coitus ex parte Mulieris.

QVÆSTIO V.

1 VNicum coitus impedimétum in Muliere agnouerunt Canonistæ (nam præteribo impedimentum ab ætate teneriori proueniens: de quo nihil noui dicendum offertur) quibus assentitur ex Medicis Hier. Mercur. *lib. 4. de morb. mul. c.* 10. de quo tamen miratus sum, quanam ratione adstruerit, in Mulieribus non dari morbum in defectu desiderij coitus: quod quidem vndequaque falsum videtur, cùm ipsa 2 experientia edoceat, vt dixi aliàs, *li. 3. har. Quæst. tit. 1. q. 5. n. 31.* Mulieres non secùs, ac viros, posse esse à Natura frigidas, non tantùm quia nullo Veneris stimulo teneantur, sed neque vllum semen intra se generent, cuius stimulis ad coitum agantur, quemadmodum de viris euenire palam est 1 & quam mihi causam assignabit suæ assertionis Mercurialis, cur non possit in hoc Natura deficere in muliere, vt in viro? & cum Mercuriali etiam esse in eodem errore videntur omnes Canonistæ, quorum communis opinio est, frigiditatem reddentem coniugem ad coitũ impotentem soli viro accidere: nisi eorum dictum ita interpreremur, vt non detur frigiditas impediens mulierem ad patiendum, vt datur in virum impediens illum ad agendum. Et tamen non extra possibilitatem est, ita frigidas nasci fœminas, vt virum nequaquam admittere possint, coarctante ipsa frigiditate muliebria loca. Vnde fortè non benè redarguitur à Sanchez de *Matrimon. lib. 7. disp. 92. sub n. 1.* Anton. *c. fin. n. 6. vers. hæc doctrina de frig. & Malef.* & ibi, Præpos. *n. 5. vers. quæro generaliter*, dum refutat eorum opinionem nolentium posse in fœmina reperiri frigiditatem, matrimonium dirimentem.

Sed ab auctoribus nonnullis non solùm contrariam communi Canonistarum opinionem tenetur, sed etiam plura signa traduntur huius frigiditatis in Muliere: inter quos ea multa diligentia percurrit Vlmus Patau. *in vtero mul. c. 5.* vbi nõnulla habet ab aliis non animaduersa, & oscitanter prætermissa: præcipuè autem, vt hoc obiter dicam, particulam quandam obseruauit in Mulieris superiori labello, nempè lanuginem quandam, quàm ille Gynecomystacem, hoc est Mystacẽ muliebrem, appellat, quam ad dignoscendam vteri temperiem maximam prærogatiuam habere inculcat, sed hoc ex abundanti. Præterea Fœlix Plat. *lib. 1. Obser. rubr. Ven. extinct. in aliquibus Mulier. tit. in nat. Vener. def.* duas Historias nobilium fœminarum recenset, quæ nullo sensu in coitu afficiebantur, nec vnquam sciuere, quid esset semen emittere, vnde ambæ steriles fuerunt. Verum & de hoc ipso symptomate, nempè de Veneris appetitu extincto in Mulieribus, de eiusq; causis, & cura verba facit præ aliis Dan. Sennert. *lib. 4. Pract. tract. 2. sect. 3. c. 1.* inter quas causas adnumerat deficientiã seminis, quæ satis per se demonstrat, tales fæminas esse ex natura nõ minùs, ac nonnulli viri sint, frigidas, nec ideò ad Venerem vllo modo stimulari, nec vllo eius desiderio teneri, & in summa eadem ratio persuadet, ipsa eadem vitia, quæ seminis generationem, & Veneris stimulum impediunt in viris, habere locum in fœminis: vnde manifestè elicit, veram non esse Mercurialis sententiam, quòd in fœminis non possit dari defectus desiderij coitus: illud tantùm verũ est aliqua ex parte, non dari in illis impotentiam admittendi coitum, & se cum viris commiscendi (quod nullo modo eadem res est) præterquam ex vteri clausura, quomodocunque fiat vel ea frigiditate coarctante vias, vel ex alia causa membranæ intersepientis: quam solam, vt dixi, agnouerunt Canonistæ in Muliere pro causa impedimenti copulæ carnalis: & quæ etiam à summa frigiditate coarctante loca muliebria euenire posset, quod tamen impedimentum, cum sit difficilis, imò impossibilis cognitionis, vt Ant. & Præpos. apud Sanchez, *vbi suprà*, dicebant, & sit euentu maximè rarum, in consideratione non habuerunt Canonistæ, qui tamen determinare debuissent, an probata vera frigiditate Mulieris, vt in casibus propositis, licet virum admittat, tamen vir causam iustam habeat dirimendi matrimonium, credoq; eos in partem negatiuam abituros, stante quod licet per eam frigiditatem impediatur filiorum procreatio, non impediuntur alia bona ex matrimonio prouenientia: quare non videretur sequi ex hoc, quod mulieris semen sit ad generationem necessarium, vbi semen non generaret, illa sit incapax matrimonij, vt dicebat sequi Sanchez, *cit. li. 7. de Matrim. disp. 92. n. 9.* & tamen si matrimonium irritatur, si vir semen non generet, quid causæ esse potest, quin etiam mulier semen non generans irritet matrimonium? ac profectò coniuges fieri vnam carnem non accipient Medici pro eo, quod est simpliciter coniungi, sed vtriusque semen per coitum commisceri.

Sed circa eam Canonistarum opinionem volentium solam clausuram in Muliere esse causam impedimenti copulæ carnalis, nonnulla mihi animad-

vertenda ſunt, quæ aliàs, dum hanc ipſam materiam exagitatem, prætermiſſa fortuitò fuerunt.

Dico ergo primò, quòd inſpectio Mulieris ad explorandum, an vir ſit impotens ad coëundum; cum ea poteſt ita eſſe certa, vt nullum in ea re dubium interueniat; contra id, quod exiſtimavit Rota *in Rom. Inualiditatis Matrim. 1605. cor. Penia.* Nam data anguſtia non naturali ipſius vteri, illicò patebit, vitum eſſe impotentẽ ad congrediendũ cum tali Muliere.

3 Dico ſecundò, quod coitus impedimentum conſideratum à Canoniſtis in muliere ob vteri clauſuram, non ſemper eſt ob duritiem, & craſſitiem eius partis, quæ Hymen dicitur, & quæ Eugium à nonnullis nominatur: nam & hæc ipſa pars, licet naturaliter in Virginibus reperiatur, vt contra omnium Anatomicorum præcedentium, ac præcipuæ modernorum ſententiam oſtendit Ioan. Veſling. *in ſuo ſyntagm. Anatom. cap. 7.* cui aſſentiri etiam videtur Neotericus Melch. Lebir. *in libell. de not. Virgin.* tamen aliquando calloſa duritie rigida arietantis Penis impetum illæſa ſuſtinet, vt idem Veſling. addit, & tunc ſit vnum clauſuræ genus ex duritie prædictæ membranæ: ſed aliud genus clauſuræ ſit interdum, ſed rariùs, ab alia quadam membrana præternaturali, vt etiam Medici omnes fatentur, quæ in paucis quidem reperitur, quia, vt dixi, res præternaturalis eſt: vnde aliqui Medicorum hanc pro ipſo, ac vero Hymene accipientes, ſeriò contendentes firmarunt, Hymenem in paucis virginibus repetiri, & eſſe quid potiùs morboſum, quàm naturale.

Dico Tertiò, quòd coitus in muliere aliis quoq; ex cauſis impediri poteſt, quàm ab Hymene, vt deinceps

4 oſtendam: pro nunc verò de vteri occluſione ſermonem inſtituens, ſciendum, eam non eſſe vnius generis, neque ſemper eiuſdem impedimenti, aut periculi: nam fieri poteſt, vt annuimus, à membrana, à carne, & coalitu labiorum, ſiue parietum ipſius vteri, vt diligenter proſequitur Moſchio *de morb. mul. c. 15. in Harmonia Gynecior. p. poſter.* Membrana igitur (loquor autem ſemper hic de membrana præternaturali, non de Hymene) aut erit tenuis, aut craſſa, & carnoſa, aut erit perforata, aut non, aut erit poſita interiùs verſus internum vteri oſculum, aut in medio colli vterini, aut propè os externũ: nam hæ omnes differentiæ multùm faciunt ad determinandum, quænam occluſio curabilis ſit, quæ verò incurabilis, item quæ facilè, quæ difficulter, & non ſine aliquo vitæ diſcrimine poſſit curari: ac de his omnibus differentiis videndi vltra recentiores, Celſ. *ſua Med. lib. 7. c. 28.* Aëtius *Tetrab. 4. ſerm. 4. c. 96.* Paulus *lib. 6. ſua Med. c. 73.* Albuc. *lib. 2. c. 72.* Sed inter recentiores vide quæ affert. Franc. Raoch. *de morb. Virgin. ſect. 3. c. 1.* Igitur quo craſſior hæc membrana eſt, quò altiùs poſita, quò magis clauſa, & nullo foramine prædita, eò magis incurabilis, imò nullo modo curabilis. Quò tenuior ergò eſt, quò inferiùs poſita, quò magis peruia, eò faciliùs & minori cum periculo curabilis, quæ verò medio modo ſe habet, mediocriter etiam periculo, & curationis difficultati eſt obnoxia. Quoad coitus autem impedimentum, quæ altiùs poſita eſt, licet faciliùs irruentem Penem excipiat, interdum ob nimiam remotionem ab ore externo, nõ tam facilè illi cedit, cùm ad eam peruenite, ſi breuior ſit, vix puſſit, atq; verſus exteriora diſtenditur, & facilius impetum arietantis membri excipit: ſed in priori caſu non impeditur aliquando ſponſus matrimonium conſummare, quia membrũ intromittendo in vas, & ſemen eiaculando, licet membrana non diſrumpatur, conſummatur matrimonium, vt alias dixi, ita vt ſponſa, etiam non diſtũpta ea membrana, concipere poſſit, ſi aliquo, vel plurimis foraminibus ſit peruia: vnde Hippocrates: *Quibus*, inquit, *vteri oſculum occluſum eſt, aut non concipiunt, aut ſi concipiant, in partu pereunt*: quod tamen non habere ſemper veritatem ipſa experientia edocuit, cùm aliquæ Mulieres hoc impedimentum habentes, & concipientes, in ipſo partus conatu membranam diſruperint, & fœliciter parientes ſeſe ab eo impedimento extricauerint, vt patet in exemplis recenſitis à Schenck. *lib. 4. Obſ. tit. de part. genit. mul. rubr. de Aret.* & à Io. Riol. *lib. 2. Anthrolograph. c. 31.* Sed & aliàs Chirurgica manu diſrupta ea mẽbrana in ipſa partus difficultate mulieres ab Orci faucibus liberatæ ſunt, vt eſt geminus caſus apud Zacut. Luſit. *li 2. Pract. admir. obſ. 134.* aliumq; ſimilem caſum retuli in principio huius tractationis ex Guilelm. Fabric. *lib. 1. Obſ. cent. 3. obſ. 6. exempl. 2.* Sed cùm de his alias locutus ſim, ſuperfluum eſt eadem repetere: Itaque conſiderandum præter allata, & alias, & de præſenti, an alia impedimenta coitus dari poſſint ex parte mulieris, ac dicendum, plura impedimenta id genus dari poſſe.

5 Et primò de coalitu labiorum, vel parietum vteri aliquid dicendum, de quo etiam Ariſt. *lib. 10. de hiſt. Anim. text. 35.* meminit. Hoc vitium diuerſum quid procul dubio eſt à membrana vterum concludente, vnde Canoniſtæ, qui de membranæ occluſione verba fecerunt, de hoc vteri coalitu ne verbum quidẽ, quantùm ego obſeruare potui. Hic autem vteri coalitus, vel coaleſcentia, vel ſymphiſis à Natura in aliquibus eſt, vt mox ex Ariſtotele notaui *de Hiſt. Anim.* cui auctoritati aliam ex *lib. de Gener. Anim. c. 4.* addo, & de eo etiam mentionem habent eius curationem docẽtes Moſchio *de morb. mul. c. 15.* quod eſt *de Atretis, ſiue de mulier. clauſ. in Harmonia Gyn. part. poſter.* Auic. *lib. 3. Can. Fen. 21. tract. 4. c. 1.* Io Huch. *lib. 2. de ſteril. rubr. de Anguſtia, & obturat. coll. vter.* Sed & à morbo fieri poſſe talem coalitum plura exempla commonſtrant, non obſtante quòd Scalig. *in prædic. Ariſt. text. 35. de Hiſt. Anim. lib. 10.* id fieri poſſe neget, ſed magis expertis Medicis eſt credendum. Porrò hic coalitus aliquando medicabilis eſt, aliquando verò nequaquam, tradente eodem Ariſtot. *loc. cit. de Gener. Anim.* imò in nonnullis ſponte ſanatur, in aliis mortem acceſſit, cum aut per vim diſrumperetur, inducta inflammatione, aut diſrumpi nõ poſſet. Iam verò & à morbo fieri hanc coaleſcentiã dictum, & patet per Hiſtorias recollectas à Schenck. *lib. 4. Obſ. tit. de part. Genit. mul. rubr. de Atretis*, & ſignanter per illam, quam ex Benniuenio refert mulieris Gallico morbo laborantis, & vulvam eroſam habentis, quæ ob ſiniſtram curationem in prænominatum coalitum lapſa eſt: vbi & alteram Hiſtoriam habes alterius mulieris, quæ cùm poſt partum medicamentis valdè adſtringentibus eſſet vſa, ita coaleſcere vteri parietes in cauſa fuit, vt ampliùs virum nullo modo admittere potuerit. Quin etiam Bernoard. Gord. *in Lil. partic. 5. c. 14.* narrabat, mulierem quandam in vulva vulneratam, ac vulnere cicatrizato, vteri coalitu ſecuto, non potuiſſe Venere vti, & eam rem curationem non admittere.

Licet autem Canoniſtæ ex eo, quod nõ fuerint in re Medica valdè verſati, de his impedimentis nõ habuerint mentionem, credendum tamen eſt, illos hæc omnia impedimenta ſub illo vno comprehendiſſe, quod ab Hymenis membrana aliquando fieri narrarunt: nobis tamen vnumquodque eorum ab eo diuerſificari ſcimus, multumque periculo, inſanabilitate, & curationis difficultate & exitu differre.

7 Cæterùm impedimentum, quod à carne occludenti vteri meatum euenit, non minoris conſiderationis eſſe, quàm quod prouenit à quacunque membrana, certum eſt, niſi quòd circa curationis periculum voluerint plerique carnem faciliùs amoueri, quàm membranam, cùm tamen Moſchio *cit. lib. de morb. mul. c. 20.* contrariũ omninò aſſerat: illi timent nimium

nimium membranæ ſenſum, hic hæmorragiam, & carnis renaſcentiam: ſed hoc determinandum cenſeo iuxta qualitatem, ſubſtantiam, poſitum, & alias conditiones membranæ, aut carnis: nam quis non videt, tenuem membranam, neruis denodatam, & commodo loco poſitam faciliùs, ac tutiùs remoueri poſſe, quàm carnem duram, ac venis refertam, & altiùs ſitam? Sed ſi ſimpliciter interrogetur, vtrùm ſimplex caro, aut ſimplex membrana ſit faciliùs, ac tutiùs amouibilis, ego quidē Moſchij ſententiæ adhærerem, maximè quia magis præter naturam videtur excreſcens caro in vteri collo, quàm membrana.

7 Prædicta præterea impedimenta in ipſo vteri collo vt plurimum fiunt, quod ſequitur, reſpicit foramen ipſius vuluæ, & eſt ipſius anguſtia, quæ aliquando tanta eſt, vt impediat Penis etiam mediocris intromiſſionem, cuius anguſtiæ exemplum habemos apud Nic. *Serm. 7. tract. 3 c. 35. Cognoui*, inquit, *Puellam quindecim annorum aſpectu pulchram, cuius foramen vulua erat in quantitate vnius parui denarij*. Et Reald. Columb. *ſua Anatom. li. 15.* teſtatur Muliérculam quandam Hermaphroditam ita anguſtum habuiſſe vuluæ orificium, vt minimi digiti apicem vix admitteret. Scaliger quoq; relatus à Schenck. *vbi ſuprà in comm. lib. 10. de Hiſt. Anim. text. 35.* refert, notam ſibi fuiſſe Mulierem quandam ex inceſto natam concubitu, quæ aditu carebat ad coitum accommodato, nam perpuſillo, perq; anguſto foramine ad vrinæ vix vſum perviũ habebat inguen. Hæc igitur tam excedens anguſtia orificij ipſius vuluæ quandocuoq; in aliqua ſponſa ſe prodeat, multò fortè magis, quàm ſuprà relata impedimēta poſſet dare cauſam diſſolutioni Matrimonij, non expectata vllo temporis ſpatio: nam licet à medicis nonnulla ad dilatandas tam anguſtas vuluæ vias proponantur, inter quos vide, ſi libet, Franc. Ranch. *de morb. Virg. ſect 3. c. 2.* tamen vt Io. Hocher. *de ſteril. lib. 2. in propria rubr. de Anguſt. ceruic. pudendi.* dicebat, opera, & oleo in eo opere Medicus abutitur, cùm talis anguſtia præternaturalis incurabilis ferè ſit. Tota autem ſpes curationis ſita eſt in applicatione remediorum emollientium, ac relaxantium, poſt quorum diuturnum vſum, leni, ac blando coitu tentandum opus, ſin minùs ſuccedat ex vtero, intrudenda iubent Doctores peſſaria ab initio quidem minora, ſenſimque eorum molem eſſe augendam, quouſque orificium dilatetur, & virile membrum admittat, ſed hæc in teneriori ætate vix aliquid opis afferrent, nam in annoſiori in caſſum omnia tentarentur: ſed neq; in ætate teneriori multum temporis in cura inſumendum eſſet, nam niſi ipſa cura benè procederet quodam determinato tempore, vt per bimeſtre, aut trimeſtre ſpatium, fruſtra diuturnior terminus expectaretur, quin ex mea ſententia matrimonium diſſolui ſaltem ad ſummum poſt anni dimidium poſſet, occaleſcentibus in dies ipſis partibus, & ad dilationem ineptioribus factis.

8 Contrarius huic affectus eſt vuluæ amplitudo, qui non videretur poſſe vllum impedimentum præbere copulæ carnali, cùm tamē non ſit ab omni culpa immunis, maximè ſi vir exili membro dotaretur, tunc enim omnis copulæ carnalis delectatio ceſſaret, quin, inquam ego, in cauſa eſſe poteſt, ne vir ob auctionem, & ob cuiuſcunq; delectationis abſentiam, membrum arrigere poſſet: quibus addo, quòd poſſet etiam impedire ne ſponſam deuirginare poſſet diſrumpendo ſignaculum Virginitatis quodcunque tandem illud ſit. Hoc tamen vitium emendari non magno negotio poteſt, cùm quotidiana experientia doceat, muliebre pudendum magnoperè in partu, ac frequenter dilatatum, ex ſe ipſo, vel ex Artis præſidiis non ſolùm ad priſtinam, & naturalem anguſtiam, ſed ad maiorem reduci: quin Mulieres nonnullæ, huius adſtrictionis recuperandæ à partu nimis ſtudioſæ, cum maximè adſtringentibus medicamentis intemperanter vſæ fuiſſent, in tantam vuluæ anguſtiam lapſæ ſunt, vt non potuerint in futurum virum admittere, vt ex caſu patet ſuperiùs ex Beniuenio relato, & alio relato à Schenck. ex Mercurial. *li. 4 de morb. mul. c. 4.* vnde cum ad hoc impedimentum, qualecunq; ſit, præſto ſint, & ad manus remedia, non fruſtrà adhiberi ſolita, nullus dubitationi locus relinquitur. Quamobrem miratus ſum quod Fortun. Fidel. *lib. 2. de Relat. Med. c. 2.* voluerit hoc vitium, ſi à natura ſit, eſſe incurabile: Hipp. *in li. de ſteril.* auctoritatem producens, vbi Hippocrates fatetur quidem non concipere mulierem, ſi vteri magis quam conueniat, hiatint, ſed non dicit eſſe ſine remedio.

Verum enim verò præter ſuperiora copulæ impedimenta, quæ quidem coincidunt cum clauſura, & arctatione vteri; alia nonnulla non minimi momenti obſeruari poſſunt: & primò ſcimus in muliebri vtero particulam quandam reperiri, quæ Clytoris, Tentigo, Nympha, Mentula, aut virga muliebris, & Cauda (vnde fœminæ caudatæ) nominatur, proportione reſpondens membro virili, nam & ſuos muſculos, & neruulos habet, & alias interdum particulas, etiam ipſam glandem præputio obtectam, qualem ipſa Mentula virilis habet: hęc ergò pars in nōnullis Mulieribus ita excreſcit, vt coitum vndequaque impediat, non potente vulua ob eius obſtaculū Penem admittere, quod non modò euenit cùm ex ſe, ad Venerem muliere irritata, excreſcit, ſed etiam abſque illa intumeſcentia; licet multò magis cum erecta induratur, vt nonnullis euenire ipſa experientia docuit, & teſtantur etiam Practici Io. Hucher. *lib. 2. de ſteril. in propria rubr. de Clitor.* Dan Sannert. *lib. 4. Pract. part. 1. c. 2.* Quod in tantum veritatem habet, vt quædam fœminæ ea particula dotatæ alias fœminas calcare, & cum illis coitu delectari conſueuerint, vnde hoc vitium à Moſch. *de morb. mul. c. 18. in Harmon. Gynec. par poſter.* vocatum eſt, *Symptoma turpitudinis*. Tametſi verò impedimentum hoc non omnino ſit incurabile, non caret tamen multa difficultate, & periculo, quod vt plurimum verificatur, nam interdum nullo modo eſt curabile, vt patet exemplis, & habemus apud Fœlic. Plat. *lib. 1. obſeru.* relatam etiam a Schenck. *loc. cit.* Hiſtoriam cuiuſdā Matronæ huiuſmodi Clitoris exigui excreſcentia moleſtatæ, quam cum Platerus curandam ſuſcepiſſet, ab incepta deſiſtendum illi fuit ob imminens magnorum ſymptomatum periculum. Itaque quandocunq; ſimilis nobis caſus offeratur, videant Canoniſtæ quid ſit determinandum, nam ex re ipſa patet, matrimonium cum tali impedimento validum eſſe non poſſe, præſertim ſi amouibile non ſit. Quanam autem ratione amoueri poſſit, docet ex vetuſtioribus Aëtius *lib. 4. ſerm. c. 103.* & nonnulli etiam Recentiorum.

10 Sed & vteri exitum, qui non adeò infrequenter miſellas Mulieres exercet, coitum omnino impedire palam eſt, niſi ad locum ſuum reducatur: nam aliquando ita deſcendit extra vuluam, vt ad dimidium coxarum, & aliquando ad genua vſq; perueniat: licet autē hoc rariùs eueniat, vt tantoperè foras emineat, tamen quomodocunque foras ſe prodat (nam aliquando velut ouum in ipſius vuluæ orificio tantùm prominet) ſemper coitum impedire non eſt dubium, quouſque in eo ſitu manet. Et profectò conſiderabile maximè eſt hoc impedimentum præcipuè in Mulieribus ætate prouectioribus, in quibus

morbus hic non ſolùm difficillimè curam admittit, ſed ſi quando curetur, facili negotio euertitur, in Iuuenculis autem ſi citò adiutrices manus adhibeantur, curationem faciliùs admittit, ſi verò curatio negligentiâ prætereatur, difficilior multò euadit.

11 Sed in ſenioribus quoque Recentiorum Medicorum induſtria curationem fœlici cum ſucceſſu molita eſt, niſi quid maius obſtet, dico vbi ſimpliciter vterus foras proſiliat abſque eo quod tumore, Apoſtemate, inflammatione, vlceribus, vt alio quocunq; morbo eius reſtitutioné impediente moleſtetur. Ea autem cura fit, vtero ad locũ ſuum ea diligentia impulſo, quam deſiderat Ambr. Paræus *ſua chirurg. lib.* 23 *c.* 41. peſſaria quædam cærea, vel ex ſubere intro in vterum immittuntur, ita vt vteri, hoc eſt corporis ipſius vteri cauitate excipiantur: quæ peſſaria innoxiè, & abſq; vllo vel coitus, vel conceptionis impedimento geſtantur, nunquam tamen remouenda. De hac curatione præ cæteris videndus Franc. Rouſſet. *de Part. Caſ. ſect.* 6. *c.* 3. *& ſeqq.* Sed etiam abſq; huiuſmodi Peſſariorũ vſu, vbi Mulier poſſit pro libitu ad ſuum locum vterum reponere, non prohibetur virũ admittere, & concipere. Fœlix Plater. *ſua Pract. lib.* 1. *tract.* 3. *c.* 2. Itaq; coëundi impedimentũ viget tantùm cum remeare in ſuum locum vterus non poteſt, ita vt aliquando corrumpatur, & niſi abſcindatur, totum corpus corrumpit, & hominẽ perimit: abſcindi autem poſſe abſq; vitæ diſpendio docet idem Rouſſet. *loc. cit.* qui etiam experientias nonnullas adducit, quod mirum videri non debet, ſi in Brutis vterus penitus abſcinditur abſque vllo vitæ diſcrimine, vt ipſe Rouſſet. teſtatur *ib. ſect.* 5. *c.* 1. Sed num ſufficiens erit hoc vitiũ ad Matrimonij non conſummati diſſolutionem? hoc nõ haberet dubium quandocunq; vel ex ſe, vel ea Artis induſtria poſſet vllo modo vterus in ſuum locũ reponi, & tunc eſſet expectandum conueniens tempus, in quo Mulier ea præſidia experiretur, quæ à morbo requiruntur, quibus ſi fruſtrà vſa iam eſſet, & de ſanatione nulla ſpes remaneret, non eſſet dubio locus, quòd Matrimonium non conſummatum eſſet dirimendum.

12 Verùm adhuc pleriſq; aliis morbis vterus moleſtatur, qui copulæ carnali impedimentum præbent, vt ſunt Apoſtemata omnia ipſius Matricis, quæ maximè collum ipſius occupant: & licet nõ omnia ſunt eiuſdem naturæ, quia neque omnia ab eodẽ humore dependentiã habent, neq; omnino vnius conditionis ſunt, omnia tamen coitum impedire poſſunt & omnia ſecum habent maximã curationis difficultatem: ea tamen incurabilia omninò ſunt, quæ dura, ſcirroſa, & canceroſa exiſtunt: habent enim hæc talem repugnantiam curationis, vt ea non curare meliùs ſit, nam ſi curentur, citiùs mulieres interimunt, iuxtà Hipp. *lib.* 5. *Aph.* ſententiam, cum de cancris occultis verba facit. Cùm igitur hæc talis naturæ Apoſtemata ceruicem etiam vteri obſident, mulieres virum admittere nequaquam poſſunt, & cum ſint extra omnẽ ſpem ſanationis, videretur ſecundùm Canoniſtarum decreta præbere ea iuſtam cauſam diſſoluendi Matrimonium, vbi illud conſummare non permiſerint.

Eadem conſideratio de vteri vlceribus haberi poteſt, quæ quidem omnia prauæ naturæ ſunt, & difficillimæ, ne impoſſibilis dicam, curationis ob ipſam vteri naturã: ſed ſi quando cacoëthiam, hoc eſt malignitatem induerint, quam plerumque induunt, & canceroſa euadunt, certum eſt non niſi ex miraculo curari poſſe, habentq; eandem curationis repugnantiam, imò fortè multò maiorem, quam habent ipſa Carcinomata, aut Apoſtemata canceroſa: vnde eadem quoque ratione de his determinandum, quandocunq; ipſam vteri ceruicem, vel collum obſederint: non poſſunt enim mulieres præ dolore virum admittere, & ſi poſſent, quis hominum eſt, qui cum huiuſmodi muliere coire in animum inducat ſuum? nam non modò omni coitus delectamento hominẽ priuari oporteret, ſed etiam mirum in modum inquinari, ac non aſpernendo morbo infici. Multò maiorem ergo cauſam ad Matrimonium dirimendum, vel ad diuortium faciendum darent huiuſmodi vlcera, quam dare diximus Apoſtemata Canceroſa, ſi modo in principio Matrimonij, imò, inquam, antè conſummatum Matrimonium mulier his vlceribus detinebatur.

13 Duplicem præterea fluxum Mulieres patiuntur, quorum licet neuter poſſit eſſe impedimento ipſis Mulieribus, ne viros admittant, arcent tamen à coitu viros ipſos ex eo, quòd nullam ex coitu delectationem percipere poſſint, quin potiùs ab erectione, & ſtimulo ad Venerem prohiberi ob fœtidam illam colluuiẽ facilè poſſunt: nam ob hæc, aut ſimilia vitia, ſunt qui adeò abhorrent cum huiuſmodi Mulieribus ſe commiſcere, vt nullo modo membrum arrigere poſſint. Eſt igitur alter ex his fluxus ſanguineus, vel materiæ ſanguinolentæ ab vtero perennis, ac nunquam deſinens, qualem patiebatur Hemorroiſſa, de qua Matth. *in ſuo Euang. c.* 9. & Marc. *cap.* 5. Lucas *c.* 7. Alter verò eſt fluxus albus, & ipſe quoq; perennis, & indeſinens, qualem patiebatur Boëthi vxor, de qua Galen. *in li. de Præcognitione ad Poſthum. c.* 8. Vterque autem fluxus adeò interdum ſuperfluit, vt Mulieres præcinctæ perpetuò incedere cogantur, ac ne ſic quidem ob illius colluuie copiã ſibi cauere poſſint, ne ſe coinquinent, aut ne velut è perenni fonte illud vel ſanguinis, vel materiæ ſanguineæ, vel ſeroſæ, vel pituitoſæ profluuium emanet quin & lineos pannos indeſinenter commutare cogantur. Tam verò abominabile vitium hoc eſt, vt ſic affectæ Mulieres nõ ſecùs ac Leproſi à cætu cæterorum hominum arcerentur, vt notat ex Albucaſi Gulielm. Ader. *in li. de Ægrot. & morb. Euang. p.* 1. *enarrat.* 12. Itaq; cùm huiuſmodi fluxus ſemper ſit curatu difficilis, cùm verò altas radices emiſit, & in Mulierib⁹ ſenioribus ſit omninò incurabilis, certè vbi vir reclamaret, & matrimonij adhuc non conſummati irritationem alterutram ob cauſam, aut diuortium, aut tori ſeparationem peteret, iuſtam ſuæ petitionis cauſam haberet, vnde eo caſu Canoniſtæ, ad quos pertinet, eam rem ſecundùm Ius determinabunt.

14 Duo tamẽ hic pro iiſdem Canoniſtis animaduertenda veniunt, primum quòd omninò inter ſe differunt fluxus Menſtruorum immodicus, & fluor muliebris: ita vt quæ in illo procedunt, in hoc non habeant locum: fluxus enim menſtruus, eſt fluxus ſemper procedens, vel ſaltem vt plurimum à ſupernis partibus, non ab vtero: materiæ ſanguineæ, imò ſanguinis ipſius, qui vel ob admixtionem bilis, & acutiem illi à bile communicatam, vel ob ſeroſitatem, ex qua ſanguis tenuior, & fluxibilior redditus ſit, foras copioſiùs effluit. Fluor autem muliebris eſt euacuatio materiæ crudæ, & aliquando virulentæ à vaſis ſpermaticis, & ab ipſo vtero foras progrediens. Differunt præterea commemorati fluxus, nam Menſtruorum fluxus non ita extra ſpem eſt, quia ex ſe procedente ætate ceſſet, nec perpetuo moleſtat, ſed irritatur, & creſcit appropinquante tempore ipſius fluxus menſtrui, qui ſingulis menſibus apparet. At fluor muliebris inueteratus nullo modo curabilis eſt, niſi virtute diuina, vt factum eſt in Hæmorroiſſa Euangelica, & rectè quidem dicebat Næuius apud Schola. *conſ.* 345. fluxus hic confirmatus via in poſterum ſupprimi poterit, & licet poſſit, tamen Hepata refrigerato præſens Tabis, Cacheatiæ,

aut

aut Hydropis adest periculum, vt de necessitate secutum fuisset in ipsa Hæmorroissa, nisi ope diuina sanata fuisset; vnde licet in Evangelio addatur, illam multum perpessam fuisse à compluribus Medicis, & omnia sua erogasse, nec quicquam profecisse, tamen ob impossibilitatem curationis per opem humanam, Medici excusatione digni erant, vt percurrit idem Gulielm. Ader. *loc. cit.* Medicus enim non tenetur, nec debet eorum, qui à morbo victi sunt, curam aggredi, monente præceptore omnium maximo Hippocrate.

Secundò, animadvertendum est, vtrumque fluxum posse esse virulentum concomitatum, sed cùm absque virulentia sunt, minori periculo exponitur concumbens cum muliere fluore albo detenta, quàm cum detenta fluore menstruorum, vt dixi, fluor albus est fluxus materiarum crudarum, quæ cum qualitate sint frigidæ, habent minorem nocendi actiuitatem: contra autem fluxus menstruus pendet vt plurimum à materia calida, & sic faciliùs potest inficere concumbentem, quod quotidiana experientia veritatem habere commonstrat, cùm passim videamus viros cum menstruatis se committentes facilè infici, & vix, ac ne vix quidem Gonorrhœam euitare. At contra est si in vtroque fluxu adsit virulentia, nam in fluxu menstruo sanguis potest virulentiam aliquantisper instingere, cùm ex sui natura benignioris conditionis existat. At in fluore muliebri materia fluens, licèt ex sua natura frigida, est toto genere præter naturam, vnde ipsi Naturæ multò magis infesta redditur, vbi calorem conceperit, & acris, & salsuginosa euaserit, itavt faciliùs concumbentem inficere sit apta. Itaque magis iustam querelam porrigeret vir, qui vxorem sortitus esset albo fluore virulento infectam, quàm qui vxorem haberet Menstruali fluxu etiam virulento laborantem, præterquam quod hic fluxus aliquando tesistat inter vnum & alium mensem, ille verò nunquam.

15 Omnibus tamen iam enarratis impedimentis addi debet illud, quod ex nimia ventris luxuriantis pinguedine prouenit; nam hanc ipsam causam posse omninò impedire coniunctionem viri cum muliere certum est, cùm muliebre pudendum adeò ob exuberantem Abdominis molem se retrahat & occultatur, vt vir nullo modo possit ad illud suo membro perueníre, in quo casu, cùm nullum remedium in promptu sit ad extenuandam Mulierem (nam vt plurimum hujusmodi remedia frustra in vsum protrahuntur, vel non sine euidenti vitæ periculo suum effectum sortiuntur, vt aliàs dixi) certè erit, vt crederem, locus ad matrimonium non consummatum inualidandum: non enim existimo Mulierem teneri ad se Medicæ curæ subiiciendam, stante incertitudine & periculo euentus; licèt verò alias animaduerterim, hoc impedimentum amoveri posse, vel resarciri mutatione modi coëundi, celebrando nimirum coitum pustica Venere, quod non induceret peccatum, quia fieret ex legitima causa, & tunc non esset dissolvendum matrimonium: tamen primò non in omnibus, sed in aliquibus tantùm id habet locum: secundo decidendum à Canonistis esset, vtrum vir cogi deberet ad celebrandum coitum, & matrimonium consummendum prædicto modo, quia vbi cogi non posset, iam matrimonium ex iusta causa esset dissolvendum: ac tertiò denique, timendum esset vitæ ipsius mulieris, & Prolis nasciturae ex eo, quod, veluti aliàs adnotavi, Concepti eo coëundi modo naturalem situm in nascendo non seruant, imò tam fœtus, quàm Mater aliis non contemnendis incommodis ea de causa subiiciuntur.

SVMMARIVM.

1 *Penis breuitas quando impediat generationem.*
2 *Penis nimia longitudo an, & quando generationem impediat.*
3 *Penis tortuosus quando impediat generationem.*
4 *Glans imperforata an, & quando generationi obstet.*
5 *Glande imperforata si quis sit, & foramen sit in radice virgæ, an possit matrimonium contrahere.*
6 *Glandis occlusio à morbo quæ incommoda habeat.*
7 *Testium situs mutatus an coitum, aut generationem impediat.*
8 *Testes nimis parvi an, & quomodo frigiditatem naturalem attestari possint.*
9 *Testium magnitudo excedens an, & quando generationis impedimento esse possit.*
10 *Testium carentia generationem omninò impedit.*
11 *Hernia quæ generationem impediant.*
12 *Varices an impediant generationem.*
13 *Sectio Venarum post Aures an faciat infœcunditatem.*
14 *Caruncula in meatu vrinario quodnam impedimentum afferant in coitu, & in generatione.*
15 *Nimia pinguedo an, & quando impediat coitum & generationem.*

De impedimento generandi ex parte viri.

QVÆSTIO VI.

Omnia impedimenta, quæ remorantur copulam carnalem ex parte viri, remorantur etiam omni proculdubio generationem, cùm impossibile sit, fœminam posse ex viro concipere absque eo quod cum viro per membra generationis secundùm Naturæ institutum copuletur, ac fabulæ, somnia, ac mera mendacia sunt quæcunque iactantur de conceptione facta ex semine virili in balneo relicto, vel ex eius effusione extrà, licet propè vasa muliebria, aliæque nugæ his non absimiles, quàs alias vt in via Naturæ euentu impossibiles satis superque elusimus, ac confutauimus; & quarum nulla ratio habenda, etiam si verè vidisse se causentur, vt ex Iureconsultis testatur Giouagnon. *lib.* 1. *consil.* 6. *numer....* qui prudenter ex Medicorum decretis illud addit, non posse nimirum mulierem concipere, nec vir generare, nisi per Penis intromissionem, & seminis eiaculationem in vterum. Restat, vt de aliquibus impedimentis loquamur, quæ generationi obsunt ex parte viri, illumque etiam coitu naturaliter securo irritum reddunt, quorum cùm alia sint apparentia, & tamen dubium in ea re excitare possint, & alia non sint apparentia, quæ multò magis dubitandi ansam præbere soleant, quia requirunt altiorem indaginem, alia denique tantopere perspicua sint, vt nulli dubio locum relinquant, relictis bis, quæ ad secundam classem spectant, de prioribus, & posterioribus breuiter verba faciam.

Inter impedimenta autem apparentia primum sibi vendicant locum ea, quæ dixi procedere ab impedimento coitus; quibus succeduot impedimenta, quæ ex breuitate nimia, aut nimia longitudine Penis prouenire dicuntur. Quoad breuitatem ergo concordant omnes Medici, eam ob id impedire generationem, quia non potest semen ad interna vteri peruenire, sicque non potest ab vtero excipi, sed ex pudendo, spiritibus euanescentibus, citissimè elabitur, Mercat. *lib.* 3. *de sterilit. & pregn. aff. capit.* 2. Nec reliquerunt ad-

1

monere alij non infimæ, imò maximæ auctoritatis Medici vetustiores. Auic. *lib.3.Can. Fen.*20. *tract.*1. *cap.* 15. Savonarol. *in Pract. Magn. tract.* 6. *cap.*20. *rubr.*16.Hucber.*lib.* 1. *de sterilit.rubr.de Colis parvitate*, idemque ex Iurisperitis firmat Giovagnon. *loco citato*, ac certum quidem est non esse huiusmodi impedimentum tam leve, qui possit facere aliquam præsumptionem impotentiæ generandi ex parte viri, præcipuè si cum aliis præsumptionibus iungeretur, vt si constaret, vitum esse naturæ frigidioris aut ob naturale temperamentum, aut ob ætatem grandiorem, aut ob morbum aliquem præsentem, aut prægressum magnum dumtaxat, & longum. Hæc enim cùm absque dubio indicent calorem nativum diminutum, iuncta virgæ brevitate, vrgentiorem præsumptionem facerent impotentiæ generandi, & immedicabilis sterilitatis. Vbi tamen virtus adesset valida, calor vegetus, ætas florens, & cætera conspirarent, posset præsumi etiam expulsiva valida, ita vt non obstante virgæ brevitate, possit cum vehementia semen eiaculari, & illud ad vsque internum vteri osculum impingere, maximè si cum vxore eiusdem ætatis, ac robotis res ageretur, nam tunc etiam ex parte fœminæ præsupponi debet vteri attractiva valida, nam ipse vterus seminis virilis avidior ad pudendum vsque obviam ei provolvitur, & sic in eo casu non obstante virgæ brevitate subsequi posset generatio, vt aliquando factum esse exempla docent ab Auctoribus adducta, nec mihi deest propria experientia cum virum Illustrissimum me consulentem, an cum membri brevitate, quam ipsius membri obtruncatione ob Gallicam luem ipsi membro infestam acquisierat, posset ducta vxore prolem suscipere, hortatus sum, vt duceret, quia sponsa erat ætatis florentis, viribus integerrimis, optimæque temperaturæ, ac pulchritudinis insignis, qua ducta plures liberos vtriusque sexus sanos, ac robustos suscepit.

2 Verum neque illud generandi impedimentum parvifaciendum, quod ex nimia membri virilis longitudine provenire potest: nam communiter Medici omnes secuti opinionem Aristotel. *lib.* 1. *de Generat. Animal. cap.* 6. vel potiùs ex propria sententia rationi innixa firmant, viros valdè longa virga insignes, infœcundos esse; ea potissimum de causa, quoniam ob excedentem ductus longitudinem semen in media via refrigeratur, spiritibusque orbatur, ita Avicen. *lib.3.Fen.* 20.*tract.*2.c.44. Savoranol.*Pract. Magn.cap.*20.*rubr.* 12. Pedemont. *in supplem. Pract. summ* 3. *part.* 4. *distinct.*1.*cap.*18. Mercat. *lib.* 3. *de sterilit. & pragn. aff. cap.* 2. quam tamen opinionem nullam habere veritatem credunt alij, Fortun. Fidel. *lib.3.de Relat. Med. cap.*2. *rubr.* 1. Ioan. Hucher. *de sterilit. rubr. de Magnitud. Penis.* In hoc tamen casu considerandum est generandi impedimentum respectu mulieris ob hanc ipsam causam, & respectu viri: nam generatio impediri potest à longitudine membri virilis respectu mulieris ex eo, quod in vterum hoc est in eius internum osculum impingens dolorem excitando, seminis profusionem, & delectationem remoraretur, imò in totum adimeret, præter nonnulla alia contemnenda symptomata, quæ excitare posset; cum autem in hoc casu facilè remedium præsto sit, & in viri voluntate positum, si cautè, & suaviter agat, non poterit membri longitudo quantum est ex hoc culpari; sed si respiciamus simplicem per se membri longitudinem poterit absque dubio interdum esse impedimento generationi, nimirum quando cum ea observatur naturalis debilitas, & flacciditas ipsius membri, ita vt non magnopere obdurescat in erectione, nec in ea ad convenlens tempus perseveret, & tunc, & eo casu iudicandum, membrum huiusmodi esse infœcundum: quod si cum longitudine coniungatur maximus eiusdem membri vigor, quod facilis, ac perdurans, atque intenta erectio commonstrabit, inane videtur asserere, ob eius longitudinem semine frigefacto non esse aptum ad generationem; Itaque præsumptio impotentiæ generandi in primo casu habebit locum, est enim tale impedimentum certum, & apparens, & absque vllo remedio.

3 De Penis tortuositate iam verba feci commonstrans, quandonam impediat coitum, quia simul impedit generationem; atque ostendi quandonam recipiat curationem; nam tunc remoto impedimento coëundi, removetur simul impedimentum generandi, quamobrem nihil est, quod iam dictis addere debeam: quemadmodum nec aliquid adiiciendum recurrit præter ea, quæ tunc attuli circa Penis obliquitatem & distorsionem, eadem enim locum habent in his, quæ habent in tortuositate: quomodo verò hi affectus differant, itidem dictum fuit.

4 Sequitur, vt de Penis imperforatione loquamur; nascuntur enim aliqui (licèt etiam à morbo hoc vitium aliquando fit) glande imperforata, cum qua homo vivere absque dubio ad plures dies non potest, vt patet in iis, qui sic nascuntur, neque à Natura alio foramine ad vrinam expellendam provisi sunt: sed in nonnullis provida Natura vrinæ ac semini aliam viam paravit, nempe in ipso membro sub glande, non tamen semper eodem loco: nam in aliquibus huiusmodi foramen se prodit immediatè sub glande, in aliis inferiùs, hoc est in medio Pene à parte inferna, in aliis autem ad ipsius Penis radicem, itavt Testibus in superiorem partem retractis videantur à longè, & Maris simul genitale, & fœminæ sortiri, vt notavit Aristot. *lib.4.de Gen. Animal. cap.*4. vocatur autem hoc vitium Phymosis, vt ex Celso *lib.* 7. *suæ Med. cap.* 25. dicunt aliqui, licèt non id vitium sit apud illum Phymosis, sed occlusio Glandis à præputio ita vt aperiri non possit. Conveniunt autem Doctores, quòd quandocunque foramen virgæ in suo naturali loco non apparet, impediatur omninò generatio: & rationem afferunt evidentem, quæ ea est, quia non potest semen rectà ad vteri internum osculum pervenire, sed ad latera, vel ad posteriorem parietem effunditur, quin addam ego, ipsa Penis Glans ad id impedimento est, etiamsi ergo vterus insigni attractione donetur, & virile semen attrahendi avidissimus, tamen ob illud ipsum impedimentum non antè illud attrahere potest, quàm spiritus evanescant, & semen refrigeretur, vnde semen omninò, & vndequaque infœcundum evadit. Sed non semper hæc eo modo eveniunt, quia vbi foramen, per quod semen emittitur, non multùm distet ab ipsa glande, non magno negotio succedit generatio, & ego præteritis hisce diebus Dionysium quendam Aurificem tractavi (qui ex totali suppressione vrinæ à Renum calculo decessit) habitus eucrati, ac sanguinei temperamenti, cui glans imperforata cum esset, foramen, per quod semen, & vrinam reddebat, sub Glandis corona sortitus erat, plures tamen filios ex vxore generavit, quorum nonnulli adhuc supersunt mihi satis noti. Verum enim verò quantò orificium hoc distat à glande, tantò maius impedimentum generationi affert, quòd si in radice sit, non remanet dubio locus, quòd generatio in totum impediatur, nam impossibile est semen intra vterum recipi posse,

in quo

5 in quo casu dubium insurgeret, an talis vir posset matrimonium consummare, quia cum non possit intra vterum seminare, sed semen necessariò extra vteri labia excidat, deficit hæc matrimonij consummatio à præcipua conditione, cum non satis sit ad consummandum matrimonium vas fœmineum penetrare, sed requiratur de necessitate, vt virile semen vas sponsæ subintret, vt dicit Sanchez *de Matrimonio, lib.* 2. *disput.* 21. *num.* 5. Decidendum ergò, an matrimonium cum huiusmodi viro contractum sit nullum, & irritari illicò debeat, cùm constet, vitium hoc sine remedio esse; nam etiam si plures Auctores eius curationem tradant, tamen curationem non admittit, & etiam si admitteret, certum est eam præsentaneo periculo non vacare, & irritam omninò esse. Distingui tamen nonnulli Doctores in hoc casu malunt; in eo enim vitio in quo foraminis vestigium in ipsa glande apparet, & foramen apertum non est tam infernè positum, curam vtcumque tentandam persuadent: at verò in his, in quibus nullum naturalis foraminis apparet vestigium, & præternaturale foramen est in infima parte Penis prope Testes, frustrà omninò curam tentari firmant, & si tentaretur, non sine funesto exitu tentaretur. Satiùs autem est in quocunque huiusmodi vitio ab omni cura abstinere, cùm ex voto succedere non possit.

6 Sed casus est apud Fœlicem Platerum *lib.* 3 *Obs. Tit. In Mictione*, vbi narratur, quod quidam Capitaneus præter foramen in glandis media regione anteriore sede secundùm naturam formatum, aliud quoque subtus circa Glandis radicem, & præputij exortum ab ortu habuit, per quod micturus vrina deorsum ferebatur, itaut, nisi caueret, se commacularet; additque, atque vt nihil fatebatur, semen quoque emittebatur. Rarior hic casus est, sed in eo hominem potentiam generationis amittere testatur eiusdem casus exitus; nam cùm prædictus vir Platerum consuleret, an hoc impedimentum obstaret procreationi filiorum, ob quod vxorem ducere destinaret, & ab ipso Platero responsum accepisset, obstare, vxore tamen hoc non obstante ducta, filios nunquam suscepit, imò ab vxore se separauit, cum neque in coëundo debito satisfaceret.

Non habet tantam sanationis repugnantiam glandis occlusio, seu imperforatio, de qua suprà ex Celso *lib.* 7. *cap.* 25. fit enim cùm glans præputio detegi non potest, quod malum scortatoribus familiare esse, & difficulter sanari testatur Guillielm. Fab. *Hildan. obs. cent.* 5. *lib.* 2. *obs.* 57. & vocatur propriè Phymosis; fitque interdum ex vlcere in ipso foramine iam perpesso, quod in causa fuerit, vt ipsius Glandis parietes coaluerint, vnde meatus omninò occlusus remanserit.

7 Hoc vitium, si eò processit, vt vlteriùs curationem non admittat, lethale omninò est, quia non solùm semen, sed neque vrina posset extra corpus expelli, & paucorum dierum spatio sanguinis vniversam massam inficeret, & hominem ad interitum traheret; & in hoc casu clara res esset, quia huiusmodi vir neque contrahere posset matrimonium, neque contractum teneret, licet breui ex se dissolui necessarium esset.

Circa Testes dubitationem facit eorum situs mutatus, nam in aliquibus conspiciuntur in inguinibus sitos, cunque hoc ex caloris imbecillitate omninò procedat, ex consequenti videretur dicendum, non esse ipsos ad prolificum semen generandum aptos, neque etiam in coitu sufficientem vigorem genitali tribuere, vt ad instar cæterorum hominum ad coitum vir sufficiat, vnde videndum esset per Canonistas, an tales validè matrimonium contrahant, nam si ad matrimonium requiritur copula apta ad generandum, Sanchez *de Matrimonio loco citato*, si huiusmodi Testium non naturalis situs potest seminis confectionem & generationem, vt dictum est, impedire, certè hi non poterunt matrimonium validè contrahere. Dicendum tamen ex mea sententia esset, quòd si constare possit huiusmodi viros semen generare, non obstante ea mutatione situs testiculorum, esse aptos ad generationem, & consequenter non ob ineptitudinem generandi esse à matrimonio repellendos, si modò generandi impedimentum est causa sufficiens ad impediendum ne contrahant; & prædicta tantò magis veritatem habebunt, quantò ipsi Testes magnitudine aliisque conditionibus essent insignes; nam contra eorum exiguitas, mollities, flacciditas, & aliis id genus conditiones, dubium mirum in modum augebunt, imò certitudinem præbebunt impotentiæ generandi, atque etiam si aliæ conditiones concurrant facient præsumptionem frigiditatis, & impotentiæ coëundi.

8 Quæ non modò procedere debent in mutatione situs eorum, sed etiam si Scroto excipiantur, & naturalem situm seruent, magnitudine tamen, duritie, ac vigore sint nullius considerationis, tales enim habendi tanquam si non adessent; cùm ad nihilum apti videantur, & frustrà procreati, quia proprio fine, qui est seminis prolifici generatio & conseruatio, frustrantur, & licet non destiterint Medici etiam huius paruitatis testiculorum curam edocere, ostendentes qua via, quibusque mediis magnificari possint, Sauonarol. *in pract. magn. tract.* 6. *rubr.* 4. *cap.* 20. Pedemon. *in continuat. Pract.* Mes. *summ.* 3. *part.* 4. *sect.* 1. *cap.* 2. Ioan Hucher. *lib.* 1. *de sterilit. rubr. de Testi vit. magnit.* tamen certum est, curam vniuersaliter esse difficillimam, ac plerumque frustratoriam; & si protrahatur post finem augmentationis corporis, nimirum post pubertatem, impossibilem, Sauonar. *vbi suprà* Pedemont. *ibid.*

9 Cæterum Testium crassitiem seu magnitudinem si à natura sit, nullum generandi impedimentum afferre patet, quin potiùs generatrici facultati opitulantur. Ioan. Hucher. *vbi suprà*, testimonio sit id, quod Arist. *lib.* 6. *de Hist. Anim. cap.* 9. dicebat, quod Auium Salaciorum Testes conspectiores sunt, vt Gallinaceorum & Perdicum, & quod illi, qui tribus Testiculis dotantur, Triorchi ob id appellati, libidinis sunt indomitæ, Montuus *li.* 4. *Anascenes morb.* c. 37. Ioan. Bened. Sinibald. *Geneanthrop. lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 6. apud quem plura ad hoc videnda scitu digna, & si libet, vide etiam Ioan. Schenck. *lib.* 4. *Obseru tit. de Testiculis.* At si crassities & magnitudo Testium à morbo sit, poterit esse impotentiæ generandi causa sufficiens, non esset tamen in magna consideratione habenda, cùm non omnino adimat, sed tantùm remoretur fœcunditatem, & remedio non careat, nisi quid maius obstet.

10 Testium denique carentia nullam dubitationem affert circa generandi impotentiam, nam res in propatulo adeò est, vt nihil suprà, vnde mirum in modum commotus sum, quod ex Canonistis Nauarra *lib.* 4. *cons. tit. de frigid. & malef. cons.* 3. pronunciauerit quendam virum, qui non modo testibus carebat, sed membrum habebat non maius, quàm dimidium digiti auricularis, potuisse legitimè contrahere matrimonium, & quod peius est, filios generare, contrà Medicorum attestationē: passus enim est bonus ille

Cano

Canonista se decipi à muliere, quam vis ille in vxorem duxerat, cùm omninò eredendum esset, mulierem illam filios ea alio viro per fornicationem vel adulterium suscepisse (si adulterium hoc dici poterat, cum matrimonium contractum cum tali viro esser nullum) imponebat enim perfida mulier marito harum rerum omninò inexperto, & ignaro, & credenti filios etiam viro testibus carente generari posse, quod ridiculum certè est, nam maritus, cum Testibus careret, semen generare non poterat, neque absque semine filios. Cùm ergò tam evidenter eæ res paterent, moltò plus deferre Medicorum sententiæ debuit Navarra, quàm propriæ, & vafræ illius mulieris impositioni; quod cùm facere recusaverit, meritò ipsis Medicis ridiculus fiet.

11 Herniæ & ipsæ aliquale impedimentum generandi præbere possunt, cuiuscunque tandem speciei existant; quarum tamen magis suspecta in hoc negotio illa est, quæ à serositate, seu aquoso humore proficiscitur, Hydroceles dicta, maximè si magna, ac diuturna extiterit; hæc enim præ aliis genitalia refrigerat, & feminis spiritus extinguit, quod tamen ex se pauci spiritus esse solet, cùm talis morbus totius corporis frigiditatem denotet; cæteræ verò Herniæ non ob hoc refrigerandi vitium fœcunditatem aliquando remorantur, sed quia interdum in tantam excrescunt molem, vt virile membrum omninò delitescat, Guillelm. Fabrit. *lib. 2. Obseru. cent. 4. obseru. 64.* & tunc etiam coitum impediunt, vnde & generationem: quando verò Herniæ quæcunque etiam aquosæ, ad tantam magnitudinem pervenerint, neque citò evacuationem admiserint, extra omnem spem sanationis in futurum evadunt, in quo casu, si daretur de impotentia coëundi, frustrà expectaretur triennium.

12 Dubitatum porrò est de vaticibus, vtrum impediant fœcunditatem, necne, cùm Arist. *lib. 4. Probl. num. 20.* quærat, cur gignendi facultas adimatur iis, qui varicibus detinentur? Petrus Aponens. *Conciliator* dictus *in com. huius Probl.* malè accipiens *Ischia* vocem pro *Ischiade*, vel sciatica, reprobat eorum sententiam, qui eandem vocem pro *Varice* acceperunt, & addit rationem ab experientia desumptam, quòd non debeat illa vox, *Ischias*, accipi pro *Varice*, quia ipse permultos novit varicibus detentos, qui tamen fuerunt fœcondissimi. Conciliatorem tamen toto cœlo errare docent Iulius Guastavin. *in comm. eiusd. Probl.* & Ludov. Septal. *ibid.* Et non iniuria admiratur Guastavin. ipsius Conciliatoris rationem; cui volenti vocem illam accipi pro Ischiade obiici possit idem, quod ille iis obiicit, qui eam vocem pro *Varice* accipiunt, cùm pateat experientia plures Ischiadicos & coire, & fœcundos esse. Non ergo de Ischiade intellexit Aristoteles, sed de varicibus, eiusque problematis rationem cum ipso Aristotele redduot prænominati Guastavinus & Septalius. Sed dubium est, an Aristoteles voluerit, problema verificari de varicibus quemcunque locum occupantibus, aut de iis, quæ tantùm crura infestant: & prædicti quidem commentatores de crurum tantùm varicibus ipsum locutum esse volunt: nam varices huiusmodi (quæ venæ sunt crasso, ac melancholico sanguine repletæ, ac ab eo dilatatæ) fiunt vt plurimum in coxis, & cruribus, licèt & in inguinibus, & Testibus aliquando appareant, & si verum est, quod Io. Bened. Sinibald. *l. 2. Geneanthrop. c. 12.* firmat, nempè quòd varicosi in Testibus sint salaces, quod partim contrariatur problemati Aristotelico, non nisi de varicibus coxarum, & Tibiarum problema potest intelligi; quod tamen neque semper veritatem habere, neque realiter posse hominem reddere omninò infœcundum crediderim, sed remorati tantùm potiùs credam huiusmodi varices fœcunditatem. Imò cùm varices non tantùm ex melancholico, aut pituitoso sanguine, sed etiam ex laudabili & crassiori fiant, Avicen. *l. 3. Fen. 22. tract. 1. cap. 15.* putandum est, problema non in omnibus indifferenter verificari, sed in iis tantùm, quæ fiunt à sanguine melancholico, vel phlegmatico, melancholico inquam, ex adustione melancholiæ naturalis, nam si fiant varices à sanguine melancholico per superassationem, conciliando genitalibus maiorem calorem, potiùs coadiuvabunt, quam remorentur fœcunditatem.

13 Impotentiam præterea generandi ex sectione venarum & Arteriarum post Aures iam hic recensendam, certum est, si Hippocrati credimus, provenire, & de ea iam in superioribus mentionem habui, vbi non omninò Hippocratis sententiam respondere experientiæ ex doctorum hominum attestatione demonstravi. Illud hic addi potest, talem sectionem posse in homine aliàs de impotentia generandi, seu sterilitate suspecto, facere aliquam eius impotentiæ præsumptionem, & fortè vbi aliæ coniecturæ adessent, concurreret etiam hæc sectio ad faciendam præsumptionem impotentiæ coëundi: sed circa hoc punctum sufficiant ea, quæ non modò in superioribus attuli, sed etiam *lib. 3. q. 1. n. 16.*

14 Non levem porrò dubitationem circa carunculas meatum vrinarium obsidentes, aliquando excitatam scimus, an nimirum generandi impotentiam faciant; certum enim est, eas seminis eiaculationem, imò & vrinæ retardare, obstaculum facientibus ipsis carunculis, quod si veritatem habet, vt absque dubio habet, consequens est, semen virile refrigerari, genitivis spiritibus momento evanescentibus, vnde certam sterilitatem emanare necesse est, cuius rei infallibile signum est, quòd vrina ipsa, quæ multò tenuior materia est, quàm semen, liberè redditur in iis, qui huiusmodi carunculis molestantur, sed difficulter excernitur, & non eiaculatur, sed guttatim magna ex parte effluit, ac destillat, aut in vnam, vel in alteram partem divaricatur, vel in duas partes finditur, Amat. Lusit. *Curat. Med. cent. 4. Curat. 19.* & aliquando cum tanto conatu redditur, vt etiam egerendi cupiditatem inter meiendum excitet, ani musculo, qui sphincter dicitur, in illo conatu concurrente ad vrinam exprimendam; quæ symptomata multò magis se prodere possunt in emissione seminis, cuius materia, vt dixi, multò crassior est, quam vrina, quæ sua tenuitate, & acrimonia faciliùs sibi parare viam potest. Itaque hoc impedimentum semper facere deberet præsumptionem sterilitatis, cùm sit patens, & reale, & quod magis vrget, non facilè amovibile, vt vnanimiter omnes Practici docent, Ambros. Paræus *sue Chirurg. lib. 18. cap. 22.* Gabr. Fallop. *Tom. 3. suorum oper. lib. de Tumor. Præternat. tract. 1. cap. 33.* Alphonsus Ferrus *libell. de Carunc. cap. 6.* Petr. Forest. *lib. 25. Obseru. 10.* Veritas tamen est, quòd huiusmodi carunculæ, licèt difficulter curentur, & licèt insuper earum curatio periculosa iudicetur, Guillelm. Fabr. *Obseru. lib. 2. cent. 4. Obseru. 54.* & interim vrinam, & spermatis eiaculationem remorentur, tamen, nisi omninò, aut magna ex parte meatum vrinarium obstruant, & iam callosæ, & duræ evaserint, ita vt omnem curam respuant, sanari possunt iuxta tradita à præcitatis Auctoribus, qui diligenter earum curationem sunt prosecuti, cum præservatione à recidiva post earum sanationem, quibus addendus Petrus Pigræus *sue Chirurg. lib. 8. cap. 9.* ita vt non

noo sint iudicandæ absque remedio, vt dixit etiam Rota *in vna Bononiens. fideicommissi de Buccaferreis*, 24. *Maij* 1655. coram R. P. D. Zarate. Imò tametsi id genus carunculæ non sanentur, dummodò ad prædictum excessum non peruenerint, non omninò impediunt generationem: nam præter experientias eorum, qui ab illis curati filios procrearunt, & de quibus etiam ex Petro Foresto mentionem habet Rota *in proximè allegata decisione*, noui ego ipse virum his carunculis per triginta annos, & vlcra molestatum, & absque vlla cura morbum prætereuntem, qui fœcundissimus fuit, licet indesinenter in vrina emittenda non parum angeretur, genuit tamen super fœmellas; vnde generaliter firmandum, carunculas neque coitum vnquam, neque generationem semper impedire.

25 Denique inter impedimenta generandi tam in Viris, quàm in Mulieribus recensetur nimia Corporis pinguedo; nam Auicenna, *lib.*4. *Fen.*7.*tract.* 4. *capit.* 5. inter incommoda prouenientia à nimia pinguedine connumerat sterilitatem, quæ quidem fit in ipsis ob seminis exuperantem humiditatem, & spirituum paupertatem, vt ille docet, sed insuper non generant, quia coitu vti non possunt, cùm prohibeantur ob nimiam Abdominis extuberantiam à carnali coniunctione, &, vt aliàs dixi, occultatur in viris genitale membrum, & in mulieribus vulvæ orificium externum, neque possunt viri peruenire ad requisitam intromissionem in ipsum vterum, quod multò magis difficilè redditur, vbi vterque tam vir, inquam, quàm mulier tumentem pinguedine ventrem habeant. Sed paucula hæc de hoc impedimento sufficiant; nam & aliàs de eodem verba feci.

SVMMARIVM.

1 *Pueri & puella etiam si sint apti ad coitum, non sunt apti ad generationem.*
2 *Ad Matrimonij validitatem vtrum requiratur potentia generandi.*
3 *Decrepitus potens ad coëundum, est potens ad generandum.*
4 *Mulier, quantumuis, vt aliqui opinantur, proprio semine non concurreret ad generationem, deberet tamen concurrere sanguine menstruo.*
5 *Impotentia generandi in mulieribus fit cum per ætatem menstrua fluere desinunt.*
6 *Impotentia generandi aliquando in mulieribus euenit ad corporis insignem refrigerationem.*
7 *Mulieres in coitu deficientes sterilitati obnoxiæ.*
8 *Morbi nonnulli mulieres infœcundas facientes.*
9 *Pinguedo excedens mulieres steriles efficit.*

De impedimentis generandi ex parte mulieris.

QVÆSTIO VII.

MVltò numerosiores causæ sunt impedientes generationem ex parte Mulieris, quam impedientes eandem ex parte Viri, ita vt si de singulis sermo esset instituendus, maximum volumen hoc solùm argumentum sibi vindicaret; nam sunt propemodum infinitæ, vt aliàs dixi. At neque ad rem nostram faceret de singulis peculiariter considerare, vnde de iis tantùm loquar, quæ apparentes sunt, quæque aut summa cum difficultate, aut nullo modo remoueri possunt; hæ namque ad rem Iureconsultorum tantùm pertinere videntur, cùm occasio dubitandi apud ipsos incidit, an mulier possit generare, necne, quod dubium non minimis ex causis excitari potest. Præteritis ergo impedimentis generandi, quæ proueniunt ex impedimentis copulæ carnalis, de quibus iam locutus sum *Quæstione prima, & sequentibus*, & quæ omnia absque dubio multò magis vrgent, videamos primò de impedimentis generandi ob ætatem, quæ vel minor, vel maior est, quàm ad generationem requiratur, & de vtraque affluenter egi, *lib.* 3. *titul.* 1. *quæst.* 2. ad quam Lectorem remitto. Hic tantummodò addam, maximoperè facere ad multorum dubiorum resolutionem, distinctionem impotentiæ coëundi ab impotentia generandi, vtramque enim confundere non solùm Canónistas obseruaui, sed quod intolerabilius est, etiam Medicos nonnullos errore inexpiabili: & ego quidem cum Canonistarum decreta revoluo, illos in ea re distinctiùs procedere optaverim, nam videntur mihi supponere, quòd, quandocunque mulier apta est ad coëundum, apta insimul sit ad generandum, quod non est verum, quia vt in viris euenit, aliqui, vt Eunuchi, apti sunt ad coëundum, non tamen apti sunt ad generandum ob seminis aut absentiam, aut imperfectionem; eodem quoque pacto in Puellis fieri solet, vt antè pubertatem, vel in tempore, quod est pubertati proximum, sint quidem aptæ ad coitum, non autem ad generationem, quia adhuc intra se non generant semen, cuius rei signum est, quod adhuc non menstruantur, nam menstrua, & semen vno eodemque tempore apparent, vt aliàs dixi, quanquam contrarium adstruerim *lib.*4. *titul.* 2. *quæst.*4. *num.*9. firmans ante semen quam menstrua generari, sed, vt ibi addidi, id non modò per modicum tempus antè fieri dicendum, sed etiam tunc temporis non generari, saltem vt plurimum verum, ac perfectum semen; licèt autem in Pueris, ac Puellis possit dici valere matrimonium, quia tametsi de præsenti non sint apti ad generandum, habent tamen proximam dispositionem & aptitudinem, tamen conducibilius iudicaverim determinare, an ad matrimonij validitatem præter coëundi potentiam requiratur etiam potentia generandi, nam si requiratur, vt percurrit Sanchez *de Matrimonio lib.* 2. *disput.* 21. *numer.* 5. certè non videretur, tàm liberè decidendum, quod Puer, aut Puella potens ad coëundum possit contrahere Matrimonium, quasi sola coëundi potentia sufficiat, cùm tamen non possit Puer, aut Puella non apti ad generandum, matrimonium consummare, si ad Matrimonij consummationem requiritur copula apta ad generandum, Sanchez *vbi proximè*. Si ergo Puer, aut Puella potens ad coëundum, & non ad generandum, non potest consummare Matrimonium, frustrà ad illud consummandum coniunguntur; idcircò enim requiritur in consummatione Matrimonij potentia ad generandum, quia per generationem, quæ ex miscella vtriusque seminis in vnum succedit, vir, & vxor efficiuntur vna caro, iuxta illud Genes.*cap.*2.*vers.*24. *Et erunt duo in carne vna*, nam quid illud est, virum & vxorem effici vnam carnem? num simplex vtriusque coniunctio per membra generationis? nequaquam, nam frustratoria est hæc coniunctio, nisi ex ea sequi possit generatio, aut semina vtrinque decisa non commisceantur ad concipiendum fœtum; si enim aliter res se haberet, iam Eunuchi, & quicumque concumbere possunt, etiam si semen non emittant, possent licitè contrahere matrimonium, quia per simplicem copulam carnalem consequerentur Matrimonij finem, vna caro effecti; sed hoc à veritate est alienum, vbi ergo ex coitu nulla est spes generationis ex eo, quòd semina coniugum simul non concurrant, neque vniantur, cùm adhuc intra corpus non sint

prodd

producta, non possunt vir, & vxor effici vna carn, & sic non possunt Matrimonium consummare. Ex quibus deducamus, Matrimonium inter coniuges, qui per teneriorem ætatem intra se adhuc semen non generant, non posse dici consummatum, quovsque semen generent; nisi huic difficultati obstaret, quòd impotentia hæc seminandi non naturalis, neque extra spem est, sed temporanea, & facilè procedente ætate superabilis. Interim non valeret contra prædicta obiectio, quæ fieri posset de Matrimonio inter Decrepitos; quia quandocunque Decrepitus contrahit matrimonium non præsumitur potens ad generandum, nam quotiescunque Decrepitus est potens ad coeundum, potest præsumi potens ad generandum, cùm ex Aristotelis auctoritate, & ex quotidiana experientia habeamus, virum in quacunque ætate generare posse, dum possit coire, & semen emittere; quæ tamen limitatione indiget. Nec quenquam deterreat id, quod dixi nimitum tàm in Mare, quam in Fœmina requiri seminis intra se generationem, si ex eorum copula sequi debeat generatio, si fortè quis ex propria hæresi, vel ex Aristotelis, & sequacium auctoritate persuasus, vt Navarra *lib.4. cons. Tit. de frigid. & malef. cons.3.* & plures Cannonistarum, velit, semen fœmineum non concurrere ad generationem (nam fuot qui eam opinionem mordicus tuentur, præsertim ii, qui parùm in Medicina, ac præsertim in re Anatomica versati fuot, ne sensibus quidem acquiescentes) quoniam dato etiam, quòd vllam veritatem eorum opinio haberet, nempe quòd semen fœmineum non requiratur ad generationem, tamen vbi non esset necesse, Puellam in copula carnali concurrere proprio semine ad generationem (vt ex necessitate Naturæ est necessarium) necessarium esset, vt concurreret sanguine menstruo; at verò ante menstruorum productionem Puellæ ad coitum quidem aptæ fuot, non ad generationem, cùm ad coitum duodecimo anno, & fortè vndecimo sint aptissimæ, ad concipiendum autem non nisi à decimo quinto ad quadragesimum, Aët. & Soran. *serm.16. cap.7.* Amat. Lusit. *cent.6. cur.48.* Qoia noo antè hoc tempus vt plurimum menstruantur, vt sæpè aliàs dixi: vnde cùm sponsi per copulam carnalem effici debeant vna caro, vt matrimonium dicatur consummatum, idque fiat concursu seminis ex parte vtriusque, aut si mauis, ex concursu seminis virilis, & sanguinis menstrui secundum horum opinionem, iam patet, oon posse Puellam antequam menstrua sit experta, neque item Puer, antequam semen ferat, matrimonium consummare, etiamsi coitu coniungantur, & sic, nisi quid, vt dixi, opeteretur proxima dispositio ad generandum ex vtraque parte, non dicetur matrimonium voquam consummatum, nisi Puer seminet; & Puella aut seminet simul, aut menstrua experiatur. Hæc ergo Canonistis discutienda propono, nec quicquam, nisi quod ex arte mihi certò innotescit, determinare ambigo, sed ipsis omnia ex Canonum decretis dissolvenda relinquo.

Quoad ætatem maiorem respectu potentiæ generandi, omissis, miraculosis quibusdam enarrationibus, quibus nonnulli mirum in modum capiuntur, & inuiolabilem fidem habent, firmis remanentibus iis omnibus, quæ aliàs in medium adduxi, quoad mulieres illud tantùm repetere hic non desistam, eam impotentiam non solùm præsumptiuè, sed omni procul dubio, & absque vlla hæsitantia illis aduenire post menstruorum cessationem per ætatem maiorem factam, quæ plurimum quinto supra quadragesimum, vel ad summum quinquagesimo anno euenit, ita vt, cessantibus per ætatem maiorem menstruis, mulier naturaliter concipere non possit, sed tantùm ex miraculo, vt de Sara & Elisabetha factum in Sacris enarratur. Quòd si aliquæ etiã in quinquagesimo, & vltra cóceperint, oportuit illas etiam tunc temporis menstrua pati, & si secundùm Naturæ ordinem id factum est, nam in aliquibus menstrua vltrà quinquagesimum protogari coostat, & annosiores matronas menstruari, & concipere, ego quoque obseruaui; iam verò nobilem matronam tractaui, quæ vix duodecimo anno ætatis suæ aduentante affluenter menstruari cœpit, & secundo suprà quinquagesimo adhuc menstruabatur, licet Marito iuncta non conciperet, sed hæc per anteactos annos, quinto post quadragesimum, si rectè teneo, adeò vehementi menstruorum fluxu molestata fuit, vt interdum spatio viginti quatuor horatum plusquam libras decem sanguinis spumosi eiecerit, ex qua euacuatione factum est, vt Animi defectione, & pulsus abscissione prehenderetur, ac tota frigida relinqueretur, nec nisi post plures dies ad pristinum vigorem rediret: sed cùm post hæc non adeò affluenter purgaretur, sensim menstrua secundo post qoioquagesimum anno disparuere.

Iam vero eædem causæ facientes impedimentum generationis in viris ob corporis insignem refrigerationem, vt immodicæ omnes euacuationes Arte, vel sponte procuratæ, vel etiam ex accidenti, vt quæ ex vulneribus magnis euenire solent, faciont etiam impedimentum generandi in mulieribus; nisi illud obstet, quod mulieres sunt sanguinis feracissimæ, licèt frigidiusculus sit, qui ad vterum per singulos menses demandatur, vnde potest illum aliqua ex parte excalfacere, & sic impedimentum aliàs proueniens ab immoderata aliqua euacuatione, aliquo pacto minuere, & hanc fortè ob causam nulla ab aliquibus mentio facta est de sectione venarum post Artes in fœminis, vel fortè quia in iis multò minùs, quàm in viris hæc experientia respondet, nam & in ipsis viris irritatam vt plurimum fieri in superioribus iam contrariis experientiis confirmaui. Sed neque varices io fœminis, vt in viris vllum impedimentum conceptioni afferunt, cùm etiam deràrò in ipsis obseruentur, vt Practici testantur, neque item carunculæ in pudendo muliebri vllam suspicionem afferre possunt impedimenti in concipiendo, nam in collo tantùm ipsius vteri fiunt, quo in loco aliqualem tantùm dolorem in coëundo præbere possunt, impedire autem conceptionem nequaquam: licet Ioubertus apud Schenck. *lib 4. Obseru. tit. de vtero*, obseruauerit causam sterilitatis in quadam muliere tuberculum fuisse Pisi magnitudine vteri collum interiùs obsidens, sed hic morbus alterius naturæ certè erat à carunculis, de quibus sermo est.

Sed hac occasione de dolore in coëundo molestante arrepta, prætereundum sicco pede non est id, quod nonnullis fœminis iotet coëundum accidit, nempe quòd absque vlla causa manifesta impensè doleant, quin etiam animo deficiunt, & in syncopem labuntur, de quibus Priscian, *in Harmonia, Gynec. cap.19. num.2.* qualem casum habemus apud Hippocratem *lib.5. Epidem. text. 25.* similemque apud Marcellum Donat. *lib.4. de Historia Med. mirab. capit. 17.* Insuperque alium similem ego ipse offendi, quem cum prædictis retuli aliàs *lib.7. tit.3. quæst.5. num.7.* has non concipere; & mu

& mulier illa Lariſſæa Dyſeridis ancilla, & Angela, quam ego novi, atteſtari poſſunt; de illa enim Hippocrates refert, *Neque concepit vnquam*: hanc ſcimus nos ſterilem perpetuò fuiſſe, idemque contigiſſet duabus illis fœminis, de qoibus Franciſcus Valleſc. *in comm. prædict. Hippocratis*, ſi Venere vſæ fuiſſent: habebat enim vtraqoe eandem ſterilitatis cauſam, quam habuit Dyſeridis ancilla, nempe lapidem io vtero coagmentatum, vt eius lapidis eiectione ab vtero notum fecerunt: in reliquis autem cenſendum eſt, tam magnum, ac inſigne ſymptoma magnam ſubeſſe cauſam præſupponere præternaturalem io ipſis genitalibus mulierum facilè conceptionem omni ex parte impedientem.

8 Sunt porrò ex morbis mulierum aliqui ex iam commemoratis coitum impedientibus, qui non ad eam magnitudinem deveniunt, vt coitum hactenus impediant, còm tamen omninò impediant conceptionem, ac ſteriles molieres efficiant: huiuſmodi ſunt Tumores aliqui incipientes, atque ipſum vteri corpus obſidentes; vlcera non adhuc in malignam naturam degenerantia, nec magnitudine excedentia, fluores materiarum albarum, qui ab ipſa vteri facultate imbecilla reddita procedunt, ipſius vteri Paralyſis, & id genus alij, qui omnes, etiamſi non certum impedimentum conceptioni præbere poſſint, ſemper tamen maximam facerent præſumptionem ſterilitatis: cui etiam parem faceret vteri deſcenſus, etiamſi facilè ad locum ſuum remearet, ſed eadem poſtea facilitate, ac minima quaque ex cauſa relaberetur, tunc enim ob nimiam exuberantem vteri ipſius humiditatem & lubricitatem, eiuſque ligamentorum relaxationem & imbecillitatem, neque conceptio ſperari poſſet, neqoe ſi vllo modo ſequeretur, portari ad multum tempus fœtus poſſet quin excideret, iuxta id quod ſcriptum reliquit Hippocrates *l. 5. Aphor. 45.* vbi mulieres quæ ſecundo, aut tertio menſe ſine occaſione manifeſta abortiunt, vteri acetabula plena mucoris habere docet quæ non poſſunt præ pondere fœtum continere ſed diſrumpuntur. Quod multò faciliùs accideret io caſu propoſito, vbi non vteri acetabula tantùm, ſed ipſum vteri corpus mucore & humiditate nimia refertum reperitur. Illud tamen verum eſt, non eſſe tale impedimentum ſine remedio, nam validis remediis ad ipſum vterum exſiccandum, ac roborandum antea adhibitis, ſuo loco deinceps retinetur peſſariis quibuſdam, de quibus iam mentionem habui.

9 Non minorem, ſed fortè certiorem ſterilitatis & impotentiæ concipiendi cauſam haberent mulieres, ſi nimia pinguedine extuberarent; nam apertis verbis *citato l. 5. Aphor.* Hippocrates *Aphor. 46.* docuit, Mulieres præter naturam craſſas non concipere; reddens eius rei rationem. Et *lib. de Natur. muliebr. n. 19. Si craſſefacta*, inquit, *fuerit mulier præter naturam, non concipit ventre.* Et hoc non tantùm ob id, quod difficulter ob ventris extuberantiam virum admittere poteſt, ſed etiam quia dato quòd virum admittat, ſuperfluens humiditas, & venarum anguſtia, & vaſorum omnium à pinguedine compreſſio, non permittant illam vtero concipere, & idcirco vniverſaliter loquendo, Mulieres pingues conceptioni minùs habiles, quàm cæteræ, vt vnanimiter cum Hippocrate Medici omnes docent. Igitur vbi caſus detur, in quo ambigatur, an mulier potuerit concipere, necne, craſſities præter naturam ſemper faciet maximam præſumptionem pro parte negativa.

[Ad *hunc Titulum* refert Gaſp. Bravo *Conſult. I.* pro propugnanda potentia quorundam Cachectorum editam pro Collegio Medicorum Valliſoletanæ Academiæ: & *Conſult. VIII.* de Impotentia Viri ex maleficio.]

LIBRI NONI TITVLVS QVARTVS,

DE RESIGNATIONE BENEFICIORVM.

QVÆSTIO Vnic.

SVMMARIVM.

1 *Cauſæ, ob quas Ordinarij poſſunt admittere reſignationem beneficij, de quibus Medicus poteſt conſiderare.*
2 *Senex quis dici debeat ad effectum, vt reſignatio poſſit admitti.*
3 *Decrepitus quando incipiat.*
4 *Non omnes eodem numero annorum poſſunt dici Decrepiti.*
5 *Iudex in nullo caſu poteſt ad libitum arbitrari.*
6 *Pro Decrepito ad effectum reſignandi beneficium, quis declarari poſſit.*
7 *Poſt ſeptuageſimum annum non intrat Iudicis arbitrium, an quis Decrepitus dicendus ſit.*
8 *Valetudinarij qui dicantur.*
9 *Valetudinarius ad effectum reſignandi beneficium quis dicatur.*
10 *Tam infirmitas; quàm valetudo ad effectum reſignandi debet eſſe perpetua.*
11 *Infirmus & corpore impeditus differunt.*
12 *Lepra & Pſora pro vna eademque infirmitate ſumi poſſunt.*
13 *Lepra mundiſſima in Sacro textu Levitici quænam fuerit.*
14 *Peculiare Lepræ veræ ſignum eſt, vt caput etiam, & faciem deſœdet.*
15 *Paralytici, qui vnicam partem paralyticam habent, an habeant iuſtam cauſam renuntiandi.*
16 *Apoplecticus quando habeat iuſtam cauſam reſignandi.*
17 *Epilepticus quando poſſit reſignare, item & vertiginoſus.*
18 *Morbo Gallico detenti quomodo reſignare poſſunt.*
19 *Manuum tremor & Chiragra, non ſunt idem morbus.*
20 *Non modò cæcitas perfecta, ſed alij etiam leviores oculorum morbi ſunt iuſta cauſa reſignandi.*
21 *Claudi qui ſunt irregulares, qui non.*
22 *Gibboſi omnes an ſint irregulares.*
23 *Hernioſus repellebatur antiquitus ab adminiſtratione in templo, & quid de præſenti.*

CVm olim in reſignationibus beneficiorum coram Ordinariis extra Romaná Curiam factis, aliquando fraudes intervenirent (fiebant enim pro cuiuſque arbitrio, nullis, vel certè levibus de cauſis, & temerè admittebantur) Pius V. Sanctiſſimæ memoriæ peculiari conſtitutione incipiente, *Quanta Eccleſiæ Dei, &c.* ſancivit, ne Ordinarij re-

signationes huiusmodi admitterent absque aliqua ex inibi enumeratis causis, inter quas nonnullæ re-**1** censentur, de quarum valore Medicus iudicium suum interponere potest, nimirum senium, valetudinem, corporis impedimentum, aut vitium. De his ergo aliquid in medium afferre non pigebit, cùm nonnulla occurrere possint, quæ in ea re dubium excitare valeat, ex Medica officina discutiendum.

Flamin. Paris. *de Resignatione Beneficiorum, lib. 5. quæst. 6.* has causas prosecutus quidem est, quæ tamen à nobis peculiarem animadversionem exposcunt.

Primò ergò de senectute loquamur, circa quam ponderandum, Pontificem non inducere pro legitima causa admittendi resignationem simplicem senectutem, sed senectutem decrepitam, vt per ea verba, *Qui aut senio confecti*: satis suam mentem patefacit, vnde videbatur incessum dubitari, quis ad hunc effectum resignandi dici debeat senex? Quia, **2** licèt aliàs Iudicis arbitrio relinquatur, quis dicatur senex, & præcipuè ad hunc effectum; vt per Parisium *loco citato num. 7.* & iure, quia ætates non numero annorum, sed viribus mensurantur, vt millies dictum est: Galen. *lib. 6. de san. tuend. cap. 2.* tamen **3** vbi de Decrepitate agatur, quæ sexagesimo quinto, aut septuagesimo anno suum initium habet, non debet intrare Iudicis arbitrium, cùm neque post sexagesimum relinquatur Iudicis arbitrio decidendum, quis dicatur senex; Abb. *in c. Quoniam frequenter, num.* 18. Quia post prædictum terminum communiter Ætas pro deplorata habetur: Cardan. *lib. 2. Controv. Medic. tract. 5. contr.* 10. Tamen hoc non obstante certum est, non posse omnes vno, eodem-**4** que annorum numero dici Decrepitos, cùm neque omnes eodem annorum numero possint dici senes, nam & Senes, & Decrepiti ex virium constantia, aut imbecillitate dicuntur, quæ non in quibuslibet personis pariter vigent, aut deficiunt, & idcircò id ipsum Iudicis arbitrium requirit, nisi vir adeò sit effœtis viribus, vt absque alia ponderatione se talem esse prodat, vt illi adaptari possit hæc conditio, quòd sit senio confectus, vt Pontificis constitutio requirit, ad hoc vt ex iusta causa resignare quis possit.

5 Quòd si aliquando Iudicis arbitrium requiratur, certum est, quòd Iudex neque in hoc, neque in alio quocunque casu indifferenter, & ad libitum arbitrari debet, cùm semper necesse sit, eius arbitrium aliunde regulari, sive plenum sit (nam & hoc à dolo alienum esse oportet) sive regulatum, in quo Iudex Animi sui sensum iure, ratione, & æquitate debet per sententiam patefacere, Menoch. *de Arbitr. Iud. lib. 1. quæst. 6. per totam.* Inspicere ergo debet Iudex in hoc casu vna ex parte resignantis robur, alia verò ex parte munerum qualitatem, ad quæ Resignans **6** obligatur, & tunc suum arbitrium interponere. Itaque pro Decrepito ad hunc effectum declarari potest vir in sexagesimo quinto anno, si quotidie celebrare debeat, si adesse assiduè in choro, & sic de singulis; Contra si semel in mense, aut etiam singulis hebdomadis celebrare tantum, absque alio onere, teneretur eiusdem ætatis homo, nequaquam pro Decrepito acceptabitur, neque idcircò eius resignatio erit admittenda, etiamsi fortè velimus, locum habere opinionem Menoch. *vbi suprà lib. 1. cas. 59. n.* 2. volentis, non intrare Iudicis arbitrium **7** ad decidendum, an quis Decrepitus dicendus sit post septuagesimum annum, quia difficile est in ea ætate servari sufficienter vires ad satisfaciendum obligationibus quibuscunque etiam levioribus.

Quoad secundam causam, ob quam Ordinarius potest admittere beneficij resignationem, quæ est valetudo, videndum quisnam hîc pro valetudinario sit intelligendus. Paris. *loco citato num. 9.* cum Innocentio, Ioan. Andr. & Abb. videtur confundere valetudinarium cum infirmo, cùm in rei veritate valetudinarius ab infirmo differat, vnde nequaquam acceptanda est valetudinarij descriptio ab ipsis tradita, quam ego alias reprobavi *lib. 2. tit. 2. q. 15. num.* 13. vbi etiam quis verè sit valetudinarius demonstravi, respuens simul opinionem Mercurial. *lib. 4. de Art. Gymn cap* 8. volentis valetudinarios esse ipsos infirmos cum à morbo se recolligunt, ita vt valetudinarios cum convalescentibus confundat; Dicebam **8** ergo, valetudinarios dici qui propter corporis imbecillitatem facilè & frequenter, ac minima ex causa ægrotant, quæ imbecillitas vel à Natura esse potest, vel ab accidenti, & est vel totius, vel alicuius partis, maximè principis, vt exempli gratia, si quis habeat caput debile, vnde ex minima mora sub Sole, ex ventorum flatibus, ex levi inedia, ex interrupto somno consueto, & id genus aliis levioribus ex causis capitis dolore non aspernabili molestetur, talis, inquam, **9** Valetudinarij nomen meretur. Itaque in hoc casu valetudinarius ille iudicabitur, qui ex ipsa satisfactione sui muneris facilè ac frequenter ægrotare potest, vt si propter eandem capitis debilitatem ex assidua præsentia in Choro, ex quotidiana Missæ celebratione, ex ipsa divinorum recitatione, aut alia simili ex causa dolore capitis prehendatur, qui illum obligationi suæ integrè satisfacere non permittat. Iure ergo huiusmodi renunciationem tanquam valetudinarij Ordinarius admittere poterit.

10 Sed notandum, quòd quomodocunque accipiatur nomen Valetudinarij, nimirum vel pro ipso infirmo, vel pro convalescente, vel pro eo, qui facilè ægrotare paratus est, semper debet infirmitas, & convalescentia, & valetudo esse perpetua, & absque spe sanationis, vel meliorationis ipsius status valetudinarij; nam vbi spes adsit sanationis vel meliorationis huiusmodi, vnde brevi possit valetudinarius redire ad sua munia obeunda, irrita evaderet renunciatio, & ab Ordinario nequaquam admittenda, nisi iustus adesset timor, quod ex ipsa exercitatione munerum beneficij, morbus, aut valetudo repullularet, vt exempli gratia, si beneficiatus chronicis febriculis, ac naturalium viscerum obstructionibus laborasset, & ex assidua præsentia in Choro timeret reincidentiam in morbum, & malam valetudinem, ex qua in Cachexiam, vel in Hydropem labi posset, tunc enim etiamsi præsentes febriculæ, & obstructiones sanabiles essent, ex periculo tamen reincidentiæ & maioris morbi, haberet iustam causam renunciandi, & Ordinarius absque nulla hæsitantia posset renunciationem admittere.

Ad valetudinem sequitur corporis impedimentum, aut vitium: Parisius *loco citato à num. 16. ad plures seqq.* dum decidere vult, quisnam dicatur corpore impeditus, aut vitiatus, non satis se explicat, & cum per exempla quædam rem declarare satagit, non videtur metam attingere; quoad corporis enim impedimentum satis patet, omnem morbum habere secum aliquod corporis impedimentum, imò plerique morbi sunt, qui multò maius impedimentum corpori præbent, quàm nonnulli ibi pro exemplo ab ipso adducti, vnde non videtur distinguere inter hominem corpore impeditum & morbosum, ac satis fuisset illi hoc modo determinare, corpore impeditum intelligi Hominem morbo ita detentum, vt impediatur sui beneficij obligationibus satisfacere.

Dicen

11 Dicendum ergo videtur, Pontificem in constitutione sua distinguere inter infirmum, & corpore impeditum in hoc, quòd infirmus sit, qui ob aliquem morbum est impeditus: corpore autem impeditus est, qui ob alicuius, vel aliquorum membrorum malam constitutionem non potest satisfacere obligationi sibi à beneficio iniunctæ, vt, exempli gratia, insigniter claudicans, alterutrum, aut vtrumque brachium contortum habens, manu mutilatus, & id genus alij membrorum defectus, quorum exempla affert ipse Parisius, cùm de corpore vitiatis verba facit, distinguens eos ab iis, qui corpore sunt impediti, inter quos numerans Leprosos, Psora obsessos, Apoplecticos, Epilepticos, Lunaticos, aliosque, non videtur ex ratione id facere, cùm tales infirmi potiùs dici debeant, non corpore impediti; vnde ex mea sententia sicuti distinguendum est inter infirmos, quos Parisius corpore impeditos esse dicit, & eos, qui verè sunt corpore impediti, sic corpore impediti, & corpore vitiati inter se distinguendi. Sunt ergo causæ legitimæ renunciandi beneficium, de quibus Medicus quoque considerare potest, iam prænominatæ, quas cùm Parisius dilucidare vellet, vsus est quibusdam exemplis, quæ, vt mihi videtur, minùs ad rem faciunt, de iis tamen aliquid adiicere operæpretium duco, cùm non leuem aliquando dubitationem excitare possint.

12 Et primò quoad Lepram & Psoram, quarum exempla ille in medium profert inter eos, quos dici putat corpore impeditos, adnotandum, vtramque infirmitatem pro vna, eademque sumi posse, cùm parùm differant, & licet Psora sit aliquantò leuior, quàm Lepra, tamen quia facilè in Lepram abit, non minùs quàm ipsa Lepra iusta causa euadit renunciandi beneficium. Non est tamen æqualiter iusta causa quædam Lepræ species, quam facer textus Leuiciti *cap.* 13. Lepram mondissimam appellat, & de qua Vallesi *in lib. de sacr. Philos. cap.* 8. quia licet hæc Lepræ nomen sortiatur, tamen & benignitate humorum & curationis facillitate cæteras species longè exuperat. Sed non absque multa admiratione factum textum percurrere mihi licuit, qui narrans, quomodo hæc Lepra hominem inficiat, dicebat: *Sin autem effloruerit discurrens Lepra in cute, & operuerit omnem carnem à capite vsque ad pedes, quicquid sub aspectum oculorum cadit, considerabit eam Sacerdos, & teneri Lepra mundissima iudicabit, & idcircò Homo mundus erit.* Quomodo enim, inquam, in tanta humorum colluuie dicemus, Hominem mundum esse, præsertim Lepra etiam caput, & faciem obsidente? Certum namque est,

14 hoc esse veræ Lepræ peculiare signum, nempe si non solùm occupet totum corpus, sed etiam caput, & faciem defœtet, & idcircò ex Medicis sunt, qui nolunt posse dici veram Lepram illam, quæ faciem, & caput non coopetiat, Bernardin. Gordon. *in lib. Med. part.* 1. *capit.* 31. *versic. Ista materia.* Vnde Vallesij opinio, quòd ideò huiusmodi Lepra dicatur mundissima in Sacro Textu, quia copiosa materiæ expurgatione ostendit internas partes esse ab infectione liberas, non videtur verisimilis, quia in quacunque Lepra, & maximè in vera, fit copiosa illa materiæ expurgatio ab intra ad extrà, sed quandocunque materiæ excretio fit ex robore ipsius Naturæ, fit per loca consueta, & magis ipsi Naturæ familiaria, at in affectibus hisce Natura solet quidem per totam cutem se exonerate, intacta tamen facie, quæ tamen demum inficitur, cùm non solùm à copia, sed à materiæ malignitate obruitur? præterquam quod materia producens Lepram cum sit melancholica & exusta, nunquam sursum à Natura demandatur, nisi à violentia prauitatis sursum in faciem & caput irrepat. Dicendum fortè videtur, Sacrum Textum sumpsisse Lepræ nomen latissimè, ac Lepram mundissimam vocasse infectionem quandam cutaneam, carnes non defœdantem, vnde neque pilorum mutationem, neque ipsam Leptam humiliorum cute, & catne reliqua reperiri vult, idcircò vtitur eo loquendi modo, *si autem effloruerit*; quasi extimam tantùm cuticulam obsidens, & quæ facilè cedere est apta, vnde neque asperitatem in ea adesse memorat, sed discurrendo relinquere subiectam carnem naturali colore dotatam, ac fortè de quadam cutanea infectione intelligit, variolis, aut morbilis simillima, licèt contendat aliquis neque Variolas, neque morbillos tunc fuisse notos; ego verò dico fortè his simillimam infectionem Sacrum Textum intelligere, quia verè in his affectionibus efflorescere videtur cutis, & repente totum corpus, & quicquid sub aspectum oculorum cadit, inficere.

15 Quoad Paralyticos adnotandum, eos in vnica parte interdum affici, cuius vsus ad ministrandum non est necessarius, vt exempli gratia, sicut qui caput tantùm tremulum habent, de quibus non videretur sit liberè pronunciandum, quòd ex ea causa Ordinarius posset eorum resignationem admittere, quia reliqui corporis vsum, quo indigent ad ministrandum, liberum habeant. Veritas tamen est, quòd licet aliqui paralysim tantùm capitis patiantur, habent tamen proximam causam communicandi ægritudinem cæteris membris, sitisque est caput, quod cætera omnia membra regit, tam insigniter malè affici, vnde iudicandum habere huiusmodi Paralyticos iustam causam resignandi.

16 De Apoplecticis discutiendum esset, an sufficiat ad iustificandam causam resignationis, quod Homo semel, aut iterum Apoplecticum symptoma passus sit; nam sunt qui Apoplexia semel prehensi, ab ea sese recolligunt, & in posterum sani viuunt, vnde non videretur ob vnicum Apoplexiæ insultum resignationem ab Ordinario esse admittendam. Videtur ergo dicendum; quòd si cessante Paroxysmo Apoplectico nulla corporis pars insigniter læsa remaneat, nec vllum membrum sensu, aut motu orbatum, aut Paralysi affectum, nec relicta videatur vlla dispositio reincidendi, Apoplexiæ insultus iam prægressus non sit iusta causa resignandi. At verò vbi aut insignis corporis imbecillitas, & mala valetudo, & alicuius, vel aliquorum membrorum paralysis ab Apoplexia remansit, homo habet iustam causam resignandi non modò respectu status præsentis, sed respectu timoris recursus eiusdem paroxysmi: quando ergo Iureconsulti dicunt Apoplexiam impedire quò minùs aliquis ad sacros Ordines promoueri possit, Rota *in Florentin. Canonicatus Iunij* 1630. *coram Verospio n.* 9. intelligendum de Apoplexia relinquente post se sui insultus reliquias.

17 Idem dubium excitari posset de Epilepticis, cùm verisimile non sit, Pontificem voluisse, esse admittendam beneficij renunciationem eius, qui semel, aut iterum Epilepsiam passus est, sed eius tantùm qui frequenter, ac leni ex causa ab illa molestatur, ita vt periculum sit, ne inter satisfaciendum muneri, ad quod obligatur, eius insultu corripiatur, vt maximè timendum est in iis Epilepticis, qui Lunatici appellantur ex eo, quod ad Nouilunia, vel

vel Pleniluoia symptomate Epileptico corripiuntur, vel etiam frequentiùs & terribilius, ac minima quoque ex causa. Sed qui rarissimè hoc symptoma patiuotur, nisi habeant oaturalem propensionem ad illud incurrendum, oon habere iustam causam resignandi; vnde oeque ab Ordioario admittenda. Neque enim semper verum est id, quod Rota dicebat *in Bononiens. Professionis 9. Decembr. 1610.num. 19.* nimirum impossibile esse, morbo cadoco obnoxium frequentissimè non cadere, cum, vt dictum est aliàs, aliqui semel, aut bis io toto vitæ curriculo ex eo morbo eeciderint, Rotam autem locutam esse existimandum de morbo caduco graui & confirmato. Habere autem Homines naturalem propensioneo ad hunc morbum elicitur ex consideratiooe aspectus, & oculorum, & ex obseruatione facta in erroribus per eos commissis in victus ratione; habent eoim aspectum melancholicum, oculos obtenebratoa, colorem fuscum, & si à Sole, vel à ventris, vel à ciborum & potuum prauitate, & copia non abstineant, facillimè vertigine, aut ipso symptomate Epileptico infestantur.

Sed & vertiginosi, oempe qui frequenter, & minima ex causa ooo leuem vertiginem patiuntur, habent tanquam ipsi Epileptici iustam causam resignandi beneficia, quia habent proximam dispositionem ad Epilepsiam, & facillimè euenit, vt huiusmodi vertigines io Epilepsiam terminentur, vt practici omnes testantur Gal.*lib. 3. Aphor.* 17. Auic. 3. 1.*doct.* 5.*cap.* 1. Mercat *de intern. morb. cur. lib.* 1.*cap.* 9. Sennert. *lib.* 1.*Pract part.* 2.*capit.* 4. Mercurial. *Pract. lib.* 1.*cap.* 11.

18 De iis porrò, qui morbo Gallico laborant, non adeò ieiunè pronunciandum, sed facta distinctione inter morbum leuem, grauem, & grauissimum, & inter morbum, qui manifestum se per signa euidentia externa facit, & illum, qui nullo simili sigoo se prodit; nam certum est in leui morbo, neque vllo signo externo conspicuo non posse admitti beneficij resignatiooem; io graui autem, & grauissimo, & in eo, qui per sigoa externa maoifestatur, esse admittendam. Signa autem euidentiora sunt dolores capitis, aut Artuum de nocte magis affligentes, vlcera maligoa maximè in ore, & palato, raucedo perpetua, tumorea, & gummata membrorum, depilatio maximè barbæ, & superciliorum, & id genus alia. Non est tamen morbus Gallicus etiam grauis ob contagium iusta causa resignandi, vt vult Parisius, quia non tam facilè communicatur hic morbus vt ille credit, sed tantum per coitum, & longam, arctamque conuersationem, & maximè inter Homioes sexu differentes.

19 Deoique Parisius affert octauum exemplum eius, qui habet manus tremulas & Chiragram, confundens manuum paralysim cum Chiragra, qui affectus toto cœlo inter se differunt, ac de Paralysi iam supra dictum est. De Chiragra non est quod aliquid addamus, nisi tunc illam esse legitimam causam resignandi, cùm ex eius violentia manus ad motum fiunt impotentes; nam aliàs si quis dolores Chiragricos aliquando pateretur, iisque remittentibus liberum habeter manuum vsum, non haberet iustam resignandi causam, qoia impedimentum oon esset perpetuum, vt requiritur Illud tamen inficiari non debemus, Chiragram nunquam solum ægrum afficere, sed semper cæterorum articulorum doloribus associari, vnde consequens est, Chiragricum habere semper iustam renunciandi causam.

Prosequitur deinceps Parisios quartam causam, ex qua Ordinatius potest admittere beneficiorum resignationem, quæ causa comprehendit eos, qui corpore sunt vitiati, nempe qui externorum membrorum priuantur aliquo, aut pluribus, vel ea habent ioutilia, aut aliqua insigni labe dcfœdata, afferens nonnulla exempla, vt de Cæcia, de Claudis, de Gibbosis, & aliis huiusmodi: & de Cæcis 20 non est, quòd quicquam adnotemus, nisi quòd non mudo consummata, ac omnimoda cæcitate detenti habent iustam causam renunciandi beneficia, sed etiam qui insigniter visionem læsam habent, & pannis, nubeculis; adstrictione, vel dilatatione pupillæ, & aliis huiusmodi morbis impeditam. Non sic autem pronunciandum de Claudis: nam 21 vbi modicè, & non indecorè quis claudicet, non habebit iustam causam resignandi, quemadmodum irregularis ooo dicitur esse claudus; qui ad ambulandum non indiget baculo. Summa Syluestr. *verb. Corpore vitiatus, numer.* 5. Summa Ang *verb. eodem numer.* 30. Nauarr. *in Manual. sacerd. cap.* 27. *numer.* 199. quod quidem ita accipiendum si ad solam claudicationem respiciamus, nam alias potest claudus non indigere baculo, & tamen turpiter claudicare, vnde respectu eius turpitudinis erit irregularis; quia tales ex eorum nomero suot, de quibus Hippocrat. *lib. de Articul. sect.* 4 *numer.* 76. dicebat, eos claudicationis figuram turpem necessariò incurrere. Idem de Gibbosis videtur determinandum, oam modica gibbositas, oec magnam turpitudinem afferens, noo esset pro causa iusta resignationis admittenda, quemadmodum non prohibet Homioem à promotione ad Sacra, & ad eorum administrationem, Summ. Syluestr. *vbi supr. verb. & num. eod.* Qui verò cupit notum habere, quænam gibbositas maiorem, aut mioorem deformitatem, aoe maius, vel minus incommodum secum habeat, videat quæ attolimus *lib.* 8.*q.tit.* 1.*q.* 15. *num.* 5.*& seqq.*

Sed præter eos, qui corpore vitiati sunt, quos nominat Parisius, de aliis generalem mentionem habens, essent oonnulli, qui dubium aliquod excitare possent, de quibus tamen nihil addam, si modò de Herniosis aliquid adducere liceat; nam in Lege Veteri *Leuit. cap....* inter morbos, ob quos Homioes repellebantur ab admioistratiooe in Templo, recensetur etiam Hernia, quam tameo præbere iustam causam resignandi, oon tam liberè admittendum, cùm constet Herniosos aptis subligaculis sibi cauentes io oulla operatione impedimeotum habere, prætetquam quod, cùm hoc vitium facilè contegatur, nulla indecentia, aut turpitudo ex ea emanare potest: vnde non videtur nobis Veteris Legis rigore opus esse.

LIBRI

LIBRI NONI TITVLVS QVINTVS,

DE TERMINO SVMENDÆ EXPERIENTIÆ eorum, qui de Peste suspecti sunt.

Appendix ad Titulum Tertium Libri Tertij.

SVMMARIVM.

1 *Pestis suspecti per quadraginta dies detinentur segregati.*
2 *Terminus acutorum morborum est quadragesimus dies.*
3 *Morbus acutus habet suum motum celerem.*
4 *Pestis venenum secundùm aliquos potest latitare in humanis corporibus per duos menses.*
5 *Pestis venenum non semper est vnius naturæ.*
6 *Quadragenarius terminus ad sumendam experientiam eorum, qui de Peste sunt suspecti, diuturnior est, quàm conveniat.*
7 *Terminus quadragenarius respectu vestium, & aliarum rerum de Peste suspectarum, aut non est sufficiens, aut est nimis excedens.*
8 *Quadragenarius terminus respectu corporis infecti, vel non est necessarius, vel est nimis diuturnus.*
9 *Terminus quindecim dierum ad sumendam prædictam experientiam est etiam nimis diuturnus.*
10 *Terminus sumendi experientiam de Peste suspecti non potest rationabiliter definiri.*
11 *Quomodo & quanto tempore sumenda huiusmodi experientia.*
12 *Cautela in aliquibus personis adhibenda.*
13 *Calida venena motum habent celerem, & impetuosum, frigida verò tardum ac lentum.*
14 *Pestis venena quoad primas qualitates omnia sunt vnius eiusdemque rationis, nempe calidissima, & maxima activitatis.*
15 *Non omnes de Peste suspecti eodem dierum numero sequestrandi, sed alij seriùs liberandi.*

De Peste & Contagio.

QVÆSTIO VNICA.

IAm in consuetudinem abiit (postquam nimis sucrescens contagij metus hominum mentes irremediabiliter oppressit) vt qui de Peste suspecti sunt, longè arceantur, veluti qui è loco peste infecto adveniunt, vel qui cum peste infectis, vel de ea suspectis versati sunt, aut aliquo modo tetigerunt; vel eorum expirationem exceperunt, vel eorum rebus vsi aliquo modo sunt, hi enim omnes, ac singuli per quoddam tempus ab hominum sanorum consortio segregantur, vt de ipsis experientia sumatur, an vllum Pestis seminium secum habeant, ex quo sani in periculo sint, ne inficiantur. Terminus hic, licèt communiter restrictus videatur ad quadraginta dies, vnde Quadragena dicta, vt ex Iureconsultis testatur Follerius *in libell pro custod. Pestis, num.* 171. Prævidell. *de Peste part.* 7. *art.* 21. & ex Medicis Cæsalpin. *l.* 3. *sua Pract. c.* 52. Massa *de febre Pestil. tract.* 2. *cap.* 1. Septal. *de Pest. lib.* 4. *cap.* 6. Aliqui tamen hoc termino non contenti quinque alios dies illi addendos volunt, sed & alij illum ad quinquagiota extendunt, non alia ratione illum terminum protrahentes, nisi vt maiori cautela (quam ipsi nunquam sufficientem credunt) in hoc negotio procedatur. Sed cùm communiter, Quadragenarius terminus acceptior sit, vt iam dictum est, videndum esset, quamoam rationem habeat hæc temporis determinatio? Ex Iureconsultis Foller. *vbi suprà, num. eod.* ex Practicantium, nempe Medicorum discursu dicebat, quod vltimus terminus Morborum acutorum, & ipsius febris Pestilentis est dies quadragesimus, vnde infertur, quòd vbi in dicto termino non appareat aliquod signum denotans infectionem Pestiferam, nullum adsit in eo corpore morbi huiusmodi principium. Hanc opinionem Follerios à Medicis vt dictum est desumpsit, quæ quidem deductio non videtur alicuius momenti, ac valde miror, quonam pacto Viri doctissimi ex suppositione illa, quòd terminus acotorum morborum sit quadragesimus dies, deduci firmaverint, eodem modo quadragesimum diem esse terminum sumendæ experientiæ, an aliquis fit peste infectus necne, volentes idem procedere in humorem motu à morbo facto, quod in veneno pestilenti alieni corpori hætenti, quod tantundem est, ac si dicas, equus currit singulis diebus quadraginta milliaria, si currere incipiat, ergo etiam equus in stabulo residens currit totidem milliaria; aliud enim est morbum acutum dependentem ab humore in motu existente terminari quadragesimo die, aliud venenum latens in corpore & nullo motu concitatum debere de se significationem præbere, ac in lucem progredi termino quadraginta dierum: nam morbus acutus non solùm habet motum, sed habet motum celerem, & cùm in humoribus sedem habeat, ab ipsa natura contra ipsum morbum pugnante, humoribus motus ille conciliatur, qui vt plurimum non pertransit terminum quadraginta dierum; at venenum adhærens in corpore hominis, quovsque nullam de se significationem præbet, nullo modo movetur, & nullum habere potest regulate principium sui motus, cùm neque à Natura regatur, neque idcircò Natura illod determinato tempore adoriatur, vt illud à corpore expellat, tunc enim in motu ponitur, & morbus iam præsens est, qui Pestis dicitur. Potest igitur hoc venenum moveri à Natura aliquando seriùs, aliquando citiùs, provt aliqua irrepserit causa dans illi morum, ex quo ad interiora penetret, & pestem detegat; sed interim si potuit per quadraginta dies in corpore residere, poterit etiam residere per octoginta, imò & per longius tempus, vnde non potest ex suppositione termini quadragenarij in morbis acutis vlla ratio assignari diuturnitatis huiusmodi termini quadragenarij. Sed cur non poterit alia ex parte intrà hunc terminum venenum illud resolvi, & in auras evanescere? Et quid obstat, quò minùs id vel sponte, vel ex aliqua hominum industria brevi nonnulliorum dierum spatio succedere non possit?

Follerius loco superiùs citato ex auctoritate Marsilij Ficini dicebat, quod Pestis venenum in corporibus humanis potest latitare per duos menses, ita vt secundum hanc opinionem assignatus terminus quadragesimi diei esset protrahendus ad sexagesimum: restringit tamen hoc dictum ea cautela, vbi non fieret debita corporis suspecti expiatio, nam facta hac diligenti, & exacta expurgatione per medicamenta & antidota requisita per quatuordecim

dies dari voluit ſecuritatem. Sed hæc gratis, & ex proprio marte à Marſilio Ficino prolata nulli ſaltē apparenti rationi innititur, vnde neutra cõcluſio vllam firmitudinem habet, & ſi res, vt decet, expendatur, nulla certitudo de huiuſmodi termino haberi poteſt: Nam primò experientiæ Ficini dictum contrariatur; quia compertum eſt, multos poſt ſumptam de ipſis experientiam per quadraginta dies, imò etiam per multò plures, tandē peſtis ſeminium in ſe continere prodidiſſe; & licet contra id opponi poſſit, quòd tales de nouo peſtis venenum conceperint, & non attulerint illud aliunde, hoc gratis dicitur, neque vlla vnquam ratione firmari poteſt, cur non vltrà quadraginta dies potuerit illud venenum latitare; certum autem eſt contagij ſeminia non ſolùm per quadraginta dies, ſed per totidem, ac plures menſes aliquando ſeruata fuiſſe in veſtimentis, in culcitris, aliiſque id genus rebus, vt videre eſt in Hiſtoriis relatis à Schenck. *lib. 6. Obſeru. tit. de Peſte*, licet fortè tales Hiſtoriæ à nonnullis in medium allatæ ſint ad excitandam admirationem, nam multi, dum opiniones proprias tueri volunt, affectata quædam miracula nobis imponere ſatagunt; ſed de earum veritate aliàs.

5 Secundò Peſtis venenum non ſemper eſt vnius, eiuſdemque naturæ & conditionis; nam aliquando magis, aliàs minùs actiuum eſt; aliquando recipi poteſt in materia tenui, & vaporoſa, interdum in materia humorali denſiori & tenaciori: ſi primo modo eueniat, tantiſper hærere poteſt in corpore, & niſi illicò penetret, & per rarnis poros intrò attrahatur, modico tempore diſſoluitur, & in auras euaneſcit. Si ſecundo modo fiat, diutiùs hærere poterit, nec tam facilè attrahitur per cutis poros. Corpora item variant mille modis, præcipuè verò calidiora venenum citò concipient, illudq; citò ſuos effectus producet, nec diu retinebunt, frigidiora contra ſeriùs venenum concipient, & diutius retinebunt, effectus autem illius ſeriùs apparebunt. Eodem quoque pacto, quæ magis poroſa ſunt, facilè venenum intrò admittent, minùs poroſa difficilius; atque his omnibus maiorem occaſionem præbebit Aëris conſtitutio; in calidiori enim tēpeſtate venenum citiùs concipitur, & citiùs diſcutitur, in frigidiori difficilius admittitur, & difficilius diſcutitur, ita vt ſi has differentias adnotemus, coacti affirmabim⁹, nequaquam poſſibile eſſe, vt vnus, idemque dierum terminus pro ſumenda de ſuſpectis experientia ſufficere poſſit. Quid ergo? an variandus hic terminus pro varietate ſubiectorum, pro natura, & conditione veneni peſtilentis, pro conſtitutionis temporum varietate, pro temperamentorum diuerſitate? certè hoc non modò operoſum eſt, ſed impoſſibile vt executioni demandetur; vnde neceſſarium eſſet inquirere, an quoquomodo aliquis terminus, qui tutus ſit, aſſignari vniuerſaliter poſſit. Ego certè, vt ingenuè meam ſententiam proferam, inanem, ac ſuperfluum & omninò inſufficientem quemcunque terminum exiſtimauerim ad ſumendam huiuſmodi experientiam aſſignatum, ac vni corporum diligenti & exquiſitæ expiationi fidendum cenſeo. Tamen ne ſuperbè nimis in re tanta à communi hominum perſuaſione recedere omni ex parte videar, Ludou. Septalij *in lib. 4. de Peſte c. 7.* Medici in hac re expertiſſimi ſententiam in medium afferam, hic enim præ omnibus materiam hanc diligentiùs exagitauit, & omnia ac ſingula, quæ circa Peſtē ſunt obſeruanda,

6 diligentiſſimè proſecutus eſt. Acerrimè igitur diuturnitatem termini quadragenarij impugnat, quem etiam diuturniorem eſſe, quàm expediat, ſi indifferenter in quocunque caſu talis eſſe debeat, dicit Nicol. Maſſ. *de febr. peſt. tract. 1. c. 2.* ac profectò Septalij rationes maxime vrgent, quibus concludentiſſimè probat, impoſſibile eſſe, Peſtis venenum, cùm ſit ſummæ actiuitatis, tam diu in viuente corpore latitare, abſque eo, quod nullam afferat noxam; & ad difficultates, quæ moueri poſſunt contrà huiuſmodi concluſionem, pleniſſimè ſatisfacit.

Sed his, quæ à Septalio adducta ſunt nonnulli addi poſſe videntur, quæ magis magiſque eius ſententiam roborare valeant, ac primò dixerim, quòd terminus hic quadragenarius vel ſeruatur reſpectu infectionis, quam ex veſtibus & aliis opetimentis homines concipiunt, vel reſpectu corporis ipſius ſuſpecti; ſi fiat reſpectu infectionis in veſtibus conceptæ, aut hic terminus non eſt ſufficiens, aut Arte & diligentia ita abbreuiari poteſt, vt non pertranſeat ſpatium trium dierum, aut paulò plurium ad ſummum.

7 Non eſt ſufficiens, quia veſtes, aliæque res ex Lana, Lino, Cannabe, Goſſipio, Pilis, & ſimilibus materiebus confectæ, non modò ad quadraginta dies, ſed ad annos retinere poſſunt contagium, vt ſitmat Alex. Benrd. *in lib. vnic. de Peſtil. febr. c. 3.* Culcitra, vt ferunt, poſt ſeptem annos infecta in vſum denuò conuocata, licet diligenter diſcuſſa, Venetiis denuò peſtem excitauit, quod non credo, ſed ab Aëris potiùs vitio excitatam fuiſſe, & in culcitram culpam omnem reiectam, vt perpetuò fieri ſolet, nulla enim de nouo Peſtis pullulare conſpicitur, quam non credant, ſe ſibi ſeriò perſuadeant homines ex aliquo aduena, vel ex aliqua re infecta adſportatam credant, de Aëre verò ne verbum quidem. Peſtem Romæ præteritis annis vagantem ex vitta ſericea annulos aureos excipiente, excitatam volunt. Panormi, ſi rectè memini, ex filo vniones colligante originem habuiſſe. Vide quas inanes minutias adducant quidam, vt peſtem ex contagio ſemper pullulare probent. Sed quoad tempus, per quod ſeruari poſſit contagium, iam & illud iactant, chordas, quibus infectorum cadauera ſepulchris inſerebantur, ſuprà triginta annos (minor quod ſuprà centum non dixerit) deliteſcentes, tandem Peſtis contagium intuleriunt, narrante Vict. Trincavel. *lib. 3. conſ. 17.* ex quo repetit Schenck. *lib. 6. Obſerv. tit. de contag.* Sed quid plura? Telam Araneam Peſtis ſeminium poſt ſex menſes retinuiſſe, & in manum cuiuſdam domum mundantis delapſa illum peſte affeciſſe, vnde etiam Peſtis vniuerſalis exorta, teſte Pet. Foreſt. *lib. 6. var. Obſerv. num. 22.* apud eumdem Schenck. *ibid.* & in ſumma, ſeminia Peſtis ad duos, ac tres annos in rebus infectis perdurare, & in ſua malitia ſeruari docet Fracaſt. *lib. 1. de contag. cap. 4.* Hæc tamen mihi nimis affectata miracula videntur ad deterrendos homines, vel ad ſtuporem excitandum promulgata; non tam rebellis naturæ exiſtimo ſeminia illa, vel corpuſcula rebus hærentia, & contagium retinentia, quin tractu temporis non longo, euaneſcere non debeant. Aër ipſe omne vitium contractum emendare facilè poteſt. Non negauerim tamen ad longius tempus retinrri talia ſeminia poſſe, ſi res infectæ conculcatæ aſſeruentur, abſque eo quod ab Aëre vllo modo alterari poſſint, licèt & hoc difficultate non careret, ſi poſt longum tempus id fieret: Aër enim omnia permeat, & vix credibile eſt huiuſmodi res tam longo tempore conculcatas ſeruari ſtante maximè contagij ſuſpicione. Itaque non erit ſufficiens terminus quadragenarius ad reddenda veſtimenta, & alia id genus immunia à contagio iam contracto, quia, vt in Hiſtoriis iam relatis patet, poteſt aſſeruari ad multos annos. Alia autem ex parte reſpicientes contagium in huiuſmodi rebus adhærens, terminus quadragenarius eſt nimis excedens,

excedens, quia si emendari, & discuti vllo modo potest id, diligenti cura adhibita, licebit executioni demandare breui paucorum dierum spatio.

8 At si Pestis contagium infecerit Hominis ipsius corpus, tunc vel intrò penetrauerit, & internis partibus sese insinuauerit, vel tantùm cuti, pilis, capillis, partibusq; externis adhæserit, nulla vlteriùs necessitas erit quadragenarij termini ad sumendam huiusmodi experientiam, vtrum Homo infectus sit, necnè, quia si internas partes occupauerit, non est possibile, tam exitiale, ac tantæ actiuitatis venenum, quale est Pestiferum, absq; eo quod nullam de se præbeat significationem, intra corpus viuens vel per minimã horæ partem latere: cùm enim corpuscula illa, quæcunq; sint, contagij seminium habentia, sint multò magis quàm aliud quodvis exitialissimum venenum exitialia, & suprà omnem imaginationem Naturæ inimica, & caliditate summa insignia, fieri non potest, quin de repente sua actiuitate in Naturam insurgant, vel quin ipsa Natura insurgat contra illa summa vi tentando illa extra corpus protrudere, aut alio quocunque modo ab eorum pernicie sese tueri, & vindicare, ac tunc emerget inter ea seminia, & ipsam Naturam pugna, quæ nihil est, quam ipse morbus, ipsa Pestis, in qua causæ morbificæ & caloris naturalis motus fit, quo alter alterius vires vincat, atque prosternat.

Sin autem Pestis contagium exterius adhæserit, non minùs extergi, ac emundari è corpore infecto poterit, quam possit ex vestimentis, aliisq; similibus rebus, vt suprà dixi, imò multò faciliùs, quia corpora ipsa lotione diligenti cum lixinio, & sapone facta, pilorum & capillorum derasione, aliisque cautionibus ab omni inquinamento breui trium dierum spatio perfectissimè expiari possunt, vt admonet esse semper faciendum ipse Septal. *loc.cit.* Itaq; quadra-

9 genarius terminus pro sumenda tali experientia in hoc casu superfluus omninò erit, vel nimis saltem excedens: ita vt neq; iis libenter assentiar, qui prædictum terminum, ad quindecim, aut viginti dierum spatium restringunt: nam & hunc nimis diuturnum esse existimo, non enim debet fieri per plura, quod potest fieri per pauciora, & dummodò prædictæ cautiones adhibeantur, & maxima cura vel in minimis rebus invigiletur, ad omnem timorem etiam præter rationem nos occupantem abigendum, trium, aut summum septem dierum spatio (bis quatuor diebus timiditati dominum insuper concessis) nos ab omni Pestis suspicione vndequaq; tutos reddere posse Iudico: quod quantò cum minori miserorum advenarum incommodo, ac dispendio futurum esset, absque eo quod publica salus in aliquo periculo constitueretur, nemo est, qui non norit. Quàm durum enim, & contrà omnem pietatem est, homines ad nos maximè societatis, & commercij causa accedentes, per tot dies tanto rigore in carcere detinere, dum salua publica salute, possit ea durities tantoperè emolliri? nam Reipublicæ quidem summopetè interesse existimandum, vt Homines in tam atroci tempestatis constitutione, in tanta animorum consternatione, in tanta personarum anxietudine, in tanto rerum terrore, si fieri possit, assentur, cùm hæc ipsa omnia tant longo quadraginta dierum termino eos exercentia facilè illos disponant ad concipiendam pestem, alias ab eius pernicie euasuros.

10 Cæterùm quòd terminus suscipiendæ huiusmodi experientiæ possit hoc aut illo dierum spatio præfiniri, ego quidem non video, cùm nulla detur ratio à parte rei, cur longior, aut brevior esse debeat: siquidem contagij venenum vel quòd in aliqua materia hominum vsui destinata, vel quod in ipsis hominum corporibus hæreat, nullum regulare, aut determinatum principium sui motus habere potest, nam ex se quidem talem motum non habet, vnde quandocunque motum habet, ab extrinseco & per accidens habet, vt à calore attrahente illud, vel illi quomodocunque motum concilians: at eorum, quæ per accidens mouentur, neq; coniecturaliter, neque scientificè cognitionem habere possumus, quando moueri incipiant: præterquam quod certi esse non possumus, an verè ea, quæ suspecta sunt, contagio sint infecta, necne: quanam ergo ratione diuinare possumus contagij seminia post quadraginta dies non amplius adesse, si nec ante quadraginta nouimus de certo adesse?

Igitur cùm hæc quadragenarij spatij determinatio nulli innitatur vel apparenti saltem rationi, neq; insuper alia determinatio alterius certi spatij fieri ex ratione possit, videtur iure optimo concludendũ, nulli termino in hoc negotio esse fidendum, sed

11 vbi sumenda experientia sit, an aliquis contagium secum habeat, necne, sufficiet curare, vt indumen-

12 tis omnibus, ac singulis mutatis, ac corpore lixiuio, & sapone iterata, ac replicata lotione absterso, etiam secundùm caput, & inguina, aliasque partes pilis, aut capillis conuestitas, imò etiam, si sic expediat, pilis ipsis, ac capillis omnibus vndequaque abrasis, in bona, imò optima habitatione quoad fieri liceat detentus, ac conuenienti diæta imperata post tertium diem, aut si timiditas nostra maiorem diligentiam exposcat, post quinque, aut septem ad summum dies, ad hominum cæterorum societatem admittatur.

Sed hic cuidã dubitationi satisfaciendum à nonnullis excitatæ assentantibus, quod quemadmodum ex venenis aliqua sunt, quæ tardè admodum nempe ad menses, & annos de se significationẽ præbent, ita etiã Pestis venenum absq; eo quod vllomodo patefiat, possit ad menses, & annos latere, & sic non inane esse sumere experientiam de suspectis per quadraginta dies, hoc enim spatium iam longũ videtur, vt si quæ labes in suspecto lateat, debeat intra prædictum terminum aliqua ratione detegi. Sed

13 respondetur primò, quod non est par ratio in quocunque veneno, nam venenorum aliqua calida sunt, aliqua verò frigida, & sicuti calida celeriter, & cum impetu se mouẽt, ita frigida serò, ac lentè mouẽtur, At Pestis omne venenũ quoad primas qualitates, est

14 vnius, eiusdemque rationis, omnia enim calidissima sunt, ac celerrimi motus, & summæ actiuitatis, ita vt morbus inde excitatus, vix pertranseat sextam diem, nam ante quartam, vt plurimum, aliquando etiam citiùs, imò & ipsa eadem die, qua prehendit, occidit, non aliam ob causam nisi ob violentiam, & malitiam extremam ipsius veneni pestilentis, ob quam impossibile est, vt immotum maneat, & nullam de se significationem præbeat illicò atque in corpus penetrauerit.

15 Illud vnum tamen prætereundum non est, nempè maiorem multò cautelam esse adhibendam in admittendis aduenis illis, qui non solum è loco suspecto adueniunt, sed constat eos ob annonæ charitatẽ pravis alimentis, ac parcè, & duriter per aliquod tempus vsos esse: fieri enim facilè potest, vt huiusmodi personæ pessimis, ac malignis humorib. scateant, qui tamen nondum putredinalẽ calorem conceperint, & sic nullam de se significationẽ præbeãt: huiusmodi enim personæ etiamsi cõtagij seminium in se non habeant, habent tamen proximam dispositionem ad concipiendas febres malignas, & pestilentes, vnde occasione mutationis Aëris (etiamsi ex

Aëre illaudabili in laudabilem se conferant, quæ mutatio solet semper motum in corporibus excitare)morbus detegitur non sine maligoitatis charactere,& Pestis suspicione,vt Medicis omnibus notum est. Has ergo personas (quales sunt extrema paupertatis miseria laborantes) operæpretium est per plures dies decenti victus ratione regere,ac adhibitis suprà recensitis cautelis de corporis expiatione per lotiones , & vestimentorum mutationes non ante spatium quindecim dierum permitteodas censeo,aut aliorum hominum coosortio frui possint: nam & Marsil.Ficin.*in Epidem. Antidot.c.vlt.*asseverabat , Homines de Peste suspectos etiam spatio quatuordecim dierum purificari. Mihi verò liber cum distinctione procedere ; & eos , quos constat pravis alimentis enutritos, longiori tempore in custodia retineri, cæteros non longiori ad summum, quàm septem dierum , adhibitis tamen commemoratis cautionibus. Nam etiam si contagij venenum secum deferant , nihil obstat , qoo minùs prædictis diligeotiis à corpore expelli possit, nisi adsit apparatus morbosus in corpore , vt de iis , qui cibis pravis sunt enutriti , sciendum dixi.

LIBRI NONI TITVLVS SEXTVS,

ARS CONFICIENDI SERICVM , AN TEMPORE PESTIS SIT EXCLVdenda à Civitate tanquam Ars immunda.

Appendix ad Titulum Tertium Libri Tertij.

SVMMARIVM.

1 *Artes immundæ tempore pestilenti prohiberi possunt, Amplia etiam extra tempus pestilentiæ,n.3.*

2 *Ab exhalationibus fœtidis aliunde elevatis Aërem facilè infici posse.*

4 *Pestis aliquando ex corruptorum cadauerum humanorum fœtore, aliquando etiam brutinorum excitatur.*

5 *Pestis secundum aliquos expellitur proiectione cadauerum per vias occisorum animalium. Contrarium,n.6.*

7 *In peste omnis cura adhibēda in Aëris exsiccatione.*

8 *Ars conficiendi sericum non est inter immundas adnumeranda.*

9 *Tempore pestilenti ignes in viis accensi aërem emendant.*

QVÆSTIO Voic.

INstabat Procurator quidam, qui propè suam domum quosdam Artifices habebat , qui sericum conficiebant , vt stante quod Pestis per vrbem vigeret, huiusmodi Artifices extra vrbem relegarentur , cùm in eorum arte exercenda plurima exequi necesse habeant,quæ Aërem mirum in modum inficere possunt:nam & in ipsa serici extractione malus vndiq;vapor,atque odor eleuatur,hominum cerebro summè inimicus : ac mox præmortois,ac putrefactis animalculis intrà suos globulos conclusis, maiorem mollò in modum & ipsi Artifices, & vicini omnes à fœtore,& odoris grauitate insigniter læduntur,ita vt observatum sit nonnullos ex ipsis non tantùm ægrotasse,sed etiam maligna febre excitata 1 succubuisse. Cùm ergo Artes immundæ tempore pestilenti prohiberi possint,ac debeant,ne aliis nocumento sint,Ripa *lib.de Pest.part. par.3.n.86.* & ex Medicis Paræus *sua Chirurg.lib.21.c.9.* Septal.*de Pest.* 2 *lib.*4.Non aliam ob causam, nisi vt saluti publicæ, cui maximè tetris vaporibus,& exhalationibus aërem inficientibus,ac putridum reddentibus, nocuæ sint , debet etiam Ars hæc conficiendi sericum tanquam eodem vitio , atque incommodo laborans (licet contendamus inter immundas Artes eam non adnumerari) extra habitata loca expelli, ne vicinis noxam afferre possit. Quod non solùm præstare licet tempore pestilenti,sed etiam quocunque alio tempore , quia vnosquisque prohibetur etiam in propria habitatione Artem exercere, per quam malus odor vicinos offendat,vt ex Cæp.*de servit.Vrban.Præd, c.48.n.6.* dixi aliàs *lib.5. tit.4. q.vlt. n.vlt.* Sed quod moltò magis vrget, illud est, quòd Ars conficiendi sericum non solùm noxia,ac molesta est, vt diximus,sed constat ex ipsis Bombycibus non semel excitatam fuisse Pestem, vt ex Gratiolo refert Collin. Pint. *de Peste.part. 1. capit.* 17.

3 Additur his,quod tantò æquiùs videtur hanc Artem cum aliis artibus immundis à Ciuitate esse eiiciendam, quanto in ipso serico conficiendo, seu in extrahendo eo ab ipsis folliculis,vtitur aqua feruenti,ex qua de necessitate vberior,& indesinens exhalationum copia maximè grauеolentium eleuatur, cuius fœtore & ipsa domus Artificum , & vicinæ etiam domus inficiuntur,& personæ ipsæ in eo artificio occupatæ per nares ad se eas ipsas exhalationes attrahunt,vnde animales,& vitales spiritus magnoperè infici, ac turbari necesse est, atque inde & capitis dolores , & respirandi difficultates, & alia symptomata, aliosque morbos pullulare contingit vt experientia ipsa notum est.

Præter hæc omnia autem maximoperè attendendum ad Bombyeum putrefactionem , serico à suis folliculis extracto,nam ex ea tam promptè infici,ac corrumpi Aërem vero consentaneum est,vt Pestem excitari ex hoc possit, vt aliàs factum esse superiùs commemorauimus ; noo eoim ex sola humanorum 4 cadauerum per vias putrescentium occasione Pestis interdum excitata dicitur,sed etiam ex cadaueribus aliorum Animalium etiam minimorum, & non excedētium Bombicum magoitudinem,vt factum aliquando narrant ex multitudine locustarum,quæ vel ab hominibus enecatæ , vel ex se ipsis mortem obeuntes.Pestes sæuissimas concitarunt,earum cadaueribus corruptis,atq.inde putridis, malignisq;ac venenosis vaporibus eleuatis Aërem inficientibus. Ac fortassè non ab re firmare liceret,præsentem Pestem aliquam etiam notabilem causam ab hac ipsa locustarum multitudine habuisse,cum per quatuor Annos præcedentes tantoperè vicinos agros obsederint , ita vt necesse fuerit singulis annis eas aliquo artificio,& industria mactare.

5 Nec contra hoc quicquam faceret id,quod nonnulli Medicorum persuadent faciendum in Peste, nempe,quòd per vias,ac plateas brutorum cadauera proiiciantur,vt Pestis venenū halitibus ex huiusmodi cadaueribus eleuatis exuperetur,quod etiam aliis ingeniis procurando,vt Aër tetris,ac malis odorib⁹ imbuatur, consequi posse se putant,& idcircò dato, quòd ex eorū animalculorū cadaueribus aliquis malus fœtor excitetur,non solùm ex hac opinione non erit nocuus, sed maximè proficuus, cū pro remedio inseruiat contra pestiferū,& venenosum Aërem Pe-6 stem excitant. Alex.Bened.*de Peste c.6.*Non valet,inquam,hoc,quia primo hæc opinio à doctiorib.reiicitur tanquā vndequaq,falsa, imò & perniciosa,Paræus.*lib.21.sua Chirurg.c.8.*Diomed.Amic de Pest.c. 36.Liddel.Scot.*de Febrib.li.2.c.5.* Dan.Senn.*lib.4 de febrib.c.7.*Pet.Salius *de febr.pestil.c.20.* Palm.*de febr. pestil.*

*pestil.c.*8.Matth. Vnzet. *in Amid.Pestil.lib.*1.*part.*2. *distinct.*3.Nic.Massa *de febr.pestil.tract.*2.*c.*1. Septal. *de Peste,l.*4.*c.*4.Laut.Ioab.*de Peste c.*18.& alij plures, Ac deinde dato, quòd præsente Aëris putrefactione, ex qua Pestis excitetur, huiusmodi putrefactorum cadaverum exhalationes,& aliæ Id genus possint eam putrefactionem per quandam contrarietatem emendare, certum tamen est, huiusmodi tetros, & abominabiles odores cordi, & cerebro esse inimicissimos, vnde non major vtilitas sperari poterit ab emendatione aëris per eos facienda(quæ tamen, si vllo modo succedere posset,seriùs succederet) quàm noxa spiritibus animalibus, & vitalibus simul per ipsos sine vlla mora inferenda:ac profectò veritas est,semper huiusmodi malos odores aërem ipsum iam à veneno pestilenti inquinatum magis magisque contaminare,ac corrumpere,vt experimento innotuit Lutetiæ, de quo Palmar. *loc. cit.* Itaque tutiùs existimandum, hanc causam amovere expulsione huiusmodi Artificum extrà civitatem, antequam Aër eorum culpa inficiatur.

7 Præterea notissimum apud Medicos est, quòd tempore Pestilentiæ omnis medendi conatus impendi debet in exsiccatione, eo enim pacto imminens ex Aëre infecto pestilentia inhibetur,&in meliorem naturam ipse Aër abit: humiditas enim caloræ associata putredinem accersit,vt palam est: at ex confectione serici Aër calido, & humido vapore imbuitur elevato ex ipsis vasis,in quibus aqua ferventi sericum extrahitur,vnde rationabiliter timenda Aëris ipsius ex ipsis vaporibus ad caliditatem,& humiditatem alteratio, & proxima dispositio ad putredinem, quod quanto studio, ac quanta diligentia sit evitandum,norunt etiam qui vix de limine Medicinam salutarunt. Atq; hoc tantò magis videtur pertimescendum, quantò Anni tempestas, in qua sericum extrahi consuevit,est ex sua natura calida simul & humida, extrahitur enim verno tempore vsque ad principium sequentis æstatis,quando maximè Pestis suas vires incipit exprimere, & miseros homines adoriri, nam non est verum, Pestem invalescere Hyeme, vt volebat Corneus *cons.* 347. imò si quæ Autumno prehendit, Hyemis temperie coercetur, vt experientia patet, & Medici optimè norunt,ae veritas est,Pestem Vere,& Autumno invalescere,vt contrà Cornei opinionem dixit ex Iureconsultis Carrar.*de Med.partic.*3.*n.*57.ex omnium Medicorum opinione, sic enim,& non alio modo sese res habet,Septalius *lib.*2.*de pest,cap. vlt.* Qui & illud experientia compertum esse addit, nimirum, quòd Pestis Vere incipiens durabilior est, quam quæ incipit Autumno ob temperiem tempestatum ad eam consequentium, quarum vna fovere Pestem potest,nempe Æstas,suo calore eam, quæ Vere prehendit,altera inhibet nempè Hyems sua frigiditate eam,quæ prehendit Autumno. Ergo hæc sola conditio,hoc est, alteratio Aëris ad calidum,& humidum, quæ ex huius Artis ministerio provenire potest, sufficiens esse deberet ad hoc, vt huiusmodi Artifices ab aliorum hominum societate saltem per illud tempus, quo in extrahendo serico se exercent, arceantur, tunc enim maximè imminet concipiendæ pestis periculum.

Verùm enim verò multa supponuntur ab Adversario, quæ vel omninò, vel magna ex parte falsa sunt:ac primò non est verum in serici extractione tantum fœtorem excitari, vt ex eo non modò ipsi Artifices,sed etiam vicini insigniter lædantur,atque ab omni veritate alienum est, ex ea causa nonnullos artifices non modò ægrotasse, sed etiam vitam cum morte commutasse, cùm contraria experientia contrarium omninò attestetur, nam ex quamplurimis, qui in eo negotio exercentur, nulli vnquam ex ea causa aut ægrotare, aut mori competiuntur, & si qui casu ægrotent,aut moriantur,ex alia procatharctica, ac evidenti causa, non ex eius ministerij culpa ægrotant, ac pereunt. Quòd si hoc esset causa, ex qua huiusmodi Artifices ægrotarent, ac perirent,quis non videt,quòd multò frequens esset eorum ægrotantium, ac pereuntium proventus, maximè verno tempore, dum sericum extrahere consueverunt? Imò tantum abest à verò, vt odor ea occasione excitatus tantopetè gravis, ac perniciosus sit,vt in hoc à plerisque artibus immundis mirum in modum superetur,quæ tamen neque morbos, neque mortes suo odore excitare solent, quonam ergo pacto odor ab extracto serico emanans,poterit,cùm tam gravis non sit, imò longè tolerabilior magis lædere, quàm qui ex quibusdam artibus immundis longè intolerabilior excitatur? Non nisi iniura igitur Ars conficiendi sericum inter immundas Artes adnumerari dicitur, vnde non sequitur, quòd quemadmodum Artes immundæ debeant expelli ex civitate maximè tempore pestilenti, ita Ars conficiendi sericum debeat ex civitate expelli,quia hæc nequaquam Ars immunda est.

9

Quod autem additur de exhalationibus in serico conficiendo cum aqua ferventi sublevatis, nimirum quòd Aërem inficiant, vnde per nares ab ipsis Artificibus, & à vicinis attractæ mirum in modum sint nocuæ,non minùs ac superiora,ab omni veritate alienum est: quia exhalationes illæ, & vapores ab aqua ferventi elevati per tubum extra domum transmittuntur, atque ea ratione omne incommodum evitatur,quod ab illis timeri posset, licèt nullum posset timeri, quia neque vapores illi multi sunt,neque substantia crassi,ita vt ob vtramque causam facilè ab Aëre externo,& à quocunque ventulo dissipentur.

Maximam porrò anxietatem, multumque negotium Adversario præbet corpusculorum ipsorum Bombycum post serici extractionem putrefactio, ac magnum in ea te fundamentum facit, cùm tamen si quis fœtor,aut prava quæpiam exhalatio ab ipsis emanare posset, & illicò supprimatur,& omnè ex parte ab industria eorum Artificum amoveatur, qui,vt qualecunque malum inde excitari posset,evitent,singulis diebus eorum Bombycum cadavera, antequam corrumpantur, & immunditiem omnem expurgant, & in flumen conijciunt. vnde nullus omninò ex ipsis fœtor,aut malus odor exhalat, sed domos proprias mundas, & ab omni inquinamento, & sordibus liberas conservant, quod minimè præstare licèt quibusdam Artibus immundis,ex quibus abominabilis fœtor,ac pravus odor in illis excitatus tantam impressionem etiam amota causa relinquit, vt nisi summa diligentia emundentur, sed pravum illum odorem ad longum tempus retineant, imò etiam emundatæ,vt de carnificina,& fidicina, nempè chordas pro musicis instrumentis ex animalium intestinis fabricante, & multò magis de Arte, quæ sevaceas candelas conficit, cuilibet patere potest: ac profectò huius vltimo loco nominatæ pertæeabilem, ac pessimum odorem ego ipse propria experientia scio, multis vicinis capitis dolorem,vomitum, aliaque symptomata excitate, ita vt ob id cogantur habitationem mutare.

Quòd verò ex serici confectione Aër humido, calidoque vapore imbuatur,quod maximè tempore suspicionis pestilentiæ est evitandum,etiam si gratia conceditur, tamen nullum inde sequitur inconveniens,nam, vt dictum est, nullam malam impressionem in Aëre illi vapores relinquere possunt, cum per se ipsi sint resolubiles de facili, & ab Aëre ipso.

&

& à quacunque levi Aura facillimè agitati evanescant, ac dissipentur. Sed etiam si aliquid mali ex se præstare possent, tamen ignes magni, qui in suis domibus ab Artificibus ad hoc accenduntur, non solùm eosdem vapores consumunt, sed ipsum Aërem magnopere exsiccant, ita vt non modò Ars hæc nocua non sit, sed etiam possit vtilis esse: scimus enim tempore pestilenti non alio ingenio Aërem rectificari, quàm accensis per loca, & vrbes ignibus; eoque ingenio Hippocratem Pestem ex Æthiopia in Græciam se conferentem repulisse narrat, Galen. *lib. de Theriac. ad Pison. c. 16.* Quod etiam Acronem Agrigentinum præstare refert Aëtius *serm. 5. c. 94.*

Deniq; ex tolerātia huius Artis in magnis, ac nobilioribus Civitatibus, etiam in locis earū Civitatū magis conspicuis, & à nobilioribus Personis habitatis, ac frequentatis elici potest, nullum ex huius Artis ministerio incommodum, nullumq; damnum emanare. Vnde falsum omninò arguit id, quod ex Gratiol. Piot. *de Pest. p. 1. c. 17.* jactatur, nempe Pestem aliquando ex Bombycibus fuisse excitatam: nam quis est, qui in propria domo talia animalcula enutrire in posterum pateretur, si hoc veritatem vnquam habuisset? Et tamen in magnis etiam domibus, ac Palatiis talia animalcula verè detineri, ac enutriri quotannis conspicimus sine vlla vel imaginaria noxa, maximè diligenti cura adhibita, opportuna immundiciarum ac frequenti expurgatione: vnde cùm aliàs quasdam Artes propè suos lares habere non facilè Principes Viri, ac Magnates patiantur, hanc vnam in propriis domibus tolerant, vt hic Romæ vnusquisque adnotare potest: in vanum ergo contrà illā reclamar adversarius, non solùm non reclamantibus Principibus, sed iam admittentibus, & exerceri permittentibus. Quòd si ob ea, quæ opponuntur, hæc Ars exulare à civitate deb. t, multò magis exulare deberēt aliæ permultæ ex quarum exercitatione maiora multò damna timeri possunt: At verò hæc innoxia cùm sit, in Civitate d. gere, nō obstantibus iis, quę inaniter objecta sunt, permittenda.

LIBRI NONI TITVLVS SEPTIMVS,
DE TABACCO.

Appendix ad Titulum Primum Libri Quinti.

SVMMARIVM.

1. *Tabaccus, vel Tabacco quid sit.*
2. *Tabacci vsus quis.*
3. *Ieiunium duplex secundùm Canonistas.*
4. *Ieiunium quid apud Medicos.*
5. *Ecclesia non approbat ieiunium factum vltrà terminum diei naturalis, hoc est horarum viginti-qu. tuor.*
6. *Tabacci vsus quando, & quale ieiunium frangat.*
7. *Ieiunium Eucharisticum an frangatur vsu Tabacci.*
8. *Secundùm omnem decentiam est, Christi Domini Corpus sacratissimum in stomachum recipiendū nulla alia quavis vel minima re occupatum.*
9. *Aqua potus cur prohibitus in ieiunio Eucharistico.*
10. *Vinum etiā si maximè nutriat, non frangit ieiunium.*
11. *Ieiunium ad quem finem ab Ecclesia institutum.*
12. *Tabaccus quomodocunque assumatur, nunquam habet rationem cibi.*
13. *Quod habet rationem cibi debet habere facultatem nutriendi.*
14. *Quod a Natura non vincitur, cibus non est.*
15. *Quicquid per os assumitur, aut cibus, vel potus est, aut medicamentum, aut venenum.*
16. *Tabaccus non est cibus, neque cibus medicamētosus.*
17. *Quod assumptum corpori nullum prabet alimentum, medicamentum est.*
18. *Potus debet esse humidus, & cur.*
19. *Tabaccus quomodocunque assumatur, non frangit jeiunium Ecclesiasticum, neque pœnale, sed benè Eucharisticum.*
20. *Tabaccus cur frangat jeiunium Eucharisticum.*
21. *Tabaccus ex aliquorū opinione frangit qualecunque jeiunium, quia corpus nutrit. Contrarium, n. 23.*
22. *Tabaccus ex eorundem opinione verè est nutrimentum, & medicina. Confutatur. n. 24.*
23. *Medicamenta ob morbos assumuntur, non tanquam nutritura cibaria.*
24. *Alimentum vincitur, & superatur ab eo, quod nutritur.*
25. *Qui Tabaccum assumentes quoquo pacto nutriuntur, non ob Tabacci facultatē nutritivam nutriuntur.*
26. *Quicquid nutrit ex genere dulcium est.*
27. *Ius, quæ omninò dulcedine carent, pro medicamentis vtimur, non pro cibis.*
28. *Fumus nunquam potest habere rationem potus, & multò minùs rationem cibi.*
29. *Fumosa omnia amara.*
30. *Amara nil prorsùs nutriunt.*
31. *Tabacci vsus quibus ex causis in jeiunio Eucharistico sit prohibendus.*
32. *In jeiunio Ecclesiastico, aut pœnali, Tabacci vsus non frangit jeiunium.*

De Ieiunio & Quadragesima.

QVÆSTIO VNICA.

CVm recentiorum Canonistarum scripta circa materiam de Ieiunio evolverem, duas offendi dubitationes, ob materiæ, circa quam versantur novitatem, à vetustioribus intactas, & à me eandem ob causam prætermissas: quarum prima est circa Tabacci vsum: secunda circa vsum Chaccolatæ, nimirum, an ex vtriusque vel alterutrius vsu frangatur jeiunium: ita enim iam irrepsit eorū vsus, ac tam frequens eorum abusus est, vt assumentes neque temporis, neque status, neq; sanitatis, nec alterius cuiuscunque rei delectum habeant, imò nè conscientiæ quidem, quam gravent. ne, an non ex eorum assumptione, nullo modo curant investigare. Harum ergo dubitationum resolutionem ad Medicum non minùs, quàm ad Canonistas pertinere visum est: ac me, qui in hisce laboribus meis professus sum eas omnes quæstiones proponere, ac discutere, quæ ad Civilem, aut Canonicam facultatem spectare videbantur, non nisi negligentiæ notam incurrere posse, si eas omni ex parte indiscussas relinquerem. Itaque de vtraque dubitatione verba facere iam determino, ac primò loco de Tabacco, cuius frequentior vsus non apud inferioris fortunæ homines solùm esse solet, sed etiam apud quoscunque, sermonem institutam. Secundo loco de Chaccolata: quæ melioris fortunæ hominibus familiaris est. Ad maiorem autem rei claritatem breviter dicam quid sit Tabaccus, Tabaccum, vel Tabacco, ex cuius naturæ, relictis iis quæ ad rei herbariæ studiosos magis pertinent, nisi si quæ incidenter commemorare oportebit.

1 Tabaccus ergo herba quædam est cuius feracissima Insula eius nominis est, & idcirco Tabaccus vocatur, nam ab Indigenis *Picielt* vocitatur: vt testis est Nic. Monard. *in lib. de simpl. med. ex Occident. India delat. cap. proprio de Tabacco.* Tabacci descriptionem eiusque

eiusq; specierum Lector a Monarde, aliisq; infra citandis petere poterit. Cómuniter autẽ apud recentiores Botanicos *Perũ* dicitur, sed & apud alios *Nicotiana*: Nobis vulgati sermone *herba Sãta Croce*. Plura verò alia nomina sortitur, vt videre est apud Æpid. Euerard. *lib. de Herba Panacaca seu Tabacco propè princip.* & apud Io. Neand. *in suo Tabacco log. in prin.* & Guilelm. de Mera *in Epist. ad prædictum Neandr.* apud quos etiam, vt apud Monardem quoq; eius descriptionem, natalis locum, modum serendi, & conseruandi, differentias, temperamẽtum, vsum, ac denique infinitas propemodum virtutes ediscere Lector poterit, quas nullam aliarum herbarum habere satis constat. Ego relictis iis, quæ ad præsens negotium minùs facere videntur, paucula de eius natura proponam, vt deinceps expeditius propositas dubitationes soluere liceat.

Tabaccus igitur temperamenti est calidi, & sicci in secundo gradu, testib. *sup. cit.* Monarde, & Ægid. Euerard. *loc. cit.* Vnde ad omnes morbus frigidos à capite ad pedes vsque enumerandos maximè vtilem esse docent idem Monard. & alij sup. citati Auctores. Prætetquam quod acris est, vnde sternutamenta protitat, & saporis amari. Ex quibus patet error Leon. Less. *li. 4. de Iust. & Iur. c. 3. n.* 19. quem aliàs notaui, qui voluit, Tabaccum esse frigidum, & Narcoticum: deceptus ex aliquorum opinione, qui voluerunt esse de genere Hyoscyami, vt Carol. Clus. *in Annot. ad præd. caput de Tabacco ipsius Monard.* & Dodon. apud Æg. Euerard. *loc. cit.* & apud Neandr. *ibid.* Quam tamen opinionẽ falsam esse, & ipsius Tabacci natura, & prędicti Euerard. & Neand. attestantur.

Illud, quod maximè ad rem nostram facit, adnotandum, Tabaccũ alimentalem herbam non esse, sed tantùm medicamentosam, ac quocunque modo assumatur, pro medicamento sumi. Tabacci vsus est

2 vel in puluere, vel in fumo. In puluere dupliciter: nam vel naribus inditur ad excitanda sternutamenta, & caput expurgandũ, vel masticatur ad alliciendam, & expurgandam simul ab eadem parte pituitam: vtcunque autem in vsum trahatur (quatenus ad rem nostram facit, nam alios, ac plurimos habet in Medicina vsus) non nisi præparatum accipiunt: præparationis autem modi varij à supracitatis Auctoribus, & præcipuè à Neandro petendi. Cùm verò eius fumo vtuntur, Tabacci folia exiccata, ac præparata, atque igne accensa per tubulum, in cuius capite ad hunc effectũ vasculum est, in quo Tabacci folia reponuntur, igne postmodum accendenda ad fumum excitandum qui per os attrahitur, & in capitis cauitates delatus, inde pituitam elicit, quæ exspuitur ab his qui ad expurgandum caput illum assument, nam aliàs in stomachum labi permittitur (quando Tabaccus masticatur) ad sustentandã famen, Horum Tubulorum formam, & vsum, imò & alios modos eundem Tabacci fumum per os excipiendi describit idem Neand. *lib. eod. inf.* [Bartholio *hist. cent. 6. hist. 61. p.* 311. loco decocti pro clysteribus fumum ano immitti, maximè apud Anglos, scribit, & instrumentum depictum p. 312. exhibet.] Nos ad ea, quæ ad rem nostram faciunt properantes, hæc iam omittenda duximus, & ad excitatas dubitationes dissoluendas quam primum deueniendum: ante tamen, quia circa Ieiunij materiam versamur, videndum quid sub hoc nomine Ieiunij intelligamus.

3 Canonistæ duplex ieiunium constituunt, naturale vnum, Ecclesiasticum ac pœnale alterum: illud dicimus secundum eorum intentionem, esse stomachi inanitionem secutam ad prægressam alimentorum distributionem, vel carentiam alimentalis materiæ: Hoc ieiunium semper, ac inuiolabiliter præcedere debet Sacratissimæ Eucharistiæ assumptionem. Ecclesiasticum autem, vel pœnale ieiunium dicemus esse, diurnam cuiuscunq; alimenti abstinentiam ab Ecclesia, vel confessario impositam. Idcircò enim & Ecclesiasticum, & pœnale vocatur, nam ab Ecclesia ad carnis stimulos prohibendos, vt spiritus promptior ad cœlestia contemplanda efficiatur, à Confessario autem in satisfactionem peccatorum imponitur. Medici hac voce ieiunij intelligunt stomachi

4 vacuitatem, & inanitionem ob carentiam alimentalis materiæ. Hac ratione dicebat noster Hipp. *lib. 1. Aph.* 13. Senes facillimè ieiunium ferre: hoc est, eos etiam si eam stomachi inanitatem habeant, neq; ad alia alimenta assumenda stimulari, neq; vllam assumendi necessitatem experiri. Ergo ex his tunc dicemus, hominem ieiunum, cùm assumpta alimenta concocta, & distributa ita sunt, vt noui alimenti necessitas vrgeat. Sed diuersa ratio est ieiunij Eucharistici à ieiunio Ecclesiastico, vel pœnali: nam in Ieiunio Eucharistico stomachus debet esse vacuus ita, vt post mediam noctẽ nihil omninò ingeratur, & hoc quia assumpta in cæna, quæ sumi solet per quatuor horas, vt plurimum, ante mediam noctem, facilè è stomacho descenderũt, vnde vacuus omninò relinquitur, ad hoc vt decenter Christi venerabilissimum ac sacratissimum Corpus excipere possit mane sequenti. In ieiunio porrò Ecclesiastico imponitur vnica comestio in spatio vnius integri diei, hoc est horarum vigintiquatuor cum abstinentia à carnibus, & aliis cibis à carne dependentibus, nempe

5 ouis, & lacticiniis: nam Ecclesia habens præ oculis communem hominum tolerantiam diuturnius ieiunium non laudat, ne diuturniori abstinentia corpus in sanitatis discrimen labatur, quod illa omninò euitare studet, contenta tantummodò, vt tali abstinentia corpus maceretur, qualis sufficiat ad eius stimulos refrænandos, vt spiritus præualeat: nam licet *cibo, & potu semel impleti diem integrum, ac noctem sine molestia perduremus*, ex dictis Gal. *lib. 7. de vsu Partium corp. hum. c.* 21. non sine molestia tamen, & sanitatis dispendio prædictum spatium integri diei sine nouo cibo transigere possumus.

6 Cæterum quãdo dubitatur, an vsus Tabacci frangat ieiunium, si de ieiunio Ecclesiastico, vel pœnali verba fiant, absolutè dicendum non frangere, & rationes, quæ pro negatiua sententia adducuntur de ieiunio naturali, & Eucharistico, multò faciliùs habebunt locum in aliis ieiuniis, vnde vlteriùs de ea re verba facere superfluum videtur. Nõ tam facilè autem solutionẽ recipit hoc dubium, si de ieiunio Eucharistico sermo sit, nam vt notissimum est, Eucharistia ob summã eius Sacramenti reuerentiam, debet

7 sumi stomacho ieiuno, vt post vetustiores, & recentiores omnes Diana *Resp. mor. par. 6. tr. 8. resp.* 8. Et

8 summa quidem cum ratione, quia secundùm omnẽ decentiam est, sacratissimum Christi corpus in stomachum vacuum, & nulla, ne minima quidẽ, re occupatum introducendum esse: itaque cum assumpta alimenta in cœna post quatuor, vel quinq; horas cõcocta, & distributa communiter sint, quod tempus cum media nocte coincidit, rectè hoc naturale ieiunium à media nocte initium sumere determinatum est, & hoc pacto nihil post prædictũ tempus assumi debet, quod stomachum aliquo modo occupare possit: nam si quid ante illud tempus vsq; ad sanctissimæ Eucharistiæ assumptionẽ, assumptum fuerit, concoctũ, ac omni ex parte distributum esse censendũ, & sic stomachũ ab omni re liberum in assumptione reperiri. Sed cùm pateat ieiunium nõ solui à quacunq;

9 re in stomachũ recepta: sed tantùm à rebus alimentalibus, cur etiam Aquæ potus prohibetur, cùm ex

communi

10 cōmuni hominū aſſenſu cōſtet, Aquam nō nutrire? quin etiā cùm in ieiunio Eccleſiaſt. & pœnali cōſtet, non ſolùm aquam, quæ nullo modo nutrit, ſed & vinum, quòd maximè nutrit, ieiunium non frangere, Sanch. *lib. 5. conſ. moral. c. 1. dub. 23. n. 2.* Leſſius *de Iuſt. & Iur. lib. 4 c. 2. dub. 2. n. 10.* cur frangere dicitur ieiunium Eucbariſticum ipſam etiam aquam? Reſpondeo, quòd hoc ieiunium cùm rigoroſè ſeruandum ob ſummam tanti Sacramenti reuerentiam ſit, ſitis autem in eo facilè tolerari poſſit ob eius ieiunij breuitatem, noluit Eccleſia in eo vel minimæ rei per os aſſumendæ eſſe indulgendum ſub quacunque ratione vel cibi, vel potus, vel medicamenti, & ſub quacunq; quantitate aſſumatur: in ieiunio verò pœnali, vel Eccleſiaſtico, conceſſum eſt aſſumere quæcunq; habent rationem potus (nō cibi potabilis) ad extinguendam ſitim ob diuturnitatem eius ieiunij, ob quam ſitis & maximè moleſta, & noxia eſſe poſſet, quod euitare ipſa Eccleſia ſemper ſtuduit: imò non ſolùm ad euitandam prædictam noxam licet potum in ieiuniis aſſumere, ſed etiam ob ſanitatē, & multò magis ex cauſa morbi licet aſſumere neceſſaria medicamenta in huiuſmodi ieiuniis. Leſſ. *de iuſt & Iur. lib. 4. c. 2. dub. 2. n. 11.* Sanch. *li. 5. conſ. moral. c. 1. dub. 22. n. 7.* At verò in ieiunio Euchariſtico, neq; ſitis moleſtia, neq; aliæ cauſæ locum habent, ſed decet omninò ſtomachum ab omni re eſſe vacuum, cùm in illo ſufficiat abſtinentia à rebus nutritiuis per commemoratum tempus, vt carne ſuccumbente ſpiritus ad 11 cœleſtia promptius eleuetur, ad quem maximè finem ab Eccleſia fuit inſtitutum.

Sed ad præcipuæ quæſtionis deciſionem iam ac- 12 cedam, ac ante omnia ſupponendum, Tabaccum quomodocunque aſſumatur, nunquam habere rationem cibi, aut potus, vel rei alimentalis, cùm omni 13 nutritiua facultate deſtituatur, quod facilè probatur, quia quod habet rationem cibi debet habere facultatem nutriendi, cibus enim vocatur quicquid alit. Gal. *li. 3. de Alim. fac. c.* 40. Quod autem alere debet, nempe cibus, à natura debet vinci, & membris aſſimilari. Auic. *in cā. text. 1. tract. 1. n. 76* At Tabaccus neq; à Natura vincitur, neque membris aſſimilatur, neq; vires auget, ergo rationem cibi non habet: 14 quod enim à Natura non vincitur, cibus non eſt, Gal. *lib. 3. de Nat. facult. c. 7.* Non vincitur verò à Natura, quia partem nullam alibilem habet, ſed tantùm medicamentoſam: quod patet vlterius à ſufficienti partiū enumeratione, quia quicquid per os aſſumi- 15 tur, aut cibus eſt, & potus, aut medicamentum, aut venenum, & cibus vel eſt ſimpliciter cibus, vel eſt cibus medicamentoſus, ſic & medicamentum. Tabaccus ergo neq; cibus, neque medicamentoſus ci- 16 bus eſt, quia nec omninò ſuperatur à natura, nec in parte: neq; venenum eſt, quia naturam non deſtruit, 17 ergo eſt medicamentum, medicamentum enim vocamus quod aſſumptum nullum corpori præbet alimentum, Gal. *lib. 2. de Alim. fac. c.* 16. Sed neq; potus 18 rationem habet Tabaccus, quia potus debet eſſe humidus, Natura enim potum inſtituit ad diſtributionem ciborum ſolidorum primò, & ad ſitim leuandā, ad corporiſque refrigerium, vt notiſſimum eſt, Mercat. *de ſan. & cim conſer. claſſ. 1. art. 2. q. 164. n. 88.* & ex Canoniſtis, Leſſ. *de Iuſt. & iur. lib. 4. c. 2. dubit. 2. n. 10.* Sed Tabaccus quomodocunque aſſumatur, humidi rationem non habet, neque facultatibus huiuſmodi leuandi ſitim, aut diſtribuendi ſolidos cibos, aut reparandi id, quod ſubſtantiæ humidæ effluxit, eſt in- 19 ſtructus, ergo nullam habet rationem potus. & hinc concludendum, Tabaccum neq; vt cibum, neque vt potum, quomodocunque aſſumatur, frangere ieiu- 20 nium Eccleſiaſticum, aut pœnale, ſed benè frangere ieiunium Euchariſticum non in quantum nutrit, aut cibi, vel potus rationem habet, ſed in quantum ſua ſubſtantia quantumvis minima poſſet occupare ſtomachum, aut eius fūmo, vel alias poſſet cauſare agitationem in humoribus, & alios effectus producere minimè conuenientes, vbi tantùm Sacramentum accipere paramur, quemadmodum etiam decet ob debitam reuerentiam, vt diximus, ab omni aliena ſubſtantia liberum ſtomachum ſeruare. Licet ergo non videam, quanam ratione Tabaccus, vel quod in fumo per os recipiatur, vel quod in puluere naribus adhibeatur, aut ore maſticetur, poſſit ad ſtomachum peruenire, dum allecta pituita expuitur, tamen neq; hac quidem ex cauſa, dato quòd id ſuccederet, directim frangere ieiunium Euchariſticum, ſed potiùs militare ſemper firmauerim cauſam reuerentiæ diuiniſſimi illius Corporis in ſtomachum recipiendi, & ſic neq; ob id, quod vllo modo nutrire valeat; nec quod illius ſubſtantiæ aliqua particula ad ſtomachum peruenire poſſit, prohibendum credo eius vſum, ſed tantùm ob indecentiam, vt dictum eſt.

Cæterùm P. Lezana *tom. 3. Quæſt. Regular. verb. Euchariſtia quoad Regulares, n. 8.* apud. Dianam *reſol.* 21 *mor. par. 8 tract. 7. reſolut. 3.* Contrariam opinionem tueri conatus, opponens ſe prædicto Patri Dianæ, in abſurdam ſententiam lapſus eſt, volens Tabaccum frangere ieiunium, rationem ſubdens, *Quia*, inquit, *Tabaccus verè eſt nutrimentum, vt conſtat ex multis* 22 *experiētiis pluriū, quia ex ipſo ſolo ſuſtentati ſunt, verè etiam eſt medicina, hoc enim prætextu ſumitur.* Fauet huic Lezanæ opinioni id, quod paſſim ſcriptores de Tabacco tradunt, & primò Nicol. Manard. *loc. cit.* *Vſus eſt etiam*, inquit, *Tabacci apud Indos, famis ſitiſque ſedandæ gratia*: quaſdā enim pillulas ex eo conficere indos docet, quibus cum longum iter aggrediuntur, vti ſolent, vnam in ore retinentes, aſſidueque pituitam à capite allectam ſorbentes, eaque ratione iter triduanum, aut quatriduanum etiam conficiunt abſque vlla famis, aut ſitis moleſtia. Idem cum ipſo Manardo affirmat Euerard. *de Panac. ſeu Tabacco fol.* 18. quin etiam paulò ante hæc addit. *Atq; inauditum eſt, ac mirandum Floridæ incolas ſtatis anni temporibus ſolo iſtius herbæ fumo paſci, quem per cornua huic vſui comparata in os recipiunt, cuius rei teſtes locupletiſſimi erunt vel ipſi Nautæ, complureſq; alij è Florida nuper reuerſi, ac indies etiam nunc reuertentes, qui appenſis ad collum quibuſdam ceu cornibus, aut infundibulis ex Palmæ foliis, iunco, canniſue, in quorum extremis congeſta, ac ligata apparēt huiuſmodi folia præſiccitate iam emarcida, mirificè ſibi placent. His prunas infundibulū anguſtiori parti applicant aperto ore excitatum fumum haurientes, quoad eius fieri poteſt, quo famem ſuam ſitimq; ſedari, vires reſtaurari, ſpiritus exhilareſcere. Cerebrum iucunda quadam ebrietate deliniri, eiuſque ſuperfluos humores abſumi: in ſumma, phlegmaticorum humorum copiam incredibilem in os prolici iureiurando aſſeruerant.* Hæc ille. Subſcribit etiam Manard. Io. Neand. *in ſuo Tabaccolog. in prin. §. vires.* vbi pluribus fortaſsè, quàm opus fuiſſet, probare nititur, Tabacci fumum nutrire, & vires reſtaurare, & cætera præſtare, quæ ſuperiùs ex Euerardo ſunt allata, [Confer Horſt *tom. 3. pag.* 43.] quæ ſi veritatem haberent, Tabaccus nullo modo debet ſumi in ieiunio Euchariſtico, quia verè illud violaret, cum poſſit non ſolùm ſtomachum occupare, ſed qualicunque modo ſumatur, corpus etiam nutrire.

Verior tamen Dianæ opinio cenſenda, quam ille cum multis Canoniſtis, quorum auctoritates ibi adducit, iure tuetur, qui omnes in hoc conueniunt, neque ſi per fumum, vel puluerem, vel folium Tabaccus aſſumatur, ieiunium frangi: & rectè, quia neque habet

habet vnquam, neque habere vnquam potest rationem cibi, vel rei alimentalis, sed tantùm medicamenti, vt ex supradictis patet. Imò inanis etiam est, quam aliqui Canonistarum cautionem addunt, vel limitationem, hoc est, non frangere Tabaccum ieiunium, nisi aliqua folij particula per os ad stomachum traiiciatur: nam etiamsi ita contingeret, tamen nutrire ea particula nulla ratione posset, tum ob sui exiguam molem, quæ nullius considerationis esset, tum ob eius naturam, quòd alimentalis non sit, & maximè exsiccatus, & omni humiditate orbatus, vt assumi consueuit: vnde non ex eo, quod quicquam nutrire ea particula posset, sed ex eo, quod violaret stomachi vacuitatem, qui ab omni re aliena vacuus ob prædictam decentiæ causam esse debet: tunc ea Tabacci particula impediret Eucharistiæ assumptionem, quemadmodum impedire dicunt Canonistæ Aquæ communis stillam, quæ neq; cibi, neq; rei alimentalis rationem habet, neq; adeò occuparet stomachi vacuitatem, vt Aquæ stilla. Magis ad rem dici putauerim, si idcirco Tabaccus posset frangere ieiunium, vel folij masticatione, vel fumi receptione, id fieri, quia potest attrahere à capite pituitam, & ad stomachum eam transmittere, & in nutrimentum conuerti, vt aliàs in eius vsu euenire dicturi sumus.

[24] Sed in duplici errore sese inuoluit P. Lezana, primò existimando Tabaccum esse verè rem alimentalem, & quod peius est, esse verè medicamentum, quæ duo simul stare non possunt: nam cibus, & quicquid nutrit, in quantum nutrit, rationē medicamenti non habet, nec quod verè medicamentum est vnquam nutrire potest: nam medicamenta ob morbos assumuntur non tanquam nutritura cibaria, Galen. [25] *comm. 1. in Hipp. de vict. rat. in Acut. text. 18 & medicamentum contrarium est alimento: nam alimentum vin-* [26] *citur & superatur ab eo, quod nutritur, medicamentum autem contra, ipsum enim vincit, atque superat corpus, cuius fuerit medicamentum*: idem Gal. *lib. 5. de simpl. med. fac. c. 1.* & alibi sæpè. Si ergo Tabaccus est verè nutrimentum, non erit verè medicamentum, & si est merè medicamentum, non erit verè nutrimentū. Neq; dicat ipse P. Lezana, quod Tabaccus sit cibus medicamentosus, quia iam satis superque probatum est, illum non esse vllo modo alimentalem.

Sed errat secundò idem P. Lezana putando, quòd ex enarratis experientiis constet Tabaccum nutrire, quod ab omni veritate alienum est: nam nutrimen- [27] tum, quo reficiuntur ij qui Tabacco ad tollendam famem, aut sitim vtuntur, non procedit ab ipso Tabacco, sed à pituita, quam Tabaccus cum masticatur, prolectat in stomachum, vel cum etiam eius fumus per os excipitur: neque nouum est huiusmodi effectum à pituita emanare, nempe per eam corpus enutriri absque ope alterius externi alimenti, quia multiplici experientia firmatum est, quosdam homines integris annis absq; cibo, & potu vixisse, sola pituita in eorum corporibus abundante enutriti: multaq; animalia in Hyeme non alio nutrimento vitam sustentare quam ipsa pituita: sed de his plura diximus aliàs. Deceptus igitur omninò est P. Lezana, dum credidit, Tabaccum esse nutrimentum ex eo, quòd nonnulli eius vsu famē, & sitim tolerent, nam hoc non ex virtute Tabacci fit, qui nullo modo alimentalis est, sed ex pituita per ipsum attracta in stomachum, quam vlteriori concoctione in corporis nutrimentum facessere, notum apud Medicos est: Gal. *in lib. Hipp. de vict. rat. in Acut. tex. 30.* Quod maximè euenit vrgente necessitate, cùm Naturæ indigentiæ externo alimento subuenire non possumus. Id tantùm cōcedi posset P. Lezanæ, quod si quis Tabacco vteretur ad eum finem, nempe nutriendi corpus prolectando eius masticatione pituitam à capite in stomachum, ieiunium frangeret: quod Canonistarum cur decidere. Sed præterea, quæ iam adducta sunt ad probandum, Tabaccū non esse quid aptum ad nutriendum, id ipsum manifestum facit eius substantiæ qualitas, quæ omni nutribili humiditate [28] emuncta est, & quæ ex sui natura est amara: at quicquid nutrit alicuius humiditatis particeps sit oportet: vnde quicquid nutrit, ex genere dulciū est. Gal. *lib. 4. de simpl. med. fac. c. 10.* atq; omne nutrimentum vel dulce, vel vnctuosum, vel ex his compositum, idē Hal. *lib. de oculis c. 1. partic. 5.* ac tam dulcia, quam vnctuosa humiditate prædita sunt, vt patet: Ergo quæ dulcedine carent humida non sunt, & idcirco iis pro medicamentis vtimur, non pro cibis: Gal. *loc. cit. de Ocul. & de simpl. med. fac.* vbi proximè *c. 9.* Tabaccus [29] ergo nullo modo nutrit, cum dulcedine non solùm careat, sed amarus sit, amara autem non nutriant, Gal. *cit. l. de simpl. med. fac. c. 15.* Vnde mirari satis nō possum, quonam pacto asseuerarint aliqui, Tabacci etiam fumum nutrire: nam præterquam quod Tabacci fumus non potest habere rationem cibi, aut [30] potus, certum est fumosa omnia amara esse, Card. *lib. 1. de san. tuen. c. 36.* Amara verò, vt dictum est, nihil [31] prorsus nutriunt, Gal *vbi mox.* Card. *ibid. lib. 1. c. 5. &* [32] *lib. eod. c. 40.* Ergo Tabacci fumus, neq; vt fumus, neque vt amarus nutrire potest. Adde quod ipsa fumida substantia non modo non potest spiritus nutrire (nam quòd partes solidas nutrire possit, nemo affirmabit) sed illos dissipat, ac destruit, & offuscat, & in summa cum sit spirituum substantiæ puræ, ac lucidæ omninò contraria, impossibile est, vt eos reficere, ac nutrire possit, cùm nutritio fiat per similia. Inane ergo est, & ab omni veritate alienum, quòd Tabaccus vllo modo nutriat. Vt ergo multa in pauca redigā, dicendum ex mea sententia est, Tabacci vsum in ie- [33] iunio Eucharistico prohibendum, non quòd vllo modo ne per somnium quidem nutrire possit aut folio, aut pulvere, aut fumo, etiamsi aliqua illius particula in stomachum laberetur, sed primò ob Sacramenti reuerentiā, quia multā agitationem in humoribus causare potest, & caput ipsum commouere, sensusque turbare, & obtundere: maximè si eius fumus assumatur, potest & ventrem soluere, aut, quòd peius est, vomitum concitare. Secundò, quia facilè euenit, vt ex eius vso pituita à capite prorita-ta, & allecta ad stomachum descendat, ibique aut in nutrimentum vertatur, aut ad minùs illius vacuitatem impediat, qusm necessariam esse dicendum, vbi rāto cibo cœlesti, ac sacratissimo refici præstolatur. In ieiunio autem Ecclesiastico, aut pœnali, vbi timor ille descensus pituitæ à capite ad stomachum cesset (nam potest facillimè ea pituita inediæ incommodum, quod experiri ex ieiunio tenemur, abolere, & facietatem inducere) posse innoxiè nos Tabacco vti, cum tamen satius esset firmandum ab eo abstinere. [Quæ de *Tabacco* mouentur, moueri quoque possunt de vsu herbæ Thée, vt & potus Caphæ, de quibus nouiter scripsit eleganter & doctè D. Simon. Paulli *in tract. de abusu Tabacci, &c.* Quod vero attinet herbam Thée fusiùs illam describunt Varij Autores, quos videre licet in Musæo Olai Vormij. Quoad potum Caphæ ex fructu Bon paratum, illum describit Prosper Alpin. *pag. 118.* Vesting. *p. 21.* Rauvvolff *p. 102.* Bauhin. *in Pinace p. 428.* citatus Vorm. *pi. 189.* Olear. *p. 422.* E veteribus vero primus Rasis, seculo post natum Saluatorem nostrum nono, *p. 74. l. 3. ad mans.* & Auicenna quoque *l. 2. tract. 2. p. 281.* qui videantur.

LIBRI NONI TITVLVS OCTAVVS,

DE CHACCOLATA, ET AQVA VITÆ.

Appendix ad Titulum Primum Libri Quinti.

SVMMARIVM.

1 *Chaccolata quid ſit.*
2 *Chaccolata ad quem finem vtamur.*
3 *Materiæ præcipuæ, ex quibus Chaccolata componitur, ſunt maximi nutrimenti.*
4 *Aſſumere vnciam vnam, vel duas Chaccolatæ in regionibus, in quibus eſt frequens in vſu pro potu, ſecundùm aliquos Canoniſtas nõ frangit ieiuniũ.*
5 *Chaccolata etiam ad pondus vnciæ vnius, vel dimidiæ etiam, notabiliter reſpectu ieiunij nutrire poteſt.*
6 *Chaccolata vbi aſſumeretur ratione potus in nulla quantitate ſumpta frangeret ieiunium.*
7 *Quod ſolida ſubſtantia eſt, ſi aqua liqueſiat, non habet idcircò rationem potus.*
8 *Chaccolata nullam habet facultatem potus.*
9 *Quod ad reſtitutionem eius, quod ex ſubſtantia ſicciori effluxit aſſumitur, cibus eſt, non potus.*
10 *Potus finis ſedandi ſitim ſecũdarius eſt, nõ primarius.*
11 *In ieiunio Eccleſiaſtico, vel pœnali licet aſſumere medicinam conſervativam. Et n.23.*
12 *In ieiuniis prædictis licèt aſſumere quicquid habet rationem medicinæ, non vero alimenti.*
13 *In ieiuniis, in quibus ſitis eſt moleſta, licèt aſſumere parum panis, ne potus noceat.*
14 *In ieiuniis quando liceat medicinam conſervativam aſſumere.*
15 *Chaccolata roborat corpus in quantum nutrit.*
16 *Quando præcipua vis rei per os aſſumptæ eſt corpus nutrire, licèt ſimul corpus alteret, cibus eſt, non medicamentum.*
17 *Chaccolata nec vt medicamentum aſſumitur, nec ad evitandã potus noxam, ſed tantùm ad voluptatẽ.*
18 *Chaccolatæ operationes ſunt de directo contrariæ fini in ieiuniis habendo.*
19 *Aquæ vitæ aſſumptio impedit Euchariſtiæ aſsũptionẽ.*
20 *Ieiunium Eccleſiaſticum, aut pœnale ad quem finem inſtitutum.*
21 *Aqua vitæ ſtimulos carnis augere poteſt.*
22 *Aqua vitæ etiam ſi non nutriat membra ſolida, nutrit tamen, & auget ſpiritus.*
23 *Ob ieiunij reuerentiam præſtat ab Aquæ vitæ aſſumptione abſtinere.*
24 *Medicamentorum confortantium vſus, non tam facilè concedendus in ieiuniis, ſed tantùm ex cauſa morbi.*

De Ieiunio, & Quadrag.

QVÆSTIO Vnic.

CHaccolata Inda, hoc eſt, confectio Inda, quædam compoſitio eſt ex variis ingredientibus conflata, cuius deſcriptionem tradidi aliàs *lib.2. de Morb. Hippochondr.c.15.* aliam quoq; attulit deſcriptionem nonnihil à noſtra differentem Anton. Colmenet de Ledeſma *in proprio libell. de Chaccol.c.3.* ex hac compoſitione iam apud Indos potus concinnabantur, & proceſſu temporis apud omnes ferè populos, & nunc apud nos concinnantur, eam compoſitionem aqua calida diſſolvendo, addito ſaccharo, eamq; potionem calidam bibunt ad multa vtilem, præcipuè tamen ad ſtomachum roborandum, ad languentes vires reficiendas, ad ſpiritus exhilarandos, ad aliaſque vtilitates producendas, quas pro nunc enumerare ſuperfluum duco. Materiæ præcipuæ, ex quibus hæc confectio componitur, multi nutrimenti ſunt, quod is ſolùm negabit, qui panem nutrire negare audebit. Recipit enim, ſecundùm noſtram deſcriptionem, in magna quantitate quoddam ſemen, ſeu fructum, quem Cacaos, vel Cacaium nominant, nec modicam quantitatem farinæ paratæ ex Maiz, hoc eſt Tritico Indico, & ſaccharũ, præter alia quædam aromatica, vt in eius deſcriptione patet. Vnde horum ſimplicium quantitas tantoperè exuperat quantitatem aliorum ingredientium, vt ex iis ſolis totam confectionis maſſam componi dici debeat: nam alia, quæ aromatica, vt dixi, ſunt, & ad ſtomachi roborationem, & flatuum diſſipationem adduntur, vix notabilem præ illis quantitatem conſtituunt. [De Chaccolata fuſius ſcripſerunt Fr. Toritius de Molin. *tr. Ind.c.1.* Acoſt. *l.4.hiſt.nat.Ind.c.22* Gomar. *2.p.hiſt.Indor.* Benzo *l.2.c.16.* Padilla *l.2.hiſt.S.Domini de Megico.* Herrera *decade 2.hiſt.gen.Indor.l.6.c.13.l.7.c.16.dec.4.l.8.c.3.& 9.* Torquemada *l.14.Ind.c.10.t.2. Mon.Ind.* Caſtillo *c.3.& 5.hiſt.Indor.* Corneſo *l.ſimpl.med. Ind.c.de cacao.* Barrios Rouil. *in herb.* Hernandez *hiſt.nat.nouæ Hiſpan.l.1.ſ.2.* Ant. Recus *lib.rerum med.nouæ Hiſpan.* Caldera *in Tribun. Medic.ſ.4.c.2.* Thom. Vrtado *de Chocalat.tract.* Guillelm. Robil *l.8.c.93.* Pinell. *quæſt. de Chocalat.* Zacut. *prax.admir. l.2.obſ.6.*]

Eſt autem iam hic potus, ſeu potiùs cibus ſub ratione potus tam frequenti in vſu apud omnes ferè gentes, vt innuimus, quemadmodum teſtatur idem Ant. Colmen. *loc. cit.* vt ex eius vſus frequentia determinare non dubitauerint Moderni Canoniſtæ, quòd aſſumere vnciam vnam, aut alteram prædictæ potionis in regionibus, in quibus eſt in vſu pro frequenti potu, non frangat ieiunium, ita ex plurimorũ opinione Diana, *Reſ.mor.par.8. tract.7.reſp.54.* Ego, quicquid dicendum ſit, an hoc reſpectu eius vſus licitum ſit, necne (hoc enim Canoniſtis decidendum relinquo) illud aſſeueranter affirmabo, quòd aſſumptio vnius, aut alterius vnciæ, aut etiam vnciæ dimidiæ eius potionis corpus inſigniter nutriat, vires adaugeat, ſpiritus exhilaret, & alios effectus producat, quos producere eius potionis fautores affirmant, quibus & ego aſſentior. Sed ſi prohibemur in ieiuniis præter vnam comeſtionem ſingulis diebus aſſumere quicquid corpus nutrit, neque licitum erit aſſumere vncias duas, neque vnam, neque dimidiam Chaccolatæ abſq; violatione ieiunij. At verò nonnulli doctiſſimi Theologi apud Dianã *vbi proximè*, ideo in eam ſententiam lapſi ſunt, quòd huiuſmodi quantitas Chaccolatæ in regionibus, in quibus eſt frequenti in vſu, non frangat ieiunium, quia habet rationem potus, & in iis regionibus effecta ſit potus vſualis. Ergo, inquam, aſſumitur ratione potus, & cùm potus, ex communi, etiam vini, quod ſummoperè nutrit, nõ frangat ieiunium in quacunq; quantitate aſſumatur, idem erit dicendum de Chaccolata: ſed hoc nullo modo veritatem habet, quia potus aſſumitur, nec aliàs in diebus ieiunij aſſumi debet, niſi ad extinguendam ſitim, ſed Chaccolata nequaquam aſſumitur ad extinguendam ſitim, ſed ad recreandas vires, & robur corpori conciliandum, ad ſtomachum roborandum, ad animum exhilarandum: ergo nunquam poterit habere rationem potus, ſed cibi, licet cibum velimus eſſe medicamentoſum, ergo quacunq; etiam minima quantitate ſumatur, frangere debet ieiunium.

Sed quid imponere mihi ſatagunt quidam, quòd Chaccolata ſumatur ratione potus? nunquid habens ſolidam ſubſtantiam, ſi aqua liqueſiat, habet rationem potus? nequaquam Sed in tantum dici poterit habere rationem potus in quantum non maſticando, ſed ſorbẽdo aſſumitur, vt ovum iure diſtemperatum, carnium contuſum, & id genus alia, quæ licet aſſumantur per modum potus, habent tamen rationem cibi, Sanch. *lib.4.conſ.mor.c.1.dubit.23.n.1.*

quæ

quæ omnia, vt ille addit, frangunt ieiunium. Deinde quomodo dicemus, Chaccolatam esse potum, si nullã facultatem potus habet, cibi verò facultatibus omnibus insignitur? Nam neutrum finem, ad quem potus est a Natura destinatus, Chaccolata habet, cùm neq; ad distributionem solidorũ ciborum, neq; ad leuandam sitim inseruiat: neq; vlterius ad alium aliquem finẽ vt ad restitutionem humidioris substãtiæ: assumitur ergo ad restitutionem eius, quod substantiæ siccioris effluxit, hoc autem cibus est, nõ potus, Gal. *lib. 1. de sanit. tuen. c. 2.* Ergo non est vera suppositio eorum Canonistarum, quòd Chaccolata effecta sit potus vsualis aliquorum populorum, nam ipsi populi, apud quos inualuit huiusmodi vsus, non assumunt Chaccolatam vt potum, quia nunquam illam assumunt ad sitim extinguendam, sed ad alios fines, quos iam commemorauimus: nec frequens vsus quantumvis diuturnus vnquam id efficere potuit, vt quod habet rationem cibi, euadat potus: ac mihi quidem videtur hoc esse homines decipere, nempe determinare, rem habentem rationem cibi maximè nutritiui, per longum vsum effectum esse potum eamq; quæ stomachum occupando impediat aliorũ ciborum distributionem, quasi naturam per vsum mutauerit, ad eam ciborum distributionem conducere possit, quæ principalis finis potus est: cùm alter finis leuandæ sitis sit finis secundarius, neq; primò à natura intentus, quia potum Natura instituit ad illũ priorem finem, & ad id reparandum, quod ex substantia humidiori effluxit, & cum hoc ad leuandam sitim, quæ ex digestione solidorũ ciborum emergere solet, quatenùs ea impedimento esse posset prædictæ distributioni. Ergo velle Chaccolatã tanquam potum canonizare, cùm verè cibus sit, & cibi facultates omnes habeat, est palliare abusum eius assumptionis, vt id, quod ex sua natura illicitũ in ieiuniis est, licitum faciamus, & eorum voluptatem secundemus, qui huiusmodi potioni dediti sunt, eiusque tanta auiditate detinentur.

Non desunt tamen contrà prædicta difficultates aliquæ ab aduersariis opponendæ: nam videtur licitum ex Canonistarum decretis nonnulla in ieiuniis extrà comestionem licitã assumere, quæ viderentur maiori cum ratione ieiunium violare, quam Chaccolata: nam, vt illi aiunt, licèt in ieiuniis non tãtùm assumere medicinã vere curatiuam, hoc est, inquam, ad depellendum aliquem morbum, sed etiam conseruatiuam, hoc est, inquam, ad Naturæ vigorem, & corporis robur conseruandum: quod exemplificant de aliquibus electuariis, & confectionibus ex saccharo paratis, vel bellariis, vt vuis passis, & similibus, Sanch. *lib. 5. consil. mor. c. 1. dub. 12. n. 2.* & hoc quia huiusmodi res non sumuntur, vt alimenta, sed vt medicamenta, Less. *de Iust. & Iur. lib. 4. c. 2. n. 11.* non sumuntur, inquam, eo fine, vt in corporis nutrimentum vertantur, sed vt aliquam corporis intemperiem corrigant, & virtutem roborent, ita vt maxima ex parte potiùs naturam vincant, quàm vincantur.

Præterea alia quoq; sunt, quæ in ieiuniis assumere præter vnicam refectionem licèt, quæ cibi omninò sunt, & cibi maximè nutritiui, vt ipsissimus panis est: nam dato quòd in ieiuniis sitis molestia vrgeat, licèt assumere, nè potus noceat, ipsius panis buccellam, vel aliquem fructum, ita Sanch. cum aliis *ibi* per eum adductis, *loc. cit. n. 5.* at nihil est, quod magis nutriat ipso pane, velut etiam valdè nutriũt aliqui fructus, vt Amygdalę, Oliuę, & id genus alij. Ergo dato etiam, quod Chaccolata nutriat, assumitur tãquam medicina conseruatiua, & rectè annumerari potest cum commemoratis electuariis, & confectionibus in ieiunio cõcessis, nec magis culpari poterat Chaccolata absq; dubio, quam ipse panis, maximè in tam modica quantitate sumpta, nempe, vnius vociæ, His mitescere posse videbatur sentẽtiæ nostræ rigor, nisi non deesset apta ad singula responsio: & primò ad id, quod dicitur, licere absque eo quod frangatur ieiunium assumere medicinam aliquam conseruatiuam ad corporis robur etiam seruandum, & ad alios quosdam effectus, dico benè procedere, quando quod assumitur rationem præcipue medicamenti habet, & eo fine assumatur, vel saltem præcipuus finis assumendi sit conseruare corporis robur, eiusq; sanitatem non in quantùm nutrit, sed in quantùm Naturam aliquo modo alterat, & ad meliorem statum reducit, vt exempli gratia essent Antidota magna, & confectiones cordiales, vt Alchermes & Hyacinthina, & aliæ eius farinæ: at si medicamentum eius naturæ sit, vt ad corpus reficiendum destinetur, & distributum à Naturali calore in nutrimentum abeat, nullo modo licèt assumere, quia nec medicamentum est, sed potiùs cibus, licèt corpus aliquo modo alterat. Modò, Chaccolata in tantùm roborat corpus, & sanitati prodest in quantum distribuitur, & tit ipsius corporis nutrimentum vertitur, vnde vires adauget: non licèt ergo eam assumere tanquam vnum ex prædictis electuariis, & confectionibus, quia horum præcipua operatio est corpus alterare, & ad meliorem statum reducere, Chaccolatæ autem præcipuus finis est corpus enutrire, & vires adaugere, licèt consecutiuè refrigeret, aut calefaciat prout liber, vt quidam alij cibi faciunt, veluti exempli gratia Pruna, quæ nutriunt, & refrigerant, Hepatiq; opitulantur. & ficus, quę nutriunt, & calefaciunt. Quando igitur præcipua alicuius rei sumptæ operatio est corpus nutrire, licèt deinceps alteret, cibi nomen meretur, non medicamenti: & sic cum Chaccolatæ præcipua operatio sit corporis nutritio, rationem cibi habet, Electuaria verò, quorum præcipua operatio est corpus alterare, rationem medicamenti habent.

Et ad id quod additur, nempe quòd si licèt assumere buccellam panis extra comestionem in ieiuniis, ne potus noceat, tantò magis licebit assumere vnciam vnam Chaccolatæ: Dico, quòd hoc non benè sequitur, quia Chaccolata non assumitur ad euitandam aliquam noxam, neque vt medicamentum, sed tantùm ob voluptatem, & ad corporis robur excitandum, quorum vtrumque satius est in ieiuniis euitare. Ac tandem non desistam pro huius discursus sigillo illud pronuntiare, quòd cùm Chaccolatæ operationes omnes sint de directo contrariæ fini in ieiuniis intento, qui est corpus macerare, carnis stimulos compescere, eslotis efferuescentis impetus obtundere: illa verò corporis vigorem adaugeat, carnis stimulos acuat, & caloris impetus, & sanguinem excitet, magis ex re eorum, qui ieiunij Leges integras seruandas censent, esse putauerim, ab eius vsu in totum abstinere. [Conlung. Brauo *consult. XIV p. 732. & seqq.*]

Sed præstat, hac occasione sumpta, aliquid etiam de Aqua vitæ proferre, cuius vsus est vbiq; frequentissimus. Dubitari igitur non ab re potest, an eius assumptio ieiunium frangat, necne? Et prætermisso de ieiunio Eucharistico loqui, de quo nullum interuenire potest dubium, quod tali assumptione maximè frangatur: quoad Ecclesiasticum, ac pœnale videretur etiam idem dicendum, quippe cùm vtrumque ad id præcipuè institutũ sit, vt notum cuilibet est, vt caro succumbat, ad hoc vt spiritus alacrior factus ad cœlestia eleuetur, sed Aqua vitæ & stimulos carnis augere potest, & corpus alacrius reddere, vnde omninò erit finì in ieiunio vtroque ieiunanti sibi proponendo contrarium, & sic iure determinandum videtur, per istius assumptionem vtrumque ieiunium frangi. Quod verò Aqua vitæ stimulos carnis augere possit, patet, quia corpus, & sanguinem promptissimè

ptissimè calefacit, ipsumque sanguinem acutiorem reddit, vnde spiritus ex ea producti, & semini genitali commixti, hominem molestissimè ad Venereo, & feminis eiaculationem proritant. Adde his, quòd etiamsi concedamus obiicientibus, aquam vitæ non habere rationem rei nutritivæ, tamen inficiari nullo modo possumus, eam effectus iam commemoratos producere, qui sufficientes videntur ad prohibendum eius vsum in ieiuniis, cùm tametsi non nutriat membra solida, nutriat tamen, & augeat ipsos spiritus, non secus ac vinum, imò multò promptiùs quàm vinum; quamobrem licèt vinum in ieiuniis extrà comestionem concedatur ex eo, quod sumatur ratione potus: Aqua vitæ, cùm non possit concedi, vt potus, prohiberi in ieiuniis debet ob maiorem sanguinis, & spirituum exaestuationem, vt iam dictum est. 22

Sed his non obstantibus dicendum videtur, Aquam vitæ sumi, & habere rationem medicamenti, ac medicamenti quidem confortantis, & Naturam sublevantis, non autem cibi, neque potus: medicamenta verò huiusmodi licitè assumi posse in ieiuniis iam suprà ex Canonistarum auctoritate firmavimus. Quæ autem contra eius vsum obiiciuntur, dicendum, habere locum in immoderato eius vsu, vel quando ad alium finem assumitur, quàm medicamenti vsus patiatur. 23 24

Ego tamen, vbi consilium dare ieiunanti alicui requisitus essem, illum ab Aqua vitæ abstinere ob ieiunij reverentiam hortarer. Sed Canonistæ, ad quos magis pertinet, videant quid in veritate sit determinandum, supposito, quòd Aqua vitæ habeat rationem tantum medicamenti confortantis, quorum medicamentorum vsum non tam facilè concedendum in ieiuniis arbitror, vbi non ex causa morbi, aut valetudinis, sed tantùm ob delectationem, vel simplicem tantum roborandi staturam, & stomacho vigorem addendi assumerentur. 25 26

LIBRI NONI TITVLVS NONVS,

DE MORBIS IMPEDIENTIBVS EVCHARISTIÆ Assumptionem.

SVMMARIVM.

QVÆSTIO Vnic.

Occasio scribendi.

CVm Iuvenis quidam exitiali volvulo detineretur, ita vt stercora ipsa per os eiiceret, propinqui à Parocho exposcebant, vt viaticum illi subministraret, quod audiens Franciscus Saotucius vir ingenio, & doctrina insignis, qui eius curæ præerat, expressè prohibuit, ne sine eius assensu viaticum Ægro exhiberetur ob inevitabile vomitus periculum. Parochus observans Ægrum tantisper à vomitu cessasse, Medici monita parvifaciens, viaticum Ægro exhibet: ille indesinenter enormi vomitu tota sequenti nocte exagitatus Animam cum vomito fudit.

Non extra rem igitur Canonistarum futurum existimo, si prænarrati facti occasione arrepta de iis morbis hic verba faciam, qui ex Medicorum sententia prohibere debeant, ne infirmis etiam de proximo morituris Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum ministretur. Et licèt etiam de ieiunio mentionem simul habere conveniret, (quia huiusmodi Sacramentum non nisi ieiuno stomacho assumendum, Divus Thomas *secunda secundæ, quæst.* 147. *artic.6.ad secundum*, & omnes Summistæ) tamen quia infirmi maximè in periculo mortis positi hoc ieiunio non obstringuntur, id D. Thom. *part.* 3. *artic.*8. *in c.* Navarr. *lib.*5. *consil. de Pænit. & Remiss. & cons.*16. *n.* 7. & 10. de eo non est necesse quicquam addere: ad alia igitur transeundum. 1

Morbi igitur impedientes Eucharistiæ assumptionem, vel ad vsum rationis spectant, vel ad respirationem, vel ad deglutitionē, vel ad stomachum. Ad vsum rationis spectāt quælibet mētis alienationes, cum quibus Apoplexiā, & Epilepsiam comprehendo. Ad Respirationem pertinet Suffocatio, seu strangulatio, Tussis, Asthma, sanguinis & puris sputum, & si quæ alia sunt eiusdem classis. Ad deglutitionem pertinet eiusdem deglutitionis ablata actio, vel depravata, & alij id genus affectus. Ad stomachum, & partes contiguas pertinet Nausea, singultus, vomitus, passio Iliaca, vel Ileos, Cholera, Lienteria, & affectio Cæliaca, de quibus omnibus singillatim verba facienda, vt tandi Sacramenti Ministri debitam cautionem in illud admoistrando adhibeant. 2

Primò ergo, notissimum est, quid sit mentis alienatio, eamque impedire Eucharistiæ assumptionem, Summ. Ang. *verb. Eucharist.*3.*n.* 14. & notauit Rota *in Rom. success.* 19. *Ianuar.* 1629. coram Duran. *n.*17. & *in Perusina Pensionis* 9. *Decemb.*1650. *cor.* Peutinger. *n.*8. & quia huiusmodi deliria vel perpetua sunt, vel habent dilucida intervalla, conclusio procedit in delirio perpetuo, nam aliàs in ipso dilucido intervallo Sacramentum exhiberi potest, eadem Summ. Ang. *ibid. n. eod.* & ideirco notandum est, aliquas dementias habere dilucida intervalla manifesta, ac vera, quia Ratio ad suum naturale officium exercen- 3 4

excerſſdum de integro redit, aliàs autem habere leuiora & obſcuriora, remittente tantùm, ſed non ceſſante in totum morbo. In morbis qui habent dilucida interualla vera, ac manifeſta, iam dictum eſt non impediri Euchariſtiæ exhibitionem: dubium tantùm intercedere poteſt de iis morbis, qui ea interualla obſcuriora obtinent, in quibus tamen conſiderari poſſunt gradus quidam maioris, aut minoris remiſſionis ipſius dementiæ, quibus in caſibus obſeruandum eſſet, quantùm ego exiſtimo, id quod D. Thom. *tertia parte Summ. quæſt.* 80. *artic.* 9. *in corp.* admonebat, vbi determinat quando etiam ipſis dementibus poſſit Euchariſtia exhiberi. Ego iam palam feci in quibusnam dementiis, & cuius conditionis dilucida interualla expectari poſſint *lib. 2. quæſt. Medicoleg. tit. 1. q. 11. à n. 14. ad plures ſequentes.* In Apoplexia, & Epilepſia eſt obſeruandus ſtatus paroxyſmi: nam certum eſt in ipſius inſultu, etiamſi Ægri videantur ab eo ſe recolligere, niſi in totum ad ſe redeant, nullo modo tentandum Sacramentum exhibere, quod maximè debet habere locum in Apoplexia, in qua periculum imminet, ne inſtrumenta deglutitioni deſtinata ſint reſoluta, vt euenire poſſet, vnde deglutiri particula nullo modo poſſit. Non idem imminet periculum in Epilepſia, quia ceſſante eius paroxyſmo, nulla pars ſolet reſoluta remanere, vt in Apoplexia.

6 Morbi porrò, qui ſpectant ad ſpirituales partes, & reſpirationem, ſunt primò ſuffocatio, ſeu ſtrangulatio, in qua nec reſpirare, nec quicquam deglutire ſine ſuffocationis periculo Æger poteſt, id euenire ſolet vel in catarrho ſuffocante, vel in anginoſis affectibus, in inflammatione, & ardore faucium, vt in febribus ardentibus, vel in conuulſione, aut paralyſi partium oris, & circumvicinarum, vel in ſtrangulatione ab vtero, in quo caſu tam malè miſeræ fœminæ afficiuntur, vt miras conuulſiones earum partium patiantur. Vidi ego in ita affectis diducto ore nullam omninò linguam apparere, ac ſi illam vel deglutiſſent, vel nunquam habuiſſent. In his omnibus deglutitio non impeditur ex vitio Stomachi, ſeu Oeſophagi, ſed ob occluſionem faucium, aut læſam actionem muſculorum os diducentium, quorum ope etiam cæteræ functiones celebrantur; quæ antequam Oeſophagus ſibi oblata attrahat, neceſſariæ ſunt.

Iam vidimus nobiliſſimum puerum quinquennem ex conuulſione linguæ, & adiacentium particularum, ne aquæ quidem guttam per ſpatium quatuordecim dierum deglutire potuiſſe. Nutriebatur autem frequentibus enematis ex carnium contuſo, & vitellis ouorum, quorum ope abſque alio cibo, & potu per omnes eos dies durauit: poſt quos ſenſim comedere cœpit, & ſanitatem integrè recuperauit, ſola vtriuſq; manus conuulſione ad menſem durante. Sed profectò in his omnibus affectibus, nempè anginoſis, & ſuffocantibus, magna cautela adhibenda, cùm facilè eueniat, vt vel ex oblata aquæ gutta moleſtiſſima tuſſis, & exitialis ſuffocatio excitetur, vnde etiam periculum imminet reiectandi ſacratiſſimæ Euchariſtiæ particulam. In ſtrãgulatis ab vtero admonendum, mulieres tanquam mortuas quidem iacere, ac nec loqui, nec quicquam deglutire poſſe, licet audiant, & percipiant quicquid ab adſtantibus dicitur, & aliquando manibus, ac nutibus ad interrogata reſpondeant: nullo tamen modo tutum eſt illis Sacramentum miniſtrare, facilè enim à minima quaque re oblata ſtrangulantur.

6 Inter hos ipſos affectus recenſenda tuſſis eſt, non quælibet, ſed frequentiſſima, & moleſtiſſima, qualis ab Hippocrate Thitiodes, hoc eſt maligna, & ferina appellatur: eſt enim interdum adeò anxia, ac violentina, vt Hominem mirum in modum exagitans, nec liberè reſpirare, nec quicquam deglutire permittat, imò ſi quid deglutire Homo tentauerit, illud violenter ab ore per tuſſim repellatur. Itaque cum multa cautione etiam in hoc caſu procedendum: maximè ſi Æger nullo modo poſſe videatur tuſſis violentiam reprimere, ac ſeipſum continere; nam vbi id in ſua poteſtate eſſet, tutò poſſet Sacramentum exhiberi: quod vbi in ventriculum deſcenderit, non ampliùs quantumvis moleſtiſſima tuſſis ſit, facilè poteſt reiectari, quia tuſſis eſt motus depravatus partium ſpiritualium, nec quicquam ad Stomachum pertinet, non obſtante quod ex eius violentia interdum vomitus excitetur: quod non qualibet minima ex cauſa facilè ſuccedit, nec Stomacho parùm cibo, vel potu, vel humoribus occupato, ſed quando altera ex his rebus oppletus reperitur, & tunc etiam valde rarò.

8 In ſanguinis ſputo, cum frequens, ac maximè violentum eſt, eadem cautela, imò maior ſeruanda: nam maior indecentia ſequeretur ex reiectatione ſacratæ particulæ cum ſanguine, quam ſine alterius rei admixtione. Obſeruandum ergo ne in ipſo impetu reiectationis ſanguinis, & per aliquod ſpatium poſt ipſam, maximè tuſſi perſeuerante, Sacramentum exhibeatur, ſed tum demum, cùm ſufficientem quietem Æger habuerit, & ſanguinem reiectare omninò ex parte deſierit. Quòd ſi tam copioſè, affatimq; ſanguis reiectetur, vt timor adſit, ne ſimul cum ſanguine vita fundatur, tunc omninò videtur abſtinendum. Verùm cùm non modò ex pectore, & pulmonibus, ſed ex ſtomacho quoque per vomitum ſanguis reiiciatur, ſciendum maiori multò cum cautela in hoc caſu, quam in aliis procedendom, quia facilius ſuccedit, vomitum dare occaſionem, vt aſſumpta per os reiiciantur, quam tuſſim, vt aliud quid ad ſpiritoales partes pertinens.

9 Empyema porrò, quæ collectio puris eſt in pectore, quod cum tuſſi expurgatur, non videtur habere leue impedimentum recipiendi Euchariſtiam, cùm ſimul multam indecentiam, & periculum minari poſſit: cum ſuccedere difficile non ſit, vt Æger ſimul cum pure per tuſſim Sacram Particulam oblatam reiiciat. Quia tamen hæc paſſio pectoris eſt, nec in ea toſſis conſueuerit eſſe tam moleſta, ac frequens, vt nullam aliquando quietem Ægro concedat, dummodo opportuno tempore, & cum debita cautela Sacramentum exhibeatur, & indecentia omnis, & periculum ceſſare facilè poteſt.

10 Offeruntur de hinc vitia reſpicientia deglutitionem, ac primò ſciendum, hanc functionem non vnica ratione lædi, nam aliquando omninò aboletur, ita vt nec cibum vllum, nec potum, nec aliam rem quampiam, quantumvis minimam, deglutire Æget poſſit, quod interdum ſuccedit vitio Oeſophagi, & villorum eius, ac partium illi inſeruientium, vt muſculorum, & neruorum ad illum pertinentium, cùm conuulſionem, aut Paralyſim patiuntur, vt iam ſuperiùs dictum eſt. Alias autem deglutitio fit magna cum difficultate, & multa cum anxietate ſuccedi, nec videtur in ea affectione Natura integrè aſſequi quod præſtare fatagit: nam Ægro videtur oblatum cibum, vel potum non liberè, nec perfectè ad ventriculi fundum deſcendiſſe, etiamſi vtetque gulam tranſgreſſus videatur. Succedit deinceps aliquando, vt ſolida aut difficillimè, & nullo etiam modo deglutiri poſſint, liquida verò facilès vel

vel è contrà solida nullo negotio deglutiantur, liquida verò nequaquam.

11 In ablata ergo deglutitione quomodocunque, & ex quibuscunque causis eueniat, ne tentandum quidem vllo modo est Sacramentum exhibere, remaneret enim in ipso ore cum maximo scandalo, & summa indecentia tanti Sacramenti: quando autem ita læditur deglutitionis actio, vt solida quidem deglutiantur, liquida vero non, videtur omninò prohibendum, nè Sacramentum offeratur: & ratio est, quia licet Particula consecrata res solida sit, non liquida, tamen ob specierum exiguitatem eandem difficultatem deglutiendi parit, quam pariunt ipsa liquida, in quorum deglutitione concurrunt externi musculi Oesophagi, vt, quantum necesse est, possit ipse Oesophagus porulenta oblata amplexari, & in ventriculum demittere. Sed pro curiosis videnda quæ de hac passione scribit Dan. Senn. *lib. 3. Pract. par. 1. sect. 1. c. 3.* & ante illum Guilielm. Fabr. *Obs. Chirurg. cent. 5. obs. 34.* Contrà autem vbi liquida facilè deglutiantur, solida verò difficulter, maiori cum securitate Sacramentum offerri potest, quia Particula non habet notabilem soliditatem, ac facilè potest cum potu deglutiri.

12 Inter stomachi passiones primò occurrit Nausea: hæc est inanis vomendi stimulus, de qua etiam non ab re dubitatur, an probibere debeat Eucharistiæ administrationem: licet enim Nausea cum vomitu non coniungatur, nec quicquam in ea per os reiiciatur, vt aliquando euenire solet, tamen similis adest motus, & promptitudo ad vomendum, nec sine multa indecentia videretur, infirmum inter assumendam Eucharistiam, nauseabundum fieri, licet vomitus nullus sequeretur: sed tantùm conturbatio succederet magna, & frequens, quæ cùm pessima sit, portendit stomachi inflammationem vel præsentem, vel futuram, Gal. *comm. 3. in primum Prorrhetic. text. 25.* Et in hoc casu certum est non minus abstinendum ab Eucharistiæ exhibitione, quàm in ipso vomitu: Sed vbi tam vltro non procedat Nausea, videtur firmandum, non esse tale impedimentum, vt omninò probibeat Eucharistiæ assumptionem: maximè non vrgente vomitu, cuius maximè causa prohiberi palam est, & notant Canonistæ, Nauarr. *cons. lib. 2. de Pœnit. & Remiss. cons. 16. n. 13.*

13 Signanter autem aduertendū quando nō solum per vomitum vel multa reiiciuntur, vel pauca, sed prauæ qualitatis: verum etiam quando post vomitum relinquitur aut Nausea, aut singultus, quia vomitus ille symptomaticus est, ac pessimus iudicatur, Hipp. *lib. 7. Aphor. 3.* Vbi à vomitu singultum malum esse dicebat: signum enim est, Naturam nullo modo per vomitum subleuari, sed ex materiæ malitia mirum in modum exagitari in stomacho adhuc hærentis, & vnde aut Nauseam, aut singultum excita-

14 re adhuc persistit. Singultos tamen per se non esset fortè notabile impedimentum sumendi Eucharistiam, quia per eum motum (qui non tantùm habet secum dedecoris, quantum Nausea) nihil per os reiicitur, nec vomendi vllus stimulus molestat, præterquam quod consuescat ad aliquod rationabile tempus conquiescere.

Sed præter commemoratos affectus nonnulli insuper morbi sunt, quibus associatur vomitus, inter

15 quam est dolor Nephriticus à calculo præsertim productus, dolor Colicus, & dolor Iliacus. Omnium autem exitialissimus & molestissimus est dolor Iliacus, volvulus, Chordapsus, Ileus, & ob sui sæuitiem, *Miserere mei*, à Barbaris appellatus. In aliis verò commemoratis doloribus, licet vomitus frequens

16 adsit, non tamen adeò molestus, ac violentus, ac pernecabilis est præterquam quod facilius Medicis auxiliis, illis, quam huic succurrimus, & idcircò, si cautè agatur, non deerit in illis tempus exhibendi Sacramentum, nam doloribus quiescentibus etiam vomitus sedatur, quiescunt autem dolores per vices: cùm tamen non adeò lethales sint, nisi maior vrgeat necessitas, cautiùs agetur, si ab administratione Sacramenti abstineamus, nam non nisi ex deuotione ministrari debet, quia neuter eorum ad extremum deuenire solet, nisi Colicus in Iliacum degeneret: At verò in dolore Iliaco indefinens, ac enormis vomitus vrget, maximè Ægro ad interitum vergente: neq; enim cibi tantùm, potus, & humores reiiciuntur, sed ipsa etiam stercora cum maxima turpitudine, & Ægrorum anxietate, & ineuitabili

17 mortis periculo, vnde si in aliquo casu abstinendum ab Eucharistiæ exhibitione, in hoc certè sūma temeritas est, illam exhibere, quamobrem inexpiabilis illa Parochi temeritas, qui non obstante peritissimi Medici intermiatione, iuueni illi, doloribus iliacis agitato cum enormi vomitu, Sacramentum obtulit, seuera animaduersione digna censenda est: summa enim, ac indicibili indecentia, ac scandalo factū est, vt iuuenis ille, vrgente indesinenter vomitu, Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento sic assumpto, animam cum vomitu efflauerit: vnde idcircò Parochos omnes in posterum admonendos existimo, nè vnquam in tali passione Eucharistiam infirmis exhibeant, etiamsi vomitus aliquandiu cessasse videatur, nisi cōstaret id ex morbi alleuiatione, & remissione successiōe, neq; tamen tunc exhibendam censerem, non vrgente necessitate exhibendi, cum tutius sit, expectare, vt homo à sordibus tam enormis vomit' omni ex parte liber euadat. Vt autem Parochi cognoscant quando Ægri huiusmodi morbo laborent (licet id à Medico curante exquirere possint)

18 sciendum illis est, Iliacam passionem, in qua dolor Iliacus dictus generatur, esse intestinorum tenuium inuersionem, vel conuolutionem, ob quam fæces per aluum reddi impeditæ, ad stomachum repunt, & per os reiiciuntur,

Alia insuper passio adnotanda offertur, quæ notabili empedimēto est sumendi Eucharistiam, & est morbus quidam *Cholera* appellatus, in qua passione Bilis per os, & per alvum indesinēter reiicitur, qui & ipse acutissimus, ac pernecabilis morb' est, ægrumque breui de medio tollit. Sciendum tamen alium

19 dari morbum eodem Choleræ nomine insignitum, in quo tantùm flatus, vel flatuosus spiritus eodem modo per os, & alvum emittitur: & quemadmodum prior ille morbus, in quo humor euacuatur, Cholera humida dicitur sic hic posterior, in quo nō nisi flatus emittūtur, Cholera sicca nominatur, & dubitari potest, an vtraq; species pari impedimento subiaceat assumendi Eucharistiā. Sed de humida hæsitare ina-

20 ne est, quia omninò in ea abstinendum: de secunda verò determinandum videtur, non debere simile impedimentum afferre, dummodo morbus valde molestus non sit, ita vt nullam Ægro quietem concedere videamus, sed illū in continua molestia, & anxietate detineat, quemadmodum euenit cum morbus valdè acutus est: tunc enim tanto impetu aliquando flatus illi per os erumpūt, vt quicquid in os ingeritur, sūma violentia ad extra repellant: in hoc igitur casu ob imminens periculum reiectandi Sacramentum, abstinendum ab eius exhibitione esset.

Remanet deniq; aliquid considerandum in aliis duobus affectibus ad ipsum quoq; stomachum pertinentibus, quorum primus vocatur Lienteria,

secundus

ſecundus Paſſio Cæliaca, qui duo affectus differunt ſecundùm magis & minùs, & ambo ſequuntur ad ventriculi imbecillitatē, & nativi ipſius caloris exiguitatem. Lienteria autem eſt omnimoda ciborum & potuum inconcoctio, ob quam quicquid in ſtomachum demittitur, illicò nullo modo alteratum, aut concoctum per alvum remittitur. Cæliaca verò paſſio eſt eiusdem ventriculi imbecillitas, ob quam cibos per os ad illum tranſmiſſos ſemiconcoctos per alvum emittit, cùm ob caloris inopiam eos perfectè concoquere non poſſit. In Lienteria ergo periculum certum eſt, ne aſſumpta Sacramenti Particula nihil altera ſtatim cum fæcibus reiiciatur maximo eum horrore, ſummaque, & in imaginabili indecentia; vnde feriò in hoc caſu cautela multa adhibenda, ac tantò magis hortor id à Parochis obſervandum, quantò minùs hactenus à quoquam id animadverſum fuiſſe conſtat. In Cæliaca paſſione non habebit locum prædicta dubitatio ob moram, quam cibi faciunt in ventriculo, quæ ſufficiens iudicari poteſt ad hoc, vt Particula ſacrata per conveniens ſpatium in ſtomacho commoretur.

LIBRI NONI TITVLVS DECIMVS.

DE DISSOLVTIONE MATRIMONII, DIVORTIO, Tori ſeparatione, & ſolutione ſponſalium.

Continens Quæſtiones Quinque.

SVMMARIVM.

1. *Cauſæ nonnullæ ad Matrimonij negotium ſpectantes, ad Medicum pertinent.*
2. *Matrimonij diſſolutio quid ſit.*
3. *Divortium quid.*
4. *Tori ſeparatio quid, quid diſſolutio ſponſalium.*
5. *Cauſæ diſſolventes Matrimonium, de quibus Medicus conſiderat, reſpiciunt omnes potentiam conſummandi matrimonium.*
6. *Matrimonium ſecundum Canoniſtas conſummatur per quamcunque, & quocunque modo factam ſeminis virilis receptionem intra vterum.*
7. *Examinatur hæc opinio, & quòd falſa ſit, demonſtratur.*
8. *Matrimonium tunc dici debet conſummatum, cum inter Coniuges ſecuta eſt copula apta ad generationem.*
9. *Copula apta ad generationem quas conditiones habere debeat.*
10. *Verum ſemen quid.*
11. *Semen, etiamſi verum ſemen ſit, non ſemper eſt aptum ad generationem.*
12. *Mulier habet verum ſemen generationi aptum.*

Quid ſit Matrimonij diſſolutio, quid Divortium, quid Tori ſeparatio, quid diſſolutio ſponſalium.

QVÆSTIO I.

IN contrahendis Matrimoniis multæ cauſæ interveniunt, ex quibus aut ea diſſolvi contingit, aut divortium inter Coniuges fieri, vel torum ſeparari, inter quas cauſas non poſtremæ conſiderationis nonnullæ ſunt, quæ ad Medicam ſpeculationem pertinent, & idcircò à Medico diſcutiendæ, & examinandæ, vt in terminis divortij dixit Rota *dec.* 711. *num.* 2. *& deciſ.* 815. *num.* 12. *coram Buratto*; Earum autem cauſarum præcipua eſt impotentia coeundi, quam peculiariter cognoſcendam à peritis Medicis dicebat eadem Rota *in Toletana nullitatis Matrimonij.* 1639. *coram Coccino num.* 4. *& in Faventina Matrimonij coram Seraphino* 1585. *num.* 5. Vnde benè factum puto, ſi, non obſtante quod aliàs incidenter de illis egerim, nunc ex profeſſo verba faciam, & vt certiores fiant Lectores, de quibusnam rebus ſermo inſtituatur, ſingula definire præſtiterit.

Dico ergo Matrimonij diſſolutionem eſſe invalidi Matrimonij irritationem à competenti Iudice factam; & dico quòd ſit irritatio Matrimonij invalidi, quia Matrimonium validum irritari nullo modo poteſt, etiamſi impedimentum, ſeu morbus impediens contracto iam matrimonio ſuperveniret, aut ante contractum matrimonium adeſſet. Rota *in Venetiarum Matrimonij* 1604. *coram Penia n.* 13. Addo eſſe irritationem, quia Matrimonium declaratur irritum ac nullum, ac ſi nunquam contractum fuiſſet. Denique dicitur, hanc irritationem eſſe à competenti Iudice factam, quia non quilibet Iudex, ſed Eccleſiaſticus tantùm poteſt in cauſis matrimonialibus ſententiam ferre. Farin. *conſ.* 190 *n.* 21.

Divortium porrò eſt inhibitio vſus Matrimonij tam quoad torum, quàm quoad cohabitationem à competenti Iudice emanata: dicitur verò inhibitio vſus matrimonij, non enim vt dictum eſt, annullari poteſt, cùm fuerit validè contractum, nec eius vinculum ſolvi, ſed inhibetur, & interdicitur Coniugibus ipſius vſus, ita vt nec debitum invicem reddere, nec ſimul cohabitare, nec mutuis, ac coniugalibus officiis ſeſe fovere in poſterum teneantur, idcircò enim *in l. Divortium ff. de Divortiis & Repudiis*, dicebatur, non eſſe verum divortium, niſi quod animo perpetuam conſtituendi diviſionem fit, neque dicitur Divortium, ſi alter Coniugum ab altero divertat animo redeundi. Sed hoc dicitur temporale, quod attenta dicta lege, non eſt verum divortium, nam ceſſante cauſa, ob quam divortium factum fuit, coniuges redire tenentur ad cohabitationem, & torum communem. Sanchez *lib.* 10. *de Matrim. diſp.* 18. *n.* 18. *&* 48. quod fit ſecundum ius Canonicum: nam ſecundum ius civile, Divortium, vt dictum eſt, ſemper eſt perpetuum.

Tori autem ſeparatio eſt iudicialis ſuſpenſio vſus Matrimonij quoad Torum, & dicitur quòd ſit ſuſpenſio vſus Matrimonij, quia neque perpetua fit diviſio coniugum, neque dirimitur matrimonium quoad hunc vſum, ſed ſuſpenditur tantùm, & ceſſante cauſa ſeparationis Tori coniuges redeunt, aut redire poſſunt ad libitum, imò fortè redire tenentur ad matrimonij vſum, & ad communem Torum, vt invicem debitum reddant, & aliis matrimonij fructibus vnanimiter fruantur; non fit

autem in divortio, quia ex Iure Civili in perpetuum coniuges separantur, neque ampliùs ad quicquam tenentur, ad quod teneri solent, cum coniuncti sunt. Denique dissolutio sponsalium, est annullatio sponsionum de futuro matrimonio emanatarum; per hanc enim dissolutionem solvitur vterque sponsus à vinculo sponsionis, & iuramenti, futuri coniugij favore præstiti.

5 Cæterùm Matrimonium dissolvitur nonnullis ex causis, quarum singulæ respiciunt impedimentum eius consummationis, ad quam sufficit, vt vnica vice vir mulieri iungatur per membra generationis, & semen in vtero recipiatur, quod cum factum est, matrimonium dicitur consummatum, neque ampliùs dissolvi potest, etiamsi in posterum impedimentum superveniret continuandi debiti matrimonialis redditionem; tunc enim, & eo casu potest fieri diuortium, ac matrimonij vinculum solvi non potest.

Sed de impedimentis prohibentibus matrimonij consummationem, & debiti redditionem copiosissimè iam verba feci, *lib.3. tit.2 part. 1. & part.2. in supplem. ad eund. tit. de Impotentia coëundi & generandi*, ad quem titulum præcipuè pro plena notitia earum causarum Lectorem remitto, ne eadem repetendo sine necessitate tædium illi afferam.

Cùm igitur dictum sit, dissolutionem Matrimonij fieri ob impedimentum illud consummandi, necesse est determinare, quandonam dicatur, matrimonium esse consummatum: in qua re ego tantisper tanquam Medicus sensatæ veritati innixus, à Canonistarum determinatione recedere cogor: 6 putant enim illi per receptionem seminis virilis intra vterum, quomodocunque, aut quacunque arte succedat, matrimonium esse consummatum, etiam absque penetratione vasis, seu intromissione membri virilis intra vteri vaginam. Ita Sanchez *lib. 2. de Matrim. disp. 21. num. 2.* & plerique Canonistæ *ibi* per eum adducti. Moventur omnes ex eo, quod cùm ad matrimonium requiratur copula apta ad generationem, idem Sanchez *ibidem, num. 5.* Iam vbi vir etiam absque membri intromissione in vterum ita seminet, vt semen ab vtero attrahi possit, & cum effectu attrahatur, erit hæc copula apta ad generationem; iure ergo tunc dicetur matrimonium consummatum. Sed Canonistæ ex falsa supposi-7 tione falsam conclusionem eliciunt; persuadent enim sibi, quod eiaculatio seminis virilis prope vterum, nempe prope externum vteri ostium, sit sufficiens ad generationem, absque alia membrorum approximatione, ob id, quod vterus possit etiam sic semen attrahere.

Sed hæc Canonistarum, aliorumque quorundam Doctorum, etiam Philosophorum opinio tam inani fundamamento innititur, vt tanquam futilis, nec ab omni veritate aliena in totum corruat, est enim certè persuasio hæc puerilis, seu anilis, & idcircò flocci facienda, ac omni ex parte respuenda. Natura non inaniter, sed ex summa necessitate affabrefecit genitalia membra in perfectis animalibus, ita vt masculeum in fœmineum inseri debeat, sed ne eiectum semen ab externo aëre vel tantillum tangeretur, & posset facillimè à fœmina attrahi, vnde qui putant generationem posse succedere absque ea genitalium insertione, Naturam imprudentiæ, & inanitatis incusant. Adeant Canonistæ Medicos in operationibus naturalibus expertissimos; hi enim ipsos à veritate pueriliter aberrantes sensu ipso, non effictis quibusdam historiolis, ac nugis, ad eius semitam manuducent; non enim Canonistæ ab aliis Canonistis, aut aliis Professoribus ediscere debent, quid in rei veritate evenire inter genarantes naturaliter possit, quid non; nam Canonistæ ob vitæ innocentiam, & integritatem, & à rebus venereis alienationem imponi sibi quædam permittunt, quæ cùm in via Naturæ impossibilia eventu sint, eorum credulitatem ludibrio esse faciunt apud eos, qui in hisce rebus magis sunt & experientia, & scientia eminentes.

Vnde ad rem nostram assumpta Canonistarum determinatione quoad matrimonij consummationem, nempe quòd tunc dici debeat matrimonium consummatum, cùm inter coniuges secuta est co- 8 pula apta ad generationem, absque vlla hæsitantia firmandum est, Matrimonium consummari vbi per membra generationis coniuges commixti fuerint prout natura exposcit, nempe per insertionem membri virilis in vterum muliebrem, & veri seminis intra vterum eiaculationem; hæc namque tantùm copula apta est ad generationem: vnde si de- 9 bita coniunctio, & insertio membrorum non sequatur, si verum semen vir non eiecerit, aut eiecerit prope externum osculum, vel non debitè penetraverit, nunquam hæc copula erit apta ad generationem, nec per eam dici poterit Matrimonium fuisse consummatum: quod enim supponitur, posse semen ab vtero recipi absque intromissione Penis, gratis supponitur; cùm in via Naturæ sit impossibile, nam neque ex parte vteri, neque ex parte seminis virilis possibile est, conceptionem eo modo sequi; non ex parte vteri, deficiente naturali delectatione, ob quam fit attractio, ex deficientia intromissionis membri virilis, & impediente etiam seminis attractionem vteri conniventia, & distantia osculi interni ab osculo externo, cùm semen à viro eiaculatur.

Sed neque ex parte seminis potest sic vllo modo succedere ganeratio, quia ilicò atque semen ab Aëre externo tangitur, citiùs multò quàm ictu oculi omnis spiritus evanescit, & semen omninò infœcundum ac emortuum remanet, nulliqne generationi aptum. Sed cùm de his affluentius aliàs disputaverim, vlteriori confutatione indigere prædictam Canonistarum persuasionam non existimo.

Additum porrò est, quòd hæc copula sequi debeat cum effusione veri seminis intra vterum quantumvis enim vir mulierem cognoverit, &, ad vteri vsque intima penetraverit, non consummat Matrimonium, nisi intra vterum semen effundat: & dico intra vterum, non enim, vt inculcavi, satis est effundere semen prope vterum. Ac tandem dictum est, debere effundi verum semen, necesse igitur est, vt notum faciamus, quid sit verum semen: & vt brevibus hinc me expediam, dico, verum semen esse materiam 10 sanguineam à vasis superioribus ad Testes delatam, ibique concoctam, ac dealbatam, vt generationis materia fiat; quanquam enim non solùm Testes eam materiam contineant, sed & vasa etiam Testibus adhærentes, vt demonstrat Galenus *lib.1. de semin. cap. 16.* & alibi, tamen perfectum, ac verum semen in Testibus tantùm conficitur, itaque vbi desint Testes, verum semen, quod generationi sit aptum, reperiri non potest, vnde etiamsi in aliquibus castratis, excisis Testibus, relinquatur aliqua portio suspensorij, quæ materiam aliquam semini similem continet, quæ ab ipsis castratis, si Venere vtantur, in coitu deiicitur, tamen nunquam dixeris, verum semen illud esse; quamobrem etiamsi huiusmodi Castrati coëant, & illam

& illam materiam in vterum effundant, non tamen possunt dici consummasse matrimonium, quia ad illud admitti non possunt ex eo, quod verum semen non generent ob defectum Testiculorum, vt Medicis est persuasissimum, & notat ex Canonistis Sanchez *de Matrim. lib. 7. disput. 92. numer.* 18. non obstantibus iis, quæ Bartholomæus Cabrolius, & Adrianus Spigelius, apud Sennertum, *lib. 3. Practic. part. 9 section. 2. caput. 1. quæst.* 2. opponunt, negando Testibus vim spermatizantem, illamque aliis partibus tribuendo.

Sed non semper etiam in sanis hominibus, & Testibus dotatis, semen producitur vnius, eiusdemque perfectionis, & ad generationem aptum, licet verum semen sit, vt in iis euenit, qui generare adhuc per ætatem non possunt, qui tamen semen habent, Galenus *in finit. Med. non longè à fine.* Idem 11 euenit in Ægrotantibus, debilibus, & decrepitis, qui omnes, licet verum semen habeant, quia in ipsis adest materia illa sanguinea per vasa spermatica ad Testes delata, & in ipsis concocta, non tamen perfectè, & dealbata, non tamen generare possunt, atque hinc sequitur non requiri ad hoc, vt verum semen dicatur, & sit aptum generationi, quemadmodum neque sanguis, vt sanguis dicatur, necesse est, vt sit aptum nutritioni, vt sanguis crudus est, sed satis est vt Hepar chilum ad ipsum demandatum sua sanguifica facultate alteret, & in rubrum secundùm suam substantiam mutet; vnde Debiles, infirmi, & Decrepiti si coitu vtantur, & semen qualecunque sed à Testibus alteratum in vterum proiiciant, tamen Matrimonium consummasse dicendi. Videant ergo, qui volunt ad Matrimonij validitatem requiri semen aptum ad generationem, quomodo saluare se possunt, dum negare coguntur Matrimonium Infirmorum, Debilium, ac Decrepitorum, qui non habent semen generationi aptum, non esse validum, nisi dicant sufficere, vt ex natura sua tales semen generare potuerint generationi aptum.

12 Cæterum ex tradita veri seminis definitione eliciendum est, fœminas verum semen habere: nam in eis quoque ex vasis spermaticis defertur materia sanguinea ad Testes, vbi concocta, ac dealbata in semen perfectum abit generationi aptissimum ad eamque à Natura, vt semen Marium destinatum. Prætereo, quod ea ipsa materia ab ipsa fœmina in coitu, vel quomodocunque cum eadem delectatione, qua Mares seminantes, effunditur, & quòd excedens eius excretio ipsas mirum in modum, vt Mares debiles efficiat; quicquid ergo deblaterent contrariæ sententiæ assertores, relinquentes sensum propter imaginarias quasdam ratiunculas, veritas rei ita se habet. Sed videnda quæ pro tuenda veritate vnanimiter afferunt Medici omnes, & quæ nos affluenter attulimus, *lib. 7. quæst. 1. Tit. 3. in digressione de semine fœmineo.* & alibi.

S V M M A R I V M.

1. *Causa impedientes Matrimonij consummationem quaenam sine remedio sint.*
2. *Impotentia coeundi quotuplex.*
3. *Impedimenta consummandi Matrimonium, quas conditiones habere debeant, vt matrimonium illicitò irritetur.*
4. *Impedimenta naturalia sunt maxima ex parte absque remedio.*
5. *Naturalis frigiditas nullum remedium admittit.*
6. *Frigiditas ob ætatem grauiorem non habet remediū.*
7. *Frigiditas accidentalis vnde fiat, & quando sit absque remedio.*
8. *Excedens membri crassities quando sine remedio sit.*
9. *Virgæ breuitas, & exilitas quādo remediū nō habeāt.*
10. *Penis obliquitas, tortuositas, nodus, contractio, quando remedio careant.*
11. *Penis Paralysi nullo remedio tolli potest.*
12. *Impotentia quæ ex offensa quarundam partium successit, non est remediabilis.*
13. *Impotentia ex propinato veneno procedens, quando careat remedio.*
14. *Testium carentia, situs mutatus, paruitas, & vnitas quam faciat impotentiam sine remedio.*
15. *Frigiditatem non cadere in mulierem, quomodo intelligendum.*
16. *Vteri clausura quaenam remediis non cedat.*
17. *Vteri angustia quando cuneè remedium sit impossibile.*
18. *Mentula muliebris quando consummationem Matrimonij impedire possit.*
19. *Vteri exitus quando consummationem Matrimonij impediat, & remediis non possit refici.*
20. *Impedimentum consummandi ex parte vtriusque.*
21. *Vteri apostemata quæ sint irremediabilia.*
22. *Maleficium non cadit in eum, qui sua natura frigidus est.*

De dissolutione Matrimonij ob impedimentum consummationis non amouibile.

QVÆSTIO II.

Cum constet ex superioribus, quid sit Matrimonij consummatio, vel matrimonium consummatum, pater insimul, quando determinari debeat, matrimonium non fuisse consummatum, tunc enim præsente aliquo impedimento perpetuo, & irremediabili, matrimonium dissoluitur, ac nullum declaratur. Causæ ergo impedientes Matrimonij consummationem (de iis tantùm loquor, de quibus ad Medicum considerare spectat) ad impotentiam coëundi, vel seminandi, vel vtriusque simul reducuntur, cùm impotentia coëundi per se, etiamsi vir seminare possit, & impotentia seminandi per se, etiam si vir possit coire, & vtriusque rei simul impotentia sit ipsissima causa dissoluendi matrimonium. 1

Impotentia autem coëundi respicit vel naturale impedimentum, vel accidentale, vel supernaturale. Naturale impedimentum vel respicit totum, vel partes, ac præcipuè membra generationis. Impedimentum respiciens totum, est naturalis frigiditas à simili temperamento resultans; respiciens partes, est vitium aliquod alicuius partis principis, vt Cordis, Cerebri, Hepatis, & membrorum genitalium. Eodem quoque pacto impedimentum accidentale & totum respicere potest, & partes; quia tamen de his omnibus ac singulis impedimentis iam plura dixi, *lib. 3. tit. 1. part. 1. & tit. 1. part. 2.* illud tantum in præsentiarum præstandum remanet, vt patefaciamus, quænam impedimenta eius conditionis sint, vt per ea, nulla mora interposita, Matrimonium sit dissoluendum, quæ cùm tres conditiones habere debeant, nempe vt perpetua sint, euidentia, & absque remedio, iam edocendum quænam sint hæc impedimenta. 2 3

Primò ergo statuendum, impedimenta, quæ à Natura sunt, esse maxima ex parte sine remedio. Dixi autem maxima ex parte, excludere volens quædam impedimenta leuiora, vt est in viris membri tortuositas ab aliquo tenuiori ligamento facta, veluti in Hypospadiæis, in quibus Canis, seu frænum glandi substratum eam deorsum trahens tortuosam reddit, quod tamen non magno negotio amouetur; sic etiam leuis præputij adhæsio, & id genus alia: in mulieribus verò vteri occlusio à tenui membrana naturali, vel præternaturali facta, osculi ipsius exilitas non magna, & alia huiusmodi. 4

Sed inter naturalia impedimenta in viris (nam postmodum

5 postmodum de iis impedimentis in mulieribus agemus) naturalis frigiditas nullum remedium admittit, ex communissima Medicorum opinione, Merc. *lib. 3. de sterilit. & pregnam. aff. capit. 5.* quia dependentiam habet ex Principum partium & genitaliũ debili calore à primo ortu & plasmatione; nec magis subueniri potest remediis frigiditati ab ætate 6 præcipitata dependenti, nempe à Decrepitate, quia remedia leuiora, aut etiam mediocris virtutis nihil opis afferre possunt: fortiora verò caloris naturalis, si quæ adsit, fauillulam extinguunt. De hac ergo frigiditate iam patet per ætatem quando præsens sit, nec desunt signa eius manifestissima in senili corpore obseruanda. De priori autem aliàs locutus sum, ac præmonstraui, ex quibusnam signis euidentibus deprehendi possit; quæ cùm excludant in vtroque casu maleficium, superfluum est vllum temporis spatium triennij, imò multò breuioris temporis ad sumendam aliquam eius rei experientiam, cumque insimul sine remedio sint, matrimonij dissolutionem illicò faciunt.

7 Accidentalis frigiditas non semper absque remedio est. Hæc ex aliquo acutissimo vel diuturnissimo morbo, non tamen salutari prouenire potest, aut à summè excedenti hæmorragia quomodocunque facta, & à quacumque nimis excedenti humorum euacuatione, à potione venenorum quorumcunque; nam & frigida, & calida, illa suffocando & extinguendo, hæc dissipando & absumendo spiritus, & naturalem calorem, frigiditatem accersere apta sunt: in his ergo singulis casibus, si vires prorsus succubuerint, nec tempore vllo modo resurgere videantur, si ætas grauis, & multò magis si præcipitata sit, si remediis adhibitis iam per conueniens tempus nihil profectum sit, acta omninò res est. Secùs autem si vires refici procedente muliere videantur, si ætas adhuc grauis non sit, si malum de recenti præcessit, si adhuc remedia saltem validiora in vsum protracta non fuerint, potest aliquid boni expectari. Atque hæc profectò ita accipienda, vt locum habeant in quacunque frigiditatis specie, sed præ omnibus in prima. In illa verò specie, in qua vir semen effundit, antequam ad opus deuenire possit, si à frigiditate, & à naturali partium laxitate proueniat, de illa vt de reliquis pronunciandum, procedit enim ex nimia debilitate facultatis retentricis, in quo caso semen erit quantitate modicum, substantia fluidum, odore nullo, ac delectationem minimam causans. Si verù ab excedenti calore proueniat (licet hæc abusiuè frigiditas nominetur) non erit sine remedio, quod patebit si semen calidius præsentiator, si quantitate erit multum, si substantiæ crassioris, & grauis odoris, multamque delectationem producens. Quòd si huiusmodi symptoma ab importunis effrænati Amoris stimulis fiat, tempore ipso cessabit, Amoris æstu deferuescente.

8 Præterea excedens membri crassities, si sit talis non simpliciter, sed respectu ipsius sponsæ, remedium habere potest, sed si sit præternaturalis, extenuatio per medicamenta nullo modo succedere potest, quia inania sunt, & suum opus frustrantur? verùm vbi ex parte mulieris habeant locum remedia relaxantia, & dilatantia meatus vterinos, videndum esset à medicis, an sufficientia futura sint, ita vt sponsa sine vllo periculo virum admittere possit, quod non tam facilè succedit, vbi crassities sit exorbitans: vnde aliàs ob eam impossibilitatem amotionis eius crassitiei constat Matrimonium fuisse dissolutum, vt retuli *Tit. de Imped. coëund. & gener. quæst. 3. num. 1.* in duobus casibus; licet postmodum iidem viri cum duabus aliis mulieribus matrimonium contrahentes, nullam repulsam eam ob causam habuerint, nec nouæ sponsæ reclamauerint, aut de ea re conquestæ fuerint. Sed in hac potentia respectiua quomodo sit procedendum docet Sanchez *de Matrim. lib. 7. disp. 93. num. 5.*

9 Breuitatem virgæ irremediabilem esse dixi iam *loco cit. n. 5.* vbi dubium mouebam de eo, qui ob eam breuitatem non potest sponsam deuirginare, sed tamen seminando sponsa ex eo congressu concipit, an Matrimonium validè contraxerit, & rem Canonistis determinandam reliqui: certum est hanc copulam fuisse, & esse generationi aptam, & ex matrimonio Coniuges consequi finem præcipuum, qui est procreandi liberos, neque aliis matrimonij bonis defraudari, licet quoad concupiscentiæ remedium non sit adeò efficax, vt in aliis quoad mulierem. Sed & Penis exilitas, cùm possit impedimento esse ad coëundum, videndum, an remediabilis sit necne, & siquidem excedens fuerit, & ad totius frigiditatem consequi videatur, remedium omninò non admitti; quòd si omnis suspicio frigiditatis absit, nempe admodum excedens sit, non absque omni remedio est; & Medici quidem multa proponunt ad hoc, vt scilicet membrũ corpulenti⁹ reddatur, nec videatur op⁹ incassum assumere. Et si Auctores hæc proponentes notos habere velit Lector, Arabes præcipuè adeat, & inter Neotericos Ioan. Huchet. *de steril. lib. 1. cap. de Colis paruitate*, & Ioan. Marinell. *de morb. Mulier. lib. 2. cap. 6.* Itaque non semper erit hæc exilitas ex iis impedimentis, quorum causa Matrimonium illicò dissolui oporteat, non obstante quod Ludou. Mercat. *l. 3. de steril. & pregn. aff. cap. 5.* voluerit hanc membri exilitatem non posse remediis cedere.

10 Sed inter impedimenta, quorum causa illicò Matrimonium dissolui potest, est Penis obliquitas, tortuositas, nodus, contractio, de quibus suo loco egi; hæc enim vitia omnia apparentia, ac perpetua sunt, & vt plurimũ sine remedio, vnde nõ iniuria indicaui iam virum quendam, qui à Pueritia membri contractionem ex ambustione bullienti lixiuio facta contraxerat, inhabilem esse ad contrahendum Matrimonium, tum ob eam contractionem, ob quam non modo membrum breuius euaserat, sed tortuosum remanserat, nec distendi poterat, licet durum gliscente appetitu Venereo euaderet, tum etiam ob angustiam foraminis ipsius, ob quam semen ad exitum properans, remorari tantisper cogebatur, vnde non eiaculabatur, sed vt ille referebat, guttatim effluebat. Sed non solùm euenit aliquando, vt foramen in glande vel naturaliter, vel ex accidenti, vt in viro prædicto, sit nimis angustum, sed etiam, vt nullo modo pateat, de qua occlusione locutus quoque iam sum; quæ interdum leuis est, & à tenui membrana facta, & per incisionem tollitur, sed si à crassiore membrana, vel à carne facta sit, remediabilis omnino non est: cum hac autem occlusione Homines viuere non possunt, nisi Natura aliud foramen, & exitum vrinæ præparet, quod succedit plerumque aperitque huiusmodi foramen Natura vel in medio, aut imo membro, vel in Perinæo, vel etiã in inguinibus; tunc autem videndum, an Matrimonium ex hoc consummari impediatur, ac dicendum, quòd si foramen non longè à Glande distet, vel sub ipsa glande sit, matrimonij consummationem non impediri, quia etiam hoc modo potest vterus semen virile attrahere, & tantisper descendendo versus pudendum illud deglutire, & hoc experientia eo modo se habere patet; & præter experientias alienas propriam in medium

medium afferre libet, Dionysij cuiusdam Aurificis ad insigne trium Liliurum, qui sub glande foramen habebat, per quod vrinam emittebat, & semen eiaculabat; hic enim vxore ducta plutes ex ea filios suscepit. Quanro tamen hoc foramen inferiùs patet, tantò magis impedire certum est rectam seminis eiacularionem in vterum, & consequenter generationem, quia semen ad parietes colli vterini effunditur, & omnem vim generativam ibi diffluens amittit; atque hic ex illis casibus esset maximè dubius apud Canonistas, nimirum, an Matrimoninm in hoc casu dicendum esset consummatum, qnod illi vninersim admittunt, sibi persuadentes, quocunque modo semen virile intra vterum effundatur (accipiunt autem pro vtero etiam ipsius collum) sequi posse generationem: quod ego, licet in hoc casu non impossibile videatur, generaliter tamen non admiserim.

11 Præ omnibus porrò commemoratis impedimentis considerabilis est genitalium Paralysis, nam hæc etiamsi vir adhuc in ætate multùm non processerit, remedium omne respuere consueuit, vnde in omni ætate & præsertim in grauioribus res conclamata est, quia ipsa ætate procedente vitium augescit, & incrementum sumit, desuescente interim Natura suo influxu ad eas partes spiritus, transmittere, & omni natiui caloris fomite extincto.

12 Sed & imporentia, quæ ex Cerulcis, Spinalis medullæ, seu lumborum vulnere, aut attritu excitata est, nullo remedio superari potest; vnde probata læsione prædictarum partium, ad quam secuta sit impotentia, res in propatulo est, nec temporis diuturnitati quicquam fidere licet sub spe futuræ remotionis causæ impedientis, ex tali enim partium offensa siue attritu, seu vulnere facta, viæ, per quas spiritus, & materia seminalis ad genitales partes deferuntur, compressæ, & obstructæ in totum sunt, ita vt per eas neque spiritus, neque seminalis materia amplius transitum habere possit; cuius euentus casum in terminis habemus apud Surdum decis. 83. cuius aliàs mentionem habui.

13 Impotentes porrò ex oblato veneno euadente non possunt facilè ad sanitatem redire; & si ætatem grandem agunt, ac declinantem, omnis spes curationis abiicienda est, quia ipsum venenum non manifestis tantùm qualitatibus, sed occultis, & à tota substantia dependentibus ipsum semen, & calorem naturalem extinguere aptum est. Vbi igitur constet, aliquem potinoatum fuisse, & inde factum esse impotentem, non est sperandum hunc remediis, & temporis diuturnitate quicquam profecturum, nisi esset in ætate robustiori, & viribus integris.

14 De Testium carentia non est, quòd quicqnam addam, nam certa res est, eam dirimere matrimonium iam contractum, Sanchez *de Matrimonio lib. 7. disp. 92. numer.* 17. Neque attendenda in hoc quæ nonnulli Medici commenti sunt, vt Cabrolius, & Spigelius, volentes quosdam natus absque Testibus, aut illis excisis potuisse contrahere matrimonium, & generato, vt superiùs dixi. Difficultas tantùm esse potest de Testium situ mutato, de eorumque paruitate, & vnitate; ac dicendum videtur, vnius Testis virum nullum habere notabile impedimentum consummandi matrimonium, paruitatem verò Testium, si vir ad coitum non excitetur, frigiditatem naturalem attestari, & sine remedio esse. Situm quoque mutatum non sine culpa esse, & facere maximam coniecturam naturalis impotentiæ, quæ & ipsa remedio caret. [De situ mutato fusiùs agit & doctè Brauo *Consult. Med. p. 670. & seqq.* quosdam nempe hoc modo castratos matrimonium contrahere posse, si scilicet non eximantur testiculi, sed reponantur intra inguina, vti exponunt Antonius de Verastigui, Sebastianus Sanzcoronel, & Ioannes Laurentius *pag.* 671. apud Brav.] Et hæc impedimenta sunt ex parte viri, quæ matrimonium consummari non permittunt, & ex quorum causa illicò dissolui potest.

Quod reliquum est, retuli iam Impedimenta, quæ ex parte mulieris præbent causam dissoluendi illicò matrimonium, ob id, quod illud consummari non sinunt, de quibus breuiter nunc paucula addam ad hoc, vt pateat quænam eorum absque remedio sint. Et quoad frigiditatem, Doctores eam in muliere non admittunt; & ego quidem non dissentio, si ita res accipiatur, quòd in tantùm in muliere non detur, in quantùm non impedit eam ad patiendum. Sed veram frigiditatem in mulierem cadere, non secùs ac in virum, iam probaui, nempe frigidam totius intemperiem, ob quam mulier intra se semen non generet, si ob id neque vllis Veneris stimulis irritetur, nec consequenter generationi vllo modo sit apta, vt in viris frigidis euenire solet. Quandocunque igitur requireretur in muliere potentia ad generandum, si aliquis opponeret de hac frigiditate, & sese offerret ad eam probandam, esses omninò audiendus. Quibus autem ex signis hæc frigiditas in muliere possit innotescere, iam docui, *Tit. de Imped. coëun. & gen. quæst. 5. num. 2.* inter quæ magnæ considerationis sunt eadem, quæ frigiditatem in viris attestantur, vt pilorum in locis consuetis omnimoda carentia, genitalium flacciditas, coitus, & Venereorum stimulus nullus, & alia id genus, cum quibus alia adsunt ipsius mulieris propria, quæ ibi indicaui.

15

16 Ibidem quoque de vteri clausura verba feci, ac monstraui non semper esse vnius eiusdemque rationis, sed variari pro causæ occludentis conditione, cuius respectu faciliùs, aut difficiliùs remedia admissibilia sunt, quæ in vno casu sunt omninò inania; in altero verò possunt aliquid boni operari. Impedimentum igitur factum à membrana dura, & nullo foramine pervia præter vrinarium, quod occlusum remanere muliere viuente non posset, (dico à membrana præter naturam non ab Hymene, Hymen enim naturalis res est, & idcircò in omnibus obseruatur, vt ex Recentiorum perspicacissima diligentia innotuit, nec illum affert coëundi impedimentum; illa verò reperitur in paucis, & magno est impedimento) remediis cedere non potest, nec vlla humana arte nisi cum vitæ periculo est amouibile, quia vnicum remedium ex Chirurgia petitum doloris acerbitatem, inflammationem, sanguinis immodicam effusionem, ac mortem accersere facilè potest. Eidemque difficultati, imò impossibilitati amotionis subiacet impedimentum proueniens à carne eadem loca muliebria obstruente. Pari exponitur periculo amotio impedimenti prouenientis ex coalitu labiorum vteri, nisi admodum leuis sit, & facilè separabilis, quod Medicis & Chirurgis diiudicandum.

17 De Angustia quoque præternaturali ipsius vulvæ iam verba feci *loco citato, numer.* 7. ac dixi, eam sine vllo remedio esse; licet enim ea sit huius partis natura, vt facilè dilatari, & constringi possit, id tamen locum habet in naturali eius constitutione, in præternaturali cessat etiam naturalis habitudo se dilatandi & constringendi, cùm opus fuerit. Nec

tentanda

tentanda vllo modo ab Arte est eius dilaratio, quam tantùm Chirurgica operatione assequi liceret, ob imminens periculum inflammationis & immoderatæ sanguinis effusionis, & acerbitatis doloris, ac etiam mortis. Quod si dilationem medicamentis tentare libeat, non esset quidem prohibendum, nec esset ad hoc negandus conveniens terminus ad operaodum, qui tamen non diuturnior bimestri ex mea sententia esset coocedendus, quo transacto iam pateret dilatationem eam vulvæ angustiam non admittere, vnde causa iustissima pateret dissoluendi matrimonium nulla mora vlteriùs concessa.

18 Non omninò porrò in propatolo est, an quædam particula, Mentula muliebris dicta, & in aliquibus corpulentior quam par sit reperta, ac coitum impediens, sit iusta causa dirimendi matrimonium. In qua re notandum, quòd ea particula aut ita crassa est, vt perpetuum impedimentum coëundi afferat, aut tantùm cum ex coitu io maiorem molem atollitur. Nam in primo casu res clara est, quia huiusmodi. impedimentum & perpetuum esset, & patens, & sine remedio, quia iisdem periculis subiicitur eius per Chirurgiam amotio, quibus diximus alias similes operationes superiùs enarratas subiacere. In secundo autem casu, non habet locum dissolutio, quia posset vir, si vna vice non posset, alia sponsam devirginate, & matrimonium consummate.

19 De vteri exitu dubitati oceorrit, an pari passu cum prænominatis impedimentis incedat, ita vt illicò matrimonium dirimere debeat; ac dicendum est, quòd si aliquo modo vterus remeate intro possit, in tantùm, vt mulier virum admittere valeat, non debeat dare causam dissolutioni Matrmonij, etiamsi postmodum extra denuò, ac promptè prolaberetur, nam licet generationem impedire posset, hoc non præiudicaret ex communi Doctorum opiniooe validitati Matrimonij, præterquam quod non caderet remedio, nam Recentiores Medici nonnulla pessaria fabricaruot, quæ in vterum immissa, illum in suo loco retinent, neque tamen coitum aut generationem vllo modo iopediunt. Ad eundum finem circuli quidam effinguntur idem omni ex parte operantes; de quibus videnda quæ Francisc. Rossetus, *in libell. de part. Cæsar.* & Gaspar. Bauhin. *in Append.* & alii apud Schenckium *lib. 4. Obsern. titulo de vteri procidentiis* attulerunt. Porrò si vterus ita procidat, vt intrò repelli ampliùs non possit, dubio non est locus quòd promptissimam causam dabit irritationi Matrimonij.

20 Verumenimverò ipsius vteri Apostemata cancerosa quamcunque partem occupantia; sed præsertim collum, & exteriora labia, non permittant virom posse Matrimonium consummare: non enim ob doloris ferociam mulier illum posset admittere, & sine omni remedio sunt, in tantùm, vt remedia irritentur, & mortem accelerent, vt ex Hippocratis auctoritate aliàs dixi. Neque sioe omni impossibilitate admitiendi virum, & matrimonium consummandi essent eadem Apostemata externas partes occupantia, & nihil hoc demeret de impossibilitate sanationis: itaqoe decidendum in his casibus esset, an illicò matrimonium esset dirimendum, nam fortè si in principio talia Apostemata essent, non tam liberè de illis esset pronunciandum.

Cæterùm ex parte quoque vtriusque coniugis dari potest impedimentum disimens matrimonium ob id, quòd eius consummationem prohibeat; idque esse potest nimia vtriusque obæsitas; cùm enim vterque tumenti admodum abdomine fuerint, non possunt per genitalia membra vllo modo coniungi. retrahuntur enim in vtroque genitalia ad intrà, vnde matrimonium non poterit consummari, & quia hoc sine remedio est, vt alias adnotaui, inter ea impedimenta reponendum videtur, quæ illicò matrimonium dirimunt.

21 Sed vtrum, si possent hi postica Venere coniungi, teneantur ad hoc exequendum, vel si alter coniugum huic coniunctioni nollet assentiri, possit ad hoc cogi, Canonistarum est decidere.

22 Denique de impedimento ex maleficio nihil addere subvenit iis, quæ de ea re aliàs retuli. Illud autem non cadere in mulierem iam norunt omnes, sed neque io virum, qui sit à Natura sua frigidus, & impotens; qua veritate stante, si supponatur aliquem esse maleficiatum, non antè de hoc quicquam firmandum, quàm probetur, illum per anteactum tempus fuisse ad coitum potentem, quod satis ostendent præsentia signa virilitatem attestantia, & potentiam ad coitum, quæ signa vbi non adessent, nec probaretur talem hominem vnquam fuisse ad coitum potentem, videtur iustam causam vrgere dirimendi matrimonium, nulla mora interposita, cùm in eo casu frigiditas potiùs præsumenda sit, quam maleficium.

SVMMARIVM.

1 *Omnia impedimenta matrimonium consummari non permittentia, si consummate superueniant, possunt dare Diuortio causam.*
2 *Matrimonium non consummatum, & ex causa morbi contagiosi dissolutum, non redintegratur etiam morbo recedente. Contra in diuortio.*
3 *An morbi contagiosi relinquentes seminia contagij recedentes, dent causam Diuortio.*
4 *Periculum infectiones magis timendum à seniori in iuniorem coniugem, quàm è contra.*
5 *Maius periculum imminet à morbo graui recedente, quàm à mitiori præsente.*
6 *Morbus diuturnior maiorem timorem potest dare sane coniugi infectionis, quàm recentior.*
7 *In quibusnam morbis relinquatur dispositio inficiendi sanum coniugem.*
8 *Morbi hæreditarij maiorem suspicionem infectionis inducunt.*
9 *Non omnes contagiosi morbi dant Diuortio causam.*
10 *Morbus Gallicus lenis an debeat dare causam diuortio.*
11 *Gallicus morbus non dependet à manifestis qualitatibus, sed ab occultis.*
12 *Morbus Gallicus quandonam grauis dicendus.*
13 *In morbo Gallico dantur quidam gradus maioris & minoris malignitatis.*
14 *Ob sterilitatem secundùm aliquos Doctores potest dissolui Matrimonium, & quid sit sterile, quid sterilitas.*
15 *Matrimonium non ordinatur solùm, & simpliciter ad copulam, sed ad generationem.*
16 *Impedimenta quædam idcircò irritant Matrimonium, quia obstant eius consummationi.*
17 *Vinculum matrimoniale est indissolubile.*
18 *Sterilitas non impedit vsum Matrimonij.*
19 *Semen potest esse verum semen, etiamsi non sit infœcundum.*
20 *Ad Matrimonij validitatem non requiritur potentia generandi.*
21 *Matrimonium præter filiorum procreationem, quæ est præcipuus eius finis, habet alios fines laudabiles.*
22 *Sterilitas datur tam ex culpa mulieris, quam ex culpa viri.*
23 *Causæ impedientes coitum superuenientes matrimonio consummato, habent secum coniunctam sterilitatem.*
24 *Mulier, quæ per ætatem aut teneriorem, aut vetustiorem non purgatur, concipere non potest.*

De

De Divortio

QVÆSTIO III.

POſt validè contractum Matrimonium, & conſummatum, alia nonnulla aliquando interveniunt, ex quorum cauſa ſegregari coniuges contingit per competentem Iudicem, hempe Eccleſiaſticum, ita vt in poſterum neque Torum, neque cohabitationem, aut perpetuo, aut ad tempus communem habere debeant. Divortium id vocant, vt patet ex definitione data *quæſt.* 1. *numer.* 3. De hoc cum habere ſermonem inſtituam, iis relictis, quæ ad alios Profeſſores conſiderare ſpectat, ea tantùm diſcutiam, quæ meatum partium eſſe cognouero, vt ſemper in hisce meis Quæſtionibus meis pertractandis religioſiſſimè obſervavi.

1 Circa divortium igitur ea generalis concluſio efformanda videtur, omnia nempe impedimenta, quæ Matrimonium conſummari non permittunt, ſi conſummato Matrimonio ſupervenianr, poſſe dare Divortio cauſam: cuius concluſionis firmitate inconcuſſa permanente, vix quicquam reſtaret mihi de cauſis Divortij dicendum, cùm iam de iis ipſis egerim prout ſunt cauſæ diſſolutionis Matrimonij, niſi progredi vlteriùs impellerent me nonnulla circa contagioſos morbos, & ſterilitatem conſiderandæ: eſt enim quid peculiarius de vtraque re circa divortium diſcutiendum.

2 Et quoad morbos contagioſos certum eſt, quòd ſi ex eorum cauſa diſſolvatur Matrimonium contractum quidem, ſed non conſummatum, illis recedentibus Matrimonium non redintegretur. Contrà verò in Divortio, quod ſi eorum cauſa facta ſit, morbis illis recedentibus Coniuges tenentur ex Iure pontificio redire ad Matrimonij vſum: & hoc, quia quandocunque impedimentum non eſt perpetuum, neque divortium eſſe perpetuum debet. Ergo vrgente morbo contagioſo, iure fit diuortium, & recedente divortium ſolvitur coniugibus ad Matrimonium de integro redeuntibus.

3 Sed quia nonnulli morbi contagioſi eius naturæ ſunt, vt etiamſi recedere videantur, relinquunt tamen vt plurimum talem diſpoſitionem in ægrotante, vt per eam non magno negotio ſanum inficere poſſint; maximè ſi in coniuge ſano aliqua naturalis diſpoſitio reperiatur ad eos morbos contrahendos, vt Phthiſis, Hectica febris, morbus Gallicus, determinandum procul dubio eſſet, an ſanus coniunx teneatur redire ad matrimonialem conſuetudinem cum ſuſpecto, etiamſi amplius ægrotare non videatur; cumque ex Medica obſervatione firmate liceat, periculum infectionis adhuc inſtare ab ægrotante ſanato in ſanum ob relictam diſpoſitionem, Canoniſtarum erit decidere, quid ſit determinandum, ea tantùm obſeruatione facta, quòd non adeò certum, ac evidens inſtat periculum in hoc caſu, vt quando infirmus coiunx actu ægrotat. Imò & morbi qualitatem, & naturam conſiderare oportet, quia neque in omni caſu, neque in omni morbo eadem periculi grauitas inſtat.

4 Primò, enim magis præſentaneum periculum infectionis eſt à vetuſtiori coniuge in iuniorem, quam à iuniori in ſeniorem; quia quantoperè paratus eſt iunior ob vividum calorem, & pororum apertione ad contrahendum contagium à ſeniore per ſemen infectum, tantoperè ſenior ob minorem calorem, & pororum occluſionem poteſt infectioni à iuniori obſiſtere in contagio contrahendo.

5 Secundò maius, ac magis præſentaneum periculum abſque dubio timeri debet a morbo graviori, etiamſi ſanatus ſit, relicta tamen diſpoſitione inficiendi ſanum, quàm à minori etiam præſente; vnde quantò gravior præceſſerit morbus, tantò iuſtiorem cauſam habebit ſanus coniunx recuſandi reconciliationem cum infirmo.

6 Tertiò, quantò prægreſſus morbus diuturnior extiterit, & quantò difficiliùs remediis ceſſerit, tantò minùs tutò ſanus coniunx redire poterit ad Torum, & cohabitationem. Sed & reſpectu ſani coniugis conſiderabile eſt, an habeat naturalem aliquam inclinationem ad contrahendum morbum, de quo timetur, tunc enim non adeò promptè tenebitur cum infirmo reconciliari.

7 Sed in quibuſnam morbis timeri poteſt illa diſpoſitio inficiendi ſanos, etiamſi receſſiſſe videantur? dicendum eam maximè timeri poſſe in Tabe, ſeu Phthiſi, in Ethica, quæ iam in ſecundo gradu fuerit, in morbo Gallico gravi, & contumaci, in Lepra, & in iis ipſis morbis idem timor non ſine cauſa vrget, quando videntur à Natura ipſa, hoc eſt, à diſpoſitione naturali dependere, etiamſi non magnoperè graves ſint. Hoc pacto Tabes, ſeu Phthiſis in ſubiecto habente corpus tenue, & exuccum, collum oblongum, ſpatulas alatas, pectus anguſtum, etiamſi gravis adhuc non ſit, & melioramentum cæpiſſe videatur, naturalem tamen illam diſpoſitionem oſtendit, ex qua infirmus aptus eſt inficere coniugem ſanum. Eodem quoque pacto coniunx hepatis calidiſſimi ac retorridi, cutaneis infectionibus obnoxius, vniuerſali cutis pruritu indeſinenter vexatus, atra bile refertus, carnibus fuſci coloris, etiamſi non videatur de præſenti ampliùs prægreſſa Lepra detineri, poteſt ſanum coniugem inficere.

De Hectico quoque eadem conſideratio habenda: nam ſi coniunx in ætate adoleſcentiæ fuerit habitus tenuis, carnis ſicciorís ac rucidioris, à cibo facilè incaleſcens, & alia ſigna id genus præ ſe ferens, ſanus coniunx, ſi & ipſe florentis ætatis fuerit, eiuſdemque habitus, non erit à periculo tutus ſi cum eo concumbat.

8 Quæ omnia tantò magis vrgebunt, quantò maior ſuſpicio irreperet, ne tales morbi hæreditarij eſſent, & à Parentibus, vel ab Avis communicati.

9 Cæterùm notiſſimum eſt, non omnes morbos contagioſos præbere poſſe Divortio cauſam, ſed eos tantùm, qui vel vitæ inſidiantur, vel ſanitati graviter obeſſe quomodocunque poſſent, & ideircò non omnes cutis infectiones præter Lepram, etiam ipſi Lepræ finitimas, neque Ophtalmias etiam contumaces, neque leviorem luem Veneream, & ſi qui aliqui id genus ſunt, poſſe dare Divortio in cauſam.

10 De Morbo Gallico tantùm dubitari poſſet, an non obſtante quòd mitis, ac levis ſit, tamen ſano coniugi iuſtam cauſam præbeat inſtandi pro Divortio? Et ratio dubitandi eſt, quia morbus Gallicus

11 non eſt morbus dependens à manifeſtis qualitatibus, ſed ab occultis, quæ à tota ſubſtantia originantur; vnde etiamſi mitiſſimus ſit, ſemper tamen habet ſecum occultam illam qualitatem, ac pravam illam malitiam inficiendi totam ſanguinis maſſam, non aliter quàm venena externa facere conſueverunt, quæ vel in minima quantitate ſuam deleteriam vim exerunt, & venenati corpus in ſuam ſubſtantiam immutant, animalque ad interitum perducunt; ac ſimili modo de Gallico veneno evenit:

Et idcircò, etiamsi quis leuissima lue detineatur, potest per contagium communicando prauam illam, ac deleteriam qualitatem non solùm leuiter sanum hominem inficere, sed totam sanguinis massam conspurcare, ac grauem morbum, sævisque symptomatibus associatum accersere; vnde videmus ex quotidiana experientia, virum aliquando, aut mulierem simplici Gonorrhæa, aut leuioribus pudendorum vlcusculis detentos, eos, qui secum commiscentur, tam malè accipere, vt capitis, & artuum dolores molestissimos, depilationem, gummata, vlcera maligna, & id genus alia symptomata inde contrahant; quin tantoperè vltrò processisse, vt in eis dentes excidant, aures obsurdescant, visus obtenebretur, & auditus etiam hebetetur, sensusque omnes in summa diminuantur, ac depraventur. Quod maximè contingit, morbo suam sedem in cerebro figente. Itaque etiam ex leuiori lue Gallica timeri potest maximum periculum, & sic sanus coniunx, etiamsi alter leui morbo detineatur, semper habebit iustissimam causam faciendi divortium.

Vt huic difficultati satisfiat, qualisnam lues Gallica leuis dici debeat, ac qualis grauis, seu grauissima, determinandum, quæ determinatio dependet absque dubio à grauitate & lenitate symptomatum, quæ vbi grauia sint, faciunt morbum gravem & grauissimum, si sint grauissima, qualia superiùs commemorauimus: leuem autem, si sint leviora. Sed aduertendum in hoc non considerari statum morbi præsentem, sed etiam prægressum, ita vt etiamsi de præsenti leuis morbus sit, ex eo quod grauia symptomata aut remiserint, aut etiam ex toto cessaverint, quomodocunque id successerit, etiam ex vsu remediorum, quæ à morbo requirebantur, non dicetur talis morbus levis, nam tota sanguinis massa infecta à prægresso morbo, retinet semper malitiam primæ radicis, vnde repullulare facilè potest, & coniugem sanum inficere, etiamsi non repullulet, & in hoc casu tantùm habet locum quod dicebatur, nempe coniugem sanum posse ex leui morbo coniugis ægrotantis, contrahere morbum grauissimum, vt in casibus propositis euenire experimur: aliàs veritatem non habet illud dictum, quia licet, vt obiiciebatur, Gallica infectio dependeat à morbo torius substantiæ, dantur tamen gradus quidam maioris, aut minoris malignitatis, pro quorum magnitudine, aut pravitate, morbus à principio maioribus, aut minoribus symptomatibus associatur. Ex quibus iam patere potest, quandonam sanus coniunx, etiam propter leuem morbum Gallicum, possit instare pro Divortio.

Cæterùm quia opinati sunt nonnulli graves quidem Canonistæ, cum quibus ex Medicis convenire videtur Fortun. Fidel. *in Relat. Med. lib. 2. cap. 2. in principio*, sterilitatem dare causam dissolutioni matrimonij (quod fortè multò faciliùs procederet in Divortio) nonnulla de sterilitate ea occasione afferam, quæ etiamsi ad hoc ipsum negotium de Diuortio nihil facere videantur, ad alia inservire possunt.

Primò ergo videndum, quid sit sterile, quid item sterilitas? Sterile ergo dicimus Animal quod compari iunctum in ætate habili non potest generare sibi simile; licet, largo modo sterilem dicamus hominem, qui rarò, vt si semel tantùm, in vita generat, vel fœtus ex propria culpa ad perfectionem deducere nunquam potest. Atque hinc etiam patet quid sit sterilitas, virium enim est, ex quo Animal compari iunctum in ætate habili generare sibi simile non potest, vel fœtus vnquam ad perfectionem deducere.

Ex hoc mori Doctores illi, quorum auctoritates adducit Sanchez *de Matrimonio lib. 7. disput. 92. num. 25.* putarunt hoc vitium esse sufficientem causam dirimendi matrimonium, quod Plato quoque *lib. 5. de Leg. in fin.* admisit, sed Doctores nostri inter plures rationes, quas pro sua opinione fulcienda adducebant, potissima illa erat, quòd Matrimonium primò, & principaliter ordinatur ad filiorum procreationem, non ergo simpliciter ad copulam; imò ipsa copula ordinatur ad eundem finem, neque alium fortè laudabilem finem habet; aut saltem non eiusdem bonitatis. Si ergo impotentia ad copulam irritat matrimonium, quantò magis illud irritabit impotentia ad generationem?

Alia insuper argumenta affert Sanchez *ibidem* pro hac opinione, quibus ille plenissimè satisfacit, eam opinionem reprobando, quæ quidem vel ex hoc vno falsa videtur, quia naturalia impedimenta, quæ irritare debent matrimonium, in tantùm hoc præstare possunt, in quantum impediunt eiusdem Matrimonij consummationem; at sterilitas non impedit Matrimonij consummationem, cùm neque coniunctionem carnalem ipsorum coniugum, nec seminis eiaculationem, & receptionem in loca debita remoretur; ergo non est sufficiens impedimentum dirimendi matrimonium, per cuius consummationem cùm contrahatur inter coniuges vinculum matrimoniale, certum est, illud in posterum esse indissolubile: *cap. interueniente, & cap. licitè trigesima secunda causa, quæst. 7.* Sanchez *de Matrimonio lib. 10. disp. 1. num. 2. in fin.*

Igitur cùm pateat, sterilitatem non posse dare causam dirimendi matrimonium, remanet determinandum, an saltem sit iusta causa faciendi Divortium? Sed & hoc dubium videtur negatiuè resolvendum; quia primò eadem ratio quæ militat quoad dissolutionem Matrimonij, militat etiam quoad Divortium, stante quod sterilitas nullo impedimento est vsui Matrimonij, neque prohibet vllo modo debiti redditionem, neque aliud quicquam, quod mutuum coniugum amorem respiciat, imò neque ex hoc quod fœmina eorum sterilia sint, aut vtriusque, aut alterutrius, idcircò possit argui inter ipsos non esse matrimonium, cum non effundant verum semen, quia verum non possit esse semen, quod non est prolificum; nam iam probavi, semen posse esse verum semen, etiamsi non sit prolificum.

Secundò, quia ad veri Matrimonij essentiam sufficit potentia coëundi, & seminandi intra debita vasa, per quas actiones contrahitur inter coniuges vinculum Matrimonij, vnde efficiuntur vna caro, quibusque ritè celebratis, nihil vlteriùs requiritur in matrimonio, quod illud invalidare possit, aut eius vinculum solvere.

Tertiò, quia licet procreatio filiorum sit præcipuus Matrimonij finis, tamen etiam hoc fine cessante, habentur in eo alij fines laudabiles, quorum respectu Ecclesia Sancta permittit, etiam senio confectos, & ab ætate steriles factos, ac quoscunque alios notoriè steriles matrimonium contrahere, vt prædictis Matrimonij bonis mediante eius Sacramento fruantur.

Verumenim verò dato, quòd prædictorum Doctorum opinio, quòd sterilitas dirimere possit Matrimo

trimonium, esset, quoquo modo vera, & habere deberet vnquam locum, etiam quoad Diuortium; 22 ponderandum exinde esset, sterilitatem non esse semper culpandam ex parte mulieris, vt communiter videtur fieri, vt testatur Ludov. Mercat. *de sterilitat. & pragnant. affect. lib.3.cap.1. in principio*, & cæteri omnes; sed culpandam etiam esse ex parte viri; licet enim plures multò sterilitatis causæ dentur ex parte mulieris, quàm ex parte viri; tamen etiam ex parte viri dantur plures, quæ & grauitate, & impossibilitate remotionis causas in muliere vigentes adæquant, vt Practici omnes testantur, inter quos, si libet, vide Ludov. Mercat. *lib.3. de sterilitat. & pragnant. affect. cap.1.* Ioan. Hucher. *de sterilit. lib.2.* Daniel Sennert. *lib.3. Practic. part.9. sect.2.* apud quos etiam signa reperies, ex quibus viri steriles deprehenduntur: præcipuè verò apud Mercat. *loco cit. cap.2. & 5. per totum.*

Sed ex vtriusque culpa potest evenire sterilitas, etiamsi ambo sua natura fœcundi sint, ob disconvenientiam tamen possunt esse steriles: & patet, quia cum aliis coniuncti, generant; quod Lucret. *lib. 4. de rer. Nat.* inter alios testatus est, vt dixi *lib.3. tit.1. quæst.6. num.*10. Et hoc maximè succedit cum matrimonium contrahitur inter coniuges valde ætate dispares; eaque ex causa bene dictum est à Rota *in Venusina Legati. 23. Iunij coram Coccino, num. 61.* matrimonium non bene contrahi inter ætates valdè dispares: imò hæc non honestè fieri addit *num.64.*

23 Cæterum dubium non est, quod illæ omnes causæ, quæ coitum in viro remorantur, supervenientes Matrimonio iam consummato, sint insimul potissimæ causæ sterilitatis; sed præter commemoratas, aliæ dantur causæ in viro, quæ licet coitum, & debitam seminis emissionem non impediant, tamen steriles eius concubitus faciunt, de quibus præter ea, quæ affert Hippocrat. *lib.5. Aphor. 63.* & Galenus, {atque Vallesius, Cardanus, Epiphan. Ferdinand.} aliique Commentatores *ibidem*, plenissimè agunt Practici omnes, cum de sterilitate verba faciunt. Sed non solùm naturalia quædam vitia, cum quibus etiam ætas connumeranda, sterilem virum efficiunt, sed etiam aliqui morbi supervenientes, ac præsertim frigidi, diuturni, ac principes partes occupantes, quin & vlcera quædam affluenter, & indesinenter emanantia, & ipsæ fontanellæ in nucha, aut in brachiis diu gestatæ, quemadmodum etiam laquei, infœcundos homines reddunt, vt ex Mercat. *loc. citat. cap.5. in fin.* aliàs dicebam. Et in summa pleraque alia pullulare ex parte viri possunt sterilitatem inducentia, de quibus vlterius verba non faciam, tum quia nimis longa res esset, tum etiam quia non videtur necessarium de illis accuratiùs agere. Nec pauciora, imò multò plura de fœminarum sterilitate in medium afferri possent, si ita res exigeret, sed ad præsens negotium plura addere superfluum videtur.

24 Illud vnum pro corollario repetam, fœminam, quæ per ætatem aut teneriorem, aut vetustiorem, non menstruatur impossibile esse, vt fœcunda sit. Vnde in Sacris non nisi ex miraculo obseruamus factum, vt Sara & Elisabetha in ætate decrepita, & menstruis iam diu destitutæ, conceperint, de quibus aliàs verba feci *lib.4. tit.1. quæst.8. rubr. steril. ex mirac. concip.*

Sed non modò si per ætatem menstrua non fluant, mulieres steriles sunt verum etiamsi ob aliquam morbificã causam non fluant in ætate habili, eorum cursum intercidentem: illud autem contingere naturaliter potest, vt mulier absque vlla morbifica causa menstruis destituatur, & tamen concipiat, quod vel ob excedentem totius calorem, vel ob multos labores & exercitia violenta evenire potest, vt in rusticis mulieribus, & vitam laboriosam degentibus observare licet; quod quonam pacto contingat, docet præter vetustiores, Daniel Sennert. *lib.4. sua Pract. part.2. sect.2. cap. 1. quæst. 1.*

SVMMARIVM.

1. *Diuortium & Tori separatio, à pari procedunt, idem tamen non sunt.*
2. *Grauiores causæ requiruntur in Diuortio, quam in Tori separatione.*
3. *Eadem causa cùm graues sunt, dant locum Diuortio, quæ cùm minùs graues sunt, possunt Tori separationem causare.*
4. *Furor est iustissima causa Diuortij, ad quod tamen non sufficit simplex Dementia.*
5. *Morbus aptus ad inficiendam domum coniugum, est iusta causa Diuortij: non sic autem vbi morbus simplici contagio sanum inficere potest.*
6. *Sanus coniux non solum ex admissa inspiratione coniugis infirmi contagium contrahere potest, sed etiam ex infectione domus ipsius infirmi.*
7. *Quinam morbi adeò prauis exhalationibus scateant, vt etiam domos inficiant.*
8. *Lepra & Phthisis, quando ita graues sint, vt possint dare Diuortij causam: quando verò non.*
9. *Morbus Gallicus quando sit iusta causa Diuortij, quando verò solius separationis Tori.*
10. *Magis infici potest sanus coniunx ex cohabitatione cum infirmo, quàm ex coitus vsu. Contrarium ibid.*
11. *Pestis posset dare Diuortio causam, non autem febris maligna, licet sufficeret ad separationem Tori.*

De Tori separatione.

QVÆSTIO IV.

Tametsi Diuortium & Tori separatio à pari procedant, vt dicebat Rota *in Bisuntina separationis Tori. 1599. coram Seraphino, num. 2.* quæ est *decisio 1315. inter eius impressas*, tamen idem omninò non sunt, vt patet ex vtriusque definitione data superiùs *quæst.1. numer.3. & 4.* in Diuortio enim non solùm intervenit Tori separatio, sed etiam separatio ipsius habitationis, & ideircò graviores causæ requiruntur in Diuortio, quàm in Tori separatione. 1 2

Cæterùm de causis huius separationis illud tantùm particulariter determinandum, quòd eædem causæ, quæ cùm graves sunt, dant causam Divortio, cùm minùs graues sunt, dant causam separationi Tori. Quamobrem in morbis rationem lædentibus grauissima causa est furor, minùs verò grauis, simplex dementia: & sic furor erit iustissima causa Diuortij, ad quod non sufficiet simplex dementia, quæ tamen fortè sufficiet ad separandum Torum; quia ex furioso coniuge poterit sanus, si simul cohabitare cogatur, reportare interdum notabile damnum, imò etiam vitæ periculum incurrere; non sic autem in simplici dementia: vnde etiamsi hæc dare posset causam vt Torus separaretur, non sufficeret ad dandam causam Diuortio, cùm possint coniuges, etiamsi alter demens sit, absque vllo periculo simul in eadem domo commorari. 3 4

Eodem quoque pacto ratiocinari licet circa morbos contagiosos: nam vbi sanus coniunx non solùm ex carnali copula cum infirmo, sed etiam ex commoratione in eadem domo periculo infectionis exponitur, morbus evadet causa iustissima faciendi Diuortium, vt exempli gratia, in maligna & confirmata Lepra, in Phthisi ferina, & cacoëthica, & id genus aliis evenire potest, in quibus non modò ex prava exspiratione infecti Coniugis, sanus incurrit periculum infectionis, sed etiam ex inquinatione ipsius habitationis, quippe cùm putridæ exhalationes indesinenter ab ægrotantis corpore emanantes, 5

6 ipsis parietibus domus hærere soleant, vt de Lepra testantur non solùm Medici omnes, sed sacer Leuitici textus *cap.* 15. plenissimè comprobat: vnde eam
7 ob causam ipsi parietes ab ea infectione emundari præcipiebatur, ne inde postmodum sani homines inficerentur.

Eodem etiam pacto de Phthisi euenit, qui teste ipso Galeno *lib.* 1. *de diff. febr. cap.* 2. & Hieron. Fracast. *lib.* 2. *de contag. & morb. contagios. cap.* 8. & aliis, ipsas domos, in quibus commorantur, putrido halitu, & abominabili euaporatione ita coinquinant, vt sanis neque simul habitare, neque eorum habitationes frequentare tutum sit, & tanta est eius contagij vis, vt aliquando visa sit hæreditaria, ac tanta malignitate insignis, vt interdum vsque ad quintam generationem sese propagauerit, personas omnes eodem morbo, iisdemque symptomatibus associato, eadem ætate, quod multò admirabilius est absumens; vt Fracastorius narrat *loco proximè allegato*.

Ad tantam grauitatem Phthisis aliquando deuenit, cum confirmata est, & in Phthoën hoc est corruptionem partis, nempe ipsius pulmonis abiit, quia pulmo à præterlabente pure iam corrosus est, vt dicebat Aretæus *lib.* 1. *Diuturn. Passion. c.* 8.

8 Tam Lepra igitur, quàm Phthisis, prædictis conditionibus associatæ, causæ grauissimæ cùm sint, ad Diuortium faciendum erunt sufficientissimæ: Lepra verò, ac Phthisis non adeò graues, nec eadem prauitate insignes, Tori solummodò separationi causam præstabunt.

9 Eadem consideratio fieri potest circa morbum Gallicum, qui vbi ad eam magnitudinem peruenerit, vt totum corpus putridis vlceribus, ac maximè guttur, fauces, & palatum excedentibus ob multam eius malitiam scateat, vbi æger febri lenta, ac nocturna detineatur, artuumque doloribus indesinenter affligatur, aliisq; sæuissimis symptomatibus, de quibus *in superiori quæstione*, molestetur, iustissimam omninò causam præbebit Diuortio.

Quamobrem non est in totum verum Rotæ dictum *in Venusina legati Iunij* 1623. *coram Coccino num.* 71. quòd Morbus Gallicus sit minus grauis, quam Lepra, cum morbus Gallicus habens conditiones suprascriptas, grauior sit, & toleratu difficilior: vnde aliqui Medici voluerunt huiusmodi morbum Gallicum esse veram Lepram Antiquorum, licet in veritate diuersus morbus existat. [Quidam putant *morbum Indicum* Hippocratis 3. *epid. sect.* 3. Cæsalpinus originem traxisse putat ab epoto vino sanguine leprosi infecto; Paracelsus à coitu Galli cum leprosa. Vid. Horstius *tom.* 3. *pag.* 105.] Quòd si ad eam grauitatem ac sæuitiem non peruenerit, tunc inter minùs graues causas, ob quas Torus solummodò separandus sit, erit connumerandus. In priori enim casu tam ex vsu coitus, quam ex cohabitatione imminet periculum infectionis sano coniugi ab infecto, ita vt non satis sit eos quoad Torum separari, nisi etiam quoad habitationem separentur.

Atque hinc apparet non esse vndequaque verum id, quod Natta *consil.* 24. *num.* 3. dicebat, nimirum
10 quòd in cohabitatione cum coniuge Lepra infecto, immineat sano periculum infectionis, quod non immineat ex redditione debiti matrimonialis: Nam contra, si ex cohabitatione sanus coniux incurrit periculum infectionis, multò euidentius periculum incurret ex redditione debiti; in qua sola expiratio illa putrida coniugis infecti excepta à sano, illico, ac momento illum potest inquinare, ac multò certiùs, quam vapores & exhalationes domus infectæ, quas licet aliquo modo euitare, non commorando in eodem domicilio, præterquam quod ipsum semen infectum coniugis infirmi, absque dubio sanum inficere est aptum, quibus adde laborem & insudationem, arctamque coniunctionem in coitu impensam.

11 Denique etiam circa pestem liceret aliquid considerare, nam grauissima quidem & sufficientissima causa esset ad faciendum Diuortium; cui tamen comparata simplex febris maligna, minùs grauia causa iudicari posset, & eius respectu sola Tori separatio fieri. Quia tamen tam Pestis quam maligna febris, morbi sunt acutissimi, & ideircò breues, neque ob id aut Diuortio, aut Tori separationi locus esse videtur. De his plura non addam, neque de aliis causis, si quæ sint, quæ ad Tori separationem quicquam facere videantur.

SVMMARIVM.

1 *Quid sint sponsalia.*
2 *Sponsalia iuramento firmata non nisi ex iusta causa dissolui possunt.*
3 *Iuramentum intelligitur locum habiturum, rebus in eodem statu permanentibus.*
4 *Causa, ob quas sponsalia etiam iurata dissolui possunt, quænam sint.*
5 *Oculorum amborum, vel alterius tantùm amissione, sponsalia dissolui possunt.*
6 *Quid per oculorum amissionem in tex. cap.* Quemadmod. de iureiur. *intelligendum.*
7 *Visionis amissione in altero tantùm oculo an sponsalia iurata dissolui possint.*
8 *Morbi visionem tantùm diminuentes an dissoluant sponsalia.*
9 *Naso deperdito, sed postmodum ex Chirurgia recuperato, an sponsalia in suo robore manere debeant.*
10 *Paralysis an semper debeat esse iusta causa dissoluendi sponsalia.*
11 *Paralysis in ætate senili quotidie incurabilior fit, & idcircò inter morbos crescentes connumeratur.*
12 *Ex superuenientia cuiuslibet morbi contagiosi dissolui sponsalia, quomodo intelligendum.*
13 *Ob morbum Gallicum an semper dissolui debeant sponsalia.*
14 *Gallicus morbus lenis non videtur sufficiens causa dissoluendi sponsalia iurata.*
15 *Oris fœditas est iusta causa dissolutionis sponsalium*
16 *Quando hoc non habeat veritatem.*
17 *Quandonam veritatem habeat.*
18 *Epilepsia an semper censenda iusta causa dissoluendi sponsalia iurata.*
19 *Chlorosis, siu febris alba, quid?*
20 *Febris alba pulchrioribus Virginibus magis familiaris, quàm aliis.*
21 *An febre alba sponsæ superueniente, dissolui possint sponsalia iurata.*
22 *Febris alba virginum remedium est coniugium.*
23 *Iuramentum locum habere rebus in eodem statu manentibus quomodo intelligendum.*
24 *Deformitas superueniens, an sit iusta causa dissoluendi sponsalia iurata.*
25 *Pulchritudo virilis à muliebre multum differt.*
26 *Pulchritudo virilis, quæ vera pulchritudo est, quid sit.*
27 *Pulchritudo mulieris quid.*
28 *Pulchritudo sponsæ amissio post iurata sponsalia, iustam causam præbet sponso ea dissoluendi.*
29 *Pulchritudo totius ex quibus amittatur.*
30 *Febris alba mirum in modum virginum pulchritudinem deturpat.*
31 *Facies est sedes pulchritudinis.*
32 *Cicatrices faciei maximè pulchritudini obsunt.*
33 *Cicatricum deformitas vnde desumenda.*
34 *Cicatricum quæ turpissima.*
35 *Vestigia in facie à morbillis relicta quantopere pulchritudini obsint.*

De

De Dissolutione Sponsalium.

QVÆSTIO V.

NEscio quo fato euenerit, vt antea de Matrimonij dissolutione verba fecerim, quàm de dissolutione Sponsalium; cùm tamen Sponsalia matrimonium præcedant. Sed quomodocunque id factum sit, in hac quæstione ea proponam, quæ circa Sponsalia Medicus considerare, ac de illis referre debet. Sponsalia ergo sunt iuxta text. *l.1.ff.de Sponsalibus*, mentio & repromissio futurarum nuptiarum; vel dicam, esse mutuam sponsionem inter virum & mulierem, de se matrimonio iungendis. Hæ verò repromissiones & mutuæ sponsiones vel simpliciter fieri possunt, vel iuramento firmari. De simplici promissione nihil mihi occurrit dicendum quippe cùm etiam absque vlla causa vtriusque sponsi consensu, vel sola quoque alterius voluntate Sponsalia sic contracta dissolui possint: Summ. Angelica *verb. Sponsalia, num.*21. At vbi iuramento firmata sint, non nisi aliqua iusta ex causa dissolui possunt, quæ iam contractis Sponsalibus superueniat; huiusmodi autem causæ superuenientia licitum facit alteri, vel vtrique sponso, recedere à sponsione facta, etiam iuramento stabilita. Et ratio est, quia Iuramentum tacitam continet conditionem, & intelligitur suum effectum habiturum rebus in eodem statu permanentibus, Sanchez *de Matrimonio vbi infrà.* Molina *de contract. tract.2. disp.*271.*num.*5. Causæ ergo omnes ac singulæ, ex quibus dissolui possunt Sponsalia etiam iuramento firmata, respiciunt notabilem rerum mutationem, circa ipsos sponsos euenientem, ita vt status eorum immutetur.

Inter eas autem causas nonnullæ sunt, quarum consideratio ad Medicos maximè spectat, & de quibus iam sermonem instituam: Enumerantur aliquæ ex his causis *in supracit. c. Quemadmodum, de Iureiur. & in c. literas, de coniug. lepr.* & alibi, & à Summistis, *in verb. Sponsalia*, Sum. Siluest. *n.*10. *vers. Sextò, quando alter.* Summ. Ang. *num* 28. Sanchez *de Matrimon. lib.*1. *disp.*57. *per totam*, easque etiam recensuit Rota *in Venusina* [illegible] *Iunij* 1623. *coram Coccino num.*69. *& seqq.* & reducuntur ad sequentes, nempe ad fœditatem notabilem superuenientem, ad oculorum, vel nasi emissionem, ad Lepram, ad morbos contagiosos, ad morbum Gallicum, ad oris fœtorem, & ad deformitatem, quæ quidem causæ pro exemplo sunt: nam & aliæ permultæ dari possunt, quæ non minùs ac prædictæ iure dissolui Sponsalia permittant. Ego verò prænominatarum singulas *in hac Quæstione* ponderabo, non nisi in iis, quæ ad Medicum ponderare pertinet.

Offertur ergò primò fœditas notabilis, pro qua quid sit intelligendum, nó ita palam est. Fortè de vitiis quibusdam verba fieri dici potest, quæ malum odorem & abominabilem excitant, vt fœtor alarum, aut pedum, aut inguinum; vel dicamus pro hac insigni fœditate Dd. Accepisse cutaneas quasdam infectiones, quæ faciem præcipuè defœdant, aut caput, vt Tinea, gutta, rosacea, Alopecia, quæ idem fortè est ac Tinea, & id genus aliæ, nec non maculæ, vibices, vitiligines, Alphi, Leuce, & aliæ, quæ licet colorem tantùm carnium immutent, insigniter tamen corpus deturpant, maximè autem faciem: vel tandem dicamus Doctores pro hac notabili fœditate accepisse quamcunq; superuenientem insignem deformitatem, ita vt vel vtrumque pro eadem acceperunt, vel saltem pro re non admodum differenti. Quomodocunque sit, cùm generaliter loquantur, non potest eorum dictum cuidam particulari vitio applicari,

Circa oculorum amissionem, nihil addendum videtur; nam vel quod vterque, vel alteruter amittatur, res clara est, quod Sponsalia dissolui possunt, Sanchez *vbi suprà num.*3. nisi illud decernendum esse velimus, quid per oculorum amissionem text. *in c. quemadmod. de Iureiur.* accipi voluerit, vtrum nimirum ipsorum oculorum, vt membra sunt, excussionem, & extra naturalem locum extractionem, aut functionis eorum, nempe visionis deperditionem, ac profectò vtrumque sensum trahi posse verba Textus non ambigendum: licet enim multò maiorem turpitudinem inducat oculorum excussio, & expulsio extra eorum receptaculum, quàm simplex visionis deperditio, tamen & hæc ex se cum insigni incommodo habet suam turpitudinem adiunctam ac notabilem rerum mutationem. Non par esset fortè amissio sola visionis alterius oculi, cum amissione vnius per excussionem; in hac enim semper vrgeret vltra visionis amissionem summa turpitudo, quæ maxima ex parte cessat in simplici amissione visus alterius oculi, vnde determinandum esset, an hæc sufficeret ad dissolutionem Sponsalium, quæ iuramento essent firmata.

Sed tamen negari non potest, etiam per solam amissionem visionis alterius oculi, factam esse notabilem status mutationem ob sensus eius nobilitatem & necessitatem. Itaque quocunque modo visus deperdatur, aut in vtroque, aut in altero oculo & ex quocunque morbo, semper vrgebit iustitia causæ dissoluentis Sponsalia etiam iurata.

Sunt autem quamplurimi morbi visionem abscindentes, aut deprauantes, aut saltem diminuentes, de quorum singulis verba facere superfluum videtur; satis sit determinare, omnes, si visum in totum auferant, dare iustam causam dissolutionis Sponsalium: sed neque liberè pronunciare liceret, quòd morbi ipsum visus sensum deprauantes, aut diminuentes tantùm, ad hanc dissolutionem non sint sufficientes. Et quoad visus diminutionem videretur dicendum, quod etiamsi per eam non fiat notabilis status mutatio, tamen si visus ex morbo aliquo diminuatur, qui non solùm sanari nó possit, sed ex sua natura ad peiorem statum tendat, vt omnes oculorum morbi faciunt, non poterit ea diminutio ab earum causarum censu eximi, ex quibus Sponsalia iure dissolui permittuntur. Quoad visus verò deprauationem, peculiariter decernendum esset, quid operaretur: si enim aliqua strabositatis specie alter ex sponsis prehendatur, certum est & visionem deprauari simul, ac diminui, & faciei formositatem in fœmina præcipuè deteriorari; quamobrem Canonistæ considerabunt, quid in hoc casu esset stabiliendum.

Cæterùm in nasi deperditione nullum posse interuenire dubium videtur, nisi illud in considerationem veniat, quod aliàs discutiendum proposui, nempe, an recuperato naso (vt fieri posse expertissimorum Chirurgorum auctoritate, & opere ipso de facto patet, & notaui *lib.*8. *tit.*1. *q.*8. *n.*5.) Sponsalia, si dissoluta sint, redintegrari debeant, aut, si dissoluta non sint, in suo robore debeant permanere; & placet repetere id, quod tunc visum est decidendum. Dicebam ergo, quòd si nasus ex morbo aliquo deperditus fuerit, vt ex morbo Gallico, cùm talis morbus non nisi pessimus & malignissimus potuerit esse, nihil nasus recuperatus conducere debeat ad Sponsalia redintegranda, si dissoluta sint; & si dissoluta non sint, nihil minuere debeat iustitiam causæ, ob quam

Ee 2 dissol

dissolui permittuntur. Quòd si ex aliqua causa externa, pota ex casu, aut ex vulnere, aut ex alio quodam modo nasus deperditus sit, licet ibi dixerim, Sponsalia iam dissoluta esse redintegranda, nunc in contrariam sententiam item dicendo, quòd non dissoluta dissolui debeant, & dissoluta non sint redintegranda manente notabili status mutatione, etiam recuperato naso. Votum Canonistarum hic desiderandum, secundùm cuius determinationem res decidenda.

De Lepra nihil subuenit addendum.

10 De Paralysi dubitari potest, an semper possit dare iustam causam dissoluendi Sponsalia iurata. Ratio dubitandi est, quia Paralysis non est semper sine remedio, quanquam sit curatu difficilis. Licet enim hæc difficultas sanationis in aliquo subiecto tam vltrò procedat, vt ad curationis impossibilitatem terminetur, in alio tamen subiecto, ob virtutis fortitudinem ita minui potest, vt curationi non difficulter cedat. Cùm igitur Sponsalia vt plurimum ab hominibus vigentis ætatis contrahantur (pauci enim tam bardi sunt, vt in ætate senili matrimonio se iungere destinent,) hæc quæstio determinanda videretur secundùm subiecti qualitatem. Et si Paralysis sit in sponso ætatis adhuc iuuenilis, aut saltem integræ & consistentis, fortisque virtutis, dicendum eam sanabilem esse, & idcircò non habere sanum sponsum iustam causam dissoluendi Sponsalia, in quibus contrahendis iuramento se obstrinxit: Ita quidem mihi Medico secundùm Iustitiam decernendum videretur Canonistarum tamen est declarare, vtrùm hæc opinio vera sit, necne. Si verò sponsus Paralysi detentus in ætate declinanti degat, nec viribus constet, quò maiorem agit ætatem, eò minor sanationis spes concipi potest; nam non solò Paralysis in huiusmodi ætate sanari non potest, sed in dies incurabilior euadit deficiente assiduè natiuo calore, cuius de causa ab Hipp. *lib. 5. de morb. vulg. sect. 5. text. 25.* & ex

11 eius auctoritate à Galeno & Vallesio *in comm.* inter eos morbos recensentur, qui Increscentes dicuntur, quod notauit etiam Rota *in Meleuitana Antianitatis 1643. coram Verospio num. 8.*

12 Præterea Sanchez *vbi sup. num. 2.* volebat Sponsalia pariter dissolui ex superuenientia cuiuslibet morbi contagiosi, quod ita intelligendum, vt morbus contagiosus adiunctam habeat grauitatem & incurabilitatem; non omnis ergò contagiosus morbus erit ad hoc sufficiens; vnde nequaquam ob scabiem etiam grauem & contumacem, neque ob lippitudinem, nisi perpetua esset, neque ob Variolas, aut morbillos, neque ob alium similem contagiosum morbum, à iuramento eximere se poterit sanus sponsus in contrahendis sponsalibus præstito.

13 De morbo Gallico tantùm hæsitari potest, num qualiscunque Gallicus morbus sufficiens causa esse debeat dissolutionis Sponsaliorum, cum pateat aliquando leuem esse, & de facili curabilem: Et tamen quia vrget suspicio contagij, non tam liberè in negatiuam sententiam eundem; quia etiam absente morbi grauitate & incurabilitate, ipsa contagij suspicio videtur sufficiens ad dissolutionem sponsaliùm: Vnde non abs re Sanchez *vbi sup.* in omni morbo contagioso voluit esse locum prædictæ dissolutioni. Et ratio euidens est, quia etiam ex leui morbo contracta infectio timore maioris mali non caret, cùm eueniat interdum, vt quis leuiter morbo Gallico affectus alios grauiter inficiat; imò, vt aliàs non sine Prædicantium auctoritate dixi, fit aliquando, vt quis cum infecta persona rem habens, nequaquam inficiatur, & tamen alios inficiat. Manente ergo semper, quantumcunque leuis Gallicus morbus sit, timore infectionis & contractionis maioris mali, dicendum videtur, adesse iustam causam dissoluendi Sponsalia etiam iurata. Et de rigore quidem non potest hic timor dici inanis. Si tamen in his æquitas vlla seruanda est, videretur ea res mitiùs decernenda; nam nimis durum existimandum ob leuem aliquam Gonorrhæam, quæ nec diu durauerit, nec vestigium vllum de se reliquerit, aut ob minima pudendorum vlcuscula, quæ citissimè sanata fuerint, aut etiam ob benignum bubonem ad suppurationem citò deductum, & diligenter expurgatum, posse sponsum promissione iurata futuri coniugij defraudari, & sanum sponsum tam leui ex causa à iuramento solui; maximè cùm in similibus casibus pateat, quòd si vllam infectionem alter sponsus in sanguine & humoribus contraxerit, facilè aut per ipsam Gonorrhæam, aut etiam, per pudendi vlcuscula, aut tandem per bubonis apertionem, ea potuerit expurgari: vnde expectatur, eos, qui facilè ab ipso coitu cum persona infecta in aliquem ex prædictis morbis labuntur, non grauari vlteriùs à morbi malitia & sæuitie, nec promptè in illum reincidere: contrario modo eueniente, vbi per nullam conuenientem viam in principio infectionis Natura se exonerare non nouit, aut non potuit. Itaque secundùm æquitatem fieri existimauerim, si leuem, morbum

14 Gallicum, qualem mox descripsi, non esse sufficientem causam dicamus dissolutionis Sponsalium, si iuramenti vinculo vallata sint.

15 Circa oris fœditatem, de qua Canonistæ determinant, dare iustam causam dissoluendi Sponsalia etiam iurata, Notandum, hoc vitium non vnius generis esse, & à multiplici causa originari posse, secundùm quarum causarum grauitatem, & amotionis difficultatem, ipsum etiam vitium grauius & irremediabilius esse potest, & sic sufficiens, aut insufficiens esse ad dissoluenda Sponsalia.

16 Potest igitur oris fœtor originem habere à gingiuarum putrilagine, à corruptis, & corrosis dentibus, à ciborum reliquiis inter ipsorum dentium spatia hærentibus, non cõuenienti diligentia exemptis, & à nimia ciborum copia, ob quam iidem cibi in stomacho corrumpantur. Omnia igitur prædicta vitia, & grauitate carent, & remedium admittunt remotione causarum, quæ oris halitum inficiant, sic repurgando, & abstergendo, & gingiuas, easque incarnando, omnis malus odor oris cessat, vt cessat etiam extractione dentis putridi, ac corrupti; non cessaret autem si plures dentes simul corrupti essent, & vbi opus esset ad oris fœtorem tollendum plures dentes extrahere, fortè non cessaret sufficientia causæ dissolutionis Sponsalium, ob ipsorum dentium priuationem, aucta namque insigniter videri potest turpitudo sponsi, si edentulos euaser it.

Pariter quoque facillimè fœtidus habitus emendatur, qui ex reliquiis ciborum inter dentes hærentibus, carnium præsertim excitatur, mundando ipsos dentes à prædictis reliquiis quotidiana diligentia; eodemque pacto moderatione adhibita in assumendis cibis, non secuta eorum corruptione in stomacho ob nimiam eorum copiam, nulla oris fœditas in posterum molesta est.

Fœtor ergo oris à prædictis causis ortus non est existimandus sufficiens causa dissolutionis Sponsalium, quæ iuramento firmata fuerint.

17 Contrà dicendum, vbi ille oris fœtor ex vitio stomachi fiat, non ob copiam ingestorum ciborum, sed ob prauam ipsius affectionem, ob quam cibos

cibos quoscunque & laudabilis qualitatis,& quantitatis moderatæ corrumpit:hæc enim causa contumax est,nec facilè superabilis : quemadmodum oeque si ex culpa officij inferioris ventriculi nimium hiantis is fœtor ad os ex ipsis stercoribus per intestina elevaretur,neque si ex vlcere palati,& circumjacentium partium,neque si ex maligno Narium vlcere, vel Ozæna, aut Polypo, neque si ex vlceratis Pulmonibus,neque etiam si ex prava aliqua naturalium viscerũ,vt hepatis,aut lienis affectione is fœtor generetur,tolli remediis potest,præterquã quod vitij interni gravitatẽ præ se fert:vnde in his omnibus patens est iustitia causæ Sponsalia dissolventis.

18 De Epilepsia quoque dubitari potest an semper sufficiens sit ad Sponsalia iurata dissolvenda : nam constat quasdam Epilepsias raritate paroxysmorum adeò insignes fuisse,vt semel tantùm hominem in toto vitæ curriculo adoriantur, vt de Iulio Cæsare narrant : alias autem adeò leves esse, vt non magis hominem molestent, quam simplex capitis vertigo,& cum hoc de raro quoque prehendunt: videretur ergo præter ius,& æquitatem,debere sanum sponsum à iuramento contrahendi matrimonij ob hæc levissima solutum iri:Canonistæ ergo determinent quid in his casibus sit dicendum.

Sed vltra prædictos non desunt alij quamplurimi morbi, ex quorum causa non minùs quàm ex causa prædictorum iurata Sponsalia solvi possent: sed nimis longum esset de singulis verba facere, & tædio non vacaret : itaque satis sit ex Canonum,& Canonistarum decretis prænominatos pro exemplis recensuisse.

Illud vnum discutiendum proponam , quod ad virgines sponsas tantùm pertinet : est autem quidam morbus earum proprius, qui hoc peculiare habet præter symptomata, quibus associatur, vt formam ipsarum virginum mirum in modum corrumpat, ita vt ex pulcherrimis eas maximè deformes faciat, & quod notabile est, hoc vitium pulchrioribus magis infestum, quàm aliis virginibus esse solet, vt notat Lud. Mercat. *de virg. & vid. affect. lib. 2. cap. 6.* vbi eius rei causam investigare nititur, & ob id de eo nunc verba faciam , nam de deformitate aliis ex causis superveniente vltimo loco differere institui.

19 Est ergo vitium illud , de quo sermonem nunc habeo à Græcis Chlorosis dictum , & Latinis verò febris alba , non quod semper habeat coniunctam febrem , sed quod fœdum, & albicantem colorem ex eo contrahant. Dicitur item à Latinis morbus virgineus, & aliquibus febris amatoria : alij autem vocarunt illud Icterum album. De quibus omnibus viden. Mercat.*loco proximè alleg.*Francisc. Ranchin.*de morb.virg.sectione tertia*, c. 2. Dan. Sennert. *libr. 4. Pract. part. 2. sect. 3. c. 2.* [Horst. *tom. 2. pag.* 69.*& seq.*]

20 Sed vnde est , quòd hic morbus pulchrioribus virginibus magis familiaris sit, vt dictum est ? An quia pulchriores virgines laudabilioribus humoribus refertæ,eos , causa corrumpente sese insinuante, in peiorem conditionem, quàm in aliis, immutent:cum corruptio optimi pessima sit?Non discordare ab hac causa videtur Mercatus. Sed non videtur dubium solvere,vbi dicamus febrem albam esse magis familiarem virginibus pulchrioribus, quod non est verum:sed verum est,pulchriores esse magis infestam, quia pulchritudinem illarum adimit.

21 Verum enim verò , etiamsi hic morbus præter deformitatem afferat secum plura symptomata , quæ gravem illum reddant, atque facilis curatu sit, tamen dubio non caret,an per illum Sponsalia iurata solvi possint:quia licèt negari non possit sponsæ statum immutatum esse ab eo,qui erat cum Sponsalia fuerunt contracta : tamen quia hic morbus est quasi connaturalis ipsis virginibus,non videtur status earum naturalis immutatus , maxime cùm vnicum remedium eius morbi fiot ipsæ nuptiæ , vt in similibus testatur Hippocr. *in libell. de morb. virg. inf.* Vnde non videtur sponsus habere iustam causam dissolvendi Sponsalia iuramento per ipsum firmata.

22 23 Alia tamen ex parte contrarium videtur asserendum , quia cùm iuramentum intelligatur habere locum rebus in eodem statu permanentibus, certum est de statu præcipuè sanitatis, & naturali hoc intelligendum. At superveniente sponsæ febre alba, status eius ex sano fit morbosus,& ex naturali præter naturam , quæ mutatio iure sponsum à iuramenti obligatione videtur solvere. Neque verum est, hunc morbum esse virginibus connaturalem, quia est tantùm earum proprius, vt alij morbi proprij sunt Prægnantium , alij Puerperarum , alij Puerorum , alij Senum , alij aliarum ætatum. Remanere ergo debet in sponsi voluntate , an iuramentum servare velit , necne. Verum vbi morbus videretur de facili amovibilis,neque altas emisisset radices , secundùm æquitatem existimari posset, quod Sponsalia in suo robore relinquantur , cùm evenire soleat, vt huiusmodi virgines vix marito iunctæ à prædicto morbo convalescant , & à gravioribus etiam,vt addit Hippocr. *vbi suprà*.

24 Porrò cum dictum sit , hunc morbum maximè pulchritudini officere, discutiendum venit dubium à Canonistis propositum;nempe an deformitas insignis superveniens iuratis Sponsalibus, illa dissolvat.Et Sanchez *loc. cit. n. 4.* relata opinione eorum, qui negativæ adhærent, ipse cum aliis Canonistis per eum relatis affirmativam tuetur rationibus, de quibus *ibi*. A nobis igitur iam determinandum, ex quibusnam Pulchritudo insigniter deteriorari possit : & quia Pulchritudo in vtroque sponso considerari debet, sciendum multùm differre pulchritudinem virilem à pulchritudine muliebri:nam

25 26 virilis (quam veram pulchritudinem esse volunt Medici,& Philosophi) est membrorum proportio, & optima dispositio ad fortitudinem, & actionum bonitatem faciens. Mulieris autem est membrorum

27 proportio ad concinnitatem , & venustatem corporis , eiusque delitias emanans , aspectu oculos aspicientium delectans. Illa viris ad proprij corporis vtilitatem data , hæc à Natura mulieri concessa , non dicam ad virorum perniciem , sed ad alliciendos eos ad earum amorem , & desiderium: idcirco , & coloris iucunditate , & membrorum mollitie , & partium venustate , & vocis suavitate , & actionum lenocinio , ac blanditie illam vito gratiorem reddidit. Quamobrem iure merito

28 pulchritudo post Sponsalia iurata deperdita,virum à iuramenti vinculo solvere debet,ita vt Sponsalia dissolvantur.

Videamus ergo iam quibus ex causis pulchritudo vel amittatur,vel insigniter deterioretur.

29 Vniversaliter igitur loquendo , pulchritudo totius quasi totaliter deperditur ob morbos acutissimos interdum , quasi malignissima febris est, & ipsa Pestis,& ob quosdam etiam particulares morbus Chronicos, vt morbus Gallicus est, Elephantiasis, Scorbutus, & his similes : huiusmodi enim morbi,tam acutissimi, inquam, quàm prænominati Chronici, naturale temperamentum , & nativam formam in alienum temperamentum , contrariam-

Ee 4 que

que, formam abire faciuot, de quibus tamen plura non addam.

30 Peculiarem eſſe virginum febrem albam, iam dixi, quæ formam miium in modum deturpat, ea tamen ceſſante, forma ad priſtinum nitorem, vt plurimum redire conſuevit.

31 Sed omiſſo iam de his vlterius loqui, cùm facies ſit ſedes pulchritudinis, quæ in ipſa videtur, maximè in mulieribus, ſui oſtentationem facere: videamus quibus præcipuè ea cauſis eam ita deformari contingat, vt iuſtam cauſam diſſolutioni Sponſalium, etiam ſi iuramento firmata ſint, præbere poſſit. Licet autem facies ob id, quod pars tam conſpicua eſt, etiam à minima re deturpari aliquo modo poſſit, tamen certum eſt ad diſſolutionem Sponſalium non eſſe quamcunque mutationem in peius ſufficientem, ſed debere eſſe inſignem.

Itaque cùm pulchritudo conſiſtat in apta diſpoſitione partium, quæcunque hanc diſpoſitionis aptitudinem immutant inſigniter, faciem quoque inſigniter deformem faciunt; ipſarum igitur partium aucta magnitudo, formam mirum in modum lædit. Huc pertinet omne tumorum, & excreſcentiarum genus, non ſolùm ipſam faciem obſidentium: ſed etiam circum vicinas partes, vt collum, & gulam. Defectus quoque vel minimus particularum ipſius faciei, non minùs quàm aucta magnitudo eodem modo culpandus, imò fortè magis: nam ſi naſi, aut labiorum etiam puſilla pars deficiat, pulchritudini inſigniter obeſt, quod non evenit fortaſsè de puſillo tumore, aut parvula excreſcentia. Particularum etiam eiuſdem faciei mutatus, aut depravatus ſitus, deformem illam inſigniter reddit, vt earundem particularum tortuoſitas, perverſio, contractio, aut relaxatio.

32 Sed & cicatrices (de quibus inter deficientia loqui licebat) non poſtremò in ea re incuſandæ, de illiſque longioribus agerem, niſi aliàs de earum qualitate, & gravitate plura attuliſſem, *libro quinto Titulo ſecundo, quæſtione quarta, à numero decimo octavo ad plures ſequentes: & libro octavo, Titulo primo, quæſtione decimaſexta, per totam*, vbi cum Fortun. Fidel. *libro ſecundo de Relat. Medic. cap. 5.* manifeſtum feci, quænam faciei cicatrices maiorem deformitatem inducant. Vniverſaliter autem modò loquendo, dicendum, quòd cicatricum deformitas dependet à partis nobilitate, à magnitudine, à profunditate, ab inæqualitate, & à coloris mutatione. His addi poteſt ſcabrities, quæ cum inæqualitate iungi poteſt, glabrities vbi pars eſſet anteà pilis referta. Cæteris paribus, turpiſſima cenſenda cicatrix in naſo, quòd non ſolùm ſit præ cæteris partibus conſpicua, ſed etiam quia ea pars in homine eſt pulchritudinis modulatria. Ab hac, vt ego ſentio, ſuccedit cicatrix in oculis, quæ nempe oculum medium interſecat; licèt Fortunatus poſt naſi cicatricem, ſecundo loco ponat cicatricem in malis, tertio cicatricem in buccis, quarto in Labiis, quinto in oculis, cui ego ſecundum tribuo. Sed vitio non carent cicatrices in fronte, in mento, in gula, in collo, ſi notabiles fuerint, & contegi non poſſint: maximè autem deturpat colli cicatrices ab excidis, vel quomodocunque extirpatis ſtrumis relictæ.

33

34

35 Sed in cicatricum faciem deturpantium numero reponenda ſunt veſtigia ex variolis contracta, ex quorum cauſa tantoperè deformari aliquorum facies obſervamus, vt ea pulcherrimis turpiſſimæ evadant: quod tunc maximè fit, cum totam faciem occupant, & profunda, & pravi coloris exiſtunt, non modò enim ipſius faciei nitorem, & venuſtatem adimunt, ſed etiam genarum mollitiem, & levitatem: cutem duram, ac calloſam relinquendo. Sed iam de hac materia hæc in medium attuliſſe ſufficiat.

LIBRI NONI TITVLVS VNDECIMVS.

DE SEMINE FOEMINEO.

Appendia ad Titulum Tertium Libri Septimi.

SVMMARIVM.

1 *Fœmina neque habet, neque debuit habere ſemen, ſecundùm Ariſtotelem Contrarium, n. ſeq.*

3 *Fœmina non differt à Mare ſuæ ſpeciei in iis, quæ ad corporis nutritionem pertinent.*

4 *Excrementum vltimi alimenti aggregatur etiam in fœmina, Contrar. n. 5. vide n. 7.*

6 *Si quid in fœmina ſuperfluit vltimo alimento, neque ſemen eſt, neque ſemini nomen meretur. Vide n. 8.*

9 *Semen fœmineum vt maſculeum efficientiam habet.*

10 *Seminis fœminei efficientia vnde habeatur.*

11 *Fœmina à Natura habet, vt generet, & generet ſibi ſimile.*

12 *Omne generans generat ſibi ſimile.*

13 *Animal quando dicatur generare ſibi ſimile.*

14 *Quod generatur non poteſt à Materia habere, vt per eam ſit id quod eſt, ſed tantùm à forma.*

15 *Fœmina abſque proprio ſemine generat. Falſum.*

16 *Si ex hoc, quod fœmina generat in ætate teneriori deduci poteſt illam concipere ſine ſemine, idem inferri poterit de Mare in teneriori ætate generante.*

17 *Quod vt plurimum fit, ſecundùm naturam eſt: quod de rarò, per accidens.*

18 *Conceptio oſtendit concipientem habere ſemen.*

19 *Tam menſtrua, quam ſemen, eodem tempore in fœmina ſi produnt.*

QVÆSTIO Vnic.

TAmetſi quamplures rationes aliàs adduxerim ad demonſtrandum fœminas ſemen habere, & illud quidem fœcundum, nec paſſivè tantùm, ſed etiam áctivè ad generationem concurrere, quarum rationum nonnullæ, vt optimis, ac doctiſſimis viris, etiam contrariam opinionem per anteactum tempus foventibus viſum eſt, Demonſtrationum vim procul dubio habent: tamen ad maiorem veritatis tutelam, alias inſuper adducere ſuperfluum non exiſtimaverim, quod tantò libentius faciam, quantò afferendæ rationes poſſunt maiorem in modum Peripateticorum, ac ſequacium pervicaciam convincere, qui nihil, quod alicuius ponderis ſit, in medium adducentes, vnicæ Ariſtotelis auctoritati innixi, eiuſque aſſertiones inſtar folij Sybillini habentes, etiam contrà ſenſum, & veritatem ipſam procaciter pugnare ſunt parati.

1 Vt ergo ad immediata me conferam, dico, Ariſtotelem, vt pluries dictum eſt, non ſolùm negaſſe,

fœminas

fœminas habere semen, sed nonnullis productis rationibus persuadere conatus est, non debuisse à Natura habere. Nos contra probauimus, iterumque concludentissimè probare intendimus, fœminas nō 2 modò habere semen, sed de necessitate Naturæ debuisse habere. [Confer Horst. *tom.* 1. *pag.* 15. 65. & 454.] Sequentes ergo rationes de nouo producimus Lectori veritatis amantissimo seriò examinandas.

3 Notum est, nec controuertere id Aduersarij possunt fœminam à Mare suæ speciei in nihilo differre quoad ea, quæ ad corporis nutrimentum, & sustentationem requiruntur, nam & sanguine, & humoribus, & excrementis tam vtilibus, quàm inutilibus dotatur, vt Mas, licet menstruis præ illo affluat, ad generationis materiam destinatis. Modò, in Mare remanet vtile quoddam excrementum, quod ad speciei conseruationem à natura est procreatum, quodq; ipsa Natura ad vasa ad illud asseruandum fabrefacta demandare solet, vt inde Mas cum fœmina congrediens, generare possit, & hoc semen est. Hoc igitur excrementum vltimi alimenti 4 aggregatur etiam in fœmina, ac prouida Natura eadem vasa, & instrumenta ad illud ad requisitas partes deferendum, asseruandum, & eiaculandum in fœmina quoque molita est: & ex iisdem fontibus eius materiam desumit, de quibus desumit, in Mare, nempe ex vena caua, & arteria magna. Hæc oculati testimonio vnusquisq; ad libitum eo modo se habere, obseruare potest. Ergo si in fœmina superfluit ea materia vltimi alimenti, ex qua fit semen in Mare, si eam Natura etiam in fœmina ab iisdem vasis, vt in Mare desumit, si per easdem vias, vt in Mare eandem materiam ad Testes defert, si in Testibus eadem materia vt in Mare asseruatur, ibique concoquitur, ac perficitur, si tandem per eiaculantia vasa eadem materia in coitu, vt in Mare, cum voluptate emittitur, sensibus, & veritati omninò contradicit, qui vult, fœminam semen non habere.

Non acquiescunt his Peripatetici, sed dupliciter contrà prædicta insurgunt: ac primo dicunt, quòd licet in fœmina aliquid superfluere posset post totius nutritionem, id non aliud esse poterit, quàm sanguis, ex quo menstrua suo tempore à Natura vel 5 expurgantur, vel in fœtus nutritionem absumuntur: vnde nihil vltimo in fœmina superfluit, quod in semen abire debeat. Natura enim intenta ad productionem materiæ, ex qua fœmina suos fœtus nutrire debeat in vtero, reliquam omnem sanguineam materiam in nutrienda ipsa fœmina absumit: quod in Mare non eo modo fit, quia cum Natura egeret eius semine ad procreationem, & formationem fœtus, quicquid vltimo alimento superfluit ad hoc destinans, illud ad conuenientia loca transmittit, vt magis elaboratum suo tempore in coitu excernatur, & ex eo fœtus generetur.

6 Secundo, etiamsi in fœmina quicquam superfluat vltimo alimento, quod ad spermatica vasa, & fœminens Testes demandetur, nequaquam verè semen, sed tantùm æquiuocè dici potest, quia neque seminis officio fungitur, neque seminis conditionea habet. Non fungi officio seminis patet, quia seminis fœminei munus est inseruire masculeo semini pro materia, & nutrimento: at frustrà in hoc inseruiret, stante quod Natura ad hunc finem menstrua destinaret: & hoc illud est, in quo maximè ac benè se fundat Aristoteles dicens, si semen esset, menstrua non essent, nunc ideò menstrua sunt, quia semen non est: sed neque hoc, quod vltimo alimento in fœmina superfluere supponitur, conditiones seminis habet: nam verum semen substantiâ est crassum, odore graue, spiritu multo turgens, colore album, sensum exquisitè mouens: ad hoc, quod vos Medici semen fœmineum dicitis, substantia est liquida, ac fluida, odore nullo, colore masculeo ac vero semini multùm cedens, omni spiritu denudatum, ac sensum vix prorítans: vnde non mirum, si fœminæ, etiamsi concipiant, quid tamen sit semen eiicere, omninò ignorant: vnde aut semen non emittunt, aut nullam voluptatem, etiamsi emittant, in eius eiaculatione persentiunt.

Sed cognita falsitate suppositionum quæ in præcitatis argumenis fiunt, veritas facilè in lucem emicabit: in primò argumento supponitur nihil in fœmina superfluere vltimo alimento, nos digito ipso commonstrauimus superfluere, & materiam ipsam superfluentem, & loca vnde desumitur, & per quæ ad destinatas partes defertur, ac in quibus asseruetur, & per quæ foras emittatur oculis ipsis subiecimus.

In secundo argumento dicitur, semen fœmineum seminis officio non fungi, quia non potest esse pro materia seminis masculei, stante quod à Natura ad hoc sit destinatum menstruum. Nos dicimus semen fœmineum, non secus ac semen masculeum, ad generationem concurrere, nec solùm materiale, sed effectiuum principium conceptus esse: quod dilucidiùs ostendetur inferiùs.

7 Additur semen fœmineum non producere effectus veri seminis: quod, quam veritatem habeat, à posteriori probatur: pruritum enim, & auiditatem concumbendi, ac seminandi in fœminis excitat, vt in maribus, voluptatem summam eius excretione fœminæ percipiunt, vt Mares: debilitatem, ac vitium defectum nimia eius euacuatio inducit in fœminis, vt in Maribus: quid inde ergo inferri potest, nisi fœminam verum semen ferre, vt Marem? Corruunt ergo, ac omninò euanescunt suppositiones omnes ex aduersu factæ, nullo modo reconualituræ.

8 Sed ex abundanti demus, quòd semen fœmineum deficiat aliquo modo à conditionibus seminis masculei, tamen verum, ac perfectum semen est iisque conditionibus dotatum, quibus dotari necesse est semen fœmineum: nam quemadmodum sanguis fœmineus, vt aliàs dicebam, non idcircò, quòd minus calidus, minùs spirituosus, ac minùs robustus sit sanguine masculeo, sanguis non est: eodem quoque pacto non idcircò, quòd semen fœmineum semine masculeo minùs calidum, minùs spirituosum, ac minùs robustum sit, semen non est, nam eas tantùm conditiones sortitur, quæ vt semini fœmineo sibi conueniunt, quod quia à minùs calida, minùs spirituosa, ac minùs robusta materia desumitur, minùs calidum, minùs spirituosum, ac minùs robustum naturaliter esse oportet.

9 Non ob id tamen semen fœmineum sua efficientia priuatur, sed non secùs ac masculeum suas in agendo partes exequitur, qua quidem facultate si deficeret, iure optimo negari posset, quòd esset verum semen, vt Peripatetici pertinaciter contendunt. At semen fœmineum habere efficientiam negabunt, qui procaciter audent negare sensum. Nam quot, & quanta, Deus bone! in fœtibus se produnt, quæ à Matre ipsa tantùm prodiisse, non à patre ipse sensus manifestum facit? videant Peripatetici quæ circa hoc afferunt Medici, ac præcipuè Galeo.

Galen. *in libris de semine*, & ab ipso discant veritatem agnoscere, nisi ex se habilitatem habeant Naturæ librum, hoc est humani corporis fabricam evolvere, ac speculari. Assimilare sibi natos in effigie tam externa, quàm interna, in temperamento, in moribus, in valetudine, in morbis, an non aliquando à seminis materni efficientia est, quemadmodum aliàs ab efficientia seminis paterni? Communicare fœtui suæ speciei characterem, vt fit in Animalibus specie, aut etiam genere differentibus, an semini paterno tribuendum, vt materno semini omnem efficientiam præter rationem adimamus? Semen ergo fœmineum, materia nempè illa, quam nos Medici *fœmineum semen* appellamus, & quam Peripatetici crudam quandam materiam esse, ad nihil vtilem, gratis asserere audent, cùm effectus omnes vero semini convenientes producat, atque ipsam etiam vim effectricem sortiatur, verum semen est. Fœmina ergo & habet semen, & ad prædictos effectus debuit à Natura habere.

[11] Sed inter omnes prædictos effectus, maiorem præ aliis necessitatem Naturæ imponebat, vt fœmina haberet semen, ille, quia eam ad generandum considerat, nec absque semine generare posset: quia generans intelligitur id, quod confert tantùm materiam, ex qua nutriatur, & augescat id quod generatur: si sic enim se res haberet, non plus tribueret Mater suo conceptui dum in vtero est, quàm tribuant ipsæ Nutrices lactentibus puerulis, nec verificaretur vllo modo illud, quòd omne generans generet sibi simile, [12] quia generans dicitur generare sibi simile, quando tribuit generato id, [13] per quod producitur de non esse ad esse, & per quod est id, quod est, at si fœmina tribuit fœtui materiam tantùm, vnde nutriatur, & augescat, nihil ad generationem confert, neque enim per nutritionem, & augmentationem quod generatur, ponitur [14] de non esse ad esse, neque per eas fit id, quod est, quia hoc nequaquam à materia, sed à forma tantùm haberi potest. Ad hunc igitur maximè effectum, nempe vt fœmina generaret, & generaret sibi simile, necesse fuit illam habere semen, illudque efficientiâ non minùs quàm masculeum dotatum. Ergo fœmina & habet semen, & de necessitate Naturæ debuit habere semen.

Sed maximam, præter hæc, vim Peripatetici faciunt in eo supposito ad probandum, quòd fœmina generet absque proprio semine, nempe quòd fœmina absque ea voluptate concipiat, quæ in emissione seminis percipitur, nam si semen emitteret, voluptatem illam persentiret: ergo, cùm eam non persentiat, non emittit semen, & conceptio succedit absque ipsius semine. Neque solùm veritatem habet, fœminas concipere absque [15] proprio semine ex hoc, quòd voluptatem nullam in coitu percipiant: sed maximè ex eo, quòd nonnullæ concipiunt antequam semen intrà se generent, vt exemplo nonnullarum Puellarum palam fit, quæ ante pubertatem, & antequam semen intra se per ætatem procreare potuerint, conceperunt, quarum plures Historiæ habentur recollectæ per Schenckium *libro quarto suarum Observat. Titulo de Ætat. concip. & gener.* vbi auctoritates etiam Canonistarum, nempe Abbatis & Hostiensis videre licèt, quorum vterque narrat, Puellam novennem, filium peperisse, in qua ætate certum est, illam non potuisse proprium semen ad generationem conferre, cùm per tot annos abesset à pubertate: quæ prima ætas est semini ferendo apta. Et ne hoc quid rarum, ac monstrosum, & contra Naturæ Leges factum existimemus, naturale etiam testimonium vnum, aut alterum ad hoc habere possumus: nam Populi quidam Macrobiis iuncti sunt, quorum fœminæ septimo ætatis anno concipiunt, ac filios pariunt. Alij quoque in India reperiuntur, *Mandri* dicti, quorum etiam fœminæ septimo ætatis anno partus edunt, cùm tamen senectam ad quadragesimum vsque annum producant. Ferunt quoque in Calingis Indiæ gente (inquit Plin. *lib. 7. Nat. Hist. cap. 2.*) fœminas quinquennes concipere, & octavum vitæ annum non excedere. Ergo cùm in his omnibus exemplis appareat, fœminas, antequam semen per ætatem ferre possent, generasse, dicendum semen fœmineum non requiri ad generationem: & idcircò fœminam neque habere, neque debuisse habere semen.

Sed vide obsecro, humanissime Lector, quæ subterfugia quærant hi Philosophi, ne à propria, ac semel malè stabilita, & inanibus fundamentis opinione recedere cogantur, & contrariæ sententiæ tanquam veriori cedere. Mulieres omnes cum voluptate semen in coitu, aut etiam extra coitum emittunt: & vt probent, mulierem semen non habere, vnam, aut alteram pro exemplo in medium adducunt absque voluptate, quæ in seminis emissione percipitur, concipientes. Mulieres item omnes in vniverso hoc terrestri globo, duodecimo ætatis anno semen ferunt, & tunc concipiunt: & vt probent, semen fœmineum non requiri ad generationem, Indicas quasdam mulieres, nè Soli quidem visas, qui omnia videt, nobis obiiciunt quinquennes, aut septennes concipientes, supponendo quòd illæ in tam tenella ætate semen habere non possint. Similiter ad idem probandum Puellas quasdam, rariùs quàm ipsum Phœnicem visas nobis obtrudunt, quæ novennes conceperunt, supponendo neque has ob tenellam ætatem potuisse habere semen.

Sed hiccine modus philosophandi esse debet ad eruendam naturalium rerum veritatem? Ergo & absque masculeo semine, si valida ea argumentatio est, potest fieri generatio, quia non desunt exempla Puerorum, qui novennes, aut decennes generarunt, vt patet ex Historiis recollectis per Schenck. *loc. cit.* quod multò admirabilius est, quia Mares seriùs multò semen habent, quàm fœminæ. [16] Ergò cùm in his pueris non potuerit per teneriorem ætatem adesse semen, inferri simili modo potest, generationem absque masculeo semine posse succedere. Sed quid est, si hoc non est ex particulari deducere vniversalem? Siccine ratiocinari nos Præceptores omnium sapientissimi edocere satagunt? [17] At aliàs ab illis habemur, id secundùm naturam esse, quod vt plurimum fit: quod autem fit de rarò, fieri per accidens. Vt plurimum fit, vt fœminæ cum voluptate in emissione seminis concipiant, rarissimè autem, vt sine voluptate id illis accidat: ergò mulieres semine cum voluptate emisso concipere, secundùm naturam est: per accidens autem, quòd sine voluptate id succedat: & ob aliquam rem monstruosam, aut ex detrimento, & vitio Naturæ, vt in similibus evenire testatur ipse Arist. *lib. 5. de Histor. Animal. c. 14.* qui ergo ea, quæ naturaliter fiunt, regulari vult per ea, quæ fiunt per accidens, præpostero omninò discursu vtitur, vero, ac docto Philosopho penitus indigno.

Falsis igitur suppositionibus remotis, nempe quod fœminæ in ætate teneriori concipientes, in qua cæteræ fœminæ semen adhuc non ferunt, absq;

femine

fęmine concipiant, ea conclosio fatta tećta remanere debet, coceptiooem ipsam ostendete eas semeo habuisse, licèt moostruosum quid, ac eventu 18 ratum absque dubio fuerit, eas tam citò semen intrà se procreasse: nam certum est, eas non potuisse concipere, nisi fœtum notrire posseot, at fœtus nutritur menstruo, ergo ooo ante potuerunt concipete, quàm meostrua haberent: ergo si habebant men- 19 strua, habebant vnà semeo, cùm tam menstrua, quàm semen eodem tempore in fœmiois appateaot: teste Aristotele *loco supra citato*, quia ad vnum, eundemque finem vtromque est destiuatum, oempe ad fœtus cooceptionem, & notritionem quousque io vtero permanserit.

De fœminis autem illis, quæ io India dicuntut quioquennes, aut septennes concipere, diceodum, id illis ex natura particulari earum regionum succedere, vt ea ætate semen ferant, & coocipiant, vt cæteræ omnes fœminæ in maturiori ætate faciunt. Idque convenienter eo modo evenite, stante earum vitæ brevitate, cùm natutalitet fieri debeat, vt quæ à Natura btevem vitam habent, io operationibus eiusdem Natoræ cæteras fœminas antevertant.

Hæc, & pleraque alia pto tuenda veritate dici possunt, sed Soli lucem addere conamur, dum ex se veritas Sole clariùs elucescit. Et fœmioa enim κατaCάλλ. *Ebraor. c. 11. vers. 11.*

LIBRI NONI TITVLVS DVODECIMVS,

DE PRIMOGENITIS.

Continens Quæstiones sex.

I. Quis dicatur Primogenitus.
II. Priorem conceptum vltimo nasci, quæ ratio persuadere possit.
III. Ex naturæ ordine priorem conceptum, priorem nasci.
IV. An ex accidenti evenire possit, vt posterior conceptus prior nascatur.
V. In dubio quis ex Gemellis prior natus præsumendus.
VI. Quis ex Gemellis ab vtero matris exsectis præsumendus prior natus.

S V M M A R I V M.

1 *Primogeniti nomen non magis referri potest ad eum, qui primò nascitur, quàm ad eum, qui primò concipitur.*
2 *Genitus dicitur fœtus cum primùm in vtero conceptus est.*
3 *Generare dicuntur mulieres cùm concipiunt, non enim pariunt.*
4 *Primogenitus apud Iureconsultos accipitur pro eo tantùm, qui primò natus est, & n. 8.*
5 *Non satis est, Gemellum brachium, aut crus foras emittere, nisi prior totus nascatur, ad hoc vt Primogenitus dicatur.*
6 *Ex Gemellis prior conceptus secundùm aliquos posterior nascitur.*
9 *Tantundem est dicere,* Primogenitus, *quàm* primò natus.
10 *Instituentis Primogenituram mens est, vt primò natus sit Primogenitus, non primò conceptus. Et n. 12.*
11 *Conceptionis dies, & hora nescitur: ipsasque mulieres quoque latet.*
13 *Conceptus, homo est, & rationali animâ dotatus.*
14 *Posterior natus Primogenitus secundùm aliquos dici debet. Falsum, n. seq.*

Quis dicatur Primogenitus.

Q V Æ S T I O I.

Fateor non venisse vnquam mihi in mentem de hac materia verba facere, non eoim ad Medicam speculationem quicquam pertinete arbitratus sum, cùm oullum Medicum, quantùm memoriâ recolo, de ea te verbum vllom movisse comperetim, imò neque ab vllo Medicotum eam quæstionem propositam, aut exagitatam, aut resolutam viderim: nimirum, quisnam ex Gemellis primò, aut secuodò sit conceptus, & quisnam prior, aut posterior ex illis secundum Natoræ ordinem nasci debeat: hinc enim tesolutio eius dubij dependet, quisnam eorum Primogenitus debeat existimari. Sed cùm Iorecoosultorum placita evolverem, consideravi nonnulla ab illis determioata, Medica speculatione egere, vnde ad hæc exatanda circa eam materiam me accinxi.

Antequam igitur vlteriùs progrediamur, vt sciamus de quanam re verba fiant, determinaodum, quid io mente concipiamus, cùm Primogenitum dicimus, nam hæc vox, *Primogenitus*, 1 non magis referri potest ad eum, qui primò nascitur, quàm ad eum, qui primò coocipitur, imò multò melius aptari videtur ei, qui primo conceptus est, quàm ei, qui primò natus: nam geoitus dicitur fœtus cùm in vtero conceptus est: 2 & generare dicuntut mulieres cum concipiunt, non 3 cùm pariunt. Verùm Iurecoosulti declarantes, quis sit Primogenitus, dixerunt, illum accipi 4 pro eo, qoi primò oatus perfectè, ac totus est, & hoc, quia non satis est ad hoc vt quis dicator Primogenitus, vt prior brachium, vel crus, foras 5 emiserit, nisi totus nascatur: Tiraq. *de Iur. Primog. quæst. 1. num.* 8. Molina *de Primogen. Hispan. lib. 3. cap. 1. num.* 4. & adducitur ad hoc sacer textus Genesis, *cap.* 38. de Gemellis, quos Thamar Iudæ nurus edidit, quorum is qui Zara vocatus est, prior protulit manum, sed posterior natus est, vnde non ipse, sed Phares prior natus Primogeoituram est coosecotus.

Nullum ergò io hac re dobium à Iureconsultis excitatum video, oeque offendi eorom quemquam, qui opinioo em aliquorum in medium attulerit, qui voluerunt, priorem natum posteriorem fuisse conceptum.

Vulgò quidem eam controversiam aliquando agitatam audivi, noo à volgaribus tantùm hominibus, sed etiam à doctioribus, qui tameo contendebant, eom priotem nasci, qui posterior conceptus esset, sed nullis solidis rationibus, neque vllius momenti auctoritatibus propriam opinionem tueri noruot:

notunt: ac mihi quidem visum est, hoc in re certa dubium ponere.

Tamen Iureconsultos Doctissimos de Primogenitura scribentes cùm evolverem, notavi illos supponere, fieri posse, vt ex Gemellis prior conceptus posterior nascatur: nam determinantes, quisnam ex illis Primogenitus sit, dicebant, quòd 7 etiamsi vnus conceptus sit antè alium, non primò conceptus, sed primò natus iura Primogenituræ consequatur: Ita Ioan. le Cirier *de Primogenit. libro primo, quæstione prima, numero sexto.* Tiraquellus *de Iure Primogenit. quæstione prima, num. nono.* Molina *lib. 3. de Primogen. Hisp. cap. 1. n. 5.* Vnde etiamsi, vt addit Tiraq. *ibidem*, quemadmodum difficillimum est, facile esset ex certa quadam coniectura deprehendere eum, qui posterior exivit ex vtero, priorem fuisse conceptum, is tamen iura Primogenituræ non obtinebit, sed alter qui prior natus est.

Itaque hinc factum est, vt de Primogenitura inter Gemellos vlteriùs non fuerit hæsitatum, sed 8 communi Doctorum calculo determinatum, Primogenitum esse, qui prior natus est *c. Ioseph. in f. de verb. signif.* D. Thomas eadem Textus verba ex D. Hieronymo referens, licèt neutrum nominet, 3. 9 *par. summ. quæst. 20. art. 3. ad 4.* Bald. *in l. cum in antiquioribus, sub n. 11. vers. Ex primo præmitto, C. de iure deliber.* Anch. *cons. 82. num. 8.* tantundem enim ait dicere, *Primogenitus*, quàm *primò natus*, id est, qui primò vidit lucem: Mangil. *de Imputat. quæst. 86. sub n. 19.*

Atque id mihi ex ratione, & pro rei natura sanc10 citum videtur, quia neque præsumi potest, neque verisimile est, mentem instituentium Primogenituram fuisse, vt eorum dispositio haberet dependentiam ab eventu dubio, vt est præventio vnius Gemelli ad alterum in conceptione, sed potiùs voluisse dependere ab eventu certo, qualis est præventio in nascendo: quia si conceptus tempus, at11 que hora, neque dies certa est, cum lateat, etiam ipsas mulieres, etiamsi vnicum conceperint, vt elicitur ex Hipp. *in lib. de Nat. Puer. num. 38.* Arist. *lib. 7. de Hist. Anim. c. 4.* & ex Iureconsultis, Mascard. *de Probat. concl. 1146. num. 31. vol. 3.* quantò minus sciri poterit, quisnam ex duobus Gemellis ex vno coitu conceptis, prior conceptus sit: Cum ergo de Prioritate conceptionis in dubio res remaneat: contrà verò de prioritate nativitatis evidens 12 certitudo appareat: dicendum omninò, instituentis Primogenituram mentem fuisse, vt is, qui primò nascitur, pro Primogenito habeatur.

Quibus tamen non obstantibus non videtur ex Iustitiæ rigore factum, vt nulla ratio habeatur alterius ex Gemellis, qui prior conceptus est: qui13 pè cum & is homo sit, nam & Animam rationalem in ipso conceptionis momento recepit, vt semper eodem modo sit, quemadmodum sufficienter probavi *in princ. huius secundi vol. Tit. 1. quæst. ult. per totam*, vel saltem in nulla re cedat ei, qui posterior conceptus est, sed prior est natus, & da14 suo commodo, honore, & vtilitate agatur, videratur (si vera est opinio eorum, qui volunt priorem natum, posteriorem fuisse conceptum,) contrarium potiùs esse determinandum, nempe posteriorem natum tanquam priorem conceptum debere haberi pro Primogenito, cùm prioritate temporis in sui conceptione acquisierit sibi quicquid illi tanquam Primogenito debetur, & sic nequaquam attendendum tempus nativitatis, sed tantùm conceptionis.

Verum enim verò nullam veritatem habere prædictam opinionem, quòd nempè prior conceptus posterior nascatur, satis constabit ex sequentibus. Quòd autem Iureconsulti, hoc posse evenire dicant, & tamen semper iura Primogenituræ priori nato deberi affirment, videndum, an in rei veritate id fieri possit, & quibus rationibus possit suaderi.

SVMMARIVM.

1 *Quanam ratione eveniat secundum aliquos, vt qui ex Gemellis posterior fuit in conceptione, prior sit in nativitate.*
2 *Fœtus quandò, & quomodò nascatur.*
3 *Fœtus quo fortior est, eo magis in elatiori vteri materni parte se sustinet.*
4 *Fœmina sinistram vteri partem, Mares autem dextram occupant.*
5 *Posterior conceptus (qui posterior etiam nascitur) aliquo signo debilitatis se prodit.*
6 *Posterior conceptus minori corporis mole vt plurimum dotatur.*

Priorem conceptum vltimò nasci, quæ ratio persuadere possit.

QVÆSTIO II.

Frivolam sanè, ac nihili faciendam ratiunculam ad hoc probandum vulgò adductam audivi, exemplo desumpto à sacco: quemadmodum enim, inquiunt, si saccum diversis rebus repleamus, cum deinde exhauritur, id primùm prodit, quod vltimò fuit ingestum, sic in ortu Gemellorum fit, vt qui primò vterum replevit, vltimò ab 1 eo exitum habeat. Sed ridicula omninò est hæc persuasio, quasi fœtus simul concepti sibi invicem superstint, ac substent, & qui conceptus posterior est, ita vteri ostium obseret, vt exitum priori conceptui prohibeat, nisi ipse prior in lucem prodeat, Sed conceptus plures in vtero lateraliter disponuntur, nec sine summo incommodo vnus superstaret alteri.

Porrò cùm tempus nascendi instat, quod est 2 quando copiosiori alimento, & liberiori aëre indigent, propriis viribus exitum quærunt, calcitrando, & membranas, in quibus includuntur, disrumpendo, vt cum Hipp. *in lib de Nat. Puer. num. 39. & alibi*, docent omnes Medici, ita vt qui fortior est, prior exitum sibi paret, absque eo quod compar vllo impedimento illi esse possit: vnde evenit, vt imbecillior non solùm aliquanto post, sed etiam per horas, & integros interdum dies exitum retardet. Ergo nisi melior ratio adducatur, persuadens posteriorem conceptum priorem nasci, inanis omninò evadit ea persuasio, & tanquam nulli fundamento innixa corruit.

Videamus itaque, an alia quædam ratio suppeditari nobis possit ad eam opinionem stabiliendam? Firmandum primò videtur, quòd fœtus, 3 quo fortiores sunt, eo magis in vteri elatiori parte versus stomachum se sustinent, inibique plerumque commorantur: quo imbecilliores autem sunt, eo magis ad infernas partes vesicam vrinariam versus, aut ad intestinum rectum prolabuntur. Itaque, accedente partu, consequens est, eum qui exitui proximior est, priorem ab vtero foras prodire, at prior conceptus robustior est, quàm conceptus posterior: necessario ergo posterior conceptus, vt debilior, & patenti viæ proximior, prior in lucem prodibit.

Quod

Quod autem fœtus, quo fortior est eo magis in superiori parte se contineat, & quo debilior eo magis ad inferiorem prolabatur, controverti non debet, quippe cùm quotidiana nos experientia moneat, fœminas, quæ absque dubio Maribus debiliores sunt, & idcircò sinistra parte gestantur, 4 Mares autem dextra, deorsùm tendere, vnde idcircò Maribus vesicam vrinariam, aut rectum intestinum præmendo vrinæ stillicidium, aut incontinentiam, aut tenesmum causare solent: Mares, autem stomachum, & alias superiores partes gravantes, eiusdem stomachi dolorem, nauseam, vomitum, spirandi difficultatem, & id genus symptomata excitare consueverunt. Sed vbi fœtus ægrotet, etiam si solus in vtero commoretur, ex nullo potiori signo se ægrotare manifestum facit, quàm ex prolapsu proprii corpusculi ad partes infernas; ac tandem vbi fœtus mortuus sit, ad vteri ostia prolabitur, & si alter Gemellus supervivat, prior aditum vteri occupat, prior ab vtero prodi-turus, nisi obstetrix illum introrsò repellat, vt vivus prior oriatur.

De veritate porrò eius conclusionis, quod prior conceptus robustior sit, quàm conceptus posterior, quid sentiendum, infrà clarissimè edocebo; pro nunc autem dicam, facto ipso hoc constare, cùm 5 videamus posteriorem conceptum (qui secundùm veritatem posterior quoque nascitur) vel corporis debilitate, vel eiusdem gracilitate, vel aliqua alicuius partis labe, aut vitio manifestissimè commonstrare, se posteriorem fuisse conceptum: quin observamus vlteriùs, quòd etiamsi ambo Gemelli convenienti robore dotentur, tamen is, qui posterior conceptus est, & tanquam imbecillior sinistram vteri partem occupat, mancus est, & sinistra pro dextra grandior factos vti cogitur.

Prætereà vltra vitium imbecillitatem, quam habet posterior conceptus præ illo, qui prior conceptus est, alia occurrunt ad facilitandum eius exitum ab vtero, & præveniendum illum, qui prior in 6 conceptione fuit; nam & corporis molem minorem obtinet, & ob debilitatem, vt dictum est, proprio pondere ad inferiorem partem fertur, atque hinc vias lubricas ob aquarum, quæ ante partum succedit, eruptionem inveniens, facillimè ab vtero proficiscitur. Quæ omnia tantoperè facilitate posse videntur ortum eius, qui posterior conceptus est; vt mirum esse non debeat, si priorem conceptum nascendo præveniat: Quis enim negabit duobus corporibus simul in concluso loco degentibus, ac per angustum aditum ad exitum properantibu, nec nisi vnius capacem, quod mole minus est, & magis ostio propinquum, faciliùs, ac citiùs exire posse, quàm quod magis corpolentum est, & ab ostij aditu magis distat? Sed hæc, vt ingenuè fatear leviora sunt, & facilè diluuntur, vt in sequentibus.

SVMMARIVM.

1 *Ex Gemellis qui prior conceptus est, prior nascitur.*
2 *Gemelli ex vno, eodemque coitu gignuntur.*
3 *Tam in Mare, quàm in fœmina fortior, ac debilior genitura inest.*
4 *Genitura priùs emissa fortior, quàm quæ posteriùs eiaculatur.*
5 *Qui ex Gemellis prior concipitur ex priore Genituræ eiaculatione concipitur.*
6 *Prior conceptus aliis fortior existit.*
7 *Fœtus ob fortitudinem virtutis ortum accelerant.*
8 *Septimestris cur, & quomodo nascatur.*
9 *Mas ex robustiori semine, quàm fœmina generatur.*
10 *Fœtus quò fortior eò celeriùs augetur.*
11 *Prior conceptus ex Gemellis à maiori calore regitur.*
12 *Mas in vtero citiùs absolvitur, quàm fœmina.*
13 *Ex celeriori motu ipsius fœtus maior calor arguitur.*
14 *Defectus alimenti imponit fœtui necessitatem nascendi.*
15 *Fœtus quomodo ex defectu alimenti in vtero, nascatur.*
16 *Fœmina partus tardior, quàm Maris.*
17 *Necessitas respirationis maiorem necessitatem nascendi fœtui imponit.*
18 *Puer dum in vtero est, duplici eget alimento.*
19 *Fœtus in vtero per arteriam vmbilicalem ad Matris respirationem transpirat, nam respirare non potest.*
20 *Prior conceptus meliorem, & vberiorem materni sanguinis portionem attrahit.*
21 *Primogeniti cæteris robustiores, & formosiores secundum Iureconsultos.*
22 *Idem est Primogenitus, qui prior est conceptus.*

Ex Naturæ ordine priorem conceptum priorem nasci.

QVÆSTIO III.

SI id, quod secundùm Naturæ dispositionem, & ordinem fit, observare libet, apertissimè patebit, semper secundùm eam dispositionem, & ordinem fieri, vt ex Gemellis is, qui primò conceptus est, 1 primò etiam nascatur, quod evidentissimis rationibus me probaturum confido: Ante omnia tamen scire operæpretium est, quanam ratione Gemelli concipiantur.

Sciendum ergo, Gemellos ex vno, eodemque 2 coitu gigni, [vid. *resolution. Casus Mussipontan.* Straussij *pag.* 144.] vt cum Hippocr. *in lib. de Nat. Puer. numer.* 44. *& seqq.* omnes Medici docent; & habemus ad hoc etiam Sacræ Paginæ testimonium *Genes. cap.* 38. *vers.* 18. vbi cum narratum esset, Iudam cum Nuru sua concubuisse, dicitur, *Ad vnum igitur coitum mulier concepit.* & vers. 27. *Instante iam partu apparuerunt gemini in vtero.* [adde Epistol. ad Roman. *capit.* 9. *versic.* 10.] Hippocrates autem assignata ratione, qua semen in duas partes divisum concipiatur, procedens ad docendum, quomodo Gemelli aliquando vnius, eiusdemque sexus sint, interdum verò differentis, addebat, *In muliere,* 3 *& in viro, & in omni Animali, & in singulis & debilior, & fortior genitura inest, & non semel, ac simul genitura procedit, sed & bis, & ter ebullit, & eiaculatur, & non est possibile, omnem esse fortem, cum quæ priùs exivit, tum quæ posteriùs; in vtrum autem sinum crassiorem, ac fortiorem genituram ingredi contigerit, illic masculus gignitur: & quæ sequuntur.* Ex his Hippocratis verbis tria colligere debemus, Vnum quòd Genitura, quæ primò emit- 4 titur, fortior, ac corpulentior est; nam plurimo spiritu præ illa, quæ post emittitur, turget; Secundum, quòd qui ex Gemellis primò concipitur, ex geni- 5 tura primò emissa concipitur. Tertium, quòd qui primò concipitur, iis, qui postmodum concipiun- 6 tur, fortior est, ex robustiori enim genituræ parte conceptus est.

Præterea potissimam causam, ob quam fœtus 7 in vtero existentes ortum accelerant, ipsa eorum fortitudo est, in tantùm, vt interdum sit illis exitialis, ab ea enim stimulati aliquandò antè tempus ortum accelerant, & vt plurimum intereunt; quod de Septimestris vsu venit, de quibus *in libell. de Septim. Part. num. primò,* Hippocrates docens cur Septimestris antè tempus aliis destinatum nascatur, dicebat: *Maturescente fœtu, & robore multùm* 8

augescente in perfectione magis, quàm aliis temporibus, pellicula, in quibus ab initio nutritus fuit, quemadmodum spicarum membrana, laxantur, ad id coacta antea quàm fructus perfectè maturescat: & fortissimi, ac plenissimi fœtus violantes, ac disrumpentes pelliculas, partum fieri cogunt. Atque eadem ex causa Avicen. 21. 3. *tractat.* 2. *cap.* 1. verba faciens de Septimestri partu dicebat, *& est fœtus fortis creationis, & complexionis.* Non modò igitur fortitudo fœtus in causa est, vt partum suo tempore acceleret, sed etiam vt immaturus, & ante debitum tempus nascatur, unde non mirum si ut plurimùm intereat. Cùm itaque qui primò ex Gemellis conceptus est, fortior existat, cùm ex robustiori semine genitus sit, (quemadmodum Mas, quia fœmina fortior est, ex robustiori semine oritur; Hippocr. *in lib. de genit. vers.* 7.) necesse est, ut ex sui natura prior conceptus prior etiam in lucem veniat.

9

Ad quod dilucidiùs demonstrandum aliæ rationes addi possunt, nam facto eo fundamento, quòd prior conceptus ex robustiori semine conceptus fuerit, & ideo posteriori conceptu fortior sit in omnibus, ac singulis, quæ ad celeriorem partum faciunt, priorem illum prævalere necesse est, ut in majori celeritate augescendi, & majori celeritate motus, & in majori celeritate absolutionis, & in celeriori alimenti defectu, & in celeritate necessitatis liberioris respirationis, & si quæ alia imaginari liceat, quæ fœtum accelerare ortum faciant, imò cogant.

10 Et quoad celeriorem augmentationem in utero, patet fœtum quò fortior est, eò celerius augeri: unde Mares multò celerius, quàm fœminæ augescunt, & ad eam perfectionem celerius deveniunt, quæ major ad esse, & ad benè esse requiritur. Adepta igitur ea perfectione, quam habere possunt in utero, necesse est, vt fœtus sibi exitum quærant, & in lucem prodeant; ergo quanto celeriùs eam perfectionem acquisierit fœtus, tantò celerius nascetur. Ex Gemellis igitur is ad eam perfectionem celeriùs deveniet, qui fortior est, sed prior conceptus fortior est, ergo prior conceptus prior nascetur, quàm qui conceptus posterior est.

11 Eadem ratio est de fœtus formatione, nam augescendo in dies meliùs formatur, & inde membra majus robur acquirunt qui ergo ex Gemellis prior conceptus est, à majori calore absque dubio regitur vnde celeriùs formare hunc necesse est; quia ex semine crassiori, uberiori, & spiritu magis turgente conceptus est. Cùm igitur celeriùs de necessitate efformari debeat in utero, de necessitate etiam celeriùs nascetur. Ac profectò non tam celeriter efformari posteriorem conceptum, ut priorem, satis ostendit, quòd semper in aliquibus à corporis requisita perfectione deficit, agebat enim longiori temporis spatio ad eam perfectionem acquirendam, quemadmodum fœmina longiori tempore indiget, vt absolvatur in utero, quàm Mas: Hippocr. *in lib. cit. de Nat. Puer. numero* 14. & 1. *de Diæt.* Aristot. *lib.* 4. *de Gener. Animali cap.* 6. Galen. *lib.* 2. *de sem. cap.* 5 Qui ergo ex Gemellis prior natus est, prior etiam est absolutus, & primo fuit conceptus.

12

Ex celeriori quoque motu ejus, qui prior conceptus est, deducere licet, illum debere quoque priorem nasci; ex motu enim arguitur major calor, quo celerior motus est, & major etiam fortitudo, unde cùm prior conceptus, sit necessario calidior, & robustior, prior etiam movebitur: quod verum esse, ut alia ex prædictis, manifestum

13

facit sexus differentia, cùm Mares primos motus trigesima die excitare soleant, fœminæ secundo supià quadragesimum. Qui primo igitur motus excitat, prior nascetur: sed qui prior conceptus est, prior movetur, ergo prior conceptus prior nascetur.

14 Multò magis autem urgere videntur duæ sequentes rationes desumptæ à celeritate defectus alimenti, & à necessitate respirationis: nam defectus alimenti imponit Puero necessitatem nascendi, unde urgente hujusmodi alimenti Inopia, Puer calcitrando, ac validè se movendo, membranis disruptis, foras prodit: eam enim esse potissimam causam, ob quam fœtus ex materno utero exire contendat, docet Hippocr. *in sæpè cit. libro de Natiuit. Puer. num.* 39. *& seq.* dicens: *Alimentum, & argumentum, quod à Matre descendit, non amplius sufficiens ex Puero, ubi decem menses præterierint, & fœtus auctus fuerit, trahit enim quod dulcissimum est in sanguine, simulque etiam lacte modico fruitur, cùm autem hæc ipsi rariora pauciora sint, & Puer plenus, & maturus existat copiosius alimentum desiderans, calcitrat, ac pelliculas rumpens initium partus Matri inducit,* quæ verba à Galeno *comm.* 5. *Aphor.* 37. ad hanc ipsam partus causam edocendam referuntur, eademque causa assignata est ab Avicen. 21. 3. *tractat.* 1. *capite* 2. *non longè à fine, & in ipso cap. calce.* Modo, quo fœtus robustior est, eò majorem alimenti copiam exposcit, & sic eam, quam illi attrahere datur, citiùs absumit, unde defectum alimenti citiùs experitur: atque hinc est, quod celeriùs nasci cogitur, quam imbecillior, ut evenire solet quando fœtus Mas est, nam celeriùs fœmina oritur, & plerumque partu fœminæ tardior est: Aristot. *lib.* 7. *de Histor. Anim. cap.* 4. Vnde prudenter Iureconsulti nascentibus simul Mare & fœmina, Marem præsumi primò natum volunt; Gloss. *in leg. Idem erit, verb. Quæstio. ff. de stat. hom. & leg. si fuerint, in f. ff. de reb. dub* Ergo cùm prior conceptus tanquam robustior, prior alimenti defectum patiatur, necessariò prior exire cogetur, & sic semper prior conceptus prior etiam nascetur.

15

16

17 Parem, imò majorem nascendi necessitatem imponit Puero necessitas liberæ respirationis; duplici
18 enim nutrimento eget Puer in utero materno existens, uno, quo partes solidæ nutriantur, altero quo nutriantur spiritus, & ipsum cor refrigeretur. Illud per venas umbilicales, hoc per vmbilicales arterias attrahit, per quas ad Matris respirationem
19 transpirat, respirare enim per os non potest.

Et licet Hippocr. *in sæpè cit. libell. de Nat. Puer. numero* 9. scriptum reliquerit, Puerum in utero grandiorem factum etiam supernis partibus spirationem facere tum ore, tum naribus, ejusque rei veritatem tueri conatur sic Prosper. Martian. *in comm. vers.* 122. tamen Andr. Laurent. *libro* 8. *Anatom. quæstion.* 26. satis concludenter probat, fœtum in utero materno respirare nec posse, nec debere.

Verum quomodocunque se se res habeat [legantur hac de re Rolfinccius, Harveius, Gassendus, Bartolinus, Coutye, Deusingius, Segetus,] fœtus in utero existens, cum jam maturus est, liberaliori respiratione indiget, & quò calidior, & fortior est; tanto celeriùs necessitatem hanc experitur. Prior ergo conceptus cùm calidior, ac robustior sit, quàm conceptus posterior, celeriùs ab ea necessitate cogetur ad vitales auras exire, & sic prior conceptus semper prior nascetur.

His

10 His omnibus adiiciendum, quod quantùm sibi prospicit prior conceptus tanquam calidior, & robustior attrahendo meliorem, & vberiorem sanguinis materni partem, tantundem detrahit ei, qui posterior conceptus est, cui deteriorem, ac minùs puram, & minorem partem relinquit; ita vt ex hoc eveniat, vt secundùm plurimum posterior conceptus aliqua parte debilis, aut læsus, aut secundùm totum imbecillis, ac tenuior in lucem exeat, vt aliàs dixi.

11 Atque hoc pacto verum existimandum Iureconsultorum dictum, determinantium, Primogenitos cæteris robustiores, & formosiores esse, Tiraqueli. *cit. ope. de Primogen. quæst.* 17. *opin.* 7. & 8. *numer.* 1. & 3. & hoc non aliunde, nisi quia Primogeniti tanquam primò concepti, ex robustiori, & vberiori semine sunt generati, & hoc modo prior

12 conceptus semper est Primogenitus, quia prior nascitur, neque vnquam fieri potest, vt posterior conceptus ex minùs forti genitura productus præveniat priorem conceptum in nascendo, vt plenissimè probatum est.

SVMMARIVM.

1 *Natura ordinem accidentales causæ aliquando interrumpunt.*

2 *Fœtus in Matris vtero non minùs, quam extra vterum, morbis est obnoxius.*

3 *Non videtur possibile, quòd ægrotante vno ex Gemellis, & maximè robustiori, alter incolumis servetur.*

4 *Posterior conceptus non supponitur simpliciter imbecillis, sed respectu prioris.*

5 *Posterior conceptus etiam ægrotante priore potest servari incolumis.*

6 *Mulieri geminos in vtero habenti, si altera mamma gracilis fiat, abortit fœtum illi parti correspondentem.*

7 *Non necessario vnius Gemelli ægritudo alteri communicatur.*

8 *Operibus Naturæ adhærere nos oportet, cùm semper aut secundùm plurimum eodem modo procedant.*

An ex accidenti evenire possit, vt posterior conceptus prior nascatur.

QVÆSTIO IV.

1 ORdinem illum, quem Natura in rebus suis servat, accidentalem aliquam causam interturbare interdum posse, experientia ipsa quotidiana commonstrat. Animalia Natura efformat suis partibus ita concinnatis, vt ad esse, & ad benè esse quicquid necessarium est, plenissimè sortiantur; & tamen ex accidenti fit, vt aliquid interdum deficiat, aut superfluat: quod tam vltrò procedit, vt inde monstra generari non est qui nesciat. Itaque non mirum esse debet, si etiam in Gemellorum ortu ordo ille Naturæ, ea quo prior conceptus prior nasci debeat, ex accidenti pervertatur; id quomodo contingere possit, non difficilè est determinare; scientes, quod fœtus in Matris vtero non

2 minùs, quàm extra vterum morbificis causis exponitur, ac de facto morbis pluribus est obnoxius. Vnde non difficilè eventu videtur, vt prior conceptus in sua prima plasmatione aliqua ex causa præternaturali imbecillior se ipso evadat, aut etiam aliqua ægritudine exerceatur, ex cuius causa non vt deberet meliorem, ac copiosiorem sanguinis materni portionem ad se allicere possit, interimque posterior conceptus multò quàm antè vberiori nutrimento munitus, maius robur, ac maiorem alacritatem suprà priorem conceptum acquirat, vnde fiat, vt tanquam si prior conceptus esset, in iis omnibus prævaleat, ac suprà priorem conceptum excellat, in quibus prior conceptus ex sui natura prævalere, ac excellere debuerat, quod tantò faciliùs evenire posset, quanto posterior conceptus robustior in suo primordio extitisset.

Non tamen facilè aliquibus persuaderi potest hæc ratio, cùm enim Gemelli vno eodemque loco commorentur, & in eius loci angustiis vnus alteri ita vicinus sit, vt quasi vnum corpus constituant,

3 non existimandum iam facilè fieri posse, vt vno ægrotante alter incolumis servetur; imò ægrotante eo, qui prior conceptus est, & idcircò robustior, multo facilius ægrotare illum necesse est, qui posterior est conceptus; & sic non potest dari casus, vt ægrotante eo, qui prior conceptus est, posterior conceptus non ægrotet; vnde non sine ratione Iac. Holler. *in comm. lib.* 5. *Aphor.* 38. hoc pro impossibili existimat.

Verum enimvero non est difficilè huic subiectioni satisfacere dicendo, hoc & ratione probari posse, & experientia ipsa, & auctoritate Hippocratis confirmari.

Ratione, quia cùm vnusquisque Gemellorum proprio calore regatur, non est necessarium, quod ægrotante vno alter etiam ægrotet, non obstante quod vnum altero imbecilliorem supponamus;

4 quia cum supponimus posteriorem conceptum esse imbecilliorem, non simpliciter talem esse supponimus, sed respectu tantùm prioris conceptus: non ergo sequitur, quod ex eo, quia minus robustior est posterior conceptus, debeat, ægrotante priore, simul ægrotare; vt fortè sequeretur, vbi posterior conceptus esset positivè debilis ob nativi caloris imbecillitatem; quamquam ne sic quidem necessarium esset, ex vna eademque causa ambos simul ægrotare, cum vnusquisque eorum propria

5 virtute possit ab imminente ea alterutrius ægritudine, & periculo se tueri.

Sed experientia simul, & auctoritate Hippocratis *lib.* 5. *Aphor.* 38. [Aphorismum hunc damnat Cardanus refutatus à Fonseca pag. 162.] id ipsum probatur; ille enim ibi testatur, quod mulieri vtero

6 gerenti, & geminos habenti, si altera mamma gracilis fiat, alterum abortit: & siquidem gracilis mamma dextra fiat, Marem; si verò sinistra fœminam; quo casu patet, quod rametsi Mas, qui fortior absque dubio est, ægrotet, & abortiatur, tamen fœmella etiamsi imbecillior, incolumis servatur. Et quod magis vrget, illud est, hoc non solum sequi vbi ex causa externa alter ægrotaret, vt si mulier alteram ventris partem in durum aliquod obstaculum impegisset, vel in eadem parte percussa fuisset, aut alia quapiam ex causa procatarctica laborasset, quæ alterum tantùm Gemellorum læsisset, sed etiam vbi ægrotasset ex causa interna, quæ vtrique conceptui videtur esse de necessitate communis. Imò quotidiè observamus, Gemellorum alterum benè habitum esse, & naturæ fortis, alterum verò habitus deterioris, & naturæ imbecillis.

Ex quo patet non de necessitate vnius ex Gemel-

7 lis ægritudinem alteri communicari; imo, quod magis ad rem nostram facit, novimus Gemellos, quorum Primogenitus gracilis, & imbecillis natus est, ita vt vitam semper valetudinariam degerit, secundogenitus autem pinguis, ac fortis, vnde vitam semper incolumem traduxerit. Mares ipsos ex

ex Gemellis primò in lucem prodeuntes debiles, & malè affectos concipere aliquando licet, fœminas autem posteriores ortas vitium robore insignes.

Sed cum hæc rariſſima eventu ſint, & difficillimæ obſervationis, poterant abſque negligentiæ nota ſilentio involui; omninò tamen intacta ea relinquere nolui, vt ſi poſſibile vnquam eſſet talem caſum ſuccedere, & obſervari, quid tunc determinandum eſſet noſceretur.

8 Qood reliquum eſt, Naturæ operibus adhærere nos oportet; quæ ſemper eodem modo procedunt, etiam ſi accidentalis aliqua cauſa aliquando irrepat, quæ ordinem illum interturbet, hæc enim in nullo cenſu habenda, vt & à Philoſophis, & ab ipſis quoque Iureconſultis admoneri nos vnuſquiſque novit.

SVMMARIVM.

1. *Eo ipſo quod alter ex Gemellis prior naſcitur, Primogenituram acquirit.*
2. *Prior qui naſcitur, prior etiam concipitur.*
3. *In dubio fortior, & formoſior prior natus præſumitur ex Iureconſultis.*
4. *Benè procedit ex maiori fortitudine arguere quis ex Gemellis ſit prior natus.*
5. *Ex maiori formoſitate arguere quis ex Gemellis ſit prior natus, inane eſt.*
6. *Formoſitas nihil communicare poteſt fœtui, quod ortum acceleret.*
7. *Pulchritudo eſt propria mulierum.*
8. *Pulchritudo muliebris non poteſt cum fortitudine coniungi.*
9. *Vera Pulchritudo multùm differt à pulchritudine muliebri.*
10. *Vera Pulchritudo quid ſit.*
11. *Vera Pulchritudo actionibus iudicatur.*
12. *Pulchritudo muliebris non eſt vera Pulchritudo.*
13. *Vera pulchritudo cum fortitudine iungitur.*
14. *Ex vera pulchritudine præſumi poteſt, alterum ex Gemellis priorem natum, ex falſa autem contrarium.*
15. *Optima corporis formatio cum ipſa fortitudine pari paſſu incedit.*
16. *Fortis homo dici non poteſt, niſi membra ad vtilitatem actionum ſint efformata.*
17. *Præſumptio prioris nati à corporis maiori fortitudine, & meliori membrorum diſpoſitione eſt deſumenda.*

In dubio quis ex Gemellis prior oatus præſumẽdus.

QVÆSTIO V.

NOn videtur, quòd, conſtito de præventione alterius ex Gemellis in naſcendo, dubium aliquod intervenire poſſit, quod nos detineat à decernendo, quis eorum ſit primogenitus: nam eo ipſo, quod alter primò natus eſt (etiamſi de præventione in conceptione dubitari poſſit; quod non admittendum ex ſuperioribus) Primogenituram acquirit. Quod ego quidem iure ob id maximè factum exiſtimaverim, quia ſecundum Naturæ ordinem, vt iam demonſtratum eſt, ille qui primo naſcitur, primò conceptus eſt.

2 Sed vbi de præventione in naſcendo certi non ſimus, determinandum reſtat, ex quibus præſumi poſſit vnum alterum in ortu prævenisse: quod dubium brevibus Iureconſulti, vt Bald. *in proœmio ff.* §. *nos itaque*. ex quo Felin. *in c. capitulum, de reſcriptis, numer.* 46. Tiraq. *cit. lib. de Primog. quæſt.* 17. *opin.* 7. & 8. *num.* 1. 3. diluunt, concludendo, vt fortior, & formoſior primò natus videatur, vnde & Primogenitus exiſtat.

Ac profectò benè procedit ex maiori fortitudine, & robore arguere, alterum ex Gemellis primò fuiſſe natum, & ad hoc probandum optimè faciunt quæcunque ſuperiùs allata ſunt *quæſt.* 5. *à n.* 6. *ad plures ſeqq.* ita vt hæc tantùm coniectura ſufficientiſſima per ſe videatur ad omne dubium diluendum: & ratio eſt, quam *loco citato* aſſignavi, ex multiplici cauſa deſumpta, vt ibi videre eſt.

Sed quod per coniecturas deſumi debeat ex maiori conceptus formoſitate, mihi quidem falſum, & inane videtur, cùm formoſitas, de qua loquitur Tiraquellus, nihil communicare poſſit fœtui, ob quod ita ortum acceleret, vt alterum Gemellum ob id in naſcendo præveniat. Nam pulchritudo, de qua ille loquitur *ibidem num.* 4. eſt ſecundum ipſum, proprium quid mulierum, quemadmodum fortitudo, addam ego, eſt proprium quid virorum. Vnde hæc pulchritudo imbecilliori ſubiecto convenit, non fortiori: non poterit ergò huiuſmodi pulchritudo cum fortitudine coniungi: Quamobrem ſi in dubio præſumendus eſt prior natus qui fortior eſt, non poterit præſumi prior natus qui pulchrior eſt, cùm imbecillior ſit, nam & facilè fieri poteſt, vt prior oatus ſit fortior, & poſterior natus ſit pulchrior, nam prior natus erit membris carnoſis, & robuſtis, poſterior natus membris delicatioribus, & potiùs imbecillibus: quemadmodum ergo ob maiorem fortitudinem alter Gemellorum præſomendus eſt prior natus, ita ob maiorem pulchritudinem alter præſumendus erit poſterior natus.

Verùm adnotandum, multum differre veram pulchritudinem ab ea, quam eſſe propriam mulierum voluit Tiraquellus: veram enim pulchritudinem tam ex Medicorum, quàm Philoſophorum decretis eam eſſe conſtat, quæ in apta membrorum conſtitutione ſita eſt. Gal. *lib.* 4. *de Decret. Hippoc. & Platon. capit.* 3. quam non albedine, vel mollitie, ſed actionibus iudicare oportet: vnde brachia, & crura muſculoſa, nervoſi artus, & alia conſimilia ad Animalis optimas actiones edendas in viro, pulchritudine vera ſunt prædita & conſpicua: crura verò, aut brachia lenitate, mollitie, rotunditate, & albedine inſignia, faciei venuſtas, & conſimilia, quæ in muliere pulchra videntur, à vera pulchritudine deficiunt, & idcircò hæc nec nativa, nec vera, ſed fucata pulchritudo eſt, vt idem Gal. *ibidem* addit: nam hæc viſum quidem aſpicientium delectat, ad actionum autem bonitatem non conducit: contrà autem pulchritodo vera ad bonitatem actionum conducit, aſpicientium autem oculis minùs grata eſt.

Quemadmodum igitur vera hæc pulchritudo cum fortitudine corporis coniungitur, ita vt idem ſit corpus pulchrum, & forte, ita pſeudo illa mulierum pulchritudo mollitiem, & imbecillitatem corporis arguit: & quemadmodum ex vera illa pulchritudine arguere licet, alterum ex Gemellis fortiorem eſſe, & ideircò primo natum, ſic ex pulchritudine illa non vera, imbecillitatem arguere licet, & ob id alterum ex Gemellis ſecundo loco natum eſſe.

Atque id quidem ſumma cum ratione pronuntiatum videtur, quia optima corporis conſtitutio cum ipſa fortitudinis virtute, & nativo robore pari paſſu procedit, nam quotieſcunque nobis corpus robuſtum præſentetur, idem pariter pulchritudine vera inſigniri oportet, cùm membris ita conſtructis & efformatis ſit oporteat, vt omnia ad fortitudinem,

& boni

16 & bonitatem actionum directa videantur: neque enim absque hoc, quod ad actionum bonitatem membra sint fabricata, fortis, ac pulcher homo dici potest. At in muliere membra quidem ad fortitudinem fabricata non sunt, pulchram tamen eam dicimus aspectus venustate, eorundem membrorum molitie, & lenitate, ac coloris gratitudine delectati, etiamsi huiusmodi pulchritudo ad vtilitatem, & bonitatem actionum ipsius mulieris nihil conducat, vtinam ad virorum exitium non vigeret.

Cùm igitur constet ex his, duplicem dari pulchritudinem, veram nempe, ac falsam, aut si malumus sic dicere, vnam Virorum propriam, alteram Mulierum, & illam à corporis fortitudine dependere, hanc à corporis imbecillitate, & mollitie, 17 interveniente dubio, quisnam ex Gemellis sit primò natus, iure optimo desumetur præsumptio prioris nati à corporis fortitudine maiori, & aptiori membrorum dispositione, quæ ipsa vitilis pulchritudo est; non à maiori formositate, & pulchritudine muliebri, quæ magis delicatioribus, & imbecillioribus convenit.

Ex quibus patet hallucinatos fuisse Iureconsultos volentes ex hac muliebri pulchritudine observata in Gemello, parem coniecturam desumi debere, quòd prior natus sit, cùm ea quæ desumitur ex maiori fortitudine; cùm nullo modo simul cum fortitudine hæc pulchritudo stare possit.

SVMMARIVM.

1 *Gemelli exsecti à Matris vtero, an pro natis habendi.*
2 *Nasci contingit ex fœtus, & Matris virtute.*
3 *Non potest dici peperisse mulier, cui fœtus ab vtero extractus est.*
4 *Natus dicitur ille, quem Mater peperit.*
5 *Inter ea, quæ non existunt, non potest fieri æquiparatio.*
6 *Fœtus exsecti à Matris vtero, non minus quàm qui naturaliter nascuntur pro natis habendi.*
7 *Potest aliqua præsumptio haberi de exsectis Gemellis, quis prior nasci debuisset.*
8 *Ex maiori fortitudine alterius ex Gemellis præsumi potest, illum primò nasci debuisse.*
9 *Prior in conceptione semper est prior in natiuitate.*
10 *Non est idem casus de Gemellis exsectis, & Gemellis natis, de quibus dubitatur, quis eorum prior natus sit.*
11 *In casu dubio ambo Gemelli nati dicuntur, in Gemellis exsectis, nullus natus dicitur.*
12 *In decernendo de Primogenito, natiuitas attendenda.*

Quis ex Gemellis ab vtero Matris exsectis præsumendus prior natus.

QVÆSTIO VI. & vlt.

1 De bis Gemellis dubitati primo contingit, an pro natis sint habendi, necne; cùm certum sit, eos non nasci: nasci enim contingit ex ipsa fœtus, 2 & Matris virtute, Matris quidem expellentis id, quod sibi oneri est, tanquam quid inutile, fœtus verò quærentis exitum ab vtero, vt liberiori vita fruatur: at hi neque Matris, neque propria virtute vrgente, sed per vim, & aliena manu à materno 3 vtero excisi in lucem prodeunt: Idcircò *in l. Anniculus, la prima, in ff. de verb. & rer. signif.* expressè habetur, non peperisse eam, cui fœtus ab vtero extractus est: vnde neque fœtus tunc pro nato habendus est, quia natus ille tantùm dici potest, quem Mater peperit.

4 Non existentibus igitur his Gemellis eius conditionis, vt pro natis haberi debeant, neuter Primogenitus erit iudicandus, quia si vnum Primogenitum declaremus, alteri iniuria fiet, cùm in peiori conditione hic non sit, quàm qui Primogenitus fuerit iudicatus: vnde declarando vnum ex ipsis Primogenitum, illum tanquam natum recipimus, altero reiecto tanquam non nato, cùm tamen magis, & minùs hic locum non habeant, neque enim magis, 5 aut minùs convenire potest vni *Nati* nomen, quàm alteri, sed æqualiter ambo aut pro natis, aut pro non natis acceptandi: neque enim inter ea, quæ suo modo non existunt, vlla æquiparatio fieri potest: vnde cùm vterque à ventre excisus sit, non natus, non possunt circa nativitatem inter se comparari, ita vt vnus magis quam alter possit vsurpare sibi *Nati* nomen.

6 Sed hæc difficultas facilè diluitur per ea, quæ copiosissimè adducit Alphons. à Cetranza *de Part. nat. & leg. cap. 6. sect. 1. n. 12.* concludentissimè probans fœtus ex Matris vtero exsectos non minùs, quàm qui naturaliter nascuntur, pro natis habendos.

Ergo ad principale dubium discutiendum à Titaq. *in sæpè cit. quæst. 18. n. 4.* propositum accedere licet. Hic igitur ad rem nonnullas DD. opiniones pro eius resolutione referens, quamcunque coniecturam, aut præsumptionem pro alterutro ex Gemellis huiusmodi facientem omisit, cùm de ea re nè verbum quidem faciat.

At mihi quidem non vndequaque inane videtur in hoc casu quoque coniecturis, & præsumptionibus vti, ex quibus habeamus non qui prior natus sit, cùm hic nulla præsumptio locum habeat; 7 sed qui primò nasci debuisset; si naturaliter nati fuissent: nam eædem coniecturæ ex quibus dictum est præsumi posse vnum in nascendo alterum præuenisse, quando dubium in hoc intervenit, inservire non ab re possunt in hoc casu ad determinandum, quisnam ex illis prior nasci debuisset, 8 quæ desumi possunt, vt *superiori quæstione* dictum est, ex maiori vivacitate, fortitudine, & meliori corporis structura vnius in comparatione ad alium, ex hac enim vna coniectura certo certius elicere quisquis possit (vt concludentissimè, quantum ego summo, probatum est) vnum altero debuisse priorem nasci, & sic primogenitum dici, & iura Primogeniture consequi.

9 Ac profectò in hac hæsitatione magni faciendum existimaverim iudicium præventionis vnius ad alterum in conceptione, atque inde deveniri posse ad determinandum quisnam primò nasci debuisset, cùm idem, qui prior est in conceptione, prior sit in natiuitate.

Cùm ergo ex coniectura maioris vivacitatis, & fortitudinis in aliis casibus multū operetur in ea re, quandò præventio in nascendo est dubia, non video, quanam potiori ex causa reiici in hoc casu debeat tanquam nullius momenti, cùm maximè ex accidenti factum sit, vt ambo Gemelli ita in lucem prodierint, vt distingui non potuerit prior natus à posteriori, quod non videretur debere illi præiudicare, qui ob maiorem fortitudinem ex naturæ præscripto prior nasci debuerat, si naturaliter nati fuissent. Quamobrem non videretur in hoc casu magis,

quàm in aliis, vbi dubia eſt præventio nativitatis reiicienda prædicta coniectura deſumpta à maiori nati fortitudine.

Verum enim verò dici poterat, non eſſe eumdem caſum hunc cum illo, in quo dubitatur de præventione in naſcendo; hic enim ſupponitur vtrumque Gemellum eodem momento ab vtero Matris fuiſſe exſectum; vel ſi non eodem momento, ſaltem ad nihil faceret, quòd per aliquod temporis ſpatium poſterior ab vtero eſſet extractus: quia hoc non ex Naturæ ordine factum eſſet, ſed ex Chirurgi fortè voluntate extrahentis primò vnum, quàm alterum: vnde illo caſu dubio ambo Gemelli nati ſunt, in hoc neuter natus eſt, & ſic non erit vterque idem caſus: & ad irritandum quod dictum eſt de coniectura ex majori fortitudine, reſponderet fortè Tiraq. *loco citato quæſt. 5. num. 9.* in determinando de Primogenito, inſpiciendam eſſe ſemper Nativitatem, quæ non habet locum in hoc caſu, vnde neutrum præveniſſe alterum firmari poteſt: Sed ſi etiam exſecti à Matris vtero tanquam nati habendi, eadem in his procedere deberent, quæ in verè natis locum habent, & idem dubium, quod intervenit in dubio præventionis in naſcendo in verè natis, diſcuti poſſet eodem modo in Gemellis exſectis.

FINIS

TOMI SECVNDI.

INDEX

INDEX COPIOSISSIMVS RERVM OMNIVM NOTABILIVM, QVÆ IN DVOBVS Tomis Prioribus Quæstionum Medico-legalium continentur

Prior numerus sedem materiæ, posterior paginam demonstrat.

A

INDEX

Alienatis

INDEX

alia

INDEX.

INDEX

Causæ

Rerum notabilium

Color

INDEX

INDEX

Elephan

quid

INDEX

Febris

Rerum notabilium.

INDEX

INDEX

Humidi

Rerum notabilium

INDEX

INDEX

Rerum notabilium.

L.

quando

Rerum notabilium.

INDEX

Matrimo

Rerum notabilium.

Rerum notabilium.

INDEX

Morbi

INDEX

intelle

INDEX

Vincitur

Rerum notabilium.

INDEX

Pars,

Rerum notabilium.

INDEX

Phrenesis

Rerum notabilium.

INDEX

INDEX

INDEX

Sectio

Rerum notabilium.

ob

INDEX

INDEX

Strua

Rerum notabilium

T.

INDEX.

Thimus

INDEX.

Si quis

INDEX

Rerum notabilium

Vvs

Index Rerum notabilium.

FINIS TOMI PRIMI ET SECVNDI.